Воля

Тимневич.

Віденъ.

Зареєстровано Дирекцією Поліції у Відні ч. 918/19.
Registriert bei der Polizei-Dir. in Wien Nr. 918/19.
ідповідальний редактор Лев Шопак. Друкарня Вальдгайм-Еберле

Воля

тижневик.

Березень 1920.

Том I. Число 13.

Рік видання другий.

ЗМІСТ:

CONTENU:

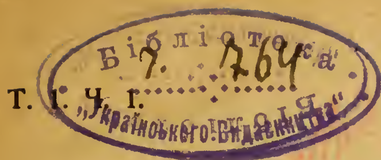

Т. І. Ч. 1. Відень, 3. січень 1920.

ВОЛЯ

ТИЖНЕВИК

А. Хомик.

Крівавий рік.

Ціле людство багато покладало надій на 1919 рік, котрий саме зійшов у вічність. Офіціяльно війна неначебто скінчилася ще в листопаді 1918 р., коли антантські держави заключили перемиря. Замовкли артилєрійські офіціяльні громи і офіціяльна тріскотня кулеметів. Замовкла дика симфонія ґіґантських боїв, яка трівала цілих чотирі роки і яка лишила кріваві сліди жертв десяти міліонів здорових людей. Опустіли офіціяльні окопи. Чи дивуватись треба, що ціле людство покладало великі надії на новий 1919 рік, як на рік, що розпочинає нову еру братерства між народами і інтернаціональної справедливости? Чи дивуватись треба, що в сильвестрову ніч всі були в піднесеному настрою, у всіх радістю горіли очі, що промовці виголошували ентузіястичні промови на народини нового року?

Рік 1919 стояв під знаком миру. Саме зачала орґанізовуватися мирова конференція. Усі здавали собі справу з того, що тим, котрі мають на довгі роки, може на довгі століття, рішати долю цілого людства, дала історія до розвязання трудне завдання. Але чим воно трудніше, тим більше почесне. І ціле людство вірило, що немає так тяжкого становища, з якого не можнаби вийти, аби тільки була до цього щира воля, бистрий розум і чоловіколюбне серце. І саме на чоловіколюбне серце покладало людство найбільші надії. Всі були того переконання, що політики, які зберуться на мирову конференцію, застановляться головно над тим, як загоїти задані чотирьохлітньою війною глибокі рани, як осушити сльози вдів і сиріт. Нехитре і нелукаве серце відчувало, що однакова ціна сліз. Вони однаково гіркі, однаково болючі, чи проливає їх вдова і сирота французька, чи німецька, чи італійська, чи польська, чи українська, чи московська, Нехитре і нелукаве серце сподівалося, що грядучий мир буде спіратись на цій чуттєвій, гуманній базі всепращання і забуття провин. І орґанізатори мирової конференції рахувалися з цим загально-людським настроєм. Вони заздалегідь заповіли, по якій проґрамі має йти будівля трівалого миру. Кінець 1918 р. стояв під знаком 14 точок Вільсона. Ці точки, як би їх консеквентно проводилось в життя, дій-

сно осушилиби сирітські і вдовині сльози, запевнили-б людству трівалий мир. І тому Вільсон, автор тих точок, здобув собі всесвітній моральний авторітет, і тому европейська демократія готовилась до тріюмфального приняття великого Американця на европейському суходолі.

Так рожево сходив новий 1919 рік і коли він зайшов, всі ті, що його так ентузіястично вітали, працалися з ним з тяжким прокльоном, бо дійшли до переконання, що замість миру він приніс нові війни, замість праці — безробіття, замість добробуту — голод в Европі, замість здоровля — морові зарази. Рік 1919 — це найбільш крівавий і тяжкий, який досі приходилося переживати цілому людству; — минулий рік — це рік загально-европейського безмежного горя.

Мирова конференція в Парижі показалась нездібною загоїти задані війною рани; вона їх тільки розятрила і тільки поглубила европейське горе й европейську нужду, вона тільки занархізувала цілу Европу і велику частину Азії. Представляючи загальний білянс европейського горя, тим самим оцінюється діяльність мирової конференції. Европейське горе розділене нерівномірно. Що до інтензивности нужди і горя, дасться Европа поділити на три нерівних частини. Від антлянтійського океану до Рейну і західнього побережжа Балтійського і західнього побережжа Адрійського моря — це горе ще релятивно найменше, хоч і там зауважується початки економічного розвалу, який проявляється в дорожнечі життя і в упадку грошевої валюти. Пролетарським масам живеться в тих країнах переможців або невтральних не гаразд, і ці маси висказують своє невдоволення своїми урядами, підкопуючи страйками і письменною та устною аґітацією їх повагу. В міру того як господарське життя розвалюється, зміцнюється і росте на заході Европи революційний рух, котрий одначе не проявляється ще досить сильно. Там поки що слідний тільки революційний фермент. Далеко більше інтензивне европейське горе в другій смузі, яка починається від Рейну і обіймає Центральну Европу з Польщею і Румунією та Балканський півостров. Тут економічний розвал далеко більший як на заході, і тому тут сильніший революційний рух. Нужда в Центральній Европі страшна. Пролетарські маси голодні, голі і мерзнуть від стужі. Пошестні хвороби забирають сотки тисяч жертв. Одначе ця ґеоґрафічна смуга не випила ще чаші горя до дна. Хоч там „тне косар не спочиває, на нікого не зважає“, всеж таки центральні Европейці мають ту потіху, що не чують реву гармат і тріскотні кулеметів в дану хвилину, бо період уличних боїв минув в Німеччині ще з весною а в Угорщині в літі. Та там настав релятивний спокій, хоч цей спокій — це неначе тишина гробу, тишина розпучливої резиґнації широких пролетарських мас, котра трівати довго не може.

Від східнього Балтику через Литву, Білу Русь, ріку Збруч і Дністер аж до його лиману іде лінія, від якої на схід починається вже не горе, а правдиве Дантейське пекло. До центрально-европейської нужди долучились там ще страхіття війни, котрій кінця-краю не видати.

Це одначе тільки схематичний поділ Европи щодо інтензивности горя її людности. Коли подрібніше розбірати, sit venia verbo, оро-ґрафію европейського горя, то не дивлячись на терасоватість його розміщення (найвища тераса на заході, нижча в центрі, найнижча на сході Европи), на самих терасах знаходяться вивищення і впадини, височини і низини. Може бути, що це тільки припадково, але найвища точка так, зказатиб, добробуту й економічного здоровля знаходиться як раз в Альпах — в Щвайцарії. На захід, в бік Франції, людський добробут спадає лагіднішим, на південь в бік Італії крутішим, на північ в бік Німеччини ще крутішим збочем. Та на схід в бік Німецької Австрії маємо прямо проваля. З висот швайцарського щастя спадаємо в глибоку австро-німецьку кітловину, в котрій ціла людність прямо засуджена на голодову смерть, коли їй не поможе загально людська добродійність. В Австро-Німеччині витворився так сказатиб центрально-европейський бігун горя.

Другий такий бігун знаходиться на південному сході Европи і на Україні.

Природа одначе обох цих низів, австро-німецького і українського, инакша. В австро-німецькім низу панує гробова тишина і голод, в українськім клекотить неначе в кітлі. Україна, з усіх боків зблькована, мусить сама своїми власними силами не тільки виживити свою людність, але оборонити своє добро перед завойовниками, з якогоб вони боку не походили, чи з лівого, чи з правого. Траґізм Австро-Німеччини полягає в браку природніх багацтв, траґізм України в їх надмірности. До Австро-Німеччини відносяться з образливим співчуттям, як до інтернаціонального старця, котрому необхідно дати милостиню, щоби не вмер з голоду, — до України з лютою завистю, як до багача, котрого треба звязати і обдерти. Одначе цей багач не дає себе звязати і бороniться з усіх сил.

На північ і на захід від України підвищується терен дуже незначно. Советська Росія, яка розпоряджає незвичайними ресурсами, перебула вже свою крізу т. є. перебула найтяжчий 1918. рік. Період руйнування старої соціяльної і економічної структури там вже закінчився, і тепер прийшла черга на творчу, будуючу роботу на цілком нових підставах. І можна сподіватися, що Московщина найскорше вийде з цеї крізи, яку переживає людство, бо там даються зауважити феномени оздоровлення. Краще також як на Україні є тепер в Польщі і Румунії, в цих обох сусідів України. Одначе це не значить, що там іде до кращого. Так Польша як Румунія стоїть перед соціяльно-аґрарною революцією, котра прийде неминуче, коли української революції не удасться загасити всесвітній реакції. А що не удасться, це вже тепер ясно видно. Советська Росія пережила свій 1918, найтяжчий і найбільш крівавий рік, Україна рік 1919, Польща і Румунія мусить пережити рік 1920.

Треба зробити український білянс активів і пасивів за рік 1919.

Радісно розпочався для України рік 1919. Директорія перемогла гетьмана і реакцію, котра його підтримувала. Центральна европей-

1*

ська революція увільнила европейський народ з австрійського ярма, і Галичане-Українці з нечуваним ентузіязмом проготосили злуку наддністрянських земель з наднiпрянськими.

Галицькі верховоди одначе, здеморалізовані опортуністи-парляментаристи, сфальшували непохитну волю галицько-українського народу і поділили одну Україну на дві; наслідки відомі. Західній Україні, котру від східньої старалися штучно відгородити галицькі політики, видали війну Поляки і остаточно зліквідували Західньо-українську Республіку при допомозі антантської реакції.

На східню Україну насунулись червоні імперіялісти і дуже скоро її окупували, полишаючи Директорії тільки обмежену і незначну частину української землі. Одначе український народ дуже скоро прогнав із своєї землі червоних імперіялістів, та не був в силі збудувати державного апарату. З анархії скористала московська реакція, яка зібралася на Підкавказю і, користуючись підмогою антантської реакції, зайняла знову українську землю на те тільки, щоби бути прогнаною з української землі силами українського народа.

Кінець 1919. року приніс нам: 1. ліквідацію Західньо-української Республіки, 2. ліквідацію Директорії, і 3. явну зраду галицьких політиків, які перейшли на бік московської реакції, котра не тільки заперечує українському народові права на власну державність, але навіть право на істнування.

Це є білянс пасивів — страшний білянс. Одначе цей рік також не без активів. Перш за все важною позитивною позицією треба уважати те, що українська демократія позбулася одної шкідливої ілюзії, неначеб то антантська демократія допоможе їй до будови української державности. Велика кількість інтеліґенції, яка виїхала на захід Европи, набула політичного досвіду і, приглядаючись до західньо-европейського життя, дійшла до глибокого переконання, що хоч західньо-европейська буржуазія дуже ще сильна, одначе не на стільки сильна, щоби могла: 1. здушити робітницький, пролетарський рух у себе дома і 2. здушити східньо-европейську революцію.

Українська соціялістична інтеліґенція спопуляризувала за кордоном український народ і освоїла Захід з думкою, що на Сході Европи так довго не буде спокою, як довго український народ не здобуде собі самостійности. Ця інтеліґенція не вела національно-еґоістичної політики. Вона підпірала самостійницькі змагання усіх східньо-европейських народів. На парижськім ґрунті вона підготувала зближення всіх східньо-европейських народів, котрі живуть на суходільнім мості між Балтиком і Чорним морем, Кавказом і Каспієм. І коли Поляки, Румуни, а також галицькі парляментаристи оглядались виключно тільки на можновладців з парижської конференції, котрі є типовими представниками всесвітньої реакції, то українська соціялістична інтеліґенція за кордоном шукала тісніших звязків в політиці з представниками широких пролетарських мас західньої і центральної Европи, в економіці — з представниками европейської кооперації.

І ця орієнтація показалась правильною. Українська соціялістична інтеліґенція брала участь в інтернаціональних конференціях в Берні, Амстердамі і Люцерні, і врешті решт її удалося добитися признання української державности з боку всесвітньої соціялістичної демократії. Що правда, розбитий війною інтернаціонал ще не з'орґанізувався, але він орґанізується і з'орґанізується напевно. А коли це станеться, то він, не хтось другий, буде рішати долю людства, розвязувати питання трівалого миру і союзу народів. Про це свідчить факт, що безплодна парижська конференція скінчила своє життя, з'анархізувавши Европу і поглубивши всесвітню соціяльну революцію. Рік 1920 стоїть тепер під знаком другої мирової конференції. Про необхідність її скликання усі глибоко переконані, одначе тепер людство, научене досвідом крівавого 1919 року, дивиться на її завдання далеко більш тверезо і реально, і ціла публична опінія бачить тільки один вихід з траґічної сітуації, в яку попало ціле людство. Загальний мир, санацію світових відносин, будівлю життя на нових соціяльних і економічних підвалинах, усунення соціяльної і національної несправедливости, — ці всі питання може рішити загально-світовий конґрес мира, а не конференція, зложена тільки з представників переможців.

Те, що минулого року було тільки мрією, тепер увійшло в загально-людську свідомість. Дурійка переможного тріюмфу, якій підлягли антантські народи, і яка так багато нашкодила, починає уступати. Людське безмежне горе, яке широкими хвилями розлилося по цілій Европі, отверезило думки, злагіднило національну ненависть і еґоїзм, і людський ум болюче шукає виходу. А що немає звіря, більш інтеліґентного як людина, то можна бути певним, що вихід знайдеться.

Інтернаціональний мировий конґрес, в якому брати мають участь також представники українського народа, складеться, бо мусить скластися, хоч би для того, що немає мира. Коли він з'орґанізується, не відомо. І може бути, що для того, щоб він міг з'їхатись, треба буде людству пережити ще рік більшого горя, чорнішої нужди, і пролити більше потоків крови, як в 1919 році.

В. Кушнір.

Замітки до галицько-української політики.

Extra Galiciam non est vita;
Si est vita, non est ita.

I.

Як повстала Західньо-українська Республіка.

Протоколи зібрання політичних провідників галицької України в навечеря проголошення Західньо-української Республіки будуть цінним джерелом для студій про стан політичної думки серед галицько-українського політичного світа. У відозві до „своїх любих народів“

цісар Карло візвав був послів австрійського парляменту подбати про те, щоби кождий із заступлених ними народів уконституувався як окрема державна одиница. В тій формі сиґналізовано з найвищого місця неминучий розвал старої наддунайської монархії. Народи догасаючої Австрії стали самовизначуватись в напрямі відпаду від Австрії до дотичних істнуючих або новостворених національних держав, або, коли їм не було з ким обєднуватись, в напрямі утворення окремої національної держави. Чехи вже перед цісарським маніфестом виступили були в австрійськім парляменті з деклярацією про утворення самостійної чеської держави. Серед українського громадянства Галичини й Буковини могутній зрив українського народа бувшої Росії збудив був горяче бажання злучитися в одно з матірним пнем. З такими інструкціями їхали делеґати Галичини й Буковини до Львова на конґрес, скликаний українськими членами віденського парляменту на день 19. жовтня 1918 р., на якім мала бути вирішена доля українських частин обох країв. День перед тим відбулася нарада парляментських і соймових послів та представників партій, уконституованих в Національну Раду, на якій мали бути ухвалені постанови, щоби предложити їх до санкції завтрішньому конґресові. Треба зазначити, що почуття дисципліни в українському громадянстві Галичини, вироблене в систематичній боротьбі проти польського противника, велике. Воно, можна сказати, граничить з безкритичністю. Вага хвилі повинна була його тільки скріпити. І тому можна було бути певним, що те, що сьогодня ухвалять парляментаристи вкупі з партійними лідерами, те завтрішнім конґресом й буде приняте.

Нарада зачинається. Кождий почуває вагу великої, історичної хвилі. Там за стінами Народнього Дому почувається серед провінціональних делеґатів атмосфера іреденти, диктована здоровим інстинктом народа. Але зібрані в Народнім Домі фахові політики не на те, щоби безкритично потурати некритичним забаганкам некритичних мас. Вони-ж реальні політики, що недаром перебули школу реальної політики у віденському парляменті, хоч і окрещеної злосливим віденським язиком непочесною назвою Kuhhandelpolitik. Вони самі властиво також приклонники злуки українських земель, і кождий з них, виголошуючи промови на яких-небудь роковинах Шевченка, кінчав їх звичайно окликом: „Хай живе одна, єдина, незалежна Україна від Карпат по Кавказ“... Тільки-ж сьогодні не роковини якого там поета ні який небудь сокільський здвиг, де кидається необовязуючі фрази для піднесення настрою слухачів. Сьогодні на порядку дня страшно серіозна справа, сьогодні такий день, що фраза зобовязує, зобовязує передовсім реального політика. Карпати, правда, наші галицько-буковинські гори, — але де Кавказ, куди нам, реальним політикам, буяти по шпилях Ельбруса і Казбека? Ідеали ідеалами, ідеали річ потрібна і корисна, але вдармося в груди і спитаймо, як тверезі політики, самих себе: чи віримо ми в можливість збудування незалежної української держави? А коли не віримо, коли ми непевні істнування України, як держави, то чи можемо ми вступати в сліди инших австрійських народів, які відпа-

дають в сторону істнуючих вже держав і можуть рахувати на їх піддержку? — Я (імярек) побував сам в російськім полоні, на Україні. Ні сліду там в народі національної свідомости і довгенько прийдеться почекати, поки та свідомість від купки молодих ідеалістів розіллється в маси. А й у тих, що свідомі своєї національности, верх веде прінціп соціяльний. Збудована ними Україна це фантом, вона стоїть в суперечности з реальними обставинами. — А я (імярек) власне вернув з Київа. Немовто столиця української держави, а гадаєте, що почуєте там українське слово? (Міжоклики: А у Львові чи багато його чуєте? — Не перебивати бесідникові!) І культура там инша, чужа нам, Галичанам. Увійти нам, Галичанам, в злуку з тою Україною, це те, що втопити там нашу глибоку національну свідомість. А надто: правда, що ми могли отце зібратися тут, аби самовизначитися, але осторожність все на місці. У нашого некритичного населення замітне, правда, стремління до злуки. Але-ж не забуваймо, що поза волею народа є ще инші, і то сильні, чинники. Кажуть, що антанта в дійсности носиться з гадкою не цілковитого знищення Австрії, а тільки її перебудови на принціпі національної автономії або й федерації національних держав, і з тим нам, як реальним політикам, треба числитися. Пр нціпіяльно ми, розуміється, стоїмо на становищі злуки з Україною. Буде Україна, то на злуку все ще буде час, а не буде її, тоді тимціннішою буде наша розважна постанова — самовизначитися на разі в напрямі права на державну незалежність злучених в одно українських земель Австро-Угорщини.

Also sprach, mutatis mutandis, політичний мудрець і один і другий і десятий, перед яких арґументацією не устоялися голоси чотирьох, коли не помиляюся, речників однодушної волі народа за злукою Галичини з Придніпрянщиною. Авторові цих стрічок були відомі партикуляристичні тенденції аранжерів конґресу. Їхав я на конґрес, як гість, в тім переконанню, що лідерам української парляментарної політики ледви чи зможе вдатися переперти своє опортуністичне становище супроти єдинодушного бажання злуки у всього населення Галичини й Буковини. Здавалося мені, що на зібранню самих чільних „батьків народа“ почую ряд дуелів прихильників обох таборів, прінціпіялістів і опортуністів, і що ці останні будуть приневолені ужити всіх засобів красномовности й інтелєкту на те, щоби переперти своє становище, яке з якихось „вищих зглядів“ веліло їм наперед в собі самих побороти своє власне горяче бажання злуки. Та замість статсменських арґументів почув я ряд плитких елюкубрацій партикуляристів і льокальних патріотів, а замість змагання побороти в собі самих нестримність іредентистів, цілу бездну нерозуміння великого моменту і великанських подій на сході Европи, нерозуміння суті і значіння імпозантної боротьби самого українського народа, почуття якоїсь сміхотворної вищости над Придніпрянщиною, виразне почуття нехіті до злуки, а з уст деяких промовців навіть кпини з самої ідеї національного обєднання, — а над усім тим царив безграничний брак віри в саму українську справу в її цілому. Прикро було слухати тих плит-

костей з уст людей, авторітетних своїм становищем, і ще прикріше було бути свідком того, як ці плиткости зробили потрібне аранжерам враження на малокритичну більшість самої-ж Національної Ради.

На другий день, на самім конґресі порішено при демонстративнім протесті соціяльних демократів проклямувати по думці вчорашних ухвал окрему Західньо-українську Республіку голосами тих самих учасників, які приїхали до Львова, як горячі прихильники злуки з великою Україною, а від'їздили, щоби переконати провінцію про впоєну їм „реальними політиками“ доконечність задля „вищих політичних зглядів“ з'орґанізуватися українським частинам Австро-Угорщини на разі в окреме державне тіло.

II.

Без орієнтації.

Мемуари німецьких політичних і мілітарних діячів з часу війни виявляють нам сьогодні, що їх певність в побіду Німеччини проти цілого світу давно до кінця війни уступила була певності в неможливість такої побіди. Траґізм Німеччини полячав в неможливости спинення пущеної в рух машини перед остаточним мілітарним розгромом. Сильнішими вірою в побіду Німеччини остали віддані всеціло німецькій орієнтації австро-українські політики, що аж до останньої хвилі підживляли в собі цю віру кождою пирговою побідою середньо-европейського бльоку на французькім, чи італійськім фронті. Розгромлення Німеччини мусіло остаточно положити кінець цій зворушаючій своїм засліпленням орієнтації на Німеччину. Маніфест цісаря Карла був своєю чергою документальним запереченням можливости дальшої орієнтації на Австрію.

Так скінчився перший період австро-української політики за час війни з його яскравою центрально-европейською орієнтацією. Конґрес з 19. жовтня минулого року розпочинає другий період політики колишньої австрійської України — безорієнтаційний. Переказана історією, оспівана поетами, проклямована проґрамами всіх партій, диктована великою історичною хвилею, рекомендована примірами нервового центробіжного руху всіх досі розірваних частин ріжних европейських народів — орієнтація на злуку з Україною не перейшла. Невдача Німеччини, кладучи кінець німецькій орієнтації, була рівночасно положила кінець й недавній, акцессорійній орієнтації на Україну, а власне не так на Україну як на створену і держану Німцями гетманщину. Будь Галичині можливим самовизначитися перед упадком Німеччини, немає сумніву, що це самовизначення було-б випало неодмінно в користь гетманської України. Примус уступитися Німцям з України зліквідував це ґерманофільствуюче українофільство галицько-українських політичних провідників.

В цій нездійсненій надії і вірі в єдиноспасення України в чужій помочі, як висліді недостачі віри у власні сили, треба шукати пояснення всіх політичних поступків або, докладнійше, промахів західньо-українських політиків, починаючи від проголошення Західньо-української

Републіки. Проголошення окремої галицької держави було наслідком суґестії, доконаної на малокритичних представниках однозгідної волі народа до державної злуки з Придніпрянщиною.

Правда, що скоро після цього галицькі політики-сепаратисти мусіли, супроти могутнього зриву українського народа проти гетьмана, скапітулювати перед нестримним бажанням галицького народа злучитися з Придніпрянщиною. Опортуністична більшість Національної Ради мусіла скапітулювати перед ідейною меншістю, представницею народньої волі. Однак вимушена на Національній Раді згода на злуку обох Україн показалася в наслідку тільки способом приспання народньої енерґії. Злуку формально проклямовано, але при кермі остали старі кунктатори, які вміли подбати про те, щоби злука стала ілюзоричною. Під покришкою потреб, немов-то диктованих реальними обставинами порішено, що при державній єдности на зверх н а р а з і треба вести адміністраційні аґенди західньої области обєднаної України окремо, і що фактична злука зможе послідувати тільки згодом. На галицькім народі поповнено новий обман. Ілюзія мусіла скоро розвіятися.

На фактичнім вдержанню окремого державного апарату, розуміється, не скінчилося. Партікуляристичне самодурство мусіло бути винесене й на світовий ринок. Під покришкою потреби створення українського ліквідаційного уряду повстає у Відні окремо від придніпрянського, тепер, мусіло-б бути, спільного державно-українського посольства, посольство західньо-українське; намічаються, вже без ліквідаційної покришки, посольства й у Празі і в Білгороді, а передовсім висилається самостійного делеґата на парижську мирову конференцію, який опісля приймає, правда, пропозіцію уряду Української Народньої Републіки бути членом спільної української місії, фактично-ж від самого початку веде окрему політику галицьку, виправдуючи її — особистими мотивами непорозумінь з головою місії!...

Історик діяльности і реєстрант успіхів української дипльоматії в памятнім 1919 році розкриє всі ті вбійчі для української державної справи наслідки тої двійної і дволичної дипльоматії. Розбіжність української дипльоматії в Парижі живцем різала живу українську справу. Вирішення злуки обох Україн в теорії та не в практиці показалося в своїх наслідках для української політики за кордоном куда шкідливішим, ніж коли-б такої нездійсненої злуки ніколи й не було проголошувано, коли-б, як у Відні, істнувало собі і в Парижі окреме від придніпрянського, бодай формально, про око, окремими обставинами оправдане заступництво. Тоді-б кожде з них вело свою політику і за неї-б відповідало. Д в і політики, д в і орієнтації, д в і тактики під о д н о ю фірмою мусіли компромітувати саму фірму, а власне українську політику в її цілому. Замість тягнути спільно гуж української справи, на що галицький делеґат згодився, приймаючи mala fide запропоноване йому bona fide київського уряду достоїнство товариша голови, він став тягнути його з другого кінця. В ефекті тої політики, де один тягне до ліса, другий до біса, її успіхи мусіли підійти не богато висще нуля, коли не обнизити солідної вартости

української справи, з якою вона виступила була на світову арену після повстання Директорії, нижче нуля.

Ця розбіжність української політики за кордоном була вірною відбиткою розбіжности думок серед обох політичних таборів, придніпрянського і придністрянського, як виплиlу окремої ідеольоґії, окремої психольоґії і неминучих через те взаїмних упереджень, які в цілій своїй наготі і необчислимих своєю шкідливістю наслідках виявилися тоді, коли оба політичні українські світи зіткнулися під діланням зверхніх обставин у спільній резіденції, в нещасної памяти подільськім Камянці. І тут як в Парижі дві українські сили тягнули на двох кінцях мотуз, поки його не розірвали. Від кінцевого ефекту камянецької драми, якій українській патріот прислухувався з запертим віддихом, він не очуняв й досі.

Переходом галицьких військ на сторону Денікіна закінчився безорієнтаційний перйод галицької політики. „Західньо-українська“ політика найшла собі врешті орієнтацію.

Мілітарний вчинок Тарнавського не був, як це стараються представити сторонники політичного курсу Національної Ради, появою, відірваною від ланцюха її політичних передпосилок. Виправдуючи його прикрим становищем галицької армії, вони стараються виправдати й денікінську політику п. Петрушевича, поставленого, мовляв, перед спричинений армією fait accompli. Конечність мілітарна потягнула, мовляв, за собою конечність політичну, — немовто істнувалоб оправдання для команданта, котрий передає свій відділ, в повній збруї, до диспозиції ворога, на основі передуманої писаної умови, замість того, щоб примушеному безвихідним становищем, замість проливати безнадійно кров, — скапітулювати, замочивши наперед порох і загвоздивши гармати, і немовто такий своєвільний, каридостойний вчинок команданта міг — в данім випадку — зобовязувати голову галицької держави до політичного кроку, до якого не уповноважнив його ані український нарід Галичини, ані вдесятеро більший нарід Придніпрянщини, що далі непохитно бореться проти скріпленого нещасними галицькими військами ворога української держави і національности.

Перед нами акт злуки з ворогом ґенерала Тарнавського, фактично й авторитативно напятнований самим фактом приказу диктатора арештувати виновника як зрада, — акт, з якого однак дивним дивом той же диктатор кілька днів пізніше приказом до решти армії піти слідами тогож „арештованого“ ґенерала, фактично здіймає клеймо зради. Що це таке? Невже дійсно за протяг одного тижня зрада перестала бути зрадою і з шкаралущі зради вилущився овоч політичної орієнтації? Ця скорість орієнтації у шефа галицької політики, яка більше року безнадійно шукала загубленого орієнтаційного якоря, була би дійсно достойна подиву, коли-б сам пан Петрушевич не допоміг нам зрозуміти цю орієнтаційну загадку доповненням неповного ланцюха її симптомів, якого початок сягає до славетного навечеря проголошення західньо-української республіки, а кінчається горячковим зазивом галицького делеґата в Парижі, цитованим самим

диктатором на збірці старшин галицької армії на передодню своеї утечі з Камянця: шукати єдиного перед гнівом антанти ратунку — в єдиноспасительних обіймах Денікіна...

Ще про Денікіна й не чуть було, ще не встигли були темні сили московської реакції опамататися від нанесених їм ударів, як з уст докладчика на памятній нараді у львівськім Народнім Домі, тепер одного з імпресаріїв денікінської орієнтації, в серії можливих орієнтацій почули ми були на здивування всіх також спеціяльну рекомандацію на Росію, будь вона побудована на основі федеративній, чи автономічній, чи хочби тільки конституційній. Тоді ця орієнтація ще була передчасна, а й контрагента не було ще. Тоді рахунок повинен був йти на побідника над колишнім німецьким приятелем. Тільки-ж контраґентом антанта бути не захотіла. „З нами“ — пише Панейко словами може й несвідомої самокритики в листі до галицького посла у Відні — „нема з ким говорити“, а приїхавши до Відня він-же випускае перед претендуючим на парлямент торзо Національної Ради дві орієнтаційні ластівки: одну свою — на галицький статут, другу свого товариша Томашівського — на Владимирскій путь.

Від приїзду пана Панейка орієнтація галицьких політиків зачинає набирати контурів. Оснований у Відні офіціоз західньо-української політики, „Український Прапор“, вказує українській політиці в ряді статтів орієнтацію на схід, яким би він не був, і находить для неї симпатичний відгомін в угроруській москвофільській „Русской Земли“... Довголітний шеф галицько-української політики; Кость Левицький, оголошує свою проґрамову статтю про „збирання руських земель української нації“... Передруковуючи цю статтю, солідаризується з нею камянецький „Стрілець“... В Києві ґенерал Кравс завішує на городській Думі російський трикольор... — Мілітарний вчинок Тарнавського і політична орієнтація Петрушевича, виявлена в приказі для армії: На Нову Ушицю — були тільки закиненням якоря здавна на Денікінську гавань направленого корабля орієнтації галицьких офіціяльних політиків.

І знов приїздить до Відня пан Панейко — на зустріч диктатору, що, пообіцявши свойому війську слідкувати за ним і його долею і його новою славою, в останній хвилі велів запрягти коні до розвори свого воза, направленого на Одесу, і заїхав ним до тогож самого Відня — на зустріч пластунові галицької політики за кордоном. Чи захитався може старий добрий галицький патріот в своїм довірю до неприродньої українському духові орієнтації? — Пан Панейко підкріпить захитану в нім віру... Він-же — мозок галицької політики за кордоном. Арґументи найдуться на кожну орієнтацію...

Пригадайте: останнім разом орієнтував пан Панейко т. зв. Національну Раду на франкофільство та анґльофобство, щоби найти оправдання для статутової політики. Анґлійці, мовляв, не хотять і чути про якусь самостійну, чи хочби сфедеровану, чи хоч би тільки автономну Україну, а такий то а такий французький референт бодай щиро радить взяти хоч би неофіціяльно і неявно участь в уложенню галицького статуту, щоби понад добру волю

Французів не закралися в статут некорисні для Українців постанови... Тепер цей дипльомат доорієнтувався вже й до анґльофільства; цим разом він зміг вже покликатися на розмову з „рішаючим анґлійським референтом“. Ця „орієнтація на референта“ має для „реального“ політика з Національної Ради більше переконуючої сили, ніж уперте, майже природне змагання французької політики — до відбудови давньої Росії і ще природніший, хоч і дуже неальтруістичний інтерес Анґлії — до неї не допустити: згляди, які повинні бути єдиним барометром української закордонної політики. Зорієнтований на референта галицький закордонний політик з анґльофобства переорієнтовується на анґльофільство, та не щоб може на сенс і мету східньо-европейської анґлійської політики, а не цю Анґлію, котра на його думку повинна, поборовши при помочі Денікіна і галицького суккурсу большевизмі відбудувавши Росію, через посередництво тогож Денікіна з вдячности зглянутися ласкавим оком і на влучену в Росію Галичину. Пан Панейко добився свого: Тарнавський повів галицьку армію під високу руку Денікіна, — Петрушевича він сам скоро матиме приємність представити Сазонову...

Чи вдасться спільними заходами московської реакції і галицької політики здезорієнтувати світ про українську справу, про позитивне значіння якої як національно-політичної індівідуальности він мусів витворити собі відповідний погляд? Ми певні того, що ні. Запорукою для нас є орієнтація цілого українського народа на власні сили і на ряд чужих, ворожих відбудові давньої Росії сил, яких ділання мусить допомогти українській державній справі до остаточної побіди. Карколомна орієнтація слабодухих партикуляристів скінчиться похміллям.

(Дальші статті слідують.)

Софія Дністрянська.

Капеля Кошиця.

Одиноким ясним моментом серед темряви і зневіри у нашому громадянському життю являються виступи Кошиця на европейській арені. Серце бється прискореним темпом у всіх Українців, та їх нечисленних приклонників, коли бачуть і читають в заграничних часописах про тріюмфальний похід української пісні, досі світу незнаної, по головних центрах европейської культури.

По першім зараз виступі капелі у Відні стало мені ясно, що так а не інакше воно буде, і що наш хор захопить не тільки наші серця, але також серця тих усіх, у яких жива любов до штуки — без огляду на те, чи вони є обожателями лише рідної штуки, чи поклонники всесвітнього мистецтва. Та це не хвилевий сентимент, не патріотичний еґоїзм, що накладає нам рожеві скла оптимізму, не p r e t i u m a f f e c t i o n i s родить в нас те передсвідчення. Підстава до цього глибша, трівкіша, а саме з одного боку вона лежить в прикметах самої нашої народньої музики, як такої, зокрема в становищі, яке вона мусить заняти у відношенню до розвою всесвітньої музики в теперішній добі — а з другого боку в якости хору, його артистичному уровені, себ-то, коротко кажучи, в особі його діріґента.

В часах, які переживаємо з огляду на культуру музичну, аж надто добре знаємо, як сильна, всемогутня струя модернізму у теперішньому напрямку композиції захопила мозки і серця модерних европейських компоністів. Вислідом цього впливу є ненаситність в добуванню що-раз то нових, бізарних ефектів, вокальних і орхестральних — погоня за захоплюванням змислів слухачів через шарпані невикінчені ритми, які подражнюють його нерви, не вдоволюючи його душі — а що більше занепад мельодійного прінціпу, який починає бути для модерніста-музика чим раз більше чужим і, як самі ці музичні імпресіоністи кажуть, банальним.

На пр. віденський найвизначніший модерніст Шенберґ не узнає взагалі мельодики, а оброблює в своїх симфоніях і инших творах тільки теми уривків мельодії — подібний напрямок, як у малярів — футуристів.

Односторонність їх на цій точці доходить до таких розмірів, що поза рафінованими контрапунктичними штучками на фоні ярко-хроматичної гармонізації, яка поправді має покривати зубожіння інвенції і систематичного оброблення мотивів, вони вже й не бачать музики, а велитні музики 19. століття Ліст, Ваґнер і Брамс у них вже стали давно представниками клясичного напряму.

Кожна народня музика, як відомо, посідає велику історичну вартість — бо вона є останком первісної, так сказатиб наївної штуки „штукою, яка істнувала перед штукою," як каже один з музичних історіоґрафів. Це можна-б сказати про народню музику взагалі, а з окрема про пісню, яка повстала раніше. Та ми знаємо, що народи, у яких музична культура стоїть на значній висоті, через це затратили поволі змисл і інтерес до плекання народньої пісні. Процес творення культивованої музики на основі строгих студій цілого апарату правил, віддалюючи тим самим кожного від простої і нештучної народньої пісні, спричинив у цих народів занепад народньої музики. Вона застигла у своїй формі, а далі й зниділа.

Але не так воно є в нас. Наше музичне майно лежить ще поки що в народній пісні; це завязок наших будучих капіталів музичних, це угольний камінь нашого будучого здобутку музичного.

Як відомо, народня музика є зеркалом характеру і вдачі даного народу. В тому й причина, що наша народня музика відмінна від музики инших народів. Що правда, в мельодійнім прінціпі вона зближається до деяких народніх пісень, особливо до народньої музики Орієнту — але о скільки вона инакша в ритміці і ріжноманітности ономатопоїчних ефектів і настроїв! Цього проґрамового багацтва не виказала ні одна народня музика.

Ми плекаємо цю народню пісню, а вона завдяки тому розцвітає розкішно і розростається новим гиллям, захоплюючи своєю свіжостю і красою отупілі уми і серця коріфеїв модерної музики і ошоломлює чистотою втомлених і знеохочених аматорів і ляїків, для яких вона стає немов супокійною пристанею. І саме в цьому

відношенню нашої народньої пісні до розвою всесвітньої музики у теперішній добі лежить головна основа успіху нашої капелі в Европі.

Другою нерівно більшою і важнішою є артистична вартість самого хору, а зосібна мистецтво його діріґента Кошиця. Приглянымося ближче його артистичній діяльности. Перш усього самій орґанізації хору. Для осягнення чистоти інтонації та прозористости у вокальних фіґурах Кошиць не вдоволяється знаменитим вишколенням хору, а з окрема голосів, він іде дальше, добираючи по можности співаків о однаковій красці (timbre) голосу і ставляє їх ґрупками під один голосовий відтінок. Продовжуючи свою роботу у цім напрямі, він поступає як маляр, що накладає ріжних красок зосібна на палєту, щоби їх відтак поодиноко змішувати після потреби — або як мистець орґанів, що добирає граючи відповідних реґістрів. Річ зрозуміла, що до своєї цілі, себ-то, до осягнення ідеального зіспоєння поодиноких звуків він не мов „дезіндивідуалізує" поодинокі голоси і жертвує їх субєктивізм на жертвеннику одного масового консонансу. Тому не дивуймося, що чотири — та пятьзвуки акорду такі повні, ситі — що фермати такі динамічно рівні, неначеб грані на однім інструменті. Що така, а не инакша орґанізація хору, це доказує у Кошиця незвичайного дару і субтельности у перениманню і відчуванню краски звуків — дар, якого рідко стрінути у діріґентів. Дальшим завданням, яке поставив собі Кошиць, є задержання стилю у відданню народнього настрою. Він не забуває — ні на хвилю, що це народня пісня, що нема в ній ані патосу, ані неприродних почувань, він вистерігається всяких віртуозних і банальних ефектів, хоч-би навіть коштом власного успіху.

Нам не конче знати текст пісень, ми слухаючи в цій хвилі знаємо, який їх зміст. Ми тішимось скрипкою, що грає на вулиці, — ми присутні у хаті, де пряде сонна молодиця — ми плачемо з „покиненою любкою" і т. д.

Отця докладність і плястика у вірнім відданню тексту і настрою, яку зберігає Кошиць, не зупиняє зовсім його поетичного хисту і свободи. Він має у високій степені дар полонити уяву своїх співаків і зробити з них в одній хвилі оруддя своєї волі і своїх інтенцій. Хор, сам собою зложений зі знаменитих співучих сил, з хвилею, коли на чолі їх стане Кошиць, мов мистецьки з мармору викута, але мертва статуя, отвирає очі, оживає, неначе перетворюється в його руках. І справді, коли бачиться Кошиця, коли він дириґує, відноситься враження, що він гіпнотізер.

Попросту маґічна є його міміка, коли він підчеркує мельодійну, динамічну, або ритмічну лінію поодинокої фрази, а притім красою жесту заокруглює естетичне враження. Наскрізь ориґінальна техніка його діріґентури є випливом його виїмково-ориґінального способу передавання кожного, хоч як малого твору. Він не тільки творить — він перетворює — і дивне, що кожна пісня, з хвилею як починяє звучати з естради, зустрічає нас як стара знакома: вона-ж така, як ми її зображували собі засвігди в нашій уяві. Можливо, що причини цього шукати треба знова в суґґестивній силі Кошиця.

Яка чудова свобода у динаміці, який степовий характер в такті і темпах! Мистецтво у вирівнанню accelerand-ів і ritenut-ів у Кошиця майже неімовірне. Притім відпадають всякі афектовані і нервові „нюанси“. Все пливе, все хвилює, все викінчується, а кольористичні несподіванки непомітно спливають в одно русло гармонії. У Кошиця тужливий лірізм міняється з імпетуозною драматикою, а його „демонізм“, про який щойно була мова, не є нічим иншим, як тонким почуванням краси. Ще декілька слів про багато инших особливих ефектів, якими орудує Кошиць.

Всі повільні темпа мають у нього зразу настрій гимну або молитви, щоби опісля перейти в дитирамбічний тон.

Незрівняно характеристичним є контраст між струєю звуків, що широко розливається в тенорах і сопранах, а містичними Pizzicat-ами в басах. Щоби цей ефект як найбільше плястично передати до відома слухачеві, Кошиць звільняє темпо фіґурації в сопранах, щоби тим чіткіше висвітлити контрапункт басових голосів.

Одною з тайн Кошиця є виконування фермат, які починає він на mezzo forte, переходячи поволи в pianissimo о легкости павутиння. Річ можлива тільки при непорочній чистоті інтонації хору. Під тим самим знамям можемо підписати також незвичайно рівні legat-а, так в piano як і в forte. Це знамените зіспоєння звуку спричинює новий ефект: сила хору здається бути в двоє більшою.

Резумуючи цю аналізу мистецтва Кошиця, мушу запримітити, що з цілої тої фінезії у віданню пісень слухач не відбирає враження чогось рафінованого або штучного. Річ в тім, що всі ті ефекти не є нарочно зроблені, вони не є випливом зимного вирахування, — вони пливуть безпосередно з серця, і тому дорога їх проста до сердець слухачів. Ми бачимо Кошиця, з якою легкістю і самопевністю він розвязує проблєми поліфонічних переходів, як натякує плястично імітації в канонах — а коли море розхвильованих звуків грозить перейти міру естетичного смаку, він як знечевля утихомирює його своєю чародійною батутою.

Ось цих кілька слів від щиро музикальної душі — нехай провадять нашого діріґента далеко — далеко здобувати нашій пісні і нам кращу долю.

„Підкарпатська Русь.“

(Від власного кореспондента.)

„Підкарпатська Русь“ або „Русінско“ по чеськи, така то офіціяльна назва того затишного клаптика української землі за Карпатами, в якому не шаліє та буря, як на прочих українських землях.

За час, коли в Галичині кипіла завзята боротьба проти шляхетської Польщі, тоді то всі галицькі та буковинські москвофіли як Цурканович, Віслоцький, Гошовський, Гаґатко, Могильницкий, двох братів Кмицикевичів загніздились на Закарпаттю. Там вдалось їм загніздитись через те, що разом з по-

дувом революції в Европі пробуджується на Закарпаттю національна свідомість, якої випливом являються події історичної ваги в Гусніі дня 21. січня 1919, а Українці, зайняті війною з Польщею то большевиками, не могли дати ніякої підмоги в людях. Коли-ж Україна із за браку консолідації, та нава и чужих елементів не була в силі зреалізувати густського проголошення, прилучується ціле Закарпаття до чесько-словацької республіки.

Коли надія на Україну завела та ще заяви такі як д-ра Барана*) в Лавочнім, ґрунт для москвофілів був підготований. Представляючи могутність небіжки Росії, вдалося їм опанувати зовсім не лиш всю інтеліґенцію на Закарпаттю, але і звести на злу дорогу їх провідників. Та така дорога манівцями не трівала довго.

Колиж москвофіли дістали посади і на добре усадовились, виступили вони проти інтеліґенції, а між народом зачали вести російську пропаґанду. Роботу цю піддержували чеські вищі урядовці як Досталь в Ужгороді, та Славік — жупан в Мукачеві. Моськовска аґітація ще й тому тішилася піддержкою властей, що братя Кмицикевичі та Цуркaнович були старшинами чесько-італійских леґіонів і в чеській армії сповняли дальше свою службу. Вони провадили в мундурах чеських старшин аґітацію по селах. Селянин на Закарпаттю, стероризований Мадярами, слухав, що „пан офіцер“ говорив тай головою кивав, бачучи, що його положення ні в чім не змінилось. Перше тероризували Мадяри, тепер використували своє військове становище москвофіли

За цей час велася в чеській пресі завзята дискусія на тему: який народ замешкує Закарпаття, та яка його мова. Преса поділилася на два табори: москофільський і українофільський. Преса реакційна, до якої дописували передовсім галицькі Москалі, стояла на становищі „общеруського литературного язика“ — преса поступова обстоювала думку, що народ Закарпаття це народ український і мова його українська. Дискусія ця для нас тим інтересна, що в ній участи не брали Українці, а вона велася поміж самими Чехами і москофілами. В обороні другого напряму станули світочі чеської науки та журналістики, як проф. Нідерле, Бідло, Нечас, Крейчі і другі. Побідив напрям другий: українофільський.

Рівнобіжно з тим розвивались і доспівали події на самому Закарпатю, та московська робота почала видавати овочі для них самих дуже неприємні.

Москвофіли, іздячи по селах, аґітуючи, підбурювали народ проти інтеліґенції та слідкували за православям. Це одна причина. Друга причина, що зближався шкільний рік і заговорилося за мову в школах. Москвофіли станули на звісному становищі. Однак против цього

*) Іменно: др. Баран в червні при відвороті стрінувся з делеґацією селян, яка заміряла їхати до Станиславова, і сказав: до якої України Ви хочете прилучитися, ми самі хочемо прилучитись до Чех. Такий недипльоматичний висказ зневірив делеґацію до останка.

витворилася велика опозіція, до якої персйшла вся автохтонна інтеліґенція та народ. І так по одній стороні стали деякі чеські урядовці і москвофіли, а по другій стороні автохтонні Закарпаття. Справа так загострилася, що навіть була делеґація у президента Масарика та жадала усунення москвофілів, та зложила заяву, що мовою викладовою на Закарпаттю може бути мова лиш русска-малоросійська а не „русская". І так, як в пресі так і тут побідив погляд, що мовою в школі може бути мова українська, чи як на Закарпаттю уживають „руська" в протиставленню „русская". Спір цей провадився на засіданнях Центральної Ради, а довів до того, що москвофіли вибрали нову раду, до якої увійшли самі москвофіли та кількох місцевих, які однак мандатів не прийняли. Правительство нововибраної ради з Дром. Бескидом на чолі не признало. Давня Центральна Рада в відповідь на це викинула москвофілів, які були в Раді, а предсідателем вибрано о. Авґустини Волошина, який провадив цілу опозіцію проти москвофілів на Закарпаттю.

Чеське правительство по підписаню мирового доповору з антантою приступило до орґанізовання автономії, забезпеченої з мировом договором. Заіменовано ґубернатора дра Брейху, вищого урядовця міністерства залізниць, який має зорґанізувати країну. Найвишою владою являється ґубернаторство, яке має осібних референтів. Годиться на цьому місці зазначити, що референти і взагалі чеські урядники з дуже малими виїмкам відповідають своїм відвічальним становищам і з правдивою посвятою жертвують свою працю та знання для народу. Їм то і буде належатись подяка за майбутнє реальне збратання двох славяньських народів чеського і українського, під яке вони кладуть підвалини.

По повороті дра Григорія Жатковича, представника еміґрантів Закарпаття з Америки, призначив президент Масарик Директорію. В склад Директорії ввійшли др. Григорій Жаткович, як предсідатель, Євген Пуза родом з Єсіня, отаман української армії, о. Августин Волошин предсідатель Н. Р. Центральної Ради, др. Юлій Бращайко, бувший предсідатель густської української ради, др. Торонський, адвокат з Пряшева і о. Гаджеґа. Члени Директорії враз з президентом дром Жатковичем, мають за собого великі заслуги на народній ниві, а і в будуччині чекає їх тяжка, але вдячна праця. Всі вони стоять на плятформі народницькій, лиш один отець Гаджеґа являється блудним сином свого народа. Директорія є лиш дорадчим тілом в справах законодавчих та адміністраційних, усіх язикових, шкільних і реліґійних справах для справ льокальної адміністрації, як і для іменування та звільнення усіх урядовців та служачих, яким повірено ведення і адміністрацію вище поданих справ. Власть ґубернатора і Директорія — це стадія лиш переходова, яка має зорґанізувати країну і підготовити скликання сойму. Вибори до сойму відбудуться в 3. місяці по виборах до парляменту в Празі. Українці мають трьох представників в парляменті з правом голосу лиш в справах Закарпаття.

Справа орґанізації поступила вже дуже далеко головно в шкільництві. По селах, оскілько де були мадярські школи, розпочалась наука, яка відбувається в народній мові. В Ужгороді є учительська семинарія мужеська під керуванням о. Авґустина Волощина, школа горожанська (Bürgerschule) під керуванням директора Ґріґаща, та ґімназія. В Мункачеві є рівнож семінар та ґімназія, а в Берексасі попри ґімназію, в якій директором є Алиськевич, бувший директор укр. ґімназії в Перемишлі, заложено державний інтернат для учеників під проводом проф. Бачинського. У всіх школах є мова українська, а мадярська є лишень переходово спомогаючою. Орґанізація поступає вперед, і є надія, що шкільництво буде дуже гарно зорґанізоване, завдяки великій праці.

При Директорії завязався комітет для економічної орґанізації, який орґанізує кооперативи та банк.

Життя товариське гуртується тут в Руському клюбі. До клюбу належать ще і москвофіли, яких діяльність ограничується до паленна українських часописей. Та це вже діла потапаючого в морі.

Конференція в Дорпаті.

(Від нашого фінляндського кореспондента).

Вже від довшого часу виникала серед балтійських держав думка про те, щоб скликати спільну конференцію цих держав і на ній довести до порозуміння, а навіть й союзу між ними. Актуальною ця справа стала тоді, коли то в Парижі мирні делеґації поодиноких держав побачили, що їм доконче треба скоордінувати свою діяльність, щоб тим краще можна було ставити чоло ворожим затіям. В наслідок цього й була скликана на 9. листопада конференція бальтійських держав в Дорпаті, і в ній взяли участь теж представники України й Польщі.

Персональний склад конференції був такий: естонська делеґяція складалася із 7 осіб з міністром закордонних справ Пійпом; латишська із 12 осіб з товаришем міністра закордонних справ Берґом; від Литви були: литовський посол в Росії Шіупас, посол в Гельсінґфорсі Ґілліс і капітан Наткевічус; від Білорусів: посол в Ризі полк. Езолітов; від Польщі військовий аташе з Риґи, ротмістр Прус-Богуславський і від України посол у Фінляндії М. Залізняк, секретар посольства Сливенко і аташе В. Залізняк.

На першому засіданні міністер закордонних справ Естонії Пійп подав у загальних рисах доклад про загальні для всіх держав питання. Він розділив ці питання на три ґрупи: 1 політичні, до яких відносяться питання про улаштовання періодичних нарад між представниками та міністрами закордонних справ поодиноких держав, про орґанізацію спільної дипльоматичної діяльности за кордоном, про спільні виступи у важніщих справах, і нарешті, заключення спільного політичного союза; 2 військові, до яких відноситься питання

про координацію війскових виступів, про оборону границь, взаїмну військову поміч; 3. економічні, до яких відносяться питання про введення загальних поштово-телєтрафних тарифів, товарообмін і митну політику.

Після його виступу кожний із представників подав короткий доклад про становище своєі країни та її відношення до сусідів. Першим виступив представник Латвії Берґ, який заявив, що під теперішню пору вся Латвія увільнена від Німців і він в імені свойого уряду висловлює подяку Естонії за її поміч проти німецького поступу. Др. Шіунас, представник Литви, сказав, що становище Литви дуже тяжке. Велику частину її займають ще Німці, які по думці версальського миру повинні взяти участь в боротьбі проти большевиків. В останній час однак орґанізується власна литовська армія, яка вкоротці виступить активно і увільнить Литву від чужих військ. З другого боку Польща, під претекстом боротьби з большевиками окупувала частину литовських земель, і цей напад Поляків є найболючішим місцем литовської зовнішньої політики. Зрозуміло отже, що доки Поляки займають литовські области Литовці не можуть пропустити через свою територію польські відділи на поміч Латвії. Литовський уряд запропонував Польщі утворити польсько-литовсьсу комісію для обговорення питання про вихід польських військ з Литви і встановлення границь між Польщею й Литвою, однак Польща не дала на жаль ніякої відповіди. Представник Польщі, ротмістр Прус-Богуславський, висловив з приводу промови представника Литви надію, що прогнання Бермондта і знищення німецького впливу в Литві уможливить добросусідські відносини між Польщею й Литвою. Представник Білорусі, полк. Эзовітов дав короткий нарис становища Білорусі, якої частина теріторії теж занята Поляками. Ця окупація на стільки тяжка, що селяне кілька разів робили збройні повстання, в наслідок чого польський уряд змінив свою політику в Білорусі. Треба однак сподіваться, що взаїмовідносини Польщі й Білорусі в будучині зміняться на краще. Представник України М. Залізняк вказав на той факт, що українське національне правительство після повстання проти Скоропадського, піддержуваного Німцями, мусіло розпочати війну з большевиками а по розпаді Австро-Угорщини також і з Польщею, яка хотіла силою заволодіти українськими землями Австро-Угорщини. Війна з Польщею продовжувалась 6 місяців і скінчилась тим, що Поляки заняли не тільки українські землі в Галичині й Буковині, але й всю холмську ґубернію і частину волинської. На цій теріторії живе 5 міліонів Українців. В той час, коли Українці вели війну з Поляками й большевиками, появився новий ворот. добровольчеська армія Денікіна. Український уряд змушений був заключити перемиря з Польщею і розпочав з нею переговори. Промовець звернув увагу присутних на те, що хоч усі й розуміють вагу політичного союзу, однав цей союз може бути сильний тілом тоді, коли всі спірні питання, що істнують тепер між поодинокими державами, будуть налагоджені. Дуже можливо, що

вороги самостійности окраїнних держав змусять ці держави поспішити зі згодою і тоді повстане оборонний союз новоповсталих держав.

На другому засіданню було сконстатовано, що всі присутні приєдналися до рішення про потребу союза окраїнних держав, до якого приєдналиб ся теж Польща й Україна. Рівночасно запропонувано теж міністрам закордонних справ Естонії і Латвії увійти в зносини з урядами всіх окраїнних держав для скликання нової наради, на якій питання про союз булоб остаточно полагоджене.

Нарада в Дорпаті мала неофіціяльний характер, бо учасники її не мали відповідних уповноважень від своїх урядів. Цілею наради було вияснення загального становища в окраїнних державах і обмін думок відносно найважніших біжучих і загальних справ. Нарада виявила, що розуміння загальної користи стало живим серед окраїнних держав, і що заключення трівалого союзу між ними є питанням найближчої будучности.

Гельсінґфорс, в грудні 1919.

І. Ш—ко.

Фінансово-торговельний стан Анґлії.

Після того як Анґлія майже рік находиться не в військовому стані, користно буде в коротких і загальних рисах оглянути фінансово-торговельний стан цеї держави.

Війна визвала величезні видатки, і через це національний довг Анґлії підчас війни збільшився майже в $12\frac{1}{2}$ раз. В 1913 р. довг цей був 645 міл. фунт. стерл. з щорічною виплатою процентів по ньому в 24 міл. фунт. стерл., тепер же цей довг досягає 8075 міл. фунт. стерл. з щорічною платою процентів 345 міл. фунт. стерл.

З другого боку підчас війни і раніше Анґлія позичала гроші другим державам і своїм колоніям. Довг від других держав Анґлії — 1961 міл. фунт. стерл., з котрих довг Росії 568 міл. фунт. стерл., Франції 508 міл. фунт. стерл., Італії 467 міл. фунт. стерл., Бельґії 95 міл. фунт. стерл., Сербії 20 міл. фунт. стерл. і других держав 79 міл. фунт. стерл. Довг анґлійських колоній метрополії лічиться в 221 міл. фунт. стерл.

Не треба забувати, що цей рік держави, хоч були не в військовому стані, але демобілізаційний період, переход з військового на мирне положення, визвав великі видатки, як це видно з бюджету Анґлії на 1919 фінансовий рік. (Фінансовий рік закінчується 31. марта.) Бюджет цей був затверджений парляментом зпочатку цього року, але прийшлось його знов переглядати в кінці минувшого жовтня, позаяк видатки значно збільшились проти сміти. Вдруге затверджений парляментом бюджет виносить видатків 1.642,295.000 фунт. стерл., прибутків 1.168,650.000 фунт. стерл., дефіціт 473,645.000 фунт. стерл. Велика сума видатків падає на армію і фльоту (морську і воздушну), а саме 623 міл. фунт. стерл. Сюди не входе пенсія бувшим військовим. Видатки для Росії за цей рік як для анґлійських військ, також і для російських — грішми і припасами составляють 95 міл. фунт. стерл.

Парлямент, преса і громадянство нападають на правительство за великі видатки і за необхідмість яко мога скоротити їх, а то держава близько до банкротства. Був проєкт ввести нові загальні налоги з капіталів, окремі великі налоги на ті капітали, що нажиті підчас війни, але в послідній часі почали дивитись менше песімі-

стично, і правительством заявлено, що до весни нових налогів не буде. Що торкається анґлійського торгу, то нас буде більше цікавить зовнішній торг, ніж внутрішній. Анґлія завше мала неґативний балянс: ввозила більше чим вивозила. Але цей негативний балянс за послідні роки значно збільшився, як це видно зі слідуючої таблиці:

Роки	Ввіз	Вивіз	Перевага ввозу
	міліонів фунтів стерлінґів		
1913	768	621	147
1915	852	484	368
1916	949	604	345
1917	1064	597	467
1918	1316	532	784
1919 (10 міс.)	1201	620	581

Лічать, що в цьому році перевага ввозу над вивозом буде вище чим 725 міл. фунт. стерл. Тут треба зазначити, що до вересня місяця цього року істнувала заборона ввозу в Анґлію тих товарів, котрі продукуються і фабрикуються в потрібній для населення кількости в самій Анґлії. З вересня всі заборони за невеликим винятком зняті, і анґлійські вироби на анґлійському ринку конкуруються з експортовими сюди виробами инших держав, головним чином Америки. Була думка, що з зненсенням заборони ввозу ціни на товари понизяться, але вони не тільки не понизились, але ще підвищились. Для боротьби з підвищенням цін був спішно проведений через парлямент закон, караючий купців за високі прибутки, але два місяці істнування цього закону показали, що він невдалий, і ціни ніскільки не понижаються. Як приняти загально середні довоєнні ціни за 100, то на кінець жовтня ц. р. середня загальна цифра для цін буде 290, або майже в трьох рази збільшились ціни.

Як відомо, на висоту цін, крім инших причин, мають вплив курс грошей і кількість паперових грошей. Курс 1 фунт. стерл. в Америці, відкіля йде найбільший ввіз до Анґлії, 4·15 дол. (паритет 4·86 дол.). В Європейських державах — в Голяндії, Швейцарії, Швеції, Іспанії, Греції курс фунта стерлінґів також нижче паритету від 3 до 15 %, в остатних державах курс фунта вище паритету.

Паперових грошей в Анґлії на 1. листопада с. р. було 339 міл. фунт. стерл., золотий запас 28·5 міл. фунт. стерл., що складає 9·1 % паперових грошей. Спочатку війни паперових грошей було 28·4 міл. фунт. стерл., золота 4·5 міл. фунт. стерл. (15·8 %).

Перевага імпорту над експортом визиває велике напруження у правительства яко можна більше експортувати, а тому для експортерів істнують ріжні полекшення. Три місяці назад правительством асіґновано 26 міл. фунт. стерл. для розвитку експорту до східних держав як Польща, Чехо-Словакія, Естонія, Литва, Латвія, потім Юго-Славія, Сербія, Румунія, а також до тих частин бувшої Росії, котрі визволені від більшевиків. З цієї суми експортерам видаються до 80 % вартости експортуючого товару і сума фрахта. Страхові товариства при допомозі правительства страхують експортовані товари, так що ризика експортера не велика, і це визиває у купців бажання яко мога більше експортувати.

Єсть багато солідних пропозіцій від анґлійських фірм експортувати на Україну такі товари: сільсько-господарські машини і орудія всілякі; ріжні стру-

менти, матерію вовняну і бавовняну, готову одіж, черевики, ріжні двигуни, смазочні масла, манильський шпаґат, електричні і телефонні приладдя, шкуряні вироби, химічні продукти, оселедці, чай, кофе, какао, риж, саго, перець,

Відносно основних галузів промисловости можна сказати, що добича і продукція їх в Анґлії, як і в других державах за послідні роки значно зменшилась, але замічається велике напруження по можливости збільшити продукцію. Добичу і експорт вугля за послідні роки показує слідуюча таблица:

Роки	Добича	Експорт
	міліонів тонів	
1913	287·5	73·5
1914	265·7	59
1915	253·2	45·5
1916	256·4	38·3
1917	248·5	35
1918	228	31·8
1919 (9 міс.)	175·6	—

Добичу за 1919 рік лічать 225—230 міл. тон. Ціни на вугіль піднялись від 11 міл. за тону в 1913 році до 29 міл. тепер. Продукція і експорт заліза і сталі була слідуюча:

Роки	За весь рік	Пересічно за місяць	Експорт
	міл. тон.	тис. тон.	міл. тон.
Продукція заліза.			
1913	10·3	855	1·1
1919 (9 міс.)	5·65	628	0·24
Продукція сталі.			
1913	7·7	639	3·8
1919 (9 міс.)	6·1	675	1·4

За послідні місяці, не дивлячись на часті страйки робітників, замічається такий великий рух в промисловости, а головним чином в торговлі, якого уже давно не було в Анґлії. Нові торговельно-промислові товариства ростуть як гриби. Старі товариства збільшують свої капітали. Анґлійські банки, котрі, як відомо задовольнялись тільки депозітами, і дуже туго йшли на те, аби приймати участь в торговельно-промислових товариствах, як це було в других державах, зійшли зі своєї позіції і тепер починають приймати велику участь в торговлі і промисловости.

В. Оренчук.

Про пивний промисл на Україні.

Найбільше підходящим напитком, котрий міг би з успіхом піднятись до боротьби з горілкою — це пиво. Світова консумпція пива страшенно збільшається, і цікаво, що навіть в тих країнах, де майже виключно „панувало“ вино, це послідне чим раз більше і більше змушене поступатись своїм місцем на користь дешевого пива.

Поширення консумції пива на Україні та звязана з тим конечність піднесення пивного примислу не може носити характеру чогось штучного; противно, воно являється явищем вповні природним та відповідаючим місцевим багацтвам країни. Україна, котра продукує таку силу ячменю, котра має подостатком доброго хмелю, має всі дані до того, що-б стати тереном ґіґантської продукції пива. Пивний промисл на Україні має вигляди на постійний зріст, чого вимовним доказом може служити Чехія і Баварія, котрі експортом піва покривають велику частину необхідного для них імпорту.

Загальна продукція пива на Україні не покриває навіть так незначного нашого внутрішнього запотрібування. Все таки в послідніх двадцати роких замічається не аби який з р і с т пивної промисловости. Так приміром, в 1901. році находимо на теріторії Київської, Волинської та Подільської губернії всього 75 броварень з річною продукцією 2,441.000 відер пива, підчас коли в 1910. працювало вже 97 заводів з річною продукцією 6,883.000 ведер на суму 5,974.964 карбованців. Середня продуктивність броварень зросла за попереднє десятиліття більше чим вдвоє, а іменно з 32,500 в 1901. році на 70.900 ведер в 1910. Найбільшим числом броварень з найвидатнішою продуктивністю визначається Київська губернія, в котрій в році 1911. працювало аж 39 броварень.

Що торкається технічного оборудування, то треба завважити, що більшість українських броварень послугується к р а й н е п р и м і т и в н и м и джералами сили. І так з 97 броварень вище названих трьох губерній тільки 40 користувалось машинами, 22 вправлялось в рух кіньми, 1 водою, а аж 34 р у ч н о ю силою. Очевидно, що при таких обставинах і кількість і якість продукованого пива богацько дає до бажання.

Не краще мається діло і з транспортом. Майже все пиво на Україні перевозиться в звичайних товарних вагонах. З усіх фірм одно тільки „Київське товариство пивоварного заводу“ користується своїми власними вагонами-цистернами. Недостача вагонів-ледників утруднює неймовірно транспорт пива на близьку віддаль, а прямо таки унеможливлює на далеку, тому що пиво мусить находитися постійно в відповідній температурі, що-б не стратити необхідної для нього свіжости. Такої температури в звичайних вагонах ніяк втримати не можна. Так отже недостача спеціяльних вагонів, як рівно-ж і та обставина, що майже половина всього українського пива перевозиться в товарних потягах мінімальної скорости, страшно некорисно відбивається як на якости прибуваючого на місце призначення пива, так і на розвиткові внутрішнього пивного експорту.

Не диво от-же, що при того роду обставинах ввожено крім чеських пив також велику кількість і баварського, головно від акційного товариства „Г а к е р б р а й“ і „Л е в е н б р а й“ а також і королівського пивоварного заводу в М о н а х і ї, Явище це незвичайно невідрадне, і треба його на всякий випадок усунути. Україна повинна не тільки заспокоїти своє власне запотрібування, але при піддержці пивної промисловости

могла б ще в найближчих роках поправити свій торговельний балянс значним експортом пива і злучених з ним півфабрикатів. Завоювати ринок зможе український пивний промисл вже хочби тому, що ячмінь у нас дешевий, якість його гідности до пивоварення можно буде легко осягнути і при нинішньому стані аґрікультури. Те ж саме мається діло і з другим важним чинником, потрібним до пивоварення, — хмелем.

В початках українського пивного промислу бровари майже весь потрібний їм запас хмелю ввозили зза кордону. По данним А. Іванова: „Руководство къ изученію сельско-хозяйственныхъ и промышленныхъ силъ Россіи,“ імпорт хмелю виносив вже в 1878 році аж 87,259 пудів. Об'ясняється це тим, що на Україні тоді плеканням хмелю дуже мало занималися, а в додатку, і та незначна кількість, котру випродуковувалося, була прямо таки не до вжитку. Обставини зміняються з ментом, коли в Дубенському повіті в 60 роких минулого століття приїзжі Чехи почали вперше раціонально управляти хміль. Земля оказалась незвичайно придатною, що і довело до значного та бистрого зросту хмелевих плянтацій в цілій Волинській а також і сумежних повітах Київської та Подільської губерніях. Через старанне обходження якість хмелю кращала з року на рік. Волинський хміль почав вести борбу з ввоженим закордонним та в кінці відніс над тим послідним повну побіду. Доказом цього служить факт, що з 11,473 пудів хмелю, з'ужитих вище згаданими 97 броварями, в 1911 році було всього на всього 496 пудів закордонного.

Завважити належить, що хмелеводство не досягло ще свойого зеніту, хоч річна продукція Волинської губернії враз з деякими сусідніми повітами других губерній і перевишає вже 200.000 пудів. Кількість ця дає змогу покрити майже в цілости внутрішнє запотрібування. Через те одначе, що управа хмелю скоріше поступає вперед, чим пивоварство, прийдеться незадовго українським хмелярам подумати над новими ринками збуту. Це хочби тому, що плеканням хмелю починають чим раз більше і більше заниматись і широкі верстви нашого селянства. Факт це незвичайно відрадний; криє він одначе в собі доволі велику небезпеку для українського хмелю а то в тому випадкові, коли не будуть предприняті відповідні кроки що до затримання якости хмелю. Упадок якости хмелю не тільки не дав би змоги його експортувати в такі країни, де він ізза кліматичних відносин не удається, як пр. в Анґлію, але навпаки він довів би і до втрати з таким трудом здобутого ринку. Перед міністерством земельних справ відкривається тут велике поле до праці. Взірцевими хмелевими плянтаціями, преміями і грошевими допомогами малим хмелярам при закладуванню нових піль, встановленням хмелевих інспекторів, полекшенням умовин збуту хмелю дорогою громадської орґанізації хмелевих торгів, вияснениям правдивого стану місцевих і закордонних хмелевих ринків — повинно на тільки не допустити до погіршення якости волинського хмелю, але навпаки його можна поправити та ублагороднити. При подібному поставленні діла можно надіятись, що Волинській землі, а головно хмелевим центрам — Дубнові, Житомірові і Луцьку судженно відіграти не аби яку роль в хмелеводстві України.

Не меньшу увагу належало-б звернути і на продукцію солоду, дріжжів та всяких инших злучених з продукцією пива півфабрикатів, котрі можна би поліпшити, що до якости, та з успіхом експортувати. Незвичайно корисні наслідки мало-б, коли-б не було приневолено експортувати по дешевим цінам ячменю, а тільки переробляти його в півфабрикати та в такому пів-готовому виді вивозити. Сама можність

перерібки відбилася би дуже корисно і на загальній хлібній торговлі тому, що дала б змогу продавцям виждати спокійно менту ліпшої конюнктури.

Пивну промисловість як з точки погляду отверезіння народу так і збогачення країни — належить підпримати всіми можливими силами. Закладання взірцевих броварень, до котрого з успіхом могли б взятися кооперативи, ведення модерних хмелевих плянтацій, плекання відповідних сортів ячменю, влаштування курсів для броварників і хмелеводів, створення громадських орґанізацій для заступництва інтересів хмелеводів і броварників, підтримання домашних галузів промислу, достарчаючого технічних матеріялів броварям — от міри, котрими можна розвинути пивну індустрію.

При кінці належало б ще піднести, що розвиток пивної промисловости, евентуально навіть при певних ограниченнях, що до фабрикації спірту, не потягне за собою упадку так значної української горільчаної промисловости, а по тій простій причині, що український продуцент буде мусів в першу чергу покрити внутрішнє запотрібування спірту для промислових і лікарських цілей, а решту йому прямо таки прийдеться вивезти за кордон. Що майже цілий запас виробленої на Україні горілки прийдеться українському продуцентові вивезти, свідчить той цікавий факт, що в літах 1906. р. до 1910. р. вивіз спірту з України виносив пересічно 67,4% цілого російського експорту.

Орест Даскалюк.

Огляд соціально-економічного життя.

Трудноші при навязанню економічних взаємин між европейскими державами; невтральні погляди про економічне відродження Европи; сітуація в Анґлії; економічне життя Франції; довги Европи супроти Сп. Держав; нові санаційні пляни; як відбивається економічний занепад Европи на американському промислові; американські побоювання; конкуренція европейських держав при убіганню за заграничними кредитами.

Розвиток економічних взаємин між европейськими державами, що недавно поборювали себе, стрічає що раз то більші трудноші не тільки торгово-реального, але й чуттьового рода. Взаємини якось не складаються, — помимо з'усиль офіціяльних і приватних кол. Прогалина між народами, розкрита шаленою націоналістичною аґітацією, не дається так легко перемостити; а тимчасом терпить всесвітнє економічне життя під цим браком господарської взаємности й попадає все дальше в безвихідне майже хоровіння. Від підписання мирових договорів в Версалю уплило вже 6, від заключення Сен-жерменського договору $3^1/_2$ місяців. Та коли розібрати торгово-промислові трансакції, які за той час зреалізувались між Німеччиною і Австрією з одного, а Антантою з другого боку, так виходить, що вони не мають постійного і сердечного характеру великозакроєного інтензивного обміну вартостей, як це було перед війною. З цих обставин результує далі, що поодинокі обявлення всесвітного господарства представляють покищо більш або меньш видатні спроби цеї або тої держави вийти з ексклюзивного становища на широке поле взаїмних зносин, щоби оттим зискати більшу плятформу для розвитку свойого економічного буття. Тому й обчислити сили, які одна або друга держава здвигне остаточно для поборення теперішньої загальної кризи, ніяк не можна; бо мірити їх можнаб тільки релятивно, в співроботі з иншими економічними чинниками, установленими другими державно-

господарськими орґанізмами. Через те й оцінка внутрішніх потенцій поодиноких держав під цю пору оточена застереженнями.

В невтральних часописах тому завважити можна розбіжність поглядів що до економічної будучности европейських держав. Загально констатується тільки страшний застій індустрійної і аґрарної продукції. По всім краям цілковитий підупадок транспортових засобів і катастрофальний хаос в валютах, що разом спричинює дез'орґанізацію торговлі, промислу й взагалі цілого екоиомічного апарату держав. Констатується там далі, що й переможні держави переживають подібні крізові процеси й стоять перед розвязкою тих же соціяльних проблем, що в переможених державах. В Анґлії прим., в найсильнішій по фінансам державі, зникнув металевий гріш з обороту — так самож, як прим. в Австрії, або в Польщі. Курсує тільки паперова монета, вартніша правда чим в инших краях, та всеж таки без тої переважаючої вартости, яку вона мала колись на світових великих ринках. Обем виданих в рух державних нотів обчислюється американськими банкірами приблизно на півтора міліярдів долярів. Цьому нотовому оборотові може анґлійське правительство протиставити золотий депозіт в висоті всього на всього 140 міл. долярів. Це означає, що металеве покриття нотів виносить заледви 10%. В дійсности не буде дотримана й ця відсоткова стопа, бо анґлійські урядові звідомлення рахують деякі рубрики подвійно, так що остаточний вислід представляється звичайно трохи кращий, як він на ділі є. Банкові депозити в Анґлії і ноти анґлійського державного банку перестали тому бути інтернаціональним знаком виміни; вони не репрезентують більше на великих ринках золоту монету. Разом з цим упадком внутрішньої і зовнішньої вартости стерлінґа наступило подорожіння прожитку, що спричинило сильні зарібкові заворушення, які знова відбились на загальній продукції. Американська комісія, що недавно відвідала була ткацькі дістрікти Анґлії, ствердила сильний занепад високого колись урівня прожитку серед анґлійських робітників. Поверх міліона робітників з сімями жиє в цілком невідрадних обставинах. Анґлійський уряд старається всіми силами запобігти можливим заворушенням. В бюджеті уставлена квота на побудову 500,000 нових домів і приютів для робочих. Після демобілізації виносило (1. мая 1919.) число безробітних поверх півтора міліонів, при чім це число постійно зростало. На запомоги для безробітних видає уряд що тиждня поверх $1^1/_4$ міл. фунтів стерл. Анґлія під зглядом економічним представляла завсігди величезну робітню, успіх якої зависів від купочної спроможности головних ринків збуту. Найважніший ринок був европейський контінент. Коли отже цей останній не був в силі — сконсумувати анґлійські вироби й товари, так це відбивалося зараз на продукційній інтензівности анґлійського промислу. Торгівля Анґлії з европейськими державами покищо відбувається в дуже вузьких границях. Тому й продукція Анґлії терпить на знівеченій купочній здібности европейських країв, і терпітиме так довго, поки европейські ринки не будуть з'орґанізовані до нового економічного життя. Лиш тоді, коли це удасться, підніметься й промисловий дохід Анґлії. Анґлія, що на своїй території продукує тільки одну малу частину харчового товару й тому примушена достачати головну часть довозом, тоді легко знайде спосіб і можність заплатити за необхідний імпорт. Яке важне й пекуче це питання для Анґлії, виходить з промови визначнішого анґлійського політика на однім з останніх засідань парляменту, що Анґлія в разі, коли цей стан недостаточного збуту анґлійських виробів продовжавсяб далі, булаб приневолена експортувати 5—6 міл. мужа в надморські колонії, щоби їх там прокормити й охоронити рештку населення вдома від голоду й безробіття.

Цю сітуацію розуміють і провідники анґлійських робітників. Розуміють вони й те, що наслідки всесвітної війни не можливо буде їм змести одним радикальним гаслом. Невтральні відвідувачі індустрійних центрів Анґлії потверджують факт, що переважна часть анґлійського робітництва значно пересунулася в бік приклонників дотеперішної економічної сістеми — з деякими змінами, які однак не руйнують традиційних підвалин суспільного господарства. Разом зі зростаючою поміркованністю великоґо числа робітників зазначується й здоровий переворот серед великих підприємців, так що по думці цих невтральних дослідників недалекий той час, коли найдеться спільна плятформа і середня лінія, яка остаточно доведе до трівалого перемирря між працею а капіталом. Почуття одвічальности суспільства супроти безробітних і немічних стало загальним добром. Тому то й немає сумніву, що при дальшім зближенню обох таборів розвязка найбільших соціяльних проблєм наступить без грізних кріз, — помимо того, що зараз одна ґрупа робітників стремить до здійснення екстремних соціялистичних проґрам. І ця ґрупа незадовго покине свою радикальну тактику й підчиниться загальному розброєві, що тепер завважується серед головних таборів, репрезентованих підприємцями і робітниками. Тоді скоро наступить гармонійне співробітництво між капіталом а працею, продукційна здібність промислу підвишиться, а з доходів користатиме в рівній мірі підприємець, робітник і держава.

Ці погляди, які недавно появилися в одному з визначніших скандинавських економічних часописів, дуже цікаві гороскопами на будучність европейських народніх господарств. Вони в де чім не згідні з нашими поглядами, та вони важні тим, що економічна орєнтація скандинавських держав черпає з них провідні мотиви. Порівнявши з ними погляди про французьку економічну майбутність, виходить, що ця остання помимо „побіди“ представляється для невтральних спостерегачів в цілком иншому освітленню. Франція — це цілком виснажений, виссаний край. Французький промисл опанований безперестанною боязню, що німецька індустрія підніметься скорше чим французька. Французьке фінансове положення терпить під обітницями К л є м а н с а, що Німеччина понесе всі кошта воєнного задовження Франції. Томуто підстава фінансової сістеми в Франції нездорова, а неоправдані надії на колишні німецькі сплати не дають населенню погодитися з голим фактом і прикласти особисті жертви біля оздоровіння економічного ладу. Державні довги Франції обчислено в круглій сумі на 200 міліярдів франків. Перед війною виносило національне майно круглих 400 міліярдів фр. Франція винна Анґлії 435 міл. фунтів, Сп. Державам 2800 міл. долярів. Великі парижські банки вложили 80% своїх портфелів (грошевих вартостей) в державно-скарбові папери. Коли фінансове становище Анґлії являється доволі трудним, то становище Франції і Італії прямо критичне — до тої міри, що санація з внутра майже неможлива, а зависима від заграничних чинників, в першій мірі — від американського капіталу.

Цей американський капітал — тепер наче той Месія, якого ожидає весь світ. Цілі леґенди складаються біля нього. Одна третина всіх золото-монетних засобів цілого світа знаходиться зараз в його руках. Весь світ задовжений Америці. Довги Европи такі значні, що самі річні відсотки обчислюються на 500—600 міл. долярів. Що це значить, можна собі уявити, коли замість американської валюти візьметься будь яку з підупавших европейських валют. Тоді ці відсотки сягають високих міліярдів, — міліярдів, що рік-річно впливатимуть до Америки, при чім сам довг, сам капітал остається недоторканий. Коли далі зважити, що Сп. Держави розпоряд-

жають найбільшою продукційностю і могутніми надвишками сирівців, мінералів, наживних матеріялів і всякого рода продукційних приладів, попри ті великанські суми матеріялів, що потрібні для домашнього промислу; коли далі зважити, що торговий білянс Сп. Держав ще на довгі роки запевнений активним сальдом кількасот міліонів долярів, — так виринає для збіднілих, задовжених і випотрошених держав Европи питання, відки мали-б бути покриті ці великанські суми, що разом виноситимуть поверх одного міліярду долярів річно. Питання це однак важне й для самої Америки, яка тепер переживає всі страхи й побоювання збогатілого вірителя, довжники якого попадають в смертельні хвороби.

Дійсно, американські часописи заповнені розвідками, проєктами й статтями ріжного рода, в яких діскутується це одно питання: які средства має Америка, щоби стягнути довги від знемочілих европейських довжників, і як відібється майбутнє банкроцтво Европи на американському господарстві. В останніх часах крісталізується з ряду предложень одна розвязка цеї нагальної проблєми: перебрання довгів задовжених европейських країв населєнням Сп. Держав шляхом ґіґантичної народньої американської позики, яка уможливила-б наділення найбільш виснажених держав достаточними засновчими кредитами на відбудову власного економічного апарату. Америка повинна отже, щоби запевнити собі сплату приналежних її відсотків і амортізаційних рат з визначених за час війни капіталів, щоби постаратися о купочну спроможність своїх збутних ринків, і щоби далі запевнити розвиток своєї продукції і своїх фінансів, — повинна сама прикласти всі свої з'усилля до реставрації европейського господарського життя. Тільки на цій дорозі може утриматися сплатна спроможність держав-довжників і великих збутних ринків. Тільки тоді інтерес Америки буде збережений, бо Америка ніяк не може зискати на банкроцтві будь якої частини европейського економічного орґанізму.

Отця розвязка йде рука в руку з другою пропозіцією, авторами якої є найвизначніші мужі американського промислу: вважати прн майбутній санації всю знужденну Европу одною господарською цілістю і обділити санаційними кредитами всі, без виїмку, держави, зруйновані війною. До зреалізовання цього пляну належить поділити світ на економічно здовові і економічно хворі держави. Здорові держави, в склад яких увійшли-б Сп. Держави, Голяндія, Скандинавські Держави, Швеція, Японія і полуднева Америка, основали-б інтернаціональну позикову комісію, яка постановляла-б по певному плянові позикові пайки й постаралася-б о покриття їх серед суспільства данної держави. Таким чином стали-б народи самі вірителями, позикова почва поширилася-б, і спільними силами удалося-б вилічити грунтовно заражені орґанізми. Плян помимо своїх корисних сторін не має багато приклонників. Його поборюють перш усього побідні уряди в Европі, які невдоволені тим, що ласка сильних в економічнім зглядi держав огортала-б рівною охороною і переможні краї. Сп. Держави зате показують все явніше тенденцію — висунутись зпід політичного й економічного анґажменту в Европі і еманціпувати державні фінанси від позик, уділених союзникам. Цій меті служила видана в листопаді ц. р. емісія 250 міл. дол. скарбових знаків на конто анґлійських довгів. Дохід емісії призначений в першій мірі на сплату залеглого боргу анґлійського уряду в висоті 135 міл. долярів Сп. Державам. Та ніхто не сумнівається, що такими частковими зарядженнями не дасться розвязати головної проблєми. Вона тому й істнуе далі, а всі з'усилля поодиноких чинників, про яких розводяться широко всі часописи, тільки потверджують, що кріза переходить в стадіюм пекучости.

Економічні звіти з Анґлії і Франції переповнені побоюваннями про зростаючі трудноші, про страшну дорожнечу і заострюючіся соціяльні конфлікти. Анґлійський вимінний курс падає вниз. Він утруднює і удорожнює імпорти сирівців і харчових засобів і обтяжує умовини прожитку великої маси населення. Подібні вістки наспівають з Франції і Італії. Але й в Сп. Державах підносяться ціни до небувалої досі висоти. В наслідок цього повстав в Америці сильний рух проти вивозу товару, який в краю зпричинює подорожіння цін. Припинення продукції через соціяльні заворушення й страйки мало лихі наслідки й для цїркуляції гроша, через що ціна відсотків на позику підскочила в Ню-Йорку до фантастичних верхів. Продукційність Сп. Держав взагалі стоїть перед труднощами, які побороти доведеться тяжкими коштами. Значні підвишення заробітків, які виплачувати змушені будуть підприємці на підставі нового компромісу з робітниками, спричинять підвишення коштів продукції. Тоді зуйнована Европа взагалі не буде в силах купувати в Америці своєю знищеною валютою сирівці і харчові предмети. Які заробітки виплачуватимуться робітникам, видно з такого підрахунку, опублікованого недавно. Звичайний вугільний робітник побиратиме як мінімум доходу 2000 дол. за рік, — це значить в коронах (на підставі останніх нотовань) 300.000 кор. річно. Подібні відносини й в Анґлії, де річний дохід звичайного вугільного робітника виносить 350 фунтів стерл., — в австрійській валюті 200.000 кор. Запевне, що при управильненню продукційних відносин припиниться опір населення проти вивозу, як в Сп. Державах, так в Анґлії. Економічна структура цих двох держав така, що заграничні ринки збуту для них необхідні. Так можна вже тепер завважити, що там (головно в Америці) засновуються великі кредитові орґанізації з метою — фінансувати вивіз товару на підставі довгострокових кредитів. Вони видають власні облїґації, які реалізуються дуже успішно на капітальних ринках Сп. Держав. Законний підклад для заснования цього рода фінансових інституцій творить т. зв. Edgebill. Фінансові круги Сп. Держав пізнали заздалегідь, що низький стан анґлійських і французьких курсів загрожує експортові і тим самим і продукційним інтересам Сп. Держав. В останніх часах навіть відбулися з цього приводу наради з метою — конвертувати (перетворити) залеглі капітальні і відсоткові довги анґлійського й французького народнього господарства супроти Сп. Держав в т. зв. Funding loans, себто капітальні позики з довгим строком і дуже корисним способом плати. З цього заміру скористала-б особливо Анґлія, яка-б мала тоді повну торгову спосібність на европейському континенті.

Всі ці спроби капіталізовання европейських господарств витворили серед великих західних держав таку сильну конкуренцію при шуканню за американськими кредитами, що вже тепер можна зазначити нові спори, нові зародки ворожнечі, які можуть вмить спалахнути ясним полумям. Вже факт, що Америка при своїй санації не має наміру оминути Німеччину, спричинив недавно на конференції в Льондоні новий брязькіт оружжя. Та окрім Німеччини ще істнує й цілий Схід Европи, що колись також поставить претензії на американський відбудівничий капітал. Як тоді західні держави справляється з цими домаганнями, це зараз невідомо. Та й тут не обійдеться без сильних спорів, без закулісової гри, що певно відібється на спокою всеї Европи. Чи саме це „східне питання“ не стане новим ферментом в економічній рівновазі Европи, покаже будучність.

Spectator.

Огляд закордонної політики.

Р. 1919. Політична млаковина при кінці 1918. р.; національна романтика; народи першого, другого, третього і четвертого ранґу; відсутність представників Росії на конференції; сіяння зміїних зубів; Поляки, Денікін, Колчак — годованці Антанти; неудача контрреволюції; версайський і сан-жерменський мир — безплодні; банкротство мирової конференції; нова мирова конференція; можливість всеевропейської революції; мир заключать соціялісти.

Кінець 1918 р. можна уважати переломовим в історії Европи. В жовтні була зломана мілітарна сила центральних держав і вибухла революція. Перший німецький передреволюційний уряд прінца Макса Баденського вступив в переговори з антантськими державами. Прийшло до виміни нот між Вільсоном і Максом Баденським, в котрих американський президент виразно домагався уступлення Гогенцолернів, ставлячи цю умову, як conditio sine qua non розпочаття переговорів про перемиря. Вільгельм уступив, і розпочались переговори в Спа. Президентом переговорів був маршал Фош і він уложив прямо драконські пункти. Поминувши вже те, що Німеччина мала видати всю зброю, знищити укріплення в портах і містах, Німеччина мусіла видати Франції 150.000 ваґонів і відповідну кількість льокомотив.

В умовох перемиря було також, що німецькі і австрійські війська мають уступити з занятих ними територій. І хоч би цеї точки не було, німецькі війська стихійно були-б покинули чужі землі, бо розпочався революційний рух і впала дисціпліна. На Україні на пр. було німецьких військ 600.000, одначе вони чи то добровільно, чи присилувані українськими повстанцями дуже скоро, часами навіть пішки, покинули Україну, лишаючи зброю.

З упадком мілітарної сили Центральних Держав розпалася велика австро-угорська імперія, і до політичної східньоевропейсьої млаковини після упадку царату долучилась центральноевропейська. Визволені з під габсбурського ярма народи почали орґанізуватись, показуючи центріпетальні стремління. Чехи із Словаччиною і з Судетськими краями проголосили Чесько-Словацьку Республіку, галицькі і пруські Поляки приєднались до Надвіслянщини, Південні Славяни і Хорвати, Серби і Словінці — до сербського Королевства, Трансильванські Румуни — до Румунії. Тільки галицько-українські політики проголосили самостійну західньо-українську республіку проти волі українського народа, не дивлячись на те, що вже фактично істнувала тоді майже цілий рік державна Україна. Пануючим народам Австро-Угорщини: Німцям і Мадярам не оставалось нічо иншого, як самим з'орґанізуватися в національні Републіки. Так створилось на місці давньої двоєдиної монархії чотирі самостійних державі: Австро-Німеччина, Чехо-Словаччина, Мадярщина і Західня Україна з всіх українських земель давньої монархії; решта австрійсько-угорських провінцій увійшла в державні комплекси, що зпаходились по за межами монархії: Італійці до Італії, Румуни до Румунії, західньо-галицькі Поляки до Польщі, південні Славяне до Сербії. Як сильний був центріпетальний рух серед австрійських народів, свідчить факт, що австрійські Німці заявили бажання приєднатися до Німеччини.

Тоді ще уми були захоплені національною романтикою. 14 пунктів Вільсона проголосили прінціп самовизначення народів, і всі народи наївно думали, що цей

прінціп проводитись в життя послідовно. Всі сподівалися, що мирова конференція, яка заповіла, що проведе орґанізацію Союза Народів, уреґулює відносини між народами, рахуючись з її бажаннями. Всі представляли собі, що це буде конференція, в склад якої увійдуть представники усіх народів. Всі думали, що методи тайної дипльоматії вже зложені до архіву. Одначе вже перші дні 1919 р. розвіяли мрії. Вже відомість, що осідком мирової конференції має стати Париж, місто, в якому ясним полумям палала ненавість до Німців, була коновкою холодної води, вилитої на горячі голови романтиків. Мирова конференція мала уконституватись в дні 17. січня на памятку болючої для Французів дати версайського трактату з 1871. Приїхали до Парижу делеґа її: американська, анґлійська, японська й італійська, і президентом став Клемансо. З'їхались також делеґації усіх майже народів, опріч народів переможених центральних держав. І тут зараз-же стало ясним, що конференція не буде відбуватись під знаком національної рівноправности. Створилось чотирі ранґи народів. До першого ранґа належать „Les puissances allieés“, то є Французи, Анґлійці, Американці, Італійці і Японці. Їм всі козирі в руки, вони мають рішати про всі справи; вони виділили орґан т. зв. Раду Пятьох, котру назвали Найвищою Радою („Le Conseil Suprême“). До другого ранґа належать „Les puissanses associeés“: Поляки, Чехо-Словаки, Румуни і Південні Словяне. Відношення цих „associeés“ до „allieés“ є таке, як в староримськім державнім праві відношення „amicorum et sociorum populi Romani“ до Римлян. Вони дістають з ласки „allieés“ всі блага, але за це мають служити могутнім протекторам вірно, як цуцики, і на даний приказ „служити“, то є ставати на задніх лапках і з собачою вірністю глядіти в очі пана. До третього ранґа належать усі народи Східньої Европи. Ворогами вони то ніби не є, але також не є приятелями. Вони попросту не істнують в очах Антанти. Їх можна слухати, засягати інформацій, але розмова з ними до нічого не обовязує. Четвертий ранґ — найнижчий — мають ворожі народи: Німці, Австро-Німці, Мадяри, Болгари і Турки.

В компанії „puissances allieés“ бракує Росії, це тому, що вона, як одноцільна держава, перестала істнувати. Брак цього „октавіста“ відчуває болючо реакційний концерт „мирової“ конференції, але нічого не порадиш. Заступити його нема ким, бо „Conference panrusse“ в Парижі з Сазоновом, Чайковським і Маклаковим на чолі захрипла і не може видавати чистих тонів. Звичайно, що такий прінціп орґанізації мирової конференції не міг нікого вдовольнити. Конференція перебрала на себе ролю мітичної кольхідської чарівниці, Медеї, котра сіяла, тікаючи перед переслідуваннями, зміїні зуби, і з кожнього зуба зараз-же виростав змій з вогнянним віддихом Перший страшний змій, який виріс із засіяного Антантою зуба, був большевицький рух, який перенісся в центр Европи. Ображені в своїх національних почуваннях Німці і Мадяри орґанізували збройні повстання проти своїх антантофільських урядів. Розпочався в Німеччині ще в лютому спартаківський рух, який вправді удалося здушити в Берліні, але за те в Баварії з'орґанізувалась „Räterepublik“. В марті зробили Мадяри переворот і установили в себе республіку рад, котра протрималась до кінця липня. Другим найстрашнішим змійним зубом, який посіяла мирова конференція, є її інтервенція в Росії. З початку Антанта сподівалася, що їй легко буде повалити большевізм і самостійницькі змагання східньоевропейських народів при допомозі своїх власних, хочби „кольорових“, військ. Одеська, архангельська і балтійська траґікомедія показала, що це підприємство не рентовне. Війська, висилані до бувшої Росії, прямо большевичились і відмовляли послуху. Тоді конференція, для

якої большевізм і східньоевропейська революція були вічним мечем Дамокля, постановили спертись на російську контрреволюцію і на польське військо. Антанті однаково не милі були і большевики і східньоевропейські народи, котрі з'орґанізувались в республіки соціялістичними урядами. Особливою ненавистю палала Антанта до українського революційного руху. Вона під'юдила Поляків, щоби вони зайняли українські території і тим самим загамували, як вона казала, високу хвилю большевизму, що сунулась на Европу. При допомозі антантського капіталу виеквіповано і відставлено до Польщі через Німеччину армію Галера, яка зараз-же кинулась на українське військо і зайняла східню Галичину аж по Збруч. Опріч того польська армія зайняла білоруські і литовські землі, і Польща викликала до себе ненавість з боку всіх сусідів і не здобула собі ані одного приятеля.

Рівночасно з польською антибольшевицькою і антиукраїнськаю акцією іде контр-революційна акція адмірала Колчака в Сибірі, Денікіна на Підкавказзю і Юденіча в прибалтійських краях, — цей останній підтримуваний залізною бриґадою "фон дер Ґольца і Авалова-Бермондта". Ще минулого року з'орґанізував Колчак „всеросійське правительство", на чолі якого з початку стояла Директорія і в уряді участвували російські „соціял-зрадники," як їх називають большевики. Та дуже скоро це співжиття лівих демократичних елементів з Колчаком скінчилось немилим акордом. Директорію арештував Колчак і оголосився військовим диктатором цілої Росії. З початком літа, а властиво з початком сибірської весни, йому удалося перейти Урал, зайняти Екатеринбурґ, Уфу і приближитись до Волги. Це хвилеве його військове щастя приймила антантська реакція за початок кінця большевизму з одного боку і самостійних республік на сході Европи з другого і офіціяльно визнала його як голову „єдиної і неделімої" Росії, не зважаючи на протести східньо-европейських національних делеґацій. Одначе це визнання показалось чистою компромітацією. Вже в червні розпочався протинаступ большевиків, котрим удалося не тільки виперти колчаківські війська за Урал, але навіть нестримним походом відігнати Колчака аж до східнього Сибіру, при чім переслідування тріває дальше. Акція большевиків була, як всюди де появляються контр-революційні армії, улекшена, бо на тилах Колчака вибухали повстання демократичних „чалдонів" (сибірських кольоністів). Ми знаємо, що не удалося також петербурське підприємство з Юденічем, котрого до того побили большевики, що його „западно-російськое правительство" з Ліянозовим на чолі і сам Юденіч мусіли покинути прибалтійські краї, виїхати до Парижу і доповнити своїм числом „Conference panrusse," котра, як відомо, складається з „бывших людей". Не вдалася також акція з Денікіним. Вправді в той момент, коли большевиків прогнали з України повстанці, і коли большевики були заняті Колчаком, йому ошуканством удалося захопити лівобережну Україну; одначе війна, яку йому видала Директорія після заняття ним Київа, було для нього початком кінця. На тилах Денікіна вибухли могутні повстання на Кавказі і Кубані, як токож і на Україні. Справившись з Юденічем і Колчаком, большевики кинули велнкі сили на південь і почали гнати з катастрофічною скорістю денікінські війська, котрі посунулися були в хвилях найбільшого військового денікінського щастя аж до Орла і Тамбова. При кінці 1919 р. Денікін вже на ладан дише, й йому не тільки не помогла зрада галицьких „парляментаристів" з „диктатором" на чолі, але навпаки пошкодила. Передана Денікінові галицька армія або перейшла до большевиків, або перейшла до повстанців, чим дала найкращий доказ, що вона в ніякому розі не хоче бути знаряддям контр-революції.

Контрреволюційна акція Антанти на сході Европи і в Сибірі коштувала Анґлічанам і Французам грубі гроші і причинилась до фінансової кризи в тих країнах. Тому перші Анґлічане, як люди практичні, відмовили в решті кредитів контрреволюціонерам, бо вони бояться, що коли дальше будуть підтримувати фінансово контрреволюційних ґенералів, фінансова кріза може перемінитись в фінансове банкроцтво. Розуміється, що тепер антантським імперіялістам стидно капітулювати і входити в переговори з большевиками, хоч ці останні оферували мир. Вони хочуть хопитись тепер иншого методу. Вони хочуть орґанізувати охоронний вал з несовітських держав. В своїй останній промові в палаті послів сказав Клемансо в відповіді на інтерпеляцію соціяліста Кашена, що ані Франція, ані Анґлія не думають заключити миру з большевиками, а хочуть тільки зробити таму проти большевиків з Польщі, Румунії, Чехословаччини і Югославії. Про Україну він не згадав ні слова. Що більше, за антібольшевицьку акцію Поляків обіцяв Клемансо заплатити їм Східньою Галичиною, статут котрої має бути зревідований в тім напрямі, що західня Україна припаде на все Полякам. „Кого пан Біг хоче покарати, тому розум відбірає.“ Ця заява Клемансо, іґнорування істнування дужого українського народа, пхає прямо Україну в обійми большевізму. А раз так, то польсько-румунсько-чеська тама покажеться дуже слабенькою і некріпкою. Рік 1920 може нам принести дуже великі несподіванки.

Як бачимо, мирова конференція в Парижі не принесла для Східньої Европи нічого позитивного. Вона властиво серіозно не займалась навіть східньо-европейським питанням. Вона поклала собі за завдання силою накинути мир Німеччині, Австронімеччині, Болгарії, Угорщині і Туреччині. Одначе довго стогняла гора і вродила три дуже мізерні і смішні миші: версайський, сан-жерманський і болгарський мирові трактати, котрі одначе показались нездібними до життя. Версайський мир містить в собі статут союза народів. Одначе проти нього виступив американський сенат, і через це трактат треба уважати недійсним. Америка не ратафікувала миру; ратифікувала його в правді Франція, Анґлія і Італія, але до обміну ратифікаційних грамот в кожному разі не прийшло ще, і ось ми маємо анормальне явище, що з Німеччиною мир заключено і підписано ще 28. червня 1919. р., а всеж таки немає ще мирного стану між німецькою республікою і Антантою. Вправді заповідають, що мирний стан розпічнеться з 1. січня 1920, одначе можна сумніватись, чи це правда. З німецькою Австрією має Антанта більше клопоту, як користи. Цей державний новотвір показався цілком нездібним до життя, а що йому не дозволено приєднатись до Німеччини, то австрійські політики цілком слушно домагаються від Антанти: „Ви нас зробили самостійними, не хочете дозволити об'єднатись з нашими братами. так годуйте.“ З тою метою їздив навіть др. Реннер до Парижу, щоби дістати милостиню від „hautes puissances“, і його нагодували великими обіцянками. Тепер антантські політики сушать собі голову, як би довести до економічного зближення між Чехо-Словаччиною і Австро-Угорщиною, щоби започаткувати здійснення ідеї конфедерації, або хоч принайменше — нового наддунайського союзу, одначе справа йде дуже туго, бо мадярський монархічний і контрреволюційний рух відстрашує народи, котрі бояться знову, щоби не попасти в тюрму.

Як бачимо, мирова конференція, котра розпочиналась так гучно і буньдючно, не розвязала буквально ані одного питання, або коли рішала, то так зле, що краще, як би воно цілком не було рішене. Скінчилась вона скандалом в „благородном семействе.“ Американці покинули европейську землю і зайнялись своїми

місцевими бізнесами. А результати? Заповідали „союз народів," союза народів нема, заповідали мир, миру нема, і справа з миром стоїть при кінці 1919. і на початку 1920. р. далеко гірше як в минулому році в тій самій порі. Европа до того розвалена і перед цею руїною стоять політики так безрадно, що вигляди на будучність не дуже світлі.

Виринула тепер ідея, щоби скликати до Парижу або до Льондону нову конференцію. Одначе проєкт нової мирової конференції, який подає Клємансо, буде новим погіршеним виданням покійної паризької конференції. Як не як, покійна конференція на самім початку мала високий авторітет, як довго вона обіцяла притримуватись мирової проґрами Вільсона. Цей авторітет „Найвища Рада" губила з кожним днем і скотилась до упадку. Нова конференція, яка складатись буде з президентів міністрів „високих держав" Анґлії, Франції, Японії і Італії, ще меньше може мати авторітету. А всеж таки ця рада президентів міністрів має відвагу ставити собі такі завдання, як рішення російської і турецької проблєми. Політична безграмотність в східнім питанню, яку так блискуче проявив в згаданій вище промові Клємансо, не ворожить нічого доброго. Вона може викликати тільки ще більший заколот.

Паризька мирова конференція, хоч орґанізація її була дуже недоладна, всеж таки була европейським авторітетним орґаном. З її упадком розвалена Европа позбулась і такого орґану. Мається те враження, що паризька конференція — це Самсон, котрий повалив будівлю і сам згинув в її звалищах. Тепер немає господаря в Европі і цей анархічний стан мусить привести до загально европейської революції, бо людство в стані анархії не може довго проживати. Паризькі політики мира збанкротували, упали морально, а раз упали морально, їх влада не може бути довгою. Питання, хто замінить їх?

Вже від року іде праця над орґанізацією соціялістичного інтернаціоналу. Пролетаріят розколовся. Одні, більш ліві провідники пролетаріяту, орієнтуються на Москву, другі, більш праві, на Захід. Вага питання лежить тепер в тім, щоби ліві елєменти погодити з правими. Інтернаціональне женевське бюро розпочало вже переговори з німецькими незалежними, які, як відомо, станули по боці третього (московського) інтернаціоналу. Годі сподіватись, щоби незалежні, великі противники парляментаризму, зійшли із своєї позиції системи рад. Цю систему мусітиме мабуть приймити інтернаціонал, як свою. Переговори йдуть, і тому, що це питання погодження двох відломів соціялізму дуже трудне, то навіть соціялістичний конґрес, який мав відбутись в Женеві в лютім 1920. р., відложено на кінець липня. До цього часу сподіваються, що Европа буде виглядати инакше і що хтось инший буде стояти на чолі европейських націй.

В кожному разі вже тепер можна з певністю сказати: буржуазія показалась нездібною заключити мир, його мусить заключити пролетаріят.

Україна.

Життя в Київі. В Київі розпочали роботу; майже всі установи почали в повній мірі працювати. Добровольческа армія відступаючи покинула велику силу медікаментів хірурґічних і ляборaторних приналежностей. В цілі ослаблення продовольчої кризи дозволено вільну продаж і випічку хліба. Знов орґанізується міліція і відновляється залізнодорожний рух.

Українська Академія Наук відновлена. Москва 26. грудня. В Київі у всіх відділах Української Академії Наук і українського Університету роспочалися заняття, які були припинені Денікінцями.

Як большевики заняли Київ? Румунські часописи, на підставі вісток з Таґанрогу, представляють так заняття Київа большевиками: Большевицькі війська находилися у віддалі 15—20 верст на схід і північ від міста. При підмозі резерв, взятих з прочих фронтів, вдалося їм віднести деякі сукцеси на схід від міста. Коли дійшли до Дніпра на полудне від Київа, розпочали сильний наступ, а що якраз тоді Дніпро замерз, перейшли на другий бік Дніпра і дісталися на зади денікінських військ. Наслідком цього добровольці мусіли залишити Київ.

Зворот у справі Сх. Галичини. З Варшави повідомляють, що польське міністерство закордонних справ отримало телеґрафічну відомість, що 22. грудня Клемансо звернувся до польської мирової делеґації в Парижі з офіціяльним письмом, в якім повідомляє її, що Найвища Рада рішила затримати виконання своєї постанови про те, що Польщі дається мандат управи Сх. Галичиною на 25 років. В цій справі міністр закордонних справ Патек їде до Льондону.

Захоплення галицькою командою санітарного потяга Міжнародного Червоного Хреста. Майор Ледарей, начальник Місії Міжнародного Червоного Хреста, звернувся з слідуючим листом до міністра здоровля, в якому зазначає обставини, серед яких аґенти Галицької Начальної Команди захопили санітарний потяг Міжнародного Червоного Хреста, який мав бути переданий Українскому Урядові. „Пане Міністер! Згідно Вашого бажання, маю за честь подати Вам відомости з приводу подій, які мали місце з того часу, як я передав вантаж санітарного потягу представникові Українського Уряду п. докторові Левинському. З огляду на те, що ця передача відбулася 2—3 листопада б. р,, а також, що п. д-р Левинський мені її офіційно посвідчив і видав росписку — одна частина моєї місії на Україні скінчена, а тому події, про які буду докладати, не важні для Міжнародного Червоного Хреста, а також для мене, як представника Комітету. У Могильові перш за все, майор Підляшевський, Галицький Комендант міста, вимагав від мене, а потім у мого переводчика Кюза видачі йому санітарних матеріялів, які призначалися для передачі Українському Урядові. Між Могильовом а Жмеринкою в потяг увійшов старшина галицької жандармерії й ніби-то наказував докторові Новаку (головному лікареві шпиталю, який перевозиться з Відня, й командантові санітарного потяга починаючи з Могильова) направити потяг не на Проскурів, а на Винницю. По словам доктора Новака старшина заявив, що при потребі він уживе сили. На протести доктора Левинського і фармацевта Ліпко він відповів, що їх не знає і їх посвідчення йому не цікаві й що між иншим, вони навіть не мають права їхати в цьому потязі. В Жмеринці доктор Левинський вживав богато заходів, наслідки котрих мені не відомі, аби направити потяг на Проскурів. Фармацент Ліпко, якого я залишив хорим у його брата, зможе дати Вам у цій справі богато відомостей. Через те, що я переконався в тім, що потяг піде скорійш у Винницю ніж у Проскурів, а також, вважаючи на те, що друге завдання моєї місії, себ-то дослід санітарного становища України, вимагає моєї присутности в иншому місці ніж Винниця, я заявив, що повинен покинути потяг. Д-р Левинський допоміг мені дібратися до Проскурова, не вважаючи можливим для себе покинути потяг, який він від мене прийняв на рахунок Українського Уряду. 7-го листопада в 3 год, дня, санітарний потяг був ще в Жмеринці, і я 8-го листопада біля 5 год. у вечері в Проскурові переказав про справу головному лікареві Української Армії, докторові Рихло, який мене запивнив у тім, що він вживе негайно заходів, аби примусити повернути санітарний потяг Українському Урядові. Прошу вірити, Пане Міністре, найщирішим почуттям. Ледарей Майор. Так поводилися з представниками Міжнародного Червоного Хреста аґенти галицької зрадницької команди. УТА.

Обезброєння денікинцями Галичан. 10. листопада Денікінці пропонували галицькій частині, яка стояла на схід від Винниці, здати зброю, але вони рішуче відмовились скласти зброю, заявляючи, що вони не підтримують ґенерала Тарнавського в його зрадницькім акті. Тоді денікінський загін оточив навкола Галичан, поставив кулемети і настойчиво вимагав видати зброю. Галичане під загрозою кулеметів примушені були виконати вимогу. Потім вони були посажені у ваґони і покірливо вирушили з позіції, але по дорозі зупинили потяг, обезроїли денікінську варту і прибули на стацію, де і зеднали ся з Наддніпрянцями.

Січові Стрільці на большевицькім фронті. З Одеси повідомляють: Відділи галицьких Січовиків, що перейшли на сторону Денікіна, бються вже під командою ґен. Шілінґа на протибольшевицькім фронті.

Денікін і Польща. Місія ґенерала Денікіна, яка перебуває у Варшаві, заявила, що Денікін годиться в цілости на жадання Польщі що до східних границь і що до Східньої Галичини.

Русофільська делеґація в Варшаві. В „Gaz. Wiecz.“ читаємо: Зі Львова виїхала до Варшави делеґація галицьких русофілів, щоби виєднати в польськім правительстві позволення обняти в посідання „Народного Дому“, „Ставропіґії“ і тов. „Качковського“. Ці інституції, що мають міліонові капітали, віддало б. австрійське правительство в посідання Українців. На чолі делеґації стоїть о. Костецький.

Денікінські погроми в Бердичеві. В останніх днях денікінці по завзятих боях з большевиками заняли Бердичів і по вступленню до міста, як звичайно, уладили великий погром Жидів.

Денікінці граблять населення. Відділи Денікіна по заняттю Нової Ушиці грабили населення, що викликало повстання: один офіцер і двох козаків вбито серпами.

За пізно . . . З Одеси повідомляють, що воєнна рада Денікіна уповноважила південно-російський уряд вступити в безпосередні переговори з усіма окраїнними державами бувшої Росії, в справі спільної акції проти большевиків.

Обстріл Румунами денікінців. Під час руху денікинців в Могілів-Подільському напрямку Румуни з Бесарабії через Дністер відкрили гарматний вогонь і обстріляли денікінську ґрупу, яка примушена була тимчасово припинити свій наступ і відсунутись від берега Дністра.

Страйк в Одесі. Одеські часописи повідомляють, що всі фабрики і заводи в Одессі застановили працю.

На Кубані. З достовірних джерел повідомляють, що в Екатеринодарі прийшло до крівавої битви між Кубанцями й добровольцями. Два полки Кубанців, які були в місті, повстали проти аґресивної політики денікінського уряду і станули на сторону Ради, щоби дати їй захист і оборону. Проти них виступили дві денікінські дивізії з танками, й почався в місті бій, який скінчився розгромом Кубанців. Денікінці перевели багато арештів.

Бунт Кубанців. Змобілізовані Денікіном Кубанські козаки на станції Глубокая рішучо відмовилися виступати проти совітських військ. Карними відділами переведені масові розстріли Кубанців,

На дні Чорного Моря. „Figaro“ помістив лист офіцера французької фльоти з Одеси. В цьому листі пише він: Два наші панцирники стоять в Одесі. Один із них в цілі якихось пошукувань вислав перед кількома тижнями нурця в глибину моря. По кількох мінутах нурець почав давати нагальні знаки, тож витягнули його. Був зімлілий. Коли прийшов до себе, дзвонив зубами й повторяв тільки: „Це страшне, це страшне!“ Вислали другого й із цим те саме. Вкінци вибрали третього, здорови́ла, що в його серце стоїть „добре на якорі“, як говорять моряки. По короткому часі ці самі знаки. Витягнули його спра ді притомного та блідого з трівоги. Оповідав, що бачив глибину моря, заселену стоячими мерцями. Водні филі, які відчувається в цій ще не дуже великій глибині, колишуть їх легко. Волосся в їх зїжене, рамена підняті в гору. Всі ці мерці обвантажені камінюками, набірають незвичайного життя, як лісні дерева, хиляні вітром і неначе ждуть на нурця, що сходить до їх. Є там, оповідав нурець, старці й діти, а стілько їх, що дерев у лісі.

Епідемія тифу. Після урядових провірень на теріторії між Луцком і Тернополем було в останніх тижнях 26.000 випадків тифу. В Перемишлі в застрашаючий спосіб шириться тиф. До міста перенісся він з пикулицького табору, де ще сьогодні занедужує по кількадесять осіб кожнього дня. Занедужали також командант табору та лікар др. Шнайдер. Перемиський лікар др. Мангайм, який навістив двох хорих тифом, захорів також. В місті тиф шириться головно на Засянню, де щодня є по кілька випадків. Наслідком переповнення загального шпиталя хорих полишено дома, через що епідемія ще більше пошириться. Тиф появився теж в арештах тутешнього суду,

Звільнення інтернованих. В четвер 18. грудня приїхав до Львова міністер Войцеховскій з деякими урядниками міністерства, щоби відбути конференцію

з місцевими властями в справі звільнення інтернованих, як це вже давніше порішила Рада міністрів. На першій конференції, в якій взяли участь представники цивільних властей та війська, застановлювалося над основами та способом технічного переведення звільнювань. Як довідуємося, всі інтерновані та конфіновані будуть в найближчих днях випущені на волю.

Місія Українського Червоного Хреста у Львові. Від кількох днів перебуває у Львові в переїзді з Варшави Місія Українського Червоного Хреста. В склад місії входять громадянки: Русова, дві Черняхівські і проф. Черняхівський. Місія звиділа львівські арешти, в яких находяться українські полонені і інтерновані. Місія сьогодня відїздить зі Львова.

Др. Матюшенко після довгої подорожі із Швайцарії через Югославію і Румунію прибув до Львова.

Бюджет угорської України. Позиція для угорської України в бюджеті чехословацької держави обіймає 58,685.865 кор. супроти 21,529.000 кор. доходу.

Пригоди українського курієра. Український дипльоматичний курієр п. П. Ч. їхав антантським поїздом Париж—Будапешт (Швайцарія, півн. Італія, Трієст, Югославія, Сербія, Румунія). З Букарешту поїхав до Черновець де бачив в готелі пана Петрушевича. (Тепер він у Відні. — Ред.). З Черновець, поїхав п. Ч. в сторону Варшави. Але зараз на першій стації по польській стороні його арештовано. Заведено до Коломиї і посаджено його (дипльоматичного курієра зі всіми антантськими візами і французькими пашпортами, у вязницю, де він просидів 3 дні і бувби певно довше сидів в тюрмі, колиби не загрозив, що як зараз його не звільнять, то він відбере собі життя. І дійсно відставлено до Варшави, де вже його цілковито випущено на волю, але усі листи і папері від місії забрано. Аж тепер робляться заходи, щоби звернено Українській Місії в Варшаві ці папери. („Нова Рада“.)

Виклад про Україну в Парижі. Дня 19 ц. м. мав професор київського університету М. Дібрей в Парижі в залі „De la demokratie“ виклад про Україну і її демократичні ідеали.

Польща.

Польські соціялісті й Україна. З Варшави повідомляють, що центральний комітет польської соціялістичної партії (P. P. S.) рішив скликати спільну конференцію з українськими соціялістичними партіями, щоби довести до порозуміння між Польщею й Україною.

Паспортовий примус в Польщі. Варшавська „Gaz. Por.“ подає до відома, що небавом буде заведений в Польщі паспортовий примус. Всі громадяне будуть мусіли наново постаратися о свідоцтва ідентичности,

Табор в Стшалковій. Члени місії Українського Червоного Хреста проф. Олександер Черняхівський і проф. Володимир Арлан звиділи 4. грудня ц. р. в. товаристві польського офіцира табор в Стшалковій. В своїм звіті повідомляють вони про невідрадні відносини, які там застали. В 289 бараках, положених кільометр від села, на багнистій низині находиться звиш 12.300 полонених і інтернованих (адміністрація табору не хотіла подати докладного числа Українців). Інтерновані і полонені живуть в довгих, зовсім темних землянках, викопаних в мочаристім ґрунті. Сплять вони на дошках, поміщених в двох поверхах, покритих нужденними сінниками без всяких покривал. Нема ні печей ні кухонь. З під дощок добувається вода і покриває долівку, а також перетікає через стелю. Полонені примушені вичерпувати воду, яка одначе все наново підходить. Мешканці цих підземних землянок одіті в брудне лахміття, по більшій частині без біля і майже всі босі. Води до питя в таборі зовсім нема. Положення цих нещасних, живцем закопаних в землі, просто безнадійне.

Sic transit.... Падеревський заявив одному з своїх приятелів, що він усувається від політичного життя і переїзжає як приватна людина до Америки або Швайцарії.

Росія.

Переговори в Копенгаґені. Після того, як анґлійський уряд відмовився вести переговори з Літвіновим в справі мира, він тепер офіціяльно заявляє, що переговори по иншим питанням доведуть до бажаних результатів. Цікаве те, що офіціяльно сконстатовано, — гарний стан і добре обходженняся з анґлійськими полоненими в Росії, коли то ще недавно анґлійська преса дуже широко писала про большевицькі звірства в таборах полоненних.

За мир на сході. „Представник естонського уряду Мендаляс був принятий большевицьким комісаром Йоффе, який сказав, що переговори Літвінова протягнуться ще довший час. Крім офіціяльних переговорів в справі обміну бранцями, Літвінов предложив репрезентантам антанти мирові пропозиції, сформуловані на 7 зїзді совєтів. Усі держави за виїмком Америки відкинули мирові пропозиції большевицького уряду. Що до воєнного положення Йоффе заявив, що ціла Україна з Київом і Харковом занята червоними військами. На запитання, чи можливе замирення в нутрі Росії, відказав Йоффе, що особисто в те не вірить. Вкінці заперечив поголосці про скликання конституанти.

Большевики про західний фронт. „L' Internationaie Comuniste“ з 15. грудня подає лист Троцького до французьких комуністів, в якому він, представляючи мілітарне положення на большевицьких фронтах каже: Остає ще західний фронт, який на мапі нашої революційної стратеґії займає третьорядне місце. Польські пани та шляхта підносять тимчасові успіхи мародерів. Приглядаємося цьому тимчасовому походові слабих польських військ без ніякого занепокоєння. Як скінчимо з Денікіном — що станеться вже небавом — тягар нашої резерви кинемо на західний фронт

Анґлія й Денікін. В анґлійській палаті послів заявив Черчіль, що анґлійські офіцери, які находяться в армії Денікіна, полишаться там й на далі.

Лист Гінденбурґа до Денікіна. „Полтавскій Денникъ“ оголошує листа, якого прислав Гінденбурґ Денікінові. Зміст листа такий: „Перед 200 роками велитель Росії, Петро Великий, остерігав своїх наслідників перед війною з Німеччиною, бо вона приведе до упадку Росії. А перед 50 роками велитель Німеччини, Бісмарк, остерігав цісара Вільгельма перед війною з Росією, бо вона на його думку грозила упадкові Німеччини. Сьогодня обидва пророцтва сповнились. Обі країни розбиті й в нужді. Помимо ґеоґрафічного положення обі країни мають багато спільних інтересів і тому мусять іти рука об руку, щоби відбудувати свій престіж. Лист кінчається словами подиву для великого патріотизму Денікіна,

Атентат на Денікіна. „Призив“ повідомляє, шо на Денікіна зроблено було атентат. Його ад'ютант вбитий, самому Денікінові не сталось нічого.

За кордоном.

Самостійність Естонії. „Morning Post“ доносить з Стокгольму, що конференція в Дорпаті закінчилася підписанням перемиря, як рівнож офіціяльним признанням самостійности Естонії совітською Росією,

Міжнародній соц. конґрес відложений. „Vorwärts“ повідомляє з Антверпена, що міжнародній сокіялістичний конґрес, який мав відбутися в лютім 1920 в Женеві, на домагання міжнародніх секцій відложено. Можливо, що він відбудеться щойно в серпні 1920 р.

Італія і Росія. Італійський парлямент 289 голосами (соціялістів і католиків) ухвалив резолюцію, якою взивається уряд визнати усі держави, що повстали на теріторії бувшої Росії. Рівночасно ухвалено одноголосно домагання знести бльокаду російських держав,

Новий Білоруський Уряд. В наслідок постановлення Народньої Ради на засіданню 13. грудня 1919 р. вибрано нову президію Білоруської Народньої Ради. Головою — вибрано Кречевського, заступниками Захарка і Будунова, секретарями Корича і Маменка. Затверджено також кабінет міністрів, якого склад є слідуючий: Прези-

дент — Ластовський, міністер заграничних справ — Ладнов, міністер скарбу — Белечич, міністер справ внутрішних — Гриб, справедливости — Цвікевич, секретар — Дущевський, контрольор — Заяць.

Сербські соціялісти проти Денікіна. Югославянський уряд розпочав дуже сильну агітацію, яка має на ціли зібрати як найбільше число добровольців для Денікіна. Проти цеї акції виступили сербські соціялісти, а головно їх орґан „Раднічки Новіни“, який протестує проти того, щоби югославянський уряд брав участь в підтримуванню контрреволюції в Росії,

Сазонов і Бурцев у югославянського короля. У югославянського короля, що перебуває тепер в Парижі, явилися на авдієнції Сазонов і Бурцев. Король відбув з ними довгу конференцію.

Самостійний Тибет. Анґлія признала самостійність Тибету але під протекторатом Китаю. В цей спосіб хоче вона вменшити вплив Росії на політику Тибету.

Ратифікація версальського мира. Як повідомляють з Парижа ратифікація версальського мира відбудеться 6. січня в „Quai d'Orsay.“

Мирова конференція в Льондоні. „Chicago Tribune“ довідується, що найближчі засідання мирової конференції відбудуться не в Парижі, а в Льондоні, бо Льойд-Джорж з огляду на крізу в Ірляндії не може покинути Анґлії.

Король Микита їде в Чорногору. Білгородська „Політіка“ доносить, що дня 7. грудня в Барі висів з кораблів перший італійський полк, а в кілька днів пізніще другий італійський відділ. Має це бути початок італійської експедиції проти Чорногори. Приклонники бувшого короля Микити очікують його приїзду. Італійські часописи потверджують до певної міри цю вістку. Микита приїхав тепер до кап. Мартіна, де мешкає його син Данило.

Економічна хроніка.

Голод в Европі. Голод загрожує цілій осередній Европі. Як доносить „Echo de Paris“, висланник Америки Гувер обчислив, що 20 міліонів людей в середній Европі загрожені є голодовою смертю, тому Америка мусить дати своє збіже на кредит.

Український цукор для Львова. Сими днями надійшло з Поділля 5 ваґонів білого цукру, призначеного для Львова.

Заграничні довги Польщі. Після зіставлення міністерства скарбу, польські заграничні довги виносять 9 міліярдів 164 міліонів франків.

Вуглева кріза в Америці. Державний контрольор опалу видав нові розпорядження з метою, обмежити консум всього опалевого матеріялу, головно вугіля. В цілому краєві буде настановлений строгий нагляд, щоби запобігти надуживанню і марнованню опалу. Всі індустрійні заводи, з виїмком тих, що продукують поживний товар, примушені обмежити роботу на 3 дні в тиждні. Також і рух електричних залізниць зредукований. Освітлення льокалів, театрів і. т. д. дозволене лиш від 7—11 год. вечером. В 4. годині пополудні застановляється світло й для бюрів. Всяке незважання приписів буде покаране.

Пророкування банкротства. „L'Oeuvre“ повідомляє, що в діпльоматичних кругах Парижа панує переконання, що Австрія збанкротує найдальше до марта ц. р., а Німеччина скоро потім рівнож оголосить державне банкроцтво.

Поширення американських торгових впливів в Европі. Американське підприємство „American Merchandise Interchange Company“ в Ню-Йорку, що має свої філії в всіх головних містах Европи, відкриває незабаром нові бюра в Відні, Будапешті і на полудневім сході. Підприємство занимається ввозом важних сировців, полуфабрикатів і поживних засобів до Европи і вивозом деяких готових фабрикатів з Европи.

Банкові злуки в Польщі. З Варшави повідомляють: банк польського купецтва злучився перед днями з галицьким промисловим банком з осідком централі в Варшаві і з філіями в Львові, Кракові, Познані, Гданську, Перемишлі й Тарнополі. Злучений спільний банк фінансуватиме підприємства найбільшого покрою.

З страйкової хроніки. З Парижа повідомляють: Докові робітники в Марсейлі рішили прилучитися до страйку портових робітників в „Cette“ (полудн. Франція). Вони не допускають навантажання кораблів, призначених до Cette, і не опорожнюють кораблі, що приходять з Cette.

Соціялістичні змагання в Америці. Перед тижднем відбулося надзвичайне засідання ексекутивного комітету соціялістичної партії в Америці з метою, порішити нову опірну акцію проти зростаючих змагань реакції, що саме в останних часах вийшла в похід проти американського соціялізму. На засіданню обговорено трудне становище трудових мас, заборона віч і всякого рода соціялістичної пропаґанди, і карні слідства проти провідників професійних орґанізацій. Принято ряд резолюцій. Справу установлення нової тактики відложено аж до вияснення сучасної сітуації.

Господарські переговори між Чехо-Словаччиною а Югославією. Недавно прибула до Праги югославянська делеґація на чолі з міністром Крістан з метою ведення обширніших господарських переговорів. Делеґати складаються з відомих діячів на полі гірництва, індустрії, промислу й торговлі і мають уповноваження на заключення договорів. Вони мабуть конферувати будуть і з нім.-австрійським канцлером Др. Реннером. Зміст переговорів покищо не проголошений в пресі.

Інтернаціональне обчислення залізничих повозів. На предложення інтернаціональної репараційної комісії має незабаром розпочатися обчислення всього залізничого парку в Европі з виїмком Росії. Всі управи залізниць подіставали вже відповідні допитні листи, які будуть залагоджені під правом контролі інтернаціональної комісії. Обчислення пічнеться 4. січня 1920 р. і закінчиться правдоподібно в март і

З українського життя на чужині.

3. грудня на зборах акад. тов-а „Січ“ по обговоренню сучасного політичного моменту винесено таку резолюцію:

1. Українське студентство „Січи“ стоїть дальше на прінціпі самостійности зединеної української держави без огляду на її політично-соціяльний устрій.
2. а) Ізза того, що всі без винятку партії ворожих нам народів все єднаються, коли ходить о знищення або ослаблення української нації;
   б) що всі спори поодиноких українських партій, не допроваджуючи до нічого реального, лише ослаблюють і так вже знесилену енерґію і відпорну силу і єдність поодиноких ґруп українського народу;
   в) що надійшла траґічна хвиля у житті української нації, коли вона може стратити свою державню самостійність, освячену кровю тисячів українських героїв уважає за найвідповіднійше під сучасню хвилю залишити всі партійні спори.
3. На першому місці ставить обєднання українського громадянства, а студенства з окрема на плятформі національності, як первооснови культурного і соціяльного життя.

— —

До Відня прибув член Директорії Андрій Макаренко. В недовзі має приїхати міністр земельних справ М. Ковалевський.

— —

24. грудня український посол у Відні п. Сидоренко акредітувався при австрійському уряді.

— —

Заходом Українського Жіночого Комітету устроюється від 2. січня 1920: 3-місячний курс української стеноґрафії і 6-тижневий курс писання на машині з льокали при VIII. Langegasse 5. двері 6., в годинах вечірних (між 1/27 — 1/28 г.), два рази в тижні, в вівторок і пятницю. Вплата курсів одноразово по 50 корон. Зголошування пересилати на руки п. О. Левицької VIII. Josefstädterstrasse 73. або в день отворення дня 2. січня о год. 6. в льокали курсів.

— —

Союв Ліґи Народів.

Підчас війни була заснована у Льондоні „Спілка Вільних Народів“ чи то „Ліґа Народів.“ Після встановлення „Ліґи Народів“ на мировій конференції, статут якої вміщено в мировий трактат з Німеччиною. лондонське товариство було перетворене і поіменоване: „Союз Ліґи Народів“ (The League of Nations Union).

Воно зв'язане з такимиж товариствами в Америці, Італії, Франції і т. д. На чолі лондонського товариства стоїть Льорд Ґрей, бувший міністр закордонних справ, а зараз посол в Америці.

Почесними президентами є Лойд Джордж, Бальфур і бувший премієр Асквіт. Метою товариства є: дбати про заснування і розширення світової Ліґи Вільних Народів задля забезпечення міжнародньої справедливости, взаємного захисту і вічного мира.

Згадане товариство орґанізувало окремий відділ для неанґлійських народів, які складають свої субкомітети. Із народів, входивших в склад бувшої Російської Імперії, заснували свої субкомітети літом б. р. Поляки, Естонці і Литовці. Після довгих пертрактацій з секретаріятом товариства, довелося і нашій Місії заснувати такий суб-комітет на засіданню 3. листопада, с. р., на якім зістали призначені: головою Др. Ярослав Олесницький, товаришем голови Маріян Меленевський, секретарем Л. П. Росторгуєв.

Головним завданням субкомітету єсть заснованнн самостійного товариства „Союза Ліґи Націй“ на Україні, яке булоби в посгійних зносинах з льондонською орґанізацією.

Діяльність Українського Товариства має прямувати до того, щоб Українська Народня Республика була прилучена до Ліґи Націй.

Такі товариства засновані вже в Естонії і Литві.

Вважаючи дуже потрібним і негайним заснования такого товариства на Україні, звертаюся з закликом до Високого Уряду У. Н. Р., а рівночасно і до всіх політичних, соціяльних і наукових орґанізацій як також і до усіх поодиноких видатних українських діячів, приступити негайно до орґанізації такого Українського Союза Ліґи Націй і надіслати нам спис усіх тих осіб, які вступлять до товариства, щоб підтримати його мету.

Прошу також усю українську пресу оповістити про заснования Українського субкомітету в Льондоні, а також про необхідність заснувати таке-ж самостійне товариство на Україні, яке матиме великий вплив на осягнення жаданого нами визнання України, яко незалежної Держави.

Др. Яр. Олесницький
В. О. Голови Місії.

— —

В справі української бібліоґрафії.

ВІДОЗВА.

З уповноваження, „Бібліоґрафічної Комісії“ і „Бібліотеки Наукового Товариства ім. Тараса Шевченка“ у Львові звертаються підписані до П. Т. Українського Громадянства, а передовсім до всіх українських письменників, журналістів, редакторів і видавництв — з уклінним проханням надсилати підписаним на нижче подану адресу, всі українські видання, починаючи з книжок а кінчаючи дрібними вирізками з часописей, з яких можна-б користати при укладі отсих публікацій:

1. Загально-українська бібліоґрафія за 1900-1920 рр.;
2. Показчики до української періодичної преси;
3. Показчики до поодиноких українських авторів;
4. Голоси чужої преси про Україну;
5. Українсько-народній поминальник з часу світової війни і революції, а в яких містили-бся всі українські та чужі публікації, видані на протязі 1900-1920 рр. і всі важнійші відзиви европейської преси про нас і де згадувалосяб всіх Українців, що положили голови в часі світової війни і революції.

Щоб задумані праці вповні відповіли свойому завданню, потрібно помочі і співробітництва цілого українського громадянства, яке повинно надсилати всякі

хоч-би найдрібнійші публікації (свойого чи чужого видання), голоси чужої преси (цілі числа або витинки-замітки, з докладним означенням, де, коли і в якому числі друкувалися), а також всякі ілюстрації, малюнки, переписні листки, фотографічні знимки, оповістки, оголошення, прикази, комунікати, відозви, маніфести, ноти, протести, проґрами, цінники, звідомлення, посмертні плякати, карти (мапи) й тим подібні друки, які появилися на протязі 1900-1920 рр. без огляду на те, в якій мові і яким письмом вони-б друкувалися (кирилицею, гражданкою, латинкою, ґотиком, турецьким чи жидівським письмом), як тільки в даній публікації чи статті хоч словом згадується про Україну та Українців. Надіслані матеріяли і часописи віддасться на власність „Українського Бібліоґрафічного Інститута“ в Київі і „Бібліотеки Наукового Товариства ім. Шевченка“ у Львові,

З окрема звертаються підписані з уклінним проханням до всіх П. Т. українських письменників, журналістів, редакторів і видавництв, які друкували чи видавали що-небудь друком в часі 1900-1920 рр., або поміщували свої писання по чужих часописях, журналах, альманахах і т. п., щоб надсилали на подану внизу адресу всі свої твори, або хоч у відписі (на підставі автопсії) подавали заголовки цих писань, статтей й заміток. Передовсім прохається П. Т. українських авторів о ласкаве відкриття своїх криптонімів, псевдонімів та ініціятів, що ними підписували свої твори на протязі поданого часу, бо кромі названих бібліоґрафічних праць, проєктується видання „Словарця всіх криптонімів, псевдонімів та ініціялів українських авторів,“ як також поазбучний спис авторів враз із заголовками їх писань.

Понадто пожадані суть для названих праць фотоґрафії, ілюстрації, і т. п. знимки, як неменше фотоґрафії й коротенькі некрольоґи всіх погибших Українців у світовій війні та в українській революції.

При тій нагоді хай вільно буде підписаним зложити прилюдну подяку всім тим Впов. жертводавцям, видавництвам, редакціям і співробітникам, які досіль допомагали або й далі помагають при збирюванню бібліоґрафічного матеріялу а яких назвиська поміститься у вище названих публікаціях.

З окрема прохається всі українські закордонні та американські часописи о передрукування цього поклику.

Володимир Дорошенко, Іван Калинович, Федір Слюсаренко.

P. S. Згадані матеріали прохається поки-що посилати на адресу **Івана Калиновича, Wien, VII., Burggasse 2, Hotel Höller.**

— —

Союз українських журналістів і письменників видає **Альманах Союза на 1920. рік.** Управа Союзу звертається цею дорогою до всіх українських місій за кордоном, письменників, журналістів і тих, хто має які небудь матеріяли про наше життя за кордоном, надіслати їх управі.

З окрема просимо о **фотоґрафії місій, поодиноких членів з автоґрафами, картини з життя полонених, звіти з діяльности поодиноких місій та установ за кордоном, мемуари, статії** і т. п. Дотичний матеріял просимо слати на адресу **в. о. секретаря Союзу: В. Мурського, Wien, XIX., Hofzeile 27.**

ОГЛЯД ПРЕСИ.

Ґеорґ Брандес про Україну.

Голова надзвичайної диплоьматичної місії У. Н. Р. в Данії Др. Дмитро Левицький одержав 10. грудня слідуючого листа:

Його екцеленції, високоповажаному панові докторові Д. Левицькому.

Будьте такі ласкаві, дайте місце приложеним до цього листкам на сторінках видава-

ного Вами в данській мові бюлетеня. Я почував конечну потребу усунути всякі непорозуміння і зложити Україні мою щиру і повну поваги заяву пошани.

Відданий Вам
Ґеорґ Брандес.

До цього листа приложена була слідуюча стаття:

Заява пошани Україні.

Почуваю потребу взяти назад тих кілька слів про Україну і Київ, котрі я написав в одній недавно виданій мною книзі: „Остання частина траґедії. Заключення миру.“ Перед роком я написав, очевидно за якимсь німецьким, чи анґлійським джерелом, анекдот, котрий є на стр. 26 цеї книги, що в Київі марно шукати за людиною, котра говорила-би по українськи, не по російськи. Я писав це, виходячи з того факту, що Гоголь, Стороженко, Максим Ковалевський та Короленко писали по російськи, хоч народилися на Україні.

Останнє число українського бюлетеня поінформувало мене про еволюції Короленка, що до мови. Він є одиноком ще живим з усіх чотирох, котрих я назвав.

Що до того анекдота, то він є лише поганим жартом. Я не повинен був його переказувати, я, котрий ще р. 1904, отже за довго до Бєрнстерне-Бєрсона, підніс свій голос проти кривд, котрі зроблено Україні. До певної міри а мавби поставити це собі на честь, бо з приводу цілковитої дрібниці — власне, з приводу моєї відсутности на однім українськім святі у Львові р. 1898 — против мене досить гостро виступила українська преса, особливо устами її найвидатнішого представника Івана Франка, котрому я однак ніякого зла не зробив. Моїм злочином було те, що, пообіцявши прийти на вечір в честь Шевченка, я в найчемніщих висловах і з найбільшою пошаною послав відмову, мотивуючи її тим, що Поляки, котрі запросили мене до Львова і чиїм гостем я був, у своїм національнім фанатизмі заявили мені, що я доконаю зради проти всього їх загалу, як що піду в українське товариство.

Мої теплі слова про долю України під чужим пануванням не були перекладені і через те лишилися невідомими поза межами Данії. Коли я ті слова писав, ще не можна було мріяти про самостійну Україну.

Я почуваю отже потребу висловити, в якій високій мірі Українці мають мої найгорячіші сімпатії в їх боротьбі за самостіність. Кровава кривда робиться їм так з боку Росії, як і з боку Антанти. Ганьбою є, коли такого дикуна як Денікіна, підтримує цивілізована Европа, а ще більшою ганьбою є з початку виставити в своїй проґрамі визволення і право самовизначення всіх народів, отже і України, а опісля боротися за відбудовання реакції.

Для України то однак дуже мало, чи більше чи менше один письменник в Европі буде співчувати правам її народу і країни. Це є тільки моя повинність і моє власне почуття обовязку, коли я складаю Україні мою найщирішу заяву пошани.

Ґеорґ Брандес.

Мир з совітською Росією.

Кубанський Українець, Петро Тирса застановляється в останному числі з 1. грудня ц р. „L'Europe Orientale“ над питанням миру з совітською Росією. Реферуємо його інтересні виводи.

В своїй промові з 8. листопада Льойд-Джордж сказав: „Не будемо мати ніколи дійсного миру, як довго не настане мир в Росії.“ Проблема отже сформулована в коротких, але ясних і катеґоричних словах. Одначе ця проблема істнує вже два роки, а всеж таки досі ніхто не знайшов способу, як завести мир в так великім політичнім орґанізмі як Росія. На погляд автора можна в цім питанню відріжнити три стадії: 1. Кінець воєнного стану між Антантою і советською Росією; 2. Заключення миру між советською Росією з одного боку і „інородцями“, котрі з'орґанізувалися в самостійні Республіки з другого і 3) кінець війни між советською Росією і Колчаком, Денікіним, Юденічом і Бермонтом.

Автор розбирає кожну із цих трьох передумов мира на сході Европи. Що до першої, то це зробити найлекше. З боку большевиків немає охоти дальше воювати з Антантою. Большевики не перестали від березня шукати можливости заключення миру з Антантою, досягти знесення бльокади і навязання торговельних зносин

з рештою світа. Отже тепер залежить тільки від Антанти, чи вона хоче, чи не хоче дальше продовжати конфлікт. Одначе Антанта хотілаби за всяку ціну знищити большевізм в Росії, бо він є страшною погрозою для соціальної і політичної орґанізації держав Антанти. Одначе, як каже Льойд-Джордж, „Росія — це край, де перемоги дуже лехкі, але чим ви більше зиськуєте, тим більше розкладаєтеся. Великі армії та імперії там розложилися в своїх безплодних перемогах. Росія це країна, в котрій інтервенція небезпечна.“ Досвід з Одесою, Севастополем, Арханґельськом і Петроградом показав правдивість цих слів, Одначе перешкод для інтервенції антантських мілітарих сил треба шукати не так в Росії, як радше у внутрішнім політичнім становищі Анґлії і Франції, в декляраціях ліберальній анґлійській і соціялістичній французькій, котрі противляться рішучо втручуванню в російські справи. Ця опозиція відбірає урядам змогу робити так, як би вони хотіли. На цей предмет сказав Льойд-Джордж: „Сподіваюся, що недалекий той час, коли союзники зможуть відновити свої змагання з кращим успіхом . . . Коли там настане зіма, ріжні фракції краю, як я сподіваюся, постараються застановитися над своїм становищем, і великі держави будуть мати нагоду причинитися до того, щоби в Росії на ново запанували лад і добробут.“

Ми не настільки наївні, щоби вірити, що це підприємство з боку великих держав, предложене Льойдом Джорджом, зможе принести Росії спокій і щастя. Одначе не сама тільки військова інтервенція є перешкодою для заключення миру з совєтською Росією. Ще більша перешкода лежить в слабості самої Антанти, яка не має одноцільного погляду на розвязання східнього питання. Ця слабість не дозволяє Антантським державам засісти з большевиками і з представниками нових східньоевропейських держав до одного зеленого стола нарад з метою уложення мирового трактату. Впрочім таких переговорів між Антантою і большевиками не потрібно. Коли Антанта перестане воювати з большевиками, війна припиниться автоматично, і настане мир між совєтською Росією і Антантою. Відновлення торговельних зносин може зараз-же наступити.

Питання заключення миру між совєтською Росією і інородцями — далеко більше скомпліковане, одначе його розвязання малоби величезне значіння для успокоєння сходу. Дуже поширений є погляд, що війна на сході — це громадянська війна, війна партій. В дійсності є це війна поневолених від віків національностей проти пануючої московської нації. Це визвольна війна, бо національности воюють і проти большевиків, репрезентованих Леніним і Троцьким, і проти контрреволюціонерів, репрезентованих Колчаком, Денікіним, Юденічем і Бермонтом. Ці національности не хочуть ні большевізму, ні царізму, бо так один як і другий хоче їх з'асимілювати. Вони хочуть бути самостійними і для своєї самостійности готові посвятити все. Питання їх становища до большевиків зводиться до ось чого: вони не атакують большевиків, вони тільки бороняться проти них, а це тому, що їх народи не можуть прийняти большевізму як політичну й економічну орґанізацію з приводу національних і економічних ріжниць. Тому вони мусять так довго уважати большевиків гнобителями, як довго вони стараються цим народам військовою силою накинути свою орґанізацію. І нам здається, що як би большевики заперестали офензиву проти цих народів, мир міг би настати дуже скоро. Не можна забувати, що ці національности, невизнані Антантою, не дістають від неї ні матеріяльної, ні моральної підмоги і тому вони не мають рації боротись з большевиками для чужих інтерєсів, а тільки для свойого власного інтересу. Без сумніву, само закінчення військових дій між большевиками та „інородцями“ не розвяже питання миру; прийдеться розвязати дуже важливі питання територіяльного, фінансового і економічного характеру.

Тут потрібне перемиря. Це питання назріло, відколи большевики старалися заключити перемиря, а навіть мир з Фінляндією, Латвією, Естонією, Литвою і Україною і відколи балтійські держави заявили готовість, поробити большевикам деякі концесії. Треба пригадати, що недавно нахил до згоди з большевиками у балтійських держав викликав опозицію, майже ultimatum, з боку держав Антанти. Тепер одначе Анґлія офіціяльно признала балтійським державам права увійти в переговори з большевиками. Факт, що розпочалися переговори в Дорпаті, свідчить, що Антанта змінила в тім напрямі свій погляд. Дальшим етапом мирової акції треба уважати донесення варшавського кореспондента „Daily Herald“-а, що варшавський кабінет має намір скликати

конференцію воюючих на сході держав, при чім вичисляє: совєтську Республіку, Колчака, Денікіна, Юденіча, Україну, Фінляндію, Естонію, Латвію і Литву. Не вичисляє одначе південних республік: Кубані, Північного Кавказу, Азербайджану, Грузії і Арменії. Не можна напевно сказати, чи це повідомлення не є простою видумкою, бо така ініціятива з боку Польщі вийшлаби проти волі Антанти. Одначе Польща так від Антанти залежна, що вона серед теперішніх обставин не може робити самостійних кроків в цій справі. Впрочім від деякого часу не видко в відношенню до бувшої Росії гармонії і одности акції з боку держав Антанти. Настає момент, коли кожна антантська держава вестиме персональну політику в Росії. Серед таких обставин треба застановитися над можливістю миру з большевиками. Мирові тому не сміє спротивитися тепер жадна чужоземна с ла. Автор обіцяє в найближчому часі познайомити нас з умовинами миру з большевиками. Там також мабуть знайдемо відповідь на питання, чи можливий мир з большевиками і контрреволюційними ґенералами.

Становище на Україні.

Др. Дмитро Донцов помістив в „Baseler Nachrichten“ з 19. грудня м. р. статтю, яку реферуємо, не так з огляду на її загальний інтерес, як радше для того, що вона показує, що автор, який, як відомо, під впливом большевицького страхіття пішов дуже на право, а навіть виступав проти демократії, тепер під впливом білого терору пішов дуже на ліво.

Автор завдає питання, яку політику в відношенню до Росії повинні вести західні держави: чи підпірати розвій нових державних устроїв, чи може стреміти до відбудови розваленої імперії? Над цим питанням застановляються політики, і становище України може їх дечого навчити.

Автор малює нам історію поневолення України, починаючи з 1795 р. (після розділу Польщі), великими штрихами, переходить і аналізує указ 1876 р. і реакційну політику Столипіна в відношенню до української культури, що створило велику непрохідну пропасть між московським і українським народом. Всі змагання заповнити цю пропасть призвели до того, що Україна в останніх трьох роках створила самостійну державу. Від того моменту датуються стремління російських політиків відбудувати „єдину і неделиму“ Росію, починаючи з України. Першу спробу зробив гетьман Скоропадський і його кадетський гурток російських реакціонерів, таких як Ржепецький, Кистяковський, Василенко, Гербель, Колокольцев і другі, які, спіраючись на німецьких баґнетах, знехтували суверенність молодої республіки і розпочали великорозмірну боротьбу за реставрацію Росії. Український народ реаґував на це повстанням, і не минуло місяця, як гетьман і його політичні помічники були зметені з арени. Кажуть, що в тім часі було деморалізоване німецьке і австрійське військо; одначе воно не було меньше деморалізоване, як армія фон дер Ґольца в Латвії, і опріч того цього „здеморалізованого“ війська було тоді на Україні не меньше, як 600 000 людей. А Петлюра розпочав повстання з 3000 січових стрільців.

Другу спробу реставрації „єдиної і неделімої“ зробили на Україні, багатій в вуголь і хліб, большевики. Результат був такий же: їх прогнав Петлюра і повстанці. З початку поширювано наклеп, що ці повстанці і сам Петлюра — большевики; одначе тепер навіть Льойд-Джордж виставив в своїх промовах в Ґідгаль і в парляменті українському народові свідоцтво його антибольшевицького успособлення. Коли селяне зайняли цілу західню Україну і частину східньої, і Петлюра заняв Київ, тільки тоді міг похвалитися Денікін своїми перемогами в „південній Росії“.

З появою Денікіна в краю український народ, який щасливо зліквідував другу комуністичну спробу відбудови Росії на Україні, поставлений перед таке саме завдання. Бо Денікін не тільки не визнає української держави, але навіть Україна, котра для нього є „Малоросія“, так само, як давніше для всіх Москалів Польща була „Привіслянським краєм“. Він усунув українську мову з усіх публичних урядів, звелів заарештувати і розстріляти відомих українських патріотів і привернув в правах, не дивлячись на врочисті запевнення, мовсковських великих земельних власників. Результати такої політики не дали на себе довго ждати, і той сам Льойд Джордж, котрий перед тим говорив в парляменті, що українська людність приймає війська Де-

нікіна з ентузіязмом, мусів незабаром ствердити, що вона нічого не хоче про нього знати. Те саме говорить Маклаков, який недавно вернув з України і який в інтерву з парижськими журналістами стверджує, що Денікін може утриматися тільки в тих частинах, де у нього богато збройної сили.

Ці всі факти доводять нас до ось якого заключення: На Україні довго не може утриматись ані російський комунізм, ані російський абсолютизм. Танками Антанти можна ще якийсь час тримати людність на припоні, як тримали її на припоні Скоропадський і російські кадети німецькими ґарматами. Утриматись на Україні їм не удасться. А вже відбудовувати, починаючи з цього краю, „єдину і неделиму"— це прямо божевілля, котре жорстоко пімститься на ініціяторах. Хто хоче Европу в ятувати перед російським хаосом, повинен підперти здорові частини колишньої Росії і окраїнні держави. Хто одначе помагає на півночі Авалову-Бермондтові, а на півдні Денікінові, той тільки отвірає ворота анархії і большевізмові.

Ґенерал Денікін.

Під такою назвою помістив член другої думи, І. Серебряков, статтю в брюсельськім щоденнику „Le Peuple" з 16. грудня м. р. Стаття подає докладну і дуже влучну харектеристику контрреволюційного ґенерала на тлі подій цілого року 1919. і малює дуже обєктивно політику Антанти в відношенню до Росії.

Для ясности автор представляє нам політичну і мілітарну сітуацію на Кавказі і на Україні в хвилі, коли ґенерал Денікін розпочинав свою каріеру диктатора. Тоді істнували вже на Кавказі і Підкавказю чотирі демократичні республіки: Донська, Кубанська, Терська і Грузинська. Кожна з них мала свій демократичний парлямент і була настроєна проти большевиків.

Одинока мілітарна сила була на Кубані, де голова армії, Денікін, відомий був як прихильник своєї власної диктатури. До цього одначе ніхто не привязував великої ваги, бо всі сподівалися, що Антанта не допустить до реставрації царату, будучи сама демократичною. 30. листопаду 1918 р. зібрався конґрес земств і міст півдня Росії в Сімферополі; члени в більшості соціялісти, привітали перемогу Антанти як досвід відродження Росії. Конґрес постановив продовжувати боротьбу з большевиками, але рівночасно напятнував змагання до реставрації і військової диктатури.

На жаль, сподівання демократії не здійснились. Репрезентант Антанти, М. Енно, який представився, як „консуль з надзвичайними повновластями", постановив підтримувати Скоропадського, т. є. уряд, створений Німцями. Це викликало ґрандіозне петлюрівське повстання, котре використали большевики. Розвинулась дуже скоро анархія. Серед цеї анархії демократична орґанізація „Союз возрожденія Росії" звернулася до трьох других орґанізацій: демократичного „Союза земств й городов", реакційного „Государственнаго Союза" і великобуржуазного „Національного Центра" з пропозіцією скликати з'їзд і на нім вибрати директорію з трьох членів.

Буржуазія і великі власники боялися, що союзні держави вестимуть в відношенню до Росії демократичну політику і прийняли цю пропозіцію. Розпочалися переговори. На самім початку буржуазія і великі власники згодилися визнати суверенність народу. Одначе переговори тяглися два місяці, про Прінкіпо забуто, і боязнь буржуазії минула.

8. березня 1919 вона скинула маску і склала декларацію, в якій домагається „військової диктатури, відібрання землі селянам і привернення в правах бувших великих власників", иншими словами — вони домагались реставрації старого режіму.

Ґенерал Денікін репрезентує ці дві ґрупи: буржуазію і великих земельних власників та йде по лінії їх змагань. Він не хоче скликати конференції ані крайових парляментів; він поступає як диктатор, він дійсно відновлює старі прівілеґії буржуазії і декретує, щоби селяне віддавали частину жнив земельним великим власникам. Це звичайно, викликує протести, чого доказам може послужити промова М. Макаренка на „Кубанській Раді" з 13. серпня 1919. Він сказав: „Наші жінки, наші діти працюють на степах під південним сонцем, а також в чорну ніч, падаючи з утоми, коли тим часом пан відпочиває в Ніцці і звідтіля посилає накази, що треба йому післати третину жнив, яка йому ніби належить. Я був недавно на станицях; я бачив

сльози наших козаків, вислухував їх бажання.“

Також в відношенню до робітників політика Денікіна — реакційна. Всі їх права і вольности знесені. На кожного робітника глядить реакція як на большевика, і досить найменьшого протесту з його боку, щоби бути розстрілянним. 3. жовтня сказав Денікін в Одесі до робітників ось що: „Серіозно працюється над робітничою орґанізацією, і закон увійде в силу, хочби ваші представники цьому противились“. Коментарі лишні. Автор розбірає дальше персональний склад денікінського окруження і доходить до висновку, що, спіраючись на ці сили, політика Денікіна не може бути инакшою. І тим пояснюється також те невдоволення широких мас робітників і селян, яке проявляється в повстаннях.

Російська буржуазія любить покликуватись на свій патріотизм і називати себе — „спасителькою отчизни і цівілізації“. Дійсність показує щось иншого. Коли Німці зайняли Україну, буржуазія і великі власники їх підтримували з усіх сил, щоби Німеччина могла накласти ланцюхи на їх отчизну. Вони сподівались за цю ціну заховати свої прівілеґії. І вони їх заховали. Російська буржуазія, котра називає себе „антантофільською“, увійшла в уряд Скоропадського, коли Німці другий раз наближувалися до Марни. Ці „антантофіли“ сподівалися, що Франція буде знищена цим разом і М. Мілюков підтримував цю політику без застережень.

В боротьбі проти большевиків „спасителі отчизни і цівілізації“ показали з рідким цинізмом, що вони боряться тільки за свої прівілеґії. Вони не хочуть того бачити ані чути, що це виключно тільки їх прівілеґії викликали большевізм. Реставрація цих несправедливостей готує нові бунти, зміцнює большевізм і хаос.

Становище Денікіна стає що раз труднішим. Його перемоги перемінилися в страшні пораження, а це є тільки наслідком його диктаторської політики. Він бореться з крайовими парляментами, щоби заховати свою диктатуру. З цеї боротьби він виходить переможцем, але проти большевиків він устоятись не в силі. Як би його політика була демократична, булоб инакше. А так справджується пословиця: „Кого Бог хоче покарати. тому розум відбірає“.

Правду кажуть большевики, що с.-д. меньшевики і с.-р. праві — це „соціял-зрадники“. Стаття Серебрякова не тільки обвинувачує політику Денікіна, але може в більшій мірі російську демократію, котра уважала можливим засідати за одним столом з „Національним Центром“ і „Государственним Союзом“. Як бачимо, тепер починає появлятись тип „кающагося демократа“, як свого часу був у Росії розповсюдженний тип „кающагося дворянина“. Що до такого страховища прилучилися наші „парляментаристи“! Не вже їм не сором і не вже вони не покаються?

Анґлійська цреса про Україну*).

Анґлійська преса звертає тепер далеко більшу увагу на українські справи, ніж пів року тому, і в залежности від загально-політичного характеру преси можна відріжнити три напрямки:

І. Консервативна преса відноситься до української справи цілком вороже. Сильна рука льорда Нортклифа, вплив War Office, шеф котрого Черчіль, є під впливом Росіян, інтриґи російських еміґрантів і Поляків — спричиняються всі разом до того, щоби оклеветати український національний рух. Такі орґани як „Morning Post“ і „Times“ до цієї пори трактують українську справу тенденційно. „Times“ до останнього часу навіть не поміщав бюлетенів Рейтера про події на Україні і про діяльність нашої Місії в Льондоні.

Доперва в числі від 23 жовтня (!) ц. р. появився обширніший зміст нашої ноти до „Foreign Office“, котрий був розісланий бюром Рейтера до всіх часописів. Між тим „Times“ і „Morning Post“ друкують постійно кореспонденції з Варшави, повні клевет на український нарід і його провідників. Правительственний орґан „Daily Chronicle“ явно висловлює свою неприхильність до нас.

*) Вміщуючи без змін цей на іcланий нам огляд преси зретаємо увагу на потребу орґанізації української пресової служби і в Анґлії. (Ред.).

В цій часописі ніколи не подається відомостей про Україну, поданих у бюлетенях Рейтера або других аґентств. Це майже єдиний столичний орґан, де замовчується про Україну, або освітлюється з російського погляду. Кореспондент цієї часописі Вільямс, котрий знаходиться у штабі Денікіна, присилає від часу до часу ворожі для нас статті. „Daily Chronicle“ в останнім часі дуже симпатично дивилась на самостійність істнування балтійських республік, але ніколи не згадувала про Україну, котру, очевидно, лічила частиною „единої неділимої Росії“. Сильно росповсюджена часопись „Daily Telegraph“ за останній час все частіше поміщає дописи і телеґрами про Україну і, здається (?), відноситься до нас не так вороже, як „Times“, „Morning Post“ і „Daily Chronicle“.

„Daily Telegraph“ — єдина з правих часописей, у котрій було згадано, що дуже жаль, що дійшло до війни поміж Петлюрою і Денікіним. Провінціяльна консервативна преса взагалі звертає мало уваги на зовнішню політику. Однак, деякі часописи як „Liverpol Courier“ і „Glascow Herald“ (дуже впливова часопись у Шотляндії) в останнім часі почали цікавитись міжнародним становищем України. Вони висловились навіть, що Україна нарівні з балтійськими республіками має право на самостійність. В передових артикулах було сказано, що парижська мирова конференція повинна задовольнити бажання цих нових держав.

2. Ліберальні і радикальні орґани „Daily News“, „Westminster Gazette“ і „Manchester Guardian“ чим раз більше ставляться на прихильніше до нас відношення. Особливо це симпатичне відношення до України помічається в часописі „Manchester Guardian“ і „Westminster Gazette“. Звертаєм особливу увагу на статтю „Petljura and Denikin“ в „Westminster Gazette“ від 7. листопада, де катиґорично вимагається полагодження конфлікту поміж Петлюрою і Денікіним. Тижневик „The Nation“ і „New Statesman“ цілком визнають слушність наших бажань.

3. Робітничий орґан „Daily Herald“ підтримує бажання самостійности нових республік, а в тім числі і України.

Хоч ця часопись, так як і другі соціялістичні орґани, підтримує большевизм і совітську владу, але під впливом нашої пропаґанди почали в останньому часі все більше підкреслювати, що необхідно визнати і совітське правительство і правительства всіх нових республік.

Льондон, листопад 1919 р.

На фронтах.

Большевицьке звідомлення з 28. грудня. Нарвський район: Бої на ріці Пяти. — Марієнбурський і Якобштацький напрями: Діятельність стежів — Житомірсьий район: На захід від Білої Церкви ми заняли Сквиру. — Київський район: Наступ на правому березі Дніпра розвивається успішно. — Золотоножський район: Наші війська перейшли через Дніпро під Черкасами, іде бій за Черкаси. — Бахмуцький район: Ми після бою заняли дуже важний залізнодорожний вузол Попасноє і стації Ірміно і Січановка. — Луґанський район: В районі залізниці Ліски — Мілерово наш наступ на південь продовжується. — Іловлинський район: Ми заняли Старо-Ґріґорієвськую і бємося за Сиротинську. — Царицинський напрям: Ми відсунули ворога до Качалинської. — Кузнецький район: 26. грудня ми заняли Кузнецьк. — Томський район: Ми заняли кілька сел 50 верстов на схід від Томська.

Москва 28. грудня. Із плакатного вістника. Сьогодні червоне-армейці взяли: Золотоношу, Славянськ, Славяносербськ, Веселоґорськ, Луґанськ, Мілеровськую, Перекопськую, Кременськую, Новоґріґорієвськую.

Остання відомість.

Рим, 27. грудня 1919.

Після однодушного голосування в палаті послів, котре пропонує італійському урядові увійти в зносини з усіма державами бувшої російської імперії, депутат Норіс, лідер народньої партії, предкладає 21. грудня порядок дня, яким взивається уряд визнати формально самостійність України і всіх других держав, що сформувалися після розпаду царської імперії. Дискусія над інтерпеляцією розпічнеться після отворення палати послів по святах.

Т. 1. Ч. 2.　　　　Відень, 10. січень 1920.

ВОЛЯ

ТИЖНЕВИК

А. Хомик.

Аґонія реакції.

Повторяти зайвий раз, що історичний момент, в якім ми живемо, виповняється ґіґантською боротьбою між старим і новим ладом, між революцією і реакцією, булоби банальністю. Вже від 1914. р., від хвилі, коли змобілізовані були незвичайно великі маси народів, розпочалася оця ґіґантська боротьба, котра прибрала ріжні форми. Гасла інтернаціональної справедливости, що правда, нещиро піднімала то одна, то друга ґрупа воюючих; ґенеральні штаби, які хотіли за всяку ціну перемогти противника, підлещували поневоленим народам, годували їх надією на те тільки, щоби ці поневолені народи не за страх, а за совість станули в їх рядах і побільшили кількість гарматного мяса. Ми знаємо, що чисту українську ідею хотіли німецькі і австрійські імперіялісти запрягти до свойого тріюмфального воза. Німецький і австрійський штаби не жаліли коштів на українську аґітацію і пропаґанду. Самі реакціонери до глибини душі, вони не завагувались взяти на службу найбільш поступову революційну ідею незалежної суверенної України. Колиж ця ідея почала набірати конкретні форми, ці самі імперіялісти настрашились збудженого до життя народа, який ідеї, голошені імперіялістами лицемірно, взяв поважно і почав їх здійсняти, старалися з усіх сил за гетьмана Скоропадського звязати до того часу сонного великана, котрий пробудився до нового житта і своє пробудження заманіфестував великою активністю і рухливістю.

Приклад з Україною має далеко більш загальне значіння. І одна і друга воюча сторона, і одні і другі імперіялісти висунули гасла самовизначення народів. Тільки оскільки німецькі імперіялісти признавали право на самовизначення народам, що стогнали під анґлійським і російським імперіялізмом, остільки антантські імперіялісти „боронили“ поневолені Австрією і Німеччиною і Туреччиною народи. Таке односторонне „визнання“ права на самовизначення народів, що були поневолені імперіялістичними конкурентами, було тільки фактичним маневром, одначе дуже небезпечним для самого імперіялізму. Військові штаби підтримували у своїх ворогів рух в напрямі самови-

значення, не думаючи про те, що вони неначе „ученик чарівника“ з балєту Ґетого викликують могутнього духа, якого пізніше не будуть в силі загнати. І дійсно викликані духи, пробуджені до нового життя народи, прийшли, і тепер ціла акція імперіялістів іде в тім напрямі, щоби розбурхану енерґію націй знищити, звязати увільнені їх сили.

Найсильніше проявилась ця енерґія на Сході Европи, у націй, які давніше стогнали в ярмі московського імперіялізму. Вже два роки ведеться завзята боротьба, щоби поневолені давніше, а тепер визволені народи загнати знову до тюрми, щоби їх „успокоїти.“

І проти революційного Сходу, на якому ясним полумям горить ідея соціяльної і національної справедливости, змобілізувалась всесвітня реакція, та сама реакція, котра в хвилях боїв сама революціонізувала маси. Вона не жаліла коштів на війська, на гармати, кулемети, танки і всі ті знаряддя смерти і знищення, які винайшов злобний і людоненависний ґеній людини, не жаліла навіть своїх громадян, посилаючи їх на Мурман, на Сибір, на Одесу, аби тільчи не допустити до того, щоби увільнені народи в дійсности самовизначились.

Коли врешті показалось, що ані анґлійські, ані французькі війська не мають охоти проливати кров за інтереси золотого мішка своєї буржуазії, вони підпомагали повалену революційним рухом московську буржуазію і московських земельних „зубрів,“ сподіваючись при її допомозі загасити революційний вулкан, який своїм діланням потрясав підвалини не тільки на Сході Европи, але також на цілому світі, грозючи в руїнах старого ладу погребать тих, хто до того часу „людською кровю торгував і рай у найми віддавав.“

Зявзятта була боротьба і коштувала вона багато майна і крові. Пригадаймо її етапи. Зараз після більшевицького перевороту анґлійські імперіялісти, не виповідаючи війни совєтському урядові, обсадили Арханґельськ і Мурманське побережжа. Ця окупація скінчилась фатально для анґлійських імперіялістів. Майже два роки бились з большевиками анґлійські війська в поріччу Печори і північної Двини, а результат був той, що самі анґлійські війська заразились большевицькими крайніми ідеями. Рівночасно анґлійські і французькі імперіялісти приступали до орґанізації контрреволюційних, цареславних армій. Найскорше з'орґанізувалась така армія під проводом Колчака в Сибірі. Вона істнувала вже тоді, коли ще кипіла боротьба між почвірним бльоком і Антантою, і була підпомагана американським, анґлійським і французьким капіталом. 1918. р., коли Україну зайняли Німці, вони приступили до орґанізації південної армії Калєдіна, пізніше Денікіна, як також до орґанізації всяких „союзних,“ „сєверних“ „сєверо-западних“ формацій, і антантські дипльомати, не дивлячись на свою бездонну ненависть до Німців, потурали цій акції і, як пізніще показалось, навіть її одобряли. Може це комусь видаватись дивним, але всеж таки це факт, що представник Антанти, консуль Енно, не без відома її наказував німецьким військам, що окупували Україну, аби вони і надальше сповняли жандармську ролю та душили визвольний український народ. І німецькі ґенерали склонювались до

того, щоби послухати антантського наказу. Дякуючи тільки твердій позиції українського революційного селянства, Німці, які мали перейти на службу Антанти, мусіли голі і босі кинути Україну.

Одначе могутній повстанчий рух українського селянства нічого не навчив антантських імперіялістів. Вони дальше мілітарною силою старалися повалити і зліквідувати усі республіки, що повстали на Сході Европи в межах бувшої російської імперії, щоби по їх трупах дістатись до центрів большевицького руху, до Москви і Петербургу, та повалити ненависний їм уряд Леніна і Троцького.

З весною 1919 р. розпочався концентричний похід з трьох боків на Москву і Петербург. Із сходу сунулися сили Колчака, із заходу Юденіча і з полудня Денікіна. Початково успішні, ці походи кожний з осібна кінчалися для контр-революціонерів, прихильників відбудови старої Росії, нечуваною досі катастрофою.

Кінець 1919 р. приніс нам цілковиту ліквідацію армії Юденіча і Колчака; що-ж до найсильнішої з них армії Денікіна, то її недобитки скорше уступають з України, як її здобули. Місяць грудень, місяць зімній, здавалось би не пригожий до статеґічних операцій, приніс небувалі досі стратеґічні переміни на Сході Европи. Ще недавно, в листопаді, Льойд Джордж в своїх промовах в Ґідегаль і в парляменті мав надію, що Денікін, хоч і не дійде зімою до Москви, щоби повалити большевицький уряд, всеж таки протримається на Україні принайменше до весни, щоби розпочати нову кампанію, на яку анґлійська буржуазна більшість парляменту не відмовилаб нових кредитів. Надії Льойд Джорджа, в якого політичну мудрість і далекозорість так вірили українські дипльомати галицької марки, завели. Український народ не хотів терпіти насильників і ще могутнішим повстанням, як повстання проти Скоропадського, зліквідував денікінську авантюру.

Тепер ситуація представляється так: Фінляндія, яка вигнала свойого контр-революційного ґенерала Манергайма, перестала воювати з большевиками для чужих інтересів і зайнялась своїми внутрішніми справами. Надбалтійські краї, Латвія і Естонія, позбулись контр-революційних військ Юденіча і увійшли в безпосередні переговори з совєтським урядом Леніна.

Крайній північний захід европейського сходу починає входити в стадію ладу і порядку, бо там зникли вже реакційні елєменти, які сіяли анархію, а большевики, навчені досвідом, побачили, що для рятунку здобутків революції необхідно взяти під увагу і погодитись із стемліннями народів до самовизначення.

На Сході Европи — це впрочім давно було видно — знаходилась реакція в аґонії на протязі трьох останніх революційних років. Тепер вже можна напевно сказати, що великий відлам східньо-европейської реакції, реакція царсько-московська сконала остаточно, і більше їй не воскреснути.

Одначе не можна сказати, що перемога революції вже остаточно покінчена і що тепер східньо-европейським народам можна розпочати мирну творчу роботу, перекувавши свої мечі на леміші і рала.

Аґонізуючи всесвітня реакція все ще не дала за виграну. На останнім лондонськім з'їзді великого інквізитора реакції, Жоржа Клемансо, з хитруном Льойд-Джорджом, обговорювано питання, як би повалити східньо-европейську революцію. Коли завела „єдінонеделімська“ реакція, коли реставраційні пляни „d'une Russie forte“ показались не до здійснення, мудрі парижсько-лондонські змії витягнули із історичного смітника давно полинялу ідею ягайлонської Польщі, сподіваючись, що маленький польський народець зможе зломити непохитну волю східньо-европейських народів — самим у себе порядкувати справами. І Клемансо у своїй промові в новім французькім парляменті сказав, що Польща має стати тим кольчастим дротом, який відділить східньо-европейські демократичні народи від решти Европи, і не допустить, щоби на заході змігся визвольно-революційний рух робітничого пролетаріяту. Польща, яка тепер є одинокою реакційною силою на Сході Европи, має перебрати на свої слабі плечі ту ролю, якої не могли виконати об'єднані сили всесвітньої реакції.

Війна одначе, яку мусітиме вести Польща з большевиками, мусить скінчитись катастрофою. Не пусту погрозу тільки можна вичитати в листі Троцького до редакції „L'Internationale Communiste“, в якім пише: „Поляки тріюмфують з приводу своїх перемог. Ми із спокоєм глядимо на маневри слабої польської армії і коли покінчимо з Денікіним, що станеться дуже скоро, кинемо всі резерви на польський фронт.“

Наближається отже ліквідація останньої вже реакційної сили на Сході Европи, сили ягайлонської Польщі. І саме в тім моменті, в моменті аґонії реакції, нам, Українцям, які повині вже були за час революції набути деякого досвіду, треба глибоко застановитись над тим, яку нам обрати політичну лінію. Анархія на Україні, викликана максималістами з права і з ліва, зденервувала деяких слабодухів. Антантські „побілені гроби“, які деякі наші політики взяли за непереможну могутність, кинули галицьких „парляментаристів“ в обійми Денікіна саме на передодні його ліквідації. Та це скомпромітувало тільки тих політиків, але не скомпромітувало українського народу. Галицько-українські вояки, яких ґенерал Тарновський і Петрушевич передали на очевидну загибіль, побачили, де їм місце, і, приєднавшись до повстанців, стали тим орґанізаційним ядром, з якого мусить вирости могутня українська революційна армія, зложена з українських селян.

Що правда, треба числитись з тим фактом, що на нашій землі борються також червоні московські армії з Денікіном. Ці армії вже були у нас, і коли вони хотіли накидувати волю нашому народові, народ прогнав їх. Тож ці армії так довго тільки можуть жити на українській землі, як довго вони не зломлять віри союзників в боротьбі проти реакції і контрреволюції.

Отже орієнтація на московських большевиків? Ні, орієнтація на свій власний народ, сперта на вірі в його сили. Тільки український

селянин і робітник, нарадившись в Київі, може рішити про долю рідної землі і встановити форму правління. А схочуть українські селяне і робітники завести систему рад, їх воля повинна сповнитись, і навіть противники цеї ідеї, раз вони не заскорузлі доґматисти, повинні цій суверенній волі підчинитись, бо всякий спротив продовжив-би тільки аґонію реакції, не даючи їй сконати.

В. Кушнір.

Замітки до галицько-української політики.

III.

Неомосквофільство.

Політичне москвофільство, з яким отце задебютовали перед широким світом галицькі політики, є проявою, яка виказує багато анальоґій з давним національним москвофільством. Так як національне москвофільство не було зразу нічим иншим як формою, в якій паралельно з першими проявами українського національного відродження в Галичині виявлялося почуття відрубности від пануючої в краю польської нації, так і в цю хвилю українського політичного ренесансу політичне москвофільство є нічим иншим, як своєрідним способом політичного самовизначення. Після вікової стаґнації почуття своєї національної індівідуальности українська Галичина пережила за останніх вісім десятків літ період відродження цього почуття, який розпочався москвофільством, як суроґатом національної свідомости, і докотився до москвофільства, як суроґату політичного самовизначення.

Цій анальоґії виявлення свідомости своєї етнічної зглядно політичної індівідуальности відповідає й схожість причин, яких ділання довело в наслідку чи то до неґації національно-культурної самостійности в однім, чи то до зневіри в досягнення ідеалу політичної самостійности в другім випадку. Розуміється, що помилковим було би із схожости причин заключати на причиновий звязок між самими проявами, між якими істнує тільки історичний звязок і спільне їм тло.

Не цьому ми власне й хочемо зупинитися.

Національне москвофільство в Галичині, яке стільки часу спиняло культурний і політичний розвиток українства в цім краю, було в засаді нічим иншим як наслідком недостачі віри в розвиток української національности. Брак віри—кепський дорадник в життю одиниці і народа. Цей брак віри, в перших початках пробудження національної відрубности серед галицьких Українців, гнав не щоб найгірші елементи в обійми московської національности. В тих обіймах вони надіялися найти опору проти напору польонізації.

Розвиток національної свідомости галицьких Українців не пішов однак дорогою витиченою Д. Зубрицьким, І. Головацьким, І. Петрушевичем і тов. Не прочували батьки галицько-українського москвофільства, що їх нащадки стануть колись друзями тих самих ненавис-

них їм Поляків, власне в боротьбі проти українства, яке тимчасом під ідейним впливом російської України, мусіло виступити боротьбою проти обєдинительної ідеї. На місце успішно зведеної, бо улекшеної конфесійною ріжницею боротьби проти денаціоналізуючих впливів польщини, в якій вплив обєдинительної школи, опертої на „историческихъ началахъ“, оказався на галицькім ґрунті зразу навіть сильнійшим ніж вплив етноґрафічного українофільства, настала домашня війна між більш консервативними „москофілами“ і більш поступовими „українофілами“, власне таборами, які на ґрунті національної нездефініонованости довгий час представляли собою суроґат партійної діференціяції. Правда, попри літературну емуляцію між прихильниками живого слова і язикової тарабарщини, боротьбу цю виповнює в головному плитка суперечка про правопись та національну номенклятуру між „руськими“ народовцями і „русскими“ москофілами, які про те ще в ряди-годи годяться з собою на основі все ще їм спільної боротьби проти Поляків; послідовніше в боротьбі проти москвофілів виступає орґанізована учнями Драгоманова радикальна партія, що перша внесла була соціяльний елемент в українське політичне життя в Галичині та скоро завузилася до культурницької боротьби проти москвофільського в більшости попівства. Однак в боротьбі проти національного ренеґатства побіда національної української ідеї запевнена. На місце поборюваної радикалами консолідації народовців з москвофілами проти Поляків, повинна була наступити консолідація народовців і радикалів проти Поляків і підпираних їми тепер в боротьбі проти українства щораз то менше численних москвофілів. При браку ділання соціяльних кличів, відсунених на задній плян перед обєдиняючими гаслами спільної боротьби проти обох національних ворогів і при відсутности численнішого зорґанізованого українського робітництва, витворюється в Галичині стан мовби якоїсь ідилічної національної гармонії і ідеольоґічного квієтизму. Віднісши остаточно перемогу над напрямком національного москвофільства і над пробами політичного польонофільства в своїм нутрі, галицьке українство всеціло віддається уможливленій конституцією боротьбі за національно-політичні і культурні здобутки і муравлиній праці над здвигненням культурних інституцій, економічних орґанізацій і т. п. кріпостей проти могутнього впливу польського верховода краю.

Ця боротьба і ця праця не були безплодні; галицький Українець міг їми чванитися, а придніпрянський Українець, поставлений в куди тяжчі умови плекання своєї національности, міг їх йому завидувати.

Та от наступив вибух війни. Почуваючи себе досі з деяким оправданням центром українського культурного руху, українська Галичина, якої політики зразу поклали всі карти на виграну середньоевропейських держав, що повинні розбити Росію і визволити Україну, побачила себе — в тім випадку з меншим оправданням — в становищи центра української політики: відти, з цього українського „Піємонту“ повинно було піти будування української держави від Сяну по Кубань, чи по Дніпро, чи хоч би тільки по Збруч. Бо і кому-ж

її будувати, як не нам, галицьким Українцям, як національно свідомому, здатному до орґанізації, здисциплінованому елементові — в противенстві до національно несвідомих і в своїх образованих верхах понайбільше потонувших в російських партіях придніпрянських Українців....

Та сталося за допустом судьби, що будування української держави пішло, та не від Піємонту, та не тими дорогами, які витичила йому галицька політика. В спільній боротьбі поневолені народи Росії самі без нічиєї помочі скидають ярмо абсолютизму, і в туж мить, немов автоматично, здвиґається будинок української держави і далі кипить завзята боротьба проти численних її ворогів. Правда, лунають гасла, непривичні для галицького уха, і розворушена революцією Україна, в якій серед революційного хаосу і безнастанної війни поринули всі давні форми порядку і не було часу і змоги заводити нових, представляє собою образ куди инакший від того кубелечка, яке галицький політик збирався встелити собі в Галичині, від коли заміняв собою, в узаконненій цісарським закликом мирній революції, давнього хазяїна краю. Однак правда й те, що коли зміряти перебуті і ще не переможені трудности, можна бути певним, що скоро мусить прийти час, коли під діланням тих кличів, що кличуть у бій повстанця, буде зломана сила ворога, який наступає на Україну з метою її національного і соціяльного поневолення і з хаосу виринуть нові форми порядку. Атже вже кількома наворотами Україна вийшла з критичного положення, власне під діланням тих непривичних для галицького уха гасел, і от і тепер становище на Україні незвичайно важке, але й становище ворога не то що важке, а просто безвихідне.

Але заслужений повітовий орґанізатор чи хоч би й на становище посла винесений член „Народнього Комітету" має свій власний погляд на справу боротьби за українську державу і її будування. Атже „ми" в Галичині цілими десятками літ боролися і працювали для української справи, і то, дякуючи національній карности і солідарности, з чималим успіхом. Погляньте тільки на ряд читалень, філій „Сільського Господаря", крамниць, приватних шкіл — уце те створене дякуючи карности і жертволюбивости народа, дякуючи сотиковим лептам свідомих широких верств, дякуючи орґанізаційній машині, цій від давна орґанізованій „державі в державі". Перед гаслом, виданим „Народним Комітетом", цею верховою політичною орґанізацією з її штабом повітових і сільських орґанізаторів і мужів довіря, якої вплив поширявся на добрих вісімдесять відсотків населення, замовкали непорозуміння, безсильним ставало доктринерство опозиційних партій.... А коли прийшов час будування Західно-української Республіки, ті самі патріоти, випробовані у виборчій боротьбі і орґанізаційній праці, із своїм підготовленим адміністраційним штабом, немов предестиновані провидінням судьби стати народові властю, взялися енерґійно до цеї справи, і сьогодні мали-б ми взірцеву державу, — коли-б єхидний воріг не забрав нам нашого краю. Колиб ...!?

А на Придніпрянщині? Там хаос, хаос, хаос і ще раз хаос, і не видно для втомленого ока тому хаосу - кінця і не видно сили, яка могла-б приказати розшалілому елементові набрати прикмет твердого тіла. Були, правда, проби опанування революційних елементів: пробував гетьман, але будований ним будинок поринув в тім хаосі під напором боротьби елементів; мав добру волю й Петрушевич, спираючись на своїх сто тисяч, сказати революційній стихії: „стій!,“ але приказ диктатора відбився відгомоном злосливого сміху.... Хаос суне валом і грозить пірвати вас у свій грізний вир. Давайте дошку ратунка, щоби не попасти в зневіру і розпуку! І якже не розпучати, коли, що-б тільки перейти річку Збруч: як там все инакше....

Невже міг галицький політик з тою своєю умовістю стати будівничим або тільки помічником будовника української девжави по Кубань? Він міг бути і був добрим повітовим орґанізатором, міг би, на що були спрямовані його найсміливіші думки до війни, орґанізувати в переданих формах лад в автономній Галичині, міг би помагати будувати українську державу її німецькому чи австрійському творцеві, але не міг і не може стати творцем чи реґулятором нових форм соціяльного і політичного життя і ніяк не спроможен достосуватися до тих по суті і формі так ріжних обставин Придніпрянщини.

Однак даремно відраджуватимете галицькому політикові міряти українську справу на Придніпрянщині мірилом галицької повітової орґанізації. Винесений до висоти національної чесноти пересуд проти партійної діференціяції і соціяльних антаґонізмів, спосібних ослабити спільний фронт, переноситься ним автоматично й до відносин на Україні, дарма, що успішне руйновання царату, будова української держави і боротьба проти її ворогів були як раз наслідком ділання тих незрозумілих йому в суті гасел. Ця умовість галицьких політиків пояснює відразу й цю претензіональність, з якою з їх сторони уділяється пренаївних нераз „порад“, як будувати державу, і цю смілість, з якою з тоїж сторони критикується придніпрянську політику, яка хоч дуже варта критика, то може бути критикована на основі зовсім иншої, чужої галицькому політикові катеґорії політичного думання. — Бо представте собі галицького політика, який ліпше або гірше виповняв своє місце в Галичині, перенесеним на Україну в час мартової революції, і ви можете бути певні, що він був би мусів остати тільки німим свідком тих великих подій, які принесли Україні волю. Революцію власне зробив і міг зробити тільки придніпрянський Українець, такий, яким він є, з його політичною умовістю. Або представте собі осторожного, „реального“ галицького політика політичним діячем в Київі за Центральної Ради і ви можете бути певні, що він мусів би тут бути нічим иншим як шкідним елементом квієтизму, а то й контрреволюції. Атже позвольте пригадати, що під президією того самого пана Петрушевича, який отце переходом на сторону Денікіна змилив погляд світа на справу української державности, Українська Парляментарна Репрезентація у Відні на передодні проголошення четвертого Універсалу ухвалила була резо-

люцію, в якій не задля прінціпіяльних упереджень її членів, самостійників про свято, але страха ради пятнує закордонну українську пропаґанду за самостійністю України, як чуть не провокацію, яка, мовляв, може зашкодити стремлінню України зажити щастя свободи в — федеративній Росії....

Українські революціонери, звичайно, не звернули уваги на голос віденських парляментаристів ані тоді, ані опісля, коли ці останні, преклоняючись перед маєстатом гетьмана, лаяли їх за їх відношення до супровоженої карательними отрядами гетьманської політики. Вони в супереч порадам галицьких парляментаристів проголосили державну самостійність України і в ґрандіозній боротьбі проти гетьмана, проти якого по їх стороні станув увесь український нарід, вивели Україну з дому московської неволі, в яку отце понад головами борців за незалежність задумали завести її тіж самі галицькі парляментаристи і дипльомати.

Дороги, якими від самого початку війни стали ходити політики Придніпрянщини і Придністрянщини, не могли зійтися. Та чи мусіли ці останні дійти по своїй дорозі аж до зради прінціпові суверенности України і до боротьби проти тої береженої далі Придніпрянцями суверенности, скріпляючи своїми уоруженими силами її головного ворога?

Галицький політик сам у серці, так сказати, самостійник, з великою дозою патріотичного сантіменту. Не розбіраючись в партійно-політичних тонкостях, він сам готов боротися за українську державу, хоч бути їй створеною по рецепті якої небудь, тої чи иншої партії, починаючи звичайно від правіших і аж до найлівіших, коли-б він тільки мав віру в сповняємість тої мети. Власне инша річ боротися з певним (!) виглядом на успіх при боці Німців, а инша власними силами мало свідомих, необнятих в кліщі орґанізації мас — дарма, що події закпили собі з тої „певности“ — і певнійшим оказався рахунок на маси, на нарід.

Ця недостача віри, це головний елємент того настрою, який приготовив почву для русофільської орієнтації галицьких політиків. Безпосередній товчок признатися до неї дав йому галицький дебакль. Без огляду на доказану від часу революції життьову силу українського народа, рівну всім його частям, уявлення про те, що Галичина є найбільше коли не одинокою дійсно позитивною стороною української справи взагалі, не перестало вертітися в головах галицьких патріотів. „Інстинктом“ — каже О. Назарук в своїм циклю споминів: „Рік на Великій Україні“ („Український Прапор“ з 19. грудня 1919. р.) — відчував я, що скріплення української державности скорше можливе в Галичині, чим на Великій Україні“. Коли інстинкт каже таке Назарукові, будь що будь одній із світліших голов поміж галицькими діячами середної ґенерації, то чи диво, що Петрушевичеві чи Костеві Левицькому їх „інстинкт“ каже вірити, що Галичина це головний фундамент українства, а сама галицька політика це витвір українського політичного надрозуму. А виходячи з того погляду, коли можна будувати українську державу — як пробували будувати її галицькі

політики підчас війни — то можна будувати її, меншу чи більшу, хоч би й з втратою менших чи більших частин придніпрянської України, коби тільки включно з Галичиною, а не можна і неможливо будувати її без Галичини.

Та от сталося власне, що ця виідеалізована Галичина загарбовується Поляками, на що всесильна, апотеозована антанта дає свою згоду. В уяві галицького політика це рівняється катастрофі української справи в її цілому. Поза межами Галичини є ще вдесятеро більша українська теріторія і вдесятеро більший український нарід, який із змінчивим щастям та з вірою в успіх далі бється за свою державну незалежність, а у галицького диктатора є ще добра армійка, яка може ще ставити чоло ворогові. Тільки-ж думка про будування України поза межами Галичини та ще не по галицькій роцепті — це утопія, для якої не посвятить своїх військ реальний галицький політик. Заняття Галичини, звідки єдино може вийти завязок української державности, це вже, на його думку, остаточний дебакль цеї державности. Супроти цього одиноким бажанням щирого патріота, та не якого там фантаста, а реального політика, який вміє дивитися на справу тверезо, може тепер бути тільки — сконцентрувати всі думки і сили на те, щоби видобути Галичину з рук її поконвічного ворога. Поговірка: радше з чортом ніж з Поляком — стає девізою галицько-української політики.

До слова зголошується апостол нової ідеольоґії, несуться слова евангелія нової орієнтації: Не дайте страшити себе чортом, бо не такий чорт страшний, яким його малюють! „Ми“ і наші батьки були закамянілі в грісі орієнтації на захід і сліпі на те, що наше спасення на схід сонця. Була це велика помилка, але її можна направити. Нехай вам світить приміром—Томашивський. Він все життя проповідував дорогу на захід аж до златинщення обряду української церкви включно, хоч ви його за те лаяли, а й він дав себе навернути в Парижі на византійство. Злука з Росією це, так сказати, природня мета нашої національної політики. Атже—як читаємо в Українськім Прапорі — за кількасот літ злуки з Росією наша територія, яку Поляки в Галичині звузили, там не то не завузилась, але ще побільшилася мало на вдвоє. В звязку із сходом ми станемо дужі і богаті. Звязок з Росією обєдинить весь український нарід від Карпат по Кубань, а сильний національною свідомістю український нарід Галичини сповнить на обєднаній Україні велику педаґоґічну місію. На непевне, ми, реальні політики, зрештою не пішли-б. Noblesse oblige: ми післали Тарнавським Денікіну заклад на віру, а далі зробимо з ним умову, яка розуміється, мусить мати обовязуюче значіння для репрезентованої ним сторони. Правда, в листі до Петрушевича з 17. жовтня, пише Панейко, покликуючись на розмову з якимось, розуміється, важним Анґлійцем, що „Анґлія нині абсолютно не може впливати (?!) на Денікіна не то в напрямі федерації, але навіть в напрямі автономії“, але конституційні права — впевняє цей добродій Національну Раду — повинні нам бути в Росії забезпечені. За це заручаться і Сазонов і Маклаков. Зрештою читайте проєкт конституції нової

Росії Крамаржа, яким забезпечується права й Українцям. Це-ж chef d'oeuvre політичного розуму. Що цей старий грішник вже не перечить істнування українського народу, це одна з найбільш зворушаючих проявів цеї доби і, що-б нікому не відбирати належних заслуг, велика в цім заслуга галицьких делеґатів в Парижі. Спитав-би дехто за державну суверенність України? Що за фантазія! Не было, нѣтъ й — як бачите — быть не можетъ. Віддаючись Денікіну, ми дійсно нічого не тратимо, а вже найменше суверенність, якої нема. А в кінці: доволі вже проливу крови! „У нас — пише Панейко — фраза значить більше як кров." Коли Петлюра того голосу не послухає, тим гірше для нього і для сторонників його уряду, про який в заяві про виступлення із спільної місії галицьких делеґатів говориться що — лишенько — пристав до большевиків. Відомість видумана, але видумка зручна, спосібна піднести кредит. Ми-ж реальні політики . . .

От вам і обличчя нової „української" орієнтації на чорта чи пак на Денікіна.

Коли візьмемо під розвагу ріжницю часу і обставини, то порівнання лідерів теперішнього москвофільства галицьких політиків з батьками давнього, національного москвофільства не випаде на користь тих теперішних.

(Дальші статті слідують.)

Михайло Лозинський.

Дальший торг Східньою Галичиною.

На вчорашнім засіданню палати послів президент міністрів Клемансо виголосив промову, в якій дав загальний образ міжнародного положення. Часть цеї промови присвятив він справі Східньої Галичини.

Вказавши на те, що мирова конференція, маючи вирішати трудні справи, нераз приймала резолюції, які опісля треба було зміняти, Клемансо сказав, шо до таких резолюцій належить також резолюція про Східню Галичину.

Ця резолюція — говорив Клемансо — викликала в Польщі невдоволення, що правда, не з Франції, але з антанти. В сам день від'їзду Клемансо до Льондону був у нього міністер закордонних справ Патек, який його просив старатися змінити постанову Найвищої Ради про Східню Галичину в дусі польських бажань. Клемансо обіцяв це зробити.

„Я — наводимо слова Клемансо дословно — поїхав до Льондону. Льойда Джорджа вважає дехто ворогом Поляків. Ніщо не є більш далеке від правди. Він приятель Поляків, але він признає, що в Східній Галичині є багато Українців, і думає, що треба їх забезпечити. Ми довго дискутували. Та в день мого від'їзду я осягнув полагодження цеї справи, яка може видається малою, але є дуже важною, щоби кругом границь, які ми означили для Німеччини, установити сили опертя, потрібні для нашого супокою. Я був щасливий, що в послідній хвилі Льойд Джордж мені скасав: „Я годжуся на Ваше предло-

ження, можете предложити його Конференції“. Я вернув на Конференцію. Я предложив текст, але не хотів, щоб він був ухвалений, не бувши перед тим післаний до Льондону. Льойд Джордж, на мою велику радість, відповів мені, присилаючи текст ще ліпший від мого. Цей текст ухвалено вчора. Рішено, що артикул, яким Східню Галичину віддано Польщі титулом мандату, має бути „тимчасово завішений“ („provisoirement suspendu“) — слова Льойда Джорджа, він їх написав — і пізніше порішений.“

Стільки Клємансо. З його слів виходить, що Найвища Рада займалася в понеділок, 22. ц. м., наново справою Східньої Галичини й ухвалила „тимчасово завісити“ той артикул статута для Галичини, в якім говориться, що Польща дістає в Східній Галичині мандат на 25 літ.

Чи статут має ввійти в життя без цього артикулу, чи Східня Галичина остане в теперішнім положенню аж до часу, доки Найвища Рада не ухвалить замість цього артикулу щось нового, — про це нема інформацій.

В кождім разі треба ствердити одно. Торг за Східню Галичину йде далі. Найвища Рада як доси так і далі уступає Полякам, не числячися зовсім з волею української більшости краю.

Париж, 24. грудня 1919. р.

І. Фещенко-Чопівський.

Що може дати Україна Західній Европі.

Ідея української державности в сучастний момент, на превеликий жаль, не стоїть на блискучому шляху нормального житьового розвитку, на який Україна має право претендувати. Право України на державність виходять не лише з історичних і культурних причин. В недрах України є всякі мінеральні богацтва, які в разі їх визискування дають і дадуть добрий прибуток. Український нарід володіє родючим ґрунтом, який видає що року врожай, котрого нормальні пересічні лишки в довійськові часи досягали кількости 5,150.000 тон зерна (переважно пшениці).

Окрім того, бувша царська Росія не могла і не вміла скласти для всіх народів, які перебували під її владою на безмежних просторах імперії такі умови і завести такий режім, під котрим жилося-б вільно і справедливо всім її підданцям. Це есть третя причина, чому Україна побрала собі право жадати самостійної державности, яка яскраво підтверджуеться невдалим чорносотенним замахом уряду ґенерала Денікіна на права і вольности народу українського.

Україна завдяки російській революції вийшла з всесвітньої війни не в рядах переможців. Але це не її вина. Не її вина і те, що національне відродження України тягнеться таким нещасливим і кволим темпом. Російський імперіалізм, попереду під прапором большевизму, форми якого для України і для її сталого населення цілком чужі і невідповідні, а затим добровольча армія під гаслом „единої неділимої“, на чолі з царськими ґенералами, старо-режімними порядками і реакційно-буржуазними інтересами, безпощадно нищив форми і прояви національного відродження.

Енерґійні напади большевизму на Україну двічі розбилися. Реакційний замах „єдінонеділимців“ під час упадку гетьманщини впав через протизаходи національ-

носвідомих повстанців. В решті нинішний розвал добровольчих армій, зцементованих бажаннями відновлення „єдиної Росії“ за рахунок інтересів України — свідчить про те, що відбудова порядку і ладу на Україні не може відбутися поза згодою свідомо національних орґанізацій і кол. В разі-ж, коли відновлення твердого правопорядку і громадянського ладу на Україні буде провадитися при підтриці більшости всього фактичного населення України, себ-то, селянства і національно українських орґанізацій, які безумовно візьмуть саму сприятливу співучасть в цій відбудовуючій роботі, то Україна хутко справиться з своїми внутрішніми хворобами і відновить з найбільшою енерґією виконання своїх старих перед Західною Европою обов'язків постачання всякої сировини і споживчих річей.

Аби в останньому не бути безпідставним, наведемо такі факти:

В нормальний довійськовий час Україна, як вже вище згадувалось, давала на експорт приблизно щорічно 5·15 міліонів тон зсякого збіжжа. Останні три роки, осбливо минулий 1919 давали Україні добрі врожаї. Але, після вибуху революції в лютому 1917 року господарсько-транспортний аппарат України безупинно все погіршуеться. Німці в 1918 році, за час від квітня до листопаду при всій своїй міцній орґанізації не в силах були вивезти всіх лишків хліба з України. Вони вивезли лише приблизно 30% договоренної кількости. Ще з меншим позітивним еффектом працювали большевики. Під час большевицької навали 1919 року вони не вивезли не тільки більш менш помітних кількостей хліба: вони не встигли вивезти і половини готівки цукру ... Так само і денікінські експортні орґанізації за весь час їх панування на півдні України — осередку хлібних лишків і всяких инших сировців України — не подолали труднощів відбудови транспорту і відновлення закупочного аппарату. Між тим, реалізація і останнього врожаю і лишків попередніх років що далі виявляе все більші труднощі. Нині селяне нехтують грошовими знаками. Вони твердо визнають, що незреалізований урожай — це значно краща валюта, ніж які-б то не були грошові знаки. Тому то, в останні часи наш український хлібороб дуже неохоче вимінює збіжжа на грошові знаки, на які нині завдяки підупадку місцевої фабрично-заводської продукції і відсутности привозу відповідних товарів з закордону він не в силах купити собі найпотрібнішого товару і перевести ремонт і відновлення свого інвентаря. В той-же час, він дуже радо і охоче вимінює збіжжа і инші продукти свого власного господарства на всякий потрібний товар. Ця остання система міжнародніх торгових зносин під впливом зголодніння Центральної і Західної Европи під час останньої війни визнається і там майже як єдиний справедливий метод таких міжнародніх „торгових“ зносин, але під знаком инших обставин. Західна Европа, хоч кепсько і кволо, але продукує товари і на вивоз, — Україна потрібує силу всяких товарів; Західна Европа не в силах прогудувати себе своїм хлібом — Україна в данний мент має значні хлібні лишки з урожайних років 1917—1918 і 1919 в кількости не менше як 10 міліонів тонн всякого збіжжа.

Окрім того, Україна може ґарантувати щорічний мінімальний вивіз цукру в кількости від 300 до 600 тисяч тонн, алкоголю дестільор в кількости 1 міліона літрів, тютюну, хмілю. цінного бурякового насіння, льняного клочча, саломасу, сирої шкіри, яєць, птиці, (гуси, індики, курі, качки), рогатої худоби, овець, вовни, піря і т. и.

Далі Україна могла-б дати Західній Европі в ближчий короткий час до 100 тисяч тонн цінної марганцевої руди (через Миколаїв) до 500 тисяч

тонн високопроцентної залізної руди (через Херсон і Миколаїв), фосфоріту, сіль, соду, залізо, ліс, а через де який короткий час і каменний вугіль (до 6—10 міл. тонн) і антрацит, кокс (до 500 тисяч тонн) бензол толуол, антрацен феноли, нафталін і инші цінні дерівати каменновугільної смоли, справу камінно-вугільну смолу в кількости до 75 тисяч тонн і пеку — до 15 тисяч тонн річно; сірчано-кислого аммонію в кількости до 10 тисяч тонн, нашатирного спірту до 5 тисяч тонн, і богато инших сирівців і полуфабрікатів.

Але — вибрати головне національне багацтво України, її продовольчий запас, який Західній Европі на ближчу весну і літо став-би в такій спріятливій допомозі, бо американського хліба і взагалі сирівця буде постачатись на европейські ринки що разу і надовго ще — і обмаль, і не так-то й легко.

Насамперед потрібно буде знайті прихильність серед мас сталого населення України; далі — потрібно відновити закупочні орґанізації, постачати ці орґанізації відповідною кількістю краму для обміну на споживчі речі і тим самим заохотити населення до того, аби воно відчувало необхідність „міняти“ свої запаси і коштовність цієї міни.

Безумовно, для переведення в життя цеї справи потрібна буде широка і смілива торговельна ініціатива. Але без такої — справа не піде: коли европейському промисловцю і взагалі державам Европи потрібні будуть український крам, український сирівець і українське золото — її продовольчі запаси, то европейські орґанізації, аби витягнути з недр України її продовольчу готівку, муситимуть на насамперед везти на Україну їм свої товари і пропаґандувати їх серед нашого населення для обміну на збіжжа і инше.

Але для успіху таких єдиних заходів потрібно насамперед, аби на Україні істнували лад і порядок. Вище ми наводили вже, що без ладу і правопорядку витягнути продовольчі лишки з України не вдасться. Яскравим прикладом цьому можна навести факти денікінського панування на Україні, коли богато (десятки) чужеземних пароплавів, навантаженних всяким потрібним для України крамом заходили в порти Чорного Моря (Одесу, Новоросійськ) і поверталися назад нерозвантаженними тому, що в ціх портах не було заготовлено відповідних кількостей грузу для повороту. Хаос, який утворився на Україні, як наслідок спроб заводити „своє“ панування і добровольчою армією і большевицькими орґанізаціями, лише підкреслюють нашу основну думку, що лад і правопорядок на Україні може завести лише щиро-національний демократичний уряд, яким увесь час був Уряд Української Народньої Республіки.

Останній висновок підтверджується ще фактичними данними того правопорядку, який находився під час керування Центральної Ради — українського парляменту і її Уряду. Тогді на Україні істнувала вже національно-персональна автономія, на підставі якої всім народам, заселюючим Україну, поруч з Українцями забезпечувалися законом всі права і засоби для вільного національного розвитку.

З другого боку український ринок для промислових країн Західної Европи виявляє великий інтерес ще і з таких причин: задоволення нормальних потреб українського населення всяким крамом, особливо українського сільського господарства і української промисловости всякими машинами, струментами, знараддями та приладдям принаймі для виконання біжучого ремонту, починаючи з перших років світової війни все гіршало; з початком і дальшим розвитком російської

і української революції — всі кордони закрилися, всякий довіз товарів припинився; власне українська промисловість майже вмерла, а задоволення наглих і необхідних потреб ринку все відсуваються до кращих часів. Цілком зрозуміло, що після встановлення на Україні хоч якогось ладу і порядку найкраще низискуватиме всі вигоди товарообміну з Україною та держава, та нація, яка для встановлення такого ладу прикладе найбільші зусилля і виявить найбільшу сприятливість. Вигода такого „сприятливого“ відношення окремих країн Европи до України після закінчення світової війни за „ринки“ — не підлягають ніякому сумніву.

Україна для закордонного капіталу, окрім вище наведених торгово-економічних інтересів, виявляе ще безліч можливостей чисто промислових. Зупинимося на деяких з них:

1. До революції Україна володіла досить значною сіткою залізних дорог, а власне в кількости 17.855 кільометрів. Таким чином, на 100 квадратних кільометрів поверхні припадало 26 кілометрів довжини залізниці, що є далеко менше дійсних потреб країни. Залізнодорожне будівництво, а особливо ремонт вже істнуючих залізнодорожних шляхів — для України є одно з найбільших пекучих завдань ближчого будучого. Залізні дороги на Україні до війни — це було одно з найдоходніших джерел Росії. На Україні всі залізні шляхи давали значні прибутки (особливо так звані бувші південно-західні дороги: Катерининська, Південна). За часи революції і руїни українські залізниці втратили 65% всього свого рухомого складу (ваґонів і паротягів). За цей час знівичено багато мостів, водокачок, депо, станційних будівель і т. и. Все це потрібно відновити в найкоротчий час. Все це Україна фактично не спроможеться подолати своїми засобами і повинна буде звернутися до закордонного капіталу. За таку співучасть закордонна ініціятива може жадати собі або певних залізнодорожних концесій, або участи в прибутках на певний термін по загальній експльоатації залізниць.

2. Рівно Україна володіє надзвичайно мало розвиненою сіткою брукованих доріг. Приведення наших брукованних доріг в порядок і відбудова нових шоссе може бути передана також з підряду на руки ініціятивних підприємств.

3. На черзі стоїть і справа з реґуляцією річок. Більшість українських річок (Дніпро, Десна, Припеть) весною розливаються на широкі простори, сильно шкодять сільському господарству, а де які з них, як Тетерев, Рось, Бог, Смотрич і инші окрім того володіють порогами, водоспадами, енерґія яких може бути використана з високим конфіцієнтом користного ділання.

4. До розділу реґуляції річок треба віднести наглу справу з упорядкуванням Дніпрових порогів. Дніпрові пороги, які перепиняють вільну течію Дніпра майже на 80 верстов, мають спроможність видати по дослідам проф. Бахметєва до 900.000 кінських сил. Використання цієї енерґії хочаб частково далоб Україні величезну економію в мінеральному паливі і викликалоб до життя навкруги себе ріжноманітні галузі фабрично заводської промисловости. Між тим до війни на цілому бассейні Дніпра використовувалося ледві 70.000 кінських сил енерґії „білого вугілля“.

5. В межах Української Народньої Республіки знаходиться значна частина знаменитого Донецького Каменно-вугільного водозбіру з річною продукцією в дореволюційні часи коло 20 міліонів тонн камінного вугілля, з кількости якого більша половина належить до найкращих металюргічних вуглів, і 150,000 тонн антрациту, що вкупі складає 63% річної продукції цілого Донецького водозбіру, але ця продукція є дуже далека від того максімума, який можно булоб видобути в цій місцевости.

Загальна площа всеї поверхности, занятої під розробку вугля в 1914 році, складала лише 13—30% всеї вугленосної площі. Використання продукційної здібности технічних установ на копальнях лише в роки крайнього напруження продукції досягала 70—73%. Нині після революційної хвилі, після хазяйнування добровольчеської армії, коли продукція камінного вугілля в Донецькому водозбірі упала до 20% нормальної продукції, коли багато шахт завалилося і залято водою, коли дійсний стан нашої бувшої багатої каменно-вугільної промисловости є нижче всяких уяв, — відбудова камінпо-вугільної промисловости є завданням першої черги, і в цих завданнях Україна також примушена буде шукати собі допомоги закордоном.

6. Майже вся коксова промисловість бувшої Росії з'осередкована на теріторії України. Але з всієї кількости понад 5000 коксових пічок з нормальною річною продукцією в 4,74 міліонів тонн коксу, лише ледви 25.27% оздоблена знаряддям для використування продуктів коксування. Вихід каменно-вугільної смоли, в склад якої входить безліч цінних деріватів — для українських вуглів рівняється 4%.

7. Серед технічних поліпшенні, які стоять на черзі в справах використання богатств Донецького каменновугільного водозбіру є будова центральних силових станцій для використування порохлявого вугілля (Славяносербський і Гришинський райони) Кожний з цих районів здібний видати відповідного сирівця для будови сило-станцій в 500.000 кінських сил.

8. Для будови таких центральних сило-станцій сталиб в великій пригоді наші українські торфяники, між якими Ірдинські болота на Черкащині, Ірпенські болота під Києвом та торфянські водозбірі Припеті і Десни можуть задовольнити своїми запасами палива на багато років істнування не одного десятка сило-станцій силою по 200.000 HP і більше.

9. Недра України мають величезну кількість ріжних инших багацтв, до використання котрих до цього часу ще або зовсім не приступлено (ґрафіт, нафта, асфальт, слюда, бром, йод, янтар), або розробка і використання яких стоїть на дуже низькому ступені розвитку (фосфоріт, мерґеля, глина, ртуть, гірські породи, між якими зустрічаються дуже рідкі і цінні місцезародки).

10. При всім своїм богацтві продовольчих лишків і між ними хлібних злаків, Україна, яка з давних давен веде торгівлю хлібом — не володіє достаточною кількостью елеваторів. Відбудова елеваторів во всіх осередках хлібної торговлі — є також одно з чергових найпекучіших завдань.

11. Поліпшення нашої аґрікультури, на що безумовно буде звернено найбільшу увагу при перших можностях, викличе розвиток і поширення сільсько-господарської промисловости (млинарства, гуральництва, цукроварства, броварства і т. и.) а особливо перетворення ріжних технічних рослин (льон, конопля) в продукти високої цінности ((клоччя, рослинні масла, саломас і т. и.).

Такі ближчі перспективи економічного життя України. Все вище наведене не претендує на повноту обсягу і на викінченний огляд всіх галузів і можливостей визискування богатцтва України. Цей нарис хоче бути лише вихідним пунктом для того, аби звернути увагу відповідних кол на ролю і значіння України в її етноґрафічних межах для Західньої Европи в цілому і в деталях.

Є. Сокович.

Грошове господарство.

За старі часи грошей, як вони тепер істнують, не було. Кожна людина мала якісь вартости, котрі вона і обмінювала на щось друге, що їй було потрібно. Вартости ці були дуже ріжноманітні. Один мав мед, а у другого були звірячі шкури. Звичайно, пшениця всім потрібна, а для того нею гандлювали найбільше.

Цілком зрозуміло, що це дуже гальмувало торговельні зносини і дуже утрудняло усю людність. Через деякий час виявилось, що ті вартости, котрі допомагають обміну, мусять: 1. не зміняться на протязі якого хочте часу, 2. легко поділятись на частини, 3. мати вартість по суті (бути досить рідкими). Всі ці відзнаки мають так звані дорогоцінні метали.

Держави дуже швидко взяли в свою управу і улаштували з монетної справи осібну реґалію. Розуміється, це внесло деякий порядок в життя. Позаяк у кожної держави були свої особливі одиниці вартости і перерахунки були досить трудними, то вже з давніх пор істнувало бажання об'єднати монетні системи.

Перша така конференція в цій справі була у Відні в 1857 р. Вона мала своєю метою полекшити можливість обміну між країнами не тільки при допомозі так званих лінґо (злитків золота або срібла), а і також самими монетними одиницями.

Кількість дорогоцінних металів, що добувалась і добувається по цілому світі, видно з цеї таблиці.

Кожний рік добувалось в кілоґрамах:

За період часу	Золота	Срібла
1493—1520	5.800	47.000
1601—1620	8.520	422.900
1700—1720	12.820	355.600
1800—1810	17.778	894.150
1850—1855	199.388	886.155
1896—1900	387.257	5,154.551
1901—1905	486.639	5,209.320
1906	605.632	5,133.887
1907	621.375	5,727.611
1910	685.015	6,896.022
1911	694.466	7,008.964
1912	701.793	6,976.000
1913	684.348	6,596.000

Економісти лічать, що на готівку потребляється $^3/_4$ золота і $^2/_4$ срібла, решта іде на індустрію та біжутерію. Готівка золота та срібла в міліонах франків на першого січня 1913 р.:

	Населення в міліонах	Золота	Срібла	На одну людину золота	На одну людину срібла
		в міліонах франків			
Німеччина	66·7	3400	1044	50·97	15·66
Анґлія	45·4	3069·8	490·3	67·62	10·80
Австро-Угорщина	49·4	1236·5	638·4	25·04	12·92
Росія	170·1	4200·4	330·9	25·15	1·98
Туреччина	23·8	598·1	110·9	25·13	4·66
Франція	39·6	5040·1	1726·3	127·27	43·60
Бельґія	7·5	257·9	180·6	34·38	24·08
Італія	34·7	1042·5	101·3	30·05	2·92
Швайцарія	3·7	189·0	64·7	51·08	17·49
Іспанія	19·7	519·1	735·4	26·35	37·33
Румунія	7·3	134·8	52·9	18·46	7·25
Болгарія	4·4	41·2	20·2	9·36	4·59
Сербія	2·9	40·7	5·5	14·03	1·9
Данія	2·7	89·9	33·2	33·29	12·3
Швеція	5·6	126·8	36·1	22·64	6·46
Сполучені Держави . . .	96·5	7893·8	2276·8	81·8	23·59
Канада	7·2	620·8	—	86·22	—
Арґентина	7·5	1181·9	39·5	164·15	5·49
Бразілія	17·3	527·1	105·0	30·47	6·07
Египет	11·3	798·1	66·4	70·63	5·88
Японія	53·0	597·3	242·5	11·27	4·58
Індія	244·3	1570·8	3758·9	6·43	15·39
Сіам	8·1	0·6	155·8	0·05	19·23

В житті маються одиниці ваги, довжини, обйома і т. і. цілком точно встановлені. Науковий зразок на примір метра (одиниці довшини) під впливом змін температури може ставати або довшим (+), або коротчим (—), але що-б мати його нормальну довшину, для цього істнують особливі таблиці, котрі вводять поправку на зміни під впливом температури.

Такої строго нормальної одиниці цінности нема. Цінности золота та срібла, котрі були взяті за зразки для монет, можуть так само, як і вартість усіх других товарів, змінятися. Ці зміни цінностей неможливо так добре підрахувати, як це робиться при змінах нормального метра під впливом температури. Таким чином, коли робиться контракт на якусь велику куплю, особливо як вона фактично проводиться ще через деякий час, то завше робиться вказівка, в якій вартости монет мусить бути зроблена платня. Цінности ваги срібла та золота, котрі беруться як зразки для монетних одиниць, можуть мінятись від цілком припадкових причин. Як маємо два народи, у котрих зразки монет з ріжноманітним металем, і випадково цінність одного з цих металів падає, то це зараз відбивається на торговельних зносинах. Особливо шкодить це країнам, де за одиницю взято білий метал.

Наше життя потрібує ріжноманітних зразків монет. Так звана біллонна або розмінна монета завше по сути дешевша тої вартости, по котрій вона ходить. Далі ідуть монети, котрі добре вироблюються із срібла, і нарешті золоті монети.

Так напр. у Франції колись і було зроблено, а саме I кґр. золота був прирівнятий до 15·5 кґр. срібла (перші відомости по відношення вартости золота до вартости срібла ще за часів Вавілонян — 1:13·5) і на основі цього була збудована ціла скала монет. Щож з того вийшло. Год з двацять справа йшла добре, і срібні і золоті франки ходили одинаково. За часи американської революції, коли здобича золота понизилась, — не вважаючи на законом встановлене відношення, за кґр, золота почали давати 16 кґр. серебра. Золота монета почала щезать з щоденного обороту. Відкриття та експльоатація відомих золотих розсипів в Кльондайку дали як раз противлежне зявище. Далі в Мексиці були відкриті величезні срібні руди — і знов змінилось відношення.

23. грудня 1865. р. був заснований так званий латинський союз (між Францією, Бельґією, Швайцарією та Італією (пізніше вступила Греція). За одиницю вартости ці держави приняли зразок 5 ґр. срібла (0·9 чистоти) з відношенням 1:15·5 цінности золота до цінности срібла. Метою цього союза було усунути ріжні трудности при вживанню ріжних монет. Позаяк дві країни (Італія та Греція) були переповнені паперовими грошима, то зразу на всесвітньому ринку почалась фактично ріжна оцінка грошей, не вважаючи на одностайну монетну одиницю. Кожен раз при відкриттю нових розсипів (Каліфорнія і Австралія) приходило хитання цін метала, і кількість чеканених грошей змінялась. Такі зміни навіть породили думку звернутись до сплаву древніх народів „electron“ (3 частини золота і 1 частина срібла), але вона не прийнялась.

По пропозіції міністра фінансів Леона Се була законом встановлена кількість чеканки і віднято право у приватних осіб давати свій власний металь для чеканки. Платня між країнами тільки в дуже невеликій части робиться готівкою, по більшости платять або векселями, або чеками, або лінґо (злиткі). Економічні взаємновідносини між країнами більше всього ґрунтуються на кредиті, і показчиком цього служать векслі.

Так само як в середині країни, так і в закордонних взаємовідносинах істнує обовязковий трьохмісячний кредит; як би платня робилась зразу, то вдержуються відповідні проценти. Позаяк торговельні зносини дуже ріжноманітні, то кожен день хтось мусить платити в якійсь чужій країні і навпаки купці тої країни купують, а значить і мусять платить цій країні.

Таким чином кожен день робиться оплата векслів і купуються чужоземні. Простіше всього заплатити в чужій країні за щось — це купити вексель тої країни і переслати його туди. Такий центральний пункт, де можна достати векселя ріжних країн — це біржа. На всякій біржі є векслі ріжних країн і саме в цінностях відповідної країни.

Вони називаються „девізами“, і курс цих девізів найкраще виражає собою становище валюти. Цінність чужоземних вексельних курсів підлягає тим же законам як утворення цінностей всяких инших товарів. Взагалі висота курсів девізів залежить від закону спросу та предложення. Нехай люди якоїсь країни А більше потрібують від країни В, ніж навпаки, тоді на біржах буде більше спросу на векселя В, ніж навпаки. Річ природна, курс девізів В буде підвищатись, а курс девізів А — нижчати. Таким чином ніби істнує якесь взаємовідношення між курсами девізів двох країн.

Чим же викликається по сути спрос.

Торговими потребами одної країни в товарах другої. З цього виникаючі потреби вже давно були взяті на увагу, як головний ґрунт для зовнішніх вексельних

курсів. В економічній науці істнує особлива школа так званих меркантілістів, котрі ґрунтуються на теорії активного торговельного балянсу. Так само, як кождий купець, котрий більше заробляє ніж витрачає, — має активний балянс, так і для держави краще, коли до неї більше грошей приплпває, ніж вона сама витрачає. Сприяючий активний торговельний балянс буде, коли вивіз буде прибільшувати ввіз, і пасивний, коли буде навпаки.

Активний балянс має високі вексельні курси, пасивний — низькі. Відомо, що за одну і ту саму кількість грошей в ріжні часи можна дістати ріжну кількість того самого товару в тому самому місці. Завше рахується, що гроші ніби то не зміняють своєї сили, а що це товари або дорожчають або дешевшають. По сути це не зовсім так: кількість грошей, що знаходиться серед громадян в обороті, теж має вплив на вартість самих грошей. Перший раз торкнувся сього питання Бодіню. „Discours sur le rehaussement et diminition de monnayes.“ (Paris 1678).

Щоб показати, як змінюється покупна вартість грошей за ріжні часи служить так званий Index numbers. Що коштує якийсь крам в якийсь певний час визначають через 100. Вартість цьогож продукта для нших часів виявляють, виходячи з цеї основної цифри 100. Такі підрахунки були вперше зроблені Євенсоном, за час 1845—1880 р. Тепер льондонський економіст кожного 1. січня і 1. липня дає таблицю цін (Index mumbers.)

Початковим ментом служать ціни краму за період 1845—1850, означені через 2200. Тоді:

1870 року	2659
1880 „	2538
1890 „	2236
1900 „	2125
1910 „	2390
1911 „	2503
1912 „	2568
1913 „	2747
1914 „	2123

Побільшення та зменшення вартости самих грошей має величезне значіння не тільки для окремих індівідуумів, але і для всього народнього господарства, і тому цілком зрозуміле загальне бажання витворити, знайти такий матеріял, котрий ніколи-б не мінявся в ціні і був би вигідним для потреб. Цікаво між иншим відзначити, що в 1832 р. анґлійським комуністом Робертом Оуеном був улаштований окремий робітничий банк, де всі вартости таксіровались по кількости праці — банк цей дуже швидко зірвався.

В 1913 р. оборот всесвітньої міжнародньої торговлі був 175 міліярдів франків, позаяк ми бачили, що кількість готівки Европи не прибільшує 35 міліярдів франків, то ясна необхідність заведення ще якіх обмінних знаків. Питання про цей обмін значно булоб упрощене, як би всі країни мали однакову монетну одиницю. Попростішало-б це питання через те, що в ріжних країнах все таки ця одиниця коштувалаби ріжно. Приклад — латинський союз. Це залежить від того, що ніхто не може задовольнитись металовими грошима, а вводить так звані паперові цінности. Від їх кількости, від того, поскільки сама країна продуктивна, — залежить те, що називають кредитоздатністю країни на всесвітньому ринку. Кількість золота

в 20 фр. французьких = 20 лірам італійським, проте італійська коштувала в нормальні часи до війни в Парижу тільки 90 сант., а в Женеві французький франк коштував тільки 60 сант. швайцарських. Обмін грошей робить страшенні пертурбації в самих розуміннях цін та можливости життя: пр. американська панночка машиністка з американської леґації в Відні дістає платню 300 долярів місячно. Для Америки ця платня дуже невелика; але в Відні, коли паночка розміняє свої долярі на корони, то вона дістане за них коло 20.000 корон, чого не дістає ні один австрійський міністр, і це дає можливість панночці добре жити — вона рахує, що в Відні життя дешеве.

В грошовому господарстві величезне значіння мають банки. Колись ще в старі часи істнували невеликі крамниці, котрі міняли гроші, гандлювали грошима, — брали на себе обовязок пересилати гроші з одного міста до другого. З цих невеликих крамниць тепер виросли величезні товариства по більшости акційні, котрі тепер мають дуже ріжноманітні мети, — банки емісійні, депо, гіпотечні, промислові. По суті кожний банк має тільки стільки грошей, скільки має він акційного капіталу. Але в своїх оборотах він має в 20—30 раз більше. Ці гроші вносяться до нього тими громадянами, що самі або не знають, як використувати їх, або просто лінуються. Таким чином кожний банк працює частиною національного достатку, і задля того діяльність його мусить стояти під контролем держави.

Емісійними банками називаються ті банкі, яким дано законом право випускати в загальну потребу білети (бони), що мусять бути оплачені в тій кількости, яка визначена на них. Випуск білетів (паперових грошей) робиться окремими банками або казначейством. Так наприклад у Франції істнує особливий акційний банк „Banque de France“, котрий випускає гроші. В Італії є три таких банків, котрі мають право випускати гроші. В Америці Конґрес має право доручити любому банку зробить емісію. В ріжних краïнах закон встановляє ріжні правила при випускові білетів. Позаяк кожний випуск (і кількість його) оповіщається, то людність сама може судить — довіряти чи не довіряти білетам

Жорж Леві лічить, що проти 33,7 міліярдів паперових грошей, що були в 1913 р, в 1918 р. стало їх 166 міліярдів. Таке насичення країн паперовими грошима, або інфляція, не може не робити впливу на цінність, на дорожнечу життя. Дійсно, як подивитись на цей малюнок, то Index numbers для Франції підвищується з підвищенням кількости циркулірующих паперових грошей.

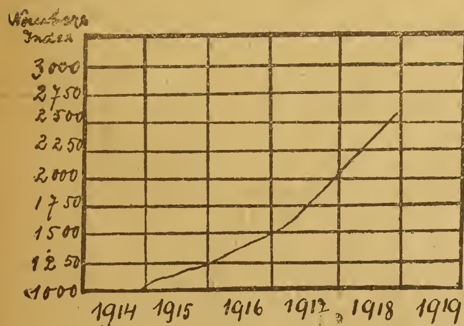

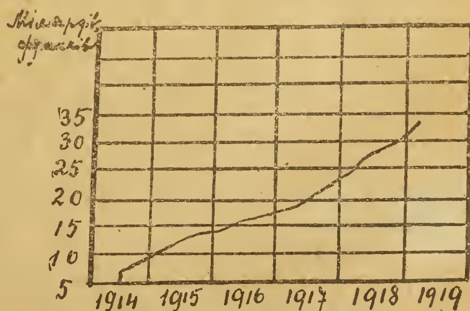

Реальне взаємовідношення між банковими бонами (паперовими грошима) і чистими метальовими грошима таке, що той хто має цю бону, має право вимагати від банка платню золотом в сумі, котра надрукована на боні. Сучасне господарство зовсім відійшло від операцій з грошима. Гроші вносяться в банк, а всі платежі робляться або чеками або векслями. В нормальні часи, при нормальних умовах, коли кількість краму не обмежена, і всього єсть досить, явище інфляції наступити не може. Явище інфляції залежить від того, що всюди населення, не вважаючи на те, що має багато паперових грошей на руках, не може задовольнити своїх бажань що до покупки потрібних річей, через те, що їх нема, їх не вистарчає.

От тоді — то і наступає явище інфляції, грошові знакі є, але не можна купить на їх, починається вишукування краму, наступає підвищення цін — спекуляція.

Обмін грошей це єсть акція, за допомогою котрої які-небудь цінности одної держави перетворюються в цінности другої держави. Ці операції звичайно роблять банки. Обмін грошей нарешті має своєю метою компенсацію інтернаціональних боргів — не вважаючи на те, що платня виходить від приватної людини. Таким чином ця платня мусить бути зроблена по тому курсу, котрий в той час істнує між цими двома державами. Курс грошей одної країни при переводі їх на гроші другої країни рідко буває постійний — по більшости він хитається. Він залежить від причин комерційних, фінансових і підпадає також під вплив де-яких банків. Кожний день в великих столицях, як напр. Льондон, Ню-Йорк, Париж, складаються особливі листки з поміткою про курси ріжних грошових одиниць. Як ні ріжні причини, під впливом котрих знаходиться курс вартости монетної одиниці (при нормальних умовинах) — він не може переходити так званої золотої точки (gold points), бо тоді вже вигодніше пересилати золото. Ця грань підраховується досить просто.

Курс грошей виявляє все економічне життя країни, і все, що тільки може мати вплив на це життя, зараз міняє і курс. Перший показчик, а значить і важний фактор, що має вплив на курс, — це кількість золота, по відношенню до кількости паперових грошей. 15-го листопаду 1919 р. Анґлія має 27·61% золота, по порівнанню з кількістю паперових грошей, Німеччина — 3·7, Італія — 7·52, Франція — 15·77, Сполучені Держави — 62·5.

Але всеж таки сама кількість золотого запасу ще не рішає проблеми курса; — беруть на увагу і инші обставини. На приклад: за старі часи Росія мала дуже добре покриття паперових грошей золотом, а проте курс рубля стояв не високо. Зараз Анґлія винна Америці 848 міл. фунт. стерл. Правда і союзники винні Анґлії 1740 міл. фунт. стерл., але такі довжники, як на примір Росія, котра винна 568 міл. фунт. стерл., мабуть не заплатять — всі ці фактори приймаються на увагу на всесвітньому ринку при встановленню курса. Окрім того дуже важну ролю грає потреба країни в сирівцях. Можна сказати, що це іменно являється рішаючим ментом для всього економічного життя країни, а значить і встановлення курса грошей. Для пояснення цього составлена табличка за вісім місяців підвищення або пониження доляра в процентах по відношенню до його нормальної цінности (au pair) для ріжних країн (гляди таблиця на стор. 71).

Вона заслуговує того, щоб її пильно роздивитись. Особливо важно для нас Українців в нашім зараз страшно тяжкім економічнім становищі. Вона дає нам віру і надію на скоре економічне відродження. Дійсно всесвітня війна росхитала не тільки господарство країн, що воювали, але і країн, де війни не було, і котрі мають і добре економічне становище, і промисловість, і за часів війни наче-б то побага-

	27. лютого	27. березня	27. квітня	27. травня	27. червня	27. липня	27. серпня	27. жовтня
	1919 року							
Париж . . .	+ 5·50	+15·19	+ 17·22	+ 24·9	+ 24·51	+ 40·86	+ 54·56	+ 70·76
Швайцарія	— 5·31	— 3·14	— 4·15	— 0 33	+ 4·68	+ 7·76	+ 9·40	+ 8·44
Італія . . .	+22·88	+52·43	+ 44·15	+ 63·0	+ 53 6	+ 66·2	+ 85·23	+113·41
Льондон . .	+ 2·15	+ 5·74	— 5·17	+ 4·76	+ 5·79	+ 11·59	+ 14·78	+ 16·71
Іспанія. . .	— 5·81	— 4·25	— 4·39	— 3·52	— 2·06	+ 1·13	+ 1·45	+ 0·23
Голляндія .	— 2·26	+ 0·18	+ 0·22	+ 2·76	+ 3·76	+ 7·55	+ 8·46	+ 6·48
Берлін . . .	— 2 26	+ 0·18	+ 0·22	+ 2·76	+ 3·76	+381·13	+488 6	+606·8
Копенгаґен	+ 3·26	+ 5·51	+ 7·63	+ 14·0	+ 13·55	+ 20·99	+ 24·65	+ 26·11
Стокгольм .	— 4·29	— 0·38	+ 0·56	+ 5·72	+ 4·27	+ 8·06	+ 9·83	+ 11·90

тіли. На примір Скандінавія, де тепер вже почувається і подорожіння життя і загальне напруження. Цифри таблиці дають право висловити таке положення: Найбільше тверде положення тих країн, котрі мають свої власні сировці, розуміється при всіх инших однакових умовинах.

Питання про обмін грошей не єсть питання ізольоване від загального економічного становища — воно ніякими фаховцями виправлене не може бути. Тільки тоді, як покращає економічне становище, обмін виправиться. В найбільш тяжкому становищі безумовно Німеччина. Ніхто ніколи не гадав, що курс її грошей може так упасти. Ніякі золоті пошліни, що пропонуються, ніякі обмеження вивозу не поможуть Німеччині, доки буде істнувати так званий „Loch im Westen“, через котрий щоденно втікають німецькі міліони. Окрім того, ще за часів війни, та за часів армістії вийшли величезні суми за кордон не тільки, як самі гроші, але й як процентові папери. Зараз все це потрібує уплати процентів. Пониження курсу марки дуже шкодить нейтральним країнам. На примір в Швайцарії пропонується змінить деякі параґрафи акційних предприємств, бо великі згуби на курсі марки инакше надовго примусять предприємства бути без дівіденду. Німеччина побита, мусить платити і віддати частину свого власного майна, але і переможці не в кращім становищі. Франція за цей рік витратила 45 міліардів франків, а прибутків має 10 міліардів франків. Таким чином 35 міліардів франків десь блукають, і найперш, що їй треба зробить, це встановити рівновагу в бюджеті. Потім треба, щоб її пасивний торговельний баланс перетворився в активний. Анґлійці, становище котрих теж дуже трудне, бо вони багато помагали союзникам (одна Росія винна 587 міл. фунт. стерл.) були передбачні. За часи війни вони випускали особливі паперові гроші, котрі гідні тільки для внутрішнього вжитку. За кордон ці гроші не могли йти, бо на їх був штемпель „для внутрішньої потреби“. Ці „contry notes“ були випущені в дрібних купюрах. На закордонних ринках вони зовсім невідомі, на біржі не котіруються, а свою службу населенню відслужили: вони допомогли обійтись без випуску великої кількости грошей, котрі потім моглиб піти закордон і понизити курс фунтів стер-

лінґів. Анґлійський банк підняв учота до 6%. Ця випробована міра при нормальних умовах зараз не дала тіх результатів для притягнення золота, які вона давала раніше. Політика девізів, що раніше була в руках деяких банків, тепер не може нічого дать, завдяки величезній ріжниці в тороговельнім балянсі. Ті монопольні інституції для обміну валюти, що були улаштовані за часи війни, ніяких добрих наслідків не дали, як не лічити, що вони гальмували справу та побільшували контрабанду.

В кінці цього листопаду проф. Кассель (в Стокгольмі) прочитав лекцію: „всесвітня торговля та грошовий оборот“. Він докладно розказав про всі ті трудности, що шкодять встановленню господарства та порядку. Велика небезпека, по його думці, лежить в тенденції окремих держав монополізувати сирівці та харчові продукти. Окрім того дуже небезпечне втручання політичної влади в господарство. Ліґа народів тоді тільки буде мати величезний вплив на всі справи, коли розпреділення сирівців та харчових продуктів буде підвладне їй. Непорядки грошового становища будуть ще довго перешкоджати господарству. Відбудовання валютного більш менш нормального становища — найважніше завдання. Проф. Кассель пропонує скликати міжнародню валютну конференцію, котра ні в якому разі не мусить бути політичною. Думки про фінансову допомогу Америки Европі мали вже реальні наслідки. Там засновано особливий комітет банкірів, котрий розглядає цю справу. Дуже бояться, що як Америка не ратіфікує Версальського миру, то це може надовго затримати фінансову допомогу в великому масштабі. З другого боку письмо Вільсона до сенату 3. грудня встановлює з великою прозорливістю необхідність для самої Америки допомоги Європі або крамом, або відкриттям великих довгосрочних кредитів.

Можливо, що нації в будучині зеднаються тісніше і солідніше капіталами, ніж раніше вони були зеднані союзами королів, і можливо, що золотий обруч тісно стягне всю землю.

Думка така: банки емісій ґрунтують умови допомоги: щоб не пересилати металю, вироблюються умовини між казначействами, банками, промисловцями для потрібних ссуд і для зрівнання курсу.

Більшість німецьких фінансістів, як Лянсбурґ, Гаусер і др., приходять до думки, що треба встановити (стабілювати) новий курс, котрий би мало відріжнявся від того, що істнує зараз. Безумовно це героїчне средство, але „Not kennt kein Gebot“. Воно страшно вдарить по кишені багатьох, особливо тих, що своечасно повивозили гроші закордон та чекають кращих часів.

В Америці валютне питання не сходить з денної черги. Анґлійці ведуть дуже уперту пропаґанду, що-б Америка списала военні борги. Вони обіцяють в такім разі негайно з свого боку списать борги з союзників. Поки опінія ще не прийшла-ж до якого рішення. Богато є голосів за те, що-б зараз проценти по боргам не брать і що-б платня процентів з амортизацією була ростягнута на дуже довгий час. З другого боку анґлійскиї заем в 250 міл. дол., що робив Морґан, не вдався. Одночасно з тим займи німецьких городів мають успіх.

В який формі проявиться допомога, покищо невідомо. Громадянська опінія розуміється прислухуеться до голосу своїх політичних поводирів, котрі ще свого посліднього слова не сказали.

Орест Даскалюк.

Огляд соціяльно-економічного життя.

Загальні огляди з приводу нового року; цифри продукції вугілля; спробн інтернаціонального уреґульовання вуглевої проблеми; деякі цифри з промислової чинности в Австрії; загальний підападок творчости; сітуація на валютових ринках; приріст грошового обороту і пересічне підвишення цін товару; відношення цін до заробітків; розгляд в цінах і робітниче питання; загальні умовини уздоровінння економічного життя; спроби відзискання старих торгових позіцій.

Новий рік зазначується майже в всіх державах Европи важкими клопотами. Обрахунки, які пороблено на тлі державного й приватного господарства, показали доволі невідрадні картини з одним головним мотивом: переконанням, що так далі йти не може, що необхідний цілком новий економічний лад, нова творча сістема. Головні економічні журнали на всіх мовах застановляються в своїх оглядах над економічним минулим і майбутнім. Що соціяльно-економічне життя по війні не може бути таким як перед війною, що величезні сили, які висунула війна серед всіх народів, не можуть затратитись без рівночасних спроб створити нові форми життя, це не підлягає жадному сумнівові. „Переворот“ необхідний, новий лад економічних відносин наступити мусить, бо до цього пре весь розвій економічних проблем, що повстали на руїнах старого капіталістичного устрою. В цім звязку являється навіть питання, чи соціяльно-економічний переворот відбудеться в жорстоких формах соціяльної і політичної революції, чи шляхом мирного перетворення старих прінціпів на новітні основи, — питанням меншої важности. Ріжниця між новим і старим устроєм буде в обох випадках при остаточнім стабілізованню економічного ладу настільки визначною, що новий соціяльно-економічний період представлятиме й нову фазу в культурній історії цілого людтсва.

Огляди, які отце появилися з приводу нового року, подають багато вартного матеріялу, з якого можна черпати оцінку майбутнього розвою народніх господарств поодиноких держав. Головною причиною занепаду продукції в останнім півроку являється вуглева кріза, спричинена сама рядом ріжних моментів, зпоміж яких наймогутнішим являється соціяльне питання. Вуглева кріза сьогодня перевищає всі инші крізи. Великі недобори в вуглевій продукції справляють клопоти не тільки тим державам, що давніше поставлені були на ввіз цього матеріялу з заграниці. Вони даються відчути і в тих краях, що до війни головно експортували вугілля й заосмотрювали ним ряд инших країв. Картина продукції вугілля представляється в цифрах:

В році	Анґлія	Німеччина	Франція	Бельґія	Чехо-Словаччина
	в міліонах тон				
1913	287	279	41	23	34
1919	195	210	28	18	27
Недобір супроти р. 1913 .	92	69	13	5	7
Недобір в відсотках . . .	32	25	32	22	21

З цеї картини видно перш усього, що продукція відносно зменшилась в переможних державах Анґлії і Франції більше як в переможених. Це значить, що саме в Анґлії і Франції соціяльний рух відбиваєтся різкіше на загальній продукції і що трудове питання значно загострене. Чи воно остаточно знайде свою розвязку шляхом компромісу між урядом, капіталом і працею, чи иншими способами, — це для самої справи менше важне. Та рівнож немає сумніву, що новий соціяльно-економічний устрій вкінці буде і в Анґлії і в Франції побідний, як що тільки проломиться реакційно-націоналістичний фронт, створений тепер природно на підкладі побідних настроїв великих мас населення.

Що до продукційних цифр в роках між 1913 р. а 1919 р., так вуглева експльоатація осягнула була найвищий свій стан в р. 1917. Рік 1918. вже показує замітний підупадок продукції, який ще виразніше зарисовується в р. 1919. Европейський промисл занепав, великі простори економічного життя стоять облогом. Підйом індустрії залежить в значній мірі від розвитку вуглевої продукції. В цім згляді цікавий факт, що вуглева продукція в Німеччині в останніх місяцях значно піднеслася, підчас коли вона за той сам час в Анґлії і Франції (а також і в Сп. Державах) понизилась. Робітнича заохота зростає в Німеччині, робітничих сил там подостатком. Заводи, яким удалося забезпечитись вугіллями використовують дуже зручно корисну експортову конюктуру. Найнижчий стан продукції трівав в осени 1919 р. тільки короткий час; від жовтня 1919 поліпшився здобут помимо зниженого часу денної роботи. Спроби інтернаціонального уреґулювання вуглевої проблеми і розділу вугілля поміж поодинокі краї Европи набирають що раз то виразніших рисів, і можна з певністю сподіватися залагадження цих плянів шляхом міжнародного порозуміння, як тільки мирові договори будуть ратифікован, і пічнуться нові торговельні взаємини.

Які наслідки для промислу мало припинення ввозу вугілля до Австрії, видко з статистичних данних, які появилися в віденському „Volkswirt“. На підставі цих цифр обраховується прим. продукція сирого заліза, яка в р. 1913 виносила 6,060.000 метричних сотнарів (100 kg), в р. 1919 тільки на 600.000 сотнарів; це значить, що продукція зменшилася о 5,466.600 сотнарів річно. Люкомотивів фабрикования в р. 1913 — 283, в р. 1919 тільки 145 (недобір 138). Виріб цементу обіймав в р. 1913 круглих 500.000 сотнарів, в 1919. р. тільки 750.000 сотн. Продукція підупала о 4,450.000 сотн. річно. Цегли палено в 1913 р. 82·8 міліонів, в 1919 р. тільки 6 міл., продукція зменшилась о 76·8 міл. Попри ці наслідки занедбаної продукції спричинив брак вугілля ще й страшне безробіття. Приблизно 3 міл. кор. виплачує держава, що тиждня на запомоги безробітним. Виріб понизився майже на всіх царинах індустрії до нечуваної стопи. Помимо того немає сумніву, що при відповіднім обновленню продукційного апарату і достачі вугілля можнаб з легкістю перемінити сучасний неґативний стан промислу на позитивний, на стан з великими доходами. Лиха валюта створила надзвичайно корисну експортову конюнктуру, вихіснування якої принеслоб австрійській індустрії враз з німецькою значну перевагу на міжнародніх ринках. Конкуренційність німецького й австрійського товару супроти заграничного така значна, що заграничні покупці заливають німецькі і австрійські ринки, скуповуючи всі склади за ціну, жадану предприємцями. Навіть в тих заводах, що вугілля спроваджують за фантастисні ціни, попит за виробами так великий, що тяжко його заспокоїти. Маючи доволі вугілля, австрійська й німецька індустрія з'умілаб скоро висвободитись з під тяжкого ярма сучасного положення. Тоді можнаб сплатити

сирівці і харчові засоби ефектом роботи і скинути величезні тягарі поживних кредитів, — тягарі, що кожного місяця виносять міліярди. Будівнича чинність прим. сама встиглаб принести краєві значні доходи. Брак помешкань довів до такої кризи по містах, що залагодження її принеслоб заробітки великому числові безробітних Залізниці знаходяться в повному розстрої; та фабрики льокомотивів і возів працюють тільки з половиною ефекту, але й тільки тоді, як їм удасться видобути вугілля. Конюнктура відбудови безумовно створиться, як що політичні й економічні умови сконсолідуються, і намість господарської ексклюзивности наступить нова господарська взаїмність.

Заки однак розпічнеться відбудовна творчість, повинні перш усього вигоєні бути найбільш болючі рани, спричинені посередно й безпосередно війною. З'убожіння світа з'ображує оцей образець:

В році	Світовий пшеничний урожай	америк. бавовний урожай	світова цукр. продук.	вуглева продукція в головних краях	Продук. заліза в Америці, Анґлії і Німеччині
	в міліонах сотнарів				
1913	1022	31.5	169·7	10,470	550
1919	700	23·2	163·5	8,320	410
Підупад. за р. 1919	322	8·3	6·2	2150	140
„ в відсотках	32	26	4	20	25

На кінці минулого року обчислено державні борги воюючих головних країв на 1 біліон франків. За останній рік прибули нові боргові тягарі в висоті поверх 200 міліярдів фр. Залагодження цих великанських боргових залеглостей обтяжить будучі покоління на ряд років. Самі відсотки вимагатимуть рік річно значної частини з доходів промислової чинности держав. В Анґлії появилася ще в другім році війни брушурка визначного фінансіста п. н. „Фальшивий рахунок,“ в якій наглядно доказується, що війна навіть в випадку світлої перемоги мусить відбитися в нутрі краю страшною руїною господарського життя. Брошурка, атакована тоді зі всіх сторін, могла на кінці світової війни похвалитись далекозорим пророкуванням. Кінцевий білянс оказався для Антанти не меньш пасивним, як для країв середньої і східньої Европи. Замість дальшого розвитку заковано економічне життя в нужді і з'убожінню, національні майна вичерпались, продуктивна робота перестала, почасти в наслідок соціяльних рухів. До війни знаходилося всесвітнє господарство, індустрія і торгівля в періоді безустанного розвитку, соціяльний поступ зазначувався на всіх царинах, хоча, правда, експльоатація праці була в розгарі. Тепер урожай збіжа зменшився на цілому світі о одну третину, а одновлення виснаженої землі ще довго не буде можливе із-за браку матеріялів і машин.

Світова кріза виявляється найвиразніше в знищенню валютових вартостей національних грошевих знаків у всіх майже державах: (вимінні курси, нотовані в Цюріху). — (Гляди таблиця на стор. 76.)

Депресія загального господарства не може краще зазначитися, як на тлі цих цифр. З винятком невтральних країв підпали всі инші держави Европи цьому фінансовому розстроєві. Весь валютовий оборот, що раніш відбувався в Анґлії, Франції і в Німеччині на фоні золотої монети, тепер полягає виключно на паперових

	Відень	Берлін	Париж	Рим	Льондон
Мирове відношення вартости .	105	125	100	100	25
Курс з кінцем року 1919 . . .	3·25	11·4	52	42	21·2
Обезвартнення супроти мирового відношення	97	91	48	58	15

знаках. Але й срібна монета затратилася (з виїмком Швеції і скандинавських держав): її не можна нігде вже спіткати, бо малі запаси срібного гроша вилито вже давно в цінні предмети. Сплата готівкою рівнож устала, відколи й „валюта переможців“ пішла в низ. З початком 1919 р. мала корона й марка на заграничних (шведських) ринках поверх третини своєї мирової вартости. Занепад продукційного апарату, трудноці при постачанню санаційного кредиту, подорожіння всіх необхідних до життя засобів довели до теперішньої безвартности. Для Австрії і Німеччини був дальше некорисним факт, що вартість їхньої монети назначувалися не на великих світовох ринках (як Льондон, Ню-Йорк), а на малих біржах, головно в Цюріху і в Женеві. Ці ринки, які природно через обмеженність попиту не могли сконсумувати весь монетовий приплив, обтяжували своєю вузкістю вартість напливаючих безнастанно паперових знаків. Спад коронового й маркового курсу з певністю не бувби відчувався в тім катастрофальнім обємі, як що валютова торгівля перенеслася-б по заключенню перших договорів до своїх природніх центрів в Льондоні або Ню-Йорку. На цих головних джерелах світового кредиту мали-б напливаючі банкноти незмірно ширше поле подвигу, попит за ними був-би безмовно більший і впливав-би корисно на їх вартість. Як справа тепер стоїть, валютове питання замотане до тої міри, що нігде немає виходу, як що санація не походитиме від об'єднання інтернаціонального капіталу.

Залиття економічних орґанізмів паперовими нотами стоїть в рівнім відношенню до висоти цін поодиноких товарів. Це відношення подає слідуюча табличка: (цифри подають відсотки в протиставленню рр. 1919: 1914).

	Сп. Держави	Анґлія	Франція	Італія	Німеччина	Нім. Австрія
Приріст грошового обороту	171	244	375	435	875	3900
Пересічний приріст цін	206	257	330	330	1000	4000

Ці цифри дістають дальше доповнення обчисленням, що нотовий оборот виносив 1913 р. разом у 14 великих державних банках (окрім Росії) 32 міліярдів франків, підчас коли він р. 1919 вже осягнув висоти 177 міліярдів фр. В порівнанню до цього приросту паперових знаків являється приріст золотої монети доволі незначним; він виносить з кінцем 1919 р. 30·5 міліярдів франків, супроти 21·6 міліярдів фр. з р. 1913. Вплив побільшення грошового обороту на стан ціни товарів дається відчути на кожнім предметі. І певно відкриється колись і тайний закон обопільної залежности. Вже на підставі вище поданих цифрів можна з легкістю сконстатувати напрям і відношення відсоткової стопи в зрості обороту й цін. Тому всякі з'усиля припинити доріст цін товару й поживи, так довго даремні, доки не

зміниться сучасна сістема добування грошей не шляхом підйому продукції, а випуском нових нот. Що паперовий знак ніколи не може мати внутрішньої сили, щоби ureґулювати кошта прожитку і заробітки, — це не підлягає сумніву. Так само не має сумніву, що всяке підскочення цін предметів до життя потрібних викликує підвишення заробітків, яке знова удорожнює кошта продукції і з тим і ціни товару.

Підвишення заробітків виносить супроти мирової стопи:

В році	Заробіток за годину		Заробіток на тиждень	
	металевий робітник	столяр	швець (челядник)	кравець (челядник)
1914	—·90	0·48	45·—	28·—
1919	6·—	11·—	650·—	260·—
Приріст заробітку супроти року 1914	+ 5·10	+ 10·52	+ 650·—	+ 232·—
Приріст в відсотках	560	2200	1300	830

Ремісник здобув собі в останнім році, користаючи з конюнктури, значно більший наділ при доході і зиску з продукційної чинности. Давні соціяльні домагання: мінімальний заробіток і вісімгодинний день праці тепер здійснились першим наступом об'єднаних трудових мас. Соціялізація, правда, покищо мусіла зійти з проґрами; вона стала передчасною тим, що економічне життя майже всюди знесилилось і тому не могло стати відповідним тлом для скрісталізовання нових творчих засад. Та трудове питання удостоїлося за останній рік стільки корисних залагоджень, що доля робітників в майбутнім представляється в дуже гарнім світлі. Зате стерся другий стан, сусідний трудовому — стан середній. Процес винищення середнього стану доспів майже до краю, він іменно обхопив майже цілу дотеперішню дрібну буржуазію, через що ця остання розбилася і або пристала до соціялістичної ґрупи або посунулася в право. Заробітки ремісників і індустрійних робітників підскочили сильно в гору — в державах побідної Антанти навіть сильніше чим в середній Европі. В останнім „Огляді" були наведені на примір заробітки копальняників в Анґлії і в Америці, вони досягають в короновій валюті суми 200.000, зглядно 300.000 пересічно. На підставі цих сум зараховуються опісля самокошти всіх індустрій. Розуміється, що й готові вироби тоді мати мусять фантастичні ціни, які понести може тільки сильний консумент. Достроїти побори до цих великанських цін ніяк не може дрібний міщанин, урядовець і всякий настановлений на сталій платні. Вони тому нидіють, себто попадають все глибше в страшне задовження, з якого вирятуватись не мають змоги.

Всеж таки треба вважати сучасний економічний стан з його екстремами ненормальним і переходовим. При сконсолідованню народніх господарств уреґулюється природно, значить силою внутрішнього закона, і відношення ефекту праці до заробітку. Управильнення економічних взаємин само собою створить рівновагу і усуне сучасні аномалії. Торговий рух тому знова починається і всюди замічається старання, — навязати старі перервані війною зносини. На чолі держав, що конюнктуру вихісновують, стоїть Америка, яка як одинокий край, може з кінцем минулого року похвалитися позитивним торговним білянсом. Торгові цифри Сполучених Держав представляють взагалі нечуваний досі рекорд. Ввозові в вартости 3113 міліонів долярів відповідає вивіз в силі 6510 міліонів долярів, так, що актива білянсу виносить

майже 3400 міліонів долярів. Але і торгівля Анґлії підкрипилася значно, вона досягнула протягом десять місяців другий міліярд фунтів. Ціни товарів підвищилися там пересічно о $2^1/_2$ рази супроти мирових цін, анґлійський купець і підприємець займає зараз $^3/_4$ всіх своїх давних ринків. Німеччина, що майже всі заморські ринки збуту втратила, що втеряла й колонії і свій торговий фльот, знаходиться в тяжкім положенню, бо на її місце висуваються що-раз то більше Сполучені Держави й Анґлія. Свою колишню позіцію відзискає Німеччина тільки твердим трудом і тяжкою працею. Та вже тепер показується, що німецька суспільність свідома своїх завдань і готова прикласти свої сили до сповнення їх.

Тільки на Сході життя немає. Завмерло, розбилося — і хто знає, коли знову обновиться. Там, де воно тліє, панує над ним поки-що чужий підприємець.

Spectator.

Огляд міжнародньої політики.

Східня справа і ріжні орієнтації; розгалуження антантської орієнтації; виїзд Петрушевича до Парижа; польська орієнтація; Україна — „вал проти большевиків". „Madry Polak po skodzie." Большевицько-українська згода; вплив її на світову політику.

В останніх листопадових промовах мав надію Льойд-Джордж, що російському контр-революційному ґенералові удасться протриматись на Україні до весни. Коли він ці слова говорив, Юденіч з його урядом з Ліянозовим на чолі вже був зліквідований, а Колчак дихав на ладан. Та не минуло місяця від промови анґлійського премієр-міністра, а стратеґічне становище на сході незвичайно змінилося. Не дивлячись на підмогу, яку неначеб то дали Денікінові передані Петрушевичем галицькі війська, цей ґенерал мусів з катастрофічною скорістю покидати Україну, бо повстанці, яким прийшла на підмогу червона армія, приперли добровольчі армії до Чорного й Азовського моря, і до хребта Кавказьких гір. Хто з контр-революціонерів, особливо з вищих і нижчих офіцерів не встигне втікти на пароплавах через Чорне море, знайде смерть з рук кавказьких верховинців, обурених на „собірателей русскіх земель".

Мирова конференція в Парижі, котра за весь час свойого істнування тільки й те робила що сіяла „єдіно-неделімський" вітер, діждалась другої, ще могутнішої бурі на Сході Европи. Вона обурила проти себе весь український народ, який, як добродушна дитина, вірив в її добру волю і в щирість кличів, які вона лицемірно виписала на своїх прапорах.

В загалі за весь час нашого бурхливого революційного життя, український народ мав ріжні орієнтації. На самім початку революції він орієнтувався на єдиний всеросійський демократично-революційний фронт. За цю орієнтацію заплатив український народ 1. кровю богданівців, яких на стації в Київі розстріляли кирасіри Оберучева, в хвилі як наші вояки виїздили на фронт і 2. партажем українських земель, зафіксованим в звісній декларації тимчасового уряду Керенського, якою „автономна Україна" діставала тільки дві лівобережні і три правобережні губерні без доступу до моря,

Коли завела меньшевицько-кадетсько-соціялреволюційна орієнтація на Петербург, український народ з'орієнтувався на большевиків, котрі вивісили на своїм

прапорі „самоопредѣленія народов вплоть до отдѣленія“. Дякуючи тому гаслові удалося большевикам повалити тимчасовий уряд Керенського при активній підмозі петербурських і московських українських ґарнізонів. Одначе і большевицька орієнтація завела. „Червона ґвардія“ під проводом Муравьова пішла походом на Україну, несучи її, як висловився в городській думі в Київі командуючий ґвардією, „свободу на острю штиков“. Україна побачила, що навіть большевики не є приятелями її самовизначення, і тому вона з'орієнтувалась на Німців, що стояли тоді після заключення берестейського миру на висоті своєї могутности. Представники України запрохали Німців як союзників проти большевиків. Запросини Німці прийняли з цинічною метою ограбити Україну, забрати її хліб і сирівці. І вони постановили гетьмана Скоропадського, який вів політику в напрямі реставрації старої царської Росії. Тою своєю політикою викликали Німці до себе і до свойого годованця таку ненависть, що повстанчим могутнім ударом викинули українські селяне їх з рідної землі разом „із здеґенерованим нащадком негідного гетьмана“.

Тоді Україна знову з'орієтувалася на Антанту, повіривши в 14 точок Вільсона. Антантофільство було на Україні дуже популярне при кінці 1918. р. Цих настроїв не уміла використати Антанта. Замість того, щоби підтримати Директорію, Французи висаджують десант в Одесі і насміляються суверенному народові накидати свою імперіялістичну волю. Українські політики дипльоматизували з Антантою, але український народ прийняв образу своєї суверенности за casus belli і з великим скандалом, з окликом: „Бий Антанту“ скинув десант в море.

Пімста є злий дорадник. Така політика Антанти в відношенню до українського народа має своє коріння в охоті пімститись на Україні за берестейський мир. Ми дуже добре памятаємо крилате слово „Temps'a“, орґану французького міністерства закордонних справ: „Україна заслужила на нашу погорду, діждеться ще нашої пімсти.“ Актом пімсти санґвіністичних Французів треба уважати десант, не без чуттьового елєменту є також дальша контр-революційна акція Клєманса на Україні. Велике польоно- і русофільство президента мирової конференції походить з українофобства: Клємансо нас ненавидить не менше Німців, бо ми перехрещували і нівечили його пляни, які він мав в відношенню до Сходу Европи. Тільки з пімсти, навіть з очевидним нерозумінням власного інтересу, він „віддав“ Галичину Полякам, хотячи створити „une Pologue forte“, не бачучи, що самою віддачею Галичини творить „une Pologue la plus faible“, бо саме творючи на сході цілий ряд Альзацій і Льотаринґій, виставляє Польщу на гру інтернаціональних інтриґ.

Кожна з цих орієнтацій: на загально-російську революційну демократію, на большевиків, на Німців, на Антанту, коштувала по черзі дуже багато крові. Залицяння до тимчасового уряду Керенського коштувало тільки кільканайцять екзистенцій богданівців. Далеко дорожче коштувала орієнтація на большевиків, ще більше орієнтація на Німців: одначе підчас орієнтації на Антанту пролилось на протязі минулого проклятого року ціле море крові.

Річ в тім, що антантська орієнтація мала багато розгалужень. Властиві боги Антанти, Франція і Анґлія далеко; але дуже близько знаходилися її вірні слуги: Денікін, Румуни і Поляки. І от знаходяться такі, що, будучи в прінціпі антантофілами і стараючись слабою собачою інтеліґенцією вичитати з очей пана, що він задумує зробити з Україною, кидаються в обійми Денікіна, бо думають, що це якраз відповідає інтенціям пана „сфедерувати“ Україну.

І ця „федераційна“ спроба кінчається траґедією для галицького війська, переданого контрреволюційному ґенералові, а для аранжерів кінчається фарсою. Денікін

розбиває галицьку армію, котра перейшла на його бік на дві ґрупи. Одну з них він посилає неначе новітній Петро Великий на камянські роботи в Донецький кряж, другу на фронт броти большевиків під Житомир. Третя ґрупа взагалі до Денікіна не переходить і пристає до повстанців, з якими бере Винницю і Жмеринку, ті самі місцевости, котрі Петрушевич і Тарнавський на підставі ганебної зради віддали Денікінові. Доля перших, висланих на копальняні роботи, безперечно тяжка, одначе доля другої ґрупи — страшна. Їх під Житоміром розбили большевики так, що вони мусіли утікати. Та підчас відвороту їх, як денікінців, добивала розюшена місцева людність. Щож до самих аранжерів цеї траґедії, то вони собі преспокійно поїхали за кордон і „роблять" дальше політику. Головний виновник, „диктатор" Петрушевич, зредаґувавши ноту у Відні, виїхав до Парижа. В розмові з одним з офіціяльних представників Наддніпрянського Уряду він сказав, що не вірить в самостійність України і тому його завданням буде переперти в Парижі хоч федерацію. На питання, з ким властиво він задумує федерувати Україну, чи з большевиками, чи з Поляками, чи з Румунами, бо ті країни мають свої уряди, з якими можна вести балачки про федерацію, глубоко-умний „політик" відповів, що ні з одними, ні з другими, ні з третіми, а задумує робити федерацію з якимсь неістнуючим фантомом „Росією". Цю „Росію" репрезентує в Парижі „Conference panrusse", зложена з „бывших людей", таких як Маклаков, Сазонов, Савінков, Бурцев і тому з ними тільки „сфедеруеться" Петрушевич в „Café-chantant'ах" каварнях, але це не буде федерація народа з народом, але федерація самого Петрушевича і його свити з московськими здеклясованими куртізанами.

Другим розгалуженням антантофільської орієнтації є так звана орієнтація польська. Вона має, що правда, дуже політичні підстави, але всеж таки більші, як орієнтація Денікіна. Польща поки що істнує, такою, якою її створила Антанта. Цей державний новотвір одначе не є тріволий, і його дуже скоро розвалять не тільки зовнішні сили, але може в більшій мірі ті соціяльні і національні суперечности, які панують в сучасній Польщі. З Поляками, які тепер дуже бояться большевиків і може ще більше Українців, говорити треба, навіть необхідно. Україна відтята цілком від світа. Її потрібно ліків, убрання, машин і т. д. і треба дістати транзіт через Польщу до того часу, поки в українських руках не будуть чорноморські порти. Тоді континентальний шлях через Польщу стратить своє значіння. Отже т. зв. польська орієнтація може мати тільки практичне значіння на недалеку мету.

Та цілком безглуздою булаби з боку України орієнтація на Польшу на дальшу мету і робити з цього приводу якісь політичні концесії Польщі. Акт міністра закордонних справ Левицького, яким він зрікається Галичини і який долю західніх меж України кладе в руки мирової конференції в Парижі, що перестала вже в дійсности істнувати, є політичною помилкою. На щастя таке зречення не має фатальних наслідків таких, як Петрушевичіяда, бо принайменьше не коштує крові українських громадян. Що більше, самі переговори з Поляками полекшили долю полонених й інтернованих Українців, яких почала польська влада випускати на волю.

Розуміється, що Полякам дуже булоб любо, якби між ними і большевиками був охоронний вал. Одначе створення такого валу в сучасний момент неможливе. Занадто Поляки заляли гарячого сала за шкуру Українців, щоби між цими двома народами могло прийти до порозуміння. І дуже можливо, що Поляки будуть робити спроби орґанізації української антибольшевицької армії, яка би заслонювала її перед московським велитнем. Є вже навіть симптоми того. У Львові мійське командування видало наказ, щоби всі українські офіцери і вояки зголушовались до реґі-

страції. Як повідомляюль ґазети, Поляки думають з'орґанізованою на окупованих Польщею українських землях обсадити ті місця правобережної України, які опускає тепер Денікін. На наш погляд, це вже за пізно і потверджується пословиця: „Mądry Polak po szkodzie." Українська армія, навіть з'орґанізована Поляками, ніколи не буде служити інтересам Польщі. Стремління до національного об'єднання занадто сильно виявились в українськім народі, щоби він погодився з партажем українських земель. Теперішня боротьба з большевиками, котрі в прінціпі годяться на самостійність України, як про це свідчить остання енунціяція Леніна, не причинилася-б до такого об'єднання, а радше була-б звернена проти цієї ідеї.

Большевики заінтересовані тепер в згоді з українським народом і, навчені досвідом, вже не будуть посягати на його самовизначення. Вони прекрасно знають, що Україна з її природніми багацтвами і величезним матеріялом в людях — це революційна сила, котрої не можна іґнорувати. Покинувши свої русифікаторські загальники, як атавістичний пережиток московського імперіялізму, визнавши рівноправність московської і української нації, вони стараються залатати цей єдиний революційний фронт, який розбили своєю нерозумною тактикою. Згода між московськими большевиками і українськими революційними партіями, котрі твердо і непохитно стоять на самостійницькім ґрунті — не за горами.

Тепер ведуться вже від довшого часу переговори, які мають привести до сконсолідовання українських соціялістичних партій. Подробиць цих переговорів ми не знаємо бо до нас із сходу дістаються скільки фраґменти відомостей, але ці фраґменти вже подають надію, що вони скінчуться щасливо.

Українсько-большевицька згода, створення єдиного східньо-европейського революційного фронту буде мати далекосягле значення для міжнародньої світової політики. Україна і Московщина, так одна як і друга, заінтересовані в захованню здобутків революції, ідучи єдиним революційним фронтом дуже скоро перемінять політичну конфіґурацію у Східній та Середній Европі. Річ в тім, що для революції назріли вже сусіди України і Московщини. Так назріла вже до революції Польща і Румунія, дальше Болгарія і балканські краї.

З ранньою весною розпічнеться безперечно похід на Польщу, щоби знищити її контрреволюційну армію. Ця армія буде знищена, бо вона орґанізована на прінціпах старої дісціпліни, і саме така перестаріла орґанізація є дуже податна для революційної аґітації. Рівночасно польська армія починає вже тратити віру в це, за що вона бється. І раз розвалиться польський фронт, до того на пів розвалений, то розвалиться і той державний, ще незміцнений державний апарат, який удалося від біди наладити на протязі останнього року. Що дальше станеться, відомо. Теперішній реакційний уряд буде заступлений революційним польським урядом, який заключить мир із східньо-европейськими народами.

Не трівала також будівля румунського королівства. Побільшення його території не причинилось до його зміцнення. Бесарабія і Трансільванія жили цілком відмінним політичним і культурним життям як Молдавія і Волощина. Опріч того Румунія здобула собі українську і болгарську меншість, вічно невдоволену пануванням румунських боярів, яка витворює революційні ферменти.

Розуміється, що сусідство сильного революційного бльоку розвалить такі штучні новотвори, як Румунія і Польща і таку твердиню реакції як Мадярщина. Іде могутня поворотна революційна хвиля із Сходу Европи і посувається дуже скоро на захід. Стоїмо на передодні великих подій.

Україна.

Кубань і большевики. Представник Кубанської Ради Бич, який зараз знаходиться в Парижі, як повідомляє „Вечернее Время“, надіслав до кубанської краєвої Ради листа, в якому закликав кубанське козацтво відмовитися від походу на совітську республіку. Цей лист був оголошений в засіданню Ради а за цим кілька десятків полків покинуло фронт.

З університетського життя. В неділю 8. грудня 1919 р. о 11 год. відбулося в університетській авдіторії орґанізаційне зібрання секції точних наук Наукового Товариства при камянецькому університеті.

Скількість населення в Камянці. Число мешканців Камянця виносить 200.000 осіб, що переступили 10 рік життя.

Що діється з арештом шкільних підручників? Етапова Команда у Львові арештувала свого часу 6 вагонів українських шкільних підручників призначенних для Київа. Ці книжки ще досі під арештом.

Часописи в Камянці. В Камянці виходить тепер, як подає „Нова Рада“, три українські часописи, а саме „Наш Шлях“, безпартійний орґан Українського Національного Союза, „Трудова Громада“, орґан соціялістів революціонерів, та „Воля“, орґан українських соціяльних демократів. Російських часописів виходить два: „Подольскій Край“ і „Подольская Жизнь“. Ми маємо інформації що там виходить „Боротьба“, а не „Воля“.

Розвязання кураторії „Народнього Дому“. Ґенеральний делеґат польського уряду Ґалецький повідомив урядово членів кураторії „Народнього Дому“ у Львові, що звільняє їх від обовязків, а для ведення діл „Народнього Дому“ назначує радника намісництва Нападієвича державним комісарем і старосту Северина Дольницького заступником державного комісаря. Їм до помочі буде доданий байрат, зложений в половині з Українців, а в половині з москвофілів (!). До байрату покликані: радн. Барвінський, др. Федак, о. Стефанович, радн. Пежанський, суддя Івануса, прокуратор Сивуляк, секретар прокураторії скарбу др. Заяць і о. Давидяк.

Воєнні шкоди в Галичині. На підставі обчислень краєвого уряду відбудови, шкода наслідком воєнних випадків обіймає 17.224,000.000 корон. Найповажнішу рубрику становлять забудування, яких ушкодження, разом з внутрішною обстановою обіймають суму 7 і пів мілiярда корон. Дуже поважні є також шкоди в лісах в сумі півторя мілiярда корон. Несповна по півтора мілiярда корон виносять шкоди в рільничім живім та мертвім інвентарі, великім і середнім промислі й торговлі. Дотичні числа не вичерпують усіх шкід. В статистиці не узгляднено воєнної чинитьби, яка виносить мілiярди. Галицька шляхта напевно почислила собі як слід свої втрати, але що дістане бідне населення?

Зголошення українських старшин і жовнірів. На мурах міста Львова появилаєя слідуюча відозва в українській і польській мові з датою 30. XII. 1919 р.: „Взивається всіх військових (старшин і жовнірів) бувшої української армії, які перебувають постійно у Львові, щоби зголосилися в цілях зареєстрування, протягом трьох днів від часу видання цеї відозви, у військово-поліційному відділі при команді міста і площі у Львові, вул. Валова ч. 16, партер в подвірю. Ті, що приїздять на постійний побут до Львова, обовязані зголоситися протягом 24 годин в вище згаданому відділі. Неявлення в означеному часі спричинить доходження згідно з військовими приписами а також інтернування тих, які не приміняться до цього оголошення. Домовласники обовязані під карою зголосити кождого українського офіцера, зглядно жовніра письменно, мельдунковою картою з виразним зазначенням „бувший український жовнір чи офіцер“ в дирекції поліції, протягом 24-ох годин від хвилини приїзду, зглядно зміни місця замешкання“. Підписаний командант міста і площі полковник Лінда.

Ще один арешт. З Бережан повідомляють, що польська жандармерія арештувала б. посла Тимка Старуха.

Нові часописи у Львові. З днем 1. січня появилися у Львові два нові часописи, а саме: „Учительське Слово“, орґан Товариства „Взаїмна Поміч“, українського народнього учительства і щоденник „Громадська Думка“.

З угорської України. Военний ґубернатор угорської України, ґенерал Еннок, уступає зі свого становища і виїздить до Франції. На його місце іменований ґенерал Фурніє. Москвофілька „Рус. Земля" зазначує, що по д-ру Досталю відходить з угорської України вже другий приятель „русскаго народа". Шестим членом директорії назначений майор Пуза на місце Кирила Прокопа, що пропав невідомо де.

Польща.

„Варшавская Рѣчь" припинена. З Варшави повідомляють, що надзвичайний комісар уряду Ануш припинив російський часопис у Варшаві „Варшавскую Рѣчь".

Безробіття в Польщі поширюється і доходить тепер до 260 тисячів безробітних. Сама Лодзь мала 1. падолиста 57.000 промислових робітників без праці.

Страйки у Варшаві трівають далі. І хоч покінчився страйк металівців, то зате застрайкували оптично-фотоґрафічні помічники. Аптекарський страйк тріває далі.

Росія.

Монархічний заговір. Радіо з Москви повідомляє, що в Пензі відкрито монархічний заговір. На розказ „чрезвичайки" розстріляно 55 чоловік.

Кабінет Колчака знищений? Радіо з Москви повідомляє, що потяг, яким їхало з Омська правительство Колчака, впав у пропасть, і всі міністри вбились.

Переговори між Росією і Китаєм. „Daily Mail" повідомляє з Парижа, що там рахуються із можливістю переговорів між большевицького Росією і Китаєм. Пекінський уряд переконаний, що відворот Колчака досягне аж до Харбіна. Позаяк інтервенція Анґлії так своро на здійсниться, бо вона мусить перш усього порозумітись з Китаєм, китайський уряд буде змушений ввійти в переговори про мир з большевиками.

Проти неграмотности. Московська рада народніх комісарів проголосила, що все населення від 8 до 50 літ мусить вивчитися читати і писати на своїй рідній або російській мові.

За кордоном.

Визнання Білорусі. Білоруські ґазети повідомляють, що конґрес балтійських держав в Дорпаті визнав незалежність Білорусі. До цього приєдналася теж і Фінляндія.

Перемиря з большевиками. З Москви повідомляють, що 31. грудня в Юреві підписано договір між совітським урядам і естонською республікою про застановлення военної діяльности на час від 3. — 10. січня з автоматичним продовженням цього застановлення, коли не буде відмовлення з попередженням за 24 години. Тякож підписано угоду про три статті будучого мирового трактату: про кордон, военне забезпечення і незалежність Естонії. 1. січня розпочинається засідання мирової конференції для обговорення инших статей мирового трактату. При підписанню договору було присутних більш як 20 американських і західно-европейських журналістів.

Литва і совітська Росія. Литовське пресове бюро повідомляє, що між Литвою і совітською Росією заключено договір в справі обміну заложниками і цивільними полоненими. Тому, що вся територія Литви увільнена від большевиків і совітський уряд не відмовляється визнати самостійність Литви, Литва готова заключити перемиря з Росією.

Союз між Литвою та Латвією. „Політікен", 23. грудня. Латишське пресове бюро в Копенгазі повідомляє: Між Латвією та Литвою підписана умова

союзу на оборону та наступ. Латишське та литовське військо об'єднуються під одним головнокомандуючим та одним ґенеральним штабом. Дальші подробиці умови виробляються тепер у Ризі.

Литовські установчі збори. „Glos Litwy“ подає ухвалу „Таріби“ в справі виборів до литовської конституанти. Ухвала ця намічує 10 округів і обнимає землі, підлягаючі литовській владі, та окуповані польськими військами. В виборах візмуть участь всі горожане Литви з окінченим 21 роком. Голосування є загальне, рівне, тайне та безпосередне, оперте на пропорціональній системі.

Комітет для оборони большевицької Росії. В Лондоні завязався серед робітників комітет оборони большевицької Росії („The Hauds of Russia Comitte“). На зборах 7. грудня рішено завізвати партію праці і професіональні союзи до скликання спеціяльної конференції в ціли поширення акції проти інтервенції в Росії. Запропоновано 24-годинний страйк, як знак протесту.

Видалення російських большевиків з Америки. Американський уряд рішив, як повідомляє віденський комісар Америки у Відні Healstred — видалити з Америки 250 російських большевиків за революційну і террористичну аґітацію в Америці.

Не приймають замовлень від Денікіна. Як доносять часописи, Денікін просив фабрику Скоди доставити йому гармати й муніцію. Фабрика тих замовлень не приняла.

Велика Румунія. Аґентство „Дація“ повідомляє, що 30. грудня відбулось історичне засідання румунського парляменту, на якому ратифіковано королівське розпорядження про приєднання увільнених румунських територій з Румунією.

Побіда комуністів у Болгарії. „N. R. Courant“ доносить із Софії, що в Болгарії в усіх більших містах при виборах до міських рад побідили комуністи. У Софії вибрано тільки 11 консерватистів, 2 радославівців, а решта мандатів припала вповні комуністам.

Стан облоги в Болгарії. Аґенція Дація доносить, що в цілій Болгарії проклямовано повстання ізза недостачі середників поживи і одіжі. Уряд проголосив в цілому краю стан облоги. При виборах до громадських рад віднесли комуністи по всіх більших містах побіду. В Софії комуністи мають більшість в громадській раді.

Льойд Джордж про будучність Ірляндії. З Льондону поідомляють: На засіданню палати громад Льойд Джордж складаючи заяву в справі Ірляндії заявив, що рішаючим в справі автономії для Ірляндії мусить бути це, що: 1. Три четверти ірляндського населення ворожо настроєні супроти анґлійського уряду, 2. Рівнож меншість буде ворожо настроєна супроти ірляндського уряду, 3. Всяке відірвання або який небудь розрив обох королівств буде мати некорисні наслідки для обох сторін. Тому уряд пропонує з цих причин дати Ірляндії окремий самостійний уряд з одним парляментом для полудня, та одним парляментом для півночи.

Конґрес професіональних орґанізацій Німеччини почався 27. грудня м. р. в полудне в Берліні. Конґрес заявив свою солідарність з совітською реепублікою Росії. Рівнож завізвав німецький уряд до рішучої боротьби з доріжнею.

Міжнародній конґрес студентів соціялістів і комуністів. В днях від 26. до 29. грудня відбудеться в Женеві міжнародній конґрес студентів соціялістів і комуністів. Возьмуть в нім участь делеґати 20.000 студентів, належних до 25 народів. На дневному порядку є утворення міжнародньої федерації студентів соціялістів і комуністів і дискусія над рефератами в квестії реформи навчання, орґанізації навчання в Росії, створення міжнародньої мови, в квестії пропаґанди, антімілітаризму і и. Конґрес здефінiює становище міжнародньої федерації студентів супроти політичних орґанізацій і партій, з окрема II. і III. Інтернаціоналу.

Економічна хроніка.

Анґлійська загранична торговля за місяць листопад. Анґлійська загранична торговля виносила за листопад 1919 р.: ввіз 143·60 міл. фунтів стерл. (в попереднім місяці 153·48 міл.); вивіз 107·40 міл. фунт. стерл, (в попереднім місяці 98·70 міл.); пасивність торгового білянсу обчислюється тим самим на 36·20 міл. фунт. стерл., вона релятивно менша чим в всіх попередніх місяцях.

Дефіцїт в Югославії. Politika повідомляє, що денний дефіцїт в югославянській державі виносить 2 міліони корон. Річний дефіцїт виносивби після цього 700 міл. дінарів. Цей значний перебір являється головною причиною, чому Югославія не могла досі зискати американських кредитів.

Нова фінансова інституція в Швеції. В виді факту, що по довірочним обчисленням зараз знаходиться в Швеції приблизно 3 міліярди німецьких марок в формі банкнотів і акцій, заснувалася цими днями в Цюриху фінансова інституція для заграничних валют з метою, закупити чужі банкноти і грошеві знаки на всіх швецьких ринках. Ці ноти опісля будуть вимінені облїґаціями інститута і заховані до того часу, поки заграничний курс поправиться, і можна буде ноти розпродати з зиском.

Кредити для Австрії. New York Times повідомляють, що Сп. Держави виготовляють для Австрії кредит в висоті 70 міліонів долярів, який буде зреалізований в місячних сплатах по 9·6 міл. дол. Далі подає Evening Standard вістку, що Анґлія й Франція згодилися, виєднати Австрії кредит на 40 міл. фунт. стерл.

Соціялізація в Чехо-Словаччині. В Чехо-Словаччині ведуться наради в справі соціялізації деяких галузь економічного життя. Труднощі лежать в тім, що заграничний капітал по більшій части відмовляється від співучасти в відбудованню господарства там, де соціялізація стоїть на державній проґрамі. Анкети і переговори ще не дійшли до певного рішення. Інвестіційна чинність в Чехії тому не дуже розвивається, що судьба нових підприємств не запевнена, коли соціялізація малаб дійсно зреалізуватись.

Французький капітал а австрійська машинова індустрія. Недавно загостила до Відня французька комісія підприємців і банкірів з метою, провірити стан австрійської машинової індустрії. Французькі підприємці задумують перебрати головну часть австрійського машинового промислу в свої руки — формою закупна акцій або співучастю капіталами. Поки що заявили деякі з визначніших австрійських заводів, що вони не мають намір відпродати свою зависимість, бо в слідуючих роках майбутньої відбудови сподіваться вони настільки роботи, що утримають свої заклади з достаточним заробітком.

Урожай в Америці. Американський сільско-господарський уряд подає остаточні цифри урожаю за рік 1919 слідуючі числа (зараховані в міліонах bushel): зимове жито 732, весняне 209, жито в сумі 941, кукуруза 2917, овес 1248, риж 88, лій 9. Урожай тим самим відзначається великою плідністю.

Зі страйкової хроніки. В Льондоні сподіються вибуху загального страйку всього персоналу з 42 театрів міста. На 1. січня 1920 вибираються страйкувати 50.000 робітників льондонських готелів і реставранів. — В Буенос-Айрес тріває страйк далї. В деяких містах прийшло до крівавих сутичок між страйкуючими а поліцією. Арештовання не перестають. Страйк поширюється.

Американський національний комітет для европейських позик. З Вашінґтону повідомляють, що американський національний комітет для фінансування европейських держав виготовляє позиковий проєкт, на підставі якого має бути уділений кредит европейським краям в виситі всього на всього 2—4 міліярдів долярів. Позика має служити закупнові на американських ринках. До виділу цього комітету належать між иншим давнїшій президент Тафт, відомий банкір Морґан і 15 визначніших мужів Сп. Держав. E. Filene, діректор об'єднаних торгових камер, виготовив подробиці пляну. Він пропонує видати 5-долярні наділи (акції), щоби тим уможливити як найдальше розповсюднення позики між населенням. Пропаґанда приготовляється заразом в великих розмірах.

Орґанізація експортової торгівлі в Америці. В Ню-Йорку засновано великий союз експортових підприємств, в якому верховодитиме відома фірма Pierpont Morgan. Ця орґанізація має на меті фінансувати вивозову торгівлю і пошириться незабаром на инші підприємства. До неї приступають між иншим транспортові і корабельні підприємства, банки і промислові інституції.

Американські міліярдери. Westminster Gazette повідомляє з Ню-Йорку: Після найновіших виказів податкової комісії обчислено зараз 20.000 доляр-міліонерів. Це число побільшується річно о 2000. В ньому зараховані всі особи, що з самих відсотків збірають річно 50.000 долярів. 4 особи мають відсоткові доходи поверх 5 міліонів річно. Підчас війни прибуло 12.000 нових долярів-міліонерів.

Обмеження американських кредитів для Европи. „New York Herald“ повідомляє, що всі будучі позики для Ервопи не будуть більше уділені з державних фондів. Державна скарбниця підчинена тепер безпосередній контролі конґресу. Через те може Европа в найліпшім разі тільки сподіватись улекшення при сплаті відсотків. Всяка нова позика, кожний новий кредит буде залежати від приватного капіталу Сп. Держав, як що він бере ризико на себе і не жадає державної ґваранції.

Французька льосова позика. Французька камера приняла закон, яким установляється нова внутрішня позика. Ця позика представляеть комбінацію з льосової (преміової) позики й звичайної, опроцентованої по певним відсоткам. Власник позикового паперу дістає 5% номінальної вартости й бере далі участь в льосованню. Йому запевнюється далі сплата в висоті 150 фр. за кожну 100 франкову пайку. Окрім того наступить емісія нище номінальної квоти (парі). Амортізація має наступити протягом 60 років. Купони не підлягають оподаткованню.

Фінанси Норвеґії. З Копенгаґи повідомляють: Норвежське статистичне центральне бюро видало перегляд норвежских фінансів. Визичені чужим державам гроші виносили 1. мая 1919 р. 2412 міліонів норв. корон. Відбудова норвежского торгового фльоту вимагатиме 600 міліонів норв. корон. Норвежський довг в формі обліґацій, акцийних паперів і банкових вартостей обчислюється на 780 міліонів. Підчас війни набуто за границею імобілій за 50 міліонів і вартних паперів за 285 міліонів корон. Після 1. май 1919 погіршився білянс в дечім, головно з приводу надмірного імпорту. Ввіз за час від мая до грудня оцінюється на 1760 міліонів, вивіз на 600 міліонів. Норвежський уряд заміряє провірити всі ціни, зреформувати закони про ввіз, головно люксусового товару, і видати заборон на імпорт поодиноких предметів.

Торговий договор між Югославією і Австрією. Більградська „Політіка“ повідомляє, що перед днями підписано міністром Крістаном новий торговельний договір між Югославією а Австрією. Договір обіймає всі точки первісної умови, заключеної перед 5 місяцями, і деякі нові услівя, які будуть згодом опубліковані.

Французькі воєнні кошти. Міністр фінансів Кльоц заявив в французькій камері, що загальна сума воєнних коштів для Франції виносить 200 міліярдів франків.

Нові митові зарядження в Польщі. З днем 10. січня 1920 р. увіходить в життя нове митове розпорядження в Польщі, яке заступати має всі дотеперішні німецькі, російські і австрійські установи. Поодинокі точки цього зарядження достроєні до установ дотеперішних тарифових законів. Нове є зарядження, що продукти сільського господарства, що походять з округів, розділених митовою лінією і підчинених адміністративно польським урядам, вільні від оподаткований. Сплата митової тарифи повинна відбуватися в золотій валюті. Покищо однак може вона бути залагодженою в нотах польської державної скарбниці, — з узглядненням аж'а, висоту якого назначує відчасу до часу уряд. Польський уряд рівнож і назначує заграничні валюти, які при сплаті мита дозволені. На 10. січня 1920 р. буде виданий новий митовий тариф, який досі ще не став опублікований.

Викоп вугілля в Анґлії. Секретар Monmonthshire and South-Wales Coal-Owners-Association видав звіт розвитку вуглевої продукції в З'єдиненій Брітанії, в якому поданий вплив 7-годинного дня праці і нових соціяльних установ.

В році	Загальне добування в 1000 тон	число робітників	число тон на робітника за рік
1913 . .	287.411	1127	254
1914 . .	265.643	1033	234
1915 . .	253.179	953	265
1916 . .	256.348	998	256
1917 . .	248.473	1021	243
1918 . .	227.714	1008	225
1919 . .	223.315	1130	197

З табелі виходить, що ефект роботи зменшився від р. 1916 постепенно і що він в р. 1919 (по оцінці знавців) знизився супроти 1916 р. о 25%. Скільки цього пониження ефекту припадає на скорочення часу роботи, не можна було покищо розібрати.

З українського життя на чужині.

Членом Діректорії Української Народньої Республіки Андр. Макаренком і міністром земельних справ Мик. Ковалевським зроблені відповідні заходи, що-би з України було відправлено декілька вагонів хліба і цукру для бідних і голодних дітей Відня.

— —

Проф. М. Грушевський звернувся до заряду анґлійської робочої партії з меморіялом, в котрім, представляючи неможливі відносини, витворені в Східній Европі бльокадою і внутрішньою війною, накликує згадану партію, аби своїм впливом подвигнула анґлійську демократію виступити в ролі посередника в упорядкованню відносин в Східній Европі, чи то в формі парляментарної делеґації, чи хоч би делеґації анґлійських соціялістичних партій.

— —

Цими днями фінансовим диктатором У. Н. Р. п. Мартосом була призначена ревізійна комісія для перегляду наших фінансових операцій за кордоном в складі Фріка — урядовця з Берлінського посольства, Скоропись-Йолтуховського та Ісікевіча — фінансового аґента у Відні. Позаяк сам п. Мартос зараз непевен в тому, чи має він право ревізувати кого небудь, чи він сам мусить стати об'єктом ревізії, до того-ж в складі комісії не було ні одного спеціяліста, котрий розумів би що небудь в фінансових справах, то ревізія так і не відбулася. П. диктатор скілька разів призначав її, а на другий день відміняв. Зараз п. диктатор прибув до Відня з докладом про свою роботу одному з членів Директорії.

— —

В звязку з останніми подіями на Україні, за кордоном орґанізувалась компанія з американських та бельґійських капіталістів з складовим капіталом в скільки сот міліонів. Головне завдання компанії, вступивши в тісний звязок з українськими кооперативами, налагодити з одного боку доставку товарів на Україну через Одесу, а з другого боку добитись реґулярного вивозу зерна і сирівців з України через південні наші порти. Компанія дає свій тонаж і забезпечує великою неустойкою виконання контракту. Зараз ведуться переговори компанією як з представниками Дніпросоюза, так і Оцукса. Маємо надію, що наші кооператори спроможуться хоч тепер зібрати свій знаменитий кворум і перейти від слів до діла. До представників компанії залицяються вже представники Денікіна.

— —

В звязку з сумними подіями на Україні до Берліну з'їхалось в остатні часи чимало високих послів української республіки за кордоном. Найчастіше їх можна бачити на Kleist-Strasse Nr. 25 в помешканню фінансового аґента У. Н. Р. п. Супруна.

— —

Нам пишуть з Берліну, що тяжко занедужавший недавно посол Порш видужав і має намір задовольнити бажання українського уряду побачити його. Місце посла Порша заступить посол з Швайцарії Василько. Кажуть, що п. Порша скільки раз запрошував уряд прибути на Україну, а він все слабував. Зараз п. Порш має намір заняти посаду Голов. комісара Оцукса в Анґлії. Згода Оцукса на це призначення поки що неотримана.

— —

Нас сповіщають, що в найближчі дні в одному з центральних міст Европи має відбутись надзвичайної ваги нарада, в складі представників центральних комітетів всіх українських партій, союза українських кооператорів та инших орґанізацій. Союз українських журналістів і письменників теж отримав запрошення надіслати трьох представників на ту нараду. Головна увага буде звернена на вияснення як

політичної сітуації на Україні, так і тих засобів, які мусять бути вжиті за кордоном для допомоги українському урядові.

— —

В той час як на Україні загинула майже вся армія від тифів, віспи, холери та инших слабостей за браком медікаментів і лікарської допомоги, у нас за кордоном є досить великі санітарні орґанізації та ще більші запаси медікаментів; в одній Франції закуплено і лежить на складах біля 25 ваґонів санітарного майна. Цікаво було-би знати, чого ті лікарі ще й досі сидять без діла тут за кордоном і через що ще і досі не відправлено на Україну ними хоч-би оттого майна? З свого боку ми постараємось освітити це питання в одному з найближчих чисел.

— —

Кажуть, що наше міністерство закордонних справ спромоглось накінець на розпорядження, позбавити дипльоматичних пасів „куховарок“ та ріжних спекулянтів, що так безсоромно компромітували українське імя за кордоном. Давно пора було це зробити, а не чекати вказівок чужих міністерств.

— —

Цими днями в Берліні, зприводу трезоімеництва трьох видатнійших українських дипльоматів — Миколи Залізняка, Миколи Василька і Миколи Порша відбувся гучний раут, на котрий були запрошені найвидатніші представники берлінської української кольонії — члени санітарної місії, урядовці посольської канцелярії, п. Філіповіч, Мартос і т. д. Присутній на рауті кол. міністр сказав чудесну промову про три дуби, під розкидистим гиллям котрих ховається від бурь і непогоди уся Україна — галицька, буковинська і наддніпрянська. „Три дуби“ були дуже завдоволені промовою. А неприсутний на рауті поет Валентін з цього приводу написав навіть нову поетичну хрію про „Два з половиною Миколи“. Трезоіменитим Миколам були піднесені гостями подарунки. Ми з свого боку в подарунок високим іменникам надрукуємо новий твір славетного барда.

— —

Прибув до Берліну п. Микола Залізняк, що Темницьким помилково був призначений до Гельсінфорса заступником українського посла. Коли-б йому не було дано ще великі кошти на видатки, п. Залізняк загрожує закінчити свою многоплодну діяльність, видавши своїм помічникам забезпечення за три місяці вперед. Цікаво було-б довідатись, що на це скаже справжній посол, призначений Директорією, п. Кобилянський.

— —

Прибув до Берліну, але далі не може виїхати, призначений головою місії до Льондона, член Ц. К. ес-ефовської партії Марголін А. Д. Причина невиїзду та, що колишній голова місії Лікорь. Стаховський забравши в лантух скілька сот пудів стерлінґів і залишивши без гроша свою місію, поїхав на Україну в надії отримати ще більш високе призначення. Цікава деталь — п. Лікорь Стаховський, переконавшись остаточно в своїй непридатности до дипльоматичної роботи, ще в літку подав заяву урядові про демісію і справи передав голові голяндської місії п. Яковліву. Але гроші залишив за собою, чекаючи мабуть приїзду нового голови.

— —

Нас сповіщають, що наша швайцарська місія, отримавши за останніх кілька місяців біля міліона франків в швайцарських та инших валютах, зараз знов нуждається в коштах; бо з від'їздом барона Василька до Берліну каса місії залишилась без грошей. Тим часом як Українська Республіканська Капеля теж тяжко бідує, але через те, що за той же час не дістала від уряду ні одного сантіма, не вважаючи на те, що голова Директорії Петлюра наказаз асиґнувати на її подорож біля двох міліонів французьких франків. Від адміністрації Капелі ми довідались, що до бідування її багато спричинився і теперішній фінансовий диктатор Української Народної Республіки за кордоном Мартос, перекресливши ще в Жмеринці увесь бюджет Капелі. Бо на його думку — це „предпріятіе убиточное! . . .“

— —

Серед берлінських російських кол чутка про демісію українського посла викликала чималий жаль. П. Порш придбав сімпатії Росіян тим, що почав видавати допомогу „беженцам“-офіцерам з російської Бермондтовської армії. Правда, те офіцерство тут же і залишало ту допомогу по ріжним патріотичним інституціям, на взірець „Blauer Sarafan“ („Синій Сарафан“); але майбутні добровольці, направляючи свої стопи до Одеси, обіцяли навіть в штабі Денікіна розповісти про

щедрість берлінського українського посольства. Шкода тільки, що та „благотворительность“ процвітає за кошт українських як би тільки диппльоматичних — то Господь з ними, — а й культурних інституцій.

— —

Прибули із Берліна Олесь, Піснячевський, представник фінансової місії Арістархов, голова Віденського українського інформаційного бюра Бриндзан і фінансовий диктатор Укр. Н. Р. за кордоном Мартос.

ОГЛЯД ПРЕСИ.

Проф. М. Грушевський про положення на Україні.

В своїй промові в французькій палаті послів 23. грудня 1919. премер Клемансо, говорячи про політику антанти проти бувшої Росії, заявив, що антанта думає при помочі нових держав під проводом Польщі окружати совітську Росію кільчастим зелізним дротом.

З цього приводу нинішня соціялістична „L'Humanité“ містить отсей лист проф. Мих. Грушевського.

П. Клемансо числить також на Українців як на протибольшевицьку сторону. Може бути, що відомости, які я дістав з України, будуть мати для вас інтерес.

В тім самім часі, як ґенерал Петлюра опустив Каменець, відданий в польські руки й удався до Варшави, — найвизначніші представники українських соціялістичних партій зорґанізували українське правительство в Білій Церкві, яка є центром українських селянських повстань. Бувший міністер Центральної Ради Ткаченко є президентом кабінету і міністром внутрішних справ, в кабінеті беруть участь: бувший президент кабінету Директорії Чеховський, бувший член большевицького уряду на Україні Мануільський і міністр праці в Каменецькім кабінеті Безпалко.

Цей кабінет є очевидно в близких зносинах з совітським урядом, про що свідчить імя Мануільського, і Галицькі Стрільці (20.000) під командою свого отамана Коновальця прилучилися до цього кабінету й піддержують його. Це вони очевидно взяли Київ, який — як це певне знаємо, є в українських руках.

Отсе відомости, які ми дістали. Може Клемансо зможе їх провірити і вияснити нам, на яких Українців він числить, щоб реалізувати свої пляни?“

Умови миру з Совєтською Росією.

Д. П. Тирса, статтю якого ми реферували в одному з останніх чисел „Волі“, кінчає її в останньому 8. числі „L'Europe Orientale“ з 16. грудня 1919. В попереднім числі він обговорив, в який спосіб може настати мир між Антантою і Совєтського Росією. В дальшій частині П. Тирса обговорює умови миру з інородцями і відповідає на питання, чи можливе замирення між большевиками і контрреволюціонерами: Колчаком, Денікіним і Юденічем.

Шановний наш земляк з Кубані обговорює і аналізує усі умови миру, які передав „совнарком“ зразу сенаторові Бюллітові, потім депутатові анґлійського парляменту, полковникові Мейленові: Ось ці точки і їх аналіза.

1. Всі уряди, які істнують на території бувшої Росії, заховують заняту нами територію. Большевики вичислюють з нових держав тільки Фінляндію, Латвію, Естонію і Литву і поминають мовчки Білу Русь, Україну, Дон, Кубань, Північний Кавказ, Грузію, Азербайджан і Арменію. Одначе ці держави, котрі налічують більше як 60 міліонів людности, і коли большевики не схочуть їх визнати, то мусітимуть вести з ними дальше війну, котра не конче мусить скінчитися перемогою, коли візьметься під увагу розбурхану національну свідомість тих південно східніх народів. Тому, коли большевики хочуть дійсно миру, вони мусять визнати повну су-

веренність цих народів в їх етноґрафічних безсумнівних межах.

2. Совєтський уряд буде мати вільний доступ до всіх портів бувшої російської імперії. Під вільним вивозом і ввозом треба розуміти всі роди товарів (розуміється опріч муніції), які належать громадянам Совєтської Республіки і самій республиці, при чім совєтський уряд не має права обмежувати вмішуватися повновласти самих портових муніціпій або контролювати їх акцію.

П. Тирса не робить цій точці ніякого закиду і думає, що в тім питанню найлекша згода, бо сусіди Совєтської Росії не думають бльокувати московського народа, котрий розпоряджає великими резервами предметів поживи, палива і т. д.

3. Громадяне Совєтської Республіки матимуть свободу руху в краях союзників під умовою, що вони не будуть втручуватись у внутрішню політику цих країв. Таким самим правом користуватись будуть громадяне країв Антанти в Совєтський Росії. Коли під словами „союзні краї“ треба розуміти нові держави, то треба поробити деякі осторожности проти заливу цих країв громадянами совєтської республіки, бо ці громадяни не відзначаються згідливостю і є прихильниками дивовижних ідей. Застереження необхідні для спокійного і працьовитого життя сусідних народів. Також необхідно заґарантувати безпеченство несовєтським громадянам в совєтській республиці.

4. Амністія буде застосована до всіх політиків, увязнених совєтським урядом і другими урядами, котрі сформувались в Росії. Вона буде застосована до вояків, котрі боролися проти совєтського уряду або проти других російських урядів. Застерігаючись проти вислову російських в відпошенню до інородчеських урядів, П. Тирса уважає цю умову справедливою і саму собою зрозумілою. Така амністія вже впрочім істнує в деяких краях (так на пр. на Кубані проголошено загальну амністію).

5. Всі чужі війська мають бути відкликані з Росії і відмовлена всяка мілітарна підтримка якому-б то не було російському урядові. Рівночасно уряди, совєтський і несовєтський — погодяться в напрямі зменьшення виробу муніцій.

Цю точку П. Тирса уважає неповною і неясною. Муніційні фабрики побудовано за старого централістичного режіму тільки на московській етноґрафічній території. Немає їх на територіях нових Республік і тому, коли мається обмежати продукцію муніції, так це може відноситься тільки до Совєтської Росії, Слово обмеження тут не на місці. Не обмеження, але уреґульовання, бо инакше нові республіки, на території яких немає муніційних фабрик, були-б безборонні в разі нападу з боку Совєтської Республіки. Це питання може уреґулювати міжнародня комісія.

6. Совєтський уряд і другі уряди створені в Росії, визнають всі зобовязання фінансової натури, заключені бувшою російською імперією з другими державами. Що до цеї точки, токожна держава, створена на території бувшої Росії, уважає її самозрозумілою. Питання зводиться до пропорціонального розділу зобовязань і до їх виконання.

На таких умовах, розуміється з деякими поправками і модифікаціями, які можна би поробити підчас самих переговорів, можливий мир між Совєтською Республікою і „інородчеськими“ державами. Розуміється, що ті держави повинні дістати інтернаціональну ґарантію виконання умов миру. Міг би повстати між новими державами мілітарний дефензивний союз.

Одначе цілком не можливий є мир між Совєтською Республікою і контрреволюційними ґенералами (Колчаком, Юденічим, Денікіном і Аваловим-Бермонтом) а це ось з яких причин: суперечки цих ґенералів з большевиками мають характер громадянської війни, характер боротьби за владу на тій самій території і над тим самим народом. Большевики і ґенерали взаїмно себе виключають: оба елементи не можуть в ніякому разі жити на одному місці побіч себе.

Впрочім, що станеться з тими ґенералами, коли заключиться мир між Совєтською Росією і новими Республіками. І они не зможуть продовжувати боротьби, вони розтопляться як сніг на сонці. Досвід показав, що Юденіч не може боротись довше без підтримки балтійських держав, а Авалов-Бермонт істнував тільки, дякуючи підтримці Німців, і то його авантюра кінчається. Що до Денікіна, то його фронт розлазиться, і він незадовго буде знищений, дякуючи своїй політиці до місцевих урядів. Остається Колчак, котрий

не дістає і не може дістати підтримки з боку жадної з нових держав і котрий в своїй боротьбі опірається виключно на московський елемент. Одначе чи можна серіозно говорити про „здобуття ним Москви“, коли проти нього звертається теперь навіть московська людність на Сібірі?

Що до фронту Арханґельськ-Мурман, то він ще меньше серіозний як попередні. Як тепер справи стоять, мир між Совєтською Росією з одного боку і Антантою та „окраїнними“ державами з другого, показується дуже можливим. Не відкличним результатом признання такого стану справи буде безперечно усунення з лиця землі армій „велико-руського“ походження.

На кінці статті автор застановляється над питанням, чи заключення миру на сході означає зміцнення становища большевиків, і відповідає на нього неґативно. Тільки дякуючи війні проти контрреволюції, большевики можуть розвинути свою пропаґанду. Московський народ налічує міліони селян, котрі від революції дістали землю і котрі в даний момент тільки в большевиках бачуть своїх оборонців проти давніших гнобителів, яких репрезентують контрреволюційні ґенерали. Московські селяне тільки тому підтримують большевиків, що бояться утратити землю.

З хвилею, коли заключиться мир, зникне боязнь, скінчиться террор і панування скрайніх елементів. В нових державах буде можливим зміцнити становище демократії і повалити реакціонерів, котрі спекулюють на боязнь перед большевизмом. І держави Антанти тільки зиськають, коли будуть відділені від Совєтської Росії барієром нових демократичних держав.

Тільки мир на Сході Европи може усунути два елементи анархії: большевизм і революцію. Східній мир є отже великою проблемою дня, і її конче треба розвязати в найкоротчому часі.

Політика дротяних перешкод на сході.

Клерикальна і контрреволюційна віденська „Reichspost“ помістила в числі 3-ім з 3. січня ц. р. статтю під наввою: „Stacheldrahtpolitik im Osten,“ яка свідчить про те, що навіть в буржуазних і клерикальних колах Европи починають тверезо глядіти на східньо-европейське питання. Стаття тим цікавіша, що давніше „Reichspost“ займала до контрреволюційної акції Антанти на сході Европи прихильне становище. Так отже Денікіна починає покидати европейська контрреволюція. Тільки „самоотверженныя хахлы“ з галицької парижської делеґації, п. п. Панейки і Томашівські і з „Національної Ради“ з п. п. Петрушевичами і Цегельськими на чолі судорожно тримаються представника чорної, навіть для австрійського контрреволюціонера, за чорної реакції.

Стаття констатує на початку, що спроби Антанти відбудувати „єдину і неделиму“ Росію, де малиб перевагу Великороси, не удались з приводу поражень Денікіна, Юденіча, і Колчака.

Великоросійський царизм, оборонцями якого були три названі ґенерали, показався нездібним побороти большевизм, бо хоч російський народ не любить большевиків, то він ще в більшій мірі ненавидить царське минуле і боїться його поворату. Є дві причини неудач контрреволюційних армій: 1. Бездарне командування і 2. Політика супроти тих східньо-европейських немоскалів, котрі забажали бути самостійними. Замість того, щоби був уложений якийсь одноцільний протибольшевицький воєнний плян контрреволюційних армій, розділених від себе великими просторами, кожна з тих армій робила походи на свою власну руку, тратила голову при часових удачах і авантюрувалась, заходячи неосторожно в глибину краю і не забезпечивши собі перед тим тилу. Це мало той наслідок, що при першій неудачі контрреволюційна армія не могла вже піднестися. Неодноцільність пляну, впрочім, дозволила большевицькому командуваню концентрувати великі сили в однім місці і розбивати контрреволюційну армію одну за другою.

Ще більш безглуздою як контрреволюційна стратеґія була контрреволюційна політика побитих тепер ґенералів. Замість, щоби шляхом визнання самостійности України приєднати для боротьби з большевиками український народ, зажадав Денікін абсолютного поневолення Українців Великоросами і переслідував українську культуру та українських па-

тріотів. Ця обставина, як також вбивства та насильства над українською людністю з боку недесціплінованих добровольчих „орд Денікіна“ викликало на його тилах“ повстання українських селян. Не дивлячись на це, Денікін не мав нічо розумнішого до роботи, як ослабити свій большевицький фронт, який між тим тягнувся на лінії Арьол-Вороніж-Тамбов, напавши на війська Петлюри. Вправді Денікінові вдалося зоволодіти на короткий час Київом і, при допомозі зради ґенерала Тарнавського, правобережною Україною, одначе на лівобережній Україні задали денікінським військам повстанці і большевики такий удар, що сам Денікін віддав командування над решткою розбитої армії ґенералові Вранґелеві і сам диктаторує „тепер тільки над малим крайчиком“ над Азовським морем. Взявши під увагу, що проти його піднісся Кавказ, Кубань і Дон, і що антантські банкирі не хочуть вже дальше фінансувати контрреволюційних військ, підприємство Денікіна можна уважати покінченим.

Політика Денікіна буча тим більш безглузда, що він повторив ті самі експерименти, які не удались перед тим вже другим ґенералам: Юденічові і Колчакові. Тільки своїй русифікаторській і недемократичній політиці супроти балтійських народів: Естонців, Латишів і Литовців, має завдячувати Юденіч страшливе пораження під Петроградом. Ці самі методи привели до упадку Колчака. Так отже замість того, шоби повалити большевиків, контрреволюційні ґенерали догрались до того, що з кінцем 1919. р. справа стоїть гірше, як на початку. Тепер Україна підпадає під большевицький вплив.

Дальше автор статті обговорює спроби Совєтської Республіки заключити мир з Антантою. Як можна було сподіватися, автор противиться заключенню, бо думає, що большевики ужиють „передишки на те, щоби зреволюціонізувати цілий світ.“ Він імпутує большевикам велитенські пляни зболъшевичення Хин і Індій, щоби потім з хінськими і індійськими червоними арміями розпочати похід проти Европи. Супроти цього антантська політика хоче відгородитись від совєтської Росії „дротяними перешкодами.“ Поляки мають заключити з державами „окраїнними“ із Румунією мілітарний союз, і війська цего союзу не мають мати аґресивних намірів, а мають тільки боронити Европу перед большевицьким заливом. Сподіваються, що шляхом такої політики ізоляції московський большевизм сам в собі задушиться.

Ця „Stacheldrahtpolitik“ неудасться вже хочби для того, що Поляки не здібні до з'орґанізовання такого союзу. Треба було підтримати Україну рік тому, коли вона була антантофільська і коли парижська конференція мала повагу. Тепер: zu spät! — мовляв барон Мум, київський посол Німеччини.

Українська республіканська Капеля у Франції.

Georges Pierfitte в тулюзській ґазеті „La Dépèche“ вмістив 23. листопада таку рецензію:

Аматори музики, які на наш енерґійний заклик, прийшли принаймі на другий концерт, що відбувся вчера ввечері в невідповідній залі Jardin Royal, певне не жалують своєі подорожі під нічним безнадійним дощем і, тішуся думкою, будуть вдячні за впертість, з якою мої колеґи і я запрошували їх на це незабуваеме артистичне свято. Я думаю, що вони, як і я, були глибоко зворушені, слухаючи цих чудових безкористних артистів, які взяли на себе гідне подиву завдання обїхати світ, щоби розкрити перед всіма мистецькі скарби їх рідного краю, який вирвався на волю, показати красу істнування, якої ми досі не підозрівали.

Бо Національний Український Хор є щось инше ніж хорове товариство, це справжня державна інституція, виконуюча місію дуже високої ваги. Після жалкого кінця Миколи II-го і розкладу його держави молода українська республіка, знову ставши вільною, зараз же взялася за орґанізацію свого політичного життя і почала розвивати всі галузі своєї національної культури. Вона порішила довести світові, що народ український має свої властиві етнічні ознаки, і що це помилка рахувати Українців Руськими. З цею метою була утворена між иншими установами музична секція, яка мала завданням збирати й видавати народні пісні, а також засновувати „Національні Хори“. Один з таких власне хорів

під керовництвом діріґента О. Кошиця, ґенерал Петлюра, диктатор, післав в артистичне турне по Европі: так що це є ґрупа першорядних артистів, талант яких стає ще яскравішим під впливом патріотичного почуття в його найвищій найчистішій формі.

Визнаю себе безпомічним передати враження від цих двох концертів, які були годинами чистої радости. Щоби уявити це, треба було почути цей надзвичайний вокальний оркестр Славян, у яких спадковий музичний смак виробився до надзвичайної тонкости при допомозі нечуваної музичної культури. З перших аккордів ґубиться почуття реальности; забуваєш убогу землю і переносишся уявою в якийсь священий храм, де святкується чудесний культ вічної краси. Бо це вже не є звичайні співаки, які стоять рядами перед діріґентом, — це жреці і білі весталки палкої релiґії; віра наповняє всю їх істоту: вони побожно схиляються перед своїм вождем, який чарує їх тим вогнем, який палає в ньому. Він править ними своїми жестами то мягкими то траґічними, то журбованними то молящими. Відчуваєш ясно, що цей ґеніяльний керовник творить річі і викликає їх до життя в той самий мент, коли діріґує. Здається, що він дійсно грає на чудовому людському струменті, при чому мозок і серце кожного з 60-ти співаків входить в якийсь таємничий, телепатичний звязок з його мозґом і його серцем.

Але при тому яка дисціпліна! Яка підлеглість ідеї, владу якої почуваєш над цими незрівняними співаками. Щож до переведення цеї ідеї в життя, яка невмолима вірність згуку! Яка чистота! які нюанси і яка точність! Ні найменшої зачіпки в найтрудніших переходах. Яка рівновага, яка досконала суцільність! Ні один голос, ні навіть тембр голоса не виділяється з поміж других: ні один реґіетр не переважає ні на йоту; все зливається в єдиний суцільний згук, який робить часами іллюзію ідеального гармонійного орґану з глибокими педалями. Я помітив, як що не помиляюсь, парадоксальне contre si bemol в басах.

Проґрами цих двох концертів складалися з народніх пісень, колядок, взятих з української фолькльору, але учні Лисенка прикрасили їх примітивну безпосередність оріґінальними контрапунктами, імітацією і контрасуб'ектами, незрівняними своїм богатством. Кажуть, що Українці з славянських народів найближче підходять до нас по темпераменту, і дійсно твори, які ми чули вчора і позавчора, не носять печаті безнадійности, вони не мають „покаянного стилю" руських пісень; в цих творах навпаки відчуваєш якийсь оптимістичний юмор, делікатну фантазію, яка не раз викликала у мене згадки про наших прегарних композиторів XVI-го віку.

П. Кошиця і його чудових співаків приймали на диво. Безконечні оплески, вимагання повторювати, тріюмфальні овації. І навіть у богатьох я бачив щирі сльози, які стояли і в моїх очах, — добрі сльози хвилювання и радости.

Georges Pierfitte.

* * *

Тулузька „Le Telegramme" од 22. листопада містить такий заклик:

Тулузці не подібні до Вірюлія, який зітхаючи казав „О, Русь, коли я побачу тебе?" Вони не зрушились з місця, щоби побачити й послухати Українців, які між иншим протестують, коли їх рахують Руськими. Це перш усього велика шкода для Тулузців, які позбавили себе приємности почути чудовий хор, а по друге і для хора, який заслуговує мати повну залю.

Пізний час примушує мене відкласти на завтра докладній звіт з цього чудового концерту, який тільки що закінчивсь серед окликів і овацій, але я хочу дати добру пораду тим в Тулузі, хто любить спів, а таких є богато — отже раджу їм поспішити сьогодня ввечері в Jardin Royal. Вони мають нагоду, яка може ніколи не повториться, почути оріґінальну, мальовничу музику в чудовім виконанні, де все досконале: голоси, інтерпретація і самі твори,

Сьогодня св. Цецилії: це буде найкращий спосіб відсвяткувати цей день. І аматори гарних голосів будуть задоволені.

В Тулузі є звичка питати „oun soun las bassos?" де баси? Не вагаючись, відповідаю; „В Українськім Національнім Хорі." І які баси! 32 фунтів. Отже спішіться сьогодня ввечері в Jardin Royal, і ви не пожалуєте.

Участь Жидів в большевізмі.

В грудневій книжці місячника „Deutsche Rundschau" читаємо статтю Ілії Гурвіча під назвою: „Der Anteil der Juden am Bolsche-

wismus“. Стаття поділяється на три частині: історичну, психольоґічну і сучасно фактичну. В тій останній частині автор обговорює відношення Жидів-большевиків до самого жидівства.

В першій частині (історичній) автор представляє нам в загальних рисах історію робітничого жидівського руху і ставить тезу, що „участь Жидів в большевицькім руху в ніякому разі не повстала через ніч, тільки як большевізм взагалі є неправесною дитиною соціялізму, так і большевицький рух між Жидами вийшов з попереднього соціялістичного руху, який поніс соціялістичну думку в широкі кола жидівського народа в Росії і зарані підтотовив ґрунт для пізнішого скрайнього напряму“. Цю тезу доказує автор історичними даними. В кінці 80-тих років 19. віку починається серед Жидів плянова пропаґанда і орґанізація, котра 1897 року скристалізувалась в партію „Бунду“. Від того часу рух розвивається, і 1903 р. партія налічує в „черте оседлості“ 30.000 з'орґанізованих членів. Вона має свої місцеві відділи в Варшаві, Лодзі, Білостоку, Ґродні, Вильні, Двинську, Ковні, Вітебську, Мінську, Гомелі, Бердичеві, Житомірі і Ризі. Офіціяльні відносини до російських соціялістичних партій реґулювались після того, оскільки вони визнавали федеративний прінціп. Цей прінціп був відкинений в 1903, але признаний в 1906. Помилявся-би той одначе, хто би думав, що члени „Бунду“ — націоналісти. Вони поборювали навіть націоналістичний рух серед жидівського робітництва і ворожо відносились до „Серп'а“ (соціялистическая еврейская рабочая партія) і до „Поале-Ціон'у“.

Вже в тім періоді одначе соціялістичні жидівські елементи виходять з жидівських рямців і вливаються в могутню всеросійську соціялістичну течію, зміцнюючи її і поширюючи. Цей вихід завершився в троякий спосіб: в „черті осілости“ перевів „Бунд“ 1905 ґенеральний штрайк разом з російськими орґанізаціями; в підземеллю, в якому соціялістичні жидівські елементи не обмежилися тільки на „черту“; в решті в студентських орґанізаціях, в котрих жидівські студенти працюють паралельно з російським студентством.

Коли після большевицького перевороту в жовтні 1917 р. вирпнули постаті Троцького, Йоффе, Каменєва, Зіновєва, Радека і Урицького, ні для кого не було це несподіванкою. Це вирпнули з підземелля давні партійні діячі. Одначе визначна роля, яку відгравають Жиди-соціялісти в російській і тим самим в світовій політиці, мусіла поставити руба питання не так на квалітативну, як радше на квантітативну участь Жидів в большевизмі. Цим питанням займалася російська публічна опінія за кілька місяців перед большевицьким переворотом, і проти гнетучого антисемітизму мусів виступити Максим Ґоркий в своїй ґазеті „Новая Жизнь“. Він цілком слушно зауважує, що Жиди беруть участь не тільки в большевицько-комуністичнім руху, але більшість їх належить до антибольшевицьких так соціялістичних, як також буржуазних партій, і що зр внання Жид-большевик — неправдиве. Це ствердилось підчас панування большевиків. Замах на Леніна виконала Жидівка-соціялістка (Дора Каплан), Урицький, большевицький інквізитор, упав з руки Жида (Володарський). Одначе факт лишається фактом, що на чолі большевицького уряду стоїть багато Жидів, хоч участи їх статистичними даними докладно означити не дасться. І тому треба звернути не на квантитативний бік питання участи Жидів в большевізмі, але радше на квалітативний психольоґічний.

В своїй знаменитій книжці „Лясаль“ говорить Герман Онкен про „неісторізм“ і „діялектику,“ які „часто заходять підчас переходів в історії“ як перехід Жидів з ґгета до освіти. Момзен — каже Онкен — називає Жидів декомпозиційним елементом у всесвітній історії, але це відноситься як раз до того періоду, коли розкладаються старі основи суспільства (станова орґанізація) і творяться нові: цей процес розкладу дуже приспішується участю еманципованих Жидів в науці, літературі і публичнім життю. Німецька історія дає нам імена жидівських діячів, Гайного і Берна, Маркса і Лясаля, як представників радикалізму. Оба моменти: вихід Жидів з ґгета і розклад старого суспільства знаходимо також в найновішій Росії. Тільки цей процес розкладу ще більше катастрофальний як на заході Европи. До „неісторізму“ і „діялектики“ Жидів долучується тут космополітізм Москалів, ідеї „вселюдства,“ які заступає російська література від Чаадаєва до Мережковського. І саме тут бачимо духове спорідненя в умовості Жидів і Москалів. І одні і другі думають неісторично, а діялектично, що стверджує також Онкен, подаючи духову характеристику Лясаля.

Цю нереальність думання підвищує ще обставина, що ідеї соціялізму у Москалів і Жидів черпаються з книжок і брошур, а не з життя, і цілком слушно зауважив сіоніст Лєвін, що „соціялістичні батьки жили принайменьше з „капіталу“ (Маркса), а сини тільки з процентів. Все-ж таки участь Жидів в большевицькім руху ствердила тезу Момзена — „декомпозиційну“ історичну ролю Жидів, хоч не можна сказати, що Жиди витворили большевізм. Перевороти витворилися силами, котрі не мають нічого спільного з жидівством, одначе раз повстав рух, не диво, що, дякуючи психольоґічному підкладові жидівської умовости, радикально настроєні жидівські елєменти взяли в нім участь. Інтензивність большевицької діяльности Жидів має своє коріння в їх психофізіольоґічній прикметі, котру Зомбарт називає „рухливістю“ („Versalität“) і котру Жиди проявляють на всіх полях духового, торговельного, мистецького і революційного життя.

Ренан ще з більшою прецизністю, як Момзен, ствerджує, що жидівська умовість є носителькою соціяльної справедливости, але вона старається також знищити всякий сильний уряд. В звязку з тим говориться, що участь Жидів в большевицькім руху є реакцією проти царських утисків. Одначе коли це правда, то ця реакція не є свідома. Довголітній утиск викликав тільки сильніший вибух. Жиди-большевики не мстяться за утиск спеціяльно Жидів. Навпаки. Вони відхрещуються від свого жидівства і стараються доказати, що не мають нічого спільного з націоналізмом. Коли Лев Троцький почав показувати свій ungues leonis, прийшов до його адвокат кадет Вінавер і звернув його увагу на наслідки його діяльности для жидівства. Троцький відповів: „Ідіть до ваших Жидів і скажіть їм, що я не Жид і не маю нічого спільного з Жидами.“ В тім вислові яскраво виступає анаціоналізм жидівських комуністів. Проти антисемітизму, який почав проявлятися з початком комуністичного панування, виступили дві брошури: „Чи Жиди є ворогами робітників і селян?“ і „Темні сили, війна і погроми.“ (Петроград 1918.). Вони виказують, що контрреволюція старається жидівською кровю загасити революційний рух і на доказ цього розказують історію жидівських погромів в Росії, починаючи від убийства Александра III. аж до 1906. р. за Столипінської реакції.

І саме ці погроми замість відхиляти Жидів від їхньої анаціональної політики, тільки скріплюють їх в їхньому стремлінню.

Не дивлячись на анаціональну позицію жидівства в революційнім руху, всеж таки, розглядуючи білянс активів і пасивів його діяльности, муситься на підставі об'ективних даних ствердити, що активи перевищають пасиви.

Критика і бібліоґрафія.

Антін Крушельницький. Українська читанка для першої кляси середніх шкіл. 3. видання. Видавництво „Вернигора“, Київ-Львів-Відень. 1918. Коштує 12 гривень, стр. 248.

Читанка містить в собі історичні оповідання, народній епос і поезію віршовану і невіршовану. Весь цей матеріял розміщений не по окремим відділам, а в суміш. Поділ в кінці книжки подано за змістом. Автор ввесь матеріял поділив на два відділи — І. Поезія і II. Проза. Перший відділ поділено на три підвідділи, які в собі поділяються ще на часті. В основу поділу покладено неясний прінціп, і через те річі одного ґатунку поставлено аж в трьох місцях. Так, історичні оповідання однесені до поезії, але одні поставлені в підвідділі — Перекази і Леґенди, а другі в підвідділі — Оповідання. Такіж самі історичні оповідання навіть з більшою поетичною закраскою віднесено до прози. До відділу прози віднесено річі цілком літературно-образної творчости, як „Зелені свята“ Устяновича. Отже бачимо, що з поділом по основним типам поетичної і прозаїчної творчости авторові не пощастило. Одначе це не досить помітне явище, бо той поділ зроблено тільки на послідній сторінці, а самі твори в книжці такому поділові не підлягли, а перемішані між собою. Через те учневі такий поділ може і не впасти в око.

По літературній вартости зібраний матеріял стоїть не дуже високо. Видимо автор звертав більше уваги на морально-повчаючу сторону і через те повчаючих сентенцій можемо найти дуже багато, але літературного матеріялу, який би викликав у читача емоції, дуже

мало. Невже у Б. Лепкого не найшлося нічого кращого за „Заповіт Тарасового батька“, або чи не можна було найти у наших поетів щось кращого від „Героїв“ Миська?

На обгортці зазначено, що читанка призначена для першої кляси середніх шкіл. По матеріялові трудно сказати, яку середню школу розумів автор: чи теперішнього типу, чи нового, де перша кляса починатиметься з нинішньої пятої. Ні до того, ані до другого трудно буде пристосувати читанку з таким літературним матеріялам. Як що мати на оці малих учнів теперішньої середньої школи, то народні сміховини та казки по своїй елементарности підійдуть до їх понять, але як тоді бути з великими уступами на кілька сторінок. Такі довгі річі, де мається кілька мотивів і ускладнена фабуля, дитині трудно буде збагнути, і учитель не в силі буде за одну лекцію розібрати цілу річ і пояснити дітям, щоб у них осталося суцільне враження. Отже вже з того погляду ця читанка мало придатна до ужитку в школі, а що найбільше можливо її зужиткувати тільки для читання в дома. Инші недостатки теж промовляють за те, що для школи читанка мало придатна. Автор, видимо, вбачав, що в зібраних річах багато провінціялізмів та инших незрозумілих слів, які треба для дитини пояснити. Такі пояснення даються иноді в примітках, але це робиться скоріш для людського ока, а не для справжнього вирозуміння незрозумілого. Слова зрозумілі для всієї території України мають в примітках пояснення такими-ж зрозумілими словами, а иноді і менше зрозумілими. Наприклад, вираз „товстий“ має пояснення — „грубий“; для „вороного“ дано в примітці — „чорний“; для „гостинця“ дано — „дарунок“; „аршин“ здобув собі досить оріґінальне пояснення: „аршин — третя часть сажня — коло 70 цм.“; а що таке сажень і ще більше „цм“, то вже нехай сама дитина догадується; „родичі“ мають в нотатці — „кревняки“ і т. д.

Зате такі слова, які потребують пояснення, не здобули його у автора. Наприклад, що таке „трібуватися“, „пивниця“, „пакетів зладити“, „ледові скапи“, „краватки“, „плекання“, „веренька“, „смоки“ і т. д. Коли автор гадає, що такі слова відомі дітям першої кляси, то нащо-ж їм тоді пояснятн такі слова, як „вороний“, „гостинець“ і т. д. Є слова, що мають неточне пояснення. „Сьогодні“ вжито там, де треба було сказати — „тепер“, „в цей час“. „Глечик“ пояснюється словом „чорня“, а на ділі чорня від глечика де-чим ріжниться, і те знають добре наші діти. Чогось вживається „ведро“ замість „відро“, „заверуха“ замість „заверюха“, „ратуй“ замість „рятуй“, „розповив“ замість „розповів“. Замість зрозумілого слова „тітки“ вжито „тети“. Такий вираз — „мала їхати на полудне“ цілком незрозумілий; чи їхала полуднати, чи їхала на південь. Таких неточностей велика сила.

Уміщено в читанці досіть річей мало відомих авторів: стиль їх не визначається ні образністю, ні чистотою мови. До таких належать Слобода і Ковалів. У посліднього находимо такі перли: „Величанська завітна палата зносилася гордо на цілу охрестність“. З російського воно виглядає так: Величественная завѣтная палата возносилась гордо на цѣлую окрестность“; для вуха Росіянина це „звучитъ гордо“, але переклад на українську мову виглядає дуже мізерно. У того-ж Ковалева зустрічаються двозначности досить непристойного значіння. Замість того, щоб написати — „ніякої гризи“, він пише „ніякої грижи“. А слово „грижа“ у нас має цілком инше значіння, яке дітям ніяково і пояснятн.

Поминаємо дрібніші хиби в книжці і друкарські помилки, яких в читанці дуже багато. Отже приходиться визнати, що читанка п. Крушельницького в виданні „Вернигори“ мало придатна для школи. Видана вона ще в 1918 році але, очвидно, через погану комунікацію не досталася своєчасно на територію України і через те і рецензія з'являється запізно. На обгортці означено „третє видання“. Ми знаємо п. Крушельницького як досвідченого педаґоґа і знавця в видавничих справах; яким же чином могла появитися його читанка з такими проріхами та ще й в третім виданню?...

Ю—ич.

Літературні новини.

Максим Славинський переклав великий роман Анатоля Франса, який буде виданий вид. „Час“. Він також закінчує поему, яка викликає велике зацікавлення в літературних кругах.

В. Старий готує до друку науковий роман для молоді. Книжка має бути оздоблена численними малюнками, які будуть зроблені самим автором.

В. Старий також назабаром приступить до видання двохмісячного журналу для юнацтва в розмірі 20 аркушів одна книжка.

Т. 1. Ч. 3. Відень, 17. січень 1920.

ВОЛЯ

ТИЖНЕВИК

Серґій Шелухин.

Зрадники і патріоти.

Російські імперіялісти, бувши панрусами, централістами і реставраторами старої Росії, взивають зрадниками естонських, литовських, українських, грузинських і т. п. патріотів, які не хотять мати над собою їх ярма і, борючись за рівність, братерство та свободу, шукають ґарантій для цих благ в орґанізації власних національних незалежних держав.

Рівність, братерство й свобода — це найвищі загально-людські блага, і через те на кожній людині лежить обовязок боронити їх. Без них людське життя було-б позбавленим моральних підстав. Ось через що боротьба за свободу вважається священною у всіх народів. Тим борців за неї завше шанують, а нігде і ніяк не вважають за зрадників. Навпаки, зрадниками вважають тих, хто утворює неволю.

Не були-ж зрадниками Американці, коли повстали проти своїх єдиноплеменників Анґлійців за свою свободу. Не були зрадниками і Українці, коли в XVII. вікові повстали проти Поляків, а в XVIII. проти московського царя за свою свободу. Не були ними й Італійці, які вели боротьбу за обєднання Італії і свободу її. Не були зрадниками і Серби та Греки, коли повставали за свою незалежність проти Турків. Не були ними і Чехи, і Поляки і ин. в своїй боротьбі за свободу. Не є ними і нинішні Українці, бо вони ведуть борню за свою свободу, свою національну державу і свій національний розвиток. Ці святині для Французів, Анґлійців, Італійців, Чехів, Поляків і инших народів — є святинями для Українців.

Память Американця В а ш і н ґ т о н а, Італійця Г а р і б а л ь д і, Українця Богдана Х м е л ь н и ц ь к о г о і їм подібних борців за свободу свого народу і вітчини ушановано монументами, як память великих народніх героїв і патріотів.

Боротьба за свободу народа вимагає як найбільшого альтруїзму та самопожертви, тоді як зрада, стремління до позбавлення когось свободи і бажання панувати над поневоленими народностями живуть

протилежним тому чуттям еґоїзму, яке нищить вищу моральність в її коріні. Ось через що ті, що нищать чиюсь свободу і воюють проти борців за неї, вживають завше найганебніших та найжорстокіших засобів проти своїх супротивників і найлютіших знущань та кар над переможеними. Ось через що той, хто поможе борцеві за свободу, морально повишається, і навпаки. Не дурно держави, в яких панує террор і на всім почувається моральний занепад, самі занепадають і розвалюються. В них бракує того, що будує життя і дає йому розвиток.

Інтереси людськости в борні за свободу остілько солідарізуються з інтересами народностей, що анґлійський поет Байрон їздив помагати Грекам проти Турків, французькі добровольці їздили помагати Американцям проти Анґлічан, Шведи й Французи помогали Українцям Богдану Хмельницькому, Мазепі, Орлику, український поет Старицький їздив помагати Сербам в їх борні за свободу проти Турків. На ці виступи за чужу свободу їх подвигнули вищі моральні емоції духа. З них бере собі силу і справжній патріотизм, який не має в собі нічого зоольоґічного. Через те тих, хто нищить чиюсь свободу або бореться проти оборонців її, ніяк не можна вважати за дійсних патріотів. Людськість складається з народностей, які уявляють собою орґани її, через що той, хто шкодить народностям, тим шкодить і людськости, і своїй народности, як членові і частині людськости, чого дійсний патріот ніяк не повинен робити. Все, що гуманне, завше проґресивне. Діяльність, направлена проти свободи, завше противна проґресові; який-же справжній патріот буде противником гуманности, свободи і проґресу людськости, а тим самим і своєї народности! Ворог народности і її розвитку є ворогом людськости, а тому ніяк не може вважатися за патріота. Навпаки, друг народностей і їх розвитку є другом людськости, а тому для якої народности він працював би — він уже тим працює і для своєї народности, як справжній патріот.

З цього морального жерела черпав собі силу натхнення український поет Шевченко, коли в своїй поемі „Кавказ“ кликав горців Кавказу боротися проти російського царя за свободу. Він добре знав, що держава, яка будується на нищенню свобод своїх народів і одкидає вимоги гуманности, не має морального виправдання для свого істнування і через те в відповідний час мусить розвалитися, як штучний бездушний казенний механізм, що держиться не орґанічними моральними звязками, а тілько грубою формальною зовнішньою силою.

Як член українського Кирило-Методієвського братсва, яке в своїм славянофільстві перше в 1847. році поставило на всю височінь питання про славянську еманціпацію, Шевченко мріяв про те, щоб Руські (Московці), Українці, Поляки, Чехи, Серби і взагалі всі Славяне розірвали пута неволі, утворили кожен свою незалежну республіканську державу з своїм урядом і на підставі взаємин славянської родини склали-б союз незалежних славянських держав для

ґарантій своїх свобод та національного розвитку кожної з них. По цьому пляну царська імперіялістична Росія повинна була-б бути зруйнованою, щоб на її місці виросла велика федерація славянських народів. Цей програм в 80-х роках український діяч Драгоманов поширив до інтернаціонального змісту, бо включив до нього і неславянські народи.

Литовська, грузинська, українська і т. п. справи є справи свободи і еманціпації — вони цілком анальоґічні вище вказаним справам Американців, Греків, Сербів, Італійців і инш. в їх боротьбі за свободу.

На тій-же моральній підставі: руські революціонери, ведучи боротьбу проти царя і уряду за свободу, не були зрадниками. Царь, служити якому його піддані присягали, повинен був дбати про народню свободу, а не нищити її. Позаяк він своїм режімом нищив її, то через те став зрадником народові, тому не були зрадниками ні памятні в історії російського визвольного руху декабристи, ні ті, що в кінці февраля 1917. року утворили в Росії революцію, якою владу царя скасували. Ця-ж сама льоґіка повинна бути прикладеною і до пореволюційних часів, і до всіх тих, хто ставить себе на місці царя й робить, як він робив, хоч би на те місце ставили себе не тільки окремі люде, а навіть партії або ціла народність, чи її представники.

За царських часів Росія уявляла собою тюрму народів, в якій всі народности позбавлено було свободи, в тім числі і руську. Але-ж ця остатня мала права державної народности, яких инші не мали, і вже тим самим була поставлена над ними вище. Через те Руські на своїй мові мали і універсітети, і школи, і книжки, а Українцям довгий час не вільно було на своїй мові навіть пісню заспівати. Упрівілльоване становище державної народности, надаючи Руським більше прав, ніж иншим, і утворюючи їм панування над иншими, в основі підкопувало моральний прінціп рівної достойности людей, а тим самим і прінціпи рівности, братерства і свободи. Цього ніяк не могли зрозуміти, та не розуміють і досі навіть найлівіші руські кола, виховані в ідеях імперіалізму, централізму і панрусізму так глибоко, що це стало основою їх світогляду.

Цілком натурально, що поневолені народности, ставши по революції вільними і не бажаючи сепаруватися од Руських, шукали такої перебудови держави, щоб вона, замість тюрми, стала-б світлицею вільних народів. Америка і Швайцарія в загальних основах були для того готовими зразками. Але-ж цьому рішучо спротивилися, починаючи з правих і кінчаючи лівими, майже всі державні громадські руські кола, світогляд яких викрісталізувався в ідеях централізму, руської монополії на державність і в зневазі до прав на розвиток инших народностей.

Засліплені перспективами панування над иншими народностями і одкинувши геть всі демократичні прінціпи рівности, братерства і свободи, Руські поставили своїм завданням утворити з Росії нову тюрму народів, а на себе взяти ролю тюремщиків. Цим для народ-

ностей, які до революції позбавлені були свобод, а по революції мусіли-б знову надіти на себе ярмо національної, політичної, культурної, економічної і громадської неволі, касувався змисл самої революції. По революції Руські зісталися без гімну, а виходило так, що вони і по революції могли вживати той самий старий гімн, перемінивши тільки слово „цар" на „Руські", а за ворогів вважаючи всі недержавні народности. Не треба було особливих заходів навіть для переміни декорацій, а суть зіставалася та-ж сама.

Коли з центру Росії стали ширитися анархія та безладдя, то окремі народности мусіли приспішити орґанізацію у себе своєї влади, щоб забезпечитися від лиха, яке йшло з центра Росії. Одначе, російський уряд цьому рішучо зпротивився, не визнаючи ні для кого навіть маленької автономії. На цім ґрунті між Українцями і російським урядом виник конфлікт, для розвязання якого приїздив в Київ Керенський, Церетелі та Терещенко. Було зроблено багато взаємних уступок, але-ж російський уряд не виконав і не додержав свого слова, а панруською та централістичною політикою все більше руйнував можливість ладу і ширив анархію та безладдя. Після цього ініціятиву в справі утворення ладу і зміцнення свобод взяли на себе інородці, в наслідок чого Українці на 3—6 вересня 1917 р. скликали зїзд народностей до себе в Київ. На цім зїзді було визнано необхідним негайно утворити самостійні національні держави з своїми урядами і виробити плян перебудови Росії на федеративну республіканську державу. Для того кожна з нових держав повинна була утворити у себе констітуанту. Ідею всеросійських установчих зборів було відкинуто, позаяк через більшість Руських на тих зборах, вони переважили-б всіх і своїми голосами фактично вирішали-б все не тільки за себе і для себе, а і за Українців, Латишів, Грузин і т. д. Це касувало-б в основі всяку свободу народностей і проголошене на зїзді право кожної з них на самовизначення. —

Проти цього пляну, одначе, Руські рішучо повстали, визнаючи Росію тільки як державу централістичну з поневоленними їм народностями. При таких умовах і позаях Руські цілком одкидали всякі можливости федерації, то для нових держав зіставалося тільки істнувати окремими незалежними державами. Ясно, що можливість істнування великої свобідної Росії з утвореною в ній, замісць казенної одноманітности, союзною єдністю народів і держав, розбили панруси. Таким чином, Руські зрадили свобідній Росії і її народностям, одсепарувалися з своїми еґоістичними інтересами од народностей для поневолення всіх собі і повели й далі свою противну всякій свободі імперіалістичну, централістичну та панруську політику. Зрада спільній справі свободи була в дійности зрадою Росії, яка розпалася. Коли-б в 1917 році вони погодилися на федерацію, то Росія може й не розбивалася-б і напевне ні вона, ні новоутворені національні держави не переживали-б нинішнього тяжкого становища. Дальніша поведінка Руських, од правих і до найлівіших кол, була такою, що нині ні про яку вільну

федерацію з Росією не може бути й речі. Авторами розвалу і всіх бід стали Панруси-централісти всіх партій і напрямків.

Особливо вороже вони поставилися до Українців, в боротьбі проти яких не шанують ні науки, ні правди, ні етики, ні чемних засобів. Причиною цьому служить їх матеріяльна заінтересованість, бажання й далі експльоатувати поневолену Україну і свідомість неправдивости своеї справи. На Українців вони звернули найпильнішу увагу ще й тому, що український нарід, бувши найчисленішим між інородцями, для будови своеї незалежної держави має історичні державно-правні основи, а для істнування її має всі цілком очевидні дані, і, на решті, уявляе собою піддержку для слабших народностей проти поневолення та порабощення їх.

По договору 1654. року (див. „Повне Зібр. Російських Законів“) Українська Народня Республіка, зберігаючи свою державність включно до права зноситися з чужими державами, обмеженого тільки відносно Польщі та Турції, по добрій волі пішла під протекторат московського царя. Ніякої влади руського (московського) народу український нарід на себе не приймав і над собою ніколи не визнавав. Революція 1917 року звільнила з під влади царя, як народ руський, так і народ український однаково. Позаяк між ними був единий юридичний звязок — царь, якого не стало, то цим самим між руським і українським народами не стало ніяких державно-правних звязків. Народи ці, в наслідок скасування влади царя, розвязалися, і український нарід вернувся політично в свое попереднє становище Української Народньої Республіки, яке мав в 1654 році. Без царя він став відносно Руських і инших окремим і самостійним субектом міжнароднього права, яким був в 1654. році і як такий утворював і писав свої міжнародні договори з Швецією, Московщиною, Турцією, Трансільванією і т. д.

Для вирішення питання про новий політичний союз з Руськими і форму його треба було, щоб Українці попереду вирішили це питання на своїх установчих зборах, подібно тому, як це було в 1654 році, але-ж скликаних на підставах нових умов життя і відповідно їм. Українці в прінціпі були не проти федерації, про що й зазначили у всіх чотирьох універсалах Центральної Ради, але-ж Руські все те одкидали увесь час, бо визнають едину форму едноти — порабощення Українців Руськими. В дальнішому, як уже було зауважено, Руські своею ворожою і аморальною поведінкою, походами большевиків та чорносотенців і реакційних орґанізацій на Україну, ворожнечею й безмірною злобою проти Українців і їх руху до відродження й свободи, знищили в Українців навіть думку про якусь можливість входити з ними в свобідні політичні звязки. Взявшись за відбудовання Росії, вони забули, що в тюрму ніхто по своїй охоті і добрій волі не йде, і що злоба, ненависть, ворожнеча та бажання поневолити й припинити людей ніколи не творять згоди і не будують життя, а тільки руйнують.

Цілком натурально, що новоутворені держави мусіли подумати про союз між собою для самооборони.

З цього не трудно бачити, хто справді веде будуючу патріотичну роботу, а хто руйнує мир, лад і щастя, як народів новоутворених держав бувшої Росії, так і самої нової Росії.

Париж, 1. січня 1920.

Іс. Базяк.

Фінляндія.

(Від власного кореспондента.)

Нігде здається не відчувається подих великої російської революції так сильно, як в Фінляндії. Не дивлячись на те, що вже більше року минуло, відколи Фінляндія звільнилась від останнього свого потрясення — большевизму і станула на шлях цілком нормальної праці, все таки поруч істнуюче революційне гніздо дає відчувати себе у всіх проявах її державного життя.

Зліквідувавши у себе большевизм за поміччю Німців, фінський уряд зараз же ззернув велику увагу на орґанізацію постійної протибольшевицької охорони з добровольців — білої ґвардії. Ця орґанізація уявляє з себе тепер поважну, добре озброєну військову силу з елементів ріжних верств населення. Справа поставлена цілком на військову ногу: проходиться муштра, заведені караули і т. д. В той же час фінський уряд звернув головну увагу на оборону своеї незалежности закордоном.

На перший погляд здавалось-би, що більш вигідне теріторіяльне положення Фінляндії дає їй в своїй боротьбі за незалежність і більшу перевагу до цього, якої не мають инші новоутворені держави після розпаду бувшої Росії. Але коли придивитись ближче і вникнути в її політику, то перед вами є лише маленька рибка, яка поки що хитренько вивертається і крутиться по між великих щупаків. З одного боку вона знаходиться під великою загрозою від большевицької Росії, з другого — відчуває внутрішню міць Німеччини, з якою мусить більше лавірувати ніж з Антантою, а з третього — мусить всеж таки рахуватися з поки що сильною антантською коаліцією, яка робить досить сильні натиски навіть на внутрішню політику Фінляндії.

Крім того ще перед нею, як і перед иншими новоутвореними республіками, повстає лячна тінь старої царської Росії, відбудови якої вона не хоче і боїться. Тому бажання втручатися в антибольшевицьку акцію Фінляндія не має. А коли-б це й сталося, то причину цього треба шукати на зовні і дивитись як на примус, а не як на бажання фінського народу. Знаходячись таким чином в коловороті трьох сильних течій, вона, натурально, не має і не може мати певної твердої політичної лінії. Цим тільки і нічим иншим пояснюється також і її невиразна політика що до новоутворених окраїнних держав. Вона рахує себе в більш щасливому положенню у Антанти і тому не хотіла-б звязуватись і входити в які небудь стосунки з

иншими державами Прибалтики. Але разом з тим відчуває, що вибороти остаточно собі незалежність вона зможе тільки в союзі з иншими народами бувшої Росії.

Як тут в Фінляндії, так і в цілій Прибалтиці такому союзові надають велике значіння для будучих розрахунків з Росією. Переведення в життя цеї ідеї не сталось до тепер лише з причин чисто технічного характеру, а також через неясне, з огляду на військові події, становище на Україні. Без участи України такий союз буде малосильний для противопоставлення імперіялістичним тенденціям Росії. Такої думки тримаються як тут, так і в Прибалтиці.

Внутрішні відносини в Фінляндії після повалення большевиків цілком нормальні. Ніщо не вказує, що так недавно господарили тут большевики. Правда фінські большевики і їх методи цілком відмінні від методів російських большевиків, що признають їм навіть їх вороги з білої ґвардії.

Але це так видається тільки з зовнішньої сторони. Дійсний же стан річей ділить фінський нарід на два непримиримо-ворожих, чисто клясових табори, розрахунків між якими однаково напруженно чекають як та, так і друга сторона. Зліквідований за допомогою чужоземної сили большевизм залишив глибокі коріння і широкі симпатії серед фінського народу. А страшний білий терор опісля допоміг приверненню на бік большевиків навіть дуже поміркованих елементів з демократичних верств населення.

Большевики захопили владу 27. с і ч н я 1918. року і тримали ї ї до кінця к в і т н я. Таким чином на протязі не повних трьох місяців під владою большевиків знаходилась лише одна південна частина Фінляндії з м. м. Гельсінґфорсом, Виборґом, Тамерфорсом, Або та иншими. Влада знаходилась виключно в руках фінських большевиків. Російські большевики допомагали лише своїми порадами та давали зброю. І тілько тоді, коли в північній частині Фінляндії ґенерал М а н е р г а й м з'орґанізував досить сильні добровольчі частини переважно з селян і оголосив горожанську війну, російські большевики прийшли на поміч своїми відділами. Під час большевицької влади частина уряду ховалась в Гельсінґфорсі, а друга частина перебувала в м. Ваза в північній Фінляндії. Щоб побороти большевиків одних добровольчих сил було мало, тому фінський уряд звернувся за допомогою до Німців. Правда, сам Манергайм був проти німецької допомоги, але уряд з мотивів скоршого зліквідовання большевиків, а також шкодуючи своїх людей, рішив звернутися до німецького уряду і прохати о поміч.

Треба відзначити, що фінські большевики є надзвичайно відважні і хоробрі, а головне високо свідомі. В їх рядах приймало участь багато жінок, які складали окремі жіночі батальони і які своєю завзятістю та хоробрістю виказували иноді нечувані подвиги. Але як не бились завзято большевики, сила була не на їх боці. Закінчився цей противобольшевицький похід в такий спосіб, що частина більше 40.000 була арештована. З цеї другої частини поло-

вину амністіровано пізніше, багато розстріляно, багато померло з голоду та недуг в тюрмах, а біля пяти тисяч сидить до тепер.

З прогнанням большевиків вернувся і старий уряд, але швидко мусів він уступити, і на його місце прийшов новий ґерманофільський уряд з одної буржуазної сторони сойма. Носив він явні монархічні тенденції і, звичайно, не міг бути довготревалим. Як тільки лишився він чужоземної підпори, так не міг довше устояти, і на його місце прийшов теперешній республіканський уряд. Складається він з двох досить сильних партій, які творять з себе в парляменті так званий центр. Питання про коаліційний кабінет стоїть на порядку денному, і треба сподіватись, що незабаром воно буде вирішено в той спосіб, що до влади прийдуть також і соціялісти. До тепер соціялісти участи в правительстві не беруть, хоча в парляменті мають трохи не половину місць. Пояснюють це своєю ненавістю до білих за їх жорстокі переслідування всіх соціялістів в недалекій минувшині. Таке пояснення, правда, є досить наївне, але воно правдиве, коли придивитись до внутрішніх взаємовідносин. Одначе, як вони кажуть, час гоїть рани, і коли обставини не зміняться, то в недалекій будучині в склад уряду їх буде запрошено.

З політичних партій, які відограють ролю в державно-політичнім життю Фінляндії, суть слідуючі — шведська народня партія — об'єднує праві шведські елєменти в Фінляндії і тримається монархічного напрямку; консервативна партія — має незначне ліве крило і тримається ґерманофільської оріентації; партія національної коаліції — це власне бльок буржуазних фінських партій проти соціялістів; сюди входять старофіни, деякі фінські національні консерватори та частинно младофіни; консервативна національна партія стоїть зараз за активне втручання в російські справи. Обидві ці партії також тримаються ґерманофільської орієнтації і монархічного напрямку. Всі вищезазначені партії представників в правительстві не мають. Далі йде проґресивна або республіканська партія — обстоює республіканську форму держави. Її представник єсть теперешній президент К. Стольберґ. Близько до цеї партії стоїть аґрарна (селянська) партія. Ці дві партії парляментського центру творять правительство Фінляндії. Фінська соціялдемократична партія по своїй орґанізованности та силі стоїть на першому місці, має біля десяти щоденних ґазет. Впливи, якими вона користується серед населення, примушують і фінський уряд більше рахуватись з нею, ніж з партіями правого крила. В останній час поміж правими партіями йшли переговори про утворення спільного противосоціялістичного бльоку в парляменті, але до порозуміння не прийшло і навіть саме питання про утворення такого бльоку залишено на довший час. Навіть більше того: ліва частина центра в деяких питаннях виступає разом з соціялдемократами. Комуністична партія з причин внутрішнього політичного режіму поки що не з'орґанізована, хоча комуністичною ґрупою видається щоденний невеличкий орґан.

ФінськийРіксдаг (парлямент) складається з 200 депутатів, які по партійній належности діляться так: соціялдемократи мають 82 місця, проґресивна (республіканська) партія 26, фінська консервативна 28, шведська народня 22, аґрарна 42.

Економічне положення Фінляндії досить тяжке, але без порівнання ліпше, чим в инших новоутворених окраїнних державах. Головна причина — це залежність фінських фінансів під час війни від бувшої Росії, потім червона війна та її ліквідація, прихід Німців і т. д. Все це привело до заненаду фінської промисловости і разом з тим піднесло дорожнечу на середники поживи. Дорожнеча збільшилась приблизно в десять разів. За останній рік вдалось трохи збільшити експорт фінських товарів і все-ж таки він є нижчий проти імпорту за минувший рік на один міліярд марок. Експортує Фінляндія переважно ліс, папір і почасти масло. Торговельні зносини найбільше провадяться з Анґлією та з иншими державами антантської коаліції. Для підняття курсу фінської марки уряд вживає всіх можливих засобів, але це трудно йому вдається, коли в середині не має до цього певних данних. В останній час уряд заборонив ввіз до Фінляндії предметів luxus'у, але й це є лише до нічого не ведучий паліятив. Ухвалений же 1. червня 1919 року закон, яким забороняється ввіз, приготовання і вживання алькогольних напитків, дав повід деяким державам, напр. Франції, до перегляду торговельних договорів. Це становить Фінляндію в ще більш скрутне положення, бо перегляд цих договорів принесе значне підвищення мита.

Не можна оминути одначе тієї впертости і витревалости, з якою майже весь фінський нарід прямує до свої незалежности. Сувора північна природа зробила цей нарід міцним до всякої боротьби. Фіни нарід мовчазний, трудящий і чесний. Твердий в своїх переконаннях. Через те, так звана російська культура на його впливу немає. Він знає її ціну і тому страшно ненавидить все руське і всїх Руських. На невдячній камянистій частині півночі будує він прекрасні камениці, на камені розводить ґрунт і вирощує садки.

Відношення до українських горожан сімпатичне. Фінська преса охоче містить всі матеріяли про Україну і особливо цікавиться українським рухом за час революції. З великим зацікавленням слідкують тут за розвоєм і ходом останніх подій на Україні, бо вони чудесно розуміють, що з становищем, яке займе вона після цеї нелюдської боротьби, звязана в якійсь мірі і їх доля. Одно мушу зауважити, що Фіни мало знають про Україну, беручи на загал. Але цей пробіл стараються надолужити тепер, бо зближенню цих двох народів, фінського й українського, як в культурному, так і в економічному відношенню надають великого значіння. Про це свідчить між иншим і недавно випущена тут книжка Рейно Сільванто „Україна і Українці“.

Гельсінґфорс, 1. січня 1920.

В. П.

Вперед чи назад?

Далі ми друкуємо три документи траґічних по змісту. Перший — голі факти — малює картину величезної культурної і економічної руїни на Україні. Другий і третій — це спроби запобігти дальшому розвою тої руїни. Ми не будемо оцінювати два останніх документи — вони мають зараз тільки історичну вартість і можуть фіґурувати, як красномовний доказ безглуздя і короткозорости Антанти і її протеже — Денікіна. Бо коли на них навіть такі арґументи не вплинули, значить справа була цілком безнадійна. Нас більше цікавить перший документ — допис з України. На протязі останнього року наш край більше зруйновано, ніж за всю війну і революцію. Це підтвердить кожен, хто мав змогу на власні очі бачити українське життя торік і зараз. Ми не будемо розбирати — чия тут вина: тай історія дасть свою відповідь. Нас цікавить зараз инше питання: Куди далі йти — чи шляхом експеріментів минулого року, шляхом дальшої руїни і занепаду, чи шукати якихось нових шляхів? Ми мусимо перше всього рахуватись з реальним життям. Влада большевиків, влада Директорії і Денікіна загинула не через те, що їх теорій не поділяв народ, а через те, що народ не бачив від них завдоволення найважніших матеріяльних потреб. Большевики брали у селян хліб, грабували на фабриках машини, вирізували з селянських вікон шкло та вивозили в Росію. А натомість дали черезвичайку, купу гарних обіцянок і більше нічого. Українська влада старалась як можна більше зробити для народа. Але знов же з'усилля її не досягли мети. Народ став чекати Денікіна. І коли побачив, що Денікін, крім папірових грошей, баґнетів і грабування — всього того, що селяне раніш бачили — нічого не дав, знов не виявив охоти до підтримки. І Денікін загинув, як загинула попередня влада.

Здається в своїх мемуарах Чернін каже:*) — Народ не любить ні імператора, ні цісаря, ні президента, ні народнього трібуна. Народ вважає тільки на свій голодний шлунок. І коли шлунок його повний, то навіть индик може ним управляти. Тоді він готовий витати і імператора, і цісаря, і президента, і народнього трібуна! . . .

Це занадто цінічно звучить. Але в цьому є дуже багато життьового реалізму. Секрет загибелі большевицької, денікінської і инших влад на Україні якраз полягав в тому, що не було реальної сили, котра-б прорвала фактично бльокаду і заповнила спустошений український ринок товарами. Здавалось — Денікін був в найкращих умовах зі всіх конкурентів. До його послуг був увесь антантський апарат. Так принаймні здавалось. А на ділі виявилось инше. Мало апарату для доставки товарів з европейських ринків в українські порти: треба було мати до розпорядження ще й апарат в країні, котрий пустив-би ті товари в оборот і зміг викопати з села потрібні для Европи хліб і сирівці. В Одесу пробуло скілька пароплавів, навантажених

*) Цітую по памяти.

чобітьми, мануфактурою, медікаментами. Але після того як денікінська влада не змогла заплатити за них ні хлібом. ні шкурами, ні иншим товаром Европі потрібним, ні чужоземною валютою — пароплави, не розгружуючись, повернули і пішли назад.

Большевики дуже добре розуміють це все. В Копенгазі вони вживають всіх засобів, що-б принаймні прорвати бльокаду. В останньому плякатньому комунікаті вони закликають народ до нової війни з економічною руїною: „Робітники і селяне, пишуть вони, вже одержали одну перемогу: Денікіна розбито. На черзі стоїть друга побіда, яка остаточно повинна закріпити нове життя на ґрунті вичищеного від озброенних контрреволюційних банд. Нова війна не меньш тяжка: це війна з господарською руїною, війна з голодом і холодом. Нам потрібно хліба, дров, вугля, цегли, цвяхів, паротягів, машин, серпів, кос, мила, штанів, полотна. Це все нам треба завоювати від власної нашої дезорґанізованности, лайдацтва і від неуладнованности. Це все треба взяти і з землі, і з лісу, і з копалень“ . . .

Так пишуть Троцький і Лєнін. Але, як розумні люде, вони добре тямлять, що після того, як власноручно ними зруйновалася вся промисловість, ні потягів, ні навіть кіс і серпів, ні з лісу, ні з землі не дістанеш. І шукають шляхів туди, де усе це можно-б дістати готівкою — шляхів в Західню Европу.

Яка-б не була зараз влада на Україні — чи Мазепи, чи Ткаченка — чи мішана, чи большевицька, вона мусить бути тільки українською. Але не по назві тілько, не по національности, а і по тим ґіґантським зусиллям, які вона повинна вжити для підйому народнього добробуту — культурного і економічного.

Шляхи на захід для Леніна і Троцького міцно запечатані сім'ю печатями: через те, що Европа не вірить в щирість їх обіцянок; друге—за европейські товари їм нічого зараз дати. Друге діло українська влада. Кольосальний урожай минулого року, богацтво сирівців, а головне відомий уже Европі антібольшевицький настрій українського селянства є запорукою успіху торгових зносин Европи з Україною. Сама українська влада вступити на цей шлях не зможе. Не зможуть допомогти її, як це показав майже річний досвід, і ті торгові місії та комісії, котрих вирядив уряд за кордоном. Вся українська інтеліґенція, все наше громадянство за кордоном суще мусять вжити заходів, що-б прорвати бльокаду і спасти Україну від страшної руїни на далі.

За час війни і революції ми зруйнували старі культурні цінности, убили до щенту ріжними експеріментами економічний добробут країни, відкинули її років на триста назад. Зараз мусимо твердо і ясно поставити собі питання: куди ми йдемо в новому році? До повної руїни, а значить і повного розриву з народом, чи навпаки: назад чи вперед?

В. Андрієвський.

Велика руїна.

(Лист з України.)

Ні той, хто живе тільки в Европі і міркує про наше життя здалеку по коротеньким ґазетним вісткам; ні той, хто вариться в отій біді тут — не уявляють собі повної картини культурного і економічного занепаду України після війни і революції. Ми на місці зжились і призвичаїлись так, що навіть дальший зріст тої руїни нас вже більше не вражає. Ви там маєте звістки про окремі події, але не про подробиці буденного життя. Треба проїзжати в Европу, вернутись назад на Україну, заглянути пильним оком у всі щілини нашого життя — тоді тільки вдасться зрозуміти всю глибину руїни, особливо за останній рік.

Поки у людини голова і шлунок жиють в мирі — доти він благоденствує. Голова і шлунок України — місто і село — забули про мир. Зараз на Україні йде боротьба не між большевиками або денікінцями з народом, — бореться голодне московське чи жидівське місто з селом. Місто, крім паперових грошей, тай то власної продукції, бо зараз у нас появились навіть кременчуцькі гроші — нічого не дає і не може дати селові.

Бльокада зруйнувала до щенту всю торговлю, всю фабричну промисловість, і викинула на вулицю голодних робітників і служащих. Перші вернулись в село до плуга. Другі поповнили собою ряди голодующої інтеліґенції.

Місто вмірає. Ще рік, а може й пів року, і Київ та Одеса, як Москва і Петроград раніш, стануть кладовищем. В них будуть панувати революційний порядок і революційна дісціпліна. Бо нікому буде нарушить той порядок. За шість місяців панування в Київі большевики розстріляли тридцять тисяч інтеліґенції і робітників, а в Одесі — 20.000. І невідомо ще, кому краще: чи тим, що вже загинули від лютої смерти, чи тим, що зараз конають від голоду, холоду та епідемій.

Місто було мозком країни. За ввесь останній рік з українських універсітетів не вийшло майже ні одної ученої праці. Нікому коло науки водитись, коли над душою голод стоїть. Ляборaторії позамикані. Клініки нічим утримувати. Не вакує тільки один анатомічний музей та склади трупів при судебно-медичній залі. Правда, і тут більше роботи для сторожів, ніж для студентів і професорів.

Не продуціруеться більше інтеліґенція. Кому прийде охота вчитись, коли інтеліґентні робітники засуджені на голодну смерть; коли студентові на прожиття в місяць потрібно скілька тисяч карбованців. Мертва середня школа. Де-не-де в місті нидіють ще ріжні дитячі садки та народні школи; напівголодна інтеліґенція старається підтримати в них вогник культури. Навіть в столиці України — Камянці-Подільському, не тільки не було засновано ні одної нової школи; 90% старих шкіл на Поділлю істнувало тільки на папері; той то більше для виправдання істнування відповідного міністерства. Вар-

тість продуцірованої за цей час інтеліґенції — інженерів, адвокатів, лікарів і т. ин. така, що в звичайні часи ні одно земство, ні одна порядна інституція не приняла-б їх на роботу. Загинуло безслідно письменство, коли не рахувати за такий один переклад на українську мову марсельєзи Вороного, за котрий він отримав від большевиків 15.000 карб. та скілька порноґрафічних віршів поетів з „Мусаґету" Семенка і Ко. Книгарні зруйновані. Бібліотеки розграбовані. Журналістика зійшла „на пси". Ми не кажемо — при большевиках — навіть в Камянці, де виходило скілька ґазет при Директорії, не було ні одної грамотної часописі, де-б панувало вільне слово: старий бутербродний російський сервілізм приняв ще більш цінічну форму — ґазетні робітники були нібито мобілізовані, отримували „пайок" і „суточні" від начальства. А коли потрібен був для „блезіру" прокурор, викликався ґазетчик, і йому наказували „обвинувачувати" чи „виправдувати". Так було напр. в процесі Балабачана, де в ролі прокурора фіґурірував редактор ґазети „Україна" Певний.

Архітектура? Малярство? Архітектори заробляють на руйнуванню деревляних будинків на паливо. Далеко вигідніше зараз продати такий будинок на злом, ніж удержувати його далі. Художники малюють заборні плякати... для большевиків. На вивіски краски не має!

В Европі не уявляють і $^1/_{100}$ частини тих мук, які переживає наше місто. Без хліба! Це значить, що Одеса місяцями годувалась чорним брудним хлібом з макухів та якоїсь сумішки, що Антанта була привезла для своїх вислюків. Без палива! Тижднями, навіть діти, горячої їжі не бачуть. Зруйнували знамениту деревляну портову естокаду. Пуд палива вже тої зими в Одесі доходив до двухсот карбованців. Без води! Це значить, що за водою для їжі і питва мусить ходити в безвісти. Нічим умитись. Нічим дитину напоїти. Зачинені всі водопроводи, всі уборні. Ростуть і ширяться пошесті. Без світла! Вже в 4—5 годин вечера зимою все тоне в темряві і завмирає на 14—15 годин довгої зимньої ночі. Ні читати, ні працювати, ні дітям вчитись нігде! Без підвоза продуктів! Без медікаментів! Це значить, що близька Вам людина заслабла на коросту, на тиф, на сіфіліс — і ви спокійно мусити дивитись, як вона буде мучитись, гнити або вмирати. Вливання дози неосальварсана коштувало 5000 карб.: того самого ліку, від котрого поворотний тиф минає в 24 години, від котрого сіфіліс, коли не вигоюється, то стає не заразливим на довгий час. Без одежі! Без чобіт! Цього літа чоботи у нас в Камянці коштували 7000—12.000 карб. Такі — сякі черевички 2000—3000 карб. Чоловіча одежа — 10.000—12.000 карб. Добру шубу, покриту сукном, ще тої зими при большевиках можна було продати за 40.000—50.000 карб., зараз — 100.000 карб.

Місто не може дати селові нічого замість хліба, бо й само не має. Село зрікається підтримувати паразіта-місто, бо й само бідує. Село гине від економічної руїни. Немає коня чим підкувати. Немає плуга чим залагодити. Під час останніх боїв в листопаді

українські війська кидали гармати, бо непідковані коні не могли вивезти їх в мороз з поля бою? Що-ж вже було про селянське хозяйство балакати?

Мужицькі закамарки повні паперових грошей. Але ціни їм немає ніякої. Одежі за них нігде купити. Гасу немає. І село світить скипками. Соли немає! І люде платять за фунт її 150—200 карб. Їздили і ходили здебільше, бо й їздити ні на чому, з Проскурова до Станислова або до Одеси. Шкіл немає і в помину. Бо учителям нікому платити. І з голодухи вони пішли в ліса, в повстанці. Підручників немає. Бо ніякий уряд про це не дбає — ні український, ні большевицький, щоб їх надрукувати. Паперу немає. Ні на чому вчити дітей писати. Навіть лікар за аркуш паперу для рецептів платить 5—7 карб. Чорнила теж Пан Біг дав . . . Зате хліба на селі скілько завгодно. В великих стіжках зимою стоїть він немолочений. Ні для чого, і ні для кого молотити. Старого ще вистарчає! Що вмолотять — йде на самогон. Мабуть ніколи так безпросвітно не пило, та так тяжко, безнадійно тяжко не хорувало українське село на тифи, на холеру, на віспу, навіть чорну, на сіфіліс, в самій жорстокій його формі, як зараз. Лікарні закриті і запечатані. Лікарі перейшли на баб шептух і на впомацках шукають трав, котрими можна-б хоч для псіхіки замінити медікаменти. Рани нема чим перевязати. Дезінфіціруючі ліки і не сняться вже нікому.

Таку картину тепер уявляє Україна!

Шляхи? Транспорт? Від Харкова до Київа треба їхати . . . шіснадцять день. Потяг через кожду версту стає: то відстрілюється від бандітів, то збирає дрова, то налагоджує шлях, то звязує колеса та гасить пожежу, бо осі без шмаровидла горять. Від Одеси до Жмеринки 6 до 7 день при щасливих умовах з пересадками на селянську карузу і їздою під обстрілом, з риском бути раз десять пограбованим або вбитим. Бо ті, що иноді здалека здаються повстанцями, зблизька здебільше є просто-напросто мисливцями на чужу власність і життя. В бою вони орієнтуються тільки на ворожі обози. В дипльоматичних зносинах — на грошеву допомогу. Хто більше дасть — тому вони й служать!

Шляхи? Проїзд? Дорога від Відня до старого російського кордону обійшлась мому знайомому в 600 корон; від Збруча до Камянця — в 5000 карбов. Правда — грає ролю валюта. За рік від гетьмана до приходу Поляків корона виросла з 40—50 коп. до 3-х—5-и карбованців; марка з 85 коп. до 12 карб. і т. д. Бо єдиною заслугою наших фінансових верств треба признати те, що вони зробили 50 карб. „лопатки“, як їх називають селяне, — найдрібнішими грішми і таким чином знищили потребу в більш дрібних грошах.

Телеґраф? Телефон? Ви їдете великим шляхом і бачите вивернуті або зрізані телеґрафні стовпи, порвані дроти, зруйновану сіть на протязі десятків верств. То повстанці руйнували комунікацію. І так по всій Україні. Потяги навіть виходили в сліпу, не знаючи, чи віль-

ний шлях, чи ні. Порядок? . . . Кожне село є окрема республіка. І коли підчас війни з Денікінцями приходилось ставити недалеко від села артілерію, виходили узброєні делеґати і заявляли: Геть звідци! А то свою виставимо! . . .

Владу в селі мають ті, хто сміливіщий, хто дужчий, хто більш має патронів, зброї.

В широких масах панує страшена реакційність і ворожість до большевиків, до Денікіна, до тих, хто несе зброю і їде за хлібом. Але не дає ні чобіт, ні солі, ні гасу, ні ліків. Найбільш впливові селянські партії — ес-ери і селянська спілка, скільки раз в ріжних містах Поділля скликали зїзди. І ні разу ті зїзди не збирались. Бо приїздила третина, а то і меньше скликаних Бо на Україні зараз немає партії, немає влади, немає людей, котрі з чистою совістю могли-б сказати, що вони мають широку популярність, можуть крісталізувати цей хаос в державні форми. Всі балачки про одностайність, про якусь свідомість, про дужі настрої в масах — це тільки балачки людей, котрі власні бажання рахують за дійсність.

Всі зтомились. Всі змучились безконечною війною і ще більш безконечними грабунками і експеріментами. І зараз одно бажання панує, як цвіль на стоячій воді: спокою і хоч якого небудь порядку.

Камянець-Подільський, 1. січня 1920 р.

Нота Українського Посла в Берліні
до головноуповноваженого Антанти в Прибалтиці ґен. Нісселя.

Версальський мир і східнє питання.

Тепер, коли версальський і сен-жерменський трактати вирішили долю заходу, увага всього культурного світа звертається все більше й більше на Схід Европи. Тут очікує розвязання проблем бувшої російської імперії.

Розпад Росії. Большевики проти національних держав.

Через свою столітню національну й соціяльну політику Росія силою елементарної революції роспалася на поодинокі національні держави. Дальший розвій цих держав був-би йшов шляхом спокійної еволюції, коли-б большевики не перешкодили цьому, хотячи перевести свої пляни відносно світової революції.

Угроза для мира через большевиків.

Дальніший період часу виповнила на сході злочинна акція большевиків і боротьба народів колишньої Росії з террором і економічною руїною, які вело совітське правительство. З огляду на те, що основною ціллю большевиків являється потрясення економічно-соціяльних підвалин цілого світа, мусить Антанта вже тепер подумати про рішучу піддержку цієї боротьби, коли не хоче, щоби заключений мир не був загрожений через можливість поширення большевизму. Пацифікація світа залежить виключно від ліквідації большевизму.

Це є в інтересі Антанти й цілого культурного світа.

Антантська піддержка боротьби проти большевиків.

З огляду на це належить ясно розважити, під якими умовами могла-б бути проведена піддержна Антанти, що-би утворити на Сході новий культурний, економічний і соціяльно-політичний порядок.

Денікін — Колчак.

Це розважання потрібне для того, що ми, коли розглядаємо попередню акцію Антанти в цій справі, доходимо до дуже сумних результатів.

Хоча Антанта своєю акцією мала на меті інтереси широких кругів населення, хоча вона вимагала від Колчака і Денікіна певних соціяльних і політичних ґарантій, і такі вона в дійсності отримала, все-ж таки її поміч фактично давалась тільки одним громадянським колам, великим власникам, фінансістам і промисловцям, які підчас війни а потім і революції ясно доказали, що вони нездібні управляти так великою державою, як Росія.

Це не є шлях, щоби здобути мир на Сході.

Помилковий шлях і його наслідки.

На цьому місці ми мусимо заявити, що тут не можна керуватись чисто мілітарними кроками. Легко є здобути Москву і Петроград і побороти большевиків, але дуже трудно завести в країні лад, який-би задоволив широкі круги населення. Успіх, який мав Колчак, а тепер Денікін, є цілком зрозумілий: народ має вже досить террору і чекає на демократичний уряд без террору. Та Денікін і Колчак замість червоного террору приносять із собою чорний террор, замість диктатури пролетаріяту — диктатуру великих власників і великої буржуазії, замість волі народів — волю гноблення. Ми звертаємо увагу на діяльність відділів Авалова-Бермонта на теріторії латишської республіки і на політику ґенерала Денікіна, яку він проводив на окупованих землях Української Республіки.

Переслідування кооперативних товариств Денікіном. Реквізиції і карні експедиції.

На окупованих Денікіним українських територіях в господарському життю України настала ще більша дезорґанізація, ніж вона була до цього часу. Централі українських кооперативних товариств, які налічують міліони членів: Дніпросоюз і Українбанк, яких навіть не чіпали большевики, мусіли застановити свою діяльність тільки тому, що це були українські орґанізації.

У селян робились реквізиції, яким підлягало й зерно на засів. Окремі відділи створені з офіцерів і великих власників розїздили по країні, як карні експедиції проти безборонних селян, вішали і розстрілювали сотні людей, що-б їх покарати за те, що вони користувались в попередньому році поміщицькою землею і т. п.

Знищення політичної волі.

Політичне життя цілковито задавлено. Усі соціялістичні партії мусіли припинити свою діяльність. Робітничі орґанізації розвязано. Розігнано навіть професіональні союзи з їх допомоговими касами. Добровольці Денікіна ганялись повсюду на українськими політичними діячами, членами Центральної Ради і за тими, хто брав участь у повстанні проти німецьких військ і гетьмана. Ново орґанізована охранка почала знову свою діяльність у Києві в готелі Метрополь.

Переслідування національного руху на Україні.

Усе національне життя України підлягло найтяжчим переслідуванням. В Києві панує такий террор, якого не переживали Українці навіть підчас большевицького панування. Українські книгарні владою замкнено.

На пресу наложено цензуру, й через те не можна й думати про видавання українських ґазет і книжок. На приказ команданта Київа, ґенерала Бредова українські вивіски замінено російськими. В українських церквах: в Софійскому Соборі, Мікольській і Андріївській заборонено богослуження й проповіді українською мовою. Центральний комітет Українського Червоного Хреста розвязано. В Катеринославі арештовано усіх урядовців українського банку і споживчих товариств. Арешти української інтеліґенції трівають і досі. Усі українські інституції замкнено. В хорольському повіті (полтавської ґубернії) розстріляли понад 200 Українців, в тому числі голову української с-д. партії Гунька, робітника Пригоду, учителя Григоровича, паню Брензів і др. Трупів не дозволено похоронити. — В Поношні (херсонської ґубернії) російські добровольці розстріляли 40 жінок, яких чоловіки служать в українській армії. В Одесі повішено три Українки. Відділи повстанців селян на Україні, які досі воювали проти большевиків, звернулись тепер проти панування денікінського жовніра, яке у занятих областях України завело страшніший режім, ніж він був навіть за царських часів. З Чернигова повідомляють, що повстанці нищать мости, залізничі шляхи і телефонічні лінії. Поодинокі відділи повстанців налічують понад 10 тисяч людей і є добре узброєні. Цей повстанчий рух, який вже тепер обіймає ґубернії: київську, полтавську, катеринославську й чернигівську, поширюється на Дон і Кубань. В Ростові на Дону штрайки приймають зорґанізований характер і загрожують усім фабрикам Ростова й околиці. Владикавказька залізниця функціонує тільки під охороною війська. Йдуть численні арешти залізничників і заліжнодорожних робітників.

Де тільки прийде денікінська армія, негайно устроює вона жидівські погроми. Великі погроми зроблено в Харкові, Катеринославі, Фастові та багатьох других містах. В одному тільки Фастові вбито понад 2000 Жидів.

Невдача антантської підмоги.

Через те все уся акція допомоги Антанти потерпіла повну неудачу, яка ясно вказує на те, що підтримувані Антантою ґенерали, які дали їй певні політично-соціяльні зобовязання, не в силі їх виконати, бо вони опіраються на малі соціяльні ґрупи, які є чисто реакційними. Навіть в випадку дальших мілітарних успіхів проти большевиків анархія тріватиме дальше, бо російські ґенерали царської школи цілковито не обзнайомлені з модерними державними проблємами і методами їх вирішення.

З вище згаданих фактів бачимо, що дотеперішня політика Антанти на Сході є даремною втратою матеріялів і людей. Вона не може поконати большевиків, вона не в силі, а це найважніше, відновити порядок і довести до відновлення господарського життя і навязання міжнародніх торговельних зносин.

Умови успіху протибольшевицької акції.

Як перша умова протибольшевицького успіху є те, щоби антантські держави ясно уявили собі дві справи: 1. ліквідація антидемократичної системи большевизму; 2. нова орґанізація колишньої Росії. Ці обидві справи мусять бути при дальшій акції строго розграничені.

Нова орґанізація.

Нова орґанізація колишньої Росії не може бути переведена ні мілітарною силою, ні якимись впливами зовні. Поміч, яку дала Антанта Колчакові і Денікінові, вирішує фактично це питання в напрямі відновлення старої монархічної російської державної думки, якої головною підставою було гноблення інородців, робітників і селян. В наслідок того всі національні й демократичні елементи мусіли цій акції відмовити своєї піддержки.

Коли закони історичного розвою вимагають того, щоби народи Росії жили спільно, то вони самі мусять прийти до цього переконання і самі знайти форму для цього співжиття. Коли-ж однак Антанта через поміч Колчакові і Денікінові хоче так сказати-б „наказом свише“ відновити стару Росію, то тим самим вона сама шкодить цій ідеї; кожний натиск згори викликує реакцію і через ню розпадаються можливі мости до конфедерації.

Антантські держави мусять зрозуміти, що справа нового порядку в Росії мусить бути залишена народам Росії і їх праву самовизначення, і що вони не можуть накидати їм основ самої державности.

З цього слідує, що антантські держави нову орґанізацію колишньої Росії мусять розпочати від того, що визнають самостійність держав, які повстали на її ґрунті, а іменно: Естонії, Латвії, Литви, України, Білорусі, Грузії і др., так, як це вони зробили відносно Фінляндії й Польщі.

Це є необхідна умова для сповнення, коли антантські держави у своїй політичній акції хотять зробити собі підмогу й прихильність усіх національних і демократичних елементів колишньої Росії.

Ліквідація большевизму.

Ліквідація антидемократичної большевицької системи на Сході може бути тільки тоді успішною, коли на її місце прийде до влади уряд, який бувби в силі задовольнити широкі народні маси. Антанта досі піддержувала в боротьбі проти большевиків тільки великоруський народ проти інородців, і великих земельних власників і велику буржуазію — проти селян і робітників. Головною умовою однак успіху протибольшевицької акції є ґарантія народам Росії права на самовизначення, а також поміч селянам і робітникам у їх боротьбі проти російських реакційних юнкрів.

Національний базіс є відпорний супроти большевизму, як це доказали інородці: Фіни,Ести, Латиші, Литовці, Білоруси, Українці і Грузини, що перейшли цю хворобу дуже скоро. Усі ці національні держави були і є приклонниками демократії, парляментаризму і висловились проти системи рад. Вони всі мають за основу здорове, привязане до землі селянство, яке знає тільки приватну власність, коли навпаки у великоруського селянина панує так званий „міръ“, рід земельного комунізму. Національні держави вже від трьох років під проводом національної інтеліґенції ведуть нечувану боротьбу з большевиками, а в той час російська інтеліґенція виявила повну нездібність вести свій народ, і втікла за кордон.

Тільки національний базіс дає змогу створити армію, без якої не можна завести лад після страшної большевицької руїни. Армія ця може бути знову утворена тільки шляхом примусової мобілізації, а для цього потрібні національно і соціяльно вдоволені елементи. Національний базіс інородців уможливить тільки такі реформи демократичні, які достарчать людського матеріялу для такої армії.

Головною отжеж умовою ліквідації большевицької системи є визнання національних держав, скріплення їх державного будівництва й утворення національних армій, які оточать большевизм сильним кордоном і через те внутрішньою еволюцією його зліквідують. Національний і демократичний базіс внесе в широкі народні маси успокоєння, і національні республіки будуть підвалиною уздоровлення Сходу.

Ці новоповсталі, підтримані і визнані національно-демократичні республіки разом із російською демократією поборять большевизм; однак освободження великоруського народу від большевизму може статись, подібно як і в національних державах, через національне, демократичне й соціяльне відродження й самодіяльність. Це є найважніші умови для успішної ліквідації большевизму.

Небезпека з причини дальшої підтримки реакції.

Кожна инша політика доведе безумовно до того, що теріторії, які зорґанізувались національно і увільнились від большевизму, підпадуть знову під большевицьке панування, господарську анархію і руїну. А це матиме необчислені наслідки для заключеного щойно мира.

Тому головною вимогою політичного моменту є: визнання всіх національних республік в Росії і підтримка їх, а в першій мірі України, військовими і технічними средствами.

Порш,
надзвичайний посол і уповноважений міністр
Української Народньої Республіки.

Берлін, 11. листопада 1919.

Від редакції. Редакція просить вибачення у читачів за те, що дуже інтересна нота нашого високого і повновласного Посла в Берліні — Порша зявляється на сторінках української часописі рівно через $1^1/_2$ місяці після того, як вона зявилась на сторінках навіть фінської, естонської та латишської преси, куди була надіслана певно канцелярією посольства. Вина в тому не наша. Не думаємо, що-б і п. високий Посол був винуватий в такому іґноруванню українського громадянства і української громадянської думки. Хоч памятаємо і такий казус, — коли Екселенція пожалував до Відня і редакція, бажаючи поінформувати широкі кола про його думки і погляди на події дня, звернулось до п. Посла — дати невеличке інтерв'ю, п. Порш — старий український журналіст, не удостоїв нас ні єдиним словом відповіді. Знов-же це не Порша тільки гріх. Та так же поставились до нашого прохання і инші екселенції — Темницький і Дм. Левицький. Але це один із богатьох гріхів тих молодих свіжоспечених діпльоматів, про котрих і народ каже: „Недай Боже з Івана — пана“. Поки що ми вдячні посольству і за те, що хоч через три місяці та поділимось його нотою з українським громадянством. А винуватий в тому буде „стрѣлочник“ — який небудь дрібненький урядовець посольства. Здіймаємо з себе відповідальність і за правильну передачу думок Посла. Бо свою ноту надіслав він до української часописі в німецькому перекладі, виготовленому мабуть для німецькоі преси. „Воля“ сама мусіла вже перекладити діпломатичний документ на рідну мову.

Нота російських проґресистів Денікінові.

Ті анормарльні відношення, що утворилися на Україні між денікінською добровольчою армією та українським військом, які в останні часи перейшли в справжню війну, вимагають негайного виходу з цього становища і найскоршого вирішення українського питання. Серед певної частини російських монархічних, в більшій мірі крайних правих кол, стоячих на плятформі відбудовання єдиної Росії в формі безмежного самодержавя, українське питання не істнує, і дволітнє утворення української державности цілком іґноруеться. Такий шовінізм далеко гірший

так званого „українського самостійного шовінізму.“ З цього бачимо, що ні сама революція, ні ті умови, що викликали її, нічому не навчили, і сподиватися на утворення міцного державного орґанізму звичайно неможливо.

Раніш за все варто згадати, що певна автономія України була визнана літом 1917 року Тимчасовим Урядом Росії і санкціонована у Київі представниками цього уряду, міністрами Терещенко і Церетеллі. Питання про самостійність та відокремлення України від инших частин Росії виникло і здійснилося після захоплення влади большевиками. З цього часу починається завзята боротьба між Україною та большевиками, що продовжується й понині.

Центральна Рада, гетьманський уряд і врешті істнуюча тепер Директорія були визнані рядом европейських держав і у всякім разі уявляли з себе найбільш тривкий державний апарат, що утворився раніш за другі частини Росії. Коли-б всіма вищезазначеними урядами не було зроблено богатьох політичних помилок, то невідомо, як стояло би тепер питання про суверенність України.

Крім того необхідно зазначити, що провідним гаслом повстання Директорії проти гетьмана була національна українська ідея, що на пропаґанду цієї ідеї витрачуються багато коштів й сил і що ідея ввійшла у свідомість не тільки міліонного населення України, але й Кубані.

І ось через все це рахувати на вирішення цього питання озброєною силою і дивитися на сучасний хід подій, як на сваволля, або на повстання одної частини Росії проти другої, буде глибокою історичною помилкою. Це безумовно викличе продовження братовбивчої війни і безконечні виступи протесту і доведе тільки богату країну до повної розпуки.

Тому виникає питання — який можливий з цього становища вихід?

Політичний проґрам Директорії, її стремління до соціялізації і робота при допомозі лише крайніх лівих ґруп, звичайно не могли утворити тривалої державности та міцної влади. Теперішній уряд України вже переконався в своїх помилках і, залишаючи питання соціялізації, бере означений курс направо, шукаючи звязків з інтеліґенцією та цензовими українськими елементами. Також вживає уряд засобів для порозуміння з добровольчою армією для звязку з метою спільної боротьби з большевиками. Але на превеликий жаль це не дало бажаних наслідків і довело лише до війни між Україною та доброльчою армією.

Погоджуючись навіть на те, що склад сучасного українського уряду і вся його політика, утворена на соціяльних лише підвалинах, є фактор неґативний, який не допускає до згоди, то всеж національна ідея України і право народа на самоврядування ні в якім разі не можуть бути знищені. Як-би то не було — федерація, союз, або конфедерація зможуть істнувати тільки при умові визнання цієї ідеї і надання Україні широкої можливости самовизначення й самоврядування. Проводарі російської культури, захищаючи всеросійські підстави, забувають про те, що ніколи жадна ідея не може бути проведена в життя силою зброї. Коли російська культура, в котрій виховувалася Україна протягом останніх часів, ще не сказала свойого останнього слова, і в майбутньому буде тим могутнім фактором, що сполучить в міцний орґанізм разєднану нині Росію, то всі турботи з приводу крайнього шовінізму й сепаратізму України цілком безпідставні.

Той-же національний режім, який виявляється в так званій „українізації“, натурально піде спокійним ходом, і світ російської науки й культури знову буде світити Україні. Нам довелося бачити в Трієсті і Чехії, як Італійці та Чехи нищили всі над-

писи і другі сліди австрійського панування. Те-ж саме робили Французи в Ельзасі, і цей національний шовінізм завжди мав і буде мати місце.

Через це єдиним шляхом для усунення непорозумінь на шовіністичному ґрунті з обох боків може бути тільки політика миру, братерських відношень і обєднання всіх здорових і розумних сил кожної нації в спільній боротьбі з ворогами культури і еволюції людськости — большевиками. Беручи цей останній вивод головним пунктом, лишається сказати де що про методи виконання його.

В сучасний момент юридичним представником України є Директорія. Через це найбільш користним буде — при допомозі спокійних та умірковних елементів, як України так і добровольчої армії, установити можливість переговорів й арбітража для виснення й усунення всіх причин непорозуміння. Ні тимчасовий уряд добровольчої армії, ні тимчасовий уряд України, яким є Директорія, не суть власне правомочні для вирішення майбутности України і відношень її до Росії. Це питання народньої волі і мусить вирішитися народніми представниками від обох боків. Через це тепер необхідно лише обопільне визнання обох тимчасових урядів з рівними правами і встановлення обовязкового програму у внутрішній політиці. Цей програм, виключаючи питання соціялізації, установляв би певні нариси земельної реформи.

У зовнішній політиці необхідна повна згода в військових операціях і встановлення демаркаційної лінії. До урядової діяльности мусять бути закликані цензові і другі умірковані кола.

Головне питання про майбутне України треба признати належачим вирішенню парляментським шляхом.

При цих умовах буде забезпечена спільність роботи і постачання армії всім потрібним. Коли-б навіть Директорія не пішла на цю згоду, то все-ж необхідний цілком инший напрямок в політиці добровольчої армії, ніж той, котрий провадиться тепер. А власне — після повної перемоги добровольчої армії і заняття нею всієї території України військові операції мусить закінчиться. Негайно мусить бути утворений тимчасовий Українский уряд з розумних і здорових елементів України. Цей уряд, працюючи на вищезазначених підставах, зможе установити спокій і державність в країні. Негайно треба приступити до формування територіяльної дисциплінованої армії, котра, підтримуючи лад і спокій в тилу на Україні, мусить в той-же час дати певну кількість сил для боротьби з большевиками для увільнення цілої Росії. Тільки підтримуючи національну ідею і поступово звільняючи країну від шкодливих елементів і оздоровляючи її, можно сподіватися ладу і спокою на Україні, а також тої необхідної атмосфери дружніх відношень і допомоги, при котрій дальніший хід боротьби добровольчої армії у виконанню високої її мети може бути забезпечений.

Валентін.

Скороход-дипльомат.

Ледве чутка донеслася,
Що Америка знайшлася
Без стежок і без дорог,
Що Колумб там царь і Бог,
Разом вирішив народ —
Хай біжить наш скороход.

Хай біжить, часу не гає,
Хай Колумба привітає,
Хай розстелиться, як дим,
Заведе торговлю з ним,
Привезе людей, майна,
(Бо в той час була війна.)

Скороход часу не гає,
І в Америку тікає.
Не пройшло і триста літ,
А він з Відня шле привіт,
Пише він, що жив, здоров,
Що в дружині рай знайшов.

Наче стрільнула гармата
Ця записка дипльомата;
Цілий край заметушивсь,
Наче в дурні він пошивсь.
І рішив увесь народ,
Що кумедний скороход.

Так такий ти, вража мати,
Став народець лютувати,
Так такий ти скороход!
Уже сердився народ.
Ну, повернешся назад,
Довго чухатимеш зад.

Вже згнили кістки Колумба,
А посол сидить, як тумба:
Ні сюди, а ні туди,
Мов жахається води:
Сядь, мовляв, на корабель
І крутися серед скель.

І в одну ясну годину
Пише він листа з Берліну,
Пише він, що жив, здоров,
Що в дружині рай знайшов,
Що доляри і фунти
Тануть, Господи прости.

Та народ мав кров горячу...
Гей! Кричить, в Литву призначу,
Ступиш крок і станеш там,
Що тоді ти скажеш нам.
Прихитрющий був народ,
І побіг наш скороход.

Невідомо скільки кроків
Він ступив за двісті років.
Аж як є, колись, в обід,
Із Стокгольму шле привіт,
Пише він, що жив, здоров,
Що в дружині рай знайшов.

Валєнтін.

Ворони.

Присвячується Серу Філіппі.

Одна орґанізація
(Кінчається на ація)
Послала за кордон
Пів дюжини ворон.

Зітхаючи, прощаючись,
Сльозами обливаючись,
Казала їм: „Глядіть,
Хоч в чорта, а купіть.

Ви-ж бачите — не коримось,
Конаємо, а боримось,
Без зброї, без чобіт,
Дивуючи весь світ.

Ми маєм пропозіції,
Купіть же нам муніції,
Вдягніть ви козака
В штани і піджака.

Ви вернетесь зі славою,
Ми станемо державою,
Нам вклониться мужик,
Як взує черевик.

Не будьте-ж ви воронами,
Вертайтеся з патронами,
Купіть гармат, крісів,
Щоб кум на дно не сів“.

Ворони подивилися
І в ноги поклонилися . . .
І сіло у сальон
Пів дюжини ворон.

Приїхали, умилися,
На стелю подивилися,
Полуботки стягли
І виспатись лягли.

Шість місяців не рухались,
Все мнялися, все чухались,
Нарешті на базар
Летять темніші хмар.

На яворах розсілися,
Погризлися, побилися,
Кра-кра, гар-гар, гир-гир,
Кипить базар, як вир.

Кипить базар Поляками,
Хорватами, Словаками
Гуде, як в літку рій,
Народу, Боже мій!

Кругом колеса мажуться
Майном вози вантажуться,
В кішені продавці
Ховають папірці.

На дворі вже смеркається
І смутно торг кінчається,
Злітає тихий сон
На голови ворон.

Злітає, колихаючи,
На тихій скрипці граючи . . .
Знов місяців із п'ять
Ворони наші сплять.

Нарешті прокидаються,
Навколо роздивляються,
Навколо — ні душі,
Хоч голову чеши.

Були кріси — минулися,
Купили і не счулися,
Було, кажу, майно
Та продано давно.

Лише стара лишилася
Рядниною накрилася,
Із кухлика щось пє
І фіґи продає.

А голос над воронами:
„Вертайтеся з патронами,
Бо в нас журба і сум —
На дно сідає кум.“

Час крилами замаяти,
Доволі часу гаяти,
Бо вискубе закон
Все піря із ворон.

Два тижні торгувалися,
Все чухались, все мнялися,
Не думала стара,
Що верне до двора.

Нарешті прицінилися . . .
В повітрі покрутилися
І фіґи понесли . . .
І ними Рим спасли.

Орест Даскалюк.

Огляд соціяльно-економічного життя.

Рівність економічних проблем в всіх державах; установа 8-годинного дня праці і наслідки для продукції; курс стерлінґа; американський запомоговий капітал; ріжні пляни в Америці і в Европі; удоскональнення американського промислу в напрямі масового збуту виробів; націоналістичні кличі Клеманса в приміненню до фінансових клопотів Франції; експозе французького міністра фінансів; американська критика.

Рівність всіх економічних, фінансових і соціяльних проблем у переможних і переможених, і невтральних державах світу свідчить найкраще про могут-

ність еволюційного руху, який зараз захопив сучасність. Ріжниця лежить тільки в степені і інтензивности обявлення наслідків цього руху. Вже зовнішня картина великих осередків культурного життя Парижа, Льондону, Берліна, Копенгаґи і Варшави представляється одностайною до тої міри, що годі-б оцінити, котра з них більш змінилася за час війни супроти давнього первісного виду. Дослідник стрічає всюди той самий образ: нужду по однім, надмірний люксус по другім боці, розтертий майже середній стан і нову констеляцію серед поодиноких верств суспільства. Противенство між богатим а бідним загострилось: так зарисовується й конфлікт між капіталом і працею все глибше, — навіть і без чинної революції. Величні заворушення робітників, які ми недавно бачили по обох боках океану, не мають в минулім рівних по числу, змісту і з'орґанізовання взірців. Ніколи не бачив світ таких могутних об'єднаннь мас як прим. підчас великих залізничих страйків в Анґлії і вуглевих страйків в Сп. Державах. Елементарні і в своїх цілях ще вповні не определені перевороти в думанню мас зазначуються поволі і крісталізуються в ріжних формах. Загальний союз професійних орґанізацій в Анґлії, сіндікалістичний рух Shor-Steward, ґрупа активістів I. W. W. в Сп. Державах — це все витвори нового часу, це все знаходиться в стадії крісталізації, шукає новітних форм. Всі ці акції нового робітництва єднає противенство й боротьба супроти старих консервативних управ професійних стоваришень, єднає далі проголошена явно сімпатія до большевизму й старання знести пережиті форми соціяльного устрою.

Німецька установа 8-годинного дня праці для загалу працюючого люду, а 7-годинного з'осібна для копальняників захопила незабаром всі великі індустрійні краї без огляду на вислід війни і їх внутрішний політичний і економічний устрій. Недобори в продукції наслідком зменшеної роботи виносять міліярди. Вони даються найгірше відчути в краях з розвинутим промислом і створили там відносини, що певно мусять довести до великих переворотів загальної економічної сітуації. Так відбився цей виборотий робітниками закон, прим. в Анґлії, на найголовніших національних індустріях: на добуванню вугілля і на бавовняному промислі доволі некорисно. Експортова скількість знизилась, кошта продукції піднеслись, масовий вивіз припинився, а з ним і величезні доходи, що рік-річно впливали з заграниці до Анґлії. Недавно принесла „Times" огляд пониження продукції в Анґлії наслідком соціяльних заворушень, страйків і нових установ, виборотих шляхом компромісу. В р. 1918. були до часу завішення оружжя втягнені в страйки круглих 1 міл. робітників. Втрата цілої продукції виносила кругло 5 міліонів робочих днів. В перших 11 місяцях р. 1919 відбулися 1341 страйки, які захопили були приблизно $2^1/_2$ міл. робітників. За те виносила втрата продукції, заразом з приводу настановлення 8-годинного (в копальнях 7-годинного) дня праці, поверх 32·75 міліонів робочих днів. Ці величезні цифри не могли бути без впливу на весь економічний, торговий і фінансовий орґанізм Анґлії. Одним з наслідків був підупадок стерлінґового курсу, який нарочно відкрив цілу небезпеку сучасного економічного стану анґлійської імперії. Від кінця Наполеонської війни привикла була Анґлія вважати свою валюту і свою фінансову й торгову перевагу певного рода ненарушним доґматом. Цілий сістем всесвітнього господарства був штучно достроєний до непохитности анґлійського грошового курсу. Бразілійський, хінський, трансвальський експортовець домагався при заключенню своїх трансакцій акцептів і векслів на Льондонський банк; бо тільки ці останні видавалися йому певні й ненарушні що до їх вимінної вартости. Стабілізований вимінний курс представляв таким чином для національного анґлійського білянсу активний чинник надзвичайного значіння.

В послідні́м тиждні підупав курс стерлінґа в Ню-Йорку о круглих 24% супроти мирової стопи. Наслідки цього спаду ще не даються обчислити. Та вони відібються не тільки на економічному, але ще більше може на політичному полі. Положення брітанської світової імперії почасти являється більш критичним, ніж це признає анґлійська преса. Ірляндія інстинктивно відчуває економічне знесилення Анґлії і старається тому зискати на загальному заворушенню для своєї справи. В кольоніях счинила лиха валюта, головно в Індії, значне затрівоження. Індія, що має пів-срібну валюту, занепокоєна окрім того скрутним станом на срібних ринках через надзвичайні підвищення в цінах срібла, яке за останні тиждні піднеслося майже підскоком до кількакратної висоти. Тенденція в постепеннім підвишенню вартости срібла зазначується явно на подорожінню хінського курса таела. Хінська срібна монета коштує зараз в Льондоні 8 sh 1 d супроти 2 sh 6 d раніш. (В марковій валюті коштує ця хінська монета зараз 76 марок супроти 2·5 перед війною.)

Не треба наново підкреслювати, що кличі за американськими запомоговими капіталами під такими умовинами що раз то сильніше лунають зі всіх кутків Европи. Всі часописі заповнені майже виключно міркуваннями, яке становище займе американський капітал, американський підприємець і американський уряд. З Ню-Йорку повідомляють, що непохитність европейських домагань зглядом американського капіталу робить певного рода враження, яке природно має ріжні закраски. „Nieuwe Courant" нотує вістку, що американський конґрес ухвалив счеркнути залеглі й досі несплачені відсотки з визичених західньо-европейським державам підчас війни капіталів. „Times" повідомляє, що відомий американський сенатор Edge вийшов з новим санаційним проєктом, який творить доповнення до першого, звісного під іменем Edge-bill. „Manchester Guardian" подає за те обширний плян сера George Paish, який перед тиждне́м прибув до Ню-Йорку, щоби розпочати нові фінансові переговори. Плян сера George Paish полягає на тім, що шляхом інтернаціонального договору малося-б випустити в оборот міжнародньо ґварантовані обліґації в сумі 7 міліярдів фунтів стерлінґів. Ґварантію малиб приняти на себе всі члени майбутнього союзу народів. На Америку припало-б 15 міліярдів долярів, на Анґлію 5 міліярдів долярів, на Францію, Італію, Хіни, Японію, Арґентину і т. д. разом 15 міліярдів долярів (разом отже 35 міліярдів долярів). З цих зібраних загальною збіркою народів капіталів малося-б ужити 3 міліярди фунтів стерл. на залагодження европейських воєнних боргів, 2 міліярди ф. ст. на достарчення поживних засобів, а решту на відбудову понищених війною країв Европи. Таким чином можнаб найскорше вигоїти рани й створити економічну рівновагу серед народніх господарств Европи.

Американська преса з свойого боку видвигає чисто американські проєкти і збуджує націоналістичні настрої в залагодженню капітальних трансакцій з Европою. Впливом такої політики являється ухвалений недавно Edge-bill. Найвища цифра яка після цього закона булаб зібрана на цілі кредитів для Европи, означалаб 400 міліонів ф. стерл. Між цею квотою а проєктом Paish'а, що вимагає 5 міліярд в ф. стерл., велика ріжниця, і промостити прогалину ніяк не можна. Всі старання анґлійського й французького уряду вспіли тільки довести до рішення конґресу Сп. Держав, на підставі якого американський уряд удержує право, попри вище подану суму, зібрану приватним капіталом на основі Edge-bill, визначити ще 200 міліонів ф. стерл. на „запомогу заграничної торговлі Сп. Держав."

Минулого тиждня ввійшов цей закон в життя, і War Finance Corporation розпочав свою діяльність уділенням кредитів в загальній сумі 3½ міл. ф.

стерл. американським фірмам. Ці кредити призначені на уладження вивозу льокомотивів до Польщі і сільських знарядів до Бельґії і Франції. Дальші трансакції того рода слідуватимуть в найближчім часі, і можна з певністю сподіватись, що тоді американський капітал віднайде найкорисніший для нього спосіб запомоґи зруйнованій Европи шляхом заосмотрення европейського попиту не капіталом, а товаром. Розуміється, що европейські промисловці боряться і боротимуться проти такої експльоатації їх ринків. Та боротьба буде безуспішна — бодай так довго, аж продукційний апарат Европи не поправиться знова.

Цю свою перевагу зміцнює американський промисл всіми силами. Його продукційний метод достроюється що раз то більше до нових вимог і ріжниться вже тепер основно прим. від французького. Французький промисл розвивався останніми роками все дужче в напрямі індівідуальної продукції. Його вироби тому відзначалися великою досконалістю форми й якости. То вони тому не були доступні широким масам, бо їх майорізували вироби з загранці, обраховані на масовий збут. В Сп. Державах витворився головно через вплив военної продукції напрям зготовання кількох зручних типів виробу, які опісля кидалося в рух в великому числі за дешеву ціну. Тільки збут в великих скількостях вважався продуктивний і тому пожаданий. Головний мотив такої продукції не є отже удоскональнення робітника, тільки витворення приладів на заміщення людскої сили машиновою працею, напрямленою виключно на масовий виріб. Наслідки такого розвитку були для Америки надзвичайно корисні. Вже з початком війни висунувся амариканський промисл на перше місце. Військові матеріяли, доставлені Америкою, відзначалися тою незрівняною досі одноманітністю в виробі, що дозволяла Америці з'ужиткувати всі свої робітні без значного переформовання, на военні ціли. Таким чином зміцнилася перевага американською промислу і захопала поволі всі ті краї, що самі не могли собі були дати ради з продукцією потрібних военно-промислових засобів. Перш усього попала Росія під промисловий вплив Америки; за нею Італія, опісля почасти Франція, і навіть і Англія, яка найдовше опіралася на традіційній силі і широті свойого промислу. Вже сьогодня відбивається цей великий економічний вплив Америки й на політичньому лиці Европи, і мабуть даремні ті зусилля европейських держав, що мають на меті відхилити „американську грозу“, як це прим. недавно сталося в Франції. Президент міністрів Клемансо, оперуючи при виборах зручно гаслом націоналізму, завважив ці тенденції економічного розвитку і вдруге звернувся до французького патріотизму, взиваючи населення до широкої співроботи при розвязці фінансової проблеми. Знаючи настрої суспільства, противні всякому сильному оподаткованню, він предложив французькому населенню, в імені ідеї патріотизму, пожертвувати з власної волі одну частину народнього майна державі. Чи цей зазив стріне прихильний відгомін серед широких мас, не знати. Мабуть і в Франції доведеться положити населенню шляхом закону нову сістему налогів, як це тепер сталось в Німеччині, в Анґлії і незабаром станеться в Італії, Австрії і Бельґії. Тоді розвіються скоро й націоналістичні фрази, якими так зручно орудовати вміє сучасний французький уряд.

В своїм експозе подав перед тижднем французький міністер фінансів Кльоц інтересні дані загальних доходів і розходів держави. Всі видатки протягом останніх 6 років виносили по цім офіціяльним ствердженню 209 міліярдів франків, з чого з'ужитковано на достачу поживи 4 міліярди, на „визволені окраїни Альзас-Льотарінґію“ $12^1/_2$ міліярдів. Нові і старі податки принесли круглих 31 міліярдів франків.

Союзники Франції визичили 33½ міліярдів, французький банк 25 міліярдів. Позики підчас війни виносили 53 міліярдів, скарбові знаки і короткострокові обліґації принесли державі 49 міліярдів. Франція розпоряджала отже підчас війни кругло сумою 195 міліярдів франків. Кльоц заявив також, що для покриття всіх цих росходів треба буде примусити Німеччину сплачувати заґварантовані мировим договором відшкодовання, висоту яких він обчислює на 200 міліярдів. Франція обстоює далі й заснований міжнароднього фінансового товариства з метою відбудування понищених війною околиць Антанти. Що до кризи вимінних курсів, так підупадок франка, по його думці, спричинений некорисним відношенням між продукцією а консумом в Франції. Вивіз товару припинився в дуже значній мірі, при чім закупна за границею побільшилися. На рік 1919 виносить дефіцит державного господарства 25 міліярдів франків. Уряд буде тому старатися навязати тісніші торгові зносини з тими державами східньої і середньої Европи, що мають корисний для Франції вимінний курс, отже головно з Польщею, Чехією, Югославією і Австрією. За те повинен припинитися ввіз з Анґлії і Америки, особливо в тих родах товару, що походять з Німеччини і під заміненою маркою повертають за високі ціни до Франції, Бельґії і Італії. Першим завданням населення мусить однак бути допомогти розсудним поступованням намірам уряду і зректися всякої неощадности і люксусу, які зараз взяли верх в всіх верствах населення.

Французькі часописі приняли заяву міністра без критики. Та голосніше відгукнулася особливо американська преса, яка в останніх тиждях і так не щадила гострими сатірами і накидами в сторону фінансової політики Франції. Зворот, який замічується в відношенню американських капіталістів до Франції, стає чим раз виразніший — а з ним погіршується і оцінка французької економічної будучности. Та Франція надунулась як трухан і розділює далі світ, поставившись своєвільно на „престол народів.“ Вона не дає змученому Сходові одихнуть по власній волі, вона торгує свободою і самовизначенням окраїнних народів бувшої Росії, щоби бодай жестом обявити свою „побідну велич.“ Та мине й цей період французької великоманії, і останеться Франція тим, чим вона в дійсности є: виснаженим війною, випотрошеним і виссаним на ряд поколінь краєм.

Spectator.

Огляд міжнародньої політики.

Американська революція і боротьба клясів; східньо-західні — непорозуміння; польський мандат; роздвоєння польської душі; нові контра — большевицькі комбінації; весняний похід проти большевиків; „карна експедіція“; революційний рух в Болгарії; боязнь Румунії; білий террор на Мадярщині.

Одинокою країною, котра вийшла із світової війни справжнім переможцем, являються З'єдинені Держави Північної Америки. Коли Европа запалала, тоді вона потребувала дуже багато військових припасів і гармат, кулеметів, панцирних автомобілів, танків, літаків, отруйних ґазів, а також поживи. Америка, котра має невичерпане багатцтво сирівців, перероблювала це все і кидала на европейський ринок величезну кількість товарів. Після чотирьохлітньої війни всі европейські держави опинились в величезних боргах у Америки, і зараз навіть не всилі заплатити

Америці процентів від боргів. Розвалена Европа тепер оглядається на багатого „дядька Сама“ і прохає від його дальшої підмоги, щоби наладити своє господарське життя. „Дядько Сам“ одначе людина позбавлена всяких сентиментів. Він не хоче дати нічого банкротові, а що в самій Америці настала надмірність товару, яка не знаходить належного відпливу, то американські капіталісти мусіли обмежити продукцію, і через це витворилась армія безробітних.

До безробіття приєдналась дорожнеча. Американська велика буржуазія має нагоду партіями продавати нагромаджені товари за дуже високу ціну в Европі, має нагоду спекулювати, і риночні европейські ціни впливають на внутрішній американський ринок, і в результаті крива цін на предмети першої необхідности іде постійно в гору. Робітництво старається шляхом ґрандіозних страйків витворити рівновагу між цінами і платнею, до чого знов не хочуть допустити еґоїстичні капіталісти. Клясова боротьба загострилась за останній рік, як ніколи в Америці. Велика буржуазія, котра має до розпорядимости могутній державний апарат, душить з небувалою брутальностю революційний рух. Вона ухвалює виняткові закони проти „соціялістів, комуністів і анархістів“, на підставі яких карається аґітаторів довголітньою тюрмою, а то навіть і смертю, а коли вони чужинці, то видалюється їх з краю. До тепер сидить по тюрмах більше як 60.000 робітників і їх провідників. Свобода преси, зібрання і коаліції тепер в Америці вже перестала істнувати. Ґазети замикаються, редакторів арештується. Тепер З'єдинені Американські Штати — це найбільш реакційна країна на цілому світі.

З перемоги отже скористала виключно тільки велика буржуазія, так як свого часу з перемоги в 1871. скорисали пруські юнкри, які зараз же використали її, видаючи вийняткові закони проти соціялістів, одначе клясова боротьба, в яку вступила Німеччина після 1871., призвела до орґанізації могутньої соціял-демократичної партії, котра знесла ці виняткові закони. Те саме мусить бути і в Америці. Політично панували до війни в З'єдинених Державах дві великі буржуазні партії: великобуржуазна республіканська і дрібнобуржуазна демократична. Робітництво, котре до війни було сите, вдоволене і мало псіхольоґію дрібного буржуа, підчас виборів голосувало за демократичних кандидатів. Одначе тепер навіть дрібна буржуазія звернулася проти робітничого руху. Досить згадати гострі виступи Вільсона проти робітництва і проти страйкового руху. Тому тепер демократична партія, стративши величезну робітничу армію, тратить ґрунт під ногами, а що раз то більше впливу набуває з одного боку велика буржуазія, з'орґанізована в республіканській партії, і пролетаріят. Перемога поки що по боці великої буржуазії, бо пролетаріят ще не встиг витворити могутніх орґанізацій. Одначе боротьба вже розпочалась, і в її процесі мусять вони повстати.

Ограбивши цілковито Европу, нашумівши багато з приводу союзу народів, Америка відвернулась від неї і кинула її на свою власну долю. А Европа не тільки ґеоґрафічно розділилась на Схід і Захід. На Сході лютує дальше революція, Захід тільки ферментує, але ці ферменти наповняють західньо-европейську буржуазію великим страхом за свою власну шкуру. Могутній сілюет большевизму затінив ціле політичне життя Европи і Азії. Большевизмові симпатизує збіднілий західньо-европейський пролетаріят, який на своїх зібраннях маніфестує свою солідарність із східньо-европейською революцією, приєднуючись до третього московського інтернаціоналу. Що правда, ці заяви мають тільки платонічний характер. Буржуазія західньої Европи поки що ще занадто сильна, щоби вона могла дати видерти собі

владу з рук, одначе боязнь за власну шкуру пхає її до боротьби із европейським революційним Сходом. Вправді московські большевики вже кількократно предложили Антанті мир на дуже користних для неї умовах, одначе на це глуха західньо-европейська буржуазія, бо само істнування соціялістичних держав на Сході являється перманентною угрозою для її істнування, для її досі непереможних впливів.

Звідсіля походить таке щире попирання контрреволюційних кол грішми і зброєю. Одначе всі рахунки на Денікіна, Колчака, Юденіча і Бермонта — Авалова завели. Всі ці контрреволюційні ґенерали перестали істнувати, як реальна сила, і перемоги червоних армій викликають подив і ентузіязм у міжнароднього пролєтаріяту.

Що контрреволюціонери будуть побиті, це передбачував Льойд-Джордж зараз же після катастрофи, яку потерпів Юденіч в надбалтійських краях. Не сподівався він одначе, щоби катастрофа Денікіна прийшла так скоро, і він рахувався ще з тим, що, оперши сь на Денікіні, можна буде розпочати кампанію проти большевиків з весною. Одначе після страшного, небувалого розгрому добровольчих армій настала констернація в антантських колах. Треба було пошукати якогось другого противника большевиків. І знайшли його в польській новоповсталій республіці. Наш матеріялістичний вік стоїть під суґґестією числа. Психольоґія мас не береться в рахубу політиками. І ось ці політики міркують так: Польща має таку то армію. Ця армія досить сильна, щоби ставити чоло большевізмові. Тому Польща дістає від Антанти „мандат“ обсадити своїми військами лінію Двини і Дніпра т. є. зайняти цілу правобережну Україну. Поки що Поляки, яким Антанта обіцяє відновити історичну Польщу, зайняли лінію Двини, користуючись тим, що большевики зайняті тепер остаточною ліквідацією Денікіна. До лінії Дніпра вони ще не дійшли, але, коли візьметься під увагу, що польські ґазети заповіли виїзд Пілсудського на волинський фронт, то можна напевно сказати, що це заповідає польську офензиву на українські землі.

Польща не від того, щоби зайняти цілу правобережну Україну, одначе розумніші люде серед Поляків впевнюють, що це бувби дуже небезпечний експеримент. Поляки, як наші сусіди, добре бачуть, що український народ справився з далеко сільнішою німецькою армією, яка підпірала гетьмана, справився з большевиками і врешті тільки, дякуючи повстанню українських селян, большевики могли ліквідувати так скоро Денікіна і виперти його з цілої України та Донщини. І тому в польській душі повстало роздвоєння: історична романтика пхає їх на креси — реальні відносини сил наказують велику осторожність. Перемоги большевиків на всіх фронтах, їх тактика побивати противника одного за другим, кожного з осібна, викликує морщини журби на чолах відповідальних польських політиків за майбутнє польської республіки. Серед польського народа і не тільки серед робітництва, і селянства, але навіть серед буржуазії виринають питання, в чиїх властиво інтересах бореться Польща? Чи на те тільки, що-би Льойд-Джордж і Клємансо могли спокійно спати? Серед польського народа зазначуються симптоми утоми війною, яка знаходить свій вислів в резолюціях, ухвалених на зібраннях, що їх влаштовують польські ліві партії по всіх більших і менших містах. Давній романтичний ентузіязм, викликаний викресенням Польщі, розвіявся, як дим, і його не годні підситити навіть діфірамби, співані кожнього дня „narodow'ою“ пресою в честь „żołnierza polskiego.“ Ці діфірамби мають дуже какофонічний акомпаніямент: постійний упадок валюти, розвал економічного життя, безробіття, голод і морові зарази, які приходять із сходу.

Ми не знаємо, чи антантські політики беруть поважно польську армію, як одиноку тепер реальну протибольшевицьку силу. Нам здається, що їм ходить о це, щоби Поляки утримались на своїх позиціях ще хоч два місяці, до весняної кампанії. До того часу вони думають на заході і в центрі Европи з'орґанізувати якусь досить значну силу, котру можна-би було кинути проти большевиків. Очі західньої буржуазії звернулись тепер на Німеччину, котра за один рік після розвалу великої німецької армії уміла з'орґанізувати нову. Німецька армія, як повідомляють антантські ґазети, налічує міліон баґнетів: сила, з котрою в теперішній момент кожний мусить числитися. Страх перед переможним большевизмом придушив навіть ненависть до Німців. Це ми і давніше зауважували. На маневри залізної бриґади фон дер Ґольца, пізніше Авалова в балтійських краях гляділа Антанта крізь пальці і навіть з прихильністю; і тільки тоді, як демократична преса заговорила і підкреслила нечуваний скандал, що німецьке військо нищить литовську, латишську і естонську демократію, Антанта післала ультіматум до німецького уряду, в якім домагалася 1. відкликання німецьких військ з балтійських країв і 2. непідпомогання армії фон дер Ґольца зброєю. Вправді німецькі ґенерали обійшли ультіматум в той спосіб, що заявили, що вони тепер не на німецькій, а на російській службі, що з певністю викликало самодовольну усмішки на обличчу західньо-европейських політичних а в ґ у р і в, одначе цю підмогу реакції, німецькі армії над Балтиком, удалося зліквідувати з'усиллями латишської і литовської демократії.

Коли одначе Полякам удасться ще до весни утримати свій величезний фронт, то можна сподіватись, що до Совєтської Росії і на Україну буде ще раз післана „карна експедиція“, що складатись буде з інтернаціонального війська, куди увійдуть також і Німці. Такі принайменьше комбінації виходять з тих заяв, які тепер роблять французькі ґенерали, що розпливаються в похвалах на адресу німецької армії.

Большевицькі армії зближаються з одного боку до Галичини, з другого до Бесарабії. Це не могло лишитись без впливу на революційний рух в Болгарії. Ще до того часу, як Денікін стояв на вершку слави, зауважувався дужий республіканський рух в тій побитій країні. Антанта, яка обсадила край, не дала нічогісінько товарів, ані припасів поживи, так, що в країні настав великий голод. Тому болгарський уряд постановив зрезиґнувати, бо він не годен виконати всіх незвичайно тяжких і твердих услов миру, та передати заряд краєм безпосередно Антанті. Розуміється, що такий крок уряду тільки підніс революційний настрій. В Софії і в других більших осередках розпочалися уличні бої, поки що з перемогою по боці військ, бої кріваві, котрі коштують сотні жертв убитих і ранених. Демонстрації звертаються особливо проти царя Бориса, котрого народ дуже не злюбив і з усіх сил старається його повалити. Відомости, що приходять з Болгарії, дуже неточні, але з них одно можна вичитати, що там поширена большевицька аґітація, котра підготовляє державний переворот.

Що становище в Болгарії грізне, про це свідчить зарядження румунського уряду, яким замкнено болгарську границю і заведено стан облоги в Добруджі. Рівночасно бояться Румуни атаків з боку большевиків і тому вони стягають війська над Дністром. Тактика московського совнаркома в тім випадку дуже виразна. Він хоче заатакувати Румунію з двох боків: від Добруджі і від Бесарабії. Большевицький переворот в Болгарії одначе тільки тоді можливий, коли з приближенням большевицьких військ на Бесарабії і в Добруджі вибухне повстання. Таке повстання можливе, бо так Бесарабію як і Добруджу Румуни ограбували і держать під дуже гострим режімом.

Румунсько-королівський режім одначе лагідний в порівнанню з тим режімом, який настав після упадку Белі Куна. Вже від пів року стогне Мадярщина під стопою

коаліції, зложеної з „ґрафа, попа і фінансового жида“, під стопою тої скорумпованої кліки, котра безоглядною денаціоналізаторською політикою викликала обурення з боку усіх немадярських народів корони св. Стефана. Був зпочатку диктатор Йосиф фон Габсбурґ; його для пристойности усунув Клемансо; був пізніше прімієр Фрідріх, з котрим Антанта не хотіла говорити і вела в тім напрямі політику, щоби всі насильства і білий террор санкціонувала мадярська демократія. Антантські місії домагалися pro foro externo західньо-европейської демократії, щоби в новий кабінет вступили також мадярські соціяль-демократи. Після довгих пертрактацій вдалось врешті склеїти кабінет, в який увійшли також і соціяль-демократи найправішого крила. Ці одначе соціяль-демократи, які мали дати ґаранцію, що білий террор устане, завели надії всесвітньої демократії, бо, не дивлячись на їх участь в кабінеті, білий террор не тільки не устав, але прибрав страшливі форми леґальних убійств при допомозі юстиції.

Розпочалися процеси проти комуністів. В першім процесі засуджено 13 комуністів на смерть і екзекуцію виконано. В другім процесі засуджено пятьох і також не помилувано. Звичайно, що між засудженими могли, але не мусіли бути льомброзівські типи. Були між ними також і ідеалісти такі, як Корвін, або др. Ляшльо, котрі не обагрили своїх рук людською кровю. Одначе мадярська юстиція не уміла відріжнити большевицьких овець від большевицьких козлів і так одних, як других віддала на заріз.

Це викликало обурення в цілім світі. Визначні письменники такі, як Анатоль Франс, Анрі Барбюс і инші оголосили в пресі пламенний протест проти надужить мадярської справедливости. Супроти цього протесту оправдання з боку мадярських „учених“ і письменників вигляде дуже мізерно, і воно викликало тільки обридження, що наука хотіла прикрити своїм авторітетом надужиття тих, котрі влади надуживають як знаряддя для політичної пімсти. Що протест Барбюса і Франса викликали враження навіть на антантську диплоьматію, свідчить факт, що Парижська конференція поставила домагання лагідніше судити комуністів.

Як лютує білий террор, можна собі представити з того, що бібліотеки паляться професорів університету видалюється із служби, а одного професора медицини, котрий за Белі Куна був комісаром всіх будапештанських шпиталів, засудив суд на два роки тюрми.

Україна.

Огляд подій на Україні за листопад—грудень 1919 р. З початку листопаду м. р. українська армія, яка стояла на фронті проти Денікіна на лінії Винниця, Жмеринка, Вапнярка, перейшла в наступ на всьому фронті, направивши найбільші сили в напрямку на Одесу. Наступ розвивався спочатку дуже успішно на всьому фронті, але уже з 3-го листопаду стала почуватися якась непевність в районі Винниці, яку займали Галицькі частини, і Наддніпрянські частини, в тому числі Запорожський корпус, котрий зробив широкий прорив в лініях Денікіна, попали в трудне положення через неактивність галицьких частин і мусіли відступити з великими втратами, перепинивши наступ і втративши все здобуте. По розсліду цієї справи вияснилося що: 1. Галицьке вище командування на чолі з ґенералом Тарнавським веде переговори з Денікіним про заключення з ним перемирря і про перехід на його бік. 2. 3-го листопаду прикази вищим військовим галицьким командуванням не виконувались, наслідком чого було відкриття флянгів наших військ і великі їх втрати. 3. Галицький штаб був сполучений телефоном зі штабом Д-армії і всі прикази укра-

їнського командування були негайно відомі штабу Д-армії. 4. 7-го листопаду галицька команда заключила з командою Денікіна писаний договір про перехід галицьких військ на бік Денікіна. Події ці природно викликали енерґійну протиакцію в урядових і громадських колах України, а також викликали інтерпеляцію з боку Уряду в цій справі до диктатора Галичини п. Петрушевича. Спочатку п. диктатор, а рівно і уряд галицької области запевняли, що вони не були поінформовані про зраду і осуджують зрадників, але вимагали з свойого боку уступлення укр. уряду і орґанізації такого, котрий би навязав зносини з Денікіним. 15. тогоже місяця п. диктатор Петрушевич і весь галицький уряд, нікого не повідомивши, покинули в ночі Камянець і виїхали в невідомому напрямкові. Ця зрада поставила військо і Уряд У. Н. Р. в невимовно тяжке становище. З одного боку переповненість Камянця викликала широке росповсюдження епідемій (до 10%), котрі перекинулися і на армію (до 50%), і таким чином в великій мірі утруднювали боротьбу з ворогом, являючись самі по собі непереможними через цілковитий брак медікаментів і медичного персоналу. З другого боку відкриття війську Денікіна вільної дороги на Камянець поставило під загрозу і саме істнування уряду У. Н. Р. Таке положення примусило Уряд 17. листопаду евакуватися з Камянця, предложивши урядові Річи Посполитої Польської заняти своїми військами Камянець для оборони його від Денікіна. Камянець був занятий Поляками 17. листопаду, Уряд, залишивши всі державні установи в Камянці, направився з військом в район Проскурова, а звідти, згідно пляну виробленному в повному порозумінню верховної влади в особі п. головного отамана з радою народних міністрів, розділивши війська на 4 ґрупи для більшої зручности пересування на Козятин—Винницю. З цими 4-ми ґрупами військ відійшли п. п. міністри Мазепа, Безпалко, Черкаський, Красний, Шрамченко, Паливода. В цей же час голова директорії і п. головний отаман Петлюра відїхав, тимчасово, в Польщу, з котрою У. Н. Р. навязала добросусідські відносини в справі формування нових військ і для уреґульовання закордонної політики. Дбаючи про навязання добросусідських відносин зі своїми найближчими сусідами Польщею і Румунією, Уряд Української Народньої Республіки вже перед кількома місяцями післав туди свої дипльоматичні місії. Наслідками їх праці було те, що Румунія ще в серпню почала дипльоматичні зносини, котрі були направлені до повного полагодження інтересів обох сторін, а дипльоматична місія в Польщі перемінила ворожі відносини, заключивши перемирря і 2. грудня 1919 р. подала польському урядові декларацію, котра була зустрінута дуже прихильно і котра мала лягти в основу будучого договору, заключеного з метою взаємної допомоги і на підставі взаємних уступок. Авантурний наступ і безглузде поводження на Україні російських реакціонерів під проводом Денікіна, як і треба було сподіватися, викликало в широкіх масах української людности кольосальні повстання, які зруйновали запілля Денікіна і тим змусили його до відступу перед большевиками. Повстанцями, до котрих після залишення Камянця приєдналося військо Української Народньої Республіки, занята Полтавська, Катеринославська, Херсонська і частини Київської ґубернії, де в районі Винниці і перебуває голова Ради Народніх Міністрів Мазепа з частиною Уряду. Спіраючись на повалення Денікіна, на широкий національний настрій на Україні, а також на доброзичливе відношення Польщі і Румунії, котре дасть спроможність дістати і провезти всі необхідні народові річі, брак котрих в великий мірі спричинився до послідніх важних подій, Уряд має на меті негайно відновити творчу державну роботу в повному маштабі. Для цього має бути обраний осередком один із центрів Поділля чи Волині, вільний від якоїбудь окупації, куди будуть скликані потрібні сили і відки почнеться реорґанізація армії і горожанського управління на Україні в згоді з усіма живими силами народу, котрі стоять на грунті самостійної демократичної Української Народньої Республіки.

Лист Леніна до українських робітників і селян: „Червоні війська заняли Київ, Полтаву, Харків і побідно йдуть на Ростов. Необхідно винищити Денікіна, щоби забезпечити себе від найдрібнішої можливости нового навалу на Україні. Панування Денікіна на Україні було так само затяжким, як і панування Колчака в Сибірі. Тяжкі уроки Денікіна наведуть українських робітників і селян на більш ясне зрозуміння завдань совітської влади, на зрозуміння необхідности більш твердого опору. На Україні як рівнож і в Великоросії треба знищити цілковито панське землеволодіння. Крім цього завдання та инших завдань спільних Великоросії і України, виникає питання, яке заслугує в цей час особливої уваги, питання національне — чи бути

Україні окремою незалежною совітською республікою, злученою з російською республікою на засадах федерації, чи зілятися Україні з Росією в одну совітську республіку? Незалежність України визнана всеросійським центральним виконавчим комітетом і російською комуністичною партією. Остаточно вирішити питання, чи зілятися Україні з Росією, чи залишитися незалежною, чи бути в федеративному звязку, — має встановити всеукраїнський зїзд рад робітників і селян. Як же належиться вирішити це питання? З точки погляду інтересів працюючих ми вороги національної ворожнечі, національних суперечок, національного відокремлення. Щоби повалити буржуазію всього світу, ми прямуємо до тісного обєднання і цілковитого зіляння робітників і селян всіх націй всього світу. Капіталізм поділив народи на невелике число тих, що стоять вище над иншими, і на невелике число тих, яких гноблять тих, які залежать від инших. Віками збирали в собі пригнечені нації жадання визволення від великодержавних націй, такі, як нація українська від таких як нація великоросійська. Ми хочемо добровільного союзу націй без жадного насильства. Не треба забувати, що буржуазія завжди прямує грати на національних струнах. Там, де починається націоналізм, там святкує контрреволюція. Хто розєднує тісний союз великоросійських і українських селян і робітників, той помагає денікінцям і капіталістам усього світа. Тому ми, великоросійські комуністи, повинні з великою увагою і суворістю нищити в своїх колах найдрібніші проявлення великоросійського націоналізму, йти на уступки при незгодах з українськими комуністами, боротьбістами, коли справа тичеться національного питання. Але коли справа тичеться пролетарської диктатури і пролетарської боротьби, тоді великоруські, українські а рівнож і комуністи инших націй иовинні бути впертими і завзятими. Перемогти Денікіна знищити його, це одинока задача великоросійських і українських робітників і селян.

Відповідь українським „боротьбістам". У відповідь на заяву українських боротьбістів приняти їх до третього інтернаціоналу, виконавчий комітет большевиків приняв слідуючі резолюції: „1. На першому інтернаціональньому комуністичному конґресі Україна була представлена лише тільки партією большевицькою, яка була визнана конґресом, як правомічний представник українського пролетаріяту і в цім характері була допущена на конґрес. 2. Із заяви представників боротьбістів виходить, що ця партія бажає бути принятою на III. інтернаціонал, бо вона свою діяльність провадить на засаді тих самих принціпів, що і інтернаціонал, що вона цілком приймає проґрам большевицької російської комуністичної партії, але що вона утворилася тільки недавно, що має серед пролетаріяту мійського і сільського українського невелике довіря, хоче міцно закріпити свої тенденції і засвідчити словом і ділом свою ідеольоґію третього інтернаціоналу. 3. Перед тим як дати відповідь українським боротьбістам на їх прохання допущення до комуністичного інтернаціоналу, виконавчий комітет є тої думки, що він повинен поставити питання про зіляння всіх комуністичних сил українських в одну партію; що тримаючись цього погляду в кожнім краю повинна істнувати тільки одна комуністична партія, і дає пізнати, що справа української комуністичної революції вимагає цілковитого обєднання всіх тих, які в цім краю захищають інтереси міських і сільських робітників. 4. Маючи на увазі постанову від 22. грудня, яка є першим кроком до полагодження непорозумінь, які істнують між українською большевицькою партією і українськими боротьбістами, виконавчий комітет прохає партію боротьбістів дати на письмі відповідь можливо повнішу на слідуючі точки. Відношення партії до аґрарного питання, погляд партії в справах національних і в часности національної культури, становище партії що до питання утворення одної червоної спільної армії і в часности до партизанської війни, відношення до утворення економічного центру, відношення до совітської Росії. 5. Щоби відсунути всі причини незгоди поміж двома партіями і допомогти їхньому зближенню, виконавчий комітет комуністичного інтернаціоналу постановляє допустити тимчасову українську місію, яка-б складалася з представників кожної партії, а на чолі цеї місії стане голова призначений головою виконавчого комітета третього інтернаціоналу. Ця комісія буде розглядати спірні питання, які мають бути предложені одною з двох партій або виконавчим комітетом комуністичного інтернаціоналу."

Ліквідація українскаго совѣта „народныхъ комиссаровъ." Як повідомляють, українське правительство Раковського перестало істнувати. Раковський звернувся до

всіх комісаріятів і виконавчих комітетів з приказом здати діла і гроші спеціяльній ліквідаційній комісії. „Правда“ заявляє, що багато комісарів, забравши великі гроші, повтікало.

Найновіші вісти з України. „Вперед“ повідомляє, що ціла галицька армія опустила Денікіна і зєдналася з придніпрянською армією під командою отамана Павленка. Уряд У. Н. Р. остав в свойому давньому складі, з тим, що міністер-президент Мазепа веде також ресорт закордонного міністерства, а др. Макух обняв міністерство справ внутрішних. Полученя між Київ. м і Винницею покищо нема, а вістка, подана нами про кабінет тов. Ткаченка, досі непровірена.

Большевики на Україні. В розмові із співробітником українського телеґрафічного аґентства Петрівський сказав, що всеукраїнський радянський з'їзд має бути скликаний в найближчім часі. Буде вжито всіх заходів, щоби прикликати селянство до совітського будівництва. Одною з перших справ, яка буде вирішена, є справа обділення селян землею. В цій цілі скликаються у волостях і в повітах конференції.

Канів в руках большевиків. Червоні війська здобули Канів та заняли цілу лінію від Канева до Александрівська.

Зїзд в Полтаві. Радіо о Москви повідомляє, що в полтавському повіті відбувся зїзд представників волосних революційних комітетів полтавського повіту. Зїзд постановив, щоби червоні армії незалежних совітських російської і української республік були обєднані під єдиним командуванням російського воєнного головно-верховного совіту, щоби трудове селянство само віддавало лишки хліба по твердим цінам, що-би для поліпшення справи постачання армії було утворено єдиний заготовлюючий апарат, щоби земельні питання вирішувалися на засаді постанов всеукраїнського зїзда представників працюючих мас, щоби для ліпшого закріплення здобутків революції працюючі маси ґрупувалися коло своїх місцевих центральних революційних комітетів.

Міністер праці Безпалко у Львові. Від уряду Української Народньої Республики, який перебуває тепер у Винниці, уповажнений міністром-президентом І. Мазепою і в звязку з найновіщими подіями на Україні, виїхав тов. Осип Безпалко з Винниці до Варшави. В переїзді задержався він у Львові і дня 9. ц. м. виїхав до Варшави, звідки верне на Україну.

З Камянця. В Камянці перебувають тепер між иншими слідуючі представники поодиноких партій: Від соціялістів-федералістів Корчинський, від самостійників адмірал Білинський, від соціял-революціонерів Всеволод Голубович, від соціялдемократів Чехівський, від галицьких націоналдемократів др. Степан Баран.

Події в Камянеччині. „Gazeta Warszawska“ доносить, що частина українського населення в камянецькому повіті ворожо відноситься до Польщі. Заряджено цілий ряд арештувань. В одній громаді населення повбивало відділ польського війська, яке вислано там для стягнення контрибуції. Заворушення скоро придавлено при помочі карної експедиції.

Траґедія С. С. Корпус Січових Стрільців, який ще за часів Центральної Ради зорґанізувався у Київі під проводом отоманів Коновальця, Мельника і других старшин, попав після заняття денікінівцями Проскурова в польський полон в місцевости Полонне. Між полоненими старшинами находиться ком. корпусу отаман Коновалець, полк. Чмола, Кучабський, Сушко і ин. В першій половині грудня переведено їх до Рівного, а дня 19. грудня до Луцька. Вже в Рівнім лишилося багато хорих по лічницях, а між ними отаман Мельник і отаман Тютюнник. Цей останній вже помер. В Луцьку лютує пошесть тифу, а власти вовсім не дбають про здавлювання пошести. Найкращим доказом цього є факт, що 20. грудня було в Луцьку 3 хорих на тиф, а в тиждень пізніще вже 40, а дня 4. січня пошесть так поширилася, що хорих було 350, а в тому до 100 старшин. В одній лише казармі на 130 старшин є 70 хорих на тиф, а тільки 60 здорових. Здорових відсилається до Ланьцута. Крім січовиків знаходиться в Луцьку частина запорожського корпусу, яка також попала в полон і живе тепер серед таких самих обставин, як Галичане. Положення С. С. в Луцьку є надзвичайно тяжке. Конечна є негайна поміч цілої української суспіль-

ности. Поміч цю мусить зорґанізувати Самаританська Секція Українського Горожанського Комітету.

Спростування. Від осаула Василя Кучабського дістали ми отсе письмо: „На припоручення отамана Е. Коновальця маю честь заявити, що відомости про перехід корпусу Січовних Стрільців до большевиків, які появилися в деяких українських і польських ґазетах, є цілком безпідставні. В перших днях грудня 1919 р. корпус Січових Стрільців був здемобілізований. Б. отаман Е. Коновалець з деякими старшинами Січових Стрільців знаходиться під цю пору тимчасово в Луцьку“.

Фастів руїною. В Москви повідомляють: Фастів після кількаразового переходу з рук до рук представляє одну велику руїну. Людність повтікала в ліси.

Денік н втікає на кораблі. Радіо з Москви повідомляє, що Денікін переніс свою головну кватиру з Ростова над Доном і схоронився враз з нею на кораблі чорноморської фльоти,

Антанта в Одесі. Бюро Райтера повідомляє, що антантські кораблі 7. п. м. закинули якор в одеському порті. Евакуації міста досі не проголошено. Правдоподібно місто будуть обороняти.

Український посол в Латвію. Українським послом в Ризі іменований Володимир Кедровський

„Прикарпатская Русь“, орґан „Русского Исполнительнаго Комитета“ у Львові з днем 9. січня перейшов під редакцію Кирила Вальницького. Новий редактор у своїм „вірую“ заявляє, що хоч „соціяліст“ і знає минувшину часописи „Пр. Руси“, працюватиме в дусі правдивого демократизму.

Кивелюк вернув на службу. „Czas“ повідомляє, що член Краєвого Виділу Іван Кивелюк зголосився до служби і зложив відповідну присягу на вірність польській республіці.

Денікін в Ялті. Парижські ґазети повідомляють, що уряд Денікіна переїхав в Ялту. Залізнодорожне сполучення з Кримом перерване. Піддержується покищо рух кораблями.

Конґрес українських большевиків. З Бухаресту повідомляють, що внедовзі відбудеться в Київі конґрес українських большевиків.

Большевики в Одесі. Аґентство „Дація“ повідомляє, що в Одесі панує страшний червоний террор. Усі консуляти покинули місто й переїхали в Царгород. Німецькі кольоністи випродують землю і втікають в Америку.

Польща.

Польсько-латишські стосунки. До Риґи виїхала з Варшави польська місія, якої завданням є зорґанізованя латишської армії та утримання контакту між польським і латишським ґенеральним штабом.

Білоруський посол в Варшаві. Білоруський посол Цвікевич, що був послом при Українській Нар. Республіці, іменований білоруським послом в Варшаві.

Російські претензії. „Kurjer Polski“ повідомляє, що російський посол в Варшаві Кутєнов звернувся з вербальною нотою до польського уряду, в якій домагається звороту частини університетської бібліотеки, яка має бути перевезена до Варшави, де є евакуований варшавський універсітет.

Новий посол в Польщі. Новим дипл共матичним послом Югославії для Польщі іменовано Тодіча. Він виїхав вже з Білгороду до Варшави.

Новий московський часопис у Варшаві. На місце недавно завішеної „Варшавської Рѣч-и“ виходить „Варшавськое Слово“.

Польська місія на Кавказ. З Варшави повідомляють, що в Азербейджан Грузію і Вірменію виїзжає польська дипльоматична місія під керуванням Філіповича, щоби навязати дипльоматичні і торговельні стосунки з цими державам.

Росія.

Анґлія й большевики. „Zürіcher Post“ повідомляє з Льондону, що в анґлійських політичних колах є переконання немовби то Льойд Джордж не погоджується з поглядами Клемансо на російське питання. Він є тої думки, що треба розпочать переговори з совітською Росією в справі мира. До цієї думки приєднюється все більше й більше анґлійський політичний світ. Є надія, що в найближчій будучности Анґлія обійме керовництво в справі мирових переговорів.

Повстання на Сибірі. Серед ґарнізону міста Никольськ-Усурійськ вибухло повстання, яке було задавлено Японцями. Багато салдатів повтікало. Орґанізацію, яка підготовила повстання, заарештовано, розстріляно 300 осіб.

Колчак і Чехо-Словаки. „Venkov“ повідомляє, що на Сибірі прийшло до крівавих стичок між чехо-словацькими і колчаківськими військами. Чехо-Словаки забрали залізничі валки і евакуються у Владивосток, щоб звідтам переїхать до дому.

Італійська місія в Росію. З Риму повідомляють, що в Росію виїзджає італійська місія, яка має на місці ознайомитись з російськими стосунками.

Кінець армії Юденіча. З Гельсінґфорсу повідомляють, що останки армії Юденіча будуть інтерновані у Везенберґ або острові Оезель.

Під милостиву руку. . . „Times“ повідомляє, що Колчак піддався під охорону антантських місій.

Протибольшевицькой заговір. Петроградські „Извѣстія“ повідомляють, що там розкрито протибольшевицьку орґанізацію, яка поділялась на три секції: анґлійську, французьку, й німецьку. На чолі першої стояли: Поль Дюкіс і Петровская, другої Бажо, Марков, Лебедев і Сапожніков, третьої Осмоловський і Елізаров. Діяльність Анґлійців виявлялась в освітлюванню подій в совітській Росії і помочі біженцям. Французи головним чином займались морськими питаннями. Головну роль відгравав Райтер, який по радіо порозумівався з Юденічем і Фінляндією. Німецька секція займалась контррозвідкою. В заговорі замішаних є понад 400 чоловік.

З денікінського царства.. Денікінські часописи з приводу переполоху, який опанував, буржуазію повідомляють слідуюче: Втікаючі переповнюють міста Дону, Кубані, Кавказу і розбіглися по станицях. Де-хто кинувся до Новоросійську і в перську область. Ціна на помешкання в Пятиґорську піднялася до 60.000 місячно. Командант добровольческої армії Вранґель в розмові з кореспондентом пресбюро заявив: Ми мусимо бути підготовлені до ще більших страт нашої території.

Евакуація військ в Сибірі. З Вашінґтону надійшли відомости, що морське управління дасть необхідну кількість кораблів для повернення до батьківщини чехословацьких, польських, юґославянських і румунських військ, які перебувають зараз в Сибірі. Американські транспорти будуть перевозити що місяця по 10.000 людей.

За кордоном.

Арештування Українців. Підчас останніх подій в Америці арештовано теж багато Українців, яким закидують симпатії для большевизму. Всіх їх жде вислання.

Арештування українських комуністів. В часі облави на комуністів в Ню-Йорку арештовано також деяких Українців, а саме: Й. Шевчука, І. Сельського, П. Б. Туркевича, М. Стехну, П. Постоловського, Цапа і Зварича.

Франція і Білорусь. З білоруських кол нас повідомляють, що французький уряд приказав виділити з б. російської армії Білорусів і сконцентрувати їх в кріпості Верден. Команду над білоруським відділом обіймає ґен. Рамнон.

Франція визнала Латвію. Латишське пресове бюро в Копенгазі повідомляє: Франція визнала латишського дипльоматичного представника в Парижі і тим самим де факто визнала Латвію як самостійну державу.

Анґлія і Франція визнали Литву? З Ковна повідомляють: Литовський міністр закордонних справ Вальдемар заявив, що Анґлія и Франція визнали незалежність Литви.

Здобуття Двинська. Перед кількома днями польські війська здобули місто і твердиню Двинськ над рікою Двиною. Посуваючися далі на північний схід, зустрінулися ці війська з відділами Латишів. В цей спосіб навязано контакт з прибалтійськими краями. Здобуття Двинська попри спільний протибольшевицький фронт має ще те значіння, що польсько-литовські війська відрізали Німеччину від Росії, бо замкнули литовський коридор.

Скандинавський робітничий конґрес. Дня 21—23 січня 1920. року відбудеться в Копенгазі загально скандинавський робітничий конґрес при участи представників усіх робітничих орґанізацій Данії, Швеції та Норвеґії.

Крíваві стички в Берліні. З Берліну повідомляють, що там 13. січня підчас засідання Національного зібрання вибухли большевицькі заворушення. Військо і поліція стріляли. Є 30 вбитих і понад сотню ранених. В Берліні і великій частині Німеччини проголошено стан облоги. Диктатуру в Берліні обняв сам воєнний міністр Носке.

Вибори французького президента. Французька рада міністрів призначила вибори президента республіки на 17. січня.

Мобілізація в Румунії. З Букаресту повідомляють, що в Румунії зараджено мобілізацію 8 річників, щоби обсадити границю і зміцнити ґарнізони. Румунія приготовлюється теж до правдоподібної боротьби з большевиками.

Ческе національне зібрання. Вибори до ческої конституанти вже після дефінітивного порішення будуть розписані 25. ц. м. День виборів означено на 7. марта.

Самостійна чехословацька церква. На днях відбувся в Празі великий з'їзд реформованого ческого духовенства. Предметом нарад була дискусія над внесенням відірвання від римокатолицької церкви і створення самостійної чехословацької. В голосуванню віддано 211 важних голосів, з чого 140 за внесенням, 66 проти. З такого висліду проклямовано відірвання від римокатолицької церкви і утворення самостійної під назвою: Чехословацька церква. Тимчасовий заряд церкви поручено церковному виділові, зложеному з дванадцяти членів. На загальних зборах вибрано зараз шість членів.

Проф. др. Шишманов, що був больгарським послом в Києві за часів гетьмана Скоропадського і республики, вернув до Софії і викладає на університеті.

Мир. З Парижа повідомляють, що 10. січня о 4 год. пополудни Німці підписали ратифікаційний протокол і обмінялись ратифікаційними грамотами. З цього дня між Німеччиною й Антантою настав мир.

Союз Народів. Перше засідання Ради Союза Народів призначено на 16. січня в Парижі. Засідання відкрив представник Франції Буржуа. Анґлію заступатиме Льорд Керзон, Італію де Мартіно, Бельґію Помане.

Економічна хроніка.

Заобезпечення супроти безробіття в Анґлії. Анґлійський законпроєкт передвиджує заобезпечення 11,750.000 робітників від 16. до 76. року. Тижневий додаток для робітника виноситиме 3 пенс, для робітниці 2·5 пенс, для молодого робітника між 16. а 18. роком 2 пенс, а молодої робітниці 1·5 пенс. Рівний додаток обовязаний виплатити підприємець. Держава доплачує одну третину загального додатку, складеного робітниками і підприємцями. На випадок безробіття побирає відтак робітник 15 шілінґів, робітниця 12 шілінґів, молодий робітник 7 шілінґів, молода робітниця 6 шілінґів тижневої запомоги.

Протистрайковий закон в Америці. Handelsbladed повідомляє з Вашінґтону: Сенат приняв рішенням 45 проти 25 голосів законпроєкт, яким відбирається залізничим робітни право макстрайку.

Італійський торговий фльот. На 30. липня 1919 р. обіймала італійська торгова маринарка 1,204.500 тон. корабельного об'єму, з чого 230.000 тон були приріст останніх 6 місяців. В червни 1920 р. буде правдоподібно осягнений тонаж перед війною. До кінця р. 1920 сподіється торговий уряд, піднести тонаж на 3,000.000 тон, а до кінця 1921 р. на 4,000.000 тон.

Швидко-ріжуча сталь. Др. І. О. Арнольд, бувший проф, металурґії в університеті в Шеффільді відкрив новий спосіб готування швидко ріжучої сталн, В новій сталі включений молібден 6%, 18% тунґстену. Ця сталь на 10% ліпше від теперішньої швидкоріжучої стали, котра включає 6% вуглероду, 18% тунґстену і 3½ хрому. Ціна нової стали нижча, через те, що вона заключає в собі тілько ⅓ частину самого дорогого металю. Анґлійські технічні кола заціказлені дуже, бо можуть відкрити великі копальні молібдену в Канаді, а саме Квебеці, Британській Колумбії, який до цього часу примінявся в обмеженій кількости в техніці. В Онтарію вже заложено 2 товариства для цеї ціли.

Українські цукроварні в Шепетівці та Антонинах. Польські часописи доносять, що в цукроварнях Шепетівки та Антонин на Україні є повна продукція цукру, який не має збуту і, змаґазинований в лихих стодолах і будах, пропадає. За один ваґон соли дають там радо 6 ваґонів цукру. Крім цього є там великі припаси муки, які можна-б осягнути дорогою обміну, тим більш, що дороги до цих місць є зовсім добрі. Польська преса очевидно алярмує своє правительство о скоре використання факту.

Гривні курсують. Вістка, що наші гроші усунено з обігу на території Денікіна, являється неправдивою. Гривні і карбованці курсують досі. На карбованці є навіть загальний попит, через що їхній курс йде безнастанно в гору.

Французький капітал в Росії. Після обчислень італійського часопису „Economia d'Italia", французький капітал, ульокований в російських підприємствах до війни, представляється так: державні позички 15.268,000.000, банкові акції і облігації 718,000.000, залізниці і трамваї 80,000.000, металева індустрія 750,000.000, угольний промисл 200,000.000, ріжні копальняні промисли 130,000.000, хемічний промисл 5,000.000, нафтові підприємства 307,000.000, мануфактура 57,000.000, ріжні підприяття 76.000.000. Разом за час царату ульокували французькі капіталісти 17.591,000.000 франків. Які суми забрали Керенський, Колчак, Денікін і инші спасителі Росії, не відомо. Не диво отже, що французька буржуазія так ревно підпомагає реставраторів!

Перший дефіціт Крупских варстатів. Величезні закладини відомого підприємця Крупа в Есені (Німеччина) вийшли про сьогорічнім білянсі з великим дефіцітом. Недобори осягають 36·14 міл. марок. Передпослідний білянс ще закінчився був чистим доходом 4·93 міл. марок. Число робітників понижилося з 170.000 на 42.000.

Арґентінська позика для Нім. Австрії. В арґентінськім конґресі рішено ставити Нім. Австрії кредит в висоті 5 міл. пезетас до дизпозиції. Кредитовання інтересне тим, що нім.-австрійському урядові поручається самому назначити форму кредитів і ґваранцій рівнож і строк сплати.

Позика Франції в Анґлії. Анґлійський уряд годиться подати Франції кредит в висоті 300 міл. ф. стерл. на поправлення франкової валюти. Ближчі умовини ще не відомі.

Закон про частковий заєм майна в Німеччині. Національний збір приняв в третім читанню закон про частковий заєм майна в формі „Reichsnotopfer". На підставі цього закону буде всяке мобільне і немобільне майно німецьких горожан сильно оподаткоьане і почасти придержане для залагодження державних росходів.

Боротьба о валютову реляцію в Польщі. З Варшави повідомляють, що по виказі урядового польського листка знаходилися в Польщі до 20. грудня 1919 всього 4875 міліонів польських марок в обороті. Польська марка постепенно тратить на вартости супроти нестемпльованої ноти. Новий польський міністер фінансів Ґрабський назначив був урядово реляцію між короною а маркою в відношенню 100:70. Тимчасом підупала польська марка, і посідачі корон опинилися в доволі некорисному положенню при виміні своїх посідків. Головна опозіція походить з Галичини. Торгові

палати в Львові і Кракові відтримали протестні збори, на яких рішено установлення нової реляції, відповідаючої дійсному станові річей, себто 1 кор. = 1 марка.

Внутрішня позика в Румунії. Міністер фінансів Влад предложив палаті законпроєкт, на підставі якого має бути установлена внутрішня позича в висоті пів міліярду лей. Ґрупа лібералів спротивилася цьому законові, та предложення міністра перейшло в кінці і закон став принятий подавляючою більшістю голосів.

Анґлія і санаційні пляни для середньої Европи. Анґлійський уряд здементував поголоску про велику санаційну позику Анґлії в Америці. По звідомленням „Times“ анґлійський уряд ніколи не мав наміру, визичувати капітали в Ню-Йорку з метою роззичувати їх далі своїм союзникам. За те уряд робить старання, щоби зібрати міжнароднім шляхом санаційний фонд в висоті яких 200 міліонів фунтів стерлінґів і розділити його за проводом інтернаціональної орґанізації, на примір Найвищої Ради в Парижі, безпосередно винужденним краям Середньої Европи, в першій мірі Австрії і Польщі.

З українського життя на чужині.

Українське посольство у Відні отримало від української місії в Римі телеґраму: „Антантські дипльоматичні круги поінформовані про зєднання Українців і їх сконсолідування в Національний Союз з найвизначніших діячів з правого і лівого берега Дніпра.

Ця вістка зробила велике враження. Можна ствердити, що ця подія буде мати значіння для признання незалежної України в короткім часі.“

— —

Цими днями у Відні в залях Штадт-Парку відбувся раут української преси в честь нового посла У. Н. Р. при австрійському уряді п. Сидоренка. Члени союза журналістів в теплих промовах витали шановного посла, як палкого борця за самостійність рідного краю. Відповідаючи на промови, п. Сидоренко висловив надію на близьку перемогу української справи та бажання спільної роботи робітників духа з офіціяльними українськими представниками за кордоном.

— —

Прибув до Відня колишній міністр хліборобства Микола Ковалевський. Вельмишановний діяч збирається, як ми чули, деякий час відпочити тут і продовжити свою освіту. Через те думає вступити на другий курс комерческого інституту. А поки що допомагає п. директорові Макаренкові в ролі консультанта по справам міжнародньої політики.

— —

В склад уряду п. директора Макаренка увійшов, як фаховець по торговим питанням п. Вебер. Досі у Відні українська кольонія знала п. Вебера, як консультанта по тим же питанням при компанії ґенералів Фалієва, Цегельського та инших.

— —

Чутки про надзвичайну нараду представників українських партій в Празі і про те, що з тої наради мав би народитись невеличкий коллективний орґан, на зразок паризького російського „Совѣщанія“, для координації української міжнародньої політики і для контроля нашої закордонної фінансово-економічної роботи, викликали надзвичайне заворушення як серед російських чорносотенних кол, так і серед наших закордонних спекулянтів та бувших урядовців, що втікли зараз з України і претендують тут на українське майно. Були вжиті всі заходи, аби нарада не відбулась. Українському урядові до Варшави напр. був посланий з Відня і з Берліну донос, що ця нарада скликається гетьманцями і на ню має прибути сам б. гетьман Скоропадський.

— —

До Берліну з Відня виїхав др. Б. П. Матюшенко з дорученням українського Уряду передати відзивну грамоту п. Поршові і заступити його місце. Як ми довідались з певних джерел, барон Василько прийшов до думки, що ні попередні

його звязки з німецьким урядом, ні його минуле не дозволяють йому згодитись на пропозіції Директорії — заняти місце посла в Берліні. Український уряд цілком погоджується з п. Васильком.

— —

Відомий серед українських кругів архикнязь Вільгельм ще в серпні визволився був з румунського полону і вступив на українську службу. Приказом головного Отамана він був з ротмістра проізведений в полковника української служби і під іменем Василя Вишиваного до 16-го листопаду дуже енерґійно і продуктивно працював над реорґанізацією української армії, виробивши з цілою комісією подробні пляни тої реорґанізації і склавши дуже відповідальний політичний відділ при військовому міністерстві. Підчас окупації Камянця Поляками полковник Вишиваний мав відступити з Січовими Стрільцями до Козятина. Але занедужав на висипний тиф і був евакуований до Румунії. В Букаресті, під доглядом др. Матюшенка, він переніс тяжку хоробу і зараз вже зовсім одужав і збірається знов повернути до „Сусів“ на Україну.

— —

Серед Віденьської Української Кольонії сталось нове „непорозуміння“ фінансового характеру. Кооператори передали на сховок в сейфі скарбникові Біленькому скілька сот тисяч долярів (біля 40,800.000 кор.) Пан Біленький, переконавшись в тому, що Сполучені Штати можуть провалитись в безодню, а з ними впаде і курс долярів, на чому втратять його „довірителі“, як він каже, „продав“ при допомозі своїх приятелів частину долярів ще в октябрі по 70—75 кор. за доляр (зараз ціна доляра 200—210 кор.), а другу частину заховав в якусь банкірську контору в Стокгольмі так, що і сам їх не може знайти. „Довірителі“ через посла Сидоренка пробують відшукати хоч частину тої суми. В звязку з цим непорозумінням і впертістю кооператорів, всі співробітники і приятелі п. Біленького шлють заяви Українському Урядові, що вони вже досить попрацювали для Самостійної України і більше працювати не бажають. Цікаво знати, як поставляться до цеї справи офіційні представники нашого Уряду.

— —

Прибули з Варшави до Відня: член парижської місії др. п. п. Матюшенко і секретар берлінського посольства п. Козій.

— —

Радники української льондонської місії п. Олесницький і п. Меленевський відкликані. На їх місце призначено п. Залозецького.

— —

Голова італійської української місії п. Антонович подався до демісії.

— —

Повернувся до Відня з довгої подорожі і приступив до виконня обовязів головний редактор „Волі“ Андрій Горленко.

— —

З діяльности „Української Громади“ в Берліні. Заснована в жовтні ц. р. „Українська Громада“ розвинула за короткий час свого істнування широку діяльність і стала тим чином центром українського громадянства в Німеччині. Начислюється досі 72 членів, однак треба зазначити, що користають з Громади не тільки члени, а й гості, впроваджені членами на сходини.

Що тижня відбуваються в льокалі Громади членські сходини, на яких виголошуються відчити, реферати і. т. д. після яких розвиваються широкі дискусії.

Досі відбулось в Громаді 6 таких рефератів:

1. Др. Василь Сімович: „Буковина і її сучасне становище.“ Референт начеркнув історію Буковини, відносини поодиноких національностей, які заселюють Буковину, до українського питання, — найновіший виборчий закон Буковини, українське громадянське життя і його переспективи на будуче і т. д.

2. Др. Володимир Левицький: „Зрада Тарнавського в світлі української преси.“

3. Осип Майданюк: „Про відношення офіціяльних шведських кол і шведського громадянства до української справи.“

4. Микола Мороз: „Україна за большевицьких і денікінських часів.“

5. Скоропис-Йолтуховський: „Спомини про українську владу в Холмщині від Берестейського мира до її заняття Поляками.

6. Приходько: „Українська Капеля в Чехії, Австрії, Швайцарії і Франції.“

Крім того на кожних членських сходинах відбуваються на підставі преси з України й преси закордонної реферати про політичну ситуацію на Україні, про відношення наших держав і їх громадянства до Української Народньої Республіки і до української справи взагалі.

При Громаді засновано й хор, який від часу до часу буде давати концерти для українського громадянства в Берліні. Перший концерт відбудеться в часі різдвяних свят.

Треба ще згадати, що члени Громади в порозумінню з Українською Військово-Санітарною Місією в Берліні мають право користати і користуються цінною бібліотекою цеї Місії.

— —

В найближчім часі союз журналістів приступить до видання белетристично-наукового збірника на зразок старих російських альманахів „Знаніе“, „Земля“, „Зарницы“ та ин. Союз думає таким способом залагодити той дефект, який счинивсь в українському письменстві за припиненнєм „Літературно-Наукового Вістника“.

ОГЛЯД ПРЕСИ.

Українська траґедія.

Від серпня м. р. почав виходити в Берні тижневик „Suisse-Orient“ під редакцією д-ра Михайла Шабида. Цей тижневик займається східніми питаннями. Звичайно, що українське питання там дискутується дуже серіозно, і в ґазеті обговорюється дуже вичерпуюче українська культура, політика і економіка. В дискусійнім орґані поміщується статті визначних учених і політиків. Статті друкуються в трьох мовах: французькій, німецькій і анґлійській. В останнім числі з 7. січня ц. р. читаємо дуже інтересну передовицю під написом: „Ukrainisches Trauerspiel“.

Автор констатує, що сповняється те, що „Suisse-Orient“ давно пророкувала. Денікінські аґенти за кордоном трубіли, що Петлюра знаходиться в спільці з большевиками на те, щоби мати оправдання за ворожий виступ проти українських національних військ. Війна Денікіна проти Петлюри скінчилася для обох траґічно, і з неї скористав третій: большевики, котрі використали українське повстання проти контреволюційного ґенерала. З нечуваною відвагою повстали проти Денікіна кубанські козаки, котрих треба було „усмиряти“ при допомозі анґлійських танків і тяжкої артилерії. Денікін, який прямо пристрасно ненавидить українську культуру, казав розстріляти голову Кубанської Ради. Траґічна доля стрінула українського військового міністра Петрова, котрого прямо по звірськи хорого на пятнистий тиф замордували денікінські офіцери.

Страшне було коротке панування Денікіна, страшніше як Атиллі або Чинґісхана. Воно зазначилося страшними погромами Жидів. В Київі і Катеринославі вимордовано жидів майже поголовно. Ішло на українській землі систематичне, орґанізоване винищування цілого жидівського племені. Українці, Жиди і козаки були жорстоко переслідувані і масово масакровані. Коли нам кажуть царисти, що тут нічого не поробиш, бо погроми — це елементарний рух народу, то ми документами докажемо, що вони говорять свідому неправду. В „Кієвлянин'і“ друкував денікінський міністр без теки, В. В. Шульгин, погромові статті, в яких підюджував до масакра Жидів. „Gazeta Wieczorna“ повідомляла, що денікінські офіцери брали участь в погромах. Ґенерал Мамонтов видав ось який наказ: „Узбройтесь проти Жидів, проти цеї „сволочі“, котра оскверняє наші церкви. Молоді і старі, нищіть діявольську силу, котра мешкає в жидівській душі“. В Ко-

нотопі, Бахмачі, Єльці, Козлові, Тамбові, Вороніжі, Слобідці, Фастові, Харкові, Севастополі і т. д., річками текла жидівська кров. Ціла Україна, селяне, козаки, робітники, стогнала під кнутом сатрапа і питала з болючим здивованням, чому демократії Антанти не положать кінця цим орґіям. Оаза толеранції, країна, занята військами Петлюри, була герметично замкнена. Навіть медикаментів не пускали цій героїчній горстці, і кому удалося улизнути з залізних обіймів реставрації, той падав жертвою епідемій, що ширилися і ширяться прямо катастрофічно.

„Замість покласти кінець громадянській війні, — пише М. Сломін, депутат до російських установчих зборів, підсичує її Денікін в неімовірний спосіб. Замість большевизм поборювати морально, впоює він у людности шляхом білого террору переконання, що большевизм — це менше зло.“ Всі чесні політики в Росії давно бачили, що Денікін властиво йде на руку большевизмові. Не дивлячись на це, знаходяться в Берліні такі журналісти, котрі в „Призыв'і“ називають Денікіна, Колчака „спасителями і лицарями Великої Росії“ і осмілюються з ґеометрично-проґресивною зухвалістю юдити Москалів проти Франції і Анґлії та посилати до держави Денікіна економічну літературу для пропаґанди. Держава Денікіна — це не „відновлена Росія“, — це воскресаюче середньовічча. Центріфуґальні визвольні стремління інородних націй супроти цеї страшної централістичної реакції дивно сходяться з інтересами життя російської демократії. І це є непохитне переконання автора статті, що історія признасть Петлюру не тільки українським, але також російським героєм народу і революції.

Українська траґедія стала траґедією для одної частини російської публичної опінії. Автор має на думці цю частину, котра ґрупується біля паризької „Cause Commune“ і збірає свою другу і третю скрипку в других европейських містах. Пошана автора до старости і минувшими Володимира Бурцева стримує його від того, щоби відмовити бувшому революціонерові особистої чесности. Одначе його аґітація прийняла таки такі дивовижні форми і має такий фатальний характер, що булоби злочином перед европейською публичною опінією про це замовчати. Автор обіцює представити діяльність Бурцева в однім з найближчих чисел „Suisse-Orient“. Чекаємо з нетерпеливістю.

„Правда“ про Україну.

Редактор „Ізвестія“ Овсянников, який повернув з України, висловлює враження своєї подорожі.

Починаючи від Курську можна бачити всюди, що ту перебував Денікін. Селяне відносяться до большевиків з прихильністю, яка тим більш сильна, чим далі ви йдете на південь. Вони багато перенесли під білими. Не можна висловити ту ненависть, яку залишили по собі в населенню контрреволюціонери. Досить тільки подивитися на українського селянина, щоби мати представлення про ню. В часописі „Голос“ вони пишуть про увезені льокомотиви і про знищення зовсім средства сполуки. Харків знову починає дихати і радіє своїй свободі. Праця відбудовує нове життя. Часописі розплоджуються, як грибп після дощу. В засіданню революційного комітету представників всіх партій висловили побажання щасгя новій владі. Меньшевики, боротьбісти, інтернаціоналісти і навіть праві соціялреволюціонери оголосили відозви, в якій вони вимагають від своїх членів вступу до червоної армії і співробітництва в совітських інституціях.

Ціла Україна повинна була перенести велике страхіття від білої ґвардії. Окрівавлена від ударів козаків вона знову повертає до життя завдяки героїчним потугам червоної армії, і вона ніколи не забуде цієї прислуги, вона ніколи не забуде прислуги московського робітництва, яке знову дало її волю. Село памятає добре, як відновляли права великих землевласників, добре памятає реквізицію, розстріли і насильства білих вояків. Є села, в яких після панування Денікіна не залишилося ні одної незачіпленої жінки, ні одної незачіпленої дівчини. Коли хто небудь подивиться в українські часописи, він з великим здивованням бачить сили їх жалібних оголошень. Перед кількома тижнями в Білгороді урочисто поховано 400 жертв, які залишені білими. В Харкові було те саме. Число всіх трупів ще не відоме, але їх муситься в день і в ночі розшукувати всюди. Що дня віднаходяться нові масові могили, нові кладовища, де поховані денікінські жертви: виколоті очі, розторощені черепи, багнетами передіравлені груди можна бачити на жертвах білих, і так вони лежать одні

поруч других. Там брат знаходить свого брата, там донька бачить свого батька а жінка свого чоловіка. Один студент московської школи в одній могилі знайшов: трупи свого батька, матері, свого діда і свого брата, забитих тільки за те. що вони були Жидами. Ціла історія російських погромів не налічує того числа жертв, які дали погроми денікінські, але денікінці нищили не тільки Жидів, робітників, селян, інтелеґентів, адвокатів і співробітників совітських установ.

Листи до редакції.

Вельмишановний Пане Редакторе!

В т. 6, ч. 4, Вашого поважного тижневика „Воля“, в котрім я маю честь співробітничати, уміщена велика стаття в справі Блаватного і про деяких осіб, в тім числі і про мене. З метою належного пояснення, маю честь просити Вас не відмовити умістити на сторінках „Волі“ слідуюче:

Виїхавши біля восьми місяців тому назад з України за кордон, лишивши родину і все, аби присвятити себе роботі на благо нашої дорогої вітчини, я ознайомився зі становищем промисловости і економічних та торговельних умов ріжних країн, з метою виявити можливість встановлення торговельних зносин з Україною. Разом з цим прийшлось знайомитися з політичним станом кожної країни і її відношенням до України, намагаючися широко пропаґандувати про українське питання. Про наслідки своєї роботи я повідомляв всіх представників України за кордоном. У липню минулого року п. міністром закордонних справ було призначено мені, незалежно від продовження моєї спеціяльної і технічної та економічної праці, окреме доручення і видані кошти на необхідні видатки.

Для моїх власних витрат мені прийшлося звернутися за допомогою до одної з великих українських економічних установ, котра видала мені необхідну суму. З огляду на загальну зміну сітуації, прийшлось перед подорожю на Балкани поїхати до Німеччини, про що п. міністр був повідомлений і згодився з цим. Послідовно я надсилав доклади Урядові і міністру. На характер і мету моєї роботи не може і не могло впливати те, який уряд стоїть на чолі України, тому що я весь час, як про це досить свідчить моя минула діяльність, служив Україні, а не уряду.

Що же торкається моїх політичних поглядів, то я ніколи не ховав, що не поділяю соціяльних прінціпів, а завше був прихильником гетьманщини, на підставах історичного минулого і битових умов України, рахуючи такий устрій, утворений на демократичній ідеї, найбільш відповідним інтересам народу.

Про цілі Блаватного я довідався тільки з ґазет і, будучи знайомий з ним колись по службі, був дуже здивований його вчинком, через те, що ніколи не можу одобрити подібних випадків. Щож торкається питання про причастність до цієї справи ще де яких осіб, працювавших спільно зі мною, то певен, що ніякої участи в подібних вчинках вони не могли брати, і у всякім разі раніш досліднаго ознайомлення зі всіма данними навряд чи можно висловлювати означений погляд. В решті не можу не висказати, оскілько тяжко бачити, як продовжується і понині завзята боротьба ріжних політичних партій України, яка цілком паралізує всі сили і є головною причиною всіх внутрішніх непорозумінь, а з-за цього нема можливисти проводити в життя основи державности і твердого правопорядку, без чого не одна держава, а тім більш наша змучена батьківщина істнувати не може.

Прошу приняти мою повагу

1. січня 1920 року. Б. Бутенко.

Високоповажаний Пане Редакторе!

З огляду на те, що в „Українськім Прапорі“, ч. 38 з 23. грудня 1919, в кореспонденції з Парижа п. н. „Важні переміни в Парижі“, появилися відомости, які посередно могли-би дати привід до непорозуміння що до мого теперішнього становища в Парижі, — прошу дозволити мені подати через Вашу ґазету до відома українського громадянства ось-що:

Я входив в склад Делеґації Української Народньої Республіки в Парижі на основі мандату Державного Секретаріяту Західньої Области У. Н. Р. Письмом з дати: Відень, 12. грудня 1919 — Диктатор Західньої Области У. Н. Р. звільнив мене від дальших занять від імени Уряду Західньої Области в Парижі. Отже тим самим у теперішній час я не належу до ніякого урядового представництва в Парижі.

Як громадянин, я належу до „Комітету Незалежної України“, заснованого в липні 1919, де входжу в склад Бюра Комітету, як один з секретарів. Від імени цього Комітету я входжу в склад редакційного комітету журнала „L'Europe Orientale“, який видають соціялістичні ґрупи національних держав, утворених на території бувшої Росії.

До ніякої иншої орґанізації я не належу.

Дякуючи за оголошення цих рядків, остаю з глибоким поважанням.

Париж, 5. січня 1920. **Др. М. Лозинський.**

На фронтах.

Большевицьке звідомлення з дня 10. січня. Західний фронт і двинський напрями: Бої з перемінним успіхом. Наші вінська відперли ворога, який робив спроби наступати на стацію Яблонець. — Винницький район: Ми заняли містечко Тивров. — Південно-східний фронт: Наші війська заняли великі ракушанські нафтові підприємства 60 верстов на північний схід і схід від Ґурієва, де нам дісталося більш як міліон пудів нафти. — Східний фронт: Переслідування ворога продовжується за Красноярськом. По відомостям з Ячинська, повстанці під командою Калашникова заняли Іркутськ. Полковник Семенів розбитий повстанцями. Частина його панцирного потяга підірвана, а друга перейшла до червоних. Сам Колчак зі штабом і золотом заарештований в Іркутську власними солдатами.

Большевицьке звідомлення з дня 11. січня. В Нарвському районі ми приняли знову 30 перебігців. В Якобштадькому напрямі на цілому фронті йдуть заязяті бої. — В двинському напрямі: бої з перемінним успіхом. — В Уманському районі ми після бою заняли стацю Христинівку. Ми заняли Топлено, Шполу і Новомирґород. — Із району Александрівська ведемо наступ в південно-західному напрямі.

Большевицьке звідомлення з дня 12. січня. Мозирський район: Успішні для нас бої місцевого значіння. — Александрівський район: Наша кіннота заняла містечко Петрово в 30 верстов на захід від Пятихатки. — В Александрівському районі ми успішно переводимо розброєння Махновських банд. До нас перейшсв 15. махновський полк, крім цього розбрєно 800 людей і взята цілком одна батерія. — Мелітопольський район: Ми заняли місто Мелітопіль. Захопили силу трофеїв, оден панцирний потяг і багато паровиків і ваґонів. — Новочеркаський район: Наша кіннота зробила набіг на стацію Золотовську і вигнала з відти два ворожих кінних полків. Після додаткових відомостей ми захопили більш як 100 гармат, 8 танків, аероплани, автомобілі і велику силу добичи, кількість якої продовжуємо виясняти. — Коло Александрівсько-Грушевського ми знищили 26. Усть-Калитинський кінний полк. При заняттю стації Константинівської ми захопили коло 400 полонених, пароплав, два моторових човнів, 20 баржів і т. и.

ПІР'Я З ХВОСТА.

До посольства У. Н. Р. у Відні подана така заява одним з її високих урядовців:

Заява.

Півтора року назад я, маючи на увазі єдину мету активно прийняти участь зполітичній праці будівлі „Єдиної Самостійної Української Держави“, згодився по- [illegible]янути громадську діяльність свою і вступити на українську державну службу.

Перші півроку моеї служби мали вигляд дійсно праці в державі, бо хоч уряд гетьмана і сам він робили помилки, алеж всеж таки Україна мала вигляд держави, в якій життя норміровано правом, законом і т. д. Почалась партійна політична боротьба, люде забули, що головна мета будувати „Свою Державу", і молода, ще не міцна держава кинута була в полумя анархії. З початку 1919. р. почалася систематична руйнація всього державного життя, всіх державних установ; руйнація провадилася і провадиться при допомозі тієї безглуздої політики наших головних діячів; всі ліпші елементи, всі дійсні державні мужі частинно самі, а частинно примусово відійшли від активної участи в праці, і при теперішній сітуації не повернуться, — залишилися самі демаґоґи, мало культурні, мало освічені люде і, на великий жаль, в руках їх сконцентрувалася вся влада, всі права.

Послідні акти державної політики, як то ганебний Варшавський договір, поділяючий єдину Україну на два ворожих лаґеря, віддаючий частину єдиного тіла віковічному ворогу — докінчують ту нездатність до політичного розуміння, підривають останні коріння цього великого дуба, яким могла бути Велика Україна.

Все це, а особливо „бігство" „державних людей", старання їх і за кордоном розигрувати недостойну комедію „Уряду і Державности", які вони самі зруйнували, примушує мене усунутися на далі від праці з ними, бо я їх не поважаю і поважити не тільки не хочу, алеж і не можу, бо вони за невеликим винятком в більшости авантурничають, інтриґують і дбають більш за себе, ніж за благо України.

Дуже і дуже прикро мені, що цю заяву мушу передати через Вас, Шановний Пане После, бо з перших часів нашого знайомства з Вами я переконався, що Ви один з тих небогатьох честних робітників, який і досі ще мріє переконати юрбу „хуторянських політиків" і вивести нашу вітчизну на ліпший шлях.

Дай Боже Вам довести діло до бажаного кінця, алеж допомагати Вам в цьому далі не можу.

На підставі всього вищезазначеного, прошу Вас, Пане После, довести до відома „Уряду", що з цього часу він може не рахувати мене на службі.

При цьому додаю мій дипльоматичний паспорт і прошу виставити мені звичайний громадянський, бо горожанином Україні я є і буду*).

Січень, 8 го дня 1920. року.

* * *

Сподіваємось, що в найближчій дні до Посольства поступить іще одна заява в такім роді:

„До Пана Посла Української Народньої Республіки у Відні.

Маю за честь повідомити Вас, що я більше не можу, з огляду на неможливу сітуацію на Україні, не податись до демісії, при чому вважаю своїм громадянським обовязком зазначити, що я з самого початку, зневірившись в здоровий розум нашого „Уряду", хотів податись до демісії, але мене затримували доляри, які я хотів передати в певні суто українські руки. Тепер я виразно бачу, що таких рук немає ні у нашої „високої" Директорії, ні у нашого „Уряду", ні у инших представників влади. Тому я вирішив вийти разом з долярами."

* * *

Перше поневолю, потім визволю.

П. Андрій Жук, бувший волосний писарь, бувший с-д, бувший „кооператор" в Галичині, бувший член Народнього Комітету, бувший урядовець для особливих до-

*) Началство, прочитавши цю заявр, звеліло автові її вперед гроші здати, а потім до демісії йти (Ред.).

ручень гетьманського міністра п. Дорошенка при віденському посольству, бувший радник і таемний дорадник міністра закордонних справ за кордоном В. Темницького і теперішній „кодифікатор“ законів У. Н. Р. жаліє, що немає вже тепер „Союза Визволення України.“ Тому він нараджується з представниками Національної Ради recte Народнього Комітету, яким-би способом віддати український народ в московську неволю, щоби була дана реальна підстава для визволення України при допомозі відновленого ad hoc Союза а то тим більше, що так при поневолюванню, як при „визволюванню можна заробити свіжу копійку“. Наради відбуваються денно й нічно.

* * *

Відступаю Нідерлянди . . .

Польський Фальстаф, Заґлоба, якого зробили польські війська „реґіментаржом“, сказав до шведського Карла X., який домагався відступлення йому балтійських провінцій, що він, Заґлоба, готов йому, Карлові X. відступити Нідерлянди. Так само, як Заґлоба, „відступає“ тепер міністр п. Андрій Левицький Галичину Полякам, і та декларація має таке саме політичне значіння, як декларація Заґлоби. Комічна інституція, Національна Рада у Відні, взяла її поважно і випустила „ноту“.

* * *

Кажуть, що Денікін знищив всі українські вивіски і прапори. Одначе єсть навіть чисто денікінські інституції, на яких і досі розвівається „Український Прапор“.

Критика і бібліоґрафія.

В. Левинський. Соціялістичний Інтернаціонал і поневолені народи.“ Київ-Відень. Видання Дніпросоюза. 1920. 8° стор. 142. Ціна незазначена.

Інтересно, що підчас Люцернської конференції II. Інтернаціоналу, де вперше приняли участь представники соціялістичних партій т. з. „малих народів,“ переважно тих, які щойно увільнились від державної приналежности до старої Росії, в приватних розмовах (а також в пресі *) в колах, близьких до конґрессу, можна було почути побоювання, якби часом численні голоси представників „малих народів“ не мали занадто великого впливу на резолюції конференції.

З'явище характеристичне: в нім яскраво виявилось стремління дотеперішних проводирів соціялістичної думки заховати своє монопольне становище в Інтернаціоналі, який досі складався з членів представників старих націй держав, після вказівок яких соціялісти „молодих“ націй мали-б провадити рух серед своїх народів.

Величезні національні рухи, які в 1917. р. повстали на Сході Европи, починають помітно впливати на теорію і практику світового соціялістичного руху.

Навіть при спільній економічній пригнічености психольоґія і спосіб думання політично-вільного і політичнопригніченого — неоднакові. Отже не дивно, що соціялісти „малих народів“ не завше так „вірують,“ як їхні товариші з політично вільних народів. Свою „віру“ вони приносять з собою до Інтернаціоналу, якому таким способом надають деякі відміни, які самий Інтернаціонал роблять більш відповідаючим свойому імени.

Замість „соціялістичної антанти“ Інтернаціонал поволі стає соціялістичним „союзом народів.“

Резолюції, приняті на люцернській конференції що до національного питання якраз носять на собі вплив участи в Інтернаціоналі „малих народів“.

Не багато часу минуло від Ціммервальду і Кінталю до Амстердаму і Люцерну, одначе погляди на національне питання між ціма двома датами ріжняться кольосально. Прості і самозрозумілі для всякого „недержавного“ соціяліста питання про те, чи має право його народ на самостійне істнування, чи не має; чи несе це користь для інтернаціонального

*) див. La feuille, за серпень 1919. р.

визвольного руху, чи навпаки, шкодить; — всі ці питання, сама постановка яких для „недержавного“ соціяліста тотожна з питанням: „чи жити мені, чи краще не жити,“ викликали одначе в Інтернаціоналі раніше гарячу дебату і не раз діставали відповідь в дусі: „что Русскому здорово, то Нѣмцу — смерть.“

Раніше в соціялістичному Інтернаціоналі поділяли народи на дві катеґорії: до першої належали ті народи, яким дозволялось мати свої держави, до другої — яким цього права нє було відпущено, а які мали далій жити підбитими політично під державу перших і чекати терпеливо, аж доки соціяльно-визвольний рух серед перших не увільнить і других, а разом з тим і взагалі зробить непотрібною для них державу, як форму життя.

Далі цей погляд еволюціонував, і прінціпіяльно було признано за кожним народом право на утворення своєї держави, лише треба було зареґіструватись в Інтернаціоналу: чи висловив такий а такий народ по способу „пятихвостки“ своє бажання мати державу? Коли висловив — май, а ні — то почекай, аж доки не висловиш.

Так, приміром, російські соціялісти в II. Інтернаціоналі і в численних виступах в французькій соціялістичній пресі (див. промови і статті п. Сухомлина) були проти визнання України самостійною державою не тому, як вони заявляли, що вони проти самостійности України взагалі, а лише тому, що український народ досі ще не висловив свого бажання мати свою державу. До цієї точки погляду пристали також деякі видні соціялісти Західньої Европи.

Одначе, на перекір цьому, так би мовити, нотаріяльно-канцелярському способові творення держав, „малі“ (як от 40 міліонів Українців) народи творили свої держави „явочним порядком“, як то прилично революційним часам, а далі являлись до Інтернаціоналу, щоб зареґіструватись там, як вже істнуючі.

Так вони творили „факти“, а ці останні впливали на теоретичні міркування соціялістичних мислителів.

Процес еволюції соціялістичних поглядів на недержавні народи, очевидно, ще не закінчився. Його кінця треба сподіватись тоді, коли сам Інтернаціонал буде складатися з представників народів, а не держав — народів, у яких, очевидно, трудно буде шукати охоти позбавити самих себе життя. Дотеперішній розвиток цього процесу ми і знаходимо змальованим в книзі В. Левінського „Соціялістичний Інтернаціонал і поневолені народи“. Автор поділяє свою книгу на 5 частин відповідно до цілей, які він собі очевидно поставив, пишучи твір.

Перша частина займається встановленням поглядів основоположників наукового соціялізму Маркса і Енґельса на національне питання і на т. з. поневолені народи. Автор доводить, що погляди Маркса виросли під впливом теорії Ґеґеля.

Автор коротко переказує зміст цієї теорії.

Світом править абстрактний дух, якого субстанцією є свобода. В стремлінню до неї дух творить рух, і цей рух єсть історія. Рух абсолютного духа відбувається обєктивно в котромусь з народів. Народи — носителі цього духа єсть историчні. Ці історичні народи несуть світові свободу. Її реалізація наступає в державній формі життя народів, носителів абсолютного духа. Народи без своєї держави — не історичні. Вони не можуть бути носителям абсолютного духа, якого субстанція — свобода може обєктивітуватися лише в державі.

Маркс цю ідеалістичну теорію наповнює матеріялістичним змістом.

Замість абсолютного духа він ставить реальні економічні відносини, „суспільні продукційні сили“, які єсть пружиною історії.

І інтернаціонал, душею якого був Маркс, не поділяв одначе поглядів його на національне питання, бо був під значним впливом Прудона і Бакуніна, який був ідейним ворогом марксізма.

Боротьба кляс відбувається серед всіх народів. Тому міжнародній пролєтаріят єсть представником ідеї загальнолюдської свободи, ідеї соціялізму, а не пролєтаріяту якоїсь окремої нації.

Одначе з цього шляху дуже легко зійти на „геґелівські манівці“, при постановці питання, де найскорше можуть здійснитися ідеї соціялізму. При постановці цього питання можна уявити собі, що мій народ єсть, так-би мовити, вибраний для найскоршого здійснення соціялізму, решта-ж народів або мусять під невмолимим колесом історичного процесу згинути, або смирно чекати, доки народ-месія не вибореСоціялістичну свободу для всіх.

На ці „геґелівські манівці“ і вступили, на думку автора, Маркс, Енґельс і Ляссаль.

Починаючи від сімнадцятої сторінки своєї книжки і аж до самого кінця автор численними цітатами старається довести, що не хвилева політична ситуація була причиною помилкових поглядів Маркса і Енґельса в цій справі, як гадають Карло Каутський і Отто Бауер; а що ці погляди були з одного боку орґанічно звязані з історичними поглядами Геґеля, якого учениками були Маркс, Енґельс і Ляссалль, а другого боку виплівали з національної приналежности Маркса, „німецьким мотивом в його міжнародній політиці“.

І Маркс і Енґельс були переконані, що після франко-пруської війни 1870 р. центр робітничого руху перенісся до Німеччини, де могутній розвиток продукційних сил призведе до найскоршого здійснення соціялізму.

Ця точка погляду лягла в основу також їхньої міжнародньої політики. Вони боялись сильних сусідів — реакційної Росії і Анґлії, які загрожували німецькій державі. Тому виїмкове становище зайняли вони в відношенню до польського і ірляндського питання, розвязання якого вони домагались на користь незалежности цих обох народів.

Але, засуджуючи на політичне рабство решту поневолених народів, Маркс, розбіраючи ірляндське питання, дав цім народам блискучі арґументи за свої визвольні змагання, клясично з'ясував, як повинно ставитись робітництво пануючого народу до визволення поневоленого народу.

Розвиток продукційних сил, а не рух абсолютного духа, обуслоалює історичний процес. Його ціллю, як і ціллю руху геґелівського духу, єсть свобода. Але геґелівський дух для свого руху вибірав обєктом народи, які були його носителями. Розвиток продукційних сил відбувається серед суспільних кляс, яких боротьба несе з собою свободу. Оскільки ці кляси (буржуазія і пролетаріят) істнують не серед одного якогось народу, то ясно, що не може бути якихось народів-месій, на яких випало щастя бути монопольно носителями свободи.

Другий же Інтернаціонал став цілком „німецькою доменою“, а тому, зійтовши на „геґелівські манівці“, „весь ход річей в Европі підпорядкував інтересам німецького соціялізму“. У себе вдома „змагання поневолених народів Німеччини до національного визволення, себ-то до відірвання від Німеччини, уважалось німецькими соціялістами шовінізмом і ділом реакційним“. „Німецький соціялізм став взірцем для инших великодержавних народів. Його теорія і практика знайшли особливо сліпе наслідування серед Великоросів“.

Зупиняючись в V. розділі книжки на ролі, яку грали провідники лівого крила російської соц.-дем. (большевики) на Ціммервальді і Кінталі, а також на статтях Леніна в „Соціялдемократі“, дальшій його аґітації підчас російської революції до жовтня 1917 р. і практичній політиці після жовтня, автор доводить, що большевики доводять до абсурда „право народів на самовизначення“; провадячи обєктивно імперіялістичну політику, звязану з національним гнітом инших народів.

Такий єсть короткий зміст брошури В. Левинського, яка має полемічний характер. Читаючи брошуру, весь час уявляєш перед собою „противника“ — „великодержавного соціяліста, перейнятого духом „німецького соціялізма“.

Брошюра особливо інтересною буде для українських соціялістів, яким протягом останніх трьох літ прийшлося на практиці багато разів змагатися з російськими соціялістами, які завше, як тяжку артилерію, виставляли погляди Маркса і Енґельса на національну справу. Життя немилосердно розбивало їхні змагання канонізувати Маркса.

Тому треба привітати цю спробу українського соціяліста винести на ширше коло критику поглядів в національній справі основувачів наукового соціялізму. Цілком зрозуміло, що це могло вийти з під пера лише соціяліста поневоленого народу і знайде відгук найбільше серед соціялістичних партій таких самих народів.

Брошюру написано гарною мовою, корректурних помилок майже нема. Видано чепурно. М. Ч.

Т. 1. Ч. 4. Відень, 24. січень 1920.

ВОЛЯ

ТИЖНЕВИК

Координація сил.

Сумні звістки доходять з України. З півдня її шматує і рве армія Денікіна. Добровольці грузять на кораблі і забірають з собою все майно, яке захопили у Петлюри. З півночі наступають армії Леніна і Троцького. Їх завдання ми знаємо. З Харкова і Київа вже вирушили прямі потяги на Москву з награбленим селянським хлібом. З заходу, згідно з пляном Антанти, йдуть польські поміщики і польська буржуазія. Їх завдання теж не є секрет. Польща голодає, а на Україні хліба занадто богато. В Польщі порядок і сяка така армія. А на Україні повна руїна.

І перед кожним з нас встає питання: де українська влада? Коли вона є в дійсности, то як і чим їй допомогти?

Справжньою українською владою може бути тільки та, котра залишилась або утворилась зараз на Україні. Про таку владу нас сповіщає п. міністр Безпалко. В своїй заяві він ясно говорить, що голова кабінету міністрів залишився у Винниці, що влада має територію і навіть військо. Разом з тим большевицькі комунікати сповіщають, що совєтська армія осягнула як раз ті повіти і залізнодорожні пункти, якими володіє наш уряд. Серед нашого громадянства, головним чином інтеліґенції, досить сильна зараз течія в сторону большевиків. Кому більше вірить ця сумбурна течія — нашим офіціяльним повідомленням, чи большевицьким комунікатам? Тим більш, що серед загалу ширяться всілякі чутки. Недавно напр. по руках за кордоном циркулірована телеґрама за підписом премієр-міністра А. Лівицького і державного секретаря Христюка, котрою вся повновлада посла на мировій конференції передавалась в руки гр. Тишкевича. Йому було наказано роспустити всю парижську делеґацію. Непоінформований в справах моменту обиватель може подумати на підставі цього документу, що в Варшаві орґанізувалась якась нова українська влада.

Тим більш, що за кордоном немає зараз орґана, котрий авторітетно розвязав-би цю справу. Ми маємо послів. Маємо видатних діячів. До кількох з них цими днями зверталась і наша часопись,

що-б вияснити хоч трохи сітуацію. Але від одних зовсім не отримали ніякої звістки. Від других маємо обіцянку в четвер після дощику поговорити.

Ми маємо за кордоном деякі рештки влади. З важними уповноваженнями прибули за кордон Шевці, Макаренки, Мартоси, Ковалевські і пробують вершити тут українські справи. П. Швець навіть уповноважений брати участь в мировій конференцій. Але той, хто був в остатні часи на Україні, хто знає ролю Швеця і Макаренка в Директорії — великих надій на них не покладає. Перше всього уповноваження Урядом видані їм не як членам Директорії, а як Шевцьові і Макаренкові, що виїздять за кордон. В друге — ні для кого не секрет, що і той і другий останні місяці при Петлюрі виконували тілько декоративну роль. Фактичним хазяїном — президентом Республіки — був Петлюра.

Зараз за кордоном назрівають нові події. Українська справа, не вважаючи на шкідливу роботу наших місій і комісій, стоїть так, як ніколи ранійш не стояла. Тому то треба-б було вияснити сітуацію, сконсолідувати наші сили і не пропустити момента, можливо останнього, що-б допомогти нашій справі вибратись на сухе.

Матеріял у нас є. За кордоном волею чи неволею назбіралось сила інтеліґенції — солі української землі. Правда соль та в значній мірі „осолилась“, здеморалізувалась.

Але і з того, що залишилось нездеморалізованим, можна було-б склеїти дещо.

Большевики не втримаються на Україні ніякими силами. До влади мусить приступити українська влада чи по згоді з большевиками, чи без згоди. Це розуміють добре і Ленін з Троцький, і Мазепа з Безпалком, і навіть Пілсудський з своїми міністрами. Ми про це вже писали. І ще будемо писати не раз. Але влада українська втримається тілько тоді, коли ми за кордоном використаємо момент і подамо їй допомогу — товари, машини, зброю, патрони; цей момент наближається.

В кінці літа українська влада зробила помилку, кинувши свої війська на Київ, а не на Одесу. Ця авантюра стоїла дуже дорого Україні. Ми позбавились порта, а потім і території. Зараз влада Мазепи старається поправити помилку. Наші війська заняли Казятин, Жмеринку, Вапнярку і Бірзулу. І ідуть на Одесу. Може вже через скільки день величезний незамерзаючий порт буде в наших руках. Італія, Анґлія, Бельґія, Америка, навіть Франція готові дати свої товари і свій тонаж, що-б тілько захопити український ринок. Немає ніякого сумніву, що це для нас плюс, а не мінус. Цілком справедлива була думка одного з вождів України М. С. Грушевського, що операції кооперативів мусять бути прирівнені до операцій міжнародного Червоного Хреста. Але тепер, коли кооперативи не будуть потрібувати і цеї ґарантії, було би встидно, коли-б вони знов прогавили момент і не налагодили справу постачання України. На жаль, при великій вірі в особисту честність „ворон“, ми зневірились в їх сміливости, в дер-

жавному розмахові. А без цього ніяка робота в державному масштабі неможлива. Без сміливости в торговлі, без великого риску — можна потихенько цвяхами торгувати, але не Україну спасати. Наші кооператори занадто обережні. Иноді більше, ніж треба. За прикладами далеко ходити не будемо. Ми маємо у Франції величезне державне майно, куплене у Американців за векселі. Серед нього 95 ваґонів медікаментів. Україна гине від епідемії. Українська армія майже загинула від тифів. Що було зроблено для того, щоб хоч Міжн. Черв. Хрест доставив ці медікаменти на Україну нашому Червоному Хресту? Нічого, крім безконечних балачок.

Ми маємо в державних банках за кордоном досить великі капітали. Їх не видадуть ні в окремі руки, ні невідомим представникам невідомого Уряду. Їх видадуть або представникам усього українського громадянства в особі якоїсь повновладної, звязаної з Урядом, інституції, або в руки Уряду, що здобуде всю Україну. Анґлія витратила величезні капітали на авантюри Колчака і Денікіна. Але вони мали перед очима фікцію російського громадянського представництва в юридичній особі парижського „Російского Совѣщанія“.

На Україні крім товарного, мануфактурного, медікаментарного та инших голодів панує голод духовний. Немає друкованого слова. Уже в листопаді за метелика нікчемних віршів, надрукованого на казьонний счот на казьонному папері, видавці казьонної „України“ брали по 20—30 карб. А за кордоном лежать гори української літератури, уже готової до відсилки на Україну. Поки не залагоджено валютне питання, поки немає торговельних зносин і гривня стоїть низько, ні один видавець, навіть архисоціялістичний, не повезе своїх книжок на Україну. Треба найти кошти тут за кордоном і виплатити цей товар, щоб дати змогу далі провадити видавництвам продуктивну роботу і відіслати подруковане на Україну.

Школа на Україні не істнує. Ми нижче друкуємо надзвичайно цікавого листа проф. А Крушельницького, з котрого видно, як безпомічно бється ціла орґанізація видавництв, не маючи змоги приступити до дуже важної і відповідальної роботи. А швейцарське посольство тим часом отримує десятки тисяч ґульденів, на котрі можна булоб і медікаменти післати на Україну і сотні підручників надрукувати.

По кавярням Відня, Праги, Берліну, Льозанни блукають безробітні, сонні, як мухи, українські інтеліґенти. А найближча до нас Угорська Україна нуждається в інтеліґентних робітниках — учителях, адвокатах, журналістах, лікарях і просто урядовцях.

Наказано з Камянця ще скоротити місії, реорґанізувати їх. Хто це може зробити — той же самий Макаренко, котрий породив їх? Чи стане у нього сміливости, як колись у Тараса Бульби, сказати Стах›вському або иншому свому протеже — „голубчику, я тебе породив, я тебе і уб'ю?“ Я думаю, що ні. Для цього треба бути перш всь.го добре поорієнтованим в справах нашої закордонної політики, на що в данному разі трудно сподіватись.

Під Проскуровим трапилась величезна катастрофа. Всі наші державні запаси грошей в чужій і українській валютах попали в руки Денікіна і зараз вивезені на кораблях невідомо куди.

Наша влада потрібує негайної грошевої допомоги. Ні Мартос, ні Швець, ні Макаренко не подадуть її. Бо хто раз обанкротився, тому вдруге не повірять.

Ми знаємо, скілько не зліквідованого намулу залишилось за кордоном. Хвиля прошлогодньої революції викинула сюди його. Але не змила з лиця землі. Зараз той намул творить гнилу атмосферу еміґрантського українського життя.

Багато анальоґічних справ і прикладів можна було-би перелічити. Ще більше почуття громадської діскретности не дозволяє нам назвати одверто своїм іменем.

Виход з цеї сітуації один. Ми мусимо утворити зараз колеґіяльний орґан, котрий би об'єднував собою всю нашу національну роботу, паралізував би впливи, ворожі нам, допомагав би нашому Урядові в справі відбудовання України, орієнтувався би в міжнародній політиці і давав би ті льозунґи, до котрих мусіли би прислухатись і наші громадські і політичні діячі, і закордонна діпльоматія, що цікавиться українською справою. Орґан, котрий би об'єднував тілько одні ліві, що підмочили свою репутацію за останній рік партії, або одні праві, що скомпромітували себе допомогою гетьманові, був би ні для кого не авторітетним, і не життьоздатним.

Він повинен бути орґаном всього українськото громадянства, і то вибраним орґанізаціями, а не призначеним лівим чи правим диктатором.

Андрій Горленко.

На сторожі*).

... Возвеличу
Малих отих рабів німих!
Я на сторожі коло їх
Поставлю слово ...
Т. Шевченко.

Вже пів року минуло з того часу, як розгорнули ми на далекій чужині прапор „Волі". При теперішних умовах — то великий речінець. Суворо зустріло нас життя. Без гелера майже в кишені гурток громадян-журналістів підняв на свої плечі великий тягар. Ми обіцяли об'єктивно освітлювати події — ловити і фільтрувати кожну звістку з України і в справжнім світлі передавати її нашим місіям, нашим землякам на чужині. Ми обіцяли визбірувать за кордоном кожне слово, що тичеться української справи і, сконцентрувавши його, переказувати на Україну. Ми поспіли об'єднати коло свого стягу робітників української культури, розкиданих злою чи доброю долею

*) Цяماттья мала бути надрукована ще в одному з попередніх чисел. Але по технічним умовам туди не ввійшла.

по ріжним куткам Европи, даючи змогу кожному широко висловити свої враження і погляди про події дня на сторінках „Волі“. Разом з тим, освічуючи з тиждня в тиждень закордонне життя, ми хотіли дати читачеві нашому на Україні те, чого він не мав за браком европейської преси, а власне-ретроспективний погляд на світове життя.

Не нам судити, як виконували ми свої обіцянки. За короткий час „Воля“ придбала багато співробітників, чимало друзів, а може й ворогів. Ми не думаємо ні оправдуватись за свої помилки, ні прохати вибачення у своїх недрузів. Ми хочемо тільки де-що пояснити нашим читачам і начеркнути дальшу лінію нашої роботи.

Тяжко нам було з матеріяльного боку. За браком комунікації з Україною ми не могли отримувати ні передплати, ні навіть платні за ті транспорти „Волі“, які надсилались з оказією на Україну. Мало допомогли нам і наші численні місії за кордоном. Соромно признатись, але мусимо зазначити такий, на примір, сумний і цікавий факт, що один з редакторів „Волі“ отримує в триста раз менше, ніж аташе якої небудь української місії в Анґлії, не кажемо вже про посла (жалування редактора 200 кор., жалування аташе 60.000 кор. в місяць). Разом з тим майже ні одна місія не спромоглась повернути нам кошти за надіслані їм примірники журнала, хоч наші видатки по друкарні виросли за останні місяці на 100%. І якби не невеличка випадкова допомога — наша культурна праця була-б припинена в найпотрібніший час.

Але не матеріяльні перешкоди убивали наш дух. Його приголомшували моральні обставини нашої роботи.

Події останнього року на Україні виплиснули за кордон не лише людей великої громадської цінности, а й багато бандітів від патріотизму. На загальному занепаді горожанської моралі ця нечисть почала плодитись, як гриби після дощу. Для цих добродіїв революція на Україні була тим-же, чим є бульон для бактерій. Займаючи иноді високі офіціяльні посади, прикриваючи свої мерзенні ненаситні апетити тоґою патріотизму, ці людці свідомо або несвідомо убивали українську справу, руйнували те велике діло, за котре лилась кров „рабів німих“ там в такій далекій і такій близькій і дорогій нам країні.

Не було зброї, не було набоїв. Ми знали, через що. Ми, жерці слова, сторожі братів наших, бачили, чия тут вина. Душа боліла. Хотілось кричати на ввесь світ. Але до пори — до часу мусіли мовчати, що-б не дати в руки нашим ворогам нової зброї.

Десятки міліонів народних коштів витрачались на ріжні місії і комісії. Кольосальні кошти йшли на той „бульон“. Тоді, як наприклад мір Українська Капеля — єдина справжня місія — сиділа місяці без гроша.

І ми, сціпивши зуби, видушували з себе тільки якісь нечленороздільні згуки.

Марно йшов народній хліб і кров на годівлю, слава Богу, зліквідованих зараз Стаховських, Олесницьких, Меленевських et tutti quanti . . . Наша дипльоматія провадила широку антантофільську полі-

тику, граючись з Радою Пяти в кота і мишу. А денікінський фронт все ріс і ріс. Аж поки Антанта сама лобом не стукнулась в большевицьку стінку.

Тілько в тяжкі хвилини, як було з італійськими полоненими або в історії з Блаватним, проривалось у нас почуття обурення, і ми кричали „рятуйте“, попереджаючи Уряд про майбутній скандал.

В загалі-ж ми тримались иншого погляду — не виловлювати „блох“ з рідного кожуха тут на чужині, а вжити всіх засобів, що-б Уряд сам зліквідував тих паразитів за кордоном, поки вони не привели України до повної руїни. Один з найбільш відповідальних членів нашої редакції в кінці серпня, поки ще не згасла надія на порятунок, покинув на деякий час журнальну роботу і вилетів на Україну з детальним докладом про те, що роблять „землячки“ за кордоном, як марнується народнє добро, які корективи треба-б негайно внести в ту роботу.

Плян реорґанізації закордонної роботи, представлений ним, був простий: до поновлення комунікації Европи з Україною утворити за кордоном невеликий колеґіяльний орґан з специялістів. Той орґан мусів-би налагодити негайну доставку товарів на Україну, подбати про під'йом валюти, зменьшити і зревідувати всякі місії і комісії, відправити до дому силу бродячої, так потрібної зараз на Україні інтеліґенції, взагалі координувати і налагодити нашу фінансово-економічну та дипльоматичну роботу за кордоном.

Плян був принятий, але швидко потонув в бурі надлитівших подій. Були зроблені і деякі зміни на дипльоматичних постах: відкликано послів Антоновича з Риму, Порша з Берліну, Стаховського з Льондону і всю місію з Парижу — але якраз в той саме час, коли цього не варто-б зовсім робити. Чого — тут нам цілком зрозуміло і без коментарій.

Таким чином, увесь той намул спекулянтів і пройдисвітів, що топив нашу справу за кордоном по глупості. або через свою подлість, залишився при своїй роботі і на далі.

І поки немає тут верховного контрольного орґану, ми — жерці вільного слова, робітники пера — мусимо стерегти „отих рабів німих“ і захищати їх інтереси на чужині.

Наші читачі зауважили, що „Воля“ з недавна почала витягувати „за ушко, да на солнышко“ багато декого з українського громадянства. Це те нове, що внесли ми в свою працю в останні часи. З їдким словом, з вільною думкою будемо ми стояти над головою тих, хто так чи инакше спричинився до руїни нашого краю, не жаліти ні другів, ні приятелів, памятаючи тілько великий заповіт безсмертного учителя істини:

...Возвеличу
Малих отих рабів німих!
Я на сторожі коло їх
Поставлю слово...

Нехай не гніваються на нас ті, хто свідомо чи несвідомо кує пути на визволившихся „рабів“: „коемуждо воздастся по дѣлом

єго ...“ Ми будемо виконувати тільки свій обовязок перед рідним народом.

Це те нове, що вносимо ми в свою тяжку і невдячну роботу.

В иншому ми будемо притримуватись старої безпартійної позиції. Будемо давати на наших сторінках слово всім течіям громадської думки від крайньої лівої до поміркованої. Будемо критично разом з тим ставитись не тільки до наших ворогів, але і до однодумців, стараючись внести корективи в їх роботу. На нашу думку, ще не прийшов час мирної міжпартійної боротьби українських громадських орґанізацій не тільки за кордоном, але і на Україні. Ще немає ні грунту, ні умов такої боротьби. І тому єдиний покищо тут орґан Наддніпрянської України немає ні морального, ні юридичного права ставати зброєю якої небудь окремої партії, або окремої політичної орґанізації.

М. Кушнір.

Наша міжнародня політика.

Цими днями минули другі роковини проголошення суверенности Української Народньої Республіки. А тимчасом скільки подій довелося пережити нашій нещастливій батьківщині, скільки народньої крови пролилося за цей недовгий час, скільки народнього добра загинуло — так наче український народ вже десятки років, як то було в XVII. в., бореться за свою волю та за свою державність.

Тепер після всього пережитого нам повинно бути ясним, який великий і майже неносильний тягар накинула історична доля на наше покоління. Ми ще, здається, не забули тих часів, коли максімумом наших політичних вимог була широка автономія, а реальними гаслами були національна школа, утворення і розвій своєї національної культури та демократизація місцевого самоврядування.

Але роспочалася світова війна, вибухла велика революція на Сході Европи — і події поставили нас і перед фактом роспаду бувшої Росії і перед залізною необхідністю утворення суверенної Української Республіки. Деякі наші патріоти, що тверезо і критично оцінюють події, не раз звертали увагу громадянства на величезну небезпеку для нашої батьківщини від максімалізму нашої внутрішньої політики, а також особливо попереджали нас перед тими великими труднощами, які ми зустрінемо на міжнародньому терені, як що роспочнемо боротьбу за суверенність України.

І дійсно за два роки наша батьківщина не тільки поки що не виборола собі повної волі, а навіть не придбала собі ні сильного протектора поміж великими державами, ні вірних приятелів-спільників поміж малими.

Навпаки за ці два роки Українська Республіка перебула чотирі чужоземні окупації, не мала за ввесь час ні одного сталого уряду, завжди була тереном військових подій і народних повстань, що майже

до щенту знищило не тільки всякий державний апарат, а вбило також в населенні всяке довірря до влади.

І нині наша батьківщина знаходиться майже в такому становищу, яке було перед проголошенням Четвертого Універсалу Українською Центральною Радою. Звичайно, що при таких умовах дуже важко збудувати таку велику державу, якою є Україна, і в деяких українських колах з'явилося велике розчаровання що до тих постулятів, за які український народ боровся ці два роки. Деякі українські політичні кола, сконстатувавши неможливість з'єдинення українських земель в соборну Україну — вже одмовились від постуляту суверенности і обстоюють тільки з'єдинення земель під чужоземною зверхністю, другі вже не вірять ні в з'єдинення, ні в суверенність; і тільки ті політичні діячі, які і були головними творцями Української Республіки, які ніколи не покладали надій на чужоземні інтервенції, ще уперто і рішуче, покладаючись на народні маси, продовжують з залізною вірою боротьбу за святе діло повного визволення соціяльного і політичного нашого народу.

Треба признати, шо ця третя течія як раз і правильно та реально оцінює події, які мимо нашої волі примушують нас продовжувати боротьбу за нашу державність, не зважаючи на всі великі труднощі на цьому шляху.

Це правда, що Українська Республіка не вдержалась за цей час проти своїх сильніших ворогів сусідів, — але через те, що вони мали допомогу з боку инших держав і не раз виступали проти України одночасно. Це правда, що наш народ напочатку був обманений російськими комуністами, — але за ці два роки він дав і чимало доказів своєї непереможности, коли зрозумів, хто дійсно боронить його інтереси, а хто тільки красно говорить про них.

Отже цілком обєктивним фактом є те, що за два роки своєї боротьби за волю наш народ нині майже немає нічого спільного з тими темними силами, які, нічого не розуміючи в подіях, в 1917 р. виступали досить рішучо проти своєї державної влади. Отже національно-політичне виховання українських народніх мас ніколи-б не досягло того досить високого рівеня, який ми повинні нині констатувати, як би ми не боролись за свою державність за останні роки.

Я тут не буду згадувати про нашу школу та культуру, яка може розвивалася-б так само і при инших умовах. Другим величезним придбанням є те, що Українська Республіка, правда — дорогою ціною, стала в значній мірі реальним фактом не тільки поміж дипльоматами великих і малих держав, а, що саме головне, поміж їх суспільством.

Звичайно, що в цьому напрямі ще необхідно дуже багато працювати нашим дипльоматичним представництвам, а особливо в анґльо-американських державах, де наші місії зробили дуже мало, не видавши ні книжок та брошюр, не поставивши як слід інформації і не нав'язавши необхідних звязків. Але поповнивши склад цих місій та замінивши керовників їх більш енерґійними і здатними людьми, можна було-б і там справу нашої державности поставити на належне місце в досить

недовгий час. Але все це було-б нормальним, як що вважати нашу міжнародню політику цілком правильною.

Очевидно, що Україна може вийти із того тяжкого становища, яке нині маємо, тільки за допомогою инших держав. Звичайно, що всякий демократичний уряд покладає надії тільки на свої внутрішні сили народні — але при утворенні такої великої нової держави, як Україна, — цих сил не досить, і без чужоземної допомоги обійтись не можна. Так було при утворенні всіх нових держав, так має бути і при будові Української Республіки.

На жаль, всі спроби українських урядів знайти справжню допомогу поміж чужинцями для будови української державности й досі не мали успіху.

Як відомо, в 1917 р. уряд Винниченка навязав був досить приязні відносини з державами Антанти, і був один час, коли Анґлія та Франція готові були визнати Українську Республіку під умовою продовження військових операцій проти держав Центральної Европи.

Дальніші події одначе привели до Берестейського миру і до подій, з ним звязаних. А коли після національної революції кінця 1918. р. Директорія Української Республіки по тимчасовому хитанні — з ким іти: чи з Совітською Росією, чи з державами Антанти, нарешті взяла курс на Антанту, то зустрінула з боку великих держав Антанти цілком вороже відношення, бо для них Українська Республіка була тою державою, що підписала одночасно з Совітською Росією Берестейський мир, а через це керовники Антанти трактували Українську Республіку нарівні з Совітською Росією. Так воно і було на протязі цілого 1919 р. — Держави Антанти не дали нам ніякої допомоги навіть тоді, коли це було в їх інтересі — боротьба проти Совітської Росії, і допомогали нашим ворогам Росіянам, а почасти і Полякам проти нас. Це очевидний факт, що великі держави Антанти в значній мірі вороже ставляться до ідеї роспаду Росії, боячись таким чином викликати у Росіян природний нахил до спільки з Німеччиною, а через це вони і не визнають ні одної з держав, що утворились тільки по роспаді Росії. Так навіть Анґлія, яка прихильно фактично відноситься до балтійських та кавказьких республік — все-ж обстоює ту думку, що вони повинні в тій чи иншій державній формі належати до майбутньої Росії.

У всякому разі, орієнтація на Антанту на протязі 1919. р. нічого доброго для України не принесла. І вже з середини 1919. р. кращі прихильники цеї орієнтації побачили, що необхідно шукати негайної допомоги не у Франції та Анґлії, а у своїх ближчих сусідів Румунії та Польщі. Очевидно, що вічно воювати зі всіма сусідами неможливо, і завжди доводиться миритися з тими, які виявляють найменше претензій і ставлять найменші вимоги. На жаль, розмови з Польщею почалися як раз в той час, коли доля Колчака-Денікіна була вже майже покінчена, а українська армія також була майже цілком знищена. Звичайно, що в таких умовах Польща буде вимагати досить великих компенсацій за ту допомогу, яку мала-б дати.

У всякому разі, коли-б спілка з Польщею та Румунією робилася за згодою Анґлії та Франції, коли-б таким чином Україна через своїх сусідів увійшла в якесь порозуміння з великими державами, то тоді таку міжнародню комбінацію можна було-б вважати правильною і користною для України.

Коли-ж Україна навпаки буде виграшкою Польщі в її політиці на Сході Европи, особливо в звязку з загрозою для Польщі з боку Совітської Росії — то орієнтація на Польщу є не що більше, як одна з міжнародних авантур, що може привести до окупації Поляками частини України, до утворення нового гетьманату і т. и. На жаль є серіозні підстави думати, що Польща дійсно має якийсь плян що до Правобережної України, у всякому разі не в нашу користь. Так в Парижі всюди говорять про те, що Клемансо добився згоди од Льойд Джорджа, щоб польська армія мала вільну руку в своїх операціях на Правобережній Україні.

Очевидно отже, що коли Польща не бажає нам допомогти в боротьбі проти Росіян, а тільки хоче нас використати для боротьби з большевиками, — чи є рація йти вкупі з Польщею і ставити себе ще раз під небезпеку од большевиків.

Навпаки об'єктивний аналіз подій підказує, чи не вигідніше тимчасово спільно з Совітською Росією встановити лад і спокій на Україні, утворити національну армію, державний апарат і т. д. Істнування ж досить сильної Совітської України буде наочним фактом і для великих держав, що тільки завдяки їх нерозважливій і нереальній політиці — Україна не встояла, як Народня Республіка, але з'орґанізовалась, як Совітська.

Звичайно, що ні одна совітська держава дуже довго не проістнує, але нам здається, що ми матимемо тим більше шансів на утворення Суверенної Української Республіки, як що зуміємо з'організувати за час істнування Совітської України не тільки сильну армію, а також державний апарат, без чого звичайно ми держави ніколи не збудуємо.

Одно необхідно визнати — наша міжнародня політика повинна бути практичною і реальною. Коли є надія на Польщу і Румунію, то ті політичні кола, які таким чином сподіваються рятувати українську державність — повинні спробувати при допомозі цих сусідів врятувувати Україну, але недопустимо, щоб наша батьківщина стала виграшкою в руках Поляків. Ми вже пережили увільнення України від большевиків при допомозі Німеччини й Австро-Угорщини, і бачили наслідки цього — окупація ж Правобережної України Польщею та Румунією (всеї України вони ніколи не зможуть) може скінчиться ще більш ганебним результатом. Отже коли є надія тим політичним колам, що завжди орієнтувались на Совітську Росію, дійсно з'орґанізувати сильну Совітську Україну *) це їх обовязок перед нашим народом і історією. Але все треба робити у свій час — і недопустимо, щоб

*) Редакція ставиться з резервою до цих висновків автора, але на разі висловить свій погляд на основі новішних інформацій лише в ближчому числі (Ред.)

Наддніпрянці так нерозумно переводили в життя свої політичні пляни, як то нераз робили Галичане. Те, що можна робити сьогодня, може буде пізно вже для третього дня.

Париж, 12. січня 1920.

Що діється на України.

(Від власного кореспондента.)

До Варшави приїхав 10. січня з дорученням від Ради Міністрів У. Н. Р., яка зараз перебуває в районі Винниці — міністр праці О. Безпалко. Мета його приїзду — порозуміння з місією, а також переговори з урядом Польщі в деяких негайних справах, які потребують взаємного порозуміння. На цих днях п. міністр Безпалко вертає назад.

Сітуація на Україні.

Уряд з п. Мазепою на чолі займає зараз територію, в склад якої входять головно такі повіти: Брацлавський, Винницький, Летичівський, Липовецький, Литинський, Таращанський, Сквирський і Звениродський. Поза тим остачніми днями українські війська здобули: Бар і Могилів. Вапнярка і Бірзула утримуються наддніпрянським військом разом з Галичанами, які підпорядковані Урядові.

В районі Жмеринка і инших місцях доходило до сильних боїв між денікінцями і галицькими військами.

В Хмельнику.

Всі чутки про утворення в м. Хмельнику „окремого“ Уряду, як про це було в деяких ґазетах, не відповідають дійсности. Справа стоїть так:

Після 2. грудня в районі Любара з'осередились частини української армії, і там було вирішено розбитись на 4 окремі ґрупи під головним командуванням Омеляновича-Павленка — пройти через денікінський фронт. Одна з ґруп і урядовці, які вийшли з Камянця, направились на Хмельник, який був занятий українським військом, і до Денікіна не переходили.

Як орґан місцевої влади була тоді орґанізована „Краєва Рада“, в склад якої входили Макух, Паливода і др. Після того, коли з Радою міг Уряд скомунікуватися, було вирішено, що „Краєва Рада“ від нині буде вищим орґаном Уряду на Брацлавській землі (чотирі повіти: Брацлавський, Літинський, Летичівський, Винницький) і буде називатись „Краєвою Управою“, поки не будуть переведені вибори. Тоді-ж було установлено, що з огляду на повну нежиттєздатність системи Ґуберніяльного Управління, при дальшому увільненні від ворогів теріторії У. Н. Р. повинні засновуватись подобні „Краєві Ради“ (пристосовуючись до проєкту поділу України на землі).

Об'єднання армії.

В періоді зради галицьких русофілів на чолі з Петрушевичем, у Винниці, яко адміністративнім центрі галицької армії, був заснований національно-демократичний нелєґальний союз при участи галицьких вояків і представників українських партій. Біля того союзу згуртовались незадоволені зрадою війська Наддністрянці.

Ворожнеча до Денікіна хутко поширювалася, наказ штаба добровольчої армії вийти Галичанам в район Миколаєва, військом не був виконаний.

І 16—17. грудня після попередніх зносин з Урядом відбулася згода між наддніпрянською і наддністрянською арміями. Головні умови згоди: командування — в одних руках (Наддніпрянця) а власне Омеляновича — Павленко, в склад оперативного штабу і інтендантури мають входити представники галицької армії.

З того часу обидві армії провадять операції спільні.

Літинська Нарада.

25. грудня в м. Літині відбулась нарада, в якій приймали участь 2 члени Уряду, представники партій, меншостей національних, наддніпрянського і галицького війська, „Краєвої Управи" і инш. Перед нарадою відбулась нарада окремих партій, з окрема с.-д., с.-р. і радікалів. Нарадою трьох цих партій винесені постанови, які були приняті цілою нарадою. Постанови такі (не текстуально):

1. Об'єднання обох армій.

2. В склад Уряду має війти, яко міністр без портфелю, представник від галицького громадянства в порозумінню з галицьким військом.

3. „Краєва Рада" в Хмельнику стає адмін.-господ. орґаном уряду на Брацлавській землі.

4. Скликати, як найхутчій Предпарлямент незалежно від розмірів території. Для переведення цього в життя зістала вибрана окрема комісія, в яку зараз війшли представники у. п. с.-р., у. с.-д. р. п., радикалів, сельспілки і пред. націон. меньшостей.

Постанови Літинської Наради мали те велике значіння, що підтвердили повну консолідацію всіх українських сил, що борються за самостійність У. Н. Р. активно.

Денікін на Вкраїні.

Як і відомо з часописів, денікінська армія зараз не уявляє собою ніякої поважної і відпорної сили. Деморалізація шириться. На пр. в м. Миколаєві, інтендантській базі добр. армії, вироблена такса на продаваєме військове майно: кулемет — 400 цар. рублів, повне військове убрання 500 карб. і т. и.

Про силу добр. армії може свідчити ця телеґрама, з якої видно, що денікінська команда просила допомоги навіть в повстанців.

Винниця. Штаб повстанчеських військ. Отаману Шепелю.

„Недочекався Ваших делеґатів. Заслаб і виїзжаю. Прошу приняти до уваги ось які основні пункти для нашої згоди:

Необхідно, щоби Ви своїми військами захистили залізну дорогу Жмеринка—Козятин, не дозволяючи большевикам ремонтувати і налагоджувати рух по лінії. Ми і союзники підтримаємо Вас патронами та иншими бойовими припасами і в найближчий час дамо Вам скілька бронепотягів. Крім большевиків Ви мусите увільнити край від місцевих розбійних банд. Командуючий армією згоджується на те, що-б звільнені наші райони були заняті Вашим військом. Дуже важно для спільної справи боротьби з большевиками негайне опанування повстанцями района Козятин—Київ—Черкаси—Христиновка; в цьому районі большевиків мало. Крім того прошу віддати наказ повстанцям не воювати з добровольчеською армією, що-б не відривати нас від спільної цілі боротьби з большевиками. Прохаю також не перешкаджати евакуації як галицького, так і нашого майна при переґрупировці. Відповідь на мої пропозиції прошу телеґрафувати по трьом адресам: Жмеринка, полковнику Перевалову. Крижопіль, полковнику Сагорському, і Одеса, Начальнику Штаба військ Новоросії.

16. декабря Жмеринка. 202. Полковник Перевалов.“

При чім отаман Шепель, який з початку був вислав своїх делеґатів, опісля переговори зірвав, — наслідком чого була телеґрама полковника Перевалова.

Большевики на Вкраїні.

Тут прилучаємо статтю і резолюції російської комуністичної партії з випадково дійшовшої до нас ґазети „Боротьба“, орґану партії українських комуністів*). З статті Михальчука видно, що політика „диктаторствующей“ партії, себ-то російськ. ком. партії, не зовсім задовольняє „боротьбістів“. Відомо, що українські комуністи не мають великого впливу на політику.

В тій-же ґазеті повідомляється між иншим про те, що червоний командір Мудров розташував в помешканні української академії наук військову частину і позбавив можливости провадити працю. Ґазета зауважує:

„Найвища Влада видає накази про завдання червоного війська, що вступає на Вкраїну („не уярмлення, але визволення“). Р. К. П. приймає резолюції про захист української культури, а маленькі аґенти цієї влади своїм втручанням в справу, якої не розуміють, загрожують звести на нівець всю велитенську роботу відбудування радянської України“ (цітовано дословно).

Як видно з цього, українські комуністи настроєні доволі опозиційно відносно політики російських комуністів на Вкраїні.

Маються відомости, що сучасна політика большевиків на Вкраїні малим чим відмінна від політики, яку провадили вони минулого літа.

*) Нижче: „Огляд преси“.

Становище в Камянці.

Додаємо матеріяли, з яких можна бачити, що відношення польської влади на місцях не було цілком льояльне і безумовно йшло в супереч з бажаннями і намірами вищої польської військової Влади. Поведінка представників польської влади на Поділлю викликає гостре незадоволення урядових сфер і більшої частини польського громадянства.

Що до настрою українського громадянства в Камянці, то воно цілком підтримує політику Ради Міністрів.

Наміри Уряду.

П. міністр Безпалко поінформував, що Уряд як стояв, так і стоїть на ґрунті своїх попередніх деклярацій. В закордонній політиці має продовжувати попередню лінію: мирне співжиття з найближчими сусідами — в першу чергу з Польщею і Румунією.

Від своїх місій і представництв за кордоном Уряд У. Н. Р. вимагає найактивнішої діяльности в напрямі освідомлення про сучасну сітуацію, підкреслюючи, що всі чутки про орґанізацію якихсь других урядів не відповідають дійсности, і пояснення, що Уряд далі провадить боротьбу за свою самостійність. Необхідно звернути пильну увагу на тяжкий санітарний стан України і розповсюдження пошестей і домагатися допомоги в цій діланці від закордонних орґанізацій Червоного Хреста.

Варшава, 13. січня 1920.

Допис з Варшави.

(Від власного кореспондента.)

Ваш співробітник мав розмову з видатним представником міністерства закордонних справ У. Н. Р., що перебуває зараз в Варшаві, і заявив він нам:

Наддніпрянська армія в звязку з зрадою ґенерала Тарнавського, опинилася в надзвичайно тяжкому стратеґічньому положенню. В цілях порятунку армії правительство Української Народньої Республіки вирішило перенести свою державну та військову базу на північ, де сильні були противо-денікінські настрої населення, які виявлялися в тому опіру, котрий воно давало добровольчим отрядам.

Передавши під тимчасову охорону польського правительства Камянець-Подільський та його околиці і залишивши на місці більшість державних апаратів під зарядом спеціально призначеного для того головноуповноваженого українського правительства, Міністра Культів професора І. Огієнка, частина Українського Уряду на чолі українських республіканських військ перенесла свою активну базу в район, ще не занятий ворогом.

Перед Правительством У. Н. Р. в звязку з цим повстало питання про напрямок дальнішої його діяльности.

Зрада ґенерала Тарнавського з її наслідками — проривом українського фронту і перенесенням бази до иншого місця — висунула на перший плян ті завдання, які з огляду на співділання наше з самостійно працювавшим галицьким урядом д-ра Петрушевича, не доставали протягом попереднього часу певного рішення. Одною з таких задач було — польсько-українське порозуміння, що діктувалося всім характером нашого державного життя за останній рік. Ми мусіли мати сполучення з зовнішнім світом і особливо з тими країнами, де робились всякі необхідні для нас закупки, або де вони концентрувалися. Таке сполучення необхідно було зробити як найскорше в імя тих, хто боровся з переважаючими силами ворогів української державности, як і в інтересах забезпечення всього державного апарату.

Переговори, що провадилися в Варшаві Українською Дипльоматичною Місією, саме мали на меті забезпечення наших актуальних потреб.

В момент катастрофи на денікінському фронті ці переговори виллялися в форму декларації Української Дипльоматичної Місії, запротокольованої в одповіді представників польського правительства.

Як випливає з цих актів, правительство Української Народньої Республіки достає певну можливість налагодження всього державного життя, спокійний творчий хід котрого був порушений останніми подіями на Україні, навязання доброзичливих відносин з Польщею, що, в значній мірі може спричинитися до сприяючого нам вирішення богатьох питань, важливих до майбутности України, з окрема, до збереження і зібрання значної кількости українських роспорошених сил, котрі, в силу обставин польсько-української боротьби, опинилися в надзвичайно тяжкому становищу. Крім того декларація дасть найголовніше, чого досі бракувало нашій Республиці — можливість транзіту всяких без виїмку товарів через територію Польщі. В такий спосіб ми моглиб забезпечити найактуальніші наші потреби.

Близько до бажаного закінчення також і друге важливе питання, а саме транзіт з Европи на Україну через Латвію і Польщу.

Взагалі наші відношення з Латвією і иншими прибалтійськими державами обіцяють значні наслідки. Латвійське правительство зробило офіційне завірення в визнанні Української Народньої Республіки в найближчому часі, і зараз питання іде лиш про остаточне оформління цього.

Крім місії до Латвії висилаються місії також до Естонії, згідно проханню цієї держави, і до Литви.

Підтримується звязок з Грузією і Кубанню.

Політика наша, поруч з політикою цих нових національних орґанізмів іде по лінії тієї думки, що Антанта і Анґлія нарешті розчаруються в спробах реакційними методами збудувати Росію й дати їй спокій.

Тоді Антанта стане перед фактом істнування Совітської Росії (Московщини) і повинна буде її терпіти, цеб-то фактично визнавати. Звичайно, імперіялізма Совітської Росії Антанта підтримувати не буде, бо вона не зацікавлена поширенням території і зміцненням такої

держави. І позаяк Антанту ніщо не звязує з Совітською Росією, то лоґікою подій буде висунута думка про санкціоновання істнування окремих національних держав, спадкоємців єдиної Росії. В цей мент потрібна солідарність між всіма такими державами, солідарність, яка вже зараз росте, набирає все більш популярности і складає ґрунт до ідеї союзу військового і економічного в складі прибалтійських держав, України, Польщі, Румунії, Кубані і Кавказа (Чорноморсько-Балтійський Союз).

Друге питання, що встало перед українським правительством, полягало в сфері нашої внутрішньої політики.

Повстання, котрі широкою хвилею розлялися на Правобережній Україні, проходили в досить неорґанізований спосіб. Повстанським ґрупам бракувало відповідної орґанізації, як і твердо вироблених національних гасел. Представники цих ґруп не раз зверталися до українського правительства з проханням о відповідну допомогу. Виходячи з того, що для інтересів української державної справи необхідно було, щоб ці повстання проходили під гаслом Української Народньої Республіки, щоб всі повстанські ґрупи тісно були звязані єдиною командною волею і щоб вони, в такий спосіб, могли здобути як найбільшого співчуття з боку українського населення, — головне командування, в порозумінню з правительством, частину своїх військ направило на зеднання з ріжними повстанськими ґрупами. В звязку з цим, тимчасовим осередком для Уряду і його технічних засобів намічається поки-що, до зміцнення стану на півночі, місто Камянець-Подільській, для чого предбачаються нові призначення для поповнення складу Ради Міністрів, з метою осягнення консолідації всіх українських громадських сил і збудування єдиного національного фронту.

Положення української державної справи і її найближчі аспірації вимагають обеднання і притягнення до державної праці всіх творчих сил нашої країни.

Правительство певне того, що за допомогою широких кол українського громадянства воно осягне цієї мети — примирити ріжні стремління і направити їх в напрямкові оборони, зміцнення й розвитку української державности.

До Редакції „L'Humanité" в Парижі.

В числі 5734 Вашої цінної часописи поміщено листа п. професора Грушівського, в якому він так членам правительства кабінету, як і членам української соціял-демократичної партії приписує роль в творенню большевицького уряду в Київі.

Маю честь заявити так іменем правительства Голови Ради Міністрів Мазепи, як і іменем центр. ком. української соціял-демократичної партії, що наведені в тім листі факти не є дійсними і не мали ніколи місця на території України.

Український нарід находиться вже більш два роки в тяжкій боротьбі з російськими большевиками, які досі на території України

виявили лише свої завойовничі цілі, а не комуністичну політику. Нема місцевости на Вкраїні, в якій не лялася-би кров в тій боротьбі. Тим ясно і не двозначно зазначує український нарід так для цілого світу, як і для своїх політичних партій, що большевизм для нього чужий і ворожий. З не меншою завзятістю боровся і бореться український нарід против реакції на Сході. Він же-ж змів з теріторії України Німців, Скоропадського і Денікіна. І тут воля українського народу не двозначна. Він не дасться повести ні лівим фантастам, ні правим авантюрникам. Він не буде кольцом большевиків проти европейської буржуазії, ні кольцом тої буржуазії против большевизму. Він бажає самостійного демократичного життя, яке повинно дальше розвиватися на тих соціяльних і політичних здобутках, які принесла йому революція.

Демократія і самостійність України забезпечить спокій і розвиток українській території і всім на ній живучим народам. Вона є також ґарантією унеможливлення реакції і неминучих державних конфліктів на Сході.

От-це все й диктує українській соціял-демократії, як виразниці волі українського пролетаріяту, політичні дороги і методи. Ми на сторону большевизма не стали й не станемо, доки територія України є територією цілковитого економічного занепаду, територією голого чоловіка, страшних пошестей, територією страшного вилюднення.

Ми маємо лише одно бажання, щоби і Троцький і Клемансо не шукали життя для свого народу і для своїх клас на трупах українського народу.

Ми певні того, що своїм становищем ми служимо більш приходу вселюдського соціялізму, а ніж ті, які втягають Україну у все більшу анархію і тим промощують вигідну дорогу для реакції на Сході.

Бажаючи французьким соціялістам як найкращого успіху в їх визвольних змаганнях, кличемо о їх поміч для поладнання справ Сходу на підставі самоозначення народів і не-втручення в їх справи.

Варшава, 14. січня 1920 р. Безпалко Міністр Праці.

Антін Крушельницький.

Чергові завдання Українською Уряду і громадянства в справі шкільництва.

В останніх днях приступила Німецька Австрія до реорґанізації шкільних бібліотек в народніх і середніх школах, відповідно до зміни духа часу і до потреб виховування молодіжи в республіканському напрямку.

Що це значить?

Усунеться із цих бібліотек може скілька книжок, а за те впровадиться офіціяльно як лектуру шкільної молодіжи багато творів европейських літератур, багато творів з области знання, які не мали доступу до школи і через школи до шкільної дітвори в реакційній монархічній Австрії.

Оця обставина, що дає нам вгляд в справу виховання молодіжи у відновленій, хоч як сильно обкроєній державі, наказує нам приглянутися основно до шкільного питання у нас на Вкраїні, потребам і вимогам української школи.

Українська нація й держава має на цьому полі білу карту, або скажім радше: цілком чорну, яку треба як найскорше вимазати з нашого життя і записати її новим українським змістом. Ми мали і маємо можливо як найбільш реакційну школу: московську з усім її помічним апаратом — учителем, шкільними книжками, шкільною бібліотекою; — це та чорна карта московського шкільництва на Україні. Її українська нація й держава мусить як найскорше вимазати. Але і того треба бути свідомим, що на її місце зостанеться біла, незаписана карта; українська школа без відповідно приготованого вчителя, без шкільних книжок і приладів (карт, образів і инших наглядних приладів), без книжок для шкільного і домашнього читання, без книжок до бібліотек, без шкільних бібліотек взагалі, бо книжка на Україні стала великою цінністю, а книжка для школи і шкільної молодіжи ще більшою.

Одним словом, як на всіх полях, жде нас цілковита перебудова публичного життя, так в області українського шкільництва жде нас велика, тверда праця, тим більш відповідальна, що довга війна на території України не сприяє розвиткові шкільництва, а вага виховання молодого покоління, це по мілітарнім відвойованню самостійности України — першорядне питання.

В міністерстві Освіти за увесь час пробування його в Камянці працювала анкета, зглядно анкети з педаґоґів Придніпрянців і Галичан над виготовленням плянів у нових типах українською шкільництва. Хоч праця цеї анкети ще не покінчена, всеж таки завдяки невтомимій праці т. міністра Холодного покладено тверді основи під українську єдину школу. Ця реформа шкільництва на стільки інтересна, що треба-б їй приглянутися в окремій статті. Сьогодня хочу приглянутися до того, що зроблено або чого не зроблено для забезпечення української школи у всілякі помічні прилади, коли вона має відповісти як слід свойому завданню.

Міністерство Освіти за час свого урядування в Рівному і Камянці асиґнувало традицийним способом меніше або більше міліонові квоти видавничим товариствам на видавання шкільних книжок, але ані разу за той час не мало нагоди відправити хочби десяток шкільних книжок до якої небудь української школи. І це цілком зрозуміле. На асиґновані гроші, не могли книжки дістатися до Київа через большевицький фронт; на гроші, асиґновані до Відня, годі було спровадити книжки через польський спершу ворожий, потім через польські і румунські „заприязнені" фронти. А в Рівному і Камянці, як і взагалі на Україні, умови друку ізза недостачі паперу і з приводу високого друкарського цінника неможливі.

Конечність наділювання приватних видавництв великими, ба навіть кількаміліоновими позичками на друк шкільних книжок, при дуже малій контролі цієї справи із сторони уряду, довела до заініціовання орґанізації державного видавництва шкільних книжок, яке заспокоїло-би всі потреби української школи. І справді, по більше як місячній праці зорґанізовано при міністерстві Освіти з технічних причин на разі тільки видавничий відділ, який з часом має розростися в „Державне Видавництво шкільних книжок". Цей видавничий відділ ділиться на дві секції: першу, яка має переглядати рукописі і апробувати шкільні книжки, і другу технічну, яка має їх друкувати. Перша з них складается з делеґатів міністерства Освіти, що заступають ріжніх типи шкіл і такого самого числа делеґатів від учительських і громадянських орґанізацій. Таким способом учительству та громадянству

забезпечено великий вплив на зміст і якість шкільної книжки. Вже в самих початках орґанізації цього державного видавництва ініціятива стрінулася з опозіцією учительства і громадянства, яке з одної сторони застерігалося проти офіціяльної апробати шкільних книжок, а з другої сторони противилося взагалі видаванню шкільних книжок на кошти держави, вказуючи, що видаванням шкільних книжок займаються приватні видавництва. Коли-ж помимо того удалося всіх противників приєднати до цієї праці, зорґанізувати рецензійну комісію і управу видавництва, придбати фонди на видавання шкільних книжок в висоті на разі двадцяти міліонів гривень і вислати педаґоґічну місію до Відня, яка мала би налагодити справу друку шкільних книжок і приладів — то зараз перші кроки цього видавництва стрінулися з неудачею. Бухгальтер мінстерства Освіти, працюючи в рамах закостенілого російського бюрократизму і штатів, показався сильніший від міністра Освіти і цілої його ради і доказав на основі штатів, що ніякої праці це видавництво зробити не зможе, не перевівши через всю українську, зглядно російську канцелярщину і штати кождого шага, затраченого на друк книжок, і кождого уторгованого шага з кождої проданої книжки. Один словом остання інстанція в Міністерстві Освіти, п. бухгальтер заявив, що штати не дозволяють на ніяку самостійну працю видавничому відділові. Треба було на разі з цим помиритися — їхати до Відня і друкувати шкільні книжки в рамах канцелярських штатів. Та тут показалися непоборимі перепони і — повинось би уважати працю скінченою.

Цим разом, трафило на мене, на людину вперту, яка не звикла піддаватися обставинам, тільки любить неприхильні обставини кидати собі під ноги.

Перегляд відносин за кордоном поставив мені ось яку картину перед очі: коли після обчислень Міністерства Освіти, дуже поверховних і дуже обережних, потрібно для українських початкових шкіл на один рік кожної книжки до кожного предмету 500 тисяч примірників, — для нижчих середніх шкіл 80 тисяч, — вищих середніх 30 тисяч примірників — тут надруковано книжок ледви для кількох предметів в дуже малому числі примірників: пяту не раз восьму частину річного запотребовання. Такі предмети науки, як українська ґраматика, латинська і грецька мова, німецька, французька і анґлійська мова і література, історія і ґеоґрафія, математика і фізика для ґімназії, природа для вищих кляс (ботаніка і мінеральоґія взагалі), льоґіка, психольоґія, рисунки і фізичне виховання — не узгляднені ані одним видавництвом. Крім того надруковано дещо не відповідно (петітом для школи). Шкільні прилади, оскільки друкуються, то в малому числі і далеко не першорядної якости, а один приватний підприямець, який дістав від Міністерства Освіти міліонову позичку ще за гетьманського уряду, відказався прислати до перегляду те, що він зробив за той міліон корон для української школи. Одним словом, не маючи докладного вгляду в рахунки видавництв, які працюють на кошти Міністерства Освіти, не маючи також перегляду праці поодиноких видавництв і видавців, мушу ствердити, що праця для українського шкільництва тут за кордоном чи не стоїть гірше, як у Києві. Ці слова пишу не в докір українським видавництвам, бо знаю, що цілі ваґони книжок видавництв товариства „Дзвін“ і „Вернигора“ дожидаються вже цілий рік на налагодження транспорту через Румунію, або Польщу. Пишу це для зазначення, що справа українського шкільництва не вичерпується тим, що надрукували „Дзвін“ і „Вернигора“, і коли вона піде далі неорґанізованим способом, то українська школа буде ще довго ждати на шкільні книжки. І самими шкільними книжками не вичерпується теж питання. Побіч них треба книжок для шкільної лектури, українських і євро-

пейських клясиків, треба книжок до шкільних бібліотек ріжних типів — народнього, нижчого середнього, вищого середнього і професійного шкільництва — так з области белетристики української і европейської, як також з области ріжних галузей знання, треба діточої лектури для дошкільного виховання, і молодечої-громадянської для позашкільного виховання, треба стінних карт ґеоґрафічних і історичних, карт для наглядної науки з обсягу зоольоґії, ботаніки, ґеольоґії, фізики, історії, ґеоґрафії і т. п. і то першої якости, щоб гідно заступити те, що давала школам на Україні стара Росія.

Треба словників і енциклопедії, — одним словом треба праці соток інтеліґентних умів, десяток рук українських артистів-малярів — треба або великанської ініціятиви Українського Міністерства Освіти, підпертої реально українським міністерством фінансів, або треба обєднання всіх українських видавничих товариств в один Видавничий Шкільний Інститут, який би працював за допомогою українского уряду, евентуально при заанґажуванню навіть чужого капіталу.

Не маючи змоги виконати свого скромного завдання голови педаґоґічної місії і маючи перед очима великанське завдання українського шкільництва з одної сторони, і особисту відповідальність перед українським громадянством, яке, не разбираючи трудности положення, повинно колись кинути каменем на мене, як слушно кидає на тих представників всякого рода місій, що буквально нічого не доставили до того памятного чотирокутника смерти в 1919. році зі столицею в Камянці, — я старався не пропустити ані одної нагоди, не поминути ані одного представника урядової і фінансової України, ані одного видавничого і кооперативного товариства, які працюють на віденському ґрунті, щоб не пробувати одушевити їх і втягнути до праці, яку заступаю. Про висліди на разі замовчу. Маю тільки отсей папір в руках: До мене. „З наказу члена Директорії У. Н. Р. п. А. Т. Макаренко. Маю честь повідомити Вас, що п. Директор вважає потрібним, аби довірена Вашому проводу місія продовжувала на далі свою діяльність по виданню шкільних книжок і підручників. М. Ковалевський, радник Директорії за кордоном“.

Це початок нової фази діяльности місії по видаванню шкільних книжок. Щоб надати реальний зміст отцьому письму, я позволю собі предложити прилюдно подрібний плян праці, а зглядно матеріяльного забезпечення того, що мені удалось підготовити за час мого двомісячного побуту у Відні,

Шкільна книжка являеться цінністю, яку хотілоб видавати всяке видавництво, бо вона має забезпечений збут, але не всяка книжка тішиться симпатією поодиноких видавництв. Найрадше друкують видавництва книжки для початкових шкіл, бо там іде діло на сотки тисяч примірників. Із середнього шкільництва друкувалиб радо українські читанки, історію і ґеоґрафію України — бо чи в школі, чи поза школою мають вони попит. Тай ще деякі дешевенькі видання з образками: зоольоґію то що друкованоб. Але є багато книжок, за які ні одно видавництво не возметься. В додатку витворюється рід конкуренції між видавництвами в справі авторів і в справі державних позичок. Врешті, якість і ціна книжок в ріжних видавництвах може бути всіляка. Ходилоб, щоб усунути все те, що спинює видання шкільних книжок для всіх предметів всіх кляс і що заставляє поодинокі видавництва хлопотати перед Міністерством Освіти що раз то нові позички, без змоги провірення зі сторони Міністерства що, як, і в якому числі надруковано. Вкінці требаб усунути все те, що замість обєднати товариства, розділює їх.

Пропоную: зорґанізувати Український Шкільний Інститут (обєднання всіх українських видавництв для видавання шкільних книжок і приладів.) До нього

вступилиб, як члени, всі українські видавництва й інституції, які займалися досі забезпеченням української школи книжками, або які виказуються, що мають відповідні матеріяли для повищих цілей. Всі видавництва й інституції вкладають до Інституту рівні паї, щоб відтак могли мати рівну участь в евентуальних прибутках. — Веде діла Інституту управа з трьох (вибраних представниками членів видавництв), а головний провід повинен бути в руках представника Уряду (евентуально запропонованого урядові членами-видавництвами.) Кошти, на які повинен працювати Інститут, це членські паї і позичка Українського Уряду, евентуально українських фінансових інституцій (я не завагавсяб ужити на цю ціль навіть чужого капіталу).

Проґрама праці.

Першим завданням Інститута: приступити до видавництва: — „Єдина школа“, в якому надруковано-б усі книжки до всіх типів і кляс української єдиної школи, що найменше в числі однорічного запотребовання (по можности і кількох авторів для тих самих предметів, що-б на разі, друкуючи праці ріжних авторів, приготовлювати спільну працю кількох авторів над одною і тою самою книжкою). Крім шкільних книжок в цьому відділі треба надруковати вибір текстів українських і европейських клясиків (останніх у перекладах), з відповідними історично-літературними та історично-критичними розвідками і відповідними поясненнями. До цієї праці треба зааніґажувати по змозі як найбільше педаґоґів, учених і літератів (число друкованих книжок найменше 30.000). Далі треба надрукувати історичні і ґеоґрафічні стінні карти, зоольоґічні, ботанічні, анатомічні, ґеольоґічні, фізикальні і инші образи; врешті картини для наглядної науки в початкових школах, вкінці словники (латинський, грецький, німецький, французький і анґлійський) і, що найважнійше, український для потреб школи.

Друге: Бібліотека „Знання“, в яку увійшли-б строго наукові компендії — 6 до 10 аркушів друку — з обсягу фільозофії, фільольоґії, українїстики, історії, ґеоґрафії, математики, фізики, техніки, хемії, природи і т. п. Це лектура кождої інтеліґентної людини, а в першій мірі шукає такої книжки молодіж вищих кляс середніх шкіл. Коли хочемо привчити її цінити своє і не шукати заспокоєння своїх духових потреб при помочи московської книжки, мусимо в першу чергу дати їй те, що навчить її цінити і любити свою українську школу.

Видавництво „Знання“ повинно приступити до видання Енциклопедії наразі в пяти томах по 1000 сторін, при чому число томів збільшувалось-би в кожньому новому виданні. В Енциклопедії треба в першій мірі покласти натиск на українознавство.

Третє: „Універсальна бібліотека“ є скарбницею кожнього культурного народа, у якій за невелику ціну можна дістати всіціннійші европейські і рідні твори. У нас були на цьому полі ріжні проби і всі вони скінчилися виданням кількох десятків книжок, та ні одна не могла й думати дорівняти хочби німецькій „Реклама“, або московській „Універсальній бібліотеці“. Не хочу бути лихим віщуном, але думаю, що без об'єднання сил ріжних товариств до цієї справи таке видання засуджене на невдачу. А вага Універсальної бібліотеки для школи дуже велика. Молодіж більш чим хто цікавиться кращими творами світової белетристики

і жерелами ріжних областей знання. Універсальна бібліотека належить до того рода видавництв, що матеріяльно може числити тільки на успіх.

Врешті четверте: „Діточа бібліотека“. Знов не принагідний вибір казочок з плохенькими ілюстраціями або і без них, але пляновий добір фантастичного матеріялу свого і чужого, в артистичному виконанні — це те, що вводить душу дитини в світ духових інтересів і повинно і змістом своїм і формою зродити в душі дитини любов до книжки. А по при це, знов пляновий добір популяризації ріжних областей знання — то в легкій белетристичній формі, то в оповідній популяризаторській — все з багатим ілюстраційним і декоративним матеріялом. Врешті, в тому самому відділі чимало праці для потреб діточих садків і всіляких інституцій для дітей дошкільного віку. Ідею школи праці замало проголосити, треба забезпечити її в відповідний матеріял.

Виложені тут завдання, такі важні, поле праці таке велике і таке не з'оране, що велика відповідальність лежить на всіх тих чинниках державного і громадянського життя, котрі могли-б і повинні прикласти руку до переорання цеї цілини. Відповідальність ця тим більша, що повищі питання ставиться перед очі урядовим і громадянським чинникам. І коли-б усі з'усилля пішли на марне, прийдеться оголосити друком всі заходи, всі пропозиції, всі розмови і... відмови на ганебну памятку, що був великий момент, який поставив українське громадянство перед великі відповідальні завдання, але піґмеї не доросли до виконання потреб історичного момента!

Піддаю свої виводи під розгляд урядових і громадянських кол в надії, що не змарнуємо щасливої нагоди.

17. січня 1920.

Діяльність Української Військово-санітарної Місії у Відні.

I.

I. період: Від хвилі заснования Місії по кінець грудня 1918 р.

З початком жовтня 1918 р. прибула українська військово-санітарна Місія для допомоги полоненим під головуванням полк. Миколи Чеховського до Відня, в меті кращого зорґанізовання репатріації та допомоги для українських полонених в австро-угорській монархії.

Місія привезла із собою 5 вагонів харчів для полонених до табору Фрайштат (Гор. Австрія) і робила старання перед австрійським урядом о дозвід відвідування таборів.

Ще не вспіла Місія приступити до роботи, як відбулася зміна в персональному складі Місії. По доносам Росіян і гетманців, перебуваючих за кордоном, відкликав тодішній український уряд дня 15. жовтня 1918 голову Місії полк. Чеховського з Відня а на його місце мав бути призначений Москаль, якого однак не вспіли прислати через вибух повстання на Україні.

Після відїзду Чеховського керування Місії обняв отаман Др. Андрій Окопенко, що було потім, 15. грудня 1918 р, офіціяльно затверджено Директорією. Завдяки польским впливам у військовім міністерстві у Відні стримано видачу пашпортів Місії більше як на місяць, через що Місії удалось дістати дозвіл лише на одноразове від-

відання табору в Фрайштаті. Мимо цього за перший місяць було відправлено Місією два потяги на Україну з інвалідами. Кождий потяг по 800 чоловіка.

Вибух революції при кінці жовтня 1918 р. на території бувшої австро-угорської монархії змінив цілковито становище Місії в справі полонених: скінчився період пляномірних заходів з боку Місії і таємного, але завзятого гальмування з боку австро-угорського уряду, а почався стихійний рух полонених, які, прилучившися до струї демобілізованих жовнірів бувшої австро-угорської армії, плинули всіми залізницями і шляхами по всіх напрямках.

Українська Національна Рада у Відні улаштувала в тім часі в X. окресі Відня при Ляерштрассе в находячихся тамже артілерійських бараках українську Збірну Станицю для українських жовнірів. Місія ввійшла в контакт з Українською Національною Радою і командою Зб. Станиці, котрі охоче дали свою згоду на те, аби українських полонених приймати на Станицю на тих самих умовах, як і зворотців з австро-угорського війська.

Місія прийняла участь в праці Станиці, з'орґанізувавши там харчову і санітарну допомогу для всіх зворотців. Для цієї цілі було витрачено всі припаси поживи коло двох ваґонів, призначених для українських полонених.

В такий спосіб Місією і Українською Національною Радою з перших же днів революції урядово була підкреслена єдність обох частей Українського Народу: східної і західної. Місія станула в цім моменті на загально-українському становищі і, не роблячи ріжниці між Наддніпрянцями та Галичанами, вела ще перед довершенням формальної злуки обох республік обєднану роботу.

Зазначити однак належить, що у цей час полонені з Наддніпрянщини не йшли охотно на українську збірну Станицю, так що переважав на ній галицький елемент. В перших тижднях перейшло через Станицю до 6000 чоловіка Наддніпрянців, — Галичан перейшло понад 30.000 чоловіка. Полонені, які після перевороту в Австро-Угорщині відпливали домів, мали отвертий шлях через Угорщину. Туди переходили полонені з італійського фронту, з юго-славських країн і з Німеччини через Чехію. На Угорщині находилось теж понад 100.000 полонених Українців, які розпочали поворотний рух такий саме стихійний, як в Австрії.

Для улаштовання цієї справи відбулася в Будапешті 14 і 15 падолиста 1918 конференція в складі представників: Угорського Національного Уряду, Українського Галицького Національного Уряду і Голови Місії. Вислідом цієї наради було те, що угорський уряд визнав українське національне заступництво в Будапешті і дозволив орґанізувати рух зворотців. Справу в Будапешті було улаштовано на віденський лад. Українська Національна Рада з'орґанізувала збірну Станицю, а Місія через свого відпоручника давала харчеву допомогу.

В другій половині листопада і першій половині грудня 1918 р. було оглянуто відпоручниками Місії всі шпиталі Угорщини і Чехії, де находилися хорі українські полонені, знайдено там около 2000 українських інвалідів, та пороблено заходи для відправки одужавших на Україну. Піднести треба, що по шпиталях давалась Місією з чисто гуманітарних мотивів допомога і російським полоненим.

В часі відправки українських полонених на Україну найбільше гуманне відношення до них показали Чехи. Були случаї, що на стаціях Чехи братались з Українцями, і часто було чути від них кличі: „На здар Україні“,

II. період: Від січня до початку травня 1919 р.

В січні 1919 р. пороблено Місією заходи для відчинення дороги для полонених з Німеччини через Чехію, і в тій ціли виїхала туди делеґація під проводом Дра. А. Окопенка. Чехи охоче дали згоду на перепуск наших полонених через свою територію. Крім технічних труднощів на перешкоді стояло тоді небажання Німців відпустити наших полонених, яке вони мотивували неґативним відношенням до цієї справи Антанти.

По відпливі переважної частини українських полонених в пореволюційній добі з території бувшої австро-угорської монархії, коли вже настали більш нормальні відносини, станули перед Місією слідуючі завдання:

1. Зібрати і вивезти всіх хорих полонених з Нім. Австрії;
2. Уможливити переїзд українським полоненим, що були на Балканах, і орґанізувати допомогу для них;
3. Уможливити переїзд і орґанізувати допомогу втікачам з німецького полону;
4. Зібрати матеріяли і підготовити справу допомоги українським полоненим в Італії;
5. З'орґанізувати допомогу втікачам з польського полону;
6. Зібрати евіденцію про Українців, які померли в полоні.

1. Що до першого завдання — належить зазначити, що допомога хорим українськими полоненим зупинилась в руках Місії з розвязанням з кінцем листопада 1918 р. Українського Комітета у Відні, який до цього часу занимався згаданою допомогою.

Німецько-австрійський уряд не мав точної евіденції що до числа українських полонених по шпиталях у Відні і подавав їх число на око 50 чоловіка. По огляданню всіх шпиталів у Відні лікарями Місії і по опитанню всіх людей по національности було найдено там около 500 хорих українських полонених головним чином зворотців і між тим 90% Галичан.

Негайно установлено евіденцію хорих Українців та з'орґанізовано харчеву, грошеву, медичну і культурно-просвітну допомогу; останню через роздачу хорим часописей і книжок. Одужавших відсилано на Вкраїну нім.-австрійськими санітарними потягами.

2. В ціли орґанізації допомоги і уможливлення переїзду українським полоненим, що були на Балканах, вислала Місія по порозумінні з Посольством Західньої Области Української Народньої Республіки з початком лютого 1919 р. делеґацію на Балкани під проводом Дра. Д. Горбенка і Дра. В. Вербенця. Була там значна кількість наших людей з обох областей, і для з'орґанізовання допомоги їм було оставлено в Білгороді відділ Місії під головуванням Дра. Вербенця.

З Балкан перейшло в цім періоді понад 1.000 укр. полонених, не зважаючи на великі перешкоди, котрі ставилися переправці українських полонених з боку сербського уряду, який не визнав офіціяльно відділу Місії в Білгороді, помимо його гуманітарних цілей.

В тім тяжкім моменті стали нам сильно в допомозі Чехи. Піднести належить прихильне до нас відношення чешської військової Місії під головуванням сотн. Гляви, який за дозволом чешського Військового Міністерства приймав наших людей на чешську Станицю в Білгороді.

3. Рівнож належало зорґанізувати допомогу і уможливити переїзд для втікачів з німецького полону, яких притік збільшився з лютого ц. р. Втікачі ті переходили через Чехію і громадилися на Зб. Станиці у Відні.

По дорозі накидалась на згаданих втікачів вся російська галич, яка, користуючись з чешської прихильности до славянської справи, вела сильну аґітацію між українськими полоненими в протиукраїнськім дусі. Ці аґітатори примушували полонених вступать до російської армії (т. зв. терезінської армії від міста Терезіна), яка за три місяці роботи потрафила зібрати кількадесять старшин і кілька чоловік козаків. Їх пропаґанда мала цілком протилежні наслідки, а саме викликала обурення і большевицькі настрої серед полонених, які, вертаючи з полону, не хотіли вступати ні до якої армії за кордоном.

З другої сторони російські старшини за час свого перебування в Чехії успіли себе показати в належнім світлі, і Чехи до них замітно прохолонули. Замітне є, що Анґлійці прирекли допомогу і кредит на формовання російського відділу в 100.000 чоловіка, як то повідомлялося в часописях.

Для допомоги українським полоненим, яким доводилося переходити через чешську теріторію, вирішено зорґанізувати відділ Місії в Чехії, що й було виконано дня 15. марта 1919 р., призначенням на голову філії Дра. Горбенка.

З заснованням філії в Празі рух полонених втікачів збільшився, доходячи денно до 80 чоловіка. Чешський відділ влаштував медичну, харчеву, грошеву та культурно-просвітну допомогу для полонених на віденський зразок.

Відкриття відділу Місії в Празі далося помітити на настрої полонених, які переходили через чешську територію. Вони побачили працю Місії і почали відноситись з довірєм до її орґанізацій. Вули випадки, що полонені, прибувши з Праги на Зб. Станицю у Відні, приходили до бюра Місії прохати українських відзнак, які зараз же чіпляли до шапок. Чешський відділ розвинув живу діяльність по таборам в Хоцені і Пардубицях. В Хоцені засновано капелю, школу і театр, які причинялись до підйому духа серед полонених.

Капеля і театр дали богато вечірок по чешських містах та одержали десятки запрошень з ріжних сторін Чехії. Між иншими театр дав дві вистави в репрезентаційному домі в Празі з великим успіхом.

Для улекшення руху полонених через Угорщину заступництво Місії в Будапешті було розвинуто в цілий відділ, головування над котрим обняв полковник Сікевич. Відділ орґанізував допомогу полоненим і фактично перебрав всю роботу на українській Збірній Станиці, хоча юридично вона зосталась закладом Української Національної Ради і від неї ж одержувала кошти на своє утримання. За першу чверть року через Будапешт пройшло коло 5.000 зворотців; більша частина їх вийшла з Відня, де вона була зібрана з ріжних країн.

Коли на Угорщині наступив большевицький переворот, відділ Місії в Будапешті опинився в дуже трудному положенні. Большевицький уряд одержував доноси від членів бувшої російської Місії, які після перевороту мали там впливове слово так, що члени Відділу Місії в Будапешті були кількакратно арештовані. З великим трудом удалось полк. Сікевичові виясните перед совітським урядом, що Місія провадить лише гуманітарну працю, і що коли наша робота в совітській Угорщині буде унеможливлена, то це відібється на угорських полонених, які в цей час масами на нашому фронті кидали російське військо і через нашу теріторію повертали додому. Держачись цієї позиції полк. Сікевич одстояв істнування нашої Місії і Збірної

Станиці, чим було застережено маси українських полонених від мобілізації до большевицького війська.

4. Після революційної доби в західних країнах бувшої австро-угорської монархії переходило через німецьку Австрію багато втікачів з італійського полону. Місія приміщувала цих втікачів по своїм збірним пунктам, давала їм всяку допомогу та збирала матеріяли про стан наших полонених в Італії. Від початку лютого ц. р. Місія піднимала справу організації допомоги українським полоненим в Італії перед нашим Урядом, але справа не могла посунутись на перед задля браку кредитів.

З кінцем березня ц. р. розпочалися транспорти інвалідів з Італії частинно на шляху Інсбрук—Відень, а частинно на шляху Віллях—Будапешт. Місія громадила українських полонених-інвалідів на своїх збірних пунктах і відправляла їх домів. Через Відень переїхало в цім періоді около 1500, а через Будапешт до 3500 інвалідів.

5. В тім самім часі почали голоситись до Місії втікачі з польського полону, від яких Місія збирала матеріяли про положення наших полонених в Польщі.

З приводу злого обходження польських військових і цивільних властей з українськими полоненими і цивільно-інтернованими Місія вносила кілька разів протести до Інтернаціонального і Данського Червоних Хрестів. З тим послідним Місія працювала в тісному звязку; його відділові для допомоги руським полоненим належить завдячувати многоразову щедру допомогу біллям.

З доручення і на кошти Місії відпоручник Данського Червоного Хреста оглянув з початком мая ц. р. польські табори в Домбю коло Кракова і Вадовицях, де находились українські полонені і цивільно-інтерновані, та здав звіт Місії.

6. Аби мати можливість відповіді на тисячі запитів, з якими звертаються до Військового Міністерства родичі полонених, не повернувших до дому, Місія з своєї ініціятиви в січні 1919 р. почала збірати відомости щодо померших в полоні Українців. За три місяці було відписано коло 35.000 карток померших. Після відпису карток улаштовано дальше їх статистичне розроблення в ціли складення докладного реґістра померших.

В днях 15. та 16. квітня ц. р. відбулась у Відні Інтернаціональна Конференція Червоного Хреста в справі боротьби з пошестями а особливо з плямистим тифом. Зі сторони Місії брали в ній участь члени Місії др. Горбенко і К. Чайка. Конференція заснувала стале „Бюро для поборювання пошестей на Сході Европи“ в котрому українським делеґатом є адмірал-лікар др. Ярослав Окуневський.

На цій конференції наша Місія піднесла плян інтернаціоналізації руху полонених, який одержав зі сторони конференції прінціпову згоду і не міг бути переведений в життя лише через те, що більшість держав участниць поставились занадто байдуже до „Центрального Бюра для поборювання пошестей“, так що воно поза паперовою працею нічого продуктивного не зробило.

Резюмуючи працю Місії в цім періоді, приходиться зазначити, що Місія придержувалась в своїй роботі гуманітарних основ, орґанізувала разом з орґанами Української Національної Ради відправку українських зворотців на вітчину, давала їм медичну, харчеву і грошеву допомогу і влаштувала культурно-просвітну роботу в обєднанім українськім національнім дусі, не ведучи однак ніякої політичної аґітації.

Прикладом чисто гуманітарної праці Місії може служити, що Місія кілька разів посилала харчеві дарунки на російську Станицю для полонених, яка стояла по усуненні і заарештованні большевиків під захистом Данського Червоного Хреста а теж святочні дарунки для російських полонених через чешсько-російський комітет.

Observator.

Огляд міжнародньої політики.

Провал Клємансо. Ера реванша і ера розчарування. Вітер реваншу і буря ворогування. Наслідки провалу для союзників Франції. Почуття в політиці — фіаско в життю. Клємансо і Україна. Французський плян відбудування України. Відношення до нього Польщі. Слизька позиція. Нова позиція Анґлії і Італії в українській справі.

Провалився на виборах в президенти Клємансо. Давно вже труїзмом стала істина, що окремі люде не грають рішаючої ролі в мирових подіях. Основний тон, фундамент життя творять економічні відносини. На їх фоні окремі діячі, навіть ґенії і велитні, є „прах, его же возметаєтъ вѣтръ от лица земли“, як казав колись Премудрий. Але бувають в історії моменти, головним чином переходні, коли окремі політичні діячі, як ґенії в науці, котрі могутньою думкою свого сінтезу розсвітлюють аналітичну працю попередників і з їх чорної роботи творять цільний, могутній аккорд винаходу, так і ті політики на короткий час крісталізують собою найбільш пануючі, найбільш могутні течії, коли не громадського життя, то принаймі громадської думки і настроїв згодом; иноді дуже швидко, швидче ніж з'явились, вони зникають; але не цілком в безвісти. Їх імена залишаються в історії, як імена творців, найдужчих виразників політичного моменту. Зараз ми маємо на міжнародньому обрію скілько таких людей. Лойд Джордж в історії Анґлії, Вільсон в історії З'єднаних Штатів, Венізелос в історії Греції, Ленін в історії Росії не зникнуть, „яко биліє травное“, з памяти людей своєї країни; так само як не згинуть в історії боротьби за самостійність Польщі та України імена Пілсудського і Петлюри. Це є величини — більші чи менші — але цілком історичні. В їх іменах крісталізувалась стала ера історії народу, країни. Чи не найбільш типовим представником таких тимчасових виразників волі народної, sui generis само собою розуміється, був Клємансо. Хто його знає, чи перемоглаб Антанта Ґерманію, колиб супроти такого могутнього орґанізатора, яким був Вільгельм, не повстала трійця з Клємансо, Льойд-Джорджа і Вільсона. Клємансо воплотив в собі найбільш випукло і ярко всі ознаки останньої французської ери реванша. Мрія Франції, котрою вона жила десятки літ, була поквітуватися з Ґерманією, якою б там не було ціною, хоч би ціною власного життя. Зараз Франція отримала перемогу, правда Піррову. Бо бій до останнього знесилив і її саму. Але перемога є. Помилка Клємансо, як і всіх великих артистів історії, була в тім, що він не зумів в свій час зійти з честю з історичної сцени. Як людина надзвичайно вперта, він і до президентського крісла йшов на пролом, втративши почуття нової ери розчарування в перемозі, реакції і національної прострації, яка завсігди наступає після великих напружень.

З провалом Клемансо починається безперечно нова ера в історії Франції, ера витверезіння від національного шовінізму. Великі люде иноді несуть і велику руїну. Добившись майже повної ліквідації ворога на папері, Клемансо своєю впертою безоглядною політикою повного реваншу відкинув геть Америку, зруйнував до щенту сімпатії до Франції в найближчих ще недавно друзях свого народу і роздув затихаючу під впливом втоми ненависть Ґерманії.

Наслідки провалу Клемансо відчуються і серед союзників і серед ворогів його народу.

Вільсон вже зійшов з арени. Разом з ним зникло і те баламуцтво, котре цей найбільш виразний побідник американського капіталу вніс в міжнародню політику своїми чотирнадцят'ю заповідями.

За ним зникне і Льойд Джордж.

Так дорого стоюча для Анґлії політика східних авантюр привела до повної реакції і розчарування в анґлійському ровесникові Клемансо. І коли Анґлія дійсно хоче здобути собі ринок колишньої Росії, за що анґлійський капітал зараз веде боротьбу не на життя, а на смерть з капіталом американським і бельґійським, вона примушена буде змінити свою східню політику, а значить і головного її виразника і діріжора.

Клемансо був жорстоким ціником в політиці. Але його помилка, як реального політика, була в тому, що почуття патріота иноді превалірували у нього над холодним розрахунком в життю. Почуття патріота підказували йому ненависть до Німеччини і до всього того, що було з нею звязане. Україна не мала, здається, в міжнародній політиці тяжчого ворога, ніж Клемансо. Ми пригадуємо собі розмову одного з наших видатніших діячів за кордоном з французьким премієром:

— Як чоловік, я знаю, що Україна має право і заслуговує на самостійність. Але, як Клемансо, скажу Вам — поки я у влади — Україна самостійности не матиме! . . . .

Реальні інтереси підсказували Франції підтримку України в боротьбі з большевиками. Сліпе почуття ненависти штовхало його в обійми „Русского Совѣщанія". Навіть всемогутні економічні інтереси не в силах були в цьому випадку перемогти капризу історії, яким був Клемансо. Економічні інтереси Франції потрібували хліба, спрівців, котрими так богата Україна і за які Франція за скілька літ можливо компенсірувалась би за ті величезні збитки, які потерпіла в Росії, колиб перший плян Антанти про розмежування впливів прийшов до життя. Короткозора політика французьких проводирів штовхнула їх на одеську авантюру, потім на Денікінську. Вплив французької політики на анґлійську був в українському питані безперечний. Принаймі з початку Анґлія цілком умила руки, даючи Франції волю повної самодіскредітації в цій справі. Але і її черга настала. Бо історія Денікінського походу це вже історія „посрамленія" і компромітації Анґлії, а не лиш Франції.

Трудно бути пророком в міжнародній політиці, але ми певні в тому, що з демісією Клемансо наступить різка зміна в відношеннях до України не тільки Анґлії і Франції, але і всеї Антанти.

Принаймі тепер вже деякі ознаки тої зміни помічаються. Деякий час та політика можливо ще буде точитись по старій інерції. І нам українським політикам і самому народові доведеться ще мати діло з конкретними наслідками роботи Клемансо.

Як декому відомо, ще весною минулого року у Франції повстав плян приєднання України до боротьби з большевиками не дорогою підтримки Петлюри,

а шляхом утворення правобережньої України при допомозі Польщі. Над цим пляном багато попрацювали і деякі польські кола з одним з теперішніх членів паризької делеґації. Плян на думку авторів був дуже простий. Польща має заняти Україну аж по Дніпро і Чорне море. „Вибирається“ гетьман України з початку „Самостійної“, потім федеративної з Польщею, а там, як пан Бог дасть, то й автономної. „Самостійним“, а потім коронним гетьманом мав бути один з ґрафів Потоцьких. Успіхи Денікіна на деякий час відсунули цю ще одну з марних фантазій антантських діріжорів. Але коли Денікін зник, старий плян знов виник, і в результаті Польща дістала припоручення від Клємансо і Льойд-Джорджа нести мир і порядок в селянську українську хату на вістрї польського мужичого баґнету.

Ми не знаємо, як зараз поставиться польська влада до цього пляну. Але ми віримо більше в державний розум, в глибокий патріотізм та в розуміння насущних потреб свого народу діячів польської військової партії, ніж в далекозорість Клємансо. Пригадуємо тут невелику справку для наших реальних політиків.

Здається в початку, як раз в розцвіті Денікінської слави на Україні, на одній з таємних нарад в Варшаві обмірковувалась східня політика Польщі. Нарада різко поділилась на дві ґрупи — демократичну військову і консерватівну-ендековську і споріднені з нею течії. Дебатувалось конкретне питання: чи з'єднатись з Денікіним і йти йому на допомоґу, задушивши польськими військами недобитки Української Армії, чи йти на зустріч демократичній Україні і допомогти їй патронами, одіж'ю в боротьбі з большевиками, а значить і з Денікіним. Після довгих і горячих дебатів і розмов виступив представник польського війська і заявив, що намічена нова авантюра на Україні загрожує цілости польської армії і польської держави. Серед правобережного селянства польський похід викликав би сильну реакцію проти польського землеволодіння і польського населення, і без того дуже мало популярного в тій країні. Та ні з якого погляду не можливо буде в очах польського жовніра виправдати той новий тяжкий похід. Серед польських жовнірів в найкращих частинах є майже половина болшевиків, котрих утримує в межах дісціпліни національна свідомість. Коли б навіть ті частини були примушені творить порядок на Україні, їм ще більше, ніж в Польщі загрожувала б аґітація з боку большевиків.

Результати дебатів нам відомі. Польща пішла не за Денікіним, а на зустріч Українській Владі. Правда — зараз вона попала на досить слизьку дорогу. З одного боку рожевий плян Клємансо і Ко, — забрати голими руками пів України, а разом з ними і величезні запаси хліба, без котрого загибають великі міста Польщі, бо навіть Варшава, Краків і Львів сидять по 2 до 3 дні без невеличкого хлібного раціону, а з другого боку, для цього пляну є деяке моральне оправдання — прохання про допомогу Української Влади. До такої постановки питання спричинився і наш не зовсім вдалий представник в Парижі п. Тишкевич, котрий і сам був би не від того, щоб взяти гетьманську булаву в свої старечі руки, або принаймі хоч свої наддніпрянські маєтки спасти від переходу до селян. Але до його роботи ми ще вернемось в другий раз. Зараз же нам здається, що демісія Клємансо і обережність наших політиків могла-б припинити інерцію старої авантюри і спасти, як Польщу з Україною від свіжих потоків крови і свіжої руїни, так і Антанту від ще більшого скандалу в східній політиці.

Велику ролю в нових відносинах Европи до України може відограти і Анґлія, а потім Італія. Економічні інтереси тої і другої країни на Україні не є протилежні. Коли Італія потребує зараз від нас хліба і маґнезії, то Анґлія зможе в перші часи

обійтись і своїм кольоніяльним добром. Коли Італія немає куди збути льомбардійського полотна і деяких сільсько-господарських машин і рада-б навіть в кредит наділити ними Україну, то Анґлія радніша-б була вложити свої капітали в Дніпрянські і Дністрянські пороги, підняти на ноги нашу фабрично-заводську промисловість, викинути на наш голодний ринок деякі свої залежані фабрикати.

З цього погляду надзвичайно є симптоматичні як пропозіція в італійськім парляменті визнати самостійність України так і та телеґрама про приємні відносини антантських кол до наміру закордонних Надніпрянців сконсолідувати свої громадські сили на боротьбу за визволення України від чужинців і на допомогу нашому урядові в цій справі тут за межами рідного краю. Офіціяльна телеґрама*) нашої італійської місії додає, „що ця подія буде мати значіння для признання незалежної України в короткім часі". Ще більш сімптоматично, що в самій столиці тої країни, в котрій мала відбутись нарада українських орґанізацій, анґлійський і український посли обмінялись візитами, після чого український посол, як офіціяльний член дипльоматичного корпусу, був запрошений разом з иншими дипльоматичними представниками на раут. Не слід прибільшувати цеї дрібниці, але коли взяти на увагу ще факти майже двохмісячних прелімінарних переговорів деяких українських громадських діячів з представниками анґлійської дипльоматії, то проти волі напрошується спостереження, що в дуже грубій стіні попереджень і підозрінь анґлійського громадянства і анґлійської офіціяльної дипльоматії Українцям вдалось на кінець пробити деяку „брешь". Пояснюється зміна сітуації на нашу думку не зусиллями одних українських дипльоматів, а тим, що в звязку з упадком Денікіна і Клємансо на кон східньої політики виступає той плян протибольшевицької боротьби, про котрий давно вже писали і говорили за кордоном представники українського і представники инших поневолених народів колишньої Росії — плян балтійсько-чорноморського антибольшевицького і разом з тим антиросійського Союзу Народів.

Україна.

Інформації за час після 15-го грудня. Уряд У. Н. Р. на чолі з Мазепою має в свойму розпорядженні значну армію, в склад якої увійшли 16-го грудня галицькі частини, що стояли в Винницькому районі, а також ріжні частини повстанців. Командує армією Ґенерал Омелянович Павленко. Влада Уряду охоплює повіти Брацлавський, Виницькій, Літинський, Летичівський, Липовицький, Таращанський, Звениґородський, Сквиський. Наші війська в останні дні заняли Вапнярку, Бірзулу, Могилів і Бар. Кабінет Мазепи ніякого звязку або порозуміння з большевиками не має і не має нічого спільного з Київським Урядом. На чолі Уряду в Київі стоять Мануїльський, Затонський, Пьотровський. Ніхто з Українців навіть самих лівих течій не приймає участи в урядованні большевицькому. Вже мали місце сутички між нашим військом і большевиками. Сподіваємось, що большевики нас не будуть більше зачіпати. Повстанці цілком підлягають Уряду. При Уряді утворена комісія, яка почала вже технічну працю по скликанню Предпарляменту. Урочисто проголошуються принціпи широкого демократизму і парляментаризму. Будь-яка диктатура класів або партій рішуче відкидається. Чутки про істнування де-кількох Урядів цілком спростовуються. В розпорядженні Уряду знаходиться, в якості адміністраційно господарчого орґана „Краєва Управа" на де-кілька повітів, яка заступає попереднє земство і комісаріят. Всі нації, що жиють на Вкраїні туляться, до Уряду, також всі кола суспільства. Військовий суд звільнив від обвинувачення ґенерала Тарнавського, який довів документами, що він лиш яко військовий повинен був виконати наказ Дикта-

*) Друк. в поп. ч. „Волі".

тора Петрушевича про згоду Денікіном. Зрада яка в листопаді зруйновала наш фронт, не урятувала справи Денікіна, а лиш затягнула на один місяць аґонію Денікіна, помилкою якого було те, що він намагався знищити Самостійну Україну, замість того, щоб іти поруч з Україною, яка весь час боролася з большевиками і буде цю боротьбу вести і далі. Осередком державного і військового життя нині заявляється район Винниці. Армія що далі збільшується. Переводиться консолідація як військових так і всіх громадських сил. Головний Оґаман і Голова Директорії об'єднує своїм іменем всі кола громадянства.

Безпалко в Варшаві. Прибув до Варшави і відїхав вже знов до Винниці Мін. праці Укр. Н. Р. Безпалко. П. Міністр мав в Варшаві довгі наради як з головним отаманом С. В. Петлюрою і представниками української місії та українських партій, так і з польськими політичними діячами. В клубі польських соціялістів пан Безпалко зробив великий доклад про становище на Україні. Є надія, що в наслідок роботи міністрів Безпалка і Левицького удасться усунути цілий ряд непорозумінь між українським і польським урядами, що виникли в наслідок своєвільства деяких місцевих польських адміністраторів.

Інтервю з мін. Безпалком. Кореспондент краківської „Nowa Reforma“ мав інтервю з українським міністром тов. Безпалком, який приїхав з Винниці до Варшави, про що ми пишемо вище. Міністер заявив, що він є як найлішої думки, бо теперішний уряд Мазепи на Україні має популярність серед населення. Українська армія росте постійно, дякуючи напливові повстанців, які помагають Мазепі. Як Поляки, так і Жиди, з яких в кабінеті є трьох, підпирають Мазепу. Безпалко виразив надію, що українська армія в найближчому часі займе Одесу. Найбільшою небезпекою для української армії є пятнистий тиф. Тепер занедужало 10.000 осіб, а в армії є около 30.000 випадків. Тому булаб конечно потрібна поміч коаліції і усунення бльокади.

Петлюра одужує. Нам пишуть з Варшави, що головний отаман С. В. Петлюра в остатні часи переслабував разом зі своєю сімєю на тяжку форму їстанки, що і затримало його від'їзд на Україну.

Українці в Варшаві. До Варшави зараз прибуло багато українських партійних діячів та колишніх урядовців Директорії. Є між иншими і головний інтендант української армії Аркадій Степаненко.

Українські полонені в Польщі. В звязку з переговорами Гол. Отамана з Пілсудським будуть повернені, одягнуті і озброєні всі українські полонені і інтерновані за остатній час старшини. Тілько в Тарнополі та в Ланцуті було інтерновано біля 5000 українських козаків і старшин. Взагалі їх набереться скілька десятків тисяч.

Територія У. Н. Р. Уряд Української Народньої Республіки з Мазепою на чолі всупереч всяким краканням істнує далі. Його тимчасовим осідком, як ми вже подавали, є Козятин. Територія, що під цю пору остається під владою народнього Уряду, представляється так: округ західного Поділля, а саме повіти: брацлавський, винницький, літинський, летичівський, липовецький, таращанський та частини звенигородського і сквирського — київської ґубернії. На полудні в посіданню галицьких військ є Бірзула і Вапнярка. В останніх днях відділи Шепеля зайняли Бар і Могилів. Уряд старається завести лад і впорядкувати місцеве життя. Мін. внутр. справ установив в Хмельнику Краєву Раду Брацлавщини. Є це урядовий господарсько-адміністраційний орґан тої території.

З українського універсітету в Камянці. Деканом правничого відділу вибраний прив. доц. Х. Лебідь-Юрчик. В першому семестрі мав відділ 260 слухачів. Виклади закінчилися 28. грудня.

Діяльність „Наукового Т-ва“ при українському державному універсітеті в Камянці. 28. грудня відбулося засідання історично-фільольоґічної секції Товариства, на якій прив. доц. Білецький зреферував свою працю: „Повість временних літ в світлі критики акад. Шахматова.“

З університетського життя. В часі різдвяних ферій відїхали за кордон представники всіх факультетів університету в цїли закупна потрібних книжок. Головноуповажнений У. Н. Р. Огієнко асиґнував на цю цїль міліон карбованців. При університеті заснована студентська харчівня. На кращий її розвиток призначила управа університету 25.000 карб., з чого 10.000 карб. обернеться на безплатні обіди для незаможних студентів.

Большевики під Проскуровом. „Nowa Reforma“ повідомляє від 18. січня, що армія большевицька наближається до Проскурова. Вже заняла місто Синяву і Літилів і стоїть в 25 верстах від Проскурова. Сподіваються, що в найближчих часах большевики зустрінуться з польською армією.

Большевики хотять іти на Галичину. Крім політичної офензиви, яку большевики розпочали вже в деяких державах (в Берліні, в Моравській Остраві), приготовляють вони також мілітарну офензиву на всіх головних фронтах, а передовсім на Галичину і долішній Дунай.

Українські цукроварні. Большевицький уряд видав в Київі наказ, щоби негайно всі українські цукроварні почали роботу. За браком робітників все мійське населення примушується до копки бураків і роботи на цукроварнях. До такої ж роботи примушують большевики населення міст і на других фабриках. В звязку з новими репресіями, терором і страшним продовольчим крізісом київське населення розбігається. В Київі залишилось ледве 200.000 мешканців.

Закордонна преса про події на Україні. Парижському „Temps“ пишуть з Цюріху від 9. січня ось що про події на Україні: відділи українські при допомозі Румунів заняли побережжя Дністра. З другого боку польське військо з волинського платформу вирушило в двох напрямках — в напрямку Дністра і Київа і в напрямку Чорного моря, вздовж залізної дороги Львів—Одеса. Похід Поляків наперед має на меті допомогу демократичним українським елементам, що ґрупуються біля Петлюри в справі повалення нового комуністичного уряду на Україні.

Варшавський кореспондент “Morning Post“ пише, що великі відділи Румунів йдуть на Одесу, щоби обороняти місто від большевиків і що одна дівізія польська отримала наказ йти на Київ.

Корпус Махна побитий. З Москви доносять до Відня, що відділи Махна на сході від стації Апостолово зустрілися з одним большевицьким полком. Большевикам мало удатися розоружити IV. корпус Махна і взяти начальника корпуса до неволі.

Отаман Шепель. Зараз на Україні видатну ролю в війську відограє отаман Шепель, досить відомий в військових російських колах, як гарний знавець свого дїла. Шепель — молодий ще по літам — має коло 40 років; але вже старий по чинам — під час війни вже він був полковником реґулярної армії і здобув всі бойові нагороди. Отаман Шепель є дуже гарний орґанізатор. Родом він з Херсонщини. Свідомим Українцем став під впливом колишнього міністра культів д-ра Липи, жонатого на сестрі отамана Шепеля.

Отаман Волох тепер популярний. В Україні в північній Волині дуже популярний тепер отаман Волох, що родом з над Буга коло Холмщини. Він оголосив мобілізацію. Тільки вже селян зголосило ся до него, що він і ради їм не може дати. Він видає свою ґазету, де гостро нападає на тих чотирьох панів, що підписали в Варшаві деклярацію дня 2. грудня 1919 р. і виступає остро проти самого Петлюри. Розповсюднює запевнення, що він і його військо, яке підлягає разом з ним законному українському правительству на Україні (а не на чужині), що ніколи не допустить до того, щоби в чужих руках лишилися українські землі.

Грошевий хаос на Волині. Як подає варшавський „Курєр польський“ ч. 10. з 10. січня с. р., панує на Волині страшний хаос з грішми. Ніхто не знає, які гроші добрі, які гроші держати та які приймати. В наслідок цього грошевого хаосу панує і непевність в польських урядах на Волині. І так заряд польських військових залізниць видав розпорядження, щоби приймати оплати лише в австрійських нестемпльованих коронах, любельська дирекція почти і телеґрафів рівночасно

наказала підлеглим їм почтовим конторам на Волині приймати почтові переказп лише в царських рублях, а власти остро переслідують того, хто не хоче приймати польської марки на місце рубля або двох корон. Наші селяне вже найбільше тратять задля цього грошевого хаосу, бо їх кождий в той спосів найбільше обциганює. — З одного села до другого треба мати все свіжу перепустку, а вона коштує в польських урядах 18 марок (крім додатків ріжних в харчах), а це є на наші гроші 100 карбованців (200 гривень). Селянин не хоче на дурну карточку стільки грошей. тратити і сидить дома.

Ґубернатор Волині і Поділля. Начальник Пілсудскі відбув з комісарем Осмоловським і б. мін. Мінкевичем конференцію в справі управи землями Волині і Поділля. Порішено, що Мінкевич одержить широку повновласть для управи цими землями, при чім остане він в безперервному контакті з комісарем Осмоловським.

Епідемія тифу й галицькі власти. З дебат у варшавському сойм. На днях внесли всі польські галицькі посли до варшавського сойму, без ріжниці партійної приналежности, внесення в справі поширюючогося в застрашаючий спосіб пятнистого тифу у цілій східній Галичині та заховання супроти цього галицьких властей. В дебаті посол В. Дембскі, мотивуючи це внесення, підніс, що населення Східньої Галичини формально вимірає, що нині вже є цілі села майже зовсім вилюднені, а уряд не дає ніякої помочі, не приділює навіть дерева на паливо по шпиталях, не доставляє там вугля до десінфекторів, не дає гроша на поборювання епідемії. Страшну пошесть тифу трактується по бюрократичному. В Станиславові хорі на тиф лежать по гостинницях. З таборів інтернованих виходять люде, заражені тифом. Бесідник домагається тому 30 міліонів марок кредиту на поборювання епідемії тифу, достави палива, середників апровізації та лічництва. Другий бесідник тов. др. Бобровскі подав кілька вельми характеристичних чисел. Досі стверджено 100.000 випадків тифу, з чого 10 проц. покінчилося смертю. Статистика ця є зовсім неповна, бо до далеких галицьких закутин по гірських селах лікарі зовсім не заглядають, ніхто там не журиться тифом, ніхто його не лічить. Але й ця „urzędowa“ статистика є застрашаюча. І так в часі від 10. до 15. листопада 1919 р. стверджено 1175 випадків тифу, від 14. до 19. грудня 3621 випадків. Тов. др. Бобровскі підносить отверто, що уряд не журиться зовсім епідемією тифу в Галичині і каже, що відколи галицькі шпиталі перейшли під заряд варшавського міністерства здоровля, настали в цих шпиталях найфатальніші відносини. Справу цю полагодив міністер Ґрабскі, кажучи, що 30 міліонів можна дати тепер, тільки „w miarę niezbędnego zapotrzebowania“.

За чим ідуть на Україну? Епископ Дубовскі, витаючи начальника Пілсудського в луцькому соборі, сказав на проповіді: „Пане Начальнику! Вірю сильно, що де стане твоя стопа, вже ця земля є пригорнена до солодкого лона матері нашої, укоханої Польщі. Найвищий Вожде! Я з міліоном моїх віруючих благаю Бога, щоби Ти як найскорше станув у Золотих Воріт (у Київі) і мені, епископові, позволив відправити там благодарственне богослуження Всевишньому. На це тебе благословлю.“ З нагоди цього уступу проповіди епископа Дубовського, пише „Robotnik“: „Для цих клерикальних цілей взивається Пілсудского до здобуття Київа і прилучення його до Польщі. Для скріплення клеру і клерикалізму, для ведення релиґійної пропаґанди — маємо поринати в війну. Обшарник говорить: щоби я відзискав мої утрачені маєтки! Вшехполяк говорить: щоби ми повалили совітский уряд і накинули нашу волю і владу! Епископ говорить: щоби я міг відправити благодарственне богослуження у Київі прилученому до Польщі! Ось з якими кличами йдемо на Україну...“

Польща.

Польща й Україна. З Варшави повідомляють, що в клюбі польських соціялістичних послів український міністр праці Безпалко говорив про сітуацію на Україні і заявив, що Польща зможе дістати хліб з України.

Соймові клопоти з галицькими послами. Польські дневники доносять, що польські посли з Галичини відбули нараду в справі покривдження Галичини при виміні корон на марку. П. Стеслович виступив сильно проти през. Скульського, який в своїм часі обіцяв був, що правительство без порозуміння з галицькими послами не підійметься до означення відношення корони до марки. Опісля пп. Стеслович і Дашинський вдарили на „крулевяків“ за їх вороже відношення до Галичини і за кривдження її найжизненніших інтересів. Наконець ухвалено обстоювати при передвоєнному відношенню, себто 85 марок = 100 корон, а якби сойм на це не пристав, рішили посли покинути сойм.

Литва проти Польщі. Польські ґазети сповіщають, що серед Литвинів в пограничних містах ведеться енерґійна антипольська аґітація і навіть хтось роздає населенню зброю з тмм, що-б воно нападало на польські військові відділи.

P. P. S. за скінчення війни. Центральний Комітет P. P. S., заслухавши на нараді 15. січня доклад про міжнародну політику посла Недзялковського, постановив добиватись негайного закінчення війни і розгляду надісланих большевиками мирних умов.

Гоовер про Польщу. Гоовер телеґрафував до Америки, що він рахує Польщу єдиною державою на Сході, котра ще може ставити опір большевикам. І з цього погляду треба у власних інтересах великих держав допомогати Польщі і далі.

Припинення залізнодорожного руху в Польщі. За браком вугля припиняється залізнодорожний рух в Польщі на два тижні, крім одної пари поспішних потягів на найголовніших лініях.

Нова місія в справі жидівських погромів. Цими днями до Польщі від імені Ліґи народів, приїздить нова слідча місія по справам жидівських погромів під головуванням ґен. Jurnu.

Знищення Перемишлянської фортеці. Згідно з постанового Центр. Польського Уряду в найближчім часі має бути зруйнована Перемишлянська фортеця, Майно її буди передано почасти місцевому самоврядуванню, почасти краєвому.

Савінков і Чайковський в Варшаві В звязку з переговорами большевиків з Польщею прибули до Варшави відомі лідери правих російських ес-ерів Чайковський і Савінков.

Росія.

Ленін про всесвітню революцію. Ленін в розмові із співробітниками ґазет заявив, що він сподіється вибуху всесвітньої революції в 1922 році. В тому році повстануть совітські уряди у Вашинґтоні, Льондоні й Парижі.

Мир з Росією. З Парижа повідомляють, що між союзниками від трьох тижнів ведуться переговори про становище в Росії і політику Антанти відносно неї. Переговори не довели однак до жадного висліду. Рішення справи ухвалено передати Найвищій Раді. В Парижі однак переконані, що Льойд-Джордж згодиться на сепаратний мир з Росією, бо він не в силі боротись проти акції анґлійської робітничої партії.

Литвинов. З Копенгаґена повідомляють, що російсько-анґлійські переговори ведуться доволі успішно, однак немає в них ніяких натяків на політичні питання. Литвинов здається поїде в Льондон.

Новий наступ против большевиків. З Гельсінґфорсу повідомляють, що французький дипльомат, ґенерал Ютіван, заявив, що між союзниками панує повна згода що до російського питання, не зважаючи на те, що Анґлія має менше охоти

до військових операцій проти большевиків, ніж Франція. — Рахуючись з тим, що зараз нема надії на близький кінець большевизму, союзники вважають своїм головним завданням орґанізувати протибольшевицкий наступ з заходу при допомозі окраїнних держав. Задля цього буде обєднано головне командування над всіма арміями в одних руках. Такого головнокомандуючого хоче призначити Антанта по згоді зі всіма окраїними державами.

Бунти в большевицькій армії. Офіціяльний орґан Московського Совітського Уряду „Извѣстія“ повідомляє, що скілька большевицьких полків на нарвському фронті були оточені і предані військо-полевому суду. Всі орґанізатори бунта розстріляні.

Арешти правих соціялістів. Московські „Извѣстія“ повідомляють про арешти багатьох членів ц. к. партії соціялістів революціонерів. Арештовані між иншими Алексєєв, Агатов і Ратнер.

Висилка російських болшевиків з Америки. Америка на пороплаві „Buford“ вислала до Росії велике число російських екстремістів. Через Ріґу і Латвію вони будуть переведені до Москви.

Большевицька праця в Азії. „Messagero“ повідомляють з Льондона, що британські міністри військових і морських справ від'їхали до Парижу з метою порадитись над ліквідацією нової большевицької небезпеки в Азії. В Бухарі і Хиві зібрані і з'орґанізовані досить великі большевицькі відділи. В Ташкенті і Асхабаді теж чимало війська, серед котрого провід мають колишні мадярські і турецькі полонені. В Персії большевицька орґанізація досить гарно розвинена. В пограничних країнах Індії почались большевицькі розрухи. В Месопотамії проголошена незалежність. Ні британські війська, ні арабські не можуть дати собі ради з повстанцями. В дипльоматичних колах панує переконання, що турецькі війська в Малій Азії находяться в контакті з совітською владою.

На Сибірі. „Tel. Comp.“ повідомляє, що большевики зняли Кіяхту. Американські війська спішно евакуують територію сибірської залізниці. Ґенерал Семенів утворив відділ з 3000 австрійських і німецьких полонених під командою ґенерала Гофмана. Він звернувся теж до японського уряду о поміч.

Енвер Паша і большевики. Славнозвісний Енвер Паша знов виплив на політичному горізонті. Ще в кінці минулого літа він помагав большевикам в Москві орґанізувати турецьких військово-полонених в бойові відділи. В осени він не відомо куди зник з большевицького горізонта. Зараз, як довідується „Times“ з Женеви, Енвер Паша з'орґанізував большевицьку революцію в Туркестані, Афґаністані і Білджустані. Між иншими завданнями, поставленими большевиками Енверу, була орґанізація турецьких військ в Малій Азії.

Колчак під охраною чешсько-словацького війська. „Times“ повідомляє з Харбіна, що 11. січня Колчак заявив представникам Антанти про своє бажання зовсім уступити з фронту і попрохав військової охрани. Йому були дані відділи Чехо-Словаків. Разом з ними Колчак зараз відступає до Владивостоку.

Диктатори замісць совдепиів. Большевицька „Экономическая жизнь“ сповіщає: Шляпніков, комісар праці, заявляє що продуктивність російської промисловости страшно впала. Так напр. грубого сукна виготовлено за перші 8 м. 1919 р. на 85% меньше проти тої ж цифри попреднього року, коли було виготовлено на 50% нище норми. Паперу вироблено на 60% менше в порівнанню з попереднім роком. У великих паровозо-будівельних заводах, як Коломенський і Путіловський, за 8 перших місяців 1919 р. було збудовано 32 паровози, тоді як в минулому році — 192, а в мирні часи — 500. Головною причиною краху промисловости комісар рахує відсутність всякої дісціпліни і порядку на фабриках. Совдепи і фабричні комітети тільки пошкодили загальній справі, причинившись до „полного разхищенія“ фабричного майна. Всі ці причини, каже комісар, примусили нас скасувати робочі совдепи і на чолі найважніших предприємств поставити „диктаторів“ з необмеженим правом на життя і смерть робітників.

Знову Бейліс. З Москви повідомляють, що там переведено судове слідство проти бувшого прокурора в процесі Бейліса Віпера. Обжаловував бувший главнокомандуючий Криленко. Віпера засуджено на позбавлення волі на ціле життя і рішено відновити процес Бейліса.

За кордоном.

Sic transit... З Парижа повідомляють, що 17. січня відбулись вибори президента Франції, які скінчились фатально для Клемансо. Після пробного голосування він мусів зняти свою кандидатуру, бо виявилось, що більшості він не здобуде. Президентом обібрано Дешанеля, який дістав 734 голосів. Жонар дістав 66 голосів, Клемансо 56, Буржуа 6. З огляду на такий вислід голосування Клемансо рішив покинути політичну діяльність і взятись за писання мемуарів. Премієрам міністрів замість його призначено Міллеранда.

Кавказькі республики. „Tel. Comp.“ повідомляє з Парижа, що Найвища Рада рішила визнати незалежність Вірменії, Грузії та Азербайджану.

Слідство про убийство українських офіцерів. З Будапешту повідомляють що там розпочалася розправа проти 22 комуністів, обжалованих о убийство 2 українських офіцерів. Одинайцять обжалованих є в слідчій вязниці, 8 обжалованих утікло а два обжаловані Беля Кун і Пор є як звісно інтерновані.

Економічна хроніка.

Торгові переговори між Італією, Чехословаччиною, Австрією і Югославією мають на запрошення італійського правительства відбутися в січні ц. р. На деннім порядку стоять транспортові і митові питання.

Нове нафтове підприємство в Польщі. Гурток польських капіталістів заснував в злуці з відомою фірмою Нобель акційне товариство для експльоатації нафтових теренів в Галичині. Засновчий капітал виносить 100 міл. марок. Це товариство має заразом побудувати рафінерії для очищення ропи. Воно перебирає всі підприємства фірми Нобель, які зараз знаходяться в Польщі і в Ґданську. До членів належать крім ґрупи Нобель і шведських промисловців, визначніші польські підприємці і капіталісти. Фірма нового акційного товариства звучить: Нафтово-промислове товариство братів Нобель в Польщі.

Інтернаціональна торгова палата. По відомостям „Chicago Tribune“ відбудеться в червні 1920 р. конференція представників американських торгових палат в Парижі, яка радитиме над з'орґанізованням міжнародньої торгової палати, порішеної недавно на з'їздах в Atlantik City.

Нове відбудовне підприємство в Румунії. Для відбудування румунської сільської індустрії і аґрарної продукції засновано в Букарешті акційне товариство для відбудови з засновчим капіталом 63 міл. лей. До заснователів належить банк Marmarosch Blank & Cie., який злучився з французькими індустрійними банками.

З страйкової хроніки. „Vorwärts“ повідомляє, що виділи головних трьох залізничих союзів в Німеччині рішили перебрати страйковий провід в свої руки і проголосити наново ґенеральний страйк. Офіціяльно страйкової паролі досі не видано. Робітники домагаются годинного заробітку в висоті 3.5 марок. Настрій нерівний. Наради, що мають відбутися незабаром, вирішуть остаточно справу.

Страйки в Франції. В Франції постановили пароплавники на краєвих ріках проголосити страйк і об'єднатись з професійними орґанізаціями великих морських (портових) робітників. Рівнож поширюється й пропаґанда за закриттям всякої пристанської услуги. Портовики рухаються наново.

Світовий консум бавовни. Анґлійські фаховні часописи подають зглядно світового консуму бабовни ось які цифри: Сполучені Держави консумують кругло 6 міліонів, велика Британія $2^3/_4$ міліонів, Канада й Японія кругло 900.000, Франція 700,000, Бельґія 125,000, Італія 525,000, Чехословаччина 150,000, Гіспанія 225,000, Швеція і Норвеґія 100,000, Голяндія 125,000, Швайцарія 50,000, Німеччина 500,000, анґлійських балів (по 37 kg.) разом отже 12 міліонів анґлійських балів.

Анґлійська хемічна індустрія. Комісія, яка звідала була німецькі хемічні заводи, виробила нові детальові пляни для обновлення анґлійського хемічного промислу. Вона проте думає, що німецька перевага не дасться так легко усунути, бо німецькі способи продукції обосновані на теоретичних провірках, яких може виготовити тільки час і „хемічна традиція.“

Санація світових фінансів. Анґлійський уряд скликує конференцію для відбудови світових фінансів, в якій братимуть участь Asquith, Bryce, Rob. Cecil і Clynes як відпоручники правительства, далі Mac Kenna, Goodenough і Vakar Smith як фахові дорадники. Домагання анґлійського уряду схожі з проголошеними недавно домаганнями приватних впливових кол на чолі з сером G. Paish. На тій конференції будуть здається заступлені і Німеччина й Австрія. Головними точками проєкту являється застановлення видачі нових нотів і унормовання нової податкової системи, яка урівноважила-б краєві доходи й розходи. Далі будуть обговорені средства для підйому продукції, а враз з тим пониження консумції, щоби істнуючий зараз величезний брак всіх предметів скоро зсунути. Англійський уряд старається до своїх плянів зискати попертя Сп. Держав.

Американський кредит для Італії. Американський кредит для Італії став підвишений на 1621·3 міл. долярів. Загальна сума визнаних Сп. Державами антантським державам кредитів доходить з тим до великанської квоти 9647·8 міл. долярів.

Державні фінанси Греції. Державні фінанси Греції виказують за рік 1919-20 загалом 1148 міл. др. доходів, а 1541 міл. др. росходів. По звідомленням міністерства фінансів виносили доходи з р. 1918/19 — 1248 міл. др., з чого 798 міл. др. вплинули шляхом позик. Розходи за р. 1918/19 виносили 1242 міл. др. Міністерство приготовляє нову внутрішню позику, яка вповні буде ґарантована, бо й стан доходів значно поліпшується і нові анектовані округи принесуть в недовзі великі користи.

Підвишення польського курсу: В Берліні тріває поліпшення курсу польської марки далі. Протягом кількох днів поправилась польська монета майже о 100%. Ще 9. січня 1920 платилося в Берліні за 100 пол. марки 37 німецких, та вже на 10. і 11. січня підскочила ціна на 40, на 12. січня 1920 на 46, а на 13. січня 1920 на 66 німецьких марок,

Голяндський кредит для Німеччини. Переговори, які зараз ведуться між німецьким а голяндським урядом в справі виєднання кредитів для Німеччини, будуть незабаром закінчені. Позика виноситиме 200 міл. ґульденів, з чого 140 міл. служитимуть закупну сирівців, а 60 міл. закупну поживи.

Заграничня торгівля Бельґії. Заграничня торгівля Бельґії („специяли“) виносила в перших 11 місяцях р. 1919 в ввозі 4305 міл. франків, в вивозі 1803 міл. фр. Торговий білянс Бельґії являється тим самим дуже пасивний. В вивозі вугілля розпорядило правительство деякі обмеження, щоби забезпечити краєві потреби. Продукція починає наново розвиватись.

Новий підупадок европейських валют Австрійська валюта підупала була на швайцарських ринках 20. січня 1920 р. на 100 К — 2 фр. Того самого дня виносили: чеська корона 7·75 сантімів, німецька марка 9·6 сант., анґлійський стерлінґ 3·69 дол., французький франк 47·8, італійська ліра 40·3 шв. сант. Протиставлення поодиноких вимінних курсів подає слідуючий образець:

місце виміни: Цюріх.	сьогоднішний стан	парітет	стан з початком р. 1918	стан в липні р. 1918
Корона	2.—	105.01	30.25	18.—
Марка	9.60	123.45	60.—	
Чеська корона	7.75	105.01	—.—	
Фунт стерлінґ	20.55	25.—	22.96	
Франк	47.80	100.—	88.—	
Ліра	40.30	100.—	74.—	

Нові заворушення залізничників в Італії. Персонал державних залізниць предложив італійському урядові нові домагання заробітку і загрозив в разі відкинення їх проголосити ґенеральний страйк. Уряд згодився вже до деяких концесій і запросив трьох делеґатів до співроботи в головнім виділі залізнодорожної управи. Рівнож унормовано нові зарібкові тарифи, які державі накладають нові тягарі в сумі 100 міл. лір. річно. Нарада залізничників рішила заняти вижидаюче становище.

Страйки почтових урядовців в Італії. Італійські часописі повідомляють, що урядники почтових, телеґрафічних і телефонічних установ по всій Італії проголосили страйки. Вони домагаються перш усього підвищення оплати і зменьшення часу денної роботи. Можливе є обєднання їхньої акції з акцією залізничників.

Сталий курс гривень. Польська влада на Україні видала наказ, що-б курс гривен був 25 гелерів.

З українського життя на чужині.

Українська Надзвичайна Дипльоматична Місія в Швайцарії надіслала Швайцарському Політичному Департаментові поздоровлення з приводу Нововo Року.

В відповідь на поздоровлення Місія одержала слідуюче: Федеральний політичний Департамент має за честь повідомити Українську Надзвичайну Дипльоматичну Місію, що її ласкава нота від 29. грудня 1919. р. одержана, і подякувати їй за побажання, які вона висловила Федеральному Урядові з приводу Нового Року. Департамент ласкаво просить Місію передати Українському Урядові найліпші побажання на Новий Рік і рівночасно просить Місію приняти запевнення його високої пошани.

— —

В Празі на раут до анґлійського посла був запрошений, разом з иншими дипльоматичними представниками, і голова Української Надзвичайної Місії М. Ан. Славінський. Перед тим анґлійський і український посол обмінялись візітами. В звязку з цим говорятъ взагалі про поліпшення відносин Анґлії до України.

— —

Українська Національна Рада в Парижі, зібравшись дня 9. січня 1920. року і обміркувавши сучасне становище на Україні відносно чутки про сформування нового Уряду, котрий, нібито висловився на користь угоди з радянською Московщиною, — винесла постанову, в якій висловлюється проти підлеглости українського народу Москві і висловлює довіря провідникові української думки й волі С. Петлюрі в щирість праці якого на користь свому народові, його національного розвою і добробуту вона — Рада — вірить.

Постанову підписали:

Професор Ф. Савченко, Голова Української Національної Ради у Франції.

А. Саєнко, радник. Т. Якимчук, секретар.

— —

Нас сповіщають, що Укр. Респ. Капеля одержала анґлійські візи і цими днями через Бельґію і Голяндію, де теж збирається дати скільки концертів, відїде до Анґлії. На подорож до Анґлії і Америки Капелі, згідно з розпорядженням Голови Директорії, фінансовим аґентом Супруном видано 500.000 франків. Крім того на цю-ж мету від Америк. Укр, Нац. Ради Капеля одержить 40.000. долярів.

— —

Прибув до Праги проф. М. С. Грушевський. Шановний професор дуже постарів; але виглядить бадьоро, повний, як завсігди енерґії і віри в життя. Його приїзд ставляють в звязок з пляном орґанізації українського соціольоґічного інституту. Проєкт його і кошторис (1,200.000 шв. фр.) уже зроблено і представлено в відповідні адміністративні і фінансові круги.

— —

Союз українських журналістів та письменників отримав від українського уряду довгосрочну позику в сумі 363.000 корон на видання книжок. Зараз в союзі є вже до 45 членів, головним чином з закордонної інтеліґенції. Покищо союз вибрав три комісії для обміркування найближчого пляну видавничої діяльности — редакційну, фінансову та технічну.

— —

Питання нро орґанізацію наради українських громадянських орґанізацій перебуває зараз в стадії прелімінарних переговорів. Партії ще й досі не порозумілись відносно програми — minimum'a, на підставі котрої можнаб було приступити до загальної роботи.

— —

Чутка про відїзд на Україну В. К. Винниченка поки що не справджується. Винниченко В. К. залишився ще за кордоном і енерґійно працює над своїм новим твором — „Відродження нації“. Зараз друкується другий том, наготовлений до друку третій. Дуже інтересний, кажуть, другий том, де автор, не жаліючи навіть себе, холодно аналізує події і приходить до висновку, що українська інтеліґенція не зовсім була підготовлена до тої тяжкої праці, яка випала на її долю. Детальні рецензії нових творів п. автора ми даємо в найближчому часі.

— —

Прибули до Берліна Б. П. Матюшенко, фінансовий аґент Г. М. Супрун, осаул головного отамана сотник Крушинський,

— —

Наказом Гол. отамана замість дра Воєвідки головою військово-санітарної місії в Берліні призначено п. Трезвінського. Останній вже скільки місяців як відїхав на Україну і досі не повернув.

— —

Як ми чули, Місія Червоного Хреста під гол. дра Холодного, за браком коштів мусить повернути на Україну. В Місії служило до 15 лікарів-Українців.

— —

Прибув до Відня фін. диктатор Укр. Нар. Респ. Мартос і директор департ. дипльоматичних зносин Мін. закорд. справ Кучерган.

— —

Колишній американський, а тепер литовський посол від України Голіцинський проїхав зараз не в Стокгольм, а до Варшави. Призначений недавно до Литви колишній державний інспектор Кедровський вже давно виїхав до Ріги.

— —

Під час цеї осени з закордону на Україну і назад часто літали аероплями з ріжними документами українських діпльоматичнмх місії і українського Уряду. Вся майже почта по дорозі перлюстрірувалась і фотоґрафувалась. При перлюстрації пропало скілька цінних паперів. Копії всіх фотоґрафій маються і в нашому берлінському посольстві. Пропали між иншим великої варгости папери на 5,000.000 марок, асіґнованих українським Урядом в розпорядження місії по закупкам медікаментів. У нас є відомости, що ці документи до Берліна дійшли. Але попали не туди, куди адресовані були. Завдяки цьому місія по закупці медікаментів не може зараз розпочати транспортовку на Україну санітарного майна, закупленого в Парижі.

— —

Прибув до Відня т. в. обовязки голова італійської української місії високоповажаний пан Мазуренко. Приїзд його ставлять в звязок з новою авантюрою диктатора Галичини пана Петрушевича. Переконавшися остаточно „в нездатности української інтеліґенції до будування самостійної держави“, пан Петрушевич поїхав до Парижу вести далі розмову з російськими кругами про федерацію з Росією. Результатом цеї розмови була недавня телеґрама — наказ пана диктатора атаману Косаку, надіслана в Рим, негайно приготовити до відїзду на підмогу Денікіну двадцять тисяч українських полонених. В Римі ця телеґрама зробила вражіння грому з ясного

неба. Як відомо, Денікін зараз навіть території не має. Увесь штаб його перебуває на пароплавах коло Севастополя, готовий до відплиття за кордон. Куди думаємо кинути своїх бідолашних Галичан диктатор — невідомо. Пан отаман Косак, під впливом тої телеґрами подався до демісії. В українських колах рахують, що в звязку з наступом українських повстанців на Одесу, варто було би подбати про підготовлення десанти з полонених для підтримки українського Уряду, а ні в якому разі не Денікіна.

По нашим відомостям перші двадцять тисяч Галичан, відправлених Антантою з Італії на допомогу Денікіну, під Бірзулою перейшли на сторону українського Уряду і з'єднались з галицькою і наддніпрянською арміями. Всі вояки першого відділу дуже гарно озброєні і добре одягнені.

— —

Чутки про знесення бльокади Антантою викликали деяке заворушення і серед наших економічних орґанізацій. Кажуть, що цими днями збереться знаменитий кворум Оцукса для обміркування пляну роботи в звязку з подіями на Україні. Кажуть... Вже рік говорять, але нам щось мало віриться...

— —

Серед віденської інтеліґенції ходить поголоска, що два видатніші діячі лівих українських партій, в звязку з перемогою большевиків, вийшли з своїх партій, творячи лівий большевицький курс — це Винниченко В. К. з ес-дековської і колишній міністер почт і телеґрафу Штефан з ес-еровської партії. Винниченка ми і раніш, не вважаючи на його протибольшевицькі твори, знали як прихильника радянської влади. Що-ж до Штефана, то ця чутка нам здається неправдивою. Бо коли вірити большевицьким інформаціям, ще й досі не спростованим, пан Штефан не так давно еволюціонірував від союза руського народу (тоже ес-ер) до справжніх ес-ерів. Хоч серед „хитрої нації“ все можливо...

— —

Кол. Мін. фінансів Мартос вніс в „Оцукс“ проєкт купити велику типографію і наборщиками в ню взяти колишніх українських міністрів і диплоьматів. „Проєкт“ цілком серійозно обмірковувався кооператорами. Але великої сімпатії навіть серед них не зустрів. Не везе безробітним міністрам!

— —

З легкої руки „Волі,“ українські ґазети у Відні з'являються, як гриби після дощу. З'явився „Український Прапор.“ Мабуть через те, що його редаґував з початку др. Баран, а тепер редаґує др. Лисяк, та ґазета остаточно заблудилась „в трьох соснах“: ось уже півроку з номера в номер виясню̂є свою орієнтацію. Але це її щось туго вдається. З'явилась „Боротьба,“ здається орґан галицьких „самоїдів“. У цигана було на обід — „сало верене, сало печене, сало й так.“ У Боротьбі“ замість сала Петрушевич фіґурує на всіх шпальтах і під всілякими соусами. Андрій Жук загрожує випустити свій орґан. Біленький, Полетика і Трохимович теж збираються вже другий місяць запустити свого „жука“—„Доля“., чи то „Право і життя.“ Найцікавіший мабуть буде останній орґан. Бо, як відомо, ніхто так красномовно не бичує п'янство, як самі просяклі алькоголіки. Побажаємо і їм успіху.

Ніяк тілько бідна Угорська Україна не дочекається хоч поганенької, але справжньої української часописи.

— —

Кажуть, що один із наших диплоьматів, прочитавши звістку в „Волі“ про те, що барон Василько знов умудрився отримати велику квоту на свою многоплодну і вельми користну діяльність, ізрек:

— „Не штука — собак подрочити! . . . А штука гульдени получити!“ . . . І то правда! . . . Навіть устами диплоьматів иноді „істина глаголет!

ОГЛЯД ПРЕСИ.

„Боротьба“ про большевиків.

Київська ґазета „Боротьба“ в ч. 190 від 29. грудня 1919 р. містить таку резолюцію большевиків і російської комуністичної партії про радянську владу на Україні:

По питанню про відношення до трудового народу України, що звільняється від тимчасової навали денікінських бандитів, центральний комітет російської комуністичної партії постановляє:

1. Неухильно переводячи прінціп самоозначення націй, центральний комітет вважає необхідним ще раз підтвердити, що російська комуністична партія стоїть на точці зору признання самостійности української соціялістичної совітської республіки.

2. Вважаючи безперечним для кожного комуніста і для кожного свідомого робітника необхідність найтіснішого союзу для всіх радянських республік в їх боротьбі з грізними силами всесвітнього імперіялізму, російська комуністична партія стоїть на тій позиції, що означення форм цього союзу буде конче вирішено самими українськими робітниками і працюючим селянством.

3. В теперішний-же час відношення між українською соціялістичною совітською республікою і російською соціялістичною федеративною совітською республікою опреділюються федеративним звязком на основі постанов великого центрального виконавчого Комітету 1. червня 1919 р. і центрального виконавчого комітету України 18. травня.

4. З огляду на те, що українська культура (мова, школа і т. д.) на протязі століть придушувалася царатом і експльоататорськими клясами Росії, центральний комітет російської комуністичної партії ставить в обовязок усім членам партії усіми засобами сприяти усуненню всіх перепон до вільного розвитку української мови і культури. Оскілько на ґрунті многовікового пригноблення серед відсталої частини українських мас спостерігаються націоналістичні тенденції, члени російської комуністичної партії обовязані ставитися до них з надзвичайною терпимістю і обережністю, протиставляючи ним слово товариського розяснення тотожности інтересів працюючих мас України і Росії. Члени російської комуністичної партії на території України повинні на ділі переводити право працюючих мас, учитися і зноситись у всіх радянських установах на рідній мові, протиділаючи спробам штучними засобами відтиснути українську мову на другий плян, прямуючи, навпаки, перетворити українську мову в знаряддя комуністичної освіти працюючих мас.

Негайно-ж повинні бути приняті міри, аби у всіх радянських установах була потрібна кількість урядовців, володіючих українською мовою і аби в дальнішому усі службовці уміли говорити на українській мові.

5. Необхідно забезпечити найтісніший звязок радянських установ з місцевим селянським населенням країни, для чого повинно взяти за правило, аби вже на перших кроках, при початку заснування ревкомів і рад, до них була притягнена більшість з представників працюючого селянства при забезпеченні рішаючого впливу представникам селянської бідноти.

6. З огляду на те, що на Україні, ще в більшій мірі ніж в Росії, переважаючу масу населення складає селянство, завданням радянської влади на Україні є завойовання до себе довіря з боку не тільки селянської бідноти, але з широких шарів середнього селянства, котрі своїми реальними інтересами як найтісніше звязані з радянською владою. З окрема, заховуючи основні прінціпи продовольчої політики (державна заготовка хліба по твердим цінам, примушуюча розверстка), необхідно засоби її переведення уважно пристосувати до умов українського села.

Найближчим завданням продовольчої політики на Україні повинно бути відбирання хлібових звишків лише в строго обмеженому розмірі, необхідному для української бідноти, робітників і червоної армії.

При відбиранню звишків особлива увага повинна бути звернена на інтересо середнього селянства, різко відмежовуючйого від кулацьких елементів. Необхідни на ділі викривати перед українським сеи

лянством контрреволюційну демаґоґію, котра доводить, що ніби-то завданням радянської Росії є забірання хлібних і инших плодовольчих продуктів з України в Росію.

Саме широке притягнення бідного і середнього селянства до справи управління у всіх сферах будівництва повинно бути обовязком аґентів центральної влади, усіх партійних робітників, інструкторів і т. и. В тій-же цілі встановлення влади працюючих повинні бути приняті негайно міри до того, аби не допустити переповнення радянських установ елементами українського мійського міщанства, котре нездатне розуміти умови побуту широких селянських мас і часто прикривається прапором комунізму.

Умовою допущення таких елементів як в лави партії, так і в радянські установи повинна бути попередня перевірка їх працьоздатности і відданности інтересам працюючих на ділі, і перш за все на фронті — в лавах дієвої армії. Скрізь і при всяких умовах подібні елементи повинні бути поставлені під суворий клясовий контроль пролетаріяту.

З огляду на те, що велика кількість зброї, що є на Україні в руках сільського населення, як показав досвід, неодмінно, при неорґанізованности бідноти, перебуває в руках кулацьких і контрреволюційних елементів, що веде замість диктатури працюючих до фактичного панування бандитського кулацтва — головнішим завданням радянського будівництва на Україні є відібрання цеї зброї і зосередження її в руках робітничо-селянської червоної армії.

Завданням земельної політики на Україні повинно бути:

1. Повна ліквідація реставрованого Денікіном поміщицького землеволодіння з передачею земель безземельним і малоземельним.

2. Радянські господарства будувати тільки в необхідних розмірах, рахуючись з життєвими інтересами місцевого селянства.

3. В справу обєднання селян в комуни, артілі, і т. и. суворо переводити політику партії, котра не припускає в цьому відношенні ніякого присилування, відносячи це виключно на вільне вирішення самих селян і суворо караючи за всякі спроби внести в цю справу початки примусу.

*

В тім же числі часопись досить скептично ставиться до цих замірів російських комуністів:

„В попередньому числі ми отдали увагу наказові тов. Троцького по армії, що кинув скупий промінь на ближчі завдання і поведінку обєднаних військових сил обох Республік, котрі непереможно розбивають рештки денікінської зграї. Сьогодня в ґазеті друкується резолюція Ц. К. російської комун. партії про відношення її до визволеної від денікінських банд України та її населення.

Ще один документ, ще один промінь, котрий ясно візначає нову рису чи не старої одначе лінії тактикти „диктаторствующей“ партії. Названа резолюція Ц. К. Р. К. П. переносить центр уваги на національний момент та на розширення бази комуністичної революції на напівпролетарські елементи села. Цей останній момент являється повторенням давно висловлених побажань, та однак рецепт переведення його в життя, як і раніш, надто розпливчатий.

При більш правильній постановці питання пункт 5. резолюції мусів би признати, що одиноким можливим способом поширення бази революції на Україні є обєднання комуністичних ґруп пролетаріяту її біля української комуністичної партії (боротьбістів), котрої акція в сучасну еру революції на Україні являється безумовно центром уваги пролетаріяту міста і села. Р. К. П. зробила крок вперед, і треба думати, що він стане початком дальшої переоцінки реальних умовин і діючих сил на Україні. Звичайно, що процес такої переоцінки у наших російських товаришів вплине рішуче на відношення тих комуністичних ґруп бувшої К. П. (б.) У., які діяли до цього часу під доволі сильним натиском центру Р. К. П.

Тільки бажати треба, аби останні не одставали від послідовного переведення в життя принятих тез.

Це звичайно тільки паліятив, але він доволі симптоматичний. Ще крок вперед „вони станут на нашій позиції“, останут залежить в великій мірі од нашої акції. Величезна орґанізаційна робота української комуністичної партії (боротьбістів) дає запоруку правильности нашого проґнозу.

Відношення польської преси до питання про війну з большевиками.

Питання про війну чи мир з Совітською Росією після наробившої бучі промови Клемансо, в якій Польщі подається почесна роля „сторожа европейської цівілізації“ при „дротяній загороді,“ стало самим пекучим питанням теперішнього політичного менту. Хоча головні бої по цьому питанню будуть мати місце в соймі, але ґазетна кампанія вже роспочалась.

Всі орґани польської та польсько-жидівської преси висловилися з цього приводу. Між правою „ультра-шовіністичною (але вельми читаною серед дрібної буржуазії) газетою „Gazeta Poranna we Lwowie“ і між центральним орґаном P. P. S. „Robotnik“ вже завязалася жвава полеміка, але, не зважаючи на палкий тон, в якому вона провадиться, сміло можна зазначити, що це тільки кавалерійські сутички, а що головний і вельми тяжкий бій має бути в найближчій будучині. Як що схематизувати всі відтінки політичної, думки якими квітнуть ріжноманітні орґани польської печати, то ми помічаємо 3 напрямки:

1. праві на чолі з N. D. (народовою демократією) і (християнською демократією) Ch. D. (Головні орґани „Gazeta Warszawska,“ „Gazeta Poranna we Lwowie“ і „Kurjer Warszawski“ (умірковане крило.)

Права явно висловлюється за війну з большевиками. Улична ґазетка „Gazeta Poranna“ заливається з захвату, запевняючи, що Польща не складе зброї, доки в Москві та Петрограді будуть панувати Ленін та Троцький. При чім повторюються не вилискуючі особливою новиною фрази про історичну ролю Польщі, як захистниці европейської цівілізації од східних варварів.

2. Ліва рішуче висловлюється проти війни. В Польщі ліва складається із наступних партій: P. P. S. (правиця), P. P. S. (лівиця) S.-D. K. і Z. і комуністи. Крім того жидівські соціялистичні партії: „Бунд“ і „Поалей Ціон.“ Самою трівалою і впливовою партією являється праве крило P. P. S. з центральним орґаном „Robotnik“ на чолі з провідниками Іґнацієм Дашинським, Феліксом Перлем, Морачевським, Діамандом, Барлицьким та иншими, являється націоналістичною соціялистичною партією типа б. „Mehrheitssozialisten“ в Ґерманії (Партія Шайдеман). Вплив цієї партії серед мійського пролетаріяту і селянства безсумнівний.

Партія ця рішуче висловлюється сейчас проти війни з большевиками.

P. P. S. (lewica) ліве крило і S.-D. K. P. i Z. стоять de facto на совітський плятформі. Роля їх також як і комуністів, однак менш значна через те,що партія ця сейчас скривається в підполі.

3. Центр. „Kurjer Poranny“ і „Kurjer Polski,“ обстоюючі проте дуже блідо польську проґресивну думку, висловлюються з відомою стриманістю, але ніби, особливо „Kurjer Poranny,“ швидче в бік війни.

Жидівські орґани преси, без розділу партій, рішуче проти війни.

„Lebensfragen“ (центр орґ. „Бунда),“ як соціялістичний орґан, „Moment,“ орґан „Volkspartei“ і „Hajnt“ (сіоністський орґан) просто по міркуванням економічного і громадського характеру (навальне спадання валюти, величезні витрати, небезпеки внутрішнього неладу і т. п).

Закінчуючи цей огляд, ми не можемо не звернути увагу на невеликий, але характерний приклад того що в громадській опінії Польщі починається де який зворот.

На цю гадку наводить нас стаття в „Liberum Veto.“ Щотижневик цей, редаґуемий і заповняемий талановитим і дотепним польським письменником Новачинським (автором пес історичного і сатиричного характеру), являється орґаном ультра N.-D-ським, шовиністичним, антисемітським і різко антисоціялистичним.

Не зважаючи на це, автор висловлюється рішуче проти війни з Совдепією. Цікаві мотиви, які приводить це entant terrible народ.-демократії, котрому ні в якім випадку не можна відмовити в розумі та талані. Яким шляхом прийшов Новачинський до цілковито протилежного висновку, ніж його партійні однодумці, як що він виходив з тих-же підвальних тез, що і вони? — от в чім цікавість.

Новачинський наражає промову Клемансо на злу і уразливу критику. Він не дуже то вірить в те, що Польща посяде

Галичину на завжди. На його здання, — це тільки принада „Не варто бити в бубон і сурмити радісно.“ Успіх п. Патека не такий великий. П. Пилип Бартельо на свойому місці.

Новачинський вказує на тяжке становище Польщі. Процітувавши здання Американця Гувера, що Польщі необхідний кредит від Америки в 150.000.000 долярів, аби тільки животіти, а не провадити війну, він вразливо запитує: „цікаво, скільки Польща допіру отримала, щоби вести війну з пансемітизмом (так п. Новачинський називає большезизм), маючим в свойому роспорядженні 100.000 Росіян, опріч Хинців, Афґанців, Гунів та инших.“

Далі Новачинський цітує уривок з промови Троцького: „Ми не маємо заборчих цілей. Диктатуру пролеаріяту ми вважаємо тимчасовою.“

Новачинський висловлює свою запевненість, що Польща все одно не одержить Східньої Галичини, в якій зацікавлена Антанта за для богатіших в Европі нафтових джерел.

„Занадто малокультурні Русини не зуміють самі експльоатувати нафтові джерела в Галичині і напевне віддадуть концесію на їх експльоатацію панам із льондонскої „Stock Exchange,“ уразливо підкреслює пан Новачинський.

Зміст статті ясний. Новачинський висовлюється против війни з Совдепією, яка є користна лишень Антанті, бажаючій здобувати каштани з вогню польськими руками.

Але Нввачинський — плоть від плоті і кістка від костки Н.-Д. Тільки розумніший і талановитіший її офіційних представників. Чи не є ця офіційна статтея симптомом звороту в громадянській опінії польської буржуазії,—вкаже близька будуччина.

Стратеґічне положення на Україні.

Під такім наголовком приносить нам варшавський офіціяльний: „Rząd i wojsko“ статтю, в якій дає схематичний огляд протиденікінської компанії на території України. Для нас цікавий цей уступ, де говориться про армію Петлюри. Читаємо там таке:

„В пресі ми звикли читати, що армії отамана Петлюри нема; що вона розбита й зліквідована. На тому основуємо погляд, що на Україні змагаються дві сили: Денікін й большевики.

В дійсности так не є. Є там третя сила, на яку ми повинні звернути більшу увагу, наколи хочемо мати вірний образ цікавого для нас питання, відносно висліду денікінсько-большевицької боротьби на терені України. Та сила — це український люд, селянство, пролетаріят і інтеліґенція.

Коли армія Петлюри вела ще успішну боротьбу з большевиками на правому березі Дніпра з початком серпня м. р., то вже на лівому березі появилися рухи й кроки тамошнього населення. Нікополь, Фундукліївка, Бірзула, північна частина Таврії, майже всі повіти Катеринославщини підняли повстання проти денікінівських військ. Хто слідив вислід воєнних операцій, якими кермував штаб отамана Петлюри, цей мав враження, що рух його військ менше більше в кінці серпня чи з початком вересня покінчиться заняттям цілого правого берегу Дніпра. Війська Петлюри в останніх днях серпня станули вже за Балтою і Ольгополем в південно-одеському напрямі і близь Цвіткова і Києва в східньому напрямі. Крок галицьких військ завдав тяжкий удар стратеґічним плянам Петлюри, тим більше, що наступив він нечайно і в тому моменті, коли в південній частині фронту розвивалися успішні операції в напрямі на Одесу. Добровольча команда хитро обманула галицькі війська, обіцюючи їм поміч проти Поляків.

Під ту хвилину галицька армія займала Жмеринку, важний залізничий пункт, де рівночасно находилися воєнні склади отамана Петлюри. Цей пункт попав в руки Денікіна, а тим самим південна ґрупа Петлюри найшлася в небезпеці обходу зі сторони Жмеринки, Проскурова, Балти, Могилева, Камянця. Осіння погода, велика епідемія тифу, недостача одіжі та загальне безнадійне положення примушували Петлюру або піддатися Денікінові, або перейти Дністр чи Збруч і бути інтернованим в Польщі, або Румунії. В тій тяжкій ситуації Петлюра робить ризиковний крок. Кидає в напрямі Проскурів-Жмеринка свої юнацькі школи для повздержання добровольців, а в ту

саму пору відбуває поспішний флянговий марш по дорозі від Балти та битою дорогою Нова Ушиця, Дунаївці, Проскурів, Староконстантинів між добровольчими, польськими й большевицькими військами. Цей похід військо відбуває в тяжких і страшних умовинах, задержуючи довший час неприятеля і переходить простір около 300 верств.

Чи та армія погибла, чи зліквідована на терені України?

Армія дійшла до м. Любариці, і тут її сліди губляться. Невеликі відділи задових частин, які опинилися на території польських військ, розказували, що отаман Петлюра вислав артилєрію і кінноту на зади Денікіна. В тих оповіданнях простих жовнірів криється багато правди. Правдоподібним є, що штаб отамана Петлюри поділив свої війська на певні комбіновані ґрупи і післав їх на зади Денікіна".

Отся стаття писана була ще в ту хвилину, коли положення на Україні було закрите для нас серпанком таємничости, коли тільки поголоски доходили до нас по недавних випадках недалеко Камянця. Чи плян Петлюри приніс які користи для вияснення стратеґічного положення, мали ми вже нагоду переконатися. Катастрофальний відворот Денікіна з правобережної України, відворот, який знає тільки реґулярна армія, стверджують наглядно, що цей плян довершив свого. Партизантка українських повстанців, скріплена відділами армії Петлюри, під проводом досвідних офіцерів збільшила загальне замішання в рядах Денікіна і задецидувала про його положення на Україні. Який льоґічний кінець буде тих рухів, на разі нічого позитивного не можна сказати. Стратеґічна акція знає багацько тайн, і даремними полишаться наші зусилля, щоби перейти за границі нам відомого і доступного. Одно сказати можна, що український повстанчий рух попри свою стихійність криє в собі ту зорґанізовану силу, яка неодній мілітарній чи політичній комбінації може себе протиставити. На це маємо докази в минуломуце не виключене в будуччині. („Вперед".)

Гельсінґфорська конференція.

Цікаві відомости здибаємо в берлінському „Голосѣ Россіи" з приводу гельсінґфорської конференції поневолених народів колишньої Росії:

З приводу гельсінґфорської конференції окраїнних держав, про котру ми недавно ще писали, нами отримані нові відомості. З Гельсінгфорса телеґрафують: На призначеній, на 4. січня в Гельсінґфорсі по ініціятиві латвійського представництва, конференції, на котру запрошені також представники Польщі, Литви, Фінляндії і Естляндії, буде обмірковуватись питання про координірований виступ проти совітської Росії. Таким чином буде зроблена спроба нанести остаточний удар, котрим Антанта і, головним чином, Анґлія надіється зовсім ліквідірувати большевиків. Після висилки всіх ґерманських офіцерів, анґлійські офіцери з ґенерал-майором Кроне на чолі орґанізують литовську армію.

В Гельсінґфорсі буде під доглядом Анґлії ухвалено не тільки з приводу нового походу, але також і відносно майбутніх відносин окраїнних держав між собою, себто буде внесена східньо-европейська рівновага.

З приводу цього „Berliner Tageblatt" пишуть із Стокгольму:

Згідно відомостям з Гельсінґфорсу, балтійські держави запрошені на конференцію, котра відбудеться в Гельсінґфорсі 4. січня. На конференції буде обмірковуватись питання про премиря з совітською Росією. Беруть участь офіціяльні делеґати Фінляндії, Литви, Латвії і Естляндії, і неофіціяльні представники Анґлії — офіцери анґлійської балтійської ескадри. Франція тримається осторонь, На конференції думають утворити „оборонительний" союз від Чорного моря до Льодовитого океану.

Все це дуже добре. Але нас цікавить одно питання — де зараз пробуває наш фінляндський представник, коли його, як вірити цим оповісткам, не має на конференції? Невже ще й досі засідає в помешкані фінансового аґента в Берліні (Kleiststraße 25). Щож тоді буде за спілка від Океану до Чорного моря? А може справа рішиться

і без Залізняка — по старій приказці: „Безъ меня меня женили, меня дома не было!“

Довкола гетьманщини.

„Вперед“ подає таку інформацію з Варшави:

По прогнанню Німців з України гетьман Скоропадський не бачив иншого виходу, як, зібравши що міг з майна, виїхати за кордон. За ним попрямували і його опричники: Шемет, Добрий, Андро, Кістяковський і инші. Більшість з них осіла в Одесі, де знюхалися з Французами та добровольцями, на спілку з ними йдучи проти Петлюри. В Одесі осіла ціла наша чорна реакція, зложена з ріжних польських поміщиків, де разом з ґенералом Желіґовським приготовляли ріжні пляни проти Української Республіки. Всі дожидали, що прибуде ще ґенерал Галєр зі своїми дивізіями з Франції, а тоді вже легше буде вислати експедицію, яка приготовить ґрунт для нового гетьмана, тим разом в особі ґр. Біскупського. Про ті заходи був докладно поінформований і Пішон. Та заки ґенерал Галєр туди вибрався, Французи з ґенералом Желіґовським були вибиті з Одеси, а ґенералові Галєрові прийшлося їхати до Польщі.

Гетьманське гайвороння зїхало в квітні до Варшави. Приїхав теж славнозвісний Курдиновський, якого то назначено представником гетьманської України, і він став стягати до себе прочих однодумців. Коли їх зібралося більше число, тоді десь в перших днях червня 1919. р. заложили вони „Український Комітет“ при вул. Монюшка ч. 12., в склад якого крім Курдиновського як голови, входили ще Поплавський, Білецький, Тимченко і инші. Головною їх ціллю було зорґанізування армії. Спершу предложено Оскілкові формувати військо, та він відмовився; деяка частина українських старшин всеж таки згодилася, і їх стягнено до Варшави, де їх орґанізацією занявся сам Тимченко. Та всім цим заходам перешкоджено і в належному світлі представлено заходи гетьмана.

Лучниковим офіцером Тимченка був полковник Доманські, якого посуджено о те, що він орґанізує військо проти Польщі. Доманського арештовано, а Тимченко разом з Білецьким втекли до Камянця, де першого арештовано на донос таки Білецького, який лишився на волі. Білецький їздив ще у Париж, де далі працював в цьому напрямі. Та його акція увінчалася повною невдачею.

Гетьманці, які лишилися в Варшаві, далі вели свою роботу, якої плодом було відоме „desinteressement“ в справі Галичини. Хоч У. Н. Р. оголосила, що Курдиновського ніхто не уповажнював заступати Україну, хоч проти нього гостро виступив варшавський „Robotnik“, він всеж мав добрих поплечників, які не жаліли йому ні моральної, ні матеріяльної помочі.

Згодом вибралися Курдиновський, Андро, Кістяківський на дальше турне до Берліна, куди теж загостив на короткий час сам Біскупські; Шемет та Павлюк лишилися в Варшаві.

Під нинішну хвилину вони знову підняли голову і далі радять, плянують, чи не дасться використати нагоду та якого гетьмана посадити на київському престолі.

Варшава, 10. січня 1920,

Становище України.

Велика флямандська часопись Брукселя, орґан католицької партії, „De Standaard“, містить в числі від 30. грудня минулого року слідуючу статтю під назвою: „Становище України:

Український нарід має славутнє минуле, в якому не раз були спроби добути собі незалежність. Можна навіть сказати, що це було на протязі століть найбільш сильним бажанням богатої країни Мазепи. Через це не дивно, що в перші-ж місяці російської революції, яка прикінчила стару царську державу, українські інтеліґенти, робітники, селяне й козаки обмірковували пляни здійснення своєї національної незалежности. Після численних конґресів з участю тисяч делеґатів Українці сформували в червні місяці 1917. року тимчасовий парлямент, Центральну Раду, яка, як найвища суверенна влада, істнувала до 29. квітня 1918 року,

З самого початку істнування Центральної Ради їй було ясно, що тодішнє великоруське правительство кн. Львова і Керенського відноситься вороже до

неї, і це як раз за її сепаратистичні настрої. Через те Українці продовжували своє політичне відокремлення: наслідком цього в тому-ж червні місяці була проголошена українська незалежність, яку через короткий час правительство Керенського мусіло визнати.

Правительство Керенського уступило правительству сучасних большевиків, але Центральна Рада відмовилась визнати їх і проголосила в листопаді 1917 р. незалежну Республіку, після того, як вона побачила, що федерація російських республік неможлива завдяки імперіялізму большевиків.

З початку 1918 р., в той мент, коли Українці хотіли дати тверді підвалини своєї нової влади, напали на їх країну з власної сили Німці, наслідком поганого Берестъ-Литовського миру, німецького „голодного миру.“ Вони розігнали Центральну Раду, припинили скликання законодавчого парляменту і поставили прихильного до них гетьмана Скоропадського дійсним диктатором з майже необмеженою владою.

Це страшенно обурило українських націоналистів, вони сформували в тилу Німців кадр армії і в листопаді 1918 р. вони цілковито розбили гетьмана і підтримуючих його Німців і російських монархістів. Українське правительство було знову сформоване з Директорією на чолі.

Але це правительство зараз же попало в дуже тяжке становище в відчиненій до всіх боків країні, оточеній голодними до землі большевиками, Поляками і Румунами; тим більше, що це правительство не користувалось допомогою Антанти, що як буде далі видко, було великою політичною помилкою. Сильна Українська Республіка, з населенням в 30 милліонів, булаб, на південно-західньому кордоні старої царської державами, разом з Польщею, валом проти большевизму і разом з тим економічним благодійством для Европи завдяки багатим земельно-господарчим продуктам України.

Мирова конференція в Парижі теоретично ухвалила принціп самовизначення народів про свою майбутність і цей принціп вона приклала до пригноблених центральними державами народів: до Чехословаків, Південних Славян і Поляків. Між російськими і турецькими народами Мирова Конференція дозволила формування лише Фінляндії та Арменії. Чому не признали це право й Україні? Наслідком того є, що після короткого істнування цієї, також життєздатної держави, здається, Україна робиться здобиччю большевиків і Німців,

На кінці ще кілька слів про сучасне становище річей: З військових ґруп зараз воюють поміж себе в цій нещастній країні Денікін і арєрґарди його розбитої большевиками армії, яка відходить на південь; по-друге, большевики самі займають зі своїми розбишацькими ордами більшу частину країни; і по-третє, ще істнує українська національна армія, на чолі якої є Голова Директорії, Отаман Петлюра, який з великими труднощами силкуються дати опір як большевикам, так і Денікінові.

Таким є майже безнадійне становище республіки, якій, на протязі двох років її істнування вдалося зорґанізувати два універсітети, один в Київі, а другий в Камінці, народній універсітет, Академію наук, 150 середніх і 1000 нижчих шкіл.

Яке розвязання дасть слідуючий рік?

Гааґа, 9. січня 1920 року.

На фронтах.

Большевицьке додаткове звідомлення з дня 12. січня. В боях в районі Котельнікова ми захопили телеґрафічне і телефонічне майно і канцелярії другого запасного кубанського козацького полка, 400 рушниць, 25.000 патронів, 31 паротягів і т. и. — В Ґуріївськім районі по додатковим звідомленням при заняттю Живої Коси ми взяли гармати, 13 кулеметів і т. и. — В Красноярськім районі наші війська після короткого бою заняли місто Канськ.

Большевицьке звідомлення з дня 17. січня. Наревський район: Ми переняли 276 перебігців. — Режицький район: На цілім фронті бої з перемінним успіхом. — Овручський і Новоград Волинський район: Ніяких особ-

ливих змін. — Єлисаветградський район: Бої йдуть на схід Єлисаветграду. — Херсонський напрям: Ми заняли містечко Кривий Ріг. Біля станції Апостолово бої йдуть дальше. — Великокняжеський напрям: Наші частини переправилися через Дон біля станиці Маріїнськая і в бою видвигнулися на лінію Карнаюговсирев, 15 до 18 верст на схід і 15 верст на південний захід від цеї станиці. Ми продовжуємо наступ в напрямі ріки Саль. На схід напираємо на ворога на лівому березі Дона біля Баклановської. В районі залізної дороги Царицин—Тихорецькая наші частини в бою переправляються через ріку Саль. — В Іркутську йдуть вуличні бої. Революційні війська займають передмістя, і до них прилучилися козацькі війська. В центрі держаться юнкри і відділ Семенова, який продістався сюди під японським прапором.

Большевицьке звідомлення з дня 18. січня. Западний фронт: Під Нарвою ми переняли 10 перебігців. — Режицький район: Продовжуються бої з перемінним успіхом. — Лепенський напрям: Ми захопили польських розвідчиків. — Мозирський район: Бої йдуть в 50 верстах на північний захід від Мозиря, — Овручський напрям: Перестрілка і стежі розвідчиків. — Південний фронт: Херсонський напрям: Наші частини після завзятого бою заняли станцію Апостолово, 40 верстов на південний схід від Кривого Рога. Ми захопили одну гармату, кілька кулеметів і табори. — Перокопський напрям: Ми заняли село Аґайман, 65 верст на північний схід від Перекопу. — Над Доном, в районі на південь від станції Константиновськая наші частини наступають на большой і малий Мечетний і Вестовськая. — В степнім районі наша кіннота заняла Заветное.

Большевицьке звідомлення з дня 19. січня. Нарвський район: Ми переняли 22 перебігців північно-западньої армії. — Режицький район: Бої продовжуються. — Мозирський район: Бої йдуть біля станції Птичі, 50 верстов на схід від неї. — Новоград Волинський район: Ведемо успішні для нас бої, 20 верст на південний схід від Новоград-Волинська. — Камянець Подільський напрям: Ми заняли містечко Пиляву, Меджібор, Державню і Бар. — Ґенічевський район: Ми заняли в бою село Узкая, 15 верст на північний схід від Ґенічивська. — Великокняжевський напрям: Наші частини ведуть бій за переправу на Дону в районі станиць Николаєвської і Карґальської. — Ґурієвський район: Наші війська взяли в полон начальника 6. дивізії в партизанським відділом.

Т. 1. Ч. 5. Відень, 31. січня 1920.

ВОЛЯ

ТИЖНЕВИК

В. П.

Большевики й Україна.

Ми обіцяли згодом вернутись до статті М. Кушніра, надрукованої в попередньому числі — „Наша міжнародня політика". Премудрий ес-еф, як щедринський „карась — ідеаліст", знайшов в большевицькій щуці єдиного побірника української ідеї. З цілком розумних предпосилок, що Українці самі не можуть орґанізувати армії, і через те потрібний дужий протектор, М. Кушнір робить не зовсім раціональний висновок: на злість Антанті закликати большевиків до орґанізації української армії, української держави, як в приказці — „на злість свойому батькові собі вуха відморожу". Бо що в дійсности уявляють з себе большевицькі орґанізатори і сама армія?

Політичне життя Росії завсігди уявляло circulus vitiosus. Ще в державній думі нерідко можна було бачити, як Пурішкевич голосував разом з Чхенкелі проти парляментської більшости. Це був парляментський пародокс. Але він і в життя згодом перейшов. Григорія Распутіна поборювали ліві. А розстріляли крайні праві — Сумароков-Ельстон, Великий Князь Димитрій Павлович, перший кандидат в наслідники престолу, коли-б був помер Олексій, і той же Пурішкевич. Ось зараз з таким же парадоксом маємо діло і в Большевистії. Істнує велика російська армія. Ні для кого не секрет а тим менше для нас — Українців, що вона з'орґанізована не большевиками, а старими кадровими російськими офіцерами при допомозі німецьких товаришів. Ті люде добре знають, куди вони пруть і що роблять. В самодержавній — большевицькій Великоросії комісародержавіє помаленько, але безупинно перероджується в самодержавіє. Згинули комітети в армії і на фабриках. Відроджується стара бюрократія. Відродилась військова автократія і залізною дісціпліною сковує армію. Російський салдат тільки під кінець війни обесерився, здеморалізувався. До того він рахувався не гіршим пушечним мясом, ніж німецький. Твориться той процес концетрації сил в руках вищої єдиної влади, про котрий в економіці мріють марксісти. Довго чи коротко доведеться ще чекати, про це мабуть знають одні німецькі

„механіки“ та найвищі російські ґенерали — Клємбовські, Брусілови і Со., коли всілякі большевицькі комісари, виконавши пляни своїх військових протеже відродження великої необмеженої Росії в старих межах, будуть „за ненадобностю“ просто викинуті не дуже чемним рухом ноги за межі Европи, як не повішені або просто розстріляні. Цьому порукою є пасивна психольоґія російських мас і той хазяйственний хаос, до якого привели країну большевики. Самі маси без військових орґанізаторів багато раз поривались. Але успіху не мали. Ріжниця в тактиці Клємбовських і Брусілових в центрі, а Денікіних і Вранґелів на періферії, з першого погляду справді дуже велика. Але і перші і другі тілько ріжними шляхами йшли і йдуть до одного і того-ж Риму.

Зараз Троцький віддав наказ орґанізувати українську совітську армію. Він оповіщає urbi et orbi, що як тілько російські большевицькі війська виженуть зовсім Денікіна з України і буде з'орґанізована українська армія, що перейме на себе охорону порядку, російські полки будуть негайно відкликані. І разом з тим доручає старим своїм помішникам — російським і німецьким інструкторам — з'орґанізувати червону українську армію на південно-західньому пляцдармі. Але надає її тілько хазяйственні функції — здобувати хліб і поживу для Великоросії. Власне руками Українців хоче робити ту брудну, тяжку і кріваву роботу, ізза якої прийшли російські, китайські та инші полки на Україну.

Ми ні на одну хвилину не припускаємо думки, коли-б навіть сам Троцький став запеклим українофілом, що-б російські ґенерали зріклись своїх старих, з молоком матері впитаних централістичних поглядів; або що-б німецькі офіцери зрадили інструкції військової ліґи — творити велику єдину Росію, на котру Німеччина могла би опертися в своїх змаганнях до реваншу і відродження.

Ergo... Висновок один: коли-б та армія й була заснована большевиками, вона-б пішла тілько по погибель української справи.

Ми мусимо памятати, що в українській справі ріжниці між Троцьким і Клємбовським немає ніякісінької: селянській свідомій національно Україні ні від того, ні від другого пощади не буде. Україна є об'єкт економічної експльоатації. І чим менше наш народ буде свідомий своїх прав, чим менше зброї матиме для захисту їх, тим краще для експльоататорів. Не тілько, як каже М. Кушнір, наша міжнародня політика повинна бути „практичною і реальною‘. Такою мусить бути ще в більшій мірі політика внутрішня.

Був момент, коли в кінці серпня наше військо стояло під Київом; ми б могли договоритись до чогось з большевиками, принаймі не надовго. Вони-б могли дати нам і зброю, і одіж для війська, що отримали від Німців. Дали-б інструкторів. Тоді-б ми самі були хазяїнами ситуації хоч на правому березі. Момент був безнадійно прогавлений, як і багато инших. І зараз ще є багато виходів. Але не той, на котрий так уповають ті, що рахуються з подіями тілько по закордонній пресі. Один із виходів — це той невеликий клаптик території,

що лишився на півдні від Жмеринки; і та невеличка армія, що володіє нею. Коли нашого селянина знов поскубуть, але не нашими руками, коли прийде весна, і можна буде знов воювати без одежі, без чобіт, коли знайдуться дужі орґанізатори і скують невелике ядро армії 40 до 50 тисяч — ми будемо мати вільну і незалежну країну. Покладати-ж надії чи то на большевицьких, чи то на антантських „щук“ нічого...

Андрій Горленко.

Між двох сил.

. . . Мені шкода і боляче, що моїми минулими — вільними і невільними — помилками користуються тепер, щоби додати ще більше шкоди, зробленій мною і другими українськими політичними діячами в справі визволення наших працюючих мас від соціяльного і національного поневолення.

17. січня 1920. В. Винниченко.

...Українські політики не змогли сконсолідувати зусиль народу і повести самостійної політики. Край, пливучий молоком і медом, пливе тепер кров'ю і сльозами.

З парламентської промови.

Дашинський.

З надзвичайним інтересом прочитав я листа до редакції „Боротьби“ В. Виниченка*). У нас є три кіти, на котрих держиться остатній період української історії — Грушевський, Винниченко і Олесь, не однакової ваги, але однакової історичної цінности. Це люде, іменами котрих могла би пишатись яка завгодно европейська країна. Перший — глибокий кабінетний учений. Другий — великий белєтріст. І третій — до ґеніальности талановитий поет. Але з трьох їх я найбільше преклоняюсь перед Олесем. Ветерінар по професії, дитина в політиці — він ні разу ще не вжив ні свого коновальського інструменту, ні свого поетичного пера для політичних експеріментів Тоді як і Грушевський і Винниченко часто вживають свої пера кабінетного ученого і белєтріста в ролі політичного „пущадла“. Коли-б не було цих трьох імен — багатьох славних сторін нашої історії не мали-б ми. Але, казав Іоанн Дамаскін, „нѣсть человѣкъ, иже живъ будетъ и не согрѣшитъ“. І паки „не ґрішить той, хто нічого не робить“. І оба ті наші „кіти“ багато раз грішили, відограючи роль „коновалів“ від політики в нашій історії.

Є у нас молодий, але, на мою думку, ґеніальний художник — декоратор Петрицький. Його постановки в „Молодому Театрі“ чарували найкращих специалістів. Сенс його хисту — це утріровка. Він різкою лінією підкреслює ті гарні або погані риси, які мимо очей

*) Див. Огляд преси.

звичайної людини пролетіли-б без великої уваги. Звичайне життя під його карікатурним пензльом кричить, регочиться і б'є по нервам навіть заскорублої людини.

Таким мені здався і Винниченко в його крикливій драмі — „Між двох сил". Я бачив її торік перед приходом в Київ большевиків. В ній дуже багато життьової правди. Але ще більше бракує почуття художньої міри. Увесь час стріляють, розстрілюють, катують, знущаються. Автора большевики мусіли-б повішати вже після другої дії. Бо більше ганебних типів, ніж большевицькі герої „Між двох сил" — мабуть на світі немає. Густими, крівавими лініями підкреслив Винниченко в своїй драмі дефекти радянського устрою, занадто густими, навіть для ворогів большевизму.

В політиці, як і в штуці, є своє почуття міри. І коли вчорайші вороги большевизму кидаються в другий бік, цілком протилежний, перед реальним політиком встає питання: що це — брак почуття міри, екстремізм, присущий талановитим людям, що живуть більше почуттям, ніж розумом, чи брак орієнтації в подіях життя?

Нам здається — те і друге!

Винниченко каже, що єдиною формою українського державного життя могла-б бути совітська українська республіка. Грушевський в своїм листі це підтверджує. Але охочих сказати на те і друге — „Амінь", дуже мало. Бо всі помятають „Між двох сил" Винниченка і кадетізм Грушевського.

Якийсь учений характеризував нашу націю досить їдко і влучно одною фразою:

— Хахол отличаєтся медленной походкой къ воламъ!

Ми й справді дуже помалу думаємо.

В цьому є деяка доля правди. Радянська форма влади навіть в Росії безнадійно загинула. А ми мріємо про культівірования рад на Україні. На „Москвѣ рѣкѣ" панує комісародержавіе, самодержавіе, але не комунізм. Большевики проповідували мир, і зараз воюють на всіх фронтах. Большевики проповідували економічний добробут. А в Петрограді на базарах продають по 100 карб. фунт людського мяса.*) Большевики проповідували восьми годинний день. А зараз ввели 12-ти годинний по протязі 6-ти день в тиждень. Большевики проповідували свободу націй „вплоть до отдѣленія". А зараз йдуть на Україну, Естонію, Польщу і т. д. Большевики кричали: „долой смертную казнь". І за скілька місяців розстріляли і замучили в Київі 30.000 робітників та інтеліґентів без суда і слідства. Большевики хотіли знищити капіталістів, і утворили цілий кляс міліонерів — експропріяторів. Большевики націоналізували банки і руйнували народній добробут. Большевики нищили приватну власність на землю, і утворили цілий кляс мілких земельних власників в Великоросії так скоро, як про те не мріяв навіть Столипін. Большевики . . . Але що-ж ми будем без кінця повторювати трюізми? Большевицька преса, больше-

*) Факт продажі стверджений медіцінськими протоколами.

вицька пропаґанда, большевицька белетрістіка, поезія, малярство, театральна штука — російське самодержавіе в найтяжчі дні свого морального, культурного і всяких инших занепадів не знало такої ганьби, як зараз большевицька „культура“. Стара інтеліґенція рятує останки старої культури від большевицького „нашествія“. Але це тілько оазіси. А не широкі культурні гаї.

Російський большевизм має своїх трьох кітів: Леніна — напів божевільного доґматіка — маняка, Чичеріна — одного з найталановитіших прохвостів, яких міг утворити російський аристократичний ліцей: Чичерін з одинаковою охотою мігби стати і російським Столипіним і російським Чичеріним; — і Троцького — меншевика з 1905. по 1914. р. і большевика зараз, бо не попав в Росію з початку війни, що-б стати в ній меншевистським лідером. На мою думку, найкраще свої мрії, ідеали і побажання висловив недавно найрозумніший Чичерін:

— Питання йде про те, хто кого раньше повішає — чи Клемансо, Вільсон і Льойд-Джордж — нас? Чи ми — їх?

Чичерін — між иншим — чудесний юріст, цінік-юріст. Він знає, що в крові, пролитій большевиками, можна-б було утопити увесь „Сводъ Россійскихъ Законовъ“ — знає ціну не лиш своїх вчинків, але і вчинків своїх бандитів.

Що-ж ми будемо насаджувати на Україні зі всіх цих благ?

Винниченко каже, що Україна загибає через те, що совітські ідеї не були проведені завчасу в життя на Україні українською владою.

Але хиба закон Центральної Ради про соціялізацію землі не був ex tempore приспособлений під радянську плятформу п. Шаповалом по приказу того-ж Винниченка? Чи не при його владі було віддано наказ про експропріацію золота, митр архієрейських в Київі?

Грушевський, покладаючись на свій власний авторітет, заявляє, що і в Київі і в Камянці перед його відїздом за кордон селяне притримувались тілько радянської плятформи. Інтересно-б було довідатись, через що тогді селяне не підтримали ні Винниченка, ні Грушевського? Через що їм обом довелось виїхати за кордон?

Під час різдвяних свят 1918 року, коли Директорія улаштовувала паради по вулицях Київа, я виїхав на села — в Київщину, Поділля і Волинь. Треба було „прикоснуться к землѣ“ і послухати, що справді думає, відчуває і говорить український селянин. В перший день Різдва я поздоровив моїх земляків з обіцянкою Винниченка про соціалізацію землі. І почув відповідь:

— Та так, як зима, то нам землю віддають. А на весну приходиться повертати!...

Поздоровив і з „свободою.“ А в відповідь почув:

— В 1906. році та „свобода“ щось недовго трималася! А тепер трохи задержалася!...

Коли я прилетів в Камянець, і на моїх очах по наказу Директорії делеґатів селянської спілки роздягли на вулиці на користь козаків, а на другий день тіж самі козаки продали їх одежу на Новім Пляні в Камянці тимже самим селянам, я почув:

— Хоч би морози вдарили, що-б та шантрапа розбіглася!

„Шантрапа“ розбіглася. Де хто в Варшаві відпочиває. Де хто навіть до Відня заїхав.

А ми попали між двох сил: великоросійською анархією і европейською культурою.

Коли-ж нам здається, що панує анархія, орієнтуємося на нюю. Коли здається, що панує культура — „преклоняємо свої коліна“ пред культурою. Але це є орієнтація на чужі п'яти, а не на власну совість, і не на власний розум. В політиці, які в життю, треба бути „чесним з собою“, принаймі що до свого народу.

Ол. Ковалевський.

Про польсько-українські відносини.

(Лист з Варшави.)

Польсько-українські відносини з часів перевороту Директорії склалися в найненормальніший спосіб.

Орґанізація польського соціялістичного правительства, реґенство, влада Пілсудського-Падеревського в перший період її конструкції — все це йшло по-за нами, хоч і давало широку можливість для зясовання взаємовідносин, для забезпечення нашого тила.

А події йшли. Відокремилася Галичина й вступила в боротьбу з Поляками; в цю боротьбу, зрештою, було втягнуто й нас, наскілько галицька земля оповістила про свою злуку з Наддніпрянщиною.

Тілько тоді Директорія згадала про переговори, і роспорядженням п. Мацієвича було надіслано до Польщі російського офіцера денікінської орієнтації, п. Б. Кудриновського, для переговорів.

Так чи инакше, п. Кудриновський складає певну угоду з Поляками, але це було вже в момент тарнавської катастрофи. Не маючи можливости звязатися з Правительством, п. Кудриновсьиий провадить політику в Варшаві на власну руку: закладає комітет допомоги українським полоненим (але не допомагає), провадить переговори з російськими ґрупами, дістає з ріжних джерел гроші й, зрештою, зникає до Парижу, де й спочиває в лоні денікінців.

Після військових перемін на галицькому фронті — Директорія надсилає до Варшави в серпі місяці м. р. нову місію на чолі з паном Пилипчуком, членом народньо-республіканської партії. Він дуже хутко знаходить ґрунт для порозуміння, вироблює відповідну деклярацію й везе її на затвердження до Директорії. Однак, його зустрічають досить зимно в урядових соціялістичних сферах, бо в декляpації було зазначено, що земельна справа на Україні має бути розглянута остаточно в парляменті. Ес-ери наложили на декляpацію табу, й наступив антракт в польсько-українських взаємовідносинах: ні війни, ні мира.

Тим часом сітуація наша на инших фронтах стає гіршою. Директорія в першій раз надсилає на початку жовтня міс. місію до Варшави на чолі з п. А. Лівицьким, яка в реорґанізованому вигляді працює там і зараз. Місія ця була складена в ориґінальний спосіб. Від Директорії до неї були призначені, опріч Лівицького, ще: Л. Михайлів (с. д.), П. Понятенко (с. д.), Б. Ржепецький (с.-р) і Імшанецький (с.-р.); від Диктатора Петрушевича: пан Вітвицький (н.-д.), п. Горбачевський (н.-д.) і п. Новаківський (рад.). Обидві частини місії находилися поміж себе чисто в фактичному звязку, бо мали діяметрально протилежні задання. Це утруднювало всяку роботу, й невідомо, чим би все це скінчилося, наколи-б не сталася катастрофа на денікінському фронті. Сітуація утворилася остільки тяжка, що необхідно було негайно забезпечити життя кількох тисяч людей, що вірно служили українській ідеї, й рештки майна, що мусіли здатися в майбутньому.

Місія вирішила підписати декларацію, текст якої вже був ухвалений в прінціпіяльних точках так Українцями, як і Поляками. Але не бажаючи брати на себе одповідальність, — голова місії, А. М. Лівицький, їде за вказівками до Правительства Мазепи. В Тарнополі він довідується, що Правительства вже немає в Камянці. Тут він відбуває нараду з лідерами ес-ерів, при чому останні одноголосно висловлюються за необхідність негайного підписання декларації. Відповідний протокол підписують Арк. Степаненко, п. Кедровський, п. Чесник і инші.

Повернувшись до Варшави, п. Лівицький скликає 2. грудня нараду представників всіх українських політичних партій, на якій були присутні п. Христюк і Ржепецький від ес-ерів, пп. Нечаївський, Єреміїв і Понятенко від ес-деків, пп. Ковалевський Ол. і Курило від народніх республіканців, п. Колард від самостійників, пп. Русова й Старицька-Черняхівська від ес-ефів і п. Шемет Сергій від хліб.-демокр. Нарада одноголосно висловилася за підписанням декларації, що й було зроблено того-ж дня членами місії.

В звязку з цим Галичане вийшли з складу місії, а ця остання стає відтак чисто наддніпрянською місією.

Польсько-українські взаємовідносини набирають дружнього характеру, й утворюється повна можливість для ведення дальніших переговорів, для їх конкретізації, не дивлячись навіть на гіпноз денікінських перемог.

Але обставини змінюються. До Львова приїздить член Директорії Ф. Швець, до Кракова — другий член Директорії А. Макаренко й, нарешті, 7. грудня, до Варшави — Голова Директорії С. В. Петлюра. В Варшаві також збіраються: Мін. Зем. Справ п. Мик. Ковалевський; Військовий Міністр п. Сальський; в. о. Державного Секретаря п. Христюк; тов. Міністра Преси п. Чесник; Державний Інспектор п. Кедровський, Начальник Штаба Головного Отамана п. Юнаків Головний Інтендант п. Степаненко й инші. Отряди військові приходять до Луцька, Гусятина, Тарнополя. Сло-

вом більша частина державного апарату находиться в Польщі, а що до другої, на чолі якої став п. Мазепа, — немає жадних відомостей.

Само собою зрозуміло, що в переговорах мусів наступити на якийсь час антракт — до зясовання дійсного положення, яке створилося на Україні.

Проте, цей тяжкий момент в нашому життю виявив, що в Польщі у нас є справжні друзі, які гостро відчувають драматичний стан українського народу. Не тільки соціялістичний „Robotnik,“ але й демократична „Gazeta Polska,“ ліберальний „Kurjer Polski“ й консервативний „Kurjer Poranny,“ — всі вони твердо станули на ґрунті чесного підтримання Українців в їхній боротьбі з Денікіним. Навіть чорносотенна й денікінська ен-деківська „Gazeta Warszawska“ трималася менш-більш толерантного тону що до української справи.

Коли приняти під увагу напруженість в польсько-галицьких відносинах, повну залежність Поляків від Парижу, який спирав енерґійно Денікіна й неґував українську справу, недавню війну, яку провадила Директорія з Польщею, обережність, яку вона виявляла в своїх відношенях до Варшави, — необхідно визнати обективно, що, взагалі, в свідомости польського культурного громадянства, як і польських урядових чинників відбулася значна еволюція в поглядах їхніх на українську справу. Це не значить, що Польща допоможе збудованню орґанізованої української сили (хоч де-які орґани польської преси домагаються й цього), але, безсумнівно, визнає й підтримає українську силу по-за межами Збруча.

Головнійші етапи вже перейдені; дальніше залежить від тих подій, що розгорнуться на Україні в найближчому часі.

У всякім разі необхідно памятати одно, що український нарід не може вести безупинної боротьби на всі фронти й, особливо, з тими західними сусідами, через землю яких проходять шляхи до Европи, її сильної цівілізації й міцної культури. Не кажучи вже про те, що вони входять в склад тої великої конфіґурації, яка звязує Европу з Азією, Балтійське море з Чорним і забезпечує вільний розвиток кожного з цих народів, не зважаючи ані на московську, ані на німецьку „небезпеку.“

Остап Грицай.

Про Анандра та Змія.

Анандр, повертаючи в вечері без невільника з Атен до села, де в нього був двір і дружина, побачив біля лаврового гаю, який тягнувся вздовж дороги, — Змія. А мав це бути могутній, дуже лютий Змій, ще більш ненажерливий ніж кольоссійський мінотавр або гісперідська потвора. Хто тільки не переходив коло гаю у вечері і щасливо минав його, той клявся Зевесом Геркейом, що тілище у цього змія завбільшки двох Апісових волів, а роззявлена паща в силі обхопити стоячого чоловіка. І Анандр, побачив що саме в цю хвилю,

в яку він став іти попід гаєм, на одному місці наче щось висунулось з за дерев та наче підняло величезну шию над дорогою. Він затремтів весь з трівоги, кинув все, що нині закупив у атенських купців і, лишаючи поспішно шлях дороги, став втікати через поле, до Елісси, цього свойого рідного села. І не оглядаючися вже ані разу та обітуючи в душі богату жертву богам, як що вони врятують його від неминучої смерти, Анандр кінець-кінців щасливо добіг до села і, все ще не оглядаючися, вбіг гуркотом в передсінок своєї хати.

Він був повен смертельного страху і не в силі був спершу промовити й одного слова.

Довго — довго довелося його дружині Каллії турбуватися коло нього, допитуватися та молити, що-б він врешті відкрив їй причину свойого горесного збентеження. Бо Каллія сама була трохи боязка, вірила в сни і в демонів, покланялася як слід богам і була певна, що людина — це майже безвольний раб Мойри. Тому вона кинула вишивати нову хляйну, яку готовила для себе на святочні дні грядучої Олімпіяди, заставила стіл обильно фіґами і оливками, сиром та ячмінном хлібом з часником і, наливаючи для Анандра в роговий пугар гарно мішаного вина, спитала його ще раз, що йому на дорозі трапилося?

А тоді Анандр, все ще не доторкаючися до страви і напитку, та вдивлений сливе неворушно в блакитні як небо Елляди пильні очі Каллії, прошепотів:

— Здійми обув з ніг твоїх, Каллїє, і ступай так тихо, наче-б тебе й не було в хаті; закрий вікна найгустішими сітками і зачини двері деревляним та залізним риґлем, що-б моя і твоя світлиця була мов твердиня, боронена Гектором. А коли це зробиш, присядь як мога ближче до мене, і я скажу тобі мою тайну.

І Каллія слухняно, хоч чудуючися в душі, вчинила так, як їй Анандр півшепотом звелів. А опісля спитала тихо:

— Щож то було?

— Змій, — відрік Анандр.

Голос у нього тремтів при тім так як виноградний листок, коли Борей повіває над тракійськими винницями. Очі все ще були неворушні, начеб гляділи в лице Ґорґони, а уста бліді, мов білий хітон Каллії. І Каллія спитала стрівожена, пригорнувшися до Анандра:

— Змій? Ах! — Цей біля лаврового гаю? Анандре — він може що зробив тобі?

А Анандр прошепотів на те дріжачи:

— Ні. Але я бачив його біля гаю.

Хвилину вони обоє мовчали, ніби надслухуючи боязко, чи не чути Змія в окружаючім хату городі. Але на дворі було тихо, й найлекший Зефір не рухав оливними та фіґовими деревами довкруги. І може тому Каллія, скріплена головно виглядом здорового Анандра, трохи відважніше шепнула:

— Так покличмо після вечері нашого сусіда, бадьорого Леонтіяда і порадьмося, що діяти. Адже Леонтіяд нам друг! — Ні?

— Він, правда, наш друг, Калліє, — відказав Анандр, — „але тепер вже запізно до нього йти. Та й не близький же до нього шлях. Хоч ближче він за всіх, але навіть як і глядіти з нашого даху в ясну ніч, то добре треба вдивлятися, що-б дозріти святий лавр на його подвіррю. А це вже й ніч надходе!

Каллія зітхнула і журливо глянула на зачинені вікна.

— Ніч . . .

— І невільника в нас немає, бо ти все думав, що він нас обкраде і поубиває. І від людей ми далеко, бо ти всіх боїшся. І що-ж буде тепер, скажи, Анандре?

Глуха мовчанка знову оповила їх хату. Анандрова трівога стала помалу глядіти на них невидними, мертвими очима з усіх кутів долівки і стелі, скрізь зачинені вікна і зариґльовані двері, з глибин землі під долівкою та скрізь стелю з плоського широкого даху, та наче вгортала змієвими, нечутними як ніч обіймами хату і город, винницю і поле, і цілий простір довкруги. А Анандр надслухував ще якусь хвилю, а опісля налив собі сам пугар вина з глиняної амфори і сказав:

— Що тепер діяти? — Скажу тобі зараз, що діяти. Передовсім не будемо думати про те, як іти до Леонтіяда, бо знай, Калліє, що Леонтіяд занадто вже сміливий. Колись покарають його боги несмертельні. Хиба-ж ти не знаєш, що зробив-би Леонтіяд, почувши від нас про Змія? Цей невторопний молодик став-би перед всього великим розгомним, як звук сурми голосом, закликати тіни батьків та прадідів своїх, Архіомена та Полідора, Тейґіста та Кратіда; став-б цілувати зброю їх, що лишили вони йому на памятку, та клявсяби перед гермами кождого, що не побачить мармурових стовпів свойого двора доти, аж поки не втопить меча свого в серці Змія. А хиба-ж безпечно, хиба-ж розумно знимати такий крик в близі могутніх Зміїв? О Калліє — ми щасливі, що наш двір самотний та що ніхто тут не здійме крику. Ти щаслива, що Леонтіяд не твій чоловік! А що, як там біля гаю був не Змій, а один з богів? Хиба-ж не явився Европі Зевес наш громовладний у постаті вола, а вибранці своїй Леді як лебідь? Скажи, Калліє — ні?

Каллія промовила щось тихо, злегка почервонівши, а Анандр оглянувся знову по цілій світлиці, вичитав з піскового годинника, що вже близько до півночі, згасив одну полумінь двораменної оливної лямпи і говорив далі в півсвітлі одного, наче й собі трівожно блимаючого світла:

— Повірь, повірь мені, Каллієо, що немає в Леонтіяда такої ради, яка-б врятувала нас. Безсмертні і могутні тілько боги, а смертна і безсильна проти них людина. І не згадуй мені тут, Каллієо, про Геркуля або про Тезея. Це також як боги, а не такі гульвіси як цей Леонтіяд. Хто знає, що може ще статися: нуж Змієві прийдеться давати що року жертву з людей, так як колись Мінотаврові — чиж те таке неможливе, дорога подруго? А тоді, бач, на мою гадку, такі завзятці як Леонтіяд в кару за їх зухвалість будуть вкинуті як перші

жертви Змієві на поталу. Ми-же, ми будемо богами несмертельними помилувані. Не думаєш, не сподіваєшся ти цього, Калліє? —

Та Каллія, не відповідаючи на те, спитала тепер вже трохи сміливішим голосом:

— Тиж певно бачив цього Змія, Анандре? Не стовбур це був ні тінь, не примара ні злосливий жарт гуляючого Пана?

Але Анандр відказав трохи сердито:

— Як! — хибаж ти нині вперше чуєш про Змія? Не говорив вже про нього Клеронт, той старий правдолюбивий, коли забирав від нас вівці на літо в полонини Аркадії? Не жахаються хиба всі жінки Елісси за долю своїх чоловіків через це страховище? Не обминають химерної дороги повз гай навіть наші жваві юнаки, мандруючи до Атен в Палєстру? О — елєвзійській Деметрії хай буде слава, що мої вівці зараз в Аркадії. За те тепер, Калліє, не рушимося ні на крок з хати. Ось моя рада, і так воно буде по моїй волі, Калліє. Доки там цей Змій непокоїтиме дорогу близь гаю і ціле наше село, ми заховаємося в нашій хаті, Гестії під опіку віддавшись. Змій буде пожирати біля гаю чоловіків і юнаків, дітей і жінок, ефебів та загартованих в боях вояків, а нас заховають милосерні тіни нашого городу та нашої винниці. Бо пощо й зза кого нам виходити з хати? Все, що нам треба до життя, в нас є припасом, а ще до того — й город і винниця. Будемо жити так, ніби світа поза нашим двором немає. А блакиту небес над нашою хатою є доста. Розумієш мене, дружино моя? Скажи — розумієш мене, Калліє?

Та Каллія, слухаючи цих слів Анандра, погадала собі зараз, що коли так станеться, як він хоче, то їй неможна буде побачити в Атенах надходячі Олімпійські торжества, ні бути в Діонізовім театрі, ні почванитися перед гордою сестрою з Корінту срібноголубою хляйною — і вона спитала трохи здивована:

— І як довго так маємо жити?

А на те Анандр відказав:

— Поки Клеронт не вернеться з Аркадії. І щойно тоді нам гарно буде скриватися в хаті перед Змієм, бо Клеронт піде всюди, де я його пішлю, і нам знов не треба буде стрічатися з світом, людьми, та головно з цим безбожним Леонтіядом.

Анандр проголосив ці останні слова повен ворожого злорадного блиску в очах, а Каллія змовкла, бо вона знала, що там, де йшло про здійснення якогось замисла проти Леонтіяда, чоловік її певно дотримає слова. Анандр не був чистої крови Грек. Його батьки примандрували до Атен з над Чорного моря, і хоч стали тутки горожанами, та не забували ніколи тих степів, з яких прийшли, і любили про них розказувати та їх хвалити, головно тоді, коли дехто з уроджених Атенян противився цій хвалі варварської чужини. А між цими Атенянами все найголосніше говорив Леонтіяд, як що доводилося гримати на скитських варварів. Леонтіяд не любив їх неповоротности та їх мрійности, їх нахмарених лиць та їх все наче сумуючих очей, і не любив Леонтіяд їх мовчазности та їх вдово-

лення самотою. А коли він одного разу, ідучи Святою вулицею в Атенах, стрінув Каллію саму, чекаючу повороту Анандра з Прітанейон, він сказав до неї:

— Анандр погубить тебе, Калліє!

Бо Каллія була гарна і дужа тілом, мов Алькаменова Афродита, і була дочкою Елляди з роду, і властиво краще їй було стати подругою Леонтіяда, як Анандра. Але її скупий батько не любив Леонтіяда за те, що він був все веселий і сміливий, безжурний та марнотратний, мов Алькібіяд, й волів її віддати за трудящого самотника Анандра. Та за теж ці два мужі, хоч і осталися ніби другами та сусідами і на далі, — та вони ніколи не говорили один про одного добре. І тому Анандр ще раз сказав, радіючи злорадно своїм замислам:

— Замкнемося геть! Будемо жить, як душі в Єлізіон і на гнів Леонтіядові та його розпусним другам, які скорше чи пізніше станут жертвою чатуючого Змія. —

І Анандр замкнувся. Але йому ще тої самої ночі явився у сні цей, що налякав його сьогодні біля лаврового гаю, і Анандр, тремтючи з трівоги, не спав вже до рана. А скоро тільки перші рожеві сяйва Геліоса тихо заясніли ген там на вершинах Єрехтейона, — Анандр замкнув кождий навіть найменший приступ до свойого двора, приніс до хати цілий кіш поживи на весь ідучий день і сказав до Каллії:

— Нічого не вдіє нам Змій!

І зараз же став трівожно прислухатись.

Але за вікнами було тихо.

Так Анандр втретє почав розповідати Каллії свій страшний сон про Змія. Оповідав їй півголосом, як цей потвір виліз зза дерев, як гнався за ним, як вже от от його здоганяв, і як Анандр саме у хвилі цеї найгрізнішої небезпеки пробудився. А Каллія слухала його мовчки, задивлена глибоко в стінне етрурійське мальовило, а опісля ледви помітно здвигнула білими, як непорочний шовк камелії, раменами і спитала вдумливо.

— А що буде, як всі мужі Єлісси і всі мужі Атен так замкнуться у своїх дворах, як ти? Невжеж боги самі його вбють — цього Змія?

Та Анандр відказав гнівно:

— А що, як самим богам лишимо це? Хибаж не краще вбивати зміїв богам, як смертним людям? І чому не виждати спасення від богів? Атже богам треба правити світом — чи ні?

І Каллія замовкла знов і, зітхнувши, взялася до роботи над святошним поясом.

Але їй властиво не треба було тепер вже ні цеї нової хляйни, ні нового пояса, ні нових сандаліїв, подарованих їй недавно сестрою з Корінту. Бо Анандр у своїй трівозі справді мов розпрощався на віки з світом, там — поза межами свойого двора, та став жити, як жрекині Прозерпіни. День за днем сходив йому між стінами кімнат. Згодом він покинув ходити в город та у винницю, трівожився світлом сонця і блакиттю неба, білими хмарками і темною тучею,

тишою ночі і гамором творчого дня, і майже що ночі бачив у снах своїх Змія.

І що ночі той Змій ставав дужчий і могутніший, що ночі він сміливіше здоганяв втікаючого Анандра і що ночі — в саму північ будився Анандр зі сну, кричучи трівожно:

— Каллїє!

А вона тоді згадувала ці Леонтіядові слова, що він їх сказав їй на Святій вулиці.

— Погубить тебе Анандр, Каллїє. —

І тихо та глибоко, так як самотні лаври на вершках Олимпу потопають в промінню сонця, стала душа Каллії задивлятися в невидимий образ Леонтіяда і стали її очі глядіти за ним. А коли Каллія, раз, на городі побачила ідучого мимо їх двора знакомого їй Лікофрона, — вона обережно, ховаючись від Анандра, розповіла йому про трівогу свойого чоловіка та про Змія, і просила Лікофрона переказати те все Леонтіядові та благати його, щоб він прийшов до анандрового двора.

І Лікофрон як післанець пішов до Леонтіяда.

А Леонтіяд тоді щойно вернувся з Антіохії, куди саме їздив, що-б переконатися, чи справді його любка Арсіное була так похожа на Айтихідову Тіхе, як це говорив його сирійський друг Каллімах. І повен радости був тоді Леонтіяд бо — як бачили його очі — Арсіное справді була достойна сісти поруч архитвору боговитого мистця. І отсе він у таламосі свойого двора щойно був занятий тим, що вбирав Арсіное, яка сиділа на позолоченім стільці, так, як прибраною бачив богиню Антіохії, — коли несподівано зявився в таламосі його александрійський невільник Ґлявк і сповістив йому, з чим прийшов Лікофрон. А Леонтіяд, вислухавши його з увагою та кутаючи з погідним усміхом Арсіное, яка зараз з появою Ґлявка встала з позолоченого стільця, наблизилася з душевним неспокоєм до Леонтіяда та взяла його міцно за руку — відказав:

— Скажи Лікофронові, що Леонтіяд здоровить Каллію і сповіщає їй, що ще нині він вирушить з кількома ефебами під лавровий гай, бо чув вже багато про цього Змія, який непокоїть околицю. І скажи Лікофронові, що ще заки щит Палляди Атени засяє сьогодня в червонім сяєві вечора, — як що ласка Олімпійських буде з нами — з тілом поконаного нами ворога прийдемо до анандрового двору і — визволимо його.

І Леонтіяд дав Ґлявкові знак рукою, що-б відійшов, а коли лишився на самоті з Арсіное, сказав до неї, доторкаючи ніжно устами її негайно стрівожених, чорних мов агатня камеа очей:

— Чого ти лякаєшся, Арсіное? Коли я вернуся переможцем як Тезей, то цілунки наших уст вдвоє солодше напоюватимуть ясними ночами душі наші; коли-ж судьба звелить мені ступати в царство Тіней, — то чи-ж не гарне те, що любов моя до тебе стане несмертельна? З'одягнись в цю зелену, як египтийський смараґд, кирею і всміхнися мені, Арсіное . . .“

І от в недовзі вулицями Еліссі став нестися якийсь незвичайний гомін, чути було голоси жінок і дітей, старців і мужів, хлопців юнаків, ефебів та загартованих в боях вояків і чути було між метушнею голосів та окликів, криків та гомону все наново це імя:

— Леонтіяд!

А тоді Анандр почув, як його серце стало тьохкати швидко і болюче так, як тоді, коли він біля лаврового гаю побачив цю ворожу потвору, цього Змія, і він заховався зараз в найтемніший кут свойого таламоса і сказав до Каллії так тихо, що вона ледви розібрала його:

— Чуєш? Леонтіяда пожер Змій.

Але Каллія відказала на те:

— Ні — Леонтіяда не пожер Змій. Навпаки — це Леонтіяд іде походом на лавровий гай, що-б убити Змія. Звістив мені про це Лікофрон, як я рано була у городі. Чи не краще тому було-б нам вийти з хати і поглянути на Леонтіядову дружину та її похід?

А тоді Анандр відповів:

— Ні, ти нерозумна жено, не краще буде глядіти на безбожну метушню, яку счиняє той зіпсований Александрією розпусник та його ледачі прислужники. Пожди — жінки й діти Еліссі ще нині будуть гірко жалувати, що зухвалість цього ланця причиниться до їх загибелі, бо-ж це очевидне, що Леонтіядові не вдасться убити могутнього Змія, а Змій тоді пімститься за його злочинну зухвалість так, що пожре нині пів Еліссі. Не можна забувати ані на хвилю про те, що це може не Змій, а який бог, та що краще нам подумати про якісь добровільні жертви для нього, а не про такі насильні вчинки, як оця Леонтіядова виправа. Чи не так, Калліє?

— Леонтіяд каже, що пажерливих богів треба вбивати! — зауважила тихо Грекиня, але Анандр гукнув злісно з темного кута:

— Буде йому за те нині від пажерливих богів, побачиш!

І Анандр замовк і повний трівоги боязко слухав.

А коли там, за межами анандрового двора над погідним краєвидом Еліссі, овіяним прозоро синьою, як опал блакиттю, золотосяйний віз Геліоса став тихо котитися з Уранових вершин, — тоді гомін на вулицях Еліссі, що на хвилю був трохи притих, знову почався. І знов в ньому були чутні голоси жінок і дітей, старців і мужів, хлопців та юнаків, але тепер ці голоси були такі дужі, такі розгомні, що таламос Анандра иноді під напором цього крику з надвору — тремтів. А Анандр, ховаючися в найтемніший кут, сказав з страшною трівогою.

— Заткай собі й мені вуха, Калліє, пригорнися до мене і замкни очі, — цеж певно йдуть вибирати людські жертви для Змія, і хто знає, чи не прийдуть до нас. О боги громовладні, о боги всемогучі!

А опісля додав:

— Ні — о ні ми не підемо на жертву Змієві. Знай, Калліє, як що товпа вступить на наше подвірря, — я убю тебе й себе. Ось цим мечем, — глянь.

І Анандр показав Каллії малий нагостренний меч, який так тремтів в дрожачій правиці Анандра, що він його мусів тримати обома руками. А Каллія тутки сказала:

— Анандре, благаю тебе на богів твоїх, заспокойся! Не говори нічого про нашу смерть, заки не знаєш, що скажуть нам люде про кінець Леонтіядової виправи. Адже він може як переможець іде — Анандре, чуєш?

І Каллія випрямилася без сліду трівоги і стояла повна благородної краси тіла свойого і вслухувалася жадливе в радісні, бадьорі оклики, що неслись саме близь анандрового двора.

— Анандре, мені здається, що Леонтіяд побідник — кликнула вона, але тут же залунало з кута таламоса:

— Калліє, велю тебі сховатися, заклинаю тебе сховатися, нерозумна, божевільна, пропаща жінко . . .

Але Каллія здвигнула ледви помітно білими, як непорочний шовк камелії раменами, відважно приступила до дверей і достойною ходою вийшла з хати. А там, на дворі, вже товпа ступала на подвірря Анандрового двора, — а між нею був Леонтіяд, ясніючи в промінню потухаючого Геліосового блеску мов сам побідоносний, могутній Фойбос Аполльо.

. . . Не Змій скривався в гаї, а розбишаки, які страшили людей зробленою подобою Змія, а опісля хапали все, що заляканий мандрівник кидав з переляку . . .

Те перше почула Каллія.

А опісля:

. . . Ніхто перед Леонтіядом не зважився приглянутись Змієві ближче — всі втікали і всі розповідали одну й ту саму брехню, яка згодом стала така страшна, що ніхто й не важився поглянути Змієві в очі, та провірити брехню . . .

. . . Всі чекали на Язона, Тезея і Геракля, а ніхто не вірив в Леонтіяда . . .

. . . А Леонтіяд це не бог, не Геракль, не Язон, тільки бадьорий юнак, справжній горожанин Елісси . . .

І тутже Леонтіяд крикув радісно:

— Витай, Анандре! Здоровить тебе з побідою Леонтіяд і просить щоб ти показав йому лице твоє!

І товпа негайно змовкла, ждучи Анандра. Але намість Анандра вийшла з його двора важкою, безрадісною ходою Каллія, поглянула глибоко смутними, мов очі Ніоби похмареними очима на Леонтіяда і товпу і сказала горесно:

— Немає вже Анандра, немає вже моєї дружини, горожане Елісси . . . Трівога забила його, розірвавши йому боязке серце скорше, чим вбивчий меч ударив в нього . . . О Леонтіяде! Який сором мені перед тобою за таку смерть мойого чоловіка і володаря . . . О гелленська земле, — який чужий був тобі цей чоловік з боязьким, як в горобця серцем, і тремтючими руками . . . О Анандре, — як важко опечалив ти душу мені . . .! Ні — лишіть мене

самою, жінки і мужі Елісси, — ідіть тішитися побідою і почитайте героів, лицарів та ефебів, — і будьте повні погорди до трівожних мужів і боязких брехунів і несіть на тарпейську скалу все, що бесиле і кволе, — а я, поховавши Анандра в його землі, скажу тому варварському народові над Чорним морем про Золотий щит Елляди, про радісну відвагу і радісні діла, про бадьорих мужів і вигаданих Зміїв, скажу тим забобонним варварам, щоб не боялися ні судьби, ні небес, ні богів — щоб вчилися від дитини з веселим усміхом Леонтіяда убивати хитрих Зміїв . . .

І Каллія відвернула обличче своє і закрила його шатою і ведена жінками подругами, з якими мала оплакувати мертвого Анандра, відійшла опечаленна у двір. А на святих вершках осяяного вечірньою озарою Акрополіса стали рожеві проміні поволи вгасати, і сірий серпанок сумерка вгортав дорійські колюмни мраморніх Пропилєів, та білі стіни Партенона, озолочені верхи Ерехтейона і все довкруги. Тільки боговита постать Палляди Атени виднїла ген на найвищій висоті гори могутніми обрисами крізь сумерк і вечір, крізь сутінь і западаючу мряку, недосяжно високо над містом і просторами довкола — наче поглядалаб та досягала своїм вічно вартуючим оком далеку Саляміс і Еґіну, маєріючій Істмос і заливи, сині гори і скали Арґоліди та Аркадії, щасливі острови та блакитні хвилі Еґейського моря.

У. С. С. Василь Вишиваний.

НАДІЯ.

(Посвята Гуцулам.)

О хмари, що в сторони рідні ідете,
Гуцулів всіх щиро вітайте —
О птиці, що в гори на південь пливете
З вітанням од їх повертайте.

В неволі самотний я тужу й сумую,
Далеко народ мій і гори —
І, зданий на ласку судьби, тут нудьгую,
Мій Боже, дай знести це горе.

Я сильно надіюсь, що прийде хвилина,
Весь світ запалає огнями —
І воля народів, щаслива година
Й братерство воскресне між нами.

В неволі . . .

* * *

З далека чую згуки тихі,
Несуться тужно і поволі,
Згучать вони, як рідна пісня,
Якої ще не чув ніколи . . .

З верхів далеких гень несеться,
Глибоко в серце заглядає —
Все рідний край у ній я бачу,
Вона весь біль мій усуває.

Солодко так згучить і мило
В краю Гуцулів, в полонині —
І повна радощів для тебе
Згучить у серці й батьківщині . . . .

Л. К.

Рим.

(Від власного кореспондента).

В остатні часи серед італійського громадянства знов прокидається інтерес до українського питання. Причина стара — чисто економічна. Як відомо читачам „Волі“ з окремих дописів, з передрукованих інтерв'ю українськими представниками в Італії, тутейші фінансові і торговельні кола з перших днів приїзду наших місій виявляли великий інтерес до нашого ринку. Наші представники були запрошені на зїзди цілих торговельних округ. Після з'їзду одного з сіндікатів в Бресчія їм дана була змога ознайомитись з італійською текстільною промисловістю. Виявилась дуже інтересна для нас і для Італійців деталь. З увільненням українського мануфактурного ринку від московських продуктів Італія могла-би засипати нас цілим своїм текстільним товаром, і то по далеко дешевшим цінам, ніж це Москва робила. Цеї думки були не тільки представники Мілянської торговельної палати, але і инших, як напр. Римської, Неаполітанської. Окремі представництва готові були вложити десятки міліонів лір в банк, головною метою котрого було б підтримка італійсько-українських торговельних зносин.

Багато разів римські торговельні кола добивались від наших представництв яких небудь конкретних кроків. Багато раз вели з ними переговори ріжні торговельні представництва. Але, на жаль, в такій формі і так вяло і неенерґійно, що у Італійців пропала всяка охота далі розмовляти; бо утворилось враження, ніби Українці:

— Димом торгують! . .

Коли запанував був на деякий час на Україні Денікін, Італійці погрузили товарами скілька кораблів і без всяких розмов відправили їх в Новоросійськ. Товари були — мануфактура, хемічні препарати, деякі машини, бронзові сити для млинів. Назад привезли сирівці,

пушнину. Хліба не дістали. Заробили по 100—200% за рейс. Головний дефект італійського експорту — брак тонажу. І з цього погляду вони слабі конкуренти навіть Франції, не кажучи вже про Анґлію та Америку. Хоч ґеоґрафічне положення їх до деякої міри ослаблює цей їхній мінус.

В істнуванню незалежної України Італійці чи мало зацікавлені перше всього з економічного погляду. Їм бракує хліба і багатьох сирівців, котрі можна дістати головним чином на Україні. Зараз ідея самостійности України має прихильників і навіть побірників серед всіх партій. Найбільшим прихильником її є дуже впливовий, правда безпартійний, зараз соціяліст Б і с о л а т і. Його мрія — союз Італії з ново утвореними народними республіками Чорноморського побережа — Україною, Доном, Кубан'ю та Грузією. Його підтримує правда не дуже впливова зараз партія соціялістів-реформістів. Не менш прихильно ставиться до нас досить впливова народня партія.

З початку ідея визнання самостійности України була так мало популярна,що навіть горячі побірники її боялись ставити її на широке обмірковання в парляменті. Але з того часу, як на її сторону почали переходити члени найбільш впливової зараз партії т. зв. офіціяльних соціялістів, вона не тілько виходить на кон дня, але й має шанси на успіх.

Офіціяльні соціялісти находяться під великим впливом російських большевиків, по самій натурі своій завзятих централістів. Але й навіть цей вплив не помішав італійським большевикам виступити з посередництвом в боротьбі російських большевиків і українських соціялістів. Лист, з котрим звернулися члени центрального комітету італійської соціялістичної партії до воюючих боків, збудований на трьох пунктах. Великоросії і Україні загрожує реакція. Російські большевики визнають конфедерацію. Українські стоять за самостійність. Але для справжніх соціялістів ці два прінціпи дуже близькі. І без великого ущерба для справи двом ворогам можна-б стати друзями; тим більш, що в інтересах трудящихся має тої і другої сторони як найближче закінчення війни. Тому то Італійці дозволяють собі запропонувати і великоросійським і українським товаришам своє посередництво. Лист більше як два з половиною місяці був пресланий до Москви і на Україну. Як кажуть, серед українських соціялістів він викликав великі симпатії і зацікавлення. Але з боку Великоросів ще й досі, коли не рахувати за таку відповідь активний наступ їх на Україну, відгуку немає. Деякі скептики пояснюють, що ініціятива посередництва могла з'явитись серед італійських офіціяльних соціялістів не без впливу тих же російських большевиків, поки їм туго на фронті приходилось. Але зараз, коли фортуна знов повернула до них своє обличчя, і Троцькі рахують себе панами сітуації, потреба в посередництві пропала, і самий лист до відповідного часу захований під сукно. Ті, що знають єзуітину тактику Ч і ч е р і н а і Ко., цілком поділяють думки скептиків. Поживемо — побачимо, що з того вийде.

А зараз ситуація в Італії для нас як найкраща. Правда і тут, як і всюди, не завдяки нашій дипльоматії, а скорше навпаки. Як десь у Л. Н. Толстого сказано:

— Видужав, не вважаючи на те, що багато лікарів корувало його!

Коли признання і самостійність здобудемо, то не завдяки нашим військовим, торговельним і політичним місіям, а завдяки економічній конюктурі. Або:

— Так нам на роду написано!...

Як кажуть баби-шептухи. А вони всюди є. І мабуть в дипльоматії більше, ніж де инде.

N. N.

Українці в Парижі.

(Від власного кореспондента)

В Nr. 38. „Українського Прапору“ уміщена замітка якогось пана (Т.), яка зовсім неправильно з'ясовує події, що відбулив грудні місяці поміж Українцями в Парижі.

1. Українська Делеґація в свойому засіданню від 30. листопаду одноголосно ухвалила постанову, щоби п. Панейко та Томашівський припинили свою діяльність в Делеґації до вияснення Українським Урядом можливости їх дальнішої праці в Делеґації в звязку з тими подіями, що відбулися на Україні в листопаді місяці, бо Делеґація мала відомости про участь оттих представників Галичини в цих подіях.

2. П. Панейко після своєї поїздки до Відня одержав мандат від п. Є. Петрушевича, що всі члени Делеґації, послані на Мирову Конференцію представляти Українську Галичину та инші українські землі бувшої Австро-Угорщини, повинні вийти зі складу Делеґації.

В звязку з цим п. Панейко, Томашівський, помічник секретаря А. Петрушевич та підсекретар О. Кульчицький вийшли зі складу Української Делеґації, і, здається, з'орґанізували спеціяльну свою Делеґацію — точних відомостей офіціяльних не маємо. Член Делеґації др. Лозинський, одержавши спеціяльний наказ від п. Є. Петрушевича про свою одставку, по постанові Делеґації залишився в Делеґації на правах співробітника, до затвердження його членом Делеґації Українським Урядом.

Представники Українців в Америці — др. Білик (Ню-Йорк) і п. Г. Петрушевич (Вініна) так само вийшли з Делеґації, подавши офіціяльні заяви, що вони послані були допомогати праці Делеґації добиватись відділення Галичини від Польщі, а нині в звязку з тим, що Галичину Мирова Конференція віддала Польщі, вони не можуть працювати в Делеґації згідно своїм мандатам. Треба підкреслити, що заяви американських представників були цілком коректні і ніякіх обвинувачень проти Делеґації або Уряду ними не було висловлено — і навпаки заява п. Панейка переповнена якоюсь злобою та ненавистю до Наддніпрянських Українців та Уряду, що ми звикли чути тільки від наших ворогів Росіян. Ні др. Білик, ні п. І. Петрушевич до

Галицької Делеґації не вступили, не поділяючи політичного напряму п. Панейка, який нині вже одверто працює з Росіянами.

Всі инші члени Делеґації продовжують свою працю, правда не погоджуючись з політичною лінією роботи п. Тишкевича. Одначе це справа внутрішнього життя Делеґації — і цю боротьбу двох принципів повинен розрішити Уряд У. Н. Р.

Проте, що в Парижі заснувався якийсь Український Національний Комітет, ми не вперше чуємо, але що це за орґанізація, нікому невідомо. Були чутки, що деякі прислужники гетьмана, як бувший гетьманський товариш міністра внутрішніх справ п. Вишневський, бувший особистий секретар гетьмана п. Моркотун та деякі Росіяне, як члени Російської Делеґації в Парижі п. Чайковський, Савінков і т. п. людці робили заходи заснувати Український Комітет для боротьби з Українською Деліґацією . . . Можливо, що нині деякі Галицькі Українці злучилися з ними, що-б спільно боронити приєднання українських земель до Росії — ми незнаємо. Можливо, що Галичане тілько що мріють про орґанізацію Українського Національного Комітету і ведуть пропаґанду в цьому напряму, щоб заманити до такого Комітету і Наддніпрянців.

Але нам відомо, що в Парижі істнує Українська Національна Рада, яка заснована була ще підчас військових подій на західньому фронті та Комітет Незалежної України, що заснувався літом минулого року — але ці обидві орґанізації працюють цілком солідарно з Українською Деліґацією — і члени їх, як і члени Делєґації, ніколи і не думали про утворення Українського Національного Комітету, про який пише п. (Т.) в „Українському Прапорі.“

О. Р.

Камянець під польською владою.

(Від власного кореспондента.)

17. листопаду населення Кам'янця побачило польську кінноту на своїх вулицях . . . „Слава Богу, що не Денікінці“! зітхнули українські кола, які нічого не знали і не відали про події з менту виїзду української влади „на широкі степи українські“, як висловився ґуберніальний комісар. І справді можна було сказати „Слава Богу“, бо денікінські роз'їзди (невеличкі правда — по 5 по 8 чоловік) були не далі як у 5-и верстах від Кам'янця і денікінські дами камянецькі вже збірали гроші на ікону „для встрєчі освободітелєй“. Але скоро, навіть дуже скоро, це „Слава Богу“ стало замінятися иншими виразами.

Почали вивозити все, що можна. Шкіру, військову одіж, цукор і хліб навіть з кооперативів. Почали забирати телєфони по пріватним помешканням і з телефонної станції; при чому всі дроти і складні приладдя станції просто були зіпсуті. Польським комендантом урочисто було оповіщено приєднання Кам'янця до „Матері Польщі“ і з будинку ґуберніального комісаріяту було знято жовто-синій прапор, який маяв поруч з червоно-білим. Залишився лише червоно-білий. Надійшли

польські свята . . . „Раді празднічка“ тяжко побито студента Камянецького Універсітету О. Цей „святочний“ випадок відбувся так: о 3-ій год. дня містом вертався з канцелярії О. Його поманив рукою польський жовнір. „Чого Ви хочете?“ питає О.

Жовніру не подобалося, що „на польській землі“ до нього звертаються по українськи, і він почав бити студента. Підбігли ще жовніри і через хвилин 10 студента О. було занесено до дому без пам'яти.

„Ну що-ж; такі випадки завше можливі при чужій окупації!“ — чулися ще слабші голоси.

Мійську міліцію було роспущено. Натомість було поставлено польську.

Від мійської думи комендант (польський) потребував приняття видатків на утримання польської міліції на кошти міста. Голова мійської думи Килимник одмовився і був заарештований, при чому комендант грозив заарештувати всю Думу в випадку одмови. Сумно стало у Камянці . . .

Числа 19. грудня повернулася до Камянця Місія Українського Червоного Хреста, яка їздила до Польщі.

Все громадянство зацікавилося, що то вони роскажуть. Бо крім непевних чуток громадянство нічого не знало про події і було як на острові.

Відбулося два численних засідання у Ґуберніяльнім земстві і в Українськім клюбі. Настрій був піднятий.

Місія, в склад якої входили д-ка Русова, д-ка Черняхівська і д-ій Черняхівський, росповіла про події.

Настрій піднявся. Всі прагнули стати до праці . . . Але очевидно на періферії польської влади накази з центру не виконувалися бо: помешкання „Просвіти“ було реквізовано, „Кобзарик“, який видало Катеринославське видавництво, вийшов дуже обкраяний польською цензурою (!). Мали відкритися курси для учителів середніх шкіл, але нараду з 8 чоловік, що зібралися в земській управі, було заарештовано за „незаконне зібрання“ і хоч і випущено на другий день, але настрій впав.

Одно відрадне явище — це в Камянці став виходити журнал для дітей.

Очевидно, що накази з центру „комендантчиками“ не виконувались . . . Бо хоч Килимника і випустили, але після зміни коменданта. А на повіті були випадки бунтів проти реквізіцій. Село Бережанка, де було вбито польський роз'їзд, було спалено карною польською експедицією. Підвоз харчів був дуже утруднений „przepustka'ми“ на в'їзд і виїзд з Камянця.

Ціни піднялись на хліб у двоє (з 14 карбованців до 30). Було заведено примусове ходження корон по 6 карбованців за 1 і марок польських по 8 карбованців за 1.

І все частійше стали чутись вирази протилежні виразу „Слава Богу“, а дядюшки стали казати: „от у Німців були добри штани, але і у Поляків теж мабуть добрі і можуть на хазяйстві здатися! . . .

Нота Уряду Української Народньої Республіки до Найвищої Ради Антанти.

Уряд Української Народньої Республіки має честь довести до відома Найвищої Ради Союзних і Сполучених Держав слідуюче:

З грудня місяця 1918 року Українська Народня Республіка веде невпинну і рішучу боротьбу з большевиками. Виключно своїми власними силами, без усякої допомоги зовні, український нарід обстоює своє національне незалежне життя і кровю своїх кращих синів будує самостійну Державу. В тій боротьбі загинули вже десятки тисяч українського війська.

І нині, підчас третьої спроби окупації України російськими комуністами, український нарід також не дозволить робити над своїм тілом комуністичних експеріментів, не дозволить чужинцеві панувати над собою.

Але боротьба ця надзвичайно утруднена бльокадою, яка заряджена Найвищою Радою Союзних і Сполучених Держав і разом з Совєтською Росією захоплює український нарід. Бльокада от ця, не будучи в силах зупинити нелеґального товарообміну і звязаної з ним деморалізуючої спекуляції, осягає лише того, що позбавляє Уряд Української Народньої Республіки змоги заосмотрити військо і населення в медікаменти і санітарний матеріял і таким чином протиділати страшним епідеміям тифу і холєри, що винищують армію і цивільне населення.

Ця страшна небезпека, яка є не тільки небезпекою для України і сусідніх з нею Держав, але може й для всієї Европи, дає Урядові Української Народньої Республіки право, котре є одночасно обовязком перед українським народом і всім населенням Европи, звернутись до Найвищої Ради Союзних і Сполучених Держав з просьбою придивитись тяжкому становищу, в якому знаходиться український нарід, і дати Урядові Української Народньої Республіки змогу боротись зі страшною фізичною загрозою життю населення України. Уряд Української Народньої Республіки має честь просити Найвищу Раду Союзних і Сполучених Держав дозволити вільний перевіз на Вкраїну ліків і санітарного матеріялу, які Урядом Української Народньої Республіки давно вже закуплені на заході Европи, але й досі не можуть бути привезені на місце.

Уряд Української Народньої Республіки має честь зазначити, що тепер на Вкраїні в районах вільних від большевиків іде енергійна праця над реорґанізацією війська, відродженням економічного життя і відбудовою Держави на принціпах суто-демократичного парляментаризму.

Уряд Української Народньої Республіки має честь просити Найвищу Раду Союзних і Сполучених Держав прихильно віднестись до цих його стремлінь і передовсім уможливити фізичне оздоровлення країни. Без цього необхідного фізичного оздоровлення Україна, що була колись житницею Европи, буде тепер осередком страшних

епідемій. Таким чином Україна не зможе вже дати Европі своїх величезних запасів хліба. Уряд Української Народньої Републіки думає, що фізичне оздоровлення України було-б разом з тим першим дійсно міцним кроком в розвязанню східньої проблеми, яка займає тепер Найвишу Раду Союзних і Сполучених Держав.

Уряд Української Народньої Рсспубліки надіється, що Найвища Рада Союзних і Сполучених Держав не відмовить вжити заходів, які могли-б поліпшити санітарне становище України.

Петлюра
Голова Директорії і Головний Отаман Републіканських Військ.

Ґен. штаба Полковник Сальский
за Голову Ради Міністрів Військовий Міністр.

Осип Безпалко
за Міністра закордонних справ Міністр Праці.

До Високого Уряду Річі Посполитої Польської.

З уваги на те, що Правительство Української Народньої Републіки не могло задля подій на Україні і відносин на польськім фронті звязатися курєрами зі своєю Місією в Варшаві, дало воно повновласть Міністру Праці Осипу Безпалкові віднестися впрост до Уряду Річі Посполитої Польської в справах, яких негайного розвязання жде теперішнє положення на Україні в інтересі так України, як і Польщі.

На підставі згаданого уповноваження, я, яко Міністр Праці в Уряді Української Народньої Републіки, маю честь звернутися до Високого Уряду Річі Посполитої Польської з такою нотою:

В виду загроження так Польщі, як і України зі сторони російського імперіялізму (комуністичного і реакційного), який зараз набирає величезні розміри, необхідно:

1. сейчас уможливити:

а) заосмотрення українського війська зі сторони Польщі і Румунії амуніцією, постачанням одягу і санітарних засобів.

б) правильні торговельні зносини між Польщею, а Україною.

в) налагодження транзіту через Польщу на Україну.

2. Лінія фронту польських військ на Україні повинна управильнюватися лише по порозумінню Вищого Українського Військового Командування з таким же Командуванням Польським. Для постійного контакту у військових справах обидва Командування повинні обмінятися взаємно належно інструктованними старшинами для звязку.

3. Щоби запобігти розрухам, викликаним аґітацією большевицьких аґентів і ріжних ворогів України на території, на якій оперує польське військо, необхідно:

а) на території України, занятій польськими військами, залишити непорушеними адміністративні власти Української Народньої Републіки і орґани самоурядовання, а там, де діяльність таких орґанів було припинено, негайно її відновити.

б) не допускати реквізицій у населення на тій території, а переводити її в разі конечної потреби через адміністративні орґани та орґани самоурядовання.

в) не забирати на тій території державного і публичного майна, як державного хліба, машин, залізнодорожного составу, телефонів і т. и., і не вивозити їх, а забране і вивезене негайно повернути назад.

4. Щоби уможливити політичне керування Галицькими Військами, які підчинилися нашому Урядові і протиділати витворюванню атмосфери сприяючої большевизму у тих військах, необхідно:

а) спинити арешти Українців-Галичан, які находяться, як еміґранти на занятій польськими військами території, і не віддавати їх під суд за вчинки, які вони поповнили в Галичині за часів Української Влади (винявши лише тих людей, які ділом відносяться зараз проступно проти військових заряджень).

б) досі арештованих на згаданій території увільнити з під арештів і уможливити їм вільне перебування на теріторії України, а бажаючим повернути в їх рідні сторони не чинити перешкод.

5. Уможливити перехід до центра Правительства У. Н. Р. тих урядових і військових осіб Українців-Наддніпрянців, які зараз перебувають на території Польщі, ябо на землях занятих Польським Військом, як також тих, які є інтерновані або конфіновані.

6. Не робити перешкод вільному переїзду дипльоматичних аґентів У. Н. Р. з України на Польщу і через Польщу і на оборот.

Багриновський,
За Міністра Закордонних Справ, Директор
Загального Департаменту.

Польська влада на Україні*).

(Від власного кореспондента.)

Катастрофальні воєнні події, спричинені зрадою начального вождя галицької армії ґен. Тарнавського, спонукали Начальне Українське Правительство покинути тимчасову столицю України Камянець Подільський.

Українське Правительство, яке не бажало, щоб Камянець і инші области зайняв Денікін, звернулось до польських властей з проханням, щоб польське військо зайняло усі місцевости, що їх опустило українське військо. Виходило це з того, що Денікін, якого пляном було відбудувати „единую, неделимую Россію", є спільним ворогом так Української, як і Польської Республіки.

Покидаючи західную область Поділля Українське Правительство було певне, що запрошені польські воєнні відділи і польські власти, як союзники входять на територію України не з тим, щоби заняти її й використати тодішний заколот серед оборонців України, але з тим, щоб не дати Денікінові окупувати областей, які на-

*) Друкуємо ці матеріяли, як характерну ілюстрацію до розуміння Поляками польсько-української угоди.

лежать до Українського Правительства і щоби в той спосіб допомогти укряїнському війську зліквідувати наслідки військової катастрофи утвореної зрадою ґен. Тарнавського.

Українському Правительству відома вже тоді була праця, яку вела в Польщі Українська Дипльоматична Місія.

По цій причині Українське Правительство, порозуміваючися з польським правительством в справі заняття польськими військами місцевостей, які опускало українське військо, було тоді, а й тепер є певне, що обі сторони у своїм відношенню мали а й мають руководитись вимогами міжнародного права.

Тому то Українське Правительство настановило одного із членів кабінету міністра проф. Огієнка своїм уповаженним заступником для заряду по цивільним справам на території, що її опустило, віддало йому потрібні інструкції, познайомило його із змістом декларації з 2. грудня м. р. і з тими зичливими заявам, які та декларація викликала у польській делеґації, і було певне, що запрошені польські військові власти, вступаючи на українську територію, мають і зі своєї сторони відповідні вказівки і інструкції, оперті на декларації з 2. грудня м. р.

Та між тим на адресу Начальної Української Власти й Українського Правительства стали доходити вістки від поодиноких урядників і приватних осіб про надужиття, яких допускається польське військове начальство над державними урядами, державним и суспільним майном, над політичними правами мешканців і їх приватним майном. Число тих скарг зростало щораз більше. Тут подаємо факти, які найбільше вказують на безнадійність цього відношення. І так: Багато військових відділів і гуртків, які у Борщеві, Гусятині й Підволочиськах, за порозумінням з польським лучниковим офіцером при головній Команді Військ У. Н. Р. сотником Чарноцьким, перейшли на теріторію Польщі, щоби дістати перепустку до Шепетівки і далі так, як це було між властями українською й польською умовлено, частю арештовано, а частю інтерновано. На їх протести, що вони перейшли на польську територію за призволенням компетентного польського орґану і що вони зовсім на таке вороже поступовання не заслугують, польські власти відповідали, що вони ані нічого про це не знають, що польське правительство задумує, анї не мають ніяких вказівок, в який спосіб мають поводиться із українськими цивільними й військовими урядниками і поступають так, як уважають конечним. Після арешту й інтернування польські власти стали відбирати у них майно. Відбирано державне майно, яке вивезено задля технічних потреб війська й державних урядовців України, а іменно: державні гроші, телеґрафічні й телефонічні знаряддя, самоходи, прилади до них й складові части, машини до писання й инші річи. — При відбиранню державної власти не вшановано й приватної так, що багато урядовців остало без гроша й без потрібних річей. Відказувано також жаданням, щоб списувати про це протоколи, що й яку скількість відобрано, при тому представники польської власти говорили, що воно або непотрібне, або що у них часу на це немає.

Після розброєння військових відділів і відобрання так від військових, як і цивільних урядовців державної властности, а в части й приватної, відослано ті військові відділи й урядовців за посередництвом Української Дипльоматичної Місії в Варшаві назад до Камянця, а в більшій части за розпорядженням польського правительства до табору інтернованих у Ланцуті.

Але всі ці поступки представників польської власти супроти військових відділів, військових і приватних урядовців У. Н. Р., хоч і як вони для України

неприхильні, не мають значіння в порівнанню до тих поступків, яких польські власти допустилися в Камянці Подільськім і инших містах Поділля.

Ми не наводимо тут цілого ряду тих протизаконних вчинків і поведення представників польської власти на Поділлю і, поминаючи дрібніші, наведемо тільки головніші.

Найбільшу увагу звертають на себе вчинки, які після розуміння міжнародного права годі инакше назвати як потоптанням самостійности й незалежности України. І так у розказі команди ґрупи ґен. Буніна з дня 13/12 до ч. 7465/III при точці 2. говориться: „Усі міністри, урядовці й підурядовці Придніпрянської України, які находяться поза Збручем, будуть могли — після того, як польський комісар обійме власть — остати як приватні особи в Камянці Подільськім; в точці 5. розказу команди зізваляється з поминенням всіх українських інституцій тільки на істнування університету і офіцерську школу, як „приватних інституцій.“ Так проте цей розказ команди: а) зносить українські уряди, які на полишеній области через Вишу Українську Владу правно полишено, б) відбирає урядовцям їх службові права і в) зміняє державний університет і державну офіцерську школу на приватні.

У розказі ч. I. і „Відозві“, виданих через сотника Оцеткевича, комендант повіта й міста уважає можливим ґоворити:

а) Про знесення „всіх“ розпорядків, які видано аж до часу, коли п. Оцеткевич обіймив команду.

б) Жадає видання команді власности, належної У. Н. Р., і так власного майна України, як і майна, яке їй належиться на підставі права спадку після його первісних властителів, які цей маєток оставили на території України.

в) Вводить, поминаючи основні права України, обовязкову польську мову в відношенню до польської власти, допускаючи тільки так українську як і російську мову у евентуальнім паралельнім переводі — замість, щоб згідно з законом жадати при урядовій мові У. Н. Р. польського переводу.

г) Оголошує Камянець Подільський і його повіт як прилучені до Польщі, мимо, що польське правительство приняло деклярацію Української Дипльоматичної Місії в Республіці Польській, у якій як полудневу й західню границю між Польщею а Україною означено ріку Збруч.

д) Згадує про дальшу польську експанзію „у найближчий край“, це є: у найближчі українські области на Сході.

У розказі ч. III., польський комендант:

а) Забороняє носити відзнаки иншої армії крім польської, не признає істнування української армії і тим самим не сповняє приказу Начальної Команди польських військ.

б) Приказує перемалювати усі вивіски . . .

Тою самою дорогою, що вищі польські військові власти поступають у псуванні української власти й нижчі представники властей. І так: у депеші з 1919. м. р. на імя п. Огієнка освідчує військовий лікар п. В. Дорута, що всі розпорядки бувшої української власти не мають ніякого значіння. Він називає п. Огієнка „тимчасовим міністром“, мимо того, що п. Огієнко є законним членом Кабінету Міністрів Правительства У. Н. Р., а крім цього й головним повновластцем цього Правительства.

Старання головного повновластця Міністра п. Огієнка навязати правильне получення із українською дипльоматичною Місією в Варшаві, як і тими членами Правильства, які зараз там перебувають, не довели до успішного кінця, по тій

простій причині, що телеґрами й листи п. Огієнка не доходили до призначеного місця, а висиланих курієрів або відсилано назад до Камянця, або їх арештовано, а пакунки відбирано й розпечатувано.

Відношення до представників місцевої власти дуже вороже: місцевого городського голову арештовано і тільки на протест головного повновластця випущено на волю, міську міліцію, яку полишили українські власти, знесено. На її місце запропоновано маґістратові приняти на кошт міста польську міліцію, яка прибула до Камянця. Дізнаємося, що громадську раду мають розвязати й вибрати нову, а її предсідателем має бути Поляк.

В справах валюти польські власти видали розпорядки, які могли спонукати тільки велику спекуляцію грошей. Так приміром розпорядком з 12. грудня установив командант ось який курс: 1 марка = 8 карб., 1 корона = 6 карб., в часі, коли приватний курс у Камінці виносив 5—6 карб., а далі від кордону 4 карб., — за польську марку. З огляду на такий курс стали військові Поляки находить державний банк і силою домагалися виміни марок на карбованці.

Справу реорґанізації українського війська, яке через зраду ґенерала Тарнавського попало в нелад, ведеться у зовсім неприязному відношенню місцевих польських властей. З численних прикладів иаводимо слідуючий: один гурток офіцерів в числі 65, який через Львів справлено у Ланцут, задержано у Львові, при чім поступовано з ними, начеб вони були полонені якої ворожої держави; тільки з трудом добився гурток того, що відослано їх до Ланцута не як бранців, але як охотників для будучої української армії.

У відношенню до цивільного населення ведеться неоправдану нічим політику реквізицій середників поживи, мешкань, контрибуції (Ісаківці, Лашківці, Гаврилівці, Витківці і инші) і безпідставні арештовання суспільних діячів. Гідний згадки неімовірно оригінальний спосіб реквізиції: у кого тільки подиблеться одіж або чоботи тільки на військовім вказку, це реквірується, як військову власність. В тій цілі переводиться ревізію у всіх мешканнях.

До цього треба додати ще про вивіз державної власности вартости міліярдів карбованців і це без ніяких протоколів. Маєток цей оставили нарочно у Камянці українські державні власти.

Цих кілька прикладів вистарчить, щоби зрозуміти отсю політику, яку ведуть на Поділлі представники польської власти. Ця політика викликує обурення й нарікання у дуже гарячих приклонників зближення України й Польщі. Чується нарікання, що декляраця, яка мала бути основою зближення двох сусідних народів, показалась мертвим словом в порівнанню з дійсностю, жорстокою і далекою від цього слова . . .

Орест Даскалюк.

Огляд соціально-економічного життя.

Підупадок европейських валют; девізи невтральних країв; взаємини між антантською а середньо-европейською валютою; анґлійські Currency Notes; міжнародній запомоговий фонд; монетарна спілка латинських держав; валютова комісія в Німеччині; національний банк в Юґославії; юґославянський промисловий розвиток; румунські валютові заходи.

Державні фінанси всіх европейських країв, що були участниками світової війни, стоять під сильною депресією, яка спричинена безустанним підупадком валют.

На невтральних ринках в Цюріху і в Амстердамі нотуються всі вимінні курси що дня нижче й нижче; і коли вже думалося-б, що найнижчий стан осягнений, так на другий день курс наново посунеться в низ і потягне за собою нову девальвацію краєвих валют. Недавно підупала була австрійська корона на 1·7 сантімів. Вона, правда, в слідуючих днях трохи поправилась (24. січня вона нотувала 1·9 сант.), та ціла поправка навіть не доходила до висоти 2 сантімів. Що під цими умовинами правильне економічне й продукційне життя цілком неможливе, це річ ясна. Разом з австрійською підупала й чеська корона 22. січня 1920 на 7 сант. Вона опісля (на 24. січня 1920) поправилася на 8·15 сант. і перевишила по раз перший німецьку марку, яка того самого дня підупала на 7·95 сант. Але й валюти країв Антанти погіршилися в останніх днях в небувалій досі мірі. Льондонські векслі понизилися на 20·10, французькі франки на 45·75 (при чім спад курсу виносив за один день 2·25 сант., що само собою представляє рекорд в підупадку), італійські ліри на 38·75. Погіршення валюти навіть являється в державах Антанти відносно дальш ідучим, чим в середніх державах. З Ню-Йорку повідомляють далі, що курс каблю став на 3·69, це значить, що відсоткове обезвартнення (дісажіо) представляє 25%. Яке загальне обезвартнення спіткало европейські валюти в порівнанню до мирового стану курсів, показує слідуючий образець:

Нотовання в Цюріху	Нинішний стан	Мировий стан (парітет)	Стан з початку р. 1918	Стан в липні р. 1918
Корона	1·80	105·01	30·25	18·—
Марка	7·95	123·45	60·—	42·—
Чехословацька корона	8·15	105·01	—·—	—·—
Фунт стерлінґ	20·10	25·—	22·96	25·05
Франк	45·75	100·—	88·—	85·—
Ліра	38·75	100·—	74·—	68·—

Рівнож з упадком краєвих валют підскочили девізи невтральних (заграничних) валют до небувалої висоти. Найяскравіше зазначуються ріжниці в Відні, де вимінний курс осягнув рекордну низину. Ціни чужих грошей представляється в слідуючій картині:

Девізи в Відні	Нинішний стан	Мировий стан	Стан з початку р. 1918	Стан в липні р. 1918
Марка	465·—	117·50	186·—	215·—
Голяндський ґульден .	8575·—	198·38	653·25	1210·—
Швайцарський франк .	4275·—	95·22	326·—	567·—
Румунський лей	540·—	5·—	110·—	210·—
Доляр	260·—	24·—	17·—	30.—
Фунт стерлінґ	940·—	95·22	75·—	137·—
Ліра	1875·—	95·22	244·—	380·—
Французький франк . .	2250·—	100·—	300·—	490·—
Корона в Загребі . . .	275·—	100·—	—·—	—·—
„ „ Будапешті .	126·5—136·5	100·—	—·—	—·—
„ „ Празі	401·—	100·—	—·—	—·—
„ „ Кракові . .	140·—	100·—	—·—	—·—

Може найкраще свідчить про безпримірний упадок корони факт, що 100 голяндських ґульденів, які в мирний час були рівні 198·38 коронам, тепер в австрійській

валюті коштують 8575 корон, значить о 8376 6 кор. більше. Так само-ж платиться за 100 швайц. франків 4275 австр. корон, себто о 4179·9 кор. більше, чим перед війною. Подібні реляції можна завважити в Німеччині, в Болгарії і т. д. Рівновага валют (парітет) запроторилась протягом війни, і вартість поодиноких грошових знаків пересунулась в значній мірі в сторону дісажія. В листопаді р. 1918 здавалося, що валюти країв Антанти знова наближаються станові al pari. Анґлійський фунт був тоді повновартний, фрунцузький франк ріжнився тільки о 9 сантімів від мирового свойого стану. Але й марка й корона трималися на середній лінії. Їх підупадок починає аж від марта 1919 р. Ще в липні 1919 р. стояла марка на 42 сант. Сьогодня вона стоїть всього на всього на 7·95 сант. Французький франк коштував рівнож в липні 1919 р. 85 сант. (швайцарських), тепер він понизився на половину своєї мирової вартости. Пониження вартости дізнала й чехословацька корон ка зараз по розкладі старої австрійсько-угорської валюти підскочила була супроти віденської корони в гору, а тепер з трудом тримається на висоті 8 сантімів. Валютова проблєма являється важким клопотом для всіх европейських держав і годі заперечити факт, що пониження й обезвартнення обхоплює в рівній мірі всі національні валюти, — без огляду на політичне становище даної держави. Европа представляє певного рода економічну цілість. Річ ясна тому, що одна складова частина загально-европейського орґанізму не може хворіти, не затягнувши і здорові члени в подібні хвороби. Це починають розуміти анґлійські фінансові політики, які досі при кожному спадові середньо-европейських валют раділи, що буцімто економічна перевага Антанти зміцнюється на вічні часи. Тепер картина змінилась. Найбільше бють в трівогу із-за розпаду економічних потенцій Европи саме Анґлійці, які найскорше витверезились від захвату несподіваної перемоги і тепер обчислюють загальний білянс війни.

Що цей білянс для них представляється иншим, ніж вони його сподівались, видко зі всіх заяв фінансових і промислових вождів. Нерозвязаних проблєм в Анґлії цілий жмут, бюджет ще довго неурівноважений (помимо дуже рішучої сістеми податків і налогів). Валюта рівнож підвартна, інфляція нотів росте помимо всіх зусиль уряду оминати цей згубний спосіб достачання грошей. Відносини там однак не даються в загальному життю населення так фатально відчути, як прим. в Німеччині, або в краях бувшої Австрії, бо в Анґлії сильно розвинений сплатний оборот шляхом чеків і переказів з оминенням готівки. Тому на зовні завважується в Анґлії зріст жірових, а не так нотових знаків. Помимо того росте й оборот нотів, що найліпше дається обчислити по скількости так зв. Currency Notes. Видача цих грошевих знаків, що відповідають німецьким Darlehenskassenscheine, в поодиноких роках і відсоток їх покриття в золоті представляється так:

	Конець р. 1914	Конець р. 1915	Конець р. 1916	Конець р. 1917	Конець р. 1918	Конець р. 1919
В міліонах фунтів	38·5	103·1	150·1	212·8	323·2	358·2
З того покрито золотою монетою:						
В відсотках . .	48·1%	27·0%	19·0%	13·4%	8·9%	7·9%

Покриття золотою монетою в висоті тільки 7·9% наглядно доказує не конче світлий фінансовий стан. І дійсно ці 358·2 міл. фунтів Currency Notes запевнені лиш

$28^1/_2$ міл. ф. золотих монет, поза тим вони тільки ґарантовані 4 міл. банкнотів, а решта державними паперами.

Клопоти з приводу підупадку валют навіть тих держав, що досі здавалися ненарушними під зглядом фінансовим, спонукали богатьох визначніших політиків виступити з детальними проєктами для уреґульовання европейських фінансів. Ми про старання відомого сера G. Paisha згадували. В останнім тижні виступили ще й харчовий діктатор Hoover і два американські сенатори з власними предложеннями. Сутю всіх пропозицій являється створення міжнародного загального фонду, з якого уділялося-б позикові запомоги в достарчаючій висоті що найбіднішим краям. Всі подібні пропозиції однак розбиваються на тім, що кожній хотівби тільки брати позики, а не складати з власних засобів припадаючі на кожнього члена наділи. В кінці кожна держава апелює на кишеню Америки, яка сама тепер змінила свою позикову тактику супроти Европи і навіть не думає, заспокоїти бажання европейських країв. Заходять тому чутки, що деякі держави самі взялися за з'орґанізовання помочи. Перед кількома днями відбулися наради між державами, що належать до латинської монетарної спілки, в справі підняття міжнародньої вартости романської монети (франка, ліри, леї). На конференції обговорювано між иншим нові установи срібномонетної валюти. Первісні установи з р. 1885. що до обороту срібного (дрібного) гроша стали змінені, так що мабуть в недовзі наступить націоналізація срібних монет. Потреба нових розпоряджень виявилася дуже рішучо підчас війни головно в тих романських краях, в яких циркуляція ріжних грошей набірала широкі розміри. Терпіли при цьому й невтральні краї, прим. Швайцарія, де за час війни напряталося богато французького й бельґійського срібного гроша, який опісля дуже некорисно впливав на швайцарську срібну монету. Наради ще не закінчені, та мабуть остаточно доведеться членам романської монетарної спілки сконстатувати, що й вони не зарядять лихові без заграничної, в першій мірі американської помочи.

Валютова комісія настановлена урядом і в Німеччині. Вона працює вже від двох тижнів, і її рішення дуже цікаві змістом і формою, в якій пропонується здійснення нових фінансових установ. Вона перш усього виготовляє проєкт фінансовання того імпорту, що протягом слідуючих місяців буде необхідний на полі поживи й сирівців. Комісія робить дуже детальну працю, вона іменно докладно перебірає всі товари, які сміють бути імпортовані, і яких увіз мусить припинитися. Слідкування за працею цеї комісії (Deutsche Valutakommission) й для нас почасти дуже побажане, бо воно подає деякі вказівки, як мається поступати, щоби стабілізувати державну господарку. Комісія пропонує прим. кількалітну заборону ввозу деяких поживних товарів, призначених не для широкого консуму, як вина, кави, какао і т. д. Далі вона радить заборону ввозу полуфабрикатів і деяких готових виробів, продукція яких можлива в краю. Ввіз текстільних сирівців повинен бути докладно провірений, щоби непотрібний або люксусовий товар виключити з довозу до Німеччини. Для строгого переведення контролі повина бути зладжена урядова орґанізація, що головно займалася-б уреґульованням ввозу й вивозу. Головним чинником уздоровіння валюти являється підйом продукцій, який негайно мусить наступити. Щоби замістити вугілля иншим матеріялом, треба зараз перевести широку акцію в напрямі поширення електричних заводів і продукції дешевої, достаточної електричної сили. Сільське господарство мусить бути негайно зраціоналізоване, інтенсіфікація аґрарної продукції мусить бути плекана всіми способами. Комісія подає далі вказівки для підняття всякого рода продукції, сістеми преміовання праці, винагороди надвишків ефекту даної

роботи і т. д. Взагалі завважується в поодиноких публікаціях згаданої комісії сильна віра в життєві сили німецького промислу і незломна енерґія видобутися зпід теперішнього ярма, накиненого мировим договором.

З'усилля робить і югославянський уряд, щоби направити валюту і дати економічному життю нові напрями. Перед тижднем постановила рада міністрів в Білограді перетворити дотеперешній „Сербський Національний Банк" на новий „Національний Банк Королівства Сербів, Хорватів і Словінців", якому припавби опісля значний роль при реґульованню валютоваго питання і взагалі всіх державно-фінансових трансакцій. Капітал нового банку виносить по звідомленням сербських часописів 50 міліонів золотих дінарів; він розділений на 100,000 акцій в номінальній вартости 500 дінарів. Сплата акцій буде настановлена на 5 років. Управляючий виділ банку, на чолі якого стоїть по одному Сербові, Хорватові і Словінцеві, складається з 25 членів. Філії цього банку будуть зараз засновані всюди там, де досі знаходилися філії австро-угорського банку, окрім того в Ускюбі і Монастирі, далі в Ніші і Цетіні.

Економічне життя полуднево-словянськх країв розвивається зараз дуже успішно. Головно появляються всюди нові промислові підприємства, які з початку оперують красними капіталами. Так повстали в останніх тижднях: в Бечей велика паперова фабрика, в Карловаці перша югославянська фабрика електричних моторів, в Новім-Санчі перша югославянська фабрика шоколятів, в Сомборі завід спірітуозів і хемікалій, в Мостарі велика броварня, в Сараєві 3 заводи для продукції склянних, шкуряних і керамічних виробів, в Вараждині фабрика сукна, в Осієку фабрика фарбів, в Спалаті фабрика стеричних олив, в Скраді фабрика возів і т. д. Ініціятива лежить при тім головно в приватних руках, та уряд допомагає промисловим змаганням дуже влучно улекшами в податках, наділюванням старих касарень і окружних урядових домів на цілі індустрії і т. д. В сербськім Враня засновується на підставі спіймання водних сил Пчіні велика електрична централя; подібні електричні заводи пляновані і в Скраді (в Хорватії) і в Нові (в Далмації). Головна часть підприємств представляє акційні товариства. В Осієку заснована шкурова фабрика з засновчим капіталом 5 міліонів дінарів „на комуністичній підставі". Заснованням нових національних підприємств старається сербський капітал поволі знаціоналізувати і всі чужі підприємства, які позістали на югославянській території з часів старої Австрії, прим. великі фабрики деревляної індустрії в Босні, які тепер ще належать австрійським підприємцям і представляють вартість яких 300—350 міліонів дінарів. Разом з індустрійним розвитком дається завважити й живий підйом банкової чинности. Національні банки підвищують всюди свої акційні капітали і зливаються з дрібнішими фінансовими інституціями в могутні банкові підприємства. Але й чужий капітал працює дуже успішно. Відомий французько-сербський банк, що розпоряджає капіталом 20 міліонів франків, поширив свою чинність заснованням філії в Загребі, Ускюбі і Монастирі. Французький капітал оперує дуже зручно ще в инший спосіб. Перед місяцем зложився був в Франції сіндікат банкірів, якой виготовив сербським торговикам позику в висоті 200 міліонів франків на закупно великої скількости французького товару. Недавно занотували югославянські часописі вістку про нові кредити, предложені американськими фінансістами в висоті 25 міліонів долярів, які призначені для сербських підприємців на закупна залізнодоріжних, телефонічних і телеґрафічних знарядів і матеріялів. Так можна сподіватися, що полуднево-славянский промисл в недовзі видобудеться на красне місце, дякуючи своїй ініціятиві і енерґії свойого

населення. Чи він однак устоїться перед чужоземною конкуренцією, яка вже тепер сильно придавлює його, не знати. Мабуть доведеться й сербському королівству заплатити народню контрібуцію тим „великим союзникам“, що буцімто визволяли поневолені югославянські народи.

Подібні заходи, ставитися економічно й фінансово на власні ноги, робить і Румунія. Та вона безумовно працює під тяжчими умовинами, тому що політична ситуація ніяк не вияснена, а гроза з боку большевиків не то не зникла, а навпаки побільшується. Щоби поправити валюту, лагодиться румунський національний банк виєднати в правительства закон, на підставі якого весь приватний золотий скарб переходить за певним відшкодованням в державну скарбницю, щоби зміцнити почву покриття виданих паперових нотів. Далі силкується уряд зискати заграничну валютову позику, при чім ґаранцією для чужих вірителів мала-б служити державна гіпотека, записана на всі ліси румунського королівства. Чи цей плян удасться, не можна з'гори сказати. Та він безумовно свідчить про енерґічні заходи Румунії, вирватися з сучасного застою економічного життя і поставити нові основи під відбудову народнього господарства.

Тільки на широких просторах України панує жах і мовчання.

Україна.

Наради в Камінці. В Камянці Подільському в останніх числах грудня місяця м. р. відбували міжпартійні наради в звязку з ситуацією на Україні. З чільних представників партій там зараз находяться: п. Голубович — від соціял.-революц., п. Романченко — від с.-дем., пп. Вротновський-Сивошапка, Медзвицький й Фльоринський — від нар.-республ., пп. Корчинський, Русова, Старицька-Черняхівська — від соц.-фед. і п. Липа — від соц.-сам. Всі партії стали на тому ґрунті, що законним правительством може бути лише те, яке є на Україні; конкретно: Правительство Мазепи. Партії стараються навязати стосунки з цим Правительством, а де-які їхні члени починають вже виїзжати на Україну, хоч це звязано з великими труднощами. Настрій поміж партіями бадьорий; взаємовідносини там не мають такого гострого характеру, як за кордоном. Більшість партій стоїть на ґрунті консолідації всіх громадянських українських сил.

Ен-ери й реорґанізація кабінету Мазепи. В деяких варшавських ґазетах в звязку з чутками, що має бути реорґанізований кабінет п. Мазепи, названі були конкретно кандидатури пп. Золотницького й Медзвіцького, як представників Української Народньо-Республіканської Партії в цьому кабінеті. Нас прохають повідомити, що Центральний Комітет партії ен-ерів не провадив ніяких переговорів в справі вступу своїх членів до реорґанізованого кабінету.

Орґанізація української армії. „Tribuna“ пише, що Пілсудський після нарад, які він відбув з Петлюрою, рішучо вирішив допомогти орґанізації української армії. В найближчому часі за допомогою польських інструкторів почнеться формування цеї армії. На чолі її має стати отаман Удовиченко. Її задача — боротьба з большевиками.

Военна ситуація на Поділлю. „Dziennik Ludowy“ подає під цим заголовком такі інформації: „Червоні відділи, що заняли були Жмеринку, дійшли до Межибожа і Деражні. Це одначе партизантські відділи, а не реґулярне військо. Відділи війська Мазепи йшли разом з червоними відділами і остали в напрямку Вапнярки. Польські війська розоружують села в околиці Проскурова. Після інціденту з ляшковецькою і клімашівською республікою селяне віддають зброю добровільно, а коли ні так їх опір — нищиться силою“.

Формування української протибольшевицької армії. „Нова Рада“ сповіщає, що в найближчих днях має початися формування української армії із частин, які перейшли з отм. Петлюрою на територію, окуповану Поляками. Армія має виносити

одну боєву дивізію і одну запасну бриґаду. Отаманом сеї армії назначено отм. Удовиченка, шефом штабу полк. Безручка. Призначення армії є борба з большевиками. Осідком кадри має бути Ланцут. Незрозуміле нам тільки, чому в цім случаю держиться українських офіцерів в Ланцуті серед таких непригожих житєвих відносин. Живуть вони в бараку з повибиваними вікнами; сплять на звичайних прічах а санітарні відносини грозять кождої хвилі небезпекою.

В чиїх руках Одеса? „Daily Express“ довідуеться, що військо Денікіна покинуло Одесу. З Москви телеґрафують, що Одеса занята повстанцями. Віденська преса підтверджує чутку про те, ніби Одеса занята українським військом.

Вісти з Київа. Після вістей одержаних „Россією“, положення в занятім большевиками Київі представляеться так: В кілька днів по заняттю Київа сформувалося там совітське правительство, що складаеться виключно з Українців — представників лівих есерів і комуністів, яке проголосило „Українську Соціялістичну Республіку“ зовсім самостійну і звязану з совітською Росією лиш часово на почві боротьби з спільними ворогами: добровольцями, Поляками і петлюрівцями. Місця комісарів заняли особи, нікому досі незвісні. З „старих знакомих“ можна назвати лиш Мануільського. Між комісарями Раковського нема. В виголошеній довгій мові в мійськім театрі в Київі дав Мануільський ці інтересні обяснення що до тактики большевиків до України: Лєнін — сказав він — ніколи не був противником самостійної України. Перешкаджав в її визнанню лиш Троцький. Але тепер Троцький став також сторонником самостійної України. Від нині буде Совітська Україна як совершенно самостійна соціялістична держава, в нічім не зависима від Росії. Великоруські червоні війська очистять землі Совітської України. А їх заступлять українські червоні війська. Формовання цеї армії поручено ославленому „отаманові“ Зеленому, що тепер перебуває з своїми відділами в Київі. Заряджено загальну мобілізацію, при чім „буржуї“ призначені виключно до служби в запіллю і до адміністрації. Червоні війська тілько переходять через Київ і машерують на полудне і на полудневий схід. По всій імовірности операції великоруських большевиків розвинуться в напрямі на Крим, підчас коли на Одесу підуть українські червоні війська. В київських совітських інституціях появилися знакомі фіґури: Мартянов, Ауссем, Затонський, Юрій Пятаков, Серґій Бакинський, Лев Морозів, Едмунд Космачевський, Шпіґель, Ґрановський, Куґель, Фрідріх, Введеаський, др, Хайкіс, Цімберґ, Іткинд, Лівер, Лєсова, Духовний, Амтаницький, Александрович, Фарбмая, др. Лєвін, Гадес і инші. Відновили свою діяльність „Австро-совѣтъ“, що займаеться справами народностей бувшої Австро Угорщини; комітет пропаґанди; зїзджаються члени „восточно-галиційскаго совєтскаго правительства“; з них вже приїхали до Київа Галичане-комуністи: Баран, Рибак і Левицький. Для того „правительства“ віддали окреме поміщення на Крещатику ч. 41, квар. Но. 18. Число жертв не піддається рахункові. Лукіянівська тюрма, бувший царський дворець, Бендерські касарні і варєте „Аполло“ переповнені арестантами. Положення тих нещасних розпучливе. Межи Київом, Полтавою і Харковим заведено вже залізнодорожну комунікацію — два рази на тиждень. Доступ до поїздів лише за перепустками, видаваними комендантом міста, комісарем району і „чрезвичайкою.“ Хто такої перепустки не має, того стріляють. — В Київі голод.

Приїзд до Варшави Мацієвича та ин. „Вперед“ сповіщає, що до Варшави прибули посол проф. Мацієвич, Олександр та Микита Шаповали. Цими днями отаман Ол. Шаповал їде на Україну, а М. Шаповал до Букарешту.

Смерть Андрія Шмігельського. Помер в Проскудові від сипняка видатній галицький соціял-демократ, перший соціялістичний посол до галицького сойма та член Національної Ради Андрій Шміґельський.

Е. Х. Чикаленко інтернований. До Відня дійшла чутка, що відомий український діяч Е. Х. Чикаленко інтернований Поляками біля Перемишля. Йому не вільно виїзжати з села.

„Громадській Думці“ пишуть про повстанчий рух на Україні: На днях відбувся зїзд представників повстанчих ґруп. У повнім порозумінню з большевиками є тільки боротьбісти. Зрештою справа мається так: повстанці держать місцевости, які зайняли в боротьбі з Денікіним. В ті місцевости большевики не встрявають. Буває

так, що большевики мають в руках кінцеву й початкову стацію, а посередині повсганці. Значить — тиха згода. Тілько Махно не втерпів: виступив проти большевиків. Його ґрупу в части розбили, є навіть поголоска, що попав сам Махно в полон, одначе частина Махнівців все таки держиться на Катеринославщині. В Київщині є три ґрупи повстанців: 1. під проводом Омельченка держить Черкаси-Смілу (ґрупа Зеленого), 2. під проводом Волинця держить Гайсин-Липовець-Жидівську Греблю і 3. (найчисленнійша) під проводом Тютюнника держить Умань-Канів-Білу Церкву-Васильків. Крім цих є ще такі ґрупи: повстанці-републиканці, зорґанізовані членами Центральної Ради, централісти-самостійники, які обстоюють зєдинення всіх українських земель, і ґрупа Волоха на лінії Звягель-Житомір-Коростень. Одесу зайняв отаман Омелянович Павленко разом з боротьбістами. Заряд міста спочиває в руках комітету соціялістичних партій (українських, російських і жидівских). Боротьбісти виступають тут як представники большевиків. Як улаштуються відносини тих всіх ґруп до большевиків, годі поки що сказати. Всеж є надія, що повстанці зійдуться на одній плятформі. Заповідю цього зїзд їх представників.

Повстання проти Поляків. В проскурівському повіті вибухло повстання селян, обурених звірствами Поляків. Повстання перекинулось на дубенський повіт. Ціле населення поголовно береться за зброю. Повстанням охоплений також ровенський повіт. Повстанці розбирають залізнодорожний шлях і нищуть всі польські военні склади.

Проскурівські міліонери. Підчас евакуації Проскурова були пограбовані місцевими селянами ваґони з державним скарбом. Через те деякі селяне з околиць Проскурова в скілька годин стали міліонерами і закупили в Проскурові чуть не цілі квартали розграблені і всі золоті речі, котрі Директорія реквізувала в Київі.

Скарби Петлюри — байкою польської преси. „Nowa Reforma“ доносить з Варшави: Пресове бюро тутешньої української дипльоматичної місії розіслало комунікат в справі т. зв. скарбів Петлюри. В комунікаті подається до відома, що Волянський, у котрого знайдено золоті монети, не був адютантом Петлюри, тілько чурою одного з українських офіцерів, якого обікрав, і за це буде відповідати перед судом. Що торкається дому при Алеї Рож, то купив його не Петлюра, а українська місія купила його ще в падолисті м. р. Спростовання польська преса промовчала.

Пашківська республіка, що, як ми свого часу доносили, була на північ від Проскурова та оголосила себе зглядом всіх „невтральною“, получилася з большевиками. Мужики взяли оружжа і пішли до червоної армії.

Большевицька аґітація. В районі Шепетівки, Проскурова і Староконстантинова, як сповіщають польські часописи появилась сила большевицьких аґітаторів. Аґітація ведеться проти Польщі і польських політиків.

Старі способи під новою назвою. Большевицьке радіо сповіщає, що на основі угоди між Совнаркомом і всеукраїнським Ревкомом в районі південно-західнього фронту України твориться „Українська трудова армія“. Завдання української трудової армії досить скромні — здобування у селян хліба, палива, сирівців і охрана порядку. В розпорядження командування української трудової армії передаються резервні частини із запасних частин фронта в розмірі не меньше армії (?) і ці частини будуть використані як робоча сила. Ранійш роботу по здобуванню на Україні для Великоросії хліба виконували китайські, латишські та матроські „полки“.

Польська влада на Україні. Ґенеральний комісар окупованих українських земель, пан Мінкевич, приступив до орґанізації цивільної влади на цих землях. Будують вони поділені на два округи: Волинську з адміністративним центром Луцьком й Подільському — в Камянцю-Подільському. Що-ж до Центрального уряду цих земель, то буде він мешкати тимчасово в Варшаві. Заступником ґенерального комісара призначено пана Ев. Старчевського.

Україна і Польща. Міністер праці тов. Безпалко мав — як подає варшав, — ський „Robotnik“ — в клюбі польських соціялістичних послів у Варшаві з ними довшу розмову. „З початку український рух—говорив тов. Безпалко—мав радше ціху суспільних змагань, мало освідомлених національно народніх мас. Але два літа піднесли та скріпили у них національну свідомість. Супроти уряду окупантів Скоропадського, російських большевиків і Денікіна зродилося сильне почуття потреби

власного демократичного українського уряду. Український хлоп відріжняє добре чужий накинений уряд від свойого власного. Бажає він спокою і такого уряду, який відповідав-би його потребам. З Росією порозуміння є неможливе супроти ворожого становиша до независимої України. Хочемо порозуміння з Польщею, бо маємо в цьому спільний інтерес. Польська окупація на Україні не може очевидно зєднати собі симпатій українського народу і може тілько скріпити небезпеку большевиків. Тільки Україна національна, Україна як независима держава, може бути запорукою від большевизму". На запит польських товаришів заявив тов. Безпалко, що польська воєнна акція на Україні відбувається без порозуміння з Українцями. Ніякого договору між Польщею і Україною нема. Українська делеґація зложила свою декларацію польському урядові та заявила йому своє становиско і сказала, чого домагається. На цю декларацію польський уряд не відповів. Найважніщою поміччю для України було-би признання її независимости та знесення бльокади. До тепер пр. ні Польща, ні Румунія не перепускають санітарних ні медичних середників, які український уряд закупив в Празі і у Відні. Тимчасом Україна переходить це справдішне дантейське пекло. Навязання торговельних відносин можливе є тільки за посередництвом кооператив.

Воєнна добича. В польських часописях читаємо: Командант автомобілевої ґрупи Богуцький працює від двох тижнів над зінвентаризованням наших воєнних добичей (??) в Камінці і Проскурові. Показується тепер, що з покинених Українцями в Камянці автомобілів майже всі є здатні до ужитку. Там взято також маґазини повні автомобілевих ґум. В Проскурові знов забрано крім трьох ваґонів, наладованих автомобілями, ще 160 автомобілів, з котрих около 40 дасться вкоротці урухомити.

Галичане проти Поляків. Як сповіщає большевицьке радіо з Харкова, галицькі війська перейшли до совітської влади для боротьби з спільним ворогом — польськими панами.

Спростування А. Лівицького. Голова надзвичайної української дипльоматичної місії тов. А. Лівицький, обїхавши табори наших полонених в Рівнім і Луцьку, удався до Камянця, щоби там особисто пересвідчитися про відносини між польськими і українськими властями. З дороги до Камянця надіслав нам тов. Лівицький письмо, в якому подає слідуюче: „В „Kurjer-i Polsk-ому" появилася неправдива замітка про реорґанізацію українського уряду. Другого дня поміщено там спростування. В Вашій ґазеті був передрук замітки, а спростування, здається, не було. Прошу зазначити, що ця звістка не відповідає взагалі дійсности, бо про зміну кабінету ніяких намірів нема. Зокрема дивно писати про моє „премієрство" в кабінеті, який складався-би „виключно" з буржуазних партій. Зараз у нас істнує кабінет Мазепи, іменем якого я працюю і з яким в зносинах є головний отаман Петлюра. Для технічних справ, для всяких асіґнувань і підпису всяких актів я виконую обовязки голови ради міністрів, бо після смерти т. Одрини я був назначений заступником премієра. Обовязки державного секретаря виконує товариш міністра Христюк (с.-р.). Праві наші партії раніше думали про зміну кабінету, а тепер і вони залишили цю гадку. Ми тримаємо контакт з Мазепою."

Роспач камянецьких крамарів. Ще не висхла фарба на нових вивісках написаних „українською" мовою, як знов треба платити малярам. Польський комендант вивісив оповіщення, що з огляду на приєднання Камянця до Польщі, вивіски повинні бути написані мовою польською з перекладом на українську або російську (!). Коли з наказом переписати вивіски на українську мову крамарі бігали за порадою як писати по українськи до професорів Університету, то до кого вони звернуться тепер?

Як тікають з Кам'янця. Не маючи змоги винести панування польского коменданта, багато громадян тікає з Кам'янця. Одні тікають пішки без „przepust'ок". З таких утікачів 8 чоловік застрелено польськими патрулями. Це все здебільше військові, що не хотіли „їхати до Ланцуту". Другі здобувають, вистоюючи з 4-х год. ранку до 1-ої год. дня у черзі przepust'ку і купують пару коней, віз харчів, кожух — їдуть до Київа або до Винниці, або просто „до наших". Але це коштує дуже дорого, і позаяк Поляки „реквізують" коней, то часто кінчається тим, що доводиться вертатися пішки до Камянця.

Архієрей Пімен і денікінські розїзди. Арх. Пімен-Кам'янецький пастир, який завше був ворогом автокефалії української церкви і не визнавав ні українського сіноду, ні потреби в українізації духовенства, став останніми часами „попустітельствовать“, а саме дозволяв службу правити в українській мові і перестав гостро виступати проти України. Але коли стали наближатися денікінські роз'їзди, зараз же рішучо заборонив відправляти службу Божу по українськи навіть в церкві Українського Камянецького Універсітету св. Сіцінському. Не відомо, як вплинула на цього пастиря польська окупація і руїна мрій про єдиную неділимую.

Боротьба проти Денікіна. Перебігці від Денікіна видали в своїй імени відозву, в якій закликують до боротьби з Денікіним на Кубані і Кавказі. Як повідомляє часопись „Юґ“ решта Денікінців вибрала собі нове правительство.

З українського жіночого руху. Леді Аберден зацікавилась орґанізацією українського жіноцтва. Відозва Українок, звернена до жіноцтва цілого світу, зробила велике враження. Вона висловила бажання зробити орґанізацію українського жіноцтва філією „Міжнародньої Ради Женщин“, в котрій є президенткою. Заграничні орґанізації жіноцтва вже порозумілися в цій справі з маркізою Аберден. Вони згодилися з нею на створення одної віцепрезидентури, яку віддано би Українці, членові українського парляменту. З другої сторони. княжна Едм. де Поліняк заявила Українкам в Парижі, що вона дуже цікавиться українською штукою. Вона захоплювалась українським національним хором і є переконана, що той хор буде мати в Франції все великі успіхи. В Парижі повстав „Союз українських жінок“ під президентурою п. М. Лозинської.

Польща.

Червоні війська на кордонах Польщі. Як повідомляє „Gazeta poranna“, відділи червоної армії, які оперували в Сибіру проти Колчака, перекинені над Березину.

Польський нарід бажає спокою. В числі 23 „Naprzod“-а читаємо: „Патек мусить привести росказ коаліції з Парижу. До якого часу буде трівати такий стан річей, так для нас шкідливий? Чи-ж ми не можемо здобутися на незалежне розвязання питань миру й війни, на якій не французька й не анґлійська, а польська леться кров! Коаліція хоче війни з Росією большевицькою, війни, яку-б провадила Польща; й хоче миру, який би не Польща, а коаліція здобула. На такі бажання Польща погодитися не може. Маси народні в Польщі жадають миру! Раз Росія мир пропонує, і його потрібно як найскорше прийняти. Бо війна їсть Польщу.

Постанова польських робітників. Рада делеґатів польських незалежних соціялістів обміркову..ала питання внутрішньої й закордонної політики й ухвалила резолюцію, в якій висловилася за федерацію й союз з тими сусідніми державами, що повстали на руїнах бувшої Росії й негайне припинення війни з совєтським урядом на підставі визнання обома сторонами незалежности таких народів: Литвинів, Латишів, Естонців, Фіннів, Білорусів і Українців.

Скільки коштує Польщі війна? На підставі внеску міністра фінансів пана Грабського до сейму в справі емісії марок довідуємося, що міністерство війни витрачує щомісячно до 800 міліонів марок на ведення війни. Протягом девяти місяців минулого року воно витратило $2^1/_2$ міліярдів марок, 200 міліонів карбованців і де-кілька соток тисяч франків. Цікаво зазначити, що в той час, як офіціяльна емісія марок виносить тільки 1 міліярд 350 міліонів марок, неофіціяльна, роблена поза згодою сойму, $4^1/_2$ міліярди.

Конституція в Польщі. В комісії конституційній роспочалися дискусії з приводу проєкту польського правительства в справі конституції. Відзначилися три напрямки: 1. Правиця спирає проєкт урядовий, який парлямент поділює на сойм, обраний на підставі загального (неповного) виборчого права й сенат, що мав би складатися з 70 членів, обраних соймом, 30 представників від орґанів самоврядування, 5 представників епископату, 13 представників вищої школи. Правиця, власне, ен-деки

йде далі: створення монархії в Польщі. 2. Вітосовці і Тоґутовці стоять на ґрунті „оборони прав“. Мусить вона складатися з 50 представників сойму, а також включати в свій склад представників адвокатури, професури, судів то-що. 3. Соціялісти обстоюють демократичний однопалатовий сойм.

Скульський хитається. Поміж людовцями, які спирали кабінет Скульського й давали йому невеличку більшість в соймі, виник конфлікт. Ліва частина людовців, так звана ґрупа „Визволення“ на чолі з послами Столярським і Понятовським, залишила клюб людовців і зараз обєднує всі селянські елементи на ґрунті: 1. демократичної конституції з однопалатовим соймом; 2 демократичної реформи земельної й 3. федерації з народами, які мешкають на Сході.

Треба мужности! „Temps“ пише, що треба великої мужности, щоб забирати Україну після поразок Петлюри й Денікіна, бо в цілому краю багацько зброї й амуніції. Поляки правлять в окупованих країнах за допомогою Українців, які схоронилися в Варшаві й які погодилися на тому, щоб Східня Галичина була прилучена до Польщі. (Прим. ред.: Треба мужности визнати, що; 1. поразка Петлюри випливає з причин, які створені тою французькою політикою, яку так ретельно спирав „Le Temps“; 2. що поразка Петлюри не єсть ще поразкою Українців, які боряться за незалежність України; 3. що нема таких Українців, які урядують в окупованих частинах України, бо там всюди провадиться польонізація і 4. що Східню Галичину віддала Полякам Франція, в чому має особливі заслуги „Le Temps“; що-ж до Українців, то вони ще не сказали свойого останнього слова.)

Дашинський і Вашкевич про Україну. Посол Дашинський в розмові з кореспондентом „Il. Krj. Codz.“ висловився в той спосіб, що Поляки не повинні йти на Україну й що вистарчає для Українців цілком допомоги „иншого ґатунку“ в їхній боротьбі з заборчими стремліннями Росіян. Так само гадає й лідер народнього робітничого кола, який катеґорично висловлюється в тому змислі, що Україна повинна мати право на незалежність.

Делеґація російська в Варшаві. Член делеґації Савинков заявив послові Сташинському, що його задача — орґанізація нової антибольшевицької коаліції, в складі якої Польща повинна відограти значну ролю. Але Савинков підкреслив, що незалежність Польщі, яку визнають російські політичні ґрупи, залежить від давнішої участи Польщі в боротьбі з большевиками. Другий делеґат російський, пан Чайківський, (особливо вороже успособлений що до України) зазначив, що Росія хоче сфедерувати всіх Славян, при чому в цій федерації Польщі було-б призначене почесне місце.

Польща забирає вже свої землі. Як повідомляє аґентство Вольфа, передача Німцями земель, відданих Польщі версальським трактатом, відбувається без всяких інцідентів.

Патек затримується в Парижі. Міністер справ заграничних, пан Патек, який мав вернутися до Варшави, затримується на якийсь час в Парижі. Викликається це тим, що він має дістати від Антанти певні роскази що до політики Польщі на Сході. Пілсудський надіслав до нього курієра з відповідними інструкціями.

Кореспондент німецький в Варшаві. Приїхав до Варшави др. Лєдерер, співробітник „Berliner Tageblatt“. Це перший кореспондент німецький в Польщі, який приїздить до Польської Республіки після версальського мирового трактакту. Доктор Лєдерер відвідав Петлюру, з яким відбув довшу конференцію.

Росія.

Дальші пляни Троцького. „Славянська Зоря“ подає відомости, що Троцький заявив на нараді: „Совітська армія складається з міліона людей. Весною начнеться загальний наступ на всіх фронтах червоної армії. Цей рік буде роком загальної революції.“

Війна проти голоду і холоду. З приводу Нового Року большевицький уряд в маніфесті до горожан совітської Росії, поздоровляючи з побідами військовими, оповіщує війну голоду і холоду, при чому висловлює надію, що і ця війна кінчиться перемогою.

Клюбні інструктори. Позашкольний відділ народнього комісара просьвіти запрошує всі субкомітети делеґовати у Москву на курси клюбних інструкторів слухачів.

З'їзд професійних союзів. Всеросійський з'їзд професійних союзів має відкритися 1. березня.

Большевицька аґітація. Як передають перебігці, настрій польського тилу є бо ьшевицький. Леґіонери сильно інтересуються большевицькою літературою. Жадно читають большевицькі часописи. Польське правительство переслідує леґіонерів за читання часописів.

Російскі театри. „Руское Дело“ з сумом констатує повний занепад театрів у Росії: „Прекрасні російські театри нагадують тепер станційні буфети третьої кляси“.

Тюрма замість кари на горло. „Руское Дело“ повідомляє, що особам, яких було засуджено большевиками на смерть, тепер, в звязку зі знесеннєм кари на горло, смертну кару замінять довічною тюрмою.

Здобич большевиків на Денікінському фронті. Згідно повідомленю з Москви червона армія забрала у Денікіна з 21. грудня до 9. січня: 25400 полонених, 660 гармат, 50 бомбометів, 11 танків, 2 броневики, 660 кулеметів, 13500 набоїв гарматніх, 137 двоколок, 30 ящиків для набоїв, 200.000 набоїв, 9 бронепотягів, 258 паротягів, 5886 ваґонів, більшість з нах навантажених, 1650 коней, 8 авто, 4 аероплями, 1 авіаційний парк, 1 станцію радіотелеґрафну, 1 автомобільну майстерню, 2,000.000 пудів вугля, багато складів фуражу, харчів та одягу. Крім того захоплено багато військового матеріялу, кількість якого ще не підраховано.

Самі признаються. Бувший член тимчасового уряду Гучков в розмові з кореспондентом „Berliner Tageblatt“ так висловився з приводу „суровоі диктатури“ в тих місцях, де були добровольці: „В горожанській війні ексцеси неминучі. Але ексцеси це не політика“. На жаль ця „не політика“ розмножила большевиків в запіллю Денікіна. Звичайно на жаль для Гучкова.

Армія Колчака. Париж, 19. січня. Гавас повідомляє: В Токіо дістали підтвердження того, що армія Колчака цілком розпалася і попала в полон.

За увільнення Колчака. Пекін, 19. січня. Згідно повідомленню з Харбина представник союзників звернувся до франпузького ґенерала Яніна з проханням увільнити Колчака з рук роволюціонерів. Революціонери арештували в Іркутську більшість міністрів Колчака.

Положення в Сибірі. „Голос Росії“ пише: Поки що невідомо, кому належить влада в Сібірі. Трудно сказати, чи вдається соціялістам-рев. затримати наступ большевиків. Згідно повідомленню „Temps“ влада належить соц. рев., які висловлюють бажання боротися з большевиками, але завдяки своїй неорґанізовності не зможуть поставити опір проти большевиків. Представники Анґлії, Франції, Америки і Японії перебувають в Читі — 600 верст на схід від Байкалу. Семьонов майже не має війська. Його салдати розбіглися, або здеморалізувалися. Місцевости на захід від Байкалу перебувають під владою революціонерів, які готові з'єднатися з большевиками. Большевики ведуть пропаґанду навіть в Монґолії. Згідно повідомленням з китайських джерел анґлійські і французські офіцери звернулися до ґубернатора Сін-Кіанґа, західньої провінції Китаю — за дозволом на переїзд через китайські землі.

Міжнароднє життя.

Подяка Італії. Представники України, Литви, Латвії, Грузії і Азербейджану в Парижі вислали до президента італійського парляменту Орляндо телеґраму, в якій дякують за те, що італійський парлямент перший в Европі підняв питання про визнання самостійности тих держав.

Гельзінґфорська конференція. 17. січня о 4 год. по полудня в Гельзінґфорсі відкрилася конференція з представників окрайних держав колишньої Росії. Конференцію відкрив фінський міністр Венноля, обраний головою президії. Товаришами голови обрано представника Польщі Василевського, представника Естонії премер-

міністра Теннісона, представника Латвії міністра закордоних справ Меєровича і представника Литви міністра закордоних справ Мавніуса. В президії будуть обмірковуватися загально політичні питання. Щож до ріжних технічних питань, то для їх обмірковання обрано ріжні комісії. Міжнаціональна комісія має розвязати питання про кордони між поодинокими державами. Далі обрано комісії для справ оборони і комісію для економічних справ. Комісії вже сьогодня розпочали свою діяльність. „Berlingske Tidende“ з приводу відкриття конференції повідомляє, що Антанта з великим інтересом ставиться до майбутніх праць конференції. Анґлія послала конференції своє привітання і доручила своєму представникові в Гельсінґфорсі що-дня посилати до Льондону докладні звіти про діяльність конференції. Згідно з відомостями з Гельсінґфорсу на гельсінґфорській конференції прийшли до згоди по цілому ряду питань, що до теріторіяльного розмежування і проведення кордонів між окраїнними державами з Совітською Росією. Праця пішла значно з більшим успіхом після того, як антанта рішила зняти з большевицької Росії бльокаду. Члени конференції після цього моменту стали більш активними. Можна сказати, що політика надбалтійських держав, що до Росії під цей час наближається до тої політики, яку проводила лише одна Естонія.

Большевики й Поляки. Підтверджується, що рада народніх комісарів надіслала до Варшави конкретну мирову пропозіцію. Мимо того, в Росії зростають і набирають популярности гасла війни з Польщею, як фортеці антантської реакції. Миродайні польські політичні чинники зараз опрацьовують проєкт антибольшевицького естонсько-латишсько-польського військового союзу.

Польща і Литва. Товариш військового міністра литовської републіки Неркас говорив, що польсько-литовські відносини все більш загострюються. Польські війська вступили на литовську землю і тим самим порушують польсько-литовську згоду. Польща не бажає повертати Литві, занятій польським військом, цілком литовський город Вільну. До того часу коли Польща не відмовиться від своїх аґресивних намірів що до Литви, Литва не знайде для себе можливим вступати в який тонебудь союз, в якому братиме участь Польща. Одинокою надією Литви є майбутній балтійський союз, під давлінням котрого Польща повинна буде відмовитися від всіх своїх занадто великих намірів.

Діллон про польсько-українські взаємновідносини. В новій книжці Діллона про історію конференції мирової в Парижі знаходимо такий інтересний уступ: „Після першої поразки Галичан український міністер закордонних справ, який знаходився в той час в Відні (очевидно, пан Темницький?!) запропонував Польщі заключення особливого договору поміж Україною й Польщою на підставі одмовлення від Галичини й віддання українського війська під верховне зарядження польського галицького штабу. Цьому спротивилася рішуче польська делеґація в Парижі“.

Сазонов про Польщу. В „Ґазеті Варшавській“ уміщено допис паризького кореспондента, який мав бесіду з паном Сазоновим. Сазонов заявив, що Росія (денікінівська) визнає за Польщею право на незалежність, при чому польсько-російським кордоном може бути лише демаркаційна лінія, вироблена між Росіянами й Поляками 8. грудня 1919. року. Опріч Галичини Росія може зректися на користь Польщі ще Холмщини й білостокського округу. Що-ж торкається Віленської, Ґродненської і Волинської ґубернії, не може бути жадної мови, що-б їх дістала Польща. Так само Росія не дозволить, що-б Естонія, Латвія або Україна стали самостійними державами.

Большевики і Азербейджнан. Із телеґрами Чічерина до азербейджанського міністра закордонних справ: Московське совітське правительство на превеликий жаль мусить констатувати, що радіотелеґрама азербейджанського міністра закордонних справ Ханхойського від 14. січня не заключує в собі прямої відповіди, на предложення заключення між російським і азербейджанськими військовими командами згоди про спільну діяльність проти Денікіна. Телеґрама кінчається словами, що совітський уряд зістається однак при свому предложенню і сподівається, що зроблений ним крок не залишиться без успіху.

Грузія і Адзербейджан як антібольшевицькі тампони. З Парижу повідомляють, що Грузія і Адзербейджан заявили про свою повну готовність перешкоджати

большевикім шлях у Центральну Азію, звичайно лише в разі піддержки муніцією від Західних Держав.

Крім держав тампонів. Анґлія готується вжити широких заходів для війни у Малій Азії і Месопотамії. Головнокомандуючим Месопотамської Армії намічено Джемса Холдана.

Анґлія і большевики. Анґлійці доводять до кінця підготовчу працю посадження на кораблі 10.000 солдатів для відправки їх на Кавказ.

Анґлія — проти большевиків. „Temps“ повідомляє, що велика військова акція Анґлії на Кавказі проти большевиків не є можлива. Буде лише післано інструкторів і матеріяльну допомогу кавказським народам, яких вже визнано, щоби допомогти їм в боротьбі з большевиками.

Анґлія — для большевиків. „National Tidende“ повідомляє, що Анґлія хоче виконувати вже досконально розроблений проєкт постачання до Росії харчів і машин. В анґлійських портах вже стоять пароплави, навантажені цими товарами, і з союзом російських кооперативів вже налагоджено офіціяльний радіо-звязок, а також до Росії вислано особливу комісію в цих справах. Очевидно, що Анґлія незабором визнає Совітський Уряд.

Економічна хроніка.

Цукор на Україні. Польська торговельна місія закупила на Україні 240 ваґонів цукру. Ваґони чекають на льокомотиву, якаби їх відвезла до Галичини та на разі вона їде туди чер пашиним ходом.

Одеська біржа. Цікаві відомости подає нам одеська біржа від 24. грудня минулого року: Анґлійський фунт 2600 рублів, ліра 65 рубл., франк 75—83 рублів, турецький фунт 330 рубл., німецька марка 35—38 рубл., австрійська корона 8—12 рубл., золотий десятирубл. 2600—2700 рубл., царські 100 рубл. 420 рубл., діаманти за карат 80—90.000 рубл.

Нафта в Баку. „Славянськая Заря“ пише: З часу ліквідації большевизму на Кавказі, нафтова промисловість помало починає вертатися до нормального стану. Цілковите її відродження затримується відсутністю торговельних зносин. Тепер в одному лише бакинському районі добувають 25-30 мілліонів пудів в місяць. В кінці листопада минулого року запаси нафтових продуктів в Баку досягали 250 міл. пудів. Майже цілковита відсутність ринків збуту зробила би положення нафтової промисловости дуже тяжким. На поміч прийшло правительство Азербейджана, яке дає ссуди під здобуту нафту. Ці ссуди ідуть на виплату робітникам. До жовтня 1919 року було видано більше 350 міл. кар. таких ссуд.

Чехословацькі товари для Південно-східньої Росії. 7. грудня відбулася нарада представників кредітових союзів південного Сходу Росії в справі роспойовування закуплених в Чехо-Словаччині товарів поміж союзами.

З українського життя на чужині.

Кол. членом Директорії п. Макаренком призначена ревізія Українського Посольства у Відні. Члени ревізії — Гаєвський, Семака і Кушнір В. приступили до роботи.

— —

Серед українського віденського громадянства виникла думка орґанізувати для маленьких дітей українського робітництва дитячу школу-садок. Підшукують помешкання і учительський персонал. Ініціятива здибає великі перешкоди в просторах Відня, зза котрих трудно буде збирати дітей часто до школи.

— —

Розпорядженням консультанта по справам міжнародньої політики при п. Макаренкові М. Ковальським звільнено з посади радника Будапештської Української Місії п. М. Шрага. Сподіваються, що увільнений радник цими днями отримає нове високе призначення.

— —

Колишній радник будапештської місії М. Іл. Шраг призначений радником української місії до Анґлії. Послом залишається А. Д. Марґолін.

— —

Зачинився в Букарешті за браком коштів відділ віденської санітар. місії по справам полонених. В Букарешті залишилось ще коло 1000 полонених без взякої допомоги.

— —

Відїхав до Риму вик. об. голови італійської української місії п. В. П. Мазуренко.

— —

Збирається відїхати до Риму аташе італійської місії Олесь.

— —

Прибули до Відня Посол Галаґан, М. Шраг — радник Будапештянського Посольства, артистка Н. М. Дорошенко, Д. Ів. Дорошенко. Гол. Іт. Інф бюро М. М. Ереміїв, публіцист Ол. Ковалевський, Юр. Русов, Голова Опукса А. М. Сербиненко. Виїхали член Опукса Перепелиця до Італії, публіцист Хомик, поет Олесь і журналіст Вол. Кушнір до Берліна.

— —

Прибув кур'єр з Варшави до Віденського Посольства. Нових інформацій з України, в порівнанню з наведеними в попереднім числі „Волі," він не привіз.

— —

Кол членом Діректорії п. Макаренком видано наказ членам місій ні в якому разі не брати участи в закордонній нараді представників Українського Громадянства.

— —

Між будапештським українським послом Галаганом і представником Галицької Національної Ради Біберовичем вийшли невеличкі непорозуміння ізза того, що п. Біберович почав видавати паси Наддніпрянським Українцям, котрих потім нехотів ніхто візувати.

— —

В звязку з опублікованими в одному із останніх чисел „Українського Прапора" відомостями, а також в звязку з тим інциндентом, який виник на ґрунті фінансових непорозумінь в Швайцарії між п. В. Кушніром і скарбником паризької місії п. Пілінським і закінчився „травматичними поврежденіями" для п. В. Кушніра (наша редакція довідалась про це тільки недавно), ми заявляємо, що п. Вол. Кушнір не є співробітник „Волі" і зараз ніякого відношення до нашого видання не має.

— —

Ходять чутки, що Опукс в найближчі часи думає вивезти з Франції закуплене у Американців військове майно в иншу державу, що-б по змозі його зліквідувати в найближчі часи, або перевезти на Україну.

— —

Один із наших послів за кордоном ультімативно заявив, що коли при видачі грошей на удержання посольства гривня не буде прирівнена принаймні до чеської корони, він подає до демісії разом зо всею місією.

— —

До Праги прибув на кільки днів з Карльсбаду М. Ю. Шаповал. Він значно одпочив і може вже приступити до літературної роботи. В даний мент М. Ю. Шаповал роспочав три великих праці: „Історія української революції", „Соціялізація життя" й „Земельна справа на Україні". Пише він також і вірші, які мають вийти четвертою книжкою.

— —

Бувший міністр О. Жуковський закінчив великі мемуари, які стосуються першого періоду української революції (з часів Ґенерального Секретаріята до повстання Директорії). Мемуари містять надзвичайно багато цікавого фактичного матеріялу й характеристики окремих громадських діячів.

— —

Український журналіст Ол. Ковалевський, який прибув щойно до Відня, пише в даний мент роман з життя української студентської молоді під заголовком „На передодні".

— —

Нам пишуть з Риму, що пан посол Антонович нарешті дістав оріґінал роспорядження Уряду, котрим він відкликається на Україну. Як відомо, на всі попередні відношення і телеґрами Уряду він висловлював певність, що зайшла телеґрафна помилка. Сподіваємось, що на цей раз, звичайно після гострої експертизи підпису премієра, намір буде мати потрібні наслідки.

— —

Подане нами в попередньому числі „Волі“ повідомлення, що має „нарешті“ зібратися кворум „Оцукса“ оказалося невідповідаючим дійсности, бо один з членів п. Перепелиця несподівано виїхав до Італії. Подорож пана Перепелиці носить настільки тайний дипльоматичний характер, що навіть решта членів „Оцукса“ не має поняття про його місію.

ОГЛЯД ПРЕСИ.

Проф. М. С. Ґрушевський цро події на Україні.

Ми — Українці старої ґенерації — привикли бачити пов. професора то лівим кадетом, то трудовиком, то народним соціялістом. Остатні роки якась живуча вода бризнула на одного з велетнів української історії і перетворила його в лівого ес-ера. До революції ми знали одного Грушевського. Упертого, енерґійного побірника української ідеї. Після початку революції зі старим професором сталась овідійова метаморфоза: він зліз з „іконостату“ і повернувся до дитячих років. Проповідь провіденціяльного призначення Українського народу показати „світ мирові“ — соціялізацію землі, націоналізацію банків et cetera найшла в особі Грушевського найкращого виконавця. Але коли дійшло до здійснення ідей, котрі в проповіді так чудесно звучали, то пан професор мусів виїхати з „соціялістічного раю“ за кордон, купно з иншими однодумцями, і повернутись до старих методів боротьби за визволення України. Зараз ми маємо перед собою надрукований в „Свободі“ надзвичайно інтересний привіт Грушевського американським Українцям. Шановний історик цілком обєктивно зводить підсумок роботи за остатній рік його партійних друзів і товаришів: Всеволода Голубовича і Со., і приходить до тих-же сумних висновків, до яких прийшла і „Воля“ недавно, а власне:

Знаємо, що тепер на Україні кожде село, кожда громада фактично стала самостійною республикою, і полишена цілим світом на свої власні сили та розум, вона править у себе суд і розправу; борониться від злодійства і розбою; відбивається від ворогів; розділює землю; дбає про поживу і все. Не все те може йти гладко в таких трудних обставинах, але люд наш виявляє в тім великий орґанізаційний хист, велику розвагу — і велику свідомість, якої кілька літ тому ніхто ані в мислях не припустив би у нього.

Оттому не повинні ми тратити серця навіть від серіозних невдач або помилок, які неминуче мусять робитись в такій неймовірно трудній ситуації, в якій опинилась тепер Україна.

Весь світ проти неї.

Лівим, соціялістичним і радикальним кругам не подобається її боротьба з большевиками. Вони хотіли-б, щоб вона якось погодилась з ними і разом стала проти спільного ворога — всеросійської реакції, відроджуючогося царизму. І ліві українскі круги весь час дійсно шукали такого порозуміння, тим більше, що навіть і в основних поглядах не дуже з ними розходились, домагаючись власти трудовому селянству та робітництву (трудовий конґрес України, скликаний в січні, 1919.

так і прийняв радянський, совєтський, принціп, і я, яко його член і учасник усіх нарад, можу Вам посвідчити, що велика його більшість таки щиро і твердо, а не з якогось політичного маневру, стояла на совєтськім принціпі). Але московські большевики не вдоволялись тим, щоб Україна орґанізувалась яко совєтська республіка, з національним українським характером, самостійно від Московщини, ак як хотіли гого українські селяне (така резолюція була принята на трудовім конґресі в Камінці в березні, де ще я засідав яко почесний голова перед виїздом з України).

Московські большевики хотіли правити Україною та використовувати її для Московщини, а цього не хотіли позволити наші селяне, кажучи, що вони „проти комуністів, а за совєтський український устрій“, і воювались та бились проти цих „комуністів“, себто московських зайдів большевиків, що хочуть правити Україною.

В такім незвичайно труднім положенню, маючи нераз проти себе і лівих і правих, уряд Української Республіки рішив пошукати опертя у своїх найближчих сусідів на Заході, Румунів та Поляків, що їм також, як і Україні, відновлення єдиної Росії, чи царської чи большовицької, однаково грізне і небезпечне, та що вони через це підтримають Україну в боротьбі з большевиками і з Денікіним; дадуть їй те, чого вона не може дістати зза кордону безпосередно — амуніції, зброї, одежі і всього иншого, та виступлять за неї адвокатами перед державами антанти у справі признання Української Республіки та установлення з нею дружніх політичних і торговельних зносин.

Це справді лежало в інтересах обох тих сусідів, і колиб на чолі цих держав стояли досить розважні політики, та мали свобідні руки, може вони й поступили-б так. Але історія Польщі за кілька століть ще не дала нагоди бачити на чолі її політика, котрий розумів би, що доля польського народу може бути забезпечена щирим і чесним порозумінням з „братнім народом“ українським, а не спекуляціями на його трудне положення. Досі ми бачили тільки вічні такі спекуляції на українську слабість, гандльовання ворогами українського руху, вз надії, що з ними лекше можна буде поділитись українською шкірою.

Тепер Поляки дуже люблять говорити про щиру прихильність до Незалежної України свого президента Пілсудського, яко соціяліста, та складають всі вини на Дмовського з компанією. Ми не тратимо надії, що колись, з часом, коли польські хлопи та робітники поставлять на чолі своєї держави мужів, які кермуватимуть нею згідно з інтересами трудового польського народу, з ними лекше можна буде дійти до порозуміння. Але теперішніх польських керманичів мусимо судити по ділах їх! Бачимо, як вони поводяться в Галичині, і з того мусимо міркувати, чи можна дійти з теперішніми господарями польської республіки до якої небудь щирої згоди, хоч би навіть ціною найбільших уступок з української сторони.

З людьми, які, діставши Галичину від мирової конференції в тимчасову окупацію, нічого мудрішого не вміють показати як нищити українські школи та видавництва; виморювати українську інтеліґенцію голодом і тифусом по арештах; розгонити наших людей на чотирі вітри, — з такими мудрими політиками мабуть трудно договоритись про спільну акцію проти царської реакції!

Тим людям попросту вдарила до голови Ягайлонська ідея, і вони, не надумуючись над наслідками, спішать горнути на всі сторони, що коли небудь хоч хвилю, хоч по імени було під Польщею. Ще не діставши Галичини, вони поставили польську границю по Случ. Тепер, діставши від Петлюри у військовий депозит Камянець, вони вже тягнуть границю з Могилева Подільського на Житомір і далі на Гомель. Як ще трохи не ввірветься польська нитка, безпечно почуємо про границю з 1772 року. Але того мало! Вже чуємо зовсім поважні балачки про вихід Польщі понад Дністром на Чорне море!

Ті люде думають, що тепер, як в XV. століттю, коли ці краї лежали пустками, вони можуть собі по вподобі тягнути границі Польщі, не рахуючись з бажаннями і самоозначенням народів! Очевидно, вони стратили всяке почуття можливого і не можливого; ніякими здійсненими і можливими уступками не можна наситити їх неможливих апетитів і фантазій!

Тимчасом, не завсіди зручні переговори та заяви, які складалися представниками Українського Правительства на те, щоб позискати Поляків, задалеко посунені чемности чи заспокоєння (ми досі не знаємо ні їх точних текстів, ні докладних подробиць) викликали невдоволення та підозріння серед наших галицьких братів; створили те, що найстрашніше може бути в теперішній хвилі: внутрішний розлом, обопільні підозріння та обвинувачення в зраді! Хто зна, чи не без зручної чужої руки пійшли вісти про далекосяглі уступки, зроблені чи запроєктовані Польщі, а потім, чи рівнобіжно з тим, про переговори Галичан з Денікіном та перехід їх на його сторону. Цілий місяць про цю галицьку зраду кольпортувались відомости на всякі способи по світовій пресі, поки справді сталось це лихо, це внутрішне роздвоєння, яке наповнило зневірою своїх, а наших ворогів радостю й надією на неминучий упадок для української справи! Розуміється, українська справа через те не згинула; озброєний український нарід, українські повстанці, приняли на себе тягар боротьби. Але шкода всетаки сталась велика! Розбито фронт, з мало оправданих мотивів передано в польські руки Поділля, утруднено і скріплено той внутрішній розбрат, який треба вважати найбільшою небезпекою!

Цю небезпеку всіми силами треба знищити! Коли в справі Галичини були дійсно дані які небудь далекосяглі заяви без відома й участи представників Західньої Области, вони мусять бути однодушно всіми представниками українського народу уневажнені яко неправосильні. Делеґації Української Республіки та її Західньої Области свого часу зробили досить рішучі заяви мировій конференції — запротестували проти того, щоб хто небудь мав розпоряджати західніми областями українськими проти волі їх населення, і на цім мусимо стояти. Що хто-б не робив з Галичиною, її воля належати до України може бути відмінена тільки самою людністю Галичини. До того-ж часу держави антанти, коли вже поробили ріжні зарядження в Галичині, повинні подбати про те, щоб її населення не терпіло біди і насильства наслідком цих заряджень!

Тому, що Поляки досі не приняли рішення мирової конференції, що віддавала їм Галичину тільки часово (хоч на 25 літ!) ще є час і нагода ще раз піднести протест такого нарушення прав галицької людности та добиватись перегляду цеї справи. Ви, дорогі земляки, повинні постаратись піднятп цю справу перед компетентими американськими кругами, поки так стоїть справа

В наших же внутрішніх українських відносинах ми повинні приложити всі старання до того, щоб як скорше й ґрунтовніше забити цю розколину, яку на нашім народі зробила чи наша нерозвага, чи інтриґа наших недругів. Нарід наш висловив волю, щоб Україна була одна, Східня і Західня, Наддніпрянська й Наддністрянська, один край і один нарід, одно тіло й душа, і нема що копирсатися в другорядних відмінах цих двох частин нашої єдиної вітчини, заподіяних неприхильними обставинами нашої історії, а треба підносити і скріпляти все те, що їх єднає та вяже, а не те, що їх ріжнить та ділить. І цей новий, свіжий розбрат треба не роздмухувати та ятрити, а покрити покровом братерської розумілости, міркуючи, що мабуть більше в нім було і з одної і другої сторони одностороннього погляду та непорозуміння, ніж злої волі. Треба помирити посварених, ставши між ними, і ту неохоту і недовіря, що між ними виникло, вигладити і перемогти новим могутнім спільним поривом до єдиної національної мети!

В тім як і в богато инших справах Ваш голос, заокеанської України, може і повинен мати великий вплив і значіння. Ви взагалі богато можете в теперішній хвилі, дорогі земляки, — лиш умійте хотіти! Я з великим інтересом і втіхою сліджу за Вашими заходами коло обєднання в спільній національній акції всіх українських сил Америки. Про те, що Ви могли-б зробити для української справи під теперішній час, напишу згодом осібно.

Можна тільки з радістю підтримати оту заяву вельмишановного професора про його „великий інтерес і втіху“, з якими слідить він за заходами американських

Українців „коло обєднанна в спільній національній акції всіх українських сил Америки“. Бо чутка про вороже відношення п. професора до спроби Наддніпрянських Українців з'єднатись в міцній спільній „національній акції“ викликала у всіх його щирих прихильників і старих співробітників глибокий сум і журбу. Колись Св. Ап. Павел писав про траґізм людської натури: „Дадеся ми пакостник плоти. Не єже бо аз хощу — творю; но єже не хощу, то содєяваю“. Коли професор балакає з Американцями, в ньому говорить старий дух українського патріота. Коли повертається до своїх наддніпрянських справ, його устами промовляє молодий „пакостник плоти“ лівий ес-ер що не раз вводив його в „савєтськнй“ блуд.

В. К. Винниченко і большевики.

В „Боротьбі“ з'явився лист до редакції В. К. Винниченка, в котрому він до деякої міри мотивує свій розрив з ес-дековською партією і своє неґативне відношення до антибольшевицької позиції Уряду Петлюри-Мазепи. Передруковуємо той лист цілком:

Лист до редакції.

Вельмишановний Товаришу Редакторе!

Прошу помістити на сторінках Вашої ґазети цього мого листа:

В ч. 9. „Вперсду“ в передовій статті читачам тої ґазети подається до відому, що мене закликано Урядом Мазепи до участи в Уряді й що я маю для цього виїхати на Україну.

Цим мушу заявити, що я своєї згоди взяти участь в цім Уряді не дав і дати не можу через те, що соціяльно-політична проґрама цього Уряду не відвовідає моїм поглядам.

В згаданій статті „Вперсду“ є посилання на мої слова, які були мною сказані в той час, як я був в Уряді, а саме „большевицькі форми не можуть бути приноровлені на Україні. Наша орієнтація — це революційний рух західньої, а не східньої Европи.“

Це — глибоко помилкові слова. Форми радянської влади в кожній країні, де відбувається гострий процес революції, — необхідні для успішного ходу революції. Коли революція на Заході розівється і дійде до рішучої, отвертої й гострої боротьби з істнуючим там буржуазним ладом, вона необхідно прийде до форм радянської влади — до большевизму.

Найбільшою помилкою української революції й її проводирів була якраз та орієнтація на Захід — себто иншими словами — на реакцію, на контрреволюцію. Ця орієнтація у великій мірі спричинилась до тої великої шкоди, яку було зроблено нами в справі соціяльного і національного визволення нашого трудового народу.

Єдиною формою державности нашої селянсько-робітничої нації в даний момент є робітнича селянська держава. Робітнича революція в Росії давала нам змогу створити й затвердити цю державність. Ми її одкинули й орієнтувались на захід це-б-то на ті сили, які були й є ворожі до нас. І цим ми нанесли велику шкоду і свойому народові і своїй державности.

Докладніший виклад моїх думок з цього приводу читачі зможуть знайти в моїй праці „Відродження нації“ часть II. і III.

Мені шкода й боляче, що моїми минулими, — вільними й невільними, помилками користуються тепер, щоб додати ще більше шкоди, зробленій мною і другими українськими політичними діячами в справі внзволення наших працюючих мас від соціяльного і національного поневолення.

Хай цей лист спинить у використовуванню моїх помилок тих, які ще не зрозуміли й не відчули своїх власних помилок.

17. січня 1920.

В. Винниченко.

Оскілько ми розуміємо цю справу, громадянство думало, ніби то Винниченко збирається вступити не в старий Уряд Петлюри, а в новий Уряд близький йому, по

настрою російських і українських екстремістів — Ткаченка і Ко Бо і справді з боку трохи дивним і незрозумілим здається, що людина такої кольосальної енергії і авторітету серед своїх однодумців — большевиків, вважає потрібнішим „відроджувати націю“ по комфортабельним Земерінґам на папері, замість того, щоб там в далекім Києві українізувати російських товаришів, що тимчасом нищать остатки української культури. Ми боїмось тілько, що при добросовістности Винниченка, колиб він ознайомився на місці з настріями села та власними очима глянув, як большевицька чрезвичайка вішає, розстрілює і навіть четвертує українських інтеліґентів — чи не довелось би йому знов уподобитись унтерофіцерській вдові з „Ревізора“ — публично покарати себе за нові помилки.

На фронтах.

Большевицьке звідомлення з дня 23. січня. — Нарвський район: Ми приняли 500 перебігців з північно західної армії. — Келецький район: Бої зі змінним успіхом. — Борисівський район: Наша стежа захопила 20. січня 170 полонених, 3 кулемети, багато рушниць і инші трофеї. — Новґородволинський район: Успішні для нас бої 25 верстов на південний схід від Новґородволинська, — Уманський район: Наші війська заняли села 20—40 верстов на південний схід від Уманю. — Криворожський район: Завзяті бої 25 верстов на захід від Кривого Рогу. — В районі станції Константиновської наші війська, зломивши опір ворога, заняли на лівому березі ріки Саль кілька хуторів 25 верстов на південь від Константиновської. На схід ми заняли Оріховку. — Великокняжевський напрям: Ми заняли кілька сел. — Режицький район: Завзяті бої продовжуються. — Мозирський район: Ідуть успішні для нас бої біля залізної дороги на схід від станції Птичі. — Бердичівсько-Шепетівський напрям: Наші частини ведуть бої о місточко Чуднів, 15 верст на південний захід від Бердичева. — Єлисаветградський район: Противник, що наступав на Новоміргород відкинений нашими частинами на південь від цього місточка. — Перекопський район: Наші наступаючі частини ведуть бій 10 верстов на північ від Перекопу.

Большевицьке звідомлення з дня 24. січня. Мозирський район: Бої з перемінним успіхом 20—30 верстов на захід від Мозира. — Єлизаветградський район: Бої на південь від Новомиргорода. — Кріворіжський район: Наші війська після бою заняли станції Долійську і Казанську і кілька сел 35—40 верстов на південний захід від Кривого Рогу. — Перекопський район: Після бою ми заняли Перекоп. — В Великокняжівському напрямі ми заняли Мартіновку, — Район залізниці Царицин — Тихорецька ми наступаємо на станцію Двойная.

Большевицьке звідомлення з дня 25. січня. Західній фронт: Під Нарвою принято коло 100 перебігців північно західньої армії. — В Режицькому районі бої продовжуються. — Південнно—західній фронт: Наші війська 30 верстов на південний захід Уманя. Ми заняли кілька сел, 15 верстов на південній захід від Новомиргороду. — Николаївський напрям: Червоні війська заняли станцію Новий Буг. — Кавказький фронт: В Новочеркаському районі ми після бою заняли кілька сел, 40—50 верстов на південний захід і південний схід від Константинівської. — Великокняжевський напрям: Наші війська заняли станцію Батаївськую і посуваються на південь.

ПІР'Я З ХВОСТА.

Ще одна пікантерія . . .

Його превосходительство, заграничний Радник міністерства заграничних справ Андрій Жук тяжко образився на „Волю“, власне на необережну репліку по його адресі одного із бувших зараз наших співробітників, і на десять рядків відповів десятикільометровим листом до редакції, котрий починається:

— Послідними часами почали появлятися у „Волі“ всякі пікантерії й пашквілі на ріжні особи . . . і т. д.

Не маючи змоги надрукувати високопоставленого листа в цьому числі, дозволемо собі витягти деякі сентенції бібліоґрафічного характеру, як наприклад: „Що я бувший волосний писар і бувший соціял-демократ — це правда!

Але коли бувший волостний писар дійшов аж до „кодифікатора“ законів, то за таке дерзновеніє належиться йому тільки честь, натомість не робить це чести тим, хто витикає мені волостного писаря. А що волостні писарі мусять такими справами займатись, то не вони цьому виною, тільки наші дипльомовані правники, яких у нас, слава Богу, є трохи і серед політиків, і серед дипльоматів, а які не подбають, щоб закони були доступні і для їх власного користання і для загалу, щоб не блудили люде серед тих законів, як по пущі лісовій, і не робили на законній підставі і без всякої підстави ріжних дурниць.

В дійсности я ніякою кодифікацією законів не займаюсь, не мав і не маю наміру займатись, тільки на поручення бувшого міністра закордонних справ Є. Темницького між иншими річами мав видати також збірку законів і розпорядків, дотикаючих міністерства закордонних справ і закордонних інституцій. Справа це чисто технічна. Треба було повідписувати дотичні закони з „Державного Вістника“ і дати видрукувати. Напросився мені до цеї роботи один присяжний повіренний і, в часі моєї подорожи до Камянця, частину тих законів видав. А що присяжний повіренний (який в тім часі став юристконсультом при віденськім посольстві і товмачем законів для всіх закордонних урядів), чомусь дуже спішив з друком, то забув подбати про якийсь плян і систему так, що кожний, хто перегляне цю збірку законів, переконається, що так виконати цю роботу міг би і „бувший волостний писар“.

Ваше превосходительство! Дозвольте слово сказати. „Не в тому річ, що в хаті піч“. А в тому, що получилисьте Ви 200.000 корон на видання маленької книжечки. Поїхалисьте за міністерським чи за якимсь иншим портфелем. Другі за цей час на такіж гроші гори книжок понавидавали, багато цінних людей підгудували. А Ви навіть статті путящої про „союз визволення“ не можете написати . . . А ще й волостний писар називаєтесь . . . як же Вас „пікантеріями“ не допікати? . . .

Законодавство по анальоґії.

Отримують всюди на світі різдвяні трінґельди. Забажали і чини одного посольства теж отримати відповідний трінґельд. І покликали на пораду свого сослуживця, імя же йому Храпко, званіе — юрисконсульт. А позаяк у самого Храпка теж „губа — не дура“ і на трінґельдах потрохи розуміється, то і постановив:

— В році 1918 від Нарождення Божого було видано в Київі закон про трінґельд тамтого року. По анальоґії можна думати, що коли-б і цього року існував український уряд і мав підчас Різдва власну територію і власне міністерство закордонних справ, то видав би для його служащих анальоґічний закон про трінґельди. Ergo . . . треба на мою думку розміняти відповідну суму долярів і видати всім нам трінґельди! . . .

Вдоволені сослуживці, в знак найвищої признательности за Соломонів присуд, ухвалили зробити відповідне % „отчисленіе“ на кодіфікацію законодавства по анальоґії.

„Закокурічений доктор.“

В одному з останніх чисел „Українського Прапора“ славнозвісний український публіцист др. Л. Цегельський, зело „закокурічився“ на „Волю“ (вживаємо його власний вираз), жалуючи нас в „Герольди“ Петлюри, Лівицького і Мазепи. Сміємо запевнити шановного доктора, що ні його герольдами, ні чиїми иншими не будемо. Бо „съ младыхъ ногтей“ наших сервілізмом не страждали і не страждаємо. Наш прінціп — „хліб, сіль іжь, а правду ріжь . . .“

Новий поет!

Прибув з Букаресту до Відня полковник Вишиваний. Після тяжкої слабости він зовсім поправився; але почав писати вірші, навіть досить не злі. Пару їх ми друкуємо в цьому числі. Для остаточної поправки новий поет від'їхав до Маріяцелю,

Помилка мабуть . . .

Одна дуже почесна, принаймні у Відні, українська іституція вибрала головою людину з славним бойовим минулим. Коли виборців запитали: — Через що? . . . Вони, не задумуючись довго, відповіли: Бо за битого двох небитих дають:

З точки погляду комерческої де яка вигода є! Не знаємо як з инших!

„Інститут благородних мужчин.“

В Росії були інститути „благородних девіц“. Наш уряд запровадив „інститути благородних мужчин“. Иншої назви не прибереш для такої полупочтенної установи, як Українське інформаційне бюро у Відні. Через що вона Українська-Аллах відає. Ні одна офіціяльна українська інституція до неї не признається. А Берлінське Посольство навіть паси візірувати служащим бюро зрікається. Породив її, як кажуть, в незаконном сожитії з Галицькою Національною Радою держ. секретар Панейко. Але як людина „легкомысленного поведенія,“ наслідки свого гріха підкинув під Галицьке Посольство. Та і барон Василько, і Ріттер Шіллінґ фон Сінґалевич остілько були шокіровані . . . ., що ніяк не хотіли признатись до нього; хоч на прокорм де що давали. Але невдячна порода. як тілько прорізались зуби, почала кусатись. І в першу чергу покусала своїх благодітелів.

Злі язики кажуть, що та інституція ніби то інформаційна. Саме бюро за цю назву дуже ображається і просить величати його „пресовою службою.“ Пресовою через те мабуть, що прикомандірований до нього Васильком „благородний мужчина“ Сербинюк вписався недавно в союз української преси („Всякая бываеть! . . . “ казав Бен-Акіба.) А кому воно служить — невідомо. Мабуть власній голові для якихось політичних „комбінацій.“

Кажуть, що Hotel de France за браком вугля перейде скоро на бюлетені бюра. Цікаво знати, скілько на цій операції заробить українська держава?

Весняний перельот.

З початком мабуть весни почався перельот птиць з півдня на північ. Вилетіли так в напрямку до Берліну Голубович, Вітик, Цегельський, Чечіль, Ковалевський (ехміністр, архідипльомат), Шемет, Шраг; з редакції „Волі“ вилетіли В. Кушнір, Олесь, Хомик; і навіть секретар редакції Слюсаренко, і той ніби то збирається кудись летіти. Кажуть, що перельот звязаний з дуже ранньою (ліво-есерівською) весною на Україні. З чим звязаний перельот кооперативних перепелиць в протилежний бік — на теплі води — того й сам Оцукс не відає . . .

Дивна радіо.

Ми отримали чудну радіо з Парижу: нібито французькі кооператори, на другий день після отримання дозволу, навіть не порадившись з Оцуксом і не заїзжаючи ні в Японію, ні в Австралію, прямим шляхом почемчикували — одні до Київа, другі до Москви, а треті до Одеси. Ото навіжені люде . . .

І куди-б ото я поспішав? З козами на торг, чи що?

Пошесть.

Серед бувших українських міністрів та дипльоматів прокинулась нова пошесть: враз почали писати мемуари. Слабість дуже заразлива і, як поворотний тиф, дає неприємні рецідіви. Перший заслаб на ню колишній голова Директорії В. К. Винниченко. А далі пішла — „писать губернія“ — Шаповал, Ковалевський, Швець . . . На консіліум до слабих було запрошено відомих докторів — Колесу, Олеся і А. Горленка. Д-р Олесь винайшов навіть баціл нової хороби — з породи спірільозів, подібний на коркотяг. Але й сам заразився і почав писати спомини про свою дипльоматичну кар'єру. Д-р Горленко теж виявляє деякі ознаки хороби — пише спомини з повітря ої подорожі Берлін-Камянець і навіть загрожує надрукувати їх в „Волі“.

Новий кандидат.

Чутка про те, що колишнього міністра Мартоса большевики покликали урядувати до Київа, не відповідає дійсности. Натомість закликано відомого українського діяча Дятлова, міністром преси, почт або освіти, а може й фінансів: він на всьо згожується! . .

Т. 1. Ч. 6. Відень, 7. лютого 1920.

ВОЛЯ

ТИЖНЕВИК

Ф. Слюсаренко.

Роспад Росії і орґанізація національних сил.

В початку російської революції був момент надзвичайного підйому і бадьорости, коли здавалося — революція скінчиться з поваленням трухлявого самодержавя. Російські імперіялісти всіх проґрам і партій без винятку хотіли би в той мент крикнути: „мгновеніе, остановись! Ти так прекрасно!“ Але за першим „золотим“ віком послідували віки грубших і гірших металів. В цих віках найприкріший був для всіх загально-російських революційних партій — знову без винятку — роспад Росії на її складові національні елементи. Це був несподіваний наслідок, непередбачений російськими піонерами революції.

Але факт стався, і нам хочеться ще трохи далі заглянути в історію і поспитати: якими силами держався цей небувалий в історії кольос — бувша Росія.

Питання не зайве, бо в точному і конкретному определіленню тих сил, або тої сили, що тримала Росію, можна найти відповідь не на одно питання сучасної політики новоутворених держав на Сході.

Пересічний росіянин, вірніше — оспіваний в творах революційних трубадурів і осміяний в сатирах Щедрина — общеросійський інтеліґент, сказав би на це питання: а одна культура на такому великому просторі світа, а російська література з'окрема, а розвинена до недосяжної точности адміністративна механіка? і т. д. і т. д.

Та роспад Росії був занадто скорий і несподіваний навіть і для багатьох тих націй, що орґанізувались в окремі держави. Отже не в цих делікатних матеріях шукати треба цементу бувшої імперії.

Підходимо ближче до теми і схарактеризуймо реальну силу, людську силу, яка протягом двох останніх віків була збудувала величезну імперію.

Російську армію (а про неї йде річ) знають люде: знають її і низини Італії і верхів'я Альп, знайомі з „Русом“ народи Австрії

і Німеччини; відома вона і вільним народам середньо-азійських горючих пустинь, і мешканцям берегів Тихого океану.

А у внутрішньому життю Росії „Москаль“, кріс і кулемет був останнім і найбільш рішучим арґументом для всіх тих, кого не переконували в „общности“ і „високости“ російської культури, в правильности ходу державного російського механізму і в благоденствії і благополучії російського життя.

Чим же по суті був цей страшний для „ворога внішнього“ „Рус“ і такий до жахливости небезпечний для „ворога внутрішнього“ „Москаль“?

Зауважимо, що у нас немає на думці принижувати вартість російської культури і натомість вихвалювати високість „інородчеських“ культур. Але мусимо „suum cuique tribuere“ і сказати, що російська культура все-ж було культурою „sui generis“.

Дійсно, російська література — дала твори світової вартости, теоретична освіта в вищій школі стояла високо, і треба було великої праці, що-б здобути при російському університеті учену степень, виставам Метерлінкових річей у „Московському художньому театрі“ не дорівнювався можливо ні один европейський театр; а балєт, а опера! Але позатим всім — 80% анальфабетів! Ціле море, цілий океан анальфабетів на одній шестій частині світа!

А до анальфабетства додаймо ще надзвичайну ріжноманітність народніх етноґрафічних культур, утворену етнічними і кліматичними умовами. Од пастушого побуту „інородців“ Центральної Азії і мандрівного північних звіроловів і рибалок; од фетішізму сібірських інородців, од зовнішнє принятого християнства „інородців“ півночі Росії і значної частини самих Великоросів — до високої народньої культурности Українців, прибалтійських Німців, Фіннів і ин. народів західньої половини европейської Росії.

Всі майже ступіні народньої культури, пройдені віками історії і почасти преісторії людства, можливо простежити на живих зразках населення бувшої Імперії.

І з цього моря анальфабетів і ріжноманітних народніх культур вибіралося усе найбільше молоде, здорове і повне сил і творило собою російську армію.

Чи-ж одповідала ця армія по свойому складові етноґрафічному складові бувшої Росії. Пригадаймо, що навіть в армії бувшої Австро-Угорщини були національні частини: Чехів, Мад'яр, Українців. В Росії була принята протилежна сістема: яко мога далі од рідного краю, яко мога більше національно змішані частини. На Україну присилились Башкири, Татари, Великороси, а Українців переважно слали в центр Росії і столиці. І в цьому сенсі, коли етноґрафічна мапа Росії грає всіми можливими фарбами і відтінками, то в армії всі ці фарби змішані в один: землисто-сірий кольор, неначе сімвол стихійної сили землі.

Сістема чудесна! Бо вона нескільки не знищувала позитивних прикмет народніх культур, так потрібних для боєвої сили армії. Хиба

мали культурні армії Европи стрілків, подібних північно російським звіроловам, де звіроловство має риси преісторичного промислу. Хоч у цих звіроловів подекуди ще й досі кремневі рушниці. Або джіґітів з кавказьких верховинців і кавалєристів з калмицьких і кирґізських степів. До цього цілі частини козаків. Цим природнім кавалєристам, джігітам і стрілкам не могли рівнятися ніякі культивовані західньо европейські „гусари смерти“.

З другого боку, перемішана національно армія була ввесь час чужою для тої місцевости, де частина стоїть. І коли треба було поборювати „ворога внутрішнього“, то армія, не звязана ні з одною певною місцевостю, або народностю — була слухняним, як механізм, знаряддям в руках репрезентантів російської політичної сістеми.

Значіння такої орґанізації армії можна формулувати, не боячись впасти в парадоксальність, так: армія, змішана з такої сили народів, як російська, була грізною для зовнішнього ворога іменно ріжноманітністю народніх культур,—для внутрішнього завдяки своїй змішаности і в цьому сенсі анаціональности.

Українці в російській армії творили значну численну величину. Найславніші ґвардейські полки, котрі виступали революційно уже за часів декабристів, комплєктувались в більш ніж на половину з Українців. Крім того у всіх инших частинах Українці, дякуючи своїй вищій народній культурности, творили нижчий командний состав. Ця обставина між иншим була великим арґументом у Тимчасового Уряду, коли дав свої наслідки стіхійний рух до орґанізації національних частин уже після революції.

Цей стіхійний рух до творення національних частин, який проявився у всіх більше розвинених національностей, вперше за два століття порушив сістему національної змішанності російської армії або її анаціональності. Большевицька аґітація за братання на фронті, за фактичне припинення війни деморалізувала армію, росклала її ф а к т и ч н о, але не порушувала самої сістеми єдности і неподільности армії. Досить значну ролю в пропаґанді поміж військам ідеї національних частин, правда, відогравали національні орґанізації: громади, революційні національні комітети і т. д. Але для кожного свідка величезного руху поміж Українців-солдат напр. петербурського ґарнізону, ясно, що цей рух був в значній мірі стіхійним і, як такий, був значно радікальніший навіть, ніж того хотіли революційні інтеліґентські орґанізації.

Таким чином, ми приходимо до такого твердження: Росія трималася армією, з'орґанізованою по прінціпу анаціональному. Початок роспаду Росії і причину такої скорости цього процесу треба бачити в роспаді армії на національні елементи.

Українські частини в кампанії 1917 року були уже реальністю і, дякуючи їм, можливо було на деякий час схоронити активність армії і довше протримати фронт. Про це свідчать друковані не один раз в українських часописах оцінки великої боездатности українських частин, які робили командуючі південно-західнім і західнім фронтом.

Але основні причини неудачі Росії в останній війні, про які не можемо тут довше говорити, привели до берестейського миру. Берестейський договір констатував тілько фактичне припинення війни особливо на тих частинах фронту, які обслуговувались ще не реорґанізованими по національному принціпу частинам російської армії.

Вище ми згадали про те, що роспад Росії на окремі держави був несподіваний також і для самих цих національних державних орґанізацій.

В стихійности процесу роспаду армії, в радикальности самих цих національних салдатських мас є пояснення цього твердження, а простежити вливи національних військових частин на політику того чи иншою національно-державного новотвору найліпше можна на історії тогож таки національного українського руху в 1917 р.

Ще в квітні 1917 р. національний конґрес України, складений переважно з представників української інтеліґенції, не одважувався „явочним порядком“ проголосити прінціп національно-теріторіяльної автономіі, хоч відповідні пропозіції і були зроблені. А через два місяці той же самий прінціп був ухваленнй, і автономія на основі першого Універсалу (10. червня) почала провадитись в життя на основі права народу „самому творити своє життя“. Радикальний крок цей Центральної Ради поясню́ється нічим иншим, як фактом відповідних постанов, винесених II. військовим з'їздом, який одбувався приблизно в той же час, і на який з'їхалось депутатів, делеґованих приблизно півтора міліонами салдат, обєднаних в українських військових частинах і орґанізаціях на фронті і в тилу. Ще більші результати мали постанови III військового з'їзду в жовтні 1917 р., на який з'їхалось делеґатів од трьох міліонів військових. Третій Універсал, що проголошував прінціп лише федеративного звязку з Росією при фактичній тоді і потім повній самостійности, був наслідком радикально-національного настрою з'їзду військових депутатів.

Отже дві найбільше переломових віхи нашої національної революції вироблені були під впливом орґанізованих національно-українських частин бувшої єдиної анаціональної російської армії. Четвертий Універсал був льоґічним констатуванням тілько фактичної незалежности України після третього Універсалу. Инші історичні події ми не будемо розглядати, рахуючи доведеною нашу провідну думку, що роспад Росії рівняється роспаду єдиної до того російської армії на національні елементи. Той же процес творення державности, який ми могли помітити в твořенню української державности, ми можемо прикласти і до инших державних новотворів на Сході Європи.

Дальніша доля наших національних частин відома: Українська Національна Влада не була остільки сильною, що би довести до кінця почату стихійно орґанізацію українських частин російської армії і перетворення їх в кілька міліонову українську армію. На це були свої причини. Ми тут констатуємо лише факт, що після демо-

білізації українські частини, переважно озброєні, розійшлись по рідним оселям.

Коли ми чуємо тепер про успіхи повстанців, про їхню переважно орґанізованність і по більшій части дисциплінованість, то нас це не дивує, бо повстанці — то розпилені вояки з тої трьохміліонової (по меньшій мірі) української частини російської армії, які присилали своїх представників на третій військовий з'їзд.

Нагадавши читачам, що наші повстанці так рішучо скинули владу Німців і гетьмана, так енерґійно і успішно боролись проти большевиків і так непоправимо підкосили сили Денікіна, мені і хотілося оптімістичним констатуванням факту, що на Україні ніхто, крім Українців, не утримається, і закінчити цей невеличкий історичний нарис. Так же кінчають свої розмови не лише скромні журналісти, а иноді великі українські політичні діячі і дипльомати. Правда, десь далеко ворушився червяк сумніву, щоб на „Шипкѣ" все було спокійно, і мимоволі приходило може й грішне порівнання нашого лихоліття з тим далеким часом, коли на наших степах ще жили Скити. Адже-ж і в скитській країні ніхто не міг утриматись, і з позором одступив і такий могутній завойовник, яким був перський царь Дарій. Бо мала-ж утіха в тому, що в нашій країні ніхто не можить утриматися, — за те приходять і большевики і Німці, і денікінці і знов большевики, і знов денікінці і знов большевики в третій раз. І ці орди грабують, палять, вивозять майно, точать кров нашого народу. І не видно цьому гореві кінця і краю.

Хотілось цей нарис закінчити і тим твердженням, що після повалення Юденіча, Колчака і Денікіна на теріторії бувшої Росії нема такої сили, яка би могла відновити стару Росію, — другими словами — відновити стару російську армію з її анаціональним складом, надзвичайно строгою військовою дисципліною. Бо яка-ж сила могла би знову українського (або иншого) селянина, тепер озброєнного повстанця, примусити вернутись до російських полків і ростопитись в єдиній російській армії?

Отже, раз на Україні ніхто не утримається, крім Української Національної Влади, раз на теріторії бувшої Росії немає сили, щоб могла відновити стару російську армію, — ergo — незалежність новоутвореної Української Народньої Республіки „на разі" забезпечена.

Та останні відомости з України не дають місця для оптімістичних висновків.

Маю на оці 1. лист Лєніна до українських робітників і селян *) і 2. заходи большевиків до орґанізації української армії. Українського читача не могла не вдарити боляче та „трилєма" Лєніна, де він у свойому листі говорить про право України вирішити свою майбутню форму державного істнування: „Вирішити питання, чи зіллятися Україні з Росією, чи залишитися незалежною, чи бути в федеративнім звязку має — рішити і т. д." а перед тим: „чи бути Україні окре-

*) Надрукований у „Волі" 1920. р., т. І. ч. 3. ст. 128—129.

мою незалежною со-ітською республикою, злученою (?) з російскою республікою на засадах федерації, чи зіллятися Україні з Росією в одну совітську республіку?...“

За два роки нашого самостійного істнування ми одвикли од такої постановки питання. Особливо грізним memento'м зазгучала перша можливість: „зіллятися з Росією.“ Думаю, що не одному з нас прийшло на гадку, що в цій, висловленій Леніним — можливости — виткнулося шило старого московського імперіялізму із революційно-комуністичного московського мішка.

Адже-ж не даром Ленін сидить в Кремлі, низькі і темні стіни котрого були німими свідками і слухачами нашептів і вивертів, замислів і хитро-дипльоматичних інтриґ — кількасотлітньої старомосковської політики, яка протягом століть пляновно і послідовно „збірала“ до купи „розсипану храмину“ руських земель. В тих темних хоромах „у постілі“ „Тишайшого“ у 50 роках XVII. віка вірішувалася на довгі віки і судьба великого і вільного українського козацького народу.

тепер новий коронований революцією самодержець „всеа Руси“ ясно формулує завдання своєї політики „слиться в єдино“, прикриваючи це для „прелєсті“ вивертами про федерацію і навіть про самостійність (очевидно „вплоть до отдѣленія“).

А метод цеї політики указаний: в орґанізації української армії большевиками, при чому не забувається сказати, що „з огляду на те, що велика кількість зброї перебуває в руках кулацьких і контрреволюційних елементів, що веде замість диктатури працюючих до істнування бандитського кулацтва, — головнішим завданням радянського будівництва на Україні є відібрання цеї зброї і зосередження її в руках робітничо-селянської червоної армії.“ *) (Чиєї?)

Справді, чого добиваються своїми заходами мудрі московські політики.

Ми знаємо, що большевики добрі орґанізатори: на анархічно-революційну свою теріторію вони не допустили своїх ворогів, а натомість роблять офензиву і на инші теріторії; без місій і комісій і дипльоматичних представництв вони добиваються визнання своєї совітської державности. — (Ми, маючи всі атрибути державности, як в приличних домах, не могли навіть частини теріторії попевне за собою закріпити.)

Але найбільше проявився орґанізаційний хист нових російських самодержців в орґанізації армії. Армія большевиків давно уже має прикмети старої російської армії: вона дисциплінована і орґанізована старими російськими ґенералами і новими німецькими інструкторами. Вона складена на принципу примусової (а не добровольчої, як у Денікіна, Колчака, Юденіча) служби; вона змішана в національному змісті. Остається це останнє поширити на Україну, та й годі, бо Естонці,

*) „Воля“ 1920. р. Т. I. ч. 4. ст. 196.

Латиші, Литвині і инші — остільки незначні величини, що їх в рахунок на довгий час можна й не брати. Головно Українців приєднати!

„Все покажем — тільки дайте
„Себе в руки взяти!..

І тоді... відновляється стара російська армія і... відновляється єдина і неділима Росія, правда, на разі большевицько-самодержавна, а потім і просто самодержавна, звичайно з деякими полегкостями після жорстокого реакційного перевороту, який певно зроблять ті „революційні“ ґенерали: Брусілови, Клембовські і инші.

А привабити мрійних українських політиків ріжними московськими „прелестями“ не так то трудно: вони (політики) можуть ввести соціялізацію — це зближає; вони можуть згодитися на систему рад — це робить подібним; вони можуть дати в руки большевиків орґанізувати себе в армію — це утворює єдність. А попробують тоді рішити свою судьбу „вплоть до отдѣленія“ — можна виставити... „плеть“: давнього „Москаля“, крис і кулемет і так „вѣжливенько“, „не сокрушаючи ребер“ покропити... цей „неістовий і жестоковийний“ в своїй свободолюбности народ!...

Такі то невеселі неоптімістичні перспективи...

А головне: ніякої „орієнтації“ доброї не вибереш. Денікін? — Не годиться. Польща? — Трохи небезпечно, та й не варто, бо й сама перед большевиками на ладан дише. Хиба от світова революція? — Але лишім теоретикам вирішувать питання: чи одбудеться світова революція, чи ні; чи скоро, чи ще довго чекать; чи в большевицьких, чи в більше пристойних формах. Правда, не шкодить шукати орієнтації скрізь на прінціпу: „треба всюди, добрі люде, приятеля мати!“ І згадані вище політики старого московського Кремля, починаючи з Івана Калити і кінчаючи Леніним, мали приятелів навіть у ординського хана, щоб не сказати більше. Але шукаючи орієнтації і приятелів всюди, не забували і тепер не забувають про „єдине, що єсть на потребу“: про добру пляномірну, консеквентно розраховану на століття орґанізацію живих реальних сил — армію.

Остай Грицай.

Кістяк.

(Нарис.)

. . . raptores orbis, postquam cuncta vastantibus defuere terrae, mare scrutantur: si locuples hostis est, avari, si pauper, ambitiosi, quos non Oriens, non Occidens satiaverit: soli omnium opes atque inopiam pari adfectu concupiscunt, auferre trucidare rapere falsis nominibus imperium, atque ubi solitudinem faciunt, pacem appellant...“

Тацит: Agricolae 30, 10—15

Великий Тигр іде геть.

Або ще вірніше: Великому Тигрові звеліли йти геть. Геть. У слуг та урядовців найнижчої ранґи означає таке: „Геть“— бути прогнанним зі служби. У совітників та шефів секцій — не миле спенсіону-

вання; а у Великих Тигрів — мелянхолійне усунення з виднокола політичного життя. Жоржові Клємансо́ не судилося стати першим горожанином Франції. Буде ним на його місце пан Дешанель, про якого поки-що Европа знає цілком напевно тільки те, що в нього фризура та одяг просто кляссічно бездоганні. А великого Жоржа Клємансо́ поглотить однин з тих глумливо траґічних за́тишків, ряд яких починає в останніх часах людства остров Святої Олени, з його емеритованим та недужим на жолудок Все-Цезарем Бонапарте. І от Тигр Франції складає свій томага́вк в той-же архів людства, в якім воно переховує бичі Ксеркса, боговиті пісні Нерона, сина Агриппіни, та отрути Цезаря Борджія. І Великий Тигр справді йде собі геть.

В нього, правда, назбиралося більше скальпів, чим в кого другого із останніх Могіканів тайної дипльоматії. Передусім ось скальп непобідимого досі Зіґфріда, цього ґерманського велитня, який 1870 р. посмів поконати країну Великих Тигрів. А опісля криваві скальпи цих несчисленних, які на приказ Жоржа Клємансо́ так каралися усіми тортурами кари смерти, як Бо́льо-Паша, або як скальпована великим Клємансо́м безборонна жінка-художниця, Ма́та Га́рі. А опісля — і це мабуть Ваша найгордіша, найкраща оздоба, горожанине Клємансо́, — це скальпи цих поубиваних мільонів жінок, стариків і дітей, головно-ж дітей, яких помордували голодом, нуждою та роспу́кою несмертельні стріли цього другого Вефлеємського злочину, якому на імя Версальський мир.

Ах, це одинокий в своїм роді мир, той Ваш Версальський мир, миротворче Клємансо́. . . .

Збожеволілі та шаліючі блазні на престолах в роді Калігулі та Геліоґабаля вигадували такі мири для безборонних азійських племен, бенкетуючи між пяними гетерами та споживаючи годовані людським тілом муре́ни. Геліоґабалеві та Калігулеві жреці вигадували такі мири для поконаних рабів, віщуючи з внутренностей порізаних дітей, що Молохові треба жертви. Але Калігуля і Геліоґабал, Нерон і Доміціян, Коммодій та Каракалля — це на пів божевільні, за свої вчинки просто невідповідальні варвари з епохи двох перших віків після спасительської муки Назорея, а пан Клємансо́ — це Француз XX. століття, син теї-ж нації, що й Роме́н Ролян та Анрі Барбюс, репрезентант найавторітетнішої Республіки світа і колишній лікар. Воно, правда, трудно при тім не помітити, що це галлійське племя протягом довгих століттів своєї історії видало характери та витворило події, які ще й сьогодні лякають гуманного духа своєю безоглядною жорстокістю та справді Цезаровим лютуванням. Хибаж не страшно жорстокий цей блискучий лицар Франц І., перед котрим так само, як колись перед Геліоґабалем, тремтіло жіноцтво цілої держави, з тою тільки ріжницею, що пяний цісар Риму велів себе нагим жінкам публично возити то форумі, а лицарський Франц І. насилував їх у діскретній тиші своїх спальних комнат? Або цей другий Доміціян, — цей незбагнений людом Людвік XIII., необчислений у своїх рішеннях, як химерна жінка, зданий ради своєї, страшної для всякого прохача

хиткоти на ласку та провід дорадників в роді цього Рішеліє, цього ката в кардинальській пурпурі? Або цей ненаситний золотом тиран, цей Людвік XIV., з його Нероновим боготворенням своєї особи, за якого палати та огороди платив народ голодовими пошестями на просторах цілих околиць? А про які вчинки, про які жорстокости ґаллійського духа прийшлосяб сповіщати, колиб хотіли збагнути всі тайни Монфокон'а, Бастилії та революційних консієржерів. А не робить навіть ця визвольна їх Велика Революція иноді враження одної безконечної Вартоломеєвої Ночі?

І є навіть в чисто духовних проявах французського племени дещо жорстоке і тиранське, наче глумливе своєю автократністю та невмолимістю, славянському духові иноді незрозуміле. Хибаж є в письменстві цілого світа письменник, який в силі був-би порівняться з цим невмолимим автократом духа — Вольтером? Не жорстокий хиба цей поет глумливої, нечувано цинічної правди про гниль і смерть, про нудьгу і ніщо — Бодлєр? А де в других народів такі невмолимі малярі людської душі, хто так цинічно, так нечувано сміло обнажує її у найближчих, найбільш соромливих глибинах — як Фльобер і Мопассан, як цей сливе всевідучий Золя? О — цей французький натуралізм, — це щось більше, щось глибше, ніж простий собі літературний напрям. У ньому є стільки-ж ґалійської - жорстокости, стільки-ж невмолимости імператорської творчої волі художника, скільки безвольности та безпомічности є иноді у славянському смутку. А Ромен Ролян та Анрі Барбюс може саме тому такі замітні, такі великі понад усіх творців теперішньої Франції, що немає в них ні цинізму, ні жорстокости, ні глуму, тільки є в них — любов. Не ця Мопасанова любов, яка все наново конає в реготах оргії після заспокоєння полової пожади, тільки ця — вічна, Христова, якою вже захоплювався Шатобріян, а яку після Понтійського Пилата ще раз велів розпняти Він — пан Клємансо.

І це мабуть один-одинакий витвір, який після його смерти останеться спомином в історії людства.

Цей спомин про Великого Тиґра, про желізно енерґійного ворога та проскріптора всякої любови.

З цього згляду був навіть час, де пан Клємансо видавався декому великим. Навіть надлюдсько великим видавався він декому. Адже і у Відні, у цім убиванім Клємансовим миром Вефлеємі, писали деякі репортери про крицевий характер цього очевидно незвичайного мужа, шукали до нього достойних анальоґонів в старинній історії і знаходили тут що найменше Аґріколю або Цінціната, Катона або Брута — яко одиноко гідних товаришів заґварантованої Версалем безсмертности пана Клємансо. Головно-ж після розбиття осередних держав та в перших місяцях цих преславних мирових перевогорів у Верзалі, які щойно навчили людство, що це таке макіявелізм і брехня, облуда і дипльоматія, імперіялістичний грабіж та модерна культура розшалілого Надчоловіка. Головно тоді, кажу, велич пана Клємансо набирала просто романтичних розмірів, а бездоганною

фризурою пана Дешанеля не інтересувався тоді сливе ніхто з бульварних репортерів. Ця велич пана Клемансо росла в міру того, як щораз яркіше зарисовувалися контури страшних заліз, кованих для половини людства заприсяженими та ситими Републіканами у Верзалю, а згодом надлюдськість пана Клемансо була так сказати hors koncours.

Клемансо не вступить, викликали з подивом всі бульварові та вуличні репортери Европи.

Като,, — нотував перший фелєтоніст, найпаче після доброго обіда.

— Залізна скеля, — констатував у вступній статі редактор.

— Тиґр, — повторяв в сотий раз карикатурист гумористичної часописи.

І цей тиґр, ця залізна скеля, цей Като, цей пан Клемансо справді не відступав ні на крок. Він осягав з того згляду цілком потрясаючу велич цього екзекутора, що не вступиться з хлопської хати, поки не здере з хлопа останнього кожуха, з його жінки останню спідницю, а з дитини останню сорочину. Залізна енерґія цього політика — це залізна енерґія того тричі уоруженого лицар-грабіжника, який безборонного подорожнього роздягає в темному лісі до нага та велить собі ще за дарування життя падати до ніг та цілувати стремена. І пригадує ця чудова енерґія пана Клемансо цього пустинного розбишаку який вгасив прагніння кровю убитого ним подорожнього, бо розбирав, що цьому й так вже нічого не треба.

Це велич пана Клемансо.

І вона яко така справді сливе одинока в історії. Ось навіть найбільш енерґійні, безсмертні своєю могутньою волею історичні діячі мали хвилі, в яких вони були добрі і ласкаві як справжні люде, і в яких чудова глибінь їх справді великих душ щойно обявляється в їх окруженню. Скільки-ж таких вчинків чистої людяности міг вичислити Марк Антоній, згадуючи колись над мертвим Юлієм Цезарем його війни в Ґаллії! Скільки знаємо про благородного Александра і ніжного душею Ганнібаля, про великих консулів Риму, а навіть про цього невмолимого, а проте подиву гідного Люція Корнелія Суллю! А й новітня історія знає богато росказати про великих героїв, в яких були справді живучі, справді людські серця. Яка чудова індівідуальність цей лагідний, все розуміючий, Ґустаф Адольф! Скільки чисто людської стихії є і у строгого Валленштайна, у циніка Фрідріха Великаго, Карла XII., Кромвеля, а навіть иноді в Наполеона! Бо всяка духова велич — це велике богацтво, богацтво духових сил, признак характеру та прикмет серця, і тому вони нам такі святі і такі дорогі ці душі великих людей, що вглиблюючися у них, ми наче бачимо дужі, незнані нам світи. А за те всяка духова пересічність та вбогість це немов той немічний орґанізм, крізь який наче бачиться обриси кістяка, гострі, як обриси смерти, вражаючі лінії нагого кістяка, бо всяка духова вбогість, всяка пересічність — це болюча, соромлива нагота людської душі.

А хиба-ж богата ця душа, ця духовість пана Клемансо?

На її дні вилося злісно шипучою гадюкою тільки одно:

Реванш.

Цим одним словом означені є всі чотирі стороні світа Клємансової душі. І як що нам сьогодні нечувано смішний цей колишній деспот-варвар, який при кожній їді велів невольникові пригадувати собі, що йому треба пімститися на ґреках, то таке-ж нужденно смішне є для нас й це Тиґрове:

Реванш! . . .

Нужденно, жебрацько смішне та вбоге воно . . . Ось за цей час, в якім Клємансо був на найбільш могутнім становиці у Франції, а може в цілій Европі, голод і пошесть нищили і пустошили нещасні, поконані Антантою держави, їх представники приходили до чотирьох ситих републіканів в Парижі, як прохачі, та вимолювали хліба для голодного населення, молока для вагітних жінок та дітей та мира для страшно окаліченого світа, — але їм на зустріч шипіло злісно-глумливо, мов усміх Людвика XIV., мов сміх Вольтера, мов Мопассанова отруйна фраза:

Реванш! . . .

Революції вибухали опісля у поконаних . . . Голодні пролєтарі четвертували таки на вулиці застріленого поліцейського коня та сирим, окровавленим мясом запокоювали на вулиці пекучий голод, матері і дочки ставали повіями, продаючися одної і тої самої ночі за кусник хліба ласим розпусникам, збожеволілі з нужди злочинці манили до себе малих дітей, убивали їх та їли їх тіло, як каннібали, а пан Клємансо, цей Аґріколя і Цінцінат, цей Като і Брут, цей нечувано надлюдський великий чоловік, кликав радісно, як Марат, побачивши сходи ґільотини, завалені трупами:

Реванш! . . .

Жебрацька вбога душа цього кумедного дідугана, який сьогодні куняє над своїми мемуарами, мов лисий Дон- Кіхот над книгами про Упачандарона та Меліяґанца, не знала нічого инше, тільки це одно. І наче якась вбивча пошесть зайшла ця жебрацька вбогість душі та думки на всіх великих творців преславного Версальського мира, і всі вони там ділилися, як заздрі круки та ворони, народами та землями, творили вікові шибениці та ґільотини для всякої свободи і всякого життя, перешіптувалися серед чотирьох золотих стін колишніх королівських кімнат, як замасковані убійники, і гострили свої топори на — Ангела Мира.

Довго і всі вони їх гострили.

І той товстий Льойд Джордж, той самий товстий Льойд Джордж, який протягом чотирьох воєнних літ після кожного снідання та банкету повен просто апоплєктичної люті гримав у Демостенових бесідах на Гогенцоллєрна, Габсбурґа, Людендорфа, Гінденбурґа, Бетмана-Гольвеґа, та й на таких инших шубравих ледачих Льойд Джорджів того часу, і той вже майже несмертельний професор Вільсон, який своєю славою вже може був-би дорівнював славі Христа, як би не та обставина, що в останній хвилі осталось йому

тільки реноме найелеґантнішого члена Мирової Конференції, зза чого в історії цей майже несмертельний Вільсон не стоятиме зараз після Христа, а зараз після пана Дешанеля. Так — всі вони гуртувалися кругом свойого майстра і володаря, прообраза і велителя, пророка і Над-Бога Жоржа Клємансо, і, присягнувши в доживотній вірности професорові Вільсонові, беручи за підставу присяги його 14 (чотирнадцять) точок — вбивали чотирнадцять ножів в розмріяне серце Ангела Мира.

Але історія не піде шляхами цих Версалевих злочинців, цих останніх царів, останніх Каліґулів та Геліоґабалів людства.

Історія змете їх мири із землі світа так, як мела імперії римських цесарів, імперії папів, імперії Наполєонів та імперії Романових. Історія переведе ревізію цих Версалевих мирів з тою страшною справедливостю, з якою досіль мстилася за всякий злочин проти відвічного духа гуманности і культури. Ця історія вже сьогодні почала свій обрахунок із провідником версалевих убійників, цим Жоржом Клємансом, і показала його світові в цілій нужденній наготі кровожадної душі, і веліла замість нього пану Дешанелеві засісти на престолі Франції, а з Великого Кістяка здерла Катоновий костюм і кликнула йому, йому крикнула вона голосно на весь світ:

Реванш! . . .

У. С. С. Василь Вишиваний.

Чорногора.

Сріблом сяє сніг в Карпатах,
А під захід червоніє . . .
У долині хліб на нивах
Перед жнивом золотіє —

Жар на заході сумерку
Галас праці в день несеться:
Мовчки тут вже ніч надходить —
Пісня пташки ще не рветься.

В яснім світлі місяченька
Черемош внизу сріблиться —
Піп Іван високий білий
На сторожі там держиться . . .

Українська Республіканська Капеля в Бельґії.

(Від власного кореспондента.)

Закінчивши з тріюмфом свою подорож по Франції, Українська Капеля подалася до Бельґії, щоби звідти після кількох концертів виїхати до Італії, до Анґлії і до Америки.

В Бельґії Капеля мала надзвичайний, чи власне тепер вже для нас звичайний успіх.

„У нас на завше лишиться спомин про цей вечір“, пише Jos. G. в „Gazette de Liége„ після концерту 3. січня, що відбувся в Льежській консерваторії. Ніколи, в дійсности, не чули ми хору, який давав би враження штуки доскональнішої, величнішої, ніж цей гурт 65 співаків, чудово дисціплінованих, зґрупованих коло діріґента-чарівника А. Кошиця. Хор захоплював нас зґрабністю, силою і ніжністю виконаних річей; якістю голосів — особливо басів, а найбільше особою діріґента. Який діріґент Кошиць! Яка влучність, яка елеґантність, яке почуття в жестах! Який авторітет між співаками, які коряться йому, наче-б він був їх богом. Він досягає з ними всього, чого хоче, заставляє виконувати самі неймовірні відтінки, ефекти самі ріжноманітні і раптові.

Успіх Кошиця і його хору був величезний. Після кожної пісні вибухали безконечні оплески, крики захоплення, які робили честь артистичним почуттям слухачів і мусіли тішити тих, хто їх викликав“.

Перший концерт, який дала Капеля в Брюкселі 8. січня на користь товариства охорони дитинства, був, як пише „Le National“ патріотичною маніфестацією і дав артистичну насолоду. На концерті були такі видатні особи, як Вандервельде, Масон, і вони не відставали від других в виявленню свого захоплення. Патріотична частина складалася з гімнів бельґійського та українського. На урочисте привітання з боку діріґентів бельґійських хорів, Кошиць відповів по українські з почуттям і красномовно, як можна було думати, слухаючи його.“

Виключно художня частина—колядки і народні пісні.

Знов, як і всюди всі автори заміток про Капелю сходяться в тому, що ніколи не бачили і не чули нічого подібного. Не бачили діріґента, який одним рухом рук заставляв би співаків досягати таких ефектів, не бачили такого дісціплінованого хору, де-б ніхто не старався виділитися, де всі-б співали з таким почуттям та розумінням.

Теплота і сила басів, чистота голосів, ніжність переходів і ефекти віддалення, уміння безконечно довго тягнути ноту, це підкреслювали всі, хто тільки чув Капелю. А самі мельодії, нові і нечуванні на заході, заставляють цікавитися стороною, звідки вони прийшли, „глибиною цеї України, трохи таємничої, майже леґендарної, де люди мають високе наче вроджене почуття музичного рітму, як пише „L'indépendance Belge“ в музикальній хроніці. І далі:

„Вона (Україна) приносить нам пісні з їх зворушуючою наївністю, з солодкістю молодости, я не знаю, якою величністю, силою, зо всією живою душею музичного народу. І це не позичене, не вивчене, жадних шукannь. Нічого крім народньої мельодії, ледве аранжованої композітором, поданої такою, як вона родилася, тремтяча і первісна на губах людей звідти. Там є різкі наголоси, пориви до релігійности, сміх і сльози, лютість, жорстокість і насмішка. Краще

сказати, там все серце і вся душа народу взяті з одного джерела — це є радість, яку ми маємо дуже рідко.“

Франц Гелленс в „La Meuse“ подає характеристику української народньої поезії, з приводу концертів Капелі:

„Як це правда, що можна судити про ступінь морального розвитку народу по творах його поетів, то Україну можна помістити рядом з тими, які викликають найбільше зацікавлення. Поезія у всіх формах: лірична, епічна, сатірічна розвивалася там вповні у всі часи і відбиває в собі глибокий оріґінальний розум та серьозний і разом з тим живий характер народу цієї сторони.

Століття XI. та XII. породили і розвинули цикль героїчних пісень, з яких відомою є „Спів про похід Ігоря“. Вона нагадує нашу „Пісню про Ролянда“. Лірична поезія починається з XVIII. віку. Вона має багатьох представників. Але завдяки своїй народній поезії Україна виявляє з себе саму мальовничу сторону Сходу. Її поезія відріжняється від поезії сусідних народів, як Польща, Московія. Вона має своє власне обличчя, яке виявляється в рітмові, в кольорі. Бо всі поеми, складені ґенієм народу, як відомо, супроводжуються завше співом та музикою. Вони висловлюють почуття народу, його дух, ширину і невідому нам душу.

Ми ще довго жили-б, не підозріваючи навіть, що істнує така прекрасна поезія, не знаючи музики української душі. Душі народу, який бажає мати своє місце серед других націй.

Українська народня поезія має подвійний характер. В ній відріжняємо рітм і кольор, відтінки. В цьому рітмові є щось тверде, визначене до жорстокості навіть, але жорстокості стриманої і тим могутнішої. І поруч — ніжність і лагідність. Разом це робить незвичайне враження. Таким характером своїм українська поезія наближається до східньої. Нам відомо крім того, що багато пісень цієї сторони складені по ґамам давно уже забутим. І ґами ці були цілком східніми. Деякі з цих ґам були поновлені Де Бюссі в його творах і починають з'являтися в творах молодих музикантів Французів і Славян. Кольор цих пісень ріжноманітний з такими тонкими відтінками, переходами, живими плямами, иноді різкими.

Народня українська поезія є одною з найбагатших, які нам відомі. Крім святочних пісень, пристосованих до ріжних свят, велика кількість пісень, від яких віє духом землі, ріжноманітних, як вигляд землі, як звичаї народу. Вона виявляє живу душу народу, який відбивається цілком так благородно в національному гімні „Ще не вмерла Україна“.

20. січня 1920 року.

М. К.

Дещо про „галицьку політику“ в Парижі.

Ті галицькі політики, що завжди обвинувачували наддніпрянських Українців в зраді принціпам Соборної України і виправдують перехід

галицької армії до Денікіна тільки стратеґічними мотивами та тяжким становищем війська, і, доказуючи непричетність до сумних подій в листопаді 1919. р. галицького уряду та „диктатора,“ очевидно або не знають нічого про „галицьку політику“ в Парижі, або бажають приспати громадську думку і обманити українське суспільство. Що це так, потверджують отсі документи, які розсилає так званий „Український Національний Комітет,“ в склад якого увійшли Галичане, бувші члени та секретарі Делеґації Української Народньої Республіки на Мирову Конференцію. З них ясно, що п. Панейко та Томашівський і компанія тепер працюють вже отверто в злуці з Росіянами проти самостійности України і за федерацію з Росією, що вони робили раніше, але таємно. В цей комітет увійшли*) також бувші гетьманці: пан Вишневський, відомий своїми екзекуціями над українським селянством, як був він товаришем міністра внутрішних справ при Лизогубі, особистий секретар бувшого гетьмана п. Моркотун і т. п.

Нам відомо, що п. Панейко з бувшим „диктатором“ та членами свого „комітету“ поробили всякі заходи перед Американцями, що-б одібрати від української кооперації те майно, яке закупила була Українська Делеґація у Американців і передала нашим кооперативам для перевозки його на Україну, мотивуючи своє домагання тим, що Український Уряд перейшов на бік большевиків, що Українська Республіка перестала істнувати і т. п. А тим часом за допомогою Росіян ці галицькі політики бажали-б його одержати в свої руки, що-б використати це майно для орґанізації з українських полонених (Галичан) в Італії певну боєву частину і перевезти їх до Херсону — Миколаєва для допомоги Денікіну. Вони вірять ще й досі, що галицька армія знаходиться, як автономна військова одиниця в армії Денікіна, й бажали-б збільшити її українськими полоненими з Італії та зодягти і обути всю галицьку армію тим майном, яке купила Делеґація з великими труднощами, затратила на це великі гроші і багато праці та часу.

Ми не бажаємо цю „галицьку роботу“ в Парижі кваліфікувати, а тільки звертаємо на ці факти увагу українського суспільства, особливо галицького. Ми бажами-б почути про цю „галицьку політику“ думку особливо тих членів „Національної Ради,“ що знаходяться у Відні і ще й досі твердять, що вони обстоюють суверенність Соборної України.

Можливо поміж ними є ще такі наівні члени, що довіряють заявам пана Панейка і ин., як то було з деякими Наддніпрянцями кілька місяців назад. Час вже цим людям одмежуватьcя від тої політики, яку провадять тут від їх імени „федералісти“ з „Українського Національного Комітету“ в Парижі. Пройде час і буде пізно — українська громадська думка матиме право вирішити, чи „Українська Національна Рада“ була солідарна з ними, а між тим Мирова Конференція все більше нахиляється до того, що-б визнати фактично Українську Народню Республіку. Ми маємо деякі відомости, що це

*) Див. нижче: З укр. життя на чужинні.

можливо буде зроблено ще в цьому місяці, як що на Україні наше становище не погіршає.

І всякий Українець тоді скаже, що Великі Держави Антанти визнали Україну навіть проти волі деяких галицьких політиків, які, вважаючи себе не утопістами і не большевиками, а „реальними політиками,“ пішли з московськими реакціонерами імперіялістами не тільки проти волі українського народу, а і проти волі Антанти, якій вони кланяються в ноги, засліплені проблематичною силою світової реакції.

У всякому разі визнання Української Республіки не за горами, і не в силах перешкодити цьому бездарні та близоруки-політики з „Галицької Делеґації в Парижу.“

Париж, 25. січня 1920.

* * *

Додатки:

Париж, 5. січня 1920 р.

Ваша екселенція!

Маю честь переслати Вам при цьому декларацію Українського Національною Комітету, який щой-но заклався у Парижі 14-го грудня 1914 року, а також виписки з декларації, яку було зроблено Галицького Делеґацією ґрафу Тишкевичу, Президенту Делеґації Об'єднаної України.

Прийміть і. ин.

Париж, 19. грудня 1914 року. Підпис.

Політична кріза, яка зараз відбувається на Україні, викликала народження нового орґану української ідеї — Українського Національного Комітету; його утворення є льоґічний наслідок слідуючих подій: насамперед після від'їзду галицької делеґації і деяких делеґатів бувшої Російської України, Українська Делеґація перестала репрезентувати справжні чуття і тенденції Української нації: потім Директорія і її уряд, насилуючи недоторкальність української території, з одного боку, заклавши союз з російськими большевиками, з другого боку, втеряла політичне і моральне право, щоби її числити українською національною владою. Доки не буде сформовано нову правильну репрезентацію України, Національний Український Комітет бере на себе тимчасово захищення національних інтересів України перед інтернаціональними політичними діячами. Завдання Українського Національного Комітету полягає у возстановленні цілої України в її етноґрафічних межах в формі федерації з могутньою Росією. Програм Українського Національного Комітету буде незабаром положено, як і його поклик до земляків.

Головний Секретаріят У. Н К. під головуванням др-а Кирила Білика знаходиться в Парижі 5 bis rue Henri-Martin.

Білик, ґенеральний секретар.

Видержки з „Декляраціï Галицьких Делеґатів, зробленої 16. грудня ґрафу Тишкевичу, президенту Української Делеґації:“ Будучи прихильниками з'єднання всіх українських територій і будучи переконаними, що нарід український може бути відбудований лише орґанізацією всіх позітивних національних сил не лише інтеліґенції, але й громаських, з обуренням протестуємо проти віддання українських земель Польщі Директорією наслідком Варшавської угоди 2-го грудня 1914 року.

Уряд, який своїми большевицькими тенденціями і своїм режімом терора проти творчих елементів доказує свою нездатність і навіть шкодливість, отже через це ми, уповноважені делеґати Галичини, доводим до Вашого відома про наш виход з Делеґації Соборної України.

Панейко, президент Галицької Делеґації.

Ю. Р.

Варшава.

(Від власного кореспондента.)

Перше враження від Варшави, коли туди приїхати з убогої бувшої тимчасової столиці України Камянця, це заздрість: „у них все є“.

Крамниці повні краму, потяги з цілими шибками, трамваї, електрика, новенькі непошарпані і непостріляні автомобілі, прекрасні екіпажі власні, реставрації повні світу, музики і наїдків, пишні готелі і знов крамниці з усім, що треба і що вимагає витончений смак і каприз

Потім якось вражає сила військових у сивих французських шинелях, в зеленавих (не таких нових і блискучих) з острогами і без острог, з шаблями і без шабель, у кепках, конфедератках, двурогах і т. п.

Відбуваються паради військ, маширують полки, їздять військові авто. „І військо як добре вбране і взуте“ щипає мимоволі заздрість . . .

Але приглянувшися до буденного життя Варшави, поговоривши з ріжними її мешканцями (можно говорити російською мовою, бо Варшавяне її ще не забули хоч і зафарбували вивіски, писані російською мовою — перша ознака кожньої „молодої держави“), заздрість зникає.

Правда „у них все є“, але за які гроші! Як перевести на наші ціни, навіть узявши цінність польської марки по примусовій валюті в Кам'янці 8 карбованців, то вийде, що більшість необхідних річей значно дорожче, як у Камянці.

Предмети люксусу не дешевші, як у Кам'янці, хоч там їх і дуже, дуже мало.

Цукру нема. Власне є, але коштує на наші гроші щось вп'ятеро дорожче, як у нас, і не у всіх реставраціях дають каву чи чай з цукром, все більше сахарина.

Зато ріжних солодощів повно: шоколяда, цукерки, тісточки і т. ин. у всіх вікнах.

Отже спостереження таке: „у них є все, чого нема у нас, але у нас є все необхідне“; це ще ясніше помічається у відсутности

хліба (як не числити якогось ячмінного) і великій кількости дорогих, мікроскопічних „булечек“.

Ілюзії про електрику теж скоро зникають: вибухає штрайк, і треба як в рідкій стороні сидіти при „яснім“ світі парафінової свічки.

Другий штрайк розбиває мрії про комфортабельну подорож, і безталанні мандрівники мусять сидіти на якійсь вузловій станції, або їхати у зовсім вже рідних „теплушках“ з ласки жовнірів.

Але приглянемося ближче не до центральних вулиць, на яких лише іноді здибаєш безконечну „благородну чергу“ у дві шпалери військових і цівільних за тютюном; приглянємось до звичайних вулиць.

Там черги по необхідні річи: по хліб, по цукор, гас. Ці черги тягнуться без кінця і краю на кожнім кварталі. Крик, гамір безладдя, якому не може зарадити навіть польська поліція, хоч вона й слухає курси анґлійських інструкторів. Ці черги нагадують Київ під час большевицької облоги . . .

Послухаєм, чи раді ці зголоднілі люде парадам військ, шоколяді, шовку і всьому чого навезено до столиці. Це не для них, бо заробітки зросли дуже мало. На примір, добра швачка одержує у день 7 марок (і харчі правда) . . . „Тяжко стало жити, „вшистко дроґо, вшистко дроґо“, от лейтмотив варшавських балачок.“

„Так, дорого обходиться Польщі допомога Антанти“, мимоволі приходить думка, і заздрість що „у них все є“ по троху зникає.

А побалакаймо з людьми вищих кол: професорами, політичними діячами.

Перше питання: „ну як, ви думаєте, видержить Польща большевицьку навалу? Чи сильні большевики? Чи українське військо вже б'ється з ними?“

І чується трівога і непевність. Чується жах перед ціми новими Чінгісханами. І непевність збільшується штрайками і тим, що й військо одягнено не так то вже й добре, як здавалося на перший погляд . . .

„Не робить Варшава вражіння столиці сильної налагодженої держави“, от висновок двохтижневого побуту у Варшаві, і зникає цілком заздрість, що „у них все є“.

Бож нема головного: певности в своїх силах.

Микола Євшан.

(Некрольоґ.)

„Громадська Думка (ч. 23) приносить дуже сумну вістку про смерть молодого літературного критика, Миколи Євшана.

Сумна це звістка не тільки тому, що загинула ще одна культурна сила, на які ми, взагалі, не дуже багаті, а ще й тому, що Микола Євшан — визначна культурна сила. Безперечно, він був найліпшим критиком на Україні. Скажемо більше, він був першим українським критиком.

Бо єсть критика й критика.

Є критика, яка обертає літературу в якусь архивну установу, де лежать мертво цілі багацтва. Яка не аналізує творчости, не шукає тих таємних, інтуітивних ментів, що цю творчість характеризують. Яка не бачить і не вміє бачити художника.

Ця критика й себе обертає на звичайного архиваріуса, який старанно в хронольоґічному порядкові зазначає авторів і їхні твори, поверхово торкаючись лише тих мотивів, що керували й авторами й їхніми творами.

Типовий представник такого роду критики є славнозвісний п. Огоновський. Сюди ж треба однести й п. Ол. Барвінського, С. Ефремова й других літературних критиків, або вірніше істориків української літератури.

Друга критика мало цікавиться хронольоґією й передаванням змісту творів з деякими своїми зауваженнями. Вона старається дати синтез творчости, пізнати всі її відламини, зрозуміти недоговорене. Оточити творчість диханням співчуття й любови. Вона становить певний художній критерій, яким окреслює коло справжньої творчости й одкидає все те, що з нею немає нічого спільного. Й не буде ніяким парадоксом, коли сказати, що може це найважніше в цій критиці, бо вона не виконала-б свойого задання й не осягла-б своїх цілей, коли-б не виходила з вічного, з того, що завжди житиме, як самодовліюча цінність, як краса, яка ніколи не вмирає, а, противно, набирає все нових і нових форм.

Представником цього напрямку в критиці й був Микола Євшан, який його й зазначив перший в сфері українського літературного життя. В таких тонах писав деякі літературно-критичні замітки Сріблянський (в „Українській Хаті“), а за останній час Ол. Ковалевський (в „Відродженні“).

Але перший положив начало цій справжній критиці Микола Євшан, і його заслуга є саме та, що поміж чисельними істориками української літератури він був протягом довшого часу поодиноким літературним критиком.

* * *

Літературна діяльність М. Євшана розпочинається власне ще з ґімназіяльних часів. Гурток ґімназіяльної молоді в Станиславові видавав гектоґрафований журнал, в якому М. Євшан уміщує свої перші критичні нариси, присвячені творчости Кропивницького й Карпенка-Карого. Першим друкованим його твором була „Характеристика творчости Карманського“, який звертає на нього увагу читаючого громадянства.

Євшан розуміє, що для правдивої оцінки української літературної творчости необхідно зазнайомитись з світовою літературою, й він з захопленням віддається студіюванню творів так німецьких, французьких, як польських і російських письменників. Серіозно він знайомиться також з творами найкращих світових фільозофів, як Шопенгавера, Шілінґа, Ніцше, Новаліса, Гамерлінґа й инших.

Це значно зміцнює його ерудицію, що почувається в кожному його новому нарисі, особливо, в оглядах творів чужих письменників. Один час йому закидалося саме те, що бракує йому ніби відповідної ерудиції. Але, мимо того, що М. Євшан лише роспочав студенські студії й не зміг ще запізнати всього, що необхідно було для нього, як критика, — він мав інтуіцію художню, мав надзвичайний талан поглянути в душу письменника й знайти в переживаннях і настроях всякого письменника те, що цілковито не могли зробити инші присяжні історики й знавці українського письменства.

Хист критика — це такий же талан, як хист поета, романіста, драматурґа. Критиком не можна зробитися, й ніяка ерудиція не може заступити критичного талану. А у М. Євшана був великий критичний хист, живий талан, який горів в кожному рядкові його кожного нарису. Книжка його „Під прапором мистецтва“ є й довго лишатиметься великою і коштовною вкладкою в українську критичну літературу. Його стаття „Проблеми творчости“, якою роспочинається ця цікава книжка, зазначає не тільки його субєктивне розуміння задань творчости, але й дає обєктивний критерій, з яким тільки й повинно підходити до художньої творчости. Нариси про Пачовського, Кобилянську, Лепкого, Яцківа й инші, що уміщені як в цій книжці так і в богатьох книжках „Літературно-Наукового Вістника“ й „Української Хати“, — всі відбивають в собі широкий талан, яскравий талан, який розгортається й обіцяє.

Надзвичайно важною є й друга його книжка „Тарас Шевченко“, де він виявляє глибоке й разом з цим оригінальне розуміння творчости нашого національного ґенія. Можна навіть сказати, що Євшан віднайшов знову того Шевченка, якого занудили й далеко заховали в своїх ювилейних і взяких инших принагідних брошурках наші українофіли. Підійти до студіювання Шевченка без книжки Євшана про нього не можна, бо вона одна дає більше, ніж все, що було писано про Шевченка протягом пятидесяти років.

* * *

Цікаво одмітити, що доля М. Євшана, як і всіх наших, взагалі, талантів, склалася дуже нещасливо.

Не маючи засобів до життя, М. Федюшок (а це справжнє призвище М. Євшана) з малих років мусить пробивати собі навласноруч дорогу. Він дає уроки й вчиться сам. Тільки одчинення для нього сторінок „Літературно-Наукового Вістника“ дає змогу йому заробляти шматок хліба, хоч тою працею, до якої його тягнуло.

Здавалося-б, що він вже починає ставати на ноги, що вже знаходить способи для виявлення й розвитку свойого талану.

Але — приходить війна й обриває всі його мрії, всі його літературні пляни й наукові студії.

Мусить поступити в військову школу, мусить іти на війну. Попадає на італійський фронт, як офіцер 9 полку. Підчас війни дістає дві рани й так і проводить весь час між фронтом і шпиталем. Але

й тут природне призвання прокидається в ньому й він в вільний час перекладає твір великого німецького патріота Фіхте: „Промови до німецької нації“.

По при все те — війна була пропащим часом для його критичного талану. Майже нічого не писав та й обстанова в жадний спосіб не була відповідною для літературної роботи.

З часів війни він вже не скидає військового убрання; з офіцера австрійської армії після революції стає старшиною галицької армії. В цьому й полягала вся зміна, бо мав він — перш на все — почуття обовязку перед своєю батьківщиною.

Тільки на два місяці М. Євшан дістає розривку, це тоді, коли його покликано було в марті місяці м. р. до редакції „Республіки“. Віддається публіцистиці, умішуючи дуже радикальні статті в „Народі“ й „Новому життю“. В цих статтях Мик. Євшан виявляє серце люблячого й віруючого патріота.

Але в травню вже кидає перо й вертається до війська, з яким перебув весь тяжкий шлях аж до часів катастрофи.

Плямистий тиф його вириває з війська; перевтомлений орґанізм не витримує й 23. листопаду Миколи Євшана не стало.

Вмер він на 31. році життя.

Тяжка це втрата для кожної нашої культурної людини. Не часто народжуються Євшани. А коли її долучити до того, що ми загубили протягом останнього року (і Наддніпрянці й Галичане), то мимоволі хочеться сказати: „чи не занадто?!“

Але з другого боку кожда жертва кричить о помсту, о те, щоб ми довели до кінця ту справу, в імя якої вони жили й вмирали.

І нам здається, що перед свіжою могилою Миколи Євшана, — ми повинні, схиливши в глибокому мовчанні свої голови, — ще щільнійше стулити свої шеренги для дальнішої боротьби в імя і щастя України!

Цим ми виконаємо свій обовязок, який покладає на нас всіх передчасна смерть Євшана.

Гейне з Пирятина.

Горе дипльомата.

Як це тяжко нині
Дипльоматом бути:
Нікого з родини
Треба не забути!

Пнуться всі юрбою.
Тихше! Поодинці!
Небіж — атташою,
Донька — на машинці.

Тітка-перекладач,
Хоч і мов не знає —
Офіцер кацапський
Їй допомагає.

Два швагри гонцями:
Їздять в кабарети,
Від посла співачкам
Підносять букети.

Ну, здається добре:
Всі посади мають
Тай про Україну
Всі, як мога, дбають.

Тут тобі на лаврах
Сісти й відпочити,
Бо зробив для краю
Все, що міг зробити.

Раптом: Бах! Як вдарить
Із ясного неба:
Штати скоротити,
Всіх звільняти треба!

От тобі і свято!
Годі в банк складати!
Всю мені родину
Треба харчувати.

І до чорта грошей
Всіх вдягти, обути!
Ні, не дай то Боже
Дипломатом бути!

В. В.

Стратеґічна сітуація на Сході*)

I.

Події на Сході і найбільш на Україні змушують нас подумати про розвязання нашої політики з державами, котрі оточують нашу вітчину, дивлячися на те, яку силу військову вони представляють і які претензії мають, що до нашої національної території. Антанта має намір уживати всі окрайні держави — з окрема Польщу та Румунію, до боротьби з большевиками за ціну української національної території. Для того нам цікаво зробити деякі порівнання сил обох воюючих сторон.

Держави, з якими Антанта рахує будувати антибольшевицький вал, є слідуючі: Литва, Польща, Румунія, Фінляндія, Естонія, Латвія. На Фінляндію не можна власне рахувати, бо після виборів президента Стальберґа перемогла там думка проти інтервенції в Росії.

I. Естонські війська 35.000 жовнірів під командою ґенерала Денісона так збольшевичені, що не можуть держати фронт проти більших большевицьких сил. Через те Естонія примушена вести переговори з большевиками. Ести тримають фронт між озером Пайпус та лінію Валмар—Пачор.

II. Латвія в силі 20.000 салдатів тримає фронт від лінії Валмар—Пачор до лінії Бавск і Новоржев.

III. Литва цофнула свою обіцянку на конференції в Ревалі іти проти большевиків з огляду на те, що большевики розбили Денікіна. Вони уважають за більш важним полагодити свою справу з Поляками, котрі окупували велику частину Литви з імперіялістичним наміром. В тій справі переговори ідуть. Армія Литви має 12.000 вояків.

*) Автор статті — старшина українського ґенерального штабу, що перебуває зараз у Відні. Статистичні відомости, які він подає, відносяться до останніх 2. неділь.

IV. Польща має гарну орґанізовану армію. Число на всіх фронтах є 350.000 крісів. З них стоять на большевицькім фронті від Двінска до Дністра слідуючі ґрупи:

1. ґрупа ґенерала Шептицького, команда в Мінску, приблизно 50.000 салдатів. Тягнеться від Двінска до лінії Кобрін—Гомель. До тої групи належить також ґрупа ґенерала Руді-Сміґлього (в числі 15—17.000 салдатів), який командує фронтом проти Литви, та частиною проти большевиків між Двінском і лінією Молодечно—Полоцьк;

2. ґрупа ґенерала Лістовського від лінії Кобрин—Гомель до лінії Ковель—Сарни. Ґрупа має коло 12.000 крісів. Йому підлягає ще ґрупа ґенерала Шиґадловича 5000 крісів;

3. ґрупа ґенерала Івашкієвича від лінії Ковель—Сарни до Дністра. Вона має коло 60.000 крісів.

На всіх фронтах польської держави мається готового стратеґичного резерву біля 100.000 жовнірів. Начальна команда має осідок у Варшаві. Начальником ґенерального штабу є полковник Галлер. Польська армія складається з трьох частин:

а) частина старих бувших австрійських полків,
б) частина бувших німецьких полків (Познанщина),
в) Галлерська армія.

Частина під а) так орґанізована, як бувша австрійська армія; б) — як німецькі війська; в) галлерська так, як французька армія. Остання має богато французьких старшин та підстаршин, біля 10%.

Найкращі частини, що до бою, є познанські. Галлерська армія складається переважно з бувших австрійських полонених з Італії, корпуса Добвур Мусніцького і частин французьких та американських Поляків.

V. Румунія. Румунія ґрупує коло Дністра приблизно 7 дівізій. Кожна коло 12.000 вояків — то значить 84.000 всього. Яко стратеґічний резерв того фронту, вони мають 3 дивізії (36.000). Дисціпліна старих полків дуже добра, нових — слаба.

Що до сил ґенералів Колчака, Денікіна, Юденіча то вони представляли армію таку:

Колчак	85.000
Денікін	200.000
Юденіч	20.000
	305.000

З певністю можна сказати, що вони вже майже не істнують. Юденіча розбила большевицька північна армія; Колчака большевицька східня армія за допомогою большевицької пропаґанди; Денікіна розбила большевицька південна армія з допомогою українських повстанців і галицької армії.

Швеція
Фінляндія
Мурманський берег
Біле море
6. армія
Гельсінгфорс
Онезька група
Вологда
Петроград
Кронштадт
Естонія
Лібава
7. А
Двінськ
15. А
Вільна
Москва
Смоленськ
Тула
Варшава
Барановичі
Кобрин
16. А
Гомель
Мозир
Курськ
12. А
Київ
13. А
8. А
9. А
Дон
Львів
Козятин
Жмеринка
Українська армія
Миколаїв
Херсон
Ростов
Румунія
Дунай
Азовське море
Кубань
Севастопіль
Чорне море
Батум

Стратегічне положення.
Січень 1920

Червона армія
Протибольшевицькі армії
Українська армія

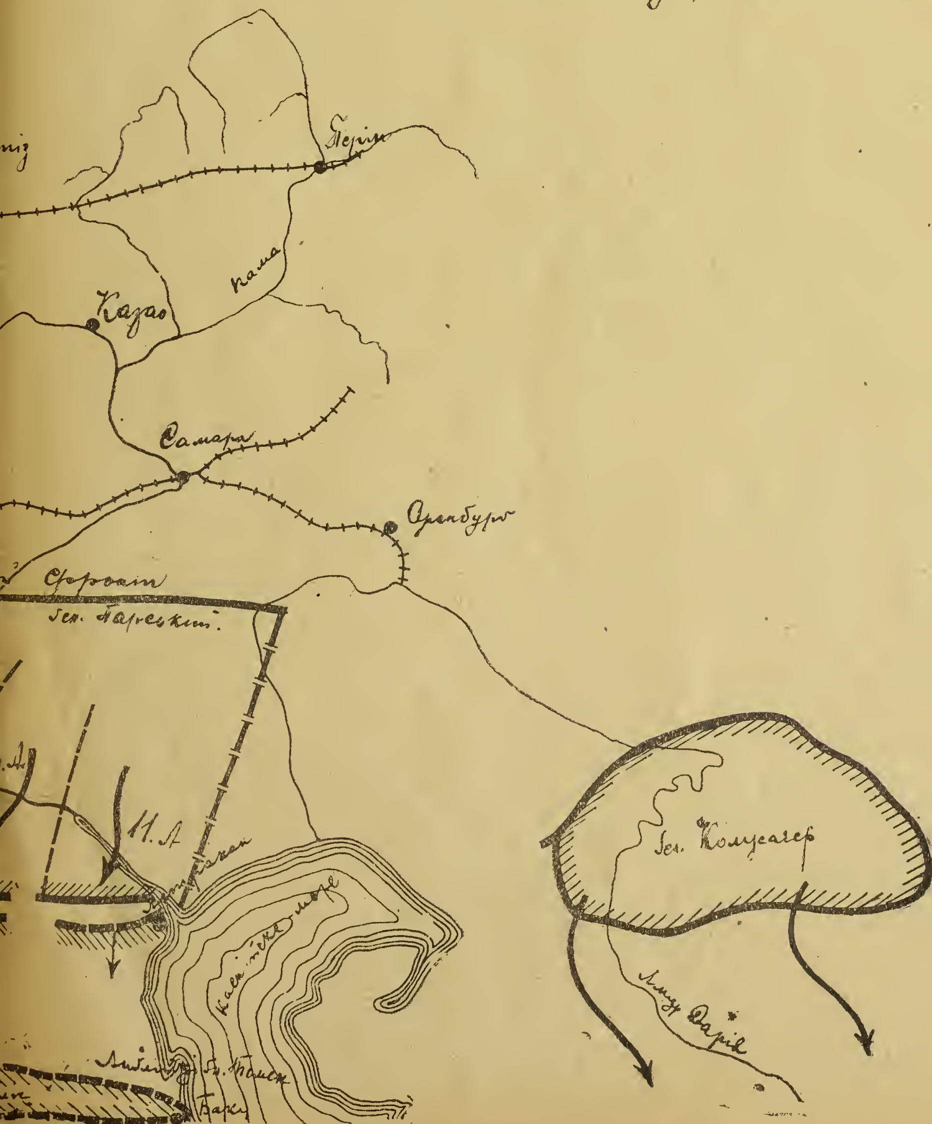

VI. Анґлійські частини обсадили південну частину грузинської і кавказької республік на лінії Батум—Тіфліс—Баку, аби утримати большевицьку лаву перед наступом до Месопотамії.

VII. Японські частини в числі 28.000 заняли Манджурію.

VIII. Ческа армія 55.000, котра була під комнндою Колчака, уважає себе нейтральною і чекає на повернення через Океан до батьківщини.

II.

Все військо стоїть під командою революційної військової ради в Серпухові коло Москви. Члени тої ради:

президент: Троцький
помічник: Подвойський
віце-президент: Склянський
головний комендант: Каменев
члени: Смігли, Гусев, Риков.

цілий фронт складається з 1. північний фронт
2. південний „
3. східній „
4. західній „

1. Північний фронт, під командою ґенерала Гітіс

а) VI. армія ґенерала Клембовського, 32.000 крісів,
б) мурманський фронт 30.000 крісів.

2. Південний фронт 146.000 крісів під командою ґенерала Парського від сходу до заходу:

а) XI. армія
б) X. „
в) IX. „
г) VIII. „
д) XIII. „

ці армії між Дніпром і Каспійським морем

3. Східній фронт, 400.000 вояків (140.000 крісів з півночі до півдня):

а) III. армія
б) II. „
в) V. „
г) I. „
д) IV. „

і туркестанські частини під командою ґенерала Колеґаєва.

4. Західній фронт під командою ґенерала Знесоєва (шеф штабу ґенерал Новіков) 180.000 жовнірів.

З півночі до півдня: а) ґрупа Олонец
б) VII. армія
в) XV. „
г) XVI. „
д) XII. „

Всього разом большевики мають: 400.000 крісів,
17.000 шаб ль (кавалерія)
13.000 кулеметів
2000 гармат.

По останнім звісткам органiзація, дух і дисціпліна в красній ґвардії дуже добра. Там не істнує салдатських рад.

З чисто військового боку ми бачимо, що сила протибольшевицька більша, як большевицька. Але в ХХ. століттю ми пероконалися, що не тільки зброя грає ролю у війні, але також і инші обставини і передовсім політика та пропаґанда і соціяльна психоза цілих народів.

Антанта хоче створити антибольшевицький вал з армій тих держав, які окружають совітську Росію, як Румунія, Польща, Латвія, Литва, Естонія та Фінляндія. Це гарна думка. Але треба зараз спитатися, як довго це буде і чи ті держави витримають таку війну? — Армії тих зазначених антібольшевицьких держав суть дуже добре орґанізовані, як наприклад польська, де панує добрий настрій патріотичний, підтримуваний польським шовінізмом та імперіялізмом — але це все штучно. — Поперед всього — польський селянин думає, як кожний — передовсім про землю та хату. Селянин, польський жовнір, не має ніякого інтересу воювати проти большевиків, тим більше, що він добре знає, що большевики йому обіцяють все, що він хоче кличем: „вся влада пролетаріяту!“

Плян большевиків — привести скрізь до большевизму. Це також зі свого боку імперіялізм большевицький. В боротьбі обох сил бачимо, що два ріжнородні імперіялізми зустрічаються ворожо. Керують псевдодемократи та псевдокомуністи.

Пропаґанда большевицька дуже сильна і вона руйнує антибольшевицькі сили. В польській армії наприклад вже є 50% большевиків в армії. На весну цього року большевики готують велику офензиву — проти антантського валу окрайних держав. Здається, що головний пролом буде на лінії Рівно-Дубно-Луцьк і потім на Східню Галичину, аби відколоти сили Румунії від польських. До того большевики мають за плюс то, що у Поляків дуже непевна етапна лінія — то значить, що вся достача, всі маґазини, муніція і т. д. лежать на українській території (Східня Галичина, Волинь, Холмщина, Підляшшя, Білорусь), де все селянство тільки чекає на визволення з під польського ярма. Всі мешканці на тих територіях тільки одно кажуть: „Ми з чортом підемо, як тільки проти Поляків!“ Як з чортом, то вони вже і із большевиками підуть. Скрізь в тилу Поляків почнуться повстання. На Бесарабщині та Буковині те саме буде з Румунією. Це буде тяжкий, кривавий терен для антибольшевиків і всі ті обставини большевики; знають і будуть їх використовувати. До того большевикам, ще буде сприяти соціяльне питання. Весна — кожний жовнір-селянин хоче вдома бути, орати, сіяти, і той самий селянин має воювати проти большевиків, які йому землю обіцяють? Прошу зрозуміти психіку всіх селян. Хто з них буде таку війну провадити? Рівночасно боль-

шевики пішлють 1000 емісарів то тих держав підкопваати владу та аґітувати в армії і поміж селянством.

Антанта та антибольшевицькі держави всі думають тільки про одне: як позбутися того большевизму?

Для нас Українців він не такий страшний, бо ми знаємо, що позбудемся його; навпаки він навіть корисний, бо він репрезентує велику військову та орґанізаційну силу, яка нам допомагає здобути і з'єдняти всі землі українські, як Східня Галичина, Волинь, Холмщина, Підляшшя, Полісся і Білорусь.

Для Антанти і всіх антибольшевицьких держав є тільки дві можливости: мир — або війна! —

Мир з большевиками та знесення бльокади було-б дуже добре, бо через це большевізм не міг би утриматись і впавби сам на користь дійсної демократії. Але це знову не згодиться з імперялізмом окрайних держав, які хочуть використати антибольшевицьку війну до здобуття широких земель та чужих країв.

Війна з большевиками дуже корисна для імперялізму антібольшевицьких держав, і для того мабуть вони ідуть тим шляхом. Керуючі, сліпі псевдодемократи тих держав, так названі „народні" правительства та вожді не звертають уваги на те, що вони ведуть до знищення власних країн через таку шовіністичну непопулярну війну. — Звертаємо також увагу і на те, що всі війська, які досі воювали проти большевиків, самі збольшевичились. Випадки в Одесі весною 1919. р. доказують, що зброєю не можна задавити большевизм! — Ще є один спосіб знищення большевізму. Може це розвязання здається ориґінальним але мабуть воно так буде. Треба підтримати большевицький імперялізм! А це чому? Кожний буде питатися. Відповідь легка. Бо він сам себе знищить і то таким способом: лава большевицька буде здобувати великі території, і чим дальше вона піде, тим тяжче буде укріпити внутрі совєтську владу і тим легше буде для всіх дійсно демократичних елементів у всіх большевиками окупованних теріторіях підняти повстання і позбутися тої хороби.

Взагалі вважаємо большевизм за хворобість, яка перейде через цілий світ. Кожна держава буде ним слабувати. Чим скорше, тим краще. Україна щастлива держава, яка майже вже одужала від тої хвороби. Найліпшим доказом, що це факт, є то, що большевики вже визнають самостійну Україну. Вони знають, що тут їхня влада не утримається. Для нашого народу большевизм добрий був, бо він зробив з етноґрафічної української маси — національну українську масу. І колиб не він, то не знаю, чи українське селянство було-би так національно думаючим? Большевики панували над нами, український нарід пізнав тих псевдокомуністів і позбувся їх — і тепер противно большевики признають самостійну Україну і ще будуть просити за ласку України в економічних справах що до достачі збіжа для Росії.

Большевицька боротьба развивається на Сході і большевицький прапор все дальше віє на Заход, чим дальше військо і пропаґанда іде.

І той час ми Українці маємо використати на внутрішню будову та скріплення нашої держави, аби вийти на першу небольшевицьку державу. Коли большевизм запанує над иншими західними державами і до розпаду дійде, тоді ми можемо брати всю керму Сходу в руки. Для нас Українців найкраще помиритися тепер з ними таким способом, щоб вони не втручалися до внутрішніх наших справ, бо кожний хоче бути паном в своїм домі.

Большевизм для всіх держав значить знищення; ми це добре знаємо, і це сумно, але одно нас потішить, що з того вийде щось нового — нова, краща будова всіх держав. З тої хвороби вийде дійсний демократизм, і всі держави воскреснуть в етноґрафічних границях і поміж всіх націй воскресне братство. І той самий большевизм копає могилу для себе і для всякого імперіялізму.

Observator.

Огляд міжнародньої політики.

Слабість чи здоровля? Причини слабости. Її розповсюдження. Імунізація проти слабости. Легче заразити, ніж вилічити. Стратеґічна і дипльоматична підготовка большевиків. Старі „лікарі“ на большевицькій службі. Антанта і польський фронт. Антанта і Німці. Торговля за допомоґу. Секрет проґнозів німецьких стратеґів. Паралельна робота по двом напрямкам. Наше іґнорування її. Непевна сітуація в Варшаві. Гості чи інтерновані? Патек і Петлюра. Польські і румунські обіцянки. Протипольська реакція на Україні. Тяжка платня за дві пари очей. Чия вина? Від Парижа — via Швейцарія — Відень. Фінал роботи в Камянці і на Україні. Галицькі „невегласи“ і австрійські дипльомати

На революцію, як на державний процес, власне зараз утворилось два погляди. Одні вбачають в революційному процесі нормальне становище народнього орґанізму. Другі рахують революцію за слабість, тим тяжчу, чим довше вона тягнеться. Такуж слабість для народнього орґанізму, як дезінтерія або тиф для окремої людини. В біольогії відомо, що чим більше ослаблений є орґанізм, тим легче заражається він всякими хоробами. Те-ж саме буває і в міжнароднім життю. Першою від війни впала Росія, найменьше тревалий в боротьбі орґанізм. Кажуть, що Росію убила не Люндендорфська штучна привівка большевизму, а політика анґлійського посла сера Бюкенена. Кажуть, що анґлійські політики навмисно викликали революцію в Росії, що-б позбутись, разом з Німеччиною, і ще одного ворога на Сході Европи. Навряд, чи це так. Коли Б'юкенен, підтримуючи Мілюкова і Ко., мав на меті взірвати свого союзника в повітря, він мусів би раніш бути непохитно певним в тому, що Антанта і без Росії зможе добити Німеччину. Цього-ж не було і не могло бути. Значить помилку Шульгиних і Гучкових, а що з їх точки погляду робити революцію під час війни — було великою помилкою, про це вони не раз говорили, — використали Німці, що-б большевицькою заразою остаточно зруйнувати ворожий фронт і паралізувати Росію.

Війна знесилила всі народи, не в однаковій тільки мірі. Вона утворила вдячний грунт для народнього незавдоволення, для ворожнечі до клясів і націй пануючих, експльотаторських. До війни це незавдоволення стримувалось ситістю, хоч і відносною, маси, порівнюючою дешевизною життя; а головним чином — залізною дисціпліною державних апаратів. Після тяжкої руїни та дисціпліна ослабла, а незавдоволення пригноблених виросло в такій же пропорції, як і дорожнеча життя. Соціяльна революція, большевизм, чи як инше назовете це з'явище, котре зараз заливає всю Европу — є безпречно анормальний процес, що виник на грунті багатьох причин, а найбільше, на грунті ослаблення війною державних орґанізмів. Як слабість, цей процес є заразливий. На щастя, він полишає після себе досить міцний імунітет, який ми маємо зараз на Україні серед нашого селянства. Старенька, знесилена війною Европа, не ґарантована здається нічим від тої пошести. Першою, після Росії і України імунізувалась Ґерманія. Другою Венґрія — ця більше випадково. А тепер черга за найбільш слабеньким — Польщею, Румунією, Італією. Зараз вже переживають процес імунізації большевизмом Болгарія і Турція. Кожна нація, як і кождий орґанізм при звичайних хоробах, індівідуалізує ту слабість. В Турції большевизм родився на грунті національному. В Малій Азії стоїть 100.000 турецька армія, пронята ворожим почуттям до чужинців. Тойже характр має і індійський большевизм.

Далеко легче заразити людину, чім вилічити її. Теж саме і з большевизмом. Коли впаде Польща, впаде Румунія під ударами тяжкого чобота російських царських ґенералів, то це тому буде, що і польський і румунський державні орґанізми є за надто слабі, що-б зберегти себе від заразн, слабі на обжорство, на соціяльну дісгармонію, на фінансову анемію.

Західна преса з хвилюванням слідкує за стратеґічною переґрупіровкою большевицьких військ на польському фронті. Варшавські кореспонденти льондонських ґазет навіть сповіщають про те, що на польському фронті з'явились сібірські стрілкові дивізії — ця „тяжка артилерія" російської армії ще за старих часів. Преса і громадянство Антанти, кажучи вульґарно, чуба на собі рвуть за ту кольосальну помилку, котру допустила їх дипльоматія і стратеґія: через Денікіна і Колчака до рук большевиків впали величезні бойові запаси.

Тимчасом йде і деяка дипльоматична підготовка. Що большевики не зпиняться ні перед кордоном Польщі, ні пред Дніпром, це ясно, як день Божий. Але вести наступительну війну з реґулярними арміями під час зими досить тяжко буде. Ще тяжче це робити напр. в Польщі весною. І большевицькі дипльомати шлють пропозиції за пропозиціями Польщі, щоб відсрочити свій наступ або до пізньої весни або до остаточного згромадження своїх сил на кордонах Галичини, Буковини і Білорусі. В остатній заяві ми здибаємо навіть деякі гарантії з боку большевиків що до зносин з Німеччиною — найстрашнішим зараз ворогом Поляків після Росії. Само собою зрозуміло, що ніякі обіцянки нікого і ні до чого не з'обовязують. Коли навіть та і друга сторона на деякий час помириться, це не завадить їм вести й далі лихорадочну підготовку весняної компанії. Поляки запрошують уже Фоша на східній фронт. А головно вимагають негайної і великої технічної допомоги з боку Антанти. В той же час диктатор петроградської комуни видає секрет Леніна і Троцького: він в інтервю заявляє журналістам про найближчу загальну мобілізацію пролетаріяту і про те, що большевицькі вояки готують наступ на Польщу. Мобілізовані майже всі студенти, забрані до війська урядовці і здебільшого заміщені жіноцтвом. До війська забрані всі старі російські офіцери, окремим військовим спеціялістам платять сотні

тисяч карбованців в місяці, няньчаться з ними, як з дітьми. На чолі окремих армій стоять видатнійші старі російські ґенеральні військові фаховці, як напр. проф. військової академії Черемісов, колишній главнокомандуючий 12-ю армією; ґенерал Клембовський — Поляк по походженню, колишній головнокомандуючий північно-західнього фронту, ґенарал Зінкевіч*) — началник штабу VI. армії; ґенерал Селіванов, бувш. ком. 4. фінл. дівізії, ґен. Ситін, бувш. штаб-ґенерал на румунському фронті; ґен. Єгоріїв, бувш. ком. корпусу; ґен. Величко — найкращий військовий інжінер в Рсії; ґен. Незнамов — проф. військової академії. Крім цих ще є сила менш відомих, але цінних по свойому бойовому досвіду, штаб і обер-офіцерів. Але найбільший козир в руках большевиків — це старий досвідчений стратеґ Брусілов, котрому мабуть буде доручено командування південно-західнім фронтом.

Головна ж сила большевиків зараз полягає ще й в тому, що з увільненням Сибірі і України вони отримали величезну допомогу хлібом і иншою поживою. Та продовольча кріза, від котрої загибали Москва і Петроград, в найблищчому часі зможе бути залагоджена, хоч до деякої міри. Разом з тим військова фуражіровка не буде вестися розбійничим шляхом і підривати дисціпліну в військових частинах.

Військові стратеґи Антанти цілком добре уявляють собі ситуацію на Сході і раді зараз „хоч з чортом поєднатись“, щоб тільки поконати Леніна і Троцького. З цього погляду на роль того „чорта“ здається придадуться Німці. Остатня заява Носке про необхідність в інтересах всьої Центральної Европи збільшити німецькі армії з 100.000 на вищу цифру, показує, що Німці собі ціну знають і не задовольняться запропонованим їм, правда покищо неофіціяльно, переглядом мирного договору з тим, що-б Австрії було дано право прнєднатись до Німеччини і були зменьшені боргові обовязки самої Германії. Що до остатніх, то Германія покищо й сама не збирається їх всі виплачувати. Що-ж до першої пропозиції, то навряд, чи голодна Австрія була би великим придбанням для напів голодної Німеччини.

Спроби з боку Антанти підкупити Ґерманію будуть робитись і далі. Тим більш, що на своїм нещасті самі Німці навчились де чому, принаймні в дипльоматії. Паралельно з роботою військової партії, що ставила свої надії на відродження Ґерманії на карту російської реакції, працювала инша соціялістична течія, котра готовила шлях спілки з большевиками ціною всякої допомоги, між иншим торговельної, і військовими спеціялістами. І тої і другої течії мета була одна — велика Ґерманія в союзі (на фундаменті власне) відродженої Росії. Для Німців тої і другої течії уже в середині літа не було ніякого сумніву, що до краху денікінського наступу. В кінці серпня військові німецькі кола не тільки точно ставили проґноз ($2^1/_2$—3 м.) краху денікінської авантюри, але і попереджали де кого з инших сусідів і друзів. Принаймні українське командування було цілком добре поінформовано про цей речинець і про дальші події, що зараз натрівають і для декого як і руїна нашого фронту, являються несподіванкою. З цеї точки погляду українсько-польська комбінація була кроком дуже і дуже необережним. Ціною компромітації наших вожців в очах народніх, особливо галицьких мас, ціною формального розриву з нашим старим, натуральним союзником, рішаюча роль котрого як в кольчаківській так і в денікінській та й найближчих історіях, не підлягає ніякому сумніву, ціною затрати величезних матеріяльних коштів, ми не тілько не отримали ніякої матеріяльної підтримки, — навпаки — в самий

*) Два останніх добре відомі авторові цих рядків — перший по військовій академії; другий — по службі на фронті.

тяжкий момент нашої історії тому-ж С. В. Петлюрі — людині може і не крепкій на волю, не багатій на широкий світогляд, але безперечно геройській, мужній і чесній, польський міністр Патек в офіціяльній заяві всажує ніж в спину: в Парижі, в розмові з ґазетним співробітником, він каже, що польські миродайні кола раніш дивилися і зараз дивляться на голову Української Директорії, як на ватажка банд, придатного для послуг польських панів в боротьбі з большевиками, а недостойного того, щоб з ним розмовляли, як з народним представником.

Власне на ділі так Польща і ставилась до польсько-української згоди. Ми надрукували в попередньому числі документ траґічний по своєму змісту для побірників польсько-української згоди. Перебування частини нашого уряду в Варшаві зараз більше скидається на делікатне інтернування, ніж на мирні переговори. Що до Румунії, то роль її з самого початку для нас була ясна — роль ґешефтмахера, що з живого і умерлого мусить мати свою користь. Ми ні на одну хвилину не думаємо винуватити кого небудь з наших діячів там на місці в невдалій комбінації. Хоч і був час, коли автор цих рядків доводив миродатним колам, що при недовговічности її (один до двох місяців) вона неоплатиться нам ніякою ціною. На одних Поділлю і Волині компроміс з польськими поміщиками може вбити авторітет верховної влади. Але ми цілком свідомо і спокійно можемо кинути обвинувачення в інспірації цеї комбінації тим злим ґеніям нашої закордонної політики, котрі власне і довели нас до цеї катастрофи — з початку до внутрішнього розвалу фронта, а потім і до тимчасової згоди, нічого нікому не даючої.

Річ в тому, що серед деяких кол старої австрійської школи галицьких дипльоматів ще й дозі не завмирає нація побачити відроджену дунайську федерацію, а себе в ролі її творців і благодітелів. Це людці, що призикли в Австрії грати першу скрипку, мали і зараз мають від того „богатыя и великія милости". Через непоінформованність, або і короткозорість наших урядових сфер думка відірвати Галичину від Наддніпрянщини і включити її в той союз, не давала їм спочинку. І з цього боку Варшавський акт 2. грудня є цілком зрозумілим. Він є наслідок тої інспірації — „треба зрікатись і Галичини, і Буковини, і Бесарабії...", писав ще недавно один із цих дипльоматів колезі. Раз у раз на Україну через Відень йшли листи і папери, мудро проводився єзуїтський плян роз'єднання галицької і наддніпрянської України, під'юджувались тонко Галичане проти Наддніпрянців. На нещастя серед тих навіть галицьких „невегласів", які не були проти єдности двох Україн, але орієнтувались на Москву, цей плян здибав сліпих помічників. В бажанню прислужитись і московським аґентам, і галицьким проводирям, вони давали інформації, котрі цілком підтримували плян побірників Дунайського Союзу. В результаті цеї сумної роботи ми маємо розпад фронту, документ 2. грудня, компромітацію в широких масах і заколот в роботі по здобуванню признання самостійної України. Не прийшов ще зараз час, що-б з документами в руках підняти завісу над цею диявольською роботою в такий траґічний момент нашої історії. Але він вже не за горами.

Україна.

Уряд Мазепи. По останнім відомостям з України уряд Мазепи перебуває тепер в Могильові Подільському і збірається преїхати до Одеси. Звязки з Петлюрою Мазепа підтримує увесь час.

Відозва Українського Директоріяту. „Nar. Listy“ з 25. ц. м. подають таку відозву: „Міністерство закордонних справ Української Народньої Республіки звертається до українських еміґрантів з отсим візванням: На нараді заступників влади під проводом голови Директорії 12. січня 1920. порішено, щоби всі урядники й громадяне Української Народньої Республіки, які перебувають за границею, вернули на Україну задля спільної праці при будові держави — з огляду на зміну положення.“

Большевицько-українське правительство в Київі. З Москви доносять: Всі українські партії, зібрані на нарадах в Київі, заявили, що годяться з совітською формою правління на Україні. Адміністрація України мусить тепер полишитись ще в військових руках, а доперва по загальнім замиренню дістане Україна під протекторатом Росії (!) совітську самоуправу (!!)

Зїзд українських большевиків в Київі. В Київі відбувається з'їзд членів східньо-галіцийського советського правительства. Прибули на з'їзд лідери галіційських комуністів: Рибак, Баран, Левіцький. Для правительства призначено будинок на Крещатику.

Бюро Раковського. Раковський орґанізував в Київі бюро пропаґанди комуністичної. Бюро ділиться на секції: французьку, румунську, польську, чехо-словацьку, німецьку й болгарську. Бюро міститься в Комерційному Інституті. Аґітатори рекрутуються переважно з бранців зазначених народостей.

З'їзд революційних комітетів. По відомостям „Шляху“ з 17. січня у Полтавщині відбувався з'їзд ревкомів волосних, який постановив, щоби червоні армії незалежних радянських республік Росії і України були об'єднані під одним командуванням і щоб був єдиний заготовляюний апарат постачання; щоб земельне питання вирішив з'їзд всеукраїнських представників працюючих мас.

Повстанці і большевики. По відомостям „Вперед“ з 27. січня ц. р. ціла Україна знаходиться в руках повстанців. Большевики, переслідуючи Денікіна, нігде не затримували свого війська. По містах стоять українські залоги. Лівобережними повстанцями керує Центр. Повст. Комітет, настроєний по большевицьки. На правім березі Дніпра на чолі повстанців стоїть Український Революційний Республіканський Комітет, що стоїть за стару Центральну Раду.

Повстанці. У Миколаєві повстанці (С-Р) захопили величезну кількість військового майна, шапків і др. (Feuille 25. I.)

Повстані цілком очистили від Денікінців Херсонську і Тавричеську губернію. (Ш. П. Б.)

Житниця Европи. Україна знову в повній анархії завдяки наступу большевиків, які хочуть забрати її хліб. Отже врожаї двох літ знову загинули для світа. (Action-Francaise 24. I.)

Українські повстання на Волині. До „Н. Фр. Прессе“ з дня 27. січня телеґрафують із Москви, що повстання українських селян в околицях Рівного, Дубна і Проскурова приймають що раз більші розміри. Зоружені селяне мають нищить лінії і маґазини Поляків, а в богатьох місцях творяться ради.

Большевики під Могилевом. (Бухарест 23.) Большевики наблизилися до Могілева, але їм не дали перейти Дністер, і вони повернули на південь. Серед 40.000 біженців, що перейшли у Бесарабію, тікаючи від большевиків, є недобитки денікінської армії.

На Поділлю. По селах Поділля всюди вибухають страшні бунти. Завдяки їх неорґанізованості Поляки мають змогу припиняти їх і жорстоко карають бунтарів. В самому Кам'янці відносини між Українцями а польською владою наче покращали, принаймні зі слів пана головноуповноважненого. Поляки прислали для користування п. головноуповноважненого автомобіль! Відому діячку українську, голову повітової управи, Пащенко було заарештоване на кілька годин.

Скорочення штатів земських служачих. Ходили чутки, що Поляки земство зовсім ліквідують. Але поки що лише скорочуються штати більше як на 50 процент.

Українське мистецтво. П. Холодний викінчив дві свої великі картини „Покуття“ і „Польські війська в Кам'янці.“ Крім того богато цінних портретів.

„Безголовя“ в Камянці. Мійський голова Килимник, після того, як Поляки заарештувавши його, протримали якийсь час в справжній „холодній“ — камері без шибок, при морозі, рішучо зрікся головування. Кандідатуру Поляка „дума“ „одвічно польського міста“ провалила. Решта думських бльоків, передбачаючи наслідки, своїх кандідатів не виставляє. Таким чином місто лишилося без голови. Думці засідають, радяться, але порадити не можуть. А тут ще Поляки попереджають, що як не виберуть голови — думу розгонять.

Ціни в Кам'янці. Нам пишуть з Кам'янця, що ціни на продукти піднялися до 100 карбованців за фунт мяса і 200 карб. за фунт сала.

Переклад Джека Льондона. Дка. С. Русова закінчила для „книгоспілки“ переклад з анґлійської мови „Морського Вовка“ Дж. Льондона.

Чорне море. Французька і анґлійська ескадра вирушили до Чорного моря.

Одеса евакуіровалась морем і залізницею. Більше 20.000 людей переважно жинок і дітей вже виїхало.

Адміністрація в Галичині. Премер мінiстер Скульський приняв польських галицьких послів, що запитували його про адміністративний поділ Галичини. Скульський заявив, що це питання залежить від тої одповіді, яку привезе Патек з Парижу.

Українських залізничників і службовиків далі не приймають до служби, хоч вищі власти рішили приняти всіх назад. Люде терплять нужду, бо серед тяжкої зими лишилися без средств до життя. Не знати, як довго потреває цей опір галицьких властей, та коли нарешті вернуть всі українські залізничники та службовики на свої місця!

Недостача хліба й муки у Львові дається дуже в знаки, особливо нашому населенню. Від кількох днів нема у Львові зовсім хліба. От бідує бідне населення, та не знати коли ця біда скінчиться.

Конфіската. „Земля і Воля“ пише: попереднє число сконфіскувала прокураторія за статтю: „За чим ідуть Поляки на Україну.“ Наші переплатники дістали отже ґазету з білою плямою і оден день пізніще, бо ми мусіли цілий наклад наново друковати. З нагоди конфіскати цего числа дістали ми від наших переплатників ріжні письма, а один переплатник цілком просто написав нам, що люде знають, що там могло бути написане. Правду не вільно писати, пише він нам.

Наталія Кобринська, звісна українська письменниця жіночого руху в Галичині, померла в Болехові дня 21. січня ц. р. Покійна була одна з перших жінок, яка зачала боротьбу за рівні права жінок, що й змалювала в своїх оповіданнях.

Офензива прот Польщі. „Vorwärts“ оголошує іскрову депешу з Москви, після котрої Зіновєв мав заявити, що задумується загальна мобілізація російського пролетаріяту. Армія тим чином утворена є призначена до офензиви проти Польщі і Румунії.

Чернівці підупадають. Під таким заголовком „Воля Народа,“ що виходить на Буковині в ч. 22. січня, подає такі відомости. Місто дуже потерпіло від війни: чому місцевий промисел звівся на нівець. От те безробіття (1500 безробітних) доводить людей до розпуки, особливо денних робітників, з огляду на брак торговельного руху. Дорожнеча зростає, не зважаючи на всякі паперові зарядження маґістрату і румунського харчового уряду. Цій дорожнечі спричиняє висока валюта леї (1 лея 3 корони). Робітничі кооперативи вживають всі заходи до боротьби з безхліб'ям, але безголов'я на румунських залізницях унеможливлює достав. Відчувається також гострий брак помешкань.

Аматорська вистава. У Мамаївцях (Буковина) на Св. Стефана відограла місцева молодь „Сватання на Гончарівці“ і мала великий успіх. Мамаївські дівчата і хлопці вже не раз улаштовували вистави і взагалі працювали в освітній справі серед народу.

Поляки заняли Мотовиловку, Дзялдово, Голуд і Дудозково (Temps 24. I.).

Із Закарпатської України. Narodni Listy доносять, що 21. с. м. відбувся там перший великий з'їзд українських кооператорів. З'їзд цей має дати основи під будівлю кооперативної орґанізації на Закарпаттю. Заходяться також наші закарпат-

ські брати коло заснованя „Банку Закарпатської України.“ Комітет із девяти членів, на чолі з Директорією та передовими тамошними Українцями, поробив уже старання в цім напрямі. Основний капітал виноситиме покищо 5 міліонів корон. Телеґрафічно завізвано американських Українців, щоб підписали половину основного капіталу. Другу половину підписуватимуть по кінець лютого ц. р. закарпатські Українці. Коли-б підписів було за мало, аж тоді звернуться за поміччю до чеського капіталу. Орґанізаційна робота на загал розвивається що раз краще. Гарно починає розвиватися шкільництво. В Мукачеві є ґімназія й учительський семінар. Учительський семінар є в Ужгроді під кермою о. Волошина. В Береґсасі є ґімназія, якої директором став Алеськевич, бувший директор української ґімназії в Перемишлі. В Ужгроді є виділова школа під управою Ґріґаша. По селах скрізь заведено в народних школах українську мову як викладову.

Кубань. Українські повстанці під командою голови Ради Кубанської Республіки наступають на Росіян і поближаються до Туапсе на березі Чорного моря.

Американські Українці українським полоненим. Українська Федерація в Америці призначила жертву в сумі 20.000 долярів, яка буде вжита Американським Червоним Хрестом, при співділанню Українського Запомогового Комітету у Львові на запомогову акцію між Українцями, які знаходяться в таборах полонених в Польщі, як це доносять нині з головної кватири Товариства Червоного Хреста. Ті гроші становлять частину фондів, призбираних Федерацією дня 21. цвітня 1917. р., котрий то день був назначений президентом Вілзоном на збирання жертв на поміч Українцям.

Українська жалоба в Зединених Державах. Українці в Зединених Державах заворядили цілонедільну жалобу в Зединених Державах по жертвах у Східній Галичині.

Українські віча в Канаді. Найбільше віче в справі признання незалежности України відбулося 23. листопада у Вініпеґу, де було понад 10.000 учасників. Читали там реферати Геміла і Кериса.

Наші полонені на Сибіру і в Туркестані. На Сибіру і далеко в Туркестані є ще много наших полонених, тих, що служили при австрійській армії і дісталися в російський полон. Їх вислано тоді до таборів на Сибір, звідки і нині не можуть повернути тому, що большевики ведуть зі своїми противниками війну, і нема залізничого получення. Їх життя має бути дуже прикре; много іх вигинуло.

Полонені. „Шлях“ 17. січня подає з „Chicago Tribune,“ що між Польщею і Румунією прийшло до згоди про свобідний переїзд до України 50.000 Українців полонених з Німеччини. — У Берестю, в таборі полонених страшні відносин не змінились. У одній могилі поховано 86 мертвих без жадної одежі. В Стшалкові є 15.000 полонених. Дреми попсуті і вода заливає землянки, в яких міститься по 100 чоловік, які весь час черпають і виносять воду. Всі босі і майже без одягу.

Польща.

Польща, большевики і Анґлія Льойд Джордж висловив побажання, щоб між Польщею і большевиками в найблизшому часі прийшло до миру.

Конференція послів в справі польській. Конференція послів від держав Антанти розглядає на своїх засіданнях в Парижі від кількох днів справу російську. Розглядає вона також і пропозиції польські. В цій справі запрохали директив від своїх правительств. Велику вагу надають думці Фоша в цій справі, яку він має подати в найближчому часі. (Примітка редакції. Очевидно, йде мова про старий проєкт п. Падеревського — дати Польщі мандат на окупацію всеї правобережної України.)

Патек в Варшаві. Міністр закордонних справ, п. Патек, вернувся вже до Варшаві. Він задоволений вислідами своєї конференції з Льойд Джорджом і Мілераном. В справі своєї подорожи має він виголосити велике експозе в сеймовій комісії справ закордонних.

Большевики й Польща. Большевики наділали до польського правительство дві ноти. Першу ноту отримало польське правительство 22. грудня м. р. Це скоріше не ноти, а аґітаційна відозва до польської армії. Але можна, зрештою, визначити такий її зміст: Росія має бажання дійти до миру з Польщею. Совет народних комісарів заявляє, що як цілий народ російський прагне покою, так і селяне й робітники в цілій Польщі без ріжниці партійної хотять миру. Совет народних комісарів здає собі справу з трудности, на які спотикається Польща в дорозі до миру, але добра воля народів польського й російського мусить перебороти всі перешкоди; тому совет пропаґує наділати до його делеґатів для роспочаття мирових переговорів. На цю пропозіцію польське правительство не відповіло нічого. 29. січня б. р. наділана за допомогою радіотелеґрафу друга мирова пропозиція за підписом Леніна, Троцького й Чічеріна. Це радіо надійшло до Варшави 29. січня в вечері. Пропозіція советського правительства не є докладно формульована, а самий текст радіо переплутаний. Радіотелеґрама дуже довга, але зміст її полягає в слідуючому: 1. Росія советська визнає незалежність польської республіки. 2. Червоні війська не переступлять нинішнього фронту, який йде через Дрису, Полоцьк, Борисів і Птичі. 3. В імені українського правительства совет народних комісарів заявляє, що большевики не роспочнуть жадної акції мілітарної на захід від тої лінії, що істнує на фронті українському. 3. Совет народних комісарів заявляє, що він досі не заключив ні з ким умови, що йшла б проти Польщи. 4. Совет народних комісарів заявляє, що не істнує жадної квестії — чи господарчої, чи територіяльної — яку-б не можна би уреґулювати дорогою взаємних уступок. Цікаво, як реаґує на це сойм? Народова демократія: треба докладно розглянути ці пропозіції. Ґрупа Скульского: Раніш, щоб сказати що небудь, треба ці пропозіції розглянути. Пястовці: в нинішних стосунках мир для нас — справа некуча. Ґрупа „Визволення“: одкинути советські пропозіції — річ цілковито легковажна.

Україна — „przedmurze“ польське „Gazeta wieczorna“ містить великий артикул під заголовком „Петлюра“. Зазначаючи, що договір з Петлюрою необхідно заключити і він виступає „po stroi polskienje i niczyjej innej“ — „Gaz. Wiecz.“ „Розуміємо, що Петлюра, так само, як давнійші гетьмани, може пертрактовати одночасно на три чи чотирі боки. Тому необхідно такої діяльности на Україні, щоб від неї був залежний сам Петлюра. В такому разі віднайдемо не тільки оборону проти Росії над Дніпром, але й дістаємо охорону землі галицької й можливість роботи в сфері громадського господарства, загроженого соціальними переворотами,“ (Примітка редакції. Одвертість за одвертість: гадаємо, що Петлюра не дійде до ніякого договору з Поляками. Певні тому, що договір буде написаний иншим способом, ніби мислить собі „Gaz. Wiecz.“ У взякім разі, Україна ніколи не буде обєктом польської великодержавної політики. Й доки Поляки стоятимуть на ґрунті визискання України для своїх цілей порозуміння не буде і не може бути.)

Переговори Петлюри. Одночасно звилося в польській пресі спростовання чуток так з боку польського міністерства закордонних справ, як і пресового бюра української дипльоматичної місії — про те, що ніби-то Петлюра заключив союзний договір між Польщею й Україною. Відносини лишаються поки-що старими: ні війни, ні миру . . .

Америка для польського війська. За останній час надійшло 400 ваґонів з подарунками американськими для війська польського (убрання, білизна, взуття, шкарпетки й ин.).

„Temps“ за Поляків. Ця сервілістична ґазета продовжує аґітацію за Поляків. „Не підтримуючи боротьби антибольшевицької, держави Антанти повинні допомогти Польщі“.

Демонстраційний страйк в домбровськім басейні устроїли робітники на знак протесту проти лихої апровізації.

Рух залізничний в Польщі стриманий. Рух залізничний, який був стриманний по цілій Польщі 17. січня, роспочався знову 3. лютого.

Соціялісти у Скульського. У голови ради міністрів, п. Скульського, звилася делеґація соціялістичних послів, спеціяльно в справі ухвалених соймом законів, що тичаться горожанства й одночинку для працюючих у неділю.

„Одмовляються . . .“ Польська преса подає комунікат прес-бюра N. D. W. P., що з Денікіним не провадилося ніяких переговорів в справі спільної військової акції. (Прим. ред.: Опріч поділу українських земель, про що виразно освідчив п. Сазонов.)

Нарешті. В „Gaz. Warsz.“, що створила з Романа Дмовського, друга Сазонова й всеї російської реакції, напівбога, нарешті визнає, що політика Дмовського не була досить реальною. Сподіваємось, що „Gaz. Warsz.“ прийде ще до другого переконання, що політика її, що до Денікіна, також не була реальною.

Плебісцитова комісія в Тешині. З Тешина доносять, що часть коаліційних плебісцитових комісій приїзджає до Тешина 30 ц. м. Президенгом комісії буде Манвіль.

Орґан бувшого й нинішнього премієра. В Варшаві зареєстрована видавнича спілка, на чолі якої стоять Падеревський й Скульський. Ця спілка придбала собі будинок й друкарню на Шпитальній вул. Nr. 12. Спілка має намір видавати велику щоденну ґазету, причому редакція роспоряджає — великими грошима.

Американські Жиди в Варшаві. Чекають на приїзд до Варшави американського комітету допомоги Жидам в Польщі, що складається з 25 делеґатів. Комітет має на меті видавати безпроцентові позики жидівським купцям й ремісникам, а також достачати їм сировці й необхідні для промисловости матеріяли.

Польська фльота. На засіданні послів в Парижу розглядалася справа поділу німецької фльоти. Часть його має бути знищена, частина переходить до рук Франції й Італії, а частина відбуватиме охоронну службу й дістанеться Польщі.

На Польському фронті. „D. Allg. Ztg.“ сповіщає, що червоні війська увесь час йдуть на Галичину. Становище Поляків в Східній Галичини дуже тяжке. На инших фронтах становище Поляків не краще. Кожній день у Варшаві відбуваються наради польської Верх. влади з представниками Антанти. Панує переконання, що без дужої допомоги Антанти Поляки не витримають наступу большевиків.

Росія.

Доля Колчака. Адмірал Колчак, як сповіщає „Times“, був переданий большевиками за згодою французького військового аґента генерала Жанена Милеран потребував від Жанена вжити негайно всіх заходів до визволення Колчака. Японці вимагали від'їзду Колчака в Японію.

Арешт Юденича. Колишній головнокомандуючій північно-західньої антибольшевицької армії ґен. Юденіч був заарештований 26 січня головним прокурором свого штабу у власній квартирі в той момент, коли він збирався з лишками військових грошей відїхати за кордон. Антантські військові аґенти заявили протест проти арешту ґенерала.

Большевицькі армії праці. В Росії творяться 3 армії праці. З них перша призначена до будови залізниць, потрібних до експльоатації нафтових жерел. Друга армія праці твориться на Україні, а третя в північнім Кавказі для ексльоатації басейну.

Розгром сіоністів. Большевики цілком зруйнували сіоністські орґанізації в Росії. Кошти їх пограбовані. Видатнійші діячі арештовані: сидять в тюрмі Бруцкус, Черіковер.

Нічому не вчиться. З Букарешта повідомляють, що ґен. Врангель, німець родом, а зараз верховний керовник добровольчої армії, думає сконцентрувати всі свої війська на Кавказі й там роспочати повну реорґанізацю добровольчої армії. Реорґанізація раніш від усього торкнеться офіцерського складу, який мало цікавився фронтом і війною, а найбільш від усього піячив в запіллю. Правительство анґлійське має надіслати фахових офіцерів для улегшення тої реорґанізації, після чого армія добровольча, зміцнена привезеними жовнірами з розбитих армій Колчака й Денікіна, має роспочати офензиву проти большевиків.

Міжнароднє життя.

Почтове сполучення з Грузією. Берлінське Грузинське представництво повідомляє, що зараз налагоджене вже почтове зполучення між Грузією і Европою Via Italien.

Америка і Україна. Лансінґ в заяві жидівській делеґації, котра прийшла до нього в справі погромів на Україні і подала резолюції, ухвалені на жидівських вічах в Америці, — між иншим сказав: „що відноситься до признання українського правительства, то ви можете бути певні, що як коли яке правительство буде признане — то воно буде признане лише тоді, коли буде всеросійським, бо я не хочу бачити Росії розчленованою.“

Франція піклується про Латвію. Франція орґанізує для Латвії дивізію війська і посилає багато інструкторів — офіцерів.

Домагання невтралізації Балтику. Віденське Кор. Бюро доносить з Гельсінґфорсу: Конференція Балтійських держав і Польщі рішила жадати невтралізації Балтійського моря. Квестія в подробицях має бути обговорена на найближчім засіданню.

Большевицька аґітація в Фінляндії. Большевики в остатні два місяці розвинули дуже енерґійну аґітацію в Фінляндії.

Стан облоги в Румунії. В звязку з большевицьким заворушенням об'явлено стан облоги по всій Румунії.

Справжні відносини Анґлії до большевиків. Офіціозний „Westminster Gazette“ сповіщає, що справжнє завдання поїздки Черчіля, фельдмаршала Вільсона, адмірала Бітті і Льонга в Париж не підготовлення нової офензиви Антанти на Кавказі, а скасування недавної постанови Найвищої Ради що до знищення бльокади. Черчіль нібито перед своїм від'їздом заявив: „Большевизм мусить бути скасовано; інакше він нас зруйнує“ ...

Німеччина для Росії. З приводу знесення бльокади Росії німецькі кораблі масово довозять Росії товари.

Комісари під судом. 16-го марта в Будапештському верховному суді почнеться процес венгерських народних комісарів, з котрих 22 пребувають зараз в тюрмі. Справа Бела Куна, що ховається зараз в Австрії, буде розглядатися окремо. Бела Кун обвинувачується в орґанізації 634 убийств.

Поворот полонених з Японії. Уряд заграничних справ у Берліні подає до відома, що всі полонені з австро-угорської армії, які були в Японії, виїхали 28—30 грудня м. р. на німецьких кораблях до Европи, де можна їх сподіватися з кінцем лютого с. р.

Большевикм в Болгарії. Премієр міністр Стамбулінський видав наказ арештувати всіх большевицьких лідерів в Болгарії. Поки що заарештовано 55 чоловік. Розрухи продовжуються. Большевики отримують великі конти від російських товаришів.

Приготовання Чехів до плебісциту. З вівтірка на середу поарештували Чехи деяких Поляків в Карвіні, Стонові й Ольбрахціцах.

„Союз християнської молодіжі“ для України. Відома американська орґанізація „Союз християнської молодіжі“ (У. М. С. А.) виделеґувала на Україну Франкліна Ґейлорда, щоби поробив заходи для заснування такоїж орґанізації на Україні.

Ірляндці далі не дають спокою анґлійському урядові. Перед кількома днями вбили вони в головнім місті Ірляндії, Дубліні, анґлійського комісаря поліції, котрий дуже жорстоко поводився з Ірляндцями.

Селянський зїзд в Скандінавії. Проектується скликання селянського зїзду трьох скандинавських держав. Мета зїзду: унормовання співпраці.

Перерив комунікації. Німецький уряд запротестував проти несподіваного перерваву телеґрафного, телефонного і залізнодорожного сполучення між Польщею і Ґерманією, зробленого по розпорядженню польської влади.

Почтове сполучення з Україною. В найближчі часи при допомозі Анґлії буде налагоджено почтове зполучення України з Західньою Европою.

Смерть Ф. Кавльбаха. В Мюнхені помер в 70 році життя визначний жанровий і релігійний маляр. В р. 1886—1891 був директором мюнхенської Академії гарних штук. Покійник був братом славного історичного маляра Вільгельма Кавльбаха.

Клемансо їде до Египту. Клемансо виїхав 3. лютого на пароплаві „Lotus" до Египту.

Становище в Італії. Загроза большевицьких розрухів в Італії потрохи зникає.

Економічна хроніка.

Торговля з Росією. „Evening Standard" повідомляє, що департамент для закордонної торговлі в Анґлії виготовив докладний плян товарообміну з Росією. Анґлійський уряд має намір, забезпечити анґлійських купців, експортерів і промисловців від страт в майбутних торговельних зносинах з Росією і сумежними з нею державами. На ту ціль призначено досі скарбовим урядом 17 міліонів фунтів стерл. В разі потреби приготовиться дальший кредит в висоті 25 міл. ф. стерл. Зацікавлення серед анґлійського купецтва проте росте, і є надія, що незабаром обновиться товарообмінний рух між Росією і Анґлією, припинений майже $2^1/_2$ роки.

Торговля деревом в Сх. Галичині. Парижський „Entente" подає в великій статті нарис стану й майбутнього розвитку деревозого промислу в Сх. Галичині. Ціни дерева дуже корисні для заграничних покупців. Дубові дрова коштують на місці 250—500 кор., довіз до Ґданеку ставиться на 200 кор. Галицьке дерево коштувалоб отже за кордоном 500—700 кор., підчас коли воно прим. в Швайцарії продавалосяби по 350 швайц. франків, в Парижі по 500 франц. франків. Смерекове дерево стоялоб в Ґданську всього на 250 кор. Робітників можна в Галичині легко дістати, одинока трудність лежить в транспорті. Окрім того дозволений вивіз тільки в висоті 40% всеї експльоатації.

Доходи анґлійської індустрії. Відомий економічний часопис „Ekonomist" подає зглядно розвитку анґлійської індустрії за остатній рік слідуючу картину:

Ч а с	Число прод. стоваришень	Чисті доходи за рік: 1918.	1919.	Результат в відсотках супроти остан. року
		міліонів фунтів стерлінґів		
1. чвертьрік .	436	31·59	32·29	+ 10·4%
2. „ .	430	31·47	29·87	— 5·1%
3. „ .	259	17·47	16·84	— 3.4%
4. „ .	292	20·50	22·06	+ 10·5%

Друга і третя четвертина 1919. р. виказує супроти 1918. р. зменшення прибутків о 5·1%, зглядно 3·4%. Остання четверть року відзначається заге підвищенням прибутків о 10·5%. Це підвищення спричинене в головній мірі розвитком транспортових підприємств, броварень і моторових заводів. За те продукція а з тим і доходи залізнопромислових, вугілевих і сталевих підприємств підупала. Чистий дохід всіх 1417 підприємчих стоваришень в висоті 104 міл. ф. стерл. відповідає 14%-зискові цілого промислово звязаного капіталу 798·71 міл. ф. стерл.

Активність іспанського торгового біллянсу. Розвиток іспанської закордоної торговлі в р. 1914.—1919. представлений в слідуючім образі, який обіймає місяці:

(В 1000 пезет) Імпорт	Від січня до липня років					
	1914.	1915.	1916.	1917.	1918.	1919.
живі звірята . .	6.354	1.810	2.611	3.509	4.301	2.044
сирівці	285.394	340.311	266.804	238.604	157.925	235.128
готові фабрикати	239.575	120.906	140.690	143.437	95.559	146.956
поживи	157.825	138.216	129.419	88.447	71.120	119.802
золото	5.860	54.651	195.211	403.198	33.838	73.922
срібло	1.125	1.371	10.871	1.123	272	167
разом . .	696.133	657.265	745.606	878.318	363.015	578.017
Експорт						
живі звірята . .	4.631	1.391	9.388	3.122	1.211	732
сирівці	182.830	126.946	161.060	136.632	113.616	117.652
готові фабрикати	140.194	370.745	347.434	337.383	232.235	304.150
поживи	217.469	220.129	320.606	327.687	166.220	375.704
золото	220	138	111	10	41	506
срібло	6.455	4.544	6.285	5.631	5.889	3.861
разом . .	551.799	723.893	844.884	810.465	519.212	802.405
експортова звишка (без цінного металю)	—	118.707	262.973	340.367	184.567	294.293
імпортова звишка (без цінного металю)	144.084	—	—	—	—	—

З цих даних видко, що активність торгового білянсу Іспанії починається вже від р. 1915. Загранична торговля Іспанії є ідеалом меркантілістичного устрою суспільного господарства, бо вивіз перевишає ввіз, через що цінний метал вливається в край і з'ціннює галюту державну. Приплив золота дуже значний, бо золотий запас державного банку підвишується з 550 міліонів пезет перед війною на 2500 міл. пезет в р. 1919. Іспанська валюта — колись обтяжена значним дісажом — стоїть нині на 1240 марок (світове відношення: 100 пезет = 81 марок), значить краще навіть ніж швайцарська валюта.

Національні чеські коронові ноти. „Narodní Listy“ повідомляють, що з 2. лютого 1920. р. вийдуть в рух нові чеські 20-коронівки, тиждень пізніше нові 10-коронівки. Старі австрійські банкноти будуть цілковито витягнуті з обігу і стратять по виміні грошову вартість. Нові чеські гроші друковані на взірець деяких західньоевропейських.

Державні фінанси Норвеґії. Видатковий бюджет норвежської держави назначений урядом на 492·40 міл. кор. Ця сума являється о 100 міл. кор. вищою як в попереднім році. В минулім рахунковім році (од осени до осени) виносила надзвишка 101 міл. кор., загальний борґ держави був з кінцем 1919. р. о 151·99 міл. більший, як в 1918. р. Він виносить зараз 1.016·84 міл. корон.

З українського життя на чужині.

З ріжних українських місій до нас надходять чутки, що зацікавлення українською справою серед закордонного громадянства і урядових сфер все більше зростає. Деякі пани представники надіються, що коли на Україні наше військо зможе утриматись перед большевицькою навалою ще місяців два-три, то Україна буде визнана в найближчому часі.

— —

Французький уряд призначив окремого дипльоматичного представника до української паризької делеґації. Його завдання — підтримувати постійн звязки французького уряду з українською місією.

— —

В той час, коли Антанта так охоче пішла на зустріч большевицьким кооперативам і делеґувала цілі торговельні представництва до Росії, представники наших кооперативів ніяк не можуть добитися візи до Франції. Нас сповіщають, що голова Оцукса другий місяць клопочеться про візу у французькому посольстві, але дипльомати французькі навіть слухати не хотять нічого про Українців. Оцукс посилає зараз з приводу цього до Уряду Франції офіціяльний протест.

— —

Приїзжі з України повідомляють, що остатня поїздка Левіцького до Камянця викликала серед представників Українського Уряду в Варшаві розчарування. Наша місцева влада майже втратила надію на те, що удасться координувати як небудь розпорядження місцевих польських командантів з бажаннями і намірами що до української справи варшавського Уряду.

— —

Кажуть, що представники нашого уряду в Варшаві почувають себе не дуже добре в остатні часи. Переговори з Поляками майже припинилися. Переговори з представниками Антанти теж не дали ніяких конкретних наслідків.

— —

Центральними кооперативними орґанізаціями вжиті заходи до негайної відправки на Україну закупленого у Американців майна і медікаментів. Представник Оцукса в Парижі Сидоренко має конкретний наказ, що до погрузки і отправки майна на Одесу.

— —

З Перемишля нас повідомляють, що Евг. Х. Чикаленко жиє зараз на волі і пише свої спомини про остатніх 40 років українського життя. Ці записки Вш. автор почав писати ще в Київі. Хто чув їх початок, каже, що вихід їх в світ утворить цілу еру в історії нашого письменства; остілько гарно і талановито складені вони. Здоровя Е. Харл. значно покращало. Невважаючи на свої старі роки (Е. Харл. зараз коло 65 літ), він багато працює і почуває себе дуже добре.

— —

Український письменнк Остап Грицай запродав свої нові твори „Волі“. В найближчому часі мають появитися на сторінках нашої часописі осьякі нові нариси Грицая: „Невольник“, „Казка про золоту мушку“, „Про сім шкур“, „Про череп“, „Про несмертельне серце“, „Про великий танець“, „Про дитину та квітки“, „Про султана та його жінку“, „Про муку та про радість“. Кождий з цих нарисів має бути художницьким обробленням якоїсь думки про загальне людське життя на фоні старинного побуту, а саме життя Ассирії і Вавилонії, Египту, Еллади, Риму Цезарів та инших.

— —

Наказом Гол. Уповноваженого Директорії за кордоном п. Макаренка призначено окремих аґентів по торговельним справам до Швайцарії і Анґлії — п. п. Яцкевича і Вебера. Оба ті „діячі“ серед Українського Громадянства більше відомі з неґативного, ніж з позитивного боку. П. Яцкевіч є дрібний галицький урядовець, що займався в остатні часи всілякими фінансовими комбінаціями з відомим ґен. Фалієвим.

— —

Парижський орган російських груп, які підпирають Денікіна „La Cause Comune“ (Общее Дѣло) містить в своїм французькім виданню, ч. 78 з 10. січня 1920, отсе повідомлення:

„В Парижі заснувався Український Національний Комітет.“

„Наслідком переходу галицьких відділів до армії Денікіна і з приводу большевицьких тенденцій уряду Петлюри, Галичане і деякі Українці-Росіяне, які належали до Української Делеґації в Парижі, покинули ту Делеґацію. Разом з представниками українських партій, які стоять за з'єднання з Росією, заложили вони 19. Грудня 1919. Україський Національний Комітет, якого програмою є з'єднання з Росією на основах федералізму.

„У всіх справах троба звертатися до генерального секретаря д-ра Кирила Білика, 5 bic rue Henri Martin, Paris.“

В склад „Українського Національного Комітету“ в Парижі входять: Державний Секретар закордонних справ Західної Області Української Народньої Республіки др. Василь Панейко зі своїми урядовцями, професором дром. Степаном Томашівським, Антоном Петрушевичем і Олександром Кульчіцьким, делеґат Українського Національного Комітету в Злученних Держарах др. Кирило Білик, бувший особистий секретар гетьмана Скоропадського Маркотун, бувший товариш міністра внутрішніх справ у гетьманськім кабінеті Микола Могилянський.

Президентом Комітету є др. Панейко, ґенеральним секретарем др. Білик.

Др. Панейко зі своїми урядовцями представляють Галичину; др. Білик, який уродився на Волині, звідки виїхав до Америки як кільканацятилітній хлопець, виступає як представник американських Українців і як представник Придніпрянців; Маркотун, Вишневський і Могиллянський, обмосковлені ренегати Українського Уряду, виступають в ролі „представників“ українських партій, які стоять за з'єднанням з Росією.

ОГЛЯД ПРЕСИ.

Орієнтація на дужчого.

В звязку з тимчасовою третьою премогою большевиків серед української інтеліґенції деякі кола, що з „младыхъ ногтей“ привикли тинятись по чужим партійним приютам, почали знов співати большевицьку пісеньку про наближаючуся світову революцію, про необхідність орієнтації на Леніна і Троцького. Найбільш сильна ця течія серед лівих українських ес-ерів і незалежників. Тим то цікаво прочитати думки про большевиків такої правовірної лівої ес-ерки, якою зовсігди була славнозвісна Спірідонова. В свойому останньому листі, надрукованому в російських ґазетах, вона каже:

Бити нас в чрезвичайках, як білоґвардейців, ми не дозволимо... В Литві теж божевільна, насильницька, груба до широких верств, політика.

Намір марксизму — утворення на кістках жертв теперішньої війни і революції благоденствія одної кляси — робітників, пролетаріяту за користь селянства — не пройде. Ми будемо битися за встановлення рівности.

Саме грубе обґрунтовання марксизму, шкуризму та ленінізму в Росії привело до вовчої гризотні і дрібно-буржуазного „рятуйся, хто може.“ Я не знаю, які большевики у вас. На півдню Росії вони швидко перейшли до загальних засобів урядовання і обіцяють розстрілювати тисячами селян. Партія большевиків в Росії іде до повного розкладу. Неможливо описати, до якої аморальности доходять деякі офіційні представники. Нічого вже казати про модних „примазавшихся“, котрим дана повна влада над народом. Коли-би ви знали, як пють і розпустничають большевики, як розпустилися, ізбрехались і охамились... Така партія ще не розклавшася, але гніюча, не може ні правити, ні творити нове. Її позитивна творча сила зовсім слаба, вона імпотентна і провалилась. Засоби самозахисту її недопустимі; проведення соціялізму баґнетом готує нам психольоґічну реакцію в масах і дає їм приклади розпуства і зловживань. Большевики — кати і убийці всіх; їх треба яко можна швидче звалити.

Горбатого виправить, звичайно, тільки могила.

Наших „карасів-ідеалістів“ навіть большевицький терор нічому не навчає.

Бельґійська преса про Україну.

„La Flandre Libérale“ в числі 9. січня подає статтю під заголовком „Велика республіка в зачаточнім стані“ (Une grande République en gestation).

Навівши слова Льойд Джорджа про те, що Росії нема, автор думає, що лише далі буде видко, чи буде одна Росія, чи кілька Росій, і гадає, що Микола II. очевидно був останній цар „всіх Росій“. Далі автор наводить думки з „Temps“ про увагу, яку нині звернено на „держави тампони“ проти большевиків. Польща допомогає Латвії і пропонує допомогти реорґанізації Українського Уряду в Камянці; Румунія вже мала нагоду допомогти Україні в боротьбі з большевиками. Одна Антанта косо дивилася на Україну.

„Читачі пам'ятають, як 9. січня 1918. року після нападу большевиків Україна обявила себе самостійною. Але ми знаємо, що „Російська політична нарада у Парижі“ під головуванням Львова і з представниками Архангельського (Денікінського) Уряду відмовилася визнати „тимчасовий стан, утворений не російськими народами“, як остаточний. Ця нарада бажала возстановити всю Росію, розбивши большевиків. Але це значно тяжче, ніж здавалося раніше.

Далі було утворено „сильні“ „Etats-tampons“, при чому Польщі було віддано Галичину, а Румунії Буковину і Бесарабію. Отже ці країни з українським населенням прагнуть єднання зі своїми братами, що були під Росією. „Отже з'являється знову питання про утворення „Etats-tampon“ з Української Республіки.“

Авторові здається, що між українськими націоналістами і демократичною, не большевицькою Росією моглаб бути якась згода. Сусідство Великої Росії, у якої Україна одрізує доступ до Чорного моря, і трудно припустити, що-б Україна могла вдержати свою повну незалежність від Росії, не заручившися допомогою яких небудь других держав. (На примір Польщі і Румунії.) Згадавши про надзвичайні багатства України і велике число її населення (37 міліонів), автор зазначає, що тепер Україна, як держава, лише формується.

Далі автор досить докладно з'упиняється на відзнаках етноґрафічних і в мові, які різко відріжняють Українців від Москалів.

„Ця незалежність мови і літератури не подобалася царизму, який всіма силами хотів подавити українську мову. Потворним указом 1876. року було заборенено всяке українське письменство.“ Далі автор наводить усі ті кривди, що зазнали Українці від Москалів, і яку вони вирили яму між цими двома народами. На прикінці автор висловлює надію, що „режім волі, автономії, коли не незалежности, зможе один помирити ці дві нації.“

Ця сама ґазета в числі від 23. грудня умістила статтю про Галиччину зі слів пана Дзулінського.

Висловлюючи свою симпатію до відроджених славянських демократичних націй: „Україна далеко від нас. Але ніщо людське не повинно нам бути чужим. Балкани теж далеко, але чи не балканське питання послужило приводом для великих держав Европи почати війну на весь світ. Хто знає, чи не стане колись Україна новою іскрою до всесвітньої пожежі?“ „Українське питання це питання національне, отже дуже складне і делікатне“, зазначає автор.

Далі указується автором (E. S.), що раніше здебільше про „Рутенів“ нічого не знали, і тепер віддають на 25 літ Польщі країну, де 70% Українців. Цей мандат не задовольняє Поляків і ще менше Українців.

Далі приводяться історичні данні по Пипіну що до Галичини від XII. століття і до XIX., а також становище українських шкіл в Галичині під ярмом польських утисків.

„Українська інтеліґенція з'явилася за тридцять останніх літ. Її історія цікава, і ми ще вернемся до цього питання.“

„L'Etoile Belge“ за 14. січня містить докладне інтервю з паном Яковлівим.

Перше за все розмова йде про успіхи хору Капели, при чому зазначається їх велике значіння, як пропаґандистів української ідеї. Далі зі слів Яковліва подаються інформації про Петлюру. Пан Яковлів, відповідаючи на питання кореспондента, дає указівки про політичне становище України, про її боротьбу з большевиками і висловлює повну віру у майбутнє України, населення якої складається в масі з одної народности, чому й не може бути сильного національного антаґонізму.

Торкнувшися економічного становища, пан Яковлів указує на надзвичайний розвиток кооперації і величезні запаси сирівця.

На запитання кореспондента про інтереси Бельґії на Україні пан Яковлів указує, що 80% бельґійських підприємств у Росії знаходяться на Україні, і висловлює надію на дальші тісні звязки, які мусять повстати між Бельґією і Україною.

„Demain“ за 28. грудня в статті „Східня Европа“ Гектора de Vicq, де розглядаються загальні можливости на Сході Европи і де згадується можливість союза між Московщиною і Ґерманією, зазначає, що Україна й досі ще не має політичних ґарантій особистого істнування.

Французька преса про російські події і політику Антанти.

„L'Humanite“ в числі з 9. січня подає статтю Paul'a Louis про „Les affaires russes et la Conference de Paris.“ На цій нараді мало обговорюватися російське питання, про яке не малося вже говорити аж до весни.

Автор зазначає з приводу цього, що „уряди думають, а революційні народи Росії рішають“...

Зазначивши повний крах Юденіча, Колчака і Денікіна, які несли вбивство, грабунки і робили честь тим, хто їх підтримував, автор переходить до держав „дротяних перешкод“, до яких кинувся Клемансо. „Але імпровізації нашого президента получили опір. Ні Чехо-Словаки, ні Румуни не хотять більше мобілізуватись... Польща і кавказські народи з охотою звернулиб свою зброю проти Денікіна, коли зіткнуться з ним. Для всіх народів бувшої Росії, які нині визволилися, потрійна руїна царських авантюрників була причиною захоплюючої радости. Російська революція тріюмфує серед поваленних ворогів. Ще більше вона знає, що коли Париж ще дослуховується до голосу еміґрантів, то Льондон і Рим вже відсахнувся їх. Міжнародня політика дала докази своєї безглуздости і тому незгода панує поміж її авторами.“

„Le Journal des Debats“, докладно розглянувши останні події в Росії і стан Денікінської армії, яка всюди одступає, при чому її ліве крило прямує на Одесу, заняту українськими повстанцями, переходить до розгляду становища України, яке знаходить дуже неясним.

Північні держави на Двині мають намір помиритися з большевиками, що вже зробила Естонія. Як би то не було, має відбутися нарада у Гельсінґфорсі 15. січня. Давши цей огляд автор (Р. В.) каже, що він красномовніше говорить, ніж всякі теоретичні міркування і показав невдачу політики Союзників за минулий рік в Росії і примушує їх приняти якийсь певний плян, без якого славнозвісні „дротяні перешкоди“ Клемансо не мають жадного значіння.

По думці автора, такого певного пляну не видко ні відносно Балтійських Держав, ні відносно Польщі, яка дбає лише про свої інтереси. До Румунії теж не принято певних намірів. Не має ясности і в мірах допомоги недобиткам російської армії. Це все пояснюється відсутністю згоди у урядів Антанти.

Через все це по думці автора „ніякі найкращі формули не затемнять, що в дійсності не має ніякої певної формули.“

Гельзінґфорська конференція.

„Social-Demokraten“ у вступній статі, присвяченій гельзінґфорській конференції, пише:

„Вчора відкрилася конференція окраїнних держав.

Коли взяти на увагу простори, які займають ці держави, і число людности, яке там живе, то легко буде зрозуміти, яке велике значіння має ця конференція. Представники майже від 80 міл. людности зібралися, щоб шукати дороги до спокою і до вільного союзу націй.

Частина представленних на конференції націй ще немає певних границь: деякі воюють поміж собою; одни цілком звільнилися від Росії як Естонія та Латвія, инші-ж, як Кубань, Дон, та Крим шукають звязку з реакційною Росією. Але серед усіх 80 міл. людности окраїнних держав, як полумя, розгорілося національне почуття, котрого однаково не розуміють ні стара Росія, ані новий режім. Усі російські уряди, починаючи від царського і кінчаючи урядом Керенського або большевицьким чи денікінським, змагалися до утворення єдиної імперіялістичної Росії, противлячись визвольним змаганням окраїнних держав.

Гельзінґфорська конференція має утворити союз окраїнних держав для спільної боротьби як против большевиків, так і против реакційної Росії. Конференція зупиниться також над питанням про утворення барєру між Німеччиною та Ро-

сією, бо окраїнні держави бояться спілки між Німеччиною та евентуальною Великоросією — революційною чи реакційною. Німеччина більше не веде політики окраїнних держав. Це тепер робить Антанта. Але з цього боку окраїнні держави також не сподіваються нічого доброго. Вони давно переконалися, що найдужчі їх тільки використовують.

Опріч цих великих політичних питань конференція має розвязати також деякі практичні. Трудно сказати, чи дійде в усіх питаннях до порозуміння, бо кожна держава має свої власні інтереси та вимоги, але вони також мають спільну ідею; боронити свою волю і боротися против насильства. Вони мають також усі умови, необхідні для щасливої будучности. Вони мають хліб, цукор, ліси, вино, нафту, залізо, порти та богато добрих залізниць. Вони мають культурне населення. Їм бракує тільки єдности та взаємної допомоги.

Конференція є першим кроком до утворення федерації вільних держав на руїнах колишньої Росії. Як що Великоросія сама стане демократичною державою, тоді всі окраїнні держави без сумніву навяжуть з нею зносини і утворять разом вільний та демократичний Союз Сполучених Держав Росії."

Стаття закінчується статистичною таблицею, в якій показано, скільки кожна з 14 окраїнних держав колишньої Росії має територїї та людности. Під ч. 7 є поміщена Україна з 5,647.000 квадратовими кільометрами території та 31.000 тисячами душ людности, а під ч. 13 Кубань з 119.000 квадратовими кільометрами території та 4.800 тисячами душ людности.

Російська тарантеля.

В швайцарській ґазеті „Vaterland" 22. грудня вмістив др. Д. Донцов під назвою „Die russische Tarantella", яку ми подаємо в перегляді:

Божевільному танку, отруєного большевизмом російського кольоса, не видко кінця вже цілих три роки, і безпорадна Европа не може досі відшукати засобу, щоби принаймі льокалізувати страшну горожанську війну на Сході. Головна причина цієї безпорадности полягає в тім що в Парижі та Льондоні виходять з проєктів фальшивих в своїх підвалинах: Єдиної Росії від Білого до Чорного моря. Кидаються до таких протилежностей як Колчак у Омску, або на Прінкіпо, до Троцького, до Денікіна у Таганрозі і до Фінкельштейна у Копенгаґені; і в обох цих протилежностях числяться лише з Росіянами яко представниками цілої Царської Росії, де Росіян було 45%.

Це була найбільша помилка Західніх Держав в російській політиці.

Вони не бачили, що ідея російської державности у всіх тих краях, що народилися в Балтійськім краї, в Литві і на Україні, скінчила свою ролю.

Не рахування з цим фактором повело до руїни переговорів на Принцевих островах, бо ріжні нації прагли иншого, і Україна збройно прогнала банди Бронштейна зі своєї землі. Ф'яском закінчилися і спроби Юденіча і Колчака, Скоропадського і нарешті Денікіна, який не числився в волею української нації. Естонці „зрадили" Юденічу, а Українці Денікіну.

Здавалося, що ці кріваві уроки покажуть Державам Заходу Европи правильний плян для замирення Сходу Европи, шлях підпирання нових демократичних держав, які повстали з бувшої Росії.

Але замість цього ми бачимо повторення наради на Принцевих островах.

Отже гра починається наново, і як раніше не бачили причину банкротства ідеї єдиної Росії, так тепер не вміють разібратися у природі банкротства большевиків.

Вірять обіцянкам політиків зі школи Троцького. Говорять про необхідність поважати волю російського народу і про невтручання у внутрішні російські справи.

Але забувають, що справа йде не про втручання, а про порятунок не російських окрайних держав, яким совітська Росія брутально свою волю приписує виконувати.

Говорять про торговельні зносини з совітською Росією, але забувають, що це не можливо, поки там панує „Сістема", яка не може поручитися за певність транзіту. Говорять про знесення бльокади, але забувають, що цим лише затягнеться пролиття крови в Росії.

На протязі літ Західні Держави подавали моральну й матеріяльну допомогу царізму, і завдяки цьому виросла його сила над поневоленими народами. Невже Европа знов хоче взяти тяжкий гріх на свою совість?

Говорять про роспочаття дипльоматичних зносин з Совітською Росією і забувають, що це лише поширить большевицьку пропаґанду по цілім світі.

Говорять про „Дружелюбность“ большевиків і забувають, що вони зробили інвазію в Естонію і Україну і готують офензиву проти Польщі і Румунії і поводяться з Афганістаном, як і царські імперіялісти.

В своїй розмові з співробітникам „Дейлі Геральд“ Фінкельштейн заявив „що безконечне провадження большевизму в Росії стало-б неможливим, коли инші держави не поділять большевицьку плятформу. Коли инші держави не послідують зразку советів, то Росія знов повернеться до капіталізму.

Це цілком справедливо; але це не поможе, бо як тілько буде знято замки, як Фінкельштейн поведе запеклу пропаґанду по всьому світу, аби не дати прийти кінцю большевизму.

Згода з большевицькою Росією це річ неможлива, поки большевизм ще здатний до компромісів, поки він для свого істнування повинен всюди засівати анархію, як російський царизм в Польщі у 1832., у Вен́ґрії у 1849., в Турції 1877., в Фінляндії 1899. мусів заводити абсолютизм.

Отже ясно, що чи то допомогою большевикам, чи то допомогою Денікіну не можна спокій і лад налагодоти на Сході Европи.

Цього можно досягти лише підтримуючи новонароджені не російські держави, які своїм власним існуванням роспорошуть Советську Росію.

Вони одні получили завдання Західню Европу захищати від азіятського соціялізму. Колиж знов будуть підтримувати Денікіна або Фінкельштейна, то тоді червоний соціялізм перейде кордони Румунії і Польщі.

ПІР'Я З ХВОСТА.

Пояснення.

Деякі наївні читачі запитують нас, до якого клясу комах, чи птиць, чи четвероногих належить Оцукс. Цим повідомляємо, що це не птица, і не комаха, а головна орґанізація українских кооперативів,

Пану Штефану.

Ви пишете, що ніколи в Союзі Руского народу не були і большевики на Вас клещуть, що партії ес-ерів тримаєтесь, як реп'ях кожуха. То є річ і для Вас і для нас приємна. Просите видати Вам головою автора. Цього навіть чорносотенна преса ніколи не робила. А ми тим більше. Редакцію-ж можна тягти до суду під всілякими шиботами і довготами. Листа Вашого цілком надрукувати не можемо: бо він не зовсім грамотний, і не зовсім коректний. Таку заяву напр., як „що до моеї особи, то вона абсолютно не відповідає дійсности“ (астральне тіло!?!) — Ви на нашу пропозицію виправили. А загальний тон залишився. Ви напр. заявляєте, що „Воля“ редаґується по шинках третього розряду. Люде ми бідні. Ні в кооперативах, ні в дипльоматичних інституціях не працюємо. А заповідь праотців — „веселіє Русі єсть піті, і без того не можемо биті“ — мусимо виконувати. Куди-ж нам „до першого розряду“. Але п'ючи, як бачите по нашому виданню, блюдемо і иншу заповідь сина Сірахова: „вино полезно животу человечу, аще пієші є в міру його.“ Бо коли п'ємо, то й діла не забуваємо, не про Вашого брата будь сказано.

Новий орґан.

Цими днями у Відні має з'явитись ще один український орґан, як кажуть, українських сервілістів. Його плятформа досить міцна: 1. повна недоторканність начальства; 2. повна доторканність опозиції; 3. українське національне безладдя. Проґрамова стаття на тему — „чего изволите“ — вже написана. Замість після передової буде вірш — гімн на мотив відомого большевицького гімну:

„Ой яблочко куда котишся!
Попадешь в італьянку — не воротишся!“

В адміністрації часописі приймаються замовлення на всемирну соціяльну револющію, на здобуття самостійности України в короткий речінець. А також на вивоз

з Европи на Україну мануфактури, кальош і инших більш делікатних фабрикатів французької продукції. В орґані ласкаво згодились взяти участь найвидатнійші безробітні ех-міністри, ех-дипльомати, ех-інформатори; і тому инше.

Лист до редакції.

Високоповажний Пане Редакторе!

В т. I число 2—1920 р. „Волі“ на стор. 88 написана замітка, котра кидає некрасиву тінь на бувшого голову надзвичайної дипльоматичної місії У. Н. Р. в Анґлії п. Др. М. Стаховського.

Мені здається, що редакції треба спочатку перевірити, що дається до друку, а потім друкувати.

В спростовання надрукованого повідомляю;

1. Др. Стаховський не поїхав на Україну, а живе в Льондоні.

2. Др. М. Стаховський не залишив місію без гроша, як пишеться в „Волі“.

3. Справи місії передані були Др. Ярославу Олесницькому, як наказав був М-З. С., Темницький, а не голові голяндської місії п. Яковлеву. Що торкається до самої замітки, то вона написана без льоґіки, як порівняти її передню частину з кінцем. З одного боку Стаховский забрав в лантух пуди стерлінґів і поїхав на Україну, а з другого „мабуть чекає приїзду нового голови“.

Передаючи це до редакції, прошу надрукувати.

Перший секретар Української Місії в Анґлії Л. Базілевич.

Відповідь на лист. пана Базілевіча.

Високоповажний Пане Секретарю!

В спростовання Вашого повідомлення, написаного, як видно по конверту, з дороги до Льондону, відповідаємо Вам:

1. Може п. Стаховський зараз вже і в Льондоні. Але коли Ви туди приїдете, то він Вам скаже, що він їхав на Україну, принаймні був в Празі і в Берліні, де члени редакції мали змогу на власні очі бачити;

2. Про те, що гроші д-ром Стаховським не були передані його заступникові д-ру Олесницькому, ми маємо скілька заяв, цілком провірених і точних, навіть від членів Вашої місії;

3. Відносно телеґрафного прохання п. Стаховського, адресованого п. Яковлеву, ми знаємо теж, як від адресата, так і від инших людей.

Що до льоґіки замітки, то Ви просто п. секретарю читати по українськи не вмієте: чекати з передачею грошей не значить чекати непремінно в Льондоні — чекати можна було-б і в Берліні, і в иншому місті, де напр. п. Стаховський здибав. п. Марголіна — свого заступника по місії, але грошей йому все-ж таки не передав. Ми цілком згожуємось з Вашою увагою, що ця фраза не зовсім клеїться з загальним тоном замітки, як фіґовий листок до фігури голої людини. Бо вона власне була редакцією приточена з благородною метою—прикрити наготу п. Стаховського, що не зовсім нам удалось.

Дякуємо щиро за пораду, як складати часопись. З свого боку, як бачите і з нашої відповіді, ми могли би Вам порадити спершу приїхати до Льондону і довідатись, що робиться в Вашій місії, а потім сісти, подумати і писати листи до редакції. А не навпаки!

Що до Вашого бідкування, якби на Вашого шефа Стаховського не впала, борони Боже, „некрасива тінь“, то ми тримаємось відносно цього трохи иншого погляду. На нашу думку було би далеко краще, як би дипльомати такого ґатунку як лікар Стаховський, його брат маляр Стаховський, інжінер Базілевіч, краще б зовсім невилазили з тіні: сиділи-б тихо та мирно вдома, ловили-б ґонококів, малювали б вивіски та гатили б ставки, ніж брались не за своє діло. Ще в лютому один із головних провідників „Волі“ писав С. В. Петлюрі, що судьба України в найближчому часі залежатиме від Анґлії, і благав його забрати д-ра Стаховського у „первобытное состояніе“; бо з поїзцки п. Лікаря, крім скандалу, нічого не вийде. Пан Лікарь, це й сам зрозумів. Але досить пізно. Коли-б замість Вашої невеличкої, але чесної компанії, поїхали инші люде, далеко більш грамотні та розумні, ми може-б

не мали ні денікінського фронту, ні тої величезної Руїни, до якої докотилась зараз Україна, завдяки помилковій політиці Анґлії.

Взагалі ми могли б і не друкувати Вашого листа: ні по тону, ні по змісту він не заслуговує на друк. Надрукували тілько через те, що-б Вам і подібним Вам „дипльоматам“ вказати належне по заслугам місце серед громадянства. Бо самі Ви його, як видно з Вашого листа, ще й досі не знайшли.

Редакція.

Останні вісти.

Сітуація на Україні.

Зараз на Вкраїні є найбільш популярним Правительство Уряд У. Н. Р. (Правительство Головного Отамана Петлюри на чолі з Премер-Міністром Мазепою і їх військо з Командантом Отаманом Омеляновичем-Павленко, яких підтримує українське населення і вся інтеліґенція і навіть инші національности, як Жиди і. т. п.)

Правительство Мазепи не має ніякого порозуміння, а через це і угоди з большевиками, бо останні є настілько скомпромітовані своєю попередньою тактикою що до Українців, що народ і чути про них не хоче і вимагає свого Уряду і очищення українського терену, як суверенної Держави. Військо українське збільшилось в своєму числі через доброохотців і мобілізацію і росташовано на півдні України: Бірзула—Великі-Ставищі—Сквірщині і Могилеву—Подільському.

Були бої з большевиками на ст. Ваннярка — безрезультатно.

Як доказ того, що большевизму не може переносити українське населення, є величезні повстання проти них і їх комун: вся Полтавщина в руках повстанців. В районі Козятина оперує велика українська повстанческа ґрупа проти большевиків. В Жмеринці 10. січня вибухло велике повстання залізничників проти большевиків, які заявили, що вони крім отамана Петлюри і його Правительства нікого не визнають і ні про кого знати не хотять.

На Херсонщині і Катеринославщині оперують два повстанческі отряди проти большевиків до 25—30 тисяч в кожнім, на прапорах яких написано: „За самостійність України до загину“, „Батько Петлюра“ і „Парлямент“. Вся Україна тепер уявляє собою кипяще море; населення вимагає негайного повернення головного отамана Петлюри з військом.

Величезних запасів хліба населення нікому не віддає і говоре: „От прийде Петлюра, і як він скаже, так і буде“.

Через ворожі заворушення на Вкраїні большевики припинили свої бойові акції на всіх відтінках фронтів і всю свою увагу звернули на полагодження своїх відносин з українським населенням.

Серед большевицької армії почався розбор. Появились частини, які не виконують приказів совітської влади по причині ворожого відношення до себе населення. Деякі з частин не визнають комун і „Чрезвичаек“, бо вважають це за причину всього. Богунські полки зробили в Київі повстання, понесли втрати і були примушені вийти з Київа. Вийшли під льозунґом: „Виходимо, щоби повернутись з Петлюрою“.

Троцький видав спеціяльний наказ про політику на Україні, в основу якого покладено спірання на український елемент.

Затонський в Київі заявив, що вони на Правобережну не підуть, а що головна їх мета — роздавити остаточно гніздо контрреволюції — Таганрог і привести до спокою лівобережжя України.

Орлов (комуніст) заявив, що „зо всіма строгостями законів революційного часу“, Всеросійська Комуністична Партія буде стежити за виконанням на Україні останьої ухвали центрального комітету партії, що до політики на Україні, по думці котрого належить у всякий спосіб уникати примусового заведення на Україні комун.

Ось цілий ряд мір, які большевики хотять перевести в життя в звязку з повстаннями проти них, але повстання все ростуть і ростуть, і міри ці нічого не дають і ні до чого не приводять, і можна з упередженою певністю сказати, що большевики далі викличуть загальне обурення і загальне повстання проти себе.

Подаваємі відомости про стан на Україні є документальні, і треба односити до 10.—29. січня ц. р.

Т. 1. Ч. 7. Відень, 14. лютого 1920.

ВОЛЯ

ТИЖНЕВИК

На вулькані.

Стомлена, здичавіла, пригноблена людськість, яка протягом пяти з половиною років живе в атмосфері крівавої оргії й культурної роспусти, мріє про одпочинок. Мріє про жаданий мир. Не хоче ні реваншу, ні брязкання зброї, ні залякувань.

Прагне спокою й людяности. А найголовніше — справедливости, бо не може бути спокою, а значить і творчої праці, коли лишаються ферменти розкладові, — коли лишаються незадоволення й бажання помсти.

Ця аксіома відчувалася й підчас війни. Не даромно же прості й до наївности кострубаті славнозвісні 14 пактів Вудро Вільсона набрали такої популярности й визнання. Ясно, що, коли війна закінчується катастрофою й переходить в революцію, яка охоплює мало не пів Старого Світу — тут вимагається особливої оглядности й обережности. Але війна й революції висунули свої спеціяльні проблєми, що ускладнили до maximum-а міжнародню ситуацію; соціяльну й національну. Визволення праці з під гніту капіталу; визволення націй з під влади гнобителів. Надзвичайного розуму й такту потрібувалося для розвязання того гордієвого вузла в европейських відносинах, який завязався міцно протягом пяти років безнастанної bellum omnia contra omnes.

Весь світ з напруженою увагою слідкував за всіма етапами в роботах мирової конференції. Переможені чекали на акти шляхетности й уміркованости. Визволені — на акти визнання своєї незалежности. Працюючі —на акти, забезпечуючі нормальний стан праці. Вся людскість безпосередньо захоплена війною, — всі разом і кожний з окрема — чекали з сліпою надією і палкою вірою задоволення своїх мрій й прагнень. І коли-б творці версальського договору виходили з реальних інтересів своїх і чужих народів, з твердих правних прінціпів і певних гуманітарних засад — може роспочалася-б нова сторінка в історії людськости, що дістала-б яку-небудь зворушуючу назву на зразок „золотого віку“. Може, дійсно, висохли-б

сльози покалічених, понівечених, пограбованих; може-б, нарешті, залунали слова радости в робітничих кварталах; може-б, справді, працюючий хлібороб благословив діло рук своїх...

Може...

Але цього не сталося.

За червоним сукном, що вкривало довгі столи в залях версальських, сиділи люде, яким незрозумілі були міркування гуманности, почування правдивих інтересів народніх, освідомлення проблєми майбутнього. Це були політики старої школи баґнета й нагая, брехні й насильства, грабунку й визиску, репрезентанти ще міцного буржуазного світу, його апольоґети й оборонці. Це були ситі критики, які не знали ні ідей, ні прінціпів, ні натхнення. Це були приклонники голої сили, які на супереч своїм же твердженням ототожнили її з правом, і які в імя цього права сили приступили до нечувано тяжкого, траґічного навіть задання — дати вітку мира в руки страдаючих народів, що тягнулися з усіх боків до них з благаннями й сльозами.

І вони її дали. Але немає весняної свіжости в її пелюстках. Криваві краплі падають з неї на душі народів і викликають слова прокляття, помсти й ненависти.

Надії згасли. Віра вмерла.

Лишилася одна звіряча жадоба реваншу, що мусить затопити всі инші чуття ображених народів, що мусить розгорітися в незгасаюче полумм я знищення, що мусить обернути всю землю на один великий вулькан, який рано чи пізно має вибухнути.

Бо єсть щось більшого від перемог і поразок, від анексій й контрібуцій — **національна честь**. Версальські цініки добре це розуміють, але в своїй торжествуючій ненависти вони топчуть своїми ногами все — божеські й людські закони, вічні прінціпи права, поняття національної чести й гідности.

Їм мало паротягів, ваґонів, цистерн; золота, срібла, міді; коней, волів, коров, телят; їм мало руїни й знищення...

Вони мусять задовольнити свої пристрасти старих садистів — потрібують чогось вражаючого, що бє по чуттях і нервах — залізання в саму душу народів, копирзання в ній й витягування її на посміховище.

Тільки цим і можна зясувати дике, безглузде, жорстоке домагання від Німеччини, щоб вона видала для суду 1200 своїх громадян, не дивлячись на те, що немає ні правих підстав для орґанізації такого суду, ні тих законів, по яких би провадив свої росправи цей суд.

Для них, цих версальських блазнів, потрібно **принизити** націю, виволікти її на поталу й улюлюкання. Для них важно — вбити націю, її ґеній, її думку, бо ці 1200 чоловік — вони якраз і будували ту Німеччину, яка навіть в поразці страшною є для Антанти, страшною своїм **духом**, своєю національною психікою. Чи видадуть Німці 1200 чоловік доброхітно, чи їх примусять до того силою, чи їх вирятують обставини — це друга річ. Справа полягає в тому головнішому, що Европа обертається на вулькан, кидається в період

безконечних війн, стає хаосом, а вся славетна цівілізація осуджується на вимирання й здичавіння. Стара культура вмирає. І ніякий „колчастий дріт“ не урятує її від загибелі, бо в ній самій закладені росскладові чинники, бо вона сама засудила себе на самопожирання. Не скоро має прийти нове життя. Для нього ще немає відповідних форм. Але вже зазначилися його віхи, вже з'явилися його контури.

Вони остаточно виявляться в дальнішій боротьбі Заходу й Сходу й тих ідеалоґій, що вони репрезентують. В крові, стражданнях, муках, ненависти, роспуці, нужді народжується нове життя. На руїнах старої системи гніту, визиску, брехні, шахрайства воно будує своє царство. Але воно непереможно дає про себе знати, воно вже клекотить в нетрах вулькана, воно вже застерігає. Не нам, окраденим і огань-бленим, плакати за старим світом. Не нам, приниженим і пригнобленим, хапатися за його росхитані кольони. В нашій країні — сльози, стогони, прокляття. В нашій країні — не люде, а тіні. В нашій країні — тільки руїни й хаос, тільки шмаття, що лишилися після розділу.

Най шумить вулькан, най іде буря ...

Най зносять вона старий світ з його рафінованою безстидностю.

На його обламках — збудуємо с в о є життя.

В. В.

„Вся власть народу“...*)

Це девіз тої демократії, яку ми бачили і бачимо зараз на Україні коло влади. Хто з власть імущих дійсно не тільки розуміє, але і в життя втілює той великий девіз? Поки що ніхто! На протязі року долю народу на Україні рішали тільки вузькі кола — демократів автократів. Вони не питали волі населення навіть тоді, коли частину його віддали на поталу та наругу ненажерливому ворогові.

„Вся власть народу!“... кричали большевики спочатку свого панування. І через ради солдатських, робітничих та селянських депутатів хотіли провірити, зробити ревізію народним бажанням. Але саме життя привело їх в глухий куток військового абсолютизму і необмежного терору, який би кожного горожанина примусив до праці, кожну людину призвав до її громадських обовязків. І зараз верховну владу у большевиків переняла на себе революційна військова влада, що складається з кількох членів — людей залізної волі і камяного серця. Большевики подекуди залишили ще і „совєти“, але для декорації тільки; для обдурення народу. Большевицька влада зараз по суті нічим не відріжняється від царської. Це не заважає їй величатись справжньою, народньою.

Яка іронія судьби? Який самообман для темних мас?

*) Друкуємо статтю шановного автора, що довго пробув на Україні і в більшости цілком точно ставить діяґнози нашої слабости. Сподіваємось, що зачеплена автором тема викличе відповідні дебати в нашій пресі. Ред.

На Україні ми копіровали большевиків. Наша влада не була ні народньою; бо народ de facto, через своїх обранців, не мав представників у центра влади. У нього не було ні контрольного апарату в особі народнього зібрання, ні виконавчого орґану — відповідального перед народним зібранням міністерства. Але наша влада не була і диктаторськи — абсолютною. Вона була по зовнішньому вигляду владою автократичною, зо всіма атрібутами до диктаторської влади по назві — Директорія — але безсильною, мягкою, боязливою. Серед неї не було вождів з залізною рукою, з сталим проґрамом, з одним напрямом. Наша влада хиталась поміж партіями, не маючи довго мужности, а під кінець і фізичної змоги зревізувати свої вчинки волею народу. І однако ця сама влада найгучніше заявляла: „вся влада народові!“.

Чи-ж то знов не іронія судьби?

Большевики мали громадянську сміливість перейти від слів до діла. Власне — під акомпанімент шумних, багато промовляючих слів зробити велике народнє діло орґанізації мас.

Видно в такі воєнно-революційні часи не можна передавати влади в руки народу. Бо нарід, і московський і наш, ще поки тілько темна маса, готова йти за проводарем. Досвід большевиків показав, що в часі війни і революції, в часі об'єднання національних сил і національних земель потрібна сильна військова диктатура. Бо тілько нею можна створити велику армію. Тілько нею можна примусити всі сили до праці. І тілько тоді, коли дійдемо до спокою і об'єднання, тоді диктатура мусить уступити; тоді дійсно вся влада мусить перейти до народу.

Диктатура, навіть військова, не може бути єдиноличною. Влада не може бути в одних руках. Але в руках невеличкої колеґії людей, маючих довір'я цілого народу.

„Вся влада народові!..“ — це мусить значити, що всі функції законодавства, контролю мусять перейти згодом від військової диктатури до трудових мас — селянства, робітників та трудової інтеліґенції.

Парлямент, як було це досі, не є дійсне представництво народу, його волі і потреб. Навпаки — вибори послів завсігди були несправедливі. Посол, оголошуючи свою кандидатуру, мусів видати з одного боку багато грошей, а з другого боку ще більше слів, обіцяючи народові гори золота і знаючи наперед, що він своїх обіцянок не зможе виконати. На виборах панувала demаґоґія, свідоме обдурення народу. Поновлення або заведення парляментаризму у нас на Україні в такій формі було би найтяжчою зрадою народові.

Лозунґ — „вся влада народові“ — у нас на Україні мусів би значити, що долю народу мусіло би рішати селянсько-робітниче зібрання, де-б 60% делеґатів було від селян, 20% від робітників і 20% від інтеліґенції.*) Бо тілько селянство в селянській державі має право рішати свою долю.

*) Прінціп, запропований автором, неновий. Він давно вже проведений в життя такою селянською країною, як Норвегія. (Ред.)

До тепер у нас на Україні влада складалася з трьох частин, що не мали між собою абсолютно нічого спільного. Влада Директорії, державного адміністративного апарату і війська. Верховна влада спиралася не на народ, а на партії, без міцного і широкого ґрунту в народних масах. Народ не чув на собі міцної орґанізаційної руки тої влади. Він творив етноґрафічну масу, що не дбала, не допомогала і навіть иноді нічого чути не хотіла про ту владу. Як народ може інтересуватись владою, коли він ніякої участи в ній не бере? А влада не має ні примусового апарату до виконання своїх наказів, ні матеріяльно нічого не дає народові, крім паперових грошей. Ясно, що в таких умовах народ міг пропасти в анархії.

Рівночасно влада автократична, диктаторська хиталась в партійній боротьбі і намагалась обсадити увесь державний апарат партійними людьми, забуваючи елементарну істину, що партійний ценз і фаховий не завсігди адекватні. Коли кандидат на адміністратора не належав ні до одної з керуючих партій, то хоч би він був найкращий специяліст і найпевніший і найстарший патріот — він мусів би усгупити місце не фаховцеві, иноді дитині, але партійній дитині.

Марнувались величезні гроші. Дискредитувались десятками літ здобуті старшим покоління народні симпатії.

І разом з тим молода автократія боялася і народнього контролю, боялася скликати передпарлямент. Але боялась і військової диктатури з людьми залізної волі на чолі.

Третя окрема частина в нашій державі було військо. Воно мало своє управління. І раз у раз та висока військова влада втручалась до державного управління. Через те, що не було дійсної влади, котра-б забезпечила армії запілля, з'орґанізувала-б комунікацію, транспорт, з'одягла і нагодувала вояків. А з того постійного втручання військової влади в справи адміністрації вийшли тільки постійні непорозуміння із за компетенції двох управлінь. Військо мусіло утворити державу в державі на шкоду народові, на користь його ворогам.

І той самий народ мав би після цього по добрій згоді, без всякого примусу давати своїх синів до війська?

В результаті ми мали катастрофу на фронті, катастрофу внутрі.

Військова диктатура і згодом — вся влада народові — це наш єдиний шлях, яким ми сотворимо Велику, Єдину і Неділиму Україну, єдиний шлях, котрим мусимо йти, що-б знов не попасти в безвісти Великої, Єдиної матушки Росії.

Тим шляхом йдуть наші вороги до нашої загибелі. Цею-ж зброєю мусимо і з ними боротися. Наш нарід є дуже живучий, дуже міцний. І коли згодом він возьме владу в свої руки — він не пропаде.

Ось що значить в перекладі на нашу мову большевицький девіз — „вся власть народу!...“

Осип Назарук.

Не на злобу дня...

Не на злобу дня, а на злобу десятиліть закроюється те, що вже сталось й дальше діється між Українцями галицькими й наддніпрянськими. Вважаючи „Волю" незалежним орґаном свобідного слова, хочу в ній обговорити ряд питань з ріжних обсягів.

Першим і найбільш пекучим питанням уважаю загострені відносини між Галичинами й Наддніпрянцями. Не дурім себе і не затаюймо перед собою дійсного стану справи: ті відносини глибоко загострені. З обох боків кидають в себе найтяжчими закидами, якими можна кидати, а саме: закидами про зраду. Та це хоч яке прикре, одначе воно, на мою думку, ще не таке глибоке й важке в наслідки, як инший масовий прояв. Як відомо, перед польською інвазією втікло на Велику Україну багато цівільних Галичан. Числа їх годі означити. Одначе сміло можна сказати, що тих утікачів було багато, що походили вони зі всіх суспільних слоїв і що була це сіль галицької землі: це втікали всі ті, що працювали на народній ниві і для того боялися приходу Польщі(а, розуміється, мали змогу втечи) священники, урядовці, селяне і робітники.

Отож усі ті люде, або майже всі вернули з Великої України — з найбільшим розчаруванням, яке можна собі представити. Багато з них вернуло навіть на небезпеку, що попадуть в польську тюрму. Багато з них, вертаючи, говорило: „Піду конати в польський табор полонених, а не можу завше дивитись на це, що тут діється..." Багато вивтікало в чужину — ще за довго перед катастрофою. Хто говорив з тими втікачами, яких можна було ужити до найсоліднішої праці, той знає, з яким розчаруванням до наддніпрянських відносин відійшла відтам маса Галичан. А треба знати, що були це переважно люде, які перед тим, заки побачили Велику Україну — найбільш рішучо домагалися абсолютного злиття Галичини з Великою Україною. Послухайте, що вони говорять тепер...

Всі ці факти вимагають освітлення. Не задля лайки на тих, що провинилися, чи не провинилися. Бо в революційнім часі скрізь діються страшні річі. Хто знає докладніше історію великої революції у Франції, або ще більшої революції в Росії, яку саме переживаємо, той не дуже дивується тому, що діється на Україні.

Але є одно в тім дивне: ми не маємо ніяких автентичних даних для з'ясування того, що сталося, а тим самим для усвідомлення собі помилок і для науки на найближчу будучність. І на це хотів-би я звернути увагу тих, що мають обовязок — з'ясувати це загалові. В першій мірі треба це зробити в справі закидів взаїмної зради. Що в тій справі знає широкий загал? Він знає тільки те, що пишуть приватно з обох боків: Галичане закидають Наддніпрянцям, а особливо Петлюрі і його міністрам, що вони під гарним гаслом „єдности" хотіли одержати право — розпоряжатись західньою Україною, щоби могли запродати її Полякам — без ніякого еквіваленту з польського боку.

А знов Наддніпрянці закидають Галичанам, що їх армія перейшла до Денікіна, реакціонера й ворога України.

Чи, як, що і коли відбувалося це в дійности, ніхто напевно не не знає. Не знає цього не то широкий загал, але навіть загал публіцистів; навіть офіціяльні особи на високих становищах так баламутно представляють собі ці події, що просто прикро дивитися на це (гляди: „Ѳвертий лист д-ра Михайла Лозинського з дати: Париж, 31. січня 1920).

І годі дивуватися цьому. Бо до цеї пори ні один, ні другий український уряд не уважав за відповідне, видати хочби збірку документів про договори, які заключили між собою Західня й Велика Україна. До цеї пори ні Кудриновський, ні Павлюк, ні Пилипчук не подали до відома нашій публиці,. хто і які заяви уповажнив їх складати в справі Галичини. До цеї пори невідомо публиці з жадного офіціяльного джерела, що переговори з Денікіном наказав провадити головний отаман Петлюра, невідомі ніякі його директиви в тій справі, словом — невідомо докладно ніщо.

З такого фактичного стану, де ніхто нічого докладно не знає, мусять повставати сплетні й лайки та взаїмні рекрімінації — без жадної користи для з'ясування справи й науки на будуче, якої так дуже треба. Не балаканини й лайок, а документів хоче публика! На основі цих документів кождий думаючий чоловік сам виробить собі погляд на це, хто, в чім, де й коли завинив. А оба українські уряди мають обовязок оповістити потрібні документи. Тут годі викручуватись якоюсь „таємницею". Бо не є вже ніякою таємницею, що в Парижі ріжні панове діскредитують галицьке представництво вже за сам факт, що воно галицьке, себто „сепаратистичне". А це було-б немислимим, якби широкий загал знав договори, заключені між обома українськими урядами.

Вже само офіціяльне оповіщення згаданих документів, директив і т. п. заощадило-б українському загалові цеї маси інвектив і лайок, які затроюють атмосферу. І чому оба уряди не зробили досі цього? Взагалі публика має право, почути якийсь офіціяльний звіт про їх роботу, про видані міліярди, про міліони, пропиті деякими місіями, про силу урядовців, які сидять по ріжних „інстітуціях", про видайність їх праці, про буджет тих установ і т. д.

Друге згадане тут питання вже не так легко освітити. Але й воно дасться освітити і дасться знайти спосіб на це. На мою думку — цей одинокий спосіб для вияснення другого питання, яке принесло-б нам вияснення цілого ряду питань внутрішніх справ на Великій Україні, є сотворити бодай за кордоном спільну репрезентативну орґанізацію, в якій могла-б з'осередитися опінія загалу. Без того дальше житимемо поголосками й сплетнями, взаїмними підозрюваннями й лайками.

І знов обовязок, сотворити таку спільну репрезентативну орґанізацію, паде в першій мірі на оба українські уряди. Бо як вони цього не зроблять, то кінець кінців мусить прийти час, коли публика не

признаватиме ні одного уряду, ні другого — ізза їх нездатности до життя і праці.

Це було-б очевидно шкідним, а то з тої простої причини, що заки витворились-би нові осередки політичного представництва ширшого, не кружкового закрою, панувала-б анархія й хаос. Та ніде правди діти: коли анархія й хаос думки панувати мають при істнуванні урядів, то колись прийде до того, що кождий скаже собі: Все рівно... Може-б до того „Рівного“ не допустили ті, що мають обовязок не допустити.

Ол. Ковалевський.

Документ.

(В. Винниченко: „Відродження нації“.)

Був один період в життю української нації, до якого з надзвичайним визнанням віднесуться навіть і вороги. Це той період, що малюється В. Винниченком в його новій книжці: „Відродження нації“ й що ним зветься „добою Української Центральної Ради“ (період перший).

Для нас, Українців, цей протяг часу був всім.

Встає з мертвих нація — давно похована. Віджívають надії — давно забуті. Загорається віра — давно згасла.

Зашуміли, заклекотіли, загули свіжі й чисті весняні води національного відродження й залляли безкраї українські степи, викинули на хвилі свої таку малу, таку несвідому, таку наївну націю нашу — ніби човник — й понесли її в простір безмежний.

І блукає вона ось вже три роки, поневіряється, знесилюється, а води весняні загубили вже свою кришталову прозорість.

І ревуть хвилі і бють вони в понівічені стінки човника.

А до берега тихого ще так далеко...

Але облишмо сімволи.

Навіть коли з сфери чуття перейти в сферу чисто обєктивну, то не можна не згодитися з В. Винниченком, який присвячує періоду нашого відродження отсі рядки:

„Це найкращий період в боротьбі за відродження нашої нації. Революційний, одважний, повний віри, натхнення, ентузіязму. Це період акції воістину самого народу, широких творчих мас його. І тільки цим можна пояснити наші такі значні успіхи в сфері національних здобутків.

Всеросійська революція за того періоду ще не висунула так гостро соціяльних моментів, як пізніше, і через те вся діяльність Центральної Ради не була в дісгармонії з соціяльним рухом мас.

Так само цілі й засоби не були в суперечности з собою. Ціль для всіх була ясна й єдина: відродження нації, забезпечення поневоленому, грабованому, віками духовно й матеріяльно нищеному нашому народові природних, розумних і користних форм та засобів його розвитку“.

Скажу більше, ніж Винниченко.

Остільки сильною була віра, остільки міцною була єдність, остільки прозорі й ніжні були води весняні, що без досвіду, без уміння, без гнучкости одною лише інтуіціею національною, яку викликав нечуваний ентузіязм мас народніх, шукали й знаходили ті вірні шляхи, котрі провадили наш народ окрадений до щастя, котрі повертали йому загублений рай; під поодиноко правильну — як за ті часи й обставини — національну політику.

Вона була зразковою, клясичною в своїй простоті й витревалости. Вона ніколи не брала менше того, що необхідно було взяти, й не віддавала більше того, що необхідно було дати.

І я особисто вважаю найбільш цінним в новій книжці В. Винниченка саме те, що цей момент нашої тогочасної національної політики він яскраво підкреслив і освітлив.

Це важне не тому тільки, що розбиває до щенту всі твердження російської демократії (й реакції), які й нині ще доволі часто зустрічаються на сторінках їхньої преси, ніби Росію загубив український сепаратизм.

А ще й тому, що зазначає державний імпульс нашого народу, який завжди жив і ніколи не вмірав, який щільно захований був в нетрах народньої душі.

Весняні води змили той намул неправди, що протягом століть тиснув його, й він прокинувся з нечуваною пристрастю й силою.

Тим могутнійшою, з чим більшою пристрастю й силою прокинулася свідомість національна.

Бо там, де є здорове національне чуття, там є й здоровий державний інстінкт.

Ні знищити, ні зкультивувати їх не можна.

І та дивовижна поступовість, якою розгорталися події на Україні, якою йшов витримано й витривало забитий мужик український — вона ліпше від цього характеризує зазначені мною оце тільки моменти.

Ця сторона в книжці Винниченка робить велике враження, бо конденсує в одній точці розшарпані окремі події, які ми нещодавно всі переживали.

Й не може зменшити цього враження навіть те припущення В. Винниченка, що, наколи-б була відразу кинена нам кістка („автономія“) — український нарід нею цілком був-би задоволений.

Не тому ми дійшли до переконання в необхідности боронити свою незалежність, що нам „чогось“ не дали, а тому, що в нас всіх „щось“ лежало, щось жило в підсвідомости нашій, жило й чекало на слушний час. Цим „щось“ саме й була державність наша, котра ніколи не служила в нашій історичній традиції „засобом“, як це помилково зазначає В. Винниченко. Не була вона засобом і в великій російській революції.

* * *

Вже хтось встиг на сторінках одної з українських ґазет зазначити, що нова книжка В. Винниченка є історією української революції.

Сам автор на це дивиться инакше.

„Я не хочу писати“, каже він, „історії в академічному значінню цього слова. Це мають пізніще зробити фахові дослідувачі. Моя мета, перейти через всі етапи недавньо-минулого, звязати їх, одкинути неважне й дати суцільний образ цих і радісних і болючих часів нашої нещасної історії“.

„Відродження нації“ — це не історія. Це великий фелетон, що передає вражіння його, В. Винниченка, які він заховав, переживаючи всі події на Україні, тим більше, що жартом долі, котра „іграет человеком“ — він мусів відогравати одну з перших ролей.

Ніби самовиправдання, ніби вступ до того, що має сказати нам ще й про самі події, й про їхню оцінку, й, нарешті, про самого В. Винниченка.

Не можна закинути, що цей фелетон самовиправдання написаний надзвичайно живо й читається з великою зацікавленістю. Але, полишаючи на боці моменти самовиправдання, яких торкатимусь, коли вийдуть инші частини нової праці В. Винниченка, й які будуть дуже цінними для історика, а не для сучасників, хто розійшовся осторожно з ним в методах дальнішої національної роботи — моменти вражінь, сінтезованих і змальованих в світлі певних ідей, являються в значній мірі не тільки хвилюючими й захоплюючими, але й обективно-правдивими.

Принаймні, значна їхня частина.

І це є цінним... Для історії, дійсно, не настав час: все ще в стані хаосу, боротьби, руху. Все ще занадто дихає сучасним.

А ось вражіння, записки, що побіжно оглядають події й не лише з боку хронольоґічного, а ще в більшій мірі з боку субективної оцінки, що відбиває душу, охоплену переживаннями — це на часі, це до речі.

Боримося три роки. І так події звязані поміж себе, так переходять одні в другі, так непомітно — для нас, сучасників — цілі історічні смуги зміняють одна другу, що тільки, читаючи ось таку книжку, як „Відродження нації“, почуваєш, що це не роки минули, а, дійсно, як правдиво зазначає В. Винниченко, „доби“.

Перегортаю сторінки, присвячені „Добі Центральної Ради“ — й як же все це старе, давноминуле.

„Предання старини глубокой...“

В цьому смислі, це — страшна книжка: читаєш і — відчуваєш до болі, що й ми стали гіршими, й віра наша зменшилася, й захоплених бракує, й — національної наївности, чистоти й свіжости немає.

Все пішло за весняними водами. Розвіялося, як в тумані...

І коли читаєш, що всі соціялістичні українські партії сходилися одностайно на тому, що „без національного визволення не може бути визволення соціяльного“, що вони правильно відчували „необ-

хідність єдности всіх українських сил“ і що „соціяльдемократи найбільш прикладали зусиль для найбільшої єдности...“

І коли порівнюєш це з теперішньою тезою, що без соціяльного визволення не може бути й визволення національного, що ці соціялістичні партії, а найбільше соціяльдемократична, прикладають всіх зусиль, що-б розбити й зашкодити всякій національній єдности й що сам В. Винниченко публично відмежовується від всіх своїх попередніх „помилок“ і т. д.

Відчуваєш, що ми не тільки багацько пережили, а дійсно, дійшли до тої межі, за якою починається вже агонія.

В цьому смислі невеличка книжка — фелєтони В. Винниченка є страшний документ нашої безчасности.

Жадного кроку наперед!

Противно, одійшли назад, і дуже далеко назад.

І все життя — таке бліде, таке нудне, таке звіряче.

В. Винниченко — бувший соціяльдемократ...

Але сила звички — річ непереможна.

Довідуюсь, що революцію в Петрограді розпочала петроградська орґанізація української соціальдемократичної партії, що більш розумної партії на Україні тоді не було, що тільки вона одна правдиво орієнтувалася підчас війни на власні сили, що тільки вона всюди завжди за всякі обставини український Рим спасала.

Думаю, що це навіть для „вражінь“ за багато.

З однаковим успіхом можна сказати, що революцію розпочала та баба, яка стояла в черзі на хліб і голосно нарікала „на непорядки“. Хто розпочинає революцію, хто починає бунт?

Та не в цьому й річ.

В. Винниченко, розуміється, знає, що не було ні одного українського соціяльдемократа, який-би орієнтувався в часи війни на „власні сили“, а, противно, дуже багато було таких, котрі орієнтувалися на Росіян, Австрійців, Ґерманців.

Проте, й не в цьому річ.

Це все фіґури перебільшення, зрозумілі для соціяльдемократа.

Рим спасати могли Винниченко й його товариші через те, що їх спирала воля всеї нації, бо вони „в своїй діяльности були **тільки** республіканцями й демократами, а не соціялістами“.

Оце мною підкреслене „тільки“ й наддавало силу всьому рухові, обєднуючи в один кулак всі українські елементи, й забезпечувало нашим соціяльдемократам широку громадську підтримку.

Зараз бракує тільки цього „тільки“.

Наслідки — хаос і руїна, розбиття сил, загальна ненависть, взаємна боротьба не на життя, а на смерть.

Такі настрої — коротко перебігаючи — викликає нова книжка В. Винниченка.

Вона говорить про багацтва, що ми загубили. Й чи знайдемо їх знову? Чи будемо пливти й далі без керми, без бажань, без цілі, як живі трупи, як свідки прекрасного, але не завжди минулого?

Іс. Базяк.

Конференція окраїних держав в Гельсінґфорсі.

(Від власного кореспондента).

Відкриття конференції відбулось 15. січня о 4 годині в день. Представники преси на засідання конференції допущені не були.

В конференції приймали участь — Фінляндія, Естонія, Литва та Польща. Уповноваженими на конференції були: від Фінляндії — Веннола, Холсті, ґен. Енкель, Берґ та міністр Еріх; від Естонії — мін. Тенісон, мін. Бірк, посол Каллас, проф. Майм, ґен. Ларка та мін. Ганко; від Латвії — міністр закордонних справ Мейеровіц, посол Зарін, обер прокурор Самуель, Гайліт, полков. Кальнін, директор Бльоднек; від Литви — мін. Цауніус, посол Гілліс, ґен. Войціуска; від Польщі — мін. Васілевський, Самсон Гімельшерна, кап. Прус-Богуславський та полков. Позерський.

Гельсінґфорська конференція не є першою конференцією окраїних держав, вона є другою з наміченого цілого ряду таких конференцій. Перша з них відбулась при кінці 1919 року в Ризі, в якій Фінляндія участи не брала. Тоді-ж таки вирішено було скликати другу конференцію в Гельсінґфорсі, при чому підпорядкувати її під маґічний патичок Антанти і запросити до участи Фінляндію. Тим пояснюється і та велика заікавленність цею іменно конференцією, яка помічалась тут серед ріжних політичних кол і в пресі. На всі лади переспівувався мотив про участь в конференції представників Антанти. Але пізніше конференцію спіткало гірке розчаровання — представники Антанти участи в конференції не взяли. Навіть більше того, на рауті, данім в честь конференції, крім анґлійського представника, дипльоматично захорували і не з'явились представники Франції, Америки й Італії. А те, що сказав анґлійський представник льорд Ектон відносно Польщі на другім рауті у Президента, ясно свідчить, що від цеї конференції Антанта умила руки.

Таким чином, половина покладаних на конференцію надій втратила своє значіння. Друга-ж половина була віднесена на рахунок Польщі. Антантський годованець — Польща користується тут своїм авторітетом постілки, поскільки вона є улюбленою дитиною поки що Антанти. Виключно через свої сімпатії в Парижі Польща зуміла замазати очі і тут на півночі. Треба признатись, що Польща це вміє робити і до цеї пори робила це дуже добре. З нею рахувались і прийомом її представників у себе тішились. Але чим далі, тим більше прояснюється дійсний стан річей в самій Польщі, і тим більше вона губить завойований ґрунт в міжнароднім положенню. Не по нутру тут заборча її політика, яку вона виявляє до земель своїх сусідів. З одного боку вона дає приклад до такої заборчости серед державних ліліпутів Прибалтики, а з другого вона починає вже непокоїти й саму Антанту.

Сусідські відносини навкруги Польщі не мають вигляду на мирне їх полагодження. В цім вже впевнилась Антанта і особливо Анґлія. Таке співжиття з сусідами не тідьки не приведе до утворення якого будь союзу окраїнних держав з Польщею, а навпаки, воно утворює клубок питаннь, подібний балканському, який рано чи пізно прийдеться рішати зброєю. Анґлійський представник на рауті у Президента Республіки в привітній промові до членів конференції дав зрозуміти, що Анґлія не буде потурати теперішнній імперіялістичній політиці Польщі. Ця заява, звичайно, поки що не має за собою реальних наслідків, але вона вказує, що польську політику добре зрозуміли і оцінили її протекціоністи. І дійсно з перших же днів конференції виявилось, що відношення між Литвою та Польщею до того напружені, що годі надіятись вирішити їх яким некудь мирним шляхом. А при кінці конференції дійшло навіть до того, що обі сторони загрожували своїм виходом з конференції.

Причини до такої ворожнечі найперше лежать в тім, що Польща зараз окупувала третину Литовської теріторії з двома міліонами населення і з головнішими містами. Крім того відмовляється визнати незалежність Литви. Ще гірший вигляд мають польсько — білоруські відносини. І тут так само під польською окупацією знаходиться майже половина білоруських земель з населенням біля шости міліонів. В окупованих білоруських місцевостях польський жандарм провадить політику порки, чим примушує білоруський нарід готовитись до жорстокої відплати за насильства. З Латвією та Естонією Польща не має спільних точок, деб сходились їх інтереси, тому відношення між мими можна опреділити так; з першою — приязне і навіть більше, маються де які данні, що між ними істнує таємний договір, аґресивний до Росії та Литви, а з другою ніяке. Взаємовідносини між Естонією, Латвією та Литвою до серйозних конфліктів не доходили, але-ж кожда з цих держав не від того, щоб поживитись коштом своїх сусідів.

Такий вигляд мали загальні положення, що служили передумовами Гельсінґфорської конференції. Знаючи їх, можна було наперед сказати, що яких небуд позитивних результатів Гельсінґфорська конференція не дасть, бо для цього перш усього бракувало порозуміння по між її учасниками. Так само виявилось расходження що до ціли, за для якої скликалась конференція. Головним питанням було утворення оборончого союзу, але виявилось, що погляди на такий союз не є однакові у всіх представників. В той час, коли представники Естонії настоювали, що ціллю союзу мусить бути оборона своєї незалежности як від червоної, так і від білої Росії, представники Польщі рішучо стояли головно тільки проти червоної Росії та Німеччини.

Коли-ж до цього всього додати ще двуличність польської політики, яка виявилась на конференції, хоча би відносно України, то стає ясним, що коли при таких умовакх буде збіратись і слідуюча конференція, то серйозного значіння надавати їй не можна.

Україна участи в конференції не брала, і сталось це ось з яких причин. Ще на першій конференції в Ризі учасниками її (Естонія, Латвія, Литва та Польща) було вирішено, що колиб яка з окраїних держав виявила бажання взяти участь в Гельсінгфорській конференції, то це може бути тільки за згодою всіх учасників. Що-ж до України, то була спеціяльна ухвала, а саме: участь України в конференції безумовно бажана. На другий день конференції від члена Діректорії Макаренка і уповноваженого Радою Міністрів М. Ковалевського була одержана українським послом в Фінляндії телеграма, якою він уповноважувався до участи в конференції. Така-ж сама телеграма була одержана і фінляндським міністром закордонних справ. Цей останній на аудієнції з українським послом 18. січня заявив, що він доложить про це конференції і про ухвалу повідомить. Як потім вдалося дізнатися, телеграма була доложена і дістала одноголосну „офіціяльну“ ухвалу, але ні запрошення, ні навіть повідомлення українським представником одержано не було. Потім тільки виявилося, що ухвала була тільки „офіціяьно“, а неофіціяльно польський представник на участь України в конференції не погодився.

З другого ж боку з причин зазначених вище і инших і для українського представника було не доцільним добиватися участи в конференції. Цей момент ще більше пояснюють інтерв'ю польського представника Васілевського та латвійського міністра справ закордонних Мейеровіца. Перший з них в кінці інтерв'ю заявляє, що Петлюра вів війну на три фронти, через що сталось розложення його армії. Польща дала йому приют, але з тою умовою, що він і на далі буде вести боротьбу з большевиками, проти яких Польща виставляє всі свої сили. Подібного роду заяви не раз сходили з уст польських дипльоматів, де вони старались справу українську за кордоном представити так, що ніякого українського правительства нема, що Петлюра та Левицький просто втікли до Варшави, де за допомогою Польщі стараються сформувати Польсько-Український поміщицький кабінет; і т. д.

По цій дорозі ще далі пішов польський попихач — латвійський міністр Мейеровіц. В свойому інтерв'ю він нахабно заявляє на запитання кореспондента, що український представник мається на конференції, але тільки з інформаційною ціллю. Офіціяльно-ж він не приймає участи тому, що через положення, яке є на півдні, Україна не має того, що составляє єство і битіє окраїних держав. На загальне нещастя Денікіну та Колчаку нанесено катастрофічне пораження. Коли-б вони в свій час зговорились з окраїними державами в питаннях про їх незалежність, то з певністю можна-б сказати, що совітська влада давно була би знищена.

Такі lapsus'и бували у п. Мейеровіца уже й раніше і нас вони не дивують. Навпаки, вони допомагають нам ліпше пізнати цих стовпів нових кишенькових держав. Ми не будемо жаліти, що Бермонту нанесено катастрофічне пораження, як також не будемо

голосно заявляти, що ліпше було би, як би Латвія була порозумілась з ним. Але тут цікаво инше: думка це є польська, а вилетіла вона з уст п. Мейеровіца. З цього виходить, що п. Мейеровіц, як ґрамофонна труба, передає польські мотиви, і що не зручно для Поляка, то цілком по мірці для п. Мейеровіца.

Взагалі треба зазначити, що зустрінута з великою помпезністю Гельсінґфорська конференція надій своїх не виправдала.

По головному питанню — утворення оборончого союзу окраїних держав, вирішено, що в цій справі представники кождої держави мусять ще порадитись зі своїми правительствами. Иншими словами це означає, що справа відкладена на невідомий час. Той же загально-накреслений плян, над яким сім днів працювала конференція, буде обговорений урядами кождої держави і може бути ляже в основу статуту будучого союзу. Але на це є дуже мало надії, як свідчать навіть самі учасники конференції.

Другим безумовно важним питанням була справа з нейтралізацією Фінської затоки та Балтійського моря. Справа була лише початково обговорена, і вирішено перенести її на слідуючу конференцію. Обговорено ще ряд питаннь торговельного характеру між цими державами, як також про кордонне порозуміння між ними.

Всі постанови винесені в формі побажаннь і тим самим вони далекі від реального змісту. Про це свідчить і кінцева промова голови конференції Прем'єр Міністра Фінляндії Веннолі, де він каже, що остаточне рішення ріжних питаннь залежить від підготовчих заходів, які можуть бути вжиті на місцях. Що ж до відношення до Совітської Росії, то вони мусять бути в порозумінні з союзними державами. Для усунення непорозуміннь між Польщею та Литвою буде орґанізована окрема анкетна комісія, яка складатиметься з представників Польщі та Литви на основі парітету під головуванням представника Антанти. Про теріторіяльні непорозуміння між державами, приймаючими участь в конференції, і Росією, то вони мусять вирішатись на основі права самовизначення і референдума.

В таких словах схарактерізував міністр Веннола результати конференції. Конференція закінчилась 22. січня. Слідуючу конференцію вирішено скликати в Ризі після визволення з під влади большевиків Латгалії Польсько-Латвійськими військами.

Гельсінґфорс, 27. січня 1920 року.

Г. В.

Українська Республіканська Капеля в Бельґії і Голяндії.

(Лист з Бельґії.)

Після двохмісячного побуту у Франції, давши в самому лише Парижі 14 концертів. Українська Республіканська Капеля 31. грудня виїхала до Бельґії.

Перші бельґійські концерти відбулися 3. і 5. січня в Льєжі в прегарній залі консерваторії. Ці два концерти зробили глибоке враження, чому доказ дописи льєжських часописей, а також квіти і привітання від славних льєжських хорових товариств. Juornal de Liege пише: „Як що спів має силу перемоги, брати Українці можуть бути горді — „вони завоювали своїми піснями Льєж". Той же Juornal de Liege пише: „Коли чуєш український національний хор, думаєш, як Меріме, що ніщо не є більше реальним, ніж казка" і ще „Душа захоплюється цими піснями, які виявляють глибоку віру, гордість, нахил до авантур, призирство до грошей, культ жінки і танця, і над усе прагнення до свободи. Все це висловлюють в пісні, але коли український хор з'єднує з прекрасними словами музику своїх наче золотих голосів, почуваєш себе майже щасливим, що не розуміючи слів, можеш лучше слухати". Перший концерт в Брюселі на користь еиріт відбувся в королівській опері La Monnai. Підчас концерту представники двох найстарших хорових товариств „Les Artisans Reunis" і „L'Orpheon royal" вітали капелю в дуже теплих словах і подали Кошицеві пальмове гилля. Вони казали, що розуміють ґлибоке і законне щастя Українців, які скинули з себе ярмо двістілітнього гніту царизму завдяки перемозі права і культури над варварством і насильством. Висловили далі свою гордість з приводу того, що можуть вітати Українців в братерському єднанні, щасливі чути такий спів і зачаровані глибокими артистичними переживаннями, які він викликав. Кошиць у відповідь на привітання зазначив, що Бельґійці, які знають горе чужоземного гніту, краще других народів можуть зрозуміти нас. Казав, що для нас є великою честю, що українська пісня, яка тріумфально завойовує зараз світ, найшла належний відгук і в Бельґії вітчині поліфонічного співу. І закінчив побажанням, щоби звязки сімпатії між мужиками Бельґії та України, перетворилися в приязнь між цими двома країнами.

Два других концерти в залі через край повній закінчилися оваціями, які нагадали Капелі Чехію. В улаштованню концертів в Брюселі живу учась приймала пані Вандервельде.

В Антверпені Капеля дала концерт для артистичного товариства і зустріла в цім центрі Фляндрії глибоке порозуміння і симпатію. В залі зоольоґічного саду, де співала Капеля, зібралося 7000 особ (найбільша авдіторія, перед якою коли-небудь доводилося співати Капелі).

Флеґматичні Флямандці вітали Капелю надзвичайно одушевленими для себе оваціями, що відзначила антверпенська преса.

Взагалі преса бельґійська відізвалася однодушно на концерти Капелі. В Брюселі з 15. місцевих ґазет, 12 конкурували між собою довгими статтями, повними щирого бельґійського ентузіязму, про українську музику і культуру. А в фляманд-ській пресі ще й досі зявляються статті, звязані з перебуванням Капелі. Брюсельська „La Gazette" уміщає статтю, в початку якої автор каже: „І яке щастя бути Українцями! Коли-б композіторами були Бельґійці, Французи чи Італійці, то найшли-б, що це трошки банально, трохи „рококо". Але це є українське, отже нове. Тому можна плескати. Що до мене, то я не зробив цієї помилки; і дістав від цього любого концерту надзвичайне вдоволення. Я насолоджувався кольором і почуттям всіх цих річей, які утворюються в такий простий і такий правильним спосіб". Вихваляючи далі чистоту голосів, почуття наголосу і малюнка, ріжноманітність відтінків та ин., автор далі каже: „Це все нас заставило ще раз зрозуміти, якою трудною, чаруючою і ріжноманітною є штука співу хорового і скільки вона має джерел".

Згадуючи промову Кошиця, автор каже: „Чи вас ніколи не вражала подібність, яка істнує в згуках славянської та брюсельсько-флямандської мови? Це полягає мабуть в шиплячому „ш“, яке брюсельці вводять в кінець своїх односкладових слів, і якого не бракує Славянам. Таким чином на хвильку можна було запитати себе, чи не відповідає Кошиць на брюсельському жарґоні.“ Стаття кінчається такими словами: „Чи можу я сказати, що я музику українську ставлю вище української політики? Перша здається мені яснішою і чистішою ніж друга“,

В „Le XX. siècle“ між иншим сказано: „Крім глибоких басів, які є прекрасними з усіх боків, другі голоси, взяті з окрема, є голосами селянськими без характерних відтінків. Тенори не мають героїчного і благородного відтінку, до якого звикли наші вуха. І не почувається рис, які відріжняють сопрано від альтів. Тому хор вражає наші західні вуха своїми згуками матовими і нейтральними. Але як скоро до цього привикаєш! Таким прекрасним і зворушуючим є цей спів, що виходить наче з якогось джерела з музичного інстінкту не зіпсованого жадними впливами.

Почувається, що співаючи так пісні своєї землі, ці козаки дають краще, що мають: любов до рідного краю“.

З Бельґії Капеля поїхала до Голяндії, де концерти відбулися 19. січня в Ротердамі, 22., 25. і 29. в Газі і 24. січня в Амстердамі. Флеґматичні Голяндці, не дивлячись на холоднокровність своєї вдачі, яка відріжняє їх від Французів, не меньше других народів відізвалися на співи Капелі, оцінили її, зрозуміли її завдання і вітали Капелю з надзвичайним ентузіазмом. Кожний концерт кінчався величезною овацією. В Газі, де спочатну трудно було найти залю, особистим роспорядженням Бургомістра, Капелі був відданий для концерту королівський оперний театр. Концерти відвідували: Гагський Бургомістр Патейн з дружиного, Американське, Британське, Французьке Посольства, голяндські професори і взагалі цвіт голяндської інтеліґенції. Королева Нідерландів Вільгельміна, яка не могла бути на концерті через національну жалобу з приводу затоплення двох провінцій випливом Рейну, прислала через свого секретаря лист, в якому вона висловила свій жаль, що не може бути на концерті, а також сімпатію до наміру Капелі дати кілька концертів в Голяндії.

Третій і останній концерт в Газі мав нечуванний успіх, викликав небувалі, овації. Капелю закидали чудовими голяндськими квітами, Кошиця викликали без кінця. А після концерту публіка не розходилася, але зустріла виходячих разом з Кошицем членів Капелі співами голяндських пісень і такою маніфестацією з окриками „Vive l'Ucraine“, Vivat Kochitz“, до якої не звикли виросші під смутним небом Голяндії, люде.

Рецензії на концерти з'явилися у всіх часописах без ріжнииці напрямку. Рецензії обґрунтовані, довгі і солідні. Музичний критик з „Gazette de Hollande“ признається з незвичайною для Голяндця чулістю: „Хотілося плакати. Цей спів зворушує до сліз. Таке рідко буває з Голяндцями. До цього часу я був цілком байдужий до України, але від тепер я буду всюди боротися за українське мистецтво...“

Нині Капеля, здобувши такі анґлійські візи, виїздить до Льондону, де на 3. і на 5. лютого вже призначено концерти.

31. січня 1920.

М. Лозинський.

Куди ідете?

Відкритий лист до членів Української Національної Ради і Ради Державних Секретарів Західної Области Української Народньої Республіки і до Українського Національного Комітету в Злучених Державах Північної Америки.

Не можучи брати участи в нарадах членів Ради Державних Секретарів і Української Національної Ради, а також маючи на увазі, що від часу окупації Західньої Области Української Народньої Республіки ворожими державами політика вище названих орґанів не має тої явности, яку мала в нормальних часах, — виступаю з цим відкритим листом у справі, яку хочу представити членам відповідальних за нашу політику орґанів, але рівночасно також цілому нашому громадянству.

Ця справа — це відношення відповідальних орґанів Західньої Области Української Народньої Республіки до державної єдности і самостійности України.

Основою цього відношення повинен бути акт з'єднання, ухвалений Українською Національною Радою 3. січня, принятий Директорою 19. січня і проголошений торжественно на Софійській площі в Київі 22. січня 1919. р.

Я не буду розглядати цього акту, вказувати на його хиби і пояснювати їх обставинами. Бо як би там не було, одно було ясне: і слова і дух того акту говорили про волю цілого українського народу з'єднатися на все в одній Українській Державі, в Українській Народній Республіці.

І коли я, визволившися зі Львова, обняв 10. марта 1919. р. управу Державного Секретаріяту закордонних справ, для мене було ясно, що акт з'єднання обовязує мене працювати в напрямі скріплення і поглиблення з'єднання. „Автономія части, але єдність цілости, автономія внутрі, але єдність зовні". — Так розумів я акт з'єднання і так, здається, розуміли його всі.

В цім дусі вже був виданий закон Директорії про Делеґацію Української Народньої Республіки на мирову Конференцію в Парижі. В цім дусі підготовляв я цілий ряд зарядженьз области закордонної політики, щоби предложити їх міністерству закордонних справ Української Народньої Республіки і видати на основі спільного порозуміння.

Очевидно, такий стан міг бути тільки переходовим, як це й було зазначено в акті з'єднання.

Беручи від часу російської революції 1905. р. постійну участь в українській пресі Великої України, буваючи там часто та маючи постійні звязки з тамошніми діячами, я сильніше ніж хто инший відчував, що витворене історичними обставинами почуття різниці між Галичиною а Україною, яке опанувало свідомість і, що ще важніше — підсвідомість обох сторін, є крайне шкідливе і що треба його спільними зусиллями обох сторін викорінювати. З цього становища стан, в якім західна область була окремим державно-правним твором, механічно дочепленим до Великої України, очевидно не міг бути бажаний. З другого боку не міг бути бажаний також державний централізм, який накидає свою волю цілій країні і придавлює все місцеве життя.

Як противник державного централізму і прихильник такого державного ладу, який давав би як найбільше простору для самодіяльности громадянства, я стояв на

тім, що державний лад Української Народньої Республіки повинен бути опертий на як найширшій самоуправі громад, повітів і земель, та що такий лад найбільше забезпечить з одного боку єдність, з другого боку розвиток частин Української Народньої Республіки. В такім ладі і землі західної области, маючи самоуправу, не були би механічною дочіпкою до Великої України, тільки частю плянової будови.

Та це поки-що були пляни будучности, для яких здійснення треба було працювати на основах акту з'єднення, очевидно в тім напрямі, щоби з'єднання скріпляти, а не ослабляти.

Маючи таку проґраму діяльности, я, приїхавши 7. мая 1919 до Парижу, куди мене вислала Рада Державних Секретарів, як Голову Комісії для українсько-польського перемиря, заявив, що наша комісія вступає в склад Делеґації Української Народньої Республіки і буде працювати як часть Делеґації.

Та тут наша комісія зустрілася з рішучою і непербираючою в способах опозіцією віце-президента Делеґації Української Народньої Республіки, Державного Секретаря закордонних справ Західної Области Української Народньої Республіки пана д-ра. Василя Панейка, якого політика була як-раз протилежна актові з'єднання.

Вже з наведених урядових титулів пана Панейка видно, що його особі припала дуже висока й почесна задача: бути неначе символом державної єдности всіх українських земель. Якже він сповняв ту задачу?

Зараз по приїзді нашої Коміссії накинувся на нас урядовець пана Панейка, пан професор др. Степан Томашівський, за саму назву „Західна Область Української Народньої Республіки“ в наших документах. Ми тут усіх сил докладаємо, щоб переконати Мирову Конференцію, що ми є окрема Західно-Українська Республіка, а ви тут приходите з тим ідіотизмом“ — були його слова. І в цих словах містилася вірна характеристика всієї діяльности п. п. Панейка і Томашівського.

Ціла акція п. Панейка в цїли рятування Східньої Галичини від Польщі полягала на доказуванню, що Східна Галичина не є часть Української Народньої Республіки, тільки щось окреме від неї.

Представникам держав Антанти він доказував, що тільки Східна Галичина доросла до державного життя і тільки вона з усіх українських земель не є заражена большевизмом, отже тільки з неї можна утворити базу протибольшевицької акції. Тим надіявсь він осягнути признання Державного Секретаріяту як самостійного уряду Східньої Галичини під протекторатом Антанти.

В дипльоматизуванню з Поляками він так само клав головний натиск на окреме державно-правне становище Східньої Галичини, числячи, що цим швидче заставить Поляків згодитися на перемиря, а опісля на невтралізацію, бо їм остання надія, що коли Східна Галичина буде чимсь окремим від Української Народньої Республіки, то лекше може ввійти в якусь комбінацію з Польщею.

І в кінці в дипльоматизуванню з російською ґрупою Сазонов—Маклаков—Чайковський, щоб заставити її виступити в обороні Східньої Галичини, як „русской“ землі, також клав натиск на те, що Галичане не такі фанатичні самостійники як Українці, що з Галичанами Росіяне можуть зговоритися.

Скрізь шукав пан Панейко рятунку для Східньої Галичини, навіть в кооперації з галицькими москвофілами, а тільки не в єдности з цілою Україною. І цим власне губив Східну Галичину. Бо коли представник Уряду Східньої Галичини з найбільшим натиском заявляв, що Східна Галичина, це щось окреме від України, то тим самим насував і оправдував думку, що долю Східньої Галичини можна порішити окремо

від долі України. І мирова Конференція порішила її окремо, — так, як це їй видавалося зі становища її інтересів найдоцільніше.

Я не кажу, що це рішення було наслідком тільки політики п. Панейка; ні, навіть найідеальніша зі становища державної єдности і самостійности України політика п. Панейка не була би мабуть відвернула того рішення. Але політика пана Панейко була моральним ударом для нас самих і оружям для наших ворогів.

Що цею політикою покористувалися Поляки, щоб дістати Східну Галичину, можна бути певним. „Адже вони сами відділяються від України!“ — мусів бути їх арґумент. Та хто знає, чи політикою пана Панейка не покористувалися Поляки також в тій цілі, щоб підготовити декларацію Варшавської Місії Української Народньої Республіки з 2. грудня 1919 р. „Галичина, мовляв — усе одно від вас відділяється, чого-ж ви будете обороняти її зі шкодою для себе, для Придніпрянщини?“ І в результаті мали арґумент: „Галичина не хоче України, Україна не хоче Галичини, отже кому віддати Галичину, як не Польщі?“

В самій Делеґації п. Панейко поставив справу так, що політика в справі Східної Галичини належить виключно до нього, до тої міри, що Делеґація не тільки не має права співрішати, але навіть радити, а навіть і знати, що він робить у цій справі. А що наша Комісія була солідарною частю Делеґації, то й перед нею пан Панейко закривав свою політику в справі Галичини як найбільшою тайною.

Та рівночасно пан Панейко, як віцепрезідент Делеґації Української Народньої Республіки, уважав себе в праві вести політику від імені цілої України, тільки також у тайні перед Делеґацією Української Народньої Республіки і протилежну тій лінії, яку на основі мандату Директорії була обовязана вести Делеґація. Бо, коли основою політики Директорії була державна самостійність України, п. Панейко, користуючися становищем віце-президента Делеґації Української Народньої Республіки, вів політику, яка в кінці завела його під прапор Денікіна, під яким він, об'єднившися з обмосковленими ренеґатами Придніпрящини і галицькими москофілами, проголосив від імені цілої України проґрам „з'єднання України з сильною Росією на основах федерації“.

До Камянецької катастрофи видавалося, що політика п. Панейка, це політика одиниці, можлива тілько тому, що в нас у той нас не було нормального державного життя з парляментарною і громадською контролею політики кабінету і його членів.

Договір галицької команди з Денікіним і все те, що наступило опісля, показують, що справа є більше складна, а саме що п. Панейко надає напрям цілій політиці Уряду Західньої Области Української Народньої Республіки.

Та коли політика самого п. Панейка зовсім ясна, політика Уряду Західньої Области Української Народньої Республіки зовсім невияснена.

Перше всього ведеться вона зовсім тайно, так, що громадянство не має ніякого автентичного джерела, з якого могло би довідатися про політику Уряду і на тій підставі її контролювати. Одиноким джерелом є „Український Прапор“, але-ж він не є урядовою ґазетою і кождої хвилі можна сказати, що за інформації і погляди редакції й окремих політиків Уряд не відповідає.

Почалася неясність в політиці Уряду Західньої Области Української Народньої Республіки від згаданого договору галицької команди з Денікіним, а властиво ще від поведення ґен. Кравса в Київі. Але, ані це поведення ґен. Кравса, ані навіть договір з Денікіним урядово досі невпявлені, а те що пише редакція „Українського Прапору“ й окремі члени Української Національної Ради, радше затемняє справу, ніж вияснює.

Отже перше всього питання, чи договір галицької команди з Денікіним має політичний характер, чи ні, чи Уряд Західньої Области Української Народньої Републіки за нього відповідає, чи ні.

Спершу представлювано справу так, що властиво ніякого договору нема, бо Диктатор його уневажнив. Тепер саме істнування договору признається і навіть представляється як факт корисний, бо він зберіг галицьку армію, а тільки заперечується політичний характер договору, покликуючися на те, що Диктатор договір чи його політичний бік уневажнив.

Тимчасом ясно, що Уряд Західньої Области Української Народньої Республіки за договір галицької команди з Денікіним несе цілу політичну відповідальність. Галицька армія не була й не є ніяким самостійним тілом, яке б'ється і мириться з ким і коли хоче. Це армія Уряду Західньої Области Української Народньої Республіки, вона йому присягла вірність і служить йому до осягнення його політичних цілей. Очевидно, команда армії може щось зробити, чого Уряд не одобряє. Але тоді Уряд той акт уневажнює і виновних карає. — Очевидно армія може в такім випадку Уряду не послухати. Та тоді наступає військова революція, разрив армії з Урядом. Нічого такого з приводу договору галицької команди з Денікіним не сталося. Армія користується договором, команда армії остає та сама, Уряд в як найліпшій згоді з командою. Отже де основа знимати відповідальність з Уряду, покликуючися на якийсь уневажнюючий акт Диктатора? Навіть якби такий акт істнував, то власне цей акт фактом дальшого поведення Уряду уневажненний і договір затверджений.

Говориться далі, що прецінь найважнійша річ зберегти армію. А яка буде політика, покажеться. Адже при Антанті була одна армія польська, а при осередних державах друга, — опісля ж обі придалися Польщі. Так, але ні одна ані друга з тих польських армій не була відірвана від політики, за обома стояли польські політичні орґанізації, а за ними стояли обі ґрупи воюючих держав, з яких кожда проголосила відбудування Польщі.

Коли вести анальоґію до кінця, то треба запитати, чи Денікін стоїть за відбудування України?

Відповідь здається ясна. І тому дуже дивно читати в статтях заслужених членів Української Національної Ради ось — які пояснення: Польща — історичний ворог. Московські большевики — московські централісти, а при тім стоять на вузько-комуністичнім становищі, яке не підходить до нашого селянства. За те Денікін дає галицькій армії автономію; його представник на банкеті в честь галицької армії заявив, що Денікін признає наші слушні права до Галичини і бажає, щоб Галичина була сильна й могуча; Денікін до політики не мішається і має тільки умиротворити Росію, а про політику рішить сам народ на Установчих Зборах.

Повторяю, дуже дивно чути такі пояснення від заслуженних українських діячів. Що Польща наш історичний ворог, це ми всі знаємо й відчуваємо до глубини душі. Знають і відчувають навіть ті, що тепер переговорюють з Варшавою, тільки вони думають, що Польща меньше небезпечнний ворог ніж Росія. Що якби не московський імперіялізм і вузько-комуністичне становище московських большевиків, то і Совітська Росія і Українська Народна Республіка мали би нині мир і були би чинниками політичної сили на Сході Европи, — це також ясне.

Але, щоб московський централіст Денікін, який відбирає землю від селян і віддає поміщикам, більше підходив до вподоби українського селянства, ніж москов-

ські централісти большевики, які дають селянам фактичну і правну змогу заволодіти поміщицькими землями, — це дивно чути з уст українських демократів.

Взагалі-ж чи треба Українцеві аж доказувати, що таке Денікін і що означає для України його проґрам відбудування „єдіной нєдєлімой Россії“? Чи треба аж доказувати, що як би справді Денікінові вдалося побідити, так, щоб під покровом його армії відбулися всеросійські установчі збори, то на цих зборах не було би кому виступати ані в обороні України, ані взагалі в обороні здобутків російської революції, бо всіх тих, хто міг би це зробити, армія Денікіна перед тим „умиротворить“?

Не віримо Польщі, і злочину допускається той, хто представляє сучасну Польщу, приятелькою України. Але так само не можна вірити словам Денікіна і його політичних представників; так само злочином є представляти Росію Денікіна і його політичних представників — приятелькою України, а хоч-би тільки Східньої Галичини.

І коли ми розглянемо Денікіна і змагання тих російських ґруп, які за ним стоять, в правдивім світлі, то договір Галицької Команди з Денікіним треба вважати великим національним нещастям.

Може бути, що воно впало на нас з елементарною силою катастрофи, якої не можна було ніяк відвернути. Тоді нема винних, тільки нещасні, і тоді не треба себе добивати взаїмними обвинуваченнями, тільки дружно шукати засобів, як нещастя зменьшити. Але тоді не треба також держатись тактики закривання правди і вибілювання того, що чорне.

Та одначе все таки остає сумний факт, що договір галицької команди з Денікіним був першим актом катастрофи; тільки після цього наступив виізд Головного Отамана до Польщі і варшавська декларація.

Хто знає, чи згідність уряду Західної Области і Директорії і згідна акція обох армій не були би вратували Українську Народню Республіку від тої катастрофи, або бодай зменьшили її!

Після варшавської декляраціі „Український Прапор“ неначе зовсім забув, що обіцяв був громадянству урядове вияснення договору з Денікіним, а за те цілою силою вдарив на Головного Отамана за варшавську декляраціїю.

Але все такі остається сумний факт, що це галицька команда перша згодилася віддати Денікіну на поталу цілу Придніпрянську Україну, а тільки через місяць після цього варшавська декляраціія згодилася віддати Східну Галичину на поталу Польщі.

Це, що ті зробили в Варшаві, це їх провина, за яку вони відповідатимуть перед народом і перед історією. Але договір галицької команди з Денікіном, це половина Уряду Західної Области і за неї він мусить відповісти.

Думаю, що поза невеликою ґрупою, яка дає фірму „орієнтації на Варшаву“, нема на цілій Придніпрянській Україні поважного діяча, який не вважав-би тої орієнтації хибною, шкідливою і не ждав-би хвилі, коли її можна буде з як найменшою шкодою для України зліквідувати. Але так само нема на цілій Придніпрянській Україні нікого з поважних діячів, хто не вважав би договору галицької команди з Денікіним лихом, яке на довгі роки кинуло тінь на чистий прапор української іде, в Галичині і викопало пропасть між Галичанами і Придніпрянцями.

Цю пропасть треба як найшвидше засипати. Тимчасом що робиться?

Комунікат з нарад членів Української Національної Ради в Відні в днях 9.—17 грудня 1919 повідомляє, що нарада потвердила дотеперішній проґрам Ради: сполучення всіх українських земель в одній самостійній і суверенній Українській Державі.

Але рівночасно державний секретар закордонних справ Західньої Области Української Народньої Республіки п. Панейко, єдиний уповновласнений представник Уряду Західної Области Української Народної Республіки в Парижі, закладає тут „Український Національний Комітет", який декляраціею з 19. грудня 1919, розісланою до Делеґацій держав у Парижі, оголошує себе „представником і оборонцем національних інтересів України перед політичним світом" і заявляє: „Своїм віроісповіданням Український Національний Комітет уважає повне воскресення України в етноґрафічних границях, з'єдиненої з сильною Росією в федерації".*)

Коли візьмемо на увагу цю деклярацію Комітету, далі його склад, в кінці його протекторів, то не остане ніякого сумніву, що до його політичної орієнтації.

„Український Національний Комітет" складають пп. Панейко, який є головою, Томашівський і два урядовці Уряду Західної Области Української Народньої Республіки, представник „Українського Народнього Комітету" в Злучених Державах Північної Америки др. Кирило Білик, який є ґенеральним секретарем і обмосковлені Українці Придніпрянщини: особистий секретар гетьмана Моркотун, гетьманський віцеміністр внутрішних справ і управитель карних експедицій на селян Вишневський, публіцист Микола Могилянський.

Голові Комітету видко конче хотілося мати орґанізацію, від імені якої він міг би виступати як представник цілої України. А що для своєї політичної орієнтації він не міг би знайти ані одного свідомого Українця з Придніпрянщини, то вибрав собі на представників Придніпрянщини людей, які стоять не тільки за „єдиною неделимую Россію", але відмовляють навіть українській національности права на рівноправність з московською, себто людей, яких свідомі Українці Придніпрянщини вважають ренеґатами — ворогами українства.

Це так, як коли-б українську Галичину мали представляти покійники Плятон Костецький та Теофіль Мерунович.

В цім листі я звертаюся також до „Українського Народнього Комітету" в Злучених Державах Північної Америки. Це тому, бо в склад „Українського Національного Комітету" в Парижі входить також п. Білик, присланий „Українським Народним Комітетом" з Америки до Парижа, помогати Делеґації Української Народньої Республіки в її праці для осягнення признання незалежности Української Народньої Республіки державами Антанти. В парижськім „Українськім Національнім Комітеті" призначена п. Біликові подвійна роль: представника американських Українців і — з того титулу, що п. Білик уродився на Волині, звідки вибрався до Америки молодим хлопцем — представника Придніпрянщини. На цю діяльність п. Білика звертаю увагу американських земляків, нехай вони рішать, чи вона відповідає їх волі.

А протектори „Українського Національного Комітету"? Протеґує його „Cause Commune" („Общеє Дѣло") Бурцева, фанатика Колчаківсько-Денікінської відбудови Росії; протеґує „Россія" парижський дневник того-ж напрямку; хвалять галицькі москвофіли, яких представник О(сип) М(арков) помістив у „Россіи" (ч. 27 з 21. січня ц. р.) похвальну оду в честь російської орієнтації парижських представників Уряду Західньої Области Української Народньої Республіки.

Чи можна сумніватися, що ця пресова протекція є тільки висловом офіціяльної протекції російських кругів, які заступає та преса.

*) Характеристично, що цей уступ декляраціїї пропущено в тексті, поміщенім в „Українськім Прапорі".

Так виглядає та політика в Парижі й Льондоні, яку так величає один з членів Української Національної Ради в статті в „Українськім Прапорі“.

Таку політику ведеться тоді, коли вже зовсім ясно, що зі всіх можливостей на Сході Европи комбінація, на яку числить та політика, є найменьше реальна, просто виключена, що реакційні сили, які стоять за ту комбінацію, безповоротно розбиті.

Отже який є проґрам дотеперішніх відповідальних орґанів Західньої Области Української Народньої Республіки: чи проґрам стверджений на нараді членів Української Національної Ради в Відні, чи проґрам „Українського Національного Комітету“ в Парижі.

Це мусять вияснити дотеперішні відповідальні орґани Західньої Области Української Народньої Республіки і собі самим і ґромадянству.

Коли вони стоять далі на дотеперішній проґрамі Української Національної Ради, проґрамі з'єдинення всіх українських земель в Українську Народну Республіку, то треба зліквідувати все те, що значило сумний шлях від ухвалення акту з'єдинення до теперішнього розриву між урядом Західньої Области Української Народньої Республіки і цілою національно свідомою Придніпрянською Україною. Вони мусять усунути всяку неясність своєї політики, на їх прапор української державности не сміє падати ніяка тінь, і мусять його держати чисті руки.

Очевидно, похибки і провини були по обох сторонах, і обі сторони повинні хотіти і вміти їх направити.

Одначе кожда сторона мусить виконати свою часть задачі, і на Західну Область Української Народньої Республіки не сміє впасти закид, що вона своєї части не виконала.

В теперішній важний час всі українські ґрупи, які стоять на проґрамі Української Народньої Республіки, як вона зродилася з революції і почала кристалізуватися в працях Української Центральної Ради, Українського Трудового Конґресу і Української Національної Ради, мусять знайти шлях до як найтіснійшого об'єднання, щоб виратувати Українську Державність.

Париж, 31. січня 1920.

Др. Михайло Лозинський,
Член Української Національної Ради,
Товариш Державного Секретаря Закордонних Справ.

Отвертий лист до редакції „Вперeду“.

В числах 19 і 20 львівської ґазети „Вперед“ уміщено дві замітки під гучною назвою „Гетьманці в Празі“.

Поміж деяких призвищ названо також і моє, що примушує мене прийняти ту рукавичку, котра кидається в такий зухвалий спосіб галицькими соціальними демократами.

З цих заміток довідуюся я, що бувший гетьман Скоропадський орґанізовував з'їзд в Празі, що цей з'їзд не відбувся „ізза недостачі комплету“ (дотеп чисто галицького походження) й що нині я (разом з иншими „гетьманцями“) проважу „препоґану“ компанію проти головного отамана Петлюри й соціалістичного уряду в „Ческому Слові“...

Приємно, розуміється, „без дракі попасть в большіе забіяки“, але все горе полягає в тому, що для цього не мається жадних підстав.

На прикінці грудня місяця пан Сергій Шемет, якого особливо цькує за останній час „Вперед“, не зупиняючись навіть перед свідомою неправдою, висловленою в найбрутальніший й найогидливіший спосіб, дістав від п. Супруна (соц.-демокр.) запрошення на нараду в Празі в цілях обєднання всіх українських громадських сил за кордоном. Разом з ним дістав це запрошення й я, як представник української народньої республіканської партії. Про це я довів до відома й С. В. Петлюри й А. М. Лівицького, проти якого — до речі сказати — провадиться нашими соціялістами також завзята компанія, й присутніх в Варшаві есерів. Причому я підкреслив, що їду на цей з'їзд.

6. січня б. р. я разом з членом Центр. Коміт. Укр. соціяльно-демократичної партії, котрий також їхав на з'їзд, п. М. Єреміївим, виїхав до Праги. Там я довідався, що цей з'їзд скликає особисто п. Супрун, який зараз пробуває в Відні. За декільки днів приїхали на цей з'їзд ще Вітик, Мартос, Викул, Супрун (всі — соціяльдемократи!), п. Сергій Шемет (хлібороб-демократ) і очікувалися п. М. Грушевський, Чечель, Шраг (члени партії українських соціялістів-революціонерів). Але виявилося, що п. Супрун немає ані проґраму, ані конкретних пропозіцій, й що не всіх запрохано й оповіщено. На підставі цього вирішено було питання про орґанізацію подібного з'їзду лишити одвертим.

В цей час якийсь блазень пустив в чеській пресі чутку, що на з'їзд має приїхати „сам“ Скоропадський. Це настільки було зроблено невдало, що ніхто на це не звернув уваги. Разом з цим в „Чеському Слові“ зявилася стаття, яка була направлена проти Петлюри, але висловлювалася за большевицьку форму управління на Україні. (Про це анонімний дописувач „Вперeду“ нічого не каже.)

Порівнюючи всі замітки й їхній основний тон, я прихожу до того глибокого переконання, що автор провокаційних заміток про приїзд Скоропадського до Праги, про „гетьманців в Празі“ в „Впереді“ й про Петлюру в „Чеському Слові“ — є одна й та-ж особа.

Але це à propos...

В найближчому часі після цього всі політичні діячі, що приїхали на з'їзд, розїхалися. Між иншим, 18. січня виїхав до Берліну п. Шемет, а 20. січня — я до Відня. Як, сидячи по ріжних европейських центрах, ми можемо провадити протипетлюрівську пропаґанду — в Празі — це відомо лише анонімному дописувачу й може бути зрозуміло лише членам редакції „Вперед“.

Захоче Бог покарати людину — одбере у неї розум!

Ні я, ні мої партійні однодумці не є прихильниками тої урядової сістеми, що створена Директорією протягом особливо останніх сьоми-восьми місяців. Але з цим ми не ховалися, й про це відомо кожному Наддніпрянцеві. Ми не дописувачі галицького „Вперeду“ й не потрібуємо ховатися за сторінки чеської соціялістичної преси. Що це так — хай редакція „Вперeду“ ознайомиться з моїм одвертим листом до Петлюри від 26. листопаду 1919 року (підписаним також С. М. Шеметом і Ю. Д. Колардом) і моїми статтями в „Українській Справі“, „Українськім Ділі“, „Українських Вістях“, часописах, особливо переслідуємих правительством п. Мартоса. Ми виступали не проти соціалістів, як таких, а проти злодіїв, авантурників, казнокрадів, провокаторів, катів в соціялістичній шкурі, проти всього того, що забуяло, зацвіло, запанувало, прикриваючись соціялістичним прапором. Цього не можуть зрозуміти злодії й марнотрати, але повинна-б, здається, зрозуміти ґазета „Вперед“.

Мене й моїх товаришів обходить не, те, що влада соціялістична, а те, що влада нечесна, що під соціялістичною формою заховується гетьманський зміст.

Мене обходить момент гласности, публичности в веденні нашої державної справи, момент консолідації чесної, непідкупної, впливової громадської опінії. Всі спроби в цьому напрямку й досі напотикаються на опір темних сил, які знають, що на їх чекає страшна кара — раз їхні злочини побачать денне світло.

Тому провалилася ідея предпарляменту, тому провалюється ідея скликання з'їзду за кордоном, тому провалюється всяка ідея, звязана з необхідністю притягнути до відповідальности всіх тих, хто хозяйнував безконтрольно протягом року й витратив кудись і на щось 10 міліярдів народніх грошей.

В цьому й полягає вся справа. А Скоропадський, а Кочубей, а всякий инший претендент на гетьманський престол — все це засоби залякування, розраховані на полохливих і наївних, і оборони тої справжньої гетьманщини в словах і ділах, якою характеризується власть Директорії.

Отже, стьобання „Впереду“ приходяться „не по коню, а по оглоблям“.

Ще одне зауваження. Я розумію, що революція дуже в негативний спосіб відбилася на громадській етиці, взагалі, й на соціялістичній етиці в її практичному здійсненні, зокрема. Але для всяких часів, за всякі обставини, всяка часопись повинна дотримуватися елементарних правил журналістики, які можуть бути необовязкові лише для одних дикунів з островів Фіджі. На жаль, цих правил „Вперед“ не дотримується зовсім.

Відень, 30. січня 1920 року.

Олександер Ковалевський,
заступник голови Центрального Комітету Української Народньої Республіканської Партії, український журналіст.

До народів цівілізованого світа!

„Комітет Незалежної України“ звертається до Вашого почуття Права й Справедливости і просить Вас піднести свій голос проти насильства, яке заподіяла Мирова Конференція українському народові, віддаючи Східню Галичину під панування Польщі.

Східня Галичина це споконвічний український край, який як часть Української Київської Держави й опісля як основа української Галицько-Волинської Держави жив вільним національним життям. Завойована в 1349 р. Польщею, Східня Галичина після вікової польської неволі дісталася при поділах Польщі під Австрію, яка оставила далі цей український край під польським політичним пануванням.

При розпаді монархії Габсбурґів український нарід Східньої Галичини зорганізував тимчасово свій край як Західньо-Українську Республіку, яка на основі одноДушної волі народу з'єдналася з українською державою, утвореною по упадку царської Росії, в єдину Українську Республіку.

Проти цього рішення українського народу виступила Польща. Опираючися на те, що Східня Галичина була завойована польськими королями, а опісля знаходилась під польським пануванням з ласки цісаря Франца Йосифа I., Польща пішла війною проти Української Республіки, щоб загарбати Східню Галичину.

Девять місяців — від падолиста 1918 до липня 1919 — український уряд Східньої Галичини своєю геройською армією опирався польській навалі, звертаючися рівночасно до Мирової Конференції, щоб вона справедливим рішенням поклала кінець розливові крови.

Одначе Мирова Конференція стала по стороні Польщі. Коли для Українців мала вона тільки обіцянки, яких не додержала, то Польща дістала від держав Антанти реальну поміч: апровізацію, муніцію, і армію Галлера, а від Мирової Конференції правну санкцію своїх анексіоністичних змагань.

Ось короткий перегляд подій:

Найвища Рада Мирової Конференції депешою з 19. марта 1919 завізвала обі сторони заключити завішення оружжя і приступити до заключення перемиря. Українці послухали цього зазиву і предложили Полякам завішення оружжя. Однак Поляки це предложення відкинули.

Установлена Найвищою Радою Комісія для українсько-польського перемиря в Парижі предложила 13. мая 1919 обом сторонам проєкт перемиря. Хоч цей проєкт віддавав третю часть території Східньої Галичини з столицею Львовом Полякам, Українці заявили готовність його приняти. Зате Поляки його відкинули.

Тепер Мирова Конференція, замість заставити Поляків приняти її-ж власний проєкт перемиря, спокійно приглядалася, як польська армія, заосмотрена державами Антанти в усе потрібне, випирала українську армію що-раз далі на Схід. Колиж Поляки заняли вже майже цілу Східню Галичину, Найвища Рада рішенням з 25. червня 1919 санкціонувала цю польську окупацію української землі.

Цим пішло рішення Найвищої Ради з 11. липня 1919, яким Польщі обіцяно віддати управу Східньої Галичини на основі окремого договору між Союзниками і Польщею, а українському народові обіцяно, що той договір „забезпечуватиме по змозі автономію території, як також політичні, релігійні й особисті вольности населення, і опиратиметься на праві самоозначення, яке населення Галичини виконає пізніше що-до своєї політичної приналежности“.

Виконуючи це рішення, Найвища Рада дала Польщі богато більше ніж обіцяла; за те супроти Українців свою обіцянку зломила.

Статут для Східньої Галичини, принятий Найвищою Радою на засіданю 20. падолиста 1919: 1. зменшує територію краю, прилучаючи його західні, чисто українські части до Польщі; 2. викривляє ідею автономії, віддаючи дуже важні законодатні права польському соймові, виконуючу власть польському ґубернаторові і обмежуючи й так обмежену законодатну власть Галицького сойму через надання тому-ж ґубернаторові права „veto“, релятивного у всіх справах і абсолютного в таких важних справах, як справа шкільна і аґрарна; 3. відбирає населенню Галичини право самоозначення, постановляючи, що після 25 літ польської управи про дальшу долю краю має рішати не його населення, тільки Ліга народів.

Одначе Польща і цим не вдоволилася і заявила, що не годиться на таку тільки тимчасову приналежність Східньої Галичини до Польщі, а домагається приналежности ефінітивної.

Як це оголосив президент Мирової Конференції і п. Клемансо в своїй промові в Французькій палаті послів 23. грудня 1919, Найвища Рада, власне дякуючи заходам п. Клемансо, сповнила й це польське домагання і на засіданню 22. грудня 1919 рішила завісити свою ухвалу про тимчасовий характер приналежности Східньої Галичини до Польщі.

Формально Найвища Рада застерегла собі рішити цю справу пізніше, але в дійсности рішення Найвищої Ради з 22. грудня 1919. є рівнозначне з необмеженним відданням Східньої Галичини під панування Польщі.

І так розуміє це рішення польський уряд.

Таким чином, край величини 56.000 квадратових кільометрів з населенням понад 5 міліонів, край історично і національно український, в якім Українці творять коло 70% населення, Найвища Рада проти волі цеї величезної української більшости, волі, виявленої жертвою крови, віддала Польщі. Коло 4 міліонів Українців, як також коло пів міліона Жидів, мають іти під польське ярмо, щоб міліон Поляків міг над ними панувати.

Щоб своє насильство над українським народом усанкціонувати не тільки рішенням Мирової Конференції, але також згодою самого українського народу, Польща вимусила на Варшавській Місії Уряду Української Республіки, який наслідком воєнних невдач мусів шукати польської помочи, декларацію з 2. грудня 1919., якою згадана місія зріклася прав Української Республіки до Східньої Галичини. Заявляємо, що ніякий український уряд не має права зрікатися якої-небудь части українських земель без попередньої свобідно виявленої згоди місцевого українського населення і затверджоння Українських Установчих Зборів, зложених з вільно вибраних представників усіх українських земель. Всяке зречення, яке не відповідає цим умовам, український нарід уважає неправним і для себе необовязуючим і справців потягне в свій час до відповідальности.

Протестуючи перед народами цівілізованого світа проти безправного і насильного відірвання Східньої Галичини від України і прилучення до Польщі, пятнуємо рівночасно режім, який завела Польща в Східній Галичині як нечуване варварство, перед яким блїднуть усі страхіття цілої світової війни.

Занявши Східню Галичину, польські власти не тільки знесли всі права чоловіка й горожанина, як також всі права національности в відношенню до Українців, але взялися просто до фізичного винищення українського населення. Ростріли і шибениці, довголітні кари вязниці, коло 100.000 інтернованих, яких польські власти, не можучи через недостачу доказу віддати під воєнний суд, без всякого суду віддавали на муки і смерть в таборах, де жорстокі знущання військової сторожі, голод і тиф косили тисячі осіб денно, — це тільки сухе ствердження фактів, які кличуть до неба о справедливість. З окрема треба ствердити жорстоке поведення польських властей з раненими і полоненими Українцями, поведення, яке являлося насміхом над усіми міжнародними правилами. Додаймо виключення українських робітників від праці в державних, комунальних і приватних польських підприємствах, виключення українських урядовців від публічної служби, виключення українських селян від набування землі. Так цілий нарід, зложений з робітників, селян і трудової інтеліґенції, засуджено на моральну і фізичну смерть.

„Комітет Незалежної України“ протестує перед цілим цівілізованним світом проти насильства, яке заподіяла Мирова Конференція над українським народом, віддаючи Східню Галичину під Польщу і проти тої страшної системи винищення українського народу, яку завело польське правительство в Східній Галичині. Заявляємо, що український нарід з відірванням Східньої Галичини від України ніколи не помириться і буде боротися всіма силами за з'єднання всіх українських земель в незалежну Українську Республіку.

Кличемо до Вас, цивілізовані народи світа: Не допустіть до страшного злочину над українським народом Східньої Галичини; піднесіть голос в обороні його права на національне з'єднання і незалежність.

Париж, 15. Січня 1920.

За Комітет Незалежної України:

Михайло Грушевський, Голова. Дмитро Ісаєвич, Др. Михайло Лозинський, Секретарі.

Орест Даскалюк.

Огляд соціяльно-економічного життя.

Анґлійська монета на американських ринках; рівність процесів обезвартнення валют в державах побідних і побіджених; події на американських промислових ринках; міжнародні валютові з'усилля; справа ревізії парижських мирів; настрої pro et contra; загальні умовини санаційних проєктів; німецькі фінансові угоди з Голяндією і Швецією; змагання проти нового випуску нотів.

Анґлійська монета підупала недавно на американських ринках до вартости 3 долярів. Такий стан анґлійського гроша являється тим більше катастрофальний, коли зважати, що стерлінґ від самого початку новітної грошевої господарки займав на ринках цілого світа переважаючу і ніколи ненарушену позицію. Краще може як всі инші обявлення европейської кризи свідчить цей факт о крайно хоробливім стані загально-европейського економічного життя, що давно вже — а найвиразніше від часу лихозвісних мирів — статило свої підвалини і тепер тільки мучиться в довгім конанню, якому кінця не має. З упадком економічної сили Анґлії непомітно видвигнулася на перше місце могутня північня Америка, яка, захопивши всі економічні позиції знесиленої Европи, поширила свої впливи до найдальніших кутків всього світа. Три доляри як ціна за один фунт стерлінґів в Ню-Йорку — це явище, яке не представляє собою тільки дрібний факт пониження валюти; це сімптом загального хворіння величавого орґанізму Анґлії, а з тим і решти Европи, яка (хиба з виїмком тих кілька невтральних держав-оаз), закінчивши умовою мести довгий період взаїмного нищення, ще в своїх економічних судорогах обкидується піною ненависти й злоби. Сплата готівками застановлена в Анґлії. Спроби вигладнання вимінних курсів шляхом підвишення відсоткової стопи не принесли бажаного успіху. З обороту зникла остання золота монета, головна часть срібної монети покотилася в тайні схованки, — а грошовий рух опинився остаточно, як в инших краях Европи вже давно, на паперових знаках. Золото й срібло переховується, його продають на тайних біржах за високу ціну в закрай. і безнастанно розливається нотова хвиля по всім царинам промислу й торговлі. Отце ті самі ознаки, які перед півтора роками зарисувались на тлі розбитих держав середньої Европи.

Валюти Німеччини й Австрії вже не мають куди підупадати; вони осягнули такої точки низькости, що їх практична вартість цілком знесена, їх купочна спроможність майже ніяка на чужих ринках і їх нотовання на заграничних біржах представляє тільки теоретичну іграшку. Та фінансові знавці Швайцарії, що недавно звідали західні держави, заявили в швайцарських часописах, що мабуть

і французький франк і італійська ліра незабаром підуть тим самим шляхом, що німецька марка і австрійська корона. Три пятих частини свойого майна втратив вже по вартості національний банк Франції. Анґлійська нота понизилася до $^2/_8$ колишньої вартости, а італійська ліра представляє вже всього на всього одну третину мирового стану. Спекуляція — цей гриб на кожньому фінансовому орґанізмові — захопила тепер так самож виснажені французькі і італійські ноти, як перед місяцями німецькі і австрійські; і мабуть вийде в кінці те саме, що вийшло на тлі середньо-европейських банкнотів: їх вартість скоро доведеться до зера.

Причина всього лиха однакова у всіх державах: невпорядкована державна й суспільна господарка, величезний дефіціт в бюджетах, застій в виробі товарів, нехіть до продуктивної роботи. Без сумніву терплять середньо-европейські держави найтяжче; вони окрім власних клопотів, спричинених революцією, стоять під терором держав-переможців, які свою позицію використовують безсоромно до тла. Та кризи не меньш важні і для Заходу; Анґлія по обчисленням відомих анґлійських фінансістів має кожнього дня дефіціт двох міліонів фунтів стерл. У Франції ліквідація воєнних обрахунків ще й досі не почалася; в Німеччині і в Австрії увійшли в життя пригноблюючі податкові установи, та хиба ніхто не сумнівається, що вони не принесуть лад, а навпаки готові придавити й ті скромні зародки продуктивної чинности, які подекуди виявились. Дефіціт примушує шукати покриття видатків в позиках, він далі з'їдає тих кілька плинних капіталів і резервів, що ще затримались в схованках і були призначені на обновлення економічної діяльности.

Рахунок за всі ці промахи, за всі надужиття нотового станку, за нехтовання условин продуктивної праці буде презентований, його доведеться сплатити добробутом поколінь, які нидітимуть од величезного тягару світової війни. Занепад европейських валют і европейського господарства продовжиться і потягне в вир катастроф не тільки континентальні держави. Америка, яка збогатившись кровю Европи тільки що наміряла цофнутись перед наближаючим розкладом, в останніх тиждНях відчула перші сімптоми болізни, на яку захворіли европейські краї. Її експорт, що піднявся був до величезних розмірів, нагло підупав і спричинив паніку на американських ринках. Часописі повідомляють, що рішення анґлійських текстільних промисловців, застановити ввіз американської бавовни із-за спаду стерлінґового курсу, викликало серед плянтаторів Сп. Держав надзвичайний переполох, в наслідок чого ціна американської бавовни нагло впала і кілька фабрик провалилося до ко-курсу. Події на бавовновому ринку—це певно тільки початок. За бавовною слідуватимуть другі експортні товари, бо виснажені европейські держави не будуть мати змоги платити ті високі ціни, які витворилися шляхом пониження европейських валют. Вони ограничуть ввіз на імпорт що найнеобхідніших товарів, і ціла низка промислів стратить тоді своє дотеперішне значіння. Мабуть аж тоді побідить думка тих умірковених економістів, що найлучшим способом до зреалізовання залеглих боргів вважали під'йом довжника, якому дано булоб змогу, ставитись на власні ноги й розпочати плідну роботу. Ознаки такого звороту думок в державах побідних, але й в Америці вже даються намічати. І може в коротці прийде хвиля, коли переможець і переможний об'єднаються в спільній роботі, щоби захистити останки европейської економічної культури від загибелі.

Постійна німецька валютова комісія — вона-ж урядова комісія фаховців і знатоків на полі фінансів — заявила 29. січня 1920 р., що тільки збір представників міжнародних фінансових кол в стані вивести світ з сучасного валютового

хаосу, а з тим і з голоду й нужди. Така конференція фінансових провідників, зібрана заходами президента голяндського державного банку Др. Visherіng, відбулася вже 13. і 14. жовтня м. р. опісля 2. і 3. листопада м. р. в Амстердамі. Вона постановила перш усього скликати представників всіх захоплених крізою держав, щоби спільними силами перевести акцію санації. Відозва, звернена до урядів всеї Европи, підписана визначними мужами на полі фінансів і політичної економії, а саме: з боку Голяндії міністром заграничних справ, з боку Анґлії парляментаристами Asquith, Cecil, Mac Kenna, Thomas, Clunnes, Bruce, з боку Франції відомим економістом Georges Sewy, президентом вуглевого комітету Davey і представником союза банкірів Schidena, з боку Норвеґії президентом парляменту Halverson, біскупом Sandberg, ученим Fridtjof Nansen і президентом банків Bamkoff, з боку Данії провідниками трьох великих партій, з боку Шведії президентами головних банків, далі проф. Branting, проф. Cashel і Wallenberg, з боку Швайцарії президентом національної ради Blumer і головою національного банку Kirser і т. д. Ці імена представляють, що найкращі світочі все-европейської інтеліґенції. Вони далі важні тим, що репрезентують (крім Франції) краї з упорядкованим економічним і фінансовим життям, які в силі перебрати частину обовязків на себе, випливаючих з майбутнього міжнародного санаційного конґресу. Відозва крім цього інтересна тим, що вона по раз перший звертається до всесвітньої совісти з перестеріганням, не давати загинути державам середньої Европи, що під варварськими умовинами Версальського й Сен-Жерменського миру майже неминуче. Вона й звертається тому прямо до урядів Антанти з проханням, ради загального добробуту покинути політику ненависти й не вносити в скромні змагання господарського підйому переможених країв новий розклад. На підставі докладних обчислень доказується в епільоґу того доволі інтересного відклику, що тільки розсудна тактика держав-вірителів дає право на будь які надії відшкодовання з боку держав-довжників. Умиркованність відозви тому й являється причиною, що вона у Франції собі зискала тільки три підписі.

Відозва однак стрінула в Анґлії безперечно чималі симпатії, головно серед гуртка впливових пацифістів, що здавна вже ведуть пропаґанду за ревізію договорів в Парижі. Відгукнулася й анґлійська суспільність, яка затрівожена підупадком стерлінґа скоро пробудилась з високолетних снів запанування над цілим світом. Ознакою назріваючого звороту можна назвати розповсюдження обширної брошури заступника міністра скарбів в Найвищій Раді Антанти Keynes, який на кінці своїх дуже інтересних виводів як одинокий шлях загальної санації подає гадку ревізії братовбійчих договорів, відновлення вільної торговлі і створення валютового обєднання в збалканізованих державах середньої, східньої і полудневої Европи. Взагалі дається в останніх часах серед політиків і економістів Заходу завважати стремління, припинити нові походи на розбиті держави, щоби й самому не заразитися страшною пошестю. Пробуджується поволі розуміння, що кредитовання Німеччині й Австрії доти не набере серйозніших розмірів, як довго кредитодавці не будуть знати обєм, висоту й форми военного (відшкодовного) довгу, якого вимагає Антанта. А заперечення кредитів середним державам — це значить продовження стану хаосу й тріроги — ad infinitum — поки новий сильний здвиг закутих в ярмо народів не проломить ворота до свобіднішого розвитку.

Чи та необхідна для уреґульовання европейського народнього господарства ревізія Версальського й Сен-Жерменського миру скоро наступить і в яких розмірах, годі покищо сказати. Настрої одної з головніших держав-контрагентів миру

— іменно Франції рівнож ворожі Німеччині, і тому хиба ілюзїоністи можуть повіріти, що без основного перевороту в думках сучасних французьких політиків дасться виєднати ревізію. У Франції переважають псіхолоґічні спори. Економічний розсудок не так то скоро промощує собі шлях серед населення як прим. в Анґлії. Тому й надії на близькі міжнародні кредитові запомоги для всіх страждаючих без ріжниці приналежности до будь якого бльоку держав не мають твердої підстави. Рівнож не вияснена ще позикова політика Америки, що цілком не думає запуститися в загружені й поплутані справи Европи й тепер з великим хистом грає роль дволичного сфінкса, загадку якого годі розгадати. Запевне, що це хитання — воно на ділі тільки закриває влучно нехіть до всякої трансакції з задовженими державами Европи — не придасться й самим Сп. Державам. Величезні запаси гроша й товару, яким поволі зачиняються що головніші ринки збуту, накопичились і грозять загатою, яка правдоподібно може дуже некорисно відбитися на краєвім великім промислі. Вже даються завважити перші наслідки такої політики; ціни підлягають спекуляції, і деякі галузі промислу загрожені через непевність давніх ринків. Та запаси Америки великі й великі рівнож і потенції цього економічного велетня, що тепер стоїть на сторожі світа.

Всі міжнародні конференції приняли в склад своїх проґрам точку, що краї з корисним торговим білянсом і високим вимінним курсом, краї, які збогатилися на всесвітній війні, з'обовязані перебрати на себе достачання головної части потрібного капіталу. Тут і лежить трудність виконання проґрами, бо розпреділення частини вкладок до загальної каси стрічає ріжні перепони. Та якіб вони не були — потреба міжнародного уреґульовання господарств росте, а з нею й переконання про необхідність об'єднання всіх сил. Франція, валюта якої понизилася майже до 40%, остаточно так самож заінтересована на зреалізованию інтернаціональної валютової запомоги як прим. Німеччина. Клопоти тут і там однакові, хиба що їх степені покищо ріжняться. Та шлях, який сходила Німеччина, минає й мимо границь Франції, і хто знає, чи не доведеться пройти на ньому й „благодатній нації."

В останніх часах заважується змагання скрісталізувати умовини санації і витворити певні засади, на підставі яких мався би уділювати кредит. В звязку з цим предложено давати довгострокові заграничні кредити виключно на плідні цїли, значить на відбудовання продуктивних засобів краю. Такі кредити малиб остаточно служити в першій мірі, на розбудження власних економічних сил, бо тільки це дає запоруку трівкости ренесансу. Предложення випливає з засади, що тільки сам народ даної держави може збудувати трівкі й непохитні підвалини під свою економічну будівлю. Піддержка з боку заграничних чинників в найліпшім випадку розбуджує живоносні творчі енерґії, вона сама собою не дає забезпеку стійности свойого твору. Средствами, якими повинні користатися держави, являються: стремління до створення активного білянсу торговлі й промислу, поширення вивозу й обмеження імпорту на ввіз необхідних тільки неживих засобів і сирівців.

Таким шляхом лагодиться іти Німеччина. Німецький уряд недавно предложив національній раді нові закони, між якими обширно умотивовані проєкти про замкнуття західньої границі на окупаційній лінії Рену і обмеження ввозу навіть деяких родів сирівців. Німецький уряд числить при тім на наближаючіся пониження цін головних (сирих) товарів, яке в коротці наступити мусить завдяки великому нагромадженню сирих матеріялів в заморських маґазинах. Через те купування на запас шкідливе і обтяжує валюту випливом грошей за границю. Німецькпй уряд домога-

ється тому контролі над імпортом і готов понести великі кошти, які звязані з її орґанізованням. Він далі силкується ще перед зреалізованням міжнародного санаційного апарату поставити німецьке господарство на власні ноги — зисканням заграничних позик, призначених в першій мірі на відбудовання творчого апарату. Позикова умова з Голяндією, на підставі якої Німеччині уділюється кредит на достачання сирівців в висоті 140 міліонів голяндських ґульденів, — це перший крок до здійснення відбудовної економічної проґрами. Фінансова угода приготовляється і з Швецією на підставі широкозакроєного товарообміну. Фінансовою почвою для обопільного обчислення вартости обмінних товарів служитиме тут шведська корона, яка представляє доволі постійну вартість. Кредит сам являється так звати „біґучим“ кредитом, який щоденно зменьшується вивозом готових фабрикатів, та завсігди може бути з'ужитксваний наново аж до висоти назначеної суми (отже в Голяндії 140 міліонів ґульденів). При доволі оживленім обміну товарів, себто сирівців з заграниці, готових виробів з Німеччини, росте значіння заключеної угоди, росте й помножується і сума уділеного кредиту. Є надія, що за взірцем цих умов незабаром дасться заключити ряд подібних умов з иншими державами, що тепер ще тримаються в резерві.

Відозва Visһering'а звертається ще гостро проти дальшого випуску банкнотів, головно в Німеччині і в Австрії. Вона проте домагається перетвореня величезних запасів нагромаджених на заграниці нотів в довгострокові позики з низькою відсотковою стопою. Але й для внутрішнього нотового обороту пропонує вона формулу довгострокових позик. Для Австрії виносивби строк 60 до 100 років, відсоток $2^1/_2$%. Відсоткування й амортізація малиб наступити в валюті паперових корон. За те живий оборот полягавби виключно на старій золотій короні, при чім паперова корона затрималасяб як засіб сплати, доки позика не булаб залагоджена в цілости. То чи й тоді удалосяб паперову корону, або паперову марку довести до значіння старої золотом забезпеченої корони або марки, можна сумніватись.

Інтернаціональна валютова конференція проте певно відбудеться. Вона мабуть не принесе нового раю на змучений нуждами світ, та вона причиниться бодай до розвязки що найтяжчих проблем. Оскільки це їй удасться, залежить від політичного й економічного розсудку у Франції, але й від готовости Америки, прислужитися своїми невичерпаємими засобами до запомогової акції об'єднаних европейських держав. Найближчий час принесе в цьому ділі деяке виясненння.

Україна.

Остатні події. Др. Ст. Витвицький так інформує галицькі часописі про остатні події на Україні: Правительство Мазепи перебуває тепер в околиці Балти. Сам Мазепа в постійнім контакті з наддніпрянськими заграничними місіями. На днях він виїхав до Камянця у державних справах. Галицька армія зберіглася. Її начальним командантом дальше ґенерал Тарнавський, шефом штабу полковник Ціріц. Першим корпусом командує ґенерал Микитка, другим полковник Вольф, третим ґенерал Кравс; у тих трьох корпусах є 28.000 людей. Між галицькою начальною командою і наддніпрянським урядом заключено договір про об'єднаний військовий провід наддніпрянських і галицьких військ. Відповідно умовам договору до наддніпрянського правительства мають входити два Галичане, з них оден обовязково має бути міністром військових справ. Галицька армія стоїть здовж залізничого шляху, починаючи від залізничої станції Будка коло Жмеринки по станцію Роздільну. Павленко займає район Уманя. Проти останків денікінівських військ та проти большевицької авангарди на Україні — боротьбістів повстають селяне. На Чернигівщині повстанець Шуба

має зорґанізованих 56 сел, в районі Липівця стоїть із своїми повстанцями Тютюник, в районі Гайсина — Волинець (2500 людей), область Єлисаветград-Миколаїв зайняв Махно (до 30.000), лінію Могилів—Шаргород—Ямпіль—Джурин мають повстанці Осаула. Село Брониця біля Могилева — має на примір 10.000 крісів, три гармати, кілька сот скорострілів. Большевики приходять вдруге на Україну з кличем радянської України, сфедерованої з больцевицькою Росією. Основи федерації: спільність армії, закордонної політики, шляхів, пошт і телеґрафів. Читаю в листі премієра Мазепи: „До весни большевиків на Україні не стане. З весною розкриваються перед нами величезні перспективи“. Тільки видержати треба до того часу і зберегти можливо найбільшу орґанізовану силу, а то й значно прибільшити її. Із сонішнього півдня вона повинна в слушний час рушити вперед. Щоб з тої ясної херсонської закутини в блеску весняного світу злинули на українську землю українські прапори — дай Боже!

* **Військове становище по Україні.** Після розвалу денікінської армії українські військові сили значно збільшилися і з годинп на годину ростуть. Значна частина галицьких військ навернулись до українського головного командування. Денікін робив спроби притягнути на свій бік для війни з большевиками наш Уряд і повстанців, але, памятаючи про його брутальне поводження на Україні, з ним не було ведено переговорів. Що до большевиків Росіян, то для всіх, навіть для крайне лівих Українців вони тепер найгірші вороги України, з якими не можна вести ніяких переговорів, доки їх війська є на території України. По відомостям з Варшави за 5. II. російські большевики, преслідуючи імперіялістичні цілі, займають нашу зруйновану країну і насаджують українському населенню комуністичну ідеольоґію, що викликає нові повстання проти червоних імперіялістів. Згідно бажанню українського народу Уряд Української Республіки, не входячи у переговори з большевиками, займає українську територію республіканськими частинами. Так заняті: Могилів—Бар—Жмерінка і ведеться наступ, щоб з'єднатися з одеською ґрупою, щоб утворити один спільний фронт з Одесою як центр.

* **Большевицька політика на Україні** не змінилася і з усіх місцевостей доходять вісти, що як і той рік большовики арештують усіх видних діячів, не виключаючи соціялістів. Вся влада в руках Росіян. Краєва індустрія цілком зруйнована діяльністю большовиків.

* **Большевики посуваються** через степові простори у напрямку до кавказьких республік і, розірвавши денікінський фронт між азовським і каспійським морем, грозять порвати сполучення Дону з Каспієм. (Daily News 30. I.)

* **З Гомелю** приїхали емісарі жидівського населення до Варшави з проханням військової допомоги проти большевиків. Совітська влада є цілком ілюзорна. Повна анархія панує в місті і околицях (Gaz. le Lausanne 29. I.)

* **Червоні армії** дуже страждають на Україні від пошести тифу, який лютує серед салдат. („Призив“ 7./II.)

* **Ковельський, Кобринський та Берестейський повіти**, які перші дісталися польським військам, тяжко зруйновані. Заарештовано всіх урядовців холмського ґуберніяльного комітету, 39 учителів Українців і пароха Козловського за відмовлення брати участь у польськім святі. Улаштовано було „делеґацію“ з війтів цих трьох повітів до сойму, щоб вони говорили про бажання злуки з Польщою. Але „депутації“ не повезло, бо дядьки у Варшаві стали вимагати землі. (Вперед 2. II.)

* **Польська культура на Україні.** В с. Біла Криниця коло Кремінця була одинока на Волині сільсько-господарська школа. За української влади школа нормально функціонувала, а навчання відбувалася на українській мові. З приходом польських військ школу закрито, і в історичному будинку Мазепи поселилися жовніри. Діти, яких розпущено домів, вже ряд місяців сидять без науки.

* **Українські тижневик в Варшаві.** Кореспондент „Dnia“ доносить з Варшави, що гром. Павлюк в найближчих днях розпічне видавання в Варшаві українського тижневика. Ціль видавництва — справа незалежности України і українсько-польське порозуміння.

* **Димісія ґуберніяльного комісаря Поділля.** Ґуберніяльний комісар Поділля В. К. Приходько вніс на руки головноуповажненого українського правительства проф. Огієнка свою димісію.

***Знов про Галичину.** Патек в сеймовій комісії виголосив такого листа п. Клемансо від 12. грудня: „Рада Найвища спримирених держав вирішила затримати виконання резолюції, силою якої даний був Польщі мандат на східню Галичину й ухвалила знов розглянути цю справу."

***Анґлійсько-український клюб.** Як сповіщає „Вперед," має у найближчих днях завязатися у Львові анґлійсько-український клюб.

***5-е засідання Головної Ради Українських професіональних орґанізацій** відбулася 2. лютого у Львові. Обговорювалося справи про орґанізацію залізничників: відновлення їх часопису „Залізничник," справу орґанізації денних робітників і служби „Громада," справу орґанізації приватних урядовців і вирішено улаштувати педоґаґічно-професіональні відчити в помешканні орґанізації метальовців,

***Тиф у Перемишлі** меншає, і в останнім тижні було лише 2 випадки занедуження. (Вперед 2. І.)

***Українські сироти** вертаються до рідного краю. Діти виселенців та утікачів, які разом з батьками покидали, почннаючи з 1914. року на возах, на руках матерів свою батьківщину, тепер вертають сиротами до Галичини. До Львова прибув транспорт дітей Чеського Червоного Хреста. Довго вистоював по ріжних стаціях. Розбили вагон з провіянтом якісь місцеві елементи. Нарешті перевели дітей у бараки. Усього дітей 93 від 2—14 років. (Народнє слово 15. І.)

***Апровізація Гуцульщини** представляється нужденно. Показчиком того, як дбають власти про населення, може служити теж апровізація Коломиї. Саме місто розділює муку раз на місяць по пів кільоґрама (трохи ліпше чим у Львові, де нема й цього), а цукор раз на 3 місяці по 20 дека на особу. Дерева ні бульби нема теж. Мясо теж подорожіло. Причиною недостачі апровізаційних середників є бойкот дідичів, які не дали міському населенню ні одного зерна збіжа з обовязуючого контінґенту.

***„Наша мета" перед судом.** Перед повітовим судом С. ІІІ. у Львові відбулася 2. лютого розправа проти редакторок „Нашої Мети" тт. Дарії Старосольської і Стефанії Пашкевич за пер. § 17. прес. зак. Обі обжаловані увільнено. Боронив др. Аркадій Малецький.

***Пожежа парку літаків на Янівському передмістю у Львові** вибухла в середу вечером. Огонь був дуже сильний, а що ганґари на літаки збудовані з соснового дерева ще в 1915. р., тож сухе дерево горіло наче смола. Про ратунок годі було й говорити, тим більше, що й вітер сприяв огневі. Причина огню незнана. Шкода виносить кількадесять міліонів.

***З Буковини.** Румунський Уряд розвязав всі національні ради на Буковині. між ними й українську. Міністр для Буковини Ністор заявив, що на Буковині обовязує вже новий земельний закон (який віддає українську землю на Буковині в руки Румунів. В осени зачнеться вивласнювання земельних посілостей, одначе нові посідачі переймуть землю поки що в аренду. Промисл на Буковині страшно знищений війною. Машини можна дістати з великим трудом. Усі корони перештемпльовано. Було їх 300 міліонів.

Урядова мова. До тепер обовязував у нас на Буковині — ще і тепер не знесений — закон, що в зносинах з властями можна було уживати з рівним правом всіх краєвих мов. Тепер доходять до нас все чим раз частійше скарги, що поодинокі уряди, особливо почтові, жадають лише румунської. Неприйманя писем в українській мові є актом самоволі поодиноких урядників.

***Соціялдемократична партія на Угорській Україні.** В неділю, дня 25. січня відбулися в Ужгороді в жупанському домі збори соціял-демократів, на яких рішено зорґанізувати соц.-дем. партію з секретаріятом в Ужгороді. Партія буде видавати тижневий часопис на мадярській і місцевій мовах.

***З угорської України.** В Ужгороді має виходити новий тижневик під назвою „Русин," під редакцією Стрипського. „Наука" виходитиме під новою назвою і редакцією.

***На що видаються грошей?** Коломийський „Komitet narodowy," який дістав від польського уряду гроші для помоги для інтернованих Поляків за часів україн-

ської влади, ніяк не міг зложити рахунків, так що сам уряд мусів за цим впоминатися. Тепер доносить „Dziennik Ludowy,“ що з цих грошей мав видати комітет аж 23 тисячі корон на приняття ґенерала Івашкевича, замість для підмог інтернованим.

З'їзд Українського Народнього Комітету в Злучених Державах одбувся цими днями в Ню-Йорку. В з'їзді брало участь багато делеґатів з ріжних місцевостей і найдальших українських кольоній в американській республіці. Всі участники з'їзду підносили, що Український Народний Комітет за рік своєї діяльности виріс у назвичайно велику силу серед еміґрації та виказав значні успіхи. Всі промови і доклади носили поважний і серіозний характер і виказували, що американські Українці цілком дозріли до політичної праці. У всіх була видна охота до творчої роботи. В з'їзді брало участь багато американських представників і урядових осіб. Це зацікавлення Американців українським питанням є дуже важне. Представник канадійських Українців заявив, що вони також стають разом до роботи з усіма. Провідним гаслом з'їзду був заклик до боротьби за вільну, самостійну з'єднану Україну від Карпат по Кавказ.

У Злучених Державах не вільно орґанізувати української армії. „Окружний прокуратор в Клівленд, Огайо, Едвард С. Верц, заявив, що вербовання Українців до якої небудь служби в їх вітчині проти польської збройної сили є нарушення права невтральности. Для вияснення того виречення подано, що вербовано молодих мущин до ґімнастичного товариства „Січ“ і ті члени мали вдатися на Україну поодиноко, аби там вступити до української армії, зорґанізованої до боротьби з Польщею. Около 200 Українців записалося вчера в Клівленд до „Січи“, що разом з попередно зорґанізованими виносить 3000“ — говорить телеґрама з 6. січня, надана в Клівленд американською пресовою аґенцією. Подаючи повищу новинку, польська ґазета в Ню-Йорку „Телеґрам Цодзєнни“, причіпила таку замітку від себе: „Польські війська помогають українським повстанцям ґенерала Петлюри вигнати з України російські війська ґенерала Денікіна, а американські Українці, засліплені ненавистю до Польщі, пробували створити в Америці українські леґіони до боротьби з Польщею, бо так їм наказали Німці. Де тут розум, панове Українці?“ Нас здивувало, коли ми прочитали повищу новинку, бо досі не чували ми, щоби січова орґанізація або взагалі якась орґанізація українська у Злучених Державах орґанізували армію або леґіони до боротьби з Польщею. Згадана орґанізація є зачартерована в стейті Ню-йорськім на цілі Злучені Держави, яко орґанізація ґімнастична. Вона орґанізує розбиту і розкинену українську молодіж у свої ряди, аби через ґімнастику развивати її фізично і духово. Цеж ціль така благородна, яка не може стрінутись із закидом. Однак Поляки, котрі також мають подібну орґанізацію, уважають орґанізовання української молодіжи мілітарним рухом і прискаржили січову орґанізацію до властей. Власти, будучи зле ноінформовані, видали повище виречення. Інтересовані круги повинні його спростувати.

Січове віче в Нескегоніґ. В Нескегоніґ, Пенсильванія, відбулось 28. грудня 1919 січове віче, на якім промовляв Іван Бойко, головний атаман. Віче відбулося в дуже добрім порядку. Більшість присутних це були місцеві і доокольичні Українці з Закарпаття, угорської України, бо галицьких Українців в тій місцевости дуже мало. Віче отворив закарпатський Українець Іван Скакандий, що то виголосив був прекрасну промову на Українськім Народнім З'їзді в Ню-Йорку, 16. і 17. січня 1919 року, в якій заявив, що він, як і многі тисячі американських Угорщан, є тілом і душею з визвольними змаганнями цілого українського народу. Віче відбулося в зали закарпатського Українця Федя Ферка. — Р. Чолій.

* **Протест дітей.** Із „The Ukraine“ довідуємося про цікаву демонстрацію, яка відбулася у Скранто-Па в Сполучених Державах. Три тисячі українських дітей ріжного віку пройшли з американським прапором до церкви Св. Володимира, де відслухали відправу, а потім підписали протест проти віддачі Східньої Галиччини Полякам на 25 літ і проти жорстокостей Поляків з Українцями. Цей протест було відіслано Вільсону.

* **В Ню-Йорку дає вистави** український театр під орудою Д. Медова. Дано було такі вистави: „Жидівка вихрестка“, „За Волю і Правду“ і „Дурний Стецько“.

* **Американсько-жидівська місія на Україну.** До Варшави прибули два члени спеціяльної комісії, яку вислав американський-жидівський комітет на Україну для розслідження положення тамошних Жидів та для несення їм помочи.

* **Короленко живе біля Полтави.** Славний письменник Володимир Короленко живе тепер біля стації Яреськи, куди вибрався на відпочинок і не міг вернути опісля назад до Полтави. Стан здоровля письменника вдоволяючий. Він багато працює. М. и. викінчив перший том своєї повісти „Історія мого сучасника.“

* **Президент Делегації** Української Республіки граф Тишкевич, передаючи президенту французької республіки телеґраму від Українського Уряду з проханням медікаментів і санітарного майна, зазначає, що у Парижі існує аґенція Дніпросоюза (Rue la Perouse 37), яка має всі уповноваження від Українського Уряду, що до комерційних операцій і висловлює свою радість, що через зняття блокади справи української кооперації будуть значно полегчені.

В другім відношенню до Президента Мирової Конференції граф Тишкевич висловлює подяку за знесення бльокади, що безперечно спричиниться до жвавих комерційних зносин між богатими українськими кооперативами і Заходом, а цим самим і до пониження дорожнечі. При цьому ґраф Тишкевич нагадує про необхідність визнання України і уряду Петлюри.

Представники Українських кооперативів у Відні переслали до Парижу своїм уповноваженим такий протест. Представникам центр. кооперативів в Парижі для Верховниї Ради. „В ґазетах появилися чутки, що Верховний Совіт постановив возобновити товарообмін з бувшою Росією і що монопольне переведення його ніби має доручити московським кооперативам, які виступають від кооперації всьої Росії. Цим уповноважуємо Вас заявити від імени української кооперації Верховному Совіту, що представники московської кооперації не мають ніякого права говороти іменем всьої кооперації бувшої Росії, бо з моменту революції 1917. року вони виразниками её не являються, фактично не обслуговують тепер всю кооперацію бувшої Росії і загубили з нею звязок. З окрема Українська Кооперація абсолютно самостійна, цілком зорґанізована, і не потребує послуг Москви. Українська кооперація сама йде шляхом безпосередніх міжнародніх торговельних зносин і посередників тут не визнає. Московська кооперація на Україні не має орґанів ні для роспреділення товарів, ні для збирання сировини. Продукти поживи і ріжну сировину з України в обмін на фабрікати можуть мати лише українські кооперативи, обслуговуючі українське населення. Через те, передавши монополії товарообміну московським кооперативам, Верховний Совіт, став-би на непевний шлях, який-би багато пошкодив справі товарообіну взагалі, бо на Україні кооперація зараз є найбільша економічна сила і апарат її є самий здоровий і працездатній, якого обійти торговлі з Україною не можливо. Українська кооперація, борючись за незалежність економічного розвитку, буде самостійно провадити в інтересах українського населення товарообмін з за кордоном. В новому товарообміні населення України мусить обслуговуватись безпосередньо через свої кооперативні центри, які є цілком окремі од московських. Не маючі ніякої змоги вже довший час одержати візи до Парижу, щоби ми особисто могли ввійти в стосунки з країнами Антанти, ми не можемо, на жаль, зараз заявити нашого протеста і вимог безпосередньо. Прохаємо наші думки подати Верховному Совіту і в прессу, зараз поки ми одержимо змогу особисто пробути до Парижу. Українська кооперація обслуговує до 20 міліонів душ населення і налічує до 20.000 кооперативів, об'єднаних в районі і Центральні Союзи.

За Українбанк: Перепелиця.

Зя Дніпросоюз: Сербіненко, Філіпович За Централ: Головко.

Найвищій Раді, а також Урядам Анґлії і Франції подати відповідні меморандуми.

* **Діяльність і розвиток Української кооперації.** Сприводу вирішення Найвищої Ради в Парижі, що до обміну товарами між народами бувшої Росії і союзниками через кооперативи, нам здається цікавим дати замітку про діяльність і розвиток української кооперації в останні часи. Вже в 1918. році кооперація досягла великого розвитку і стала головним і навіть єдиним економічним фактором. Під большевицькою владою, коли всі комерційні і індустріяльні підриємства було соціялізовано, кооперативи взяли в свої руки крім кооперації також і індустрію. Місцеві спілки стали досить сильними і богатами, щоб орґанізувовати ріжні підприємства, починаючи з невеликих кузень і кінчаючи великими фабриками мила, шкір, ковбас, чобіт, консервів і т. п. Після того, як орґанізаційна праця перейшла до спілок „Дні-

просоюз“ присвятив майже всі свої сили зовнішній торговлі, в чім і досяг монополії фактично, бо приватна торговля можно сказати не істнує. Для цієї мети у нього є великі фонди і він міг купувати всі товари, які приходили з закордону на Україну, а також і ті товари, які переховувалися у приватних складах. Так само „Дніпросоюз“ зміг орґанізувати великі підприємства з метою постачання товарів у иньші краї. Так, він зорґанізував продукцію солі в Криму і Бахмуті, лови риби на Чорнім морі і робить запаси напів оброблених продуктів для індустрії. Крім цього він заклав кілька великих прядильних і тютюнових фабрик.

Як відомо, Одеса була відрізаною від цілого світа більш як 6 місяців. Як тільки виявилася змога, кілька кооперативів наняли пароплав, який було навантажено 700 тонами шкір і щетини і одправлено до Марселя. Коли ця перша спроба цілком вдалася стали орґанізувати реґулярний товарообмін з західньою Европою. Тепер бувший директор одеського відділу „Дніпросоюза“ п. Сідоренко одержав доручення орґанізувати філію „Дніпросоюза“ у Льондоні. Він висловив своє переконання, що удасться товарообмін, бо на Україні є великі запаси жита, цукру і других сирівців. Цьогорічний врожай був на 50 процент. вище звичайного. Незважаючи на військові операції, було засіяно майже всю площу земель. Одним наслідком військових подій було деяке запізнення у полевих роботах, але добра осінь допомогла в цих працях. Теперішні запаси хліба можно обчислити у 16 міліонів тон.

Польща.

** **Комуністи варшавські й мир.** Комітет варшавських комуністів виголосив відозву в звязку з мировою пропозіцією п. Чічеріна. В відозві, між иншим, зазначається: „В цей переломовий момент польський пролетаріят мусить виявити свою незалежну волю. Геть з війною! Не дозволимо на одкинення російської мирової пропозиції. Не дозволимо на комедію переговорів. Необхідно відразу й отверто заключити мир“. Комуністи загрожують, що в разі спровокування російських пропозіцій, — вони улаштують загальний страйк.

** **P. P. S. і нота Чічерина.** P. P. S. відбула конференцію, що тягнулася протягом двох днів. Прийшла вона до таких рішень: 1. Центральній Комітет P. P. S. вважає, що пропозіція правительства советів є вистарчаючою підставою для переговорів і жадає їхнього роспочаття. 2. Центральній Комітет гадає, що підставою переговорів мусить буть визнання незалежности польської республіки, як і тих народів, які на руїнах царату зголосилися до незалежного життя. Центральній Комітет бажає, щоб переговори провадилися отверто під контролем громадської опінії. Центральній Комітет скликає на 8. лютого конференцію представників професійних союзів, рад робітничих і соймових послів, щоб розважати плян, за допомогою якого можна-б вплинути на правительство в змислі переведення зазначених в горі точок.

** **Патек і нота Чічеріна.** Великою перешкодою для завязання переговорів з большевиками — заявив п. Патек в розмові з одним кореспондентом — являється той факт, що я не бачу правньої особи в Росії, з якою можна було би заключити мир. Опріч того, є такі умови в сфері чисто територіяльній, які можуть неґативно відбитися на ведення переговорів.“ Але п. Патек мусів разом з цим визнати, що Анґлія не підтримує войовничого духа польської шляхти й що в разі дальшої війни з большевиками Польща може бути позбавленою всякої активної підтримки з боку Антанти.

** **Патек підтвердив одержання ноті Чічеріна.** 4. лютого п. Патек надіслав таку телеґраму до Москви: До Чічеріна, Народнього Комісара справ закордонних. Правительство польської республіки підтверджує одержання радіотелеґрафічної декларації правительства Советів з дня 29. січня 1920. р. Декларація буде розглянута й відповідь на неї буде дана правительству советів.“

** **Польський „рай“** Газета „Swit“ уміщує відозву до робітників всіх країн в якій, між иншим, читаємо: „В республіці польській крівава орґія реакції осягнула найвищого ступня. В Польщі керують баґнет, батог і увязнення. В столиці держави, Варшаві, сидить в вязницях 250 політичних. На провінції — 400. В таборах поло-

нених тримаються тисячі наших братів. Сидять вони й в Вільні, Мінському, Берестi-Літовському. При допитах катують гірш ніж за царські часи!...

** **Куди кінь з копитом.** Польське правительство наміряється й собі вимагати від Німеччини видання цілого ряду особ, які керували Польщею підчас німецької окупації.

** **Ще ділять шкуру.** Преса польська хвилюється в звязку з близьким поділом паротягів і вагонів, що мають бути видані Австрією й Німеччиною. Ходять чутки, що поділ відбудеться поза участю Польщі. Польське Міністерство шляхів вживає заходів, аби воно приняло участь в відповідний комісії, а опріч того домагається, аби негайно було видано Польщі 800 паровозів, 15.000 товарових вагонів, 15.000 плятформ і 2000 цистерн.

** **Польські комуністи про Україну.** Наводячи відомий лист Винниченка й відповідно його коментуючи, газета „Swit“ зазначає: „Маси українські, бідні український селянин і робітник, інстинктовно відчувають великі ідеї російської революції й суть через те натуральними спільниками Советської Російської Республіки. Польському й українському пролетаріяту принесе визволення соціяльна революція. На цій плятформі, а не на плятформі Петлюри й Пілсудського — стоять обидві робітничі кляси.

Чим ріжниться польська політика від анґлійської в відношенню до Східньої Галичини? На це відповідає „Kurjer Lwowski“: Польська політика (з виїмком народових демократів, що шукає спільних інтересів з відродженою Росією) ріжниться тільки тим від анґлійської політики, що уважаючи Східну Галичину польською країною, український Піємонт хотілаби утворити поза границями Галичини і жадає за це від Українців виразного відступлення від всяких претенсій до Східної Галичини. Анґлія не була добре поіоформована про права Поляків до Східної Галичини. Вона слідить маніфестаційне ідентифікування французької політики з польською і трактує Польщу як знаряд імперіялістичних плянів Франції. Анґлія порішила український Піємонт утворити в Східній Галичині — коштом Польщі. Провізорія в справі Східньої Галичини і статут для неї це доказ, що анґлійська політика є проти відбудування великої Росії. А польська й французька політика? І на це відповідає „Kurjer Lwowski“: Основна ріжниця, яка є між Польщею і Францією, це їхнє відношення до Росії. Це можна виносити з колишньої промови Клеманса в справі Східньої Галичини. Який вислід досі? 1. Справа приналежности Східньої Галичини до Польщі не порішена. 2. Автономічний статут, що творить з цеї провінції український Піємонт, остає на далі і є дефінітивно порішений. Всі инші дальші внески з недавної промови Клеманео це тільки оптимістичні власні бажання польської преси, а не дійсні факти.

Варшавська права преса, що ще недавно так голосно горлала за походом на Україну, тепер — як доносить варшавський кореспондент „Dnia“ — виповідається рішучо проти походу польської армії на Україну. Вона доказує, що це авантюрнича думка, яка може Польщі принести тільки необчислимі шкоди.

Умірковані часописи перестерігають зі свого боку перед евентуальним союзом з Росією, бо це дуже нереальні і заводячі комбінації.

В політичних кругах поширюється думка, шо Польща мусить тепер передовсім скріпитися на нововідзисканих теренах на заході а потім відповідно заопікуватися новим союзником Латвою.

** **На Горішнім Шлезку.** Коаліційні війська почали вже обсаджувати цей плебісцитовий терен.

** **„L' Humanite“ про Поляків.** „Наші реакційні часописи, нагадуючи Полякам вчинки рицарів польських в їхній боротьбі з Татарами, пхають їх на війну з большевиками, в той час, як польська держава не має ні кордонів, ні фінансів, ні валюти, ні харчів, ні доброго уряду.“

** **Відозва Центрального Виконавчого Комітету до польського народу.** Російський Центральний Виконавчий Комітет звернувся з відозвою до польського народу, в якому він запрошує його прийняти мирову пропозицію Советської Росії, підтверджуючи, що прагнення до миру з Польщею є як найщиріші з боку російських робітників і селян. Відозва кличе народ польський до закінчення крівавої боротьби й до піднесення нової спільної війни з холодом, голодом, тифом і безробіттям.

** **Реєстрація чужинців в Варшаві.** В найближчих днях мається перевести реєстрацію всіх чужинців в Варшаві. Не підлягають її горожане Латви, Естонії і Фінляндії, а натомість мусять зголоситися Литовці, Українці, Грузини і горожане Азербейджану.

Інтернування білоруського посла А. Луцкевича у Варшаві. Білоруське пре ове бюро подає вістку, що білоруського делеґата на мирову конференцію А. Луцкевича інтернували польські власти у Варшаві, куди він приїхав для переговорів в справі Білоруси.

Росія.

* **Червоні армії повині бути демобілізовані!** — От гасло усього населення совітської Росії, яке цілком змучене безконечними мобілізаціями і реквизиціями, починає нарікати на червону армію.

* „Извѣстія“ стурбоване численними мирними резолюціями громить „спробу буржуазії розброїти робочих“. Ленін і Троцький в своїх статтях пишуть, що це питання може бути вирішеним лише совітським урядом, а не „окремими“ ґрупами в Москві чи провінції.

Ратифікація договору. В. Ц. І. К. 7. зїзду рад 5. II. ц. р. ратифікував мирний договір між Естонією і совітською Росією. Мирний договір між Росією і Естонією має 20 статтей. Згідно з договором Росія визнає безумовно незалежність і самостійність естонської держави. Державна межа між Естонією і Росією йде від нарвської затоки на деревню Росша далі річкою Мертвяжевська і рікою Росонь до деревні Ількино звідси до Кейкино, далі на деревню Кобилякі і до устя ріки Щока. Далі на деревню Кривая Лука, далі до злуки трьох джерел рікі Отаран, далі село Курічек, далі до середини Чуцького озера.

** **Троцькій про Україну.** На останньому зїзді советів Троцький висловив велику мову, в якій між иншим, торкнувся й питання про Україну. „Україна мусить бути незалежною, але советською“. Згадуючи українських повстанців, Троцький висловився так: „Поміж повстанців можна здибати елементи надзвичайною героїзма, але й анархії й бандитизму, бо до повстанців завжди приєднуються авантюрники й грабіжники, що шукають легкого зарібку. Для цих бандитів немає місця в шеренгах советських“.

** **Промова Леніна.** На засідання Центрального Виконавчаго Комітету в Москві Ленін виголосив промову, в якій з'ясовував причини звертання Мирової пропозиції до Польщі. Центральний Виконавчий Комітет прийняв цю заяву Леніна до відома.

** **Вільна — місце переговорів.** Большевицькі часописи повідомляють, що місцем польсько-російських переговорів має бути Вільно, бо воно лежить близько від фронта й добре може бути звязане так з Москвою, як і Варшавою.

** **Антипольський настрій в Росії.** Не дивлячись на пропозиції Чичеріна, — настрій антипольський в межах Росії кожнього дня зростає. Це стоїть в звязку з аґітацією антантської преси, яка накидає Польщі ролю жандара на Сході. Большевики гадають, що для повного успіху своєї справи — необхідно розбити Польщу. Війна з Польщею стає в населення дуже популярною. Проте, большевики за допомогою радіо продовжують твердити, що вони визнають за Польщею право на самовизначення, причому гадають, шо всі спірні питання повинні й можуть бути розвязані шляхом тружних переговорів.

** **Хочеш миру — готуйся до війни.** На запитання кореспондента Рейтера, чи правдивою є чутка про скупчення большевицьких військ на границях Польщі й Румунії, — Літвінов одповів, що це є правдою. Але зясував це необхідністю забезпечити мирний розвиток російського народу.

** **Уступають большевикам...** „Temps“ пише, що Анґлія цілковито уступає перед большевиками й не тільки в Европі, але й Азії. „Temps“ підкреслює, що, не дивлячись на це, згода поміж державами Антанти повина лишатися непорушною.

** **Сумний кінець.** Колчак має бути доставлений до Москви, де на його чекає революційний трибунал. Юденіч з стану інтернованого переведений Єстонцями

на стан конфінованого. Представники Антанти хлопочуться про повне звільнення Юденіча.

****Удержавлення російської кооперації.** Опубліковано декрета в Москві, який плянує обєднання всіх поживних товариств в один Центр. Союз споживчих кооперативів, що має працювати під контролем советської держави.

***Вагони і паротяги совітської Росії** в значній кількости цілком зіпсуті. Напр. на Николаївській залізній дорозі є понад 8.000 цілком зіпсутих вагонів і 457 паротягів гідних лише на злом. Взагалі по свій совітській Росії цілком зіпсуто 50% паротягів і 25% вагонів. („Призывъ", 7. лютого).

****Золоті копальні на Лені.** Славнозвісні золоті копальні на Лені націоналізовані большевиками.

***Російське золото.** На адресу Осакського Банку в Японії, прибуло 150 скринь російської золотої монети, на суму 10.000.000 рублів. Ранійш із Сібіру до Оссак було доставлено золотих злитків на 23,000.000 рублів.

Міжнароднє життя.

***Новий курс французької політики в Росії** характеризується тим фактом що французький уряд відхилив прохання Денікіна про довгу гостинність у Франції, мотивуючи це тим, що присутність цього генерала може викликати внутрішнє заворушення. („La Feuille", 24. січня.)

Новий союз. З дня 15. до 22. січня ц. р. в Гельсінґфорсі відбувалася конференція, в якій брали участь Естонія, Латвія, Литв а, Фінляндія й Польща. Наради проходили в 4 комісіях і в пленумі. Не дивлячись на розбіжність становищ, осягнено користних результатів. Надто в справі відносин до советської Росії. За народами слідкували представники Антанти, надто анґлійський посол. Конференція має продовжуватися далі в Ризі.

***Питання про визнання окрайних держав** прибалтійських губерній бувшої Росії буде цими днями розглядатися конференцією послів. Комісії по балтійським справам доручено підготовити відповідний матеріял і дати свій висновок. Анґлійський посол у Парижі обстоює визнання балтійських держав de facto, як це було зроблено відносно кавказських республік. („Призывъ" 7./II.).

***Совітська Росія і Грузія.** Між представником народнього комісаріяту закордоних справ Караханом і головою уряду Грузинської республіки Жорданія був обмін таких телеґрам: Карахан телеґрафував, що по одержаним відомостям в Грузії заарештовано кілька сот комуністів. Совітський уряд реаґував на це, приказавши заарештувати у Москві і Петрограді і других містах усіх членів грузинських консульств і місій, при чому їх увільнять лише після одержання совітським урядом списка з іменами увільнених комуністів за підписом товариша Михо Тсакайо. („Призывъ" 7./II.)

***Німці проти польсько-большевицької згоди.** Літвінов підтверджує кореспондентові Бюро Рейтера, що Німці всякими способами хотіли загострити конфлікт поміж Росією і Польщею.

***Заява Носке.** Міністр державної оборони Носке під час інтервю з кореспондентом „Daily Mail" між иншим сказав: „Тиждень тому я розмовляв з анґлійським повіреним по справі видачі. Теж саме я скажу і вам: в ділі видачі я нічого не буду робити, щоб здійснити вимогу союзників не тому, що хочу саботувати мирний договір але тому, що у Ґерманії нема людини, яка моглаби виконати цю вимогу. Виконання такої вимоги фактично неможливе, бо людина, яка згодилася-б доставити хоч одну з осіб, зазначених у списку, повинна булаб спочатку написати свій заповіт. („Призывъ" 7/II.)

***Білоруський поет** Янко Купала був хорий, але тепер стан його здоровля задовольняючий, („Беларусь", 25. січня).

***У Мінску як і у Камянці „безголовя"**, бо ніяк не виберуть голову. Більшість числить потрібним, щоб на чолі думи в звязку з сучасним становищем став Поляк, але між гласними нема такого, хто задовольнив би більшість. („Беларусь", 25. січня.

Під польською окупацією стоять черги за кожною дрібницею. У Минску сотні людей стоять по кілька годин лише для того, щоб здати заказний лист і часто ні з чим вертати, бо наступає роково перша година і прийом листів спиняється.

(„Беларусь“, 25. січня).

* **Позашкільній освіті** у Білорусії надається велике значіння, і до цієї справи мають узятися волосні земства разом з кооперативами.

* **Вовки в північнім Ню-Йорку.** В північній части ню-йоркського стейту, в околици Дженеви, появилися стада вовків, досить великі і сивої барви. Одно таке стадо з 20 вовків виходить з ліса і нападає на поблизькі господарства в погоні за добичею. Недавно напали вовки на інспектора електричної компанії в Дженеві, Карла Ґоверса, котрому прийшло на поміч шістьох людей з револьверами і так вратували його життє. Попередно вовки були напали на двох людей, що їхали автомобілем, але ті вратувались самі утечею,

Американська горівка в Анґлії. Поліція в Ґлезґо, Анґлія, впевняє, що пиятцтво в тім місті зросло о 400% від часу, як там почато продавати „тану і погану“ американську горівку. Спроваджена американська горівка коштує там 3 доляри ґальон, а домашня, анґлійська ґальон 4 доляри.

Оскаржує правительство о розстрату гроший. Сенатор Майлс Пойндекстер, що об'їзджає тепер більші міста і аґітує, щоб його поставлено на кандидата в президенти з рамени республіканської партії, заявив на зборах в Ню-Йорку, що теперішне правительство Злучених Держав видало на війну 33.000,000.000 долярів, З того 10.000,000.000 долярів позичено воюючим державам по стороні Америки, 15.000,000.000 долярів видано на активне провадження війни, а 5.000,000.000 долярів не знати, де поділись.

Економічна хроніка.

Розвиток цін товарових в Анґлії. Картина розвитку цін товарів за час від р. 1914—1919 представляється так:

	Конець						Ріжниця супроти 1913
	1914	1915	1916	1917	1918	1919	
Бавовна . . . . . ₰	4·47	7·75	10·6	23·—	22·2	30·7	+ 8·55
Конопля (Маніла) . £	26·—	47·—	60·—	85·—	100·—	60·—	— 40·—
Шовк	11·6	11·6	14·6	24·—	25·—	48·6	+ 23·6
Льон . . . . £	—	—	94·—	147·—	177·—	230·—	+ 53·—
Сире залізо	54·—	78·—	87·6	95·—	95·—	160·—	+ 65·—
Сталь	127·6	220·—	225·—	217.6	217·6	350·—	+ 132·6
Мідь . . . . £	57·—	86·—	138·—	110·—	112·—	116·—	+ 4·—
Олово . . . . . . £	19·—	30·—	32·—	30·—	37·—	46·—	+ 9·—
Петроль . . . . . . ₰	8 1/8	10·—	13·5	19·5	16·5	21·—	+ 4·5
Жито	43·3	54·9	74·1	71·1	72·3	72·6	+ 3·—
Ячмінь	29·9	47·5	65·5	57·7	62·3	105·1	+ 43·7
Овес	25·1	30·1	47·4	44·2	50·6	57·2	+ 1·8
Цукор	18·3	27·9	41.1	44·6	55·6	63·6	+ 8·—
Чай . . . . ₰	6·—	7·—	8·—	15·—	16·—	20·—	+ 4·—
Ріж	12.6	14·7	20·—	26·3	26·3	—	—

Після цього виказують ціни майже всіх товарів тенденцію подорожіння. Ця тенденція значно зарисувалась протягом останніх місяців.

Американські кредити для Росії. Секретар комісії російських орґанізацій заявив недавно в Льондоні, що американський уряд уділив центральному союзові російських споживчих кооперативів кредит в висоті 5 міл. дол. Рівнож дістали кредити й инші кооперативні стоваришення. Норвежський уряд так самож лагодиться предложити згаданому союзові проєкт великої позики 5 міл. корон.

Міжнародня господарська конференція. Постійне бюро міжнародньої торговельної конференції в Брукселі повідомляє, що на предложення головно невтральних фінансових кол збереться незабаром міжнародня господарська конференція, щоби обговорити сучасні проблеми економічного життя, головно проблеми кредиту, валюти і подорожіння цін. Предложення походить з боку анґлійського торговельного виділу при брітанськім парляменті.

Новий спад курсів европейських валют. Спад курсів поступає далі. Нотовання з 3. лютня 1920 р. подають такі цифри. Нотовання в Цюріху:

	Сьогоднішний стан	Стан з початком	
		1918	1920
Корона	1·40	30·25	3·20
Марка	6·10	60·—	11·50
Чеська корона . . .	5·30	—	9·40
Фунт стерлінґ	19.83	22·96	21·25
Франк	41·4	88·—	52·—
Ліра	34·1	74·—	42·—

Виказ чехо-словацького банку. Банковий уряд при міністерстві фінансів в Празі подає такий виказ про стан державного скарбу (виказ з 25. січня 1920 р.), вексли (в тисячах кор., 95, 399 (+ 8·46), позики на вартовні папери 510, 868 (— 677), оборот державних нот 5, 193, 055 (+ 154, 156), сконфіскованi ноти 5, 237 601 (+ 81 543), жіро 1,265.297 (+ 30, 439), касові знаки 278, 618 (— 3754).

Чеська преміова позика. По звідомленням „Narodny Listy“-в наміряє чеський уряд розписати державну позику в формі позикової позики на підставі $4^{1}/_{2}\%$; виграні льоси будуть вимінені 25%-вою премією.

Норвежсьий державний бюджет. Державний борг Норвеґії виносив на прикінці 1919 р. 1016·84 міл. норв. корон, себто о 154.99 міл. більше чим в попередньому році.

Грецький торговий фльот. Грецький торговий фльот, що підчас війни сильно став зредукований підводними суднами, побільшився завдяки великим закупнам в Америці. В місяцях май—грудень 1919 р. закуплено приватними фірмами поверх 265.460 бр. реєстр. тон в вартости 8·27 міл. фунтів (215·70 міл. драхмів).

Німецькі торгові кораблі для Франції. Зріст торгових фльотів серед держав Антанти конфіскатою німецьких кораблів ще не обчислений. Французький міністр для суспільних робіт заявив в розмові з журналістами, що Франція одержує 516.212 бр. реєстр. тон, з чого вона досі вже отримала 472 887 тон себто 397.316 тон німецьких, 75751 тон австрійсько-угорських кораблів. Решта (43.225 тон) буде добрана з німецького корабельного парку.

З українського життя на чужині.

„La France Libre“ в числі 11. січня в статті під заголовком „Україна і Франція“ подає інтервю з презідентом Делеґації Української Республіки в Парижі ґрафом Тишкевичем, в якій пан президент Делеґації каже: Памʼятні слова Президента Найвищої Ради, з яких я особливо підкреслюю: „кожна нація, на яку нападають большевики, буде мати в нас союзників“ наповнює мене надією, що до України, яка вже давно веде страшну війну з большевиками. Перша большевицька інвазія винищила 15.000 людей у Київі. Всі, що мали українські посвідки, розстрілювались на вулиці без суду.

Петлюра став на чолі національного руху проти московських ворогів, і в цім лежить його надзвичайна популярність. Кожне село окружилося окопами, настобурчилося кулеметами, і з бомбами в руках селяне напали на большевиків, як колись напали на Німців, що заняли Україну. Бо не забуваймо, що це єдиний народ, який збройно повстав проти німецької окупації.

Тепер, міцно зʼєднавшись на однім фронті з Польщею і Румунією, Україна просить допомоги в технічних засобах і медікаментах. Україна з радістю при[illegible]

допомогу від Франції. Відділена від Росії, відрізняючись від неї і на протязі століття маючи нахил на Захід, Україна лише хоче тримати звязок з Західніми державами.

— —

Нас повідомляють, що польські миродатні кола за кордоном не ховають свого злорадства з приводу тяжкої ситуації на Україні. Для них далеко приємніше мати діло навіть з большевиками, ніж з Україною. Принаймі де хто з впливових Поляків заявляє, що тепер, „коли майже вся Україна окупована большевицькими силами, а Петлюра в наших руках, українську справу можна рахувати ліквідованою“.

— —

Нас повідомляють з Берліна, що п. Матюшенко зрікся приняти справи посольства від кол. укр. посла п. Порша. Так само і барон Василько під впливом Грушевського повертає з Берліну до Швайцарії. Таким чином в Берліні знов лишається п. Порш. Іронічна заява Німців, що „Порш в Берліні сидить міцніше, ніж Петлюра на Україні“ — видно і справді недалека від істини.

— —

Прибули до Відня з Риму Антоновіч, з Берліну С. М. Шемет, з Варшави фінансіст Тулюпа.

— —

Прибув до Відня відомий добре в варшавських українських колах п. Павлюк

— —

Відбулась у Відні вечірка українського студентства. Народу було дуже багато. Окремі музичні номера виконані з відповідною імпресією. Забава тяглась майже до ранку.

— —

Нас повідомляють з певних джерел, що в звязку з постановою Верховної Української Влади про необхідність негайного повороту на Україну української інтеліґенції, в найближчий час мають повернутися туди п. Макаренко, п. Мартос, п. Ковалевський М., та инші видатніші діячі.

— —

Нас повідомляють з Варшави, що відомий доклад про скликання в Празі „гетьманської наради“, з участю навіть самого Скоропадського, наділав не хто инший, як славнозвістний фінансовий диктатор Мартос. В своїм докладі він писав, між иншим, що йому удалось дуже легко розстроїти „кози“ гетьманців.

— —

Зараз в Берліні відбуваються наради окремих членів ес-деківської української партії, що перебувають випадково за кордоном під проводом відомого фінансового діяча і мецената п. Скнаря. Кажуть п. Скнарь пожертвував своїй партії на заснування партійного видавництва пів міліона марок.

— —

На Україні заснувалась дуже інтересна міжпартійна орґанізація для ліквідації колишніх урядовців, що позабирали великі гроші і повтікали закордон. Орґанізація має аґентів, як кажуть, і за кордоном, що повідомляють її про життя злочинців. Поки що пригозорено до розстрілу скілька злочинців, що підчас остатньої камянецької ери грали видатну ролю, а потім втікли за кордон, вивізши з собою грубі гроші в чужих валютах. Ініціятива заснування орґанізації вийшла ізза кордону.

— —

Протест української торговельної корпорації до міністра Ленсінга.

Українська Торговельна Корпорація „Амерус“, якої головний осідок находиться під числом 165 Бродвей в Ню-Йорку, вислала до міністра закордонних справ Ленсінґа у Вашінґтоні слідуючу телеґраму:

Українська Торговельна Корпорація „Амерус“ складається з кількох видніших Американців і з кількох визначніших провідників в українськім світі. Її удільовці є поселені по всіх частях Злучених Держав Америки і Канади. Її особлившою діяльностю є торговля між Злученими Державами й Україною. Її пересправи одержали признання від першорядних фінансістів і фінансових інституцій Злучених Держав, які навязали з нею ділові зносини. Ця корпорація є нині признаною інституцією між Українцями, українськими Американцями та американськими експортерами й імпортерами. В імени близко міліона народу, який є прямо заінтересований цею корпорацією, „Амерус“ Торговельна Корпорація шле протест до Злучених Держав

Америки проти постанови Мирової Конференції, яка потвердила наїзд Польщі на Східну Галичину і признала польському правительству мандат над Східньою Галичиною на час 25 літ. Ми протестуємо проти наїзду й окупації Східньої Галичини польськими військами. Правительство Злучених Держав заявило своє переконання і віру в права малих народів на істновання та в права всіх народів на самоуправу. Щоб уґрунтовати цю засаду, ми віддали життя наших синів і понесли найбільші жертви в крови і майні. Властивий характер нашого громадянського бізнесу дає нам докладне внутрішне знання українського народу. Цей нарід становив колись також демократію, мабуть першу свого рода на землі. Чи це буде задовеленням для Злучених Держав, коли вони будутъ знати, що 50 міліонам Українців відмовлено свободи, хоч наш нарід бере визначну участь в рядах союзних націй, і що ті 50 міліонів безпомічного народу ожидають від Злучених Держав свого політичного спасення? Чи може бути тривалий мир в Европі, коли міліони українських жителів, поселених у Східній Галичині, віддано в ярмо ворожого народу проти їх волі, і з думкою у їхніх умах, що їх життя зістало спрофановане польською салдатнею? Чи Злучені Держави відмовлять своєї помочи 50-міліоновому народови, котрий був завсіди нашим приятелем? В якій части землі можуть Злучені Держави мати більше благородного й вартісного приятеля торговельно, політично, морально й інтернаціонально, ніж Українська Республика? Чи не було це гордощами, традицією і духом Америки, щоби помогати всюди поневоленим, пригнобленим народам? Українці мають свою власну відрубну мову, інституції, религію, звичаї, історію, торговельну практику, племінні черти й знамена — словом: усе, що знаменує й відзначає одну клясу народу від другої. Українці респектовали завсіди закони та були поступові й гостинні для чужинців. Українці понесли у великій війні далеко більші жертви, ніж инші племена чи народи східньої Европи. Вони зискали право на самовизначення, і більше ніш 50 міліонів душ на Україні апелювали про це до Злучених Держав. Злучені Держави в поширюванню проклямованного ними становища, щоби помогати справі тих народів, які є управнені до самовлади, повинні по справедливости і слушности домогатися створення у хаотичній полудневно-східній Европі незалежної української нації. Наймеьше один міліон народу, з яким Українська Торговельна Корпорація „Америс“ є у близкій стичности, вірить, що намагання нашого правительства повинні звернутися в тім напрямі, з почуттям, що це в американській історії лишило-би на завсіди сторінку, яку уважалося-б великодушностю.

Українська Торговельна Корпорація „Амерус“
Дж. Вайт, президент.

ОГЛЯД ПРЕСИ.

Анґлійська преса про Україну.

Пораження Денікіна підносить наші шанси. Розумні тутешні політики і діячі передбачали це давно, і воно так і здійснилося. Нема зараз Колчака і Денікіна, отже треба шукати инших приятелів у боротьбі з большевиками. Становлячись на такий ґрунт, консервативна преса чи то орґани Льорда Нортқліфа, чи то „Daily Telegraph“, чи врешті „Morning Post“ поволі відкидають вороже відношення до України; можливо, що незабаром ці орґани почнуть говорити і писати у прихильнім для нас тоні.

Особливо варта уваги уміщена в передостаннім примірнику тижневика „The Russian Outlook“ замітка про отамана Петлюру. Цей орґан, котрий видається анґлійськими капіталістами, великими приятелями Денікіна і Росіян взагалі, цілий час писав дуже вороже проти нас.

Згадана замітка написана дуже об'єктивно. Вона дає дійсну характеристику голови нашого Уряду, підкреслює його заслуги, яко українського патріота, і згадує про його боротьбу проти Німців і гетьмана Скоропадського.

Цікаве відношення до нашої справи впливового орґана робітничої партії „Daily Herald“, котрий зараз сильно розпинається

за признання незалежности України, бажаючи одночасно, щоб був зроблений мир поміж нею і Совітським урядом.

Цілий ряд заміток і особливо стаття головного редактора George Lansbury у числі від 10-го. с. м. означають поворот у відношенні цього орґана до України. Відомість про заняття нашим військом Жмеринки, яка була прислана представником аґенства Рейтера 7-го. с. м. з Берліну, була передрукована у багатьох часописах, особливо провінціяльних, і як бачимо, зробило тут враження.

Взагалі, провінціяльна преса дуже живо цікавиться Україною.

Появляються статті, чи то замітки і звістки у таких орґанах, як „Sheffield Independent", „Birmingham Post", „Belfast Telegraph", „Glasgow Record", „Lincoln Echo".

Російська закордонна преса про Україну.

*„La cause Commune" в числі 10. січня уміщає декляарацію дипльоматичної місії України у Варшаві, перед чим подає свої міркування.

„Ми уміщаємо нижче нові документи що до авантюрницької політики тих, що ґрупуються коло ґенерала Петлюри і називають себе партізанами української незалежности."

Так починається ця стаття під заголовком „Українці віддаються Польщі. Чи приймуть їх на серіо?"

Добре розлаявши „банди Петлюри", які, мовляв, і погроми расповсюдили на всій Україні і безсердечно знищували своїх противників під час „рідких" опанувань Київом і забороняли російську пресу і навіть російську мову (?), автор гадає, що хоч і є докази того, що Поляки складають умови з „петлюрівцями", але напевно то роблять лише для того, щоб ще більше діскредітувати українських сепаратистів, які „поступаються своїми прінціпами, своїм програмом, своєю честю, і віддаються зі звязаними руками Полякам, аби вони підтримали хоч тінь їхньої влади." Далі автор підкреслює в акті деклярації цю ненависть до Росії, „тон призирства, який ці авантюрники сміють вживати проти Великої Раненої."

На превеликий жаль автора Поляки здається серіозно ставляться до цієї справи, і тому він попережає їх: „Давати згоду на формування і реорґанізацію влади, це є цілком іти проти Росії, а Польща не може мати якоїсь більшої небезпеки."

Відношення російської закордонної преси до західних держав.

*„Славянська заря" перепечатує статтю Ерве з „Victoire", в якій цікаві слідуючі вирази:

„Союзники ділають так, наче Росія вже ніколи не стане великою... Але ми скоро побачим, як російський кольос підніметься на весь зріст. Він протре собі очі і що-ж він побачить? Естонців в Ревелі, Латишів у Ризі, Поляків у Латвії, Румун у Бесарабії, Французів і Анґлійців у Константинополі, Францію в Сірії, Анґлію в Месопотамії. Ні, справді, невже у Льондоні, Парижі, Варшаві і Букарешті думають, що це так і буде? У всякім разі в Берліні думають не так. Там думають, що, прокинувшись від тяжкого сну, російський велетень протягне свою могутню руку через голову Польщі і підготує разом з Ґерманією свій реванш можливо що й в союзі з ким небудь з Далекого Сходу."

Мякотін про Кубань.

„La cause commune" в числі 20. грудня уміщає статтю Мякотіна під заголовком „Кубанські події".

Автор розглядає події на Кубані. Зазначивши, що склад Ради (parlement) на Кубані не є представником цілого Кубанського населення і виявляє свою недемократичність переладою всіх кубанських земель одним козакам, автор висловлює думку, що боротьба з централістами ведеться під прапором територіяльної автономії „Чи можно актуально числити Кубань незалежною країною? По думці керовників Ради Кубань складає цілком незалежну країну, аж доки не буде зібрано загально російські Установчі Збори". Далі автор перечить цій думці, кажучи, що вся російська демократія, зацікавлена в возстановленні цілої Росії, і відроджувати її шляхом утворення окремих держав, було-б іти хибним шляхом. От-же по думці автора і утворення окремої кубанської армії було-б тяжко для населення з боку фінансового.

В другім розділі своєї статті Мякотін зазначає, що становище чим далі, тим більше, гіршає і парлямент Кубані лише загострює відносини.

Делеґація, яку було післано з Кубані до Парижу і яка повинна була допомагати Сазонову, вже в Одесі вимагала передачі цього міста Петлюрі і далі під головуванням Бича діскредітувала панросійські тенденції і прагла незалежности. Одночасно вони радили Кубанцям припинити лити кров за приєднання до Москви і підписали угоду з гірськими народами. Парламент підтримує недоторкальність осіб делеґації Бича Килобухова. Намітокова і Савицького, яко представників незалежної Кубані, і цим заявляє Кубань самостійною. „Мало того, парламент аннулює військові накази командира військ Півдня Росії“.

„Поки є час треба вжити заходів аби ліквідувати цей конфлікт, бо лише большевики ним скористуються“.

„Le Matin“ і українська преса.

* „Le Matin“ в числі з 22. січня висловлює надію, що:

„Петлюра піде в згоді з Польщою“ і в замітці під цим заголовком доводить, що Троцький хоче почати офензиву на Польщу з боку України, але Українці зможуть затримати большевиків. „Ґенерал Петлюра знову готовиться почати війну цей раз з допомогою Поляків. Можно без вагання заявити, що коли польське військо піде до Києва, то лише з метою встановити там український уряд.“

На фронтах.

Большевицьке звідомленняз дня 4. лютого. — Наревський район: Ми переняли поверх 50 перебігців. — Ниталівський напрям: Бої продовжуються. Вознесенський район: Наші частини вийшли на лінію Юзеполя — Богополя і Пісочний Брод. В 15. Верстах на південний захід Константинівки противник пробував ставити опір біля Ольгополя одначе після великих втрат мусів уступити. На південний захід 40 верстов від Вознесенська ми взяли місто Вормс, при чім в наші руки попало около 150 полонених. Наша кіннота йдучи на захід в завзятому бою заняла Березівку. — В миколаївським районі ми заняли село Козлов і місто Очаків. — Херсонський напрям. Ми заняли Херсон. — В Великокняжевськім районі ми відступили назад. В Енотаївському районі ми розбили ворожий відділ. Захолено 75 полонених.

Болшевидцьке звідомлевня з дня 5. лютого. — Режицькій напрям, бої продовжуються. — Ольвіопольськїй район: Наші війська вийшли на ріку Столбовку, 40 верстов на південний захід від Ольвіополю. — Вознесенський район: ведеться наступ на великий Буявк. — Миколаївський район: Ми заняли кілька сел на східньому березі Туґульського лиману, де ми знайшли 75 полк ворога. — Новочеркаськїй район: Бої. Велико Княжівськїй район: ми захопили 500 полонених і штаб кавказської дивізії. Ніжне Удинськїй район: Ми зайняли Тулинськ.

Большевицьке звідомлення з дня 8. лютого. Північно-Двинський напрям: Завзяті бої продовжуються, при чім наші війська ужили забраної в попередніх боях від противника артилерію. — Нарвський район: На нашу сторону перейшло поверх 220 перебігців. — Питалівський і Режицький напрям: Бої з перемінним успіхом, при чім наші війська заняли місточко Красний Пріґ, 30 верстов на північний схід від станції Питолова. — Дриський напрям: Наші війська ведуть бій 15 верстов на південний схід від Дриси, при чім ми взяли кількох полонених, кулемет і кріси. — Бобруйський район: Стежі розвідчиків. — Мозирський і Новгород-Волинський район: Дрібні сутички. — Вознесенський район: Наші частини заняли в бою ряд сел на ріці Тіліґул, 60 верстов на захід від Вознесенська. — Одеський район: Наші частини заняли після бою Одесу. — Сівашський район: Біля Сівашська йдуть завзяті бої. На долішнім Дону і Манечі без змін. — Ставропільський напрям: Наші частини заняли після бою кольонії Фрідріхсфельд і Константиновку, 50—70 верстов на північний схід від Ставрополя і село Благодатное, 100 верстов на схід від цього міста.

ПІР'Я З ХВОСТА.

„Сказ напав"...

На собак нападає иноді hydrofobia. Наш народ тоді каже: — Сказ напав!...

На деяку партійну пресу напала гетьманофобія. Майже кождий день ввижається їм... новий гетьман. Сьогодня Скоропадський, завтра Біскупський, післязавтра Вишиваний.

В остатнім часі галицький „Вперед" проявляє деякі ознаки тої слабости. Під оглавом „Нова Гетьманщина" він друкує таку нисенитницю якоїсь п'яної фантазії:

„У Відні в останніх днях поширюється вістка, що починається нова аґітація за новим гетьманом, а саме за Василем Вишиваним.

Головним протектором з боку Придніпрянців має бути Дмитро Дорошенко, з придністрянців є більше протекторів. Не хочемо вірити, шоби та акція мала які небудь серіозні вигляди серед нашого народу."

„Вперед" „чув дзвін, та не знає звітки він..."

В 1918 році літом лідери ес-дековської української партії і члени центрального комітету її В. М. Чеховський і Ем. Темницький, разом з деякими лідерами Херсонських та Катеринославських ес-ерів, дійсно звертались до Вишиваного, котрий був тоді з січевими стрільцями в Елисаветі, і пропонували йому взяти гетьманську булаву в свої руки. Але полк. Вишиваний, небажаючи наражувати український нарід на величезну руїну, яка могла-б статись тоді через брак великої військової сили у його побірників і через загрозу большевиків, зрікся пропозіції партійних лідерів і волів залишитись звичайним січовим стрільцем. За це мабуть тепер і подякував його „Вперед" — орґан української соціялдемократичної партії.,.

„Джентльменам" в альбом.

Без наміру образить кого небудь ми зачіпили недавно в „пір'ях із хвоста" одного поета, котрий мав необережність тричі під ряд на протязі одного року пошитися в дипльомати, але ще й досі не удосужився взятись за роботу. Поети, що птиці небесні: „не жнуть, не сіють..." А годуватись мусять. І коли істнують „дипльомати-скороходи", чом би не істнувати „скороходам-атташе?..." Але поет образився; і на коректну шуточку відповідає нам такою дипльоматичною „любезностю" в „Боротьбі":

„Вп. товаришу Редакторе!

В останному числі „Волі" (том. І., число 5., за січень 1920. р.) є замітка, що я „почав писати спомини про свою дипльоматичну карєру"...

Це не зовсім точно.

За останні два тижні я написав лише невеличку пєску з еміґрантського життя під назвою: „Хулиган".

Прийміть запевнення моєї пошани.

Відень, 4. лютого 1920. р. О. Олесь.

Це видно наука „хорошого тону". Користуючись нашою гостинністю, людина, під чужим іменем, звела рахунки на сторінках „Волі" з своїми видавцями, а потім гордо відійшла в сторону. А тепер стоїть собі з боку і „благородно" поплювує:

— Хулігани!

А як прикажете величати Вас, пане добродію, після Ваших вчинків?

Теж політика.

Появилась і в Америці українська большевицька преса. А в ній друкуються такі перлини:

Перед троном капіталу
Товпляться собачки
І обцаси лижуть смирно
Суваються рачки...

Під віршом намальовані ріжні „собачки". А на одній з „собачок" красномовний надпис: Сімон Петлюра!

Недаром видно большевики почали фальшувати навіть американські доляри. Дотепний народ! Та досить недотепних мають гумористів. Позичили-б у Відні! Оптом і в роздріб продаються!

Т. 1. Ч. 8. Відень, 21. лютого 1920.

ВОЛЯ

ТИЖНЕВИК

Ф. Слюсаренко.

Традиція державности.

Революційні періоди історії порівнюють красномовні поети і великі бесідники революції з хвилями розбурханого моря. Та в цьому порівнанню єсть і реальна життьова правда. Розбурхане, розхвильоване море! А поза тим — спокійні і тихі глибини, до яких поволі приєднуються бурхливі частини, коли вщухає хуртовина і море входе в свої береги.

Тому запитуємо, де ті глибини людської душі і людського сумління, котрі залишаються спокійно і твердо непорушними, які-б не були екстремности і екстраваґантности, успіхи і розчарування, блискучі побіди і злобні реакційні реставрації?

Подібно тому, як єсть інстінкт збереження окремого індівідуума, так єсть інстінкт збереження окремих націй. Традиційна державність надає цьому інстінкту тільки конкретну життьову форму. Тому традиційна державність на ґрунті націоналізму, або інстінкту самозбереження націй є та глибина, що остається непохитно спокійною і стихійно сильною, якби не хвилювалося зверху житейське море, — єсть та межа, яку не переходять найпалкіші екстремісти революції, — єсть ті береги, в які поволі входе розбурхане море.

Не один доказ того ми могли-би привести, струхнувши порох з забутих сторінок історії. Та досить буде з нас пригадати перебіг славної французької революції. Од спокійних порівнюючи „Ґенеральних Штатів“ до „Установчої Ради“, що знищила всі феодальні права і привилеї, виробила „права людини і громадянина“ і на основі їх — нову конституцію. Од „Установчої Ради“ до „Народнього Конвенту“ з його терором в центрі, з повстаннями в нутрі краю, з боротьбою з першою коаліцією зовні. Од „Конвенту“ до „Директорії“ і потім „консуляту“, од „Консуляту“ до „Імперії“!

Але і внутрішня анархія і зовнішня небезпека викликають до життя будівничі сили Франції, і орґанізується спочатку мало помітна, а потім все грізніша сила — армія, пройнята ідеями „рівности,

волі і братерства“, а ще більще — свідомістю, що „вітчизна в небезпеці“. Ця армія під проводом „ґеніяльного Корсиканця“ переходить потроху в офензиву. В наслідок офензиви було прилучення до Франції в більшій або меньшій степені залежности цілого ряду невеликих правда держав, орґанізованих у республіки. Ці республіки перетворюються в монархії, коли у Франції установлюється монархія, а наполеонські війни кінчаються тим, що Франція входить у свої береги, не здолавши одоліти инші національні сили і инші державні традиції. Отже Франція після революції вернулася до традиційної своєї державности, навіть в традиційній формі французького абсолютизму. Але і революція зробила своє діло: в багатьох галузях Франція в старій державній формі почала нове життя по суті. Щоби покінчити з історичними паралелями, ми додамо ще до цього, що війни Наполеона викликали сильний національний рух на заході, розбудили тим самим ослаблені традиції, що привели в XIX. віці до обєднання двох великих держав: Німеччини і Італії.

Отже думки, що в традиції державности знаходить своє спокійне річище революція, що ці традиції не дають поширитись імперіялізму навіть революційному, що ці традиції в слушний час ведуть до обєднання дрібних держав одної національности — виходять навіть з поверхового розгляду новітньої історії.

Добутий висновок спробуємо приложити до сучасної великої історичної траґедії на Сході Европи. Період од початку російської революції і до сучасного моменту, коли ми на місті імперії бачимо Росію в етноґрафічних межах і ряд держав новотворів, занадто малий, щоби можна було його оглянути в світлі загально історичних принціпів, але уже дає досить значний матеріял, коли спробуємо віднайти в ньому симптоми принаймі найближчої майбутности.

До державних новотворів на Сході Европи належить передовсім Польща. Традиції польської державности досить свіжі і сягають майже кінця XVIII. століття, а польські повстання з р. 1831 і 1863 значно освіжили ці традиції. Та традиції польського імперіялізму відродились разом з відродженням Польщі, і Польща, не уладнавши своїх внутрішніх справ, перейшла в офензиву зразу проти українського, литовського і білоруського народів. Крім того утворення Польщі не обійшлося без „плебісцитів“ і викликало багато ірріденти навкруги Польщі, особливо в Німеччині. Тому, ми можемо сказати, що відновлення Ягайлонії лише пошкодить етноґрафічній Польщі і поставить на вагу історії знову питання про її поділи, які чи не більш живучі у її сусідів, ніж Ягайлонія у ній самій. У всякому разі Польща, окуповуючи землі своїх сусідів — державних новотворів — і знесилюючи цей єдиний покищо фермент нових більш унормованих відносин на Сході Европи, розчищає дорогу давнім імперіялістичним традиціям, що врешті поширять аспірації і на саму Польщу. Польща, таким чином — дійсно державний орґанізм з дійсними державними традиціями, але ці традиції потрібують великих коректив, які давала старша історія Польщі і дає новітня її історія, починаючи з її розборів.

Далеко більше виглядів на трівку будучність має другий державний новотвір Східньої Европи — Совітська Росія. Ми Совітську Росію теж рахуємо до ряду державних новотворів. Обмежена етноґрафічними межами великоруського племени, не визнана ще світовими державами, бльокована Антантою, Совітська Росія в цьому змісті — молода новоутворена держава. Од инших державних новотворів на Сході Европи (за винятком Польщі) одріжняється Совітська Держава не своїм суто-соціялістичним устроєм з пролетарською волею, рівностю і братерством, з 12-годинним робітничим днем, з фабричними комісарами, з військовими справжніми революційними ґенералами і навіть в останні дні з цивільними пролетарськими губернаторами, — не цими признаками скорого соціялістичного раю на землі і в „человѣцѣх“ миру і благоденствія одріжняеться од инших новотворів Совітська Росія, — а своїм справжнім, споконвічним, традиційно державним, націоналістичним імперіялізмом.

І цей традиційний імперіялізм цілком иншої свіжости, ніж, напр., імперіялізм польської Ягайлонії. Не прошло ще і трьох років вповні, одколи перестала істнувати стара Російська Імперія.

А до того ще творці системи рад, як єдині безпосередні спадкоємці старих московських державних традицій, крім свіжости цих традицій мають ще один „авантаж“: це дійсно віртуозне уміння грати на демократично-пролетарських струнах народніх мас, звичайно не для задоволення життьових потреб і інстінктів цих мас, а для укріплення традиційної державности. Та це уміння не нове: його традиції сягають в далеку глибину московської історії. Пригадаймо „опричнину“ Івана Грозного, що провадилася на знищення старого князівського клясу для піднесення принціпу самодержавя і спиралася на пролетарсько-демократичній демаґоґії. А історія України, коли Ви розглянете докладно, напр., рух „черні“ під приводом Пушкаря проти гетьмана Виговського, або історію руху І. Брюховецького проти Сомка і Золотаренка, — то в цих рухах Ви знайдете штучно заховану московську пружину. А коли зробите історичне obversio, то в тих гаслах, під якими провадилися тоді повстання на Україні, Ви знайдете і соціялізацію землі і навіть своєрідну horribile dictu „систему рад“.

В оцінці сучасної Совітської Росії ми не згущуємо фарб, а тільки говоримо про неї без того пієтизму і обоготворіння, з якими говорять про Росію соціялісти Заходу Европи і Америки, одділені од Росії не одним шаром справжньої світової цівілізації, або з яким думають про неї деякі наші родимці, котрі крім світу російської брошюри нічого більше не бачили.

Отже, вертаючись до поставленої тези про традицію державности, скажемо, що в Совітській Росії революція уже дійшла до поновлення традиції старої державности; або точніше — доходить. І симптоми цьому видно. Коли ми говорили вище про 12 годинний робітничий день, або про заводських комісарів замість совдепів, — то ми не обстоювали твердо того, що це єсть видимі признаки скорого раю на землі. А що це єсть симптоми спаду революційної екстрем-

ности і переходу до орґанічної хоч і примусової праці в краю, — на цьому ми стоїмо. Про армію Совітської Росії і про методи її орґанізації ми уже мали нагоду писати на цих сторінках. Тут тілько скажемо, що така армія з Брусіловим і Клембовським на чолі також не буде признаком „скорого пришествія“ царства божого на землі. А останні відомости з Росії подарували нам ще більше красномовні новини з цього поля. Замість Троцького військовим комісаром призначається ґенерал Поліванов, бувший військовий міністр при царі (Троцькому дали продовольчу диктатуру). — Комісаром Сібірі призначається ґенерал Еверт, бувший головнокомандуючий західнього фронту; комісаром*) Туркестану призначається ґенерал Іванов, бувший головнокомандуючий київського округу. Словом — пішли ґенерали в гору, і тілько шкодують певно тепер кремлевські можновладці, що в свій час багато цінних людей винищили.

Висновок ясний: свіжі традиції державности в Росії в формі великої імперії відроджуються. Крім наведених уваг про це саме посередньо говорять і примирення з большевиками-комуністами во імя російського націоналізму самих ріжноманітних російських напрямів і течій, і готовність держав Антанти визнати і вступити в зносини з Совітскою Росією.

На шляхові до відновлення давніх традицій ягейлонсько-польського державного імперіялізму і недавньої традиції імперіялізму московського стоять ряд державних новотворів од Балтійського моря до Чорного, Азовського і Каспійського.

Для скорочення нашого начерку розглянемо ближче в світлі ідеї традиційної державности лише Україну. Це буде також одповідати і значінню України в новій ще не установленій рівновазі на Сході Европи. Бо на цих сторінках уже говорилося, що тільки після остаточної побіди над Україною при Полтаві Росія вийшла з азіятсько-московського великоруського закутку і стала великою імперією.

Чи має новоповстаўша Українська Народня Республіка традиційну державність, яко зовнішню форму своєї національної індівідуальности?

Питання складне і потрібує більших історичних студій а також спостережень над сучасною українською політикою. Тому можемо тут намітити лише провідні тези, які можуть згодом бути і темами окремих історико-політичних начерків. Ці тези можуть бути формуловані так: 1. Традиція князівсько-дружинного побуту України не може відогравати тепер ролі за давністю. 2. Традиція гетьманщини мала уже спроби відновлення і тепер стоїть в програмі правда нечисленних груп. Ця традиція не може мати серьозного значіння, бо: а) вважати Переяславський договір, який кладеться в основу гетьманських ремінісценцій, за основу політики України в той час, коли і Версальський і Сан-жерменський договори вважаються „клочками паперу“ — булоб

*) Ці „комісарства“ на окраїни ми не можемо уявити собі в инших формах, як старі ґенерал-ґубернаторства, і певні, що самі ці „комісари“ і їх принціпали инакше справи не уявляють.

по меншій мірі наївністю; б) в самій історичній гетьманщині в початку її суверенітет України — непевний, а в кінці гетьманського періоду цей суверенітет був однятий, і гетьман був скоріше почесним ґенерал-ґубернатором, ніж сувереном; в) гетьманська влада не поширювалась на всю Україну; г) з гетьманською владою звязані поділи України між кількома гетьманами; д) з гетьманською владою звязані також і добровільні зречення суверенітету (І. Брюховецький); е) з гетьманською владою звязана неустановленість виборів гетьмана і в залежности од того неясність характеру його влади; ж) остання спроба відродження гетьманату підчас національної революції зробила одіозним цей лад серед широких мас сучасного населення України. 3. Отже, коли Україна не має поважних історичних традицій державности, то вона тим самим переходить до катеґорії справжніх державних „новотворів“, анальоґію яких можна бачити в утворенню державности, напр., Північно-американських Сполучених Штатів в кінці XVIII. ст. Героїчна боротьба України за незалежність анальоґічна боротьбі Північно-Американців під приводом Вашінґтона. Але в нашій боротьбі ще не зовсім виробились ясні погляди і тверді переконання, що до остаточних цілей цієї боротьби. Докази цього такі: а) наша інтеліґенція партійна і непартійна в початку національної революції стояла ще за малими винятками на принціпі автономії (— позбавлення суверенітету) і федерації (— неповний суверенітет); і автономія і федерація — в межах Росії. Боротьба поширила і поглибила ідею незалежности України протягом двох останніх років, але: б) Галичане, шукаючи „орієнтації“, вступили в зносини з Денікіним і зріклися частини суверенитету України, згожуючись на федерацію з Росією (і знаючи при тім, що контраґента федерації ще нема, а коли й був би в виді реакційної Росії, то навряд, чи утрималась би ця федерація). Полишаючи моральні, політичні і стратеґічні наслідки цього факту, лише зауважу, що оправданням його не може бути мотив, на основі якого федерація або автономія булиб переходовими стадіями до повної незалежности: в історії ми спостерігаємо лише протилежний процес. в) Акт А. Левицького, як зречення частини теріторії України. г) Легкість, з якою визначні представники наших крайніх лівих роблять тепер реверанси в бік „системи рад“, яко панацеї всіх бід Україні. Враження таке, наче ці почтенні мужі протягом двох літ істнування незалежности України якось умудрились одстати од життя... на два з половиною роки і забули, що „система рад“ в Росії поволі завмірає.

Закінчуючи цей начерк, скажемо, або ліпше — потішимо себе тим, що розбіжність і неконсолідованість наших політичних цілей є знаком нашої державної молодости. Хоч утіха це й мала, але вона одна. До неї прилучимо ще надію, що після жорстокої боротьби з відродженою націоналістичною Москвою ми, можливо після деякого періоду нової неволі, виборемо собі незалежність разом з иншими новотворами Сходу Европи. Запорукою цьому — зріст традицій нашої державности, які ростуть і кристалізуються у нас тільки в боротьбі за незалежність.

Володимир Сальський.

Східне питання*).

Аналіз стратеґічно-політичного становища на Україні в 1919 році.

I.

Значіння і істота російського большевизму; Способи боротьби з большевизмом. Орґанізація боротьби проти большевиків. Нежиттьовість льозунга: „Една неділима Росія“. Події на Україні літом — 1919 р. до здобуття Київа. Події в Київі. Переговори з командуванням добр. армії. Повстанчеський рух. Виголошення війни Денікіну. Боротьба на правому березі Дніпра.

Російський большевизм не єсть місцеве явище, а має світове значіння. Його провідники поставили ясне і определене завдання — світова диктатура пролетаріяту через світову соціяльну революцію. В пляні большевиків територія Росії єсть лише база для підготовки і орґанізації світової соціяльної революції. Треба додати, що ця база в військовому відношенню має надзвичайно користну для них властивість — великий простір, що страшенно утруднює боротьбу з большевиками озброєною силою, і що надзвичайно вміло було використане большевиками в їх боротьбі. На шляху досягнення вищезгаданної мети большевики не стають ані перед чим, ані перед ніякими жертвами. Ганебний мир з Німцями большевики назвали „передишкою“, і дійсно цю передишку вони доцільно використали на орґанізацію своєї озброєної сили. Немає ніякого сумніву, що таких передишок у большевиків на шляху досягнення їх мети може бути кілька, але неможно себе тішити думкою, що вони спиняться раніш досягнення своєї ціли.

Большевизм, як нова, до божевілля сміла ідея, майже реліґія, яка обіцяє своїм адептам ледве не рай на землі, по істоті своїй надзвичайно активний і імперіялістичний. Для з'ясування цієї властивости большевизму досить припамятати історію Іслама і фанатичних його адептів. Большевизм не може довгий час лишаться пасивним, бо для зміцнення і росту йому потрібні рух вперед і боротьба; в бездіяльности большевизм загине. До того треба додати, що ідеї большевизма мають скрізь сприятливий ґрунт тепер, коли соціяльна кривда і соціяльні відносини скрізь сильно загострені світовою війною. Тому большевизм буде вести енерґійний наступ во всіх напрямках всіма доступними йому засобами, аж до озброєної боротьби включно.

Есть два способи боротьби з большевизмом: перший мирний шляхом соціяльних реформ, відповідних вгливів внутрі большевизму і зміцненням демократії, другий — озброєною силою, що зразу

*) Автор статті полковник ґенерального штабу української армії, що в остатні часи займав і займає в ній високі посади. Рекомендуємо його статтю нашим закордонним місіям, як матеріял для широкої інформації европейського загалу. (Ред.)

могло дати рішучі наслідки, але боротьба повинна була вестись так, щоб перемога була безсумнівною.

Европа вибрала другий спосіб. Для безпосередньої озброєної боротьби з большевизмом держави Антанти рішили використати деякі антибольшевицькі сили, що склалися на території бувшої Росії, і зі свойого боку допомогли цім силам надзвичайно широко військовими й матеріяльними засобами: зброєю, муніцією, одягом і всякого роду технічним майном. Антанта блокірувала Совітську Росію, чим надзвичайно утруднила її становище у всіх відношеннях. З цього боку орґанізацію боротьби проти большевиків треба визнати бездоганною.

Але між тими силами, які активно боролись проти большевиків, не було встановлено єдности і спільности, як і зовнішньої — в вигляді єдиного керуючого центра, так і внутрішньої. При чому не всі антибольшевицькі чинники на території бувшої Росії були використані. Відносини між цими силами не були усталені, і де-які між собою ворогували, використуючи навіть большевицьку загрозу для здійснення своїх ворожих намірів один відносно другого. Головною причиною цієї великої хиби було: нежитьовість взятого курсу на велику Росію і ріжниця та суперечність в політичних змаганнях і ідеалах тих, що боролись проти большевиків.

Держави, що повстали на території бувшої Росії — Фінляндія, Естонія, Латвія, Литва, Білорусія, Польща, Україна, Кубань, Ґрузія, Азербейджан, по части Дон — боролись за своє національне відродження, за власну державність, і підчас цієї боротьби орґанізували свою військову силу. По числу військ, озброєнню, орґанізації та технічному оборудуванню головна роля по пляну Антанти належала арміям трійки бувших російських ґенералів: Колчака, Денікіна і Юденіча. Ця ґенеральська трійка переводила в життя взятий Антантою курс на велику Росію. Ці ґенерали виставили два політичні льозунґи: перший — Всеросійські Установчі Збори і другий — „Едина неділіма Росія“. Ці льозунґи заперечували один другому, бо льозунґом про „едину неділіму“ предрішалась воля Установчих Зборів, які таким чином мали бути фіктивними, або зовсім нескликаними. Практика показала всю нещирість льозунґа про Установчі Збори і дійсний реакційний зміст другого льозунґа.

Ґенеральська трійка гадала в короткий час озброєною силою механічно повторити той історичний процес, який на східньо европейській рівнині відбувався на протязі кількох століть. Безумовно, ціла низка обставин фізично-ґеоґрафічного характеру (напрям річок, відсутність місцевих перешкод і. т. и.), економічного характеру (прагнення до морів, як природних виходів на широкий світ, потреба в обміні продуктами, що здобувались на ріжних частинах цієї рівнини), політичного характеру (необхідність вести боротьбу зі сходом, заходом та полуднем) — все це вело до з'єднаня цих народів.

Шляхом приборкання окремих народів російським (де-які приєднувались самі) на протязі довгого часу утворювався єдиний дер-

жавний орґанізм під знаком сильної воєнної небезпеки зі сходу, заходу, і полудня, що вимогало дбати про найбільше зміцнення цього орґанізму. Одним із засобів для досягнення цього (тут єсть богато і инших привходячих чинників) була ассіміляція, примусова денаціоналізація, „обрусѣніе“ приборканних народів. Але більшість з останніх була вище в культурному відношенні ніж російський нарід і досить вже викристалізувалась в національному відношенні, — так, що не дивлячись на сістематично та енерґійно переводимий процес „обрусѣнія“, приборканні народи до кінця бувшої Росії заховали свое національне обличчя во всіх відношеннях і, таким чином, Росія ніколи не була національною державою, а була лише державою національностей, котрі торі пануючою нацією були пригноблені. З російською революцією всі ці народи однодушно виявили свою волю до вищої форми національного життя суверенної державности. У всіх ціх народів після революції почався один і той-же по суті процес будування власної державности на національно-демократичному ґрунті. Безумовно, що вищезгадані об'єднуючі чинники фізично-ґеографічні, економічні та політичні і зараз істнують і де-які в більшій мірі ніж в минулі часи, і ці чинники в істнуванні повставших народів проявили-би себе, і можливо, що знов викликали-би відповідний процес консолідації. Але цей процес набрав-би инших форм відповідно сучасному менту — менту, коли рішуче виживають і запановують принціпи сутого демократизму. Добра воля ціх народів повинна була-би відіграти рішаючу ролю в цьому процесі. Всі повставші народи могли-би сконсолідуватись в той чи инший спосіб добровільно, в свідомости необхідности і користи цього для себе, але ні в якім разі механічним шляхом примусу, приборкання і панування над всіма націями одної.

Во всякому разі можна бути певним, що в той або инший спосіб народи полагодять свої відносини, не порушуючи життьових інтересів один другого і забезпечуючи собі вільний розвій своїх сил, своєї культури, свого національного ґенія.

Це цілком заперечує традиціям бувшої Росії і навіть психольоґії російського народу, який ніяк не може відмовитись від думки, що він єсть пануючий. З цього вже виходить політика нехтування і приборкання менших числом національностей, які мали нещастя входити в дотик з російським народом. Характерна в цьому відношенні політика Росії що-до Угорщини в 1849 році, до визволених Болгарії і Румунії, які в свій час були навіть відштовхнуті такою політикою від визволившої їх Росії. Російська реакційна ґенеральська трійка, особливо Денікін, відроджуючи стару Росію, її очима і дивилась на національні змагання повставших народів. В національних змаганнях цих народів вони лише бачили зраду відносно „Великої Росії“ — і всіма засобами гадали ці змагання задушити, або, оскілько можливо, їх обмежити. Тому кожний з повставших народів бачив в вищезгаданих російських ґенералах загрозу своїм власним інтересам і навіть свойому істнуванню. В мірі того, як виявлялись дійсні

наміри ґенералів та їх реакційне обличчя — відносини між народами бувшої Росії і ґенералами-реставраторами робились все більш і більш ворожими. Досить припамятати собі відносини, особливо в останні часи між Юденічем і Фінляндією, Естонією, Латвією, між Денікіним і Українською Республікою, Кубаню, Доном; між Колчаком і демократичними орґанізаціями на Сібіру.

Замість того, щоби допомогти повставшим народам, відцілившимся від большевицької ґанґрени, і таким чином поволі вводити на території бувшої Росії лад і спокій, був утворений плян відбудовання єдиної Росії силою, всупереч змаганням складавших Росію народів. Немає в світі такої сили, щоби могла цього досягти на великих просторах бувшої Росії.

Надзичайно цікавим і характерним з військового боку для з'ясування вищезазначених хиб в орґанізації антибольшевицької боротьби з'являється кампанія на теріторії України з весни 1919 року.

Перед початком цієї кампанії Денікін займав на Донщині сильно висунутий на північ і північний захід вихідний пляцдарм, де були з'осереджені сили і засоби для наступу. Від держав Антанти всі військові засоби доставлялись Денікіну через Новоросійськ, комунікація з яким йшла через Ростов на Дону. Головний операційний напрям для Денікіна йшов на Харків, Курськ, Орел, Москву, в напрямі якої успішно розвивав свій наступ Колчак. Найбільше стратеґічне значіння мало праве крило Денікіна, яке просовувалось вздовж Волги: це крило прикривало комунікації Денікіна з базою, і при успішному посуванню цього крила вперед була можливість з'єднатись з армією Колчака, яка вже підходила до Волги, і тим самим забезпечити між собою тісну взаємочинність і взаємодопомогу. Таким чином загальна обстановка вимагала від Денікіна з'осередження найбільших зусиль на Приволжському і Московському напрямках, і во імя цього треба було як можна більш економить сили на свойому лівому крилі, що цілком можливо було, як побачим далі. Загальний наступ денікінської армії почався і розвивався успішно, а ліве крило почало просовуватись до Дніпра і на Київ, розтягуючи таким чинном фронт Денікіна од Волги до Дніпра.

Українська армія в той-же час була відперта большевиками на лінію Збруч—Острог—Рівне (коло 50 верстов на схід і північ від останнього), майже вся база армії була перекинута в Галичину. До травня українська армія встигла оправитись, реорґанізуватись — з безлічі військових відділів самої ріжноманітної орґанізації була сформована правильна армія; куріні, полки, дивізії, ґрупи (корпуса) — і армія готовилась до контрнаступу проти большевиків, котрі змагались в той час подать руку допомоги Венґрії. Але перед самим контрнаступом становище української армії утруднилось тим, шо польська армія, одержавши значну допомогу в вигляді галєровських військ, перейшла в наступ на широкому фронті Львів—Луцьк переважними силами, чинити опір яким українська армія не мала сил. В наслідок цього наступу кольосальне військове майно, що було в Луцьку і в

Галичині, перейшло в руки Поляків, а большевики, користуючись ментом, перейшли в наступ, захопили Рівне і Дубно. Не приходиться доказувати, о скільки шкодлива була для інтересів обох народів українo-польська війна. Слава Богу, що обидві сторони прийшли до порозуміння.

Але не дивлячись на те, що була загублена майже вся база, українська армія перейшла в наступ. Вже в той час в армії панували пошести, бракувало ліків, одягу, чобіт, зброї, патронів і. т. и., але моральний настрій був чудовий. Всі — від останнього козака до старших начальників — жили непереможною вірою в конечний успіх справи. Большевицький фронт був прорваний, було взято Проскурів, і після жорстокої впертої боротьби армія 29. серпня вкупі з надійшовшою з Галичини галицькою армією ввійшла в Київ, в дорогий для кожного Українця вимріяний Київ. Скільки радости і щасливих сльоз викликав у старшин та козавів один вигляд Київа, коли підходили до нього. Не було в світі такої сили, котра могла стримати і не пустити до нього армії.

На другий день несподівано ввійшли до Київа денікінські відділи, яких українське військо ні в якім разі не рахувало за ворогів, о стільки безглуздою та непотрібною уявлялась взаємна боротьба на очах у спільного ворога. Українське військо до цього було підготовлено попередніми наказами вищого командування і населенням звільняємих від большевиків місцевостей. Скрізь, куди наше військо приходило, передавались прощальні слова большевиків: „Українці і денікінці між собою побються, і ми не пізніш як через два місяці повернемось“, і до цього завжди додавалось: „Але Бог дасть, ви між собою битись не будете“.

Почались пертрактації з добровольчеським командуванням про встановлення демаркаційної лінії, а тимчасом деякі українські частини (3 куріні і батарея), які, повторюю, ні в якім разі не рахували Денікінців за ворогів, були денікінськими військами оточені і обеззброєні. Характерно те, що оточення переводилось мирно і спокійно на очах нічого непідозрівавших оточуємих українських частин. Це викликало сташенне обурення в українському війську. В той-же час ґенерал Бредов, командуючий київською групою добровольчої армії, вимагав від ґенерала Крауза (старшина австрійської служби і комендант III. галицького корпуса), командуючого київською ґрупою української армії, визнання льозунґа: „Едина неділіма Росія“. Ґенерал Крауз відповідав, що він не уповноважений українським урядом на розвязання політичних питань, а пропунував ґенералу Бредову встановити військову згоду для спільних акцій проти большевиків. Ґенерал Бредов готовий був розпочати бій, який фактично розпочався на Хрещатику (головній вулиці в Київі), після провокаційних стрілів. Врешті решт, не втрачаючи надії на згоду, ґенерал Крауз вивів українську армію з Київа до остаточного вирішення цього питання Урядом. Нема слів для оповідання, як тяжко одбилося на настрої армії залишення Київа. Армія відійшла на захід від Київа страшенно обурена і з ненавістю до добровольчої армії за її ганебні

вчинки. Був це момент, коли здавалося, що армія стихійно неорґанізовано повернеться на Київ. Шаленою аґітацією большевики теж старались використать цей момент в цілях розвалу української армії. Деякі старшини і козаки самовільно виходили з армії і вступали до повстанців, щоб бить денікінців. Але в цілому армія лишилась в руках своїх начальників слухняною і покірною волі свойого Уряду. Це показує, оскільки армія була здисциплінована, і цілковито заперечує тим титулам, що накідала армії ворожа до українсьиого руху преса — банди, зброд і т. и. Подібні гострі настрої переживало і українське суспільство.

Не дивлячись на такі настрої армії та суспільства, українським урядом була вислана з пропозицією згоди до Київа місія Отамана (ґенерал-майор рос. сл.). Омельяновича-Павленка. Цього вимогала ціла низка обставин: необхідність після крівавої, тяжкої літної кампанії дати відпочинок війську, укомплектовать його, налагодить постачання, орґанізувать владу на звільнених місцевостях, скликать парлямент і взагалі розвязать богато питань внутрішнього життя, а також позбавити населення від тягару громадянської війни. Отже в інтересах державних українського народу уряд Української Республіки йшов на військову згоду зі своїм соціяльним ворогом — реакційним Денікіним і лише домагався: 1. звільнення правого берега Дніпра вкупі з Київом; 2. визнання права за Українськими Установчими Зборами, скликаними на демократичному принціпі (по чотирочленній формулі) остаточно вирішить долю України і її відносин до Росії; 3. військової згоди проти большевиків.

Денікінські делеґати цілком відкидали ці домагання, рішуче вимогаючи: або визнать льозунґ „єдина неділіма Росія“, або скласти зброю. Денікінські представники так були засліплені своїм льозунґом про „єдину неділіму“, що навіть відмовились від якої-би то не було згоди для спільної операції проти большевицької ґрупи, що в той час посовувалась з півдня.

Треба пояснить, що, коли головна ґрупа большевицьких сил на Правобережній Україні була розгромлена в районі Жмеринка—Винниця, то тоді большевицькі війська, що посідали Чорноморське побережжа (45, 47 і 58 піх. дівізії) згуртовались і направились вздовж залізниці Одеса—Жмеринка на північ В районі Вапнярка—Умань між цими силами і бувшою тут другою ґрупою української армії відбулись жорстокі кріваві бої в наслідок яких большевики були відкинуті на Сквіру—Таращу. Проти цієї південної большевицької ґрупи голова Української Військової Місії, Отаман Омельянович Павленко запропонував спільну акцію. Представники ґенерала Бредова відповіли, що лише після визнання українською армією льозунґа „єдина неділіма Росія“ може бути розмова про спільні військові акції. Протокол про ці переговори було оголошено в свій час в ґазеті „Україна.“

Таким чином, обстановка складалася так, що українська армія мала загрозу з трьох боків: зі сходу — з боку денікінської армії,

з півдня — з боку большевицької ґрупи від Сквіри, і з півночі — з боку Коростеня, відкіля большевики перейшли в наступ на Житомир з метою допомогти своїй південій ґрупі. Тоді українська армія відійшла на лінію Козятин—Ліповець, де на протязі 12, 13, 14, 15. вересня витримала вперті бої, причому примушена була опустить Житомир. На цьому відтинку Ліповець—Козятин—Житомир були введені в бій всі резерви української армії. В той-же самий час частина денікінської армії, яка перед тим вслід за українською армією просунулась верст 50 на захід від Фастова, відійшла до Фастова, де стояла спокійно, а большевики майже на її очах пересувались через ст. Попельня (верст 25 від Фастова) свої обози з награбленим на Україні майном. Таке поводження командування денікінської армії дало можливість спастись від розгрома трьом большевицьким дівізіям (коло 25.000 чоловік), які потім, оправившись на півночі, нанесли денікінським частинам під Київом сильний удар.

Цей випадок буде класичним прикладом „політиканства і стратеґії“, коли інтереси стратеґії нехтуються во імя хвильових вимог політики.

Військова історія всіх часів і народів доводить, що в таких випадках завжди бували сумні наслідки, і денікінським ґенералам з вищою військовою освітою це добре було відомо, але їх сліпа ненавість до українського національного руху довела до того, що вони навіть відкинули елементарні принціпи військової теорії, за що були жорстоко покарані.

За час панування большевиків вся Україна покрилась повстанчеськими орґанізаціями, котрі головним завданням мали об'єднання і реґульовання повстань проти большевиків. Ці повстання дуже часто виникали стихійно, і орґанізаціям трудно було тримать повстанчеський рух в своїх руках. З початком наступу денікінської армії, коли дійсне обличчя Денікіна для населення було неясним, і невідомо було відношення його до українського національного руху (на лівобережній Україні були відозви і пускались чутки, що між ґенералом Денікіним і Отаманом Петлюрою есть згода), то значне число повстанчеських орґанізацій допомагали Денікіну: зруйновали большевицький тил, деморалізовали їх армію і т. п. Після київських подій і пертрактацій десятки делеґатів від повстанців приходило до Українського Командування і Уряду за інформаціями і вказівками. Всі делеґати казали що від денікінської місцевої влади виходять запевнення, що у Денікіна повна згода з Українським Урядом і вони прийшли це перевірить, стримуючи поки-що від повстань населення, для якого обличчя Денікіна цілком ясне і викликає сильне незадоволення.

Аби покласти кінець провокаціям і зловживанням своїм іменем, Український Уряд офіціяльно виголосив Денікіну війну. Це мало місце після того, як війна фактично почалась наступом армії ґенерала Шілінґа на широкому фронті від Цвітково до Дністра, при чому в бою були вже заняті денікінцями Умань, Христинівка і інші місце-

вости до Дністра. Тоді всі антибольшевицькі орґанзіації виступили проти Денікіна.

На всьому терені України, головним чином на Звенигородщині, Катеринославщині, Херсонщині, Полтавщині запалали повстання, які в сильній мірі спричинилися до поражки Денікіна.

Для з'яснування, яке значіння і який характер мали ці повстання, можна привести де-які випадки.

На одній залізниці в Херсонщині повстанці зняли на протязі 35 в. полотно, рельси закопали в землю, шпали попалили. На лінії Цвітково—Христинівка на протязі одного тижня було 10 випадків розбиття потягів. В місті Звенигородка повстанцями був вирізаний цілий відділ, а з місцевого казначейства було взято 5,000.000 рублів, бувших на біжучому рахункові цього відділу. В 5-ти верстах від Білої Церкви в селі мешкав повстанчеський повітовий комісар, котрий фактично керував повітом (а не білоцерківський ісправник), про що знала військова влада і нічого не могла зробить. Рух по всіх залізницях був випадковий і хвильово припинявся, а військові ешалони ходили під захистом брон-потягів. Від командування денікінської армії було видано наказ частинами менше сотні на межі городів не виходить. Оскільки повстання і ворожий настрій селян деморалізує військо, свідчить такий випадок: в районі Вапнярки в останні часи з'єднанному військово-повстанчеському відділу здано 6 батерей в повному складі по реєстру, а командіри батерей з відповідними посвідками з'явились до Українського Командування.

На правому березі Дніпра Денікіним була висунута армія ґенерала Шілінґа з великим числом кінноти. Між цією армією і українською почались вперті бої. В половині жовтня українська армія, відповідно переґрупувавшись, перейшла в контрнаступ з значним успіхом. Все ліве крило армії Шілінґа було розгромлено і відскочило на лінію Бірзула—Хощевата, українська армія здобула богато набоїв і всякого військового майна, два — три українські полки одяглись в анґлійські мундури. Але становище української армії в той час було дуже тяжке: настали холода, сльота, теплого одягу і чобіт не було, а до того ще через брак ліків страшенно поширилась епідемія тифу. В той же час праве крило армії Шілінґа мало успіх проти більшої численно галицької армії. Скоїлось це через подвійну поведінку галицького командування, котре в решті решт дійшло до того, що не виконувало навіть наказів вищого командування, скриваючи про це в своїх донесеннях. Тут вже давала себе знать денікінська аґітація, яка використала антипольські настрої галицької армії і тяжке матеріяльне становище, в якому знаходилася вся українська армія. Врешті Денікін, обіцяючи Галичинам повернуть від Польщі Галичину, довів галицьке командування до чорної зради: таємно для всіх 5-того листопаду галицьким командуванням було підписано договір, по котрому вся галицька армія переходила до розпорядимости Денікіна. Командування наддніпрянської армії було раптовно поставлено перед доконаним фактом зради, причому по

прямому дроту було сказано; „Ми зараз связані договором, не маємо права робити пересувань, а тому покладайтесь лише на свої сили“.

Збіг всіх цих обставин остаточно поставив наддніпрянську українську армію в траґічне становище. Армія же Шілінґа продовжувала свій наступ, не дивлячись на те, що фронт Денікіна в головних напрямках проти большевиків захитався. 22-го листопаду частини армії Шілінґа після легких боїв заняли Проскурів. В той-же час большевицький контр-наступ розвився успішно, легко був збитий і прорваний сильно ростягнутий і ослаблений фронт, і через 1—1½ місяці большевики докотились майже до Чорного моря. Тепер кінець всієї денікінської операції ні у кого не викликає сумніву. Пролито богато людської крови, витрачені кольосальні кошти, а наслідок всього цього — анархія, руїна і торжество большевизма.

Осип Назарук.

Друга пекуча справа.

Слівце до всіх українських Посольств, Конзулятів і Місій за кордоном в справі українських полонених і вязнів.

Уважаю вказаним оттою дорогою звернутися до названих інституцій в справі наших мучеників у польських тюрмах і таборах — з двох причин:

1. На засіданнях Національної Ради у Відні інтерпелював я чотирі рази Презідію в тій справі (крім мене інтерпелювали й инші члени Ради) і все одержував відповідь: „Робиться“. Що саме робиться — невідомо.

2. В польських тюрмах і таборах мучаться не тільки Галичане, але й Наддніпрянці. Недавно полонили Поляки також Січових Стрільців (які вірно видержали при наддніпрянській армії до кінця) й, не вважаючи на те, що вони становили складову частину армії, з урядом якої Поляки в дружбі — запроторили їх також у табор в Ланцуті, чи Вадовичах. Таким чином ні одна українська інституція за кордоном, чи вона галицька, чи наддніпрянська, не має навіть найменшої покришки, щоб відмовитися від акції в тій справі і від докладного інформування своєї суспільности, що в тій справі досі зробилося вже.

Тимчасом цю справу так занедбано, що не тільки чужа опінія, але навіть Українці, живучі за кордоном, не знають, що саме твориться з нашими мучениками. Нехай кожний з читачів запитає себе й свого сусіда та знакомого, де і скілько таборів наших вязнів знаходиться в Польщі, скілько там наших вязнів убито буками й голодом, а скілько остало ще в живих, щоб завтра вмерти! Тоді кожний переконається, що ніхто з наших людей нічого докладно про це не знає. І як це він має інформувати чужинців, коли сам про це не має поняття? Але як він може мати про це поняття, коли наші публичні інституції за кордоном, які коштують міліони українській державі,

— не дали йому до рук ні одної книжки, ні одної брошури про це! За цілий рік!

А тимчасом сидять у тюрмах десятки тисяч невинних українських жінок і мужчин, мориться їх голодом так, що вони — як оповідають наочні свідки, не виключаючи чужинців — з гноївок вишукують останки лушпинок! Притім щодня побивають безборонних, ломлять їм руки, ноги й хребти, сіллю натирають рани і сіль напихають в уста (гляди про це, на примір, „Kurjer Lwowski“ з 22. січня 1920 р.) — словом — пекло мук над невинним народом. Про ці страшні відносини писали вже з обуренням навіть польські писменники (як приміром Серошевський), вносили в варшавськім соймі інтерпеляції польські й жидівські посли, підчеркували, що просто не годиться так мучити людей, писали про ті муки українського народу навіть польські публіцисти, які ніколи не відзначалися любовою до українського народа.

Одна є тільки катеґорія людей, яка не зробила нічого в справі полекші долі наших мучеників, хоч якраз та катеґорія людей живе собі спокійно коштом українського народа за кордоном — і як живе! До цеї пори не видала та катеґорія людей ні одної книжки про цю справу, хоч уже рік і три місяці минають від часу, як перші наші полонені попали в руки Поляків!

І про все те, хоч маємо масу наочних свідків тих людий, які повтікали, нема досі ні одної книжки, ні одної брошури! Хоч за кордоном маємо десятки наших посольств, консулятів і місій! Хоч вони розпоряжають міліонами й видають вільні публікації! А не спромоглися зібрати й оповістити навіть голосів польської преси, про цю справу, преси, яку можна зібрати в кожній більшій каварні кождого більшого міста Европи!

Дикі племена Індіян і середньо-африканських Неґрів дійшли вже давно до такого почуття обовязку, що кождий їх член уважає своїм обовязком, ужити всіх способів, щоб освободити войовників свого племени, що попали в полон — і то освободити, заки настане перша місячна повня. А у нас за 15 місяців не зроблено нічого, щоб порушити опінію свою ні чужу! З краю приходять вісти, що полонені й вязні, яким удалося втечи — говорять, що стрілятимуть колись на місці всяких українських „представників“, хоч настане мир.

Атже матеріяли до опублікования є, гроші є, папір є, людей (стійних урядовців) цілі юрби — чому-ж досі не опубліковано польських надужить? Чи-ж можна дивуватися, що підіймаються всякі найважніші підозріння?

Голоси преси, які в цій справі були, це проминаюча річ. Треба книжками, брошурами й плякатами (особливо плякатами з коротко зібраними цифрами й фактами) повідомити світ, що діється на нашій землі. Байкою є, що це до нічого не допровадить! Бо сьогодня навіть наймогутніші кабінети числяться з публичною опінією. І чим культурніша країна, тим більше з опінією числяться.

Як не булоб, а українська суспільність має право довідатися від своїх інституцій, що вони досі в тій справі зробили, чого не зробили і чому не зробили.

В тій справі говорив я з послом Західньої України у Відні паном Сінґалевичем і питав його, чому матеріяли, пересилані диктатурою з Камінця літаками, доси неопубліковані. Він заявив мені, що на ту ціль видав около 30 тисяч корон — але люде гроші забрали, а матеріялів або не обробили, або так неграмотно обробили, що годі їх було дати до друку...

Це оправдання може оправдати два-три місячне припізнення, але не таке, яке в дійсности є! Уважаю своїм обовязком публично завізвати всі посольства, щоб оповістили імена тих, які побравши платню, не виконали праці, до якої з'обовязалися і не оправдалися хоробою або т. п. Цього злочину не сміємо перепустити без напятнування. Взагалі таке безкарне поповнювання злочинів занедбання було головною причиною розвалу обох українських держав.

Справу цю мають обовязок припильнувати ті, що були в польськім полоні. Це в першій мірі їх обовязок супроти своїх погибших товаришів, як також супроти української держави. Це їх обовязок чести! Инакше при змінених обставинах ми ще можемо бути свідками „лінчів" — на наших невинних людях, доконуваних нашими-ж людьми. Бо не треба забувати, що не всі посольства, консульства й місії мали відповідні матеріяли й гроші. А тимчасом ненависть безоглядно звертається проти всіх.

Для того бувші полонені повинні негайно утворити комітет, який повинен розслідити цю справу і безпощадно оповістити імена тих, яким передано або доставлено відповідні матеріяли. А всі наші інституції за кордоном повинні оповістити звіт зі своєї акції в тій справі, бодай тої слабої акції, яку тут і там кілька совісних одиниць виконало. Нехай бодай на них не паде проклін і ненависть сем'ї кожного замученого.

Осип Назарук
член Національної Ради Західньої України.

Остап Грицай.

Невольник

(Із циклю: „Казки про людину").

Сказав Невольник до Пана:

— Я забажав сьогодні прийти перед лице твоє, щоб сказати тобі, що жду мойого освободження. Знай, що від нині хочу жити на волі.

А Пан відказав:

— Станеться, як бажаєш. Сьогодні освобожу тебе. Буде отворена на розстай вязниця твоя, повелю роскувати кайдани твої, накажу для тебе святочну шату і їжу — і вийдеш на світ. Підеш, куди схочеш, бо ніяка сторожа не буде сьогодні з тобою. І будеш робити,

що схочеш, бо руки і ноги твої вільні, а слуг моїх коло тебе не буде.... Та, звертаючися тут до свойого Дорадника, Пан спитав:

— Личить так вчинити нам, друже мій?

А Дорадник сказав:

— Правду кажеш; так пристало воно твойму достоїнству вчинити. Невольник отсей сьогодні буде вільний. Але чи не добре було би одсвяткувати той день свободи його — гостиною у твойому покою? Бо слід йому за те, що більше як десять літ карався він у тебе і трудився у поті чола свойого, бути хоч один одинокий день вільним гостем твоїм. Адже коли він буде увільнений і покине наш палац, не будеш більше бачити його.

А Пан сказав на те:

— Нехай станеться по раді твоїй.

І мовив Пан до Невольника:

— Так ти сьогодні — мій гість, і я звелю слугам моїм чинити волю твою. А як зайде сонце і згасне день, прошу тебе прийди перед лице моє і сядь зі мною до стола мойого.

І схилився Невольник до ніг Пана і устами доторкнувся краю шат його.

А Дорадник сказав, поглянувши погідно на Пана:

— І може ввечері що розповіси про те, як радувався ти отсим першим днем свободи твоеї...

А коли Невольник розкований полишив отворену на розстай вязницю свою, в якій був від хлопячих літ, завели його панові слуги у ясну в день комнату, переодягли після пахучої купілі в легхі і білі шати, підвели до стола, заставленого пишною їжою, і промовили:

— Скажи, що ще втішило би душу твою, і станеться по волі твоїй.

А молодий Невольник мовив на те:

— Так я молю вас, слуги добрі, скажіть мені, в якому з покоїв того палацу є найбільше соняшного світла і з якої найкраще видно небо? Ніколи я ще вільним не бачив ні сонця, ні неба, тільки все під оком сторожі та пригноблений важкою роботою. То й заведіть мене у цей покій, а сонце дуже врадує душу мені.

А слуги відповили:

— Як що сонце та небо радість твоя — то чого нам тебе вести до покою? Підкріпи тіло твоє їжою і напитком, а потім ми вкажемо тобі дорогу за місто у поле. Адже ти сьогодні вільний і вільно тобі йти, куди забажаєш, тільки як сонце зайде і згасне день, маєш вертати до палацу на гостину до Пана.

І став Невольник брати з їди, що йому зготовлено.

А коли наситився і одпочив, слуги вивели його з палацу і вказали дорогу за місто у поле, кажучи:

— До вечера є в тебе, друже, часу доволі, а твій шлях веде найкращим полем Пана до найстаршого лісу нашої країни. А як що перейдеш ліс, побачиш гірські верхи, яких ще не бачило твоє око, — як що вийдеш на ті верховини, то станеш проти самого сонця.

Так поспішай щасливо, а цей малий кіш з їжою нехай тобі буде одиноким тягарем в дорозі.

І слуги випровадили його, і в дорогу пішов Невольник.

Та коли ще дерева тільки стали кидати вечірні тіни, а вікна панового палацу зачервоніли жаром вечірнього сонця, біла постать визволеного Невольника майнула у брамі. І вийшли йому слуги Пана на зустріч і, взявши з рух його кошик, який не був ні трохи легший, як передтим спитали зчудовані:

— Чому отсе так рано ти повернув: сонце ще не зайшло, день ще не згас, — чого же ти поспішав так? Адже сьогодні вільно було тобі радуватися сонцем і небом — друже?

А Невольник не одвітив їм на те, тільки мовив скорбно:

— Ведіть мене до Пана.

І привели здивовані слуги того Невольника перед Пана, поклонилися Володареві і промовили:

— Отсе, Пане всесильний, приказав ти нам вивести його сьогодні з вязниці і, розкувавши його, святочно прибрати і посадити до трапези твоєї та чинити волю його. А коли він забажав урадувати душу світом сонця і неба, то ми вказали йому дорогу у найкращий з твоїх ланів біля лісу і гір, дали йому їжу і веліли вертати аж над вечір, так як ти приказав. Та глянь — він не ткнувся їжі, вертає ще завидна і проситься перед лице твоє.

Тут Пан сказав:

— Нехай приступить.

І приступив Невольник до Пана і устами доторкнувся краю шат його.

А Пан, піднісши його, дружньо спитав:

— Чому же не чинив ти по слову мойому? Я бажав, щоб ти вільною людиною оглядав світ до вечора і аж увечірі, повен радости волею твоєю, явився гостем на бенкеті моїм. А ти?

А Невольник відповів:

— Вислухай мене, але тільки ти і Дорадник твій.

І по наказу Пана слуги відійшли.

А Невольник тоді сказав:

— Я просив тебе, вислухати мене, але що мені тепер сказати тобі, Пане мій? Бо я і сам гаразд не знаю, як назвати те, що я тобі сказати мушу: чи скаргою, чи мольбою, чи благословенням, чи прокльоном... Не знаю, Пане мій... Одно тільки знаю: що смутною стала душа моя у тому першому дні радости моєї...

А Дорадник Пана спитав тут Невольника з увагою:

— Смутною? Колиж той сум обхопив душу твою?

Відказав Невольник:

— І того не знаю, старче достойний... Але я порозумів славу, яку має твоя мудрість у народа, згадавши слова твої, з якими ти мене випровадив рано, щоб сказав я тобі ввечірі, як радувався я моїм першим вільним днем. Справді всим мене обрадовано нині: свободою, шатами, трапезою, слугами і виглядом цвітучих весною про-

сторів ген там за містом, на левадах, близ лісу і блакитних верхів... Все те, за чим тужила, чого не мала душа моя стільки років — стануло несподівано зеленим світом переді мною. Все, все, що хиба тільки снилося мені протягом тих довгих часів серед невмолимих мурів моєї неволі, було сьогодні моє... Бо ти, Пане, знаєш гаразд, яке було те життя мое у тебе досі... Якими високими мурами обведена та площа, на якій я працював. Як рідко туди заглядає сонце, і яке скупе те світло, що воно туди шле... Як богато там гострого каміння і піску, а як мало зелені... І знаєш ти, які чуйні були очі і вуха тої сторожі, яка все була зі мною... О — вірь мені, я нераз гіркими словами проклинав батьків моїх, провини яких кинули мене молодого — твоїй могутності в жертву, — і чи раз весною, коли сонце і на мій невольницький лан клалося дрібними промінячками, я ніби схилений при роботі, аби ніхто не помітив, — витав їх цілунками і благословляв їх і мовчки плакав над ними, як над малими братами... А нині, нині, Пане мій, замість того, щоб витягнути руки до сонця і потонути в світлі його, як пташок, я утік. Утік я перед волею моєю і радістю і щастям моїм... Без краю зхвильований став я, Пане мій...

— Зхвильований ти став? Спитав тут з глибин недовіря Пан.

А Невольник відказав:

— Болюче, жорстоко стривожений, Володарю... Усе там — на вільному світі бентежило мене: і ясність дня, і зелінь левад, і велич ліса, і верховини гір, і безкрай неба... Я не в силі був дивитися на це, моє око не змогло обійняти нічого: все було безкрає і у всьому я потопав. Безкрайня була ясність дня, і безкрайня зелінь поля, і краю не мали ні ліс, ні левади, ні гори, ні небо... І хоч повітря там було свіже мов холодна вода, то воно мене душило тяжче, ніж дух казарми, бо як дихати моїй притомленій груді таким безконечним морем? І негайно почув я себе серед того вільного світа там за містом таким безпомічним мов травинка або відірваний з дерева листочок, і здавалося мені, що перший подих вітру, що займе мене, понесе мене за собою у безкрайню далечінь. . І я жахнувся перед могутнім лісом, і велетенськими верховинами, і перед яскраво палаючим сонцем, і трівога як смерть обгорнула мене, коли подумав, що так воно буде все: що всі ті поля, і той ліс, і гори, і сонце, і небо будуть такі безконечні силою своєю, і ти все будеш їх володарем і такий могутній, як вони, бо-ж як край той широкий — все цвіте і видає плоди для тебе... А я? Де-ж у мене зневоленого така сила, що з нею став би я проти того твойого вільного світу і зміг би я дати радість дальнішому життю мойому? І отсе плутаючися що кроку, мов закований, став я з невгомним ляком в серці вертати до палацу...

— До палацу став ти вертати, до Пана, на бенкет? — спитав тут Дорадник, глибоко дивлячися на Невольника, а той кликнув:

— О старче премудрий, — ти швидко питаєш! Ні — не до палацу вертав я, не до Пана, не на бенкет, бо палац, і Пан, і бенкет так би зхвилювали мене як і небо, і ліс, і верховіття... А до вязниці.

хотів я вернути, у кайдани, до тяжкої праці, під сторожу... Заправду, кажу тобі, Пане мій: вели зняти з мене отсі вільні шати білі, бо не личить радісний їх колір горю мойому...

І тут Невольник замовк.

І тихо стало у сяючім золотом пановім покою. Так тихо, начеб ті стіни з мертвого мармуру почули слова Невольника і думали над тим, що йому тепера сказати.

І Пан мовчав довго. Аж який час після бесіди Невольника він підвівся на престольному місці свойому і сказав:

— Невеселою стала душа моя після твоєї сповіді, молодче... Щож мені тобі одвітити? Яким володарським наказом маю твій жах перемінити на блаженний спокій, твій сум на солодку радість, а горе твойого життя на щастя? Я-ж сповнив сьогодні все, чого ти бажав. Чиж не вільний ти, чи не запрошений вільним гостем до мойого стола?...

І тут Пан замовк, а на чолі його нависли хмари.

І тихо стало опять у сяючім золотом покою, так тихо, начеб і мертві коринтійські колюмни, що підпирали могутню стелю престольного покою, почули слова Пана і думали над тим, що одвітити Невольникові.

І звернувся Пан до Дорадника свойого і з глибин болючого сумніву у душі своїй запитав:

— Скажи за богів несмертельних, як зробити щасливим Невольника цього?

А тоді учитель Володаря і його народа промовив:

— Усмири твою душу, Пане мій, бо нема в тебе ніякої вини проти цього Невольника. А є вона в батьків його за те, що поневолені вони з діда — прадіда. Заправду, кажу тобі, Володарю мій, — що темрявою осліплені є душі поневолених, і добре булоби отворити всі вязниці і тюрми і розкувати всіх закованих і увільнити всіх невольників, — щоб не було більше от тих нещасних, які в кайданах тужать за волею, а на волі — за кайданами... Бо привабна є воля, наче вигляд стрункого човна на мережаній хвилі синього моря у ясний день... О хтож би з нас не почував в собі сили відбити з тим човном від берега і з легкістю кермувати ним і линути безкрайній далечі на зустріч — чи не так, Юначе?...

І Учитель говорив далі:

— А проте — які несподівані труднощі готує нам той ясний день, і легкий на око човен, і привабні хвилі моря! Бо воля — це не хід лебедя по спокійному морі, не льот жайворонка у безмежній блакиті, не подих вітру по широкому полю, а — керма. Важка, небезпечна, глибоко відповідальна керма. Кермувати мусить вчитися той, хто хоче вільним бути і таким себе почувати... Мусить він на кождім кроці дивитися на небезпеки глибин і небезпеки вершин і мусить думати про тайни тої далечини, яка ясніє ген на обрію привабної блакиті, і треба йому журитися силою тої бурі, що може захопити його човна і понести на скелі... Вірь мені, мій сину, що иноді рік оков

не стомить людини так, як одна година волі, що заставляє нас журитися і рішати про себе... А в тім — чи не зазнав ти сьогодні сам тягару тої відвічальности за себе? Правда — ти почував, що ноги твої були мов сплутані, хоч ніяких кайданів на тобі не було?...

І сказав Учитель оттут у мудрості своїй;

— Заправду кажу тобі — не судьба вщасливлює людину волею або кайданами, ні боги, ні володарі не в силі з вільного зробити невольника, а з раба вільної, щасливої людини.... Дух — от це джерело його волі або довічних кайданів. Так, дух — той одинокий володар, який безперестанним трудом і журбою визволює чоловіка, і покоління його, і цілі народи. Спитай Володаря, — він з глибин свойого життя богато обявить тобі... про те. А коли вернеш до своїх земляків, то скажи їм, щоб вони за волю боролися не тільки з тим ворогом, який з оружжям в руці нападе на ваш край, а передусім з тими кайданами, що їм готовить темрява їх душ... І скажи їм, щоб вони не слухали тільки того, що про волю говорять невольники в тюрмі, і співаки по трапезах, і віщуни снів та знаків небесних, а нехай послухають, як говорять про волю ті, що стали побідниками неволі життя. Чому побідниками вони — спитаєш? Тому отже, що боролися вони і борються постійно і жагучо з трудами, небезпеками і журбою свободи...

І ось тут старець умовк. А Пан дружно всміхнений назвав Невольника по імени, узяв його за руку і обіч свойого Учителя повів ласкаво у пирову комнату.

Бо на коринтійських стовпах уже вгасали поволі рожеві сяйва западаючого сонця, і наставав час Панової гостини.

Відень, в маю 1918.

Концерти Української Республіканської Капелі в Льондоні.

(Від власного кореспондента.)

Не меншим успіхом як в Чехії, Відні, Швайцарії, Франції, Голяндії, — увінчались виступи Української Республіканської Капелі і в Льондоні. Вже два перші концерти 3. і 6. лютого в Queens Hall принесли побіду і тріюмф українській пісні. Українська пісня потрафила і цих прославленних, холодних, спокійних Анґлійців випровадити з рівноваги, — і оплескам захоплення і ентузіязму не було кінця. Один з членів української місії висловився, що досі анґлійська преса, мимо благань і просьб, не хотіла поміщувати і найдрібнішої за мітки про Україну. Та вже по першому концерті появились в 17-ьох анґлійських ґазетах більші або менші критичні огляди, в яких не тільки прославляють хор, діріґента Кошиця і українську пісню і культуру, але торкаються подекуди і політичних питань в прихильному до нас тоні. Між иньшим огляди такі помістили найбільш поширені і впливові ґазети такі як: „The Times“, „The Daily Telegraph“, „Morning Post“, „Daily Herald“ і т. д. Деякі ще трошки баламутно представ-

ляють собі ріжницю між Українцями і Москалями, бо мішає їм поняття про Росію, як імперію, але перший пролом вже зроблений.

Велике значіння мав спів Української Республіканської Капели в „Christ Church“ на молебні за спасення України. Священник T. Hunter Boyd виголосив там в церкві промову, в якій представив історію і культуру України і її боротьбу за самостійність. Після цього запрошено Капелю на чай, де промовляли священник Маєр, священник Бойд, а відповідав ц. Кошиць. Капеляни дістали на память кожен євангеліє Матея на анґлійській і українській мові. — З великим успіхом пройшов концерт 9. лютого в Queens Hall разом з „Еритійським Симфон. Орхестром“ на користь пострадавших у війні (присутні були члени королівської родини), — і концерт в „Westminster Hall“ 10. лютого для „З'їзду жіночої інтернаціональної ліґи“ на запросини маркізи Абердін. Маркіза Абердін (жінка б. вицекороля Індії) привітала хор теплою промовою. „Сини України, нової молодої держави приїхали в гості до своєї бабусі“ — говорила вона і побажала щастя і розвитку Українській Народній Республіці.

Дальші концерти: 13. лютого в Queens Hall, 15. лютого для „Sunday League“, 18. лютого в льондонському універсітеті для професорів і студентів. В пляні і підготовці: концерт в одній з найбільших саль світа (на 10.000 людей), Albert Hall, — для „Народнього Універсітету“, для робітників, для сліпих і т. д.

Льондон, 11. лютого.

М. Багриновський.

З приводу листа д. Винниченка.

Лист д. Винниченка в числі 3 часописи „Боротьба“ (20. січня 1920. р.) викликає сумне почуття. І сумно не те, що шановний і видатний письменник зрадив свої попередні погляди і перекинувся до иншого табору діячів, а сумно те, що наша молода українська соціял-демократія втратила одного з своїх провідників, бо хоть д. Винниченко може і буде заявляти і далі про свій марксизм, але, вибачте, з його листом ніяк не звяжеш матеріялістичного розуміння історії. І дійсно, для марксизма аксіомою вважається, що в сучасний мент нового розбрату і розвалу капіталістичного устрою не може бути і мови про істнування готового ґрунту для останньої „рішучої і гострої боротьби з буржуазним ладом“ і до переходу в иншу вищу форму орґанізації життя.

В факті несподіваної зміни поглядів доводиться бачити наслідок тої отрути, яку дає кабінетність, одірвання від реального практичного життя. Ще Гейне давно вже, згадуючи академічний кабінетний склад парляменга і його ролю, закінчив з сумом . . . Vaterland, du bist verloren.

Ці слова глубоко правдиві і знов стверджуються на прикладі з д. Винниченком, який після річного перебування за кордоном і об-

міркування в стінах свого кабінету своєї попередньої праці, прийшов до нового висновку. Колиб цей висновок торкався якогось теоретичного принціпового питання — можно булоб сподіватись, що віддаленність від бурхливого моря українського життя тільки сприяючий вплив зробить на чистоту і правильність льоґічного шляху думок автора.

Але на жаль, в імперативі, який висовує д. Винниченко, ми бачимо зовсім не розробку теоретичного питання, а надання, засвоювання життю України того, що можно бачити не по той і цей бік Дніпра, а лише в уквітчаних пишною фантазією кабінетних малюнках письменника.

Що пише д. Винниченко?

Він доходить до висновка, що кращою формою державности для України є „форма радянської влади" — большевизм. Як засада в його силльоґізмові значиться—і це підкреслюється — що в „кожній країні, де відбувається гострий процес революції, форми радянської влади необхідні," і що коли революція розівється і дійде до рішучої отвертої і гострої боротьби з істнуючим буржуазним ладом — вона необхідно прийде до большевизму.

Тут я хотів би спитати шановного письменника, на яких саме фактах він базується, коли на Україні бачить цю останню, рішучу боротьбу з буржуазним ладом?

Треба буди великим фантастом, щоб боротьбу проти ріжних чужоземних завойовників і грабіжників змішувати з „рішучою боротьбою з буржуазним ладом". Треба цілком не розуміти не тільки істоти нашого селянського народу, який є масою з дрібнобуржуазною психікою, але не знати його життя на протязі всього минулого року, не знати, що він жене від себе в однаковій мірі і Денікіна і большевиків, — як імперіялістів, що приходять до його з методами насильства, не знати того, що український народ прагне до стримання у себе власности на землю і спокою зо всім тим, що ґарантує можливість використувати це право власности на землю. Чудно тут розмовляти про якийсь гострий процес революції, коли це просто самозабезпечення і самоохорона од навали зовні.

Ще більш чудно цю боротьбу українського народу тлумачити як рішучу останню боротьбу з буржуазним ладом, — бо буржуазний лад, як форма певної орґанізації господарського життя, не кладе в сучасний мент того тягару на українське робітництво і селянство, який дає стимул революційности. А коли нема цього стимула, коли нема явищ загостреної клясової боротьби, коли 90% українського народу не веде клясової боротьби, а лише жене всіх, хто перешкоджає йому володіти і користуватись землю, то при цих умовах треба дійсно вірити в якусь перманентність революції, щоб бачити в цей час на Україні „поглиблення революції" в розумінню рішучої або останньої боротьби з буржуазним ладом.

Слід зупинитись тут ще на одній „дрібниці". В своїй орієнтації на Совітську Росію д. Винниченко каже, що вона нам давала змогу

створити і затвердити нашу державність. Факти плачуть од такого припущення. Ця думка, після всіх відомостей з України, резолюцій і деклярацій большевиків — штовхає нас власно кажучи навіть не на федерацію з Московщиною, а horribile dictu на автономію, бо як инакше кваліфікувати державний устрій України, яка в головних рисах свого життя підлягатиме Росії (єдині фінанси, армія, шляхи, пошта. Див. резолюцію У. К. Р. К. П., заяву Затонського і инш.).

Ганебними негідними ми завжді вважали погляди „малоросів“ на злуку і підлеглість України Московщині. Щож, виявляється, що les extremités se touchent і що врешті не така вже ріжниця між нашими занадто лівими і правими.

Ф. Матушевський.

Матеріяльні сили України.

Вороги України, як самостійної держави, намагаються переконати всіх, що культурний і фінансово-економічний звязок України з Московщиною остільно великий і орґанічно нерозривний, що Україна не зможе істнувати окремо від Московщини. З другого боку теж саме твердять Поляки, що заявляють свої претензії на західну частину України.

Ці твердження здаються резонними тілько через те, що суспільство рішуче нічого не знає, що воно таке Україна і які вона має духові і матеріяльні ресурси.

Питання про культурно — інтелектуальний звязок України з Польщею й Москвою треба власне виключити із сфері політики. Але зважаючи на те, що його уперто висовують з обох боків, ми вважаємо потрібним попередить, що розміри і степінь цього звязку занадто прибільшують. Він захоплює тільки дуже тонкий шар міської буржуазії, урядовців і особ свобідних професій. Цей шар складається із Московців, Поляків, Жидив і невеликої кількости денаціоналізованної інтеліґенції з походження української. Щож до народа, тоб-то до 96 % населення України, то про інтелектуально-культурний звязок його з Московщиною й Польщею навіть мови не може бути. Український народ, як більш культурний і талановитий, з'умів оборонити своє національне „я“, не вважаючи на многовікове польсько-московське рабство і намагання з одного боку помосковити його, а з другого спольщити.

По цих увагах звертаємося до фінансово-економічного звязку України з Московщиною. Мова цифр найбільше переконуюча і красномовна.

Україна, як що в межі її ввести всю територію, на якій український народ живе поспільною масою від 55 % до 97 % загального населення, займає площу більш як 700 тисяч кв. кілометрів з населенням 45 міл. душ. Отже розміри території і кількість населення України

такі великі, що зарахувати її до т. зв. „малих націй“, або до „дрібних держав“, видимо, не можна.

Що до матеріяльних багацтв України, з то з цього боку вона являється мало не виїмковим, ідеальним зразком країни, яка має все потрібне для свого розвитку. Хліб, цукор, сіль, камяне вугілля, залізна руда, нафта, торф, ліс, надзвичайно багатий запас розмаїтих глин, — ось головніше багацтво Україні.

Маючи думку подати згодом окремий нарис перечисленних багацтв України, ми на цей раз спинимося на тому, що можна вважати за головний результат всіх окремих складників — на бюджеті України. Маючи статистичні данні тільки що до російської України, ми будемо освітлювати бюджет України тільки в цих рямцях.

Територія російської України складала тільки 3% загальноімперської території і 11, 4% европейської Росії.

Участь же України в загальнодержавному бюджеті прибутків Росії в останні роки перед війною (1913—1914) доходила до 700 міл. рублів, що складало 22% **всіх державних прибутків**. За тіж самі роки держава витрачала на Україну тілько 360—380 міл. руб., себ-то біля 12% **загальнодержавного бюджету**; решта-ж — 10% себ-то поверх 300 міл. руб. абож 44% прибутків з України що року витрачалася на загальнодержавні потреби, на розвиток промисловости в Московщині і на покриття дефицітів.

Далі, активний торговий баланс — це одна з найголовніших умов самостійного існування держави. Україна цілком задовольняє цій умові. Стежучи за результатами зовнішньої торгівлі України, ми бачимо, що Україна завжди мала активний торговий баланс. За останні роки перед війною пересічний вивіз товарів з України, головним чином через західну границю, виносив майже 700 міл. руб. на рік, а ввіз — 500 міл. руб. Таким чином, активність торговельного балансу України складала 27% вартости загального вивозу.

Ці два факти: перше, — великий розмір участи України в державному бюджеті бувшої Росії, а по-друге, — постійна активність торговельного балансу і розмір його — треба вважати за міцну основу для самостійного економічного і державного життя України. В той же час ці два факти з'являються найкращими і найсильнішими аргументами потреби добиватися для України незалежного існування.

Супротивники України звичайно посилаються на малий розвиток промисловости на Україні і на те, що активність торговельного балансу її трималася на надмірнім вивозі сирівцю. Так, це правда. В фінансово-економічній політиці Росії що до України було багато свідомо і несвідомо робленого зла. Як би правительство Росії так жорстоко і так нерозумно не визискувало Україну і обертало вагу бюджету і активність її торговельного балансу на задоволення потреб України, на розвиток її власних продукційних сил, то Україна була би найбагатішою країною в світі і в ній напевне не прокинулись би з такою бурхливою нездержливою силою теперішні сепаратистичні стремління.

Для ілюстрації фінансово-економічної експльоатації України досить зазначити, що Україна, беручи участь в загальнодержавному бюджеті сумою в 700 міл. руб. що-року і що-року вивозючи на 700 міл. руб. ріжних продуктів, не мала й жадного значного самостійного банку, бо всі банки навмисно зосереджено було в Москві й Петербурзі. Мало того. Україні, матері кооперативного руху в Росії, правительство не давало дозволу закласти центральний кооперативний банк.

А ось ще факт. З ґарантованих державою процентових паперів на 3 міліярди руб. (в 1916 р.) — 67% паперів припадало на Москву й Петербург, а на Україну — тільки 5—6%.

Отже Україна не може дозволити Московщині, в якому-б виді остання не відродилася, далі так визискувати себе. Єдиною і найпевнішою ґарантією від дальшого визиску треба вважати тільки повну незалежність, повну суверенність України. Бо не може ж велика й багата країна, не може чисельний народ бути й надалі рабом і служити погноєм для розцвіту чужої державности і чужої культури, — то московської, то польської. Він хоче і повинен жити поперед всього для себе самого. І в цьому бажанні його ніхто не має права йому відмовити, бо ж бажання натуральне і законне.

Червень, Атени.

*

Стаття покійного голови Української Місії в Атенах Ф. П. Матушевського була виготовлена для грецької преси. Передруковуємо її як інтересний матеріял для наших місій.

Камянець.

(Від власного кореспондента.)

З початку про те, що Вас там на чужині найбільше турбує — про наші відносини до большевиків, до Поляків, до Румун.

Зараз можна вже сміливо сказати, що большевики нічому не навчились під час остатнього перебування на Україні. Всі спроби наших лівих соціялістів москвофільського напрямку прийти до згоди з большевистією поки що закінчились фіаском. Ще під час останнього наступу добровольної армії на Камянець через Проскурів від'їхало скілька представників лівих партій для пертрактації з большевиками. Зараз ми маємо деякі відомости про їх сумну долю: вони інтерновані і вивезені до Москви. З листа голови уряду Мазепи до посла Мацієвіча Вам відомо мабуть вже, що в Житомирі були арештовані большевиками Ткаченко і Мазуренко — найбільш гарні побірники згоди з большевиками.

На инші спроби лівих москвофілів порозуміння з ними — большевики або не давала зовсім згоди, або відповідали цілком неґативно. Невідомо, куди згинула і остання делеґація, що виїхала для переговорів в Бердичів. Невелике полекшення, в порівнанню з часами панування добровольців, мають наші робітники культури. Але не всі. Большевики дозволяють виходити в Києві тільки найслабійшій інтелектуально українській москвофільській пресі. Тільки культурна по-

мірковована соціялістична преса мовчить ізза свого різко самостійницького напрямку. Взагалі, всякий прояв національної окремішности в політичнім смислі карається у большевиків смертною карою або тюрмою.

Вся Україна зараз в вогні протибольшевицького повстання. Гальмує дуже його успіх брак амуніції, одіжі і всілякі хороби. Селяне з нечуваною досі жорстокістю розправляються з большевиками. Але ще з більшою ненавистю катують вони своїх зрадників, що перейшли до большевиків. Під Винницею напр. до большевиків перейшла частина Галичан з відділу отамана Микитки. Селяне улаштовують на них форменне польованя. Так само розправляються і галицькі большевики з повстанцями.

По всій Україні орґанізуються нові протибольшевицькі загони. Недавно відбувся в Камянці численний з'їзд отаманів окремих загонів. На тому з'їзді обмірковувався плян консолідації всіх повстанчеських загонів, допомоги їм зброєю і одіжю. Ухвалено між иншим, просити головного Отамана Петлюру, негайно повернутись на Україну — це спільне бажання всіх повстанців. Чутки про те, що акт 2. грудня підірвав популярність головного Отамана в народі, не відповідають дійсности. У нас ніхто великого значіння цьому актові не надає. Гай Петлюра власне мало має відношення до того акту. Зараз наступає момент, коли Польща буде більш потрібувати допомоги українського народу, ніж навпаки. Принаймі Румунія вже цілком урозуміла, яку кольосальну помилку зробила вона, вагаючись з допомогою Україні. До нас доходять чутки з цілком певних джерел, що в найближчому часі українські повстанці зможуть получити допомогу від Румунії. Справа з польською допомогою ще й досі стоїть неясно. У Варшаві орґанізувалась нова військова українська місія на чолі з старим ґенералом від артилерії Зелінським. Її завдання — орґанізовувати українську армію з полонених та інтернованих в Польщі українських старшин і вояків. Досі вона дещо вже зробила: принаймі добилась послати для ланцутського табору на скілька тисяч чоловік одежі та чобіт. Але робота йде надзвичайно туго. Поляки, видимо увесь час, оглядаються то на своїх союзників, то на большевиків.

Недавно тимчасовий головний Отаман Омелянович-Павленко прохав у Поляків негайної допомоги зброєю та одежою. В відповідь Поляки післали своїх делеґатів до Варшави. Але результатів ще й досі немає. Можливо, що й Поляки скоро прийдуть до розуму, як Румуни вже приходять. Але це мабуть буде тоді, коли їх большевики добре поколошкають. Відділ, між иншим, самого Отамана Павленка має до 40.000 чоловік.

В Кам'янці у нас життя пригноблене. Завдяки неумілим розпорядженням польської влади росте дорожнеча. Наші люде всіми способами тікають „до своїх" — за межі польської окупації. Зараз маємо примусовий курс корони в 8 карб.; тоді як біржева ціна її 5 карб. Великий попит є на гривні. Українська гривня дуже піднялась в ціні. За 1 карб. гривнями дають $3\frac{1}{2}$ карб. звичайних 250-ти

рубльових. 1000 карб. гетьманських розцінюються в 1700—1800 карб. 250 рублевих або „лопаток“. 100 карб. „богданівок“ по 130 карб. звичайних. Селяне з особливою повагою ставляться до гривень.

Мала початись наука в ґімназіях — мужській і жіночій.

Перед приходом добровольців дуже підняли були голови місцеві чорносотенці на чолі з архієрейом Піменом: готовили образи для зустрічі, орґанізовували хори спеціяльні для патріотичних маніфестацій. Прихід Поляків мало змінив їх настрій. Архієрей Пімен, з котрим поцеремонилась в свій час українська влада, зараз положив епітемію і навіть заборонив правити службу Божу Українцям-священикам. Так заборонено служити дуже відомому у нас ученому археольоґу, професору Богословія при Універсітеті, протоірею Сіцінському, священнику Крамаренкові. Протоірей Сіцінський це один із найстарших свідомих Українців на Поділлю, що разом з другим громадським діячом д-ром Солухою заснували першу українську громаду в Кам'янці, з котрої потім вийшло багато громадських діячів, учених і письменників.

Потроху очухуємось від тифів: епідемія їх значно спадає принаймі в Кам'янці. Хоч лікарі і кажуть, що це через те мабуть, що майже всі вже переслабували. Ліків, як не мали раніш, так і зараз біг має. Хоч через Польшу провід цілком вільний. І можливо було би доставати скілько завгодно. З голими руками сидить і наш Червоний Хрест, та инші медичні орґанізації. Сподівались присилки хоч дезінфіціруючих. Але й цього не має. Зараз Червоний Хрест має відїхати до Винниці. Може хоч у большевиків дістане те, чого ні за які гроші не міг дістати із закордону від ріжних наших місій та комісій.

Н. К.

Лист з Америки.

(Від власного кореспондента).

Америка завжди притягувала очи всіх, хто мав нещастя пробувати в лабетах російських. Казкова країна: країна богацтва й ... свободи. Про цю свободу ходили цілі леґенди. Де-кому навіть щастило що й до „богацтва.“ Дійсно, Америка країна свободи. Вірувати кожному в певні приписи не наказувалося. Американці — політично вихована нація й вони забезпечили за кожним громадянном певну суму прав, як і певну суму обовязків. Вони витворили таку систему державности, яка нікого не тиснула, не нишила ні переслідувала, й тому така міцна відданість Америці з боку всіх натуралізованих і ненатуралізованих чужинців. Цю відданість бачила Америка за часи світової війни; з другого боку, вона була блискучим виправданням тої політики державної терпимости, яку переводили протягом століття американські державні діячі.

Америка — типова країна еволюційного розвитку. Самі її ґеоґрафічні кордони становлять межі войовничій політиці. Американець

не мечем, а доляром завойовував на світовому ринкові (в ширшому значінню цього слова) своє положення, а також тою удосконаленою системою інтензифікації праці, яка витворилася в новому світі.

Промисловість там осягла надзвичайних розмірів так в сфері фабричної, як і хліборобської продукції. Вона хутко переступила звичайні межі капіталістичної господарки й витворила зовсім нові її форми. Велика майже знищила середню й дрібну продукції, але в її нетрах відбувався процес дальнішої концентрації капіталів, і то не в руках лише великих предприємств, а — що найголовніше — в руках окремих великих предприємців. Не тільки в руках трестів, картелей, синдикатів, але й — Рокфелерів, Морґанів, Віндельбіндів і инших некоронованих „королів . . .“

Це не могло не відбитися на провадженні загальної політики в Америці. Голос міліярдерів, цих „королів промисловости“, стає чим раз дужчим. Голос великого капіталу, взагалі, робиться рішаючим чинником. Без пересади можна сказати, що не тільки залізниці, пароплави, плянтації, копальні й т. п. стають знаряддям фінансової волі й фінансового ґенія „королів,“ але й всі урядові інституції, весь державний механізм, починаючи з президента, сенату, конґресу й кінчаючи звичайними невідповідальними урядовцями.

Найбільш яскраво це відбивається на проф. Вільсоні. Своє президентування він роспочав з проголошення боротьби з засиллям фінансових кол, з їхньою диктатурою; а скінчив — війною, повним одмовленням від своїх нещасних 14 пунктів і виконанням волі „королівської.“ Дозволяючи Вільсонові воювати в імя „самовизначення народів,“ „справедливости,“ загального миру“ і т. д. і навіть підхопляючи ці гасла, „королі“ воювали, розуміється, не в імя цих льозунґів, а лише в імя реальних інтересів. А ці реальні інтереси полягали в тому, що на світовому ринкові було лише три конкуренти, які боролися за монополію — Анґлія, Америка й Німеччина, причому Німеччина уперто „випирала“ своїх конкурентів, і не тільки вперто, але й успішно. В двох володіти чим-небудь ліпше, ніж в трьох . . . Тим більше, що війна для Американців була приємною експедіцією. Конкурента вбито, престіж піднесено до нечуваної височини, золото світове стягнуто до своєї країни, всіх поставлено в економічну залежність від Америки. Якийсь десяток тисяч вбитих і трохи покалічених. Створено „під шумок“ реґулярну армію й побільшено фльоту.

Як що порівняти ці придбання з витратами, які зроблено для їхнього осягнення, не тільки матеріяльними, але й психічними, то треба визнати, що ніхто не осягнув більш блискучих результатів.

Незмірно розуміється, зросла Анґлія, але задачі, що зараз стоять перед нею в звязку з цим зростом, — перевищують всі можливости, що перед нею одчиняются, й в собі вже ховають елементи певного підупаду. Дальшого чи ближчого — то друге питання. У всякім разі, придбання Америки є „чистий прибуток“ — й тільки наївний мрійник, Вудро Вільсон, міг гадати, вертаючись з Европи, що його мировий договір має шанси для успіху в Америці.

Пишуть багацько про опозицію республіканської партії. Але не в партії тут діло, бо правдивої демократичности в демократичній партії, до якої належить Вільсон, не більш, а може менше, ніж в республіканській. Що правда, республіканська партія є в більшости й в сенаті й в конґресі, але фінансові кола — „королі,“ зломили-б опозицію. Обидві партії однаково репрезентують буржуазні верстви американські, а ці верстви хтять мати тільки в своїй кишені „чистий прибуток.“ Тіж-самі — суто-економічні інтереси штовхають ці кола і до того, щоб покласти межі звірячим апетитам Франції і не допустити остаточно занепаду промислової Німеччини.

Американський імперіялізм найбільш яскраво висловлений саме республіканською партією, й тому вона набрала нині такого великого значіння й популярности в Америці. Я нічого не говорю про соціялістичну партію, бо, по-перше, вона не відограє ніякого значіння в американському політичному життю, а подруге, чин соціяліста, як і чин робітника різко відріжняється від українського, по зовнішнім і чисто внутрішнім духовним даним. І хоч наші соціялісти й повторюють клич „пролетарі всіх країн єднайтеся“, але трудно зеднати матеріяльно забезпеченого й культурно розвиненого американського робітника — громадянина з нашим „товаришем.“ Так само й американський хлібороб (фармер) нічого немає спільного з українським хліборобом. Він зараз переживає добу найбільшого свойого розцвіту. Завдяки бракові хліба в цілому світі він вже не шукає ринка, як це було раніш, він вже не конкурує, а просто диктує — свої ціни, бо ринок його самого всюду шукає. Фармер, що заробив за останні роки сотні тисяч долярів — звичайне явище. Й можна собі уявити, як далекі для цього фармера ідеї соціялізації, як незрозумілі. Розуміється, він іде за тими, хто забезпечує йому це положіння, й голос його завжди належить республіканцям, а не соціялістам або навіть демократам з табору Вільсона.

Тай „пролетарій“ американський підчас світової війни „обуржуазився“: часто-густо можна спіткати „пролетарія“, який має десяток другий тисяч долярів, припасений на „чорний день.“

Зараз Америка живе цілком нормальним життям. Продукують на себе, продукують ще більше на чужі ринки, й знов для неї наступає полоса „золотого дощу.“ Проте, вона цікавиться проблемами часу. И зараз я перейду до того, що найбільш і нас цікавить — проблеми російської, а в звязку з нею — проблеми української.

Демократичний Вільсон і його права рука, державний секретаріят по справах закордонної політики, п. Лансінґ і всі ті фінансові кола, що граються ними, як маріонетками, — протягом довшого часу стояли на ґрунті боротьби з большевизмом. Цю боротьбу вони радикально переводили в межах самої Америки, висилаючи з неї в суперіч з своїми-ж традиціями, російських комуністів. Але мали вони військові відділи й на Сібиру, які з їхнього наказу допомагали авантурі колчаківській.

Що правда, Росія не уявляє великого інтересу для Америки, як що брати довоєнні відносини. Що річний експорт до неї виносив в середньому лише 100 міліонів долярів. Але за часи війни багацько російських фінансових забовязань, що були в распорядженні Франції, перейшло до рук американських „королів“, як і американської держави. Це примушувало їх до певної акції в російській політиці, й ця акція виявлялася в тому, що вони спирали російську реакцію й стреміли до того, щоб остання повалила большевиків і виконала свої забовязання. Опріч того не тільки колчаковські аґенти проводили шалену аґітацію на свою користь, але й анґлійський ґенеральний штаб працював в цьому напрямку.

Російська проблєма не сходила з стовбців періодичної преси: статті, замітки, телєґрами . . . Надто в часи успіху Колчака й Денікіна. Але бажання — бажаннями, а факти фактами. Денікіна й Колчака розбито. Анґлія завязує торговельні відносини з большевиками. Грізні вигуки Клемансо й Мілєрана завмерли в повітрі. Необхідно щось думати, зробити деяку переоцінку. Й зараз вже намічуються віхи дальнішої американської політики в російській справі — невтручання. Але, само собою розуміється, що це невтручання не зашкодить навязанню певних торговельних взаємовідносин.

І зараз ми переходимо до третього питання — українсьої справи. Треба відразу сказати, що американська політична думка дуже далека від заінтересовання українською справою. Ні в минувшині, ні в сучасности — Американці України не знають. Ні в минувшині, ні в сучасности — вони не стикалися в своїх інтересах з Україною, як такою. Вона їм незрозуміла, чужа й далека. Чутки про те, що Америка визнає Україну — не мають за собою жадних підстав. Америка визнає Україну тоді, наколи всі визнають. Власне справа також виглядає, як і в усіх инших країнах бувшої Антанти. Й, наколи за останній час в цих країнах трохи побільшився інтерес до України, коли нею зацікавилися як протибольшевицьким чинником, то про Америку навіть і цього сказати не можна. Ні в урядових, ні в „королівських“, ні в парляментських колах, ні в пресі — ніде не має знаків того, що українська справа набрала якого-небудь значіння, стала-б „злобою дня“.

В значній мірі, таке положення української справи — діло рук українського посла п. Ю. Бачинського. Це типовий український „дипльомат“. Ні розуму, ні досвіду, ні знання. Належить він до катеґорії „мовчазних послів“, бо не володіє ані анґлійською, ані французькою мовою — значить не може безпосередньо з необхідними людьми, ґрупами й орґанізаціями розмовляти. Для всяких переговорів — тримає при собі американського адвоката, який в ряди-годи одвідає одну дві канцелярії; але, не знаючи ані української справи, ані української традиції, ані українських домагань і будучи для всього цього цілком сторонньою людиною, — він не може — зрозуміло — й „репрезентувати“ України.

Вісти, що були уміщені в українській пресі, — ніби-то п. Бачинський був принятий Лансінґом, де якими сенаторами й депутатами,

мало не самим Вільсоном, — належать до леґенд, на які не завинив п. Бачинський. Він ні з ким не бачився й його ніхто не бачив, хоч і сидить він тут вже з серпня місяця минулого року. Правда, є при п. Бачинському „прес-бюро“, яким завідує відомий Січинський, але воно, опріч трьох невеличких брошурок, видрукованих на анґлійській мові — ні в чому иншому не виявило життя. Час, протягом якого просидів п. Бачинський в Америці — пропащий час, як пропащі й ті чисельні доляри, які він привіз з собою. Й ті надії, які на нього покладав „Народний Комітет“, що обєднує 20.000 американських Українців, особливо після гучних промов, виголошених п. Бачинським на зборах Українців в Ню-Йорці й Филядельфії, — не виправдалися. Противно, в осередок „Народнього Комитету“ внесено певне розчарування й незадоволення.

А це тим більше прикро, що зробити „де-що“, принайм і, хоч в сфері пропаґанди можна. Фінансові американські кола обєктивно визнають ту користь, що так Росія, як і особливо Україна, після величезної руїни, що ними пережита, потрібують в с ь о г о. Що в них обох одчиняється широке поле діяльности для американського капіталу. Аби лише були ґарантії тривкого правопорядку, без якого ніяка будівнича праця не є можливою.

Зацікавити практичних і енерґійних Американців економічними перспективами, які стоять перед самостійною Україною й які потрібують великих капиталів для свойого здійснення — можна. Тим більше, що на такий випадок з архіву похованого Вільсона можна витягти славнозвісні пакти, поміж них знайти той, який і говорить про самоозначіння народів.

Але для цього — треба не п. Бачинського, а инших людей, що більш одповідали-б всій американській державній структурі. У всякім разі, людей, які робили-б, а не безглуздо проживали-б народні гроші.

Наші полонені в Італії.

Звідомлення підхорунжого Осипа Меркуна,
Українській військово-санітарній Місії для справ
військово-полонених у Відні.

Українські полонені в Італії переживають тепер важкі хвилі. Положення їх не поліпшилось мимо цього, що мир вже від дазна заключений. Навпаки після поворовоту італійських полонених з Австрії і Німеччини повіяло ворожим духом по таборах військово — полонених в Італії. Ті самі вояки, що були в австрійському чи німецькаму полоні, стали тепер повнити службу по таборах. Річ природна, не відносяться вони прихильно до полонених. Жорстокий прінцін Vae victis („горе побідженим“) дається гаразд відчути цим нужденним, виголодженим і хорим рабам XX. віку, якими суть військово — полонені. Але не всі екс-полонені бувшої многоязичної австрійської монархії були в однаковій мірі обєктами нелюдяного трактовання. Взагалі усіх їх можна поділити на три ґрупи. Перша ґрупа: це Поляки, Чехи і Румуни. Італійське правительство подбало про те, аби їх положення поправити та аби їх відсилка до вітчини наступила як найшвидше. Менше щасливою була друга ґрупа:

це Німці і Мадяри. Трактовання їх не змінилося, та за те ще перед заключенням Сан-Жерменського миру розпочато відсилати їх до вітчини.

Третю ґрупу і то найбільше нещасливу становлять: ЮгоСлавяне і Українці. Їх держуть ще й досі по концентраційних таборах, де вони животіють в нужді, часто під шатрами, голодують і вимірають громадно від епідемічних хороб. Ціла люгь, ненависть, жадоба мести, що нагромадилися обильно в мозках італійських салдатів за часів їх полону в Австрії і Німеччині виливаються на голови Югославян і нещасних Українців. За гріхи німецькі і мадярські платяться тяжко Югославяне і Українці. Що до Югославян, то це дається ще якось витолкувати політичними мотивами. Граничні спори між Італією а Югославією, суперництво що до пановання над Адріятикою. Але що до Українців, то це хиба якесь трагичне непорозуміння. Чейже в формації нових держав національних на руїнах упавшої імперії Романових Італія зі всіх держав Антанти є найбільше інтересована. Льоґічна консеквенція з цього доводить до висновку, що Італія повинна-б піддержувати сепаратистичні аспірації недержавних націй старої Росії, а в першій лінії найбільшої з цих націй, себто української. Бо лише з завершенням цього процесу: творення національних держав на території старої Росії, щезне грізний для Італії фантом панславізму, під якого знаменем стояла все „єдина і неділіма.“ Чому італійські політичні круги не зрозуміли, яке значіння має для них українська національна проблема, чому італійське правительство не згодилося орґанізувати української національної армії з українських полонених в Італії, чому не вислало цих полонених до армії Петлюри в часі, коли це було можливе, чому італійська преса від правої до лівої відноситься ворожо до українського питання — це якісь незбагнуті загадки для нас. Сказати, що Італійці не в силі виробити собі вірного погляду на східно-европейське питання, або що вони йняли віру клеветам наших ворогів — це ще не може нікого вдоволити. — Шойно вияснення питання: чи була яка акція з нашої сторони в тому напрамі, ти чи ця акція і дієві фактори були відповідні до обставин місця і часу? — кинулоб деяке світло на цю темну справу. Підписаний позволить собі тепер перейти зі становища загального до становища більше специяльного, а іменно приступить до короткого начерку життя українських полонених в таборі „Касала д'Аллямура“, перенесених дня 16. вересня до табору „Лецце“, де пробував також підписаний аж до свого виїзду з Італії, що наступило дня 23. грудня 1919. Підписаний починає від заключення перемиря 6. листопада 1918 р.

Коли замовкли гармати на заході Европи, віддихнув майже цілий рід людський. Віддихнули лекше також українські полонені думали, що зближається вже кінець нашим моральним мукам, нашому нужденному і сумному животінню без мети. Правда на Сході Европи ще кипіло і клекотіло мов в котлі. Та як раз тому манив нас цей Схід. Там можна було прислужитися любій вітчини, там життя мало якусь мету. Чим дальше, тим наші надії на скорий відїзд до вітчині скріплялися. Був це початок 1919 р., коли здавалося, що сповнилися віщі слова нашого І. Франка, звернені на адресу нашого народу:

Та прийде час, і ти огнистим видом
Засяєш у народів вольних, коли
Труснеш Кавказ, впережешся Бескидом ...

І ми на далекій чужині тріюмфували, читаючи звістки про це, хоч і доволі баламутні в італійській пресі. Супроти цього ми уважали себе вже за громадян великої самостійної України і сподівалися, що і нашим освободженням займуться покликані до цього чинники. Але минали дні, тижні і місяці цього томлячого ожи-

дання. Зоря свободи, що на початку року так величаво засяла на українськім горизонті, стала меркнути. В італійських часописях ми вичитували сумні вісти: про похід Ляхів на Галицьку Україну, а большевиків на Україну Наддніпрянську. Життя в таборі ставало чимраз прикріше. Знущання зі сторони італійських салдатів, голод, почта з Галичини не приходила, епідемічні недуги, як плямистий тиф, червінка. Люде мерли масово. Вже навіть Німців і Мадярів почали висилати. Лиш з Українців мов собі кпила лиха доля. Та ми все таки не тратили віри і терпеливо ждали своєї черги. Раз підписаний вичитав в італійськім часописі, що до Риму приїхав п. ґраф Тишкевич, аби обняти місце амбасадора при папській курії. Зараз написав до нього запитуючися, чи не відомо йому, коли наступить відсилка українських полонених до вітчини. Відповідь була дуже потішаюча. П. Тишкевич написав нам, що з кінцем серпня всі українські полонені в Італії будуть вільні. На жаль це не сповнилося, але ми були певні, що щось робиться в нашій справі. Щойно в першій половині вересня прийшов до команди табору міністеріяльний ціркуляр, котрим наказано концентрувати українських полонених, що пробували в Калябрії в таборі „Лєцце“. Дня 16. листопада перенесено всіх Українців до „Лєцце“, куди незабаром почали зїздитися також ті з наших земляків, що пробували по селах і хуторах на роботі. Та згаданий ціркуляр зробив на підписаного дуже сумне враження. Підписаний був уживаний в „Лєцце“ до канцелярної роботи при команді і через те мав доступ до актів. Отже зміст цього ціркуляра був ось який наказ: 1. Концентрувати Українців в „Лєцце“. 2. Наказ: оповістити їм, що можуть їхати до Польщі, Румунії або до Росії Колчака, 3. випитати кожного, до котрої із згаданих трьох держав бажає їхати кожний полонений, і ті листи мають бути заосмотрені власноручними підписами полонених. Про Україну не згадано ані словом. Це було дивне. Недавно перед тим ми читали в італійській пресі про відчити п. Ліповецької по більших містах Італії, котрі викликували овації зі сторони італійської публики, про приїзд до Італії українських Місій: торговельної і кооперативної з п. Сербіненком на чолі, чули також, хоч не знали певно, що в Римі пробуває стало українська Місія для військово — полонених. Щож робила ця Місія в Римі. Чому вона не постаралася о це, аби італійське міністерство дозволило Українцям їхати до армії Петлюри? Як взагалі італійське міністерство могло в такий спосіб з'іґнорувати Україну. Хиба лише ворожі нам Місії інформували італійських міністрів?

Опісля довідалися ми, що в Римі пробували аж дві наші Місії: дипльоматична і друга для справ полонених. Але один товариш з сицілійського табору „Вітторія“ доніс мені, що голова Місії щойно від нього одержав звістку про згаданий ціркуляр. Але тоді ще ми не знали адрес до цих Місій і тому не могли просити від тих Місій поради, що нам діяти. А справа була пекуча тому, що вже видано наказ виготовлювати листи. Треба було щось робити і то негайно. Бо інакше 1.700 Українців, що були в нашому таборі, опинилисяб скоро в польських, румунських і московських таборах. Отже все, що було свідоміше поміж нами, кинулося до аґітації. Ніхто з Українців не сміє записуватися до ворожої держави, коли не хоче бути уважаний за зрадника свого народу. Кожний повинен записуватися на Украну. І дійсно досить значна скількість зложила заяву, що хоче їхати на Україну до армії Петлюри і на це підписалася. Для італійських команд справи Сходу були все якимсь незбагнутим сфінксом. Петлюра, — Колчак, — Денікін, — Росія, — Україна — це були поняття, котрих зміст був для них незрозумілий. Головна річ, аби кожний підписався, лиш це вони розуміли. Зрештою листи і так писали інтеліґентніші з

поміж полонених. Через те, це нам легко вдалося. Записалося на укр. 769 люда. Але знали ми, що то лиш хвилевий успіх, як що в італійському міністерстві не повіє иншим вітром і не буде даний дозвіл їхати також на Україну. Через те ми звернулися телеґрафічно і листовно до наших Місій в Інсбруці і у Відні, яких адреси ми тимчасом роздобули. Відповідь від цих Місій покріпила нас дуже на души. Віденська Місія повідомила нас, що мимо заняття Одеси військами Денікіна (про що ми вже знали з іт. преси) дорога на Україну є і то через Румунію. Крім цього подала нам адресу нашої Місії в Римі, з чого ми сейчас скористали, засипаючи її листами. Та заки прийшла відповідь від римської Місії, ми мали нагоду прочитати 2-гий а по кількох днях 3-тий циркуляр, котрими то італійське міністерство змінило фронт і дозволило Українцям їхати також на Україну. Відповідь від римської Місії прийшла також незабаром, та вона була для нас дуже мало цікава. В ній уділено нам раду слати президентові міністрів (Нітті) петиції, аби дозволив їхати на Україну. Після вище згаданих циркулярів Ч. 2 і 3 такі петиції були вже непотрібні. Дивно нам було лиш це, що наша Місія так щиро займається справами полонених, що навіть не знає про циркулярі, доторкаючі тих полонених. Взагалі Місії в Римі завдячуємо лиш одно, а іменно, що посилала нам часописи, від коли ми з нею розпочали кореспонденцію. Циркулярі ч. 2 і 3 викликали серед нас велику радість. Видано наказ писати нові листи. Старі були уневажнені. При помочі аґітації вдалося тепер записати на Україну 1.600 людей на присутних в таборі 1.700. Решта це або Буковинці, котрих національна свідомість взагалі дуже слаба, або Галичане — інваліди. Тепер (падолист) ми лише ждали на відїзд. З яким одушевленням булиб ми їхали на свободу, аби станути під прапором славного Отамана. І то не лише ми. З инших таборів ми мали також вісти про дуже патріотичний настрій. Та не так сталося, як ждалося. Італійське правительство відсилало за границю лише тих Українців, що записалися до Галичини і Буковини, або Денікіна. Про Петлюрівців чомусь забуто. При кінці місяця падолиста Українців перенесено назад до „Касале д'Альтамура", де і досі пробувають. Підписаному лучилася нагода їхати з транспортом інвалідів, і він скориставши приїхав в цей спосіб до Відня дня 5./I. 1920.

Тепер товариші шлють йому з полону розпачливі листи. Пишуть, що дальше терпіти і ждати не можуть, і що полонені, записані на Україну, громадно домагаються від італійських команд, аби їх виислали до Галичини. Ніхто не в силі більше їх спинити. Вони бачуть, що ніхто про них не дбає, ніхто навіть не навідується до них. Ані о. Лопатинського, ані инших панів чи пань, про котрих писано їм, що мають обїздити українські табори, ніхто в таборі не видів. (Такі самі вісти підписаний має з инших таборів). Згадані вище пани воліють певно сидіти в „вічному місті" (Рим), ніж показатися поміж полоненими. Радше най показуються там польські, румунські і московські пани, а Українців там не треба. Місія для допомоги військово — полоненим в Італії моглаби також розширити круг своєї діяльности. Добра річ є помагати часописами і видавництвами. На чужині — це навіть річ неоціненої вартости. Та не треба забувати також і на сферу матеріяльну. Николи полонені, що це в Італії зголосилися до армії Петлюри, не мають куди їхати на Україну і через деякий час ще мусять лишитися в Італії, то можна подбати бодай, аби вони там не голодували і аби їх не трактували по звірськи палками. Бо конець — кінцем вони підуть не лиш до польської, але до якої небудь армії навіть китайської, аби лиш визволитися з такої неволі, як італійська. Взагалі

полоненим в Італії тепер дуже тяжко орієнтуватися. Наша Республіка переживає важку крізу. Вороги кричать, що України вже цілком нема. Італійська преса пише про наші національні ідеали в глумливому тоні. Це датується вже від часу виїзду п. Тишкевича з Риму. Може бути, що до цього причинилася орієнтація п. Севрюка в бік італійських соціялістів. Що з цього вийшло для української справи: ненависть або байдужість в буржуазійному таборі і ще більша ненависть в соціялістичному таборі. Італійські соціялісти в подавляючій більшости — обожателі Леніна. Їх орґан „Аванті" в чорносотенний спосіб накидався на український національний рух і поміщав найнегідніші клевети на Отамана Петлюру.

Річ природна, що супроти так сумного стану річей, полонені попадають в зневіру і безнадійність, а це використовують ляцькі і московські аґенти.

Відень, дня 21. січня 1920.

Осип Меркун,
підхорунжий.

Ноти і заяви до польського правительства.

Заява польському міністрові закордонних справ Голови Української Місії в Варшаві.

Висланий Урядом Української Народньої Республіки в справах, не терплящих промедлення, маю честь ранійш всього просити Вас приняти привітання Ради Міністрів Української Народньої Республіки разом з завіренням вищої пошани. Дозволю собі зложити в руки Ваші найсердечніше побажання для народу польського, Річі Посполитої і Уряду польського.

Наш Уряд до того часу мав міцні доводи в бажаннях своїх в цілі навязання тісних відношень поміж обидвома нашими народами і їх державами. Думаємо, що Уряд польський, орієнтуючись як слід в справах східних, повинен мати довіря до жизненности, сили внутрішньої та здібности в будуванню держави і демократичного Уряду народу українського.

Віримо, що нарід польський, маючи стільки спільних інтересів з народом українським в його теперішніх і будучих бажаннях, упре своє відношення до народу нашого на одній можливій підставі — на довірю і суспільністі на обороні суспільних державних інтересів.

Алеж з щирим жалем повинні ми констатувати факт, що керуючі політикою Річі Посполитої Польської сфери не заняли до того часу ясного і рішучого становища, як в відношенню до істнування української державности, так і в відношенню до одбудування великої Росії.

Цей факт виволує серед нашого народу, як для Уряду Річі Посполитої Польської, так і для Уряду Української Народньої Республіки в високій мірі небажаний напрямок русофільський, а відношення Уряду Річі Посполитої Польської до Народу Українського в Галичині зміцнює тільки інтенсивність цього напрямку.

В комуністичних партіях українських істнує сильна тенденція русофільська. Все це витворює ґрунт, непідходящий для розвиття демократії на Сході, політично загрожує ідеї державности України і Річі Посполитої Польської, як в напрямку державности, так і в відношеннях економічних.

В сучасний мент Річ Посполита Польська видержує всі атаки Сходу, а в будучім не зважаючи на це, який уряд буде стояти на чолі держави східньої, атаки сходу завжди будуть скеровані в одному напрямку.

Існувати може тільки сильна Річ Посполита Польська. Для добуття тої сили і захисту ріжного роду замахів, повинна Річ Посполита Польська мати коло свого боку сильну Україну.

З того всього виникає необхідність реальної допомоги Україні Річчю Посполитою Польською.

Льоґічним продовженням цього було би бажання ясного та рішучого підтримання справи державности України Річчю Посполитою Польською перед Ліґою Народів, в дальшім льоґічнім поводженню це повлекло би за собою ясніше скристалізування відношень Української Народньої Республіки до всіх союзних з Польщею Держав.

Підтримання України Польщею повинно бути виражене однаковими поводженнями представників Річі Посполитої Польської за кордоном, з котрих в сучасний мент багато працює проти ідеї державности України, роблючи всі можливі перешкоди представникам України за кордоном.

Річ Посполита Польська має можливість допомогти Українській Республіці в її державній орґанізації, ліча територію України вільною од ворога і територію, заняту військами польськими, за одну державну адміністративну цілість, координуючи одночасно військові цілі та операції Української Народньої Республіки з своїми власними.

До цього менту не достигнули ні політичні, ні військові згоди, і навіть більш — Місія наша в Варшаві, котра дала такі доводи прихильної політики Уряду українського до Річі Посполитої Польської, не змогла до цього менту розпочати своєї фактичної праці.

Задля того, маю честь іменем Уряду Української Народньої Республіки урочисто посвідчити, що за наслідки, які виникатимуть, як в самій Україні, так і в відношеннях Української Народньої Республіки до Річі Посполитої Польської, Уряд Української Народньої Республіки не може взяти на себе відповідальність.

Одночасно маю честь запропонувати Вашій Ексцеленції ноту мого Уряду, в котрій знаходяться всі ці бажання, залагодження котрих не терплять промедлення.

Нота.

В справі не відповідаючого дійсности покликування польських військових властей, орудуючих на Українському Поділлю, на те, що неправні виступи і репресивні гострі зарядження цих властей

робляться з відома пана Головного Отамана Військ Української Народньої Республіки і в справі зневажливого і образливого відношення тих же властей до Головноуповноваженого Українського Уряду в Камянцю, міністра п. Огієнко. — 22. січня 1920 р.

В нотах Української Дипльоматичної Місії від 22. січня за Nr. 128—132 вих., Місія має честь представити на увагу Високого Уряду Річі Посполитої Польської цілий шерег неправих виступів і репресивніх гострих заряджень польської військової влади на Українському Поділлю, скерованих матеріяльно і політично супроти Української Народньої Республіки, її установ і громадян.

Перед тим, як випадки, що положені в основу згаданих нот, стали відомими Українському Урядові, — Головноуповажений цього Уряду в Камянцю — змушений був вже раніш звертатися до п. Команданта м. Камьянця з проханням, аби він взяв на увагу поводження дотичних польських властей і припинив би неправні вчинки з боку цих властей.

На свої заходи в цій справі п. Головноуповноважений дістав відповідь по телеґрафу за підписом підполковника п. Кесслера, Шефа Штабу Довудцтва Фронта Галіційського.

З телеґрами п. Головноуповноважений дізнався, що:

1. Його заходи перед польськими Установами в справі охорони чести і майна Української Народньої Республіки, її Установ та громадян — вважаються польськими військовими властами за „ультіматум“;

2. Ті неправні вчинки і репресивні гострі зарядження, які видають дотичні польські власти, видаються ними, ніби то, в порозумінню з п. Головним Отаманом;

3. Урадові заходи п. Головноуповаженого кваліфікуються, як „противоділання роспорядженням польських влад“, і

4. Головноуповаженому польські військові влади загрожують тим, що обіцяють вчинити проти нього „відповідні кроки“.

З огляду на те, що:

1. Твердження телеґрами, ніби то неправні виступи і репресивні гострі зарядження польської військової влади на українському Поділлю, скеровані матеріяльно і політично супроти Української Народньої Республіки, її Установ і громадян, — видані за згодою п. Головного Отамана Української Народньої Республіки, — є цілковито неправдиві:

2. Ширення таких неправдивих звісток може мати своїми наслідками ворожу аґітацію, направлену проти особи і престіжа п. Головного Отамана, який стоїть на чолі Верховної Влади Української Народньої Республіки, заприязненій Польській Річі Посполитій:

3. Телеґрама в тій части своїй, яка скерована супроти п. Головноуповноваженого Уряду Української Народньої Республіки, позначається образливим тоном, а погрози являються недопустимим порушенням прав і престіжа п. Головноуповноваженого, який є одночасно і членом Уряду Української Народньої Республіки і, як такий, підлягає в своїх урядових вчинках юрісдикції тільки Вищого Суду Української Народньої Республіки.

Українська Дипльоматична Місія, по припорученню свого Уряду, складає отсим свій рішучій протест проти вищезазначених вчинків дотичних польських властей і має честь прохати Високий Уряд Річі Посполитої Польської:

а) зарядити розслідування справи з неналежитим використанням достоїнства і престіжа Головного Отамана з боку представників польської військової влади і потягти винуватців до законної відвічальности і

б) запропонувати представникам польської військової влади рахуватися з представниками Влади Української Народньої Республіки і забезпечити цим останнім можливість, з боку польських властей, вільного урядування відповідно до одержаних їми вказівок від Уряду Української Народньої Республіки.

Оригінал підписали:

За Голову Української Дипльоматичної Місії в Річі Посполитій Польській:

Л. Михайлів в. р.

Радник-Секретар:

П. Понятенко в. р.

Андрій Чекановський.

Огляд міжнародньої політики.

Вступ. — Яка тепер найважніша загранична справа. — Азія й большевизм. — Погляди англійської преси. — Німеччина. — Вуглева нота. — Нема купців на марку. — Пять адміралів на 3 судна. — Кругом верзальського мира. — Чиї політики перші отверезіли? — Причини. — Як упав англійський фунт? — Чого бояться Америка, Польща й Румунія? — „Naprzód“ про внутрішний стан Польщі.

Мабуть ні одна епоха історії не виказала так наглядно ваги заграничних справ для кождої держави, як саме час, який ми переживаємо. На прикладі Німеччини виказала вона, що без доброї заграничної політики мусить упасти навіть наймогутніша, найздоровіша, найкраще загосподарована держава. На прикладі Польщі виказала вона, як спритна загранична політика з нічого робить значнішу державу — поки знов та сама загранична політика не пхне її в смертельний вир.

Щоб орієнтуватися в заграничних справах, треба їх очевидно знати, передовсім економічні основи тих справ. На це не вистарчає вже знання одної людини — тут треба студій і подорожей цілих організацій тямущих, досвідних людей. У. Н. Р., яка видала великі суми на заграничні представництва, не може до цеї пори повеличатися надто добрим вислідом їх праці. Про вислід практично корисний для української держави шкода й говорити. Але навіть інформаційні висліди дуже незначні.

Супроти того українській публіцистиці не остається нічого иншого, як для інформування своєї публики — реєструвати найважніші події за кордоном і робити з них висновки, по можности контролюючи їх висновками чужих органів ріжних таборів.

В даний мент найважніша загранична справа для кождої держави — це большевизм. Річ ясна, що тепер сила його кріпшає. Він розбив великі армії російських добровольців, заосмотрені антантою, заграв їх засоби й преться в глубину Азії, головно в напрямі на Індію. Можна собі представити, що наступилоб, якби большевикам удалося викликати революцію в долинах Інда й Ганґа, де зібрані сотки мілонів гноблених і використованих людей! Це малоб необчислений вплив не тільки на становище Анґлії, заанґажованої безпосередно, але й на міжнародні відносини

взагалі. Та про це питання ми мало поінформовані. Ще 7. лютого було радіо з Москви, яке доносило, що червона армія заняла Красноводськ, вихідну точку залізничої лінії, що йде попри перську границю й Асхабат (місто Любови") до Ташкенту й Самарканду. Дальші вістки непевні.

Докладніші вісти маємо з Туреччини, яка властиво обмежується на Малу Азію (Царгород уже тільки формально в їх руках). Сміло можна сказати, що і розвиток подій у Малій Азії відбувається під впливом поступів большевизму, хоч не під його знаком. Доцент франкфуртського університету Ph. Rühl, який був товмачем при Головнім Турецькім Штабі й знає тамошні відносини та діячів, пише, що новий турецький рух тепер у руках Кемаль-Паші. Це турецький націоналіст і діяч молодотурецької струї. Як відомо, молодотурецька партія „Єдність і Поступ" під впливом военного погрому Туреччини упала ще в жовтні 1918. р. Проти неї виступила тоді партія „Hurriet we Itilaf", партія дуже ріжношерстна, зложена з клерикалів, консерватистів, соціялістів, космополітів і назіть молодотурків, незадоволених своєю партією. Поваливши молодотурецьку партію, захопила вона уряд і видвигнула на великого везира свого представника консерватиста Феріда-Пашу. Одначе ця ріжношерстна партія могла держатися разом тільки так довго, як довго працювала над розвалом своєї противниці. Коли ж прийшлося будувати, тоди вона не могла знайти програми, спільної для всіх груп, які входили в її склад. І тоді начався проти неї національний рух під проводом Кемаль-Паші, який обняв цілу Анатолію. Він зажадав нових виборів, а вислід їх показав нам на днях волю турецького народа: молодотурецька партія „Єдність і Поступ", яка ще так недавно майже не істнувала, побідила тепер на цілій лінії, й правительство знов в її руках. Найголосніша в Туреччині політична подія це маніфест Кемаль-Паші до держав Антанти, в якім він закидає Антанті зломання постанов договору про завішення зброї (з приводу зайняття Смирни). Одинока ціль турецької нації — пише той маніфест — забезпечити собі правне істнування на своїй теріторії, якого ви її не даєте; але за катастрофу, яка обійме дві великі части світа, ви будете відповідальні!

Цю погрозу анґлійська преса приняла за „блюф", за пусті слова — з виїмком преси присвяченої спеціяльно питанням Орієнту й Азії. Вона (як прим. „The Near East"), що все була дуже добре поінформована про справи орієнту, пише, що погроза Кемаль-Паші зовсім не пуста. І дійсно — вже від довшого часу ходять чутки, що Кемаль-Паша ділає в порозумінню з Енвером-Пашою, який орґанізує тепер армію в Азербейджані, відкіля має зносини з Москвою. Ці вістки потверджують вістку старшини галицької армії, який недавно приїхав з Одеси через Царгород і оповідав, що Кемаль-Паша має значну армію, яка тільки жде на прихід большевиків, що дійшли вже до Кавказу (Гл. „Укр. Прапор").

Таким чином, в Туреччині назріває на наших очах повторення інтересних подій на Угорщині, де свого часу буржуазія з національних причин уважала за вказане передати владу в руки пролетаріяту, що симпатизує з большевизмом. Зовсім невиключена річ, що подібно піде розвиток подій також у Німеччині, яку тепер до краю розбурхало домагання Антанти: Видати виновників війни. Всі слої німецького народу спротивилися цьому домаганню, а німецький представник в Парижі, якому передано це замагання, зложив свій уряд, заявивши, що в Німеччині не знайдеться такий урядовець, який взявби яку небудь участь у ловах на своїх співгорожан. Це очевидно зовсім зломилоб моральну силу Німеччини, яка остала її по фізичнім розгромі й матеріяльно-фінансовім упадку. А цього Німеччина допустити не може. Що

з цього конфлікту вийде, напевно годі сказати. Може Анґлія вплине на Францію, щоб не перетягала струни. Одначе Франція, якби навіть уступила в цій справі, то вона має багато инших причин дальшого напружування відносин до Німеччини, головна причина — старе її бажання оперти свою східну границю о ріку Рейн. Вона хотіла це домагання переперти в верзальськім договорі, одначе Анґлія й Америка не допустили до цього. Супроти того хоче Франція осягнути свою ціль иншими способами. Між постановами мирового договору є артикул, який уповажняє Францію часово займити лівий беріг Рейну і деякі мостові причілки на правім березі, коли Німці не виконають на час постанов договору. Отож Німці не виконали м. и. постанови про доставу приреченої скількости вугля. В тій справі Франція вислала Німеччині ноту такого змісту: На основі мирового договору має Німеччина доставляти Франції 7 міліонів тон вугля річно. А крім того вирівняти ріжницю продукції знищених французьких копалень вугля на півночі й у Па-де-Кале доставою найбільше 20 міліонів тон вугля річно протягом перших 5 літ і 8 міліонів тон річно протягом других 5 літ. В грудні випродуковали Німці 10,450.000 тон вугля, а доставили всього 600.000 тон, заявляючи, що не можуть більше доставляти як 750.000 тон у місяць. Одначе в дійсности не доставили й того, що самі кажуть, що можуть доставити. Німеччина, яка має 60 міліонів душ, з'ужиґає в місяць 8 міліонів тон вугля. Чомуж Франція на своїх 40 міліонів душ має з'уживати тільки 3,250.000 тон у місяць?

Нота ця визначує Німеччині срок до 1. марта вирівняти залеглости в доставах вугля.

Взагалі становище Німеччини дуже важке. Дня 26. січня на амстердамській біржі не було купців німецької марки — перший раз від часу істнування німецької держави. Це познака наближування фінансової катастрофи Німеччини: протягом місяців або й тижнів може Німеччина зовсім утратити кредит за кордоном, на що берлінська преса виразно звертає увагу.

Багато познак „на землі й на небі" вказує на це, що німецький народ, який за одним замахом утратив здобутки праці століть — мусить стати розсадником революції на довгі часи.*)

Не хотілаб допустити до цього в першій мірі Анґлія, якій дуже залежить на тім, щоби в спокою могла упорядкувати свою величезну добичу. Щоби не пхнути Німеччини в вир революції, заявляє Анґлія устами своїх найвизначніших людей, що вона готова перевести ревізію постанов мирового договору в користь Німеччини. Бувший віцекороль Індії, а тепер міністр заграничних справ льорд Curzon дня 11. лютого заявив у льондонській палаті панів: Ніхто з тих, що укладали мировий договір, не уважає своєї праці святою й нерушимою; противно — є переконаний, що всі вони готові з упливом часу доконати важних змін у тім договорі...

Одначе покищо ні Німеччині, ні Німецькій Австрії не лекшає від таких зрештою розумних бесід. І так до Відня має невдовзі приїхати на кошт цеї зовсім з'убожілої держави — нових 200 антантських офіцерів з баталіоном жовнірів, які усадовляться тут як міжнародна контрольна комісія. Крім того 5 антантських адміралів з 11 офіцерами і 47 жовнірами контролюватимуть (теж на кошт Австрії) австрійські водні сили. А треба знати, що на основі артикулу 136 сан-жерменського договору оставлено Німецькій Австрії всього три дунайські судна. Воздушна фльота Німецької Австрії на основі артикулу 148 тогож договору зовсім не істнує. Мимо того мають

*) Та це музика будуччини. Покищо там мабуть лекше викликати повстання монархістів, чим комуністів.

її контролювати 98 антантських офіцерів-летунів з приділеними їм 465 жовнірами — теж на кошт австрійської держави... Словом — Мілєранд не даром сказав дня 24. січня до Репараційної Комісії: Ви, виконуюча комісія для переведення в життя постанов верзальського договору при розвязці своїх питань, незвязані жадним законом, ні приписом, а тільки доброю вірою і т. д.

Немов на попертя тих слів французького міністра доносить швейцарська преса, що рішаючі круги Франції приготовляють збільшення армії о $^1/_3$ її стану в порівнанню до мирового стану з 1914 р. Крім того майже рівночасно заявив В. Черчіль у своїй бесіді про анґлійську армію, що вона буде зреорґанізована й крім правильної армії виставить Анґлія нову теріторіяльну армію в силі 345.000 людей „для оборони держави й сповнення обовязків супроти Франції й Фляндрії".

Значить: Анґлія й Франція зброяться дальше, приготовляючись на невідому будучину. Вони чують, що верзальський мир не дасться вдержати, що він упаде мабуть ще скорше, чим упав берестейський, а як ні, то не багато пізніще. Згаданий вище міністер закордонних справ Льорд Курцон признає це отверто — при кождій нагоді. І то — вже в місяць по ратифікації верзальського договору! А знов Асквіт отверто назвав цей мир „нечистим миром". І хто йому може відмовити слушности в цій назві? Адже договір цей почали укладати під гаслом самоозначення народів, а скінчили укладати так, що міліони людей ріжних народів — опинилися в тюрмі. І то не в великій, упорядкованій тюрмі могутньої держави, але в ріжних малих, брудних, зкорумпованих тюрмах, супроти котрих наприклад давні тюрми народів — Австрія чи навіть Росія — були благодатю: бодай їсти в них було що.

В останній своїй виборчій бесіді заявив Асквіт, що нові державні границі в середній і східній Европі — тільки провізоричні. Установить їх Союз Народів і то на основі національного прінципу.

Правда — нижча палата анґлійського парляменту 250 голосами проти 60 відкинула внесення партії ліберальної й робітничої, який виразно звертає увагу короля на те, що виконання мирового договору просто — неможливе, та вказує небезпеки, які грозять Анґлії, коли-б вона хотіла форсувати їх виконання. Більшість послів, вибираних під гаслами війни, мусіла так голосувати: вимагала цього звичайна послідовність і відповідальність перед виборцями, яким вони обіцяли далеко більше, бо фотоґрафії диких, чорних племен, машируючих улицями Берліна і т. п. Але що значить це голосування супроти заяви спокійного консервативного політика й державного мужа покрою льорда Курцона, який не завагався виступити рівно чемно, як сильно навіть проти таких союзників, як Франція й Італія. Ось дослівний витяг з цього місця тексту його бесіди:

„...Велика часть трудностей (виконання мирового договору) випливає з з'обовязань, які Анґлія на початку війни затягнула супроти своїх ріжних союзників, Франції, Італії та инших держав. З договорів, якими спонукано ті держави, вмішатися у війну або установлено розділ територій на випадок побіди. Не хочу сьогодня висказувати ні одного слова догани тим договорам, але мушу вказати на них, як на пересторогу, щоб ніколи не пробувати подібних експеріментів..."

Дійсно — трудно собі уявити делікатнішого й заразом сильнішого осуду того що сталося. Керманич анґлійської закордонної політики — як каже наша народна приповідка — „десятому заказує" не робити більше того, що зробила Анґлія. Оче видно, щось її мусить дуже припікати, коли він аж так говорить, А що?

В цім „попурі“ подій, які приносить кождий день і кожда хвиля, згадував я вже про небезпеку, яка грозить Індії, найкращій і найбогатшій анґлійській кольонії, головному колодязеві анґлійської сили й світового значіння. Цю небезпеку найлучше вміє оцінити льорд Курцон, довголітний віцекороль Індій. Індію він знає, і знає, що там анґлійське панування сильне, таке сильне, що могло сміятися з усяких національних рухів. Бо в тій дивній країні, де живуть не десятки, а сотки ріжних народів і тисячі племен, що взаїмно себе ненавидять і шахують — можна до кінця світа правити ними, не тільки без гноблення проявів національного руху, але навіть підпомагаючи цьому розвиткові. Одначе зовсім инакше виглядає це питання, коли до границь Індії дійде хочби невелика „червона армія“ з зовсім инакшим гаслом боротьби: абсолютного зрівнання кляс і каст, видвигнення гноблених і т. п. О, це значило-б приложити запалений льон до величезної бочки пороху й екстразіту. Тоді ця бочка бухатиме не літами як Росія, і не десятками літ як бухала Франція за часів великої революції. Бо там уже раз кинено щось троха подібного до большевицької ідеї. Було це на 600 літ перед Христовим різдвом. Завзята боротьба, яка тоді вибухла, скінчилася в півтора тисячі літ опісля — зруйнуванням цілої Індії. Бо Азія то не Европа. Там як слухають і терплять, то довго, але як почнуть револьтувати, то роблять це теж довго.

І того боїться льорд Курцон — бо він Індію добре знає. І для того переконав кабінет, що „Росію треба успокоїти торговлею й промислом“.

Так. Індія не велика, це найбільша перла анґлійської корони. Але Анґлія має ще щось цініншого навіть від тої найбільшої перли. Щож це таке? Очевидно — всі її перли. А їм усім грозить небезпека. Ба, не тільки грозить, але вже почалася і сильно дає себе в знаки. Як? Просто — скрізь паде анґлійський гріш. Ми тут тільки тяжко можемо собі з'ясувати, що це значить для такої торговельної держави, як Велика Британія. Це щось такого, щоб ужити порівнання, як частинне припинення, звільнення або й затроєння крови в орґанізмі найздоровішого до недавна велитня, незвичайно сильного й розумного. Дня 7. лютого нотовано, що анґлійський фунт штерлінґів упав о 30% своєї вартости! Можна собі уявити, що це значить для великобритійських міліярдових оборотів на цілій земній кулі, для анґлійських годовців овець в Австралії, для збіжевих фармерів в Канаді, для посідачів цукрових плянтацій в Західніх Індіях і для всіх торговельних фірм з їх безчисленними філіями. Всі вони привикли до того, що нота анґлійського банку — все одно, що золото, а навіть ліпша чим золото, бо лекше її перевозити. А тепер вони тратять нараз — так несподівано — третину свого багацтва, яке кождому так певно ґарантувала Велика Британія від хвилі, коли свій товар навантажила на анґлійський корабель і одержала відповідний папір. І все це сталося по виграній війні! По найбільшій побіді, яку Велика Британія коли небудь осягнула... О, анґлійський міністер закордонних справ не даром „десятого перестерігає...“

Упадок вартости свого гроша перенесла-б Анґлія лекше, якби бачила, що так само падають гроші всіх инших держав. А то ні! Бо доляр, грошевий знак другої, сестриної держави анґлосаської раси, що теж брала участь в війні, стоїть як стояв. І в тім друга причина того, що в Анґлії доконується ревізія поглядів на заграничну політику. Одною з познак цеї зміни поглядів являється й те, що анґлійський міністер юстиції льорд Біркенгеад заявив на днях французькому міністерству закордонних справ, що він і Льойд-Джордж змінили свій дотеперішній погляд в справі видачі винєвників війни і вже не годяться з Францією.

З економічно-політичних подій в Великій Британії інтересніші такі: Серед робітництва гірничого промислу йде сильна аґітація за удержавненням копалень.

Плян правительства, навязати торговельні взаємини з радянською Росією, похваляє публична опінія майже одноголосно. Звертають тільки увагу на це, що плян цей не удасться, коли до його переведення не втягнеться також Середньої Европи. Деякі орґани преси виступають з домаганням, щоб Анґлія приступила до з'орґанізування нової „Найвищої Ради" і в склад її запросила також представників большовицької Росії тай побитої Німеччини. Це домагання підпирають арґументом, що коли так не зробиться, то одиноким виходом з теперішньої сітуації буде — нова світова війна.

Загальну увагу звертає це, що військовий співробітник „Temps"-у написав нову серію статей про способи, як побідити большевизм. Зміст його статей коротко такий: Реґулярну анґлійську армію вислати в Азію для охорони її перед большевизмом, а в Европі сотворити нову анґлійську армію, зложену з 500.000 анґлійських добровольців.

Не треба думати, що Америка, якої доляр світить ще давним блеском, свобідна від журби. В її великих фабриках і копальнях також „шириться большевицька отруя", як пишуть з острахом орґани її міліярдерів. А в другім тижні січня бачили й люксусові дільниці Ню-Йорку дивну подію: цілою Пятою вулицею, при якій стоять величні готелі й палати американської буржуазії, йшов великий похід жінок з прапорами, на яких видніли такі надписі: „Допустіть молоко для московських дітей Геть з нікчемною бльокадою!", і т. п. Одна з бесідниць виступила з промовою в якій заявила, що також народи Росії мають право самоозначення, й американську інтервенцію назвала соромом.

Що це не була звичайна собі демонстрація, яка кінчиться ґазетним криком але одною з поважніших ознак настрою, бачимо по її наслідках. В згаданій вище „Пятій авеню" мешкають не тільки міліярдери, сталеві й нафтові барони та всякі инші богатирі, але в сутеренах і партерах знаходяться великі робітні з масою робітників, які очевидно дали вислів своєї сімпатії, описаній вище демонстрації. Зараз по тім факті утворено з рамени посідаючої кляси комітет під назвою „Охорона Ню-Йорку". Цей комітет має без огляду на кошти перенести всі робітні з Пятої авеню в Сьому., . Чисто по американську: скоро й енерґійно. Але троха комічно. Бо Сьома вулиця таксамо знаходиться в Ню-Йорку, як Пята й перенесенням робітництва з одної вулиці на другу в тім самім місті не „охорониться" того міста — хиба на якийсь час одну вулицю

Крім цього пішли в рух також инші способи: в ілюстрованих журналах можна оглядати, як в Америці женуть до пристаней закованих в ланцюхи комуністів, що не мають американського горожанства. А на своїх большевиків теж шукають способів, розуміється — зовсім инакших. Томаш Гуґгес, секретар американських фахових орґанізацій рудокопів, заявив редакторові „World"-а, що найкращий спосіб, як розбивати большевицькі орґанізації, це: давати большевицьким провідникам добре платні посади, прямо синекури ...

Річ ясна, що така корупція дійсно припинить розвиток большевизму. Одначе — тільки якийсь час. Це очевидно паліятив. Бо всім синекури годі дати.

Дня 13. лютого демісіонував американський секретар державних справ Лянсінґ, буцімто з причини закиду президента Вільзона, що скликав кабінет, а це право прислугує тільки президентові.

Той сам большевицький страх, що над Америкою, тільки ще більше реальний, висить і над сусідами України: Польщею й Румунією. Всякі мирові переговори і навіть заключені трактати нічого їм не поможуть, коли вони в своїм нутрі не упорядкуються. А їм це тяжко зробити, бо захопили за багато чужих земель. Орґан польської соціялдемократії краківський „Naprzód“ так характеризує внутрішний стан Польщі: „За рік істнування не побудувала Польща нічого крім армії. Нема конституції, нема адміністрації, нема фінансів. Сойм польський складається з неграмотних, правительство зі слабих голов і ділетантів, скрізь нечувана корупція, ланцухова „торговля“, дорожнеча й економічний застій. І нема виглядів на поправу — кождої хвилі може наступити повна руїна й банкротство. Польща в ярмі „суверенних шкідників“, які кричать: „Проч з привілеями розуму й знання!“ Під цим гаслом утворено правительство по партійному ключеві . . .“

Те, що пише „Naprzód“ про відносини в Польщі, пережили й ми — у себе, на Україні. Немов світляну, фотоґрафічну знимку наших відносин дає нам польська часопись, пишучи про польські відносини.

Не дуже лучше і в Румунії. „Adeverul“ пише, що з весною большевики напевно пічнуть похід не тільки на саму Бесарабію. І додає, що румунські селяне противні війні з большевицькою Росією. А їх мимо того мобілізується. На 15. лютого оповіщена загальна мобілізація в Румунії від 18. до 42. року життя. Ясно, що трудно знайти лучший спосіб — збольшевичення армії, як заповнити її старими річниками і то з тих слоїв населення, якому вже досить війни. Дня 14. лютого прийшла з Букарешту вість, що большевицькі сили вдарили на Румун проти Могилева.

А щож у тім імлистім круговороті подій жде нашу Україну? По тім, що зайшло — ми не маємо чого боятись. Бо втратити не можемо вже нічого, а зискати можемо все.

В останній хвилі доносить кореспонденція Райтера з Парижа: Союзники постановили, що воєнних злочинців можуть судити німецькі суди. Коли-б їх вироки були для Антанти невистарчаючі, застерігає вона собі право, наложити Німеччині кари за невиконання мирового договору.

(Супроти того судитиме виновників війни і надужить німецкий державний суд у Липську. Представники Антанти возьмуть участь в розправах і доставлятимуть німецькому судові доказів вини підсудних. Чи коли судитимуть також злочинців, які допустились надужить над українським народом?

Україна.

** **Нота С. В. Петлюри.** В звязку з мировою пропозіцією Совєтського Правительства, адресованою Польщі, С. В. Петлюра надіслав ноту до держав Антанти й Польщі з домаганням негайного визнання України й запропоновання Совєтському Правительству відновідних умов, дотичних України.

** **На Кубані.** Кубань проголосила себе незалежною республікою; вона звернулася до Українців з проханням надсилати як — найбільше орґанізаторів — інструкторів.

* **Вісти з України.** Відомости про великі успіхи большевиків неправдиві. Мазепа на чолі кабінета міністрів і в постійнім звязку з Головним Отаманом. Мазепа був тимчасом у Камянці, щоб уладнати справи що до територій окупованих Поляками. і щоб одержати директиви від голови Директорії. На чолі військ отаман Павленко. Населення знов повстає проти большевиків і допомагає війську.

** **Де Мазепа?** Як нас повідомляють, І. П. Мазепа приїхав до Камянця в цілях порозуміння з А. М. Левицьким. Він підтверджує, що на Україні роспочалася завзята боротьба з большевиками.

** **Большевики московські й українські.** По відомостям, що ми дістали з Київа, Ткаченко й Ю. Мазуренко, арештовані й вивезені до Росії, де їх інтерновано. Інтернована також і Делеґація Директорії, що гостювала в Москві, в складі п. Бендзі, Любинського й С. Мазуренка.

** **Знайомі малюнки.** З Київа від большевиків утікло декільки тисяч мешканців, які переховуються по селах, віддалених від залізничої лінії.

** **Повстанці.** В районі Бердичева і на півдні від нього большевики розвинули сильну аґитацію поміж селян проти польського війська. Населенню роздається зброя. Всюди засновані ісполкоми.

** **Культурна праця.** Большевики допомагають переведенню культурно-національної роботи серед українського населення, противно, всяку політичну акцію жорстоко переслідують.

** **Переговори Росії й України.** Як повідомляє „Echo de Paris", Совєтська Росія проводить переговори з Україною в справі заключення миру, навязання торговельних стосунків, а також спільного використання донецького басейну. (Прим. ред. Річ іде, очевидно, про Україну Мануїльського, Петровського й Затонського.)

** **Патек і Мазепа.** Мін. Закорд. Справ Польщі Патек, звернувся до п. Мазепи й Левицького з пропозіцією приїхати до нього для переговорів. Але й Мазепа й Левицький одмовилися, мотивуючи тим, що немає жадних підстав гадати, що вони можуть прийти з Патеком до якого-небудь порозуміння.

Польська адміністрація в Проскурові. Дня 25 січня обняли польські адміністраційні власти заряд міста і повіту. Старостою іменовано п. Іваніцького. Його вітали Поляки, Росіяне і Жиди. Українці не явилися.

Завішення „Трудової Громади". Орґан соц. рев. „Трудова Громада" в Камінці завісили польські окупаційні власти.

У Камянції. На днях відбулася в ґуберніяльній управі, під проводом голови управи В. К. Приходька, нарада служащих ґуберніяльної управи — земських інжинірів і земських діячів освіти й кооперації в справі орґанізації продукційних підприємств. Метою наради було найти способи, як полекшити загальну крізу виробництва, що веде Україну до економічної і культурної руїни. В результаті наради показалося, що навіть при сучасних загальних тяжких умовинах і недостачі транспорту можлива й потрібна орґанізація цілого ряду підприємств. Лише з огляду на умовини ті підприємства мусять мати місцеве значіння і дрібніший тип. Порішено в найближчому часі зорґанізувати на Поділлю підприємства для виробу: шкіри, олію, мила, свічок, цегли, ґіпсу, посуди, торфу, дріжжів, вапна, крахмалю а також столярські, слюсарські і инші майстерні.

Вступні іспити на університет. Дня 3. і 5. лютого відбулися в кабінет декана історично фільольоґічного факультету під проводом прив. доцента Плевако іспити з української мови для нововступаючих студентів а також для тих, хто не склав цього іспиту при вступі на університет з початком біжучого шкільного року.

** **Мруть.** З ласки Антанти й „аполітичного" Інтернаціонального Червоного Хреста Українське населення гине тисячами що-денно від всяких пошестей. Вся Україна обертається на один великий цвинтар.

Справа апровізації Львова це одна сумна картина. „Обіцяв пан кожух, та й слово його тепле" так і з населенням міста Львова. Читаємо у справозданнях, що прийшла мука, бараболі і т. д. Але ми того й не бачимо. Нині білий хліб, біла мука і бараболі по 1 К 50 сот. за 1 кґ. Побачимо, чи тепер не буде з нами так, як з тим дідом, що надіявся на мід а без вечері спати ліґ.

В Станиславові тепер приміщено 2000 сиріт з Ґая. Занявся ними епископ Хомишин. І треба признати — мимо вбогих засобів завдяки запопадливости опікуна діти не голодують. А прийшли вони сюди голі й босі. Ця акція владики стрінулася зі загальним признанням громадянства. На Новий Рік навязано пірвані колись

звязки з єпископською палатою. Зійшлися там з новорічними желаннями представники всіх товариств (без ріжниці партій).

20-ліття Української Соціялдемократії на Україні. 29. січня ст. ст. або 11. лютого нов. ст. минуло рівно 20 літ від заснування Р. У. П. („Революційної Української Партії), попередниці У. С. Д. П. і першої взагалі політичної партії в бувшій російській Україні. РУП. і УСДРП. виховали багато видатних діячів, які займають чільне місце в теперешній визвольній боротьбі.

Союзи комуністів. По цілій Україні йде орґанізація союзів комуністичної робітничої молодіжи. В Харкові засновано центральний союз, який орґанізував вже у місці 4 райони з 400 членами. В Чернигові виходять часописи комуністичної молодіжи. По селам йде орґанізація селянської молодіжи. З Харкова післано орґанізаторів в донецький басейн.

** **Анґлійці в одеському порту.** По де-яких відомостях большевики заняли лише місто Одесу і в порту лишаються Анґлійці під охороною сильної військової фльоти

** **Австро-угорський совдеп на Україні.** В Київі функціонує „австро-угорський совдеп", в склад якого найбільш всього увіходить Німців і Чехів. Він іґнорує росклад Австро-Угорщини й орґанізує свою червону армію.

Польща.

** **Мобілізація.** Міністерство внутрішніх справ згідно росказу військової власти оповістило мобілізацію за 1897, 1898, 1899, 1900 й 1901 роки.

** **Большевики й Поляки зіткнуліся.** Війська большевицькі вже зіткнулися з польськими. на Поділлю по лінії Черторийск—Мацевичи—Богданозка—Сеньковці, але тримаються пасивно.

** **Осягли моря.** 10. лютого б. р. о 12 год. дня польські війська осягнули Балтійського моря. З цієї нагоди по всіх костелах Польщі дзвонили у дзвони протягом цілого того дня.

** **Фльота польська.** З 190 військових пароплавів, що спродає Анґлія, Польща покупила частину для зоснування польського фльоту. Досягнення польського моря до берегів Балтики викликало загальне захоплення в польському населенні, яке дає добровільні датки для будування військової фльоти. Між иншим, Борислав офірував на цю справу 1 міл. марок, Львів — 50 тис. корон, островський повітовий сейм—100 тис. марок, вегровський — 100 тис. марок, Соколовський — 100 тис. марок і т. д.

** **Стан польської армії.** Патек в бесіді з представниками преси, між иншим зазначив, що ситуація мілітарна виглядає як найкраще. „Стан армії під зглядом її військовим — досконалий, як і справа її постачання. Маючи прекрасну армію, ми повинні до справи миру становитися обережно й домагатися, щоб він дійсно забезпечив широкий політичний й економічний розвиток Польщі, як і незалежність тих народів, котрі в імя її боряться.

** **Два французьких ґенерала про польську армію.** Ґенерал Генріс, голова французьких інструкторів в Польщі, заявив кореспонденту „Kurjera Polskiego": „приїхав з Парижу до Польщі, щоб провадити свою попередню роботу, але ще в більшому розмірі. Я мав досі в свойому распорядженні 100 французьких офецерів; нині їх буде 600. Не підлягає сумніву, що з їхнею працею такий блискучий матеріял, яким єсть польський офіцер і солдат, набере сили непереможної. Удосконалення польської армії необхідно в першу чергу на випадок боротьби з більш поважним і ліпше орґанізованим сусідом, яким є, напр., Німеччина. Але така армія ще потрібна для того, щоб здобути на Сході такі умови миру, які б були Польщі користні, а не такі, які їй були-б накинені." Другий ґенерал, який був в складі армії Галлера й відбув з нею всі походи, пише в газеті „L'Oeuvre" слідуючче: Польща весь час спекулювала на большевизмі. Ширячи фальшиві вістки про їхні силу й дикунство й підкреслюючи свою ролю, як оборонця Антанти від нових Гунів — Польща старалася дістати з Парижу й Льондону, як мога більше. Але на ділі вона більш, ніж хто инший, боїться большевиків, бо Поляки абсолютно нездібні для самостійної оборони й хутко можуть опинитися під Львовом в разі наступу большевиків."

** **Фош має приїхати до Польщі.** Ґенерал Hernyse підтверджує відомости про те, що ґенерал Фош має приїхати до Варшави в найближчому часі для переведення ревізії польської армії.

** **Залякують.** За останні дні вся польська преса кричить про надзвичайні успіхи польського війська на большевицькому фронті.

Червоно армейці в польському полоні. Червоно армейці, яких захоплено Поляками в полон, терплять в Вільні страшні муки. Полонені обірвані, босі годують їх зле, примушують робити поки не падають. Їх запрягають до возів замість коней, хоробливість поміж них страшенна.

** **Готентотська мораль.** „Ilustrowany Kurjer Codzienny„ вилаявши Чехів за те, що вони не хотять визнавати засад плебісцитових, разом з цим великими літерами уміщує такий заклик: „Nie pozwolimy na komedyę plebiscytową“.

** **На Шлезкові Тішинському.** Один з видатнійших чеських аристократів висловився так: „Чехи уважають Шлезк Тішинський за свій край, а місію союзників, котра приїхала для переведення плебисциту, за гостей. Плебісцит нам накинуто. Визнаємо його, поскільки його вислід буде на нашу користь. Нема на світі сили, яка-б усунула звідси Чехів. Маємо міцну армію й та армія виконає свій обовязок.“

** **Апетит польських зубрів.** В Nr. 43 „Ilustrowany Kurjer Codzienny“ уміщено малюнок статуї Божої Матери, яка є в Камянці-Подільському біля косцьолу, а під ним — таку сентенцію редакції: „після віків чужого панування в останні часи Камянець переживає тяжкі часи, руйнсваний большевиками й українцями Петлюри, аж доки три місяця тому не повернув „do starej swej macierzy Polski“.

Польські війська в Білорусі. Польські війська, які знаходяться в західних ґуберніях, замість простого рабування прийшли до реквізиції. Селянам від цього не лекше, бо за реквіроване леґіонери нічого на платять, забирають хліб і худобу. Залишається тільки по одній корові. Білоруське селянство ставить проти Поляків опір і коло Бобруйську завязався бій з леґіонерами.

** **Комісія по виробленню мирових умов.** Патек утворив при міністерство закордоних справ осібну комісію, що має виробляти мирові умови Польської Республіки для Советської Росії. В склад комісії входять „biuro prac kresowych“ на чолі з Гутовським і представники війська. Робота цеї комісії йде прискореним темпом і має бути укінчена за два тижні.

** **„Конфуз“ Патека.** Підчас пробування в Льондоні Патека — дано йому до зрозуміння, що польські імперіялісти не можуть рахувати на допомогу Анґлії в боротьбі з большевиками.

** **Заходи Падеревського.** Падеревський дістав від американських Поляків 450 міліонів марок для орґанізації ґазет й політичної пропаґанди в Польщі. Друкарня вже куплена. Редаґувати ґазету має націонал-демократ Стронський з платнею в 40.000 марок що-місяця. Протягом року 100.000 примірників буде розсилатися даремно.

** **Падеревський на одпочинку.** Падеревський виїхав до Швайцарії на одпочинок.

** **Дві течії в політичних колах.** Що до умов, які мають бути запроповані Польщею Советському Правительству, намічається такі дві течії: а) націоналісти на чолі з ендецією обстоють так звану лінію Дмовського себто: спільний кордон Польщі з Росією; втілення „kresów“ до Польщі. Ця лінія йде більш менш по лінії сучасного фронту. б) Ліві на чолі з Пілсудським висовують федеративний проґрам, себто: виключення спільного кордону з Росією й створення цілого шереґу буферових держав, звязаних з Польщею унією або федерацією. Цей проґрам поділяють також премер-міністр Скульський й мін. зак. справ, Патек.

** **Делеґація P. P. S. у Пільсудського й Скульського.** Лідери P. P. S. — Дашинський, Морачевський, Перль, Сохацький і Регер — були на авдієнції у Пільсудського. Вони передали йому ухвали Центр. Комит. P. P. S. (вони уміщені в Nr. 7 „Волі“), які оґрунтовував посол Дашинський. Пільсудський одповів, що, дбаючи про мир, необхідно разом з цим дбати про те, щоб бути сильними. Після того делеґацію приняв Скульський.

** P. P. S. **проти комуністів.** „Хоч вони й кличуть до боротьби ніби-то в імя за мир, а в дійсности — йдуть до загібелі держави й віддання народу польського в ярмо нової московської й пруської неволі.

** **Цікавий спогад.** Бергенс, який повернув до Варшави й який багато літ служив в російському дипльоматичному корпусі, — згадує, як йому Поливанов в імени Сов. Прав. пропонував їхати делеґатом до Берест-Літовського. На питання, що ж має бути з Поляками, Українцям й прибалтійськими державами, Поливанов відмовів: „Eh, to kpiny!“

Росія.

****Зміни в Совєтському Правительстві.** Як повідомляють польські часописи, Троцький дістає призначення комісара харчових справ: військовим комисаром має стати Поливанов (бувший військовий міністр при Цареві).

****Нові призначення.** Совєтське Правительство призначило комисаром Сибіру ґенерала Еверта, бувшого головнокомандуючого західним фронтом, а комісаром Туркестану — ґенерала Іванова.

Знищення фабрично-заводських комітетів. З Москви повідомляють, що в офіціяльних радянських газетах надруковано слідуючу постанову. „Фабрично-заводскі ради, а також і комітети представників від робітників, які було утворено для забезпечення порядку в промислових центрах принесли велику шкоду. Вони привели до деморалізції робітників і до цілковитого безпорядку на заводах. З огляду на це ми мусимо знищити ради робітників“.

Перший большевицький збірник законів недавно появився у Петрограді. Містить він у 246 параґрафах запорядження що до цивільних справ подружого закона, родинних законів (адоптування, признання дітей, взаїмні обовязки батька й матери та дітей і членів семї між собою) та опікунчих законів. Книжка видана по французьки з передмовою Олександра Гольдберґа, начального редактора законодатного бюра й члена академії соціяльних наук.

Товарообмін між Францією і Росією, як доносять з Парижа, фактично вже почався. Весь крам відправляється дорогою на Ревель і Нарву.

***Залізно дорожне сполучення** між Ревелем і Петроградом буде скоро налагоджене взвязку з миром Естонії і Совітської Росії. (Голос Росії 6./II.)

Залізничне будівництво. Оголошено в Омську поголівну мобілізацію комуністичних союзів. Всі службачі і робітники і майстри відмовилися від звичайного відпочинку, і весь вільний час віддають праці в головних майстернях. Праця кипить протягом цілої доби. — Все мужицьке населення місця Новгорода прикликано до очистки залізнодорожної дороги, ремонту паротягів і вагонів, різання і наладнування дров. Неділю оголошено робочим днем. Праця на заводах, фабриках і совітських установах збільшена на дві години. — Поновлено робити побудовання уральсько-ілицької залізниці, яка звязана з Ташкентом. Колею вже прокладено. Почалася праця побудови станції і водотягів.

***Нобель, Монташев** і Тво. „Mer Noir Caspienne“ мають закласти трест для експорту за кордон нафтових виробів. (Голос Росії.)

Щадринський трибунал судив членів повітового виконавчого комітету, військового комітету, начальника міліції та инших совітських урядовців. Вони крали річи зі складів соціяльного забезпечення і давали їх своїм родичам, дещо залишали при собі. Не дивлячись на боєві прислуги в минулім, трибунал покарав винуватих на кілька літ тюрми.

***Північна частина Россії** а саме Пасквітська долина прагне приєднення до Норвеґії. (Голос Росії.)

***Кальмицький цар.** Батум. В районі закаспійського краю з'явився знов „Кальмицкий цар Дамби Джацим“, який називає себе внуком Амурсани, царем Кобдо. Він б'ється з большевиками.

***Зачумлена Московщина.** „Berlingske Tidende“ повідомляють з Гельсінґфорсу: Фінський сойм ухвалив закрити фінсько-московську границю з огляду на небезпеку зарази чумою. Визначено смугу в $^1/_2$ кільометра за витрінки, з якої виселюють всіх мешканців. Всі потраничні установи підлягають військовій владі.

***Епідемії у Москві** приняли великі розміри: холера, тиф, кір, діфтеріт і другі пошесні хороби уносять багато жертв через брак ліків. (Голос Росії).

***Життя в Москві.** Останні вісти з Москви малюють життя там так: доми з центральним опалом стоять порожними. Мешканці кватир сидять звичайно в одній кімнаті, яку по можливости нагрівають. Половина Москви терпить від перестуд на опухи суставів. Всі ресторани закриті. Лишилися лише народні кухні, маленькі кафе та молочарні. Спирту вживають меньше, бо горілка коштує до 1000 карб. за пляшку. Серед робітництва часто трапляється затроєння ріжними сурроґатами спірту. Населення живе головним чином випадковими заробітками від уличної торголі, ріжною спекуляцією з їжою, та продажом річей. Решта працює в радянських установах, яких є дуже багато. Але й цим не солодко живеться, бо навіть високих окладів не вистачає при такій дорожнечі. Спекулянти, які можуть тратити по 2—3 тисячі в день не відчувають ні в чому недостачі, але живуть під щоденною загрозою бути розстріляними. В радянських установих працює дуже багато людей, там зустрічаються і підростки 16—17 літ. Робота більшости урядовців є майже безцільною. Про те всюди почувається влада, прекрасно орґанізовано шпіонаж. В вищих школах працюють вечером, бо майже всі служать. Смертність досягає 50% зза браку ліків.

***Вільні ціни в Петербурзі.** Вільні ціни в Петрограді на 6. січня були такі: хліб 240 карб., мясо 800 карб., жир 2.400 карб., цукор 2.200 карб., за фунт. Яйця 1.500 карб. десяток, цибуля 180 карб. за фунт.

Просвіта в совітській Росії. Президія Всересійського Центрального Комітету закликає ґуберніяльні виконуючі комітети і комітети комуністичної партії, щоби надсилали кандидатів на університет ім. Свердлова. Він має 23 секції. Закликається тільки здорових і сильних, бо умовини життя в столиці є важкі. Студенти дістають 16.000 рублів місячно, зворот коштів подорожи; якщо побирали більшу пенсію, так ріжницю виплачується рочні. Мешкання і удержання дістають студенти в інтернатах (общежитіях). Курс тріває 6 місяців.

***У Владивосток** війшли революційні війська і домагаються кінця горожанської війни і невтручання чужоземців у діла Росії. Порядок у місті підтримують війська Антанти. (Голос Росії 10/II.)

***Перекоп знов в руках Денікіна.** Добровольці знов заняли Перекопський перешейок, що з'єднує Крим з Росією.

***Суд над Колчаком.** В „Matin“ телеґрафують з Харбіну. Комітет рад утворив було революційний трибунал для суда над Колчаком, але потому вишріши, що Колчака відправлять в Москву, де його судитиме верховний трибунал.

Настрії добровольців. З Катеринодару, Новоросійську, Керчі, Теодозії і Севастопіля висилаються всі особи, які не мають відношення до урядової праці. Настрій в тилу добровольчеської армії пригноблений. Шкура телеґрафував начальникови штабу: Віру в успіх добровольчеської армії страчено навіть серед інтеліґентних кол, не кажучи вже про маси.

Міжнароднє життя.

За незалежність України виступив посол Гаільгарда Панселя в Палаті Депутатів 6-го лютого 1920 року з горячою промовою: „В своїй промові казав він, пан Президент, балакаючи за держави, які оточують Московію, забув згадати про одну, яка має широкі простори і велике населення; я хочу сказати про Україну. Пан Президент зазначив Естонію, Латвію, Литву і, дійшовши до Польщі, раптом перескочив до кавказських республік. Але від Польщі доКавказу є отверта діра, яку на мій погляд небезпечно залишати відкритою і яку як раз можна було-б закрити, колиб держави Антанти визнали Україну (дуже добре, добре! з ліва і справа).

Далі промовець розглядає українсько-польські переговори, про спільну оборону від большевиків, де в лиці Петлюри Україна представлена, як незалежна держава. „Крім того, панове, визнання України, аке я вимагаю, цілком відповідає прінціпам, поставленим конференції. Прінціп національностей не лежить в тім, щоб зґруповати низку малих народів, які прагнуть незалежности і не хотять бути під владою одного з них. Він полягає в тім, щоб дати усім цім народом повне самоурядовання (бучні оплески справа, в центрі і з де яких лівих місць)." Далі промовець зазначив необхідність визнання України для загально европейського миру. Після цього депутат оповідає про українське неселення, яке воно антибольшевицьке, яке працьовите і як воно прагне до здобуття землі за плату. „Українські селяне простягають руки до далекої Франції і з надією чекають допомоги." Далі промовець зазначає симпатії українських селян до Франції і каже, що „коли мій приятель заходив до українських хаток, обличча селян сяли від радощів, що бачуть Француза і показували йому рядом з образами прортрет Наполеона І-го." — „Чи не в цім ми знаходимо указівки на те, що Франція може рахувати на Україну, як на серіозну допомогу проти большевиків, допомогу, яка сильно підтримає опір Польщі і Румунії (добре! добре! справа і в центрі)." „До того це багатий край. Там сила сирівців. Там 50 міліонів мешканців. Цей край, вимагаючи самостійности, бере на себе виплату 30% російського борґу. Отже я не бачу, чому нам не простягти руку тих, хто йде до нас." На прикінці автор зазначає, що було „помилкою" кинути на Українців, яких вважали большевиками,и французькі частини. „Ще раз кажу — нам треба негайно винести рішення, бо діло йде про добробут, незалежність країни і може про зайвий день життя Франції (оплески справа, в центрі і деяких лівих місць).

Румунський міністр про Україну. Румунський міністр для бесарабських справ про положення на Україні сказав таке: Червона армія доходить до Дністра, що являється новою небезпекою для Румунії. Причиною цього, що большевики побили на голову ґенералів Колчака, Юденіча й Денікіна, є помилкова політика аліянтів, яка бажала воскресити стару Росію. Цілком инакше представлялася би справа, як би союзники піддержували український національний рух. Та й тепер ще не пізно. Це непростима помилка вважати Україну австрійською видумкою. Національний рух на Україні був завжди, тільки Антанта не хотіла нічого про це знати. Я переконанний, що українське питання заслугує на повну увагу союзників. Румунія, за згодою Антанти, моглаби оказати Україні серіозну поміч.

Ню-йорський „Таймс" радить признати независимість України і балтійських держав. Ню-Йорк, 26. січня. — Заявою, що „під теперішну пору пограничні краї Росії є фактично державами, і то державами, які мають жизненний інтерес у поваленню большевизму", і що „не булоби ані справедливо, ані мудро не признати їх" — кінчає свою статтю тутешний „Таймс", у вчерашнім виданню. Це вже друга з ряду стаття „Таймс-а", котрий радить Антанті признати независимість неросійських народів бувшої Росії і в той спосіб дійти до побіди над большевиками.

** **Латвієць про мир.** Посол латвійський в Варшаві, п. Кенінсхен, в звязку з мировими пропозіціями Советського правительства, заявив, що Латвія в кождому разі буде стреміти до побільшення своєї армії, бо не підлягає жадному сумніву, що Росія реакційна не відмовилася ще від своїх претензій територіяльних. Польща, Латвія й Фінляндія мусять бути готові для збройного виступу. Міцний союз північних держав — при співучасти України й з Польщею на чолі, який би обнимав всі народи від Балтики до Чорного моря, — тільки він може підтримати европейську рівновагу на Сході

** **Міждержавна конференція.** Відбулася в Варшаві конференція, в якій приняли участь представники України, Фінляндії, Латвії й Естонії. Ухвалено домогатися того, щоб визнання незалежности цих країн було s ne qua non роспочаття переговорів з Советською Росією.

Подорож італійського депутата Рондоні до Арменії, Ґеоргії, України і Росії дня завязання тісних відносин економічних і комерційних має відбутися по дорученню провідників соціялістичних партій. (Пр. Б.)

*__Мировий російсько-естонський договір.__ В додаток до тих відомостей, що ми вже подавали про цей договір, можемо повідомити, що головні його пункти слідуючі: 1. Росія без жадних застережень визнає незалежність Естонії й зрікається назавжди всяких суверенних прав, які мала над народом і територією Естонії. 2. Наколи міжнароднє право визнає Естонію на вічні часи невтральною, Росія зобовязується охороняти цю невтральність. 3. Росія відмовляється від одшкодовань за всяке добро, що находиться в Естонії й яке належало раніше Росії. 4. Росія виплачує Естонії 15 міл. рублів золотом — 8 міл. протягом першого, а 7 міл. протягом другого місяців після ратифікації цього договору. 4. Росія повертає Естонії всі скарби, що належать Естонії, а вивезені до Росії: бібліотеки, архиви, документи, колекції и, взагалі, все, що має наукове, або історичне значіння для Естонії. 6. Росія дає Естонії право на експльотацію 1 міліона дес. лісу в Петербурзькій, Новгородській, Псковській й Тверській губернії. 7. Росія дає Естонії привилеї на сполучення моря з ямим-небуд пунктом границі Естонської й віддає експльотацію такої лінії на 99 років.

__Папа признав Латвію.__ Рига. Ава. Державний секретар у Ватикані кардинал Ґаспарі повідомив, що папа признав дефінітивно латишську державу.

__Вибори до латишської конституанти.__ Рига. Ава. З огляду на цілковите освободження території Латвії вибори до латищської конституанти визначено на 17. і 18. марта. Приготовні праці зачинаються 1. марта.

** __Французи й Польща.__ Слова Милєранда, про „винятково дорогого спільника“ розшифрували в парижському міністерстві закордоних справ, до якого звернувся представник „Kurjera Warszawskiego“, в такий спосіб: „Хай пан запевнить своїх земляків, що Франція з глибоким інтересом, навіть заворушенням, слідкує за подіями в Польщі. Однак, ми не чуємо себе в праві пхати її на війну й нові жертви. Ми могли-б сказати лише тоді щось певного, коли-б могли воювати разом, плече в плече. Не гукаємо до Вас „бійтеся“, а тільки „стережіться“. Болісно було-б довідатися, що ллється Ваша кров і що не можемо прийти до Вас з допомогою, але ще сумнішим було-б і для нас і для Вас, коли-б ви в поспіхові зробили-б політичну помилку. Дивиться обачно на Схід і не робіть жадного кроку раніш, доки не переконається, що Вам не загрожує ніяка політична небезпека.“

** __Винятково дорогий спільник.__ Мілєранд під час своєї проґрамової промови в парляменті висловився про Польщу в такий спосіб: „Польща є для Франції винятково дорогим спільником, що звязано з усією нашою історичною традицією. Я завідомив Польщу, що в тім разі, коли-б її заатакували большевики, союзники негайно прийшли-б до неї з як найінтензивнійшою допомогою.“

__Фрація і польсько-російське питання.__ Радек в „Ізвєстіях“ пише: Польсько-російське питання є рішаючим питанням в справі міжнародного становища, утвореного версальським миром. Французькі урядові кола бояться знесення версальського миру. В цій цілі Франція, щоби унеможливити Німеччині виступ проти версальського миру, в союзі з Росією, між Німеччиною і Росією поставила самостійну Польщу і тепер всіма силами ставить перешкоди Польщі увійти в дружні зносини з Росією.

** __Румунська преса про Польщу.__ Румунська преса, зупиняючись над фактом одмовлення допомоги будто-якій з сторін, що воюють з большевиками, опріче Польщі, бачить в цьому той доказ, що коаліція кинула думку про відбудову Росії й визнає в Польщі найсильнійшого чинника на Сході, конечного для утримання европейської рівноваги.

* __На вулицях Минська__ що дня можна бачити силу селянських фір під охороною жовнірів. Іноді селяне пробують тікати, але здебільшого їх знову вертають. Через страх захоплені селяне все менш і менш приїздять до Минська, чому зростає дорожнеча. („Беларусь“ 23./I.).

* __Про орґанізацію білоруських частин у Франції__ ми довідуємося з „Беларусі“ 10./I. По проханню Білоруського Уряду французський Уряд постановив вилучити усіх Білорусів з бувших російських частин. Формування провадиться у Вердені під проводом ґенерала Рампон в порозумінні з білоруським міністром полковником Ландовом. Сформовані частини буде відпровлено до Білорусі.

Повстання білоруських селян проти Поляків відбулося в Бобруйськім і Мінськім окрузі. (У. П. Б.)

Сільські кооперативні харчові товариства на території цілої Білоруси проявляють в останніх часах більше життя. Вони самі навязують взаємини з центральними торговельними фірмами. Вони закуповують великі партії товарів та орґанізують товарообмін. В місяці марті проєктується зїзд делеґатів сільських кооператив для кращої орґанізації своєї діяльности. Треба би подбати також у нас про відновлення крамниць і инших кооператив, щоби в таких тяжких часах не кидати гроша в чужі кишені.

Мітінґ у Женеві відбувся у Реформатській залі при великій кількости людей і виніс постанову про визнання усіх держав, що повстали з бувшої Росії.

Економічна хроніка.

Французький державний банк після війни. На загальних зборах Banque de France здав перед тижднем ґувернер банку Pallain обрахунковий звіт за рік 1919. На підставі цього звіту виходить, що золоті резерви банку підвищились о 101 міліонів франків, так що вони з кінцем року обіймали фонд в висоті 5378 міліонів франків, з чого однак 1978 міліонів франків знаходилися в заграничних банках. На прикінці обрахункового періоду виносили далі зачити, уділені державі, 25.500 міліонів франків. Весь нотовий оборот обіймав 37.275 міліонів франків.

Державні росходи в Німеччині. Залеглий державний борг Німеччині (спричинений в головній мірі непокритими паперовими знаками) виносив по звітам в Національнім зборі 1. лютого р. 1920 приблизно 50 міліярдів марок.

Швайцарська індустрія і валютова проблема. Конґрес торговців і промисловців, що з початком лютого закінчив свої наради в Берні, займався дуже живо валютовою проблемою, яка й для Швайцарії починає набірати дуже некорисні наслідки. Брак можностий збуту численного назбіраного в Швайцарії товару спричинює чим раз гірші клопоти. На конґресі домагалися представники поодиноких галузь промислу мораторії для таких фірм, що зприводу валютових перепон не могли сповнити свої фінансові з'обовязання. Далі рішено підперти всі заходи, шляхом міжнародньої угоди віднайти modus vivendi з валютового хаосу.

Скандінавська валютова конференція. З Копенгаґена повідомляють часописі, що незабаром має відбутися скандінавська валютова конференція, якаб мала застановитися над питанням зміцнення коронової (скандінавської) валюти. В останніх тиждням завважується тенденція спаду, якого годі було досі припинити.

Дорогі долярн. В Франції зараз доляр поверх 14 франків супроти мирової ціни 5·18 франків. В Havre мало це ті наслідки, що американський товар втратив велике число покупців, які отце звернулися до инших американських краів з предложенням торгових трансакцій. Так американську бавовну заступають там індійські і французські вовняні товари, які мають великий попит і живо розпродуються.

Швайцарський національний банк. Після останнього виказу підвищився нотовий оборот (супроти обороту в передостанньому виказі) о 43·26 міліонів на 948·32 міліонів франків. Метальовий запас також поліпшився, іменно він зріс о 13·12 міліонів на 611·62 міліонів франків, з чого 529·46 міліонів франків знаходяться в золоті.

Ріжниця в цінах платіну й золота. 1 кілоґрам платіну коштує зараз в Парижі 50,000 франків. Ціна золота виносить за 1 кілоґрам 9200 франків. Платін являється тому в пятеро дорожчий чим золото. В р. 1910 стояв платін на 4750 до 6500 франків, в р. 1911 на 6750 франків, в р. 1915 на 7900 франків. Коли ця ціна перераховується на німецькі марки, то виходить за 1 кілоґрам платіну зараз величезна сума 340.000 марок. В р. 1914 коштував платін в Німеччині 6000 марок, золото 2790 марок. Ще в р. 1905 виносила ціна платіну 2600 марок, отже майже стільки, скільки й золото. Платін зараз найбільш пошуканий цінний матеріял.

Міжнародня фінансова конференція. Фінансова конференція, що зпочатком лютого відбулася в Льондоні, поставила проєкт міжнародньої фінансової конференції

в Льондоні або Парижі. В звязку з цею конференцією постановило анґлійське міністерство скарбів зредукувати паперовий оборот о принаймні 20 міліонів фунт. ст. Дальше постановили банкіри гострий контроль над видачею зачитів, поки фінансова сітуація не вияснить ся.

Вуглева продукція в Німеччині. Фаховий німецький часопис „Glückauf" подає деякі викази загальної вуглевої продукції за останні роки. На представі цих записків обраховано:

В міліонах тон	В році						
	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919
Камінний вугіль	192	162	147	159	167	160·5	116·5
Бурий вугіль	87	84	88	94	95	109·6	93·8

Продукція вугілля за р. 1919 виносила мінімум всїх досі осягнутих цифрів, іменно 60% послїдньої мирової (1913) цифри, при чім і якість вугілля недорівнювла ніяк давнїшій. Що до місцевостий, так викази подають слідуючу картинку, яка, правда, ще не викінчена цілком зза браку статист. матеріялу:

В тисячах тон	Продукція камінного вугілля						
	В році						
	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919
Пвіт Рур	114.536	98.270	86.794	94.163	99.055	95.942	71.240
Горішний Шлеск . . .	43.801	37.257	38.219	41.985	42.944	39,649	24.780
Долїшний Шлеск . . .	5.527	4.888	4.457	4.555	4.582	4.649	20.480
Саар	12.223	9.276	8.218	8.782	9.613	9.214	
Аахен	3.264	2.734	2.257	2.591	2.514	2.526	
Кор. Саксонія	5.470	4.836	4.272	4.174	4.770	4.609	

Европейські валюти в Ню-Йорку. Німецька марка стоїть в Ню-Йорку на рівні з 1 центом. Мирове відноження було 23·60 ц. Тим то коштує 1 доляр 100 марок, а в вільній торговлі навіть вже 105 марок. Разом понизилися і Антантські валюти. Анґлійський фунт зазнав обезвартнення о 34·3%. Він коштує там всього тільки 13 sh. 2 d. З цього виходить, що Анґлійці доплачують при сплатах до Сп. Держав надвишку в висоті 52·2%; місто 4 sh. за доляр вони платять 6 sh. 1 d. Французький франк підупав в Ню-Йорку на 63½% своєї мирової вартости, значить Французи платять за 1 доляр набавку 190·35% або потрійну ціну мирового курсу. Далі завважується безперестанний зріст ціни доляра, що мабуть має свої причини в тім, що в останніх часах почався величезний приплив европейських гроший до півн. Америки замешкалих в Швайцарії Голандії і т. д. еміґрантів з країв Антанти і середньої Европ. Таким чином попит за долярами росте, а валюти европейських держав танують як сніг на сонці.

З українського життя на чужині.

Промова президента співацького товариства „Обєднані Робітники", від імени цього товариства і співацького товар. „Орфеон" — виголошена на концерті укр. Республіканської Капелі в Брюсселі при врученню пальми, дня 8. січня 1920.

„Від імени королівського товариства „Обєднані Робітники" (Artisans Réunis) найстаршого хору столиці і від його молодшої сестри, королівського товариства „Орфеон" вітаю Вас як найсердечнійше в нашім славнім місті Брюсселі.

Ми, бельґійці, після довгих віків неволі, здобули собі волю в 1830 році. Потім ми загубили її на цілих 5 років, але завдяки допомозі наших вірних великих союзників, ми знову її відвоювали. Через те ми розуміємо глибоке і законне щастя

Українців, великого славянського народу, який — після 200-літнього гніту — зкинув з себе і огидне ярмо царизму і завоював собі волю, завдяки перемозі права і культури над варварством і насильством. Ми горді — пані і панове — що можемо вітати Вас в братерському єднанні, ми щасливі Вашим співом і зачаровані глибокими артистичними переживаннями, які Ви принесли нам.

Дозвольте-ж мені, Пане Діріґенте, в підтвердження висловлених думок, просити Вас приняти ці квіти, які Ваші Брюсельські товариші по співу „Обєднані Робітники“ і „Орфеон“ приносять Вам від щирого серця.“

* * *

На це привітання відповів Діріґент Кошиць.

Він підкреслив змагання українського народу зкинути ярмо насильства і неволі і зажити власним самостійним життям. Підстави для цього лежать в цій свіжости, молодости і здоровлю, якими повна і багата українська нація. Виливається це найкраще у пісні, яка є зеркало душі кожного народу. І для нас велика честь і вдоволення, що ця українська народня пісня, яка тріумфально завойовує зараз світ, знайшла належний відгук і в Бельгії, відчині поліфонічного співу.

Бельґійці відчули її глибину, свіжість, красу і оцінили її як слід. До Ваших висловів щирого захоплення прийміть вирази нашої сердечної подяки і симпатії. Ми щасщливі привітати Вас з досягненням волі і сказати: „Хай живе вільна Бельґія, Хай живе єднання вільних народів“ . . .

Промову цю переклала тут-же Панна Ватич на французьку мову. Викликала вона вибух ентузіазму і захоплення присутньої публіки. Українську Республіканську Капелю засипано потім листами, в яких Бельґійці дякують за наше гостювання, яке відчинило багатьом з них очі, допомогло зрозуміти нашу справу як слід, і дало змогу пізнати багату героїчну душу великого Українського Народу.

— —

Українська Республіканська Капеля, в свойому славному турне зустріла і в Анґлії велике захоплення. На Концерт 3. лютого в Кеене-Галль в Лоньдоні викликав силу оплесків.

Льондонська преса містить прихильні критичні статті про українських співаків.

— —

Президент Швайцарської Республіки Мотто у суботу 14-го лютого прийняв посла Української Народної Республіки Миколу Василька і балакав з ним більше як пів години про становище на Україні і відношення українського населення до большевиків. Посол Василько від імені голови Української Директорії атамана Петлюри висловив свою пошану, на що президент Мотто відповів словами найгарячійшого співчуття до самостійницьких змагань українського народу.

— —

В. Винниченко, як нас повідомляють, перевіряє правдивість чуток про запрошення його Ткаченком до Київа. В разі тім, коли-б це було фактом, п. Винниченко виїхав би до Київа.

— —

Фінансовий диктатор Української Народньої Республіки за кордоном Мартос від'їхав до Варшави.

— —

До Відня прибули колишній Радник Льондонської місії Меленевський, директор Українбанку Хр. Барановський, член Оцукса Філіпович та М. Ковалевський.

— —

Перед від'їздом фінансового диктатора Мартоса на Україну відбулася нарада у пана Макаренка, на котрій були присутні Меленевський, Мартос, Тулюпа та инші визначні українські фінансові діячі. Обмірковувалась справа здобуття грошей з закордонних банків. Присутні на нараді розійшлися в доброму настрої.

— —

Від'їзжає на Капрі для відпочинку після тяжкої дипльоматичної праці колишній голова української місії до Італії Д. Антонович.

— —

Українське громадянство у Відні енерґійно готується до святкування 26. лютого. Має відбутися концерт, в звязку з яким пан Шипайло просить нас надрукувати запрошення співачок і співаків. Зголошуватися листовно (з поданням адреси) на його ім'я VI., Neckengasse 8/11. Хто має для мішаного або мужеського хору ноти, того проситься їх до перегляду.

— —

В звязку з поданими в 1. томі в 2. числі „Волі“ відомостями про життя Української Республіканської Капелі, адміністрація Капелі просить надрукувати, що в кінці вересня Капеля одержала солідну суму від українського уряду через кооперативи. В остатні вже часи, після того, як у нас появились відомости про брак коштів на дальшу подорож Капелі, п. Макаренком були призначені нові кошти, які дирекція сподівається в скорім часі одержати. „Що до відношення до Української Республіканської Капелі Міністра Фінансів пана Мартоса, то є правдою, що в березні м. р. пан Мартос закрив кредіти для Капелі, але мотивовано це було тодішніми військовими подіями на Україні“. (А на місії і комісії гроші знайшлися? [Ред.]) „Під час перебування Капелі у Відні, була прислана урядом на імя уповноваженого Капелі асиґновка на суму 649.600 корон. При міністрі фінансів пану Мартосі (але по розпорядженню С. В. Петлюри, а не по ініціятиві Мартоса. [Ред.]) пройшов і новий закон про продовження на 4 місяці подорожі Капелі, на підставі якого Капелі й будуть асиґновані потрібні кошти“. Від себе додамо, що редактор „Волі“ як раз був в Камянці під час розроблення нового закону про дальшу подорож Капелі і дуже добре поінформований, хто брав в тій операції участь.

— —

З приводу надрукованої у нас звістки про турне колишнього голови льондонської місії Стаховського по Европі, пан Стаховський просить нас надрукувати ось які рядки:

„З приводу замітки в другому числі „Волі“ прошу шановну редакцію часописі помістити мої коррективи:

1. Під час мойого виїзду до Директорії Української Народньої Республіки місія була оставлена не без гроша — а з коштами, котрих, по мойому досвіду — повинно було вистарчити місії на 6 до 7 місяців функціоновання.

2. Друга менша частина, грошей хоронима мною, як головою місії в анґлійському банку — до роспорядження Уряду Української Народньої Республіки і згідно відношення пана Міністра фінансів за ч. 38 — 11. грудня 1919. р. — була переведена, по мотивам державного значіння — пражській місії.

3. До демісії мною було подано через те, що впливи на місію пана Темницького, в той час міністра закордонних справ — паралізували всяку можливість продуктивної праці.

4. Карієрні мотиви мене не приваблюють — і виїзд мій до Директорії Української Народньої Республіки — має метою лише доклад про політично-адміністративну і фінансову справу по льондонській місії.

5. Справа місії була передана, по наказу Темницького — не пану Яковліву, а радникові місії, котрий, як радник повинен був по питанням політичного значіння, згідно міжнародньому звичаю — звернутися за санкцією — до Уповноваженого Верховної Влади — в найближчій державі — в цім разі до пана Яковліва.

Ред. Отже з „корективів“ видно, що: 1. Стаховський дійсно їздив на Україну: але не доїхав; 2. що всіх грошей він свому заступникові не передав: скілько, як і куди попало — це нам відомо; 3. що як би не зловредні впливи Темницького, то пан посол і далі-б продуктивно працював; 4. що пан Яковлів ніякої телеґрами про передачу йому справ місії від Стаховського не отримував; 5. що члени місії цілком були забезпечені на довго паном Стаховським і дарма тільки турбували уряд новими заявами...

Пише „голова“. Пише секретар. Але щось пишуть, „та не враз“... Мабуть не змовилися! Почекаємо ще одної редакції.

— —

Підчас перебування на Україні, а потім і тяжкої слабости головного редактора „Волі“ де якими з бувших зараз співробітників нашої ґазети була зроблена спроба звести особисті рахунки на її сторінках з людьми, котрі або ніякого відно-

шення до українського громадянства не мали, або коли й мали, то не заслуговували на те, що-б їм була присвячена особиста увага поважаючої себе часописі. (Серед українського громадянства є чимало і своїх бандитів, цілком повинних в теперішній руїні на Україні). Тому головний редактор „Волі“, переймаючи на себе вину за ті помилки, які були зроблені иншими в його відсутности, разом з тим заявляє, що ні окремі співробітники, що зараз працюють у „Волі“, ні юридичний відповідальний редактор в тих помилках не винуваті. Що до дальшої тактики, то ми ні на одну хвилину не перестанемо витягати на світ Божий окремих спекулянтів від патріотизму. Бо певні в тому, що далеко більша є вина тих, хто обкрадає рідний край або замовчує ті крадіжи, ніж тих, хто вільним словом старається припинити руїну.

— —

Крім віденської санітарної місії справами українських полонених, що перебувають зараз у Відні або переїзжають через нього, займається український жіночий комітет. Він улаштовує окремі читанки для полонених. Члени його відвідують хорих жовнірів по тутешних шпиталях. Позаяк комітет немає на ці справи спеціяльних коштів, то було би добре, як би громадянство нашої української кольонії допомогло комітетові коли не грішми, то хоч книжками, білизною та иншим. Пересічний стан жовнірів до 500 чоловіків. Адреса: Wien, VIII. Langegasse 5. Ukrainisches Damenhilfskomitee für verwundete Soldaten.

— —

Військова санітарна місія подає нам деякі відомости, одержані з передаточного пункту для наших в Інсбруку. З них видно, що за грудень з італійського полону повернулось 1061 Українців, а з французького — 5. Найбільше Українців вернуло з табору Верона форте (Проколо) 515; з Віковаро (коло Риму) — 304; Велетре — 155; Лечче — 57 і С. Марія (біля Неаполю) — 55; з инших таборів приїхало заледве кільканадцять.

Становище наших полонених надзвичайно тяжке. В жовтні м. р. військовий міністер видав наказ, котрим Українців було дуже обмежено в правах в порівнанню з иншими.

Бажаючи, щоб наші полонені більше вертати до Польщі, заряджує міністер в цілі цілковитого усунення посторонних впливів, строгу контролю всяких телеґрам і листів, в яких заохочується полонених до повороту на Україну, а підраджують їхати до Польщі. Дальше заряджується зібрати ще раз всіх тих, що зголосили поворот на Україну і, представивши їм заяву польського правительства, висловлюючу готовість забезпечити полоненим поворот до домів та увільнення від військової служби, запитати ще раз всіх, куди хочуть вертати. Тих, що дадуть згоду вернути до Польщі, вписати на лісту поворотців до Галичини; прочих на лісти поворотців до вибраних ними місцевостей.

Від того, як виконують поодинокі команди той розпорядок, залежить положення наших людей. В деяких таборах, як приміром Верона (Форте Проколо) і С. Марія пров. Касерта команданти конфіскують буквально все, що приходить до полонених (листи, часописи, книжки, телеґрами). В обох тих згаданих таборах полонені не одержали вже від двох місяців ніякого українського слова, хоч наш відділ вислав їм (головно полоненим в Вероні) багато часописей, і листів, можливо, як це ми знаємо з таборів С. Марія і Лечче, висилає їм римська місія Севрюка письма, котрі рівнож підлягають конфіскаті. Мучать тих, що зголосились на Україну, безчисленними збірками, на яких італійські старшини нераз в купі з польщкими, представляючи безвиглядність відправки на Україну, впливають на полонених, щоби заявились за поворотом до Галичини. Тим, що під впливом такого представлення справи перейдуть з української ґрупи до галицько-польської, підвисшується звичайно на якийсь час порція хліба. Зголошившихся на Україну уважають подекуди большевиками, як приміром в С. Марія коло Неаполю, куди перевезено тих, що були якийсь час в таборі Меано.

В цих справах грають вельми важну ролю заняті по канцеляріях Жиди, які дуже ворожо ставляться до т. зв. „Петлюрівців“, прозиваючи їх перед Італійцями большевиками; впливають таким чином на безсторонну впрочім італійську команду в тім напрямі, щоб держано їх остріше. Поворотці заявляють, що всі форти коло Верони, по яких тепер порозміщували зголошених на Україну, обложені скорострілами. Не вільно ходити від одного форту до другого. Запроторені в зимні пив-

ниці у фортах, куди пересено їх з табору, у якім жили під цельтами, не бачуть світа, спять на голім камени або цілком вохкій соломі, не мають найменшої вістки зі світа.

До недавна харч був дуже скупий. Жиди — канцеляристи обкрадали людей, продаючи по високих цінах хліб, який уривали полоненим. Відносини поправилися дещо щойно після того, як форти побачив оден ґенерал з Верони, якому полонені представили свої жалі.

Згаданий ґенерал мав також виголосити до людей промову, у якій заявив їм, що вони вже неполонені, а військова ґрупа добровольців, яка чекає на відправку до свого вождя Петлюри. О скільки ся візита буде мати вплив на сталє поліпшення долі Українців у страшних фортах Верони, покаже найближча будучність.

При тому дуже сумному положенню Українців в італійськім полоні відрадним є те завважене від якогось часу явище, що італійські лікарі як найбільше споміж зголошених на Україну, записують до інвалідів; таким чином уможливляють людям відправку з неволі.

Переходимо тепер до представлення стану, в якім прибувають полонені до Інсбруку. Є він звичайно дуже нужденний много з них не мають плащів і добрих черевиків. Так н. пр. між прибувшими трансп. інвал. дня 19. грудня 1919. з Фаваліна 40 не мало плащів, а з транспортом дня 25. грудня з Комо 170. Останні зізнали, що плащі спалено їм з дезінфек ійних причин в таборі Велетре і ненаділено їх натомість ніякою верхною одежию. (Перші 40 одержали від австрійської Команди накривала, другі 170 плащі за окремим поквітованням направляючого старшини).

Найкраще представлявся що до виеквіповання траспорт 214 укр. інвалідів з Пескієра: кожний одержав з лічниці новий одяг і дві пари біля.

Мимо тяжких матеріяльних переживань задержали українські поворотці бодрий настрій і непохитну національну свідомість. З одушевленням приймають відпоручників української місії та дякують за українські часописи. Виїмок становила мала частина поворотців, які прибули з останнім транспортом дня 30. грудня. Була це горстка наших людей в числі около 30 збаламучених в полоні жидами. Устами свого речника, одного Жида заявили, що вони вправді „Русини,“ але їдуть як Поляки до Галичини, не маючи довіря до Українців. Маленьку частину тих збаламучених жидівськими підстаршинами вдалося нам таки відлучити від тої „польської ґрупи, але друга частина мимо пояснень з нашої сторони таки заявила рішучо, шо хочуть вертати домів як Поляки. Належить замітити, що це вже другий з ряду случай такого збаламучення українських полонених жидівськими підстаршинами. Про перший повідомлено вже Місію попереднього місяця.

Причина такого становища деяких з наших поворотців, у якім проявляється недовіря до української справи, треба шукати: 1. в невиносимо тяжких відносинах полону, що примушують слабших характером полонених записуватися на польську лісту, 2. аґітація з боку Поляків а дальше жидівських канцеляристів, які використовуючи людей матеріяльно, намагаються під національним зглядом зробити з них Поляків, що-б таким чином приподобатись теперішним „панам“ Галичини, 3. брак українських автентичних вістий про долю рідного краю при рівночаснім помиренню всяких сплетень ворожих нам часописей.

ОГЛЯД ПРЕСИ.

Е. Х. Чикаленко про В. К. Винниченка.

В Перемишлеському „Укр. Гол.“ Е. Х. Чикаленко так оцінює відомого листа В. К. Винниченка в „Боротьбі“: Шановний автор листа очевидно думає, що московські большевики не пішли-б війною на Україну, як-би вона у себе завела „форми радянської влади“ і тоді Україна могла-б стати самостійною радянською (большевицькою) республікою. Але якби Центральна Рада після большевицького перевороту в Петрограді, в осени 1917 р. приняла „форми радянської влади“, то вона не проголосила-б самостійности укр. держави, бо до большешевицької навали, девять десятих укр. інтеліґенції були федералістами. Таким робом ми мали-б тепер „единую федедативную совѣтскую Росію“, до якої фактично, ввесь час і стремляться московські большевики, на радість всім „истиннымъ русскимъ патріотамъ“, які

певні, що большевизм минеться, а опісля нього лишиться сотворена ними „єдіная Росія“ як це друковано висловлює бувший революціонер, а тепер денікіновець, Бурцев. А як-би Ц. Рада і прогосила Україну самостійною, то большевицька Московщина, як і монархічна, чи яка инша, не потерпіла-б укр. суверенности, бо вона не схотіла-б випустити з своїх рук українського моря, вугля, пшениці, цукру і т. д. і під тим чи иншим претекстом, а таки заволоділа-б Україною; що не пощастило зробити Кольчакові та Денікінові, те намагаються тепер зробити Лєнін і Троцький. Але припустим, що „совѣтская“ Московщина не мала-б ніяких аґресівних замірів на „радянську“ Україну, і вони жили-б поряд, як добрі сусіди. Чи було-б це користніше для українського трудового народу, ніж те, що він пережив і переживає? Я не буду говорити, слідом за „буржуазною“ пресою про те, що „совѣтская власть“ зруйнувала економічне життя Московщини, знищила її промисловість, торговлю, довела її до голоду, до холоду, до здичавіння і вимірання від пошестей, які большевики занесли і на Україну, а послухаєм, що говорить про большевицьку владу ідейний большевик М. Ґорькій в своїй книжці „Несвоєвременныя мысли“: „Я вважаю, каже він, ідейний максімалізм дуже користним для руського росхляпаного життя, але практичний максімалізм анархокомуністів та фантастів з Смольного — згубний для Росії і, перше всего, для русскої робочої кляси“. (ст. 94). „В сучасних умовах русского життя нема місця для соціяльної революції, бо не можна-ж раптом зробити соціялістами 85% селянського населення держави“ (ст. 95), У відповідь „Петроградській Правді“ М. Ґорький каже: „Все те, що я казав про дику грубість, про жорстокість большевиків, що доходить до садизму, про некультурність їхню, про незнання псіхольоґії народу, про те що вони роблять над народом „отвратительный опитъ“ (мерзенний експеримент) і нищать робітничу клясу — все це і ще багато того, що я казав про большевизм — зостається в повній силі“ (ст. 109). Наведу ще слова відомої революціонерки Спірідонової, яка в своїм листі (Р. Дѣло ч. 8) пише: „Будування на кістках жертв теперішної війни та революції добробуту одної кляси — робітничої, пролєтаріяту на кошт селянства — не здійсниться. Партія большевиків, ще не роспалась, а вже гниє, не може ні правити, ні творити нового; неможливо оповісти до якого бруду доходять окремі її представники! Вкорінювання соціялізму баґнеттами готує нам псіхольоґічну реакцію в масах, яка протоптує стежку для якогось Бонапарта або для Бурбонів“.

Очевидно не такого щастя бажає В. Винниченко укр. трудовому народові.

Коли М. Ґорький вважає. що нема місця для соціяльної революції в Московщині при її споконвічному комунальному (громадському) землеволодінню, то чи можна сподіватись, щоб удержались „радянські форми влади“ на Україні, де з давніх давен народ звик до приватної земельної власности і де процент пролєтар яту ще менчий, як в Московщині?

Ні! Не в тому була помилка всіх українських урядів, що вони не пішли слідом за московськими большевиками і „цим нанесли велику шкоду і свойому народові і своїй державности“, а в тому що вони не могли висвободитись від московських впливів і ввесь час топтались між російською есеровщиною та комунізмом в його російських формах і не стали рішучо на тому, що Українську державу можна збудувати тільки опіраючись на дрібного і середного сільського господаря, на ту здорову і працьовиту клясу, єдину на Україні здатну до будівничої праці, а не на голоту (Lumpenproletariat), який тільки „поглублював“ революцію і здатний тільки до руйнування старих форм життя, а не до будування нових. Навіть большевики тепер поскасовували по селах свої „комбіди“ (комітети бідноти), а шукають підпертя у середного господаря, продуцента збіжжа не тільки для себе, а й для міст.

За Ц. Ради ці середні господарі (скрізь пасивні та інертні) так були терорізовані, залякані голотою, на яку опіралась Ц. Рада, думаючи врятуватись цим від московського большевизму, що вони прийшли до памяти тільки тоді, коли на Україну вступили Німці. Весною 1918 р. потягнулись масами селянські делеґати до Німців з проханням скасувати соціялізацію землі, якою одбірались у них навіть дрібні кавалки ґрунту і яка загрожувала лишити без хліба і їх і Німців. Спочатку Німці напосідались, щоб Ц. Рада відкинула соціялізацію, але проводирі її замісць того, щоб погодитись з Німцями і будувати демократичну українську державу, опіраючись на селян,

казали їм, що курс Ц. Ради зостається незмінним і що „Україна покаже світові зразок соціялістичного устрою“ і тим кинули селян в обійми поміщиків, які давно вже аґітували по політичних центрах Европи проти самостійної України та „большевицької“ Ц. Ради. В результаті Німці, розігнавши Ц. Раду, поставили на чолі укр. держави Скоропадського, який теж не вдержався після повороту Німців до Німеччини, через те, що орієнтувався на поміщиків та капіталістів, а не на селян, які могли-б дати йому армію в сто раз більшу за сердюцьку ґвардію.

Директорія думала поправити помилку Ц. Ради і лишила незайманою дрібну земельну власність в розмірі до 15 десятин, але селяне вже не вірили в довговічність укр. соціялістичного уряду і байдуже ставились до його аґрарної реформи, бо за даровану їм Ц. Радою зімою землю, їх весною били гетманці, то й тепер вони певні були, що „Петлюра дає землю тільки від Різдва до Юра“ і не підтримали Директорії, котра не могла справитись з духами, які сама викликала. А коли московські большевики, опіраючись на пролєтаріят, почали заводити на Україні „радянські форми влади“, то індівідуалістичне селянство наше не помирилось з ними, як общинне московське, і повстало і проти них; так само воно повстало і проти Денікіна, який вертав російсько-поміщицькі форми.

Даремно В. Винниченко жалкує, що проводирі українського народу не завели радянських форм і на Україні. Все одно, українські селяне їх не приняли-б і боролися-б проти них, і далеко ліпше, що вони боролись проти того, як каже Ґорький, „отвратительного опыта“ з московського владою, а не з своєю, бо тоді укр. большевики наробилиб ще більше шкоди свойому народові і його державности“ як тепер соціялісти. Тепер, принаймі, ця боротьба велась під гаслом — „геть чужинців“, на огірчення „русскихъ патріотовъ“, які бідкаються, що „большевики прищепили українському народові до всіх його „фобств“ (польонофобство і юдофобство) ще й „москвофобство“, якого у него перше не було“. Тепер, кажу, ця боротьба, ці повстання велись під українським прапором, а це так поширило та поглибило незначну до того часу національну свідомість українського селянства, що тепер не страшні йому наші милі сусіди, які перше рішучо казали: „Niema Rusi, jest Polska i Moskwa“! та що України „не было, нѣтъ и быть не можетъ!“ Хоч большевики, научені досвідом, як і Поляки, тепер особливу увагу звертають на те, щоб одібрати від селян зброю, але після всього пережитого українським народом за цих три роки, вони не в силі одібрати у нього його міцнішої зброї — національної свідомости, а через те і не вдержаться довго на Україні, хоч-би у них і дійшло знов до Андрусівских умов. Взагалі, ніяка влада на Україні не вдержиться довго, коли буде орієнтуватись на пролєтаріят або на поміщиків, а не на статечне селянство, з дітей якого і рекрутується переважно українська національна інтеліґенція. Коли зрівнати голоси pro і contra совітської влади на Україні, то получається цікава картина: люде життя, люде що самі багато пережили на Україні, під большевицьким пануваннюм, висловлюються contra. І навпаки...

Концерти Української Республіканської Капелі в Голяндії в освітленню голяндської преси.

Ліберальна „Algemeen Handelsblad“, найбільша часопись Амстердаму, в числі від 26-го січня, б. р. пише:

Новий світ перед нами відчинився, світ чудесних мельодій, суґестичних рітмів, фантастичних акцентів. Сильна і одарена раса мешкала собі десь, в майже забутому нами кутку Европи, і не могла бути самою собою. Але її життьова сила була за сильною, щоби її могло забити переслідування; непомітно душа народу жила собі і схоронила на протязі віків цінний скарб пісень. Зараз Українець вільний, зараз він є самим собою і розповсюджує свій скарб пісень, від якого ми можемо збожеволіти. Він залишився самотним, незачепленим, і найбільш сильним почуттям цього вечера була зворушливість, яка виходить від цього віковічного дівственного співу. В Українцях мусить жити непереможна сила, бо це не є акцент славянської меланхолії, що домінує в їх піснях: сила, радість, життя і гумор — от що є найбільш характеристичним, і радість і самосвідомість, що цей нарід зберіг себе від знищення,

звучить навіть в його мінорі. Принаймі в тому, що ми називаємо мінором, бо воно не є мінором: цілком инша фональність є в українських мелодіях, ніж в нашій сістемі великих і малих терц. Також рітм має цілком осібний характер вогневого темпераменту і партійної виразливости. Друга не менш зачіпаюча нас зворушливість виходить з самого співу. Цей хор співає чудесно, з гарною і доброю згучністтю, з дивною технікою, з бездоганним обробленням деталів. Як що слухати кожну партію зокрема, то може і можна було-б зробити деякі уваги, а саме: сопрано, на наш смак, трохи за гострі, альти не цілком повні, тенори чудової якости, але трохи слабі, баси просто надзвичайні — я дуже рідко чув такі чудові, згучні, гарні голоси; вони вкупі дають фон невимовно гарного кольоріту і доходять неймовірної глибини, яка завше залишається, одначе сильною і поважною. Мається також чудовий баритон з сильним, мягким і виразним голосом, який в одній пісні співав сольо. Де-хто може подумав, що цей хор в спільности неоднаково складений? Як раз в цьому і є диво, що при спільности нічого не можна бажати кращого і що ансамбль має цілком особливе зачаровання. Не роблячи того, що наші „лідертафели“, хор дає чудові одноманітні нюансіровки, надзвичайно гарні меча-діво че, найніжніші піанісімо, блискучі форте і яскраву прозорість ансамблю. І він весь час продовжує чисто співати, сфорцатто має якусь цілком осібну виразлиість. Ще инше почуття: хор співає з живою зворушеною душею, він співає мельодії і рітми, в яких оживає його власне серце. Але вище всього звучить загальне людське, універсальне; ми розуміємо, почуття, яке нас сполучує з Українцями, і чудові нюансіровки їхнього співу мають щось містичне, щось примарне. Публіка була спочатку трохи стриманою, але все більше піддавалася впливу хору, і концерт закінчився з величезним ентузіязмом. Типового „Щедрика“ який чудово був проспіваний, треба було повторювати, і надзвичайний діріґент Кошиць міг би ще добре повторювати де-які инші пісні. Але ми сподіваємось, що цей концерт не буде єдиним, і що ще багато людей може скористуватись цим рідким виконанням пісень. Треба це послухати, ніхто не буде незадоволеним. Для нас це було в багатьох відношеннях відкриттям“.

Амстердамський антантофільський „Der Telegraaf“ від 26-го січня пише:

„Вас кидає часом у холод. Вони мають засіб співати, який проходить кріз мозок кісток. Уявіть собі 70 співачок і співців, які всі вживають свої голоси без штучности, з дитячою правдивістю, з релеґійною прямотою. Уявіть собі силу 70 таких голосів і суму зворушуючого вас впливу. Сидиш серед згуків і робишся нарешті дріжачою колоною повітря. Вже і це надзвичайне і рідке, але ми ще більше здивувалися, коли почули, як ці співці виконують всі кунстштюкі хорової і голосової техніки, до яких богато призивних артістів звикли лише після років вчення. Здається, що у Українців зроду є ця чудова прикмета. Голосно чи тихо, швидко чи поволі вони співають, як малюнок. Вони інтонують сильніші фортіссімо, найважчі рітми, метальово кольоровані згуки, найтонче прошептані мецо-ді- воче, високі реґіони сопран, найглибші тони басів, в 1000 раз більший вогонь тенорів, без ніякого напруження. Але ці „російські баси“, про яких кажуть, начеб то вони свої найнижчі згуки завше бережуть для особливих урочистостей, для цієї нагоди пішли ще на півтону нижче, ніж його можна здобути на віолончелі. І було у нас враження, що вони далеко ще не дійшли до ґрунту глибини їх згуку. Цілком справедливо вони з цим трохи кокетували. Безмірно дорогі мені також ці гострі, прості, безпосередні, необроблені сопрано, але голоси наскрізь музичних расових співачок, Як і хор, надзвичайним є його діріґент А. Кошиць. Ґенерал і президент Симон Петлюра, який послав цей хор в турне по цілому світові, мусить, по нашій думці, при повороті Капелі нагородити діріґента Кошиця найвищим орденом Української Республіки. Він є ожившим рітмом, як його розуміють Славяне. Рітм, який примушує кров швидче рухатись, рітм енерґійний, сильний, довгий, дріжачий, кольорізований, влекучий за собою, живий. І він цей рітм виявляє рухами, які стількиж виразні, і доходячі до своєї мети і утончені.

Почали з нідерляндського гімну, потім проспівали гімн України. Після цього були народні канти. В дуже старій і жалісній „Почаївській Божій Матері“ ми чули духового барітона-сольо. З колядок зробило на нас велике враження, „Ой

там за горою“, „Щедрик“, дійсно мастерська композіція, була так безподібно проспівана, що її треба було повторювати. З народніх пісень, що співали після перерви, я ні одної не можу відзначити — вони всі були чудові. Українська Республіканська Капела дала в Парижі 14 концертів, нехай вона дасть у нас найменче два. Голяндський театр, який має гарну акустику, бо він навмисне збудований для хорів, ще вільний; нехай прийдуть тоді всі амстердамські діріґенти, бо вчора був лише один з них, Сем Дресден.

Ліберальний „Nieuwe Courant“, Гаґа, 23-го січня б. р.

Істнує українська леґенда, згідно якій добрий Бог, коли він в ніч під Різдво роздавав подарунки дітям усіх націй, помітив, що він забув одну плачучу дитину. То був хлопчик з України і тоді, кажуть, сини України одержали дар співу, який їх втішає при всіх пригодах в життю. Ця леґенда не звучить неправдоподібною для тих, хто чув співи Українського Хору. Вчера він виступав в Королівському оперному театрі. Не будемо зараз звертати увагу на мету політичної пропаґанди, з акою ці Українці по офіціяльному дорученню свого правительства роблять своє світове турне, але можна дуже добре зрозуміти, що вони вислали хор, аби доказати нам і боготьом иншим, що вони мають право йти в ряду культурних народів Европи. Вечір почався нашим гімном, який був вислуханий всіми присутніми стоячи. Після цього послідував український гімн, і ми оказали ту-ж саму чемність. Вже одразу при вислуханню нідерландського гімна, ми помітили, що ми вже не раз чули його в гіршому виконанні того чи иншого хору. Але оцінка національного українського хору, наступила пізніше. Канти нагадали нам сильно російську церковну музику. В колядках, які проспівали після цього, більше кольору і чуткости. Виконуючи ці пісні, хор більше може показати себе, а ще більше, після перерви, в народніх піснях. Є багато що оцінювати, і цікаво, як публіка, чим далі, тим все більше захоплювалась, так що апльодисменти раптом робились дужчими і довшими і цілком не з раціі гречности. Була дана хорові гарна і дуже велика корзина квітів. Спів цього, хору має деякі особливости. Поруч з сильними чоловічими голосами, повними і згучними, майже метальового характеру, є гострі голоси, особливо між жіночими сопрано. Але може вони так і у їх і на Вкраїні співають, бо в програмі про „Щедрика“ сказано: „солістка починає гострим голосом“, тут цю партію виконувала сопрано. Це була одна з пісень, яку треба було повторювати. І справедливо.

З других пісень нам особливо сподобались: „Ранком“, „За горою“, „На вулиці скрипка грає“, „Горе калині“, „Ой пряду, пряду“, „Черевички“, „По опеньки ходила“ і цю останю треба було повторювати. Український хор має видатні якости відносно згуку і ансамблю. Безумовно, велику частину цієї хвали треба приписати директорові А. Кошицю, який сам є українським композітором, який уклав досить народніх пісень з багатого скарбу своєї країни.

Єдність цього хору дивна, не менше, дивні слухняність і швидке правдиве зрозуміння намірів діріґента, який управляє своїм хором без палочки, обома руками. Він робить з своїм хором, як з крамом, що хоче, і добре виходять всі нюанси дікції, зміни співу і інтонації, як би швидко діло не йшло иншим разом. Безумовно, можно сказати, що цей хор все добре співає, але знов звертає на себе увагу свіжість дікціїі повна єдність згуку. Вони жили в славянському темпераменті, але в свойому власному також. Так, що співи цього хору дійсно викликають почуття, які вас наближають до їхньої країни. Таким чином цілком не так зле висилати хор в турне для політичної пропаґанди.

Католицька „De Tijd“, Амстердам, 26-го січня б. р.

Я завше радий, коли вечір дає такі переживання, які залишаються у нас на завше. „Коли Бог давав всім народам їх особливі відзнаки, після райського роспреділення нічого не залишилось для забутої України, але Спаситель надумав і дав цьому народові . . . спів“. Так говорить стара українська леґенда. І вони співали, ці 70 жінок і чоловіків з південної Росії. Але перш за все не вживайте — як ми це робили, коли розмовляє з ними про славетних російських басів — слова „Росія“, бо тоді вони Вас запевнятимуть в найрішучийших виразах, що вони всі, всі Українці і нічого не хочут матиь спільного з Росіянами.

Раніше, так . . . раніше . . . Але те, що ми називаєм „російськими басами“, це є феноменальна краса глибоких чоловічих згукових тонів; нижче хорових тембрів часто є їх глибоке низьке Сі, і це додає акордам той розворушуючий загук, який є словом любови і захоплення для чулої душі. Їх баритони, вроджені блискучі, тенори співають так добре, тепло і гарно, альти згучать стримано і соромливо, мають трохи гостру для нас інтонацію, як грудний голос молодого хлопця, але до цього швидко звикаєш, і тоді Вас дивує повний ансамбль голосів; все згучить так цілковито сполучено, люде співають так безпосередне від душі без штучности, так що здається, ніби форте зроблені з граніту. Форте так само поражаючі, як їх пяніссімо-прозорі і енерґійні. Але крім приголошуючої сили і небесного утончення, вони мають ще невідому для нас віртуозність ансамблю, яка ні в чому — ні в швидкости, ні в прозорости — не уступає інструментальному виконанню.

Діріґент А. Кошиць витягає з свого хору стокато і хуткі пасажі, так виразно і хутко, як добрий піаніст з своїх клавіш. Гарна, ритмічна і надзвичайно музична управа цього чоловіка була відкриттям (ревеляцією) правдивости і моторности. І все, що вони співають, є поезія і пісня. Свідками цього музичного дива були всього два чи три колеґи, вчителі співу і діріґенти, і це тим більш прикро, що наше прохання, аби вони дали у нас другий концерт, правдоподібно не матиме наслідку. Але будемо ще сподіватися.

Специяльний тижневик мистецтва „De Hofatad“ від 24. січня б. р. пише:

На великий жаль в нашей країні є ще богато людей, які не розуміють значіння мистецтва, або не доцінюють його. Багато з нас дивиться на мистецтво, як на предмет люксу, який може зробити життя більш приємним, але не є необхідним для нашого істнування. У нас не хотять одверто зрозуміти, що воно може мати значіння і для держави. Правда, в останні часи є данні, що становище починає ліпшати, але взагалі наші авторітети мусіли-би богато тепліше і енерґійніше допомогти мистецтву, бо, дійсно, не лише гармати і багнети завойовуют світ, і нарід, який хоче мати повагу своїх сусідів, мусить вжити заходів, аби представники його мистецтва рівнялися, або навіть перевищували, його жовнірів.

Молода Українська Республіка, яка починає своє життя при найтяжчих обставинах, і яка повинна вжити всіх заходів, щоб утриматись, зрозуміла, що військової сили для цього замало. Вона побачила, що армії Петлюри для цього не вистарчить. Таким чином, вона почала допомогати мистецтву для зміцнення і встановлення національної єдности. Скрізь в країні орґанізовувалися національні хори, які користувались допомогою. Щоб підвищити повагу до Республіки і за кордоном Директорія, в згоді з Петлюрою, ухвалила зорґанізувати хор, який мусів-би зробити турне по Західній Европі. Хор, який ми чули в четверг в Королівській Опері, дійсно викликає здивування і повагу до українського народу. Після нідерляндського і українського гимнів, ми почули канти, колядки і народні пісні. Ця музика мені подобається, завдяки чудесним природним настріям. Вона є свідком містичної любови до краси творіння. І в той час, коли слухаєш, з'являються перед очима безмежні степи України, по яких посуваються каравани, під небом повним зірок і при шумливих річках, по яких одинокий парус десь далеко прямує до обрію. Капеля виконала своє завдання з відданням, яке потрібне, аби передати таку високу музику. Згук був надзвичайної прозорости і ансамбль — удосконалений. Ріжні динамічні контрасти давали особливий скарб кольору. І перехід подвійного форте до пяніссіма був без найменшої помилки. Кошиць є діріґент, який не бє на поверхові ефекти. З небагатьма, повними значіння жестами, часом рухом одного пальця, він вміє передавати свої наміри Капелі, яка в його руках була покірним інструментом. Ми можемо вітати Українську Республіку з відповідними представниками, яких вона послала за кордон. Я лише боюсь, що в будуччині мені важко буде оцінювати инші хори „а капеля“.

Офіціозний орґан дипльоматичних кол в Газі „La Gazette de Hollande“ вміщує в числі від 24-го січня б. р. статтю свого постійного співробітника по питаннях мистецтва пана Сала-

мандри, під назвою „Замітки мистецтва“.

Четверг, 22-го січня. Цей вечір я був присутнім на першому концерті славетної Капелі України під приводом видатного діріґента, пана Кошиця. Те, що робить пан Кошиць, цього не можна оповісти; треба було послухати цю Капелу, аби дійсно пізнати, що це таке „орхестр голосів“. А коли хто, побувавши на одному з цих концертів, такої рідкої краси, пізнає це, то він згодиться зі мною, що не має досить слів ні на якій мові, аби подякувати тих, хто дав нам цю велику артистичну насолоду. Я не скажу, що все було однаково гарне. На наш смак, наприклад, сопрано занадто тверді, занадто гострі, і сольо у одній з пісень, мені зненацька нагадало високі і гострі ноти, які я одного разу чув в голосі одної Єгиптянки в Порт-Саїді і одної гарної Японки, які теж давали підвищену і гостру ноту: цікаво, властиве, але не більше. Почувалося в цих жиночих голосах, — також і в контральтах, — зовсім близько Азія. Також і тенора хоч і дуже гарні — не викликали особливого подиву. Баси — навпаки були невимовної краси і „несли“ ансамбль так, що він від цього вигравав і робився надзвичайним. Один з наших приятелів — дуже відомий співак — сказав, проходячи повз нас: „C'est à pleurer“! (Від цього треба плакати) і це є вираз дуже дивний для Голяндця. Так, цілком слушно, треба було плакати від радощів перед такою красою. Що було цілком новим для нашого вуха — почути Капелю як орхестр. В цьому хорі є завжди частина, яка співає слова, тоді як друга частина співає з зачиненим ротом... Захоплююча сімфонія... зовсім як орхестр. Ще одно слово про талановитого діріґента Кошиця: те що він робить рухами своїх рук, пальців, і, напевно, обличчям, це дійсно фантастично. Публіка, яка була присутня на цьому першому концерті, не була занадто численна, але ті, що були, плескали, плескали без кінця. Я можу Вас запевнити, що мої руки були гарячі і що мій голос захрип від вигуків „bis, bis“. Треба було двічі повторювати: перший раз „Щедрик“, а другий — „Опеньки“.

Яка ритмична музика, ця музика України; це справді Схід. І після того, як ми чули його цілий вечір і не наслухались його досить, ми собі сказали: „Які ми бідні, народи Заходу“. Але це одна річ. Який вихід в світ для народу, ще цілком невідомого. Який блискучий вихід. Я згадую, як з приводу вистави „Comédie Française“ (Скупий) я сказав, що справжній, єдиний для народів засіб, один другого пізнати і полюбити, це надіслати з одної до другої найкращих представників сввоо мистецтва. Ось де ще один доказ: До України мені було цілком байдуже: але зараз, я буду битися скріз за мистецтво цієї країни...“

Гааґа, 2-го лютого 1920 року.

Останні вісти.

Як переказує за „Вперiдом“ з Кам'янця Подільського краківський „Ill. Kur. Codz.“. в Кам'янці 11. б. м. польською військовою владою арештовані українські міністри Іван Мазепа, Андрій Лівицький, и Осип Безпалко, проф. Огієнко, голова нац. союзу Корчинський. Ґазета думає, що міністри арештовані за те, що хотіли в переговорах з большевиками попередити Поляків і виграти дещо на користь України. Наложено арешт і на державний український банк.

Т. 1. Ч. 9. Відень, 28. лютого 1920.

ВОЛЯ

ТИЖНЕВИК

А. Г.

Завірюха.

Ще не так давно (в числі від 24. січня с. р.) закликали ми наше закордонне громадянство „утворити негайно колеґіяльний орґан, котрий би об'єднував собою всю нашу національну роботу, паралізував би впливи, ворожі нам, допомагав би нашому Урядові в справі відбудування України . . . і т. д. і т. д. Ми тоді вже зазнали і ті траґічні помилки, які були зроблені нами закордоном, і які ще можуть бути допущені далі.

Після трьохмісячного перебування на Україні, після того кошмару, який довелось бачити нам всюди на Україні, нам здавалось, що потреба консолідації наших сил в такий траґічний момент — це аксіома, що проти цього не може знайтись ніяких арґументів Але як виявилось — ми тяжко помилялись. Бо життя — це одно, а партійна теорія друге.

Якась скажена завірюха самих протилежних, самих неправдоподібних чуток крутится зараз коло української справи. „Сколько ихъ, куда ихъ гонятъ“. . . Вчора „Ч е с ь к е С л о в о“ писало про те, що Г р у ш е в с ь к и й почав в Берліні переговори з большевицьким представником К о п п о м, що п. професор поробив заяви дуже далеко ідучі, але що це справі не помогло: бо большевики, довідавшись від п. Коппа про заяви Грушевського, зовсім зреклись далі балакати. Сьогодня уже польська преса за чеською переказує про те, що Грушевський збираеться разом з ес-ерами скинути уряд М а з е п и, відновити Центральну Раду і взяти владу з свої руки. Обі чеські часописі мають своїх українських референтів. Обі, значить, мають змогу провірити ті чутки і подати їх в остаточній редакції. Ми не віримо ні тій, ні другій чутці. Нотуємо їх з обовязку ґазетного. Не віримо не через те, що в самому факті переговорів впливового гурту українського громадянства з большевиками бачимо анормальне зявище: на нашу думку, кожда українська течія має право не тільки на істнування, але і на активні заходи для врятування української справи так, як вона рахує це найкращим і найбільш реальним; ми мало віримо в самий факт розмов Грушевського, як окремої людини. І цілком відмовляємось вірити в те, що-б проф. Грушевський звідци, з закор-

дону збірався вчинити атентат проти уряду Мазепа в той час, коли за спиною цього уряду стали обєднані українські сили там на Україні.

Бо там на Україні ось що робиться: всі українські сили Наддніпрянщини і Галичини впряглись цупко в державний візок і дружно витягають його з сусідського болота. „В Камянці утворилась українська Національна Рада з представників усіх партій — і галицьких.“ Завдання її — це „допомога українському правительству в державнім будівництві самостійної і суверенної Української Народньої Республіки на основах широкого демократизму і парляментаризму. Одною з основних задач Ради є з'єдинення всіх українських етноґрафічних земель в одну суверенну державну цілість на подставі права нації.“

Перш усього займалася Рада міністрів законопроектом про верховну владу і про скликання тимчасового законодатного тіла (предпарляменту), якому в день його зібрання теперішня верховна влада і правительство мають передати свої повновласти. Передпарлямент покличе голову держави (президента республики) і нове правительство Законодатне тіло малоб зійтися найпізніше 1. мая 1920. на теріторії, обнятій окупацією. Перший склад передпарляменту має бути вирішений на основі згоди з українськими політичними і громадськими колами, що вже обєднались в Українську Національну Раду. В склад цеї Ради входять такі українські партії: 1. Наддніпрянщини: а) соціялісти революціонери, б) соціялісти-федералісти, в) соціялісти-самостійники, г) хлібороби-демократи, д) народня партія, е) народні републіканці; 2. Наддністрянщини: а) трудова партія, б) радикали і в) соціяльні-демократи; вкінці входять ще і представники самоврядування, українських культурних, наукових і науково-професійних орґанізацій Наддніпрянщини.“

Як бачимо там, під тяжкою рукою двох ворогів, люде порозумнішали і накінець договорились до діла. Ми не певні в тому, щоб можна було скликати той предпарлямент. Але про це далі. Ми з приємністю констатуємо, що партійні суперечки там на Україні вже кінчились. Люде приступають до діла . . .

А у нас же його тут край непочатий.

Невже така велика соціяльна ріжниця між „пролетарієм“ Грушевським ї „буржуєм“ Славінським, між „комуністом“ Винниченком і „капіталістом“ Ліпінським, між „большевиком“ Хомиком і „капіталістом-експльоататором“ Ол. Ковалеським, між „пролетарієм“ Поршом і „капіталістом“ Донцовим — щоб вони не могли зійтись і принаймі координувати свою роботу одною метою: йти ріжними шляхами, але до одного і того же Риму?

Може це єресь. Але ми дозволимо собі сказати, що тільки люде з гіпертрофірованнм „самолюбієм,“ з дріб'язковим характером не могли в таку траґічну хвилину не пожертвувати інтересами свого партійного запічку Матері Батьківщині.

І тому ми не віримо ні в атентати Грушевського, ні в його далеко ідучі пропозіції. Дальше тої проґрам, яку проголосили об'єднані в Національний Союз в Камянці українські партійні центральні ко-

мітети, заяви професора піти не моглиб. Не віримо, але знаємо, що немає людини, котраб не грішила . . . Мусить бути і у нас тут орґан, котрий стояв би на сторожі українських державних інтересів. Коли той орґан — філія камянецького — утвориться — ми будемо мати принаймі авторітетну інституцію, що обєднає і сконтролює окремі виступи, дасть нашій пресі змогу сміливо і авторітетно заперечити тим чи иншим чуткам.

Павло Чижевський.

Війна, большевизм і майбутня сітуація.

Тяжко бути в ці часи, коли все так переплуталося, пророком. Пригадую, як у початку всесвітньої війни один з визначних московських економістів дуже авторітетно висловився, що при сучасних складних економічних відносинах між ріжними народами війна не може продовжуватися більш 3 місяців! Потім він одволік призначений строк до шести місяців, а потім замовк й не озивався аж до кінця війни...

А один мій знайомий казав: коли найточнійші висновки, збудовані по строгим правилам лоґіки на ґрунті певних фактів, будуть вказувати вам тепер, що то є біле, то напевне воно — чорне!

Однак попробую й я станути на той невдячний ґрунт пророцтва, щоб зясувати питання про майбутню сітуацію всесвітнього громадянства: куди ми йдемо — чи до великого зросту соціялізму, чи до великої реакції?

Очевидне є велике значіння цього питання. Хоч і не можна своїх переконань переміняти з переміною вітру (це б то сітуації), але ж цілком можливо для політичного діяча, який має на меті таке необсяжне завдання, як відбудовання нації, як перетворення „етнографічного“ матеріялу в міцну національну державу, координувати свою політику й діяльність з тією чи иншою сітуацією.

На який же бік повинні орієнтуватись ми, Українці: чи на бік буржуазних партій, передбачаючи всесвітню реакцію, чи на бік соціялистичних, чекаючи, що в найближчі часи соціялістична течія підніметься вгору з непоборимою силою й розіллється по всьому світові?

Коли ми кинемо оком на минулі події, то побачимо в діяльности української інтелігенції, в діяльности представників українського народу—ті обидві орієнтації: крайня течія з лівого боку воліє орієнтуватися виключно на соціялістичних партіях*) середньої й західньої Европи, „бо, кажуть її представники, не пройде й двох років, як уся Европа матиме соціялістичні уряди; і коли нас тепер соціялісти визнають, так цілком природно, що й майбутня соціялістична влада теж визнає нас“...

---

*) Вп. автор, на нашу думку, трохи помиляється. Наші крайні ліві орієнтуються не на західних соціялістів типа Кавтського, а на східних представників, як сказав Кавтський, „татарського соціялізму“ — Леніна, Троцького і ин. — Ред.

Крайня течія з правого боку хоче орієнтуватися, навпаки, виключно на буржуазних частинах громадянства.

Між цими двома крайніми течіями стояв наш уряд, який хоч і складався майже виключно з представників соціялістичних партій, але-ж не схилявся у своїй зовнішній політиці виразно ні на правий, ні на лівий бік. Така позиція українського уряду викликала велике незадоволення, навіть — обурення обох крайніх течій. Американські „Робітничі Вісти“ й де-які инші органи української преси не знаходили слів, щоб як найбільш осудити уряд, і не називали його соціялістичним інакше як у „лапках“. Крайня права течія шеметовського напрямку з другого боку обвинувачувала наш уряд, називаючи його соціално-економічну політику безглуздою й передбачаючи, що ця політика поведе за собою загальне збанкротування загально-українського руху в напрямку до відродження нашої батьківщини. Коли, в початку минулого року, одїздили з України до держав Західньої Европи ріжні місії, один з найвидатніших представників тієї течії казав мені:

Що з того, що вони їдуть! Ні один европейський уряд їх не пустить до себе, бо будуть дивитись на них, як на представників українського большевизму!

А другий представник того ж самого напрямку обвинувачував уряд, оце в кінці вже минулого року, не в тому, що його сучасна соціяльно-економічна політика не відповідає бажанням сучасної більшости українського громадянства, а в тому, що він не координує своєї соціяльно-економічної політики з майбутньою реакцією, якої не мине Україна, як не минуть її й инші держави!

Ось дві крайні течії:

Орієнтуйтесь на большевиків!... каже наш знаменитий письменник і політичний діяч Винниченко.

Орієнтуйтесь на майбутню реакцію!... кажуть представники українських буржуазних партій.

З якого-ж боку істина?

Звичайно, на це запитання можна-б одповісти, що український уряд, коли він є справжній представник українського народу, повинен поперед усього орієнтуватись на український народ, який хоч і є у всій своїй великій масі щиро-демократичним, алеж розбивається на кілька відмінних одна від одної течій: є течія соціял-демократична, серед якої можна знайти й багато прихильників орієнтації п. Винниченка; є течія есеровська — права й есеровська — ліва; є навіть течії, хоч і цілком демократичні, алеж майже буржуазного напрямку. А коли-б ми заглянули у ті рядки цифр*), що вирисовують перед нами наслідки виборів на Україні до установчих зборів українських, російських та до ріжних громадянських установ, так побачили-б і відносну силу отих течій.

Так, течія українських с-д — збірала на свою користь 4% загального числа голосів, українських с-р — правих —65%, жидівські й инші

*) Дуже старі при теперішньому темпі життя і зараз цілком невідповідаючі дійсности. — Ред.

партії переважно російської орієнтації —23%, инші українські течії соціялистичні й буржуазні —8%.

Очевидно, истина не на боці українських буржуазних партій що радять орієнтуватись на майбутню реакцію. Очевидно також, що истина і не на боці п. Винниченка, який хотів би орієнтуватись на большевиків. І знову очевидно, що не можно орієнтуватись виключно на той напрямок української соціяльно-політичної думки, напрямок ес-ерів, який згуртував був навкруги себе 65% людности на Україні, та ще й виключно української людности це-б то 90% від усієї української людности на Україні!

Але-ж не можна передушити мов щенят отих 4% людности, між якими є й прихильники п. Винниченка, — або хоч і не передушити, а зробити щось ще гірши — позбавити їх громадянських прав! — подібно большевикам, які надають громадянські права виключно пролетаріату... та найбіднішим селянам (протипрограмний злий компроміс для неосвіченої Русляндії й ще більш неосвіченої Хохляндії, — злий і неможливий для виконання, бо який суд буде відріжняти „бѣднѣйших" од „небѣднѣйших" й позбавляти останніх людських прав?).

Ні! Зовсім ясно, що український патріот, український політичний діяч повинен поперед усього орієнтуватися на увесь український народ, як і зазначено було вже раніш.

Та це не розвязує проблеми, поставленої зпочатку. Орієнтуючись на свій народ, працюючи для відродження нації, для збудування держави, доводиться провадити цю працю поміж других націй, народів і держав, доводиться рахуватись з політикою цих держав, потрібно передбачати можливі зміни цієї політики і т. и. Потрібна найбільш вигідна для нас орієнтація. Крім нашої внутрішньої, ще й зоколішня.

Так от же, куди ми йдемо, чи до великого зросту соціялизму, чи до великої реакції?

Володимир Сальський.

Східне питання.

Аналіз стратеґічно-політичного становища на Україні в 1919 році.

II.

Оцінка подій на Україні в 1919. р. з військового боку. Сучасна обстановка і взаємовідносини на території бувшої Росії. Значіння Української Народньої Республіки в Чорноморській Коаліції. 1. Український народ не погодиться з большевизмом. 2. Україна не може бути віддана большевикам. На Україні може дати спокій і порядок лише сутонаціональна влада. Висновок.

Таким чином з весни 1919. року ніби-б то по команді з якогось то керуючого центра одночасово починають наступ денікінська і

українська армії проти спільного ворога, і ведуть його в напрямах, найбільше забезпечуючих і допомогаючих один другому. Така випадкова єдність в операціях обох армій давала большевикам привід гадать, що між українським урядом а Денікіним єсть таємна згода, що вони використали в своїй аґітації проти українського уряду. Наступ української і денікінської армії на широкому фронті од Волги до Збруча, повстання населення проти большевиків — все це надзвичайно утрудняло оборону з боку большевиків, які в той час вели активні операції проти Колчака. Наслідком цього було швидке посування вперед і ціла низка блискучих успіхів обох армій. Об'єктивно треба визнать, що головнішим чином завдяки спільному свойому наступу обидві армії могли так успішно провадити свої операції.

Самі большевики в особах своїх провідників визнали, що лише завдяки українській армії Денікін міг так швидко посуватись вперед і досягти таких значних успіхів.

Здобуття Києва було переломною точкою в кампанії 1919. року. Ясно виявилась люта сліпа ворожість Денікіна і близьких йому кол до українського національного руху і до української армії. Денікінське командування не тільки відкидає військову згоду з українським урядом, що давало йому забезпечення лівого крила, скорочений значно підсилений фронт і спокійний тил, — а навіть відряджає на боротьбу з українською армією цілу армію ґенерала Шілінга. Не вжеж ця армія була зайвою на московському або на поволжському напрямках? Всупереч вимогам загальної стратеґічної обстановки Денікін розтягує свій фронт від Волги майже до Збруча, чим сильно його ослабляє; замість того, щоби армією Шілінга підсилити московський або приволжський напрямок, як цього вимагала загальна стратеґічна обстановка, він підсилює своє ліве крило. Тут ненавість до українського національного руху наближається до хлопячества, легковажности, невміння.

Зовсім инакше склалася би справа Денікіна, як-би він не вступав у боротьбу з українською армією, а спільно з нею пішов проти большевиків. Тоді він мав-би забезпеченим своє ліве крило, скорочений і значно сильнійший фронт і спокійний тил. Правда, що за це прийшлось-би примиритись зістнуванням поки-що на правому березі Дніпра Української Республіки. Але Денікін (під цим призвищем я розумію також і ті кола російські, що підтримували Денікіна) рішив краще рискнуть всією справою, за котру так богато пролив крови, ніж пійти на зустіч українському національному руху. Сам згинув, свою ідею провалив, але не погодився на вільне життя українського народу.

Проклята психольоґія на-пів азіятського народу, що довгий час панував над иншими народами.

Коли ми порівняєм: з боку антибольшевицької сторони — цілком нежитєвий плян і до того не тільки відсутність єдности і спільности в операціях проти спільного ворога, а навіть взаємне недовіря

і ворожнеча, з боку большевиків — єдина воля, енерґія, котра ані перед чим не спиняється, певний плян, сістематично переведений в життя (чини по внутрішних операційних лініях, розгром ворогів по черзі в порядку серіозности представляємої ними загрози) — тоді ясні будуть причини подій, що відбулися тільки-що на території бувшої Росії взагалі і на Україні з'окрема.

З вищенаведеного яскраво змальовується, як мало виявлено в боротьбі проти большевизму діловитости, орґанізаційного хисту і, саме головне, здатности відчувати дійсність, числитись і користуватись новими чинниками життя. Правда, що до цього в великій мірі спричинилася діяльність закордоном дипльоматів і инших представників старої Росії, котрі мали тут старі звязки. Ці люди провадили політику від імени неістнуючої держави, воскрешали труп і вживали всіх заходів, щоб Антанта не почула голоса дійсности — голоса повставших народів бувшої Росії.

Як-що такі помилки і далі будуть мати місце, то бажаний кінець боротьби під великим сумнівом.

Зараз обстановка на території бувшої Росії складається так: армії Колчака, Денікіна і Юденіча майже не істнують. Ані одна з держав Антанти не може вести безпосередньо озброєну боротьбу з метою знищення большевизму, бо для цього потрібні великі сили, виставить які не дозволяють внутрішні відносини після тільки-що закінченої світової війни. Ані один з повставших народів — Фінляндія, Естонія, Латвія, Литва, Білорусія, Польща, Україна, Дон, Кубань, Ґрузія, Азербейджан — не можуть вести з большевиками активної боротьби. Причина цього — внутрішне становище, звичайне для молодих тільки-що повставших до державного життя народів, котрим перш усього треба зміцнитись, полагодить державні апарати, господарство, внутрішні відносини і. т. и.

Для кождого з ціх народів продовження війни з метою знищення большевизму буде самогубством; принесе руїну і большевизм, котрий в першу чергу єсть наслідок війни і виходячої з неї виснажености.

Словом, зараз нема реальних сил для активної боротьби з большевизмом.

Большевики, розгромивши своїх головних ворогів, перш усього зміцнились морально, а за час боротьби зміцнили і оскілько можливо удосконалили весь військовий апарат. Але економічна виснаженість і шестий рік війни і для них вимагають „передишки“, яку вони і будуть мати завдяки склавшимся обставинам. Цю передишку большевики постараються використать для шаленої аґітації во всіх напрямках і для підготовки до озброєної підтримки світової революції, як в Европі так і в Азії. По своїй істоті, як зазначалося з початку цього, большевизм довго лишатися пасивним не може.

От цей час активного виступу большевиків повинні предбачать всі ті народи, яким большевизм загрожує. Перш усього це торкається молодих держав, повставших від Балтійського до Чорного

моря. Перед всіма ними стоїть надзвичайної ваги завдання — захист власної державности від большевицької навали. Коли держави Антанти зацікавлені в майбутньому належному опорі большевикам, коли вони хотять мати — на Сході прихильні до себе сили, — то вони повинні взяти на себе орґанізацію підготовки до цієї боротьби, уникаючи тих помилок, які мали місце до цього часу:

1. Перш усього повинна бути взята на увагу добра воля самих народів.

2. Як сила, пануюча над всім світом, держави Антанти повинні скасувать між цими державами всі приводи для взаємних непорозумінь і ворожнечі.

3. Допомогти цім державам морально і матеріяльно, аби вони могли зміцнитись в політичному, економічному і військовому відношеннях.

Таким чином, коаліція, утворена з народів, повставших від Балтійського до Чорного моря, з метою самозахисту буде мати велике значіння і зараз, обмежуючи впливи большевиків і їх економічні ресурси, і відограє велику ролю через недалекий може час, коли большевики після передишки перейдуть в наступ для досягнення своєї мети — світової диктатури пролєтаріяту.

З окрема треба звернуть увагу на значіння в цій коаліції Незалежної Української Народньої Республіки.

1. Український народ ніколи не погодиться з большевизмом, бо останній не відповідає укладу його господарчо-економічного життя і з'являється ворогом його національно-політичних змагань. Український селянин в господарстві індивидуаліст і завзятий власник, взагалі дрібний буржуа, що вже предопреділяє і політичний устрій селянської держави, якою єсть Українська Народня Республіка, — на принціпах широкого демократизму. В таких обставинах — дрібна буржуазія і демократія — не може бути місця большевизму. Яскравим доказом цього єсть невпинна боротьба українського народу проти большевиків на протязі 2-х років без всякої допомоги зовні. При тому всі зовнішні сили, що мали вплив на Україні, своєю близькозорою соціяльно-економічною політикою все робили, щоб створить сприятливий грунт для большевизма: яскравий приклад гетьман Скоропадський.

2. Залишення в руках большевиків України ні в якім разі не може бути допущено, бо дасть большевикам великі переваги: економічні в вигляді численних ресурсів цієї країни, стратеґічні — а) Балтійсько-Чорноморська коаліція буде розірвана, і большевики в Україні будуть зразу мати вихідний пляцдарм для охоплюючого наступу з двох боків проти Польщі і Дона, б) операційний напрямок до Західньої Европи скорочується і притому до найбільш сприятливих для большевизму територій.

3. Окупація української території чужим військом лише збільшить тут анархію, в котрій згине само військо.

З короткого нарису подій в 1919 році на Україні ми бачимо, яку рішаючу ролю відограв український народ у відбувшихся подіях як при успішному наступі Денікіна, так і в останніх перемогах большевиків. Український народ скидав з себе однаково тих і других, бо вони не задовольняли його ані в національно-політичному, ані в економічному відношеннях. Перед тим також були скинуті по тімже причинам Скоропадський і Німці. Ця неорґанізована стихійна боротьба стане предметом цілого історичного досліду, але для цілей нашого артикулу досить самих голих фактів — вони свідчать самі за себе і попереджують, що так і далі буде зі всякою чужою владою, а тому боротьба на Україні з большевиками завжди буде мати неґативні наслідки, коли вона буде провадитись чужою силою, котра, яко чужа, не буде спиратись на народ і не зможе зрозуміти і задовольнити життєвих народніх змагань.

Лише суто-національна українська влада, орґанізована на широко демократичному грунті, зможе орґанізувать український нарід і дать Україні спокій і порядок. Яскравим доказом цього положення являється наступне. Українська Республіка і армія завдяки повній ізоляції від всього світа були в скрутному стані. Бракувало богато дечого для задовольнення потреб першої необхідности населення. Був майже цілковитий брак матеріяльних військових засобів: зброї, муніції, ліків, одягу і. т. и. Українська армія, починаючи майже з весни 1919. року, вже не мала реґулярного постачання патронів, вона воювала головнішим чином тим, що здобувала у ворогів і випадково доставляли спекулянти в невеликій кількости.

Повна відсутність ліків і необхідного иншого майна не дозволили орґанізовать санітарної справи, і в армії страшенно панували пошести, котрі виривали з її рядів людей в кілька десятків раз більш, ніж вона тратила в боях. Всі села, міста в районі армії бували забиті хворими, котрі не мали ніякої санітарної допомоги.

Тільки постійний приток до армії свіжих охотників давав можливість підтримувати численність армії відповідно кількости зброї, що була на лице. Взагалі, армія завжди мала стільки багнетів, скільки було зброї. На зиму армія лишилась без теплого одягу і чобіт.

Все-ж таки, не дивлячись на такі тяжкі обставини, українська армія боролась цілий 1919. рік, витримала большевицьку і денікінську навалу, мала великі успіхи проти тих і других. Зараз армії Денікіна, Юденіча і Колчака, котрі мали велику допомогу з боку Антанти, майже не істнують, а українська армія єсть і палає вірою в кінечний успіх української справи, укомплектовується і готовиться до нових бойових успіхів.

Тілько суто — національна народня влада, що повстала в кінці 1918. року у всенародньому повстанні проти Німців, могла, користуючись довірям народніх мас, провадить боротьбу і державне будівництво в тому морі лиха і нещастя, в якому всяка инша влада загинула-би.

А тому лише в вигляді Незалежної Української Народньої Республіки український нарід може зорганізуватись і стати корисним членом семї европейських народів і балтійсько-чорноморської коаліції.

Це єсть відвічна вимріяна мета українського народу, за досягнення якої пролито богато крови краших синів України, і яка повинна бути здійснена на чім то не стало. Чим більш перешкод буде до цього, тим більш тільки буде пролито крови. Запорукою цього рішуча воля і кольосальна потенція повставшого свіжого народу, який не стерпить на своїй шиї ніякого чужого ярма.

Це питання піднесено сучасною історичною хвилею і може бути розвязано лише в напрямі загально-світового проґресу людськости, черговим завданням якого в XX. віці єсть повний зріст і здійснення прінціпів широкого демократизму і остаточне визволення народів. Тепер дійшла черга і до народів бувшої Росії в тому числі і до Українського Народу.

Хай живе Українська Народня Незалежна Республіка.

Александер Ковалевський.

Проблеми.

I.

Влада й громадська опінія.

Дійшли ми до тої межі, за якою вже починається небуття... Немає перспектив. Все істнує ще по інерції. Котиться... Позаду — руїни, кров, хаос. Попереду — провалля... Ніби банкроти: ні минулого, ні майбутнього. Необхідно проте розглянутися. Дещо перевірити, де-що змінити, де-що намітити. Необхідно розуміти, що українська справа не кінчається на сьогодняшніх банкротах: вони можуть і вмерти, а справа нашого визволення мусить провадитися з ще більшою рішучістю. Необхідно памятати, що наша історія не починається й не кінчається ані в Варшаві, ані в Москві. Тому й хочу я торкнутися де-яких питань з нашого минулого й зазначити віхи майбутнього. Болючих питань, які в силу надзвичайно траґічних умов нашого державного життя стали проблемами. Нічого немає в них ані складного, ані мрійного — все таке просте, життьове, необхідне, а проте, при своєму здійсненні вони напотикаються на великі трудноші.

Почну з того, що-з легкої руки де-яких орґанів преси являється за останні часи „модним“: гетьманшини. Перед деякими нашими діячами, загнаними й зацькованими — повстала мара гетьманщини. Десь хтось має посадити ґетьмана на український трон. Що з того, що немає „когось“, що не істнує цього „десь“ — вони в смертельному жасі кидаються в усі бокі й кричать: „гетьманщина“.

Так, побоювання неістнуючого гетьмана — це оснака слабости. Тих, хто цього боїться. Ознака того, що сучасні „господа положенія“ не почувають себе ані сильними, ані правними.

Дійсно, наша Верховна Влада (Директорія) ніколи не була авторитетною. Директорія також не одповідала принципу єдности влади, бо забувала, що влада — це єдність волі. Пять або три монархи ніколи єдности творити не можуть. А на ґрунті розєдности власти зростає завжди залаштункова політика. Життя ніби-то йде своїм звичайним шляхом, але джерело його полягає не в тому, що робиться на очах, а в тому, що відбувається за лаштунками, в високих покоях високих осіб — всіх вмісті й кожного з окрема. Зрештою, й функції самої власти робляться розбіжними, неясними: верховна влада Директорія скупчує в своїх руках не тільки свої властиві функції (лише санкцію в трьох галузях верховної влади: законодавчій, виконуючій і судовій), але й фактично входить в функції законодавчі і виконавчі, вносячи тим плутанину і неясність в діяльність виконавчих орґанів, в данному разі — Ради Міністрів і окремих міністерств. За часи Директорії це було нормальним явищем. Варто лише згадати, як А. Г. Макаренко робив свої „залізничі“ формування, що цілком не лежало в його компетенції й привело до того, що рядом з українською реґулярною армією, яка підлягала державі, була ще його власна армія, яка підлягала тільки йому, Макаренкові. Варто також пригадати, що члени Директорії не тільки стверджували призначення, але й самі — поза згодою Ради Міністрів — їх робили. Варто пригадати, як члени Директорії до дипльоматичних місій, які надсилалися Правительством, додавали ще своїх спеціяльних представників. Варто пригадати, що де-які з тих місій персонально призначалися членами Директорії, причому Міністр Закордонних Справ рахувався вже з цим, як з фактом. Варто пригадати, що члени Директорії не тільки мали в свойому розпорядженні многоміліоновий фонд, з якого робили безконтрольні асиґнування, але й розпоряджалися безпосередньо державною скарбницею, що практикувалося хиба за часи Людвика XIV або Івана IV, котрі дивилися на свої держави, як на власні приватні маєтки. Варто пригадати, що вони втручалися навіть в сферу правосудности, звільнюючи з під арешту своїх симпатиків, або арештуючи своїх політичних противників.

Багацько чого можно було-б згадати. Розуміється, така конструкція верховної власти не викликала співчуття у всіх державно думаючих елементів, бо вони ясно бачили, до чого все це йде й чим все це скінчиться.

Не краще справа виглядає й зараз. Для ведення міжнародньої політики делеґований за кордон член Директорії А. Г. Макаренко. Він дає накази, пише закони, робить всякі асиґновки. Але відповідає за це, мусить за це відповідати Міністр Закордонних Справ. Для того, щоб відповідати, він повинен керувати всею закордоною політикою української держави: видавати накази, робити асіґновки, призначення. Але те саме робить і член Директорії Макаренко, якого накази можуть йти в суперіч з наказами Міністра й навіть їх касу-

вати. Получається circulus vitiosus, з якого немає виходу й яке не може мати місця в кожній правній державі: або п. Макаренко завідує закордонною політикою, а тоді він не може бути членом Директорії, а тільки аґентом Міністра Закордонних Справ; або він член Директорії (принаймні за такого себе видає), а тоді не може керувати зовнішньою політикою. Всяке инше вирішення справи або продовження того, як воно є зараз — являється неправним вчинком, тим більше неправним, що той, хто його робить, фактично за нього не відповідає.

Але опріч п. Макаренка тимчасово перебуває в Варшаві Голова Директорії С. В. Петлюра, який також провадить міжнародню політику й дає основні директиви. Й він може видавати закони, робити асіґнування, призначати послів або їх звільняти. Обсяг компетенції — себто, що права в сфері керування нашою міжнародньою політикою у С. В. Петлюри ширші, ніж у п. Макаренка, а у п. Макаренка, ніж у п. Шевця, який одпочиває у Львові, а у п. Шевця — ніж у В. О. Міністра Закордонних Справ А. М. Лівицького — не дає ніякого правного зясовання безправної системи й то не лише в сфері одної галузі державного життя, а у всіх його сферах за часи Директорії.

А система ця полягає в порушенні всяких норм, всяких законів, всяких традицій й в створенні дійсного „самодержавія" або — як я його назвав в свойому отвертому листі до редакції „Вперед" — „гетьманщини в словах і ділах, якою характеризується власть Директорії". Гіршої системи, бо гетьманщина признавала те, без чого не може твердо істнувати ніяка влада — громадську опінію. Під впливом цієї опінії Украінці були введенні в склад Ради Міністрів. Я не говорю вже про ролю громадської опінії в Анґлії, де за останні часи Льойд Джордж мусів змінити свою політику, або Франції, де Клємансо мусів, не дивлячись на весь свій вплив, одійти від власти, або Америки, де Вільсон мусів заховати до шухляди свій Версальський договір. Навіть в царській Росії ця громадська опінія відогравала визначну ролю. Навіть в большевицькій Росії, де народні комісари повинні були рішуче змінити свою політику терора, крови й соціяльних експериментів. І тільки на Україні, за часи Директорії, з громадською опінією не рахувалися. Противно, вжито було всіх мір, щоб її розбити, щоб її зницити.

Розуміється, тяжкі обставини створилися для Директорії. Вони перевищували сили С. В. Петлюри, який фактично один стояв на свойому державному пості, бо ні п. А. Макаренко, ні тим більше пан Швець, по своїх інтелєктуальних даних, ані по своїй вдачи — не відповідали тій ролі, яку вони — не розуміючи цього — грали на Україні. Не можна також оминути й того, що деякі представники нашої офіціяльної політики виявили чимало справжнього героїзма. Все це так. Але ні відданість С. В. Петлюри, ні цей героїзм небагатьох — не могли відбитися на всій системі безправности, не могли спричинитися до її оздоровіння. Тяжкі були обставини, але вони залежали не тільки „від незалежних обставин". Не тільки від

обективного ходу подій, але й від чисто внутрішних, субєктивних чинників. Я особисто вважаю, що ці обставини виглядали-б в инший спосіб, як і вся наша справа, коли-б не було допущено розбиття українських громадських сил, коли-б вмілося нашими представниками верховної влади робити правильні консеквенції. Проте, влада, що прибрала собі всі функції державного управління й обернула міністрів на своїх прикащиків — вона не мала й не могла мати політичного чуття й бачити широкі політичні горизонти.

Під впливом всяких політичних Хлестакових вона хутко засвоїла собі дві шкідливих презумпції: 1) тільки соціялістичні партії (від яких верховна влада дістала право на своє істнування) репрезентують волю народа; 2) тільки влада цих партій може репрезентувати українську державу. Верховна влада звязує себе з цими партіями, не помічаючи, що цим самим вона відірвалася від народу й держави й загубила всі характеристичні прикмети власти, як такої. З орґану публично-правного перетворилася на орґан приватно-партійний, що може й переводить державну політику, але під кутом лише вузько-ґрупових інтересів. Звідси один крок до прінціпу: „l'etat c'est moi“: до переконання, що все направлене проти цієї влади — направлено проти самої держави, — що всяка критика її діяльности — є компромітація самої держави. Звідси сталий погляд на спроби самої орґанізації з боку инших партій, як виступи проти держави; на обговорення всяких державних питань під иншим взглядом — як противнодержавний замах; на заходи що до консолідації національних сил на якій небудь иншій плятформі, ніж урядова, як наміри накинути народові гетьманщину . . . Нема чого й казати, скільки зла принесло нашій державности таке розуміння державної справи. Вона стає приватною справою тільки певного кола людей, які на ній будують свою диктатуру бездарности й темних діл. Вона стає якиюсь кастою, до якої мають вступ лише ті, хто носить на собі знак певної приналежности. Й люде й методи їхньої роботи й сама робота — все це стоїть поза критикою, поза сумнівами. Все набирає характеру перманентности, незмінности.

Зрозуміло, що таке ототожнювання певних осіб або певних політичних кол з самою державою могло бути й було користно лише тим, хто не вірив ні в соціялістичні доґми, ні в державу, а тільки в силу золота й хто дуже зручно скористувався всім цим для безконтрольного хозайнування, для грабунку й спекуляції. Ці неофіти партійні — більш, ніж хто-небудь инший — впливали на ліві партії в змислі ведення непримиримої позіції, тим більше, що й на рахунок самих партій в смислі політичних придбань перепадало чимало. В такий спосіб витворився зворушуючий союз поміж „теоретиками“ й „практиками“ системи Директорії, який почав енерґійно виступати проти гласности, проти отвертости в веденні державних справ. Цей союз досить зручно шантажував легковірних „гетьманщиною“, „Скоропадщиною“ й иншими річами цілком „невесомого порядка“. Причому, протягом довшого часу цей шантаж давав їм, як найліпші результати.

Але всьому буває кінець: і шантаж також має свої межі.

Положіння, коли певне коло людей керує, а більшість є позбавлена голосу — довго триматися не може. Повстає незадоволення, виникає думка, що таке „керування“ загрожує всій справі, й зявляється стремління не допустити держави до збанкротування. Але поскільки бракує леґальних способів для виявлення протесту — шукаються способи нелеґальні. Таким шляхом йшли Оскілко, Балбачан, Тарнавський. Раз не має впливової громадської опінії, з голосом якої рахувалися-б „керуючі“, раз істнує лише безоглядна диктатура певних осіб або певних політичних кол, — кожний, хто почувається в силі, старається рятувати себе, сітуацію й державу в такий спосіб, який йому здається за найбільш раціональний.

Це доводить до ослаблення внутрішнього національного фронту й до дискредитації держави зо-вні. Повстає взаємна ненавість, росходження думок, розчарування, безнадійність, пасивність. Инакше кажучи, повстає аґонія. Й саме в той мент, коли необхідні найбільш напруження сил, найбільша активність.

Директорія в критичні менти відчувала потребу в тому, щоб дістати підтримку й з боку громадської опінії. Це бувало завжди на передодні, або підчас якої-небудь катастрофи. В таких випадках скликалася державна нарада, де вислухувалася думка опозиції. Але позаяк для держави, дійсно, надходив траґічний мент і позаяк необхідно було за всяку ціну ліквідувати небезпеку, — опозиція завжди усовувала критику державної системи, говорячи представникам влади „Ви кажете, що держава наша переживає грізні часи. Ви прохаєте нашої підтримки. Ми її Вам даємо. Але сподіваємося, що Ви в більш спокійний мент звернетеся до нас для порозуміння в питаннях внутрішньої політики.“

Представники влади, розуміється, обіцяли „йти по лінії золотої середини европейського парляментарізму“ (з слів премєр-міністра Мазепи), але . . . до того часу, доки загрожувала небезпека. Приходе спокій — й опозиція знов іґнорувалася, а навіть переслідувалася.

Ясна річ, що сучасна влада й все те, на що вона спирається — соціялістичні партії, які ніби-то репрезентують народні маси, як і все те, що в імя шкурних інтересів скупчується біля цієї влади й біля цих партій — ніколи не погодяться на консолідацію всіх українських національних сил. Остання нарада в Берліні ес-деків і ес-ерів вирішила не приймати жадної участи в тих обєднаннях, котрі можуть повстати на ґрунті такої консолідації. Вони хотять уникнути всякої одповідальности за те страшне діло, яке провадили протягом останнього року. Вони бояться публичности й ненавидять сяйво дня. Вони цупко тримаються свойого ґетто.

Але не можна задушити той імпульс, який штовхає незалежну громадську опінію до обєднання на ґрунті здорових державних ідей.

І чим скоріше виступить на терені нищого державного життя активна громадська опінія, чим скоріше вона висловить своє політичне credo — тим ліпше для всієї нашої справи. Взагалі-ж, як би не виглядала наша державна справа, — вона потрібує контролю й

опіки з боку живих, творчих елементів. Тільки в цьому полягає її найбільший успіх.

Дуже прості істини, але такі, що набирають характеру проблеми. Чи в стані здеморалізовані й роспорошені державнодумаючі українські верстви обєднатися — себто знайти спільну мову, що до політичної плятформи й методів практичної роботи? Маючи спільність в цілях і засобах їхнього переведення — чи в стані вони вийти з проспірації, що їх охопили, й повести ту чи иншу акцію? Переводячи акцію — чи в стані вони бути послідовними й рішучими до кінця? Досі цього не спостерігалося. Досі були критика й неуміння приступити до активної праці. Або оскілковщина або прострація. Або авантюра або нічого.

А самого необхідного — орґанізованої громадської опінії й пляномірної роботи й не було.

Така проблема стоїть перед опозіцією. Вона її повинна вирішити в той чи инший спосіб сама. Чекати на події — большевики задушать Поляків, як то гадають Галичане, або повстанці розібють большевиків, як того певні Наддніпрянці — значить умивати руки. Того ніхто не сміє робити, бо події можуть піти совсім иншим шляхом і всіх поставити в неможливо тяжке положіння. Необхідно виходити не лише з сьогодняшнього дня: будучина нації полягає не в ньому. Треба залишити мрії й приступити до практичної роботи — добитися найбільшого, що могло-б забезпечити нормальний розвиток наших поколінь, позбавити їх того прокляття, що висіло над нами й нашими попередниками, змягшити нещастя, що спіткало нашу націю, поділену на шмаття й дощенту знесилену. Але й перед тими, хто себе вважає за владу, стоїть велика проблема. Вона має не тільки привилеї помилятися, але й обовязок признатися своїх в помилках. Не тільки пливти за подіями, але їх й передбачати. Не тільки спостерігати — але й оцінювати. Не можна поважати тої влади, яка навіть в хвилини смертельної небезпеки не може вилізти з шкарлупини своїх еґоїстичних інтересів, яка не відчуває потреби звернутися до консолідованої волі громадської опінії, до спільного обговорення загальнодержавної сітуації. Не можна співчувати тим, хто хапається за фікцію влади, гадаючи, що на цю фікцію будуть або є претенденти. Ні, на спадщину Директорії немає спадкоємців! Й це повинні затямити представники соціялістичної диктатури. Але громадська опінія повинна знати, що мають робити в такий страшний час представники офіціяльної української державности? Які їхні перспективи? З ким вони мають йти, на кого мають спиратися? Вона повинна вимагати такої одповіді. Вона повинна станути в обороні свойого народу, якому може знов загрожують нові несподіванки, в обороні тих, що гинуть в нерівній боротьбі з ворогом по степах українських. Опозіція в рівній мірі одповідає, як і влада. Влада — юридично; опозіція — морально. Й тавро призирства однаково лежатиме не тільки на тих, хто робив безправно, але й на тих, хто безправно мовчав. І відповідатимуть вони однаково, чи то буде „перевищення влади“,

чи „бездіяльність опозиції. Революція останнього року поставила іспит і владі й громадській опінії“. Досі вони його не витримали. Влада виявила нездібність правити, опозиція — впливати. Й неминуче мусить прийти „хтось“ третій, який використає з цеї дезорієнтації й власти й громадської опінії. Але це вже буде кінець . . . Торжество третього й поразка перших двох.

Така проблєма обєднання повстає за наші дні й являється найактуальнішою з усіх, що стоять перед нами.

Осип Назарук.

Третя пекуча справа.

Про Угорську Україну.

Дякуючи спільним інтересам, які лучать Чехів, найвище розвинений словянський нарід, зі словянським Сходом Европи, — маємо суроґат української державности там, де ми цього найменше сподівалися: на теріторії Угорської України.

Була це найбільше гноблена, найбідніща і найтемніща частинка великих земель українського народу, де інтеліґенція була змадяризована, а народ пригнічений лихвою й злиднями так, що кождий Українець, якого доля коли небудь занесла на цю полосу нашої землі, — згадував її потому все зі стисненим серцем. Покійний М. Драгоманов, якого живий ум інтересувався кождим шматком української землі, називав угро-український народ „раненим братом“.

І той найбідніший між бідними, той „ранений брат“ — має тепер щось з того, чим бувби бодай часово задоволений навіть найбогатший між українськими братами: має суроґат державности, чи радше — в спокою й під охороною народу, який не має до нас ворожнечі, має можність сотворити собі цей суроґат державности. Розуміється, не треба уявляти собі, що відносини на Угорській Україні якісь ідеально добрі для українського народу і його змагань. Ось що пише про це ужгородська „Правда“ в 3. Нр.: 31. грудня м. р. відбула Центральна Руська*) Народна Рада перше засідання після проголошення проклямації про ґенеральний статут і Директорію. На цім засіданню займалася Рада і „договором Пяти Великих Держав“ про автономію Закарпатської Руси.

На засіданню явилися майже всі члени Ради. Предсідателем був А. Волошин.

Центральну Раду зовсім не вдоволила проклямація. і в обмеженню праз Директорії Рада добачує конфіскату автономних прав.

Одноголосно принято ось які резолюції: 1. Оголошений в першій частині Статуту „Договір Пяти Великих Держав і Чехо-Словацької Республіки“ не обезпечує ясно автономних прав нашого народу і тому, що цей договір був заклю-

---

*) Слово „руський“ уживається на Угорській Україні в значінню „український“.

чений без вислухання наших заступників, домагається Центральна Рада від правительства Республіки відповідного пояснення виразів договору, а з'осібна ad § 1: що орґанізація автономії не є виключним правом чехословацького правительства, тільки мається перевести в порозумінню з народом і тому треба обезпечити установленій Статутом Директорії обширніщий круг ділання на власти; ad § 2: що судівництво і жандармерія належать до автономних справ і що ґубернатором може бути назначений тільки Русин і це із трьох кандидатів Сойму, як це пан Президент Республіки вже і на початку признав таким способом, що зажадав від Центр. Ради кандидатури трьох осіб; ad § 3: що виразу „урядники в країні Русинів будуть вибрані... з поміж горожан цеї теріторії“ відноситься тільки до урядників загальних справ, бо вже й поняття автономії не допускає, аби урядниками чисто автономних відділів могли бути неприналежні до Підкарпатської Руси; ad § 4: що висиланих в чехословацький парлямент послів Підкарпатської Руси не можуть вибирати поодинокі округи, тільки повинен їх висилати наш Сойм, бо і так вже перший раз не буде перед виборами до чехо-словацького Сойму наших виборів із цілої области, коли воно сталося невиконаємим з причини, що наша теріторія все ще поділена на три частині.

2. Відпоручники Чехо-Словацької Республіки, не вислухавши бажань нашого народу, перевели демаркаційну лінію словацько-руської границі так односторонно і несправедливо, що одна третя частина нашого народу підпадала під власть Словаччини, невважаючи на це, що і зазив пана Президента і проклямація Словацької Національної Ради до Румунів ґарантували нам автономію всіх земель Підкарпаття.

Домагаємося, аби переговори, початі в перших днях жовтня під проводом пана міністра Бенеша, безпроволочно велися дальше, аби ми могли дістати принаймі ці теріторії, які забезпечує нам проклямація Президента Директорії, видана 12. серпня м. р. за відомістю пана Президента Республіки.

Домагаємося і того, аби повідомлено нас про вислід кроків, зділаних правительством республіки в тій цілі, аби Румуни уступили із занятих ними наших Марамарошських та Угочанських земель.

3. Правительство Чехо-Словацької Республіки без вислухання Ц. Р. Н. Ради обмежило круг прав та ділання Директорії на „дорадче тіло“ для адміністратора, та всі права управи, навіть і право іменування урядників самої Директорії, передало чесько-словацьке правительство адміністраторові, ділаючому без надзору і з необмеженою властю.

Домагаємося, аби ця власть була обмежена так, щоб адміністратор був відповідальний перед Директорією.

Так пише ужгородська „Правда“.

Річ ясна, що там іде боротьба; якби не було, треба признати, що ця боротьба без усякого порівнання приємніща, чим нпр. боротьба під Польщею або під Москвою. Я зказавби навіть: добре, що вона є. Бо ще доси не було народа, який умівби вдержати те, що дістав без боротьби.

Сумне в тім усім не сама боротьба, тільки те, що наша інтеліґенція проявляє так мало активности в напрямі допомоги нашим чинникам на Угорській Україні, які ведуть ту боротьбу. Поїхало туди троха одиниць, тих самих, що працювали перед війною, працювали в часі війни в Галичині й на Великій Україні.

У загалу інтеліґенції так мало видно заінтересування цею важною справою, що просто сором дивитися на це. Але не тільки у загалу. Не інтересуються цею справою навіть ті, що з обовязку повинні нею інтересуватися. Передовсім, що наша суспільність знає про стан справ на Угорській Україні, про її культурні центри, про їх організацію в напрямі національнім і господарськім, про статистику нашого народа й інтеліґенції там (війна принесла великі зміни, реасіміляцію інтеліґенції й т. п.), про стан освітних товариств і шкіл, про скількість учнів і учителів, про політично-партійний рух, про тамошню пресу й видавництва, про настрій населення, про тамошні церкви й монастирі та духовенство, про рух москвофілів і мадяронів, про запотребування інтеліґентних сил — де, і кілько, і в яких фахах, і на яких услівях? Чи треба там чеського горожанства, щоб одержати місце урядовця? Коли так, то в який спосіб і через кого найлекше це осягнути? І т. д. і т. д.

Про все це, наша суспільність нічого не знає! А преціж ми маємо в Празі, де повинні сходитися всі нерви діяльности на Угорській Україні — аж два українські посольства! А преціж у тих посольствах сидить якийсь персонал, і бодай одно з них моглоб здобутися на те, щоб зібрати докладні відомости про Угорську Україну й оповістити їх.

В Празі повинен виходити бодай один український орган. І не повинно бути такої неприродної аномалії, як та, що в Празі, яка безперечно являється тепер осередком словянської політики, нема ні одного українського органа, а зате у Відні, котрий політично має далеко менше значіння, чим чеська Прага — виходить аж кілька українських органів: „Воля“, „Український Прапор“, „Боротьба“ (на її місце виходитиме инший орґан) і невдовзі має появитися ще четвертий орган „На Переломі“. Чи думають наші рішаючі круги над цим неекономічним і нерозумним розміщенням інтелектуальних сил?

В Ужгороді основується український земельний банк з капіталом 5 міліонів чеських корон. Який же це незначний капітал в цих часах! А чиж у нас нема грошей? Кождий, хто нпр. їхав через Букарест, знає, що там українське посольство винаймає палату, якої не винаймають навіть посольства найбогатших держав — таких як Америка й Англія! В тім українськім посольстві, де треба найбільше трьох

людей, „занятих“ є аж 30 (тридцять) урядовців! Це тільки один з прикладів. Як колись публика довідається про величезні кілька-десятьтисячні ґажі (місячно!), виплачувані деяким послам у заграничній валюті — в часі, коли міністри чужих богатих держав не побирають і половини таких сум, то дійсно домагатиметься суду над тими, що повинні стати перед суд.

Во істину — останній час, звернути свою енерґію і свої економічні засоби на культурно-організаційну працю в Угорській Україні. Там маємо тепер — дякуючи Чехії — одиноку землю, де наша інтеліґенція може працювати спокійно для свого народа — на українській землі, не на еміґрації. Не сміємо забувати, що еміґрація все нищить навіть найкращі інтеліґентні сили, що все витворює страшний псіхоз партійної й кружкової боротьби, затроєний найбільш поганими скандалами. Доказ нпр. польська еміґрація по повстаннях. А ми маємо можність уникнути цього затроєння? Чомуж не приготувати собі в час ґрунту до систематичної праці там, де чутимемо рідну землю під ногами?

Як так дальше йтиме, як іде досі, то напевно діждемося часу, коли всі наші посольства, конзуляти, місії, видавництва і т. д. повикидають з чужих держав івза опінії, яку вироблять нам п'яниці, заосмотрені в грубі державні гроші. А тоді опинимося без усякого підготованого пристановища. Бо на великій Україні може ще довго кипіти і довго не бути шматка спокійної землі для спокійної, систематичної праці.

А. В.

Предпарлямент.

В Камянці, на нараді Національного Союзу, що об'єднує зараз майже всі українські партії з Наднiпрянщини і Наднiстрянщини, ухвалено скликати предпарлямент. В склад його мають ввійти представники всіх партій, орґанів місцевого самоврядування та деяких безпартійних орґанізацій. Свою роботу він ма є роспочати в найближчому часі на теріторії окупації.

Питання про український предпарлямент має свою історію. раз, коли яка небудь влада почувала, що ґрунт у неї під ногами хитається, вона пробувала обперти свій авторітет на волю народу. Трудовий Конґрес власне був таким предпарляментом. Центральна Рада теж не виключила собою скликання парляменту. Правда — творці Трудового Конґресу склеїли закон з такими кумедними обмеженнями виборчих прав, про котрі в історії парляментарізма будуть споминати не без іронії.

Підіймалось питання спочатку в пресі, а потім, коли всілякі сроки для цього пройшли, і владою.

В „Відроджені“, майже за місяць до заяви гетьмана про скликання предпарляменту (в ч. від 29. жовтня 1918. р.) автор цих рядків писав:

„Справа з сеймом потрохи посуваеться. Коли я місяців півтора пред цим писав на сторінках нашої газети про необхідність скликати сейм, багато дехто з українського громадянства здивовано здвигував плечима. Я казав, що і внутрішне і міжнароднє наше становище потрібує негайного скликання сейму. Зараз же з такою ж упівненістю я кажу, що, поки буде скликано сейм, треба скликати якесь „подобіє“ його — предпарлямент, або предсейм. Бо чекати, поки буде вироблено закон про сейм, поки будуть проведені вибори — не можна. Становище остільчо складне і заплутане, що тепер кожен державний орґанізм мусить спасати своє життя, як може і як вміє.

Ядро такого предпарлямента ми маємо в Національному Союзі. Лишається доповнити його представниками меншостей пропорціонально числові населення кожної нації і представниками земського і міського самуврядування.

Я певен, що на мене накинуться з правої і з лівої, як на еретика, за ось яку думку.

Я щитаю і досі і буду щитати, що вибори в першу і в другу Думу остілько-ж, як і вибори в російські і українські установчі збори відбивали настрій і бажанни народні. Власне кажучи, і ті і другі вибори були далекі від ідеалу. Але при нашій темноті вони дали все, що могли дати вибори.

Вибори в установчі збори — російські і українські — безперечно дали все, що було кращого серед української інтеліґенції. Коли найбільш інтеліґентні партії ес-деків, ес-ефів не будуть мати в ґрупі депутатів своїх представників, вони матимуть їх в ґрупі партійних репрезентантів, що вже раніж ввійшли в склад союзу.

Разом з представництвом од фронтів і від України в предпарлямент ввійде по тим виборам більше 60-ти чоловік. Я маю на думці, що ти депутати, котрі по спискам пройшли разом в українські і російські установчі збори, або зараз обрані вже в склад Національного Союзу, мусять йти в предпарлямент по одній якій небудь катеґорії, уступивши місце по другій слідуючому по порядку кандидату.

Що-ж до перших двох Дум, то Україна, не рахуючи представників од инших національностей, мала в складі українських фракцій до 80 депутатів. Серед них було багато гарних культурних робітників, котри могли би зараз бути дуже корисними для держави. Само собою розуміеться, що і представники инших національностей од України в 1-й і 2-й Думі, мають повне право на участь в предпарляменті.

Орґанізований на таких принципах тимчасовий орґан зможе задовольнити до кінця виборів в сейм і маси, і тих, хто зараз з закордону хоче почути їх голос.

Крен його вліво, в сторону большевизму, неможливий через те, що в центрі його буде стояти досить поважний гурток української інтеліґенції, що не раз попеклась уже на большевицький демаґоґії. Крен вправо, в сторону „Протофису“, „Суозифу“ і инших марґаринових орґанізацій бутербродного походження, не може бути

через те, що і в центрі і з ліва з Голіциними і Гейденанами будуть вести боротьу представники народу.

Ніякої мови не може бути про те, що-б в предпарлямент були допущені представники од України з 3-ї і 4-ї Думи.

Закон 3-го іюня дав усі права на Україні в руки поміщиків. На виборах в ті Думи 75% голосів належало великим і среднім аграріям. Натурально, що вони вибірали або тих, хто ім був до вподоби з селян, хто давав обіцянку йти в Думі слідом за панськими представниками, або своїх же Вишневських, Савенків, Демченків, Безаків і Ко.

Нічого спільного ці людці ні з Україною, ні з українським народом не мали і не мають. Це вони доказали на протязі богатьох років свого пробування в обох Думах. Там можно було почути чий зовгодно голос, тілько не України.

При такім складі предпарляменту в ньому буде до 300 депутатів вибраних, або в першу і другу Думи, або в російські чи українські установчі збори, — люде з виразною національною фізіономією і з парламентським досвідом. А це теж зараз має велике значіння в постійній роботі державного будівництва".

Зараз життя знов поставило пред нашим громадянством це складне питання.

Ми непевні в тому, що події найближчої весни дадуть змогу довести до кінця ініціативу Національного Союзу. Ті інціденти, що вже і зараз прокидаються на польсько-большевицькому фронті, як далекі блискавки, віщують скорий прихід бурі. З другого боку дезорґанізація большевицької армії на Україні, стіхійні народні повстання всюди на тилах большевиків, брак у них дужої окупаційної армії свідчить про те, що з весною Україна знов стане плацдармом ворожих операцій. Але коли б замір Національного Союзу здійснився, то єдиний спосіб мати в Камянці суроґат справді санкціонованого волею народа з всеї України орґану — це використати результати виборів до української і російської констітуанти і до перших двох Дум. Ми не говоремо про Центральну Раду, або Трудовий Конґрес, бо найкращі сили тої і другої інстітуції все рівно ввійдуть в склад по иншим спискам. Після першого кроку Камянцького Національного Союзу черга за нашою закордонною інтеліґенцією. Без її допоги, об'єднаної консолідованої, навряд чи зможе вдіяти що небудь і предпарлямент.

Фляндрія і Українська Республіканська Капеля.

(На підставі флямандської преси.)

За час своеї тріумфальної подорожі по Европі Українська Резпубліканська Капеля, безумовно, з найбільшим захопленням була зустрінута у Фляндрії. Не можна сказати, що це було через те, що флямандський нарід багато більше розуміє в мистецтві, в музиці, чи в співі, ніж инші народи. Причини надзвичайного ентузіязму

при прийомі Фляндрією Капелі полягають в тім, що історія і доля народів фляманд-ського і українського надзвичайно подібні між собою.

Сучасна Фляндрія, в ширшому розумінні слова (колишні південні Нідерлянди) займає західно-північну половину Бельґії. З девяти бельґійських провінцій, провінції Антверпен, Східня Фляндрія, Західня Фляндрія, Лімбурґ і повіти (арондісменти): Лувен і Бруксель провінції Брабант — є чисто флямандськими. Місто Бруксель є двоязичне. У Фляндрії мешкає 4,500.000 Фламандців (всього населення в Бельґії 7,500.000), які є народом ґерманської раси, католицької релігії; Фламандці споріднені і надзвичайно близькі до голяндського народу, разом з яким вони вживають нідерляндську мову і, перед 1830 роком, складали „Сполучені Нідерлянди". Культурний розвиток флямандського народу, як і українського, колись був надзвичайно високим. Досить нагадати велике політичне значіння Фляндрії в часи цісаря Карла V, високе значіння культурне і економічне в XV, XVI і XVII століттях великих флямандських міст Ґента, Брюґґе, Лувена, Мехельна, Іпра, Антверпена, Брукселя, з яких перші пять зараз в стані великого занепаду. Не даремно найбільший роман великого флямандського письменника XIX століття Роденбаха має назву „Мертвий Брюґґе". Надзвичайно багатим в середні віки був флямандський народній епос, в якому Гете знайшов матеріали для свого безсмертного „Рейнеке Лис" і великий флямандський письменик Charles de Coster для свого роману з часів Карла V „Til Eulenspiegel". Хто не памятає знамениту флямандську школу мистецтва на чолі з Квентіном Матсісом, Рожієром фан дер Вейденом, братами фан Ейк, Рубенсом, Тенієрсами, Йорданом і фан Дейком? Який Українець, що побачив в Антверпені роскішну катедралю готичного стилю з її чудесною різьбою в середині, розмальовану Рубенсом, або ратушу стілю ренесанс, або церкву єзуїтів стілю бароко, не пригадає собі українське барско в Київі, в Козельці, на Волинщині Поділлі, Галичині, яке вчені „відкрили" лише перед війною і всю величність і вагу якого, може найвище досягнення архітектури Сходу Европи, почали розуміти лише тепер?

Але у XVIII столітті, завдяки ріжним політичним і соціяльним причинам, Фляндрія різко падає в своєму значінні. Найбільш вона впала, коли, при розділі Сполучених Нідерляндів в 1830 р., волею Анґлії, Франції, Росії і Прусії, Льондонським Договором 1839 р., доля флямандського народу була сполучена з народом вальонським (французької культури), в Королівстві Бельґійськім. Тоді славетний флямандський універсітет в Ґенті і инші були зроблені французськими, і з тої пори флямандський нарід веде надзвичайно тяжку боротьбу за свою мову, за свою культуру. Боротьба ця не була даремною. Найбільшим успіхом в цій боротьбі є вибори в бельґійський парлямент в 1919 р., які, на підставі тільки що введеного, у наслідок великої війни, загального прямого виборчого права, закінчились блискучою перемогою Фламандців і соціялістів, бувших в тісному звязку між собою. І вперше в 1919 р., після 90 років постійної боротьби, в бельґійському парляменті почулись флямандські (нідерляндські) промови. Здається, зараз Фламандці стоять недалеко від здійснення одного з своїх найголовніщих домагань — флямапізації свойого ґентського універсітету. Зараз ідеалом всіх флямандських партій — католиків, лібералів і соціалдемократів — є поділ Бельґії па дві частини і автономія Фляндрії в межах королівства. Трохи далі в цьому відношенню йде ліве крило активістів, невеличка але активна флямандська фронтова партія, яка складається з Фламандців, що входили в склад бельґійської армії і воювали з Німцями у Іпра і на Ізері. Ця партія прагне

до незалежности хліборобської Фляндрії, яка і в господарчому відношенню різко відріжняється від індустріальної Вальонії.

Отця паралельна подібна історія обох народів, славне минуле, тяжка сучасність, безупинна вперта боротьба за свої права і культуру і є тим, що так зближає обидва народи, і наслідком чого флямандський нарід весь час з таким зацікавленням і співчуттям відноситься до нашої справи, і чим пояснюється надзвичайно гарячий, щирий і сердешний прийом Капелі Флямандцями у флямандсько-французькім Брукселі і в чисто флямандському Антверпені. Ще перед приїздом Капелі флямандські часописи писали чудові статті про неї. Для прикладу наведемо з богатьох статтю „Український національний хор в нашому краю, зразок для Фляндрії“, яка була надрукована в брюксельскому орґані флямандської фронтової партії „Ons Vaderland“ від 3. січня б. р.

„Україна є країною пісень.

Вона зараз також є театром тяжкої боротьби за свою незалежність. Хоч український рух лише за пару останніх років вмів зацікавити собою і завоювати собі прихільність в ширших колах за кордоном, зараз, завдяки упертій праці, скрізь знають про боротьбу України за свою незалежність. Україна дає чудовий приклад Фляндрії: скрізь зорґанізовані українські пресові бюро, як то в Газі, Льєжі, Парижу і т. и., які періодично розсилають відомости з України ріжним часописам.

Головний Отаман Петлюра недавно наказав сформувати національний хор і дав йому доручення дати послухати в найбільших містах Европи українські пісні, заранжовані для змішачого кількоголосового хору. Вже Українців, їх всіх шістьдесят, чули в Чехії, в Швайцарії, і Франції, і скрізь вони мали надзвичайний успіх. Незабаром хор приїде в найбільші міста нашої країни. Після цього він продовжить свою подорож по Анґлії, Америці і Італії. Для нас, Флямандців, буде великою насолодою познайомитись з народнім містецтвом талановитого народу, який, як і ми, домагається незалежности. Вітаємо українських другів у Фляндрії.“

Антверпенська „De Schelde“ від 15. січня, після короткого огляду мети, історії орґанізації і тріумфальної подорожі Капелі, пише:

Не має сумніву, що в кожному місті Фляндрії, а найбільше в Антверпені, Генті, Лувені і Мехелні концерт Українців мусить мати місце і бути великою музичною подією, а саме, в трьох відношеннях: 1. Музичне свято чудового змісту, 2. Урочистість фолькльора великої ваги і 3. Визначна демонстрація боротьби за власне культурне істнування.

Ми не хочемо повторювати, що великі часописі Праги, Женеви, Парижу писали про ці українські концерти. Ми обмежимося тим, що нагадаємо всім Флямандцям про необхідність бути присутніми при врочистости в нашому Зоольоґічному Саді.

Всі флямандські часописи вмістили величезні статті з надзвичайно гарними рецензіями про спів Капелі, починаючи з великого консервативно-католицького „De Standaard“ часопису, який свою довгу рецензію в числі від 20. січня кінчає словами:

„Це був чудовий вечір мистецтва, апофеоз штуки співу. Для нас, що маємо так мало почуття до вокальної музики і так мало розуміємо, чим є і чим мусить бути справжній хор, це був зразок дісціпліни і лекція справжнього співу. Цей зразок ця лекція, нам були дані групою українських співців.“

І кінчаючи соціял-демократисним Антверпенським „De Volksgazet“. орґаном Каміля Гюйсманса (Huysmans), секретаря другого Інтернаціоналу і великого прихильника України. Ця часопись, яка писала 14. січня, що: „В Українській Республіці урядова допомога власному національному містецтву стоїть так високо, що є ідеалом для инших держав,“ пише 19. січня в статті про концерт: „Такого співу, як вчора ми чули в залі Зоольоґічного Саду, ми ще ніколи не чули. Як і треба було сподіватись від народу, якому, не дивлячись на століття переслідувань, пощастило затриматись самим собою, настрій мелянхолії, якій проходить через його народне мистецтво, зміняється часом наймилішим юмором, як наприклад в „Щедрику“.

Ми звернули увагу на оріґінальну подібність їх пісень до наших старо-флямандських; чи не зміг-би бельґійський Уряд поміркувати над тим, що можна також зацікавити людей за кордоном і нашими піснями? Ми гадаємо, що у нас є пісні, які можуть доказати світові, що ми. так само як і Українці, хочемо тримати голову над водою. Українці дали нам не тільки красу, але і лекцію національної самосвідомости. Чи Директори Зоолоґічного Саду, які без найменчого протесту вислухали „українську промову Діріґента Кошиця, вже подумали про це?“

Але ми не будемо приводити рецензії флямандської преси, які всі були гарні, так само, як і рецензії у всіх инших країнах. Звернемо увагу лише на політичні висновки часописів з приводу концертів Капелі, висновки, яких ми не зустрічаємо в инших державах. Як орґану Гюйсманса, так і иншим флямандським часописям страшенно сподобалась промова пана Кошиця по українські. Ліберальна Брюксельська „Het Laatste Nieuws“ пише з цього приводу 10. січня:

„На привітання бруксельських товариств, які піднесли квіти, пан Кошиць відповів на рідній, гарній, енерґійній українській мові. Це лекція для флямандців, які гадають, що не лише за кордоном, але навіть у себе вдома при подібних урочистостях треба їх власну мову закинути в куток забуття.“

Та сама часопись. з нагоди антверпенського концерту, ще пише 21. січня статтю під назвою „Лекція України“:

„Ще раз ми хочемо повернутись до виконання українських народніх пісень Українським Національним Хором. Яким чудовим і вражаючим було виконання, якого єдино-гарного настрія були пісні, яке почуття до музики і спритність опрацьовання ми почули, це не буду вже повторювати. Ми бажаємо лише зауважити, яку лекцію всім цим дала Україна Фляндрії . . .

Нас більш всього дивувало, яке поріднення, поза всякими межами, є між душами народів, і яка є схожість, коли не звертати уваги на дрібні ріжниці між українськими і нашими флямандськими піснями. Чи колядки не моглиб бути нашими різдвяними піснями? І чи в українській коломийці ми не чули щось подібне до. наших пастушеських пісень? Ну, флямандські композітори, хто з вас візметься за завдання з'аранжувати так само чисто і вчасно найкращі перли нашого великого скарбу флямандських народних пісень, аби їх після цього показати спочатку власному народові, а потім і всьому світові, як живий доказ краси флямандської народньої душі? Коли Капеля вийшла на сцену, жінки гарно одягнуті в біле, чоловіки в чорне, ми чули здивоване шопотіння: а ми гадали, що це є мужики . . . „Ні, це не були мужики, це були мистці і патріоти також, в найкращому значінні слова. Вони нам принесли красу, закінчену красу, і вони також дали нам цінну лекцію національної свідомости: все, що робили, говорили і співали представники століттями пригнобленої України. Вони це робили на освяченій їх стражданнями мові

звільненої батьківщини . . . І коли Директори залі Зоольогічного саду вітали п. Кошиця на нам і йому . . . чужій мові франяузській, позаяк він все єдно не зрозумів би нашої, п. Кошиць з гідністтю, жваво і гордо відповів на українській мові, яку . . . Директори Зоольогічного саду також не зрозуміли. І весь переповнений зал, де стояло біля тисячи, з захопленням вітав „діло“ національної гордости і самосвідомости“ . . .

Флямандці! яку це лекцію дали нам Українці . . .

„Ons Vaderland“ від II-го січня довгу статтю „Україна в Брукселі“ починає так:

„З далекої України вони прийшли . . . З рівного як море простору, де на протязі годин золоті поля колосів співають під поцілунком сонця, де в степу без краю легко шумить дика трава. В сутинку по селах крім згуків ліри чути співи пісень; бандуристи і кобзарі виконують гімни, під рітм скрипок козаки танцюють свої палкі танці в присядку по берегах Дніпра.

Симон Петлюра нам допоміг в нашій західно-европейській безпорадности. Цей військовий чоловік, який про визволення свого краю з під ярма большевиків царистів, вміє більше ніж воювати. Він знає, що один меч не має сили і що-б здобути сімпатії західно-европейського світу для своєї батьківщини, він нас знайомить з мистецтвом своєї країни. Україна, країна чорнозему, батьківщина Гоголя, робиться зараз для нас країною пісень. Петлюра інтернаціоналізує українське питання піснею. Проти сірої Московії, країни мелянхолії, співчуття і палкої любови до людскости, батьківщини Толстого, Достоєвського, нігілізму і большевизму, повстає на півдні Україна, як країна пісень і радощів життя. Коли роспався царський кольос на глиняних ногах, повстала Українська Рада, першим ділом якої, крім орґанізації армії, було відродження старої культури. Були зорґанізовани співацькі товариства, почали розшукувати і оброблювати для кількоголосового хору старі пісні, аран. Стеценком, Лисенком і Кошицем.

З кордоном в поганих умовах знайомились з українським рухом. Богато людей гадало, що мають діло з німецькою махінацією („Deutsche Mache“). Правда хоробра армія Петлюри знищила підстави б гатьох цих забобонів. Щоб дати Західній Европі кращу уяву про українські особливости і підкреслити ріжницю між великоруською і українською народніми душами, він (Петлюра) дав композіторові Кошицю наказ сформувати Національну Капелю, якаб дала скрізь можливість послухати українське народне мистецтво.

І в четверг їх чули в Брукселі. Гарний контраст. Новий молодий нарід виступає в Брукселі, який ненавидить Флямандців. Королівський театр La Monnaie був добре наповнений. В мійській льожі сидів навіть член Муніціпалітету Лемоньє один з переслідувачів флямандської народньої душі, який, не дивлячись на це насмілився прийти послухати пісні, якими повстаючий нарід показує світові своє відродження. В залі було багато людей, у яких пісні хору викликали почуття гірко-солодкої нудьги до батьківщини, яка бореться зараз в родових болях.

Після цього вступу, автор переходить власно до рецензії, де дає переклад на флямандську мову „Ой горе калини“ і „Шедрика“ і кінчає статтю, після наведення української легенди про те, що Бог дав Українцеві пісню для утіхи в пригодах життя, словами:

„Для всіх тих, які чули український Хор, ця легенда є лише закріпленням в народній творчости істнуючого факту“.

„De Gazet“ від 31-го січня починає довгу статтю про „Українськ співи“ так:

„Чи може хто-небудь уявити собі, що-би фляманцький хор проспівав в Київі де-які з наших старих чудових пісень, аби пояснити Українцям, що десь у німецького (Північного) моря живуть Флямандці, яким тяжко доводиться боротись за їх мову і права. Вже посміхаються при одній думці про те. Але, коли український хор оголошує концерт в Антверпені, то найбільша заля є замала аби вмістити всіх зацікавлених. Через що? Даремно про це питати. Чи ми маємо особливі інтереси до цього козацького краю? Чи ми симпатизуємо йому через те, що йому багато довотиться боротись за вільне істнування. Ми ледве знаємо його; навіть і сотня з тисяч слухачів не змоглаб дати правдивих інформацій про Україну. Сьогодня вона істнує, але що буде з нею завтра? Зараз йде на ній тяжка боротьба. І багато небезпек погрожує ще так молодому, на жаль, народові.

Але є група Українців, які з співами подорожують по світові. Це чудово один вже тільки факт цього заслуговує глибокого дивовання і позаги. Це подібне до крестового походу. Немає промов, не роздають брошюрок і мап. Тільки співають. І чого ніколи не зроблять ні брошюрки, ні мапи, ні промови, бо книжок не читають і промов так само не слухають, можуть зробити ці пісні. Сотні і сотні булі захоплені цими піснями. Не було кінця оплескам і викликам. Це був тріумф. Це було щось чудове, що було приємне кожному, хто хоч трохи слівчуває правам кожного пригнобленого народу; і хоч він для нього не цілком знайомий, він всеж таки є брат, якого зустрічають з одвертими обіймами і великою любовю. І ми тільки питаємо себе, чи юрба, яка була в зооло́ґічному садові на українському концерті, з таким-же захопленням і так само довго вітала-б пісню нашого народу?!

Це вечір ми себе почували рідко щасливими. Коли всі Українці так співають, як члени цього хору, тоді цей нарід вартий більше ніж своєї волі.“

Цим починається власне рецензія, де автор ще пише про наївні назви пісень, про неземний настрій в голосах Капелі, про те, що нарід, який співає такі милі речі: „На вулиці скрипка грає“, „Ой горе калині“, „По опеньки ходила“, мусить бути добрим, ніжним і чулим, що в цих піснях можна було пізнати серце і душу Українців, про те, чи то оперні півці, чи здібні ділетанти що представники білої раси всі схожі між собою в традіційнім західно-европейськім убранні; каже ще про ґамму в віці жінок з Капелі, про гармонію між красою жінок і красою співів і що „Brabançonne“, бельґійський національний гімн, проспіваний на українській мові, який півці знали на память, здався авторові гарним і зворушуючим . . .

„Чи не вивчити нам його тепер по українськи?“, кінчає свою статтю пана Опдебеек.

Закінчимо наш огляд фляманськоі преси кінцем статті католицької Антверпенської „De Schelde“ від 19-го січня:

„Так мали ми втіху напитися від джерела народньої музики, яка, як невичерпаєме море згуків, годує славянську музику, оживляє її і проходить через її жили. Повстань, молода і гарна Республіка, що так багато допомогаєш своїм народнім звичаям і мистецтву, стань як блискуча зірка на яскравому небі свободи. Памятай, що ти завоювала глібоку сімпатію перш ва все всіх Фляманддців, що Флян-

дрія є досить здібна, аби зрозуміти тебе і з прихильністю і щирим побажанням кращої долі для твого народу буде слідкувати за розвитком твоєї незалежности і великої майбутности!

Най живе і буде великою Україна!

Гейне з Пирятина.

Коло дверей раю.

(Присвячується С-ну.)

На широкім світі
Є таке містечко,
Куди дипльомати,
Тихі, як овечки,

Зранка поприходять
І сидять, чекають;
Боязко на двері
Зтиха поглядають.

„Як Вони? Не гнівні?“
Зададуть питання
І замовкнуть. Чути
Лиш самі зітхання.

Просидівши марно
Дві, чи три години,
Кожний до своєї
Поверта хатини,

Щоб на завтра знова
З ранку посходитись
І на двері рая
Тихо помолитись.

Але рай жорстокий:
Не зверта уваги
На людину бідну,
Що вмира від згаги.

Рідний край позбавить
Лиха і каліцтва,
Для чого отримать
Лиш на „представництво“ —

Кілька міліонів
Папірців нікчемних,
Що в раї без діла
Гинуть надаремно.

Дні ідуть за днями —
Ходять дипльомати,
Щоби ключ у двері
Рая цілувати.

„Згине Україна“ —
Кожний певний в тому
І не почуває
Через це утоми.

А в цей час на місці
За Вкраїну дбає
Дух святий: умови
Мирові складає,

І війну, як треба,
Навіть проголосить,
А на „представництво“
Ні шага не просить. —

Ненько Україно!
Чи-ж ти так багата,
Щоб по всіх усюдах
Мати дипльомата?

Чи не краще-б було
Для твоєї справи
Ці дипльоматичні
Позабуть забави?

Бо цілком не варто
Лежнів годувати
Й за вікно на вітер
Гроші викидати.

Андрій Чекановський.

Огляд міжнародньої політики.

Таємні документи; клопіт Антанти з Німецькою Австрією; будучий устрій Австрії; нова наддунайська федерація? розвиток соціялізації в радянській Росії; большевицька акція в Центральній Азії; вплив тої акції на анґлійську політику; Польща й українські землі; симптоматичний голос німецького професора; баланс війни за 1919. рік; спроби навязання з большевиками; справа розброєння Німеччини; союз японсько-мексиканський; ворожнеча між Чехами й Поляками; дрібніщі справи.

Великого гомону наробила в Італії і в инших краях Антанти „Idea Nazionale" оповіщенням двох таємних документів в справі Адрійського моря, які малиб вказувати на порозуміння між Францією й Югославією, звернене проти Італії.

Перший документ це текст запиту югословянського правительства до Франції в справі мілітарної конвенції між Францією й Югославією „проти одної з держав Середземного моря." Документ складається з 9 артикулів. Югославія предкладає всі свої силі до розпорядження Франції на випадок війни Франції проти тої середземноморської держави. За це домагається від Франції ґарантій теріторіяльної ненарушимости Югославії й допомоги при укріпленню пристані Каттаро та будові флота.

Другий документ це ряд уваг і приміток якоїсь комісії. Була це правоподібно комісія, призначена французьким правительством для оцінки предложення. Найважніша примітка до арт. 4. В ній уважає комісія вказаним, щоб на випадок війни Югославія не виступала активно, тільки збройним нейтралітетом здержувала инші держави від виступу.

Італійська часопись додає, що останні переговори в Парижі в справі Адрійського моря велись вже на основі цього предложення.

Французький посол в Римі офіціяльно заперечив правдивість цих документів. У відповіді на це заявила „Idea Nazionale", що вповні піддержує своє твердження в справі автентичности оповіщених актів. Тоді міністр Мілєран признав, що переговори були, але заперечив, що заключено конвенцію.

Взагалі в публичнім життю Італії, в її пресі й парляменті, пробивається тепер незвичайно сильний націоналізм і гострий тон супроти инших держав Антанти. Коли один з послів (Di Cesaro) напав на Америку і на італійське правительство, закидаючи йому, що за мало енерґії проявляє в відношенню до Сполучених Держав, відповів йому премієр Нітті такими словами:

— „Чого властиво хоче посол Цезаро, не знаю. Може того, щоб я загрозив Америці, що Італія не дасть її більше засобів поживи або кредиту?..."

Загальний сміх був відповідю на цей влучний дотеп.

Клопіт Антанти з Німецькою Австрією стає щораз більший. Як відомо, стара Австрія була штучним твором габсбурґської династії, яка мала своє оправдання, поки істнувала могутня Туреччина. Продовження життя цеї держави відбувається й тепер штучно: Антанта не хоче допустити до злиття Німецької Австрії з Великою Німеччиною, щоб не скріпити останної. Але тим самим Антанта бере на себе відповідальність, подбати за можливість істнування Німецької Австрії як окремої держави

А це зовсім не легка штука. Відень, столиця Німецької Австрії, належить до великих міст, які можуть істнувати й розвиватися тільки як осередки великих держав. З хвилею, коли Австрія змаліла до треторядної держави, Відень став для неї тягарем: великим животом, якого не в силі заспокоїти соки маленької держави, з мало урожайними землями.

Інтересно тепер придивлятися клопотам Антанти з цього приводу. Від цілого ряду місяців товчеться справа піднесення австрійської валюти при допомозі Антанти. Річ ясна, що навіть значні грошеві кредити Антанти для Австрії будуть з'ужиті без тривалого наслідку — і по якімсь часі прийдеться знов давати Австрії ще більші кредити. Розуміють це фінансісти Антанти й тому не дуже спішаться з більшими кредитами. На тім фоні непевности, що робити — виринув на днях новий проєкт сер Auckland'a Geddes'a: посилати в Австрію не гроші, але сирівці й півфабрикати для оброблення. А за працю платити її теж не грішми, тільки частиною викінчених фабрикатів. Напр. анґлійські фабрики вовни посилалиб Австрії вовну для виробу ниток, або нитки для виробу сукна. З Австрії малиб готові вже фабрикати розсилати до анґлійських кліентів, а частину цих товарів задержувалиб австрійські фабриканти як заплату. Ту саму думку підпирає також віденська „N. Fr. Presse". Тимчасом „Der österr. Volkswirt" (Австрійський Народній Хозяїн) в 20. числі пише, що плян цей полягає на цілковитім незнанню економічних відносин Німецької Австрії. Бо напр, австрійські фабрики сукна, ниток і т. д., які свого часу робили конкуренцію навіть анґлійським товарам, знаходяться в Берні, Еґендорфі, Беліцу, Райхенберґу і и. місцевостях — як положені на чеській теріторії. Німецька Австрія має всього на всього одну вовняну ткальню — і сама спроваджувала сукно з чеських країв. Так поінформовані про економічні відносини Австрії навіть анґлійські економісти, хоч Австрія знаходиться в самій середині Европи.

Мимохіть приходить на думку, який хаос понять мусить на Заході панувати — в українській справі. Цікаво булоб перечитати якийсь звіт наших безчисленних торговельних місій про те, що вони зробили на Заході для упорядкування того хаосу понять про українські економічні відносини.

Що до Австрії, то в ній відбувається тепер завзята боротьба над справою державного устрою. З кінцем лютого ц. р. має вона бути „остаточно" поладнана. На основі нового проєкту констітуції для Німецької Австрії має вона бути демократичною республикою з характером союзної держави: до цього союза мають належати окремі краї і Відень, який вилучається з Долішної Австрії тай матиме становище самостійного „краю". Законодатна влада прислугуватиме Союзному Соймові і Союзній Раді. Тільки до першого належать справи війни й буджету. Краєві сойми вибирають свої правительства й презідентів країв. Одначе ті презіденти мусять одержати затвердження союзного правительства і відповідають за свою діяльність не тільки перед соймами країв, але й констітуційним Судом Союза.

Заки цей законопроєкт буде предложений правительством Національним Зборам, дізнає він мабуть ще великих змін на домагання поодиноких країв, де скрізь іде боротьба між соціялістами й міщанськими партіями. Особливо горячі протести чути вже тепер проти постанов проєкту в справі затверджування краєвих презідентів правительством союза і т. п.

У французьких міродайних кругах вже орієнтуються, що з Австрією (й державами, які оточують її) наступлять якісь зміни. Референт виділу (палати послів) для заграничних справ Margain заявив у повній палаті, що можна ствердити нахил до

сотворення нової наддунайської федерації. Вивязалася над цим жива дискусія, яку переповідає „Matin“. Обговорювано такі питання: 1. Чи Австрія спосібна до самостійного життя. 2. Коли ні, то чи можливе порозуміння (федерація?) між нею й Чехословаччиною та Югославією? 3. Коли ні, то чи треба числитися з тим, що вона кінець кінців притулиться до Німеччини, чи може тільки до католицької Баварії? 4. Обговорювано також можливість конфедерації Австрії з Польщею, Чехією й Югославією.

Клопіт той годі!

В Анґлії найбільшу увагу звертають тепер на все, що діється в Росії,

Льондонський „Економіст“ приніс між иншим інтересну статтю свого кореспондента з радянської Росії про розвиток соціялізації в Совдепії. З окружних рад для народнього господарства сотворено там „Високу Раду для Народнього Господарства“. В склад її входить 69 членів, з чого 30 специялістів від фахових орґанізацій. Кождий галузь промислу має власну централю. Істнують там: централя машинського промислу, централя ґумового промислу, централя текстільного промислу і т. д. Править кождою централею рада, зложена звичайно з 9. членів; заступлені в ній рівномірно (звичайно по 3 члени) три чинники: політичний, технічно-комерційний і робітничий Кожда дирекція фабрики складається також з тих трьох чинників. На папері представляється цей сістем розумно. В практиці жалуються на те, що він занадто скомплікований. Вплив робітництва в тім сістемі малий, а все опановують політичні провідники большевизму.

Звіти про цей державний сістем продукції були зпочатку скрізь дуже сумні Писалося в них про надмірні кошти, про несправність і корупцію урядовців, про лінивство робітників і т. д. Тепер усе поправилося й особенно текстільний промисл Москви гарно розвинувся. Керму його має в руках Рогін, енерґійний мужчина, що впровадив нові методи праці. Він відновив уже 4/5 части давної продукції. Ізза недостачі сирівця бавовни наказав мішати її з льном. — На чолі залізничого руху стоїть Крассін як його диктатор. Він уже трохи виводить цей рух з хаосу. В перших 3 місяцях м. р. потрафив випродуковати 40 нових паровозів (машин), коли цілий рік передтим не випродуковано ні одного. (Московське радіо з 13. с. м. доносить: „Правда“ пише: Зі звіту запасної армії довідуємося, що за два дні, 7. і 8. лютого відремонтовано 36 паротягів і 105 вагонів. В позаурочний час в одній Москві відремонтували робітники 20 паротягів і 678 вагонів. Ті висліди треба признати просто блискучими.)

Промисли цукровий і ґумовий все ще в сумнім стані.

Найгірше дошкулює постійне падання гроша.

Мимо всього треба признати, що большевицьке правительство Росії вспіло з'осередити кругом себе визначні орґанізаторскі таланти, які одначе являються в своїй практичній діяльности запереченням большевицьких прінціпів. І так Крассін підпомагає в промислі приватну ініціятиву, забезпечуючи поодиноким промисловцям великі зиски. Те саме робиться в торговлі. Проти цього виступила вже гостре „Надзвичайна Комісія для поборювання спекуляції й контрреволюції.“ Одначе Крассін не з тих, що бояться боротьби.

На полі земельної політики витворив большевизм могутню клясу дрібних хазаїнів, хоч вони зовсім не соціялісти. Також у державних галузях нема рівної платні. Директори й інжініри беруть дуже високі платні, а й між робітництвом є гірше й

лучше платні — від 600 до 4000 рублів у місяць. Скрізь заведено премії й працю на акорд. Страйки заборонені.

Супроти того всього повстала вже нова „партія поступових большевиків“, яка гостро поборює консерватизм Крассіна і т. д., покриваний Леніном. „Пролетарськое Эхо“ закидає Крассінові, що він подекуди силує робітників працювати й по 14 годин у день! Дійсно — большевик, що стає міністром, ще не мусить бути — большевицьким міністром...

Як доповнення цих заміток анґлійського кореспондента інтересні будуть голоси шведської преси про розвиток орґанізації большевицької Росії на економічнім полі. Вона пише: Відомий проєкт „мілітаризації праці“ переводять большевики в життя. Владу робітничих рад на тім полі знесено. Фабрики, заводи й робітні підлягають уже не радам ані комітетам, тільки поодиноким начальникам, яких іменує правительство. Вони мають чин офіцерський і майже необмежену компетенцію. Троцький заявив прилюдно, що в комуністичній державі свобода праці неможлива. Заведено загальний обовязок праці, якому підлягають також жінки. Хто самовільно опустить фабрику, підлягає карі як за дезерцію з війська. Провини проти дисципліни в фабриках і т. п. караються як провини проти дисципліни при війську. Потворено окремі комісії, які займаються свого рода економічним шпіонажом. Робучість і видайність праці кождого робітника означується цифрою. Кару поносить кождий, хто не осягає приписаної видайности праці. На чолі всеї промислової орґанізації в державі стоїть „Ґенеральний Штаб Промислу“ з широкими повновластями. Некваліфікованих робітників посилають до копалень і вживають їх як рільних робітників.

Польська преса доносить, що відомий російський письменник Мережковський утік з під большевицької влади до Мінська під охорону польського війська. Він висказується, що без чужої інтервенції Росія не скине большевицького правительства та що большевики мріють про принесення цілій Европі нової культури, хоч доси показалися майстрами тільки в нищенню. Розуміється, треба з цим осудом виждати — бодай на докладніщі описи Мережковського.

Большевицька акція в Центральній Азії звернула вже на себе увагу світа. „Frankfurter Zeitung“ принесла на цю тему більшу статтю P. W., якої зміст стоїть передати м. и. і тому, що доля Центральної Азії дуже важна для української народньої стихії: від довшого часу звертається туди українська кольонізація, в останніх часах навіть незвичайно інтензивна.

Під поняттям Центральної Азії — пише P. W. — розуміється землі, обняті грубо цими границями: на заході Каспійським морем і рікою Уралом, на півночі сибірською залізницею, на сході Китаєм, на полудні Персією, Афґаністаном й Індією (малим шматком). Земля ця, шість разів більша від цілої Німеччини, ділилася в давній Росії адміністративно на дві части: північну, більшу (яких $^2/_3$ усього того простору) і полудневу, меншу. Північна (ґуберня Уральськ, Турґай, Акмолинськ і Семипалятинськ), звана Кірґістаном, мала цівільну адміністрацію; полуднева, звана Туркестаном або західним Тураном, (а саме округи: Закаспійський, Сир-Дарія, Семиріччя, Самарканд і Ферґана) — військову.

В Кірґістані місцеве населення етноґрафічно одностайне (кірґізське). В Туркестані ні. Там крім менших три більші національні теріторії: Сартів (Ташкент—Самарканд), на схід від них землі споріднених з Кірґізами Каракірґізів, на захід Туркменів. Між Сартами й Туркменами всунене вузьким клином іранське (Таджіки, арійського походження, що говорять мовою, спорідненою з перською) населення ха-

кatів Хіва й Бухара. (Після нової книги, яку саме викінчив проф. Ст. Рудницький, на основі урядової статистики й звітів очевидців в Центральній Азії абсолютну українську більшість мають: Семіпалятинськ, Семиріченськ і Акмолинськ; значний відсоток українська людність становить ще в области Турґай, Сир-Дарія, Урал і Закаспійській. Кірґізи, приневолені перейти до півосілого або осілого способу життя, вигибають. Степи їх приділюють переселенські комісії хліборобам, майже виключно Українцям, які Кірґізів, що самі не привикли працювати на ріллі, приймають на пастухів і т. п. — А. Ч.) Всі ці народи визнають іслям і входять в круг його культурних впливів, а в Індії мають за собою яких 80,000.000 сповідників тої самої віри. Ісляміти Центральної Азії належать до суннітського відлому ісляму, а тим самим являються приклонниками османського (турецького) каліфату. Населення Хіви й Бухари належить до секти Шіітів.

Перепись з 1897 року виказала, що населення Центральної Азії мало коло 7,750.000 душ, з того коло 600.000 православних. Але від тоді населення зросло і в природний спосіб і через сильну іміґрацію так, що сьогодня може там бути коло 11,500.000 душ, з того коло 3,000.000 православних.

Отож стратеґічні операції большевиків, на скільки можна мати тут їх перегляд, мають в тих землях свій осередок коло Ташкенту й проступлються виключно на полудневу часть Центральної Азії, значить — на Туркестан. Поки істнували армії Колчака й Денікіна, були червоні віиська в Туркестані майже зовсім видтяті від Москви. Річ ясна, що вони не були-б удержалися там, якби не симпатії могамеданського населення. А і в найновіщих битвах, які дали їм можність посунутися подібно з Ташкенту до Бухари, з Мерву до Красноводська — мусіли їм опиратися мабуть виключно останки контрреволюційних сил, може скріплені новобранцями зпоміж кольоністів. І ще в Бухарі міг їм опір ставити емір — просто зі страху, щоби знов не попасти в залежність від Росії.

Слідує з цього, що між большевиками й іслямом у Центральній Азії мусіло наступити якесь порозуміння. Одначе не буде це порозуміння орґанічне, тільки чисто тактичне (яке нераз відбувалося і на Україні. — А. Ч.). Бо соціяльний устрій іслямітської суспільности (коли можна тут ужити европейської слівні) демократичний, що виходить з примітивних форм господарства. В нім все ще ярко пробивається пустинне походження. А большевизм — ідея, яка вимагає передумовин індустріялізму, звернена на знищення капіталістичного ладу.

Большевицькі провідники зарозумні, щоб на такім ґрунті прищіплювати свої теорії. Ні! Там вони дадуть інакший надпис на своїм прапорі: „Самоозначення народів!“ Притім вкажуть на приклад, що вони у себе оставили ненарушену автономію казанських Татарів, яку ті здобули собі з початком революції. Вони уміють „асимілювати“ навіть ідеї, в основі — противні большевицьким цілям (як власне ідею національну): в большевицьких військах, які побідили Колчака, було багато людей, які вступили до них ізза гасла: боротися проти Колчака, бо його підпирає японська інвазія.

Починаючи акцію в Центральній Азії, мав Ленін великий плян. Анґлія також для „його“ Росії являється природним ворогом, тим більше, що вона головний стовп капіталістичного системи Европи. Бити в цей стовп на заході не було ще виглядів на удачу. Для того відвернув він удари — на південний схід. Туркестан для нього тільки вигідний стан, з якого починає революціонувати дальші іслямітські землі. Революціонувати в національнім значінню під гаслом самоозначення народів.

Горючий матеріял призбірала Ленінові — сама Анґлія, головно розрізанням щойно сотвореної арабської держави на дві сфери впливів: анґлійську і французьку та загроженням османського каліфату. Ця явна програма деклясування іслямітських народів і держав викликала у них обурення. Чи Ленін зі свого туркестанського стану вмішається в дальшу боротьбу безпосередно, ріжнородною посередною допомогою, — ще невідомо. Одначе вже й цей другий спосіб приспорив Анґлії тілько клопотів в орієнті, що вона не матиме змоги напирати проти большевицької держави в Европі.

Рішаючий удар можна Анґлії завдати тільки в Індії — і то пересуненням туди значних сил. Таких сил до розпорядимости в тім напрямі большевики мабуть не мають. Але від часу, як заняли сибірську зелізницю аж поза Омськ, мають забезпечені зади й одну флянку до великого походу. Афґаністан може їм послужити як поміст. В Европі майже неспостережено минув відгомін важної події, що Анґлія вже перед роком мусіла зречися контролі над заграничною політикою в Кабулі. Тепер офіціяльним представником заможнього еміра в Москві є Індієць, що також має особливе значіння.

Всім тим анґлійська преса занепокоєна. І в тім таємниця анґлійського зближення до большевицької Росії як також визнання закавказьких республік: Арменії (Ерівану), Ґеорґії, Азербейджану (не мішати з перською провінцією того імени!) Ці держави хотіла Анґлія віддати Росії на випадок побіди Денікіна. Програвши на денікінську карту, постановила позискати собі закавказькі землі визнанням їх як держав: за ту ціну з'обовязання вони виступити проти червоних армій. Одначе і в цій ставці є одна невиразна карта, а саме — Азербейджан: він ісламітський і своєю вірою та культурою звязаний з Центральною Азією, з' османським каліфатом і з арабською державою, яку розтяли Франція й Анґлія...

В тіснім звязку з цими подіями на сході стоїть відношення Анґлії до справ Східньої Европи й польських аспірацій, які нас безпосередно дотичать. На днях принесла віденська преса вістки з Варшави, що там представник Анґлії разом з представником Америки заявили рішучо польському правительству, що при укладанню постійних границь не допустять до зросту Польщі поза її етноґрафічні межі. Польське правительство під проводом Скульського стоїть на становищі історичної (!) Польші в границях з 1772 р., хоче забрати цілу правобережну Україну по Дніпро й мати доступ до Чорного моря... Французький представник обстоює ті претенсії Польщі і (як пише „Der Neue Tag“ на основі інформацій з дипльоматичних кругів) — не мав-би нічого проти того, щоб Польща сягала хочби до Каспійського моря. Інтересно, що навіть соціяліст Пілсудський хотів-би одержати для Польщі мандат до обсадження залізничої лінії Проскурів—Вапнярка—Одеса. Притім одначе хотів би забезпечити Польщу перед Росією — українською державою на правобережжі, до якої мала-б належати й полтавська ґубернія з лівобережної України. Цю думку Пілсудського піддержують публіцист Васілевський (котрий?) і бувший міністер Войцеховський та частина „людової партії“. Але польське правительство і більшість польського сойму думає, що краще було-б забрати Україну як польську провінцію аж по Дніпро й Чорне море. Щож? Коли на цім леді небуде полонок, то можна йти. Поживемо — побачимо, як скінчиться цей апетитний похід. Отож Анґлія з ріжних причин, м. й. ізза своїх теперішніх відношень до большевиків, не хоче й чути про цей імперіялістичний плян так недавно ще гнобленої Польщі.

Видно, що не до всіх побідників можна приложити інтересну статтю професора П. Ленша (Lensch) п. з.: „Jeder Sieger ist dumm“ (кождий побідник дурний), поміщену в 37 ч., 20 річника берлінського „Der Tag“ (Видання Б.). Він пише, що ця

війна означає кінець приватно капіталістичної епохи і що вона в останнє при заключуванню мира виявила психольоґію того приватного капіталізму в усій її грабіжности, якого гаслом стали глумливі слова великого анґлійського мислителя з XVII. ст.: „Homo homini lupus est". Ця засада капіталізму вгризалася щораз глибше в суспільність Західньої Европи аж дійшла до абсурду — у версальськім договорі. Бо кождий капіталістичний побідник дурний і то тим дурніший, чим менша його побіда: Франція й Антанта так „побідили", що від тої „побіди" готові невдовзі завалитися зовсім. Відносини їх внутрі наближають їх з кождим днем до катастрофи. А мимо того вони щораз виразніще стають на чисто грабівничій плятформі, вже без усяких покришок, без ніякого оправдання. В практиці мусить це довести до знищення фундаменту теперішнього суспільного ладу.

Чи сподівався хто перед війною, що спокійний професор німецького університету пророчитиме упадок теперішнього ладу? Це на всякий випадок дуже характеристичний знак часу.

В ділі „Мілітарний Огляд" того-ж орґану в статті „Балянс війни в Росії за 1919 рік" стверджує майор Ґ. Франц (Frantz), що червона армія віднесла над усіми ворожими силами абсолютну побіду, що черга приходить з новим 1920 р. на Польщу, яка не може заключити щирого порозуміння з Україною, бо цьому стоїть на перешкоді справа Східньої Галичини. Вкінці висказує переконання, що тільки радянська республіка має ініціятиву в своїх руках і може почати офензиву, де схоче і де це її найбільше відповідає.

Покищо большевики заняли Арханґельськ, де захопили багато засобів Антанти.

Польський міністер заграничних справ приняв депутацію послів П. П. С. і заявив їй, що польське правительство в справі мира з большевиками поступить властиво.

Загранична комісія польського сойму почала дня 23. ц. м. наради над відповідю большевикам в справі мирового предложення.

Як відомо, Найвища Рада Держав Антанти дала свого часу Польщі мандат обсадити Східну Галичину по Збруч для охорони її перед большевиками...

„Pravo Lidu" доносить, що чеська соціялдемократія висилає офіціяльного представника дра Шмераля в Москву, де чеський редактор Земан студіює вже освітну діяльність Луначарського. Шмераль буде в Москві 2 місяці. Потому поїде туди більша делеґація чеських соціялдемократів для навязання взаємин.

„Morning Post" доносить, що й Анґлія рішилася вести мирові переговори з большевиками. Представником іменований O'Grady. Уложено вже згідно ріжні точки. Справа одначе стала на мертвій точці, бо Анґлія зажадала розвязання червоної армії як ціни мира, а Ленін спротивився тому. Інтересно, хто кого перехитрить. Якийсь Німець з Америки оповістив в німецькій пресі з приводу розброювання Німеччини статтю, в якій каже, що навіть найдикше племя американських Індіян не далоб себе аж так перехитрити, щоб видало зброю ворогам.

Як відомо на основі 160 арт. версальського договору військо всіх німецьких держав має бути до дня 31. марта 1920. р. зменшене до 100.000 людей (в тім уже зачислені всі офіцери й сторожі при складах і т. и.). Німецький уряд в Берліні звернувся до Антанти з предложенням, щоби продовжено цей строк, бо 160 арт. укладано в переконанню, що версальський мир буде скорше ратифікований, чим це в дійсности сталося. Льойд Джордж відповів іменем Антанти, що цей строк продовжується до 10. липня 1920. р.; але вже до 10 квітня Німеччина не сміє мати більше війська як 200.000. Гра в піджмурки розвивається преінтересно. Рівночасно американський сенат

ухвалив відложити наради над справою мирового договору. В рішаючих кругах Америки думають про потребу нової мирової конфенції.

„Hamburger Nachrichten“ в ч. 85 приносять вістку „Agenci'ї American“, що Японія й Мексика заключили оборонний союз, звернений проти Сполучених Держав Північної Америки. — Боротьба за Антлянтик скінчена. Здається, що починаються приготовання до ще більшої боротьби — за Спокійний Океан.

Між Поляками й Чехами на Шлеську таке напруження, що — як доносить „Dziennik Cieszyński“ — між Чехами й Німцями прийшло до порозуміння, на основі якого Німці в цешинськім окрузі голосуватимуть при плебісциті на користь Чехів, а Чехи в Горішнім Шлеську на користь Німців.

Польська преса доносить, що по порозумінню між Чехами й Німцями на Шлеску почали Німці розстрілювати польських плебісцитових аґітаторів і що Французи в відповідь на це взяли німецьких закладників, м. и. бурмістра міста Катовиць.

Зі справ „дрібніщих“, які одначе можуть мати в розвитку подій глибше значіння, слід зазначити ще конфлікт між конференцією послів (що заступає Найвищу Раду держав Антанти) і репараційною комісією на тлі переступлення компетенцій останньою. З того приводу уступили з президії репрезентанти комісії Jonnat i Tardieux здається — на енерґійне й згідне домагання представників двох анґльосакських держав: Америки й Анґлії. Президентом репараційної комісії став Пуанкаре. Його остання офіціяльна бесіда в Вердені вказує на це, що Пуанкаре є за цілковитим обезвладненням Німеччини.

Здається, що Америка невдовзі заявить, що взагалі не признає ніяких з'обовязань супроти европейських держав на випадок нової війни. Бюро Райтера доносить з Вашінґтону, що як тільки президент Вільзон рішиться на цей крок, то сенат просто не прийме до відома заключених договорів. Як відомо, представник Франції, злої для нас памяти Клемансо, підняв свого часу на глум ідеалізм Вільсона голосним дотепом, що „пан Біг потребував на упорядкування світа тільки 10 заповідей, а Вільзон потребує аж 14.“ Був це глум над особою проф. Вільсона, але й над ідеалом американського народу, який будь що будь в імя ідеї самоозначення народів проливав свою кров на страшних боєвищах Европи. І за це зустрів його глумливий насміх від представника Франції, яку щойно Америка вратувала від погрому. Тоді вже Вільсон, огірчений, почав усуватися від своїх союзників. Як уложаться справи по цілковитім усуненню Америки, про це можна ставити інтересні гороскопи. Та цей факт покищо недовершений.

Мабуть у звязку з тим стоїть домагання війни Lefévre'а в комісія для заграничних справ, шоб негайно й основно перевести розброєння Німеччини. Очевидно французькі рішаючі круги хочуть доконати цього діла, ще заки дадуться відчути наслідки усування Америки „во свояси“. Бо потім може Франція дуже терпіти за свої блуди і гріхи. Вона ще не признає цього. Анґлія вже признає, що терпить. Гарний і розумний вислів цьому дав Асквіт у своїй останній промові. Порушивши м. и. тему надмірних тягарів, наложених німецькому народові, сказав: „Коли один нарід терпить, то терплять всі“.

Чим скорше цей погляд стане переконанням державних мужів всіх народів, тим скорше буде переведений новий же лад держав і тим скорше й український нарід побачить свою державу на всіх своїх землях.

Україна.

Сітуація на Україні. Один з чильнійших українських діячів, що повернув щойно з України, росповідає, що її можна поділити на дві частини: міста увесь час є обектами битв — петлюрівців, большевиків, денікіновців: села, противно, не знають цієї розрухи, бо всі ці отряди бояться їх зачіпати. На селах панує зразковий спокій, порядок. Вони живуть по своїх законах. Кожне село уявляє з себе невеличку республіку з виконавчою владою (староста, комитет), законодавчою и судовою владою (схід) і військом. На разі небезпеки де-кілька сел зеднується й проводить бійки аж до розбиття ворога. Потім знов росходяться по своїх хатах. В районі Проскурова села, що лежать на Схід від нього, зеднались поміж себе, виставили 20-тисячну армію й не пустили Поляків далі самого Проскурова. Так само й по инших місцевостях. В кожному селі розстріляні бандитські елементи, й нині селяне мають собі спокій. Большевики на власному досвіді переконалися в незалежности українською селянства й тому наказують своїм комисарам зовсім не чіпати селян. Зброї й амуніції по селах багацько, є гармати а навіть аероплянн. Селяне цілком пристосувалися до революції й забезпечили себе на всі випадки життя. Від міста відмежувалися цілком і віддали його на нищення, руїну. Село дуже тверезе, бо продукування „самогонки" находиться під громадським контролем. Громада ж порядкує й панськими землями й лісами. Всьому ведеться точний обрахунок, бо селяне певні, що доведеться все виплачувати колись, коли не панові, то державі.

31. I. 1919. р. Приїзд курєрів до Камянця дав нові інформації: Могилів, Бар. Ямпіль з околицею занятий місцевими українськими залогами, які запроваджують українську адміністрацію. Є звязок Камянця з вашою хороброю армією, на чолі котрої стоїть Омелянович—Павленко. Послідня росталована в районах Вапнярка—Брацлав—Балта, опірається запіллям на польський фронт і на Могилів. Прошу вжити заходів, щоби Головна польська Команда дала розпорядження ґенерала Крайовському — видати для армії Омеляновича—Павленко карабінів і набоїв. Ґенер л Крайовський має багато амунції і згоджується нам допомочи. Прошу прискорити формування в Ланцуті війська добре озброєного для негайного приїзду в Могилів. Мазепа, Уряд і армія щиро вітають пана Отамана. Приїзд Мазепи задержить мене на кілька днів. Сподіюсь утворити против большевиків український фронт Могилів—Жмеринка—Бірзула—Рибниця. Цей фронт має бути в контакті і в загальній діяльности з фронтом польським. Ніколи Мазепа і українська армія не були і не будуть в контакті з ворогами України — з московськими київськими большевиками. Міністр Лівицький.

8. II. 1920. р. Російські большевики, преслідуючи і далі свої імперіялістичні цілі, окупуючи знищений наш край і накидаючи ворожу і непридатну народові українському комуністичну ідеольоґію, викликали з боку українських мас нові повстання, що змагаються з брутальними червоними імперіялістами. Вволюючи бажання народу українського, Уряд У. Н. Р., не входячи в жадні зносини з большевиками, провадить увільнення української території від окупації, займаючи її республіканським військом. На західному фронті, зайнявши і затвердивши за собою: Могилів, Бар, Жмеринку, Рибницю і Балту, поступає твердо українське військо до зеднання з Одесою. Большевицькі комунікати про здобуття Камінця і Проскурова і посування большевицького війська на захід є цілковито брехливі, бо правим крилом свого фронту українська армія наближается до лівого крила військ херсонського району і незабаром зеднана українська армія одноцільним фронтом обіпреться об Одесу.

— **Національна Рада.** В Камянці Подільському заложилася Українська Національна Рада, що включає в свій склад представників всіх українських демократично-політичних партій, так галицьких, як і наддніпрянських. Діяльну участь в ній беруть Корчинський (ес-еф), Мєдзвицький (ен-ер), Липа (ес-ес) і Баран (нац-дем). Національна Рада вироблює конституцію і стоїть вона на ґрунті створення коаліційного кабінету.

Інтерв'ю з мін. Безпалко в Львові, під час подорожі з України до Пана Головного Отамана для одержання від Отамана вказівок і розпоряджень що до діяльности Уряду. Український Уряд поставив на свойому стягові, як провідну ідею внутріш-

ньої політики, широкий всенародний демократизм і з ґарантіями для соціяльних здобутків селянства і робітництва з пережитого революційного руху. Отсею проґрамою захопив Уряд найширші маси громадянства і то не лише українського, але і жидівського та польського і московського, уміркованого, соціялістичного, демократичного (Уряд мав проти себе дві ворожі сили: найкрайніших лівих комуністів і найкрайнійших правих гетьманців). Та ні одна ні друга ґрупа не представляла ніякої реальної сили на Україні, і ніхто з ними не числиться. Уміркровані праві круги: українські соціялісти-федералісти і народні демократи (частина бувших хліборобів-демократів) одобрювали ту лінію Уряду і йому активно помагали. Революційна хвилина на Вкраїні вимагає, щоби провід державної політики спочивав в руках соціялістичних партій. Політику Уряду веде кабінет Народних Міністрів, зложений з представників політичних партій, а саме: українських соціяль-демократів, соціяль-революціонерів і представника жидівства. Наслідком злуки з галицьким військом приступили до кабінету, а тим самим і до політичного проводу на Вкраїні галицькі радикали через представника Дра. Макуха. За те ціла Рада Народних Міністрів зложена в діловому прінціпі, і до неї належать ріжні партії. Перевіривши докладно міжнародні відносини, в яких прийшлося будувати самостійну Україну, прийшов Уряд до переконання, що бажанням держав, які можуть рішати про долю України, було, щоби самостійна Україна не істнувала. Тому ми знали відразу, що нам не поможе ніяка загранична орієнтація, що полягає на союзі з якою-небудь державою. Тому громадянство України прийшло до переконання, що йому треба наперед показати світові, що ніяка ворожа сила не заволодіє Україною, а коли це буде доказано безнастанною боротьбою українського народу, тоді, ми числили, що найдемо відповідних партнерів до нашої міжнародньої політики. Це ми і назвали орієнтацією на власні сили. Ми ні одної хвилини не тратили і через своїх диплоьматів старалися так з сумежними, як і з иншими державами говорити про суверенність нашої держави. Наш Уряд від разу бажав станути до всіх сусідів у приязні відносини, під умовою, що вони визнають недоторкану самостійність України та свої відносини до України будуть будувати на засаді, яка не нарушить чести і ґідности українського народу. Що торкається Польщі, то коли ще оперувало галицьке військо в Галичині і стояло у війні з польським військом, тоді тяжість українсько-польських відносин лежала на галицькому терені і помимо наших бажань, щоби ця війна покінчилася польсько-українським порозумінням, наш Уряд не мав змоги перебирати на себе відвічальности в тому спорі, а односторонно трактувати польсько-українські справи з поминення галицького представництва він не бажав. З переходом галицької армії за Збруч прийшов момент, коли наш Уряд мусів вияснити становище і в цілій Польщі що до України. Вислані були наперед військові делеґати для уладження перемирря. Делеґація була зложена як з придніпрянських так і галицьких старшин. Перемиря було зроблене і за перемирям мусіли наступити розмови політичного характеру, вислано місію, знову зложену з Придніпрянців і Придністрянців до Варшави. Місія мала трудну задачу. Вона мала прорубати дорогу до порозуміння між обома народами, які в давній і новій історії мають між собою стільки траґічних неріпетій, але які покликані нинішним днем до береження демократії на Сході і обопільних ґарантій свого власного самостійного істнування. Ми знали, що місія важка, але вірили в кінцевий її успіх, бо вона йшла під іменем реальних потреб і політики. Тяжким ударом для ясних і гідних взаємин між Польщею і Україною було те, що сталося на Україні при кінці листопада і на початку грудня м. р. Що до большевицької Росії, то як відомо, більш як два роки бється наш нарід без ніякої помочи, сам із большевицькими військами. Два рази Україна зломила силу тих військ, два рази вони вже відступали. Большевицьке військо приносило Україні потрійне насильство: 1. Нищило її окрему державну самостійність, 2. Вводило на Україну форми правління і господарки зовсім не відповідаючі економічному станові нашого народу, 3. Самовільно розпоряджалося багацтвами України. Отсе все спонукало безнастану боротьбу нашої армії на фронтах, а нашого народу численними повстаннями проти імперіялістично-окупаційної політики совітської Росії. Ми боремося проти большевиків не тому, що вони большевики, а тому, що вони стоять нам на дорозі до самостійного життя. У нас маються дуже певні вісти, що врешті в прав-

лячих сферах совітської Росії взяла верх думка, що на Україні большевицька влада не удержиться і що треба признати демократичну республіку, як одиноко відповідаючу владу на території України. І коли б не катастрофа з кінця листопада, відносини між Україною а большевиками були би вже напевно вияснилися. Ми певні того, недалекий вже час, коли і Москва поставиться до України, як до самостійної державної одиниці, яка лише сама може будувати власне життя на своїй території, а яка для чужих є лише загибеллю і підорванням їхних сил. Україна безперечно находиться в останній фазі боротьби за своє признання. На Україні крім большевиків нема иншої сили, яка загрожувала би самостійности нашого народу. Коли розпочате діло координації всіх боєвих сил на Вкраїні, буде довершене і нарід з занятих нині большевиками територій виявить недвозначно, що він підчиниться лише республіканському Урядові, настане момент спокійного будівництва нашої держави. Ми переконані, що вільне життя нашого народу, окуплене стількими жертвами і з таким героїзмом, буде заґарантоване і всіми иншими державами.

— **Міністри на стані конфінованих.** Міністри українські Мазепа, Безпалко й А. Лівицький звільнені з під арешту, але конфіновані себ-то з них взяте зобовязання, що вони не виїдуть по — замежі Камянця Подільського („Czas").

— **Як Поляки зясовували арешт міністрів?** „Легко зрозуміти, що арештування наступило з приводу їх стосунків з большевиками, з якими хтіли порозумітися раніш Поляків; з другого боку, ці арештовані просто стали аґентами большевицькими в Польщі. Що до арешту українського державного банку, то установлено, що він видавав великі суми на антипольську аґітацію в сфері окупації й за кордоном, а також субсидував вся ріжні часописи підозрілої тенденції в Галичині" (Н. К. Codz.).

— **Українські мирові умови.** Україна запропонувала большевикам такі умови: 1. Росія визнає незалежність України й її демократичний устрій; 2. Україна погоджується на леґальне істнування комуністичної партії, але коли ця зречеться монополії на владу; 3. Росія визнає невтральність України; 4. Диктатор Раковський піде до димісії, а на його місце прийде правительство Мазепи; 5. Установлення сталого товарообміну між Україною й Росією.

— **Забовязання Мазепи.** „Nowa Ref." повідомляє, що правительство Мазепи забовязалося (?) перед большевиками викликати повстання на Волині, Подолії й Галичині в цілях прилучення цих земель до Совєтської Росії.

— **Протест Мазепи.** Правительство Мазепи розіслало ноту, в якій зазначає, що воно не визнає ніякого договора, що був би заключений з Совєтською Росією кошгом України й поза згодою правительства Мазепи.

— **Все шукають.** Окупаційна польська влада в останніх днях перевела у Львові шерег ревізій й арештів наших українських дипльоматичних курерів. Окупати це зясовують тим, що ці курери шпигують на користь большевиків: переїздячи через Львів з Варшави до Камянця Подільського й з Відня до Варшави, вони поширювали большевизм поміж львівських Українців і звязували їх з большевиками („Czas"). Прим. ред.: Закиди „Czas-у", що до большевизма, розуміється, неправдиві; але й без бажання большевизму — страшна ненавість до Поляків є й буде, як до катів і гнобителів.

— **Арешт п. Кобзи.** Арештовано члена партії хліборобів-демократів інжєніра Кобзу.

— **Арешти Українців на Буковині.** Національний союз український в Буковині розігнано, а члени його заарештовані в обвинувачуванні поширення большевизма й сполучення з большевиками. „Gaz. pol." повідомляє, що ніби то у арештованих знайдено велику кореспонденцію, проважену з Раковським, також склад зброї.

— **Аґрарна справа.** Панські маєткі на Україні передаються селянам, але норми їхнього поділу мають установити самі селяне, в залежности від місцевих умов.

— **Українські комуністи в Москві.** Згідно донесеням польських часописей, шість українських комуністів на чолі з Винниченком виїхали до Москви для переведення відповідних переговорів з большевиками російськими.

— **Затонський про Польщу.** Затонський, член Українського Правительства Совєтів заявив кореспондентові „Post-a", що після погрому Денікіна влада совєт-

ська повинна звернути увагу на Поляків, які під натиском Антанти виявляють аґресивність. Панування польської шляхи ни Україні має укінчитися.

— **На Угорщині.** Угорські Українці бажають зєднання з Угорщиною, бо Чехи створили систему террору. (Таке повідомлення вміщено в польській пресі.)

— **Махно по-за законом.** Махно обявлений большевиками по-за законом.

— **Гибель біженців.** Пароплав з біженцями, що в кільности 2000 чол. спасалися з Одеси від большевиків, наскочив біля Босфора на міну й пішов на дно.

Большевики і культурна робота на Україні. „Громад. Думка", підтверджуючи в остатних числах наші звістки про гарні відносини большевиків до культурної праці на Україні, повідомляє, що зараз Український Університет перенесено з казарм до Університету Св. Володиміра, російську Олександрівську гімназію переформовано в Українську. Скількість українських середних шкіл значно зросла. З Галицьких большевиків грають визначну ролю в Київі Іван Сіяк, Осип Устіянович та Михайло Берон. Перший з них їздив в Москву на большевитську нараду. У Винниці виходить дві галицьких часописі „Червоний Прапор" та „Червоний Стрілець".

Консолідація сил. „Громад. Думка" сповіщає, що на Україні під всіми окупаціями наступає консолідація українських сил під гаслом самостійности і суверенности України. Зникли всі непорозуміння між партійними діячами двох Україн. В Камянецькому Національному Союзі обєднались всі партії, навіть соціялістичні. Камянецька Національна Рада займається також питанням про покликання до життя передпарляменту. Він мав би бути зложений з представників усіх партій, господарських і просвітних орґанизацій, університетів. Та поруч того підрімується другий проект: щоби скликано давню Центральнну Раду. Над здійсненням цього проекту вже й працюють люде на Україні. Сучасне державне життя несе з собою стільки важних питань, що їх обмірковання і вирішення вимагає слова всенароднього представництва. Мав би бути створений новий уряд. Намічувано концентраційний кабінет (себ то з участю усіх партій), та прийдеться обмежитись тільки до коаліції деяких політичних ґруп. Прочищується політична атмосфера. Соціяльні демократи відвертаються рішуче від тих політичних мір і досвідів (земельна реформа!), якими таке багате було правительство Чеховського, Остапенка й Мартоса. За те не хотять брати відповідальности за дальшу державну роботу соціялісти революціонери, які обіцяють піти в підземелля та все таки не перешкоджати державній праці. Буде кінець політичному й суспільному гермафродитизмові, який був не аби якою гальмою в правильнім розвитку української державности.

Ще про арешт міністрів. Як довідуємось з галицьких часописів українські міністри були арештовані на протязі одної доби польським сатрапом Мінкевічом. Пан комісар Мінкевіч був тяжко ображений тим, що до нього з візітом явився тілько проф. Огієнко. На другий день після арешту польська військова влада принесла міністрам вибачення, заявивши, що вийшло непорозуміння. Зараз представники нашого уряду виїхали з Камянця: Макух поїхав до Могильова, Мазепа на Україну, Левицький і Безпалко до Львова.

Польща.

— **Пільсудський про Польщу.** В розмові з кореспондентом „Echo de Paris" Пільсудський висловися так: „Ситуація Польщі тяжка, бо невідома позіція коаліції. Франція й Анґлія можуть чекати, але ми, безпосередні сусіди Советської Росії, мусимо вирішити „так" чи „ні". Тягнути довше не можемо: або війна або мир". Що до відносин Польщі до державних стремлінь Літви, Білоруси й України, Пільсудський заявив: „Воля людности країв, окупованих нами, є для мене моментом рішаючим; ні за що не згоджуся на те, щоб Польща мала в своїх межах території, замешкані людністю, ворожe до неї успособленою.

— **Польський бюджет.** Бюджет Польщі на 1919—1920 року виносить 20 міліярдів марок. Дефіцит 10 міліярдів.

— **Внутрішня позика.** Міністер Фінансів вніс до Сойму проєкт 5% короткотермінової й 5% довготерминової позичок. Це робиться в покриття дефіциту, який осягає 10 міліярдів марок.

— **Ухвала P. P. S.** В звязку з діяльностю міжкоаліційної комісії на Шлеську, Цішинському, P. P. S. ухвалила, що на разі ця комісія не змінить своєї політики, буде оповіщено ґенеральний страйк і, взагалі, P. P. S. не зупиниться не перед якими мірами, що провадять до діл.

— **Зубри в обороні Шлеську.** Навіть зубри піднесли голос проти Французів. „Н. K. Codz“ пише: „Безправність Французів в Цішині набрали нечуваних розмірів. Всі права Поляків потоптані. Нова демаркаційна лінія віддає 120.000 Поляків на розправу Чехів“.

— **Заморський протестує.** Член коаліційної комісії в Цішині Поляк Заморський виїхав до Варшави з протестом.

— **Італійці в Варшаві.** Переїздом до Шлеську Цішинського гостював в Варшаві 49. баталіон берсалєрів.

— **Manneville в Варшаві.** В наслідок гвалту польської преси й патріотів à la Дашинський має приїхати до Варшави п. Manneville, голова міжкоаліційної плебісцитової комісії на Шльеську Цішинському для справоздання французькому послу в Варшаві.

— **„Temps“ за Поляків.** Вірний, але дуже дорогий лицарь польський, „Le Temps„ виступає в обороні інтересів польських на Шлеськові Цішинському.

— **Навколо Шлеську Цішинського.** Дашинський вніс інтерпеляцію про поводження міжсоюзної коаліційної комісії на Шлеськові. Патек відповів, що правительство домагається, аби сторонніх членів комісії було з неї відкликано.

— **Польські зубри за мир.** „Н. K. Codz“, Nr. 50, пише: „Необхідно заключити мир, правдивий мир, а не тимчасове завішення зброї, — не без застережінь, але не з тими застережіннями, які нам хоче накинути коаліція. На коаліцію в цьому разі оглядатися не слід, І коли й зазначати застережіння, то такі, які ґарантували-б реальні інтереси Польщі й нікого иншого, опріче Польщі“.

— **Польські зубри на амплуа християнському.** Повідомляють що те, що Чехи на Мораві стріляли в німецьку маніфестацію, забивши двох й десятеро поранивши, „Н. K. Codz“ зітхає: „Так виглядає воля в Чехії“. (А як вона виглядає в Польщі? Скільки тисяч замордовано Українців в Польщі? Й скільки десятків тисяч обернено на калік?)

— **Зїзд польських зубрів.** В Варшаві відбувся зїзд польських консерваторів. Питання обговорювалися слідуючі: польонізація й кольонізація східних земель; аґрарна реформа; відносини до Пільсудського.

— **Польські претензії.** Як повідомляють з Варшави, ухвалено остаточно вимагати кордонів р. 1772.

— **Стямилися.** Поляки виготували список Німців, яких видачі домагаються Але . . . спізнилися!

— **Конституція.** В сеймовій комісії, що розглядає конституцію, ухвалено більшістю 16 голосів, щоб президент обирався на спільному засіданні сейму і сенату.

— **Комісар Гданська.** Начальним комісаром Гданська призначено п. Тоцера.

— **Пільсудський й Білоруси.** Білоруський Міністр Освіти відвідав в Вільні Пільсудського, який йому заявив, що скоро мають бути готові 2 баталіони білоруські.

— **Польща й Анґлія.** В стосунках між Анґлією й Польщею наступило росходження. Поляки закидають Анґлії, що відношення остачньої до Советської Росії є направлене проти Польщі, бо поширює большевицьку пропаґанду. Поляків це дивує, бо вона є спільником коаліції“.

— **За апробатою.** Після остаточного зредаґування мирових умов Патек і деякі члени Сойму удадуться до Парижу за їхньою апробатою.

— **Мирові умови.** Мирові умові вже в приближних рисах намічені й мають бути обговорені 23. б. м. в сеймовій комісії по закордонних справам. Але Патек їх подасть на обміркованя лише в загальних рисах, бо вважає, що це лежить виключно в сфері компетенції Мін. Закорд. Справ.

Росія.

— **Диктатура.** Як повідомляють з Стокгольму, Ленін і Троцький є фактично диктаторами Росії. Компетенція Советів зведена на-ні-що.

— **Автономія церкви.** Большевики визнали автономію московської церкви.

— **Запрохання Льойд Джорджа.** Большевики запрохують Льойд Джорджа відвідати Росію.

— **Антантські кореспонденти.** Кореспонденти: „Times", „Morg. Post", „Chicago Trib.", „New York Post", звернулися до правительства Советів з проханням про дозвіл приїзду до Росії.

— **Горбатого виправить могила.** Кола, близькі Сазонову, які своєю політикою допомогли поразці Денікіна, спровокувавши його на війну з Українцями, хотять дістати реванша на Польщі. Один з чільних друзів Сазонова оцінює сучасну сітуацію так: „Українці ходять використати мент і приняти участь, як представники української держави, в польсько-большевицьких переговорах. Польща не повинна забувати, що держави української не істнує, а мимо цього Українці висловлюють претензії до значних територій, заховуючись так, ніби українська держава істнує. Не треба помилятися. Коли-б Українці дістали успіхи в війні з Поляками, инакше заховувалися-б вони в відношенні до Польщі, ніж Польща до них. Вони не повинні бути допущені до переговорів, позаяк використають всі відомости для своїх київських делеґатів. Українці використовують сітуацію на всі боки — з прихильниками й ворогами. Через те їм вірити не можна й з великою резервою потрібно до них ставитися."

— **Большевики й Польща.** „Oberschlesischer Kurier" повідомляє: „Підтверджуються відомости, що большевики на весну мають виступити проти Польщі. В звязку з цим спартаківці приготовляють нову атаку на уряд. Вони заявляють, що на разі створення Совітської Німеччини большевики перекинуть свої війска аж до Рейну й вступлять в боротьбу з французькими імперіялістами."

— **Торговельні зносини.** До Петербургу приїхало багацько представників промислових і торговельних анґлійських фірм, щоб заключити відповідні контракти. Медикаменти вже поступають до Росії.

— **Большевики й населення.** З Букарешту повідомляють, що лідери большевиків не вірять в те, що населення можна надалі утримувати системою терора, Тому вони шукають миру, бажаючи з собою примирити населення. Коли-б Польща спровокувала війну, населення бачило-б, що воно мусить боротися в власних інтересах, тоді-б ця війна була національною.

— **Ленін про майбутнє.** Ленін певен, що в найближчому часі в Европі буде великий соціяльно-революційній переворот, до чого необхідно заздалегідь готуватися. („Pravo Lidu.")

— **Німці й большевики.** Німці й надалі провадять переговори з большевиками, бажаючи осягнути тісного союзу з Росією.

— **Лорд Сесіль про Росію.** Лорд Сесіль висловився за допущення Сов. Росії (як і Німеччині) до Ліґі Народів.

— **Чи не запізно?** В Катеринодарі відбулося зібраня делеґатів з козацьких округ. Одчинив його Денікін, який, росповівши про велику перемогу його військ над большевикам в районі річки Манич, висловився, що ті округи, які проводитимуть надалі боротьбу з большевиками, дістануть далеко йдучу автономію. Цілі боротьби з большевиками; створення единої неделімої Росії, автономія козацьких земель, центральне правительство російське, розділ землі між селянами й скликання констітуанти.

— **Новий комисар.** Комисаром по справах закордонного торгу призначено п. Літвінова.

— **Sic transit.** 7-го лютого о третій години ранку ростріляно адмирала Колчака.

— **Стратеґічні успіхи большевиків.** На півночі большевицькі війська забрали Арханґельськ; На півдні України — Джанкой (біля Севастополя) й відплив річки Дністра; на сході наближаються до Далекого Сходу, де в районі Никольського, Благовіщенського й Усурійському вибухнула революція на їхню користь.

— **Суд над катами царськими.** В Москві ростріляно по постанові суду катів царської родини, що було зроблено по наказу соціял-револ. Між иншим, в приговорі немає жадного слова про Алексєя й Татяну, з чого виникає, що вони зникли в инший спосіб.

Міжнароднє життя.

— **Німецько-російська армія.** В Німеччині формується німецько-російська армія, на чолі якої стоять генерал Гурко й генерал Єфремов. Духовним вождем цієї армії є Олександр Гучков.

— **Німецька армія.** Рахують, що фактично зараз німецька армія складається з 1,000.000 баґнетів і з 10.000 гармат.

— **Полекшення для Німців.** Як відомо, згідно версальському договору, Німці мусіли негайно звести свою армію до 100.000 баґнетів. Нині Льойд-Джордж повідомив, що Німеччині відтерміновується ця справа до 10. липня.

— **Успіх Німеччини.** Нота німецького правительства в справі видачі винних задоволена. Німці судитимуть самі справців війни; обвинувачувати мають Французи.

— **Конґрес III. міжнар.** Конґрес III. міжнар., що відбувався в Стокгольмі, видав відозву, що коаліція договорами торговельними з російськими кооперативами старається викликати нову війну в Росії, але большевики приготовані до всяких несподіванок, і реакції не вдасться їх спровокувати.

— **Цівілізатори.** Французькі аґенти орґанізували в цілій Німеччині цілу сітку шпіонажу для вишуканя військового майна, що, згідно мировому договору, повинно бути знищено.

— **Лист Дешанеля.** Дешанель, новий президент французької республіки, після свойого вступу в виконанню нових обовязків, звернувся до парляменту з листом, в якому, зазначаючи жертви Франції в імя цівілізації, підкреслює, що в імя їх версальський договор повинен бути з боку Німців свято виконаний.

— **Франція тішиться.** Льойд-Джордж, проважаючи Мілєранда на льондонському двірці, ніби сказав: „Ревізія трактату — виключена. Анґлія, як і Франція, буде обстоювати виконаня договору Німцями.

— **Борґи французькі.** Франція винна Анґлії 9 міліярдів фунтів штерл.; платня по борґу й амортізація 9 міліярдів 400,000.000 франків. Бюджет на новий рік сягає 40 міліярдів франків. Борґ Америці також дуже значний.

Словацька irredenta. Кн. Стефан Мюгель, голова й Францішек Унгер, секретар „Словацької Народньої Партії“, що налічує в свойому складі біля 80% словацької людности, внесли до сойму й правительства польського меморіял, прохаючи їх виступити в оборону їхніх інтересів перед Парижем. Основні точки слідуючі: 1. Виявити способи террору, що практикують Чехи; 2. Дати змогу виявити волю населення, бо його не питалися, коли прилучали до Чехії; 3. Підтримати справу незалежности Словаччини.

— **Анґлія й Литва.** Литовський премєр укінчив переговори з Анґлією. Всю свою торговельну, фінансову й господарську політику Литва передає до рук Анґлії. Для заснуваняя литовського державного банку дістає Литва 3,000.000 фунтів штерл. На чолі його стоятимуть Анґлійці. Вони також переводитимуть увесь литовський імпорт і експорт.

— **Латвія й большевики.** Мейерович подав ноту Французам, де зазначає, що на Латвію накладено надмірний тягар і що для неї надійшов час для ведення мирових переговорів з большевиками.

— **Позика американська.** Америка позичає Румунії 800.000 фунтів штерл. за право експльоатації румунської нафти протягом 69 років.

— **Швеція й Ліґа Народів.** Швеція вирішила вступити до Ліґи Народів.

— **Турецька справа.** Остаточно вирішено, що султан лишається в Константинополі, але фактично він буде в руках Антанти, бо не має права тримати жадного солдата так в Царгороді, як в цілій Туреччині.

— **В Сербії.** Міністерська кріза продовжується, бо боротьба партій осягла найвищого щабля. Питання Фіюме розбурхало пристрасти й дозволило непримирним націоналістам провадити компанію проти людей, що в цьому питаню нахиляються

до мирного полагодження справи. Не дивлячись на всі трудности цієї сітуації, гадають, що є можливість орґанізувати концентраційний або коаліційний кабінет на чолі з Веснічом.

— Знов большевизм? Повідомляють з Будапешту, що угорське правительство подалося до дімісії en bloc. Зазначають також ряд повстань в округах Дебречин, Нір, Тиса й Лосонц.

— Заява Мілеранда. Мілеранд заявив, що ніколи стосунки між Анґлією й Францією не виглядали в ліпший спосіб, ніж зараз.

— Димісія Мілеранда. В день вступу Дешанеля в президентування, Мілеранд подався згідно традиціям до дімісії. Дешанель дімісії не прийняв.

— Димісія п. Лянсінґа. Міністр закордонних справ Сполучених Держав Америки, п. Лянсінґ, піддався до димісії. Це викликає думку, що має наступити зворот в закордонній американській політиці.

— Заступник Лянсінґа. На місці Лянсінґа призначено міністром закордонних справ Сполучених Держав Північної Америки п. Отто Ґеперта.

— Промова Кнокса. Кнокс заявив в американському сенаті, що всі визнаючи хиби версальського договору, поскільки Европа його не зревідує, годі числити на яку небудь підтримку Америки.

— Зворот в американській політиці. Листи льорда Ґрея, димісія Лянсінґа й нота Вільсона в справі Адріятику підкреслюють, що справа ратифікації мирового договору в Америці провалилася остаточно.

— Новий блеф Вільсона. Вільсон загрожує, що коли будуть допущені зміни в версальському договорі, дотичні Адріятику, Америка виходить з европейського концерту.

— Демократи проти Вільсона. Демократична партія, до якої належить Вільсон, ухвалила голосувати проти його проєкту про примусову службу.

Економічна хроніка.

Монополь тютюну в Франції. По французьким звідомленням предложили 4 визначні американські тютюнові підприємства французькому урядові проєкт, на підставі якого монополь тютюну переходить на 25 років за ціну 40 міліярдів франків в руки Американців. Як що й сірниковий монополь буде до того долучений, так Американці годяться на ціну 60 міліярдів фр. з тим, що ця сума зараз реалізується. Французький уряд відноситься зі згляду на прикре фінансове положення Франції прихильно до американських пропозіцій.

Новий рекорд в цінах срібла. Ціна срібла підскочила в Льондоні 11. лютого 1920 року на $89^1/_2$ d за 31·1 ґр. срібла (звичайна монета) і осягнула тим самим новий рекорд. Анґлійський уряд лагодиться проте зредукувати дотеперішній состав срібла в монетах, бо срібні монети щезають з обороту. Цікавим фактом являється підвишення хінської (срібної) валюти, що зараз о 4 раза дорожча чим перед війною.

Значні дивіденди італійських банків. Італійські банки висипують цього року великі дивіденди. Так прим. виносять дівіденди: Banca d'Italia 55 лір (в мин. р. 48), Banca commerciale Italiana 55 л. (50), Banca Italiana Disconto 40 л. (35). Banca credito Italiana 40 л. (35).

З українського життя на чужині.

Старанням Укр. Жіночого Комітету, п. Любка Колесса, піністка, яка недавно з великим успіхом брала участь в концерті Слезака, дає з дозволом музичної Академії власний концерт, який відбудеться дня 8. марта, точно о год. 6. вечір в малій залі концертового дому (Konzerthaus III, Lothringerstr. 20.) Чистий дохід призначений на українські воєнні сироти. В програму входять твори Лисенка, Баха, Бетгофена, Шопена, Штравса. Білети продаються в концертовім бюрі Guttmann I. Kärntnerring 3, та в Жіночім Комітеті VIII. Langegasse 5.

— —

Посольство У. Н. Р. в Фінляндії одержало, у відповідь на відозву всеукраїнської учительської спілки, такого листа від „Центрального заряду товариства учителів приватних шкіл Фінляндії“:

До Центрального Комітету Всеукраїнської Учительської спілки.

Визнаючи правильним принціп, що кожний нарід повинен одержувати освіту на рідній мові, товариство приватних шкіл Фінляндії, заслухавши з зацікавленням на річних зборах товариства 13. лютого відозву Центр. Ком. Всеукраїнської Учительської Спілки, в котрій згадувалося про героїчну працю українських учителів на користь росповсюдження народньої освіти, і котра по роспорядженню центральної управи товариства учителів приватних шкіл Фінляндії, була надрукована в деяких часописях нашої країни, постановило виявити братську співчуть та сердечне співчуття безугавній праці українського народу на користь освіті в рідній мові, котра знаходиться під утиском.

Гельсінгфорс, 5. лютого 1920 р.

В імени Центрального Заряду Товариства учителів приватних шкіл Фінляндії:

Б. Естландер. А. А. Ільмонен.

— —

Разом з тим, як заклалася Українська Національна Рада в Камянці, орґанізувався в Відні „Союз Української Державности“, що становить на меті ті самі завдання. Таким чином, можна рахувати, що обєднання наших громадських сил по цілій українській лінії наближається до кінця. Лишається нині переведення одноцільної спільної акції, на що ми й сподіваємося. Ініціятивний комітет „Союзу“ скликає в найближчому часі конференцію для обговорення статуту й обібрання сталого Комітету.

— —

Побіч з орґанізацією поступових українських кол провадиться сильна акція в українських радянських колах. Ось що з приводу цього говорить один з діячів що стоїть близько до цих кол: „Не тільки В. Винниченко, але й багато инших соціялістів зовсім розірвали з С. Петлюрою. Ми цілком твердо стали на большевицьку плятформу. Цілком неправдиво закидають де-які орґани преси, що тільки проф. Грушевський станув на цю плятформу. Я можу назвати Вам ще цілий ряд призвіща.

— Певні Ви успіху?

— Бачте, успіх залежить від акції. Я вам вже сказав, що ми маємо свою велику орґанізацію й її будемо поширювати. Є данні гадати, що більшість посольств також перейде на наш бік. В такій орґанізації Київське Правительство страшено зацікавлено, бо вона його леґалізує відразу в очах закордонних держав. З другого боку, ми матимемо в своїх руках все закордонне представництво, а що найголовніше фонди. Ці фонди підуть на відповідну аґітацію. В найближчому часі ми роспочинаємо видавництво двох великих українських комуністичних ґазет.

— —

В Відні у А. Г. Макаренка що-дня відбуваються наради, в яких беруть сталу участь В. Винниченко, Мик. Шаповал, Ол. Жуковський, п. Вітик, М. Чечіль і инші українські соціялісти радянської орієнтації. Наради ці мають на меті: орґанізацію звязку з Київським правительством і вишукання фондів.

— —

А. Г. Макаренко орґанізував комісію, в склад якої входить п. Головко, Сербиненко й Ал. Степаненко, якій передав все державне майно, що є в Відні для ліквідації.

— —

Майно в Марселі, яке коштує 2, 3 міліярда корон б. членом Директорії, А. Макаренко, передається для ліквідації кооперативам. З звязку з цим має виїхати до Франції п. Барановський. Кооператори мають нахил зробити це майно обєктом приватного обороту.

— —

Проф. Грушевський, коли вірити „Чеському Слову“, в Берліні пробував вести переговори з представником большевиків Коппом, роблячи великі уступки за поміч українським соціялістичним партіям. Але Копп, порозумівшись з Москвою, переговори перервав. Після чого проф. Грушевський з товаришем Жуковським повернув до Праги.

— —

Як повідомляє „Morawske Slezske Listy“ проф. Мих. Грушевський, після провалу своєї справи у большевицьких представників в Берліні, повернувся вмісті з О. Якубовським до Праги, де на нараді з своїми товаришами М. Чечілем і М. Шрагом, що чекали на результати їхньої місії, гостро виступив проти правительства Мазепи й підносив ту думку, що необхідно скликати Центральну Раду. Соціял-революціонери продовжують стояти на ґрунті порозуміння з київським правительством советів.

— —

На протязі пяти днів в Празі відбулись наради соціялістів-революціонерів.

— —

Прибули до Відня дружина С. В. Петлюри Ол. Петлюра з дитиною, колишній Міністр Пошт і Телеґрафів Паливода, проф. Швець, лідер самостійників Макаренко, начальник канцелярії Оцукса М. Чечіль, Мик. Шраг.

— —

Місцеве Українське Посольство прохає спростувати звістку „Вперeду“ про арешт українських міністрів.

— —

Закінчив свою дуже інтересну книгу під заголовком — Українська проблема і великі держави світу — Проф. С. Рудницький. Книжка в 20 аркушів друку обіймає: докладний огляд української національної теріторії, з'ясовує суть питання української національної держави й освітлює відношення політичних та економічних інтересів великих держав на Сході Европи і в Передній Азії до цього питання. З'особна присвячена велика увага політичній, економічній і комунікаційній експанзії великих держав на Сході, на скільки вона стоїть у звязи з буттям чи небуттям української державности.

— —

До нас дійшла дивна чутка, ніби в Берліні українськ й посол п. Порш обявив диктатуру... Порша. Ексцеленція нібито заявив в німецьке міністерство закордоних справ, щоб без його дозволу німецька влада не пропускала до Германії ні одного Українця. Досі деякі наші дипльомати пробували змішувати функції дипльоматичні з комерчеськими. В даному випадкові справа стоїть ще гірше. Позаяк чутка нам здається фантастичною і неправдоподібною, то сподіваємось в найближчому часі відповідних пояснень.

— —

Пан Олекс. Ковалевський прохає нас повідомити, що він перепрошує п. Часника за уміщення його призвища поміж инших імен, як участників Тарнопільської наради. Трафилося це завдяки неточної інформації. Що-ж до п. Кедровського й Арк. Степаненка, то, стверджуючи, що вони ніякої участи в працях варшавської дипльоматичної місії не брали, він зазначає на підставі автентичних джерел, що вони підписали протокол на нараді, скликаній А. М. Лівицьким в Тарнополі.

ОГЛЯД ПРЕСИ.

Українська Республіканська Капеля в Льондоні.

Єдиним, здається, відрадним явищем українського життя, як дома так і на чужині, є той незвичайний успіх, який зустрів наш хор в Льондоні. Після тріумфів, які припали на честь цього хору в Франції, Бельгії та Голяндії (поминувши Чехію та Німецьку Австрію), черга прийшла й до холодного, гордого Альбіону — Анґлії, з її практичним, утілітарним розумом, з її неначеб не дуже великим смаком до співу й музики. Але українська козацька пісня розворушила щось в замкненій душі бритта, і диво — майже всі льондонські часописи, починаючи з консервативних, як наприклад „Times“, „Daily Telegraf“ і инші й

кінчаючи ліберальною „Westminster Gazette“ та соціялістичною „Daily Herald“, всі навипередки вихвалюють нашу єдину сяючу зорю на темнім тепер обрії українського життя — нашу Капелю.

Правда, як цього й треба було сподіватися від холодно аналізуючого Анґлосакса, не закриваються очі і на хиби хору, хиби, розуміється, з погляду Анґлійця. Самі заголовки реляцій свідчать про ту популярність, яку хор завоював собі першим своїм концертом в Queens Haal: „Знаменитий хор“, „Українські блискучі пісні“, „Чоловічий (human) орґан“, „Насолода для знавців хорального співу“.

Але ліпше наведемо текстуально деякі особливо гарні для хору рецензії:

„Morning Post“, 4. лютого 1920: „Другою з новонароджених держав, котра несе Анґлії свій спів, є Українська Республіка. Одним з перших чинів нового уряду було зберегти народню пісню й музику й утворити для цього відповідні установи (хори, музичні школи і т. д.). Один з цих хорів, Український Національний Хор, співав останнього вечера в Льондоні в Queens Hall. Спів — чудовий. З технічного боку осягнений найвищий ступінь досконалости, що й виявилося в однодушности відтінків, рішучості, наступі (attack) і відступі й викінченій гармонії тонів. Тон цей є сам по собі чимсь характерним для українського народу. Він ясний й надзвичайно звучний з якоюсь особливою для анґлійського вуха рисою, котра найбільш виявляється в якості басів“.

Взагалі шо до басів і тенорів, то їм найбільше ведеться. Кожна часопись вихвалює їх: „Ясність і делікатність басів — прямо поражаючі. Взагалі концерт був чимсь давно нечуваним і ентузіязм слухачів був величезний“. („The Star“.)

„Український національний хор з його псальмами, колядками й народніми піснями це є „откровення“ (показчик) того, до якої високости можна підняти мистецтво. Еффект цих вісьмидесяти чоловік рівнявся еффектові орґану, а хроматичні переходи були архитвором техніки. Анґлійські національні хори мають перед ним склонити голову й йому позавидувати. Не найменьшою рисою цього хору є приличність з спокійною ввічливостю“. (Daily Herald.)

„Дійсно трудно собі пригадати, коли щось подібне було можно чути в Льондоні. Навіть Чехо-Словаки мусять передати пальму першенства Українцям“. (Westminster Gazette.)

„Як що Уряд молодої Української Республіки за кожну справу береться з такою енерґією, з якою він взявся до музики й співів, то можна сказати напевне, що він скрізь матиме успіх.“ (Daily Telegraph.)

„Безперечно, що не один з наших хорів а особливо столичних, міг би дечому навчитися в українських хористів. Вони зробили таке величезне враження, яке ніякому анґлійському хорові ще й не снилося.“ (Globa.)

„Український хор — це один з найліпших хорів, які тільки коли навідувалися до нас.“ (Pall Mall Gasette.)

„Їх можна слухати цілий день і цілу ніч, їх пісні — покажчик живучости їх раси. Україна буде жити й цвісти. Абсолютно нічого не прибільшено французькими чи бельґійськими часописями в цохвалах хору: він дійсно заслужив їх. Це були перли мельодії й гармонії. По черзі й драматичний і емоціональний і мальовничий цей хор був постійною насолодою. Сказати тільки, що техніка досконала, що голоси як всі разом, так і поодинці дуже гарні — значить не оцінити як слід цей хор.“

Можна булоб продовжити список тих лаврів, тих епітетів, яким анґлійське громадянство обдарувало наших вояків за кордоном, але й з наведеного ми бачимо, що наші мистці стоять на висоті свого завдання перед Західньою Европою. Велика ж їм подяка за це, а особливо їх Дириґентові д. Кошицьові, котрий „править хором, як орґаніст орґаном, а хор відповідає як викінчений і добре настроєний інструмент без найменьшої запинки“. (Daily Graphic.)

„Жалко, пише одна часопись, що вони не були одягнені в національні „козацькі“ костюми.“

В Греції.

В статті під заголовком „Петлюра“ дається докладно біоґрафія Головного Отамана:

„Цей епічний герой, в руках якого вже 20 місяців купчиться військова, політична й побутова доля великої нації в 40 міліонів душ, нації, що населяє територію в 10 раз більшу за Грецію — Петлюра, військовий заклик якого підіймає на ноги на найвищу для свободи й життя боротьбу давній народ, що бажає жити незалежним і збудувати свій добробут згідно зі здоровими методами національного, політичного і соціяльного життя — заявляється людиною, яку визнав весь світ . , . . . Про його особу ходило і ходить на всьому світу стілько леґенд, що Греко-Український вістник вважає за обект найособливішого інтересу дати грецькому громадянству докладні і точні данні про цю „велику українську особу.“

Далі слідує докладна біоґрафія С. Петлюри.

* * *

Подаючи відозву жінок-Українок до жінок усього світу, автор дає історичний нарис життя укранської жінки з часів князів київьких і до останніх подій.

Автор доводить, що становище жінки на Україні з найдавніших часів відріжнялося від її становища в инших країнах: на Україні жінка з IX. століття користувалася широкими громадянськими правами і голосом у народних радах. Вона ніколи не була рабою. Далі автор згадує, з якою хвалою до інтеліґентности Українок у XVII, століттю висловлюються Павло Алепський, Боплан і Шевальє. Як прикладно визначних Українок автор приводить імена кн. Ольґи, Анни Реґіни (дочки Ярослава Мудрого, жінки французького короля Генриха І., Роксоляни, Марусі Богуславни, Ковалевської і Ефименкової і коротко оповідає про їх політичні або культурні послуги для України.

* * *

У статті „Що є Україна і що таке Українці“ автор пан П. Каролідіо, докладно розбирає походження слів Україна, Русь, Рось, Малоросія, Великоросія, і подає відомости по історії України. Далі автор розбирає зміст назвиськ Українців, Росів, Русів Рутенів, Руснаків.

Торкнувшися взаємовідносин Українців з Греками, пан Каролідіо в історічній послідовности, освітлює їх від найдавніших часів і до присилки місії до Атен і Цароград теперішнім урядом України. „Ця посилка місій в політичні, національні і реліґійні центри геленізму накладає на нас обов'язок розглянути у другій статті наші будучі відносини між Україною і Грецією„ — закінчує автор свою докладну, і цікаву статтю,

---

В попередному огляді преси в передрукові статті Е. Х. Чикаленка є помилка: увага редакції до статті: (остатня фраза зі слів: „коли зрівняти голоси і contra . . . “) попала в текст і набрана одним і тим же шріфтом. (Ред.)

Смердяковим з „Нової Ради“.

(Лист то редакції.)

В „Братьях Карамазових“ Достоєвського Григорій так говорить про Смердякова: „Ти не человек, ти із банной мокроти завьолся, вот ти кто . . .“ А Іван зовсім катеґорично: „Єто лакей і хам.“ Ці слова мені пригадуються, коли я читаю такі замітки, як „Автори варшавської декляраціі“ („Нова Рада“ Nr. 40). З якимсь надзвичайним садізмом шепочуть комусь, ніби-то намовляють когось, ніби чують вже кров . . . Самі того не можуть зробити й не зроблять, а чужими руками. Коли-б такі були. Все так, як у їхнього прототипа — льокая й хама Смердякова. Звикли цілувати руку пана, ненавидячи його. Й бити, садити ножа йому в серце, коли він безбройний й слабий.

Був час, коли та ж „Нова Рада“ цілувала „бути“ Петлюри, а нині . . . Чому його не вдарити? Це так лехко зробити. Цілувала „бути“ Денікіна, а нині плює на нього, бо чого вартий Денікін. Їхня психика рабів може або цілувати руки

у пана, або його ганьбити. Вони не знають волі, не знають свободного слова й руху, Вони ненавидять . . . Але й в ненависти виглядають тільки рабами, в очах яких відбивається смертельний жах. Жах побитих хортів,

Як льокаї — вони не розуміють боротьби рівних і за рівні обставини; не можуть піднестися до зрозуміння, що „лежачого не бють". Що ці всі удари по Петлюрі, Лівицькому, Михайлову й иншим членам української дипльоматичної місії там, в Польщі, за нинішні обставини, це є удари по власному обличчю, по власній справі, яку ці „льокаї" гадали піднести в межах своєї країни; не можуть збагнути, що радість з приводу знущань Поляків над цими людьми є вже щось гірше від смердяковщини, є вже просто Каїнове діло.

Але й ненавість, навіть дика й садистична ненавість, має свої межі. Межі обєктивної правди. Цьої правди у Смердякових з „Нової Ради" не має — і в цьому вони також стоять нижче від свойого прототипа.

1. Вони, хто в таких подробицях, хоч і зовсім неправдивих, передає про настрої, слова й приватне життя кожного з „авторів варшавської декляраціі", повинні знати, що цих автрів було всього лише пять і були це офіціяльні члени української дипльоматичної місії в Варшаві.

2. Вони повинні знати, що инші Українці, які під той час були в Варшаві, оцінюючи тогочасну сітуацію українську, лише висловили свої приватні погляди на цю справу, коли їх було з приводу неї запитано. Вони всі належали до ріжних політичних партій й коли даватимуть кому-небудь відчит в своїх вчинках, то, розуміється, не „Новій Раді", а своїм Центр. Коміт. що, зокрема, й зроблено так мною, як і п. Д. Курило, про яких згадує „Нова Рада".

3. Знаючи специфичні настрої, що панують в певних галицьких колах, я відразу умістив відповідну статтю в „Волі", де сам назвав всі призвіща й, взагалі, висвітлив фактичну сторону справи. Що торкається прінціпіяльного боку справи, то цього ми торкнемося тоді, коли українська державність виглядатиме в инший спосіб, ніж зараз. Скажу лише: „врачу ісцеліся сам" і згадати про Тарнавського, Панейка, Томашівського й Ко.

4. „Нова Рада" пише, що я й мій партійний товариш, Дм. Курило, є „вороги Галичан". Не плазувати перед ким-небудь — не значить бути ворогом. В цьому відбивається вся психика львівських патріотів, які поза світом навязаних їм думок нічого не бачуть і акі не можуть вирватися з тих лянцюгів рабства, що залишилося їм, як спадщина габсбурґської школи.

5, Подаючі чиїсь біографичні дані, — ліпше всього зазнайомитися з відповідними „формулярами": не буде помилок. „Нова Рада" з особливим задоволенням констатує, що X, Y, Z — „ніякі доктори". Правда, редактори „Нової Ради" всі „доктори", але несмертельний Чехів казав: „хоч ти й Іванов VII., але дурень".

6. Пише „Нова Рада", що я „сторонник Скоропадського". Я — не Іванов VII., панове. Та й до того ж і я й мої товариші належимо до „народніх республіканців", належимо твердо й не міняємо ідейних кличів що тиждня, як це робить „Нова Рада". Хай, вона не турбується, і тут вона поза конкуренцією. Багацько можна ще писати, але всі Смердякови, а тим більше українські, хворують на „навязчиву ідею". Й хай хворують, аби не брехали, не хорохорились, не лізли в очі, не симулірували. Повіє свіжим вітром, і вони „прекратят свою жизнь в припадке болезненнаго умоізступлення і помешательства", як це зробив їхній нещасний прототип, „льокай й хам" Смердяков.

Віде нь, 25. лютого 1920 року. **Олександер Ковалевський.**

Листування редакції.

Швейцарія. М. Л-цькому. Звістку про те, що Швейцарська місія отримала знов великі гроші і знов залишилася без нічого, ми получили з високо-авторітетного джерела. Мусимо провірити по рахункам міністерства Вашу заяву. І тоді з задоволенням надрукуємо її в найближчому числі.

Т. 1. Ч. 10. Відень, 6. березня 1920.

ВОЛЯ

ТИЖНЕВИК

В. П.

За чиї гріхи?

За чиї провини, за чиї гріхи перетерпіла Україна останню катастрофу?

Питання просте — але відповіди на нього і досі не маємо, спокійної, обєктивної. За два три місяці здається ледачий тілько не кинув каміня в директорію, в галицький секретаріят. А найбільше дісталось нещасному диктаторові Петрушевичу і голові директорії С. В. Петлюрі. Я не є приклонником ні того, ні другого. Але рахую своїм обовязком зпокутувати і деякі гріхи „Волі“ в цій справі. Хочу на підставі власних спостережень і моїх камянецьких вражінь поправити ті помилки в цій справі, які вільно або невільно допустили мої товариші по редакції, обсервуючи справу по вражінням з преси, по окремим відгукам з України.

І „галицька зрада“ і „зрада директорії“ були единим цілком льоґічним виходом з тих тяжких обставин, в яких опинились почасти завдяки Антанті, почасти завдяки нашим закордонним представництвам наш уряд і наша армія на Україні.

І директорія і галицький уряд абсолютно не були поінформовані в західній сітуації. Найбільш докладним і розумним інформатором був наш берлінський посол. Але і він в кінці літа, чи перестав посилати свої доклади, чи вони зовсім не доходили. Доклади Темницького з Віденя теж десь мабуть застрягали в дорозі. Живучи у Відні, я чув скілька раз, що доклади посилаються до Камянця. Але в Камянці і голова директорії, і міністер закордонних справ заявили мені, що докладів Темницького не отримували. Від деяких місій, здається між иншим і від анґлійської, крім кошторисів та заяв про гроші, теж нічого не було. Деякі місії подавали відомости абсолютно не відповідаючі дійсности. А з парижської приходили інформації, що одна другу иноді цілком виключали. Разом з тим в Камянець постійно над'їзджали аґенти, а то й просто представники політичної контрозвідки і подавали свої, иноді дуже тенденційні, інформації. Навіть з початку вересня,

коли Антанта цілком розвалилась, а на сході релєфно стала зарисовуватись большевицька перемога при допомозі одного із европейських чинників, уряд був певен, що страшніш Антанти на світі „звѣря нѣт“ і далі сподівався на її підтримку. Майже місяць тяжкої праці довелось положити на те, що-б переконати партійні та урядові кола в необхідности рахуватись з фактом великих змін в міжнародній політиці та в необхідности відповідних кроків в инших напрямках. В початку вересня, для мене принаймні, людини, що майже 10 років прослужила в старій російській армії і фльоті, факт наближаючоїся катастрофи остільки був ясний і безперечний, що в розмові з головним державним інспектором і військовим міністром я точно вказав двохмісячний срок катастрофи, **коли не буде передишки**. А що-б добитись такої передишки, радив з одного боку вступити в негайні переговори з тими чинниками, котрі працювали на большевицькому фронті; а з другого боку прохав дозволу у голови директорії вилетіти з Камянця до Севастополя або Одеси на аеропляні і через моїх старих друзів*) попробувати позондирувати ґрунт в тих антантських колах, котрі оточували Денікіна, а по змозі і у самого Денікіна відносно „передишки“ принаймні для правобережної України. Риск такого перельоту був дуже великий. Мене могли, як думав Петлюра, ще й подорозі підстрілити, через що він і не згодився, як мені принаймі було передано, на мій перельот. Але становище на фронті остілько було траґічне і майже безвиходне, що рисковати треба було. Настояти на свому я не зміг, бо через два дні занедужав на сипний тиф. Коли-б шляхом переговорів нам удалось би тоді добитись спокою хоч на одному фронті, я певен в тому, **катастрофи не було-б.**

Другою причиною нещастя я рахую повне занедбання закордонними торговельними і санітарними місіями своїх обовязків. До останнього моменту уряд сподівався на реальну допомогу від своїх місій і кооперативів. Всі ми знаємо, що армія загинула не тільки через те, що замість їжі її годували промовами, замість дисципліни її пічкали ґазетами, де йшла скажена партійна боротьба, але дуже мало було державного розуміння справ: вона загинула через повний брак найбільш необхідних ліків та одежі і чобіт. В середині літа я звернувся до посла Ліпінського з заявою, що по моїм відомостям у Відні по дуже дешевій ціні продається дуже велика партія неосальварсану в наслідок ліквідації військового майна і ще якихсь там инших операцій. Як медік, я благав його негайно перехопити її і на аеоплянах перекинути на Україну. Пан посол заявив мені, що не діло дипльоматів заніматись комерцією. Через день я ту же заяву зробив голові торговельчої комісії Зелінському, а потім комусь з кооператорів та дру Холодному. Але ні на одну заяву не отримав відповіді. Вже

*) Завдяки моїй попередній службі у мене були в штабі добрармії дуже впливові знайомі, як на примір, колишній начальник морського штабу при верховнім главнокомандуючім (ще за царя) адмірал Н., адм. Т., адм. Х-ко і т. ин. Першому з них ще при гетьмані було запропоновано портфель морського міністра, на що він не згодився.

в Камянці, при допомозі славнозвісного бактеріольоґа Заболотного*), удалось перевести відповідну асіґновку на медікаменти. Підчас своєї слабости я післав власний аероплян до Берліну, котрий і прилетів через десять день назад з 20.000 доз неосальварсану. Це був перший і останній солідний транспорт того дорогоцінного тепер для України препарату. Дорогоційний через те, що вже 16.—17. вересня на фронті було 15.700 слабих на поворотний тиф: себто майже більша половина армії. І коли денікінці дійшли з одного боку до Жмеринки, а з другого майже до Козятина, то на фронті залишилось не більше 4000 здорових вояків, але холодних і голодних, знесилених тяжкою працею і частими переходами. Я знаю, що до наших представників за кордоном багато раз звертались ріжні фірми з пропозицією доставити товар на самий кордон; знаю, що деякі з цих пропозицій нічого фантастичного в собі не мали. І коли возився такий цінний груз, як гроші на аеропланах, то найбільш потрібні і легкі медікаменти**) теж можна-б було перекинути тим-же шляхом. Цього не було зроблено чи по глупоті, чи по злій волі — трудно сказати. Я думаю — було те і друге. Бо грошей на це не багато потрібно було.

Ще меньше було вжито иншими закордонцями енерґії для доставки амуниції. Деякі наші дипльомати переняли були тоді на себе функцію комерчеських посередників. Я пригадую, з яким нетерпінням чекали в Камянці виконання срочних замовлень, зроблених Поршові: були дані йому гроші досить великі. Але ні одно з замовлень виконано не було до останнього моменту, хоч виконати їх було досить не трудно.

Що мав робити галицький уряд, коли фронт фактично був голий? Що мав робити уряд директорії, коли насуваючіся на Камянець банди озвірілого добровольчеського офіцерства грозили вирізати недобитків української інтелігенції? Сидячи в віденській кавярні, дуже легко кидати обвинувачення і Уряду Директорії і Уряду Галичини в „зраді“: але фактично її ні там, ні там не було. Були кроки одчаю, за котрі відповідати мусимо ми — закордонна українська інтеліґенція, що не зуміла в свій час згромадитись, зібратись до купи і утворити той міжпартійний орґан для консолідації нашої закордонної роботи, про який мріяв і Петлюра, і ин. члени уряду. І не тільки мріяли, а навіть давали відповідні директіви своїм посланцям

Я не виправдую галицького уряду: той, хто привів на Україну 100.000 армію найкращих синів народу і не вжив, чи з особистого благородства, чи з політичного такту, всіх заходів до забезпечення цього цвіту нації від загибелі, є дійсно великий злочинець і зрадник свого народу. Це тим більше, що в особах окремих представників галицького уряду ми мали людей з великим досвідом, европейські освічених. Тоді як паддніпрянською справою

*) Його запрошено було орґанізувати на Україні боротьбу з епідеміями. Я порадив йому не згоджуватись доти, поки уряд не асігнує 10,000.000 марок на закупку медікаментів.

**) Як алькальоїди на пр.

керували фактично раз уже доказавші свою нездатність до державного будування Вс. Голубовічі, М. Ковалевські, Любінські і Ко. Я не виправдую і наших членів директорії. Вони зробили багато помилок: бо деякі з них, як на пр. Макаренко мають добрий практичний розум. І могли оцінити і шкодливу роботу закордонців, і ще більш шкодливу місцевих робітників і вчасно її припинити. Але при тім каторжнім напруженні інтелектуальних сил і просто нервів, яке доводилось робить їм, при злочиннім недбальстві закордонних втікачів, полов на гріхів їх проститься їм історією. Але я кажу, що ті, хто так легковажно судить їх і обливає помиями і за угоду з Поляками, і за угоду з Денікіном, а їх найбільше як раз серед закордонної інтеліґенції, особливо неомосквофільського радянського напрямку, мусять не забувати, що і їх тут вина є; та ще й чимала. Ще одна увага. І в пресі, і в громадянстві ініціаторами росколу між Наддніцрянцями і Наддністрянцями рахують Петрушевича і його присних. Моє враження таке, що в цьому повинні як раз ті безвідповідальні маленькі кавярняні політики, по непорозумінню соціялістичної марки, котрих так багато є серед Галичан і було тоді як раз в Камянці. Вони перші підіймали травлю проти галицького уряду і підюджували на це і Наддніпрянців. Цих добродіїв і тепер ще лихо розуму не навчило. Цілком свідомо руйнують вони спробу орґанізації єдиного українського фронту, що зміг би іскупити старі наші гріхи і помилки. З цею дезорґанізуючою мілкотою ми мусимо боротись всіми силами.

Павло Чижевський.

Війна, большевізм і майбутня сітуація.

II.

Війна зробила величезні переміни в соціяльно-економічних відносинах між ріжними верствами всесвітнього майже громадянства.

До війни всі економічно-господарські відносини відбувалися між людьми в межах і на підставах прінціпів капіталістичного ладу, що панував серед усіх народів і держав земної кулі.

Злий чи добрий, справедливий чи несправедливий, лагідний чи жорстокий, але-ж це був певний лад, який забезпечував людям задовольнення їх головніших потреб: їжа, одяг, помешкання, рух, культурні потреби. Війна внесла в цей лад таке розстройство, так його розшарпала, що він перестав добре виконувати — чи на довго чи на коротко, чи на завше чи тимчасово — вищезазначене своє завдання.

Прінціпи капіталістичного ладу останніх передвоєнних часів відомі: вільна конкуренція в торговлі й промисловости; панування в обох цих галузях всесвітнього капіталу; корективи, зроблені в тому пануванню і в вільній конкуренції державним та громадянським господарством у найважніщих галузях промисловости коопеpативним господарством, робітничими професійними орґанізаціями.

Засоби, якими користувався капіталсітічний лад, щоб виконати свій обовязок — задовольняти головні людські потреби, складалися переважно з двох частин: з великих запасів ріжних річей і краму, потрібних людности, й з капіталу в грошах метальових, паперових і ріжних коштових паперах (акції, облігації, заставні листи й инші.

Усі оті чинники капіталістичного ладу були або зруйновані, або дуже понівечині. Конкуренція перестала добре функціонувати, бо майже половина всесвітньої промисловости поставлена була в такі умовини, що не могла приймати участи в конкуренції; крім того воюючі держави наложили свою тяжку руку на вільний крамообмін. Величезні запаси ріжного краму, що давали змогу поволі, не хапаючись, роспреділювати їх між людністю, були знищені. Це знищення провадилось з двох кінців: з одного боку, — ті сто міліонів людности, що безпосередно воювали, або працювали на війну, споживали на своє життя запаси краму; з другого-ж боку, — споживаючи, вони не працювали на поновлення запасів. Можна рахувати, що людність на протязі чотирьох років війни згубила коло сто двадцяти міліардів робочих днів. Ці згублені дні можна було би прирівняти, при умовинах довоєнного часу, принаймні до пятисот міліардів франків!

Можна собі уявити, як це вплинуло на всесвітне народне господарство.

Перша впала під цим страшним ударом колишня російська імперія, одна з найменш цівілізованих країн серед воюючих держав. Перша й головна причина російської революції — загальна недостача краму для життя людей Дарма, що у селян малося в де-якій кількости запасів їжі, а у городян та робітників — запасів одягу й иншого краму; але-ж треба було ті запаси роспреділити, щоб якось задовольнити найголовніші потреби тих та инших. Одначе, повне розстройство транспорту, недостача краму, потрібного для транспорту (угілля, ріжних апаратів, нафти і т. д.), недотепність уряду — зробили неможливим раціональне роспреділення того краму, що ще зоставався. Через те по великих містах не хватало їжі (вигуками „хліба! хліба!“ почалася в Петербурзі революція), а по селах не хватало чобіт, одягу, струментів і иншого.

Західно-европейські країни хоч і поборювали лихо, завдяки високій цівілізації й орґанізаторському хисту, та й їм було дуже скрутно.

Становище скрізь було тяжке. Та зоставались ще й запаси, зоставалися техничні засоби для фабрикації запасів, а головне, — зоставалися сотні міліонів робітників, придатних до праці, з цілою армією інженерів і ріжних спеціялистів на чолі. І при запомозі енергічної праці те світове робоче військо не забарилося би відбудувати зруйновані війною господарства ріжних народів. От же війна, крім зазначених вище шкод, зробила ще одну надзвичайну шкоду, яка майже унеможливила спокійну, планомірну працю робочого люду.

Людність згубила на протязі війни на 500 міліардів краму, та крім того, одна частина людности, переважно працюючої, опинилися в неоплатних боргах другій, далеко меншій, переважно буржуазній, частині людности. Обраховують, шо кількість загального боргу всіх воюючих держав перевишає тисячу пятьсот міліардів франків!, не рахуючи тих боргів, що були перед війною. Такий страшенний борг, величінь якого тяжко собі й уявити, склався завдяки цілком природньому процесу серед капіталістичного ладу в умовинах всесвітної війни. Оті великі запаси краму, які малися перед війною, належали в де-якій мірі державам (це-б то самим народам), але-ж більша частина тих запасів належала буржуазії. І коли воюючим державам став потрібен отой увесь крам і коли конкуренція не мала вже сили реґулювати ціну, власник краму, буржуазія, піднесла його ціну втроє, вчетверо й більш. А позаяк державам нічим було платити за той крам, та ще й по такій високій ціні, держави позичали гроші у тієї-ж буржуазії, — позичали знову таки при умовинах, надзвичайно тяжких, коли не було часу й змоги вибірати бородавця й торгуватися з ним.

Таким способом склалося безпросвітне становище: міліони робочих мас повинні без кінця-краю працювати не тільки на те, щоб полагодити безпосередні шкоди війни, а головним чином на те, щоб виплатити якийсь проблематичний борг буржуазії, яка позичила, власне кажучи, карбованця, а вимогає повернути десять!

Візьмемо наприклад Францію.

В початку минулого 1919. року французький економіст Шарль Вале видав книжечку з жахливим (як йому здавалося тоді) назвиськом: Бюджет у двадцять міліардів! — як його полагодить?

Та й було чого жахатися, бо в останній рік перед війною, саме на 1914. рік французький бюджет виносив тільки 5·4 міліарда, Одначе автор определив так бюджет, гадаючи, що нація й справді його полагодить, хоч і з напруженням всіх своїх виплатних сил. Отже коли французьке міністерство фінансів зложило справжній бюджет на 1920. рік, користуючись фактичними даними, так виявилось, що сума необхідних видатків піднеслася до сорока семи міліардів! Правда, бюжетова комісія парляменту сподівається скоротити його на сім міліардів, але-ж заздалегідь можна сказати, що скорочення зосталося-б тільки на папері й 1921 рік приніс би нове надзвичайне побільшення бюджету. Коли-ж викинути з того бюджету суми, які являються власне або касовими оборотами, або тимчасовими й на покриття яких маються спеціальні джерела, відбудовання, на приклад, знівичених війною місцевостей, — по видаткам; прибуток од продажі военного майна та німецька виплата — по прибуткам), так виявиться, що на долю французького виплатчика налогів зостанеться ще більш двадцяти міліардів, з яких половина призначається на виплати процентів по боргам.

Німеччина, всі країни колишньої австрійської імперії, Польща, Румунія, й усі инші воюючі держави (крім Анґлії) знаходяться в такому-ж самому, або ще в далеко гіршому становищу. Становище Англії далеко краще через те, що вона взагалі богатча, та й через те, що вона на протязі війни дуже підвищила прибутковий податок.

Завдяки такому становищу фінансовому серед всесвітнього працюючого люду виникає почасти інстінктовне, почасти свідоме бажання визволитися шляхом революційним від буржуазного ярма. Таку псіхольоґію більшости людности використувують крайні соціялістичні большевицького напрямку партії, щоб одразу повалити капіталістичний лад, і одночасно й лад державний, „бо — це сучасна держава являється головним знаряддям експльоатації людности“, кажуть ці партії.

Алеж одночасно працюють инші сили, инші псіхольоґічні настрої, инші фактори у протилежному напрямку.

Життя одночасно з прінціпами тогож самого капіталістичного ладу, так добре пристосованого до експльоатації меншою частиною людности більшої, вносять свої корективи.

До чого власне стремлять большевики? Звичайно, до збанкротування державности й до негайного заведення соціялістично-комуністичного ладу.

Отже, те саме збанкротування держав, яке визволює людність від незносимого буржуазного ярма, поволі провадиться проти бажання буржуазії і без співробітництва соціялістів-большевиків, а може навіть наперекір тому співробітництву!

Та й справді. Засоби, головніщі в сучасний мент, якими буржуазія користується для цілей експльоатації — гроші й ріжні взагалі паперові вартости — ці, власне, анонімні обовязки тих людей, що їх не мають, отдавати свою працю тим, що їх мають: більш у буржуазії грошей, більш вона має й сили поневолювати людей. Ця сила зросла на протязі війни в ні з чим незрівнянній пропорції. Одначе, зростаючи зовні, вона стала слабнути з середини, гроші й паперові вартости почали втрачувати свою вартість. Ця зміна вартости грошей спричинилася до великих економічно-соціяльних перемін, які можна прирівняти до державного збанкротування. Щоб краще зясувати цю думку, наведу кількох конкретних прикладів.

Велике число людности поміж найдрібнійшою буржуазією, яка була у неоплатних боргах у великої буржуазії, дуже легко позбулася цих боргів, бо поменшення вартости грошей дало їй змогу заплатити кількома копійками за карбованець.

Продає на Україні, в початку революції, великий богатій свої будинки, продає в данному випадку кооперативу, й майже всі гроші зоставляє під закладну з обовязком повернути ті гроші через два роки. Гроші свої він одержав, як було умовлено, але-ж замість кількох сот тисяч золотом, йому не припало й кількох десятків тисяч, завдяки відповідному зменшенню вартости грошей.

Такі випадки траплялися часто, хоч і переважно в межах буржуазної верстви громадянства. Не можно тогож сказати про так звані гіпотечні борги. Земельні банки, на приклад, були в дійсности власниками третьої чи четвертої частини землі на Україні (та і в інших державах — хоч, скажемо, й в Австро-Угорщині). Власниками тих банків, як і власниками банківських заставних листів, була переважно велика буржуазія; винні були банкам і власникам заставних листів почасти великі землевласники, а в далеко більшій мірі — селянство. Тепер більша частина тих боргів виплачена копійками за карбованці.

Такого чи подібного рода збанкротування держав і часткове увільнення людности від буржуазного ярма провадиться несвідомо, стіхійно, під впливом непереможних обставин. Але-ж є вже деякі вказівки, що буржуазія свідомо йде до такого збанкротування, звичайно одягаючи його в лагідні форми. Виникають скрізь проєкти так званих конверсій воєнних боргів, при чому зменшуються відсотки по боргам без відповідного збільшення строку виплати. Потім скрізь в великій мірі обкладається буржуазний капітал, а найбільш той, що придбаний був за часи війни. Так, коли ми звернемося до прикладу тієї-ж Франції, так побачимо, що майже половина (коло 5 міліардів) відсотків по боргам покривається виключно буржуазним капіталом.

Таким чином, більшість европейських держав роблять великі потуги, щоб за кошт буржуазії полагодити тяжке економічне становище, утворене війною.

Крім того є вказівки, що й робітники західньої й середньої Европи схиляються до думки, шо загальний добробут людности примушує їх зректися тимчасово і в де-якій мірі від клясової боротьби. Ці вказівки йдуть до нас і з Франції й з Анґлії й з Германії. В цій останній провадяться тепер умовини уряду з робітниками про побільшення годин праці в найважнійших галузях промисливости.

Усе оте дає нам можливість думати, що страшне необсяжне лихо, сподіяне війною, буде полагоджене в европі не шляхом міжклясової боротьби, не шляхом революційним, не повним збанкротуванням капіталістичного ладу й диктатурою пролетаріату, а спільною працею всіх верств громадянства на користь економічного відродження всіх країн.

Можливості згоди на деякий час европейських буржуазних верств з робітничими верствами й загалній перевазі принціпу широко демократичного над принціпом буржуазним або робітничим сприяє ще оден фактор надзвичайно великої ваги — спроба російських большевиків, спроба у ґрандіозному масштабі завести в колишній Росії революційним шляхом — комуністичний лад.

Остап Грицай.

Про султана та про його жінку.

(З циклю: „Казки про людину“.)

Мраморам та кипарисам Честної святині Тадж-Магаль в Аґра присвячено.

Арчімандра, молода жінка індійського султана Рамзареса, лежала в тяжкій недузі.

А царював Рамзарес в краї Маґада на полудень від святого Ґанґесу, а на схід від Шони, і був він одним з потомків великого царя Каляшока, за якого краї Барата й Кошаля стали підлягати маґадській владі, а столицю держави перенесено було з Раджаґріґи в місто Паліботра.

І могутня та славна була тоді ця індійська країна, а її столиця Паліботра займала простір пяти миль довкруги, і мала пятьсот сімдесять веж та шістьдесять чотирі брами, і була найгордішим містом соборних Індій, з яким не могли мірятися ні Кашмір, ні Дельгі, ні навіть святий Бенарес.

Але душа Рамзареса була безрадісна і повна тяжкого смутку, мов понурі простори пустинного Тараю, і він не тішився ні пишнотою свойого престольного міста, ні могутністю держави своїх великих батьків, а тільки думав самотний та безсонний скорбні думи про дрімаючу на шовках і оксамитах, серед золота і срібла Арчімандру. А любив він її так дуже, що вона була у нього одною дружиною, хоч право Ману дозволяло йому мати їх більше.

Та день і ніч мусів почувати Рамзарес і бачити, що його Арчімандра не могла одужати.

Три рази вже складали найдостойніші цілим народом вшановані зза своєї святости, брамани краю іменем Рамзареса за її виздоровлення найкращі та найбогатіші жертви у найвеличавіших святинях Індій. Давали жертви в святині Джайна і святині Фірна на благословенних верхівях гори Абу. Давали їх в непалевій святині пятиголового Лінґаму у Пачпатінат, та в золотій святині Амрічар. Ходили і в храми божественного города Сідамбарама, та в мошеї і паґоди острова Сірамґам.

Але їх жертви не знайшли мабуть ласки перед лицем богів:

Життя Арчімандри вгасало.

Похмурий володар підземного царства Йама та жорстока богиня Магадеві були невблагані. Арчімандра ставала що раз більше сонна та щораз немічнійша. Шептали про те між собою ассирійські й халдейські знавці, вдивляючись в зорі: бо давно вже вони прибули на зазив та наказ Рамзереса, щоб про волю й замисли відвічного неба йому сповіщати. І почували та бачили невмолимо грядучий кінець Арчімандри усі лікарі, котрих з ріжних країв закликав Рамзарес, щоб вони ратували дороге йому, жадними скарбами, жадними роскошами цього світа незаміниме життя Арчімандри. Найзнатніші,

наймудріші лікарі Греції і Египту, Юдеї та Арабії. Всі вони почували та бачили з таємним острахом одно:

— Смерть.

— Грізніше, ніж знаки відвічного неба, — говорив одної ночі арабський мудрець Ель-Агар мовчки вартуючим з ним близь покою недужої мистцям лікарської штуки з Греції та Египту, Юдеї та Ассирії, — сповішають про близький конець цеї жінки — її очі. Ви помітили, ви бачили вже ці жорстокі гієроґліфи смерти на її очах? Знайте — очі цеї жінки чудово прозорі своїм блеском, мов синя ясність Ґолькондських діямантів. Як що чотирнадцять свіч над золотистим її ложем погасне, то ця, несмертельними богами наче один одинокий раз сотворена ясність її очей ще й скрізь сумерк сяє мабуть тихо і глибоко, мов місячна ніч. Але, гляньте, — немилосерна заздра Магадеві та володіючий вічною темрявою Йама вже готують чорну заслону, під якою швидко світ очей Арчімандри погасне. Бо після того, як минуло перших сім днів та сім ночей, коли я приїхав, помітив я в кутках її зіниць дві тонкі тонесенькі ледви помітні чорні риски. І того-ж таки дня її смертельно недуже серце стало ще більше немічне, ніж було. А як знову минуло сім днів і ночей — чорні риски ледви помітним рухом посунулися вперед, побільшаючися рівно в двоє мимо наших найкращих ліків, а серце Арчімандри було хоре, як ще мабуть ніколи. Вірьте — кажу вам — це не случай, не привид, ні химерна гра блисків в її очах. Це злошасні своєю невмолимістю знаки тої богині Дурґи, до якої Індійці моляться, коли їм приходиться розлучатися з цим світом. О, вони страшні своєю жорстокістю ті знаки. Бо як що вони проти наших ліків, порад та закляттів постійно повторятимуться, як досі, то нам буде легко визначити день і хвилю, коли очі Арчімандри стануть цілком чорні. І той день — о достойні други і мудрці, буде присуженим злими богами днем смерти Арчімандри.

І ось цей день, вичислений заздалегідь до години й хвилини мудрим Ель-Агаром, надходив справді чим раз ближче.

Він наближався чим раз певніще немов на перекір усім турботам найславніших лікарів того часу, заходам халдейських вішунів та египтійських мудреців і жреців. І надходив він глузуючи неначе з чудотворних, з найбільш чародійного зілля Сходу зготовлюваних напитків та ліків, несчисленних келихів соми та амріти, яких і не доторкалися чудові, ще недавно як пурпурні троянди Едена червоніючі уста Арчімандри. А Рамзарес не помічав ні чорніючих тіней в кутках очей Арчімандри, ні щораз важкіших ударів її серця. І як тільки він сідав на її ложе, вкрите тирійським пурпуром, то біла як сніг Арчімандра все ще негайно й радісно прокидалася з півсну. Клонила голову на його груди і обіймала його. І обгортав він тоді свою голову й шию і плечі її довгим і теплим, мов текуче золото, волоссям, і вони потопали у поцілунках і обіймах, шепотах і ласках милування, незбагненних, мов душа, і безконечних, мов вічність. І ніяк Рамзарес не міг помітити ні таємно-грізних тіней в її діямантним сяйвом принадних очах, ні почути щораз важчих останніх ударів її серця, бо Арчімандра все

ще перша питала про спокій його серця й душі. Вона знала здавна про всі його державні думи і про всі його володарські труди та журбу. Знала, що й коли він кождого дня робитиме, чи буде виходити з палацу, знала всіх його дорадників і прислужників, сім міністрів Ради Браманів і дванадцять старців Ради Старих — і вміла йому сказати, хто між ними був йому друг, а хто ворог, хто з них був мудрий а хто нерозумний, хто тільки хитрий а хто цілком безпорадний.

Все знала вона, бо все це відгадувало та відчувало колись як день так ніч чуйне її серце.

Але ще й другі тайни і загадки, печалі і глибини маґадського володіння вміло збагнути це дивно кохаюче серце білої як сніг Арчімандри. І тоді, коли вона поруч пишно вбраного Рамзареса показувалася людові Паліботри, їдучи під балдахином з найтоншого павиного піря на могутньому слоні, то вона швидко пізнавала наглибшу душу кождого, хто наближався до них, і своїм поглядом не обдаровувала ні гордовитих браманів ні пишно вбраних кшіятріїв, а солодкими словами молила Рамзареса вислухувати просьб працьовитих Вайшіїв, бідних Судріїв та нужденних Паріїв.

І чи-раз тоді шептала вона до нього:

— Як що помилуєш ласкою твоєю когось із Вайшіїв, то я всміхнуся до тебе усміхом промінним і радісним, як раннє сяйво божественного Мітри. Коли-ж хтось із бідних Судріїв буде вислуханий тобою, я сама припаду в подяку до ніг твоїх і помажу їх найдорожчими пахощами з троянд Дамаску і Персії і буду служити тобі так, як брамани служать могутньому Індрі в алябастрових притворах Єльльори. Але як що ти, Рамзаресе, зволиш зупинити твій володарський погляд на нужденному, брудному тілом та одіжю Парії і станеш повен доброти слухати мольбу і сльози його, — і не переїдеш поуз нього з погордою, а царським словом твоїм звелиш вволити його мольбу, я вберуся у найтонші тканини Кашміру і Пальміри, і приоздоблю себе найчудовішими жемчугами Сокотори, і приберу рамена і руки мої нараменниками і перстенями з золота Майсура та Банґкальору, і буду радувати та голубити тебе усіми пестощами мойого тіла, поки непогасне сто лямпад царського бенкету твойого...

І захоплювалася тоді ніжна душа Рамзареса цими проханнями Арчімандри, наче солодким співом соловейків, колисаючих лазуревими ночами на левадах Ґанґесу мрійливі льотоси й троянди у тихім сні. І все він чинив по бажанню її, а Судрії і Парії благословляли його та його владу.

І тепер плачучі та смутком і горем повиті товпи їх облягали як день так ніч мраморні сходи Рамзаресової палати і ждали тревожно вістей про недугу Арчімандри і молили слуг та сторожу палати сповіщати їм те, що віщували й казали знавці й лікарі, мудреці та жреці. Бо це тільки гордовиті Брамани та Кшіятрії байдужі і хитрі серцем, а чорні та нужденні Судрії та Парії є вдячні у глибинах їхніх душ і боготворять вони добрих провідників та справедливих володарів своїх.

Але кілько разів семеро проміняcтих коней соняшного Мітри розганяли сяєвом нового дня темряву ночі, знавці і лікарі, мудреці та жреці віщували тілько одно:

— Смерть.

Два рази вже ясний місяць посріблював верхи та шпилі пятьсот сімидесяти веж гордої Паліботри з того часу, як Арчімандра в останнє приймала в султановім палаці запрошених нею бідних і нужденних, нещасних і бездольних, подаючи їм та їх дітям із теплим словом ласки і любови при святошних столах та на гарнім посуді банани і смовкви, фініки і ананаси, міндаль та оранжі, кокосові оріхи та всі ласощі із царських припасів. Два рази вже сходив і мінився місяць з того часу, але недуга Арчімандри не втихала. Вона змагалася від днини до днини, від ночі до ночі, а коли одного вечора Єль-Агар вийшов з покою, де вона лежала, він сказав тихо та сумно до своїх друзів:

— Ще лишень чотирі рази вона бачитиме схід сонця.

І тоді вже й Рамзарес відчув страшну темінь, яка горесним серпанком вкривала очі Арчімандри. І прескорбна стала душа його. І хоч з першим промінням ранку тихесенькі звуки найніжнішої музики бреніли близь ложа Арчімандри, бо шість сирійських хлопят грало їй на срібних цимбалах, а шість єрусалимських невільниць будило їх на солодкозвучних арфах, — та Арчімандра вже не прокидалась від важкого сну, який наче не мав краю. Не будилася вона вже як раніш, не вкривала хвилями свойого пишного волосся Рамзареса, не росказувала йому вже про свої сни та мрії, про свої заміри та бажання, ні про те, що вона знала про небо й землю, про зорі і море, про Ґанґес та про джунґлі, про гори та ліси, про дерева та звірята. Бо все те було їй знане і близьке наче їй рідне, і всьому тому була вона наче любляча сестра. І ніколи вона не тішилася, як Рамзарес вертав з ловів, обвантажений добичею, нехайби це був й убитий лев або тигр, леопард або шакаль, пантера або вепр, буйвол або носоріг, а навіть грізний крокодил, або люта кобра, або злющий змій.

Арчімандра так само жаліла убитих хижаків, як шкода їй було убитої серни або антільопи, газелі або оленя. І чудні-нечувані казки вміла вона росповідати колись Рамзаресові під його пестощі про найглибші тайни джунглів та про тайни душ всіх звірів.

А тепер Арчімандра замовкла.

Її чудно ніжному серцю наче не стало вже сили далі любити та думою вгортати, милосердитися та милувати і пригортати до груди усяке самотнє сотворіння, хоч врода її молодого тіла стала щойно тепер розцвітати, як соромлива краса японських лілей розцвітає під поцілунками сонця.

Арчімандра вмирала.

Ще лишень тільки один-одинокий раз вона наче повна нових сил, весела душею пробудилася і піднеслася на ложу свойому і всміхнулася до Рамзареса як і раніш. І коли він, скрізь трівожну радість спитав, чим міг-би врадувати душу її, сказала:

— Звели слугам твоїм, щоб закликали до твойого палацу малих дітей з усеї Паліботри. І нехай скажуть слуги твої родичам, щоб вони прибрали діточок в святочні білі шати, як личить на гостину в твойому палацу, і нехай ці діти прийдуть всі у твої сади, де я-б могла їх бачити з порфирових ступнів тераси мойого покою. І звели, щоб ці білоубрані діти взялися за ручки і тихо співаючи ходили в три круги: А перший їх круг най легенько несеться довкола білих як сніг орхідей, а другий коло пурпурно-золотих бегоній, а третій коло пишних рододендронів, яких краса ощасливлювала душу мені . . .

І сталося по бажанню Арчімандри.

Три великі-великі круги святочно прибраних діточок забіліли внедовзі близ самотно мріючих пишних квітів і ходилі там тихо і любо співаючи, а Арчімандра, убрана в кирею блакитну мов сафіри Цейльону та в золоті сандалії, радувала очі свої видом їх, і ще раз втішалася душа її радістю. А коли Рамзарес, вдивляючися мовчки в захмарені очі Арчімандри, торкнувся поцілунком блідого мов пелюстки білої троянди чола її, вона спитала:

— Ясний день і білі орхідеї і біло зодягнених дітей бажала я, бачити багато, але чому весь сад, і всі квітки, і всі діти повні червоного світла? Раннє-ж це сяйво, чи вечірня озара, Рамзаресе?

А він, повен горесної трівоги, відказав:

— Ні це білий день, Арчімандро . . . .

І тої-ж ночі Арчімандра зітхнула в останнє.

І поки золоте сяйво Мітрового воза звістило день і розбудило зі сну всяке життя, вість про смерть Арчімандри поплила чорним вірлом ген над усіми землями і краями могутнього індійського царства. Поплила вона усіми краями Маґади і Барати, Кошалю і Анґі, Фріджії і Мітілі, понад пяти ріками Панчанади і цілим Гіндостаном, величніми просторами Дек-гана та побережами і островами моря. Бо кожду сторону рідної землї знав та любив її дух, і кожда з тих країн була Арчімандрі наче вітчизною. І повисла вість про її смерть мов чорним важко сумуючим орлом над найвищими горами Індій, над вічними Гімалаями та їх гордими верхами, над Ґаврізанкарем та Канчінджунґою, Даваляґірі та Мілюмом, над святими горами Араваллі та над просторами вартуючих фіндгійських верховіттів. І понад всі ріки та левади Індій неслася ця вість про смерть Арчімандри, а орли передавали її птахам, а птахи усім звірям в джунґлях і лісах, печерах і долинах, бо вона усьому створінню була любляча сестра.

Але найбільш тужили і плакали за нею Судрії і Парії, та пригоублені Арчімандрою діти їх. І ридали вони і роспачами, і скарґами та жалями своїми наповняли всі покої та закутки султанового палацу, і був плач та жалібний крик в цілій Паліботрі, як ще ніколи, за жодного султана Маґади, — але Рамзарес не чув ні їх крику, ні плачу, ні розпачу, ні ридання, тільки почував день і ніч одно: страшну мертву тишу.

Все довкруги стало для нього після її смерти одною безкраю мертвою тишою.

Дарма, що на мраморних ступнях палацу товпи жінок сумно голосили та вихвалювали і прославляли ласкаве серце Арчімандри. Рамзарес бачив їх і наближався до них і давав їм милостиню, — але він їх слів наче не чув. Довкруги нього була мертва тиша. І дарма, що иноді він їхав вулицями Паліботри, між товпою гамірливого та голосного народу, — до нього ніби не доходив жаден голос, жаден крик, жадна метушня. І як Арчімандру прибрано на смерть і як її в останнє оплакувано, і тоді, коли її видвигнено на костирі і тіло її спалено, і тоді Рамзарес бачив лишень, як люде рухалися коло її тіла і заходилися його наряджувати, як ці люде рухали устами, руками і ногами і чинили те, що їм приказано, але їх голосів і гомону не чув.

Довкола нього була мертвецька незбагнена тиша. І була ця тиша у всьому, що колись окружало Арчімандру або належало до неї. Була ця глуха, бездонна як ніч гімаляйських лісів тиша у кождому покоєві, де колись ходила та жила Арчімандра, була вона в садах над її все ще цвітучими орхідеями, беґоніями та її укоханими рододендронами, висіла вона німо мовчазною птахою над її золотистим ложем і шовковими подушками, мертвіла вона в чотирнадцяти свічниках над ним, — і була ця мертвецька, незбагнена тиша і в розстеленому скрізь колишньому одінню Арчімандри. В її киреях і ослонах, в її серпанках і нагортках, в її тканинах і шовках і оксамитах, в її діядемах і нараменниках, жемчугах і перстенях, в її пахощах і амфорах.

Але найбільше тої таємної чудно мовчазної тиші було у тій блакитній як Цейльонові сафіри киреї, що її Арчімандра того дня перед своїм прощанням мала на собі, і в цих її в золотих сандаліях, і таємно неслася ця дивна тиша по над садами султанового палацу і над білими орхідеями, над червоно-золотими беґоніями та рододендронами.

Чудно мовчазна, незбагнена своїми глибинами тиша.

І хоч-би оркани Монзуна були віяли та шаліли довкола, хоч-би гук водопадів Чінаб або Капіла-Дара був невпинно роздавався близ Рамзаресового палацу, — то Рамзарес ніщо инше не почував тільки цю одну безконечну тишу довкруги себе. Він наче не розбирав та не розумів, що до нього говорили його міністри та брамани, що йому говорили посли чужих земель і країв, що сповіщали йому його начальники і сотники, — а лишень заслуханий та потоплений в зачаровані тишою простори круг себе — вдивлявсь зором своєї душі в те найглибше, що тепер було на її дні:

У зчорнілі як вуголь очі мертвої Арчімандри.

І лишень на самоті, під пальмами та акаціями, кипарисами та величніми папоротями своїх садів, здавалося иноді глибоко вдуманому Рамзаресові, що у цій безкрайній тиші, яку ще мабуть не почував ніхто з смертельних людей, ставали нестися і плисти якісь тихі-тихесенькі звуки, такі притишені та приглушені, мов добувалися вони з найглибших глибин моря, або плили з найдальших кінців неба, або

линули кудись з якихсь недосяжних для смертної людині таємних засвітів. І чуйною ставала тоді душа Рамзаресова, мов листок льотосу, слухаючий шепоту місячного проміння. І от він иноді з цих тихотаємних, неземських, тишою засвітів овіяних звуків і шепотів своєї самоти вичував ще раз відгомін давніх, колись Арчімандрою до нього промовлених слів.

Тихо-таємно, неземно ніжно овівали вони ще раз його найглибшу душу, а з ними наче мріли ще раз і лагідним сяєвом сяяли десь наче дуже близько і наче дуже, дуже далеко ці прогомонілі, давні, щасливі мов рожева мрія дні, коли сніжно біла Арчімандра будилася рано під його милуванням, і кутала його своїма обіймами і цілувала його теплими устами, і говорила до нього солодкою живою мовою.

І чув иноді Рамзарес, як з бездонних глибин його самоти плили до нього ті слова, які вона сказала тоді, коли вони перший раз разом в теплу пору на провесні їхали пишно уквітчаними долинами Кашміру:

— Чудово сяють ці благословенні леґади, Рамзаресе, але вірь мені, що темним царством Дурґи сталиб вони мені зараз, колиб я не почувала, що ти любиш мене, пане мій . . . .

І тоді, коли нерозсудний Пантра насильною ворохобнею хотів підбурхувати народ Маґади проти справедливої влади його:

— Не трівожся, Рамзаресе, молю тебе. Ось навіть, колиб цілі Індії ішли проти тебе, я стану біля тебе і заслоню тебе, і цілі Індії не одоліють любови моєї...

І тоді, коли ій як володарці прийшлося вперве разом з Рамзаресом складати в Еллорі велику жертву богам:

— Досіль я покланялася богам і божествам, і скорялася я Індрі і Мітрі, Варуні і Равані, Аґні та Камі, — а тепер я знаю тільки тебе, Рамзаресе, і жаль мені иноді, що світа цілого не можу принести в жертву тобі...

І кілько разів чарівно воскресаючі відгомони цих давно вже прогомонілих слів любови, слів сніжнобілої Арчімандри надземським шепотом овівали душу безкраю самотного Рамзареса, то він потопав в тишині самоти своєї неворушно і довго, і забував він тоді про Маґаду і престол, про свою владу та про народ, і не бажав він ні їжи ні напитків, і тільки замикався у покоях своїх, і не велів нікому приходити перед лице своє.

І от внедовзі сказав до нього Амбрам, перший дорадник його:

— Дозволь, пане, сказати мені слово про те, що діється в державі твоїй з того часу, як тяжка жалоба огорнула царську душу твою... Довго вже народ бажає глянути на лице твоє, і бажає нових діл царської влади твоєї, і хоче знати, що є під достойним проводом твоїм. — Ти, одначе, Рамзаресе, вже рік не явив лиця твойого людові, ні не вславив знову імени свойого новими ділами мудрости і справерливости, — і наче не дбаєш про те, хто кермує державою преславних предків твоїх. І немає в тебе наслідника, володарю... Так

чи не добре булоб, щоб ти царським поглядом своїм обдарував іншу жінку, яка-б стала тобі дружиною, і став правити нами знов мудро і справедливо як перше?

А Рамзарес відказав:

— Ти добре говориш, Амбраме. Я сповню волю народа, але скажи йому, що я ще один рік хочу жити самотою і почитати і голубити тіни мертвої Арчімандри. — А за цей час лишаю тобі і вибраним тобою владу, — а коли цей рік мине, прийди. прошу, перед лице моє.

І сталося, як бажав Рамзарес.

І от наче одна-одинока хвиля у безконечному морю Нірвани минув цей рік, що протягом його Рамзарес бажав ще голубити тіни Арчімандри, а коли прийшов день і настала година, що звіщала новий рік, Амбрам явився перед лицем Рамзареса.

І сказав:

— Дозволь, пане достойний, почути мені слово про волю твою, щоб сповістив я його народові твойому.

І відповів Рамзарес:

— Звісти, мій дорогий друже, народові, що я дякую йому за вірність, послух його до мене, і ти прийми від мене царську вдяку мою за велику прислугу, яку чиниш державі батьків моїх... І скажи людові і дізнайся сам, що я протягом цього дарованого мені вами року бажав чинити так, як це радила мені мудрість твоя, — та дивною і незбагненою є наша душа, — душа смертельних людей, Амбраме...

— Я хотів забути про Арчімандру, і забути милування і слова її, і красу і розум її, і щастє моє з нею, — і хотів я вибрати собі нову дружину із жінок, які так, як колись вона, служили мені... І виступали найкращі і найгарніші, найдостойніші і найбільш принадні перед лице моє, — і голубили мене вони поглядом і словами своїми, і приманювали око моє принадами своїми, та бач... о вірь мені, Амбраме!... І найкраща і найзнадливіша з них не була гідна найдрібнішої тіни із тіней Арчімандри... Я велів їм шептати імя моє — і бач, жаль мені стало, як ще ніколи любовного шепоту Арчімандриних уст... Я велів цим красуням дивитись на мене найніжнішим поглядом їх душ — і жаль мені стало, як ще ніколи, зору Арчімандриних очей... А згодом, Амбраме, ця невміруча душа її вітала у ранній зорі і промінню дня, у тихих сумерках вечора і в мовчанню ночі, у сяєвах весни і скрізь у природі... І божественна своїм незбагненим для мене життям являлася вона зорові душі моєї десь наче на недосяжнім золотім престолі, всевгортаюча і вселюбляча, і здається мені, друже, що не коло престола могутнього Індри, а лишень коло її престола десь там в царстві Тіней є весь світ Індій: їх гори і ліси, долини і ріки, дерева, цвіти і звірі... І голубить там її ласкава рука оленя і ґазелі, серни і антильопи, а вони служать і скоряються їй, і найдужчі зі звірів лежать всмирені і спокійні коло її престола — несмертельним богам у заздрість, Амбраме...

І тут Рамзарес умовк.

А тоді Амбрам, задумавшись глибоко, спитав повен таємної журби:

— Якаж тепер воля твоя, володарю?

А Рамзарес відказав:

— Скажи, молю тебе, народові, що я ще один рік хочу голубити тіни її, а коли цей рік мине, прийди, прошу, перед лице моє...

І сталося так, як бажав Рамзарес.

І от наче одна-одинока хвиля у безконечному морі Нірвани минув і цей третій рік, що протягом його Рамзарес бажав ще го убити тіни Арчімандри, а коли настав той день і година, знову Амбрам явився перед лице Рамзареса, щоби почути волю його.

І повна неспокою та непевности була тоді душа вірного Амбрама, і він поглядом томливого дожидання вдивився в лице Рамзареса, ждучи слова його.

Та Рамзарес повелів, щоб прийшли до нього і всі другі дорадники його.

І вони прийшли.

Та повелів Рамзарес вдруге, щоб з усіми дорадниками зібралися і начальники війська його.

І ті прийшли.

І стали вони всі перед лицем володаря, і повні ожидання в душах своїх ждали слова його.

А тоді Рамзарес піднісся на престольному троні свойому, і поклав руку на серце, і сказав:

— Веліть сурмачам моїм скликати весь люд Пальботри та прикажіть їм оповістити народові останній замисл духа мойого...

І говорив Рамзарес так:

— Мудрост'ю відвічною написано єсть в святих книгах Упанішад, що милою богам є жертва царів за їх люд та державу, і що благословен той край, де володарі вмирають з любови за других... Мені, слуги мої вірні, мені судилося вмерти цею святою смертю люблячого пожертвування. Знайте і вірьте, слуги мої, що не можна мені жити і не можна радуватися моїй душі без Арчімандри, і не одного, не двох років, а цілого людського життя за мало мені, щоб достойно почтити її тіни, — бо дорожча вона мені, ніж народ мій і держава моя... Але, як може добре правити той володарь, для якого тіни мертвої дружини є дорожчі, чим його народ весь? І тому я, ваш володарь, мушу вмерти, бо недостойно, щоб народ ставав жертвою болю володаря...

І сказав Рамзарес:

— І непохитна є в тім воля моя, і непохитна є віра моя, що святою жертвою за народ приймуть боги добровільну смерть мою... Бо радісно я вмираю і хочу вмерти і тужу за смертю мов той безсонний, дожидаючий першого проміння ранку...

Так іди, Амбраме, ти мій найдостойніший насліднику — в святиню і звели жрецям вибрати святий меч, який всмирить сьогодні

тугу серця мойого і звели зготовити великий костир, який прийме внедовзі тіло моє . . .

І вийшов Амбрам, зворушений у душі своїй, із царського покою і велів чинити так, як сказаз Рамзарес, і швидко зібрався весь нарід Паліботри і питав, дивився і не хотів вірити словам Амбрама.

Але коли над вежами і золотими верхами Паліботри з'ясніла рано соняшна кирея божественного Мітри і настав новий день, став Рамзарес, зодітий у ясні весільні шати йти з царським своїм почотом на святу гору, де видвинено великий жертівник і складано великий костир. І погідна як його весільні ясні шати була душа Рамзареса, і всміхалося щасливо та ласкаво око його, неначеб він не на смерть йшов, а як колись женихом у дім батьків Арчімандри, а коли люд плачучи цілував край шат його, він роздаровував їм золото, срібло і жемчуги і говорив:

— Чого ви плачете? — Ні, не плачте, други мої... Бо цеж настав великий день вінчання мойого, і щаслива буде внедозві визволена душа моя... Не каже хиба-ж богоподібний Ґотамо, що тільки тінею марною та вабливим серпанком Майї, є тіло наше і весь цей світ, а не мертельна є лише благословенна країна Вічного Спокою? І кажу вам, други мої, що немає в світі святішого за Любов, і щасливі є ті, кому дано жити для Любови і Любови жертвувати. . . І молю вас, други мої, і вас, царські дорадники, і тебе, народе Паліботри, а з вами молю народи світа цілого:

— Не ведіть війни.

— О, не ведіть війни і не убивайте себе, бо, заправду кажу вам, що не розумно є убивати людські серця, ці жерела Любови Божественної . . . Вірьте мені, що наче одна одинока хвиля у безконечному морю Нірвани минеться вам це життя, і жаль стане вам днів, змарнованих на війну і ненависть, і горе вам буде, що ви не любили і не жертвували вашого останього за Любов . . .

І те кажучи, він радісний і весь в проміннях сходячого сонця ранка виходив на благословенні верхіття святої гори, і ясніло лице Рамзареса і солодкий захват проображував очі його. І бодро і радо наблизився він до вівтара Великої Жертви, і було в ньому у хвилю його смерти геройство преславних батьків його. А коли минула ця велика хвиля, і всі почести віддані були мертвому тілу його і покладено його на величавий костир і віддано непорочним полумінням божого огня, — то горів і палав цей огонь великим, не виданим ще в Паліботрі огненним стовбом, і здіймався він могутніми пурпурними язиками до висот самого неба, і озаряв собою Паліботру і край увесь, і бачили його люде у всіх краях і землях Індій, і падав його відблиск ген на найдальші побережжа і далекі океани, Індіям цілим і Азії всій, світові цілому і людству всьому сповіщаючи про людського серця любов несмертельну.

Осип Назарук.

До суду!

Коментар до одного акту обжалування.

Перший раз довідалася українська суспільність докладніще про долю українських полонених не з офіціяльного звідомлення українського правительства і не з основних звідомлень наших спеціяльних місій для полонених (кілько їх є в ріжних державах, цього ніхто не знає, бо це, здається, належить до „державних таємниць"). Але нарешті та нещасна суспільність, що має полонених в ріжних чужих державах, таки довідалася дещо про страшну долю своїх дітей. А довідалася з опису молодого галицького підхорунжого О. Меркуна,*) якому припадком удалося викрутитись з італійського полону при нагоді виїзду інвалідів. Він написав своє звідомлення ще 21. січня 1920 року (цікаво було-б знати, чи з власної ініціятиви) українській військово-санітарній місії для справ полонених у Відні.

Раджу кождому Українцеві перечитати уважно це письмо. Бо це не звичайне собі „звідомлення", тільки акт обжалування, писаний молоденьким чоловіком, який очивидно не був прокуратором і правдоподібно навіть не знає, що написав акт обжалування. Можна сміло припустити, що за цим актом обжалування появляться й дальші, з яких довідаємося ще докладніще про ріжні місії. Але наразі розберім цей документ.

З нього довідуємося, що між полоненими в Італії були дві групи, з яких одну поділено ще на дві. До першої належали упривілеєні полонені, до другої неупривілеєні. Ця друга, розуміється, обходить нас, бо були в ній окрім Німців, Мадярів і Югославян ще й Українці. Отож навіть Німці й Мадяри, з якими Італія провадила тяжку й ненависну війну, вийшли лучше чим Українці, бо їх ще перед заключенням мирового договору почали відсилати до дому, а Українці досі сидять по концентраційних таборах, животіють в нужді, часто під шатрами, голодують і, трактовані по звірськи палками, вимірають масами від епідемічних хоріб. Дальше довідуємося з цього документу, що з двох українських місій в Римі, які коштували державі грубі гроші, а з яких одна призначена була спеціяльно для справ українських полонених, ні одна не завдала собі труду, щоб розшукати табори полонених, тільки замкнені в таборах полонені відшукали вкінці одну і другу місію. Найцікавіще те, що наша місія для військово полонених не мала поняття навіть про циркулярі, видавані італійською владою для полонених, що виразно підчеркує звідомлення п. Меркуна. Вкінці довідуємося, що в тім таборі, де був п. Меркун, ніхто ніколи не бачив ніякого українського делеґата і що те саме писали також з инших таборів полонених.

Ці закиди незвичайно важкі. Розуміється, ми далекі від того, щоб на основі одної дописі, хочби вона виглядала так щиро, як допись п. Меркуна, заявити прилюдно, що доказ вини переведений. Бо

*) „Воля" 1920 р. Т. I, ч. 8, ст. 368—372.

передовсім належиться слово посудженим о несповнювання обовязків. Вони повинні відповісти на це прилюдно піднесене обжалування. Повинні оповістити, коли їх вислано з України, як довго їхали до Риму, коли там приїхали, та коли і яку працю розпочали, в яких таборах і коли були, або хто їм перешкодив бути там.

Від такої прилюдної відповіді не сміють відмовитися члени місії для військово полонених тим більше, що між публикою ходять сензаційні вістки про деякі місії, про страшні квоти, які кождий член тих місій побирав і досі побирає місячно, нічого не зробивши за це і т. п. Говорять про такі платні, як 10.000, 20.000, 30.000, 60 000 грошевих одиниць закордонної валюти у місяць, що наприклад на австрійські гроші дає дуже значні квоти, на українські прямо застрашаючі, а й на чужі перевищає ґажі міністрів упорядкованих держав! Добрим працьовникам стоїть добре заплатити. *) Одначе коли підносяться закиди, що праці нема, треба справу вияснити. В усіх державах світа правительства оповіщують своїм народам норми, після яких оплачують працю урядовців, а ті урядовці оповіщують звідомлення зі своєї діяльности особенно докладно тоді, коли прилюдно інтерпелюється правительство, чи дану інституцію.

На днях берлінське міністерство фінансів внесло новий законопроєкт в справі платні державним урядовцям. Засади його такі: Висота платні залежатиме від: — 1. степеня й відповідальности урядовця, 2. його освіти й фахової практики, 3. порівнання з доходом, який приносить подібна праця в свобідних званнях, 4. від економічного становища й життєвої стопи загалу населення Дохід урядовця складається з: — а) основної платні, б) з місцевого додатку, який обійматиме додаток ізза дорожнечі й додаток на виховування дітей. Всяких инших додатків, зворотів, видатків і т. п. уникати.

Весь дохід повинен бути такий, щоб урядовець міг удержати семю. Коли одержує державне помешкання, то відчисляється йому з платні. Дорожняні додатки змінюються відповідно до дорожнечі. Додатки на дітей дається до 18. року життя дітей. Дотеперішних 173 ґруп платні (жалування) німецьких урядовців стягається до 13.

Хоч німецьке правительство також соціялістичне і вийшло з партій, та не дає воно важних постів людям без освіти тому, що вони соціялісти, як це діється у нас і т. п.

Ми не маємо функціонуючого парляменту, який міг-би потягнути до відповідальности і правительства й урядовців. Отож остає нам преса. Коли заінтерпельований уряд не відповідає, то публика має право думати, що піднесені прилюдно закиди — правдиві. Тим більше у нас, де часто-густо посади за границею були партійними синекурами й діставалися людям, які за границею не робили нічого, крім скандалів по кабаретах і публичних домах. Не відносимо цього до італійської місії, бо знаємо особисто декого з її членів і якраз длятого сподіваємося вияснення від них — докладного, прилюдного вияснення.

*) Розумієтся не забагато там, де калік нема чим заосмотрити!

Перед суд опінії стають не тільки винні, але й невинно посуджені люде. Останні стають радо, щоб не лишалася на них ніяка пляма в їх дальшім життю й діяльности.

З приводу закиду прилюдно піднесеного проти нашої місії в Італії звертаємося отсим до всіх, що можуть піднести конкретні закиди проти всіх наших місій, щоби сповнили свій обовязок! До членів місій, щоб оповістили звідомлення зі своєї праці! А до наших правительств, щоби як найскорше повідомили суспільність, котрі місії не сповнили свого завдання і тільки даром витратили державні гроші. Ніяка партійність у культурних людей не може закривати розтрати державного гроша!

Учімся шанувати державне майно від чужинців! На наших очах був тут такий випадок:

Дня 25 лютого 1919. скінчився у Відні цікавий дводневний процес, яким засуджено двох австрійських старшин — Штокгамера й Індру, першого на 3 роки тяжкої й загостреної вязниці, другого на 15 місяців тяжкої вязниці й на грошеву кару 40.000 корон, обох крім того на деґрадацію до простих піхотинців й утрату всіх військових відзначень головно за те, що вони 20 до 40 людей держали на стані армії, хоч ті люде не робили служби при баталіоні, лиш були уживані до партійної соціялдемократичної аґітації, чим обманювано державу й спричинено їй грошеві шкоди.

В уснованню засуду підчеркнув президент суду, що вина засуджених полягає не на факті удержування соціялдемократичних аґітаторів на державний кошт, тільки на пофальшуванні списків, чим обманювано державу. Длятого злочини їх представляються не злочинами надужиття влади, тільки звичайними злочинами обману, супроти чого їх оборона, що вони ділали не для власної користи, тільки для добра партії — не має значіння. Не має також значіння факт, що Індра по відкриттю обману свого товариша хотів звернути державі гроші, які одержав від Штокгамера й видав на удержання партійних аґітаторів у військових мундурах. Бо партія й держава це не одно.

Так бороняться культурні люде перед страшним у наслідках помішанням понять партійности й державности. При тім не треба забути, що в Австрії соціялдемократична партія це партія правительственна!

Слід ще зазначити, що й буржуазна преса, як „Neues Wiener Tagblatt“, не закидає засудженим злочинних характерів, але противно — підчеркує, що злочини їх зовсім „поєдинчі“. Індра був навіть дуже робучий офіцер: без нього — зізнавав як свідок командір баталіону Чані — не міг-би як слід вести баталіону. Мимо того на примір орґан соціялдемократичний („Arbeiter-Zeitung“) подав звідомлення з розправи під великою надписсю: „Нечесні солдати“.

А що спільного з честю матимуть ті українські члени місій і инших інституцій, які побирали від української держави — серед смертельних судорогів її важкої боротьби на всіх фронтах — грубі, грубі гроші й не оправдалися перед суспільностю зі своєї ліности, прилюдно їм закиненої?

Може-б українські правительства бодай тепер постягали деякі місії до стану 2 до 3 людей і відобрали від них решту нерозтрачених грошей тай ужили їх на більш хосенні справи?

Атже за все це треба буде колись відповісти перед народом й історією своєї землі!

Д. Дорошенко.

Українська Академія Наук у Київі й її праця в 1919. році.

Серед невимовно тяжких обставин, серед незгод горожанської війни, голоду, ростічи культурних сил Українська Академія Наук у Київі, заснована при кінці 1918. року, вела свою працю на протязі 1919. року, не припиняючи її не вважаючи на ніякі перешкоди. Ось перед нами її звідомлення: „Перший піврік існування Української Академії у Київі та начерк її праці до кінця 1919. року“ (Київ, 1919. Друкарня Українського Наукового Товариства, ст. 25 великої вісімки).

З цього звідомлення можна бачити обсяг і характер праці Академії. Звідомлення майже не говорить про зовнішні тяжкі обставини й перешкоди, воно не згадує про митарства з помешканням (тільки що-до Бібліотеки Академії воно говорить про брак відповідного приміщення), не каже нічого й про долю Академії під денікінським режимом, коли поставлено було на карту саме істнування нашої ученої інституції. З дійсно академічним спокоєм і повагою воно говорить про орґанізацію наукової праці, про її пляни і про те, що вже вдалось здійснити. Зроблено справді чимало.

Як звісно, Українська Академія Наук поділяється на три відділи: Історично-фільологичний (перший відділ); Фізично-математичний (другий відділ); Відділ Соціяльних Наук (третій). Всі три відділи, маючи кожен повну внутрішню автономію, являють з себе єдину, органічну суцільність і лише доповнюють один другого.

До першого відділу увійшов цікл наук історично-фільологичних; до історичного підвідділу належать: історія всесвітня, славянська, литовська, українська, історична географія та етнографія, фільософія; до фільологичного — історія всесвітнього письменства, українського, загальне язикознавство, арабо-іранська фільологія, тюркологія, словянські мови, українська мова. По статуту цим наукам присвячено має бути 18 катедр з 22 академіками. Фактично не всі катедри заміщено. З чотирьох академіків, які ввійшли в склад першого відділу, змогло приступити до праці тільки троє: проф. Д. І. Багалій, обібраний за голову, проф. А. Ю. Кримський — по східній історії й мовам, проф. М. І. Петров — по історії українського письменства. Пізніше сам відділ обібрав ще нового академіка — по народній українській словесности — проф. М. Ф. Сумцова та по класу красного українського письменства С. О. Ефремова. В даний момент, як каже звідомлення, відділ клопочеться про вибір ще чотирьох академіків: по українській історичній географії — проф. Д. І. Яворницького, по українській мові і письменству — проф. В. М. Перетца, по архе-

логії — М. Т. Біляшевського, по українській церковній історії — проф. К. В. Харламповича. Окрім того на першому відділі обібрано двох директорів: проф. Е. К. Тимченка — директором комісії для складання історичного словника української мови, та проф. Ол. С. Грушевського — директором комісії для складання історично-географічного словника української землі. Окрім того вибрано також керовничих таких академічних комісій: для складання словника живої української мови — А. В. Ніковського, а за його відсутністю — В. М. Ганцова; для видавання памяток мови, письменства й історії — проф. Т. П. Сушицького (головою її тимчасово проф. Багалій; для видавання памяток новітнього письменства — С. О. Ефремова; в правописно-термінологичній комісії голова проф. А. Ю Кримський. До праці в комісіях притягнуто співробітників з-поза Академії. Число таких співробітників в комісії по складанню словника живої мови досягло цифри 82. Це свідчить, що Академія дійсно стає науковим осередком на Україні.

Для оживлення наукової праці на Україні при першому відділі засновано премії: по історії України — імени М. Максимовича; археології — ім. В. Антоновича; мови — О. Потебні; історії літератури — І. Франка; народньої словесности — М. Драгоманова; історичної географії й етнографії — М. Костомарова; історії української церкви — П. Могили; історії українського мистецтва — М. Лисенка.

Перший відділ склав уже свою бібліотеку, основою котрої покладено придбану відділом книгозбірню покійного В. Антоновича. В ній є понад 5.000 томів. Тимчасово передано бібліотеці для користування бібліотеки пок. Б. Грінченка, проф. Е. Тимченка та проф. А. Кримського.

Видавнича діяльність складається з видання наукового часопису „Записок“ (1-й та 2-й тами вже друкуються) і наукових праць постійних комісій. На чолі усіх наукових видань відділу стоїть голова відділу проф. Д. Багалій, редактор „Записок“ — П. І. Зайцев. Друкуються, між иншим, такі праці: акад. Д. Багалія „Українська історіографія“; акад. М. Петрова — „Стародавній Київ в історично-топографічному розвитку“; акад. М. Сумцова „Начерки української філософії“; акад. А. Кримський готує до друку „Історію Ірана та його культури з найдавнійших часів“.

Археографічна Комісія готовить до друку такі видання: 1. П. Куліша „Матеріяли для історії українського козацтва 1626—1639 рр.“; 2. В. Л. Модзалевського „Постанови полтавського полкового уряду XVII ст.“; 3. акад. др. І. Левицького „Учительное Евангеліє XVII в. яко памятник старої мови і літератури“; 4. акад. Д. Багалія — „Розвідка й матеріяли по історії магдебургського права в лівобережній Україні XVII—XVIII вв.“

Постійна Комісія для видавання памяток новітнього письменства почала готовити академічне видання творів Котляревського яко початок „Академічної бібліотеки українських письменників“ (під редакцією акад. С. О. Ефремова).

Термінологична комісія докінчує юридичний словник. Комісія по складанню словника живої мови працює над упорядкуванням багатого словарного матеріялу, зібраного ще пок. П. Житецьким та другими, так само як комісія по складанню історично-географічного словника добула багаті старі матеріяли, що їх почали були збірати ще в старі часи під проводом проф. В. Антоновича.

Двом професорам — І. І. Соколову та М. Т. Мухину перший відділ дав тимчасове доручення розшукувати по архівах Київа матеріяли, які торкаються історії православної, уніятської, католицької й протестантської церков на Україні і взагалі стародавнього духового розвитку українського народу. Згодом, коли настануть сприятливі обставини, цим ученим буде доручено розшукувати такі-ж матеріяли по инших містах України і за кордоном.

„Таким чином, каже звідомлення, вже й нині Перший Відділ, як і два других, являє з себе не який-небудь науковий оазіс, одірваний од духового життя народу і суспільства, але осередок, огнище наукової праці, до якої він широко притягає відповідні наукові сили, працюючи разом на користь народу, або краще сказати, всіх народів, що проживають на Україні, на користь і всесвітньої науки та всієї людськости“.

* * *

Фізично-Математичний (другий) Відділ Української Академії Наук має дві основні кляси: звичайну „основну клясу“, яка обіймає спільні всім академіям катедри природознавства та математики, і нову клясу „прикладного природознавства.“ Головніщі міркування, які були прийняті при введенню в склад Академії окремої кляси прикладного природознавства, були такі: — „Сучасний розвиток промисловости й техніки характеризується тим, що вони широко користуються науковим методом і зібраним наукою фактами. Той час, коли наука і техніка йшли ріжними шляхами, вже минув, і тепер часто користуються для вирішення чисто-технічних завдань могутніми засобами, які дає нам математика та техніка. Користуються методами експеріментальних наук і широко уживають їх для вирішення технічних завдань лабораторним способом. Найбільш промислові країни за останні 10 років з'орґанізували цілу низку дослідчих інститутів, де представники чистої науки і прикладного знання працюють разом над вирішенням наукових питаннів, що мають практичне значіння. Особливо широке значіння має сіть таких інститутів в Америці. Така об'єднана робота науки й техники, як про те свідчить наукове життя Америки за останні десятиліття, особливо плодотвірна й дає дивні успіхи як в царині технічного дослідження, так і в науковій творчости. Америка, яка ще недавно займала дуже скромне місце в науковому відношенню, за останній час виступає наперед, і в низці галузів науки скоро належатиме їй перше місції (ст. 7).

Це саме питання про об'єднання науки й техники стало тепер перед Україною. Початок самостійного життя при дуже тяжких економічних умовах вимагає напруження всіх живих сил країни. Треба

вжити всіх заходів, щоб збільшити продукційність людської праці, щоб вивчити природні багатцтва краю і щоб знайти найбільш раціональні способи використовування цих багатств. Це висуває потребу використувати той могутний засоб, який техніка та промисловість може здобути в пристосуванні наукових методів. Ініціятиву об'єднання науки й техніки взяла на себе Українська Академія Наук. Розуміється систематичне й планомірне переведення плану Академії — діло будучини, коли явиться змога росташувати у відповідних помешканнях усі наукові інституції й лабораторії, коли можна буде мати звязок з ученими по инших містах, взагалі — коли привернеться більш-меньш нормальний лад життя.

Поки що заміщено такі катедри по основній клясі:

1. Катедра мінералогії акад. В. І. Вернадським.
2. Катедра геології — акад. П. А. Тутковським.
3. Катедра хімії акад. В. О. Кістяковським.
4. Посада директора Ботанічного Саду — проф. В. І. Липським.

По клясі прикладного природознавства заміщено катедри:

1. Катедра технічної механіки — акад. С. П. Тимошенком.
2. Катедра акліматизації — акад. М. Т. Кащенком.

З наукових установ, що мають бути, по статуту Академії при Фізично-математичному Відділі, в теперішній час роспочали свою діяльність:

1. Деякі установи майбутнього Акліматизаційного Саду.
2. Деякі установи майбутнього Ботанічного Саду.
3. Інститут Технічної Механіки.
4. Лабораторія Фізичної Хімії, як частина майбутнього Фізичного Інституту.

Наукова праця провадиться поки що в лабораторіях, які істнують при инших установах або приватних приміщеннях, які наймає Академія. Для орґанізації Ботанічного й Акліматизаційного садів Академія клопочеться про віддання їй Голосіївського лісу.

Чимало уваги присвятив Физично-Математичний Відділ справі об'єднання наукових сил України. Для цієї мети засновано при Відділі Комітет по виучуванню фауни України, який тепер об'єднав около 15 зоологів, і Комісію по виучуванню природних багатств України (головою її акад. В. І. Вернадський, члени: акад. С. П. Тимошенко, акад. П. А. Тутковський, акад. В. О. Кістяковський, акад. М. Т. Кащенко, Е. К. Гарф, Б. С. Лисін О. В. Фомін, С. Л. Франкфурт, Е. Черниш, М. К. Малюшицький, С. Е. Кушакевич, Г. М. Височький, А. І. Ярошевич, В. І. Лучицький, І. І. Гінзбург, Б. Л Личков, І. В. Егоров, О. В. Сперанський, І. Я. Шевирьов, В. М. Артоболевський, М. П. Флоров, В. П. Устянцев, Е. В. Опоков, В. Г. Шапошніков, М. А. Воропаєв, В. О. Плотніков, Д. Е. Беліно, М. В. Шарлемань і Б. М. Клопотов).

В першу чергу комісія поставила працю по складанню збірника „Природні багацтва України"; при комісії засновано цілу низку секцій, які вже почали свою працю, на приклад: секція по виучуванню корисних викопалин (головою проф. В. І. Лучицький), секція по буді-

вельних матеріялах (головою акад. С. П. Тимошенко), секція по паливу (головою акад. С. П. Тимошенко, в склад її входить більш як 20 інжинерів і геологів), секція гірно-технічна (головою пр. В. І. Лучицький) і секція хімічно-технічна (головою проф. В. Г. Шапошніков).

Зараз уже друкується перша книжка „Вістника Фізично-Математичного Відділу" і готується матеріял для дальших трьох випусків. Видавнича справа Академії взагалі гальмується відсутністю власної друкарні, але придбання такої друкарні при теперішнім фінансовім стані Академії видається неможливим.

* * *

Найцікавіший своєю орґанізацією й планом своєї роботи мав бути Відділ Соціяльних Наук (третій). При заснуванні Академії в склад Відділу Соціяльних Наук увійшли академики: М. І. Туган-Барановский по катедрі теоретичної економії, В. А. Косинський по катедрі сільського господарства, О. І. Левицький по катедрі звичаєвого права України, Ф. В. Тарановський по катедрі порівняльної історії права. Та Відділу не прийшлось працювати в такому складі: В. А. Косинський через хворобу припинив свою наукову діяльність, а М. І. Туган-Барановського скосила невблагана смерть. Відділ обібрав на катедру соціології пр. Б. О. Кістяковського; на катедру економічну намічено пр. Т. К. Воблого і на катедру західно-руського та українського права проф. І. А. Малиновського. Але через відсутність пр. Малиновського і неможливість знестись з ним, вибори його відложено на якись час.

Зараз головою Відділу перебуває акад. Ф. В. Тарановський, секретарем — акад. О. І. Левіцький. По своїй орґанізації Відділ є не тільки зібранням академіків, але й широкою науковою асоціацією. Завдання цієї асоціації полягають, з одного боку, в координуванні праць окремих дослідників, а з другого боку, в тому, щоб зібрати коло Відділу широкий круг осіб, які працюють в обсягу суспільних наук. Число таких осіб, запрошених в члени та співробітники істнуючих при Відділі Інституцій доходить до 50.

Відділ направляє свою науково-дослідницьку діяльність головним чином на такі царини: соціологію, вивчення народнього господарства на Україні, історію західно-руського та українського права і звичаєвого права України. До цього часу члени третього Відділу заявили такі досліди, які провадить кожний з них: акад. Тарановський заготовив до друку дві розвідки: 1. „Гарантії маєткової й особистої недоторканости служимого стану в уложенії царя Олексія Михайловича" і 2. „Монтеск'є про Росію" (до історії Наказу Катерини II). Акад. О. Левицький готує видання зібраних ним матеріялів по звичаєвому праву України в XVII ст. й нове перероблене видання свого досліду про шлюбне право на Україні XV—XVII ст. Акад. Б. Кістяковський працює над історією українських автономічних ідей, починаючи від половини XVIII стол. і готує до друку методологичний дослід про науку права.

Директор Демографічного Інститута М. В. Птуха закінчує великий дослід про шлюбність населення. При Відділі є такі спеціяльні установи: 1. Постійна Комісія для виучування звичаєвого права населення, 2. Постійна Комісія для виучування історії західно-руського й українського права, 3. Інститут для виучування економічної конюнктури та народнього господарства України, 4, Демографічний Інститут. 5. Постійна Комісія для виучування соціяльного питання, 6. Правничо-термінологична Комісія.

Комісія по звичаєвому праву України працює на полі майже нерозробленому в науці. Завдання її дуже нелегке. Перш за все доводиться дбати про зібрання відповідного матеріялу, про його систематизацію, що в сучасних обставинах річ вельми нелегка, головою цієї комісії є акад. др. І. Левицький, секретарем М. М. Павлов-Сильванський.

Постійна Комісія для виучування історії західно-руського й українського права готує зараз до друку 1. шкільне видання Литовського Статуту III-ої редакції й 2. Хрестоматію по історії права на Україні. Член Комісії В. Л. Модзалевський готує до друку документи Військового Генерального Суду епохи Гетьманщини. Готуються також до видання акти Луцького Трибунала другої полов. XVI в., акти Полтавського полкового суду та ин.

Інститут для виучування економічної конюнктури до теперішнього часу роспочав обслідування камяно-вугільної промисловости Донецького Басейну, склав бібліографію наукових праць по основних питаннях програми своєї діяльности, зібрав низку матеріялів по залізній, залізно-рудній, марганцевій та соляній промисловости, склав Бібліотеку і т. д. Головою Інститута обібрано В. П. Тимошенка.

Праця Демографічного Інститута почалась з січня 1919 року, коли директором його обібрано М. В. Птуху. В першу чергу розроблюються матеріяли, які можна було знайти в самому Київи: щодо людности самого міста Київа та його ближчих околиць.

Постійна Комісія по спеціяльним питанням бачить своє призначення в тому, щоб утворити немов-би лабораторію, в якій усякий, хто присвятив себе спеціяльному науковому вивченню тієї чи иншої галузі соціяльного питання (робітничого питання, професійного руху, аграрного питання, соціялізму, кооперації і т. д.), міг би знайти всі необхідні для нього в такій праці наукові підручники та сприяючу обставину. Для здійснення цього завдання Комісія почала перш за все складати можливо повну бібліотеку по всіх галузях соціяльного питання, збірати колекцію законодавчих та инших матеріялів (записок, проектів, протоколів та ин.) по найголовнійших відділах соціяльного питання, готовитись до орґанізації науково обставленого Соціяльного Музею, який не тільки би служив для строго наукових цілей, але був би доступний і для огляду маси звичайних одвідувачів. Головою Комісії по смерти акад. М. І. Туган-Барановського обрано М. О. Рейтлінгера. Комісія подбала, щоб зібрати по можливости повну колекцію матеріялів з законодавства, протоколів зібрань

державних інституцій, офіціяльних роспоряджень і т. ин. за часів Центральної Ради, Гетьманщини й Совітського Правительства, що їй в значній мірі й удалось.

Правничо-термінологична Комісія, маючи головою акад. О. І. Левицького, секретарем І. Ю. Черкаського, почала працювати з половини березня 1919. року й багато часу на першій порі мусіли присвятити виробленню планів та методу своєї діяльности.

Третій Відділ заснував чотирі премії по 5.000 карб. кожна: 1. по історії західно-руського й українського права — імени Ф. І. Леонтовича; 2. по звичаєвому праву України — імени О. Ф. Кістяковського; 3. по політичній економії з дослідом народнього господарства України — імени акад. М. І. Туган-Барановського; 4. по статистиці, з дослідом суспільного життя України — імени О. О. Русова.

* * *

При Українській Академії Наук засновується Національна Бібліотека, при який буде спеціяльний відділ „Ucraïnica“, в котрому має бути згуртовано всі видання, які торкаються території України й життя населяючих її народів. Не вважаючи на тяжкі умови, до цього часу в справі орґанізації бібліотеки зроблено не мало. До бібліотеки передано книжки з деяких адміністраційних установ, набуто цінні бібліотеки проф. Яснопольського по економічним та фінансовим наукам, проф. Вагнера по біології, Е. К. Трегубова по історії та українській літературі; подарована дуже цінна бібліотека д-ки Головачової по мистецтву, замовлені, але не перевезені виключно за браком помешкання бібліотеки: акад. Іконникова — по всім галузям руської історії, більш 20.000 томів; бібліотека пр. Голубєва з великою кількістю стародруків та рукописів; бібліотека Н. В. Молчановського, котра має рідкі видання „на правах рукописей“; бібліотека В. П. Науменка, з стародруками та рідкіми виданнями по українознавству, бібліотеки К. М. Жука, П. О. Зілова, проф. Ю. О. Кулаковського, проф. Сікорського, П. І. Житецького, бар. Штейнгеля, С. О. Майбороди та др. Як би Академія мала помешкання для всіх книжок, які їй уже належать. то вже склалась би велика й прекрасна Національна Бібліотека, яка-б могла вже й тепер служити для широких кол громадянства. Але поки весь цей дорогоцінний скарб лежить мертвим статком; не можна навіть заходитись коло його впорядкування й систематизації.

* * *

Нехай не нарікають на мене читачі „Волі“ за ці, може занадто довгі виписки з звідомлення Української Академії Наук. Мені хотілось як найдокладніще познайомити закордонні українські круги з тим, що роблять на науковому полі наші земляки там в далекому Київі, серед умов, які, здавалось би, виключають саму можливість будь-якої культурної праці. Та „духъ идѣже хощетъ — живетъ“. Нема таких обставин, серед яких цього духа можна було-б вбити. Нехай Академія виконала небагато з того, що мала на увазі зробити, нехай більша частина енергії й сил її співробітників пішла на орґанізацію,

на виробленння планів, на збірання й підготовлення матеріялів, але одне те, що стяг наукової української роботи не було згорнуто серед невпинної бурі й лихоліття, що українські наукові сили — не вважаючи на зменшення своїх рядів — не переставали гуртуватись коло цього стягу, це одно мусіло-б бути великою заслугою людей, що на своїх плечах виносять тягар орґанізаційної роботи й вводять Академію в життя. Прийдуть кращі часи, знов повернуться до наукової праці багато з тих, хто тепер примусово від неї одірваний, і тоді легше вже буде розвинути далі роспочате діло, виконувати намічені плани і програми. Аби тільки швидче ці часи настали...

Базяк Іс.

Дорпатський мир і большевицькі перспективи.

2 лютого було підписано мирний договір між Совітською Росією та Естонією. Таким чином Дорпатська мирова конференція, що тяглася майже цілих три місяці, скінчилась, як це здається на перший погляд, досить користним для Естонії мирним договором. Але це так тільки здається. Нижче ми розглянемо ті обставини, які мають прийти в наслідок мирного договору для обох сторін, і побачимо, що рожевих надій для Естонії дуже і дуже мало.

Роспочалась Дорпатська конференція після порозуміння і при участі держав Прибалтики та Польщі. Польща як і завжди хотіла і тут гандлювати на два боки, але це їй не вдалося, і вона мусіла з перших же днів рішуче одгородитись від участи в конференції. Треба припустити, що головну ролю в такім поведенню Польші зіграв окрик з Парижу: і взагалі вся польська політика знаходиться ще й до тепер під його великим впливом. За Польщею по тій же дорозі пішла й Латвія. Цю останню на такий крок змушує істнуючий між нею та Польщею оборончо — офензивний союз супроти большевицької Росії та инших сусідів. На істновання такого союзу вказував і польський представник на конференції в Гельсінгфорсі, і треба думати, що в ньому є ще инші точки, які мають на меті спільну одностайну політичну акцію в справах инших держав Прибалтики і найперше Литви та Білорусі. Відносно Латвії одно можна сказати, що її політика є відгуком політики Варшави. Литва не має спільних кордонів з Росією і тому відношення її до Дорпатської конференції було і є байдуже. Вона цілком зайнята справою окупації її земель Польщею і всю свою увагу звертає на цю головну свою болячку. Білорусія не має зараз ніякої відпорної сили, і навіть не передбачається в швидкім часі такої сили. Через те настрій серед білоруських проводників інтелегенції і навіть серед народу в більшій мірі байдужний і далекий від всякої активности. Навіть більше того, — в останній час роздаються з одчаю голоси про федерацію з Росією. Про це свідчить хоча би той факт, що, на приклад, на головнокомандуючого білоруською армією закликано ген. Васильківсь-

кого, відомого своєю великоросійською орієнтацією, а другий з цеї ж славної компанії Юденіча — генерал Булат-Балахович є вже тепер командуючим одної військової частини. Правда, це все є лише одна форма, і реальної якої будь сили вони не мають.

Такі взаємовідносини по між цими державами поставили Естонію в зовсім виключне становище. Вона великою частиною своєї території межується з Совітською Росією і в разі нападу з боку останньої стає першою жертвою. Про опір супроти такого нападу нічого й думати. Навіть коли би істнував союз окраїнних держав з участю самої Польщі, то й тоді думати про серьйозну перемогу над червоними не можна. Нелади ж по між окраїнними державами не тільки не мають вигляду на утворення такого союзу, а навіть на мирне полагодження. Коли до цього всього додати, що держави Антанти під внутрішнім натиском своїх робітничих кол змушені в великій мірі йти на уступки в своїй політиці супроти поборювання большевизму в Росії, то стає ясним, що відпорна сила Прибалтійських держав буде ще менша. В цьому остаточно ми мали нагоду пересвідчитись на прикладах з Колчаком, Денікіним та Юденічом. Те, що зробила вона в справі помочі їм, є найбільше, що вона змогла. Для держав Прибалтики навіть такої помочи Антанта тепер вже дати не може. Розложення в самій Антанті йде швидким темпом, і вже тепер маються певні ознаки, що недалекий той час, коли влада там перейде до рук ліво-демократичних та соціялістичних елементів. Цим пояснюється і їх тактіка в останні часи до совітської Росії. Недавні вибори у Франції це є останні корчі реакції на заході. Такими самими думками поділився і перебуваючий тут коротко представник англійських соціялдемократів пан Лансбері, який незабаром виїздить до Росії.

Естонія прекрасно зрозуміла теперішню сітуацію і з окрема своє становище, і тому, не дивлячись на всякі нацьковування з початку і на погрози, сепаратно приступила до ведення мирних переговорів з большевиками. Антанті нічого иншого не залишалось, як тільки погодитись з бажанням Естонії і благословити її на такий крок, і бодай хоч тим піддержати падаючий свій авторітет.

Дорпатський мир це є один з наймудріших скоків, на який могла ступити Естонія, що б забезпечити свою незалежність і охоронити себе від большевицької анархії. Але це було би можливо тільки тоді, коли би в середині у себе вона мала всі дані до цього. А таких як раз у неї є дуже небагато. Соціялістичний рух з кождим днем все більше і більше зростає і має нахил близький до большевизму. Демократичний уряд Естонії не в силі задовольнити вимоги цього руху і через те чим далі, тим більше тратить під собою ґрунт. Аграрна реформа переведена в дуже лагідний спосіб і це в той час, коли ці двісті прибалтійських баронів вспіли так глибоко залізти в печінки всьому населенню Естонії. Без переведення земельної реформи в радікальний спосіб ніякий уряд не може мати піддержки у населення.

Це є факти внутрішнього порядку. Вони тим більше будуть важні на далі, що дають добрий ґрунт для большевицької пропаганди в Естонії. Мирний же договір відчиняє широко ворота для вільного впливу в Естонію большевицької пропаґанди з Росії. Опіратися же на всякі застереження і обіцянки в цьому напрямі з боку російських большевиків було би дуже наївним, як ми вже не раз мали нагоду пересвідчитись в анальоґічних випадках. Большевики стремились до миру з Естонією, бо їм важно було одно — прокласти дорогу далі на захід, а чи вони зроблять це силою, чи яким небудь иншим способом, для них це цілком байдуже. Вони певні в тому, що через короткий час Естонія буде совітською, а тим самим і заключенний мир зійде на нівець. Тим пояснюється їх крайня щедрість і незрозуміла уступчивість, яку вони виявили до вимог Естонії. Звичайно, що як би цей мир мав тривкий вигляд і ніс за собою чесне виповнення прийнятих кождою стороною зобовязань, то для Естонії він є вигідний. Але, на жаль, цього немає в дійсности і мало надії в будуччині. Поводження большевиків на конференції було дійсно загадкове, і пояснити його можна булоб при великім напруженню ще й другим способом, а саме: що большевики нарешті зрозуміли своє внутрішнє положення і стали реальними політиками, але в це трудно поки що вірити. Крім того численні заяви ріжних большевицьких лідерів в совітській пресі ясно вказують, що реальними політиками, вони не є, і тому попередні наші твердження про дорпатський мир суть правдиві. При такому відношенню до мирних зобовязань з боку большевиків і при відсутности віри, що в близкій будуччині порядок в большевицькій Росії зміниться, рожевих надій в Естонії від Дорпатського миру, по мойому, дуже мало.

В де якій мірі поступовання большевиків на мировій конференції в Дорпаті, як і взагалі велику зміну в їх роботі на всякім полі, особливо за останній час, можна пояснити тим, що серед самих крайніх оборонців большевицького максималізму стався досить значний здвиг вправо. Способи північного звіря, які характерні були два роки тому назад для большевиків, тепер вже поволі щезають. Цій зміні багато сприяють ті колосальні успіхи, яких вони осягнули в боротьбі з внутрішньою та зовнішньою контр-революцією протягом останнього року. Поза милостивого побідника, яку їхні представники принимають на європейській дипльоматичній арені, вказує на те, що большевикам дуже залежить здобути собі признання культурного світу. І треба признати їм, що й тут вони вже осягнули значних успіхів. Численні і рішучі виступи широких робітничих мас Европи та Америка з протестами проти втручання в антибольшевицьку акцію зміцняють становище большевиків і забезпечують від нападу на них зі сторони. Це є головне. За цим слідує позитивно вирішене вже питання про знесення бльокади. Хоча знесення бльокади, як кажуть про це і самі большевики, не грає для них першорядної ролі. Це є щире їх признання. Бо справді зі знесенням бльокади мимоволі мусять наступити сякі-такі зносини большевиків з Европою. А коли це наступить, то

як би большевики не маскували себе перед робітничими клясами на заході, все таки багато світла проллється і багато апольогетів північного большевизму від нього відступиться. Їх диктатура з неоправданими жорстокостями супроти всіх инших соціялістичних партій не знайде собі оправдання серед соціялістичної більшости Европи. Крім того, зі знесенням бльокади уже неможливо буде большевикам — робити дно і це зроблене тисячу разів заперечувати, бо з знесенням бльокади з'явиться можливість все перевірити. А це є досить значний аргумент в руках большевиків, на котрий вони упірались в своїй диктатурі до цеї пори. Відмовитись же від старих випробованих способів, хоча би в найменшій степені, це значить піти на великі уступки не тільки в своїй тактиці, а що більше важно — в питаннях програмового характеру.

Такі уступки ми бачимо вже тепер. Найперше большевики відмовились від вирішення земельної справи в комуністичний спосіб. Російське селянство „середняк“, як вони кличуть, показалось непереможним. Виявилося, що можна розбити всяк контр-революцію, але прищипити комунізм середняку — це неможлива річ навіть для большевиків. Заведені в перших часах сільські комуни показались не життєздатними, і як не старались підпирати їх большевики, вони існувати не могли і закривались. В скорім часі цей спосіб буде залишенно певно зовсім, і справу земельної реформи прийдеться поставити на инший шлях. В цій справі большевики надають велику вагу праці Калініна, який дійсно багато зробив в напрямку примирення середняків з совітською владою, але в справі насадження сільських комун і він є безсильним. Другим важним фактом є відміна кари на смерть. Правда, змістовно ваги цей факт не має, а є лише вчасний жест в сторону мягкосердечної Европи.

Не підлягає сумніву, як на це вказують і багато инших даних з життя совітської Росії, що большевизм линяє. І далі він буде линяти тим більше, чим справа з миром буде відсовуватись, а боротьба з сусідніми державами, що не хотять визнать над собою совітської влади, продовжуватись.

Отже такі приблизно можуть бути вигляди у большевиків на свою недалеку будуччину на зовні. Тут все було би добре, як би не де які внутрішні причини, що заставляють побоюватись навіть за саме існування у влади большевиків. І боятись справді є чого Діло в тім, що вся большевицька армія збудована по старому прінціпу примусового набору. Дисціпліна піддержується головним чином терором і страшними карами. Свідомих комуністів та співчуваючих комуністичній партії менше одної третини, друга третина — це явні вороги комуністів, які, не дивлячись на страшні кари, ведуть проти них агітацію і готові в любий момент оружно виступити проти них. Од орґанізованих виступів здержуються поки що завдяки лише терору і добре поставленій большевицькій контррозвідці. Третя частина — це, так звані, невтральні. Цю частину складають темні селянські маси, які нічого не хотять, лише скорше вернутись до дому. З них головним

чином складаються і зелені армії. Маючи, таким чином, дві третини озброєних людей в армії, які що хвилини готові зробити виступ, бути спокійним не можна. Большевики це розуміють і тому не дають своїй армії довго застоюватись на одному місці. Останні повідомлення большевицької преси багато місця одводять утворенню з деяких військових частин трудових армій. Це не що инше, як частинна демобілізація, і провадиться вона не з тих причин, що для них нема місця на фронті, а тому, що багато озброєних непевних елементів є великою загрозою для них. Одно лише можна сказати, що як легко прийшли большевики до влади, так ще лекше і несподівано вони можуть піти геть.

Гельсінгфорс,. 8 лютого 1920. р.

Ліґа незалежности в Женеві*).

Ще з минулого року в Женеві, в звязку з перспективою, що там має осісти Ліґа Націй, явилась гадка також більш діяльної орґанізації в інтересах визволених народів бувшої російської імперії. Женева здавна була осідком революційних орґанізацій цих народів. Для Українців вона звязана з історією „Громади“, з іменем Драгоманова, для Вірмен вона памятна як осідок „Дрошака“ (Прапор), для котрого вірменські робітники з сполучених держав купили на свої складки навіть скромний домок на власність; Грузини, Мусульмани, Босерейці мали тут також свої діяльні кольонії. Женева з її сильним інтеліґенцьким життям з традиціями боротьби за свободу й обєднання народів була дійсно дуже відповідним місцем для їх діяльности, й місцеві міродатні круги вважали своїм обовязком забезпечувати їм як може більше свободи. Від довшого часу в женевських кругах приготовлялось видання інтернаціональної часописи, де кождому мав бути відданий окремий відділ, для того щоб його представники могли знайомити світ з своїм народом, його потребами і бажаннями.

Проєкт перенести до Женеви з моментом, коли рішався осідок уній Ліґи Націй, спільний орґан визволених народів бувшої Росії L'Europe Orientale наддав нової енерґії всьому плянові. Орґанізувалась ініціятивна ґрупа з Швайцарців — громадянських діячів, женевських професорів університету: Питара, Кляпареда, ще президента женевського парляменту (Le Grand Consul) П. Пікте, голови женевських журналістів Ем. Кюн. і ин. — і за порозумінням з представниками визволених народів виробила плян заснування окремого товариства, котре-б займалося справами тих народів, знайомило з ними світову опінію і т. д. Поруч з тим самі представники цих народів орґанізувалися в комітет, прозваний „Комітетом Незалежности Нових Республік“, які вийшли з бувшої російської імперії, щоб служити всякого рода інформаціями як цій будучій орґанізації, так взагалі, спільним справам і інтересам цих визволених країв.

Дня 8. січня відбулось перше установче зібрання нової міжнародньої орґанізації. Женевська ґазета La Trubune de Genève так описує його: „В четвер в вечері в Метрополі повстала нова Ліґа. За ініціятивою кількох женевських горожан скликано збори, аби розглянути долю тубільчих народів Росії. Пан проф. Евжен Пітар був запрошений обняти предсідательство. Між членами гостями були присутні,

*) Стаття надіслана редакції інформаційним бюро. Ред.

Поль Пікте, який прийшов як звичайний горожанин а не в своїм характері президента женевського парляменту, дальше п. Поль Моріо, Міль-Го, Едвард і Рене Кляпард. Геррон. Н. Го. і т. д. Піттард висказав, що симпатії наших спів горожан на боці тубільців Росії, які стараються затримати або здобути независимість; він вказав на те, що світ може багато скористати, коли позволить на створення малих держав котрі будуть жити власним життям і будуть працювати з тим більшою енерґією, коли не будуть вже більше невільниками. Навіть з точки погляду фінансового кредитори бувшої Росії мають користь в такім розвязанні, бо всі ті держави згоджуються сплатити частками довг Росії.

Тубільці ґрупуються і хочуть іти солідарно, аби зискати собі сили. Це випливає з декляраціі, які зложили пан Грушевський, бувший президент українського парляменту, і Коваленко — делеґати „Комітету независимости України“; Джорджуліяні і Шавіжвілі в імени Грузії; п. Сакіян, відомий вірменський поет і Міхайліян в імени Вірменії; п. Сажя в імени Літонії; Шаміль-Шавлі, внук славного Шаміля, в імени Північного Кавказу; Магаренов і Атамайбеков в імени Азербайджану.

Всі ці декляраціі вислухано з великим заінтересованнєм; до деяких додавано дуже цікаві коментарі з історії даного краю.

Збори висловили свою прихильність до справи цих ріжних країн і до заложення згаданої Ліґи, підстави котрої положено зараз під назвою „Ліґи Независимости Нових Республік“, які повстали на руїнах бувшої російської імперії. Затверджено тимчасового статуту по довшій дискусії, а дифінітивний текст доручено виготовити проф. Поль Моріо. Ліґа, до якої бувші російські тубільці належатимуть лише пасивно, буде мати свій осідок в Женеві. Ціль Ліґи є признання независимости тих народів при помочи орґанізацій, анкет і т. д. Іменовано тимчасовий комітет, якого задачею є предложити статут вибрати комітет дефінітивний і приготовити перші маніфестації Ліґи.

„Journal de Genève“ подає короткі відомости про установчі збори і завдання Ліґи, завважаючи: „ініціятиву фундаторів цеї Ліґи варто горяче підтримати. Бо в цих темах несвідомість публики дуже велика. Нова інституція керується найкращими женевськими традиціями. Наше старе місто ще раз першим піднесе голос і ще раз виправдає свій моральний авторітет, якого заживає в світі.“

На при кінці загальними зборами нової Ліґи принята така резолюція: „Підтримувати всіми способами домагання цих республік, що добиваються свого повного визволення, що до признання їхньої незалежности иншими державами — працювати над їх зближенням з західними демократами“.

„Комітет незалежности“ (Comité de l'independanc des nouvelles republiques innés de l'ancienne Russic) має своїм секретарем др. Джорджуліяні (rue de Condolle 2), а скарбником Ол. Коваленка (Gr. Lancy Villa Hera Edmée). Тимчасовий осідок його — Армянський Народний Дім (Armenia).

Старий журналіст.

З хвиль життя.

25. лютого.

Маленьке місто Долішньої Австрії. Чого вона Долішня — Аллах відає: як ми зараз держава. Вся — на горах! Біліють сніги десь там під небесами. А внизу тепло і приємно. Чисте повітре. Нема землячків. І в маленькому покою — Preis 6 корон — не видно ні рідних блощиць, не чутно остогидлих розмов про рідні помийниці.

На біленькому столикові перед мною гірські квіточки. Блакитно-біленькі. Я радий, що забув мого професора ботаніки і його учені лекції. Бо мусів-би, як анатом гарну жінку, аналізувати їх красу, рахувати пелюстки, оглядати пестик. А тепер я милуюсь їх чудесними ротиками, та оксамитними листочками.

Річка хлюпощеться внизу, чистенька і прозора, як фіртель молодого іскристого Weisswein. Звідси Відень пє свою воду. Звідси віють на нього і скажені вітри.

Мій хазяїн скаржиться:

— Того тижня мені ледве хату не розвалило!

Дивна річ. А зараз сміється весняне сонечко, і мені радісно і весело, так затишно і приємно, ніби я в дома понад прозорим Дністром. Ось віядук. А далі тунель. А ось водопровод. Що-б з ним зробили мої земляки в Серебрії або в Німії?

Вони большевики. Один невеличкий набой — десятифунтовий — і віденські буржуї лишились-би без води, без їжи, без дров, а може й без світла.

А зараз як старанно його охороняють. Ось під великим залізнодорожним мостом ще деревляний місточок, щоб цеглина на вашу голову не впала.

А у нас?

Слухаю мого хазаїна. Він історик і тому на все, і навіть на мости, дивиться з погляду історичного матеріялізму. Я натураліст. І беру факти, як вони є. Він історик. І тому під мої факти (власне під рідні занедбані мости) підводить матеріялістичні стовбчики. І потішає мене:

— Росія не доросла до петровської культури. Петро насильно, за допомогою Феофана Прокоповича та инших „Черкасішек", обрізав бороди своїм боярам і завів московське самодержавство з европейською культурою.

— Теперішній большевизм — це не соціялізм, не комунізм. Це просто рефлекс дикого, некультурного Росіянина, на котрого надягли европейський фрак. Після рідної сермяги у французькій одежині йому тісно і нудно. Він довго чекав, коли можна буде скинути її. Але над головою стояло всяке начальство: Сперанські, Побідоносцеві, Мілютіни, Столипіни. Ленін і Троцький тільки спекулянти на російській „безшабашности". Вони добре рахували на психольоґію мас. Російській большевизм — це протест проти „насильств" Петра та його Німців і „Черкасішек". Большевизм це тільки вдавшася пугачовщина! Памятаєте, як повстав Пугачов — „за бороду і крест..."

Біла хмарка стоїть високо над горами. Я дивлюся на нюю і забуваю і свого приятеля, і Троцького, і Пугачева, і Хомика... А той гуде над вухом, як джміль:

— Наш інтеліґентський большевизм, це продукт нашого „недомислія", продукт незнання псіхольоґії нашого вікового селянства, продукт співжиття з російською інтеліґенцією, продукт довгої кабінетної роботи...

— Наші маси консервативні. Вони підпора европейської реакції. З цим Ви нічого не зробите. Така економічна структура селянського життя на Україні. Це

є непреложний закон. Але вони не проти европейської культури. Наші народні маси на цілу голову вище стоять від великоруських.

— Большевики кажуть, що по всій Україні іде кулацке повстання. Справедливо. Наш селянип є „кулак“ з кацапського погляду.

— Ні на які компроміси що до земельної власности він не піде. Соціялізуйте у нього землю. Він не буде дерева на ній садити, ні гноєм її годувати. І через 20 або 30 років ви будете мати пустелю...!

— Наша большевицька українська інтеліґенція є надклясова. І через те не життьова. В цьому її нещастя. Вона мусить або зникнути, або повернути до народу! Бо навіть ті повстанці з безземельних, котрі зараз воюють і грабують, пограбувавши, куплять землю і вернуться в село. Як вернувся туди і городський пролєтаріят після зруйновання большевиками промисловости.

А сонечко з ясного неба так радісно сміється. І річка, прозора і ясна, котить свої води туди в прозору далечінь. І згадуються безсмертні слова старозавітнього фільозофа-поета.

— Ніщо не нове під місяцем. Сходить сонце і заходить. А земля вовік стоїть. Буває дещо, про що кажуть: „Дивись, ось воно нове!“ А це не нове. Це було вже раніш, у віках перед нами бувших!

— Підчас Хмельницького ми мали свій большевизм і свою реакцію. Історія не любить сюрпризів. Вона як ота річка в горах, що тече по предвічним законам, йде своїм незмінним шляхом...

А я дивлюся на блакить неба, могутнє сонце і згадую слова другого мого приятеля.

— Історія не любить сюрпризів. Але дуже люблять їх історики.

Трошки математики... 26. лютого.

Передо мною довгий спис витрат на наше представництво. Від одного погляду, „ум за розум заходит“, як кажуть Росіяне.

Ось „кот в сапогах“. Поважна людина. Отримує на місцеву валюту не мало і небагато, як 150.000 корон у місяць... Він в якомусь посольстві не то що голова, а як на Україні кажуть: „Приший коняці хвіст...‘ Потрібен, як дюра в мості.

Беру олівець і розраховую. Одна доза неосальварсану коштує 15 корон. Ergo — 10.000 українських вояків себто 6.—7. частину армії можна-б урятувати від тифу... за платню одного „кота“ в один місяць. Один наш „дипльомат“ в Італії отримував 36.000 лір у місяць — себто в 9 разів більше ніж сам премієр Нітті. На місцеву валюту — 720.000 корон, на українську (по примусовому курсу) — 576.000 карбованців у місяць! А не в рік! Скільки крисів, пар чобіт, чистих сорочок, карбольки можна-б купити за ці гроші для українського війська? Зараз той „дипльомат“ знов отримав кількасот тисяч марок на свою роботу. Між иншим, місія його вже давно скасована!

Скільки тогож таки неосальварсану можно було-б купити за ті 2 500.000 корон, що були видані йому літом?

Жуче! Де ти? Відгукнись! Це-ж наслідок і твоєї роботи!

A propos! Редакція „Волі“ назвала Жука необережно „волосним писарем“. Я мушу спокутувати свій гріх отут публично. Бо жорстоко зпровокував редакцію.

Зайшовши якось літом до Ґранд-Готелю, резіденції міністра закордонних справ, я після того ляпнув:

— В Ґранд-Готелю почуваєш себе, як в старорежимнім „Волоснім Правлінню“. Тут тобі і „їх благородіє“ старшина і писар волосний! Без кварти оковитої, та без вязки бубликів хоч носа не показуй!...

При цій розмові був якийсь співробітник — Галичанин. Приняв в серйоз і втяв штуку в „Ґльосах“. А Жук відповів листом довшим, як солітер. „Український Прапор“ думав, що то „мемуари“ і надрукував цілком. Вийшов один конфуз. Бо у Жука, як у тої баби на селі: лається, лається, а в останній доказ „велике декольте“ показує...

Але вернемось до математики.

Цими днями ґазети написали про український соціялістичний інститут в Швайцарії, на котрий потрібно не більше не менше, як 1,800.000, а не 1,200.000 корон, с б то 720.000.000 карбованців на заснування тільки інституту.—Матінко моя рідна, скаже кум мій Сидоренко з Козадавинець на Поділлю. Почому-ж нам кожен соціяліст обійдеться?

Добро би Академія Наук, або Універсітет, а то інститут для недоуків соціялістів, хай їх шлях трафить!

Один архисоціяліст — nomina sunt odiosa — отримав в свій час 5,000.000 марок з Державної Скарбниці не відомо, на які цілі.

Було то підчас розгону Центральної Ради. При розміні, при передачі і таких инших операціях гроші розтаяли, яко „тает воск от лица огня“. І коли підчас повстання Директорії хтось з Національного Союзу мав необережність обізватись:

— Але-ж у нас всього 25.000 карбованців. Чи не можна у пана N. дістати?

Пан N. склав красномовну „фигуру“ з трьох „перстів“:

— Накося, викуси...!

Зараз знов пан N. отримав чи хоче отримати 5,000.000, правда, не марок, а корон.

Де ґарантії, що український нарід і тут не почує:

— Накося, викуси?

Хиба в минулому пана архисоціяліста, хай його грім з ясного неба убє...!

Математика в руках журналіста — річ дуже неприємна, як гострий ніж в руках дитини.

Цими днями якось мій приятель радив мені:

— Чего Ви глузуєте? Ви їх математикою! Числами!

— Ми їх і б'ємо числами!

Один високий член високої інституції загубив свою скриньку в Галичинині. Власне, не згубив, а дав на схованок своїй нареченій, і не одній, а разом з матер'ю.

Батько був Українець, а матір і донька — Польки. Хитрий „хахол“ розрахував:

— Прийдуть Поляки — буде донька з матірю ратувати. Прийдуть свої „хахли“ — батько врятує!

Прийшли Поляки. Розчинили скриньку і знайшли в ній немало, небагато, тільки 3,000.000 марок в ріжних валютах, та два пашпорти на російській та польскій мовах на імя якогось учителини з фотоґрафіями, дуже подібними до високого члена, et cetera... Бо мати з донькою пожертвували скриньку на справи польського Червоного Хреста. І вийшов високий член і т. д. на кордон і „возопіша басом веліїм“:

— О Вар, Вар! Віддай мені мої леґіони!... Але холодна мовчанка галицьких гір і долин була йому відповіддю.

А скільки за ті гроші можно-б було книжок видати? Скільки козацьких сиріт нагодувати? Скільки зброї та ліків закупити?

Але годі чисел.

А чи не пора-б нам який небудь верховний трибунал сотворити?

А при ньому гарну „бойовку“ з канаткою фабриною та з власним виробом зброї принаймі для дезодорації рідного повітря.

27. лютого.

Наш власний кореспондент сповіщає нас з Камянця, що там орґанізувалась нова капеля з колишніх високих урядовців. Є свої — basso profundo — один високий член високої інстітуції; не гірше кошицьового діякона. Роль Кошиця виконає дуже популярний (завдяки-ж нам) фінансовий діяч. Маршрут капелі: Нова Зеландія, Абісінія, острова Фіджі, взагалі екзотичні країни, в протилежність капелі Кошиця.

Мусимо попередити Галицькі часописі, щоб вони не дуже хватались передруковати цю звістку „бо наш кореспондент“ иноді може „змикитити“.

Тим часом побажаємо успіху новій інституції. Сподіваємось, що український бюджет тілько виграє від цього!

28. лютого.

Здибав на Heringgasse Подхаліменка.

Я бачу — читач здивований:

— Що воно таке?

Та це власне наш знайомий. До революції в Росії він називався просто Подхалімов і писав в тижневику „і шило бриє“ . . . Не знаю як в Галичині його величали. Щедрін про нього писав:

— Подхалімов — це особлива порода така обявилась, у котрої на прапорі написано: бреши і будь вільний від обмежень! . . . Всюди пролізе Подхалімов: прийде до Ґамбети — Ґамбету проекзаменує; потом поїде до Ґладстона — і його обнюхає. А то і не їздивши скаже: був! Чим більш до чоловіка Подхалімових шляється, тим яснійш для темних людей, що той чоловічок в славі! А коли до кого небудь Подхалімов зовсім не заїзжає, то це означає, що чоловік той собою уявляє навіть не „храм оставленний“, а просто покинуту „ретираду“. І в ту „ретираду“ навіть наш парижський кореспондент не зайде, а затуливши носа, пробіжить поуз! . . .

Цей „фрухт“ ріс густо в російських ґазетних городах. Був час, коли я думав, що українська преса зовсім загине: ні одного Подхалімова, хоч би на насіння. А ось почалась революція. І зразу, як Венера з піни морської, з'явився і у нас Подхалімов, і навіть не Подхалімов, а Підхалименко. З того часу я не трачу його з очей. Підчас Керенського і Центральної Ради він був комісарем на фронті, при гетьмані виступав в ролі не то редактора, не то товариша міністра. Скілька раз йому кепсько приходилось. І кожний раз я його виручав. Наш Содом те ж не святими мусить триматись. Але характер у нього препаскудний. В очі світить. А тілько обернувся — зараз пакость несотворену викине: або помнями обіліє, або за ногу укусить.

Останній раз виручив його з біди за кордоном. Підхалименко нашкодив і втік за кордон не то на ролях атташе, не то альфонса. За кордоном йому дали виставку. Лишився, як рак на мілкому. Приняв я знов його, як блудного сина:

— Держись тілько, кажу, сучий сину! А то знов вижену! Доручив йому скромну роботу, — по його фаху: обнюхувати українських Гладстонів. Власне інтер'вювати їх. Діло просте. Бо українського Гладстона хлібом не годуй — дай тілько проінтер-в'юватись: потім і рад не будеш, так замеле!

Поки сидів над Підхалименком — він нічого себі тримався. Як тілько відвернувсь — шабаш! Зараз-ж в ляжку упявся. Мусів знов вигнати.

Але розлучились ми друз'ями. Бо Підхалімов навіть від пльовка в очі парасолькою закривається.

І зараз здибались приятелями:

— „Ну, що Подхалімов.“ Пресмикаєшся?

— А як же? Свою власну ґазету заснував!...

— Та що ти? Адже ж там якійсь атташе неборак стоїть за редактора?

— А він в мене за услужаючого!...

— Ну, а й „скажи ка ты мнѣ, гадина —

Сколько тебѣ дадено?“

— Не тілько дадено; а й ще дадуть!...

— І кров'ю від сребреників не пахне?

— Дивуюсь Вам, старий Ви журналіст, а дурниці питаєте!...

Памятаєте у Светонія є, як Веспасіян чи Тіт наказав збудувати в царственому Римі багато громадських „абортів“. І доходами з них латав свій бюджет. Вельможі дорікали боговитому: „Не подобає Цезареві побільшувати свою казну таким брудним шляхом. Бо на грошах, як не як, а є його безсмертне обличча!“

На це імператор витяг золоту монету і дав придворному:

— „Понюхай, пахне чим небудь?“ — „Нічим, великий Цезарь!...

— „Памятай на зосвігди, що золото нічим не пахне!...

— Ось і Ви памятайте!...

— Маладець Подхалімов. Ти в мене учений: Здається ґалицьким професором тебе підчас окупації признавали!..,

— А як же, навіть доктором деякий час був!...

— Ну, а як же з орієнтацією твоєї ґазети! На кого киватимеш!

— А це не мого розуму діло! Як начальство скаже!...

І Подхалімов зник, і весело виспівуючи під ніс улюблену пісенку:

„О і сколько між намі жулья,
Одному Богу извѣстно!...“

Це був знак, що на деякий час він не потрібує моєї протекції. Навпаки — буде лаяти і поносити моє імя на всіх ґазетних смітниках, аж доки самому не надоїсть або начальство та хозаїн на нього не цикне...

29. лютого.

Слава Богу! Аж легче дихати стало. Біг має теріторії, війська. Аллах знає, де уряд перебуває. Зато маємо у Відні шість чи сім українських ґазет, два фінансових диктатори, два члени директорії, один аероклюб. Головою його є один літаючий дипльомат. Загрожує випустити ще і свій журнал.

О, земляче! Камо біжу от лиця твойого?

Не вже і на острові Фіджі будуть ґазету видавати? Був час, коли Українці поділялись на письменників і видавців. Потім — на дипльоматів і членів ріжних комісій. А тепер знов вертаємо в „первобытное состояніе“... Хоч-би швидче той аероклюб засновувався. Може-б розлетілись куди небудь?...

1. марта.

Була у нас, як писав „Український Прапор“, палатна революція. А тепер стала коректорська. Всі коректори з типоґрафії пішли в авіяцію. В результаті сила ображених „ґенералів“. Колись в Київі один редактор спростовував:

— Напечатано: „пуговиця“. Прошу читати: „Богородиця!...

— А у нас напечатано („Воля“, ст. 438): „Шість українських комуністів на чолі з Винниченком виїхали до Москви для переговорів з большевиками...“ Треба читати: „... на чолі з Ткаченком“.

Не достає тілько, щоб галицькі ґазети приняли в серйоз і перепечатали. Тоді хоч „пакуйся та на кубанські степи тікай“...

Просимо вибачення у великошановного В. К. Винниченка!

До речі. Клятий метранпаж чи з просоння, чи з пяних очей заверстав замітку про те, що нібито в звязку з постановою директорії про негайний відїзд на Україну всьої інтеліґенції з еміґрації, мають виїхати туди і Макаренко, Мартос, Микола Ковалевський — з відділу „піря із хвоста“ — в серйозний відділ „Українського життя на чужині“. Вийшов один скандал. Бо всі українські ґазети передрукували. А Мартос як на теє взяв тай назад до Відня приїхав. А йому на підмогу проф. Швець...

Знов хоч плач!

Просимо вибачення і обіцяємо в другий раз більш уважно слідкувати за нашими помічниками.

2. марта.

Галицька Україна теж поділяється на докторів, професорів, міністрів, президентів та „мужву“. Сама ядовита і численна катеґорія, це — професорі. Вони перш усього, як Пате-журнал, „всьо бачуть, всьо знають...“ Правда, не завсігди „всьо розуміють“... — але то дрібниця.

Злі язики кажуть, що для „професорського цензу в Галичині треба що найменьше свого сина грамоті навчити. На ділі це мабуть не так. Бо є й такі, що нічому й ніколи й самі не вчились. Фах їх — або писати „вірші“ або статі про національну свідомість серед наддніпрянської „мужви“. „Мужву“ ту вони бачили більше зза Збруча та з професорської катедри. Але деякі навіть в Київі бували. Правда, там більше знайомились з „прекрасними“ представницями української „мужви“ в Café François та на Хрещатику... З того часу винесли міцні переконання в свої непозрішімости що до наддніпрянських мас і стоять на свої позіції твердо і непохитно, як соляний стовп з жінки Лота...

Орест Даскалюк.

Огляд соціально-економічного життя.

Нова фаза парижських мирів; Америка і її европейські довжники; оподаткования капіталу в Анґлії і в Німеччині; напруженність економічного життя британської імперії: новий курс; грошеві відносини в совітській Росії; загранична торгівля з бувшою Росією; торгівля з Польщею; польські аґрарні зусилля; загранична торгівля в Естонії; економічні вістки з Латвії.

З кожним тижднем росте фінансова криза, що зараз опановує все господарське життя Европи й надає йому все більш грізну фізіономію. Коли в середньоевропейських і східних державах ще політичні питання стоять на першій черзі, то на заході давно вже висунулися економічні клопоти й захопили суспільність важкою турботою. Дослідникові економічної історії, на приклад, не може бути сумнівно, що Анґлія довго не в силі видержати наслідки сучасного свойого вимінного курсу; що Франція своїм без-

глуздим калькульованням на німецькі міліярди втратить і ту рештку економічної спроможности, що її осталась була по „славетній побіді"; що Італія опиниться незабаром — саме із-за тяжких умовин життя, спричинених війною — серед соціяльних рухів, вислід яких покищо й не дається передвидіти. Це все, що до тепер поволі назрівало, можна було легко пророкувати зараз по заключенню лихозвісних паризьких мирів. Та маси, захоплені політичними мудрощами кермуючих в Парижі світом, слухали реторичним запевненням про новий лад і новий спокій, аж їх збудили з солодкого захоплення реальности сірої буденщини: невгаваюче дорожіння всіх до життя необхідних предметів, нові обтяжуючі податки, хаос в валютах, зростаюча нужда.

Для Анґлії являлася стійність стерлінґового курсу ненарушимою традицією. Фунт стерлінґів і соверейн, значить — вимінний курс, паперовий знак і золота монета, це було одно й то саме. Сьогодні платить Анґлієць за 1 соверейн вже 31 шилінґів намість 20 шилінґів, яких платив раніш. В Ню-Йорку мав анґлійський фунт перед тижднем вартість 3·20 долярів замість 4·86. Цілий цей грізний стан проявляється в отвертому листі американського міністра фінансів Glass до Антанти, який недавно зворохобив не тільки американську, але й европейську суспільність. Думки пана Glassa цікаві ще й тим, що вони не тільки підчеркують становище вільзонського уряду, але й подають міркування переважаючої частини американських фінансових ґруп. Зміст його листа, схоплений по головним мотивам, звучить: ми, Американці, не можем і не хочем вам далі випозичати гріш на непродуктивні видатки. Визичені вам досі 10 міліярдів долярів і так обтяжують американського горожанина, що не має охоти видавати суми на податки, випливаючі для нього із европейських позик. Продукуйте більше, консумуйте меньше, а перш усього не бавтеся політичними фантазіями. Залагодьте свої рахунки з Німеччиною, щоби вона, згодившись на певну суму, знову могла розпочати продуктивну працю. Таким чином виздоровіє вона, виздоровієте й ви, — а тоді, запевне, скористаєте особистого кредиту, якого ви сьогодні даром ще шукаєте.

Підстави цих виводів пана Glassa уявляються тою самою льоґікою кожному серіозному економістові. Не було розсудної людини ні в кругах Антанти, ні Німеччини, якаб не відчула многократні звязки й взаїмини всього европейського екомомічного життя, — через що хворіння одної частини загального европейського орґанізму мусіло природно відбитись й на других частях. Тому то й лист Glassa не так важний своїм змістом, а рішучою отвертістю, яка очистила задимлену атмосферу антантських політичних кругів. Відчула цю гірку критику перш усього Анґлія. Анґлійська преса нагло стала переайматись економічними й фінансовими питаннями, а часописі останніх тижднів переповнені проблємами, розвязками яких цікавляться далеко ширші круги суспільства, чим деінде. Економічні теоретики й практики засипують пресу статтями, — та поволі крісталізуються нові формули, значіння яких доведеться провірити й для сходу, коли на руїнах економічного життя зацвіте нова весна.

В останнім тиждні видвигнулася на верх цікава контроверза антантських і німецьких економістів в справі нотової інфляції і способів, її ухилити. В Німеччині, де сума випущених банкнотів осягнула рекордної висоти, добачають порятунку в безоглядній конфіскованню частини приватного майна. Первісний проєкт, т. зв. Reichsnotopfer, став в Національнім Зібранню змінений на складну сістему податків рент (Rentensteuer) і стратив тим самим свою суть. В Німеччині од довшого часу провадилася завзята пропаґанда за конфіскатою майна.

В Анґлії фінансові круги одкидали таке санаційне средство, щоби одібранням творчого капіталу не припинити продукцію взагалі. Та вкінці вийшло в Німеччині тільки оподаткования рент, а в Анґлії збірається парлямент ухвалити закон сильного оподаткования капіталу, за яким заявилися не тільки соціялісти ріжних таборів, але й староліберали під проводом Asquitha і консервативні реформісти на чолі з льордом R. Cecil. Головні економічні мотиви тут і там мабуть однакові та висліди ріжні, і будучність покаже, по якому боці проявився більш здоровий розсудок.

Недавно сликав був анґлійський міністер фінансів Chamberlain — член консервативної партії — визначних фінансістів, що брали участь в амстердамській валютовій конференції, на нараду до себе. Обговорено обширно резолюції тої (міжнародньої) конференції, і рішено підтримати думку взаїмної помочі середноевропейським державам, щоби уздоровленням джерела всьої нужди схоронити свою власну шкуру од нужди. Міністер фінансів приобіцяв заступати це рішення перед кабінетом. І так бачимо цікавий факт, що той сам уряд, який до недавна тхнув злобою на побитого німецького ворога, volens nolens робить заходи, щоби його поставити на ноги. В раді міністрів мали з цього приводу відбутися чималі заворушення, закрашені вкінці загальними обзинуваченнями, які скоро перенеслися і до партій і мабуть незабаром принесуть ще й инші наслідки. Читати треба тільки звіт про наслідки занужджения середньої Европи виготовлений для Анґлії преставником уряду п. Goode, щоби зрозуміти той елементарний зворот, який зараз проявляється в Анґлії.

Але й инші ознаки стверджують напруженність анґлійської економічної сітуації. Курс анґлійських консолів понизився до $49^{7}/_{8}$ і осягнув тим нечуваної досі в його історії низини. Револющя цін зазначується всюду чим раз то прикріше. Вартість срібла шілінґу стоїть зараз 16 d. Відношення до заморських кольоній утрудняється через валютові розрахунки з кожним днем. Так довелося недавно знести фактичне сполучення індійської валюти з анґлійською і поставити її в трівку реляцію до доляру — тим, що установлено обраховання індійських рупій не по їх вартості супроти паперового фунта, а супроти золотометалевого соверейну. Подібні зарядження довеґеться може перевести й в инших кольоніях, бо вже тепер іде в Канаді пропаґанда за виеманціпованням домашньої валюти з під впливу хворої бритаиської.

Всі ці явища падають тягаром на унормальнення економічних відносин Антанти. Німеччіна зараз в тому положенню, що може пождати, як її західні сусіди справляться з цілим валом проблем. Вона рівняє чоловікові, що од страшного дощу змок до нитки, і тепер йому байдуже, чи ще виллють на нього діжку води. Анґлія тріпочеться на всі боки. Вона переправляє з Америкою і шукає торговельних зносин з Москвою і рада-б поставити на ноги середні держави і рада-б згодитися на все, щоби тільки не втратити своєї колишньої економічної могутности. Торгівля між Анґлією і Сп. Державами припинилась, і великі банкірі в Ню-Йорку завагались. Курси визначних акційних паперів підупали в Америці в останних днях дуже значно, Bethlem Steel понизався з $102^{1}/_{4}$ на $90^{1}/_{2}$; акції сталевого тресту упали з $105^{1}/_{8}$ на $100^{1}/_{8}$. Причина цього є обмеження вивозу, бо тепер вже й найважніщий покупець в Европі, себто Анґлія, з валютових причин не в силі оплачувати американський товар. В краях Антанти розуміють, що значить це відокремлення американської торговлі і американського капіталу.

Америка недавно проголосила устами Glassa досить отверту пересторогу в бік свойого довжника Анґлії. Анґлія мабуть потисне трохи серіозніще на свойого

довжника Францію. Та Анґлія й франція разом візмуться реальніще за управильнення відшкодовної суми, яку треба буде Німеччині наложити — з тим, що ця остання її і зможе фактично понести. Тоді може і наступить період реальностей, і фантастичні точки парижських мирів зістануть наново провірені, як це вже й тепер почасти діється в скритій не офіціяльній формі.

Супроти подій на заході являються економічні події на сході Европи майже без різких рисів. Досі нехтовано й зневажено всі ознаки господарського життя, в Совітській Росії й окраїнних державах. Та в послідних часах, головно від менту, як Анґлія почала інтересуватись жвавіте східними справами, появилися в західних часописах і статі про східноевропейські економічні і фінансові питання. Енерґійний крок вперед поробила тут Анґлія. Вона перш за всіх постаралася зібрати відповідний матеріял, користаючись при тим не тільки большевицькими і иншими російськими виданнями, але й висилаючи своїх власних кореспондентів і дослідників в Росію. В однім з послідних номерів анґлійського „Economist" читаємо прим. інтересні дані про виданий совітським правлінням гріш. Нові паперові знаки стали випущені в оборот 1. VI. 1919. р. Вони однак не радо приймаються населенням і тільки під значними відсотковими втратами (дісажіо). Ця нехіть до совітського гроша спонукала фінансового комісаря Крестінського видати закон, на підстави якого відтягується від руху всі папередні банкноти й заміщується їх совітськими знаками. Та „Economist" стверджує, що це розпорядження ніяк не має успіхів, бо старий вартніший гріш шезає в схованки, а новий заливає ринки тільки під примусом. Під цю пору ходять 4 роди нотів. Часопис „Возрожденіе" подає ось які курси поодиноких нот:

100 царських	рублів	=	640—650 керенських	рублів
100 „	„	=	310—315 дума	„
100 дума	„	=	200—205 керенських	„
100 керенських	„	=	125—130 советових	„

Ці курси звязані, що цікаво, тільки з типом нот, себто не з урядом, який їх випускає. Царські рублі видавано всіми урядами, так само й „керенки" й рублі думи.

Заграничнa торгівля західних країв з державами на теріторії бувш. Росії відбувалася в вузьких межах. Вона рівнож не припинилася цілком, як це стверджує ростівський часопис. Головно ввіз товарів досягнув дуже красних цифр, які помимо браку статистичних списків даються приблизно обрахувати з дотичних звітів імпортуючих країв. Так прим. обчислюється анґлійський ввіз в перших 9 місяцях 1919. р. на 10·5 міл. фунт стерлінґів, американський ввіз на 12·2 міл. фунт стерлінґів, з чого 2 міл. припадають на европейську, решта на азійску Росію. Ввіз Франції до полуд. країн Росії виносив в перших 8 місяцях м. р. всього тільки ½ міл. фунт стерлінґів. Дуже живо відбувався товарообмін з Японією, вартість якого оцінено на 7·5 міл. фунт стерл. Ввіз Швеції ограничився в головній мірі на на Фінляндії. До Росії діставався товар головно через фінскі пристани. Урядова фінска статистика тому й подає вартість імпорту за перший піврік 1919. р. на 33·3 міл. ф. стерл. Торгівля Німеччини з Росією, що колись стояла на першому місці, зараз формально припинена Антантою; та німецький товар рівнож дістається бічними шляхами до всіх частин бувш. російської імперії, і немає сумніву, що він незабаром відбудує свої старі позиції. Скільки він тепер цього вже зробив, годі сказати за браком провірених обчислень.

Подібно мається річ з Польщею. Брак всякою рода товарів є там дуже великий. Тому осягнули ціни фантастичної висоти, яка все ще далі росте. Леґальна торгівля при тім майже незначна. Товари знаходяться по більшій части в руках пачкарів і всяких темних елементів, як це з жалем зазначує центральний орґан варшавського купецтва „Tigodnik Handlowy". Найбільш пожадані мануфактури, знаряди і машини для виробу. На високий стан цін впливає й попит з Галичини й з України, бо тамошні купці закуповують цілі склади й платять кожну ціну, щоби тільки одержати товар. Щоби запобігти цьому бракові предметів, старається польський уряд навязати торговельні взаїмини з західними краями. Недавно появилися в голяндській часописі „Telegraaf" відклики тамошнього польського посольства, в яких подається до відома, що велике число польських фірм бажає за посередництвом амстердамської торговельної палати вступити в безпосередний контакт з голяндськими торговельними й фінансовими кругами. Та покищо остається це польське бажання pium desiderium, бо хаос в польській валюті підкошує всякі більш закроєні трансакції.

Польща за те робить заходи, щоби піднести свою аґрарну продукцію і тим самим мати повновартний вимінний товар. Недавно ухвалив сойм, видати з державної скарбниці 1 міліярд польських марок на ціли відбудування й інтенсіфіковання сільського господарства. Польський уряд ще й клопочеться проблємою, кольонізувати східну Галичину й спольщити там аґрарне господарство. Часописі повідомляють, що три з головніших галицько-польських інституцій для сільського кредиту, іменно „товариство для кольоністив", „рільничий союз", і „галицький банк для сільського кредиту" в Львові отримали дозвіл, розпреділити велику посілість без огляду на постанови місцевих комісій. Це право дає згаданим підприємствам можність, заселити Східну Галичину без всякого обмеження польськими селянами й робітниками. Чи виконання цього „права" зреалізує польські змагання що до української території, покаже будучність. Та старе правило фізичної механіки твердить, що всякий тиск створює відтиск й відпору, яка росте в міру ужитих механічних сил.

В инших окраїних державах іде відбудування економічного життя помимо сильної піддержки з боку Антанти дуже повільним ходом. Політична непевність тяжить на всіх кращих акціях, до чого прилучується ще й валютова нужда й брак з'орґанізованої адміністративи й воєнні з'усилля. По анґлійським звідомленням виносив проте вивіз з Естонії за місяць жовтень м. р. 14.877 тисячів, ввіз 20.378 тисячів естонських марок. Торговельні трансакції останніх двох місяців мають мати ще кращі успіхи, яких однак досі ще не удалося схопити в цифрах. Вивозові товари обіймали бараболю, яблука, папір, дерево й текстіли, увозові в першій мірі поживчі товари (мясо, риба), потім хемікалії, метали, шкури, олії і т. д.

В Лятвії орґанізується економічне життя за допомогою Анґлійців і Американців доволі пляномірно. В Ризі відбулися недавно наради американських і латиських промисловців з метою реорґанізувати й зміцнити латишську краєву індустрію. Державна ініціятива також дуже жива. Міністерство для апровізації вислало прим. до Лібави своїх торговельних аґентів, щоби уреґулювати вивіз льону. При міністерстві для закордонних справ навіть відкрито осібну секцію для латишських кольоній в закраю. В Лібаві утворено за посередництвом уряду, тютюнну фабрику для перерібки латишського тютюну. Міністерство фінансів переспрavляє з відомим анґлійським фінансовим аґентом Forthington про заснування латишського емісійного і експортового банку. Таким чином оживає поволі придавлене досі економічне життя, а з ним скріпляється й лад в нутрі краю.

Та ще не відомо, що принесе недалека будучність. Над всім розвитком окраїних держав тяжить великий більшевицький сфінкс, і не знати, в яких ділах він проявить незабаром свої сили. Годі сказати, що всяка небезпека щезла, доки таємний сфінкс не справить свої обрахунки з заходом. А до того часу мине ще не одна фаза в господарському відродженню Европи.

Андрій Чекановський.

Огляд міжнародньої політики.

Відкриття анґлійського парляменту; вибір Асквіта і його значіння; заява президента анґлійської палати послів; книжка льорда Haldane'а про заграничну політику Анґлії; зміст американської ноти; кінець американсьих експедицій в Сибір і в Европу; хто є президентом Америки? соціяльний рух в Польщі; Польща відкидає большевицьке предложення мира; що Троцький сказав американському кореспондентові? Большевицька Росія хоче стати демократичною й скликати констітуанту! Інтересний рух в Чехословаччині: забезпечення розбору Угорщини; перманентний Міжнародній Трибунал; дрібні вісти; правда в справі Східної Галичини.

Смійтеся, або ні, а я таки скажу, що Українці в публичнім життю мають щось спільного з Анґлійцями. Послухайте тільки, як відкривається в Льондоні перше засідання парляменту, а самі скажете, чи наддніпрянські отамани (на яких зрештою слушно стілько лайок посипалося!) зі своїми шликами, поясами, гусячими перами, булавами, пірначами, а др. К. Трильовський зі своїми барвистими „Січами" в павиних перах, з широкими лентами й блискучими прапорами — не пригадують в урочистих хвилях Анґлійців? І то пригадують якраз навязанням тою кольористикою до минувшини.

Одна швейцарська часопись так описує відкриття анґлійського парляменту:

В золотім залі, де світські льорди засіли, одягнені в червоний пурпур, а духовні в білі опарати, а найвищі судді держави в чорні і золоті тоґи, в залі, де в цей мент проявляється вся історична величність Великої Британії, — засвітилися нараз всі світла в хвилі, коли вступили в зал король і королева з коронами на головах, в почоті герольдів, дам, пажів і лицарів. „Пан Чорної Булави" одержує від короля наказ і йде довгими коридорами прямо до дверей нижчої палати (послів), які зачиняються перед ним, мов перед неприємним ворогом: був час, коли королівські посольства в тім домі дійсно були немилі — й Анґлійці, що люблять старину, задержали й цей символ спомину з давно минулих днів. І тричі мусить чорна булава застукати в двері нижчої палати, заки відчинять їй. Наступає глибокий поклін перед представником тої палати, що на своїм столі уявляє собою маєстат анґлійського народа не менше достойно, чим на противнім кінці великого дому золотий трон королівський. Опісля по наказу королівського представника счиняється рух у нижчій палаті послів: вона йде. На самім переді несуть берло її, за ним іде представник народа, званий бесідником, за ним премієр міністрів, а зараз біля нього провідники опозиції, а за ними вся ница палата послів народа — йде аж до границі вищої палати (льордів), яка колись розмежовувала два дійсно ворожі світи. Поважно й

мовчки жде на неї „ясна“ палата анґлійських панів. І тихо так, хоч мак сій. А серед тої тишини відчитує король „найласкавіщу бесіду престольну...“ Стару форму задержують Анґлійці поки можуть — розуміється, в торжественних хвилях, А цего року не могли. Не міг король по старому звичаю почати „найласкавіщу бесіду“ словами: „Мої льорди й джентельмени!“ Не міг через — жінку. Через одну одиноку жінку, яка перший раз в історії Великої Британії правно виступила в палаті послів, як представниця народа. І тому король мусів почати так: „Мої льорди й члени нищої палати послів!...“

Тільки коротко, ледви пятнайцять хвилин тріває цей парад, що пригадує Анґлійцям їх стару політичну державну традицію. Потому гасне ця блискуча картина...

У нас якби було щось подібного, то тривалоб аж до повного знудження всіх присутних і до облиття семим потом безпосередних учасників її: примір — усякі торжества в наших церквах. Бо ми дуже витрівалі при таких нагодах, а зате менше витрівалі в праці. Анґлійці наоборот. І тому вони мають велику державу, а ми тільки — велику скількість „міністрів“, „президентів“, „послів“, секретарів“ і т. п., які що друге слово частують себе цими титулами.

А про діяльність анґлійського парляменту інформуватимемо читачів в дальших оглядах. Бо ця діяльність також весела. Тільки з зовсім инших причин.

Покищо зазначимо тільки, що анґлійський народ вибрав на днях послом Герберта Асквіта, бувшого президента палати послів, бувшого премієра і бувшого великого скарбника Анґлії, який у своїй виборчій бесіді підчеркнув, що верзальський мир це мир нечистий і несправедливий! Не обурило анґлійського народу навіть те, що Асквіт виразно заявив, що Німеччина не може заплатити більше воєнних коштів, як 2 міліярди фунтів штерлінґів, а бідна Австрія взагалі нічого не в силі заплатити. А перед 16 місяцями той сам Асквіт перепав, бо народ домагався, щоб „Німеччині зовсім вивернули карман!“

Цікаво, що виборча аґітація Асквіта, доброго бесідника, вихованого на клясичних зразках, не мала зразу успіху; на його збори приходило дуже мало людей. Щойно його жінка й дочка потрафили палкими промовами в фабриках рушити робітниць, прирікаючи їм, що Асквіт у парляменті домагатиметься притягнення до репараційної комісії також представників невтральних держав, щоби побіджені народи знали, що є в суді також справедливі судді, та що він боротиметься проти того, щоб від Австрії (якої народ з нужди вже тільки по церквах молиться) домагалися видачі 19.000 коров. Словом — прирекли анґлійським робітницям, які також мають дітей, що Асквіт сильно шарпатиме в парляменті несправедливий документ верзальського мира і може навіть подере його...

Таких державних мужів видає Анґлія, що володіє світом. Побачимо, чи на пр. Польща, яка хоче мати перший голос на сході Европи, здобудеться на посла, який мавби відвагу сказати їй, що це несправедливість, — загарбати українську землю, мучити в тюрмах і таборах сотки тисяч невинних людей, замикати їм школи й церкви за це тільки, що вони, не хочуть бути невольниками. Вибір Асквіта уважають знаком побіди лібералізму над соціялізмом.

Слід іще підчеркнути розумну заяву президента анґлійської палати послів, який сказав, що анґлійський уряд наложить воєнний податок тільки на найбогатших 340.000 людей в Анґлії та що з того збере з них ратами тисячу міліонів фунтів штерлінґів.

Льорд Haldane, що від 1905. до 1912. був анґлійським міністром війни, інтімний приятель Ґрея (який, мешкаючи в домі Haldan'ів, безпосередно перед війною з того дому кермував англійською заграничною політикою) написав актуальну книгу про приготування Анґлії до великої війни. В книзі тій багато такого, що дуже здивує всіх політиків світа: бо Haldane, загально відомий як чоловік правдомовний, доказує в своїй книзі, що ні французький уряд не хотів „реваншу", ні російський Царгорода, ні анґлійський оточення Німеччини!... А досі всі теорії про причини вибуху великої війни були оперті на тих твердженнях. Він твердить, що Анґлія дійсно хотіла мира, але на всякий випадок приготовлялася до війни, при чім підчеркує, що і головну мету свою (мира) і евентуальну держала в найбільшій тайні, бо інакше булаб вийшла зле і на однім шляху і на другім. Про цю інтересну книгу прийдеться мабуть ще нераз заговорити, бо її певно щойно студіює головний воріг автора льорд Нортcкліф, пресовий „диктатор" Анґлії, що в р. 1915. пресовими нападами вигриз Haldane'a з уряду.

Нарешті по довгих ваганнях оповістили у Вашінґтоні повний текст ноти, пересланий японському правительству в справі відкликання з Сибірі американської експедиції в силі 9.000 людей. В тій ноті читаємо: Військове положення армії Колчака так скоро погіршувалося, що антантським силам остали тільки три виходи з тенет. Америка признається, що не могла в Сибір вислати більше війська для удержання обсаджених просторів. Вкінці заявляє американське правительство, що на основі договору, про який воно повідомило Японію ще дня 17. липня 1918., мало воно обовязок помагати чесько-словацьким військам на Сибірі в часі, як на них напирали большевики здовж великого сибірського шляху. Тепер Чехословаки мають свобідний шлях аж до Владивостока, отож з'обовязання американського правительства скінчилося. Крім того заявляє американське правительство, що воно попало в сумніви, чи вказаним є, мішатися в горожанську боротьбу між партіями російського народа і це вмішування не викликує якраз противних вислідів. Супроти того всего Америка почала вивозити з Сибірі не тільки своє військо але й залізничих фаховців так своїх як і инших народів.

Так скінчилася американська виправа в „Сибір неісходиму". Тепер Сибір мають большевики по Байкальске море. Японці держаться ще на схід від нього.

З Европи Америка також забирає свою армію зовсім. Так „отрясає порох з сапог своїх" — з прогулки по „культурній" Европі. Волить диктувати їй свою волю — даванням або відмовою кредиту. Це в дійсности менше коштує, чим кров. А диктувати можна. На конто цего диктату треба на пр. записати те, що Царгород остає в руках Туреччини (в анґлійській пресі викликало це майже однодушне негодування).

Чи не в звязку з цим диктатом Америки треба приняти вістку, що Найвища Рада в Льондоні відбуватиме на будуче наради в найбільшій таємниці, і ніхто з учасників аліянтів не сміє інформувати більше преси. Право це прислугує тільки панам з downingstreet'y (від 20. лютого). З публіцистичного обовязку слід зазначити ще донесення данської „Politiken" про американську сензацію дня: там „відкрили", що властивим президентом Америки не є п. Вільзон, але — пані Вільзонова, яка від ряду місяців мішається до всего особливож від часу хороби мужа. Мазон зажадав в сенаті уступлення проф. Вільзона.

Кореспондент „Berliner Tageblatt-y" Ледерер, висланий у Польщу, оповіщує такі інформації про соціяльний рух в Польщі:

Бувша „Соціялдемократія Польського Королівства й Литви“, — з котрої війшла й голосна, покійна вже, діячка Роза Люксенбург — злилася з лівицею П. П. С. (польської партії соц.) й утворили польську комуністичну (большевицьку) партію. Проти цеї партії стоїть давна П. П. С„ т. зв. „революційна фракція“. Програмові ріжниці між ними такі гострі, як між німецькими „соціялістами більшости“ й комуністами Польські комуністи виступають проти самостійности польськоі держави й уважають себе тільки одною складовою частю, одним крилом російського большевизму, коли П. П. С. все ще уважає себе борцем за державну самостійність Польщі. Одначе й П. П. С. радикалізується. На останнім з'їзді в Кракові наступило орґанізаційне з'єдинення трьох її відломків: П. П. С. галицької, привислянської й познанської. Вправді вона все ще хоче, щоб соціялістичне правительство Польщі опиралося на сеймі як представництві всеї нації, одначе домагається вже, „щоб робітничі ради (які там істнують тільки в деяких містах) взяли участь у ліквідації капіталістичного устрою“,

Польська комуністична партія не може тепер розвивати отвертої публичної діяльности. Провідників її (м. п. головного з них Горовіца-Валевського) запроторено в тюрми у Модліні й у варшавську цитаделю, її преса закрита, її робітничі ради не сміють збіратьcя. Бо в Польщі виїмковий стан. Це відбилося на діяльности комуністів, які зрештою в Польщі дуже сильні не були. Тепер їх діяльність обмежується до підземної пропаґанди й видавання відозв. Ця їх робота йде живим темпом. Вона стоїть у звязку з пропаґандою російських большевиків і має вплив на незадоволені слої населення. Бо задавлення виїмковим станом проявів, феноменів того руху, не може, розуміється, задавити самого руху. Він нуртує між міським робітництвом і між безземельним селянством. З 23 міліонів населення Польщі (без занятих областей чужих народів) 6 припадає на міста, а 17 на села. Важко сказати, який відсоток у тім убогого населення. Цифри про фахові й політичні орґанізації польських соціялістів властиво нічого не говорять. Бо ті орґанізації щойно творяться. Політичні орґанізації П. П. С. мають мати коло 100.000 членів. Та це непевна цифра.

Вже скорше можнаб полягати на виборчих цифрах. Та статистики з виборів у Польщі нема. По 35 мандатах, які в сеймі має П. П. С., з чого 30 походить з міст, можна припустити, що яких 60% міського населення хилиться до соціялізму (тим більше, що комуністи збойкотували вибори).

Про селянську людність є статистика проф. Буяка. Він відріжня в ній три ґрупи: 1. посідаюче селянство; 2. півпролетарське (дрібні посідачі нижче двох гектарів разом з сімєю) і 3. безземельні робітники. Другої й третої катеґорії селянства в Познанщині мало, а в Галичині і в Польщі другої 2,100.000 + 1,360.000, третьої 400.000 + 1,200.000. Разом з Познанщиною буде там убогого селянства 6 до 7 міліонів душ. Розуміється, не всі вони мають нахил до соціялізму, не кажути вже про комунізм. Але большевицький рух по містах може на селах викликати революційно-аґрарний рух у тих слоях. О душу тих мас борються большевики й соціяльдемократи, а крім них рухливі націоналістичні, головно клерикальні партії.

Стан цеї боротьби ще розмірно найкраще можна оцінити по фахових орґанізаціях.

Зразу були в Польщі три жидівські централі фахових орґанізацій і чотирі польські і національна, християнських робітників, П. П. С. (у Галичині) комуністична, в Катовицях польська соціялістична, в Познанщині дві німецькі (до яких належало й польське робітництво). В липні 1919 получила П. П. С. свої три централі з централею комуністів; в її виділі сидить 11 комуністів і 23 с. д. На чолі екзекутиви

стоїть тепер Жулавський (брат відомого письменника). До цеї централі прилучилася й фахова орґанізація сільських робітників зі 150.000 членів; на чолі останньої стоїть Квапінський і вона майже в цілости в руках П. П. С.

У фаховій орґанізації зелізничників буде коло 700.000, вплив між ними мають комуністи, П. П. С. і націоналісти майже однаковий. Металева орґанізація має коло 20.000 членів, впливом у ній діляться П. П. С. і комуністи на рівні. У 50.000 зорґанізованих фахово рудокопів Домброви вплив комуністів зменшився, відколи секретарем цеї орґанізації став Станчик. Те саме у Фрайштаті — верх взяла П. П. С. Те саме з текстільною орґанізацією в Лодзі.

За це панують комуністи цілковито в орґанізації будівельних робітників (20.000 членів), скіряних (10,000) і передовсім безробітних, яких у Польщі коло 300.000 (в самій Варшаві 57.000). Одначе з відживанням промислу вони постійно „правіють".

Автор ставить вкінці такий проґноз що до будучини Польщі: з уваги на це, що дорожнеча зростає, а з нею мусить зростати незадоволення, в Польщі прийде до великого революційного руху, як лише війна на сході довше потріває (кілька місяців).

Та кінець кінців маємо тут з чужих рук досить докладну картину сучасної Польщі. І на тій основі дивуюсь, що Польща відкидає большевицьке предложення мира, як доносять звідомлення з засідань її сеймової комісії закордонних справ. Вона жадає „направи історичної кривди" в формі плебісциту тих земель, які до неї належали перед 1772 р. в границях окупації й очевидно — під окупацією! Як той „плебісцит" виглядавби, можна собі уявити. Бо чейже 2% не годні зрівноважити 98% без нової кривди. Цікаво, чи й Галичина входить у той рахунок „покривдження" Польщі, чи вона „без кривди" малаб остати при Польщі. Дійсно інтересні прояви історії деяких племен . . .

„Бюро Вольфа" доносить, що німецьке правительство рішилося переговорювати з Віґдором Коппом, якого вислало большевицьке правительство з Москви нібито в справі виміни полонених. Вже натиск, який в офіціяльнім донесенню покладено на це рішення німецького уряду, вказує, що тут річ не в справі виміни полонених, а в чімсь важнішім.

І дійсно, Копп, який тимчасом приїхав у Берлін, заявив виразно співробітникові „Vorwärts-у", що його місія не обмежується до справи полонених, але що він має за ціль, поладнати головне бажання большевицького правительства навязати з Німеччиною приязні взаємини „Vorwärts" називає Коппа навіть „новоіменованим заступником большевицької Росії в Берліні". Правда, годі ще говорити про правильні диплёматичні взаємини між цими державами, хочби тому, що не заіменовано ще німецького заступника в Москві. Одначе це тільки питання формалістики. Суть справи в тім, що почалася між ними правильна виміна думок.

Віґдор Копп заявив: „Росія хоче як найскорше наладнати з Німеччиною господарську виміну товарів, бо Росія, економічно ослаблена блёкадою, потребує дуже німецьких машин, ліків, угля, фаховців і орґанізаторів. За це дасть свої продукти. Товар за товар, не за гроші".

За навязанням взаємин з большевиками висказуються всі політичні й економічно-фінансові круги Німеччини, — націоналістичні найбільш горячо. Екстремно-націоналістична „Deutsche Zeitung" домагається отверто „середно-европейсько-азійського союзу" й взиває: Киньте всяку партійну політику, всякі сантіменти, а робіть державну політику великих курфірстів!

Вельми цікаво, що навіть такий буржуазний орґан як віденська „Neue Freie Presse“ пише (в ч. 19.934) з приводу зближення Антанти до питання мира з большевиками: „може будучі мислителі бачитимуть у перевороті, який там (у Росії) відбувся, одно з найважніщих переживань людства . . .“ „Найвища Рада Антанти не має причини подивляти свою мудрість у політичнім відношенню до Росії. Вона зближається тепер (до тої Росії) не добровільно, тільки під напором незадоволення мировими договорами, торгуванням народами, політикою в середній Европі й на сході . . .“ —

Радіо з Москви принесло вістку, що Горкій вибраний казанськими залізничниками депутатом в московський „совет“. —

Троцький заявив кореспондентові „Ню-Йорк-Ворльд'а“: „Мимо світлих побід червоної армії ми готові заключити мир і дати матеріяльні ґарантії чужому капіталові, який по війні сплине в Росію. Мир матиме також такий наслідок, що ми зараз розброїмо червону армію. Але військові вправи робітничої кляси мусять бути задержані. Те, що ми досі робили, мусіли ми робити, значить, ми мусіли добро народа й здоровля будучих поколінь посвятити страшній конечности хвилі. Але ні одна держава світа не вспіла доконати того, що зробили ми. Запитайте Клемансо, запитайте Льойда Джорджа, чи мають вони армію матеріяльно й морально таку міцну, як ми. Не мають. І це вони знають. Наші условя мира такі, як були. Ми потребуєм допомогиззаграниці для господарської й промислової відбудови Росії. Ця відбудова потреває яких 10 літ.“

З цего слідувало-б, що большевики не збираються йти війною ні проти Польщі, ні проти Румунії бодай так довго, заки не наладнають відбудови своєї зелізничої сіти. Але може химерна іронія подій приневолить їх до того скорше.

Що вони дійсно хотіли-б передишки, видно з нового їх мирового предложення, про яке донесує кореспондент „Associated Press“ з Вашінґтону. В тім предложенню з'обовязуються большевики скликати конституанту й взяти демократичний курс політики, і закинути диктатуру пролетаріяту. Прирікають також знести указ, яким уневажнили заграничні довги Росії й признати ті довги до висоти 60% разом з залеглими відсотками від того капіталу. Крім того обіцяють американським і анґлійським синдикатам концесії на копальні плятини й срібла. А за це все домагаються тільки невмішування в їх внутрішні справи й кредитів Америки.

Депеша Кор. Бюра доносить з Вашінґтону без подання джерела, що Америка не возьме під уваґу цего большевицького предложення. Може хоче признання всіх довгів б. Росії? Бо рівночасно по приватним депешам новий державний секретар Америки заявив, що Америка навяже офіціяльні дипльоматичні взаємини з большевиками . . .

Правительственний орґан „Чесько-Словацька Республіка“ (давніще „Пражські Новини“) пише, що справа „т. зв.“ національної церкви в Чехії зовсім затихла, „мабуть тому, що не знайшла підпертя в стихійнім народнім рухові.“ Справа ця хоч і посередно а все таки дуже інтересує й український загал (пригадую м. и. статтю Заклинського в львівських „Шляхах“). Для того стоїть з нею бодай зде-більшого познакомитися. Бо мабуть помиляються ті, що уважають церкву мертвою або умираючою силою взагалі і всюди. Як бачимо, в такій Чехії викликала ця справа велике завзяття.

Виділ нової церкви виправдує у „Venkov'i“ цей застій у чесько-словацькій церковній справі тим, що він хвилевий, бо нова церква ще формально не має визнання держави.

Орґан австрійських клерикалів „Reichspost“ збиває це виправдання, кажучи, що нова церква вже перестала бути небезпечна для католицизму. З шістьох мирян, які мали бути кооптовані до виділу нової перкви, двох не приступило до неї. Бодай не згадує про них урядовий орґан чеських „схизматиків“ — часопис „Право Народа“. Др. Фарськи й Заградніκ Бродски теж не виступають вже в обороні „схизми“, мабуть на знак, даний їм згори. Проти їх аґітації як урядовців застереглися: „Союз німецького клиру“ в Чехії й бернеська „Дієцезальна Єднота“ духовенства. Супроти того головою нового руху остав б. пражський духовник Dlouhý-Pokorný, що вже перед 10 літами виступив з католицької церкви й став урядовцем маґістрату. На зборах у Всейканах заповів він, що нова церков взоруватиметься на засадах старої чеської секти Братів Хелціцки († коло р. 1460) й її останнього владики Коменського († 1670). Вона не визнає папської непомильности й тих місць біблії, які противляться висновкам науки,

„Pravo Naroda“ оповіщує церковний устав (статут) нової церкви, зложений з 32 артикулів з дати 24. січня 1920. В першім арт. є дефініція нової церкви: „Чесько-словацьку церкву творять (становлять) ті християне, що стоять на засаді свободи совісти й релігійного переконання кождої одиниці та скріплення й вироблення релігійного життя в дусі братерської любови.“ А дальше: „Ідеальна основа чесько-слов. церкви — еванґеліє Христа. Міродайними коментаторами його уважає чесько-слов. церков словянських апостолів, Кирила й Методія, маґістра Івана Гуса і „Чеських Братів“ в напрямі сучасних вимог духа.“

Нова церков має приклонників між углекопами в північно-західній Чехії. В останнмх 4 місяцях приступило до неї (виступивши з римо-католицької церкви) коло 4500 переважно чеських семей.

Крім того розвиває свою діяльність моравський парох Гольба, а між епископатом і „Єднотою“ панують там якісь непорозуміння. Може-б так хто з наших інтеліґентів в Чехії вистудіював цей рух і поінформував українську суспільність про його причини й діячів.

Чехія, Румунія і Югославія заключили договір для забезпечення собі добичі з розбору Угорщини. Договір цей з'обовязує всі три названі держави виступити проти Угорщини на випадок, коли-б вона спробувала кинутися на одну з них. Цим можна уважати за вирішену долю словянських і румунських земель давньої Угорщини. —

Постійний Міжнародний Трибунал Союза Народів вже зложений на внесок французького представника Леона Буржуа. Він складатиметься з отсих осіб: 1) Від Франції Fromgeot, юрісконзульт французького міністерства закордонних справ і член гаґського розємного суду, 2) від Сполучених Держав Північної Америки б. державний секретар Goot, також член гаґського трибуналу, 3) від Анґлії льорд Phillimores, член Великої Ради й Апеляційного Трибуналу та предсідатель анґлійської слідчої комісії Союза Народів, 4) від Бельґії міністер Descamps, професор міжнародного права і член гаґського трибуналу, 5) від Італії професор університету в Неаполі Sadda, 6) від Японії Akivziki, б. японський посол у Відні, 7) від Сербії Весміч, посол в Парижі, 8) від Норвеґії Grama, 9) від Голяндії др. Loder, 10) від Арґентини б. міністер Drago. Чи це вже повний склад, невідомо; мабуть ні.

Рівночасно в гаґській палаті мира почалися наради представників невтральних держав над проектами для того постійного Міжнародного Трибуналу Союза Народів. Блаженні нищі духом, що вірять у справедливість побідника, а не в старий досвід Римлян, висказаний у двох словах: горе побідженим.

З дрібніщих вістей слід зазначити, що в Еспанії почався червоний терор, а саме в Барцельоні, останнього дня карнавалу. З Медіоляну доносять, що цей еспанський карнавал може стати початком революційного карнавалу в тій убогій державі. — В Італії вибухають розрухи в провінціях Тревізо, Брещія й Феррара. У Франції страйкують зелізничники на лініях східній і полудневій, як донесла Аґенція Гаваса з Парижа з кінцем лютого, є надія, що рух буде невдовзі нормальний. — Фенії почали убивати анґлійських офіцирів і урядовців. Над цілою Ірляндією завішено воєнний стан. — В Німеччині високо піднеслася смертність дітей з нужди. — В 19. ч. берлінської „Die Zukunft“ появилася дотепна стаття відомого комуніста Радека, писана в німецькій тюрмі т. з. „Німеччина й Росія“. В ній заявляє Радек, що большевики не хочуть союза з Німеччиною для боротьби з Антантою, бо німецький уряд неспосібний до такого союза й Антанта не думає вічно воювати з большевиками. Большевики хочуть тільки навязати економічні взаємини з Німеччиною. Радек це галицький Єврей. — Калібер гармат, нижчий чим 34·3, буде з анґлійських кораблів усунений, м. и. з 3. дріднавтів. Заводять переважно калібер 40·6. — Шведська соц.-демократія виповіла союз буржуазній лівиці, заключений ще в 1917 р. супроти того коаліційний кабінет стратив свою основу. — В Сербії здавлено повстання большевиків, які на кілька днів захопили були в свої руки вже й залізницю на просторі Тімоку, — В Греції Венізельос розпочав терор, прогнавши за кордон коло 80.000 людей. Він опирається на спеціяльній охрані, арестував всіх єпископів, багатьох ґенералів, адміралів і б. міністрів. В краю кипить. — В французькім сенаті внесено інтерпеляцію, що запитує правительство, яких засобів ужиє воно для здавлення большевицької пропаґанди у Франції; залізничий страйк у Франції обхопив десятки тисяч робітників: в департементі Сейни побідив крайній представник соціялістів Loriot — запала ухвала, прилучитись до третього інтернаціоналу. — На день 14. марта скликають Флямандці 300,000-не монстр віче до столиці Бельґії, яке має поставити королеві ультімат в справі переслідування Флямандців (на першім місці жадати флямандського університету); в разі незаспокоєння їх буде прокламоване відлучення флямандської території від французької Бельґії (як відомо, становище Флямандців подібне до становища галицьких Українців). — Льондонський „Таймс“ доносить, що між Ватиканом і Квіріналом невдовзі навяжуться дипльоматичні взаємини (розрив наступив в р. 1870). — Анґлійський часопис „Nation“ помістив інтересну статтю п. з. „В е р з а л ь с ь к и й м и р щ е з а є“, в якій и. и. пише: Годі зрозуміти, чому Вільзон так обурюється з приводу питання Фіюми, де живе прецінь не так багато людей. Атже той сам Вільзон будь що будь притакував, коли в Парижі робили кривду міліонам людей инших народів . . ,

В останній хвилі перед замкненням цього огляду принесло льондонське радіо зміст нот, виміненних між Анґлією й Францією з одного та Америкою з другого боку. З тих преінтересних нот довідуємося, що то під впливом головно Америки признано Східну Галичину—Польщі, проти чого Анґлія виступала майже до кінця, але вкінці мусіла згодитися, щоб не допроваджувати до розбиття союза народів. І в одній з нот Льойд Джордж випоминає це виразно Вільзонові на його ноту про потребу справедливости в міжнародній політиці. Докладніще про це в слідуючім числі „Волі“.

Україна.

Троцький про Україну. В розмові з американськими кореспондентами Троцький заявив, що правительство совєтське ні за які обставини не визнає незалежности України. Росія не може одмовитися від багацтв натуральних і доступу до моря (N. R.)

Пільсудський й Україна. Пільсудський відбув з Петлюрою де-кільки нарад, підчас яких обговорювалися такі справи: про безробітних укр. урядовців в Галичині, про політичних увязнених й укр. університетську молодь.

Український уряд, як нас сповіщають з Камянця, мав приїхати цими днями до Могильова, а звідти в найближчому часі сподівавсь перебратися до Одеси.

До від'їзду в Могилів всі наші урядові інституції працювали цілком нормально.

В Камянці Подільському серед українського громадянства, в звязку з подіями на фронті і селянським рухом проти большевиків настрій покращав. Хоч деякі орґанізації і примушені були звузити межі своєї роботи. Але підготовча праця кипить енерґійно.

Українське військо знов зміцняється як про те повідомляє член української місії у Румунії, який повернувся з подорожі по Україні. Епідемії серед війська також зменшилися. Партизанська війна проти большевиків приняла великі розміри на Полтавщині і Чернигівщині.

Останні бої між большевиками і Поляками на Поділлю провадились на лінії стара Ушиця—Могилів. Вельми ялтушкові Поляки ліквідували большевицьку банду на протязі суток.

Польська влада на Україні видала наказ щоб усі урядовці, які хотять на далі залишитися під польською владою, повчилися в 3 місяцях польської мови і присягнули на вірність Польщі.

Польська окупаційна влада на Поділлю і Волині видала наказ, що уся цівільна влада приходить в руки польських комісарів на всьому обшарі польскої окупації. Відома українська письменниця і гром. діяч С. Ф. Русова перебуває зараз у Камянці, захожується коло видання дитячого журналу і знов приняла до своїх рук стару посаду в мін. освіти — директора департамента позашкільної освіти.

Подільске повітове земство подало в повнім складі до демісії після наказу п. польського комісара відносно присяги польській Державі. До роботи приступило старе подільське Чорносотенне Земство на чолі з п. Нехаєвим.

Дорожнеча в Камянці за останній місяць значно збільшилась. Ціна окремої кімнати на околиці Камянця — 2500 карб. в міс. Квартира в скільки кімнат — 10.000 карб. 1 ф. свічок — 175—200 карб.

В Камянецькій Просвіті під впливом польської окупації припинились лекції по Українознавству.

З Камянця. Комітет при головноуповаженому У. Н. Р. на свойому засіданню порішив видати допомогу подільскому товариству охорони памяток мистецтва та старовини в розмірі 300.000 карб. — Товариством ім. Пестальоці відкрито український діточий садок. Вписи продовжуються. В садку провадяться такі заняття: ігри, малювання, співи, оповідання казок і практична наука чужих мов. Діти садка отримують горячий сніданок. — Дня 1. марта начнуться заняття в подільській духовній семинарії. В камянецькій хлопячій духовній школі розпочалася вже наука. Наука безплатна. — Навчання в гімназії ім. Ст. Руданського вже началося. Навчання ведеться в трьох помешканях: Просвіті, учительській семинарії і технічній школі. Навчання ведеться по новій проґрамі, виробленій в останні часи міністром освіти У. Н. Р.

* **У Камянці.** Теперешний комісар „східних земель“, як доносить „Трудова Громада“, завітав до епіскопа Пімена, який його щиро і урочисто приняв. Обох підкреслювали необхідність приязнених польсько-російських відносин для боротьби зі спільним ворогом.

Мирні пропозіції Польщі, разом з московським урядом зробив і Київський большевицький уряд, як заявляє Літвінов представнику аґентства Рейтера.

* **Мобілізація на Поділлю** проголошена большевиками в околицях Бару для всіх мужчин від 18—35 років,

Реєстрацію населення Камінця оголошено польським комендантом для всіх людей від 14—60 років.

* **Тиф на селах Поділля** набирає жахливих розмірів. Люде мруть як мухи без ліків, без лікарів. Поширюється усяке знахарство, шептання і домашні способи лікування.

Тиф на Україні приймає нові форми. Як сповіщають приїзжі, всюди по селах при сипнякові появляються у слабих коло вух гулі, від котрих людина умирає через 5—6 день. Деякі лікарі думають що це не тиф, а звичайна бубонна чума.

Плямистий тиф все далі шириться по Галичині. В Заліщиччині вимирають цілі села, а люде вже цілком байдужо дивляться на смерть та чекають своєї черги.

* **Гуцульщина гине з голоду**, тифу і черевних хороб, бо збідніле населення не має ні сил, ні помочи боротися з цим лихом.

На Полтавщині селяне повстали проти большевиків. На селах нема ніякої большевицької влади, а по містах революційні комітети. Залізниці перервані, і повстанці нападають на большевицькі відділи і розброюють їх.

Селяне на Україні скрізь домагаються „наших" грошей — гривен. За гривні можно все дістати по 28% дешевше, ніж за всякі инші гроші.

* **Всеукраїнський конґрес.** З Москви доносять, що Центральний Виконуючий Комітет скликав всеукраїнський конґрес совітів на 15. квітня цього року.

Вибір нового голови Кубанської Краєвої Ради вийшов на користь Українцям; бо вибрано Українця Тимошенка (за 223 голоси, проти 124); а Росіянин Скобров получив 146 за і 210 проти. Новообраний заступник голови Ради вітав Раду промовою, в якій згадав убитих ворогами товаришів і висловив надію, що одвічний розум народу поможе вийти з тяжкого становища, в яке попали Кубанці по волі безглуздих узурпаторів.

При евакуації Одеси, як повідомляє кореспондент „Associated Press", загинуло на пристанях і в гавані не мало народу. Команди пароходів мусіли стріляти з кулеметів, щоб припинити публіку від натиску на переповнені пароплави. Теж саме робиться і в Севастополі.

Багато Жидів затонуло на Чорнім морі, тікаючи до Палестини, про що доносить президент російських сіоністів.

* **Денікін бомбардував Одесу** з воєнних кораблів, наслідком чого було 58 убитих і багато будинків знищено.

* **Денікін знов заняв Ростів**, як вірити донесенню „Berliner Tageblatt".

* **Припинено рейси пароплавів на Одесу** товариства „Adriatica". Пароплави, які ідуть з Трієсту і Константінополя в Чорне море, до Одеси не заходять.

* **Проти приєднання Галичини до Польщі** у Америці відбулися численні мітінги у Кукс Крік, Ешвіль, Портедж ля Терері, Якві, Планкет, Престон, Дайсарт, Калдер, Фішер-Бренч, іст. Селкірк, Сенді Лейк, Кепдяк, Отава. Давфін, Голден Вайн, Келд, Сифтон і других містах.

Усунення української мови зі шкіл теребовельського повіту виконано по припису польської влади; от же навіть в гімназіях не викладають української мови, як необовязкової. Українських учителів звільнено,

З Угорської України. Українська „Наука" приносить ряд вісток, які кидають цікаве та дуже прикре світло на відносини в мукачівській українській ґімназії. Учительський персонал згаданої ґімназії це переважно некваліфіковані сили, переважно москвофіли, які й дбають тільки про науку московської мови, а нічого иншого не вчать. Сам директор просто безсильний, бо усякий протест з його боку вважається мадярофільством. Найбільше на цих відносинах терплять діти, яких виховується радше на горожан Московщини, а не на свідомих синів України. Це бачуть їхні родичі, хоч самі ще не дуже свідомі, одначе все таки стають в обороні виховання своїх дітей і удаються з протестами проти такого стану до директорії та шкільних властей, щоби вони спинили цю денаціоналізаторську роботу. Також погані відносини і в інституті для учнів. Настоятелі москофіли забороняють ученикам говорити

рідною мовою, насміхаються з неї а заставляють говорити московською мовою та ловлять їх на російщину.

* **Універсітетська наука** в Галичині цілком закрита для української молодіжі, бо до вищих шкіл у Польщі і в землях окупованих нею допускаються лише ті, хто відбуває службу у польськім війську або члени польських організацій. Заборонено відкривати приватні українські універсітети, дуже утруднено виїзд до закордонних вищих шкіл.

* **Кругом Чорткова Поляки шукають „большевиків“** себ то заарештовують усякого свідомого Українця.

Польща.

Плебесціт на Тешинському Шлецьу. Боротьба з приводу плебесціту ведеться вже другий тиждень. На всій теріторії розташовано багато французьких війск — міжнародня охорона, що має ґарантувати безсторонність і справедливість плебесціту. Однак та охорона починає незадоволювати Поляків, що видно з часописей. Чехи обіцяють французам вугля, коли плебесціт дасть потрібні їм наслідки та вони дістануть вугляні копальні.

Похід на Тешинский Шлезьк. „Robotnik Slazki“ з 26-го п. м. доносить: „На остравських „кресах“ і на пограничу Моравії повторилися ясьни банди, які по основі чорних списків переводять самовільні ревізії у Поляків. В кожній хвилі може дійти до кріваvої масакри Поляків. Розворушення людности вуглевого басейну дійшло до крайніх меж. Супроти цього комісія буде безрадною, тому кличемо: Польські дивізії мусять бути готові до походу на Тешінський Шлензк.

Дорожнеча в Польщі як сповіщує „D. Allg. Zeitung“ з кождим днюм збільшується: 13 лютого в Варшаві 1 ф. хліба стоїв 20 м., оселедець 5 м., яйце $12^1/_2$ м., чарка горілки 10—20 м., ковбаса 50—60 м., цукерки 150 м. ф., жіночі черевички 700—900 м., найдешевші мужеські 800 м. На вулицях дуже багато голодних, обдертих людей. Заборвництво урядовців зросло надзвичайно. Звичайним шляхом напр. неможна дістати залізнодорожного квітка.

Військова конвенція між Польщею і Францією має заключитися з умовою, що Франція організує польську армію, а Польща заключить військовий союз з Францією.

Польські звірства в Білорусі. До петербурської „Правди“ дійшов лист від політичного вязня з Мінску, в якім описуються тортури, які вживаються Поляками над вязнями.

„Прикра справа“ і так називає Kurjer Poranny постійні факти ограбовування на кордонах Польщі польських закладників, які повертаються з „анархії“ Совітської Росії до „порядку“ в Польщі.

П. П. С. за знесення смертної кари: Польська Партія Соціалістична внесла у Сейм пропозіцію об отміні смертної кари.

300.000 м. для бідних дітей Поляків пожертвув Папа через ОО. бернардинців.

Росія.

Большевики жорстоко розправляються з робітниками. На Путіловському заводі в Петрограді ними розстріляно, як пише „Комуніст“, 189 робітників за те, що робітники зібрали мітінґ і на ньому винесли таку постанову. „Ми, робітники Путіловського завода, об'являємо трудящимся всього світа і Росії, що Совітський Уряд обманив русскій пролетаріят, позбавивши його навіть тих прав, котрими він користувався при царському режимі, і завів терор, при одній думці про котрий холодіє кров в жилах. Зруйнувавши трудящимся можливости заробляти собі хліб, за місто якого голодний люд отримує від уряду тільки нагайки . . .“ Після того на заводі було убито скілька комуністів. Тоді чрезвичайка під доглядом Петерса вжила всіх способів, вироблених нею питок, відкрили головних аґітаторів (189) чоловік, котрі і були розстріляні Латишами і Китайцями.

Неудача большевиків. Верховна Рада не приняла пропозіції большевиків, переданії її з Москви через Літвінова.

Становище в російській червоній армії, як повідомляє „Times“ на підставі заяв красноармейських офіцерів таке: Троцький підлещується до офіцерів. В гвардії запроваджена цілком дісціпліна царських часів. Лідери большевики запевнюють офіцерство і армію, що большевики відроджують велику і єдину Росію. На докори офіцерів зприводу миру з Естонією Троцький заявив, що це тілько тимчасові. Як тільки Денікін буде знищений, почнеться наступ на прибалтійські країни і Польщу. Большевики скасували в окупованій ними Донщині всі козацкі привілеї.

* **Заява Денікіна.** По останнім відомостям з Катеринодару ґенерал Денікін на зібранні південних козаків повідомив, що червоні війська розбито на Манчі і на Дону. Далі Денікін обіцяв, що всі области, які б'ються з большевиками, дістануть найширшу автономію.

* **Денікіна признано диктатором** після угоди з козаками. Аж до скликання установчих зборов він буде мати повні цівільні і військові права, а проти ухвал тимчасового парляменту матиме право „вето“.

Чічерін надіслав до Румунії ноту з формальним предложенням роспочати мирові переговори. Такі-ж ноти вислано до Японії і З'єдначих Держав Америки.

Стала ціна золота і срібла в Росії, згідно з наказом большевицького уряду, мусить бути 1 золот. золота — 700 карб. і 1 зол. срібла — 2 р. 70 коп.

Чума в Росії, як офіціяльно сповіщає фінляндська медична управа, шириться далі. В Москві зареґістровано 200 випадків. В Петрограді те ж в остатні дні було скілька випадків.

Ростов на Дону, як сповіщує аґентство Рейтера, 20. лютого знов занятий добровольцями. Взято в полон 1500 бранців, 22 гармати і богато військового матеріялу.

* **На Дону.** Новоросійський кореспондент Times-а повідомляє про страшні звірства большевиків над Доном. Большевики пограбували безжалісно Ростов і навели такий жах на населення, що мешканці міста бояться виходити на вулицю. Пограбовано також казацькі станиці.

* **Російські большевики вітають експортованих зі Злучених Держав комуністів у Фінляндії,** куди було післано відпоручників большевицкого уряду, для офіціяльної зустрічі корабля „Буфорд“, на якім було привезено вигнанців.

* **Вбивців царя Миколи II покарано смерттю у Пермі,** про що доносить московська „Правда“.

„Земляки“ в Парижі. В „нараді народів, що бажають відродження єдиної, неділимої Росії“ в Парижі, разом з Савінковим, Львовим і Чайковським, взяли участь Веріцк і Марков, від „младо-української“ партії Моркотун і Вішневський; від Білорусів Кондратовіч і Ознобішин.

Піроговський з'їзд лікарів Росії відбувся в Москві. На ньому зібралось біля 4400 чоловік, котрі цілком вільно і дуже рідко критикували заходи большевицького уряду. Але не тільки ні одно слово з їх промов, навіть звістка про з'їзд непопала ні в одну часопись. На з'їзді виявнилось, що майже все молоде покоління лікарів вигинуло від сипного тіфу. Епідемії в Росії поширюються в надзвичайних розмірах.

* **Самозванці.** Коли вірити повідомленням радянських ґазет, тепер в Сібірі і в других місцевостях колишньої Росії з'явилися ріжні самозаванці. Так один поштовий урядовець видає себе за одного з великих князів і збирає круг себе прихильників. В Барнополі якась місцева вчителька видає себе за велику княжну Татьяну.

Міжнароднє життя.

* **Українське питання в італійськім парляменті.** Під час останніх дебат в італійськім парляменті про закордонну політіку, лідер італьянської народної партії (Partito Popolare числить 106 голосів) Горіс в своїй промові прітинував політику італійського уряду в відношені до України і обстоював вивнання незалежности Української Народної Республіки.

***Рада ліґи народів** вирішила взяти під свою опіку національні і релігійні меншости, що викликало величезне обурення у польській пресі, яко чомусь числить цю ухвалу нелєгальною і для Польщі необовязковою.

Великого шуму наробила в паризькій пресі статя Andre Tardieu під оглавом „Загадки нової Росії“. На підставі нових документів і фактів останнього часу автор стверджує імперіалістичні заміри большевизму. Найближча його майбутність перетворення в російський обсолютизм. Мир з Естонією, на думку Тардьє, є тільки „кінь троянський“ для Европи.

***Литва проти Польщі.** Литовська преса кличе населення до війни з Поляками з метою прилучення Вільна до Литви.

***Польща й Норвеґія** утворюють фінансові умови, по яким Польща має дістати позику у 28 міліонів норвежських корон і 200.000 тон оселедців.

* **З'їзд білоруських діячів** має відбутися в найближчому часі у Минську для вияснення поглядів широких білоруських мас на питання миру.

* **Білоруська делеґація до папського нунція** Раті, під час його перебування у Вильні, вручила меморіял зі скаргами на тяжкі церковні відносини з Польщею.

* **Звичайна історія.** З Ревеля повідомляють. Після підписання миру між Естонією та большевиками помічається дивне явище: харчові продукти, яких недостачі перше не відчувалося, раптом почали щезати. Гостро почувається недостача хліба і других необхідних продуктів; коло крамниць знов з'явилися хвости. Ґазети підкреслюють, що у всій Естонії закуповуються великі партії ріжного краму, який невідомо куди відвозиться.

* **Повстання Індійців в Панамі** виникло через заборону правительством ношення кілець в носі. Повстанці ґрупи Сан-Бляс вбили 17 поліцаїв. Проти них вислано гарну експедіцію.

Економічна хроніка.

Урожай на Україні в р. 1919. Після звіту брітанської господарської комісії, яка недавно вернула з полудневої України, виносить урожай на Україні за рік 1919, в міліонах пудів:

Пшениця	1919	Пересічні цифри 1911—1915
Таврійська ґубернія	90	63·4
Херсонська ґубернія	140	65·4
Екатеріиославськая ґубернія	65	73·5
Полтавска ґубернія	60	41·6
Чернигівська ґубернія	1·5	1·8
Київська ґубернія	34·5	36·0
Харківська ґубернія	52·5	44·8
Волинська ґубернія	24	18·6
Подільська ґубернія	42·5	39·6
Бесарабська ґубернія	40	33·9
Разом	550	418·6
Старі запаси	200	
Загалом	750	

Урожай жита обчислюється на 288,000.000 пудів (супроти пересічної цифри 262,000.000 пудів в р. 1911—1915). Разом з старими запасами в висоті 100,000.000 пудів виносить він загалом 388,000.000 пудів.

Відбудування польського сільського господарства. Польський сойм призначив на відбудування сільського господарства 1,000.000 п. марок.

Розділення староавстрійського возового парку між новоповсталими державами. Настановлена Найвищою Радою в Парижі міжнародня комісія для розділення староавстрійського возового парку займається зараз провіренням претен-

сій Польщі, Чехословачини, Югославії і Румунії на залізничі возові запаси бувшої Австрії. Під час розкладу австрийської держави виносило число державних пароходів й возів в Австрії 160.000, в Угорщині 103.000, одиниць, приватних в Австрії 38.000, в Угорщині 15.000 одиниць. Ключ розділу ще не дався віднайти, бо новоповсталі держави не подають числа тих возів і пароходів, що в час революції знаходилися на їх теріторіях і автоматично стали власністю нових держав,

---

З українського життя на чужині.

Призначення представника для України.

Завдяки заходам, зробленим на цього місією перед Папою, його святість призначив відвідувачем на Україну о. Женоці для допомоги грішми і медікаментами бідним і хорим. Отець Женоці має репутацію безсторонньої людини і добре розуміється людях і справах. Він народився у Равенні у 1860 році. Після закінчення понтіфікальної семінарії „Піо“ він був священником. У 1885 р. він вступив до конгреґації місіонарів святого Серця. Папою Львом XIII. був одправлений до Сірії, а потім до Константінополю, як генеральний Вікарій. Коли повернувся до Риму, він був призначений екзаменатором римського духовенства. Далі він їздив до Перу на чолі місіонарів. Він є доктор теолоґії і має багато наукових степенів і праць. Отець Женоці є знавець головних европейських мов і кількох східніх.

Отже св. Папа призначив його тепер апостолічним одвідачем (Visiteur Apostolique) для України, і передав для бідних 100,000 лір. Наш представник при папськім престолі патр. Бон повідомляє: „22-го ІІ о 2. годині мене було принято в окремій аудієнції у Святійшого Папи. Українська делеґація була зі много. Наша мета була подякувати Його Святійшеству за дар для України у розмірі 100.000 лір для хорих і бідних нашого краю. Дар в грошах і медікаментах, які доручено одвезти отцю Женоці.

Під час найщирійшої розмови, яка продовжувалася біля 20 хвилин, св. Папа цікавився політичною і релігійною сітуацією нашого краю, виявив свою прихільність до нас і сказав, що в своїм батьківськім серці він по забув своїх синів на Україні і він благословляє всіх епіскопів, священників і всю націю з усією щирістю свого серця.

— —

У вівторок 2. марта одбулася нарада представників українських партій і безпартійних груп в справі вироблення спільної політичної плятформи для створення за кордоном орґанізації, аналоґічної „українській національній раді“ у Камянці. Після докладу представника ініціятивної групи головою наради обрано п. М. Кревецького, секретарями п. дра. С. Дністрянського і п. дра. О. Лисяка. При обговоренню питання про компетенцію наради виявилось, що не всі партії, участь яких ініціятори вважали необхідною в майбутній орґанізації, в однаковій мірі були поінформовані про хід підготовчих робіт. Представники деяких партій, крім того, не могли ще порозумітися з своїми товаришами, щоби приняти те чи инше рішення. Тому ухвалено — збори вважати інформаційними і протягом цього тижня призначити конституційні збори представників партій, на яких остаточно буде принято проект плятформи, предложений ініціяторами наради в порядку інформаційному. Участь в нараді взяли представники партій: — нац. соц.-фед., соц.-самост., нар.-респ., хліб.-дем.; — націст-рад., нац. дем. Присутні на нараді групи одноголосно висловились за необхідність утворення проектованої орґанізації.

— —

Зїзд українських соціял-демократів з приводу большевицьких мирних пропозіцій перенісся з Берліну до Варшави.

— —

П. Барановский привіз з Київа нові уповноважання для кооператорів: від Українбанку — для п. Барановського, від „Дніпросоюза“ — для п. Сербиненка й від „Централя“ — для п. Ганицького.

Що-ж до пп. Головка й Филиповича, вони повинні негайно виїхати до Київа.

— —

Д. 12. січня 1920. р.

Ми отримали з офіціяльних рук такі три документи.

Любий Друже!

Спаси Бог за лист, що у розпуці додав нам трохи втіхи. Було вині у італійській часописи „Поступ“ (Аванті), що Нітті хотів нас, як живий товар, запродати та вислати на поміч Денікінові. Я і Г. написали Вам два довгі листи чи одержали? Я там Вам дещо обширніше описав та і що до Вашого повороту на рідню. У часописі просимо подати, що Нітті хоче двадцять тисяч вислати не на Україну, але Денікінові. Це гуманніст двацятого століття. Ми дійсно на виїзді мали виїхати осьмого, а вже друга депеша каже, що на 12. ц. м. Нині дванадцятого рано, а ще от нема нічого певного. Чи і в тім не є Петрушевича рука?

Здоровлю щиро.

Азінара 25. жовтня 1919.

Дорогий Товаришу!

Оповіщаємо Вас про наше життя після Вашого відїзду. Дуже великі бурі зривалися, алеж усе таки затихли. Ми видержали великий натиск від тих брехунів та нахабників. Карали нас усякими карами, та примушували нас записуватись у армію Денікіна, алеж не мали жадного успіха. А тепер нам трохи розвиднилось. Ми уже бачимо велику користь з Вашої праці, котрою цілковито відірвали у них тепер 1830 чоловік, які мали бути жертвою наших ворогів. Вони уже відїхали, а ми лишились. Тепер звертаємо Вашу увагу на наших панів політиків. Тоді, як наші вороги аґітують серед нас, називаючи нашу неньку Україну тільки німецькою видумкою, а наш уряд називають німецьким аґентом, — Марушаківці осипують нас листами із Риму, з Америки присилають протиукраїнські проклямації, які визивають серед нашого народу ріжні роспуки, наші пани орґанізатори, як би в доказ, присилають нам молитвенники з портретами Франц Йосифа. Щоби це попало до рук наших ворогів, то це булоб їм гарним документом для їхньої аґітації. Або книжки від Союза Визволення України, який стремить до воставлення констітуційної монархії, про яку тепер не тільки говорити, алеж і думати серед нас не можна. Оповіщаємо Вас також, що на днях одержали ми телеґраму із Риму, де нас оповішають про скорий відїзд. Може скоро будемо у місті.

Витаємо Вас щиро та красненько здоровимо, гаразд.

Касале 31. січня 1920.

Любий Друже!

Для заміщення в нашому таборі, котре накоїло нам багато лиха, рівночасно за для штрайку в Італії, не писав я довший час до Тебе.

На разі вже все притихло як в таборі, так в державі.

Про зміну в нашому таборі роскажу Тобі докладніше. Тут в Касале ми не могли вже так володіти мужвою як в Лекче. Де які записані на Україну зачали переписуватися з польською Місією; в цих листах описували наше положення та настрій мужви, котра є рішена на все а навіть просить польську Місію, щоби їй допомогла переписатися до Галичини. Поляки постановили використати це, але хитро. Вислали вони до нашого табору священника в італійському (офіцерському) мундурі. Цей при сповіді випитувався, де хто записаний, а відтак говорив, буцім України вже більше нема, що Петлюра зрікся Галичини в користь Поляків, а котрий з нас хоче їхати на Україну, то буде ще кілька літ сидіти в Італії.

От-так наші мужики скоро далися переконати чортові в реверенді та взяли його за Спасителя і цілували його руки. Відтак де які просили священника, щоби цей переписав їх до Галичини, кажучи, що вони не хотіли їхати на Україну, лише їх змусили аґітатори буком та фальшивими підписами. Цей священник представив цілу справу команді, (котра як звичайно ворожо відноситься до нашої справи), і зафундовав кілька фляшок „марсали“ офіцерам, а ці зараз згодилися на все, (що до марсалія є наочний свідок Г.).

На другий день капітан К. зробив збірку, викликав кілька хрунів і цим казав показати собі головніших аґітаторів, а вказаних сейчас, без жадного оправдання

замкнув. На разі замкнув слідуючих: Дубаса, Босняка, Шеремету, Бурдана, Нижника. Мене також капітан мав охоту замкнути, бо мене обжаловано, буцім то я хотів повісити одного чоловіка, що скажеш на це? найшлися люде, котрі сказали, що вони це бачили. Аж капітан пізнався на брехні і мене увільнив. По тій бурливій сцені зачалися переписи, на Україну остало лише 73. Я сейчас написав до Місії в Римі, котра поробила де які заходи в цій справі, бо правдоподібно ці переписи суть уневажнені. За те Італійці відплачуються нам дісціпліною рано о 6-ій кождий на ногах, щоденні візити на гроші, ножі, мундури, за найменчу річ замикають.

Перед кількома днями появилася вістка в італ. часописях про мир України з большевиками; то офіцери ще більшу звернули увагу на нас. Наша місія після останніх подій на Україні не дає о собі знати, не посилає нам жадних часописів, ні відозв. З Інсбруку одержали ми кілька чисел „Волі“. Годі зрозуміти, що тепер станеться з нами, взагалі як думають наші панове? Куди і коли маємо їхати? Невжеж ми видані на ласку Всевишнього?

Наколи це буде можливим, будь ласкав, опиши мені, як думають менше більше про нас у Відні. Під чиїми приказами є наша Місія в Римі? Чи утворено вже який новий Уряд? Взагалі напиши, що нового в світі, бо ту тяжко довідатися; часописів дуже мало. залізниці не ходять реґулярно. Перед кількома днями було розпорядження, буцім ми маємо їхати до Петровиць в Чехії, але тепер вже не чути. Чорт зна, може ми ще будемо вислані на роботу, бо правдоподібно з Вікторії виїхало 700 (записаних на Україн) до Таранша на роботу. Твої листи і картку я одержав, з котрих де що довідався нового. Я не знаю, що дальше діяти, утікати трудно, з иншою нацією не можна йти, доки чекати. Що робити за границею? Прикре положення — може воно в коротці зміниться.

Довідавшися о зраді Петрушевича, наші люде проклинають цілий світ, і нас, кажучи, що ми їх впровадили в блуд, що вони через нас не поїхали дому.

— —

Відозва.

Багато українських студентів за кордоном, а ще більше на Наддніпрянській, Галицькій й Буковинській Україні — ізза браку матеріяльних средств і відомих траґічних обставин, немають змоги покінчити студій, або починати нових.

Український народ, який і так дуже вбогий на інтелеґентні сили, — може вже у недалекій майбутности знайтися в страшному положенню — без своїх інтеліґентних, фахових сил. Треба необхідно ратувати, що можна!

Оскільки судьба відбирає нам можливість збільшити кадри інтеліґентних сил до висоти инших народів, — то обовязком кождого Українця подбати, щоби своєю допомогою дати змогу принайменше покінчити навчання тим, які його вже почали. Не сміємо тратити і послідного доробітку наших культурних сил!

Засновується Товариство із цілю матеріяльної і моральної допомоги українському студентству безогляду за кордоном.

Вступаючи в члени того Товариства, сповните вдячний обовязок рятування частини української культури!

Просимо прийти Вас на

Установчі Загальні Збори

Тов-а допомоги українському студентству в неділю, дня 7. марта 1920 р. о ½10 рано у льокаль Тов-а „Єдність“,

I. An der Hülben 4.

Порядок для:
1. Реферат,
2. Відчитання проєкту с атуту,
3. Дискусія і принятя статуту,
4. Впис в члени і вибір Виділу,
5. Евентуалія.

Відень, дня 3. марта 1920 р.

За Ініціятивний Комітет:

посол Сидоренко, (в. р.) **проф. Дністрянський (в. р.)**

Укр. Акад. Тов-о „Січ“.

ОГЛЯД ПРЕСИ.

Українська пресова служба в Данії.

Огляд діяльности за час від 15. жовтня 1919 до 15. лютого 1920 р.

Діяльність Пресового Бюра, заложеного при Надзвичайній Дипльоматичній Місії У. Н. Р. в Данії, провадилась на протязі останніх чотирьох місяців у слідуючих 4 головних напрямах: 1. продовжувалось видання іформаційного бюлєтеня в данській мові, 2. розсилалися до данських часописів телеґрами про важнійші події на Україні. 3. по кілька разів на тиждень друкувались в українській мові пресові бюлєтені з витягами з данської преси і 4. розсилалася до ріжних осіб та інституцій література по українському питанню.

Данські бюлєтені.

Іформаційних бюльєтенів в данській мові видано за обнятий звітом час 12 чисел. У році 1919. бюлєтені виходили в розмірі 8 сторінок і в кількости 3.000 примірників. З початку нового року довелося, за браком коштів, зменшити розмір чисел до 4 стр. і наклад до 2.200 примірників.

Бюлєтені розсилалися всім данським міністрам, послам чужих держав у Копенгазі, членам обох палат редакторам усіх часописів, у всі книгозбірні і читальні, всім головнійшим кооперативам і робітничим орґанізаціям і опріч того, багатьом поодиноким особам — письменникам, політичним діячам, фінансістам, — які відограють більше менше поважну ролю в житті Данії.

До нового року бюлєтені посилалися також до Швеції і Норвеґії, але зменьшення накладу примусило Бюро з нового року припинити сю розсилку. Нині бюлєтень дістають тільки поодинокі видатнійші особи в сих державах, як Ф. Нансен, проф. Єнсен, Г. Брантінґ та инші де-які. У згаданих 13 числах бюлєтені були вміщені, опріч богатьох інформаційних заміток і телеграм, слідуючі більші статті, по части оригінальні, написані здебільшого п. Головою Місії, або передруковані з инших українських видань: „Сімон Петлюра“ (з портретом), „Відповідь п. Єфремову“, „Іван Франко“ (з портретом), стаття Г. Брандеса про Росію, „Українська кооперація за кордоном“ Заклик Петлюри до французької демократії,“ „Нова фаза в боротьбоі Европи з большевиками“, „Німецька реакція допомогає російській„, „Офензива серця“ В. Серошевського, „Занапащений край“, „М. Коцюбинський“ (з портретом), „Траґедія України“ Поля Дабуше, „Заява пошани Україні“ Г. Брандеса (з факсиміле), „Ситуація на Україні“, „Скотарство на Україні“; та инші.

Поминаючи той посередний вплив, який мяє бюлєтень на утворення прихильної до України атмосфери в Данії, можна по числу передруків у данських часописях судити і про ту безпосередну службу, яку виконує бюлєтень. Так замітка з числа 17 бюлєтени про жорстокости і насилля війск Денікіна на Україні була передрукована в 3 часописях („Рінкебінг Амтсавіз“, „Лемвід Даґбляд“, „Гольстебро Фалькебляд“). Замітка з того ж числа про погроми Денікіна і про жидівську автономію на Україні були передруковані в тижневнику „Мозаїск Самфунд“. Стаття „Симон Петлюра“ з ч. 18 бюлєтеня була повністю передрукована в „Кольдінґ Фалькебляд“. Замітка з ч. 19 бюлєтеня про нужду в сх. Галичині була передрукована в „Нордюлянде Соціяльдемократен“. У тій самій часописі від 14. лістоп. була надрукована велика стаття „Українська Республіка“, складена виключно з матеріялу взятого з бюлєтеня. Вступна стаття з ч. 19 бюлєтеня „Відповідь пану Єфремову“ була передрукована в великій копенгаській часописи „Даґено Нігедер“. Статтю про польські табори полонених в Модліні і Бересті з ч. 18 бюлєтеня передрукувала чаcопись „Кобенгавне Амтсабз“. 23 замітки про становище Жидів на Україні з ч. 20 передрукував „Мозаїск Самфунд“. Відозва українських жінок з ч. 22 також була передрукована в названій часаписі. Вступна стаття з ч. 22. „Нова фаза в боротьбі Европи з большевиками“ була передрукована повністю в часописі „Фтзелляндс Фольксбляд“, причім на вступі і на закінченні статті редакція додала від себе дуже прихильні для України уваги. Частину тієїж статті передрукував тижневник „Фіністіденде“. Вступна стаття з ч. 23 бюлєтеня „Німецька реакція допомагає російській“ була передрукована в „Гольбек Амтсавіз“. Замітки з ч. 23 про погром у Київі передрукував „Мозаїск Самфунд“. Вступну статтю „Занапащений край“ передрукувала і часопись в скороченю („Лянґеляндс

Фольксбляд“) і одна повністю („Ольборґ Бенстробляд“), а відому статтю В. Шульґіна „Муки страху“ передрукували аж 4 часописи (Лембіґ Даґбляд“), „Рінґкебінґ Амтсавіз“, „Гольстебро Фолькебляд“ і „Лянґеляндс Фолкебляд“). Статтю Г. Брандеса з ч. 35 бюлетеня „Заява пошани Україні“ передрукували „Ольборґ Стіфтетіденде“ і Нюмс Тіденде“. Часопись „Кебенґавис Амтстіденде“ передрукувало з ч. I за 1920р. статтю „Козаки в себе в дома“, З другого числа за новий рік передрукувала часопись „Солідарітет“ замітку, як треба вимовляти слово „Україна“.

Особливо великий успіх мали десять українських народніх пісень у перекладі данського поета Тора Лякґе, надруковані в ч. ч. 19—22 бюлетеня Пісні були передруковоні в 13 часописях: „Ольборґ Венстербляд“, „Раидерс Амтсавіз“, „Норд, юлякд Соціяльдемократен“, „Геймдаль“, „Вестюляку Соціяльдемократен“, „Вендсюсель Венстребляд“, „Ламвіґ Даґбляд“ (4 пісні „Гольстебро Фолькебляд“ (3 пісні) „Рінекебінґ Амтсавіз“ (3 пісні), „Борнгольмс Тіленде“, „Лянґеляндс Фолксбляд“, (3 пісні), „Горсенс Соц. Демократ“: „Вейле Соц. Демократ“.

Усього матеріялом з Бюлетеня безпосередньо скористувалось 23 данські часописи в 48 випадках.

Телеґрами до данських часописів.

Коли пресові телеґрами, які надходять до Місії з Відня, Варшави, Букарешту, Берна та инших центрів, містять у собі що-небудь важне про внутрішне чи міжнародне становище України, вони негайно перекладаються на данську мову і тогож дня розсилаються до телеґрафічної аґенції Ритцау та до редакцій головних копенгаґських часописів.

Ці телеґрами користуються в Данії загальним довіррям, і не було ще випадку, щоб котра небудь з пресових телеґрам, розісланих до бюра, не була де небудь передрукована.

За обнятий звітом час Бюро розіслало 20 пресових телеґрам, які були передруковані 73 рази у 53 часописях: „Національтіденде“, „Соціяльдемократен“, „Берзен“, „Борнгольмс Авіз“, „Остзеляид Соціяльдемократ“, „Лянґеляндс Фолькебляд“, „Нествед Тіденде“, „Фюнс Венстребляд“, „Норд Соціялдемократ“, „Рандерс Амтсаівз“, „Фредеріксборґ Амтсавіз“, „Говедстаден“, „Фюнс Соціялдемократ“, „Політікен“, „Морсе Соціялдемократ“, Морсе Авіз“, „Дольбек Амтстіденде“, „Горсенс Фолькебляд“, „Свендборґ Амтсдаґбляд“, „Лянґелян Фолкебляд“, „Сількеборґ Соціялдемократ“, „Сканденборґ Соціялдемократ“, „Солідарітет“, „Вендсюсель Тіденде“, „Даґенс Нюгедер“, „Кольдінґ Авіз“, „Рібо Стіфтс Тіденде“, „Свендборґ Амтс-Даґбляд“, „Сківе Авіз“, „Фюнс Стіфтс Тіденде“, „Борнгольмс Соціялдемократ“, „Горсенс Авіз“, „Оргус Стіфтс Тіденде“, „Есберґ Постен“, „Віборґ Стіфтс Тіденде“, „Калюндборґ Авіз“, „Бле Авіз“, „Даґблядет Нордюлянд“, „Меенс Даґбляд“, „Кіертемінде Авіз“, „Міддельфарт Соціялдемократ“, „Кебенгави“, „Роскіле Авіз“, „Лянґеляндс Авіз“, „Естеляндс Авіз“, „Соре Амтстіденде“, „Нордселянд“, „Берлінґске Тіденде“, „Фреденсборґ Амтс-Тіденде“, „Міддольфарт Авіз“, „Корсер Авіз“, „Бле Амтс-Фолькебляд“ і „Ольборґ Стіфтс Тіденде“.

Пресові бюлетені.

Бюлетень з рефератом усього найцікавійшого, що є в данській пресі про Україну, друкується в українській мові на ротаторі і розсилається в кількости 50 примірн. до всіх українських урядових інституцій в Европі і Америці, до редакцій українських часописів і деяким поодиноким українським громадянам, котрі живуть за кордоном.

Пресового бюлетеня за обнятий звітом час вийшло 26 чисел. Користь цього бюлетеня дається пізнати з цього факту, як часто його матеріялом користуються инші українські видання. В бюлетенях українских пресових бюр у Відні, Берліні, Газі, Римі, Будапешті, Льондоні Атенах, у часописях „Волі“, „Шляху“, „Українськім Голосі“, „Вперед і“, „Українськім Прапорі“, „Свободі“, „Америці“, „Ля Воче дель, Украіна“ і „Ль'Ероп Орієнталь“ було 35 передруків з данського пресового бюлетеня. Найбільша частина цих передруків (16) припадає на статтю Г. Брандеса — „Заява пошани Україні“, видрукованну в ч. 15 пресового бюлетеня.

Розсилка літератури.

Як було згадано в горі, одною з функцій пресового бюра являється розсилка літератури по українському питанню.

Українська література, голов ним чином часописи і популярні брошури, розсилається українським полоненим, що живуть в Данії по таборах на вільних роботах.

Література на чужих мовах розсилается місцевим політичним і громадським діячам, журналістам, редакторам газет, професорам, а також чинам дипльоматичного корпусу. На Різдво було розіслано 400 примірників книги „Україна та мирова конференція“ в англійській та французькій мові. Комплект брошур по всім питанням українського життя мають тепер усі данські бібліотеки, а бібліотека королівська та універсітетська дістала деякі основні книги по українознавству також в українській мові.

Данська преса і Україна.

Помимо тих матеріялів про Україну, котрі данська преса передруковує з публікацій пресового бюра, данські газети і журнали постійно друкують також оригінальні статті і замітки на українські теми. Дуже часто Україна згадується в звязку з російським питанням, а також при кожній нагоді, коли пишеться про нові держави, що повстали на теріторії колишньої Росії. В цих випадках завжди підкреслюється, що Україна є найбільшою з нових держав, що вона економічно і культурно має найкращі шанси на буйний розвиток і на блискучу будучність.

Але поруч з цим українське питання служить постійно темою спеціяльних статей і заміток. Усе, що в цім напрямі зявилося в данських часописях за обнятий звітом час, було свого часу передруковано в пресових бюлетенях і розіслано до загального відома, отже тут лишається тільки перечислити цей матеріял у повнім порядку.

„Даґенс Нігедер“: 25. жовтня 1919 р.: „Подвійний фронт України“ (стаття з ілюстраціями). — 27. листопада 1919 р.: Розмова з українськими старшинами з північного фронту. — 14. січня 1920 р.: „Знаки зі Сходу“ (вступна стаття про події на Україні).

„Кобенгавн“: 28. жовтня 1919 р.: „Як вимовляється Україна“ (запитання і відповідь). — 3. грудня 1919 р.: Рецензія на книгу данської поетеси З Ґрід Species, котра в деяких віршах співає про Україну.

„Вестюландс Социялдемократ“: 30. жовтня 1919 р.: Повідомлення про українсько-польське перемиря (передрук ще в одній ґазеті).

„Рандорс Амтсавіз“: 31. жовтня 1919 р.: Повідомлення з Відня про умову північного російського уряду з Анґлією про визначня України.

„Фредеріксборґ Амтсавіз“: 3. листопада 1919 р.: Повідомлення про ноту українського уряду в справі Денікіна.

„Говедстадов“: 18, листопада 1919 р.: Повідомлення про спалення українських книжок у Київі Савенком.

„Меенс Даґбляд“: 22. жовтня 1919 р.: „Жінка на Україні“ (стаття історика).

„Національтіденде„: 7. січня 1920 р.: „Фронт против большевиків та Денікіна“ (телеґрама з Ревалю — розмова з українським послом М. Залізняком). — 5. січня 1920: „Україна“ (стаття).

„Есбюляндс Фолькебляд“: 8. листопода 1919: „Перемога Троцького (стаття про боротьбу України з Денікіном).

„Фінансгіденде“: 13. вересня 1919 р.: „Нові східні держави“ (стаття про економічне життя України. — 10. грудня 1919 р.: Огляд економічної ситуації на Україні.

„Прессенсмаґазин“: 15. листопада 1919 р.: „Ґенерал Денікін“ (стаття про гірчну боротьбу України проти ґенерала Денікіна).

„Фюнз Венстребляд“; 17. листопада 1919 р.: Фотоґрафія з памятника в Вецлярі з будованого в честь українців, померших у німецькім полоні (передрук ще в одній ґазеті). — 27. листопада 1919 р.: Повідомлення з Будапешту про союз Румунії і України.

„Весткюстен Езберґ“: 18. листопада 1919 р.: „Героїня“ (стаття про геройські діла української селянської дівчини).

„Берлінґске Тіденде“: 28. грудня 1919 р.: Огляд сьвітових подій за 1919 рік, в якім зазначено перемоги українських віськ (передрук ще в одній ґазеті).

„Зюдзеляндс Венстребляд“: 29. грудня 1919: Повідомлення про визнання Лотви українським урядом.

„Голяндс Постен“: 3. січня 1920 р.: Огляд сьвітових подій за 1919 р. з кількома уступами про Україну.

„Гольбеґ Амтстіденде“: 31. грудня 1919 р.: „Україна“ (стаття).

„Гойсколеблядет“: 6. лютого 1920 р.: „Кобзар“ (стаття про Україну).

Інтервю з Послом.

Особливе місце в пресовій діяльности української Місії в Данії займають розмови пана Голови Місії д-ра Дм. Левицького з співробітниками данських часописів з приводу актуальних питань української політики.

Такі розмови на протязі останнього часу були надруковані: 1. 24. жовтня 1919 р. в Національтіденде“ (з портретом пана посла). передрук 29. жовтня 1919 р. в Естзеляндс Авіз“; 2. 26. листопада 1919 р. в „Даґенс Ніґедер“ (під титулом

„Україна і Росія", відповідь пану Єфремову), передрук у німецькім журналі „Україна"; 3. 13. грудня 1919 р. в журналі „Прессенс-Маґазин" під титулом „Країна-мучениця Україна" (з портретом пана Посла) і 4. 26. січна 1919. р. в Національтіденде" під титулом „Здобуття України загрожує небезпекою самим большевикам".

Зміст цих розмов свого часу був передрукований у пресових бюлетенях (ч. 4, 8, 14 і 25).

Лист редакції.

До хвальної редакції журнала „Воля" у Відню.

Високошановний пане Редактор!

В ч. 40 — 21. жовтня с. р. львівського часопису „Нова Рада" в статті: „Автори Варшавської Декляреції" уміщена цілком брехлива відомість, яка має цілью заплямувати мою честь, ніби: „я втік до Варшави з грішми Укр. Червоного Хреста" Прошу не відмовити надрукувати в Вашому журналі з приводу цього слідующе спростовання:

Коли Тарнополь був окупований польским військом і інституції Укр. Черв. Хреста були Польскою владою взяті під свій заряд, я-яко член філії Головної Управи Укр. Черв. Хреста — був командірований філією до Львова і Варшави з відповідними писаними дорученнями, аби спробувати якось залагодити справи Укр. Черв. Хреста. Позитивних наслідків не вдалося осягнути, тому філія Гол. Управи Укр. Черв. Хреста мусіла себе розвязати, доручивши доктору Лінніченко залишиться в Тарнополю, яко уповноваженному, аби заступати інтереси Укр. Черв. Хреста. Я мав при собі гроші Червоного Хреста в розмірі дорожних видатків, з котрих грошей я зміг також видати кільком хорим полоненим допомогу під їхні росписки.

Я дивуюсь, що редакція наважилася опубліковати відомости такого характеру, хоч мала можливість наперед перевірити їх у уповноваженного доктора Лінніченко в Тарнополю. Що до закидів політичного характеру, то вони остільки наївно-неправдиві, що не потребують, аби на них у подробицях зупинятися. Скажу тільки, що я приватна людина, до діяльности Директоріяту відношуся цілком негативно, і тому річ цілком неправдоподібна приписувати мені співучасть в діяльности агентів „Високої Директорії".

Яко член партії хліборобів-демократів я був на міжпартійній нараді, де міністр Андрій Лівицький докладав проект декляреції.

Мій погляд був і є такий, що цей крок зробити треба було, аби можна було далі почати переговори з польским урядом про полекшення тяжкого становища Галичини, полоненних і інтернованних. На мою думку, в Галичині надають невідповідно велику вагу таким актам, як ця „Декляреція".

На мою думку ніяка діпломатія і навіть межінародне визнання Самостійної Соборної України нашій державній справі допомогти не можуть. Ніяка друга держава, ні Польща, ні Росія, ні большевики, ні Денікін нашої волі не врятують і держави нам не збудують, і навіть просто забезпечити нам спокій і правний лад не зможуть.

Сами ми повинні з себе самих добути стільки організованної сили і стільки державного розуму, скільки потрібно для відбудови своєї держави, для забезпечення свого життя.

Я думаю, що відбудова Української Держави почнеться не з Галичини, а в другім місті і що доля Галичини, остаточно вирішиться може тільки після того, як вясниться доля Наддніпрянської України і в залежности від того, яка саме буде доля Наддніпрянщини.

Відень 25. лютого 1920. Сергій Шемет.

Т. 1. Ч. 11. Відень, 13. березня 1920.

ВОЛЯ

ТИЖНЕВИК

В. П.

Наш песимізм.

Нас обвинувачують в песимізмі. Гріх тяжкий, але не непростимий. Кожен лікар, коли ставить діяґноз, мусить бути песимістом. Слабість є слабість, а не нормальний стан орґанізму.

Наша нація тяжко слаба. Маси темні неосвічені. 80% відсотків анальфабетів не є добрий ґрунт для нормального національного розвою. Чехи майже 70 літ працювали над своїм відродженням. Поляки — сотні літ творили національну культуру. Ми не є національний вундеркінд. Наш розвій мусить підлягати законам природи. А вони безпощадні.

Коли три галицьких „професори“ не можуть погодитись між собою що до орієнтації, — яке ми маємо право вимагати від темного народу ясної світлої політичної думки?

Що ми зробили для прояснення народньої темноти? Нічого!.. За два роки утворили силу плянів. Може й багато шкіл. Але не зуміли забезпечити нормальне життя їх. І так у всіх сферах... Але не в цьому причина нашого песимізму. Темні маси без інтеліґенції, здорової, кожну хвилину готової на самопожертву, дисціплінованої, освіченої і в роботі витревалої — це не є нація! Це гній для других націй. Бо закон Дарвіна всюди закон — гинуть слабші; а перемагають дужчі.

Наша інтеліґенція тяжко слаба на хронічну недугу. Сіфіліс і алькоголізм, сухоти і анемія убивають у хорого волю до життя. Вічно він є під загрозою. Вічно є раб своєї недуги. Хроніки жиють хвилинами, як блиск феєрверку.

Наша інтеліґенція не знає дисціпліни. Убоге життя викинуло на поверх убогих людей. Ми мусіли иноді ставити на п'єдестал те, чому місце було „під спудом“. Кожна така „тріска“ зараз пишається. Скілька сот літ тому назад Грек Прокопій дав дуже вірну психольоґічну оцінку характеру Українців, хоч писав він про наших предків: „... вони дуже люблять свободу і не хочуть нікому служити, а ні бути під чиєюсь владою. Лиш не згідливі і не вміють слухати гадки

другого. Кожний тягне на своє. І через те бувають між ними незгоди і кріваві бійки. Люди це відважні і сильні. Ніхто не мігби їм опертися, як би вони трималися всі разом"...

В часи руїни, в часи занепаду і розчарування ці наші прикмети національні пішним квітом розцвітали. У нас бракувало не лиш громадської мужности втілювати в життя свої ідеали, але й самих ідеалів. Ми не могли відріжнити державних інтересів від особистих. Брак широкої політичної освіти був сталим нашим гріхом. В. Антонович в викладах про „Козацькі часи на Україні" досить влучно характеризує наші національні дефекти: „Руїна залежить дуже замітно від малого розвою народу: у нього було доволі енерґії, але не було ідеалів. Скинувши те, що було для нього погане, нарід не знає, як збудувати собі те, що для нього потрібне, не уміє навіть висловити, що власне бажає. У нього де-не-де просвічують иноді інстінкти, але зовсім бракує ясного ідеалу". — „Ніхто не виявляє принціпу, в імя якого він бореться, а кождий веде лиш боротьбу з окремими одиницями. Так звичайно завжди буває в мало розвинених громадах: замість боротьби за принціп, ведеться боротьба за особисті інтереси. Як наслідок малого розвою народу являється те, що все у нього йде, як попало, при чому егоїстичні потяги мають перевагу над громадським ділом".

Коли ми переглянемо всю ту літературу, що появилась за останній час на еміґрації, або нашу пресу за останні місяці камянецького періоду, картина історичної руїни зо всіми траґічними ознаками її стане ясна.

Повний розвал, деморалізація нашої інтеліґенції і на Україні, і за кордоном. Повний брак пляномірности і витревалости в роботі.

Але ми ставимо тілько діяґноз. Наш песимізм є здоровий песимізм лікаря, певного в своїх знаннях, в своїх методах лікування. Ми кличемо до відродження спартанських нравів. Тарпейська скала разом з шибеницею народнього трибуналу мусить стати тим medicamenta heroica, від котрого ми одужаємо. Ми знаємо, де собака закопана. Хто найбільше шкоди зробив за останні часи. І бємо чесно, по рицарськи, не падаль політичну, а живих трутнів. Їх офіціяльне становище примушує нас иноді бути обережними. Бо дужі отверті удари по їх репутації можуть в деякій мірі відбитись і на нашому політичному реноме. Всі наші вороги — вороги народу українського. Уже заздалегідь ми їм особисто сказали — „Ідем на Ви!.." Своїми ударами ми очищаємо чадну атмосферу, будимо до життя сплячих та ледачих. Не дамо ми пощади і тим нещасним і слабеньким хронікам, що в тяжку годину зрадили народним ідеалам і встали в оборону спекулянтів, пройдисвітів та инших бандітів патріотизму.

Тому то наш песимізм є далеко дужчий, далеко більш життьовий, ніж Ваш „нищі духом побірники прогорівших нікчемностей". Бо, „на Шипкѣ далеко не все спокійно!..", як це Вам хочеться представити...

Александер Ковалевський.

Проблєми.

II.

Держава й соціялістична інтеліґенція.

Протягом двохлітньої боротьби за українську державність ні наша соціялістична бюрократія, що захопила до своїх рук владу, ні наша демократія, що посідала становище лояльної (а иноді й нелояльної) опозиції не тільки не розвязали проблєми обєднання, а, противно, дійшли до нечуваної роспорошености національних сил. В хвилі повного роскладу державної справи маємо партійні ґрупи, ще більше „автономних“ одиниць, маємо велику індівідуалізацію, а бракує нам основно — громадської опінії, консолідованої думки й акції.

Тому й бракує ясного державного пляну — в імя чого маємо жити й вмирати? Навколо чого — скупчувати всі свої зусилля?

В першу чергу це питання повстає перед цілою нашою інтеліґенцію — адже-ж вона веде провід, зазначує віхи й стежки, веде нарід „по дорозі в казку“...

Та й взагалі всяка революція є раніш від усього іспит інтеліґенції — її державній досвідченности й державній вміливости. Й треба обєктивно визнати, що вона цього іспиту не витримала. Не кажучи вже про те, що до нього вона не була цілком підготовлена, що ця державність для неї повстала, як Фенікс з попілу, що, в значній мірі, була вона їй накинена в ході подій — наша інтеліґенція не спромоглася на витворення загальнодержавного пляну до останніх днів.

Перейду — передовсім — до тої її частини, яка мала в своїх руках владу й яка фактично творила державність.

Наша соціялістична бюрократія твердо виробила цілком правдивий прінціп орієнтації на нарід. Але вона не мала державної псіхики й не розуміла, що правити це значить — передбачати. Противно, вона зрозуміла, що правити це значить — пливти за течією, це значить хапати революційні кличі й їх удержавлювати. Поставлена перед загрозою большевицької небезпеки й необхідністю конкурування з большевицькими гаслами, вона опинилася в надзвичайно тяжкому положінню. Вона почувала, що переведення в життя цих гасел за українські обставини цілком неможливе; з другого боку, не маючи реальної сили й бажаючи її мати в народі, приймала їх в теорії й навіть, як державні засади. Получилося траґічне расходження між ідеями й ділами; між прінціпами й реальним життям. Балянсування між двома силами, що позбавило її цілком і впливів і ґрунту. Видавалися роспорядження й не виконувалися; друкувалися закони й не здійснювалися. Було навіть щось гірше: ніхто не знав,

чого власне влада хоче — чи заводи й фабрики є власністю держави, чи власмістю предприємців; чи земля переходила до „нікого“, чи продовжувала числитися за панами. На цьому ґрунті не міг зрости авторитет влади, тим більше, що сама влада більш мандрувала, ніж мала сталий осідок.

Наша соціялістична влада не перепровадила в життя ні комуністичного, ні буржуазно-демократичного проґраму. Не переводила нічого, а лише йшла за подіями. Сподівалася, що в подіях викристалізується державна ситуація. Навіть більше того. Висовуючи теоретично комуністичні гасла, проте намагалася переводити буржуазно-демократичну політику.

Але всюди спізнювалася. Висовувала ці гасла, коли від них вже одмовлялися їхні творці; намагалася — коли вже вся держава їздила на колесах. Носилася з прінціпом трудових рад, доки опинилася в Камянці; опинившися в Камянці, намагалася створити міцну адміністративну владу, але вже було запізно. Сподівалася соціяльної революції й нехтувала Антанту, доки Антанта стала господарем цілого світу; кинулася до Антанти, коли вже всі позіції були страчені. Носилася з отаманами, доки не зайшла за Збруч; осівши біля Збруча, увірувала в силу реґулярної армії, але бракувало території й військового майна.

Таке хитання не могло спричинитися до піднесення авторитету влади так зовні, як і в середині. Влада, про яку невідомо, чого вона хоче й яка сама не знає, чого хоче; влада, яка всю свою політику становить в залежність від обставин; влада, якій бракує пляну, а значить єдности волі; влада, в яку й якій ніхто не вірить, влада, яка йде помацки й яка з усіх прінціпів становить найвище всього — прінціп самої влади; влада, яка замкнулася в тісному колі тісної ґрупки політиканів; влада без території, без населення, без війська, без державного масштабу й перспектив — вона не могла й не може виграти державної справи.

В процесі свойого іспнування вона загубила найційніше — прапор, що мусів зазначати дальнійші горізонти, велику ціль, якою керувалися-б провідники й друзі народні. Бо цей прапор — це та віра, що захоплює й штовхає на великий героїзм, віра в будучину — в сьогоднішній й в завтрішній день, віра, що створює все з нічого.

Наша соціялістична інтеліґенція відчуває хиби минулого. Вона відчуває, що все, що було раніше, єсть одна велика „помилка“. Й шукає, в чому ця помилка полягає. Цей процес „переоцінки цінностей“ вже почався, як і процес відламу від соціялістичної бюрократії, яка ще пливе за течією, ставить останні ставки, пробує врятуватися.

Але, на жаль, наша соціялістична інтеліґенція нічому не навчилась за останній рік і більше від того — безнадійно одійшла від життя. Стала гіршою в методах.

„Єдиною формою державности нашої селянсько-робітничої нації в такий момент є робітнича селянська держава. Робітнича революція

в Росії давала нам змогу створити й затвердити цю державність.“ „Форми радянської влади в кожній країні, де відбувається гострий процес революції — необхідні для успішного ходу революції.“

Так пише В. Винниченко („Воля“ ч. 5)[1])

„Боротьба в цій перехідній добі від капіталізму до соціялізму, яку створила світова війна, за національну й пролетарську державу стає проґрамою для пролетаріяту кожного поневоленого народу.“

Оце пише В. Левинський („Народність і держава“, стор. 123).

Раніш від усього — багацько потрібно засліплення, щоб стверджувати, що робітнича революції в Росії „давала нам змогу створити й затвердити цю (робітничо-селянську) державу“. Не давала вже через те, що російське місто — міський пролетаріят російський не визнавав і не хотів визнавати ніякої, хоч би й радянської, української держави, коли була радянська Росія![2]) Російський пролетаріят не потрібував ніякого українського комунізма, ніякої української комуністичної влади. Що-ж до суто-українського пролетаріята, то ніяка сила не могла створити з якогось десятка тисяч робітників пролетарської, як каже В. Левинський, української держави. Десяток тисяч українських робітників не могли навіть ціною страшного терору накинути свою пролетарську волю десяткам міліонів українського селянства. Й В. Винниченко й В. Левинський забувають про повне росходження російського міста з українським селом, росходження й національне, й чисто психічне. В ньому й полягає, на мою думку, зясовання неудач і самого В. Винниченка, й Скоропадського, й Директорії.

Українська революція й контрреволюція однаково відбувалися по лініям залізниць, по лініям російських міст, але не могли вони дістати сталої підтримки з боку українського села.[3]) Большевики, Українці, добровольці — всі вони провадили боротьбу майже виключно на терені міст, що ставилися до одних прихильно, а до других ворожо. Й в той час, як російська буржуазія й інтеліґенція спирали добровольців, а російське робітництво — большевиків проти української влади, й ті й другі виступали спільним фронтом. Що-ж до українського села, то воно однаково ворожо ставилося до всіх, бо його форми життя одкидали всі ті експеріменти, що переводилися всіма владами, що були на Україні. По лініям залізниць провадилася завзята боротьба; одні наступали, другі отходили. Одна влада уступалася, друга займала її місце. Й вся ця залізнича сітка й вся ця система міська — вона була ніби державою, ніби тим, що

[1]) Більшість статті вже була написана, коли я дістав „Відр. нації.“ ч. II В. Винниченка. Полишаючи на боці її загальну оцінку, я беру з неї те, що тичиться до моєї теми безпосередно. А. К.

[2]) „Ми не мали сильного національно-свідомого пролетаріяту“. (Винниченко „Відр. нації“, ч. II, стор. 96).

[3]) Найбільше, що могло зробити селянство, це одвернутися від тих, хто не задоволяє його й піти за рішучими й смілими“ (Виннич. ib., стор. 97).

в даний мент проголошувалося завойовниками. Але по за цим була друга держава, яка спромоглася оборонити себе й свою культуру, не дивлячися на два роки нищення й руїни.

Знавці нашого селянства однодушно стверджують, що народні маси цілком пристосувалися до тих обставин, які запанували на Україні. Вони не знають і не потрібують жадної влади; вони мають свої страшні закони й той апарат, що їх провадить в життя.

Страшний це момент, бо виробляється нова звичка, нова традиція, новий своєрідний лад, основна риса якого полягає в тому, що нарід наш не потрібує вже ні певних державних форм, ні певної влади, що їх забезпечувалаб. Витворюється поняття, що кожне село є сильнішим від місцевої та центральної влади. Являється відданість такому порядкові річей й потреба його боронити збройною силою. Доки наша соціялістична бюрократія варилася в власному соку бездарности, а соціялістична інтеліґенція шукала виходу — селянська Україна вирішила на власнуруч проблєму державности: староста або комітет, як орґан виконавчої влади; селянський схід, як орґан законодавчої й судебної влади; декількы сот багнетів, декількы гармат, декількы кулеметів, як військова сила. Повна незалежність в сфері внутрішнього життя; федерація з другими селами — в разі нападу зовнішнього ворога. Два рази розбили собі лоб об цю орґанізацію большевики; два рази — добровольці (Скоропадський, Денікін). Про українську владу й балакати нічого — ні грошей, ні жовнірів, ні постачання вона від цих „штатів" не діставала. Хиба що силою — по реквізиції.

Місто в хаосі, руїнах... А село живе в спокою, порядку. Навколо залізниць кріваві бійки, смерть, а кільки верст в бік від них — нормальна праця селянина на полі, життя. Може ні в чому не виявився державний хист нашого селянства, як в цій інстинктовній обороні своєї матеріяльної культури. Правда, й село наше пережило дні свободи, й воно улаштовувало орґії в панських садиках, й воно віддавалося нищенню й руйнуванню. Але хутко цей пароксізм шаленої ненависти пройшов у селянства; воно побачило, що основою його добробуту може бути праця й **правне** користування землею. Воно відразу відчуло, що порятунок полягає в „самоорґанізації й самообороні. В невтральности що до ріжних сил, які провадять проміж себе боротьбу. В невтральности до того часу, як не зачіпають його інтересів всякі зайди й бандити. Чудесно зрозуміли психольоґію нашого селянства большевики московські, які наказали всім своїм аґентам не втручатися до його внутрішнього життя, себто, визнали його невтральність.

Це дуже важні моменти, бо, повторюю, що поза українським селянством української держави бути не може, бо не місто, а село мусить і повинно стати її фундаментом, її міцною підвалиною.

Й коли повернутися знов до тез В. Винниченка й В. Левинського, то ясно можна бачити, що в їхніх формулах — немає найголовнійшого: **зміста**. Немає того, що було основою цієї формули

у большевиків — робітництва. Тому й повна безсилість українських комуністів, які на ділі, в Київі, виправляють „помилки В. Винниченка й В. Левинського. Й та фікція української радянської державности, яку вони осягли — це юшка сочевиці за продане „первородство". — Та й сама ця фікція є наслідок впливів українських селянських „штатів", відчування їхньої сили й зовсім некомуністичної позіції. Наслідок тої мовчазної згоди, по якій українське село не втручається в справи російського комуністичного міста, а це останнє не зачипає парляментарного українського села. Єсть то компроміс і довго він тривати не може.

Але є й другий бік справи. В самій Росії комуністична революція безнадійно провалилася. Большевики хутко зрозуміли непридатність своїх теорій до реального життя й, що являється їхнім плюсом, особливо з ними й не цяцькалися. Вони при всій своїй комуністичности є великими націоналістами, й прінціпи єдности й могутности Росії їм і близькі й дуже дорогі.[1]) Не дивлячись на незмірно тяжке своє положення, викликане повною ізоляцією, вони не так легко уступали з позіції неділимости Росії, як з инших своїх позіцій. Й поза всяким сумнівом, колиб реакція російська не уявляла з себе тої нікчемности, якою вона була, колиб вона, дійсно, любила на ділі свою батьківщину, колиб їй близькі були ідеї величности й неподільности Росії, — большевики в повній мірі здійснилиб ідею „Собиранія Руси" й нині знов би стояв, простягаючись на пів-світа, московський велитень. Від цеї ідеї большевики на одмовляться й до неї завжди стремітимуть. В цьому булоб велике оправдання їхньої системи. Але, становлячи таку некомуністичну мету, вони й йдуть до неї некомуністичними методами. Орґанізація міцної центральної і адміністративної влади; зведення до зера ролі всяких „советів"; створення міцної армії по зразках царських часів; визнання приватної ініціятиви за предприємцями (головно, за закордонними предприємцями, але важне єство, а не форма); повне невтручання в звичайні форми селянського побуту; терор і т. п. — все це говорить про те, що диктатура пролетаріята є тако-ж владою клясовою, як і влада буржуазії, також владою меншости, а не більшости, як це стверджує В. Левинський, але з більшими хибами, бо виключає корективи, які характеризують буржуазну державність — свобода слова, друку, думки, свободний вияв громадської опінії, свободу культурної творчости, то-що.

Так виглядає справа в Росії, де „общини" на селі й надзвичайно сильні пролетарські орґанізації в місті хоч до певної міри створюють підстави для комуністичного режиму. Що до України, де бракує національно свідомого робітництва по містах і де превалює індівідуальне землеволодіння по селах, де історично витворилася господарча система, що полягає в приватній ініціятиві, де традиції особистої свободи ніколи не вмирали, й де московські форми життя запізнали лише

[1]) „Кожний руський большевик є все-ж таки Руський, є член руської нації, є сопричасник руської культури, яку він хоч-не-хоч любить, цінить, якою навіть гордиться перед другими націями" (Виннич. Ibid., стор. 268).

з початку минулого століття — тут і зовсім немає підстав говорити про пролетарську державу, як це робить В. Левинський, або про пролетарсько-селянську, як це зазначує В. Винниченко. Розміри статті мені не дозволяють підійти до цілого питання з цифрами в руках; зауважу лише, що ніде так легко не переводилася столипинська земельна реформа, як на Україні, що займала перше місце зпоміж инших губерній по числу хазаїнів, які переходили на хуторське господарювання, й, противно, ніде ця реформа не стрінула на такі труднощі, як в Московщині. Ці ріжниці в формах економічного побуту були між Україною й Росією, були й лишаються надалі. Їх, як ми бачили, увзгляднили навіть московські большевики. Не хотять цього зрозуміти лише наші комуністи.

Для кожної безсторонної людини справа ясна: немає обективних данних для створення на Україні національної радянської державности, робітничо-селянської національної держави. Робітництво, що спирає комунізм, визнає лише советську Росію з певною культурною автономією для советської України; селянство не визнає ані советської Росії, ані радянської України: бажає твердого правного порядку й по власному розумінню цей твердий й правний порядок на ґрунті широкого народоправста самотужки переводить в життя. Юридично — радянська Україна, як частина советської Росії, юридично — фікція державности; а фактично — „штати“ й повна роспорошеність державности. Не переможе протерічча й його не може розвязати ніяка палка комуністична фразеолоґія. І, дійсно, ні В. Винниченко, ні В. Левинський не можуть довести необхідність, раціональність і можливість заведення радянської форми державности на Україні. Починають з того, надто В. Винниченко, що була зроблена помилка, коли укр. соціялісти одвернулися від большевицьких методів управління, а кінчають на тому, що всеоднак нічого з того не вийшлоб, бо московські большевики такі-ж самі „мозговики“, як і російські праві, демократи й соціялісти. „На папері й у заявах — пише В. Винниченко — „право самоозначіння“ „вплоть до отдѣленія“, а в емоції — самий примітивний, брутальний, погордливий нахабний націоналіст.“ — „Російський большевизм, як і російский демократизм, не мав сильних, болючих, життєвих імпульсів для глибокого аналізу суті національного итання й дійсного його розвязання. У всій большевицький літературі, як до революції, так і під час неї, національне питання трактувалося або з нехіттю, з деякою зневажливою вибачливістю, а то й гидливостю, абож немов і прихильно й справедливо, але сухо, холодно й казенно.“ (Відр. нації“, ч. II, стор. 262—263). „Війна советської Росії з Укр. Народньою Ресбупликою — пише В. Левинський — завдала брехню всім гарним словечкам Леніна про „право народів на самовизначення аж до відділення“. Обективно, це війна за задержання України при Росії, війна з завойовницькою метою“ („Соціялістичний Інтернаціонал і поневолені народи“, стор. 142). А впершись в незламанний мур с в о ї х же спостережінь — знов деклямація про „помилки“, про необхідність радянської влади, орієнтації на схід аж до того менту, коли шляхом с в о ї х же нових спо-

стережінь не робиться висновку, що ця радянська влада може бути тільки московською, або її зовсім не буде... Й ніяк наші комуністи не можуть вирватися з лянцюгів власних протиріч і немощности.

Не ліпше справа виглядає й з ишими тезами наших запізнених комуністів. Вони гадають, що форми радянської влади на Україні слід булоб установити шляхом терора, як це робили російські большевики. „В клясовому громадянстві — пише В. Винниченко — рівної волі для всіх громадян не може були, це є утопія, це — теплий лід, це все одно, що революційний опортунізм. Та кляса, яка захоплює владу, мусить боротися за неї й за свої цілі всякими способами." Й не в цих способах полягає справа, а „в тому, в імя чого робляться ті насильства" („Відр. нації", стор. 185, 189).

„В перехідному періоді між капіталізмом і соціялізмом — вторує В. Левинський — потрібен пролетаріятові орґан надсильства, який є пролетарська держава," або як її називає Маркс — „диктатура пролетаріята." („Народність і держава", стор. 119.) Це є виправдання насильства, але не докази того, що воно в стані забезпечити пролетарську державу, взагалі, а українську радянську державу, зокрема. Насильство щось забезпечує але раніше необхідно це щось мати, хоч би в потенції, тим більше, як я вже зауважував в горі й що признає й Винниченко, національно свідомого робітництва немає, себто немає того, в імя кого робилосяб насильство. А колиб воно й робилося — мусілоб бути направлено також і проти московського робітництва, себто, все однак привело би В. Винниченка до признання „помилок", але зовсім в иншому змислі.

Наша соціялістична інтеліґенція, зітхаючи й деклямуючи про радянську державу на Україні, не мож довести головнійшого — чи можливо її здійснити на Україні, а коли можливо, то в який реальний спосіб? В який спосіб вони можуть збудувати національну пролетарську державу, незалежну від московської, суверенну й міцну, що не тільки-б задушила буржуазію, не тільки знишилаб інтеліґенцію, не тільки спаралізувалаб селянство, але й оборонилася від советської Росії, якій, як говорить сам В. Винниченко, бракуєй бракуватиме завжди „вугілля, цукру, ріжних сировців, хліба, що звичайно вивозилися з України" (стор. 209)? Яка все це хоче мати по праву сили, а не з ласки безсилих?

Соціялістична інтеліґенція забуває, що найбільш актуальним заданням тої доби, яку переживаємо, є не створення „пролетарської держави", а переведення політичних реформ по всіх державах, в установленні однотиповости політичних форм, як і форм господарчих. Майже в цілому світі усталилася однакова, республіканська форма правління, себто, однаково й остаточно центр політичної ваги перейшов від аґрарного оліґархизма до буржуазно-демократичного парляментаризму (Німеччина, Австрія, Угорщина, Чехославія, Польща, Фінляндія й инші). Недопущення до поновного відбудовання монархій, а, значить, панування бюрократично-феодальної

шляхти — в цьому змисл всіх подій. Політична лінія вирівняє лінію господарчу, як і збільшить політичну ролю демократії. Це було би справжнім „переходом від капіталізму до соціялізму“, висловлюючися словами В. Левинського. Ніяка пролєтарська держава не втримається, будучи оточена монархіями, або імперіялістичними республіками. Думати-ж, що вона здібна завалити весь світ та й ще за сучасні обставини, та й ще за надзвичайну індівідуалізацію державної психики всіх народів — можна лише в засліпленні!

Соціялістична інтеліґенція, яка в одній частині пропаґує комуністичні прінціпи, коли їх одкидає світовий розвиток і реальна українська дійсність, або в другій частині — продовжує жити в сфері „директорських“ ідей — характеристична риса яких: ніхто не знає, чого хоче й до чого стремить — вона не тільки не відчуває світових подій й їхнього змисла, а також безнадійно розійшлася з народом, бажаючи його ощасливити тим, від чого одмовилися навіть чужинці, навіть московські большевики. Ця інтеліґенція ніколи не знала народу — ні за царські часи, ні за часи революції. Вони жили ідеями сходу, ідеями Росії, які хотіли перенести на ґрунт українського життя, не рахуючись з його обставинами. Це в однаковій мірі довели так українські ес-ери, як зараз доводять українські комуністи. Й однакові наслідки: нарід, ніби пішовши за ес-ерами, одкинув всю їхню програму; пішовши ніби за большевиками, не визнав іхньої системи. Лишився тим, тим він і був до революції — **українським народом**, який має одмінну **національну психику, одмінні способи державного думання й одмінний господарчий устрій**. Як наслідок: своєрідні „буржуазно-демократичні штати“ на Україні й „пролєтарска держава“ за кордоном в осєредкові українських „мозговиків“.

Василь Вишиваний.

Як будувати?

Обставини зараз для державного будування України надзвичайно тяжкі. Але не безнадійні. Як мусимо при них будувати свою державу?

Ми маємо невеликий шматок землі. По останнім звісткам наше військо отримало допомогу зброєю, одежою і вже поширило свою територію з двох — трьох повітів майже на ціле Поділля. Значить, у нас зараз є для держави, хоч і в невеличких розмірах, але і своя територія, і своє військо — два головних атрибути назовні, і дві підпори її в середині.

Військо наше може далі творитися або з повстанчих елєментів, або за кордоном з полонених і напятого народу та чужоземних інструкторів; або з того і другого матеріялу разом. До першої можливости маю більше довірря, бо це будуть в дійсности військові частини, що від ріжних зовнішних обставин не залежатимуть. Коли ми зформуємо своє військо закордоном, то ці частини все будуть

забавкою ріжних заінтересованих держав, які помагалиб формувати те військо. Закордонна українська армія буде все під впливом ріжних політичних питань, які будуть зле впливати на дух того війська.

Здобутий шматок землі не треба кватитись зараз же розширювати, як це наша влада нераз уже, під впливом гарячого патріотизму, намагалась робити. До чого ця тактика довела нас, може показати наш наступ на Київ. Треба ранійш на здобутім шматкові землі скріпити військову силу, котра дала-б нам певність посідання. Трудно зразу улаштувати і державний апарат на місцях. Тому то мусимо міцно обпертися на тамошні селянські орґанізації та на кооперативи, які є дійсно в руках Українців. Взагалі найближчий контакт з народом дасть ґрунт владі. Прінціп як найширшої децентралізації влади, поділ занятої території на автономні одиниці, де-б кожне село, волость, місто, повіт яко мога ширше порядкувало своїми справами, полегчить нам повільний перехід від теперішньої анархії, від теперішнього хаосу до сталого міцного порядку. Подекуди може на Україні, мусимо признатись отверто, та анархія має деяку популярність. Тому мусимо переходити до сталого порядку так, щоби нові наші орґани не вносили різкого дисонансу в ситуацію. Найкращою ґарантією такого порядку була-би орґанізація такої влади, де-б не інтеліґенція, навіть трудова — партійна чи безпартійна — складала більшість; а саме селянство з робітниками — на 70%—80%. Цілком зрозуміло, що на підмогу адміністративним орґанам влади повинно бути негайно зорґанізоване або і виділене з бойових одиниць військо для оборони селянства від грабіжів, убійств та крадіжок. Теперішня анархія доведе до цілковитої загибелі нашого селянства та землі. Бо хто з селян буде сьогодня обсівати свої та панські землі, які він получив, коли він не має певности, що кожну хвилину може з'явитись банда грабіжників, яка знищить всю його роботу. Селянин мусить мати певність свого посідання, як і молода знову народжена держава.

Всіма силами мусимо старатися здобути шлях до моря, що-б забезпечити найбільші потреби селянства в мануфактурі, в машинах, в ліках; і т. ин. Влада на Україні мінялась раз двадцять, а подекуди и більше. Кожна инакше говорила; инакше робила. Так, що селянин до влади, хоч-би вона була найкраща, зпочатку повного довірря не матиме. Через це влада мусить обпертися на такі орґанізації, які мають повне довіря народа: це — наші кооперативи! Вони увесь час, не зважаючи на зміну влади, стояли при народі і дійсно йому помагали. Вони є плоть від плоті і кровь від крови народа. Їм не треба доводити народові свою щирість, або користь своєї праці.

З другого боку, коли ми хочемо чогось добитись від закордону, то можемо досягти цього тілько через кооперативи. Бо це зараз одинока сила на Україні, до котрої індустрія, торговля, купці чужих держав можуть мати довірря.

Большевикам всяка офензива удавалась через те, що перед ними йшла пропаґанда, яка підготовляла ґрунт до розвалу внутрішнього життя. Ми мусимо теж вести пропаґанду, але не неґативну, а пози-

тивну, ділом. Коли народ навколо навіть невеличкого нашого шматка землі буде бачити, як добре живеться у нас робочому людові, тоді він сам піде на зустріч нашій владі. Наш експеримент на невеличкій землі буде найкращою пропаґандою для приготовлення нашого дальшого наступу. Цього повільного шляху ми ще не пробували. Горячність, імпульсивність нашої влади доводила до того, що ми, бажаючи охопити яко мога більше, губили й те, що мали. Через те нам і закордонні держави не давали підтримки — ні моральної, ні матеріяльної. Влада мінялась багато разів. І майже кождий день мінялись і розміри території, що могла-б забезпечити ту підтримку. Зараз після зруйновання Денікіна, при слабости большевиків на Україні, при їх широких аґресивних замірах на инших фронтах, ми маємо змогу стати на власні ноги хоч на тій невеличкій території, яку посідає військо уряду, і попробувати ще раз з'орґанізуватись.

Я певен, що тільки помалу і послідовно, але ми все-ж таки стілько з народом створимо Велику Україну, що об'єднає всі українські землі від Сяну аж до Дону.

Др. Я. Окуневський.

Санітарні відносини на Україні.

До „звіту майора Ернеста Ледерея", в числі 13. Revue Internationale de la Croix Rouge. — Géneve, Janvier 1920.

Майор Ледерей, відпоручник Інтернаціонального Червоного Хреста, переняв дня 15. вересня 1919. р. командування українського санітарного поїзду і перевіз його після довгих клопотів на Україну. Це була перша і до тепер одинока поміч, яка прийшла на Україну із заграниці. Передавши поїзд, остався майор Ледерей ще якийсь час на Україні, аби зібрати дані про санітарний стан і предложити їх Інтернаціональному Червоному Хресту в Женеві і Центральному Бюру для поборювання пошестей у Відні.

Поїзд складався із 23. ваґонів, а іменно: 7 для персоналу, 8 для санітарного матеріялу, 6 ваґонів вугля і 2 ваґони для харчів і кухні. Санітарний матеріял складався із одного шпиталю, улаштованого на 200 ліжок, одної бактеріольоґічної ляборaторії, одної дезінфекційної кольони і улаштовань для відвушивлювання. Персонал складався із 3. лікарів, 8. дезинфекторів і санітарів і 10. сестер.

Ця санітарна кольона, яка, дякуючи помочі і охороні Інтернаціонального Червоного Хреста не менше також енерґічному проводові майора Ледерея, прибула остаточно після довгих короводів на Україну і стала там у великій пригоді козакам української армії, має свою історію.

Первісно призначена була ця санітарна поміч для Галичини, — коли вона ще находилася під українською владою. — Державний Секретаріят в Станіславові доручив Я. Окуневському улаштовання

санітарної помочи; а посольство Західньої Области Української Народньої Республіки виасіґнувало на ту ціль Австрійському Червоному Хресту міліон корон. За поміччю Австрійського Червоного Хреста та його матеріялів зложені були дві санітарні кольони обурудовані всіми приладами, які потрібні для борби з пошестями а головно з пятнистим тифом.

Матеріял був зложенний в скринях і готовий до відїзду з кінцем квітня 1919. р. та наступила офензифа галерівська. Шлях у Галичину був перерваний. В Галичині настала польська влада; висилка української місії стала неможливою.

Український заступник в Центральнім Бюрі для поборювання пошестей передав обі кольони під руку Бюра і під охорону Інтернаціонального Червоного Хреста.

Центральне Бюро звернулося в червню місяцю з письмом до урядів польського і румунського і прохало дозволу на проїзд через військові кордони. Польському урядові у Варшаві предложено вислати одну місію для помочі населенню в околиці окупованій, а для другої прохано дати тільки дозвіл на переїзд через їхню окуповану територію в околиці, стоячій під владою українського уряду.

Інтернаціональний Червоний Хрест, а особливо головний заступник його пан Ерік занявся горячо цьою справою і сам особисто і через своїх делеґатів у Варшаві і Букарешті робив все, що можливо, аби добути дозвіл. В серпні місяцю прийшов накінець дозвіл від Румунії. — Зібрано персонал і поїзд відправлено з Відня дня 15. вересня через Угорщину, Румунію на Чернівці до Могилева.

Польський уряд місяцями зволікав з відповідю. — Аж 28. листопада 1919. р. прийшла до рук українського заступника в Центральнім Бюрі відповідь польського міністра здоровля. — Міністерство повідомляє, що ніякої санітарної місії хоч-би і під стягом Інтернаціонального Червоного Хреста на територію, окуповану Поляками, не допускається. На переїзд до Камянця дається буцім-то дозвіл, але з деякими строгими застереженями що до персоналу, який мавби виїхати з кольоною.

Поїзд, як уже сказано, виїхав був на Румунію; обійшлося без польської ласки.

Через труднощі комунікацій і на Угоршині і в Румунії прибув санітатній поїзд аж 4. жовтня 1919. р., то єсть, після 19. днів до Черновець. — Та тут і почалися труднощі. — В Новоселиці треба було перегружати весь матеріял у ваґони давні російські, що мають ширші осі. В Окнітах задержав начальник станції поїзд 5 днів, бо казав, що не має дозволу на перепустку. В Атаках над Дністром задержав румунський урядовець поїзд 19 днів, бо не мав буцім то дозволу від міністра фінансів, — хоч командант поїзду пан Ледерей показував всі потрібні папері і леґітимації, які дістав від міністертв і від віденського командування. Аж 2. листопада могла початися перегрузка через Дністер. Порони на Дністрі були лихенькі, містки до парома — то були люзні дошки.

Орґанізації зі сторони уряду українського не було ніякої. Скрині при перегрузці лежали день і ніч в снігу, деякі попадали в Дністер. Конець кінців переведено матеріял на другий бік Дністра.

„Капля в морі те що „приїхало“, пише санітарний шеф української армії, але і за це спаси-Біг. Таких кольон нам треба десять або і більше, бо у нас нічого нема, а люди гинуть без помочи.“

Трудноші, з якими мусів побиватися санітарний поїзд в Угорщині і Румунії, дали Центральному Бюру привід, щоби звернутися до всіх урядів з слідуючою нотою.

„На 14. засіданню Бюро для поборювання пошестей з дня 18. грудня 1819. року зложив майор Ледерей звіт про всякі труднощі, які мав ведений ним санітарний поїзд на своїм шляху помимо того, що ціль цеї місії була чисто гуманітарна, і помимо того, що в його руках находилися всі папери, яких офіціяльно було треба. Труднощі виходили з боку урядовців пашпортових, залізничних і митових. Відїзд місії із Відня продовжився був надміру, аби тільки дістати всі потрібні високими урядами приписані папери. Помимо того задержувано тижнями по ріжних станціях поїзд, офіціяльно нотифікований, як поїзд санітарний. Поминувши вже великі кошти, які вийшли наслідком тих задержок, треба в імя гуманности жаліти, що санітарна поміч — якої на Україні так негайно треба, мусіла припізнитися, стоячи безчинно на станціях.

Центральне Бюро для поборювання пошестей у східній Европі звертається з уклінним проханням до Високого Уряду, щоби він дав відповідні інструкції всім урядовцям паспортовим, щоби дав всякі можливі улекшення при висилці санітарних кольон і санітарного матеріялу до земель, в яких ширяться пошесті і загрожують Европі.“

Треба надіятися, що тепер буде уже можність вислати на Україну і другу кольону, яка стоїть готова в складах Австрійського Червоного Хреста, і ті санітарні матеріяли, про які ходять слухи, що вони закуплені усякими місіями українськими уже десь перед місяцями і через щось стоять за границею і до тепер не мали бути ніяким способом вислані.

Звіт майора Ледерея.

Україна, покинена антантою, відрізана від світа з одного боку своїми ворогами большевиками і Денікіним, а з другого — Поляками і Румунами, що блькують її на приказ инших, випатрошена ріжними урядами і владами, які не приносили ніколи якої небудь полекші, а все що небудь старалися урвати з України, та нещасна країна лежить умираючи, як той вояк забутий на полі битви, коло котрого кружляють уже ворони і шакали, боючися аби не прийшли за пізно.

На Україні розгравалася ця страшенна воєнна хуртовина, починаючи від 1914. року. На території, заселеній українським народом, йшли ті криваві бої і по австрійськім і по російськім боці. — Міліони салдатів переходили тут. — Тут рвали всі, що могли. — Німці, Австрійці, Мадяри, Денікін, петлюрівці і большевики. Не

остало тут нічо як тільки земля. Нема тут ні одіжи, ні біля, ні чобіт, ні мила, ні домашнього уладженя, до якого привик культурний чоловік.

В Могилеві, де я жив в домі, що називається готель Belleoni, моя постіль звичайна військова з заліза, а на дошках був сінник. Окремо треба було платити за покривало, окремо за ручник, окремо за світло. Та славити Господа я ще дістав ті річи, але мій секретар не міг і за великі гроші добути покривала. У Камянці Подільськім треба за коновку води, аби умитися ранком, заплатити 5 рублів а за направу моїх черевиків я заплатив 1400 рублів.

Через загальний недостаток і брак комунікації ціни на конечні річи просто неімовірні:

хліба один фунт коштує	10—20	рублів
соли „ „ „	30—60	„
муки один пуд „	288—300	„
чаю один фунт „	120—150	„
полотна один метр „	150—280	„
сукна „ „ „	400—2000	„
чоботи	1500—3000	„

Паперу майже цілком нема. Часопис, печатаний на один лист пакункового паперу, коштує 5—6 карбованців. Нехай мені читачі вибачать що наведу випадок, який я сам бачив. В готелю служниця витягала папір із кльозету, мила його і таким способом робила його гідним до дальшого ужитку. Ваґони, паротяги, все в руїнах. Вугля і дров нема. Наш санітарний поїзд дістав дозвіл зривати пороги із під шин залізничних, аби міг тільки поїхати дальше. Пуд дерева в лісі коштує 3 карбованці, але кошта перевозу виносять 30 карбованців.

Купити одіж за бачні ціни неможливо. Жінка одного лікаря зробила собі сукню із мішка, а на двірці в Жмеринці бачив я німецького підофіцера, що уже цілий тиждень шукав, деби купити собі штани при 30° зимна. При тім платня для урядовців в порівнанню з дорожнею смішно низька. — Лікар дістає приміром 4000 карбованців в місяць, а командуючий ґенерал 3000 карбованців, а шклянка чаю коштує 4—5, а обід скромненький 70—80 карбованців.

Не всякий-же може жити із ренти. Із того виходить, що спекуляція, корупція злодійство на кождім кроці.

І щож? Який-же конець. Хиба тільки той, що Україна тепер прибита, винищена, здеморалізована, ледве дише, умираючи.

Нещастя, голодуваня, хороби, розпука зломили всі сили людські. — Як ще у кого єсть останки якоїсь енерґії, то він уживає її на свою личну користь. Звичайна звіряча борба за існування відкинула на бік всі ті громадянські чесноти, без яких не може істнувати ніяка суспільність.

* * *

В тім стані загальної дезорґанізації, в якім зараз находиться Україна, мені неможливо дати тут документальну статистику про хід і розвиток пошестних хоріб. У міністерстві здоровля я на диво міг найменче довідатися. Отже я відвідав лично шпиталі в Могилеві, Жмеринці, Проскурові і Камянці, запросив опісля всіх лікарів на конференцію, зложивши наперед квестіонар, на який я просив дати мені відповідь письменно.

В році 1918. пятнистий тиф і гішпанка поширилися страшно на Україні В селах з 2—300 мешканців половина лежала хвора. 10—20 мерців хоронено денно

Смертність доходила 10—15% мешканців. Опіки лікарської не було майже ніякої. Щож може помогти лікар, коли він один на 20—30.000 мешканців і має обїхати 20—25 кільометрів квадратових? Коней і возів обмаль і платити треба за їх суми страшні, а треба було ще видіти те, що називається шляхами, які ніби то лучать села між собою. Вибої, болото по оси. 50—60 ліжок шпитальних есть у кожнім земстві. Та що з них за користь, коли у кожній хаті есть хворий, якого-би треба ізолювати. Що може вділати прилад дезінфекційний на 10—15.000 людей, яких конечно перечистити? Та як хвороби усе прибільшувались, то середники до поборювання пошестей усе зменшувались. Санітарний персонал змалів, бо 20% їх вмерло, — а заступити їх нема ким, — а ті, які в цей час роблять санітарну службу, то більш любителі. Люди по селам вимирають покотом. Хати стоять порожні, бо уся родина вимерла. Цього року прийшов ще і поворотний тиф, який виказує смертність до 6%, дизентерія з смертністю 20—40%, тиф черевний з смертністю 10%, холера з смертністю 58%. У війську сто хорих припадає на пятнистий тиф 30%, поворотний тиф 60%, венеричні хороби 2%, на инші непошестні 5%, на хірурґічні тільки 3%, і це підчас війни, що йде на Україні.

Між населенням, яке виносить $4^1/_2$ міліона, менше більше як Швайцарія, 60.000 випадків пятнистого тифа, а 80.000 поворотного тифа, яких в попередних роках не було більше як 60 до 70 випадків на цілий рік.

Причини, що привели до такого поширеня пошестей, слідуючі:

1. Культурний уровень населення, яке не має найменшого розуміння вимог гіґієни.

2. Реквізіція санітарного матеріялу. Німці, приміром, оставили для населення тільки третю часть із всього, що найшли в складах і аптеках. Опісля реквірували і другі, чужі і свої війська.

3. Мобілізація санітарного персоналу. Військо забрало для своїх потреб лікарів і санітарів; для цивільного населення не остався майже ніхто.

4. Всі шпиталі перемінено на військові. Цивільне населення лишилося по своїх домах і ширило пошести від хати до хати.

5. Поділя і Волинь усе були фронтом. Приходили все нові армії і оставляли там своїх хорих.

6. Після розпаду російського фронту ватаги поворотців йшли через Україну. Рабували, що могли, а на кінці оставалися ті, що йти не могли — хворі і каліки. До сіл до своїх рідних хат воліклися на силу демобілізовані вояки і розносили пошести в далекі глуші.

7. Уся країна економічно цілковито підупала. Нужда велика. Відживлення загально дуже лихе, а ціни на всі артикули страшно високі і не під силу пересічному урядовцеві.

8. Комунікація майже перервана. Залізниці ходять рідко і то тілько за для військових потреб. Лікарі не мають ні грошей, ні можности, щоби обїздити околицю.

9. Межи центральним урядом а повітами нема ніякого орґанічного звязку.

Я далекий від думки, що я тут вичислив усі причини, які привели Україну до того стану аґонії, в якім вона тепер находиться. Але із тих уже, що я тут привів, виходить, що для поборювання цього великого нещастя не вистарчає, щоб

вислати на Україну ліки і санітарний персонал, хоч і цього конечно треба. Тут треба завести поновно порядок і орґанізацію в цю роботу.

„Ми, що ще слава Богу здорові, ми ждемо на „пошести“, а ті, що хворі, ждуть на „смерть“ сказав мені один лікар. В цих так простих а болючих словах криється розпука одних і безпомічність других. Треба було видіти ті комнати по шпиталях, як я їх бачив, ті скелети з запавшими очима з запеклими устами на дошках, на гнилій соломі, ті зойки і корчі дезинтериків і холеричних. Лежать вони на тапчанах, лиш там не там побачите покривало, а то загортається козак у свою дрантиву мантію, як її має, а о накривається мішком порожним, як я це бачив в військовій шпиталю в Могилеві. Позаяк дров нема, то вікна що і так по більшій части забиті дошками, або заліплені картонами, не отвираються, аби економізувати тепло. Сморід по шпиталях страшенний не до видержання. А до того прилучається ще сморід із відходків, які ніхто чистити не хоче. З одного відходку виходила ціла піраміда хайна, а на помості розлялася смердюча юха . . . Коли я звернув увагу, що до цеї роботи всеж таки не треба університетських наук, та що її може зробити всякий, то дістав відповідь: „Наші санітари це пани, до чорної роботи вони не охочі.“

Найтяжче, що я бачив і що мені лягло каменем на души, це був молебінь в одній із кімнат для холеричних. На літурґічні слова священника відкликались зойки хворих а запах кадила мішався з смородом, який запирав віддих.

Одного дня приїджає до мене лікар в розпуці. „Прислали сюда 250 тифозних з приказом помістити їх в шпиталю, а потяг зараз відіслати назад.“ У мене ні одного ліжка порожнього в шпиталю нема. Іду на дверець і бачу у негрітих ваґонах на гнилій соломі умираючих козаків. Так їхали вони уже кілька день, без поживи, без помочи. На східцях одного ваґону бачу мерця. Ліва нога без чобота, а права рука сціпила корчем горло, так якби цей нещасливець сам собі конець зробив і задушився.

Пекло, яке я бачив на землі, це було в Жмеринці. Прийшов туда транспорт з 2000 хорих, а в забудованню, призначенім для них, могло поміститися найбільш 200 людей. Ті, що не найшли місця і ще їх ноги носили, розбрилися по місті і полягали по домам, під дверми, по коридорях, несучи з собою пошести між населення. Инші умирали з голоду і холоду так тут на двірці в Жмеринці.

Другі тяглися, шкандибаючи по шляху залізниці, надіючися на який поїзд, що їх вивезе із цього пекла. Два такі нещасливці схоронилися в нашім санітарнім поїзді. На другий день в дорозі найшли ми їх мертвими, а одного з них витягли із дезинфекційного приладу, куди він заховався. По шпиталях бідні і нещасні хворі, що сяк-так двигаються, сидять на своїх тапчанах і дрожачими руками вибивають воші, які їх усіх присіли.

Цим я кінчаю. Моє перо не в стані те описати. Один Дант міг-би тільки те зробити. Я буду щасливий, коли мої прості слова передадуть цивілізованому світові мовчазну просьбу тих нещасних, що вигибають від пошестей і загальної нужди. Цеж — люде такі самі істоти, як і ми.

* * *

Вернувши з України, я сам був так пригноблений глубиною тих нещасть, які я бачив, що мені треба було деякого часу, аби стрясти те чувство і зібрати думки до купи, аби зробити які конкретні виводи.

Межи усіми тими нещастями, які принесла війна, це есть пошестні хороби, що грозять найбільшою небезпекою Європі.

Поборювати пошести на Україні це для Західньої Європи не альтруїзм, це охорона власної хати від грізної небезпеки. Уряди західньої Європи повинні зрозуміти, що, даючи допомогу в борбі з пошестями навіть поза границями своїх держав вони роблять діло гуманітарне, це безперечно, але одночасно хоронять свій рідний край. Чим та поміч скоріша, чим вона енерґічніша, тим наслідки будуть ліпші і безпечніші. Я далекий від того, щоби людям, які стоять у керми справ публичних і відповідають за них, нагадувати про їх обовязки. Але все таки я повинен звернути увагу на велику небезпеку, яка грозить сусідам України, Польщі і Румунії в першій лінії. Поляки і Румуни, заняті питаннями великої політики внутрішньої і внішньої, не бачуть, здається її.

Пошестні хороби границь політичних не знають. Аби їх побороти, треба робити, як вони. Вся Європа повинна злучитись до цього діла — і орґанізувати боротьбу спільними силами.

З огляду на грозячу небезпеку і конечність скорої помочи мусить поміч бути зорґанізована інтернаціонально. Це все одно, чи, примір ом Могилів під цю хвилю під владою большевиків, чи Петлюри, чи чиєю иншою. Санітарний матеріял і персонал має бути з невтралізований. І всі уряди, які в цей мент там мають владу мусять це признати. Вся Європа не сміє остатися індіферентною перед аґонією українського народа і повинна поспішити йому з поміччю, як хоче помогти собі самій.

Александер Ковалевський.

Шевченкові свята.

(З записної книжки.)

На хорах актової залі петербурзької політехніки відбувалася важна нарада. Комітет Української Студенської Громади вирішував складне питання: в який спосіб орґанізувати шевченківське свято в мурах інституту.

Всі погодилися на тому, що таке свято необхідно упорядити в цілях „поглиблення“ української ідеї, для чого насамперед і виголосити на ньому відповідний реферат. Росходилося лише, мовляв, в методах. Одні обстоювали ту думку, що це свято, за виняткoм реферату, повинно бути звичайною вечіркою — з буфетом і танцями; другі — що воно повинно носити урочистий характер.

Я розумію — казав П-ов, високий й бородатий четвертокурсник — що наш ґеній вимагає як найбільшої пошани до своєї памяти. Але Росіяне, та не тільки Росіяне, але й Малороси, цілком байдужі до цього. Треба підійти до них так, як вони на ділі виглядають. Буфетом і танцями привабити велику авдиторію, а рефератом розворушити її приспане національне чуття.

— А я другої думки — відповідає Євг. Неронович, великий націоналіст, талоновитий орґанізатор, людина гострого й просто натхненного розуму (за часи Центральної Ради його розстріляно, як большевика, отаманом з народніх учителів Ол. Шаповалом). Ми не можемо спекульовати на Шевченкові, навіть виходячи з ідейних

міркувань. Повинно зберегти чистоту національних прінціпів. Хай буде порожня авдіторія, але ми повинні дати приклад пошани й любови до свойого національного пророка.

Голоси розбилися. Я обстоював позіцію Нероновича, а инші два члена комітету — позіцію П-ова.

Не було єдности й в другому питанню: якою мовою читати реферат. П-ов стояв за російську мову, яка є зрозумілою загалові; Неронович в імя тої самої чистоти національних прінціпів обороняв українську мову.

Після палких суперечок, що тяглися протягом кількох засідань, думка Нероновича одержала перемогу: загальні збори ухвалили всі його пропозіції.

Почали діяльно готуватися до свята. Неронович обложився книгами, иноді лише прибігаючи з заклопотаним видом до концертової залі, щоб приглянутися до сцени й упорядкувати катедру; П-ов взяв на себе продаж квітків; Н-ов, третій член комітета, загальне кероництво, а я з Х-ом — хор.

Всі хвилювалися, бо за весь час істнування інстітуту — ми були перші, хто упоряджав український концерт. Хвилювалися тим більше, що „українство“ для широкого студенського загалу, було цілковито „неістнуючим питанням“.

Иноді хотілося все кинути, бо чомусь здавалося, що на нас чекає „провал“ і як його наслідок — велика ніяковість. Але видатки вже були зроблені, величезні афиші вже зазначали, що „26-го лютого 1919. року в концертовій залі музичного гуртка має відбутися українській концерт, присвяченний Т. Г. Шевченкові“ й, взагалі, Рубикон перейдено; треба було доводити до кінця роспочату справу.

В день свята я дістався до інстітуту лише за кільки хвилин перед початком концерта. Очам своїм не вірив: заля була повнісінька. За лаштунками Неронович урочисто доводив трохи збентеженому П-ову:

— Треба знати наших землячків. Чим більше ми самі себе поважатимемо, тим скоріше вони за нами підуть.

— Так — неясно тягнув П-ов.

— Ви уявіть собі — звернуся раптом останній до мене — всі квітки продані.

— Ви вимовляєте це таким тоном — засміявся я — що можна подумати, що ви з цього невдовольні

— О, ні, ні, — поспішно одповів він. — Але, тілько, дуже цікава ця формація малоросів.

— А головне вічна. Шевченкові й не снилося, що ми його імям будемо провадити пропаґанду серед київських, полтавських, чернигівських землячків на петербурзькому ґрунті . . .

Концерт пройшов з надзвичайним успіхом. Що правда реферата Нероновича, читаного українською мовою й до тогож читаного дуже неголосно, мало хто зрозумів. Але подобалися хор, сольові співи й, особливо, інтересна декламація О. Олесем своїх віршів.

„Заповіт“, проспіваний хором і всіма присутніми в залі, лише сприяв загальному успіху свята.

* * *

За де-кільки днів ми з Нероновичем ходили по великій залі Дворянського Зібрання, де українським петербурзьким клубом улаштовувалося шевченківське свято. Головним роспорядчиком був С. В. Петлюра, який блискавицею бігав по всій залі, роблячи всякі зауважіння. Свято мусіло виглядати імпозантно, бо приняло в ньому участь багацько визначних артистів імператорських театрів. Народу було повно, й, очивидно, матеріяльна сторона свята втояла як найкраще.

Розпочалося воно читанням реферата в російській мові про Т. Шевченка. Читав С. В. Петлюра. Потім виконувалися музичні номера, сольові й хорові співи, деклямація. Надзвичайне враження зробив М. Л. Кропивницький, якого я тоді чув і бачив в останній раз. І зараз не можу забути того захоплення, з яким холодна петербурзька публика приймала сивого артиста. А він відчував, очивидно, цю щирість, бо так читати Шевченка, як він тоді читав, можна лише в хвилини величезного душевного піднесення.

А, потім, по концерті, роспочалася вакханалія, звана танцями. Поміж бронзових статуеток Катерини II., Миколи I., Петра I. й инших осіб царського походження маячив ґіпсовий бюст Шевченка. Ця самотність ще побільшувалася в хаосі сплетених тіл, що кружляли навколо нього. Здавалося, що відбувався якийсь дикий танок — до того гостро колізувала вся обстанова з натхненним образом поета.

„Траґічна була доля Шевченка — казав Неронович, коли ми вертали до дому. — Але хиба цей траґізм не істнує й нині? Десь далеко стоїть його велика могила, оточена байдужою масою рідного для нього селянства; а тут притулили його до царствених паразітів, яких він так ненавидів, і улаштували дику орґію. Ах, як мало в нас національної поваги й як мало шануємо ми свою національну честь. Мене просто пече від сорому й я роздер би на шмаття наших українофілів, які витаскують нашу душу на прилюдне знущання. Й як я вдоволений, що ми, юнаки, що тільки виходимо на арену життя, зуміли дати справжнє національне свято, гідне нашої національної самоповаги.

* * *

Лютий місяць 1911. року я провадив в повітовому місті Б., на степовій Україні. В кишені був „вовчий билет“ (в девяностих роках минулого століття російське правительство за антиурядову діяльність примусово надсилало студентів в військо; в двацятому столітті — давало „вовчий билет“, себ-то, позбавляло права вступу до вищої школи й посилало на де-кілька років в яке-небудь безпечне місце), а значить, почувалося досить „легко“ й навіть „безтурботно“, коли приняти на увагу, що пиклування про мою особу було покладено на жандармського місцевого ротмістра.

Одного чудесного ранку, сидячи за студіюванням Макса Штірнера, чую дзвінок. Одчиняю . . . . Якийсь добродій, перепросивши „за безпокойство“, виложив мені, що „невеличка, але чесна громада Українців“ вирішила відсвяткувати шевченківське свято й то прилюдно, й уповноважили його звернутися до мене з проханням — відчитати вступного реферата. Я подякував, але одмовився, бо мій виступ залежав від ротмістра, який, очевидно, не тільки не дав би на це своєї згоди, а ще й зашкодив би самому святові.

Дійсно, усі заходи місцевих Українців лишилися на нічому. Проте, на приватному помешканню у одного з „співчуваючих“ відбулися досить численні збори. Я примушений був експромптом виголосити промову про творчість Шевченка; де-хто деклямував його вірші; де-хто виконав сольні номери. А потім всі співали „Заповіт“ і багацько инших українських пісень. Пили чай, їли надзвичайно смашні пундики, й співали, співали й співали. Майже ніхто не володів українською мовою, а проте з надзвичайною щирістю всі ставилися до свята. А господар виглядав просто переможцем.

З добрим настроем вийшов я з імпровізованої вечірки. Легко дихалося в чистому морозному повітрі і дуже весело скрипів сніг під ногами.

„Ви, пане ротмістре — думалося мені — обороняєте громадський порядок від революції? А вона живе поміж ваших підданців. Та яка — українська революція! У всі щилини проявляється жадоба національного життя, творчости. Пробирається, як дихання вітра крізь камяні мури. Мури ви поставили міцні — нема про що й мовити — а щілини лишилися. Й нічим ви їх не замажете, пане ротмістре . . .“

* * *

Був початок березня 1914. року . . . Традиційне святкування Т. Шевченка з гопаком і горілкою, з пяними сльозами й промовами волею російського правительства перетворилося на щось більше й сильнійше, що розбурхало пристрасти не лише одних Українців, а й взагалі всіх чесних громадян російської держави. Минуло сто років з дня народження українського поета. Українське громадянство всюди готувалося до відзначення в найгіднійший спосіб цеї важливої для української нації дати. Але правительство не довіряло випробованій лояльности наших українофілів і в імя „сохраненія общественнаго спокойствія и порядка“ заборонило які-небудь святкування, звязані з шевченківським ювилеєм.

Вибух громадського обурення, що охопив всю Україну, як і всю, взагалі, російську державу, — був одповіддю на такий нерозважний крок правительства.

Поміж молоді Київа повстало зворушення, що перекинулося на вулицю й викликало величезну демонстрацію. По всіх вищих школах Росії відбувалися мітінґи протеста, які ухвалювали як найгострійші резолюції. По вищих школах Петербургу енерґічно збіра-

лися підписи під протестом, текст якого виробила Головна Українська Студентська Рада. В Державній Думі деякі ліві фракції збірали матеріяли й готувалися до внесення відповідного запитання правительству.

Мені було доручено зібрати всі підписи, уґрупувати їх і передати в роспорядження, здається, члена Державної Думи, А. Ф. Керенського, з яким ми находилися в тісному контакті.

З надзвичайним хвилюванням я приводив до системи хаотичну купу аркушиків ріжного формату, вкриту безмежною кількістю підписів. Я був спробував перерахувати останні, але після сьомої тисячи лишив це заняття, бо треба було поспішатися до Державної Думи, а їм не передбачилося кінця-краю. „Нарешті — міркував я по дорозі до п. А. Керенського — Шевченко діждався справжнього свята й вирвався раз на-завжди з під опіки нашого українства. В перший раз після своєї смерти стає він політичним чинником, штовхає на політичну акцію. Себ-то стає самим собою, співцем пробудженої нації“ . . .

* * *

27. лютого 1917. року я дістав телеґраму з штабу інженірного полку, куди мене негайно й в дуже важній справі викликав корпусний інженір.

Хоч штаб полку містився при штабі корпусу й находився від позиції в десяти—дванадцяти верстах, я був радий проїхатися: невеличкий мороз майже й не відчувався в проміннях ясного сонця, що заливало своїм сяйвом всю помертвілу землю. В природі вже пахло весною . . .

Зробивши необхідні роспорядженя, я скочив на свойого „Монґола“ й в супроводі дуже жвавого й веселого джури почимчикував до корпусу.

Дійсно, навкруги було так гарно, що навіть бухання ворожих і наших гармат не порушувало урочистого спокою суворого простору галицьких полей. Дратувала лише „трьодюймовка“, що неймовірно ляскотіла, обстрілюючи австрійський таубе, який робив розвідку нашого тилу.

У корпусного інженіра я знайшов вже всіх командірів інженірних рот. Сам полковник виглядав схвильованим - він нервово ходив з кутка в куток по великій кімнаті, щось обміркуючи й розважаючи.

Нарешті, попрохав всіх сісти . . . й перші-ж його слова ударили присутніх, як люшнею по голові, а мене вивели з стану душевної рівноваги.

„В Петербурзі масові заворушення. Державна Дума виступила проти правительства. Командуючі фронтами, бажаючи урятувати військо й діло оборони, підтримали Думу. Я не кажу, що почалася революція, але вона може початися. Необхідно обережно підготовити козаків до цих подій. У всякім разі до зміни правительства. Я покладаюся на Ваш такт, панове.“

Вже вдома, в землянці, креслячи черґову схему своєї позиції, мені прийшла до голови думка, що революція розпочалася саме в Шевченкові дні. „Який величезний символ: поневолений нарід розбиває ланцюги рабства в дні народження й смерти Шевченка, того Шевченка, який так ненавидів це рабство й який так сміливо й уперто наносив йому страшні удари. Й не тільки нарід, взагалі, але й поневолені нації — й наша нація в першу чергу.

Такі перебігали гадки, а в душі загоралася надія, що, нарешті, прийде вимріяна, вистраждана свобода, „без холопа й без пана“, розібє до-щенту гнилу систему брехні й насильства й виправдає ту непереможну віру, яка виплекана була в катакомбах російської державности.

Українська Республіканська Капеля в Льондоні.

(Від власного кореспондента.)

Українська Республіканська Капеля мала дальші свої концерти в Льондоні в таких днях: 17., 18., 23., 24., 26., 27. і 29. лютого. Концерти пройшли з великим успіхом. Появились більші і менші рецензії загалом в 45 газетах і журналах. Найбільший тріюмф принесли концерти: 24. лютого в „Народнім Палаці“ „Peoples Palace“ для робітників, 27. лютого в університеті „Kings College“ для професорів і студентів і 29. лютого в „Empire Theatre“ Chiswick з нагоди заснования фонду інвалідів.

Концерт в „Kings College“ був посвячений памяти поляглих в боях українських і англійських жовнірів. Професор Bernard Pares виголосив там в перерві реферат, в якому оповідав свої воєнні спомини з російського фронту, вказав на великі індивідуальні ріжниці між народами російським і українським, і, відзначивши воєнні подвиги українських жовнірів, прийшов до висновку, що нарід український незвичайно сильний, здоровий і з великими завдатками на будучність. Він привітав хор від професорів університету і дякував за цей мистецький пир, яким пісня українська причинилась до звеличання памяти поляглих борців. Відтак вітав Капелю представник англійського студентства.

На промову проф. Pares-а відповів діріґент Кошиць. Він підкреслив між иншим змагання українського народу до волі і його кріваву боротьбу за цілковите визволення і закінчив окликом в честь демократичної Англії і незалежної Української Народньої Республіки.

Концерт на „Chiswick“ мав теж характер величавого свята. В перервах — великий приятель України священник Гунтер Бойд показував картини з української історії і побуту і до кожної картини давав пояснення.

Коли показав український герб і портрет отам. Петлюри, вся кількатисячна публіка встала на його заклик з місць і довгими оплесками вшанувала нову республіку і її президента.

Дня 1. березня 1920. Капеля виїхала до Брукселі (Бельґія).

Василь Вишиваний.

Нариси.

Цвинтар.

Море, море, широке безмежне море! Блакитне стелеться воно перед очима. Скелі купаються в морі. Вода грається з ними, миє їх, бє їх, цілує і вколисує їх піснею своєю. Високо над скелями маленький цвинтар маленького села Люсин. В гущавині темних кипарисів ховається він. Троянди цвітуть поміж хрестами — білі, жовті, рожеві, та кроваво-червоні. Бідненькі прості хрести встають поміж квітами. А під ними сплять віковічним сном непомітні герої. У хвилях лазурового моря знайшли вони смерть свою. Щасливі люди! Мира досягли, в забуття втопилися... Море вічно їх голубить, шумить і беться попід скелі. Кипариси стогнуть під вітром. Покірно хилять темно-зелену голову, і співають про бурю, нагадують спочившим славетні дні.

Море, широке безкрає море! Холодні, спокійні скелі стережуть маленький цвинтар. Сплять там герої. Увесь короткий свій вік вони боролись з природою. Хто їх тепер згадає? Хто посумує за ними?... Тілько часом з маленького села дівчина чорнобрива прийде на цвинтар... Безмежне море і маленький цвинтар!... Сум навівають на душу!...

* *
*

Минули довгі літа. Війна розпочалася, крівава, страшна. Тисячі гинули марно, без сліду. Ніхто їх не споминав. Ніхто не голубив. Ніхто не співав їм про дні минулі, про вічний спокій. Ніхто не приходив на їх забуті могили.

Тоді я згадав безмежне море і маленький цвинтар. Там природа сама уквітчала його. Шум моря вічно співав їм. А кипариси розказували про славні вчинки героїв морських, про їх завзяту боротьбу з природою...

Діти.

Хотів би, щоб дитячі літа мої повернулись... Невинними щасливими були ми тоді! Гралися спокійно. Ніхто нам не заважав Життя було безжурне, веселе і радісне. Мало ми розуміли, мало потрібували... Хотіли бути колись: фурманами, шоферами, королями, священниками... Це було весело. Бо ми були тільки дітьми. Ми хотіли бути дорослими людьми... Це була невинна фантазія дитячої душі...

Я люблю дітей — вони золото безрадісного убогого фантазією життя. Вертайте дитячі дні! Вертайте дитячі забави!...

* *
*

Україна, як дитина, маленька, золота. Вона росте! Колись з неї буде сильна, дужа і могутня людина!...

* *
*

Є у нас люде, дорослі, великі... Вони бавляться військом, державою, долею народа... Це діти. Але діти недобрі. Невертайте дитячі дні! Геть ідіть собі дорослі діти!...

* * *

Люблю дітей я, маленьких, невинних. Вони дивляться, хочуть бути дорослими!

Ненавиджу великих, дорослих людей, що, граючись, в дитинство впадають!...

Моя верба.

В краснім Лузі — гірськім селі на Покуттю часто я бував. Зеленіють луки там вздовж Черемоша. А над ним стоїть стара верба, моя верба. Черемош там чисті води несе. Старі гилля моеї верби купаються в них. Вітер колише їх. Чорногора далеко дрімає. Шпилі її у небо несуться. Ліси та пашні стеляться вгору. Темні садочки вповивають білу хатку мого приятеля.

Гарний, чудовий ранок! Зелені гилля моеї верби оповідають мені гірську байку... Шепочуть принаду:

— Ходи сюди, в горах знайдеш ти життя, спокій! Воля панує у нас. Легіньом вільним ти станеш. Гір таємниці впізнаєш. Знайдеш товаришів красних. Як друга, як брата, як легіня вільного проводять тя в гори. Всі чуда розкриють тобі й тебе зрозуміють!..

Вітрець шелестить в зелених листях, гойдае, вколисує, голубить і милує їх:

... — Ходи любий! Ти будеш нашим! Будеш гуляти, будеш співати. Научишся жити. А коли умреш, викопаємо тобі ген на Чорній Горі високо високо могилу! Щоб волю ти чув і вічно над світом себе почував. Щоб вітер шумів над тобою! І скеля хрестом тобі буде. Полонинські квіти тобі зацвітуть. А на скелі напишем: спочиває тут наш гірський син!...

Збудився від сну. Чув, як вітер грає в вербі:

— Гуїв... гуїв... гуїву...

Верба стара, здавалось, промовляла до мене, шепотіла мені свої ласки, співала гірську пісню, розповідала стару казку...

З того дня став я сином гір. Там моя рідна земля. Там жити хочу і вмерти...

Тужу й нудьгую за рідними горами...

Старий журналіст.

З хвиль життя.

3. березня.

Вийшов новий тижневик „На переломі“. Чого „На переломі“, а не „На пролом“ — не розумію. Редактор Олесь. Видавець В. Кушнір, чи А. Макаренко? Шкода Олеся... „На пси зійшов!“...

4. березня.

Повернув з кругосвітної подорожі до Литви наш славнозвісний, і т. д. Е. Голіцинський. Віденська українська преса мабуть вшанує його своїм черговим дипльоматичним бенкетом в італійському ресторані.

5. березня.

В „Новій Раді“ старий український діяч і письменник Барвінський надрукував „Замітку до історії української живописи в Галичині“, де докладно розповів про українського художника Ілію Копровського. Замітка, як замітка, яких чимало здибаете в кожній порядній часописі, як би не її кінець, де автор таке втяв:

„І. Копровського син був якийсь час урядником кр. дирекції скарбу у Львові (помер перед війною), а внук І. Копровського, був суплентом гімназійним, тепер печатає ріжні статті у віденській „Волі“.

При цій нагоді згадаю також про образ „Грішника“ в притворі церкви в Красносельцях у Збаражчині (невідомого живописця) вельми характеристичний. Грішник курить люльку, з котрої вистає хвіст чорта, а в долині підпис:

„Не хотівесь держати божого посту,
Куриж тепер люльку з дідьчого хвосту“.

Чи сей образ там зберігся, не знаю. Ол. Барвінський.

Це називається: попасти пальцем в небо!

Радилиб „Новій Раді“, коли вже так закортіло старого кусатись, хоч зуби йому вставити.

Ні дід, ні прадід, ні внук, ні правнук ніякого художника Копровського у нас не працює. Працював син художника Хомика, Артьом Яковлевич Хомик. Але й той зараз „в бігах обрітається..:“

6. березня.

Сижу в свому куточку, як равлик в шкаралупці. Нікого не чіпаю. Всіх обминаю. Душа у мене жалостлива. Сердце любвеобильне. Але ось забігає до мене Підхаліменко. Поздоровкались. Вигляд у нього приголомшений. Шерсть не блищить. Носа похнюпив. Я зацікавивсь:

— В чому річ? „По усам текло, в рот не попало?...“

— Грошей не дають, хай їм трасця. А тут ще й конкуренція зявилась з белетрістами, комуністами і навіть спеціалістами по порноґрафії. Думали — всіх переплюнемо почасти большевизму, а тут на тобі — нова напасть... Кажуть, що ми буржуї, що ми ще недоломились, чи не проломилися до краю...

— Бідна ваша головонько!... Ну, а що Вам „пишуть із деревні“?

— Та ось про вас, пане товаришу, більше. Супрун каже, що Ви вкрали у нього аероплян і на Марс вилетіли. Скнар сповіщає, що Ви продались Денікіну за 25 міліонів донських карбованців. Порш каже, що Ви в нього 200 тисяч марок потягли. Наш парижський інформатор Лизодуб сповіщає, що Ви тяпнули у його міністерства 100.000 швейц. франків. Поет Дубогриз каже, що Ви разом з Гучковим і Мілюковим відбудовуете єдину, неділиму і збираетесь перебити в нього місце атташе в Римі. Праволівий ес-ер Гризодуб обвинувачує Вас в монархізмі: ніби то Ви збираетеся не то циганського, не то українського барона на київський престол посадити. Сам український барон тягне Вас до суду... лівоправий ес-ер Дубогриз обвинувачує Вас в покражі двох старих підошов у кооператорів...

— Ну, а ти-ж що-ж, Підхаліменко? Не питав їх, що вони зробили?...

— Там нічого! Я сижу і мовчу... Будете їх бити?

— Ні! Як бачиш, сижу, працюю і виконую заповіт Кузьми Пруткова...

— Який?

— „Плюнь на все і бережи свое здоровля!...“

Андрій Чекановський.

Огляд міжнародньої політики.

Як Льойд Джордж сказав Вільсонові правду про Східну Галичину. — Один старий і три нові конфлікти в нутрі Антанти. — Що буде з Бесарабією. — Румунія й Польща приготовляються до мира з большевиками і що з того вийде. — Розвал II го Інтернаціоналу. — Не монарх, не реґент і не палятин, але „Його Ясність". — Австрія й Угорщина. — Книжка й зонтик це люксус. — Як Пилат попадає в „Вірую", або чому згадується про п. Мартоса, коли говориться про фінансістів. — Нова констітуція Чехо-Словаччини. — Смілий голос вікінґа з країни Варягів. — Танцюй, враже, як пан каже! — Пророцтво про Европу. — Добра то річ розум, тільки треба його мати. — Як у Сибірі „потепліло". Маніфест Найвищої Ради, або: що таке компромітація. — Новий курс Антанти. — Якого гостя большевики ніколи не сподівалися, а мають. — Що таке III-ій Інтернаціонал і що він робить.

Льондонське радіо оповістило вельми поучаючу виміну вельми поучаючих нот в справі Адрійського моря. З нього довідуємося, за що Вільсон має Антанту, і за що Антанта має Вільсона. Ось зміст тих нот:

Президент Сполучених Держав північної Америки Вільсон заявив, що не годиться з поглядами правительства анґлійського й французького, немовби умова з 9. грудня, на яку дала свою згоду також Америка, не була нарушена пізнішими умовами. Як раз ту умову з 9. грудня нарушено виключно в користь Італії на велику кривду Югославії. Та з небезпекою для світового мира — без відома Америки! Доконано цего умовою з дня 14. січня, яка совсім зміняє справу і робить її неможливою до поладнання а то ізза її несправедливости. Сам факт, що представники Югославії моглиб бути приневолені, приняти льондонський договір, який на погляд Америки являється несправедливим, — не може змінити поглядів Америки і не може вплинути на її правительство, щоб воно дало свою згоду на це, що очевидно противиться прінціпам, за які Америка пішла воювати! Треба говорити зовсім отверто! Америка не сумнівається, що вкінці осягне порозуміння з правительствами союзних держав, що до справедливого управильнення міжнародних справ. Але доки сильніщі народи кривдять менших і то кривдять, покликуючись на національні почування, доки все ще панує старий лад, що стільки лиха світові накоїв, — доти не прийшов ще час, щоб Америка вязалася з союзом таких держав! Бо союз народів може жити тільки новим духом. Коли не принято умов договору з 9. грудня, то президент Сполучених Держав північної Америки мусить поважно застановитися над тим, чи відтягнутися від заключеного з Німеччиною мирового договору і від договору, заключеного дня 28. червня 1919. р. між Америкою й Францією, та оставити иншим заприязненим державам, дати Европі новий лад і накинути його Европі.

На цю ноту відповіли дня 17. лютого 1920. іменем Анґлії й Франції Льойд Джордж і Мілеран, що нове поладнання справи Адрійського моря не являється капітуляцією зі становища Югославії. Для того вони не розуміють становища Америки й зі здивуванням дивляться на те, як Америка з того приводу усувається з союза

народів. Атже й для Америки не були міродайні виключно етноґрафічні арґументи, що видно з включення 3 міліонів Німців до Чехословаччини та — за чим американська делеґація особливо тепло вставлялася — включення $3^1/_2$ міліонів галицьких Українців до Польщі, хоч ті Українці ворожо настроєні до польської влади. І хоч анґлійське правительство мало проти того поважні закиди, одначе вкінці не обстоювало инакшого полагодження справи з огляду на союз народів.

На цю ноту відповів Вільсон нотою з 25. лютого 1920, що він готов згодиться на італійсько-югославянске порозуміння в справі Фюми, коли це не станеться коштом третої держави

На це знов відповіли оба преміери Анґлії й Франції, що старатимуться поступити по думці президента Вільсона. Коли-б одначе годі було осягнути порозуміння в згоді, тоді мусить бути виконанний льондонський договір з 1915. р.

Так делікатно але кріпко лаються державні мужі Антанти й кажуть собі правду в очі. З цього одно ясне: що Вільсон облудно проповідує на весь світ справедливість. Свідчить про це недвозначно представник Анґлії. З його свідоцтва слідує, що всю муку, всі сльози й нещастя Галичини завинив побожний Вільсон і американська делеґація (розуміється, крім Франції). Невдовзі виступить проти Вільсона як контркандітат на президента Америки — ґенерал Pershing. Американські Українці мають обовязок, ужити всіх сил, щоб Вільсон соромно провалився. А імена учасників американської делеґації, яка так „тепло промовляла" за поработенням України, повинні бути відомі кождому Українцеві. Може знайдеться хтось, хто їм в належний спосіб скаже — правду в очі.

Ще не полагоджена справа Адрійського моря, а вже назрів ряд нових конфліктів серед держав Антанти. З Вашінґтону доносять, що Америка не згодиться на заняття Царгорода анґлійським військом і на дві останні ухвали Найвищої Ради, якими вона признала Східну Тракію Греції й Бесарабію Румунії. Ухвала в справі Бесарабії не вдержиться рішучо. Вона викликає здивування також в міродатних колах Анґлії й Франції, а то з тої простої причини, що жаден російський уряд, чи він буде большевицький, чи „прави" — ніколи не згодиться на утрату Бесарабії.

Супроти того Румунія пробуватиме вратувати бодай дещо з тої гарної Берладської Волости українських князів-ізгоїв — а саме в дорозі порозуміння з большевиками. Як доносить „Times", румунський премієр Вайда вже приняв предложення большевиків в справі мирових переговорів. В слід за цим доносять з Варшави, що там теж приготовляються до мирових переговорів з большевиками. В тій ціли потворили вже ріжні комісії, як політичну, військову, економічну, залізничу, ліквідаційну і т. д. Невдовзі будемо свідками того, як уже самі переговори розкладатимуть обі ці держави. Видовище — богів достойне!

Слід підчеркнути, що Польща починає думати про переговори з большевиками під подвійним натиском: з нутра тисне збідований народ, а з вні досить інтересне становище Антанти. Як відомо, Антанта заявила, що навіть якби большевики напали на Польщу, то вона може числити на допомогу з заходу щойно тоді, коли подасться до „своїх леґальних границь". Річ ясна, що це тільки етнографічні границі, бо своїх історичних границь Польща не досягнула, отож не може з них податися в тил. А большевики про якусь „історію" й слухати не хочуть.

З Парижа депешують: Штрасбурґський конґрес французьких соціялістів ухвалив 4330 голосами проти 337 виступ з т. зв. другого інтернаціоналу. Текст ухвали (предложений північною секцією) звучить: „Конґрес ствердже, що неможливо відбуду-

вати інтернаціонал в рамах другого інтернаціоналу. Отож ухвалюється виступ французької секції".

Опісля радили й голосували над тим, що далі робити. За приступленням до т. зв. третього інтернаціоналу голосувало 1621 членів конґресу. Значить — внесення провалилося. За відбудовою інтернаціоналу взагалі (в прінціпі) голосувало 3031, значить — внесення принято. Французький пролетаріят стоїть отож на становищі, що ні другий, ні третій інтернаціонал не переведе гасла: „Пролетарі всіх країв, єднайтеся!" На це треба побудувати зовсім нову орґанізацію на зовсім инакших основах. На конґресі не побідила думка ні тої лівої ґрупи, що була за другим інтернаціоналом (провідник Longuet), ні тої лівої ґрупи, що була за прилученням до російських большевиків (провідник Loriot). Мимо того на цілім конґресі замітний рух в ліво, хоч французька соціял-демократія ще не зрадикалізована до тої міри, що італійська (як відомо, остання стоїть отверто вже на большевицькій плятформі). Французька соціял-демократія станула зовсім на тім самім становищі, на якім станула німецька ґрупа независимих (на партійнім конґресі в Липську). І розуміється довела до тих самих вислідів, що в Німеччині, а саме — до остаточного розколу в нутрі соціял-демократії. Бо ґрупа Thomas-Renaudel-Varenne остала в другім інтернаціоналі.

Перед нами розкривається інтересна картина творення „сект" у нутрі соціял-демократії. Щось подібного переживало людство в християнізмі.

Дня 1. березня ц. р. о год. $10^1/_2$ рано вибрав угорський парлямент 131 голосами (на 141 голосуючих) управителем Угорщини бувшого австрійського адмірала Николая Horthy серед оплесків і окликів „ельєн!" в присутности уповновражених держав Антанти. О год. $^1/_4$1 зложив Горті присягу на констітуцію, почім відспівано національний гимн, який співала також галерія. Новий володар одержав титул „Його Ясність", „почесну платню" і „права рівнобіжні (!) з королівськими" (слова закона). Горті замешкав у королівськім замку, в кімнатах бувшої цісаревої Зити. Таким чином Угорщина проклямувала монарха, не проголосивши монархії.

Що це таке управитель Угорщини? Це юридичне не монарх і навіть не реґент. Він і не палатин, якого знає стара констітуція Угорщини (вона тільки 7 літ молодша від анґлійської „Magna charta"). Правда, „Золота Булля" короля Андрія, яку виготовлено в 7 примірниках, не дійшла ні в однім примірнику до наших часів, а всі її „відписи" уважають неавтентичними і спірними. Але політична практика доказує, що такого типу володаря як цей „управитель" — Угорщина досі не мала. Бо реґент мав права монарха, коли король збожеволів, а його наступник був малолітний. Палатин мав виконуючу владу короля, неприсутного в краю, судейську владу короля, коли він ізза хороби або з инших причин не міг в день св. Стефана відбути врочистого засідання. Значить — і реґент і палятин це заступники короля, як монарха. Тимчасом від падолиста 1919. монархія в Угорщині правно не істнує. „Управитель" це зовсім нова інституція, це відповідь „спокійного буржуя" на червоний терор, відповідь юридично нельоґічна, тверда й жорстока. Бо це означає — білий терор.

Дня 5. березня видав Горті маніфест до угорського народа, в якім каже, що хоче „завести панування християнської моралі..."

Хто є Горті? Николай Горті фон Надьбаня уродився в р. 1868. Укінчив середну школу й академію маринарки. Був довго командантом австрійського корабля „Taurus", стаціонованого в Царгороді. Від р. 1909. до війни був фліґельадютантом цісаря Франца-Йосифа І., чоловіка твердого і злого. В війні визначився як адмірал в битві біля Отранто, якою кермував мимо ран. Коли на Угорщині виступили боль-

шевики, Горті зорґанізував армію контрреволюційному правительству в Сеґедині і не пустив Румунів в Трансданубію. А коли вони опустили Будапешт, заняв його без бою. По мадярськи говорить слабо. Це людина твердої руки, яка розуміється на військовім ділі. З переконання реакціонер. Військо його, що на днях перейшло Тису, за яку подалися Румуни, урядило погроми в ріжних містах. Горті зарядив військовий перегляд річників 1865—1900. Опірних розстрілює на місці.

Віденьський щоденник „Der Morgen" пише в 174. ч.: В австрійсько-угорській пограничній полосі панує дика розбишацька романтика. Як видно з заяви австрійського канцлера в комісії для заграничних справ, то угорська гранична сторожа уважає австрійських горожан на австрійській теріторії — за винятих зпід права. Вона в білий день переходить границю в угорських мундирах, грабує австрійських селян і купців, арештує їх і тягне за кордон або таки на місці піддає правильним тортурам, щоб виявили, де ховають гроші... Так поступає солдатеска Горти — пише цей щоденник, — а ми супроти неї як і супроти инших зовсім безсильні й можемо що найбільше відчувати обмерзіння до всяких тірад про справедливість.

Вислід переводженої статистики Відня ще офіціяльно не оповіщений. Але вже можна ствердити, що населення Відня ізза війни й нужди змаліло з 2,230.000 (в році 1910.) на 1,830.000 (в тім 851.694 мужчин і 987.014 жінок). Особливо вмирають діти ізза недостачі молока.

Віденьське правительство предложило законопроект про нові податки. З нього довідуємося, що люксусом слід уважати навіть зонтик (парасолю) вартости понад 100 кор. (а де тепер є дешевший?), забавки для дітей і т. п. Доходовий податок має бути такий: від доходу 3000 річно 90 кор., від 10.000. — 600 кор., від 30.000 — 2800 кор., від 100.000 — 21.000 кор, від 190.000 — 56.000 кор. і т. д. Не легко буде жити у Відні. Але годі инакше: бо д-р Бавер, ґенеральний справоздавець фінансової й буджетної комісії подав до відома, що доходи Австрії виносять 4·43 міліярди а розходи 13·2 міліярдів!...

Цікаво, чи наш міністр фінансів п. Мартос, подасть бодай до відома, який стан фінансів У. Н. Р. Чи потягне хто перед суд того чоловіка, що не давав грошей галицькій армії, але ховав скарби й награбоване в Київі золото та біжутерію. Опісля мала за що пити денікінська чорна сотня, яка в Проскурові захопила весь скарб Петлюри разом з дорогоцінними депозитами...

Чехо-словацьке правительство предложило національним зборам законопроекти констітуції для нової держави, передовсім законопроект про урядову мову. В першій статті цего законопроекту сказано, що чехо-словацька мова це офіціяльна (державна) мова Республіки. В первіснім проекті, предложенім констітуційній комісії, було тільки: „офіціяльна мова" — без слова „державна", яке опісля додано (в скобках) а саме на домагання національдемократичної партії. Розвиток цеї справи в практиці дуже інтересний. Бо, як відомо, чехословацької мови нема, а є мова чеська і словацька. Значить — в адміністраційній і судейській практиці можна буде властиво полагоджувати чеські прохання публики по словацьки й наоборот. Річ ясна, що Польща, яка ізза ослаблення Росії має охоту на прімат в Словянщині, не занедбає використати словацького руху для знесення зозулиних яєчок в Чехії на тім полі. Як відомо, в Кракові й Варшаві приймають словацьких біженців і аґітація вже йде.

Що до національних меншостей, то коли вони в данім окрузі становлять бодай 20% — вільно їм вносити прохання в своїй мові і в тій самій мові має їм влада відповідати.

Другий законопроєкт зносить усякі краї (з виїмком Угорської України, яка ставитиме окрему одиницю). Республіка ділиться на округи й повіти.

При виборах депутатів у парлямент вибиратиме населення Республіки в 23 виборчих округах, з чого 9 припадає на Чехію, 5 на Моравію, 1 на Тешен а 8 на Словаччину.

Законопроекти ті принято без довгих балачок, вже по 2 дневних нарадах — і вони стали законами.

Вістки ці зібрали ми з відірваних донесень преси. Булоб дуже пожаданим, якби українські юристи, що перебувають в Празі, оповістили докладну студію про нову констітуцію Чехословаччини. Бо вона обходить також українську націю, якої галузь живе в тій державі.

Вибори до палати послів відбудуться в цілій Чехо-Словаччині дня 18. квітня, а до сенату 25. квітня ц. р.

В стокгольмськім щоденнику „Aftonbladet" (Вечірній Листок), який свого часу помістив був ряд фелетонів в обороні української справи, містить тепер відомий шведський військовий письменник Liljendalel статті про т. зв. „Союз народів". І приходить до переконання, що союз повинен властиво називатись „Воєнна Спілка".

Та спілка — пише він — що викликала вже цілий ряд несправедливих жорстокостей, думає про ще страшніші жорстокости, хоч голосить, що вона представниця й олицетворення справедливости на землі. Тепер домагається вона, щоб і Швеція приступила до неї як спільник, значить, „домагається щоб Шведи, найчистійший народ ґерманської раси, взяв участь у страшнім танці кругом жертви, привязаної до стовпа" (Німеччини), яку т. зв. Союз народів січе тепер батогами й має з цего найвище задоволення. Державні мужі того т. зв. Союза народів виграбовують до решти Німеччину (чи тільки Німеччину?), їм не досить, що кождого дня уміра в Німеччині з нужди 800 дітей! Вони мають сміліcть, домагатися ще смерти таких німецьких героїв як Гінденбурґ, Макензен і п. Бачимо, як той т. зв. Союз народів хоче задавити малу але хоробру Голяндію, яка стоїть на сторожі ідеалу права і не хоче їм видати Вільгельма. А тепер той т. зв. Союз народів хоче знасилувати й шведський народ, який в часах найгіршої темряви під Ґуставом Адольфом ратував Европу з неї. І ми тепер кождої днини мусимо дрожать о свою будуччину! . . . Це наслідки нашої трусости!

За ту трусість кажуть нам тепер іти до мирової й юридичної школи версальських екзекуторів! Спілка, до якої нас „просять", це замаскованна спілка воєнна, яка звертається проти наших братів Німців, що по скандинавських народах стоять нам найблище" . . .

Ця стаття буде висловом поглядів бодай 75% Шведів. Але закордонна комісія шведської палати послів уже ухвалила, предложити парляментові внесок — вступити в Союз народів, recte спілку Антанти. Бо справедливість справедливістю а страх страхом.

Дня 3. марта ц. р. Національна Рада Швайцарії 115. голосами проти 55. поставила теж приступити до „Союза Народів". „На вислід голосування вплинуло головно становище французької Швайцарії й економічні потреби держави". Танцюй, враже, як пан каже!

Vanderlip, президент „National City Bank", заявив у своїй промові в Ню-Йорку, що Европу жде страшна катастрофа перед початком осені ц. р. Запобічи голодовій катастрофі Европи моглаб Америка коштом 150 міліонів долярів. Цим за-

безпечилаб Европу від голоду, але тільки до весни 1921. р. Колиб Америка рівночасно почала вкладати свої капітали в европейську продукцію, тоді Европа п малу прийшлаб до себе.

Синтезою ціх чисел економіста можна уважати промову Льойд Джоржа в анґлійській палаті послів. Він заявив, що зі зростом цін мусить рости невдоволення й анархія. Европа становить господарську єдність орґанізму. Росія й Німеччина це також члени цего орґанізму. Вони тепер економічно звихнені. І треба їх як найскорше накрутити, в давне місце вложити. Супроти того арґументи противників навязання з Росією, що вона не дасть нам хліба, бо сама не має — не є ніякими арґументами. Атже чим пізніше навяжемо з нею зносини, тим пізніше вона відживе економічно й тим довше ми не одержимо від неї нічого! Річ ясна, що наладнання відносин в Европі тріватиме літа, може й десяток літ. Але з цего не слідує, що для того не треба навязувати з Росією.

Цю бесіду виголосив Льойд Джордж в повнім порозумінню з анґлійським міністром прокормлення, Робертсом (який тимчасом уступив).

З цеї бесіди видно, як твердо дивляться анґлійські політикиґ на те, що кругом них діється. Добра то річ розум, тільки треба його мати. Анґлійці його мають, і тому навязують з большевиками.

Як кріпшає сила большевиків, про це найкраще свідчить факт, що навіть знамениті японські війська поспішно опускають Сибір. Каблева депеша з Токіо доносить, що Японія, занепокоєна большевицькою пропаґандою в армії, мусіла піти за прикладом Америки і закінчити виправу в Сибір. Преса пише, що Японія зі страху перед большевиками найрадше бачилаб між собою і советською Росією якусь буфорну державу. О, горяча сибірська земля, коли не могли на ній встояти навіть ті, що встояли в огні під Мукденом!

Дня 5. марта оповіщено в Лондоні маніфест Найвищої Ради Антанти. В нім взиває вона всі державн, щоб зменшили мілітаризм (але сама Антанта робить противно). Німеччині приносить цей маніфест значні полекші: 1. Продовжує срок заплати ві шкодування. 2. Заявляє, що відшкодування буде зменшене відповідно до економічної сили Німеччині. 3. Прирікає дати Німеччині дозвіл на міжнародню позичку.

Ясно, що ці зміни це одна компромітація імперіялізму. Компромітація полягає на тім, що хто береться порядкувати світ, не повинен диктувати нікому неможливих умов і за 2 місяці злизувати те, що з такою важною міною подиктував. Бо тоді світ прийде до послідовного переконання, що та сила не в силі його упорядкувати. А це може мати глибоко й далеко сягаючі наслідки. Услівя ті були діктовані в Парижі, де також закопувано українську справу. А відкликують їх в Лондоні, який найдовше опирався закопуванню нас в могилу. І цего ми не забудемо.

Взагалі — новий курс Антанти вже не тільки постановлений, але й переводиться в життя. З Льондону доносять, що туди приїде невдовзі офіціяльна делеґація большевиків. А в большевицьку Росію їде один з найважніших анґлійських достойників, льорд-президент Таємної Ради Б а л ь ф у р, останній з учасників ще Берлінського Конґресу, який пертрактовував ще з Горчаковом і Шуваловом. Це поважний державний муж старих поглядів вікторіянської епохи Великої Британії. Таких достойників висилає Анґлія тільки там і тільки тоді, де й коли залежить їй на дуже поважних інтересах і взаєминах. Б. Росія винна Антанті понад 40 міліярдів франків. Коли Ленін заявив готовість віддати $^{2}/_{3}$ цеї суми, то стоїть поїхати до нього навіть такому панові, як Бальфур. І це одно завдання матиме льорд президент

Таємної Ради: переконатися на місці, чи большевицька сила тільки притаїлася, чи хоче дальше пропаґувати світову революцію. Бо знавці тої сили кажуть, що вона офіціяльно хоче передишки, але неофіціяльно ширитиме дальше червоний пожар — через третій Інтернаціонал, яким властиво кермує Зіновєв, реґент Петрограду й голова екзекутиви III. інтернаціоналу, що має в усіх державах світа таємні орґанізації. Цікаву статтю про це написав справодавець „N. J. World'a" Lincoln Eyre, що мав довші розмови з Леніном, Троцьким і Зіновєвом. З його статті-студії слідує, що большевики змінять тільки тактику, але ніколи не змінять свого прінціпу й остаточної цілі.

Згаданий III. Інтерналіонал основано в Москві, в марті 1919. р. Він офіціяльно і юридично незалежний від большевицького правительства, але в дійсности кермує ним тріюмвірат, від якого залежить весь большевицький рух в цілім світі — Ленін Троцький і Зіновєв. Третій Інтернаціонал це просто союз комуністичних партій усіх народів світа, який — по словам Зіновєва начисляє тепер понад 8 міліонів з'орґанізованих членів. Це мабуть є наймогутніша політична сила з долу, яку коли небудь бачило людство. Eyre пише, що за 7 тижнів, які він перебув в Москві, бачив, як до Зіновєва приходили товпами делеґації зі Сполучених Держав Північної Америки, з Німеччини, Угорщини, Австрії, Швайцарії, Скандинавії, Румунії, Болгарії, Італії, Китаю, Япану, Кореї, Індій, Афґаністану і малої Азії. Найменше таких делеґацій приїздило з Анґлії й Франції. „Той напів готовий продукт місцевого большевизму ріжних народів одержує в Москві останній „шліф", — деколи й золоте обрамування — тай відсилається цей товар назад до дому: викінчений до подробиць: дуже живий і дуже запальний . . ."

Представник американської буржуазної преси не криється зі своїм подивом для скорої й обдуманої до подробиць праці большевиків, які примінюють до неї всі винаходи науки й модерної техніки.

Україна.

Політична плятформа Української Національної Ради в Камінці.

Українська Національна Рада, в якої склад входять представники слідуючих наддніпрянських партій: соц.-ред., соц.-фед., сам.-соц., хліб.-дем., народ.-респ., народ., і наддністр. партій: трудов., (нац.-дем.), рад., соц.-дем. і врешті представники укр. наддніпр. культ.-нац., економіч., науков. та проф. організ. та самоврядув., які зібралися в м. Камінці на Поділлю, розглянувши на свойому повному засіданню 8.—11. лютого 1920. року дотеперішню діяльність Директорії і її правительства, розслідувавши причини сучасної державної катастрофи У. Н. Р. і способи ратування української державности від повного розвалу і загину, заявляє:

1. За найважнішу причину сучасного катастрофічного положення української державности вважає дотеперішню політику і тактику Директорії та її правительства, що не могли параліжувати шкідливої діяльности Директорії і особистої політики її членів а також тих громадських кол, які своєю тактикою руйнували працю правительства, сприяючи розвитку реакції на Україні.

2. Директорію в особі Голови її, від хвилі катастрофи 16. листопада 1919. року і формального уступлення з її складу двох членів та виїзду їх за кордон, до моменту скликання народного представництва, уважає тільки за тимчасовий орган репрезентації.

3. Супроти того Директорія, в особі Голови Директорії, не має права видавати яких небудь основних законів, з окрема про орґанізацію верховної влади, ані затягання трівалих зобовязань іменем У. Н. Р, супроти чужих держав та накладання трівалих тягарів на горожан У. Н. Р.

4. З огляду на те, що дальше трівання теперішної верховної влади У. Н. Р. недопустиме, а Директорія в особі Голови Директорії не може утворити і зорґанізувати нову верховну владу, вкінці з огляду на пекучу потребу парляментарного устрою на Україні, Національна Рада висловлює категоричне побажання, аби в найкоротшому часі, а протязі трьох тижднів з дня установлення державного центру і увільнення якої будь території, але не пізніще 1. травня 1920. р. було скликане народне представнитцво, яке має вирішити питання про верховну владу У. Н. Р. і кабінет.

5. Голова Директорії і його правительство мають передати в руки вищезгаданого тимчасового законодавчого тіла в дні його зібрання всі виконувані ним до того часу свої функції.

Повстання проти большевиків. На Херсонщині й Катеринославщині вибухло велике повстання проти большевиків, яке йде під гаслом У. Н. Р.

— **Живуть своїм життям.** Люде, що приїхали з України, росповідають, що селяне живуть своїм життям, не визнаючи большевицької влади, до якої становляться або негативно або невтрально. Кожне село узброєно добре й готове боротися перед кождим, хто захотів би у нього щонебудь реквірувати. Багацько сел оточило себе шанцями й, взагалі, має вигляд справжніх фортець. Влада належить сходові, який ухвалює, й старості, який ухвали переводе в життя. Великим впливом на селі користуються народні вчителі. Селяне самі визначили грошовий курс: 1 царський карб. є рівний 4-ом гривнам. Дошкуляють епідемії, бо бракує й лікарського персоналу й ліків.

— **Перенесення державних установ** з Камянця до Могилева має наступити в найближчому часі.

Гр. Тишкевич і Вища Рада. Вища Рада дістала від Гр. Тишкевича ноту в справі признання української республіки й пропозіцію що до постачання Антанті зерна, яєць, шкіри, насіння й сушеної фрукти.

— **Нота Раковського до Польщі.** В Варшаві одержано телеґраму від Раковського, в якій пропонується Польщі в імени Українського Совєтського Правительства приступити до переговорів. В цій телеґрамі характеристичні такі точки: 1. Українське Совєтське Правительство визнає конечним замиритися з Польщею; 2. Згоджується на демаркаційну лінію, запропоновану союзникам Совєтській Росії. 3. Біла гвардія Петлюри однаково ворожа Польщі й Сов. Україні. 4. Правительство Раковського єдино правомочне провадити переговори в імени України.

— **Де наші війська?** Війська наші посідають пляцдарм, що на сході доходить до Винниці, на півдні — до Могилова, а на заході — до лінії Камянець—Проскурів.

Українське населення люблинської ґубернії — як доносить польська преса — домагалося від польського уряду, щоб не назива його „русинським“ але українським. На це відповів польський воєвода, що наука противна тому. Нема що казати: якийсь „учений“ воєвода.

— **Відозва комісара Поділля.** Начальник подільської округи, п. Болеслав Крачкевич, видав відозву, в якій зазначає, що жадає від людности безумовного виконання своїх заряджень і наказів, причому підкреслює, що „державно-творчі тенденції українські до незалежности культуральної й політичної зустрінуть з боку польських властей прихильну підтримку й співчуття“.

— **До Суду!** Др. Михайло Шабад, головний редактор „Suisse Orient“, умістив в Nr. 4 отвертий лист до Бурцева, в якім піддає безоглядній критиці теперішню діяльність колишнього революціонера. Між иншим, він пише: „Денікін поборював національну в антибольшевицьку українську армію замість того, щоб порозумітися з нею в цілі спільної акції проти спільного ворога — большевиків. Цей Денікін називав Петлюру „зрадником“, Петлюру, що був успособленням ідеї національного й соцяльного визволення українських селян. Ви про все це знали й мимо цього ви, соціяліст-революціонер і демократ республіканець, ніколи не протестували проти цеї царської контрреволюції, ви замовчували жорстокости білого терора й безсоромно обріхували Українців, що бажали лише своєї національної свободи. Ви думали, що боролися за відродження великої, неділимої Росії, а на ділі лише виконали глибоку прирву між Українцями й Великоросами“.

— **Мобілізація праці на Україні.** Як випливає з докладу Троцького на III. всеросійському економічному зїзду, на Україні орґанізована вже робитнича армія.

Вся територія має бути поділена на округи. Населення кождого округи орґанізується в робітничий союз, що рівночасно творить обєднану військову одиницю. Найліпші представники праці в сфері економічного життя будуть прикладати всю енерґію, весь досвід, які дістали в суворій військовій школі. Ці революційні робітничі армії виконуватимуть визначні, тяжкі економічні завдання.

Польща.

Великі апетити. В „Journal de Pologne“ уміщена німецька стаття під заголовком: Польща й Україна, в якій автор намагається прилучення до Польщі Литви, України, Поділля, Волині й инших країв, бо ні Литвини, ні Українці — не є ніякими народами, а тільки несвідомою етноґрафічною масою. Вони є апокалістичною бестією, яку Польща має усмирити й запрягти в ярмо.

Хто друг Польщи? Раніш, нім надіслано мирові пропозіції до Польші, йшла боротьба між ґенер. Полівановим, який стояв за війну з Польщею й Леніним, який рішуче обстоював мир з нею.

Інтервю з Пільсудським, яке мав редактор „Jornal de Pologne,“ виявило слідуючі точки: 1. Польща не погодиться на переговори під впливом погроз; 2. Вона не допустить, щоб її до замирення було примушено силою, як це мало місце з Естонією; 3. Польська армія готова на дальнійші жертви; 4. Польське правительство не боїться ніякої большевицької аґітації; 5. Польща не може співчувати політиці зиґзаґів, чим характеризуються союзники.

На порозі миру. В звязку з виробленням мирової ноти до советської Росії, п. Патек скликує в Варшаві конференцію прибалтійських держав для обговорення основних прінціпів цеї ноти. Досі прибули делеґації; фінляндська, латвійська з Кереньсем і естонська. Румунський посол Флореску також прийматиме в конференції діяльну участь.

Патек не збирається їхати до Варшави в цілях затвердження текста одповіді большевикам на їхні мирові пропозіції.

Обмін телеґрамами. З нагоди переходу влади від Пуанкаре до Дешанеля Пільсудський обмінявся з ними дружними телеґрамами.

„Трудна справа“. На запитання кореспондента „Times'a“ про Україну, Патек відповів, що це „трудна справа, бо не має тепер de facto уряду над цілим краєм.“

Грузини в Варшаві. Заложився грузинський комітет в Варшаві в цілях ознайомлення польського громадянства з завданнями Грузії.

Росіяне в Варшаві. Приїхали до Варшави відомі російські письменники: Мережковський, Гіпіус, Фильозофов, Жлобін. Вони викликали з Парижа своїх політичних друзів, з якими мають відбути наради в справі дальнійшої боротьби з большевиками,

Нова місія. В Варшаві очікуються диплиоматична й торговельна місія від звязку кавказьких держав: Арменії, Ардзебайжана і Грузії

4000 вагонів закупує польське правительство в Америці.

Кооперативи. Польські споживчі кооператорі дістали від кооперативів анґлійських всякого краму на 100 міліонів марок.

Нова книжка про Укрїну. Богдан Кутиловський, б. посол польський в Київі, видав брошуру в польській мові під заголовком: „Українська справа.“ Зазначаючи, що Польща вступила на шлях конфліктів з Росією, підкреслює надзвичайно велике значіння української справи для Польщі.

Росія.

— **Боротьба з робітниками.** Введення мілітаризації праці викликало протест з боку російського робітництва. Але Ленін на це одповів терором ізаявою, що „тиранії професійних союзів повинні бути знищені“. В середньому робітники російські працюють не менш 12 годин на добу.

— **Троцький про свободу праці.** „Свобода праці — це прінціп буржуазної ідеольоґії, який допровадив до свободи експльотації чужої праці Противно, необхідно мілітаризувати мирну працю, розвинувши й на економічному ґрунті найліпші військові елементи: дисципліну, витримку, точність, упертість, почуття обовязку, самопожертвовання, дух товариства. Коли настане мир — ми червону армію обернемо на армію робітників і двигнемо з мертвого місця нашу промисловість.“

— **Торгові вносини.** Найвища Рада вирішила надіслати до советської Росії спеціяльну комісію для з'ясовання російського ринка на чолі з Нансеном. Літвінов з приводу цього заявив кореспондентам, що Советське Правительство домагатиметься в свою черґу, щоб його комісія, в склад якої входить Красін, Кочин і Літвінов, була пропущена у країни Антанти.

— Ленін заявив, що тільки Росія може відбудувати понівичену війною Европу.

— **Московські „Известія“** оповістили виборчий закон большевиків: Право вибору має кожда людина з укінченим 18 роком життя крім тих, що живуть з ренти або праці инших людей.

— **Большевики не можуть дати Европі сирівців, як заявив голова большевицьких торгової делеґації — Гуковський.**

— **Всі російські залізниці** мілітаризовані.

— **Заходи Красіна.** Диктатором господарським є Красін, який робить величезні зусилля, щоб відбудувати російську промисловіть. Він підтримує приватну ініціятиву й дає далекойдучі обіцянки закордонним капіталістам. Комуністи закидають йому в контрреволюційности, але сам Красін не з тих людей, що бояться цього слова.

— **Епідемії.** Вся Росія охоплена ріжними епідеміями. Смертність Москви сягає 30%, Петербург — зовсім занепав.

— **Медична допомога.** В найближчі дні з Копенгаґи через Фінляндію йде до советської Росії особлива медична комісія, що везе з собою ріжні медикаменти й перевязочні засоби.

— **Відозва інтеліґенції.** Російські вчені, адвокати, інженірі, артисти — опублікували відозву до культурного світу в справі визнання советського правительства й навязання всяких стосунків з Росією.

— **М. Ґорький про большевиків.** „Нова влада так само брутальна, як і попередня, а маси так само некультурні, як і раніш. Революція, на жаль, не викликала ніякого поступу в духовному складі, як народу російського, так і його провідників.

— **Війна з білоґвардейцями** закінчується. Червоні війська зараз посуваються широким фронтом на схід від Ростова й на північ від Ставрополя. Аванґарди червоних військ також осягли вже кордонів Індії на півдні, Байкалу на сході й Мурмана на півночі. Троцький сподівається, що за два місяця на всьому просторі Росії пануватиме одна лише большевицька влада.

— **Тікають!** До Риму приїхав з Криму бувшій верховний головнокомандуючий Микола Миколаєвич.

— **Ще про большевиків.** „В Советської Росії громадянство поділяється на кляси, як і в кожній иншій контрреволюційній“ країні. Найвпливовійша — кляса урядової аристократії, до якої належать і „спеціялісти“, інженіри, лікарі, архітекти, артисти, найбогатша — кляса спекулянтів. Найбіднійша й безправійша — робітнича кляса, визискування якої осягло нечуваних розмірів.

— **Про погром большевиків на Мурмані ґен. Скобельштейном** доносить аґ. Гаваса з Гельсінґфорсу під датою 6. березня.

— **Куропаткін в Туркестані.** Відомий російський ґенерал Куропаткин призначений большевиками на дуже визначне місце в Туркестані.

— **Армія Кубанська** перейшла на бік большевиків. Положення Денікіна цілком безнадійне.

— **Контакт з Німеччиною.** В березні мусять налагодитися повітряні зносини між Берліном і Москвою.

— **Російсько-німецька угода.** Нова економічна угода, що повстала між германським і совітським правительствами, покладає на Німеччину обовязок відновити залізничий, поштовий й телеграфічний рух в Росії, а також російську промисловість. Німеччина зобовязується також вивозити до Росії сільсько-господарські машини,

знаряддя, мануфактуру, вугілля, папір. Росія замість цього постачатиме. хліб, худобу, сирівці.

— **Finita le comedia!** Денікін попався в „мишеловку“. Становище його цілком безнадійне.

— **Чи можуть большевики воювати на весні?** Таке питання становить ґенерал Лефлер в „Fr. Zeit“ і відповідає на нього неґативно: „Советська армія не має для цього необхідньої кількости артилерії й військового знаряддя“.

— **Большевики наступають на Фінляндію.** Червоні війська переступили кордон і заняли декільки фінських сел.

— **„Російське товариство Ліґи народів“**, що заложилося в Парижі, випустило відозву, в якому пропаґує паціфістські прінціпи. На чолі товариства стоять: Аксентєв (с.-р.), Вінавер (к.-д.) і Коновалов (пост.).

— **Смерть Калініна.** Голова Центр. Виконав. Коміт. Ради Сел. і Робітн. Депут. Калінін, помер в Москві від іспанки. На його місце висовуєгься Каменев.

— **Чехи в Сібірі.** Командування чеських військ в Іркутську ухвалило договір з большевиками, зглядно з яким між обома ґрупами військ зазначається невтральна зона і, з другого боку, большевики дають вугілля для чеськословацького війська, а останні повертають захоплені ними у Колчака 65 міл. фунтів стерл. (в золоті).

— **Нові большевицькі гроші.** Советське правительство випускає нові кредитові білети в 50, 100, 500, 1000 й 5000 корбованців. Ці гроші мають бути забезпечені запасами плятини й матимуть перевагу над усіми иншими чинами банкнотів. Випуск буде обмежений загальною сумою в 65 міліонів карбованців.

— **Бредов,** що в зрадницький спосіб в свій час напав на українські війська в Київі, нині, тікаючи від большевиків, переступив кордони Польщі.

— **Троцькій певний у своїх силах.** Троцький заявив кореспондентові „N. Y. G.“. що за два місяці буде укінчена боротьба з контрреволюціонерами, а тоді будуть кинені всі сили на Польщу.

— **Ленін про мир й війну.** Ленін висловився в такий спосіб, що наколи-б продовжувалася надалі війна між Польщею й Росією — було-б більше жертв для обох сторін, але успіху Поляки не матимуть. Не матимуть навіть тоді, коли сам Фош стане на чолі польських військ.

Міжнароднє життя.

Президент Масарик. 7. березня т. р. минає 70 років з дня народження проф. Масарика. Він походить з робітничої чеської родини, але батько хотів забезпечити йому ліпшу будуччину й готував його на навчителя. Діставшись до школи. Масарик вже сам прокладає собі шлях, укінчуючи ґімназію й віденський університет. В 1882. року Масарик починає читати лекції в празькому університеті, й з цього часу — відавалися політичній діяльности Він засновує науково-політичне т-во, що видає науковий журнал „Athenaeum“ зосновує й стає на чолі поступово реалістичної партії, пропаґує ідею славянського зближення, а за часи війни — рве з Австрією, переходе на бік Антанти й підготовляє ґрунт для створення незалежної чесько-словацької республіки. Сучасна Чехія — це вислід праці й невтомної енерґії проф. Масарика. Нема нічого дивного, що вдячний чеський нарід покликав його на трудне й відповідальне становище — першого президента молодої республіки. Й нині, стоючи на чолі держави, проф. Масарик вживає всіх зусиль, щоб назавжди забезпечити торжество чеської ідеї. Нам, хто також бореться за своє національне визволення, лишається в дні 70-літнього ювелею проф. Масарика пожадати щастя так йому, як і великому чеському народові, на чолі якого він стоїть.

„Temps“ доносить, що в новій мировій конференції, яка займеться ревізією мира, візьме участь також Німеччина.

Большевицький міністер Раковський, що відіграв таку важну роль в Українській Радянській Республиці, приїхав у Берлін і відбув 2-годинну нараду з німецьким міністром закордонних справ Мілєром,

Новий курс. Вільсон рішучо починає переводити антиевропейську політику, бо не може погодитися з тою заборчістю, яка характеризує всі держави Антанти, як і цілком новоповсталі держави.

Непорозуміння між Анґлією й Францією повстають все частійше. Зараз їх кардинально поділяє тактика: Анґлія не бачить в Німеччині ворога й стоїть за відновлення нормальних стосунків з нею; Франція — ненавидить Німеччину й прагне до її повного знищення.

Нітті й загальна сітуація „Протягом 15 місяців союзники не зробили нічого, щоб уставовити мирне положіння. Вони жили надією на допомогу з Америки, а забули зовсім про те, що для добробуту Европи необхідна дружня праця всіх її мешканців. Союзники досі не звертали уваги на міліони Німців, Австрійців, Угорців, Турків, які по свойому досвіду й трудовности — є найцінніїші співробітники в справі відбудови Европи. Необхідно одмовитися від політики, в наслідок якої 100 міліонів населення рахується за ворогів."

Французькі соціялісти. В рядах французької соціялістичної партії відбувається росклад: Сенська федерація ухвалила приступити до III. Інтернаціоналу. Можливо, що на тому стане й конґрес французьких соціялістів в Штрасбурзі. З другого боку, впливові лідери продовжають стояти на ґрунті II. Інтернаціоналу. „Ми хочемо — пише „Bon Soir", лишатися в II. Інтернаціоналу з такими особистостями, як Вандервельде й Гартінґ, не говорячи вже про анґлійських і американських друзів.

Анґлійські соціялісти й большевики. Деякі ґрупи анґлійських соціялістів внесли до порядку денного майбутнього конґресу пропозіцію про приєднання до III. Інтернаціоналу.

На лівім березі Рейну стоїть французький генерал Degoutte зі 110.000 армією, в тім 80.000 французів, а саме: їх 30-ий корпус у Вісбадені, 22-ий в Найштаті, 33-ий в Бонї, дивізія кавалерії в Майнцу. Крім того розкинені ще відділи з танками, кулеметами й літаками по цілій занятій країні. Головна кватира тих сил в Майнцу.

Німецький історик Ф. Мейнеке видав книжку т. з. „По революції. Він був свого часу за тим, щоб Німеччина не доводила війни до краю, тільки порозумілася в час. Тепер написав цю книгу для освітлення сучасного становища, виходячи з засади: „Хто не признає нещастя, той впаде в ще більше нещастя". Мейнеке пише, що Німці удержаться як нація тільки тоді, коли духово відродяться й вироблять ще міцнішу єдність та почуття обовязку своїх мас... Так пишуть Німці. А у нас пишеться про потребу „партійної" діференції невизнавання ніякої Національної Ради, ні инших представників усього народу, щоб не заплямувати партійного прапору..,"

Баварія віддала свої залізниці німецькій державі.

Голосний скандал в Берліні викликав німецький принц Йоахім зі своїм адютантом фон Плятеном, побивши в ресторані чотирьох членів французької місії, які не встали в часі грання німецького національного гимну. Він крикнув до них: „Або вставайте, або вон за двері!" А коли ті не встали, порозбивав їм голови вазами від квітів і стаканами. Його увязнено. Він борониться, що був підпитий.

Кандидатуру Гінденбурґа на президента Німеччини видвигає німецька військова каста.

Гінденбург президентом. Гінденбург висловився в той спосіб, що він виставить свою кандидатуру на президента німецької республіки, коли того забажає народ.

Анґлійський часопис „The Venturer" пише, що в західній Европі й Америці шириться нова мода: заставляти столи масивним золотом і сріблом та плятиновими прикрасами, супроти чого ті благородні метали переробляють на ріжні столові знаряддя. Через це золото щезло вже як гріш з обігу а срібло теж починає щезати й напр. анґлійське правительство серіозно думає про заведення ніклевої валюти!

Анґлійці, занявши землі, що становлять „поміст до Індій", вже почали й наукові праці на них. В першу чергу розкопали Ур в Халдеї, батьківщину „праотця Авраама", й знайшли глибоко в землі чудові саркофаґи й надписі, які сягають ще часів сумерійської культури.

Поляки продали Чехам нашої бориславської нафти 4.200 цистерн прелімінарним договором, який може не бути виконаний, бо Поляки жадають за багато машин.

Виборче право жінкам ухвалив бельґійський парлямент 120 голосами проти 37.

З Портуґалії дементують вісти про те, що там уже большевики захопили владу. Розвивається покищо сильна большевицька аґітація.

Економічна хроніка.

Польські закупна кораблів. Польсько-американське корабельне товариство закупило в Америці наново 4 кораблі, які раніш належали Австрії і по війні стали сконфісковані американським урядом. Разом з тим розпоряджає товариство 6. пароплавами з загальною тонажею яких 40.000 тон.

Нова залізнича лінія від Мемелю до Литви. Литовський уряд звернувся до Антанти з просьбою о дозвіл на побудовання залізничого сполучення від Мемелю до литовської столиці. Литовський уряд підчеркує заразом, що Мемель — це природна гавань для Литви, яка иншого виходу на море не має.

Латишські заборони ввозу. Латишський уряд заборонив наново ввіз слідуючих товарів: алькоголів, люксусових товарів і дорогоцінних камінів.

Естонська біржа в Ревалі. В Ревалі йдуть приготовлення до одкриття торгової біржи. Велике число естонських фірм і банків з писалося вже до співроботи.

Нові банки в Естонії В Дорпаті засновано новий банк „Tartumaa Pank". Одна третина акцій належить управі провінції Дорпат, решта селам і інституціям суспільного характеру. В Ревалі засновано банк „Tallinna Kreditpank", який перетворився з ранішого „Tallinna Nastastik Kreditühisus".

Вимінні курси в Ревалі. Вимінні курси з кінцем січня 1920 виносили по виказам банків в Ревалі: 1 ф. стерл. = 385 ест. марок, 1 шведська кор. = 22·5 ест. марок, 1 данська корона = 20·25 ест. марок, 1 німецька марка = 2·4 ест. марок, 1 франц. франк = 8·8 ест. марок, 1 рос. (царський) рубель = 1·65 ест. марок, 1 рос. (дума) рубель = 0·70 ест. марок.

Фабрики й варстати в Росії. Російські фабрики боряться безвпинно з великими труднощами. Число робітників тому сильне уредуковане, сирівців годі дістати, вироби дуже мізерні що до якости й скількости. В путіловських майстернях працюють всього 500 робітників намість 10.000 перед війною, в фабриках Нобеля 300 робітників, в заводах Берда 200 робітників, в балтійській фабриці 500 робітників, в заводі Трубочному 350 (намість 6000). Завод Обуховський значно обмежив продукцію. В майстернях александровської фабрики виробляються на місяць 2—3 льокомотиви. Такі самі відносини панують і в инших заводах.

Гумова промисловість в Росії в дуже великому занепаді. Мається в запасі всього 8709 пудів каучуку „Треугольнік" виробив за листопад 1919 р. 17.374 пар кальош. З депо випущено 181.278 пар. На 1. грудня в депо залишилось 140.661 пар Крім того є в запасі 4416 пудів гумових підошв.

З українського життя на чужині.

Ухвали конференції У. С. Д. Р. П.

В днях 23.—26. лютого ц. р. відбулася в Варшаві конференція української соціялдемократичної робітничої партії, на якій між иншими ухвалено слідуючу резолюцію:

„З приводу предложення миру совітською Росією, в якому вона признає повну самостійність і незалежність Польщі і заявляє, що тільки воля працюючого люду може рішити про сучасну історичну проблему здійснення соціялізму, та з огляду на заключений вже на таких самих засадах мир з Естонією та переговори з Лотвою, конференція членів української соціялдемократичної робітничої партії ухвалює:

I. Совітська Росія, яка заключила або готова заключити мир з названими народами без огляду на їх суспільний та політичний лад і яка переговорювала з бувшим реакційним гетьманським урядом України, мовчить про Українську Народню Республику з її соціялістичним урядом і не заявила готовности признати також відносно України права самоозначення самостійности та суверенности.

II. Український народ на протязі 3-ох літ виявив ясно і недвозначно свою волю на державну самостійність. Він прогнав зі зброєю в руках усіх наїздників, що

пробували заводити свій лад на Україні, а між иншим двічі побідно повстав проти російської большевицької окупації. Цю волю виявив український народ в січні 1919, року на Трудовому Конґресі, зложеному з відпоручників селян і робітників всеї України. Тойже Конґрес установив ті законні основи, на яких опирається влада теперішнього соціялістичного уряду України. І це одинокий уряд, проти якого не повставали українські робітники й селяне.

III. Проти цеї виразно виявленої волі трудового люду України, уряд совітської Росії продовжує далі стару імперіялістичну політику царату, Він використовує виснаження України, викликане трохлітньою крівавою війною, суспільною та політичною реакцією та чужинецьким наїздом і бльокадою, і баґнетами червоної армії накидає Україні зложений з чужинців совітський уряд України. Цей совітський уряд, накинутий баґнетами. проголошує на словах повну самостійність України, а одночасно визнає, як спільні з совітською Росією, справи закордонної політики, військові, скарбу, народнього господарства, шляхів і комунікації — отже всі справи, без яких немає самостійности.

IV. Совітський уряд Росії признає самостійність і суверенність тільки тим народам, які найшлися поза стратеґічною лінією виділеного на захід большевицького фронту і яких недосягнули багнети російського імперіялізму.

V. конференція У. С. Д. Р. П. домагається від, соц. федеративної совітської Републики:

а) негайного і активного визнання повної самостійности і незалежности Української Народньої Републики і суверенности українського народу;

б) усунення з території України окупаційної червоної армії;

в) негайного відкликання накинутого оружною силою самозванчого совітського уряду;

г) визнання теперішного демократичного уряду, як имчасового уряду Української Народньої Републики, до скликання Установчих Зборів України.

Конференція У. С. Д. Р. П. заявляє отцим свою щиру та непохитну волю покінчити накинуту Україні війну з сов. Росією. Бажає цього іменем миру, який на сході Европи неможливий без фактичного визнання самостійности та суверенности України. Бажає в інтересі соціялізму, бо злощасна, ведена виключно в інтересі російського імперіялізму війна, кидає проти себе дві пролетарські армії, спиняє орґанізаторську творчу працю соц. уряду України, приготовлює почву для суспільної та політичної реакції.

Конференція має надію, що працюючий народ сов. Росії визнанням Української Народньої Републики подасть руку до покінчення війни та заведення тревалого миру на сході Европи“. (Вперед.)

— —

Радянський блок.

В останніх днях лютого відбулися спільні наради закордонних ґруп Української Комуністичної Партії і Української Партії Соціалістів-Революціонерів, наслідком яких було сотворення радянського блоку ґруп цих партій, що для дальшої політичної акції матиме цінне значіння. Подаємо дослівно повний текст цього договору-обєднання:

Угода закордонних ґруп Української Комуністичної Партії і Української Партії Соціалістів-Революціонерів.

Уповноважені делеґації від закордонних ґруп обох названих партій, обміркувавши на спільному засіданню сучасний стан революційного соціалістичного руху на Україні, прийшли до висновку, що для закріплення здобутків революції на Україні і орґанізації України як Соціалістичної Республіки трудового народу, необхідною є консолідація революційних соціалістичних сил для рішучої спільної боротьби проти контрреволюції і світового капіталізму.

Для досягнення вказаної мети обидві названі орґанізації заключають між собою блок під назвою Радянсько-революційного блоку на слідуючих умовах:

1. Спільною метою блоку є утворення незалежної соціялістичної Радянської Республіки в етноґрафічних межах;

2. Перетворення України на соціялістичну республіку переводиться шляхом диктатури трудових мас, себ-то: пролетаріата і трудового селянства, орґанізованих в Ради селянських і робітничих депутатів;

3. Верховною владою України визнається лише Конґрес Рад, котрий і формує законний уряд Республіки;

4. Всяке угодовство і коаліція з великою і дрібною буржуазією виключається. Під буржуазією розуміється також і так звані „соціялістичні“ партії, що стоять на послугах у буржуазії;

5. Радянсько-революційний блок українських партій орґанізаційно складається з двох фракцій, котрі стоять під титулом своїх партійних назв. Обидві фракції, як у своїх проґрамах так і практичній діяльности підпорядковуються вказаній в цій умові — меті блоку;

6. Прийом до блоку инших соціялістичних партій може статися лише за спільним порозумінням обох фракцій;

7. Політична діяльність блоку переводиться на основі спільно виробленої конкретної програми і тактики;

8. Виконавчим і репрезентаційним на вні орґаном блоку є комітет, зложений на парітетній основі;

9. Скасування блоку може наступити, коли цього забажає одна з фракцій його;

10. Ця умова вступає в силу з днем 25. лютого 1920. року.

Підписи (Нова Доба.)

— —

Українська санітарна місія передала нам ось який протокол: Був. військ. полон. П. Стратієнко, херсонської губ. єлісаветградськ. пов., аннинської волости, дер. Федіровки., явившись до Укр. Військ. Саніт. Місії в Празі 26. січня 1920 р., заявив, що перебуваючи в таборі Ґредін біля Зальцбургу, працював в майстерні, як швець, був санітаром, а один відїздив з табору на цивільну працю — до селянина, а повернувшись з праці знов до табору, був громадою полонених вибраний членом Комітета „русскіх военнопленных“, працював там в комітеті місяців 5, а потім надумав дістатись якось на Україну.

Людей було тоді в таборі Ґредінг чоловік 200. Дня 8. падолиста 1919. р. виїхав з Ґредінга до Відня. Там, діставши у команданта етапу папери на дорогу, поїхав на Будапешт, звідти на Буковину, де направили його Румуни на Польщу.

Доїхав коли він до Ходорова, та на двірці заявила йому жандармерія, що він буде інтернований, бо зараз не можна їхати на Україну, і, завівши його в якусь кімнату, одібрали у нього річи, які були при ньому: кожух, гроші корон 1500 (гроші ці, каже він, заробив на цівільній праці і в таборі, шиючи чоботи то що) всі документи, черевики, білизну, одежу, годинник з золотим ланцюшком, а після цого поставили поста біля дверей; йогож лишили одного в тій кімнаті.

Він, Стратієнко, скориставшись тим, що пост забалакався з якоюсь дівчиною схопив свій кожух — утік звідтіля і пішов пішки до села Ржешова, а там, допитавшись у людей, як дістатись до границі, пішов до містечка Воловці, у Воловцях чеський командант етапу направив його на Мункач, а звідти до Кошиць: в Кошицях сотником Гарнішевським направлено його до Праги, до В Сан. Місії.

26. січня 1920. р.

— —

Відбувся 8. ц. м. концерт молодої піяністки, доньки проф. Колесси, Любки Колесси. В маленькому залі Konzerthaus'а зібралась майже вся українська колонія Відня. В концерт входили песи Шопена, Лисенка, Зауера, Бетховена, та инших. Ґрала молода артистка дуже гарно. Особливо звертає увагу добра техніка. Але досить неприємне враження робить неуміння держатись при грі, а особливо дитяче убрання на дорослій вже панні. Чистий дохід від концерту піде на користь сиріт українських вояків.

— —

Анґлійські торговельні і урядові кола запропонували нашим кооперативам прийняти під оборону анґлійського прапора всю українську торговлю на Дунаї і Чорному морі. Пропозіція предана нашим кооперативам.

— —

Вийшло 1. березня перше число орґану спілки комуністів і українськи ес-ерів за кордоном „Нова Доба“. Найближчу участь в ньому беруть, як сповіщають галицькі часописі, В. Винниченко і М. Шаповал.

— —

Доктор Вас. Королів вже виготував остаточно до друку свій новий роман для юнацтва: „Чмелик“. Чмелик — це молодий герой романа, який мусів тікати з України й протягом кількох років мандрувати по світу. Дається в кінці багацько ґеоґрафічного й етноґрафічного матеріяла, що освітлюється з погляду українського національного Сторінки, присвячені переживанням молодого героя, змальовані Вас. Королівим дуже сильно й художно. Оріґінальна й фабула й взагалі вся стуктура романа.

По-за всяким сумнівом, новий твір Вас. Короліва буде цінною вкладкою в українську дитячу літературу.

— —

Спогади п. О. Назарука, що друкуються нині в „Укр. Прапорі“, мають вийти в найближчому часі окремим відбитком.

— —

Вийшла в світ нова книжка „Син України“ — робінзоніяда на українському ґрунті.

— —

В Відні заложилася буковинська партія, що має на меті обороняти національні домагання української Буковини.

— —

На останньому засіданні Жіночого Комітету в Відні вирішено приступити до складу Українського Національно-Державного Союзу, що нині орґанізовується.

— —

Прибув до Відня з Варшави представник військового міністерства У. Н. Р. з метою запрошення в українську армію закордонних інструкторів і фаховців.

— —

Виїхали до Варшави осаул гол. отамана Бень, до Праги п. В. Королів, п. Бочковський, п. Штефан.

— —

З того часу, як союз українських журналістів отримав велику субсідію від фінансового аґента в Берліні Супруна, діяльність союза майже завмерла. З вибраних комісій ні одна не збиралась. Навіть найближчі члени управи союза не мають ніяких відомостей ні про заміри президії, ні про дальшу роботу союза. Нічого не чути і про з'їзд союза, котрий президія мала скликати скілька неділь перед цим. Після українського клюбу це друге мертве тіло на українській еміґрації.

— —

В ч. 1. „Нової Доби“ „бувший міністр України“ п. Штефан в листі до редакції заявляє, що його спроби вияснити судом чести свою неприналежність до Союзу Руского Народу не удались через те, що п. Пісначевський зрікається з ним судитися. Справа не зовсім так стоїть, як змалював п. Штефан. Лист з закликом до суду був адресований не п. Пісначевському, а редакторові „Волі“ А. Горленкові, на що той відповів: 1. що замітка „Волі“ є ніким не спростований до того передрук з київських часописів; 2. що редакція радо вмістить спростовання, коли п. Штефан пришле його в грамотній і коректній формі; 3. що по суті діла звістка про приналежність п. Штефана до Союзу уже спростована в одному з попередніх чисел; 4. що коли п. Штефана не задовольняє ні пропозіція редакції, ні попереднє спростовання, редактор просить п. Міністра запізвати його до звичайного місцевого суду, бо це буде і швидче і більше забезпечуватиме інтереси обох сторін. Взагалі-ж редактор рахує, що колиб йому довелось судитись по судам чести з приводу кожної звістки, надрукованої в „Волі“, особливо за час його перебування по за редакцією, то на це мабуть йому усього життя не стало би.

ОГЛЯД ПРЕСИ.

Діяльність Українського Пресового Бюра в Парижі.

Майже ніде в Европі грунт не був такий несприятливий для діяльности Пресового Бюра України як у Франції. Це було наслідком чисто політичних обставин. Коли з початку російської революції французька преса більш меньш прихильно відзначувала український здвиг, коли підчас большевицького шкереберту в Парижі покладали багато надій на аліянтський „південь", все це зразу змінилося після берестейського мира. Страшенне обурення обхопило французьку пресу, що так яскраво виявилась в відомім артикулі „Temps", що „Україна дочекається нашої пімсти".

До цього приєдналась шкідлива діяльність російських та польських органів, які вели страшенну українофобську аґітацію.

Але проте знайшлася в Парижі кількість Українців, яка, не дивлячись на такі погані умови, взялась за працю, чи інформуючи відповідні круги преси, чи від часу публікуючи маленькі спростування й заяви. На чолі цього гурту був п. Савченко, який вже давно перебував у Франції і був досить знаний в журнальних колах через те, що займався науковою працею і викладав лекції в деяких інституціях. Ось же, коли приїхав тодішній голова делеґації п. Сидоренко, він запрохав п. Савченка на посаду співробітника делеґації і директора Пресового Бюра в Парижі.

В проґрам діяльности цього Бюра повинна була ввійти:

1. Пересилка до всіх парижських і деяких провінціяльних газет телеґрам і інформацій, одержуємих делеґацією і визначених до публікації.

2. Друк бюлетеня на французькій мові з інформаціями і оглядом французької і чужинної преси.

3. Друк брошур і книжок на французькій мові про Україну і українську справу.

4. Переклад на французьку мову для преси цікавих артикулів з української преси.

Знайомства з французькими письменниками і редакторами ґазет, котрі допомагали в українській справі в французькій пресі.

Як відомо, більша частина грошей парижської делеґації дійшла досить пізно — так майже через 2 місяці після прибуття п. Сидоренка і тому з початку прийшлось вести справу в менших розмірах. Але зараз же було приступлено до друку бюлетеня на французькій мові. Перший номер вийшов 4. березня з початку раз в тиждень, з 8. номера двічі, а потім і тричі на тиждень. Всього за 1919. р. вийшло 92 номера.

Зміст цих бюлетенів був найперше всього інформаційний з України, потім огляд французької, анґлійської і инших закордонних прес про українську справу. Далі про діяльність Делеґації на мировій конференції і врешті деякі винятки з головніших разсправів по українському питанню. Хутко стали друкуватися в бюлетенях також і артикули в нашій справі.

Також була зроблена згода з головними телеґрафними аґентствами Radio, Havas, Paris-Telegrammes, які друкують у себе наші повідомлення.

Але все ж ми не маємо доступу усюди. Цьому нічого дивуватися, бо ця справа в Парижі, як казав один визначний редактор C'est une question de commerce", для цього треба великі гроші.

Італійці витрачували по 500 тисяч на місяць, Поляки може трохи меньше, а Бюро мало всього, рахуючи й видавничу діяльність, 15—20 тисяч франків на місяць. Не дивлячись на це, Бюро розвинуло велику видавничу діяльність. Видані були:

3000. Cartes de l'Ukraine. 2000. Notes I. A la Conférence de la Paix, par M. Sydorenko. 2000 Interwiev de M. Sydorenko. 2000. Conversation avec M. Sydorenko. 2000. Chronologie Ukrainienne. 2000. La Bukovine. 2000. Coopération Ukrainienne, par M. Issaevitch. 3000. Les Problêmes de l'Ukraine, par M. Choulguine. 3000. L'Ukraine occidentale, par Lozynski. 3000. Deux Annee en Ukraine, par M. Dubreuil. 200. Mouvement Panrusse. 3000. L'Ukraine & la France, par M. Timochenko. 3000. Relations Ukraino-Polonaises, par M. Lozynsky. 3000. L'Ukraine & la Russie, par M. Timochenko. 3000. Memoire sur l'independance de l'Ukraine par la Delégation de la République Ukrainienne. 3000. Cartes de l'Ukraine. 2000. Décisions du Conseil

Suprême. par M. Lozynsky. 2000. Notes II, par M. Sydorenko. 2000. Les Atrocités Polonaises? par M. Temnytsky. 1100. Quelques Mémoires sur la question de l'Ukraine.

Короткі повідомлення і час від часу артикули появлялися і нині друкуються в: La Petite-République, La France libre, Le Journal des Débats, Le Figaro, Le Gaulois, L'Eclair, Le Temps, L'Homme Libre, L'Humanite, Le Pais, Journal de Peuple, L'Intransigeant, Les Dernières Nouvelles du Midi, La Revue Parlementaire, Le Monde Illustré, L'Information, Paris-Midi, New-York Hérald, Petit-Parisien, L'Heure, L'Oeuvre, L'Avenir, La Libre Parole, L'Exöelsior, Le Radical, La Bataille, L'Evènement, Le Soir, L'Ordre Public, Le Salut Public, etc.

З початку 1920. р. Бюро Преси почало друкувати великий тижневий часопис розміру великих французьких щоденників, тираж якої доходить нині до 8000 „France & Ukraine", якої зараз вже вийшло 8 номерів.

В них були поміщені артикули:

Nihilisme et Democratie, par Mr. Tessieb. L'Erreur de la Conférence, par Mr. Kouchnire. Les relations franko-ukrainiennes au 18ème siècle. La reconstitutien économique des Etats de l'Ancienne Russie, par Timocenko. Pourquoi l'Ukraine est anti-bolchevique, par Mr. Ph. de Caldiche. Le crime des Panrusses, par Mr. Tessieb. Roumanie & Ukraine, par Mr. Dubreuil. Lequel des deux?, par Mr. Kuchnire. De Marseille à la Mer Noire, par Mr. Dubreuil. Un plan d'organisation franco-ukrainienne, par Mr. Timocnenko. Les revendications nationales de l'Ukraine, par Mr. George Bienaime. L'Alliée naturelle de la France, par Mr. Kouchnire. L'Armée Ukrainienne, par Mr. Bortchak. L'Ukraine aux Ukrainiens, par Mr. Dubreuil. Les Droits des minorités en Ukraine, par Mr. Hélie d'Arnval. Le Blocus de L'Ukraine, par Mr. Roland Derbly. De Bordeaux à Odessa, par Mr. Géo Gerald. Député.

„Незнана Росія" Українці.

„La Metropole" в числі 28. січня подає статтю H. de Harzy під заголовком „La Russie inconue — les ukrainiens".

Автор починає з указівки на те, що українська територія це найбільша частина Европейської Росії, яку лише по противности з „Великоросією" Росіяне звали „Малоросією", щоби ратіфікувати анексіонізм московських царів. Але Україна це великий простір полів і степів, самою природою призначених для мандрування Азіятів на Захід; вона завше була театром кривавих війн. Тут народився український нарід. Автор зупиняється на українській мові, літературі, поезії, піснях і думах, цітуючи Залеського. Розглядає, як Україна переходила з рук до рук Литви, Польщі і Росії і як вславилася війнами Козаків з Турками й Татарами, згадуючи Тараса-Бульбу і романи Сєнкевича. Згадує Хмельниччину, розділи України 1654 року і об'єднання право- і лівобережної України під царатом Росії.

„Щоб русіфіцирувати цей великий простір, не було руйнуючих заходів, яких не вживав-би московський уряд."

H. de Harzi далі розглядає, як московський уряд русіфіцірував українську церкву, докладно зупиняючись на історії останньої до Миколи І-го, коли навіть українські молитовники було заборонено.

„Тоді почалася релігійна боротьба, яка закінчилася при ліберальнім (?) Александрі II. об'єднанням обох церков. Отже здавалося, що релігійна і політична автономія України була знищена, але був елемент, який мав допомогти Українцям в праці по відродженню".

В другім розділі автор указує, що Українці були значно більш цівілізовані ніж Росіяне, бо мали більше західних впливів. І, не зважаючи на русіфікацію, „яка досягла апогея під час царя „освободітеля" в формі знаменитого указа . . ." „це знищення усякого національного літературного ґенія, бо як мова народня зникла зі школи, адміністрації і громадського життя, що повело до ретроградського руху в освіті, і 80 населення лишилось неґрамотним".

Дуже цікаво розглядає автор добу конституціональної Росії після 1905 року: „народня освіта швидко пішла вперед; у 1909 році вже вийшло 191.000 книжок на народній мові, а у 1911. р. 650.000. В першій Думі Українці мали 40 депутатів, до яких належали найосвіченійші і найбільше передові члени Думи. Виявилось, що по досвіду перших двох Дум російська демократія не є російська і не має російських почувань." Далі автор докладно малює реакцію і першу конституціональну реформу Росії що до України. Далі автор

коротко розглядає кріваві події на Україні з 1917 року і находить цілком природним союз з Польщею „проти варварства і анархії“.

Незалежна Україна.

„La victoire économique“ в ч. 9. січня подає велику передову статтю депутата Lucien Gasparin під заголовком „Незалежна Україна“ (L'Ukraine independante).

Автор докладно спиняється на історичних подіях з 1917 року, на злуці Галичини з Наддніпрянщиною, на боротьбі з большевиками-Росіянами, починаючи з Центральної Ради, на героїчнім повстанні проти Німців і Скоропадського. Стаття написана серіозно зі знанням подій і закінчується: „Тепер Україна просить Антанту дати їй поміч і визнати як суверенну державу. Булоб величезною помилкою залишити її без зброї на поталу російсько-хінським військам Леніна і Троцького.

Вже Італія, Греція і Румунія готові числитися з нею як з рівною і чекають лише підтвердження з боку Антанти, щоб доставити, героїчній українській армії муніцію. От же не треба чекати як в інтересах України, так і в інтересі загальнім!“

Російське питання в анґлійському та французькому освітленню.

Дві впливові ґазети: французька „Temps“ і анґлійська „Observer“, почали жваву полеміку, котра знову підкреслює протилежність інтересів і звідси відмінність політики Франції і Анґлії в російському питанню. Знайомимо читачів з одною і другою статтями не тільки тому, що в них обговорюється становище Росії, але й тому, що ґазети разом з тим подають ті проєкти, що готуються між політичними колами відносно практичного впливу в російських справах.

„Observer“ висловлює, що союзники знаходяться тепер перед вибором: вони мусять або вести переговори з большевиками, або звернутися за допомогою до Ґерманії, щоби боротися з большевизмом. „Observer“ висловлюється проти першого шляху і указує на слідуючі уступки, котрі мусять бути зроблені Німеччині, щоби закликати її до боротьби проти большевизму. Необхідно постачити Німеччині сирівців і зменшити суму, котру вона повинна виплатити союзникам. Але ми боїмося — пише далі „Observer“ — що в цьому разі буде протест з боку Франції, раніш ніж відбудеться згода при допомозі Анґлії в питанню про міжнародні кредити і борги. Врешті Німеччині можно було-б віддати Верхній-Шлезк, а Австрії вільне вирішення питання про участь в Дунайській Федерації або злуку з Німеччиною. Большевизм тільки тоді може бути знищений, коли з одного боку буде Ґерманія, а з другого Японія та східні країни, що знаходяться під владою Анґлії — кінчає „Observer“.

„Ґенерали Людендорф і Гофман“, відповідає на те „Temps“, будуть захоплені, коли читатимуть ці слова. Єдиним способом підняти престіж пруського мілітаризму в Ґерманії — це призначення союзниками ґерманського ґенерального штаба своїм жандармом в Росії.

З XV віку Росія поширювала свої кордони головним чином на південь і до Азії, де їй приходилось зустрічатися з роз'єднаним або слабим ворогом. В напрямку Европи вона поширювалася дуже мало. Тільки дякуючи безсиллю Швеції і анархії в Польщі, їй удалося добитися успіху в цьому напрямкові. Навіть в останній війні армія Миколи II заняла Ерзерум, але загубила Варшаву. Также буде доля большевиків, цих спадкоємців царів. Вони мали певний успіх в Азії, але мали рішучий відпір, коли посунулися проти патріотичних народів на заході.

Необхідно для цього, щоб союзники в 1920. році не торкалися інтересів Польщі, як то вони робили в 1919 р. відносно Румунії.

Власне Польща мусить на погляд „Temps“ вирішити історичне завдання, дати рішучий одпір большевикам.

„Правда — продовжує „Temps“ — „Observer“ більш турбується поширенням большевизму на Сході, ніж на Заході. „Ми також згоджуємося з загрозою большевизму на Сході, але не з деякою зловрадністю спостерігаємо авантюрниче становище, в якому опинилися британські військові відділи в Персії“. „Але невже Анґлія справді вірить, що Німці захищатимуть анґлійську власність“. „Temps“ кінчає статтю словами: „Є більш раді-

вальна міра обережности, а власне „не лишати мусульман їхної вільности“.

Офіціоз „Deutsche Allgemeine Zeitung“ робить з цего деякі висновки.

„Полєміка між обома сторонами указує, що як один, так і другий орґан сходиться в тому, що Антанта не здібна вести боротьбу з большевизмом; бо инакше „Observer“ не прийшов би до думки доручити цю задачу Німеччині, а „Temps“ — новій державі Польщі.

Американський кореспондент про відносини на Україні.

Томас Раден, епівробітник „Чікаґо Трибюн“, так переказує свої враження з України:

Якого покрою чоловіком є Петлюра і за що він бореться? Чи Українці з большевиками? Чи Україна є живим орґанізмом, чи тільки штучним витвором?

Мені довелося пережити тільки десять днів на Україні, і це власне були найкритичнійші дні, коли то мужі забувають бути дипльоматами, а говорять ясно і отверто, скинувши зовсім маску зі свого лиця. І я є того зовсім певний, що вони говорили до мене о много отвертійше, як говорили до всякого попереднього кореспондента. Нерішучі думали захистити свою шкіру. Горячокровні укладали пляни будучої України. І з тих то причин мої відповіди муситься принимати радше за враженя, як за неоспориму правду.

Петлюра бореться за дві ідеї: за волю України від Росії і за землю для українських селян. Перша із них є много важніша для него. Вона є невідклична для його правительства. А воля від Росії значить однакова воля від большевицької Росії і воля від Росії Денікіна. Яко успокоюючє средство перед большевицькою аґітацією жертвувано селянам землю. Петлюра зовсім не був большевиком. Але коли Денікін вдарив на него і припер його до стіни, він найшовся в положенню людини, що з розпуки мусить боротися всяким оружжям, яке їй попаде під руку.

Коли я його бачив, сказано мені, що він побоюється о своє життя і тому коло него стояла сильна сторожа. Сам Петлюра, це малий ростом чоловік з лицем, пооранним зморщками, пронизуючими очима та буйним довгим волоссям. Він говорив мені, що має 38 літ, і хоч його волосся ще не є сиве, однак лице вказує, неначеб він був віком о много старший. І хоч зовсім без обиняків виявив мені свої погляди, однак мимо всего прийняв мене вічливо і уділив мені повну годину свого дорогого часу. І тут мушу заявити, що він зовсім не є неокресаним, яким його представляли. Він видався мені всего тільки чоловіком амбітним, який вхопився роботи понад свої сили.

А тепер, чи Українці є большевиками?

Я є того сильного переконання, що зараз немислимо завести комуністичний лад на Україні, а то тому, що селянин, а в особенности богатіший, пристрастно є привязаний до своєї землі. А крім того на Україні зовсім нема промислових робітників. Неладу і хаосу є на Україні о много більше, як в північній Московщині, а це тому, що в часі революції українські селяне кріваво мстилися над своїми попередними панами, підчас коли в теперішній большевицькій Московщині переворот відбувся о много спокійніше і меньше кріваво.

„Реквізиція“ одежі і приватних домів відбувалася на Україні аж до послідних часів. Однак в справі земельній українські провідники зовсім пішли в розріз з поглядами большевиків.

Коли взяти під розвагу справу армії, то ріжниця є вельми мала. Денікін пер Українців на захід в напрямі галицької і бесарабської границі. Тут польські і румунські війска мали перешкодити її руховi. Але на півночі большевицька армія зовсім не відносилася ворожо. Номінально вона вела війну проти України, однак в дійсности на цім фронті від довшого часу панував цілковитий спокій. На большевиків і на Українців йшов Денікін війною. І тому з якої причини вони мали поборювати себе і тим облегчувати побіду свому спільному ворогові?

„І так, коли весь світ станув проти неї, я вірю, що Україна звернулася о поміч до большевіків. А таке заявлено мені у французькім бюрі в Камянци.

„Чи Україна представляє народну окремішну одиницю. Так звичаями і мовою український селянин ріжниться дід селянина півночи. Богаті кляси до революції говорили московською мовою.

Ідея українського руху, а це воля від Московщини і земля для селян, є згідна з домаганнями селян. І я не маю найменьшого сумніву, що маси українського селянства сотворять сильне тревале правительство на Україні“.

Україна і жиди.

Доклад, зроблений др. Зархі, Радником Української Делеґації на Мировій Конференції, поданий в швейцарській часописі „Suisse Orient“ з 23. січня.

Недавно численна аудіторія спішила в Жидівський Інститут, щоби послухати доклад про Україну і Жидів, що читав др. С. Зархі. Радник Української Делеґації на Мировій Конференції,

Др. Зархі порівнював страждання двох народів: народу українського і народу жидівського. Він розсказував про страшні умови, які переживала Україна в боротьбі з численними ворогами за свою свободу. Звідси виникла недоля жидівського народу.

Радник вимагав зміни політики, та свободи Україні, яку-б гарантували Західні Держави. Це буде привіт Українцям і Жидам. Обидва народи дуже зацікавлені в зміні політики, яка вимагає зняття бльокади, припинення страшного лиха, яке панує тепер в країні: холера, тиф, брак одіжі, узуття.

Говорячи, як лікар з дипльомом анґлійського університету, др. Зархі звертає увагу слухачів на то, що необхідним є підтримати Україну і Жидів присилкою медікаментів, одіжі та других необхідних річей. Докладчик присвячує значну частину свого докладу історії України з перших часів до сучасного менту і спиняється досить довго на надіях Жидів на національний рух за незалежність України. Він висловив надію, що анкетний комітет, який мусить довідатися у Українського Уряду про жидівські погроми на Україні, почне скоро працювати і в той же час зможе допомогти Українському Урядові в упорядованнях, які можуть привести до щасливого істнування двох народів. Він просив Жидів підтримувати український рух, бо вони самі зацікавлені в реалізації їх національних вимагань в Палестині.

Голова Даґіан Фельдман висловив подяку докладчику від імені зборів, а також співчуття присутніх до національного руху на Україні.

„Лошадиное остроуміє“.

На Україні люде від тифу та чуми гинуть. Коросту не мають чим лічити. А наші офіціяльні дипльомати на народний кошт . . . гаєрством занялись. В історії європейської дипльоматії маємо мабуть перший випадок, коли офіціяльний представник держави видає на народні гроші та щей в оборону спекулянтів гумористичний журнал. Правда, гумору там як „кіт наплакав“: Як кажуть Росіяне, „лошадиний“. І навряд чи хто з свіжих людей і зрозуміє його. А ті небагаті, що зрозуміли, досить влучно охрестили новий орґан Олеся:

— „Квач“!

Ось зразки того „остроумія“:

— За таку „Волю“ там, на Вкраїні, дядько взяв би редактора в дрючки . . .

Чи не через те, що в „Волі“ зараз мусіли припинити свою діяльність деякі журналісти, котрих порядні люде вже й тут на чужині за шахрайство стільцями по голові били? . . . Що за то буде там на Вкраїні! . . .

Що до безпечности і заробітности „на Волі“, то ми пригадаємо п. Олесю редакційні рахунки по „Волі“, котрі він сам бачив, та ті часи, коли редактор „Волі“ вмирав від тифу на Україні, а теперішні співробітники шановного дипльомата пропивали по віденським коршмам народні гроші? Чи може память у Олеся надто коротка? Ми можемо тоді і ще де що йому пригадати . . .

І після цього у людей стає сміливости ще й других „журналістичній етиці“ навчати. — „В „Українському Прапорі“, скаржеться д-р Олесь на д-ра Лисяка:

. . . також зазначується про те, що має вийти „Сміх“ і що видавцем його являється Валентін (Олесь). Як бачимо, ні перед чим не спиняються. Гей, мовляв, знайте, що Валентін це Олесь. Повчились би, ребята, журналістичній етиці, яка під загрозою закону не дозволяє роскривати псевдонімів. Але хиба закони для них пишуться?!

Валяй ребята, бий, кого попало, сади їх під мякітки! Батюшка Денікін ще медалю пожалує!"

* * *

А Ваш „Квач" добродію не теж саме робить? Тілько в більш іскусній, більш „дипльоматичній" формі, —

— „Чѣм кумушек считать трудиться . . ." краще-б на себе обернулись.

Критика і бібліоґрафія.

„Батько й син". Світ дитини ч. 7.

Досі „Світ дитини", заслугуючи деякої критики з недаґоґічного боку, був цілком добрим журналом для галицьких дітей. Видаючись на ґарнім папері і оздоблений досить порядними ілюстраціями, він робив приємне враження. Але в ч. 7. ми бачим ілюстровані вірші під заголовком „Батько й син", ілюстрацій 4. Перша малює, як три жовніри з гострими баґнетами на рушницях і у кепках ведуть їх обох гень за дворець у поле, — батька й сина. Батько — зневолений горем старець. Син — восьмилітна дитина.

Картина занадто звичайна па Україні, але чи не занадто „душу роздірательна", щоб її можна було давати дітям?

Слідуючий образок малює „два деревляні стовпи на горі. Трьох солдатів гріб копало . . ."

Теж знайома картина, але невже-ж вже така звичайна, щоб для всіх дітей здавалася „в порядку річей".

Третя ілюстрація: два стовпи, спина салдата, що „гріб копає", на переднім пляні батько гладить по головці сина, який „як побачив, збілів мов папір і як листок став дріжати", згадуючи інстінктивним криком „мати моя, рідна мати" відсутню свою природну оборонницю.

Таке нагромадження найтяжчого жаху, таке смикання ніжних дитячих нервів є не лише непедаґоґічно, але й просто злочинно, бо притупляє звичайну дитячу вразливість, яку годі буде знову піднести порадами „не їсти раз сніданок, а віддати його бідним сиріткам".

Останній образок малює сцену, яка у нормальної людини може викликати лише огиду і яку навіть у найстрашніших кінодрамах не показують публіці.

А саме: один стовп під ним „батько в останне дитину обняв . . ." ззаду салдат (спиною до глядача) тримає в руці шворку . . .

Кінчається вірш словами батька: „Не бійсь, не бійся, мій сину! Муки колись Христос за нас прийняв. Ми умрем за Україну".

Слова, звичайно, прекрасні, сотні наших мучеників вмірали з цими святими словами . . . але не забуваймо, що це часопис для дітей. Звичайно дітей треба виховувати так, щоби, виросши, вони зуміли, коли треба, сказати ці слова. Але не можна-ж так безжалісно шарпати ніжну дитячу душу. Не можна так привчати до виду найогиднішого образу, наче це рівно картинкам „кричать гуси, чапля грає, гусак крила підіймає" (див Світ Дитини число 7 ст. 72).

Непедаґоґічно, хоч і патріотично . . .

Ю. Р.

Михайло Вовняк: „Початки Української Комедії". (1619—1819). Видання „Всесвітної Бібліотеки" Н-р 19. Львів 1920. Більша 8°. стр. 248. Ціна 20 кор. Зміст: Передмова. І. Народження Українського театру. II. Інтермезії з драми Якуба Ґаватовича. III. Інтермедія Українця з Жидом. IV. Інтермедії кінця XVII й початку XVIII віку. V. Інтермедія на вершку свого розвитку. VI. Інтермедії з драми Юрія Кониського. VII. Кінець інтермедії. VIII. Носителі українських інтермедій. IX. Різдвяні й великодні вірші та діяльоґи. X. Зазязки сатиричної побутової комедії. XI. Український вертеп. XII. Закінчення. XIII. Приписки. XIV. Зразки інтермедій, діяльоґів і вірш. XV. Замітки. XV. Словарець. Украшена книжка також кількома ілюстраціями.

Вийшла у Чернівцях нова книжка: „Д. Дорошенко". Покажчик нової української літератури в Росії за 1798—1897 роки". Частина перша. Чернівці 1917. Ст. 68. 8°. Книга ця почалась друком ще в 1917 році, але вийшла в світ тільки отце тепер.

Вячеслав Будзиновський почав містити в українськім щоденнику „Нова Рада" (Львів) інтересні спомини п. з. „Україна, де твої фенії?" В них подає досвіди попередного покоління в його націоналістичній праці у Галичині. Звертаючи на цю цінну працю увагу наших діячів, вискажемо від себе бажання, щоб шановний автор дав яко мога обширні спомини та щоб вони зараз вийшли окремою відбиткою. З неї наша публика довідається більше про публичну працю, чим з богатьох теоретичних творів.

Т. 1. Ч. 12. Відень, 20. березня 1920.

ВОЛЯ

ТИЖНЕВИК

В. П.

Ще про трьох китів.

Недавно Вишиваний досить їдко порівняв нас з малими дітьми. Ми й справді, як малі діти. Що не дай в руки — поламаємо. Мали державу — поламали. Мали культуру — зруйнували. А тепер сидимо, як Жиди колись на ріках Вавилонських, сумуємо і тужемо та видаємо „На переломі". Колись, як вкиснемо, може й з нас вийдуть люде. А поки що — ми тільки великі, нерозумні діти...

Ще недавно писав я про трьох китів, на котрих держиться зараз українська культура — Грушевського, Винниченка і Олеся.

Дух національної культури „дышет, идѣже хощет". І в народній казці, і в народній пісні. І в архитектурних формах, і в пластиці танців. Але кожда сфера штуки має своїх жреців. Доля народа вибірає їх носителями натхнення. Вони втілюють в собі бажання нації. Їх ми мусимо берегти, як зіницю ока, не тільки від руїни, а і від житейського бруду.

Колись Ґорький сказав, що він не знає більше брудної роботи, ніж політика.

Вимагати від реального політика, щоб він був чистим, як невинна голубка, значить вимагати від трубочиста, щоб він ходив в білій одежі та в білих рукавичках і не забруднив-би їх. Політика є безконечний компроміс по своїй натурі. Вульгарний переклад на нашу мову цього слова був би — „шахрайство"... Рахувати на благородство в політиці це те-ж саме, що рахувати на милосердя противника в шахматній грі.

Ми — Українці — вже вийшли з стадії кустарного хазяйства в громадськім життю. Минув той час, коли кожний український діяч мусів бути одночасно — „і швець, і жнець і на дуду ігрець"... Для брудної політичної роботи ми маємо дипльоматів і петроградської і віденської школи. Васильки і Порші, Донцови і Степанківські, Славінські і Мацієвичі — для перших кроків нашого міжнародного життя остілько добре справляються зі своєю чорною роботою, що ми не сміємо тягнути до неї те, що є у нас найціннійшого, представників нашої духовної культури.

Правда, ті, кому дано більше пяти талантів, иноді вживають їх для всякої і навіть брудної роботи. Правда і те, що не завсігди старий артист легко прощається зі світом рампи. І в 60 років пробує грати молоді ролі, хоч навіть на ґеніяльних артистів шкода буває дивитись, коли вони насилують природу.

Ми не жаліємо своїх, не бережемо своеї національної гордости! Ламаємо їх репутацію так само, як в свій час поламали державу і з за одного дурника в ґенеральськім мундурі, зруйнували військо, розтратили і змарнували народнє господарство, розбили симпатії до нас наших натуральних друзів.

Ми маємо старого громадського діяча і гарного історика Грушевського. І по літам і по своїй тяжкій роботі він заслужив на те, що-б його, як св. Онуфрія, вправити в раму, примостити в „божницю“ і берегти його від пороху.

Правда, 70-літний Масарик сказав недавно, що люде тяжко помиляються, кажучи, що з літами людина підупадає інтелектуально. Навпаки — вона набирає цінного досвіду і робиться щеціннійшою. Але натуралісти знають свої закони: з того часу, як костеніють черепні шви, мозок перестає розвиватись. І людина йде не вперед, а назад, як би ґеніяльна вона не була.

Грушевський — представник кооперативів, Грушевський на II., Грушевський на III. Інтернаціоналі. Грушевський в розмовах з Копом. Це є зловживання іменем, святинею, котра вже належить не лише особі, а й цілому народові. В інтересах всеї нації треба берегти це імя від чорної брудної політичної роботи. І це мусять памятати і кооператори, і наші партійні діячі. Удар по таким іменам — це удар по національному „достоянію“.

Недавно вийшла „Нова Доба“, як сповіщає „Вперед“, — орґан Винниченка. Можна бути ріжних думок про те, чи має право істнування комуністична партія, чи ні. Я принайменш певен в тому, що вона зараз має більше резонів на життя і роботу, ніж розгубивша свої паспорти і клієнтів партія ес-ерів. Я думаю, що також, як і наша права — хлібороби-державники, комуністи повинні відіграти свою ролю. Але та „ізвощича“ лайка, що мутним потоком пливе зі сторінок орґану Винниченка, ті випади проти окремих діячів — недавних однопартійників шановного письменника, б'ють не лише по репутації избиваемих „младенців“, а перше всього по репутації самого Винниченка, котрий більшість з них сам же попризначав.

Ні на одну хвилю ми, а ще більше його друзі і приятелі, не маємо право забувати, що він є талановитий белетрист, але для урівноваженого політика у нього занадто багато вогню, темпераменту. Його імя як белетриста — це громадське, національне майно. Як політик, він може вчинить те-ж саме, що вчинив Ґорький. Винниченко кається в тому, що раніш не пристав до большевиків. Горький посилає прокляття большевицьким узурпаторам і кається в тому, що віддав їм своє імя на поталу.

Але найсумнійше враження робить те зловживання, яке чинять деякі ґешефтмахери з іменем Олеся. Ми знаємо про його тяжку слабість. Людина має занадто чуле сердце; занадто багато воно працювало, щоб залишитись здоровим. Людині потрібна не диплюматична служба, не робота редактора політичного орґану, а спокійна, тиха праця в гарній санаторії. Він заслужив у народу цей спокій. Йогож іменем витирають кутки прогорівші адміністратори, топчуть в бруд поганеньких інтріґ дрібненькі галицькі спекулянти. Банкроти думають врятувати свою підмокшу репутацію, ховаючись під стяг імені народного співця. Це є в тисячу раз тяжчий злочин, ніж зловживання фальшивими паспортами членів Верховної Влади. Це експропріяція найціннійшого духовного майна нації. І проти цеї спекуляції ми мусимо протестувати, мусимо кричати всіми силами наших легенів. Кавярняні „На переломі" і „Сміхи", в котрих галицькі інтриґани зводять особисті рахунки з ворогами колишніх адміністраторів, не мають права тріпати імя Олеся. Воно, так само, як і імя Грушевського і Винниченка, не належить вже тілько людині: це є скарб нації.

Не меньш сумне враження робить і те тяжке становище, в яке попав Кошиць з Капелею. Хто знає закордонну ситуацію, власне залаштункове міжнародне життя, той знає, яку траґічну ролю відіграли Мартоси і Макаренки в нашій недостачі грошей. Зараз найціннійше придбання нашої культури за остатні роки, і разом з тим найдужчий наш представник в міжнародній політиці Кошиць і його Капеля, як жебраки, тиняються по чужій землі і мусять з протягнутою рукою клянчити, як милостині, злиденні грошики на прожиття. І це в подяку за ту титанічну роботу, яку Кошиць зробив на протязі навіть не цілого року.

Панове адміністратори! Будьте шіберами. Спекулюйте народним майном. Грабьте його остатні грошики. Але не убивайте народньої душі. Не угашайте народнього духа. Бо коли хула на Духа не прощається, то спекуляція духовним майном народа тим більше вам ніколи не забудеться!...

Громадяне!

Цими днями почнуться переговори про негайне визнання нашої самостійности! Ви здобудете її тілько тоді, коли одностайно виступите! Памятайте, що ні з Раковським, ні з Макаренком, ні з Мартосами як окремими особами про нашу самостійність розмовляти ніхто не буде. Тілько з представниками громадської опінії! Памятайте, що ні Раковський, ні Ленін з Троцьким не заінтересовані в визнанню самостійности України!

Павло Чижевський.

Війна, большевізм і майбутня ситуація.

III.

З першого погляду дивним нам здається той факт, що диктатура пролєтаріату запанувала саме в тій країні, де пролєтаріату майже нема!

Пролєтаріат, по римській термінольоґій — верства громадянства, що достачає державі тільки людську силу, а по сучасній термінольоґії — що нічого, ніяких засобів праці у себе не має, такого пролєтаріату в Росії майже не істнує, бо й ті 5—8% робітників, що працюють на великих фабриках та заводах, не порвали ще всіх звязків з землею й належать швидше до селянства, цеб то до дрібної буржуазії (на термінольоґії, принаймні, тих самих большевиків), ніж до пролєтаріату.

Алеж коли ми звернемо увагу на загальну темноту російської людности; повну, чи майже повну, несвідомість робітничого люду; недотепність критично віднестися до ріжних державних й економічних подій; віковічню звичку до деспотизму, так поширену й так добре виховану серед московської частини людности колишньої російської держави — серед джерела большевизму; дитячу майже нездатність вирахувати хоч приближні наслідки тих чи инших політично-економічних заходів; коли ми зважимо ту велику безпорядність, в якій опинилася завдяки війни, знову таки, переважно московська людність, — так панування серед неї большевизму зробиться для нас зрозумілим.

Прийшов пан, володар, диктатор й забалакав з людністю такою мовою, яка була добре зрозуміла й яку було солодко слухати московській людности: беріть собі панську землю, тільки слухайте нас! А хто не буде слухать, тому буде шибениця, розстріл, катування, вязниця! І люсність послухалась; послухалась власне не большевицких лозунґів, а якихсь инших більш відповідаючих селянському бажанню. Щоб згодитися з цим, треба тільки пригадати знаменитий московський список ч. 3, список С. Р. на виборах по пропорціональній сістемі до московської думи, який пригорнув до себе майже всю московську людність!

Поводирі большевиків з Леніном та Троцьким на чолі завше мали перед собою два фронти: один московсько-російську людність, яка являлася для них обектом експеріменту, другий — людність, переважно робітничо-пролетарську середньої та західної Европи. На першому фронті вони робили все те, що можна було робити, аби тільки вдержати за собою владу, не дуже додержуючись власної проґрами. Обертаючись до другого, вони казали, що світло в Европу, та й на увесь світ йде зі сходу, що настав кінець капіталістичному ладу, що почалося панування нового, соціалістично-комуністичного ладу, так довго жданого пригніченим пролєтаріатом всього світу!

Всесвітний пролетаріат з захопленням прислухався з початку до тих солодких, таких обіцяючих, таких довго жданних слів, але... Коли найбільш завзята частина европейського пролетаріату, під впливом умовин, утворених всесвітною війною, й під впливом большевицької пропаґанди, почала робити заходи, щоб і в своїх країнах завести диктатуру пролетаріату, вона зустрілася тут з критичним відношенням людности, в незрівнянній мірі більш освіченної, ніж людність російська, з відповідним рішучим опором урядів, представників тієї людности. Й справа тих европейських большевиків була програна. Так було, принаймні в Ґерманії де, до речі мовити, пролетаріату більш 45%. Однако вони ще сподівалися, та й досі дехто може ще сподівається, бо їм казали між иншим: підождіть лишень спроби московських большевиків...

І от всесвітнє громадянство з найбільшою увагою стежить за тією спробою ось вже третій рік, — стежить й робить потроху свої висновки. А ті висновки, як ми бачили вже, ведуть европейське громадянство не в бік большевизму, а саме в протилежний — до згоди між робітниками, урядами й буржуазією.

Щоб зрозуміти, як це сталося, що побідний московсько-російський большевизм спричинився до таких нежданних висновків, треба тільки подивитись в середину тієї експеріментальної лабораторії, подивитись і сконстатувати, чого хотіли й про що кричали, й що сталося.

Але тут я буду цитувати Андрія Горленка (Воля, Ч. 1, ч. 5, стр. 196).

„На Москвѣ рѣкѣ“ комісародержавіе, самодержавіе, але не комунізм. Большевики проповідували мир, і зараз воюють на всіх фронтах. Большевики проповідували економічний добробут, а в Петроградi на базарах продають по 100 карбованців фунт людського мяса (факт продажі стверджений медіцінськими протоколами. А. Г.). Большевики проповідували восьмигодинний день. А зараз ввели 12-ти годинний па протязі 6-ти день в тиждень. Большевики проповідували свободу націй „вплоть до отдѣленія“. А зараз йдуть на Україну, Естонію, Польщу і т. д. Большевики кричали: „долой смертну казнь!“. і за скілька місяців розстріляли і замучили в Київі 30.000 робітників та інтеліґентів без суда і слідства. Большевики хотіли знищити капіталістів, і утворили цілий кляс міліонерів-експропріяторів. Большевики націоналізували банки, і руйнували народній добробут. Большевики нищили приватну власність на землю, і утворили цілий кляс мілких земельних власників в Великоросії так скоро. як про те не мріяв Столипін...“

До цієї убійчої критики московського большевізму мало чого можна додати. Можна було тільки наперед передбачити, що жорстокий експеримент скінчиться катастрофою, яка грізною хмарою насувається і на авторів експеріменту і на його обєкт... Большевики хотіли завести в Росії революційним шляхом комуністичний лад — в країні найменш освіченій в Европі, — без спеціялістів, без вихованого робітничого клясу, без самостійної промисловости... Комуністичний

лад! Це-б то знищити найскладнійшу орґанізацію, яку тільки можна собі уявити, яка хоч була й несправедлива й жорстока, але-ж до якої призвичаїлася людська психольоґія, яка складалася на протязі століть і яка так чи инак задовольняла всі людські потреби. Соціялісти справжньої Европи, принаймні велика їх більшість, а за ними й робітничі маси добре зрозуміли, що повернути увесь склад (у в е с ь !!) людського життя одним революційним махом не можна, бо навіть найменші зміни в сістемі народнього господарства потрібують великого часу (років, десятків років), а кожна окрема людина вимагає задовольнення її потреб щодня . . . Еволюцією, а не революцією европейські робітничі верстви ведуть народнє господарство до соціялістичного ладу!

Але . . . не дурно кажуть, що найбільш уперта найбільш непереможна льоґіка, це льоґіка власного х о ч у. От же ніхто не стане сперечаться, що свідоме робітництво Европи з усією силою бажання прагне до того нового ладу . . . І коли вибух в колішній російській державі большевизм — за введення комунізму революційним шляхом, европейське робітництво стало придивляться до нього з захоплюючим інтересом . . . „А може?! — питало воно себе: Разсудку вопреки, на перекор стихіям — можливо є й революційний шлях?!“

Отже московські большевики дали блискучу відповідь на те запитання своїми вчинками. А европейська думка зробила й свій присуд большевізму — і жорстокий присуд, який вдарив може не тільки по большевізму, а й по соціялізму взагалі . . .

Коли ми тепер зважимо, як вплинули на загально европейську, а може й на всесвітню ситуацію ці два великі фактори — війна й московський большевизм, так побачимо, що перший (абсолютно — незмірно більший другого) вів до соціяльної революції, а другий — до реакції, і не тільки в соціяльному, але й у політичному життю. Отже тепер уже можна сподіватись,

що спільними зусиллями всього европейського громадянства, наляканого перспективою анархії, шкоди війни будуть полагоджені еволюційним шляхом;

що можлива спільна праця, за спільною згодою, між робітниками, буржуазією й урядами — по відбудованню зруйнованого народного господарства;

що самий уже факт такої згоди й такого співробітництва виключає всяку можливість політичної й економичної реакції, а навпаки, сприяє пануванню широкого, справжнього демократизму;

що крах московського большевизму хоч й не поведе за собою великої реакції власне у всесвітньому соціялістичному руху, та примусить як соціялистичні кола, також і решту громадянства, становиться з уважною критикою до ріжних напрямків

соціялистичного руху, а може й до загального перегляду доктрини диктатури пролетаріяту.

Що до російського большевизму, так очевидно, що морально він згинув й що не в далекім уже часі настане й його реальна загибель. Оті його дипльоматичні успіхи, що ведуть майже до визнання Европою большевицького уряду, до комерційних і дипльоматичних з ним зносин, як найбільш сприятимуть його ліквідації. У одному англійському журналі була карикатура: Сплять на одному ліжку Ленін і Троцький, вкриті ковдрою з написом „руський народ“; а маленький Льойд-Джорж стягає з них ту ковдру . . .

„Що ви робите?“ кричить до нього з жахом вся Европа.

„Цитьте, цитьте,“ відповідає Льойд Джорж, „я хочу вам показати, які вони є голі“.

Цей малюнок яскраво окреслює наслідки „визнання“ большевизму. Як тільки він буде визнаний, в життя московського народу одразу втисниться західноевропейський великий капітал й запоможе змученому людові якось хоч і не полагодити, так полатати своє зруйноване життя; а Ленін та Троцький виявляться перед людністю голими з звоїми збанкротованими теоріями, — голими маленькими звичайними людьми . . . .

Вертаємось до того, з чого почали: на який же бік повинні орієнтуватися Українці, — виключно на соціалистичний, або, навіть на большевицький, як радить п. Винниченко, — чи на реакційно-буржуазний?

Тяжко дати певну відповідь на це запитання, коли йде мова про зовнішню політику й про відношення до неї уряду, — бо конкретні комбінації в такій складній справі можуть бути надзвичайно ріжноманітні.

Коли мова йде про загальну, середню лінію нашої орієнтації, так відповідь тут може бути тільки одна:

Орієнтація на демократію европейську або й всесвітню — з окола й на свій нарід — в середині!

Це для уряду, а для інтеллігенції . . . . Вона звичайно розбилася на ріжні партії, й кожна з них має моральне право орієнтуватись в той бік, куди її тягне власний партійний світогляд. Так було, так буде. Це — принціп. Але є ще й другий прінціп: національно-народній. Колізії між цими двома принціпами завше були й будуть, завше можливі. І в ріжні менти народнього або всесвітнього життя переважає той чи инший. Коли, ще перед революцією, на українському міжпартійному зібранню запитали одного з найбільш видатних українських діячів, з найбільш щирих однопартійників п. Винниченка:

— Що вам дорожче: чи Україна, чи ваша соціалдемократія?

Він не вагаючись відповів:

— Звичайно соціалдемократія!

І це не була відповідь, що вирвалася в горячій атмосфері палких суперечок, — це було тверде, непереможне переконання, це

був світогляд того діяча. Не можу ручиться, чи було справедливе тоді загальне обурення проти такого переконання, — яке, доведене до краю, не визнавало боротьби за відродження України.

Тоді . . . . . Але тепер?!

Звичайно ніхто тепер, в критичний мент життя українськогб народу, коли виточив він і точить цілі ріки крови своїх дітей, щоо здобути собі святе право на власне життя, — ніхто з партійних українських діячів не зважиться тепер висловити отверто ту думку, що він є попереду всього партійний діяч, а що український народ то є ґрунт, обєкт для його діяльности.

Не зважиться . . . . Але . . . .

Але й тепер ми свої дрібні партійні інтереси ставимо иноді вище загально народніх. Але й тепер ми витрачуємо наші сили на партійні суперечки, одсуваючи на другий план народні.

„Пролєтарі всіх країн єднайтеся!“ стоїть на чолі українських часописів . . . .

Горе й лишенько! Бється той нещасний народ, як риба об лід, шукає собі поради у своїх найкращих дітей, що виховав він собі з напруженням всіх своїх сил, а вони: пролєтарі всіх країн єднайтеся! коли тих пролєтарів на Україні — два Москалі, півтора Жида та пів Українця . . . .

„Соціалізуйте землю!“ кричать есери й ладні горло перегризти тому, хто каже: муніціпалізуйте!

А народ не знає тієї ріжниці, не знає, що робить, де шукати поради, щоб здобути собі нарешті ту землю, до якої він прагне як до манни небесної.

„Уся влада радам!“ викрикують боротьбісти.

А того й байдуже, що в тих радах будуть тіж самі два Москалі, півтора Жида й пів Українця й що вони сядуть на шию українському селянству.

„Орієнтуйтеся на большевиків!“ закликає П. Винниченко, викрисливши з своєї памяти десятки тисяч замучених Українців, зруйновані й спалені села, Крути . . . .

„Орієнтуйтесь на реакцію!“ благають ріжного напрямку „демократи“, забуваючи, що проти тієї реакції, принесеної німецько-гетьманським та денікіновським пануванням, рішуче повстав увесь український народ . . . .

Хоч і має кожна партія право, як було тілько що зазначено, додержуваться виключно тілько своєї партійної програми, але бувають менти, коли партійність повинна одсунутись, на деякий час, на другий плян, а на першому зістатись тілько сама батьківщина, — коли все свідоме українське громадянство демократичного напрямку повинно стати одною стіною проти ворогів України, деб вони не були і в якомуб убранні не ходили, — коли у кожного українського діяча повинна бути одна думка в голові, один поклик на устах:

„Українці всіх напрямків, єднайтеся, щоб спільними силами рятувати нашу батьківщину!“

Александер Ковалевський.

Без маски.

„Кто вы, синьор. Я не узнаю вас. Снимите маску, если хотите, чтобы я дружески привѣтствовал вас“...
Леонид Андреев „Чорныя маски“.)

Тримаю в руках цілий шерег резолюцій українських громадських ґруп і орґанізацій, що являються нібито одповіддю на ті питання, котрі я порушував в своїх попередніх статтях. Я зазначав вже, що Директорія ні по свойому складові, ні по свойому інтелектуальному змістові не одповідала тим заданням, які були на неї покладені. Висліди її керування — жахні, але льоґічні, бо иншими вони не могли бути. Й не можуть бути. Маючи територію від Сяну до Кавказу, сорокаміліонове населення, кольосальні багацтва, стотисячну армію, міліарди грошей, словом, маючи всі обєктивні чинники, що являються підвалиною всякої державности, Директорія протягом року все це розгубила, роскидала, витратила безцільно. Як занедбала й другий скарб нації — єдину ціль і єдину волю. Скарб безцінний, бо він за нинішні обставини значить більше, ніж оружні перемоги. „Українська Національна Рада в Камянці“, „Український Національно-Державний Союз в Відні“, „Комітет Незалежности в Парижі“, „Союз оборони України в Берліні“, „Радянський блок в Відні“...

Соціялісти-комуністи, соціяльні демократи, соціялісти-революціонери ліві, соц.-революц.-боротьбісти, соц.-революц.-комуністи, соціялісти-революценери центральної течії, незалежні соціялісти, народні республіканці, соціял-федералісти, хлібороби-демократи, селянські соціялісти, народники, нац.-демократи, самост.-соціял., хлібороби-державники, радикали — ось та „єдина воля“ нації, що становить „єдину мету“...

Страшна річ!

Чи казати про десятки тисяч українських вояків, що гинуть по польських концентраційних лагерах? Чи казати про поневіряння українських полонених в Італії? Чи казати про нечувані страждання нашої гордости — величної галицької армії, діла якої горітимуть діамантами на сторінках нашої історії? Чи додавати до цього дивовижну бездіяльність і марнотравство наших закордонних репрезентацій? Чи згадувати ще раз авантуристичне, хижацьке відношення до державного майна, виявлене чисельними „закупочними комісіями“? На сльозах, на крові, на каліцтві обдурених мрійників, що гинули в імя народнього щастя на землях українських, десятки безпрінціпних спекулянтів улаштували собі веселе й безтурботне життя. Іменем народу забезпечували себе на „чорні дні“... Зрозуміла річ, що всіх боліла ця вакханалія. Що мусів прийти момент, коли всі, хто ще не загубив національного сумління, повинні були покласти цьому кінець.

„За найважніщу причину сучасного катастрофичного положення української державности вважати дотеперішню політику й тактику Директорії та її правительств, що не могли параліжувати шкідливої діяльности Директорії й особистої політики членів її, а також тих громадських кол, які своєю тактикою руйнували працю правительств, сприяючи розвитку реакції на Україні“ ... Так заявляє „Українська Національна Рада“. Це глибоко державна позіція, й хто уміє читати, той зуміє зробити найширші висновки. Це не тільки оцінка, але й самооцінка. Це осуд всіх — і тих, хто безправно керував, як і тих, хто безправно мовчав. Позіція „Української Національної Ради“ — надзвичайно обєктивна.

Тим вона значнійша...

Питання поставлене надзвичайно ясно: Директорія винна за наслідки й на неї паде вся одповідальність за них в майбутньому. Звідси й висновки також ясні: „Директорію в особі голови її від хвилі катастрофи 16. листопаду 1919. року і формального уступлення з її складу двох членів та відїзду їх за кордон до момента скликання народного представництва уважати тільки за тимчасовий орґан репрезентації“ ... Ще на початку грудня 1919. року я заявляв С. В. Петлюрі про необхідність зробити консеквентні й рішучі кроки: анулювати нікому непотрібні додатки до Голови Директорії — А. Макаренка й Ф. Шевця — й звернутися за підтримкою для дальнійшої праці до голоса орґанізованих українських громадських кол. Під нинішню хвилю ніхто не є правомочний творити нових форм української державности й його репрезентаційні орґани: і С. В. Петлюра, як голова української республіки й І. П. Мазепа, як голова правительства, повинні до певного менту заховати за собою свої уповноваження. Однак це не значить, щоб істнувало й надалі те, що формально припинило своє істнування, й не тільки істнувало, але й репрезентувало, шкодило, дезорґанізувало. Громадське сумління не може бути заспокоєне доти, доки лишатимуться у влади пп. А. Макаренко й Ф. Швець, доки вони матимуть ті чи инші офіціяльні уповноваження. „Мавр зробив своє діло й повинен піти“ ... Цікаво, що не тільки демократичні українські ґрупи або українські комуністи, але й українські соціяльні-демократи, що відбули щойно конференцію в Варшаві, говорячи про тимчасовий український уряд п. Мазепи, ні одного слова не промовили про Директорію.

„Синьори, снимите свои маски!“ ...

Думаю, що коли ці панове з Meissl und Schadn, дійсно віддані українській справі й коли мають хоч трошки політичної чесности, вони зрозуміють, що повинні негайно уступитися. Повинні не зашкожувати тій ясности, яка починає зростати в хаосі заплутаних ними державних справ.

Без громадського довіря — не можна провадити державної справи, бо це буде тільки ... спекуляція, що межує вже з кріміналом.

Громадяне!

Не забувайте, що селянство бориться голими руками. Патрони, зброю і кошти ми можемо дістати тільки спільними руками!

Осип Назарук.

Українські політичні партії і їх союзи.

З приводу організування „Українського Національно-державного Союза“.

Якби так гнівливий Єгова розгнівався на Европу й засипав її горячим попелом і сіркою („справедливі“ люде нехай не тратять надії, що він це нарешті зробить в якійсь формі) і якби так по 2—3 тисячеліттях американські єнкеси відкопали ту нещасливу Европу й взялися студіювати її, — то я ручу їм, що скорше відтворять картину всіх політичних партій численних італійських держав і державок за „чінквеченто“, або 29. польських партій з 90. їх відтінками, чим партій українських. Не помоглоб їм навіть те, якби при допомозі удосконаленої науки зуміли оживити українських партійних провідників і пробували їх розпитати про політичні відносити. Бо ті провідники звичайно не мають ніяких записок і навіть про найважніщі дати й події своїх партій не багато певного уміють сказати. А потреби оповістити бодай в одній статті хочби коротеньку історію своїх партій — прямо не відчувають. Це свідчить про те, що загал українських діячів не дійшов ще в своїм духовім розвитку там, де Европа стояла в 15—16 століттю, а Греки й Жиди перед двома тисячами літ....

Без знання бодай важніщих фактів з найновіщої історії українських политичних партій годі з'орієнтуватися в їх калейдоскопі. Спробую отож переважно на основі викликаних мною розмов з провідниками партій а в части й на основі власних намічень поінформувати свою суспільність про наші партії. Підчеркую, що хоч я все цікавився всіма проявами політичного розвитку свого народу — не маю претензій на жадне повне знання в тім напрямі, і що буду задоволений, колиб мої помилкові твердження спонукали тих, що ліпше це знають, краще поінформувати нашу суспільність.

Оснований у Відні в марті с. р. „Український Національно-державний Союз“ як організація утворена на еміграції, має остільки значіння, оскільки ділає в тіснім порозумінню з українськими політичними силами в краю. Треба признати, що він це зрозумів і навязує з „Українською Національною Радою“, утвореною в Камінці в другій половині листопаду 1919. р. з трьох груп політично-суспільних з'організованих сил українського народу, а саме:

I. З наддніпрянських політичних партій: 1) Соціалістів-революціонерів, 2) соціялістів-федералістів, 3) самостійників, 4) хліборобів-демократів, 5) демократів, 6) трудовиків.

II. З наддністрянських політичних партій: 1) Трудової партії (давніща націонал-демократична), 2) радикальної, 3) соціял-демократичної.

III. З культурно-національних, економічних, наукових та професійних організацій і представників самоврядування. *)

Як бачимо, склад цього представництва дібраний розумно, бо приняло воно третю групу, яка з природи річи мусить звертати увагу цілого представництва на практичні питання. Розсудна також ухвала, яка запала в тій Укр. Нац. Раді по 4-дневних нарадах; ось вона:

Розглянувши на свойому повному засіданню 8.—11. лютого 1920. року дотеперішню діяльність Директорії і її правительства, розслідувавши причини сучасної державної катастрофи У. Нар. Респ. і способи ратування української державности від повного розвалу і загину, заявляє Укр. Нац. Рада:

1. За найважнішу причину сучасного катастрофічного положення української державности вважає дотеперішню політику і тактику Директорії та її правительства, що не могли паралїжувати шкідливої діяльности Директорії і особистої політики її членів а також тих громадських кол, які своєю тактикою руйнували працю правительства, сприяючи розвитку реакції на Україні.

2. Директорію в особі Голови її, від хвилі катастрофи 16. листопада 1919. року і формального уступлення з її складу двох членів та виїзду їх за кордон, до моменту скликання народного представництва, уважає тільки за тимчасовий орган репрезентації.

3. Супроти того Директорія, в особі Голови Директорії, не має права видавати яких небудь основних законів, з окрема про орґанізацію верховної влади, ані затягання тріВалих зобовязань іменем У. Н. Р. супроти чужих держав та накладання трівалих тягарів на горожан У. Н. Р.

4. З огляду на те, що дальше трівання теперішної верховної влади У. Н. Р. недопустиме, а Директорія в особі Голови Директорії не може утворити і зорґанізувати нову верховну владу, вкінці з огляду на пекучу потребу парляментарного устрою на Україні, Національна Рада висловлює категоричне побажання, аби в найкоротшому часі, а протязі трьох тижднів з дня установлення державного центру і увільнення якої будь території, але не пізніще 1. травня 1920. р. було скликане народне представнитцво, яке має вирішити питання про верховну владу У. Н. Р. і кабінет.

5. Голова Директорії і його правительство мають передати в руки вищезгаданого тимчасового законодавчого тіла в дні його зібрання всі виконувані ним до того часу свої функції.

Як бачимо з цеї ухвали, то в місті, яке знаходиться під польською окупацією, годі виразніще й сильніще ствердити те, що стверджує ця ухвала, а саме: повне банкротство тих, які знайшлися на ласкавім хлібі Варшави (часом цей хліб одержують вони в звичайній тюрмі). З другого знов боку Укр. Нац. Рада числиться з тим, що хтось же мусить репрезентувати цю українську теріторію, якої не заняла українська радянська Республика й тому признає умираючій Директорії наче враво репрезентації в особі її голови (а тепер і одинокого „члена“) Петлюри, визначуючи йому заразом день остаточної політичної смерти: 1 день травня (мая) 1920 р. Не без козира мабуть визначено якраз цей день робітничого свята як день смерти влади, яка розпочала своє життя під гаслом боротьби за долю селянства й робітництва а скінчила цю боротьбу під омофором Варшави, де при всім шумі польських „лївих“ груп і т. зв. демократії в дійсности

*) гл. „Політична плятформа Української Національної Ради в Камінці в 18. ч. „Укр. Прапору“ з 6. марта, 1920.“ — Маю враження, що ґрупа I, перечислена там баламутно й неповно. Ґрупа III за мало ясно опреділена.

рішаючий голос мають польські поміщики-плянтатори, їх бюрократичні прислужники й політична ідеольоґія цих прислужників, олицетворена в найбільш шовіністичній вшехпольській струї.

По нашим інформаціям дві перші (чисто політичні групи) Української Національної Ради на території Соборної України (не треба казати: в Камінці, бо за той час вона могла вже перенестися до Могилева або деинде) складаються з таких груп:

I. Праві:

1. Українські хлібороби-демократи. Це партія земельних власників, „буржуазна" й нереспубликанська. Основана вона за часів гетьмана. До провідників її належать інж. Шемет і відомий історик Ліпінський, автор знаменитих праць, бувший посол У. Н. Р. у Відні. Булоб вельми інтересним, якби п. Ліпінський виступив бодай з коротким теоретичним уоснуванням цеї партії, яка у нас належить до найбільш правих, а у инших народів моглаб належати до центра.

2. Українська народня партія. Вона основана в літі 1919. р. На чолі її стоїть Богун. Погляди його відомі з публікацій в органі галицького правительсгва „Республиці" і з окремої публікації, виданої в Камінці в осени 1919. р.

3. Народня республиканська партія. На чолі її стоїть інж. Медвецький, ґеодезіст-академик високої освіти. До провідників її належать ще ветер. лікар Вротновський-Сивошапка та відомий публіцист літературний критик Олександер Ковалевський, а з Галичан публіцист Біберович (брат будапештенського посла). Час оснування цеї партії мені невідомий.

II. Центр:

4. Українські соціялісти-федералісти. Це одна з найстарших українських партій над Дніпром. Вона розпоряджає найбільшим числом освіченої інтеліґенції. Між її провідниками є люде з чималим політичним виробленням, хоч і не на найчільніщих місцях. Це партія української інтеліґенції. В її рядах переважна скількість університетських професорів, учених, економістів і. т. п. На чолі її стоїть тепер відомий український публіцист, автор Історії Української Літератури Сергій Ефремов. Партія ця витворилася з т. зв. радикальної групи Грінченка й уконстітуовалася в 1904. р. Але традиціями зягає значно давніще.

5) Українські соціялісти — самостійники. Друга назва цеї партії: УНП „Українська Народня Партія" (не мішати з Богунівською! Між ними ведеться спір ізза назви). Вона сложена з шістьох груп: I. Укр. соц. самостійники; II. УНП (1901); III. Національні соціялісти; IV. Соціялісти-конфедералісти або революційні незалежні соціялісти (ґрупа Маєвського); V. Національні революціонери; VI. Самостійики демократи (ґрупа покрою проф. Тимченка; тут примикають всякі безпартійні). До провідників її належать Олександер Макаренко (не мішати з членом Директорії А. Макаренком, безпартійним!) і М. Кревецький, бувшій міністр фінансів при Директорії, що довгі літа був високим урядовцем міністерства фінансів за царату. З Галичан на-

лежить до цеї партії ґімн. учитель і публіцист Володимир Калинович, бувший редактор київської „України“ (не мішати з Іваном Калиновичем з Борислава, бібліоґрафом, бувшим соціялдемократом, тепер большевиком). До партії самостійників належить багато військових. Вона при відповідних обставинах моглаб відіграти на Великій Україні ролю подібну до ролі укр. нац. демократії в Галичині, якби випрацювала націоналістичну теорію.

6. Селянська соціялістична партія. Це ґрупа бувших правих соціялістів-революціонерів, які на весну 1919. р. уконституовалися в Рівнім як окрема партія. На чолі їх станув тоді бувший голова національної республиканської партії, Архипенко, міністер земельних прав у кабінеті Остапенка.

7. Галицька трудова партія (бувші націоналдемократи), До її провідників належать: Др. Кость Левицький, диктатор др. Е. Петрушевич, др. Евген Левицький, др. Льонгин Цегельський і и. Теоретиком її можна уважати Вячеслава Будзиновського, вельми інтересного політичного письменника. який визначається великою ориґінальністю й темпераментом. Його політичні писання, як на примір „Хлопська Політика“ моглиб дуже причинитися до виховання селянської маси на Великій Україні, — якби були там поширені. Партія ця — продукт польського гнету в Галичині. Тільки цим можна вияснити, чому вона обєднує там ріжні слої українського населення, почавши від духовенства, скінчивши на значній частині робітництва по містах.

8. На лівім крилі центра стоїть українська радикальна партія (галицька), найстарша з українських партій взагалі (істнує вже 30 літ). Це партія селянська, з програмою соціялістичною. До продвідників її належать др. Северин Данилович, найстарший з живучих теоретиків партії, др. Лев Бачинський, др. Іван Макух. Належав др. Кирило Трильовський, який з весною 1919. р. утворив власну партію „Селянсько-радикальну“ (найвизначнійший з його приклонників Шекерик-Доников знайшовся між большевиками), инші розійшлися.

Партія радикальна виховала в Галичині майже всіх визначніщих політичних публіцистів, які літами держали в руках також націоналдемократичну пресу, працюючи в ній задля шматка хліба. Будзиновський, Е. Левицький, Е. Охримович, опісля визначні націоналдемократи, це також бувші радикали. В народі вкорінилася ця партія особенно основуванням „Січей“ (головно заходами Трильовського). До радікальної партії належали пок. М. Павлик, др. Іван Франко (через більший час своєї політичної діяльности), Лесь Мартович і належить славний письменник В. Стефаник.

На Буковині радикали значно слабші, чим у Галичині. До тамошних провідників радикальної партії надежить черновецький адвокат др. Теодот Галіп (брат старший відомого диппльомата).

(Далі буде.)

Кооператори!

Не забувайте, що на Вас лежить великий обовязок — дати ліки, одежу, чоботи народові, дати економічний ґрунт народній українській владі! Не забувайте, що Україна годувала Росію, що без України Росія не зможе дати ні хліба, ні сирівців Анґлії, Франції і иншим державам Европи.

Др. Андрій Окопенко.

Оздоровлення України.

В 1919-й рік Українці вступали під знаком „Будівлі Держави“ з лозунгами політичними й соціяльними. Здавалося, що треба лише розвязати аґрарне або ще якесь питання, і поневолена Україна повстане, як Фенікс з попелу.

Пройшов 1919-й р., наступив 1920-й, і ситуація цілком инша, ніж перед роком. Не про монархію або республику, не про комунізм або демократизм мусимо думати і дбати, а про щось більш елементарне, алеж і більш пекуче — про охорону життя, про вирятування хоч частини населення України. Бо є небезпека, що в недовгім часі не буде над ким робить ті або инші експеріменти політичні або соціяльні.

В минулім році ми суперечились і сварились, як ліпше й краще улаштувати життя, як вигідніще росташуватися в своїй хаті. Сьогодня мусимо всі обєдинитися до купи, заходячися рятувать і саму хату і її мешканців від страшної пожежі, котра загрожує самому істнуванню нашому.

Україна стала тереном всіх, які тільки можна уявити собі, пошестей. Всіх найменувань тифи, віспа, холера, чума, дезінтерія нищать населення, виривають з рядів українського суспільства найкращих людей.

Властне, це з'явище не мусить нас дивувати, бо територія старої Росії завжди була гостинним притулком для всіх пошестей. Щоби переконатися в цім, досить подивитися на медікостатистичні мапи й діяґрами. До Росії західні вчені їздили студіювати плямистий тиф, віспу, холеру, навіть чуму, на рівні з країнами некультурного сходу й полудня.

Інтеліґенція й суспільство, перемогаючи інерцію й перешкоди царського уряду, весь час були в завзятій боротьбі з цим ворогом. І коли царська реакція не давала змоги оздоровлювати ґрунтовно, принаймні льокалізувати пошести, то обмежить їх лютування все-ж таки удавалося.

Цю сумну й грізну спадщину царизму Україна одержала ще з додатком страшної руїни краю, знищення культури, як моральної, так і матеріяльної, все більше й більше ростущої анархії — наслідка замахів і спокус на наше багатство з боку сусід всіляких орієнтацій. До цього спричинилось ще й незрозуміла безпідставна бльокада України

Антантою, котра, звязавши нам руки, віддала нас на поталу з боку політичного — большевикам й иншим нашим ворогам, а з боку санітарного — всій серії пошестей, одержаних нами в спадщину від царської монархії.

Це й є ключем до розуміння того страхіття, яке зараз діється на Україні, і для якого анальоґію не легко підшукати в історії народів — навіть в найчорніші, найгірші доби й лихоліття.

Розміри лиха, які навіть в слабих, блідих малюнках закордонної преси наповняють жахом читачів, роблять надію побороти біду своїми власними українськими силами дуже сумнівною. Внутрішне положення краю, а ще більше — політична ситуація, примушують визнати цю надію цілком утопічною. Біда набула вже стільки сили, що для поборювання її треба кинути на терени, де лютує ця хуртовина, таку незлічену кількість медікаментів, санітарного приладдя й майна, персоналу, зорганізованого й озброєного по всім правилам науки, котру зібрати, зорганізувати з потрібною й конечною для діла скоростю, а головне й на далі підтримувати в боєздатнім стані для України, не під силу нам самим як з боку технічного, так і з фінансового. Як би навіть і пощастило це, то виникне нова труднація — нове нерозрішиме питання: перетранспортування майна й персоналу через мозаїку сучасної Европи, всі ці дозволи на вїзд, виїзд, переїзд, вивіз і перевіз майна, не кажучи про потяги, локомотиви, вугіль, карантини, підозрілість місцевих влад. Я ще не зазначив одної перешкоди — відсутности певного шляху на Україну, замкнення кордонів, тощо. Як би удалося перебороти ці трудности і перекинути свої санітарні відділи через кордон, то з менту переходу його вони вмить опинилися би в умовах такого середневіччя — з цими вклиненими одна в одну смугами ріжноманітних політичних урядів, армій, банд, з цим пануванням скрізь лише единого права — кулачного або кулеметного, що про успішну роботу — планомірну, систематичну — не могло би бути й розмови. А без планомірности й строгої систематичности на таке діло нема чого й наважуватись.

Всі ці й сила инших трудностей і перешкод доводять, що до такої роботи з надією на успіх моглаби стати лише акція міжнародня, котра, з одного боку, мала би змогу зібрати і зорганізувати в потрібнім широкім розмірі все, що для цього потрібно, уможливити пересунення організації на терен боротьби і підтримання новими ресурсами й персоналом по мірі потреби, а, з другого скористуватися зі свойого аполітичного й інтернаціонального стану а головне зі свойого авторітету і морального престіжу в очах всіх держав, всіх урядів, котрі моглиби зустрінутись на пошестних теренах, скористуватися в тім напрямі, щоби не тільки усунути ріжні перешкоди, а ще й дістати допомогу, підтримку й охорону при роботі.

Думаю зазначене вище не підлягає сумніву. Инша річ, оскільки є шансів, щоби розбурхати Европу і перетворити її байдужність до нашої долі, а почасти — навіть ворожість, перетворити їх у дружелюбність, прихильність, принаймні в бажання, згоду поспішити до

нас на допомогу. Неодноразово лунав уже заклик нашого народу до уряду й суспільства Европи, і прецінь досі цей лемент роспуки не дав ніяких наслідків.

Про те є підстави надіятись, що сучасний мент надає сили, підвищує наші шанси. Досі силкувалися зачепити в душі европейських націй чинники найменш певні й чулі, що до історичних мотивів — чинники моральні й етичні. Тепер настав мент, коли є змога заграти на міцнійших і приступнійших струнах — на почутті самоохорони і на агентові економічному.

З одного боку Европа починає серіозно бентежитись й хвилюватися, бачучи як усе більше й більше наближається до неї страшна армія пошестних хороб, як вона міцним табором росташовується поуз кордонів і починає висилати поодиноких стежників, перекидати через охоронні межі перші замахи своєї акції. Европа занадто культурна, щоби не зрозуміти, що ніякими кордонами, ніякими карантинами, ніякими заходами поліцейської охорони не можна уберегтися від такого інтензивного скупчення страшної інфекції по той бік кордону. Як навіть цілковито удасться припинити шлях людям, — що теж сумнівно, — то перекочують миші, пацюки, инші гризуни, перелетять птахи, нарешті бурхливим вітром перенесе вошей і инших інсектів, пил, порох з пошестною матерією....

Европа все це знає й не може не розуміти, що боротьба з пошестями мусить бути не пасивною, а активною, що це є теж війна — люта війна, і вести її треба не дефензивно, а офензивно.

З другого боку, всесвітний економічний стан склався так, що без нашої сировини, а особливо без українського хліба, Европа в цім році прожити не може. Для Европи — як повітря для дихання — конче потрібно, щоби все в цім році роскрилися можливости вивозити з України все те, чим вона — єдина країна серед повсемістної всеевропейської нужденности — так богата навіть і серед своєї сучасної руїни, а головне — хліб, про котрий уже й зараз мріє голодна Европа і на котрий уже так серіозно націлюються пробачливі економісти й державні мужі.

Нема чого й говорить, що здійснення їх замірів і планів є можливим лише при умові оздоровлення України. На її терені можуть панувати і хазяйнувати які завгодно партії й політичні уряди, може навіть бушувати яка хочете боротьба й війна: це, звичайно, буде утрудняти діло, але ж не поставить його на стан цілковито безнадійний, — збирається же зараз Европа, не годячися з большевиками, вести з ними торговлю! Ну, а пошести — це цілком инша річ, та особливо, коли ходе про такі грізні хороби, як плямистий тиф, холера, з'осібна — чума.

Отже, коли Европа хоче не голодати індустрійно, а особливо — шлунково, то мусить зробити усе, щоби припинити санітарну хуртовину на Україні.

Ці дві засади, які, очевидно, для більш пробачливих людей Европи вже й зараз досить автентичні, варт булоби, через посредство

преси й нашої діпльоматії на місцях, зробити ясними й безсумнівими і для широких громадських кол і особливо в такій формі, котра розворушила би зазначені вище міцні й могутні чинники: жах за своє власне життя й бажання запобігти голодній небезпеці.

Однак є ще один надзвичайно важний чинник, котрий дає змогу нам надіятися на успіх в цій справі — це прихильна до нас позіція Міжнароднього Червоного Хреста. В одну з найскрутніщих доб для України серед загальної тоді в Европі недружебности до України, глуму й ворожнечі, Центральний Комітет Міжнародн. Червоного Хреста в Женеві урочисто приняв під свій захист і піддержку закордонні установи Українського Червоного Хреста, яким неодноразово робив дуже значні послуги.

Завдяки відвидинам України через своїх членів, а особливо свойого генерального делєгата для сходу Европи, Д-ра Едварда А. Фріка, Центральний Комітет є дуже добре поінформований в наших гідностях і хибах. Анархія, безладдя, дезорґанізація, всі наші помилки й похибки; все йому чудово відомо, але на наше щастя це не відштовхнуло щирої симпатії до нашого бідного народу з боку цієї високої інституції.

В найтяжчий час — під годину камянецької катастрофи — відвідав Україну член Міжнародьного Червоного Хреста, майор Ледерей, від спостережливого ока котрого не сховалося ніщо, що в той час там відбувалося. Однак практичним висновком цієї подорожі з'явилось те, що він, а за ним і Центральний Комітет, переконалися в конечности яко мога скоршої й ширшої акції санітарної допомоги Україні. Майором Ледереєм пред'явлено нам складений їм і ухвалений Центральним Комітетом проєкт відповідної акції на Україні, зерням котрої були б наші українські місцеві установи, але з ними щільно мали би сплітатися організації широко-міжнародні.

Повторяю, цей факт — та ще в такий мент — є для нас надзвичайно сприяючим, і дає надію на можність переведення в життя зазначеної акції.

Дозволю собі до вище наведених міркувань додати деякі думки про евентуальну організацію зазначеної акції і про деякі практичні й технічні сторони цієї справи.

Акція, котрій можна булоб надати назву „Міжнародньої Акції Санітарної Допомоги для України", мала би бути аполітичною орґанізацією під кермуванням Міжнароднього Червоного Хреста в особі призначеного ним генерального делєгата або шефа. В склад організації ввійшли би автоматично всі сили України, всі її установи й інституції, які придалися би для діла боротьби з пошестями. До них було би додано сформовані Міжнародним Червоним Хрестом органи й заклади.

Одно з головніщих завдань, котре мало би бути розвязано в першу чергу, це визнання акції всіми урядами, котрі панують і хазяйнують на теренах майбутньої її праці, а також тими державами, котрі, чим небудь могли би дотикатися її діяльности, будьто

перепускою через свою територію, постачанням; то-що. Визнання включало би в собі не лише дозвіл і згоду на працю органів акції, а ще й більш активну участь — допомогу, піддержку, захизт. Розвязати це трудне завдання, очевидно, впалоби на долю Міжнароднього Червоного Хреста, але, можливо, придалися би також відповідні демарші вищої влади України і місцевих її діпльоматичних органів.

Як провести фінансування цієї організації? Розміри необхідної діяльности, але навіть з короткої схеми ясно уявляються, остільки величезні, що очевидно під цей час Україна не здолала би сама фінансувати усього діла. Конечною є участь міжнародня, очевидно, не в формі благодійній, а лише під виглядом якоїсь спеціяльної позички, котра мала би передатися безпосередньо до рук кермуючого Акцією Міжнароднього Червоного Хреста, а повернення її ґарантувалося би вищою владою України на певнім протязі часу і в той або инший спосіб грішми, хлібом, крамом то-що.

Однак і для самого діла, і для престіжа України, а особливо для успіха позички і — може — користніщої її форми для нас, було би дуже важним, як би, ще не чекаючи грошей з позички, Україна одночасно з проханням розпочати зазначену акцію, могла би негайно зробити солідний грошевий внесок і передати його до роспорядимости Міжнароднього Червоного Хреста для негайної організації праці.

Не меньш складне й поважне питання про річеве заосмотрення міжнародньої санітарно-допомогової акції.

Масштаб роботи, котрий продіктовано розмірами лиха, вимагає страшенної сили, величезної кількостей майна.

Заосмотрення шпиталів і лікарських пунктів медікаментами, перевязками, приладдям і інвентарем; озброєння всім потрібним санітарних відділів-дезінфекційних; оборудування купелей, лазень і прален, харчових і чайних пунктів, — це все мусить мати масштаби цілковито такі, як мобілізаційне підготовлення до справжньої війни.

Далі, — без щедрої, широкомасштабної роздачі білизни, а в певній мірі і постачання одежі то-що, не може бути успішної боротьби проти вошей і инших паразитів, а без поборювання цих останніх нема чого й думать побороти більшість пошестних хороб. Таким робом величезні запаси білизни тут так само конечні, як готування набоїв перед битвою.

Про органи гіґієнічно-допомогові нема чого й говорить — само собою зрозуміло, яка сила всілякого майна потрібна для такого широкого постачання таких великих обшарів, та ще так страшенно розруйнованих і через такий довгий час позбавлених змоги задовольнити найконечніші свої потреби. Треба ще нагадати про інвентар і засоби так би мовити адміністраційного, службового й помічного характеру, починаючи від найпростіщих річей: скринь, бараків, возів, коней; і скінчаючи необхідними для кольон залізницями, автами то-що. Тут же треба зазначити необхідну в сучасних умовах службу охорони — очивидно озброєної. Нема чого й казати, що й у цім відділі

значну частину річевого постачання необхідно сподіватися дістати з джерел міжнародньо-европейських. Форми цієї допомоги — знов же мали би бути анальоґічними вище наведеній позичці, з відрахунком в свій час чи грішми, чи натурою.

Здавалось би необхідним в цій справі звернутись з'окрема до Американців, як з приводу взагалі широкого масштабу іх благонадійної акції, так і з уваги на те, що мабуть богато ще залишилося в них у Европі майна, котре призначалось для війни і котре тепер тяжко вивезти. Цілком анальоґічно тому, як зазначалося в пункті про фінанси, так і тут надзвичайно важно булоби, як би Україна зараз же, рівночасно з проханням до Міжнародного Червоного Хреста про початок акції, могла би передать до роспорядимости можливо більшу кількість майна медично-санітарного й иншого.

Це можливо було би здійснити в слідуючі способи:

а) все, що зараз є за кордоном з медично-санітарного майна, закупленого й зібраного для України ріжними інституціями й відомствами, підлеглими вищій владі, сконцентрувати в одних руках і передать Міжнародньому Червоному Хресту;

б) теж саме зробить в можливій мірі з иншим майном, яке придалося би для зазначенної цілі й яке перебуває за кордоном в розпорядженні установ підлеглих вищій владі;

в) прохати Українськкий Червоний Хрест і „ОЦУКС" передать до роспорядимости Міжнародньому Червоному Хресту потрібне йому майно, а рівно приняти участь в орґанізації й роботі на місцях відповідних закладів і інституції на зразок бувших підчас війни установ червонохрестних, земсоюзних і земгорських;

г) гарантувать Міжнародньому Червоному Хресту, що на територіях, підлеглих вищій владі Української Народної Резпублики, місцевими органами буде переводитися в найширший спосіб постачання для органів міжнародньої санітарно-допомогової акції всього того, що по місцевим умовам буде лише можливим.

Кооператори!

Не забувайте, що Анґлія через те тільки почала переговори з большевистською Росією, що в травні кінчається її договір з Америкою на поставку хліба, і Америка більше не зґожується годувати Анґлію! Скажіть Анґлії, що Великоросія теж їй нічого не дасть! . . . Що тільки Україна зможе прогодувати всю Европу! . . .

Ціпківець.

Закон про вибори депутатів до головної української ради у Києві, виданий радою московських комісарів.

Вищезазначений документ дістався до моїх рук цілком випадково, може через помилку в адресі; алеж з'огляду на його велике значіння, не почуваю в собі досить морального права, щоб зберегти його виключно для власного вживання. Документ

той набуває ще більшої ваги через те, що на ньому пороблені власноручні примітки й уваги нашого знаменитого письменника й незрівняного політичного діяча П. Винниченка. Отже подаю його шановній редакції для надрукования у „Волі“.

На жаль деяких слів і цілих рядків розібрати не можна було, мабуть через те, що папір трохи підмок у той час, як П. Винниченко тікав од большевиків з Київа... Але ж і те, що збереглося, має великий інтерес.

* * *

Ми, ласкою московського пролетаріяту КОМИСАРИ Великої, Малої й Білої Русі, Королі польські, Великі князі фінляндські, Царі астраханські й казанські, пани земель кондінскія й тмутараканськія і прочая і прочая і прочая, отцим сповіщаємо всіх наших вірних підданців, що вироблений радою московських робітничих депутатів закон про вибори до головної української ради у Київі затверджуємо й наказуємо негайно перевести його у життя.

А. Підвалини закону.

1. Кожен нарід має необмежене право самоозначатися й одріжнятися.

Примітка 1. Самоозначаться й одріжняться можна тільки з дозволу московських комисарів.

Примітка 2. Хто буде підбивати до самоозначення без дозволу, той буде розстріляний, хтож буде підбивати до одріжнення, буде повішений.

2. Нарід, що самоозначився чи одріжнився, повинен слухатися без суперечок наказів московських комисарів, головного джерела пролетарської влади на землі.

3. Смертна кара на Україні скасовується на завше.

Примітка рукою Винниченка: Незручна редакція... щоб не було непорозумінь з огляду на прим. 2 пар. 1, повинно зазначити, що вязниці на Україні, де відбуваються катування й смертні кари, користуються правом екстериторіяльности...

Б. Головні точки виборчого закону.

4. Вибори повинні одбуватися по пролетарській сістемі.

Примітка рукою Винниченка: Коротко і зрозуміло!

5. До виборів допускаються: пролетарі, робочі, злиденні селяне й трудова інтелеґенція.

Далі кілька рядків підмокло; не можна розібрати. . . . .

. . . .

8. У виборах приймають участь чоловіки, жінки, хлопці і дівчата не молодші тринадцятирічного віку.

Примітка рукою Винниченка: Дуже добре! бо тільки діточа, непопсована життям, голова має змогу зрозуміти усю недосяжну величність пролетарської влади... Шкода тільки Жидів: для них, яко південної раси, требаб було виборчі права надати з одинадцятирічного віку. Ну та про це я поклопочуся у П. Троцького; — певен, що він згодиться...

Кільки рядків підмокло . . . .

. . . .

12. Вибори відбуваються десятистепенним порядком: Родина вибіра родинних уповноважених, родинні уповноважені вибірають будинникових, будинникові десятидворних, десятидворні-куткових, куткові-вуличних, вуличні-

громадянських, громадянські вибірають депутатів до головної українськоі ради у Киіві.

Примітка рукою Винниченка: Який величний будинок! Ні оден крупчатий млин не відсіє так певне чотирьохнулевої муки, як оті вибори найкращих пролетарів! От тільки отї злиденні селяне ... кат їх знає, що вони гадають собі, а їх же до-сто-біса ...

Кільки рядків підмокло . . . .

. . . .

17. Сістема виборів навпаки-пропорціональна.

Пояснення законовидавничої комісії московських комісарів: коли, на приклад, у якім виборчім окрузі селян буде 60%, пролетарів 30%, жидів 10%, повинно вибрати селянських депутатів 15, пролетарських 30 і жидівських 90 на загальне число 135.

Примітка рукою Винниченка: Чудово! Оце я розумію... Ось де виявився справжній державний розум, який зумів реально забезпечити права меншостей! Не рівняти з буржуазною центральною радою, що вигадала якусь дурну персональну автономію!

Далі нічого розібрати не можна . . . . зосталися тільки чотирі останніх рядки — сентенція, якими зничайно кінчається кожний москво-комисарський закон, й примітка до неі п. Винниченка.

. . . . Хай живе московське пролетарське комісародержавіе!

„быть по сему“ Ленін, Троцкій.

Примітка рукою Винниченка: Не добре звучить в український вимові: быть-бить-біть ... по сему ... — по чомуб то? Але ж — хай живе!

— —

Санітарні комісії!

Лікарі! Не забувайте, що наш народ гине від тифу, чуми і холери! Ви маєте ліки, маєте перевязочні средства. У Вас є звязки з світом. Посилайте на Україну все, що можете! Народ гине без ліків!

Галицький Старшина.

„Ідіотизм“.

Присвята усім, що за безумну мрію про з'єдинення Галичини з Великою Матірю наложили головами на полях перемиських, львівських, київських — в норах Берестя, Стшалкової, Домбя і т. д.

„Ми тут усіх сил докладаемо, щоб переконати Мирову Конференцію, що ми є окрема Західна-Українська Республіка, а ви тут приходите з тим ідіотизмом“ — слова С. Томашівського в розмові з М. Лозинським.

„Скрізь шукав Панейко ратунку для Східньої Галичини, навіть в кооперації з галицькими москвофілами, а тільки не в єдности з цілою Україною. І цим губив Східню Галичину. М. Лозинський „Куди ідете? „Воля“ ч. 7.“ з 14./2. 1920.

Лист п. Лозинського страшний своїм змістом. Більше, чим сподівався автор. Річ в тім, що нам, в горячці будови державного

апарату на руїнах Австрії і в борбі з Польщею, ніколи було дивитися на пальці своїм заграничним і внутрішним дипльоматам — та ніхто з величезної більшости громадянства не мав найменшого поняття про так ганебні заходи свого правління, які відкриває п. Лозинський. Бож це не моглоб навіть поміститися в здоровій голові!

Сам курс галицького недовіря до Вел. України і проволікання проголошення злуки був нам усім очевидно незрозумілий. Він дратував нерви, та нас вмовляли, що це конечне як переходова стадія, це недовго потріває і. т. д. Але щоб тут йшла свідома акція розбиття єдности — цьому ніхто з нас бувби не повірив!! Такої погані ніхто з нас і в думці бувби не припустив навіть по Петрушевичах, Сінґалевичах та прочих ґрайзлєрниках бувшого віденського парляменту!

Ми-ж булиб на кусні роздерли усякого, колиб були вчас знали все те, що аж тепер виявляє п. Лозинський!

Ми булиб з лиця землі змели усіх, хто мачав пальці в тій руїнній роботі!!

Хто не тямить, як від падолиста 1918. р. почавши, день і ніч працював нервово телєфон із фронту, де зібралася сіль галицької землі — у запіллє від нетерпеливих запитів: „що зі злукою? Чи вже проголосили? Чому ще ні?“ Як довжезними видались нам ці два місяці — падолист і грудень, заки прийшов Великий День: 3. січня 1919. р.?

А тепер . . . ось що!

Ні, в голові перевертається, хоч вже кілька днів минуло, як я прочитав відкритий лист п. Лозинського!

Тут нема що довго балакати. Конклюзія коротка:

Горе Панейкові і Томашівському!

Горе усім, що приклали руку до сфальшування і ударемнення найбільшого діла Галичини в її історії: заяви щирої і рішучої волі до злуки з Великою Матірю!!

— —

„І вам слава, сині гори . . . і вам лицарі великі“ . . . це на адресу героїв Кавказу від батька Тараса поклін.

А Ви, герої Нової України, Ви лицарі безмовні, ви „менші брати“ — що не в запіллю, а на фронті клали основи Новій Державі . . . яка Вам слава на долю припала?

Який бард ударив у струни живії на спомин Святого Огня Ваших сердець??

. . . „І—ді—о—ти!!“ злісно скрегоче у Ваш бік . . . хто такий?

— Пан Степан Томашівський, з ласки свояків професор львівського університету, сумної слави ініціятор ганебних подій в Науковому Товаристві ім Шевченка, які закінчилися усуненням проф. Грушевського, що вже тоді було пригривкою до конфлікту з Наддніпрянщиною.

— —

І Ви не без вини п. Лозинський! Чому, питаю, ми, громадянство, аж тепер, коли запізно, довідуємося від Вас, що робота Панейка et Comp. губила не лиш Галичину, але цілу українську справу?

Чи не думаєте Ви, що наколиб Ви вчас ударили в дзвін, не булоб можна зліквідувати чорну мафію сепаратистів, і справа булаб взяла зовсім инакшй оборот?

Роздумайте це гаразд, чи Ви чесні із своєю совістю?

— —

Вже терпець увірвався. Підношу голос, яко бувшй горожанин нещасної памяти З. О. У. Н. Р. а теперішний горожанин У. Н. Р. і взиваю усіх, хто не годиться з моїми тезами, щоб це публично заявили.

Безконтрольність громадської служби зродила політику конфліктів і стала причиною, що на чолі галицької, а мабуть і наддніпрянської, політики висунулося політичне шумовиння. Керма публичних справ дісталася в Галичині в руки людей, які її вели в австрійському парляменті на наш вічний сором. Людей, які вже після розвалу Австрії, коли всі живі нації проголосили державну самостійність, ще лестилися коло „престола" та зовсім недвозначно оферувалися на „собирателей земель українських" згідно з традицією Тирольців Сходу. Трупів, які ніколи не вірили в Україну, тому так легко в Камінці „зневірились" в її державнотворчу здатність. — Концепція „Західної Републики" це вершок їх політичного злочинства.

В з и в а є м о д о н е г а й н о г о з л і к в і д у в а н н я о с т а н к і в г а л и ц ь к о г о с е п а р а т и з м у!

С к а с у в а т и о к р е м і д и п л ь о м а т и ч н і з а с т у п с т в а т а ф и н а н с о в о - е к о н о м і ч н і а ґ е н ц і ї!

П р и з н а т и в л а с т ь л и ш о д н о г о в с е у к р а ї н с ь к о г о п р а в л і н н я, я к е з н а х о д и т ь с я а б о з л о ж и т ь с я н а у к р а ї н с ь к і й т е р и т о р і ї.

П о к и ц е н е р і ш е н е, о с н у в а т и д л я к о н т р о л і ц е ї е м і ґ р а ц і ї, я к а м у с и т ь п е р е б у в а т и з а к о р д о н о м, р о б л я ч и т у т с в о ю с л у ж б у — в с е у к р а ї н с ь к е т і л о з з а с т у п н и к і в у с і х у к р а ї н с ь к и х з е м е л ь, як також усіх партійних відтінків.

До цеї орґанізації не сміють увійти люде, які свідомо провинилися в дотеперішній сепаратистичній роботі, як також люде, морально підозрілі. Рівнож люде, які партійний катехизм ставлять навіть тепер, у „дванацяту годину" вище ідеї консолідації усіх національних сил, які у с в о ї х п а р т і й н и х п р о т и в н и к а х в и д я т ь в о р о г і в д л я У к р а ї н и с т р а ш н і ш и х в і д М о с к а л і в т а П о л я к і в.

Ці постуляти мається перевести в життя під напором громадянської опінії. Вона мусить перевести ф о р м а л ь н у детронізацію людей, які детронізували себе вже ф а к т и ч н о своїми власними поступками.

Ми знаємо, що круги, о яких розходиться — не схочуть так легко випустити з рук власти, поки ще хоч один міліон стоїть на їхньому конті у віденських банках, та поки ще один черевик лежатиме в магазині в Німецькім Яблоннім, який можна буде продати в місто зберегти його для потреб армії. — Та тим грізніша мусить піднестися хвиля народнього гніву!

P. S. Іще дві фактичні поправки:

1. Помиляється п. Лозинський, кажучи що армія галицька складала присягу урядові Зах. Републики. Військову присягу складається не урядам, а державі. Армія складала присягу на вірність українській самостійній державі. Диктатор ідею самостійної держави потоптав ногами — нехай же не дивується, коли армія топче ногами його зарядження.

2. Незрозуміло, як дійшов п. Лозинській до твердження, що „Уряд Зах. Области ще й тепер остає в згоді з армією?“ Післана в службу Денікінові, армія обернула своє оружя проти нього, а получилася назад з армією Павленка і є підпорою загально-українського уряду Мазепи. Де-ж тут ця згода?

Громадяне!

Ні большевизм, ні польська окупація не можуть втриматись на Україні. Скоро Ваша енергія, Ваші знаття, Ваші сили потрібні будуть для рідного краю. Не марнуйте дарма часу. Гуртуйтесь! Годі по кущам сидіти!

Старий журналіст.

З хвиль життя.

8. березня.

Пише український дипльомат з далекої чужини:

— Взагалі, пане редактор — „Воля“ все далі завойовує все більше симпатії серед українського громадянства за кордоном (думаю, що і на Україні) і кожне число чекають з нетерпінням!

Хитрющий народ оті дипльомати. Замість передплати — одні компліменти шлють. Біда тільки, що ні друкарня, ні співробітники компліментів не приймають. Хотять хоч австрійської валюти . , .

— —

9. березня.

Хтось вірша прислав. Підписався — Гейне з Пирятина. Редактор у нас остілько заляканий (навіть гумористи з „Сміху“ обіцяють ребра на Вкраїні поламати . . .), що просив мене трохи змягчити того вірша власними примітками. Попробую. Вірш і співати можна на мотив: „Я циганський барон“:

Я вкраїнський барон
Мій кумір — міліон (warum so wenig, коли має більше!)
З усіх грошей беру.
Нікому не даю... (Див. спростовання!..)

Я в рейхсраті сидів,
Рідний край боронив
Там баронство дістав
Й де що крон... (Далі нецензурне)

Хоч з рейхсратом капут,
Не злякався я й тут:
Став вкраїнським послом
Під альпійським кряжом.

Грошей, кажуть, нема,
Бо Вкраїна бідна. —
Може й так для дурних,
А для мене це сміх:

Я арешт накладу,
Я-ж його й здійму; (Еге! „Дудки-с!..“)
Хто не хоче пропасть,
Той і грошей ще дасть... (Дали, та небагато!...)

Хочуть дурні мене,
Покарати за це (За що власне? За то, що получив?)
Тай під суд віддавать,
А мені наплювать:

Дурнів я підкуплю,
Все грошима заллю!
Що для мене закон!
Я вкраїнський барон!

(Одного барона на розплід маємо, та й того нізащо, ніпрощо облаяли. Ну і нація-ж? А попробуйте не надрукувати! Втече в „Напролом“ та ще й пасквілянтами величати буде. Ох-хо-хо!...)

10. березня.

Олесь в „Сміхові“ присвятив мому приятелеві цитату:

Мені однаково,
Чи буду жити на Україні.

Це поезія!... А бувший член бувшої Директорії ізрєк по його-ж адресу, але в прозі.

— Доберусь на Україну! Я-ж його, такого сякого на першій гиляці повішаю!...

Один вішати збирається, а другий мотузку намилює...

Панове! Як би комусь та роги! Всіх журналістів перекололи-б...

11. березня.

Передо мною „Український Прапор“ — орган Галицької Національної Ради, і „Нова Доба“ — орган Союза Українських Комуністів і ес-ерів, берлінський чорносотенний „Призывъ“ і американські „Щоденні Вісти“ комуністичного напрямку, „Русское Дѣло“ і „Пробій“ — колишнього російського охранника Демянчука. Беру з них окремі епітети і вирази, адресовані українській владі, і оголошую конкурс: хто вгадає, звідки і який вираз взятий, матиме.., сто корон!... Ось та „словесность“: 1, По адресу Петлюри — „собачка“, Емелька Пугачев, Самозванець, погромщик (розпорував животи жидівкам і відрізував язики російським офіцерам), брехун, безшабашний авантюриста, варшавське сміття, шкодливий і паскудненький гладіатор — раб Антанти, лакуза, хам, „поршивець“, запроданець; et cetera. 2. По адресу Директорії і українського уряду: варшавське сміття, запроданці, наймити, хулігани, блядюжка Директорія (просимо вибачення у читачів. Ред.), пройдисвіти, банди розбійників... І т. д., і т. инше...

Так, сто корон, пане читачу: геллер в геллер!...

12. березня.

Передомною лист з Брюкселю. Пише капелян:

— Приїхали до Брюкселю 2. березня. Побудемо тут кілька днів, а потім куда — то не знаєм! Капеля опинилась в страшно скрутному финансовому становищі,

і якщо сучі сини (знов вибачаємось... Ст. Ж.) не дадуть допомоги, то прийдеться лишитись і або продавати штани і спацерувати пішки до дому, або гинути голодною смерт'ю на чужині. Напишіть щось в цій справі. Зробіть всі можливі заходи. От доспівались!...“

Хотів листа післати власть імущим. І навіть написав його Макаренкові. Не вірете? Ось він: „Експеленція! Отримав сьогодня листа від мого приятеля з Капелі. Пишуть осьщо. (Далі цітати, але замісць сук... вставив — статські совітники). Перше ніж написати що небудь, або вжити якихось заходів, звертаютсь до Вас, Експеленція, ось з якою заявою. До приїзду Вашого і Мартоса за кордон, була деяка можливість дістати величезні кошти, на котрі можна було би не тілько Капелю утримати, а і далі державну роботу провадити; як там на Україні, так і тут за кордоном. Зараз, при Вашем „благосклонном содействії“ все к бісовому батькові розлетілось. А тепер залишилась без коштів найціннійша наша місія, хоч у Відні Ви маєте змогу навіть власні гумористичні органи для домашнього вжитку видавати. Може-б Ви понатужились і зробили що небудь? Незручно мені — звичайному смертному, хоч і старому журналістові, втручатись активно в державні справи. Коли-ж негайно нічого самі зробити не зможете, можеб разом з Біленьким та Сидоренком вихід із ситуації знайшли-б? Бо на мою думку Капеля мусить негайно поїхати до Югославії, Сербії, Болгарії та Італії. В Югославії ворожий до нас настрій може побороти тілько Капеля. А в Італії вона може прискорити наше визнання. Хоч, правду кажучи, то з нашими міністрами та адміністраторами здається нам ніяке визнання не допоможе.

З пошаною Старий журналіст.“

Потім подумав, подумав, махнув рукою і не післав. Все рівно навпаки зроблять. Хай йде до друку. Хоч порядкову платню отримаю. Тим більш, що Кошиць, кажуть, для врятування ситуації навіть дякона мобілізував.

P. P. S. В останню хвилю по бездротовому телеграфу отримав сензаційну звістку: Порш видав субсідію Капелі в 300.000 марок. Скоріще повстання в Берліні можна було сподіватись, ніж молока від цапа...

— —

12. березня.

Пропадали статі в дорозі до редакції. А потім з'являлись в инших орґанах. Сердились автори. І навіть загрожували. Ми не розуміли, в чому річ. Недавно з такою скаргою прийшов В. Королів, стаття котрого, адресована „Волі“, чогось появилась у „Впереді“.

А в самі останні дні ми отримали такого листа:

Через п. Мурського я надіслав першу частину своєї праці про лігу народів. Досі ще не бачив її надрукованою. Колиб вона не підійшла, дуже прошу повернути її. У мене копії не залишилось, а з Берліну прохають як раз статю по цій справі.

З пошаною

Paris (XVI.), Rue greuze 31 Ілько Борщак.

Ми відповіли, що просимо вибачення, але статі не отримали. Аж ось з'являється 2. ч. „На переломі“, під редакцією Олеся... з статтею Ілька Борщака!... Стат'я не Бог знає якої вартости. І з Берліна її ніхто мабуть не просив... Але виходить, що ми винуваті. Не повідомивши автора, по прінціпу — „на тобі небоже що мені негоже“ — переуступили її Олесьові!... Так принаймні подумає автор. І розсердиться.

Пане Олесю! Коли Ви підманули відвічального редактора покинути „Волю“ в самий критичний момент — ми мовчали! Коли компанія Ваших „справжніх соціялістів“ — В. Кушнір, В. Мурський — розповсюджували про нас несотворенні речі, крадучи у нас честь, ми не протестували! Але на що Ви нас з людьми сварите? Отже цей вчинок, на мові старої контрреволюційної моралі, називається „покражою“, такоюж, як покража гаманця, або хусточки з чужої кишені. Можеб Ви назвали деякі „смягчающі вину обстоятельства“ — принаймні імя автора цього вчинку? В старому російському союзі журналистів і письмеників, до котрого мабуть і ми з Вами колись належали, за такий вчинок по головці не погладили-б.., А Ви ж заступаете голову (В. Кушніра) нашого союза журналістів...

—— ——

13. березня.

Чудесний малюночок є в анґлійській „Daily Mail“: гарний кінь, на ньому в черкесці наїздник з королевського цірку M. Agube Gudzow. А перед мордою коня скульптор ліпить з натури „кавказкаго наѣздника“... Внизу підпис: „Містер Константін Стаховський, російський скульптор, який прибув до Льондону!...“

От тобі й раз!... Поки у державі були грошики, був українським дипльоматом-секретарем, чи атташе місії. Не стало грошей — став „російським скульптором“... У Росіян це називається: „Кашку слопал, а чашку об пол!“...

Агов! Голубчику Макаренко! Де Ви там? Одзовіться!... Це ж Ваш протеже! Единоутробний з братухою послом Стаховським. Той мабуть уже в циганську віру перейшов!...

—— ——

14. березня.

Прочитав оце свіжі українські часописі — „Нову Добу“, „Боротьбу“, „Український Прапор“, „Сміх“, „На переломі“... Кажуть Анґлічане, прослухавши нашу Капелю, сказали: „Коли Українці так гарно будують і власну державу, як співають, то Украйна скоро стане найбільш могутною країною світа“... Коли-б ми (я, Винниченко, Хомик...), так гарно будували, як розв... чи то пишемо, Україна і т. д. От пишуть: аж пір'я летить!...

Але, читаючи, чогось пригадав одну арабську казку. Ось вона... І пішов мудрий Каліф Гарун-аль-Рашід на спацир. Йде через міст. А на мості стоїть жебрак і вигукує:

— Хто мені дасть десять нових ще невживаних золотих!...

Здивувався премудрий. Перший раз він бачив таку безцеремонну людину. Підійшов і сказав жебракові:

— Добре, я дам тобі їх, коли ти скажеш мені, хто є ворог чоловікові?

І замислився жебрак тай відповів йому:

— Сам він собі!...

— Добре ти сказав... А хто найлютійший ворог для нього?

І знов замислився жебрак. А потім сказав найяснійшому:

— Це його жінка!...

Здивувся премудрий мудрости жебрака і правді слів його. Бо сам він був мудрим і знав правду життя. І знов запитав жебрака:

— Мусиш і ще одно мені відповісти: Як перемогти можна жінку?

І знов довго думав жебрак, поки відповів наймудріщому. А подумавши, сказав йому:

— Мовчки втікти!...

І витяг Гарун-аль-Рашід десять нових, ще небувших в ужитку золотих. І віддав мудрому жебракові. Бо сам був розумний і цінив правду життя“... Отаку казку згадав я, читаючи нашу пресу...

15. березня.

— —

Кров'ю обливається Україна. Голими руками відбиваються селяне від большевицьких банд. Великої праці вживають наші діячі в Варшаві, щоб вирвати з тюрем Берестя і Домб'я, з Стшалкова і Ланцута наших братів, увільнити з італійського та німецького полону наших страстотерпців і післати їх на допомогу безборонному селянству. А з великого розуму впавший в большевизм орґан Галицької Національної Ради, „Український Прапор“, кричить на гвалт!

І кого не спитаєш, хто редагує ту часопись, навіть співробітники не знають... Перше був Баран, потім став Лисяк...

А яка ж Валаамова худобина тепер там сидить?...

Андрій Чекановський.

Огляд міжнародньої політики.

Монархістичний переворот в Берліні. — Південна Німеччина проти нової влади. — Основа до глибоких міркувань про будучі перевороти. — Чи є вигляди на світову революцію? — Великий скарбник Анґлії говорить про таємниці кармана. — Як і чому не можемо забути нашого ґеніяльного фінансіста п. Мартоса? — Чого хоче Союз Синдикатів? — Що „властиво“ роблять большевики? — Як мала буковинська Дорна Ватра попаде у загальну історію. — В якім страху живе Польща? — Зовсім новий експеримент в землі Варягів.

Совершилася! За Угорщиною спробувала монархістичної контр-революції Німеччина. З ночі з 11. на 12. марта балтійські війська, стаціоновані в Деберіцу під Берліном, між ними дві бриґади німецьких матросів рушили на столицю й прийшли до Берліна о годині $^1/_2$5 рано. Іменем правительства вдався з ними в переговори ґенерал Ольдергавзен, бо ніхто не знав, чи й війська, стаціоновані в столиці, не стоять у змові з повстанцями. Носке, „чоловік залізної руки“, заалярмував ґарнізони та поліцію й „охорону столиці“, але певний їх не був. Берлін оточено „правительственним“ військом, скрізь протягнено дротяні перепони, на перехрестах улиць уміщено надписи: „Стій! Хто дальше піде, буде застріленний!“ Рівночасно заряджено увязнення підозрілих о монархістичні симпатії (м. и. славного письменника Шніцлера).

Повстанці зажадали заміни деяких міністрів дійсно фаховими людьми.

Інтересна своєю короткістю й — докладністю відозва до правительственних військ. Подаємо її в цілости як документ і як зразок-

„До військ, що стоять ґарнізонами в Берліні й околиці!

1. Ходять вісти, що з радикального боку хочуть повалити правительство сьогодня або в найближчих днях,

2. Супроти того алярмується ґарнізони Берліна, Почдаму, Спандаву, Деберіца Цоссену і Йітербогу. Таксамо берлінську поліцію.

3. Старшинам, підстаршинам і простим солдатам зараз пояснити, що їм повірено охорону конституційного й законного правительства.

Начальний командант Мархії: Носке.

Берлін, 12. березня 1920.

Але ця відозва не мала успіху: берлінські війська відмовились боротися проти балтійських. Народ теж не одушевився нею: здається, що у вдачі пруського народу лежить бажання монарха твердої руки. „Говорити можете собі, мовляв, усякі теорії й навіть писати про них, але як має бути, нехай становить один!“ Заклик до ґенерального страйку не поміг.

І республиканське правительство автами втекло до Саксонії. Військову владу над Берліном обняв ґенерал барон фон Літвіц, а цивільну доручив новому канцлерові, що називається Кап (Карр). Це був. таємний радник цісаря Вільгельма зі східної Прусії, який вперше виступив на публичну арену в 1916. р., закидаючи, що війна підводними лодками ведеться замало енерґічно. Він націоналіст й, обнявши уряд, заявив, що не уступить Антанті „поза межі чести німецького народа.“ Кабінет зложив такий: Міністр внутрішніх справ Яґов (був. президент поліції при Вільгельму), фінансів — Банґ (фінансовий надрадник), війни — ґенерал фон Seeck, господарства — Schiele-Nauenburg, виконуючий постанови влади в столиці — ґенерал фон Hülsen.

Цікаво, що ці монархісти роздали зараз зброю народові Берліна, чого не зробили лівіщі.

Рівночасно наступив монархічний переворот в такім промисловім центрі як Гамбурґ, де владу обняв найстарший офіцер. Іменем Гамбурґа проголошено визнання нової влади в Берліні. З новим правительством почали нереґовори всі місії Антанти і — соц. демократи.

Крови на разі пролито мало, але не значить, що її ще не проллють.

Бо правительства полудневих німецьких держав, Баварії, Віртемберґії й Бадену, видали проклямацію в якій заявляють спільно, що не визнають нового центрального правительства. Підписано: в Мюнхені, Штутґарті й Карльсруге — преміери: Гофман, Бльос і Ґейс. Президент Ференбах скликав Німецьку Національну Раду до Штутґарту. Саксонія теж виступила проти нової влади. Курс німецької марки упав.

Серед таких обставин, де одна держава за другою пробує вводити реакцію, дивно говорити про — вигляди світової революції. Але говорять і пишуть. Бо є якась основа до цього.

Економіка це гранітна основа всякої політики. На ній можна ставити навіть проґнози.

Французька преса оповіщує статистичні дані про з'убожіння світа. Проявляється воно в страшній дорожнечі, яка піднеслася (в порівнанню з р. 1913) в Австрії о 4.000%, в Німеччині о 1000%, в Італії о 400%, у Франції о 300%, в Англії о 250%, в Америці о 200%. Причина дорожнечі головно в упадку продукції. Напр. продукція вугля зменшилася (від 1913. р.) в Анґлії, Німеччині й Франції найменше о третю часть, в Бельґії й Чехо-Словаччині найменше о четверту часть: в цілім світі найменше о яких 2.100 міліонів центарів річно! Продукція пшениці упала о яких 320 міліонів центарів, заліза о 140 міліонів ц., сахару (цукру) о 6 міліонів центарів. Дорожнеча держить майже рівний крок з побільшуванням паперового

гроша. В Австрії дорожнеча зросла о 4.000%, паперовий гріш о 3.900%, в Німеччині 1000% і — 875%, в Італії 400% і — 330%, у Франції обі цифри рівні (300%), в Анґлії 250% і — 240%, в Америці 200% і — 170%.

Як сінтез цих страшних цифр подаємо з „Nouvelle Correspondence“ інтересне інтерву з В. Ратенавом:

Европи нема — заявив він — її знищила війна, знищила її людей і капітали, її добра й торговельні звязки, та що може найважніще — її давну охоту до праці. Через війну Европейці відучились працювати. Сяка-така відбудова потрівае коло чверть століття й з'усилля масу енерґії. Так Европи нема. А впливом у світі поділяться три сили: Америка, Росія й жовта раса. Німеччина знищена, Франція й Анґлія теж одержали доброго прочухана.

Не диво, що на такім фоні що раз то частіще говорять і пишуть про світову революцію. Всяке пророцтво — річ ризиковна. Але нам дуже інтересно бодай спробувати підняти занавісу таємничої будуччини. Подивімся, як це робить практичний Німець:

Про вигляди світової революції наперед у Франції, матері кількох европейських революцій, пише Франц Вуґк так:

Штрасбурґський соціялістичний конгрес і рух за генеральним страйком у Франції свідчать, що в тамошнім робітництві живе дух червоного перевороту. Дійшло до того, що екстремісти на своїх зборах в часі виборчої аґітації гукали навіть: „Проч з Францією!“ Давніщі меншости вже тепер в більшости і заступають погляди Клієнталя, якого приклонники знайшлися вже по части в таборі чистих большевиків. Третій Інтернаціонал (що має осередок в Москві) тішиться великою симпатією. І хоч французька секція цього III-го Інтернаціоналу не хоче допустити московських верховодів до впливу на внутрішні справи Франції, але нахил до радянської форми влади й до деспотизму пролетаріяту росте. Та Французи хочуть учиться з досвідів російської революції: їх „загальний Союз Робітництва“ вже від свого ліонського конгресу старається позискати інтеліґенцію й техніків для світової революції, яка має бути „конструктивна, не деструктивна.“ Ми вже це бачили — замічує глумливо автор — в Росії, на Угорщині, в Мюнхені, Браншвайґу, Галлє, Бремені Гамбурґу й Берліні. Мимо того інтеліґенція тут і там з запалом горнеться до нової стратеґії в ціли переведення „дефінітивного ренесансу людства“ або, прямо сказавши — збольшевичення. Провідник французьких фахових організацій Jouhaux розріжняє два роди перевороту: катастрофічний і еволюційний. Але оба мають на меті усунути теперішний суспільний лад.

Правда, також праве крило фр. соціялістів збирає нових приклонників. Hervé вже в часі війни заявився за поворотом робітничого руху до „традицій французьких і людських. Цей новий поссібілізм, званий „Travaillism'ом, хоче властиво наслідувати англосаські зразки й замість наглих взривів ужити в тій самій цілі планової, повільної праці. Бо „травейізм“ вірить ще у можливість гармонії між капіталом і працею. Але, як сказано, і він хоче основних змін.

Але в дійсности найміцніщою підвалиною теперішного ладу в богатій Франції являеться факт, що там розмірно мало пролетаріяту, а й той пролетаріят розпоряжає досить слабими орґанізаціями. Бачимо це н. пр. у зелізничників. Великих слів велика сила, якими оперують французькі товариші на своїх конґресах, зовсім не зміняє слабости їх „guerre sociale.“ А їх велика революція була протисоціялістична: адже конвент наложив кару смерти за думку про зміну стану посідання й пересли-

дував навіть відмовою горожанських прав за саму ідею орґанізації робітництва. А й сучасні провідники французьких соціялістів, ставши міністрами, показуються все дуже відданими капіталістичним інтересам і по козацьки здавлюють усякі робітничі неспокої. Соціяліст Мілеран іде слідами Бріян'а й Вівіяні'ого. Ця картина може тільки тоді змінитися, коли екстремістам удасться заразити військо. Але ніщо не заповідає цього. Тай тоді не треба багато сподіватися, бо французьке робітництво націоналістичне, хоч на штрасбургськім конгресі лунало так багато слів проти версальського мира.

З наведеними на вступі цифрами вяжуться дальші цифри, які зараз подамо. Вони вкажуть нам мірило залежности поодиноких держав антанти від Анґлії, яка фінансувала цю війну. Розуміється — ця залежність тріває так довго, як довго тріває старий лад.

Великий скарбник Анґлії льорд Чемберлен предложив палаті послів виказ анґлійських довжників: Росія винна Анґлії 526 міліонів фунтів шт., Франція 470·5, Італія 470, Бельґія 86·5, Сербія 20, Греція, Портуґалія, Румунія, й и. разом 51, а всі разом 1.666 міл. ф. шт.! Від Бельґії не бере Анґлія взагалі жадного проценту за позичку, а від Сербії й Чорногори не брала так довго відсотків, як довго вони проливали кров в боротьбі проти Німеччини й Австрії. В цих довгах нема сум, позичених поодинокими державами в Анґлії на відбудову.

Як бачимо, навіть льорд Чемберлен уважав за відповідне подати до прилюдного відома воєнні кошти своєї держави. А Мартос ні! Це називається: „Свобода!“ Знаєм, Грицю? На подібну тему є чудовий стих Коцовського в „Акордах.“ Він теж коментує міжнародню політику.

Бюро Міжнародного Союза синдикатів видало — як доносить „Humanité“ — маніфест, у якім звертається проти голоду й терору. Воно домагається закінчення всіх воєн і зброєнь та розділу сирівців між усі держави. Крім того заповідає, що предложить Міжнародній Раді плян соціялізації продукції й торговлі. В кінці взиває робітництво всіх народів, переперти бойкотування Угорщини, яка білим терором винищує в таборах робітників за це тільки, що вони належали до організацій.

Чи видасть хто маніфест в обороні винищуваних українських жінок, чоловіків і дітей за це тільки, що вони вродилися Українцями й в своїм часі не винищили ворогів?

Всі, що терплять від економічного насильства, голоду й білого терору, звертають очі на схід. А про це, що там діється, всякі всяко пишуть. Навіть інформатори буржуазії противорічать собі, коли говорять про большевизм.

В Штутґарті появилася в збірці „Фінансові й народно господарські питання дня“ праця д-ра Б. Траєнфельза (Treuenfels) п. з. „Останки російської народної господарки“. Траєнфельз довгі літа мав до діла з російською індустрією й знає її добре. Він представляє в своїй праці страшні знищення, які по його переконанню заподіяв большевизм на тім полі, причім торкається й політичних питань. Він пише, що большевики зломили народну господарку і вона мусить до решти спорохнавіти й розпастися, а з нею й державно-творча сила російського народа. Мов величезні Помпеї, вмирає Росія засипувана большевизмом, а на тім полі руїн танцюють свій танок ідеольоґи й повстає нова адміністрація, переповнена людьми, яка одначе не матиме чим адмініструвати, бо все висмикається їй з рук.

Вину цього стану приписує автор ліности російських середних слоїв населення, „буржуазії“. Він закидає їй, що своєю фразеольоґією й пустомельством російська

буржуазія приготовила цей страшний розвал, працюючи в той спосіб на користь Анґлії, якій залежало на основнім ослабленні російського велитня.

Незвичайно інтересні виводи автора особенно в справі побуту німецької армії на Україні. Цим уступом його праці повинна докладніще занятися українська щоденна преса.

Зовсім інакше пише про хозяйнування большевиків другий „буржуй“.

Кореспондент „Manchester Guardian'a“ вернув з довшого побуту у большевиків і пише про них ось що:

Вони примусово змілітаризували працю, Треба признати, що це одинокий засіб, як уратувати цивілізацію не тільки в Росії, але і в цілій Европі. Большевики боряться дійсно за вратування промислу, рільництва й цівілізації. Це не пересада. Вони поборюють анархію. Як це їм не удастся, вони упадуть.

Ця їх система правно уоснована в II-ій части, 5. главі, 18. статті їх конституції, яка постановляє; „Хто не працює, не повинен їсти. Супроти того федеративна радянська республика стверджує, що праця це обовязок кожного горожанина республики.“

Троцький написав у „Правді“, що нагло цього перевести не можна і що при переводженню цього пляну треба звертати увагу на індівідуальність людей. Держава має бути поділена на продукційні округи з сістемою міліцій. Кождий одержить робітничу книжечку, щоб уряд мав контроль над утечею кваліфікованих робітників в обсяг спекуляції і т. и.

Третю армію (уральську), яка покінчила своє воєнне завдання, замінили для спроби в першу робітничу армію. Вона має завдання, відновити промисл в своїй окрузі, знищеній Колчаком і будову мостів на Камі. З кінцем січня розпочали подібний експерімент і на українській території.

„Manchester Guardian“ підчеркує, що будуччина большевизму зележить від того, чи вдасться йому перевести в діло цей великий плян.

В склад військової комісії, яка іменем Польщі має переговорювати з большевиками, входять крім Поляків ще Фінляндці й отсі Французи: Louis Dubois, Wetterlé, Loucheur, Tardieu. Комісія ця має також обробити плян стягнення французьких військ на підмогу Польщі, якби так большевики розпочали офензиву проти Польщі (етноґрафічної). Місце переговорів Смоленск.

Рівночасно веде мирові перегвори з большевиками Фінляндія. Уряд її не криється з тим, що робить це з доручення Анґлії (Донесення Кор. Бюра зі Стокгольму).

Переговори між большевиками й Румунами відбуватимуться в малім місточку Дорна Ватра; бояться допустити большевиків до більшого міста ізза впливу на робітництво.

З Варшави пише до „Berliner Tagblatt-у“ згадуваний уже в наших оглядах др. Ледерер:

В Торуні й Бромберґу повівають польські прапори. Біля Пуцінґу в'їхала в Східне море польська кавалерія, щоб символічно обняти в посідання „польське море“. Східна Прусія відірвана від тіла Німеччини. Данціґ — вільне місто під польським суверенітетом. Горішня Швеція обсаджена антантськими військами. Важко в цих днях болю і смутку говорити річево про взаємини між Німеччиною й Польщею. Але треба.

В Польщі бояться Німеччини. Поляки свідомі того, яке важке їх становище між двома велитнями: Німеччиною й Росією, які зі зрозумілих причин ніколи не будуть приятелями Польщі. І Поляки не мають спокою, хоч бачать, що Німеччина це окрівавлена каліка, а Росія може й 30 літ матиме до діла з поконанням внутрішнього неладу.

Ціла закордонна політика Польщі опанована страхом перед Німеччиною й Росією. Перед цим страхом уступають на другий плян, всі економічні інтереси й річеві арґументи.

Часть Поляків хоче істнування Польщі оперти виключно на союзі з Францією й Анґлією. Друга часть хотілаб 'провадити самостійну політику, не вирікаючись одначе того союза. В першім таборі знаходиться передовсім польські національдемократи (вшехполяки") *), які одначе мають охоту порозумітися також з Росією та втягнути й її в давний союз з антантою, як охорону проти Німеччини. Цю їх політику дуже піддержує Франція — Мілеран не менше, чим робив це Клеменсо. Але медові місяці пожиття Польщі з Францією й Анґлією вже минули. Безумовні симпатії має Франція тільки у польської аристократії й у фінансових кругах.

До Варшави приїхав французький ґенерал Henry з дальшими 500 офіцерами для виобразування польського війська. Він виголосив дуже войовничу бесіду проти Німців. Але загал Поляків знає, що навіть малий французький підпоручик коштує польській державі 200.000 (двіста тисяч!) марок у рік — і це остуджує їх загал до Французів. А до Анґлійців він теж не росте. З усіх польських ґазет видно заклопотання з того, як Анґлійці з признаного Полякам Данціґа роблять собі без церемонії — другий Ґібральтар й рівночасно усадовляються в Латвії.

Все починає давати перевагу другому з вище згаданих польських таборів. Фундаментом його малаб були протиросійська політика окраїнних держав і зміна відношення до Німеччини, де також істнують струї, що воюють о перевагу: струя всенімецька, яка сподіється кращої будуччини Німеччини тільки від мілітарного скріплення Німців і — друга, яку становлять здебільшого партії, заступлені в теперішнім правительстві, а яка має надію на оконечну побіду прінціпів Вільсона . . .

Поляки думають, що всі німецькі партії тільки ждуть нагоди, щоб у спілці з Росією приступити до нового поділу Польщі. В дійсности Німці навчилися вже дечого з історії опановування чужих земель, і представники Німеччини ясно заявили в Верзалю, що Німеччина не хоче обмежувати Польщі на простори, які їй признавали маніфести Цісарів Вільгельма й Франц-Йосифа. Головний камінь преткновенія бувби в тім, якби Поляки хотіли провадити на сході таку політику з окраїнними державами б. Росії, щоб Німеччину відтяти від економічних взаєм зі сходом. Від цего питання залежить становище Німеччини до Польщі в будуччині.

В Швеції перейшло правительство з рук лібералів і соціялістів в руки соціялістів. Є це перша спроба чисто соціялістичного кабінету міністрів в Европі і в світі загалом, предпринята леґально. Бо досі навіть соціялістичні правительства доручали буржуазним фаховцям бодай деякі теки. Склад цього міністерства такий: Премієр — Брантінґ (Наголос на останнім складі); міністр заграничних справ — Palmjerna: юстіції — Oesten-Undén; війни — Albin Hansson; маринарки — Erich-

*) Про цю партію, що рішатиме про напрям польської політичної думки, як довго буде в Польщі націоналізм, маємо в українській політичній літературі дві докладні студії: О. Назарука і М. Лозинського. Обі видані окремо книжками.

son; цівільний міністр — Bensson: фінансів — Thorsson; освіти — Olfson; земельних справ — Nilsson, і міністр без теки — Sandler Notni. Становище цього міністерства буде важке, бо в шведськім парляменті соціял-демократи мають вправді найбільше послів (86), але дві другі партії мають разом поважну більшість, а саме: консерватисти (70) і лібералі (62).

Премієр Брантінґ, як людина й політик, не має почуття справедливости для гноблених народів: автор цих рядків в р. 1915. звертався до нього, будучи в Стокгольмі з просьбою, щоб дав у партійнім орґані с. д. „Sozialdemokraten" троха місця для поінформування Шведів про страшні над'ужиття над українським народом, — але безуспішно. Зробили це тоді шведські „буржуазні" орґани а також орґан норвежської соціялдемократії. З голосних шведських діячів не хотів тоді занятися справою нашого безпримірно нищеного народу ще Свенгедін (наголос теж на останнім склді), який знаходив час для польської справи.

Так писали й говорили про берлінський переворот, як ми подали на початку. Але тільки в перший день. По кількох днях картина змінилася: Кап і Ліцов втекли з Берліна так само в автах, як попереднє правительство. Протягом кількох днів повстало третє правительство, на чолі якого стали комуністи Кон і Даймі́ґ. Страйк розгорівся. Соціялісти більшости получилися з незалежними. Полилася кров в багатьох містах Німеччини. Ситуація зовсім затьмилася. Тяжко в Німеччині робити „політику яничарів" — пишуть тепер.

Здається, що в Німеччині, тій колись такій солідній Німеччині, заноситься на цілий ряд переворотів і неспокоїв — на революційну пропасницю, яка може мати хвилеві продишки, але мабуть потріває довго. Здається, що Антанта робитиме тепер якісь надзвичайні з'усилля, щоб німецький большевизм не подав руки російському — спізнені, бо над долішнім Рейном і в Червоній землі (Вестфалії) і на Горішнім Шлеську вже повіває червоний прапор радянської влади. Як навіть зірвуть його, то хто знає большевизм, цей знає, як він раз у раз'вертає там, де раз стояв стопою. Пожар уже бухає — покищо тут і там.

Україна.

Революція Центрального Комітету української соціял-демократичної робітничої партії від 29. січня 1920. року. Обговорившн сучасну політичну ситуацію внутрішню і міжнародню Центральний Комітет української-соціялдемократичної партій робітничої одноголосно поставив:

I. Про уряд республіки і відношення до нього партії. а) Представники української соціял-демократичної робітничої партії продовжують свою працю в правительстві навіть в тім разі, коли в кабінет ввійшли представники інших партій. б) В разі необхідности поповнити склад ради міністрів, запрошуються окремі особи по принципу персонально діловому, не міняючи установленої політичної плятформі кабінету. в) Кабінет з теперешньою політичною платформою і теперешньою конструкцією залишається до скликання законодавчого тіла (предпарламента). г) Кожда конструкція правительства за кордоном взаміну істнуючого вважається великою шкодою для нормального хода боротьби за українську державність, і взивається товаришів до поборювання таких явищ за кордоном.

II. Про відновлення державного аппарату. Уважати переходовий період в боротьбі за Українську Державність, який почався другого грудня 1919. року, за скінчений. А тому необхідно приступити негайно до переведення армії на становище реґулярної і відновити діяльність правительственного аппарату, занявши певну територію відповідно вимогам сучасного політичного і стратеґічного становища.

III. Про предпарламент. а) Негайно по закріпленню певної територію незалежно від її розміру і по відновленню діяльности державно-урядових апаратів,

скликати предпарламент з законодавчими функціями на підставі демократичного представництва. б) Перед цим предпарламентом Директорія і Кабінет УНР, здають відчит своєї діяльности і складають свої уповноваження.

IV. Про організацію армії. Організація армії на далі повинна бути переведена на основі повної карности і строгої дісціпліни по пляну сучасних військово-наукових правил. При чім до відповідальної праці в армії повинні бути притягнені фахові військові сили незалежно від національної їх приналежности і політичних переконань, при умові встачовлення за ними належного контроля,

V. Закордонна політика. а) Росія. Вважаючи основною задачею нашої міжнародньої політики порозуміння з усіма сусідніми державами на ґрунті визнання іми самостійности Української Народньої Республіки і невтручання її в внутрішні справи, Центральний Комітет У. С.-Д. Р. П. констатує факт небажання совітської Росії вступити в данний мент до такого порозуміння з нашою Республікою. Всім членам партії пропонується вести широку інформаційну працю в тому напрямі, що У. Н. Р. примушена перебувати і на далі в стані війни з російською совітською Республікою не по своїй вині. б) Польща. Центральний комітет У. С.-Д. Р. П. констатує факт, що між Українською Народньою Республікою та Польщею не прийшло ні до політичного, ні до стратеґічного порозуміння. Українська дипльоматична Місія в Варшаві, яка працює в надзвичайно тяжкий для Республіки час, ще не дійшла в своїй діяльности до таких результатів, котрі могли би бути предметом певних рішень уряду УНР. в справі сталих взаємо-відносин України з Польщею. 2. З моменту переходу української армії на становище реґулярної вважати необхідним встановлення певної демаркаційної лінії між теріторіями розташування польських і українських військ, відповідно умовам нашого сучасного політичного та стратеґічного становища, з тим, що перебування польських військ на занятій ними українській теріторії є тимчасовим до заключення між Україною та Польщею сталого миру. При чому цівільна влада на цих теріторіях повинна бути українською. в) Румунія. Взаємовідносини з Румунією, як і раніш, повинні базуватися на добросусідських державних стосунках і взаємнім товарообміні. Що до добровольчої Армії, (Денікіна, Колчака і їх спадкоємців то Центральний Комітет вважає, що для УНР. продовжується з нею стан війни, до цілковитого зчищення української теріторії від оружних сил добрармії.

VI. В справі чужоземної інтервенції. Центральний Комітет У. С.-Д. Р. П. рішуче висловлюється проти запрошення чужоземних військ на теріторію України в яких би то не було цілях.

VII. Умова перебування представників соціяль-демократів в уряді. Ультимативною умовою перебування представників С.-Д. в уряді Центральний Комітет У. С.-Д. Р. П. ставить, крім негайного скликання предпарляменту згідно п. III. цієї резолюції, також негайне, шляхом видання урядом окремого державного акта унормування тимчасових форм державного устрою та порядка законодавства на основі якого Директорія У. Н. Р. всю свою владу виконує виключно через Кабінет і Раду Народних Міністрів. М. Камянець на Поділлю, 29. Січня 1920. року.

Проект тимчасового закону про форми державного устрою та про порядок законодавства. І. 1. До скликання постійного законодавчого тіла тимчасову форму державного устрою і порядок законодавства в Українській Народній Республіці установить „Державна Народна Рада". 2. „Державна Народна Рада" має бути скликана законодавчим порядком по відновленню урядового центра незалежно від розміру території, якою він буде управляти на протязі трьох тижднів, однаковож не пізніше як 1. травня 1920. року. 3. Спосіб скликання „Державної Народної Ради" та її склад виробить окрема комісія, утворена кабінетом народних міністрів з представників громадсько-політичних ґруп під керуванням міністра внутрішних справ. 4. До скликання „Державної Народчої Ради" установляється порядок законодавсва в У. Н. Р. згідно з постановами слідуючих відділів цього закону.

II. 5. Директорія У. Н. Р. здійснює свою владу виключно через раду і кабінет народних міністрів. 6. Директорія У. Н. Р. а) Затверджує ухвалені радою або кабі-

нетом народних міністрів закони, постанови, призначення і звільнення. б) Підписує ухвалені або затверджені радою або кабінетом народних міністрів міжнародні умови, договори чи инші державні акти. в) Видає на пропозіцію ради або кабінету народних міністрів акти амнестії, г) Репрезентує за відповідальністю голови ради народних міністрів найвисшу владу У. Н. Р. перед народом України і перед державами світа. д) Покликує голову ради народних міністрів і затверджує членів ради і кабінету народних міністрів. 7. Керуючого справами Директорії і справами голови Директорії призначує кабінет народних міністрів загальним законодавчим порядком.

III. 8. Голова ради народних міністрів формує раду народних міністрів, в склад якої входять всі міністри, керуючі міністерствами, державний секретар і державний контрольор; два останні з правом дорадчого голосу. 9. Для вирішення негайних важних державно-політичних справ голова ради народних міністрів формує одночасно з радою також кабінет з міністрів в числі не менш 5 і не більш 7 разом а головою і заступником голови ради народних міністрів.

В засіданню кабінету бере участь державний секретар з дорадчим голосом. 10. Справи, які відносяться до міністерств, не заступлених в кабінеті народних міністрів, не можуть вирішуватися без участи відповідного міністра або керуючого міністерством. 11. Постанови кабінету народмих міністрів, звязані з видатками з державної скарбниці, доводить голова нородних міністрів до відома державного контрольора. 12. В крузі діяльности окремого міністерства і належачих до нього відомств тільки відповідний міністр чи керуючий міністерством має право в порядку управлення видавати розпорядки, вказівки та інструкції, укладати тимчасові міжнародні торговельні та инші умови і вирішати всі справи міністерства за своєю особистою відповідальністю перед радою народних міністрів.

IV. 13. Українська Народня Республіка управляється на точній основі законів, у відповідний спосіб виданих. 14. Проекти законів, постанов, призначень і звільнень по зложенню їх у відповідних відомствах подаються через державну канцелярію до ради народних міністрів. 15. Голова ради народних міністрів по згоді з відповідним міністром передає проекти на розгляд та ухвалу ради або кабінету народних міністрів. 16. Проекти, ухвалені радою або кабінетом народних міністрів, підписуються головою народних міністрів та відповідним міністром або керуючим міністерством і подаються державною канцелярією до підпису Директорії У. Н. Р. 17. Коли поданий до підпису Директорії У. Н. Р. проект на протязі 7 днів верниться затверджений або зовсім не верниться, то оголошується державною канцелярією яко правосильний закон за підписами голови ради народних міністрів, відповідного міністра або керуючого міністерством і державного секретаря. 18. Коли поданий до підпису Директорії У. Н. Р. проект верниться на протязі 7 день не затвердженим, то він передається голові ради народних міністрів, який в порозумінню з відповідним міністром чи керуючим міністерством ставить цей проект вдруге на розгляд ради або кабінету народних міністрів. Вдруге ухвалений і поданий до підпису Директорії У. Н. Р. проект у всякому разі оголошується яко правосильний закон згідно з статею 17 тою закона. 19. На час неможливости безпосередних зносин між кабінетом і радою народних міністрів та верховною владою в негайних справах видає кабінет або рада народних міністрів постанови, розпорядження, призначення і звільнення за підписом голови ради народних міністрів, відповідного міністра або керуючого міністерством та державного секретаря. Ці постанови, розпорядження і звільнення входять в законну силу з днем їх оголошення і доводяться по встановленню нормальних зносин звичайним порядком до затвердження Директорії У. Н. Р.

V. 20. Верховне представництво військ У. Н. Р. належить голові Директорії У. Н. Р. як головному отаманові. 21. Для командування дієвою армією У. Н. Р. призначається головним отаманом по предложенню голови ради народних міністрів і військового міністра головний командуючий дієвою армією з правами, які зазначені статтями 90—100 положення про польове управлення військ з 1914. року. 22. Призначення командуючих дівізіями, корпусами, арміями та групами і на військові посади перших чотирьох ранґ переводиться радою народних міністрів по предложенню головного командуючого для дієвої армії та військового міністра для тилу і затверджується головним отаманом порядком зазначеним ст. ст. 16—10 цього закону. 23. Для координації діяльности фронту і тилу утворити в місці

перебування штабу головного командуючого військову раду на чолі з головним командуючим Д. А. в складі членів: військового міністра або його заступника, начальника штабу головного командуючого Д. А., представників від головного отамана і одного від кабінету народних міністрів. 24. статут військової ради виробляється військовим міністром в порозумінні з начальником штабу головного командуючого Д. А. і затверджується законодавчим порядком.

VI. 25. Всі закони, постанови, накази та розпорядження, які суперечать цьому законові, в тім числі ст. ст. 2, 3, 4 і 5 закону з 13. липня 1919 року про скасування посади наказного отамана, про верховну головну команду то про військову раду касуються, а утворені на їх підставі інституції, штаби та заклади розвязуються і персональний їх склад залишається за штатом на загальних підставах.

Оріґінал підписали: голова ради народних міністрів і міністр внутрішних справ І. Мазепа. Вик. о. державного секретатя міністр праці Осип Безпалко. Міністри: народного господарства М. Шадлун. Юстіції і в. о. закордонних справ А. Лівицький. Ісповідань І. Огієнко.

По безпосереднім донесенням з Могильова Подільського (від 17. лютого), 17. січня місцеві большевики проголосили владу Совітської Републіки (орґанізатор - Венґерський). В ніч з 22—23, січня сотник Ерощук (Наддніпрянець) з курінем четаря Маркова (500—600 чол.) обезброїв большевицьку залогу і проголосив знов владу У. Н. Р., про що офіціяльно повідомив румунську владу в Атаках. Ініціятори совітського повстання їм розстріляні, а трупи викинуто до Дністра. Адміністративну владу на повіті обняв новий комісар Дяденюк. Відновилася діяльність демократичних орґанізацій у волостях. З Ямпіля, сповіщають що в цілому повіті істнує влада У. Н. Р. На чолі військової влади стоїть сотник Юрченко; адміністративну обняв повкомісар Дампіга. Большевиків у повіті майже нема; завдяки відсутности залізниць їх покищо не чекають. (Таким робом два цілих повіти понад Дністром суть в наших руках і військові команданти запевняють у своїх донесеннях, що, базуючись на безумовній прихильности селянства до влади У. Н. Р., вони є у силі забезпечити зазначений вище терен для осідку Уряду, але просять о допомогу людьми і грішми.) Брацлав: Влада У. Н. Р. Увесь район повіту займає Павленко-Омельянович з військами. Умань: Тож саме. Повіт займає ст. Тютюник (13.000 війська), до котрого що дня переходять повстанці. Галицька армія: Займає, як ранійш, район: Бірзула, Роздільня, Слободка, Балта. Армія визнала вище командування Павленка. Частина Галичан у Винниці проголосила Ревком, але ця частина невеличка (у більшости — ті, що пакувалися у лазаретах). Київ: Людина, що приїхала з Київа, свідчить про дуже прихильне відношення большевиків до Українців; т. є тих Українців, що оголошують себе ворогами Петлюри і його уряду. В державні київські установи приймають лише Українців, українська мова обявлена державною. Йде розмова про відновлення памятника Шевченка, що був знищений денікінцями, проти Думи на місці Столипіна. За ґазетні статті і літературні твори проти Петлюри (на українській мові) автори одержують вищі пайки і навіть ордена („Красной Звезди"). Що до настроя селянства, його можна рахувати безумовно антібольшевицьким. Характерне дуже бажання наших селян: „весною розібрати усі залізниці, щоб большевикам не було дороги до повітів". Німці кольоністи суть певні помішники селянства у боротьбі проти комуністів.

Становище на Україні. З певних джерел ми дістали такі відомости про загальну ситуацію на Україні: „Те, що нині робиться на Україні, загрожує повним занепадом нашого богатого краю. Частина Волині й Поділля окупована польськими військами, які провадять політику заліза й крови. Населення систематично грабується й тримається в залізних тисках. Ні книжок, ні ґазети, ні школи — повне одичавіння. Ніякої культурно-просвітньої праці переводити не можна, бо цьому зашкодують Поляки. Навіть робляться утиски реліґійні, хоч московське попівство настроєно здебільшого сервілістично. Від лінії Камянець-Проскурів починається мертва полоса. Немає жадної влади, опріче окремих грабіжницьких банд, які нападають на міста й містечка. Села озброєні й часто примушені боротися проти бандитів. Про яку-небудь культурну працю — не може бути жадної мови. Немає

ніякого урядового центру, як і адміністративного, бо українські війська Омеляновича-Павленка в силу стратеґичних обставин мусили просунутися на Уманщину. Лише в районі Винниця-Жмеринка є большевицькі отряди. Сам п. Мазепа робить величезні зусилля, аби орґанізувати такий сякий лад в цьому районі, обїздючи його возом, а де й просто ідучи пішки. В сфері окупації большевицької також не все благополучно. Большевики цілком ізольовані від села. На Катеринославщині їх сильно непокоїть Махно, який знов перейшов до анархистичних гасол, стверджуючи, що для публичного життя цілком непотрібні ніякі власти. По містах також дуже зле: дорожнеча й пошести тяжким тягарем лягли на населення. До того ж терор не припиняється, й, хоч, здається, вже всіх ворогів знищено, він продовжує шаліти по інерції. Звичайно, менш від усього від нього терпить „контр-революція“ (буржуазія, поміщики), бо вони розсипалася у всі боки: покладає головою забитий, засмиканий, зголоднілий інтеліґент. Як і раніш, одповідають „стрелочніки“. На лівобережній Україні цілком немає українського життя і трохи (з офіціяльного боку) воно відчувається в Київі. Але свободи національної творчости бракує цілком, бо на все є певні приписи. Влада так часто мінялася, що немає віри в ніяку владу. Але немає й надій на правопорядок. Галичане перефарбувалися в большевиків і цілком втратили довірря Наддніпрянців. В боротьбі останніх з большевиками — вони відограють ролю яничарів. Так було з де-якими отрядами Омеляновича-Павленка, яким доводилося битися з обольшевиченими Галичанами. Що до Камянця-Подільського, то Минкевич після безкарного заарештування українських міністрів цілком роспперезався. Вся адміністрація взята до польських рук. Огієнко істнує фиктивно, на амплуа „ходатая“ в українських справах. Найбільш від усього Поляки незадоволені Українською Національною Радою, бо вважають її резолюції направленими проти себе, проти своїх стремлінь вести всю українську державність на міцному мотузкові. Незалежний тон резолюції дуже їм не сподобався, й тим і зясовується арешт членів У. Н. Р. Виїхати з Камянця на Україну в леґальний спосіб абсолютно неможливо. А їхати всі хотять, бо перебування в Камянці стало дуже тяжким. „Їду на Україну — пише один видний політичний діяч до свойего товариша. „Коли буде змога — провадитиму культурно-просвітню роботу і коли й забють большевики — ліпше смерть, ніж польська гостинність.“ „Трудова Громада“ зачинена втруге й назавжди. Виходе лише „Наш шлях“. Української інтеліґенції в Камянці чимало, вона працює в мірі можливости й надає все-таки сильний український кольор всьому Камянцеві. В цьому є великий плюс. Це все дістається тяжкою ціною. Треба, правда, визнати, що зачіпкою до ліквідації Огієнка була та пропаґанда наших крайніх лівих, яку вони провадили, користуючись невтральністю польських властей. В цьому смислі повторилася та сама історія, що й при Німцях. Замість творчої адміністративної праці, почали вести безцільну пропаґанду й гратися в страшні слова, вважаючи Поляків за звичайних поліціянтів, що повинн лише виконувати накази й охороняти населення. Певно, що не це є головною причиною, але це у всякім разі було*).

Большевицькі повідомлення. Москва 12. марець. В Київі безпартійне зібрання селян відхилило предложення заховати на далі стан вільної торговлі. Зібрання приняло постанову вжити всіх заходів для встановлення братерського союзу з мійським пролетаріятом і всіма силами підтримувати червону армію. Лишки продуктів селянство є готове передати до розпорядження державної влади.

Київ 12. марець. Вчора червоний Київ улаштував урочисте свято поминки великому українському поетові, борцю Шевченкові. На Михайловській площі при великій кількости народу після промов Затонського, Морайка (Галичанин) та инших закладено памятник Шевченкові. Вечером для пролетарського населення Київа відбули представлення, концерти, присвячені творчости співця української неволі. Усі часописи вийшли з шевченковськими додатками і образами.

Овруч-Коростенский район: Наші війська прійшли 15 верстов на захід від Овручу. — Новоґрадволинський район: Завязалися бої на схід від Новоград-Волинська. — Летичівський район: Бої на південь від Летичева. — Могилів-Подільський район: Наші війська, перемагаючи опір ворога, ведуть бій

*) Ця інформація не зо всім погоджується з отце поведеною одержаною нами з офіціяльних ожерел. Друкуємо ту і другу з журналістичних обоовязків.

під східною околицею Нової Ушиці. — Перекопський район: Завзяті бої в ворогом продовжуються. — Новоросійський напрям: Наші війська, перемагаючи завзятий опір ворога, заволоділи станцією Переяславська і кількома селами на річці Бейзуґ.

Кременчуґ 11. марець. В Кременчузі закінчено ремонт мосту через Дніпро. Зроблено нову частину мосту довжиною до 50 сажнів. В скорім часі почнеться рух потягів на Одесу.

Москва 15. марець. В Києві йде побільшена праця по відновленню транспорту. В Київськім залізничнім вузлі в лютім випущено 475 паротягів.

На Полтавщині совітська влада одержала в спадщину зруновані фабрики. Частину машин розкрадено, запасів сирівців нема. В цей час з 13 цукроварень розпочали працю 8. Почали працювати також гуральні. Ткацьку промисловість дуже тяжко пустити в хід за відсутністю сирівців.

Ситуація на Україні, по відомостям від 25. лютого така. Становище большевиків значно погіршало за остатні часи. Тиф в їх армії панує зараз в таких розмірах, як ранійш панував в нашій армії. Співчуття не мають не тільки серед селян, а навіть серед міського населення. Після нарад в Камянці Мазепа повернув на Україну до армії. Наша армія орґанізована на старих основах: фаху, дисціпліни і карности. Усякі експерименти з військовою інспектурою уже залишені. Національний дух в армії стоїть дуже високо. Зараз вживають всіх сил, щоб затримати Ямпіль, Могилів і всю площу між залізницею Жмерінка — Роздільна і Дністром.

Селяне немилосердно руйнують всі шляхи, щоб перешкодити приходові большевиків. В районі польської окупації, завдяки впливу польських варшавських кол, всі майже адміністративні посади обсажуються урядовцями з місцевих подільських і волинських Поляків — демократів. Майже вся Херсонщина цілком вільна від большевицької окупації. В тих місцях, де большевики проходили, селяне нігде по своїй ініціятиві, як це було в перший прихід большевиків, не удержували „советів“.

— **„Украінськая загадка.“** Під таким заголовком в ч. 31 „Рус. Дела“ уміщує князь А. М. Волконський статтю, в якій становить українському прес-бюру такі два питання: 1. Коли український нарід істнує вже 1000 років і має нині 45 мілюн душ, то через що ми про нього до 1910. року ніколи нічого не чули; 2. коли він істнує й має площу, яку зазначають на своїх мапах прес-бюро, то через що на всіх серйозних атлясах імя „Україна“ друкувалося дотепер тільки в межах Київщини й Полтавщини? „Але тільки — додає п. Волконський — прохав би одповісти по єству. Набор речень не є одповідь.“

— **На Прикарпатській Україні** має бути іменований членом Директорії, п. Яцко Остапчук.

— **Січові стрільці ґрупи Коновальця** перевезені вже до Лянцуту. В Луцьку немає жадних українських частин.

— **„Что посєєш“...** Знаменитий украïнофоб, В. Шульгин, який доводив, що могутніш від Денікіна нікого немає й був ініціятором нападу Денікіна на українські війська, нині з недобитками Бредова, що зрадницькі напав на запорожський корпус в Київі, переступив польську територію й інтернований в Станиславові.

— **Анґлієць про Україну.** „Daily Herald“ пише, що на Україні панує анархія в наслідок коаліційної політики, що спирала Денікіна.

Польща.

— **Відношення Поляків до української справи** дуже неясне. З одного боку, вони підтримують деякий звязок з українською дипльоматичною місією в Варшаві, очевидно, на той випадок, коли переговори з большевиками не дадуть ніяких реальних результатів. З другого, не хотять прийняти ніяких офіціяльних зобовязань що до місії або С. В. Петлюри, аби не утруднювати справи мирових переговорів з большевиками. У всякім разі, коли вони й мають плян відбудови української держави, то лише в певних невеличких геоґрафічних межах і в такий спосіб, що ця держава в дальнішому була для них цілком безпечна.

— **Українська дипльоматична місія в Варшаві** заявила польському правительству, що його уникання від переговорів з місією в справі замирення з боль-

шевиками може спонукати місію залишити межі Польщі. В звязку з цим було припинено спільне засідання на 11. березня. Але, коли українські делеґати явилися на засідання, їм було заявлено, що з огляду на хворобу одного члена польської делеґації засідання відбутися не може й переноситься на другий тиждень.

— **Українські вояки.** Поляки вживають всіх заходів, щоб всіх українських вояків перевезти в Берестє Літовське, де й провадити сформування українських військових відділів.

— **Пропозіція Раковського.** В звязку з мировою пропозіцією п. Раковського в комісії закордонних справ було поставлено п. Патекові питання, з ким польське правительство переводитиме переговори — з Раковським чи Петлюрою. Патек на це одповів, що в інтересах польської держави він на це не може дати ніякої одповіді.

— **Польські комуністи.** Як зясувалося підчас трусу у польських комуністів, вони знаходилися в постійному звязку з Москвою й діставали звідти на пропаґанду щомісячно 500 тисяч марок.

— **Головою польської мирової делеґації** має бути Патек. Місцем мирових переговорів з большевиками — м. Смоленськ.

— **Польсько-фінляндські переговори** в справі замирення з советською Росією привели до позітивних наслідків.

— **В листі до Дашинського** Патек пише, що Польща повинна перервати дальнішу війну з Росією, бо війна безцільна. Росія визнала незалежність Польщі, як визнає вона незалежність Гиспанії, й нічого від Польщі не хоче.

— **P. P. S.** звернулися з відозвою до російського народу, в якім зазначають, що на ґрунті визнання незалежности Польщі вони з радістю замиряться з сов. Росією.

— **Витосовці** невдоволені урядом п. Скульського.

— **Страйки,** що вибухнули в Польщі в минулому тижні, майже цілком ліквідовані. З приводу цього висловився Витос так: „В Польщі вибухають там і сям вогники. В містах — більші; по селах — менші. Задання влади робити так, щоб ці вогники не зіллялися в одне полумя...“

Росія.

— **Не визнають України!** Советська преса висловлюється одностайно в той спосіб, що умова Польщі відносно незалежности України безумовно буде відкинена, бо Сов. Росія ніколи не погодиться на уступлення Чорного моря. Незалежна Україна загрожує господарчою катастрофою цілій Росії.

— **Ленін і непідлеглість націй.** В даний мент висовується три тези відносно права націй на самовизначення: 1. Теза Пятакова — інтернаціональна теза, яка цілковито одкидає право націй, а визнає лише диктатуру пролетаріята; 2. Теза Бухарина — яка визнає тільки за пролетаріятом тої чи иншої нації право на самовизначення; 3. Теза Леніна, яка ясно й просто визнає право націй на самовизначення (напр., на Україні. Редакція.).

— **В новій ноті Чичерина до Польщі** заявляється, що наступ большевицьких військ проти Польщі зясовується виключно польськими операціями проти українських комуністів.

— **Російське (й українське)** советське правительство повідомило Антанту про своє бажання замиритися з Польщею.

— **В звязку в заняттям Мозиря** польськими військами віддано команданта червоних військ цього району під суд і вислано на фронт слідчою комісією. Виробляються міри для забезпечення фронта.

— **Тайна умова між Сов. Росією й Англією** забезпечує для представника Сов. Росії в міжнародній комісії по справах військово-полонених такіж права, як для представників всіх инших держав.

— **Російсько-румунські переговори.** В Дорна-Ватрі зїхалися представники Советської Росії (Красин, Винарський) і Румунії (Влад і ґен. Авереску). Румунія запропонувала такі умови: 1. Відступлення червоної армії від румунських кордонів; 2. Уступлення Бесарабщини Румунії; 3. Одмовлення з боку Сов. Росії від пропаґанди в Румунії; 4. Повернення румунських військово-полонених; 5. Торговий договір. Красин відповів, що Сов. Росія хоче жити в мирі з усіма народами.

— **Заява п. Гуковського.** Большевик Гуковський заявив, що в найближчому часі Росія увійде в стосунки з Америкою, Швецією, Норвегією й Німцями.

— **Мистецтво в Росії.** Всі галузі мистецтва поставлено під контроль комітета, який складається з сьоми осіб; з них — чотирі футуриста. Кожна праця оцінюється спеціальним мужом; авторська платня однакова — незалежна від праці, талану. Тому багацько людей зголосилося, як футуристи, й їхня дикунська мазанина оплачується в рівній мірі, як твори ґеніяльних, як „буржуазних", письменників.

— **Смерть вчених.** Досі большевиками розстріляні такі російські вчені: проф. державного права — Дяконов і В. Тесен, політичної економії — Розин і Ходський, ґеольоґії — Іностранцев, ботаніки — Гоби, египтольоґії — Волков і багацько инших.

— **Протестують...** Російські політичні діячі подали протест державам Антанти, в якім зазначають, що російський нарід ніколи не визнає зобовязань мирових большевиків. Підписаний протест Львовим, Савінковим, Набоковим, Ліянозовим і иншими.

— **Паперове море.** „Правда" повідомляє, що в Росії ціркулює 230 міліардів паперових грошей.

— **В члени IX. зїзду советів** в Москві обібрано 462 комуністів, 26 безпартійних, 2 меньшевики й 14 симпатиків комуністів.

— **Поражка Денікіна** по словах „Times'a" зясовується „толерантністю, романтизмом й захопленням історичними традиціями добровольчої армії". По словах же самого Денікіна — грабіжництво і безпрінціпність, що панували в його армії.

— **Через що?** Опозіція Франції що до невизнання Сов. Росії й незалежної України зясується дуже просто, коли наведемо цифру капиталів, вкладених ще до війни в ріжні предприємства в Росії і на Україні, в 17½ міліардів франків, не кажучи вже про кільки десятків міліардів франків, які винна їй Росія всякими позичками.

Хаос, який панує в Сибірі, описує в „N. Fr. Presse" Др. Ф. Фляйшер, що виїхав з Владивостока 9. грудня 1919. як полонений: „Совєти" не всі в згоді з собою. В боротьбі з буржуазними силами один совет відмовляє другому хліба й амуніції. Дорожнеча подвоюється що 14 днів. Гроші курсують всякі, фальшиві рівно добре, як правдиві. Є вже й гроші, друковані на цигаретних паперцях. Пара амер. чобіт коштує 2—3.000 рублів, плащ 8—10.000, яблоко 25, обід 250—1.200. Царський рубель має вартість 10 рублів усяких инших сорт, амер. доляр 450 рублів. Особенно бідують полонені. Буде їх там коло 200.000, з чого 5.000 в руках Японців. Тим 5.000 живеться можливо, бо мають що їсти й ніхто їх не убиває. За те доля инших страшна: Вони без плащів, покривал, одягу й чобіт. Багато від року не зміняє сорочки, а на тілі тільки лахміття мають. Живуть в неогрітих казармах без шиб, де температура ніколи не є тепліща, чим звище зера (часом є трохи вугля). З нужди беруться до всього: фільольоґи стають техніками, юристи лікарями і т. д. Лучається й таке, що один чоловік стає за порядком: різником, опісля лікарем, кухарем, мулярем і т. д. Особенно знущаються над ними козаки (білогвардейці): бють їх, убивають, женуть пішки й по 1.000 км. Сила Колчака ніколи не сягала за Байкал. Там панували окремі деспоти: в Читі козацький отаман Семенів, в Хабаровську дуже кровожадний 26 літний отаман Калмуков, у Владивостоку ґен. Хорват, опісля ґен. Розанов. Терор їх годі описати. Виїхати полоненому дуже важко. Крім паса треба мати дозвіл всіх чужих місій. На місце в кораблі треба ждати коло пів року.

— **Зменшення населення.** В Росії протягом 1919. року зменшилося населення в середньому на 13%. Вимерло ціле покоління дітей.

Міжнароднє життя.

Переворот в Німеччині. Бригада Erhardt Löwenfelda, що стояла в Деберицю о 4. год. 30 хвил. 13. березня захопила Берлін. Урядові війська оповістили себе невтральними. Правительство Мюллера втікло до Дрездена. Кап, лідер націоналістів, проголосив себе канцлером і пруським міністром-президентом. Генерал Літвиц — міністром війни. Нове правительство розпустило національне зібрання й припинило на якійсь час констітуційні ґарантії. Воно також заявляє, що не в імя монархізну піднесло повстання, а в імя „порядку, свободи й акції".

На передодні перевороту бригада Erhardta поставила такий ультиматум правительству Мюллера: 1. Орґанізація виключно фахового правительства; 2. Заміну Носке якимнебудь генералом; 3. Амністія Каппа; 4, Амністія для козаків бріґади Erhardta. Цей ультиматум було одкинено. Правительство Мюллера звернулося до робітників з закликом оповістити загальний страйк. Але не тільки робітники, а навіть праві ґрупи стоять в стороні від цього перевороту, не кажучи про ґрупи політичного центра. Тому положіння Каппа стає все труднійшим. Генерал-фельдмаршал Гінденбург звернувся до Каппа з телеґрамою, в якій енерґічно домагається виходу його військ з Берліну й привернення констітуційних порядків. З другого боку, він радить Ебертові уступити в питанні перевибору національного зібрання. У всякім разі, досі не дійшло до кровопролиття й треба гадати, що знайдеться компромісова лінія, що примирить обидві сторони.

— **В Італії** правительство Нітті цілком ліквідувало заворушення, викликане тутешніми комуністами. Але становище самого Нітті дуже тяжке, бо він спирається на невелику більшість. Нітті чудесно здає собі справу з нинішньої світової ситуації й тому не боїться переводити широкі соціяльні реформи: обмежені цілком прерогативи короля (право амністії й оповіщення війни й мира передані парляментові), переведена радикальна аґрарна реформа, введено страхування від безробіття, розвинена кооперативна діяльність і т. д. В сфері зовнішньої політики Нітті також посідає радикальну позіцію, обстоюючи замирення з Совітською Росією, ревизію версальського договору й відбудови Німеччини.

— **З Букарешту** повідомляють, що розпочаток мирових переговорів між Румунією і Совітською Росією на підставі останнього мирного предложення Совітської Росії очікується в найближчому часі.

— **Парлямент північно-американських Сполучених Держав** визначив, що континґент американської реґулярної армії повинен виносити 289.000 жовнірів і 17.800 офіцерів.

— **З Владивостоку** повідомляють, що японське міністерство закордонних справ засновує спеціяльну орґанізацію з завданням боротьби з комуністичними ідеями.

— **З Благовіщинська** телеграфують, що японський командант ґенерал Сіроджу офіціяльно заявив про евакуацію японських військ з амурської области. Японці знимають відділи з дрібних станцій і збірають їх в Благовіщенську,

— **В північній Манджурії** відбулася конференція азійських соціялістів. Брали участь Японці, Китайці і Корейці. Винесено рішення післати своїх делеґатів до Совітської Росії.

— **Окупація Анґлійцями Константинополя**, як, взагалі, „мирові“ заходи Антанти що до поділу Туреччини, призвели до того, що нині вона посідатиме невеличку територію з населенням 5 міліонів (замість 30 міліонів).

Словянська взаїмність між Поляками й Чехами дійшла до того, що на Шлеську ріжуться взаїмно. Польська преса пише, що війна проти Чехії булаб найпопулярніша в Польщі. Річ ясна, що таких найпопулярніших воєн матиме Польща при нагоді більше.

„Narodna Demokracie“ доносить, що дефіцит чеської держави виносить на 1920. рік 10 міліярдів!

— **В Чехо-Словаччині** має прийти до влади новий кабінет п. Галлера.

— **В Болгарії** заворушення, що були викликані комуністами, цілком ліквідовані. Народне зібрання розпущено й призначені нові вибори.

— **Данія, Швеція, Норвегія й Голландія** приступили до Ліґи Народів.

— **В Японії** на фабриках „Іаката“ вибухнув страйк 40.000 робітників.

— **Поміж данської соціяльної демократії** виник розклад; частина вийшла з партії, заклала комуністичну ґрупу й станула на ґрунт III. Інтернаціонала.

— **Новим анґлійским послом в Вашинґтоні** замість „активного“ сера Едуарда Грея призначено сера Окленда Геддсса, міністра торговлі й промисловости.

— **Новим кандидатом в президенти** Північно-американських Держав намічується п. Пальмер.

— **Англії винні:** Росія 568 міліонів фунтів стерл., Франція 470·5 міл., Італія 470 міл., Бельгія 86·5 міл., Сербія 20 міл., Греція, Портуґалія, Румунія 51 міл. Загалом, 1.666 міліонів фунтів стерл.

Німецький парлямент радить над основною реформою народнього шкільництва.

530 міліярдів марок в золоті мають заплатити Німці Антанті відшкодування

Добрий парлямент в Гондурасі: Як доносять з Ню-Йорку, прийшло в нім до бійки між послами, які вкінці почали стріляти з револьверів. Є 20 ранених і убитих. Між убитими й президент парляменту Дорун.

В шведськім парляменті обі палати ухвалили приступлення Швеції до Союза народів.

Важне для чужинців! Французьке правительство внесло законопроект про чужинців у Франції. В нім не робиться ніякої ріжниці що до чужинців ріжних народностей. Пропусків на кордоні вимагається тільки в часі війни. Але у Франції мусить кождий з чужинців зголоситися (замельдуватися). Хто хоче довший час там жити, мусить одержати відповідну посвідку, яку видає поліція (належитість 5 франків). Хто з чужинців хоче у Франції виконувати своє звання, мусить зголосити це у дотичнім уряді. Окремого дозволу потребують чужинці на виконування фабрикації военних і хемічних продуктів, звання спедіторського, шинкарського, розвідчого, посередництва праці й ведення камінеломів.

— **Нова книжка Асквита** під заголовком: „Політика Паріжа укінчена“ — мав вийти в найближчому часі.

— **Головою нового кабінету в Швеції** призначено соціяльдемократа Ґрантінґа; в Угорщині — Ал. Симонію-Смадала; в Туреччині — Салі-Февзі Паша.

Економічна хроніка.

Заграннчна торговля Швеції. Торговельний білянс Швеції, який в послідних роках війни відзначався зростаючими звишками вивозу, подався за р. 1919. знов взад і став сильно пасивний. Це виходить з слідуючих цифрів:

в міл. швед. корон . . .	1916 р.	1917 р.	1918 р.	1919. р.
ввіз	1143	1139	774	2022
вивіз	1316	1516	1152	1308
Надвишка:	+ 173	+ 417	+ 378	— 714

Пасивність білянсу відбивається і в погіршенню шведської корони супроти доляру. Доляр стоїть зараз 5.38, супроти мирового стану 3.73 швед. корон.

Заснования анґлійсько-польського банку. На днях реалізується плян заснования анґлійсько-польського банку для зміцнення торговельних взаїмин між обома державами. Півофіціяльний British Overseas Bank старається в сполуці з банковою фірмою A. Perez & Co. в Варшаві заснувати спільну фінансову інституцію під назвою: Anglo-Polish Bank.

Заснования анґлійсько-бальтійського банку. В Льондоні заснувався Anglo-Baltic and Mediterranean Bank з початковим капіталом 1 міл. ф. стерл., головно для фінансовання бальтійської торгівлі дровами. Філії будуть утворені в Hull і Newcastle.

Заборона вуглевого експорту в Анґлії. З Cardiff повідомляє бюро Райтера, що там проголошена заборона вивозу анґлійського вугілля, щоби забезпечити промислові потреби краю.

Державний довг Мехіки. По звіту міністра фінансів Cabrera в Мехіці виносить державний довг 425,739 тисяч пезос, сума залеглих відсотків 113,171 тисяч пезос.

Відновлення моськовсько-естонського товарообміну. По звідомленням з Ревалу навязано там торговельні зносини з Советською Росією. З Росії надходить головно льон.

Сібірські кооперативи і Анґлія. „Отклики“ з 15. II. 1920. повідомляють, що сібірська закупочна й продажна кооператива „Закуп-збут“ заснувала в Льондоні філію для закупу ріжних мануфактурів і виробів. На чолі філії стоять: С. Морозов, А. Байкалов і Т. Ярков.

Нові джерела срібла в Сібірі. В потоках Анґари знайдено нові золото носні кварцові зломи. Золоті кварци появилися і в Бухарі, в ріці Аму-Даря і її бічних притоках, в ріках Іман (біля Уссурійска), Тюмен і в деяких околицях над Амуром

Даньска торгова спілка для навязання торговельних зносин з Росією. „Morgenbladet“ подає вістку про заснования інтернаціональної торговельної орґанізації в Копенгазі з метою навязання торговельних зносин з Росією і Сібіром. Персональний склад тримається в тайні. Досі пороблено студії про товарообмінну спроможність Росії. Литвинов нав вже кілька конференцій з представниками данської фірми, які подали доволі корисний матеріял.

Підвищення тарифу на польських залізницях. Польські залізниці оперують зараз великими дефіцітами. Сам варшавський повіт має за другий піврік р. 1919. дефіціт 157,629 тисячів п. марок (доходи 206,687 тисячів, розходи 364,346,000). На підставі зарядження міністерства залізниць підвишуються тому тарифи, почавши від 1. марта 1920. в повітах Варшави, Вільни і Познанщини о 50%, в Галичині і Радомі о 30%.

Валютове питання в західній Польщі. Торговельні палати в Гравденц і Торцні видали польському воєводству меморіял, в якому вони широко обговорюють польські урядові постанови зглядно валюти. На кінці вони стверджують, що вони в своїх калькуляціях дотримуватися будуть виключно законів чести й сумління і радше зрезігнують з торговельних трансакцій, чим підчиняться не гідним по їх думці польським розпорядкам.

З українського життя на чужині.

Український національно-державний союз.

15., 16. і 18. числа ц. м. одбулися орґанізаційні засідання і перше засідання комітету Українського Національно-державного Союзу. Представники партій, заслухавши проєкт статуту, приняли дефінітивно, яко платформу, такі уступи його:

Український Національно-державний Союз.

За почином членів партій, які входили в Український Національно-державний Союз на Україні, зібралися у Відні 15. березня представники демократичних партій всіх частин України та постановили получитися у всеукраїнську орґанізацію під назвою: „Український Національно-державний Союз“, орґанізацію, ідентичну що до своїх завдань з Київським Національно-державним Союзом та Камінець-Подільською Національною Радою, з якою має бути в найтіснішому контакті.

Мета Союза.

Метою Союза є:

а) змагання до сполучення усіх українських земель в одній самостійній та суверенній українській державі;

б) до створення в ній конституційно-республіканського ладу, якого форму вирішить перший український парлямент, вибраний на підставі загального права голосовання пятичленної демократичної формули;

в) здійснення земельної реформи в розумінні забезпечення землею безземельного і малоземельного селянства, як основи української державности.

Ці уступи підписали:

Народньо-республіканська партія,
Українська партія самостійників-соціялістів,
Партія соціялістів-федералістів,
Партія хліборобів-демократів,
Національно-демократична партія (Галичини).

На орґанізаційних зібраннях ухвалено також:

1. видати деклярацію, в якій союз опреділить відношення до внутрішньої і зовнішньої політики України;

2. вжити заходів до приєднання до союза инших політичних партій на основі розділу IV, п. 2. провізоричного статуту: „В склад комітета союза входять: 1) від партій, що мали загальні всеукраїнські з'їзди (конґреси, конференції) до 1. січня 1919. р., по двох представників; 2) инші партії висилають по одному представнику.“

З'орґанізовано комітет з 10. членів і презідію з 3. членів.

На першому засіданні комітету ухвалено, щоб окремі члени комітету приєднали до роботи союзу всіх членів своїх партій за кордоном.

Приступлено до орґанізації таких секцій: 1. Леґіслятивної; 2. Політичної; 3. Фінансово-економічної; 4. Військової; 5. Орґанізаційної.

На цьому-ж засіданні до союзу прилучилася національно-демократична партія (Буковини).

В справах союза звертатися листовно до секретаря союза Ф. Слюсаренка Wien, VI., Linke Wienzeile 40 пом. 38.

— —

Нам пишуть, з Брюкселя що туди 2. березня с. р. прибула українська Капеля За браком коштів вона не може продовжувати свою подорож і мусить або повертати на Україну або тут гинути з голоду. Можливо що й на цей раз на допомогу їй прийдуть кооператори.

— —

Нам пишуть, що в звязку з неполагодженіст'ю польсько-українських взаїмовідносин у Варшаві, туди має преїхати з Букарешту посол проф. Мацієвич. П. посол, як і ранійш, покладає великі надії на допомогу Румунії і Польщі.

— —

Відправлений з товарами з Марселя пароплав кооператорів прибув до Царьгороду, де і затримався на якийсь час.

— —

Від кооператорів, в звязку з пропозіціями Англії та иншим справами, виїхав на Україну представник, що має обїхати головним чином південні кооперативні орґанізації.

— —

Нам пишуть з Льондону, що прибувший туди посол Марголін дуже багато працює для української справи. За короткий час ним зроблено стілько, як попереднім послом не було зроблено за весь час його перебування в Льондоні.

— —

Українська місія до Льондону значно скорочена. Вийшли з її складу секретарі Кость Стаховський, Базілевич і атташе І. Шафаренко.

— —

Данська українська місія працює в складі тільки трьох чоловік — посла Левіцького, секретаря і завідуючого інформацією.

— —

Скасована штокгольмська місія. Колишній посол п. Лоський повернувся до наукової діяльности і пише продовження своєї „Римської історії". Справи передані данській укр. місії.

— —

До Відня прибули п. Христюк, колишній товариш міністра внутр. справ У. Н. Р.. п. Гехтер — голова інформаційного бюра данської місії і п. Майданюк, голова інф. бюра штокгольмської місії.

— —

Виїхав до Берліну гол. від. інф. бюра д-р. Бриндзан.

— —

В остатні часи стали прибувати до Відня українські кур'єри зза Дністра.

— —

Ukrainian Red. Gross Society in Kanada скликає в Отаві, столиці Канади, український всенародний зїзд на 5, 6 березня в цілях допомоги Великій Україні під нинішню тяжку хвилю.

— —

Українські соціяльні демократи заложили в Берліні інформаційне бюро, маючи на цілі ознайомлення західньої Европи з українським рухом й утримування контакту з соціялістами в инших краях.

— —

Особа, що приїхала з Італії, росповідає, що українська справа не посовується там наперед через те, що демократичні верстви Італії, як і верстви урядові, дивляться на місію не як на представництво уряду українського, а як на делеґацію чисто партійну. З другого боку, поведінка місії це підтверджує в повній мірі, бо переводить аґітацію в соціялістичних колах, яка не може дати позітивних наслідків вже через те, що їхня більшість іде за льозунґами Сов. Росії й не визнає ніякої України.

— —

Зразок дипльоматичного такту показали п. Порш, що будучи послом в Берліні, прийняв участь в соціально-демократичній конференції, яка в значній мірі виступає проти правительства й провадить большевицькі льозунги, а також п. Галаган, який будучи послом в Будапешті, в імени соціяльно-демократичної партії звернувся з листом до угорських соціялістів. Це зайва ілюстрація до нашого твердження, що наші соціялісти поняття „партії“ й „держави“ ніяк не можуть розмежовувати — ні в внутрішній, ні в зовнішній політиці.

ОГЛЯД ПРЕСИ.

„Винниченко і його політична школа“.

Винниченко розкаявся, публично обмив сльозами свої буржуазні гріхи і тепер стоїть перед дверима рая большевицького і чекає, поки його впустять. Але большевицькі Цербери — не святий Петро, що разом з гусарами пропустив в рай і їх ротну „утешительницю“ (правда, вона заявляла, що увесь вік дівувала; і тільки тут її в „утєшительниці“ пожалували; а Винниченко так ніби навпаки! . .). Вони істязують грішника, та ще й здорово. Ось що пишуть напр. комуністичні „Щоденні Американські Вісти“ з приводу відомого листа Винниченка до „Боротьби“:

Недавня заява Винниченка про його „минувші політичні помилки“ та його політичних однодумців, стала знов острою причиною для політичної дискусії. Винниченко схиляється в „ліво“ і багато схилається. Після гіркого розчаровання, гіркої практики, яка принесла непоправиму шкоду Україні, — тепер Винниченко назад схиляється до Совітської Росії.

Всебто булоб півбіди, як би за тії „політичні похибки“ не росплачувався робочий український нарід своєю власною шкірою. Як би через тії необдумані злочини перед рідним народом Україна не зосталася залита кровію і сльозами. Як би тая легковажна політика принесла була окупації України ворожими силами, не принесла нужди горя, страждання і страшенних пошестей. Тодіб тії „помилки“ считалисьби собі помилками легковажної політики, і зворот Винниченка в ліво стрічавсяб дуже радо.

Але не так сталось, як гадалось. За „помилки“ Україна гірко, гірко заплакала, і тяжко претяжко постраждала. Такії помилки не проходять безкарно.

Винниченко так собі легковажно роскаюється. Ну щож, змилився чоловік, так і буде, навчиться і не буде більше милитись. Добре булоб так, як би це відносилось тільки до приватних інтересів, але тут не в тім річ. Тут постраждали міліони і міліони робочого народу, постраждала уся нація. От що значать легковажні винниченківські „політичні помилки“.

Цілком резонно! В пору хоч би старому Е. Х. Чикаленкові! Але який тільки толк з того? Ще раз согрішить і ще раз покається! Людина ще молада, в самім цвіту . . . „політичної“ діяльности.

З Бордо до Одеси.

„France et Ucraine“ уміщає статтю депутата Гео Жеральд під заголовком „З Бордо до Одеси“ з картою цього шляху, де зазначено шлях від Атлянтичного океану до Чорного моря: Бордо — Ліон — Женева — Мілан — Венеція — Трієст — Градіца — Белград — Букарест — Галац — Одеса.

Виставивши тезу, що Україна і Біла Росія можуть прохарчити Францію, коли буде визнана їх незалежність, автор вказує на те, що Европа буде голодувати, коли не розіве максімум своїх продукційних сил. Між Україною і Францією є багато країн, непорозуміння між якими цілком покриваються спільною боротьбою з імперіялізмом чи то берлінським, чи то московським, чи будапештським. Его-

істичні цілі повинні зникнути, і всі ці країни повинні напружити всі сили своєї продукції. Европа повинна допомогти у засобах руху. Один з ціх засобів і є той шлях, який звуть „Атлантик—Чорне море“, або „Лінія 45° широти“, або „Европейський метрополітан“. Українські кооперативи обіцяють доставити 5 міліонів квінталів хліба, коли буде визнана незалежність України, що незабаром і буде.

Далі автор перечисляє, що може дати Україна і її „сестра по недолі“ Біла Русь (хліб, цукор, уголь, залізо і др.) в обмін на вироби Франції, якіб могли допомогти поправитися цім країнам від лиха. заподіяного війною. Зазначивши працю Германії по захопленню економічної геґемонії в Европі з 1870. р. автор каже, що треба вести нову війну — залізницями, над зовнішньою економікою Франції. Для цього треба:

1. Запевнити за союзниками змогу вїзду у ворожі країни, які будуть і на далі важливими ринками.

2. Особливо попередити германський контроль між східньою і західньою Европою і на чімбудь як найшвидче зреалізувати залізничий шлях по землям союзників, минаючи ворожі держави... Отже виникає необхідність шляху через Францію, Швайцарію, Італію, Югославію, Сербію, Румунію і Україну, яку не треба забувати.“

„Ясно кидається у очі, що це буде надзвичайної ваги економічний інструмент, який зможе конкурувати з лініями, що ідуть на півночі під контролею центрально-европейських держав.

Лист до редакції.

Високоповажиний п. Редакторе!

Не одмовьте вмістити в тижневику „Воля“ слідуючого мого листа, який я власне адресую як отвертий лист до редакції „На переломі“.

В 2. числі „На переломі“ в статті А. В-ича „Консолідація українських правих ґруп“ подані неправдиві відомости, що я „бувший соціяліст-федераліст“. Цим заявляю, що до партії українських соціялістів-федералістів я належав з самого її заснування, з березня 1918. року був секретарем головного комітету партії і до цього часу з партії соц.-фед. не виходив і не збіраюся виходити.

Що до самої статті, яка очевидно має на меті кинути тінь на спроби українського партійного громадянства сконсолідувати в той чи инший спосіб свої сили за кордоном і має на меті також кинути тінь на окремих партійних робітників, то при цій нагоді вважаю необхідним подати до відома громадянства, як учасник наради 2-го березня, слідуюче:

а) стаття А. В-ича заснована на одному з чисельних проєктів обєднання. Цей проєкт був поданий партійним ґрупам для ознайомлення і відповідних поправок і міг дійти до редакції „На переломі“ через другі або треті руки. Це очевидно було можливо, коли приняти на увагу, що орґанізатори зібрання не дуже то пильнували за тим, хто і з якою метою приходе на зібрання. Отже деякі учасники зібрання приходили дійсно з метою орґанізації, деякі з метою інформації, як і заявляли про це, а деякі, не виключається можливість — просто з метою провокації;

б) що в даннім випадку не все „обстоит благополучно“, показує той факт, що А. В-ич подає уступи проєкту, які в цьомуж засіданні були зняті з проєкта самими орґанізаторами, і проєкт був доложений без них. Таким був пакт про персональний прінціп обєднання, який і дав можливість А. В-ичу зробити особисті випади проти окремих учасників обєднання. Отже: або А. В-ич сам був на зібранні і свідомо подав те, чого в поданому проєкті уже не було, або був хтось инший, який в каригідний способ „поінформував“ А. В-ича чи редакцію „На переломі“.

Щож до инших прикмет моєї скромної постаті, як то: моєї участи в ред. „Волі“ (що очевидно також вважається неґативною прикметою в контексті статті А. В-ича) і моєї політичної безбарвности, то я не роблю ніяких докорів редакції „На переломі“ з приводу цього. Останняж прикмета може бути навіть і позітивною, коли приняти на увагу наш вік політичної ріжнобарвности і політичного хамелеонства.

Відень, 14. березня 1920. Прийміть і инш. **Ф. Слюсаренко.**

Т. 1. Ч. 13. Відень, 27. березня 1920.

ВОЛЯ

ТИЖНЕВИК

Александер Ковалевський.

Signum temporis.

Період прострації, який охопив всі ґрупи українського громадянства після останньої катастрофи, наближається до кінця. Зміцнюється думка, що для самооборони, для збереження рештків української державности, для зміцнення здобутків, що дала нам національна революція й чисельні жертви нашого народу, необхідно з'єднатися всім політичним колам і створити єдину національну волю, яка прагне до усвідомлення єдиних національних цілей.

Перший приклад цьому дала Українська Національна Рада, яка об'єднала майже всі українські політичні партії (за винятком соціяльних демократів). Але й ця остання ґрупа, що з якогось дивовижного непорозуміня не входить в склад Української Національної Ради, станула на той самий ґрунт, на котрому стоїть і Рада.

Резолюції Центрального Комітету української соціяльної демократії, що оце опубліковані по наших часописах, ясно зазначають основну політичну позіцію. А саме: 1. Тимчасовим репрезентантом української республіки до скликання передпарляменту являється Голова Директорії, С. В. Петлюра; 2. Тимчасовим правительством являється кабінет Т. П. Мазепи; 3. Взаємовідносини між представником Верховної Влади й правительством мусять бути обговорені в тимчасових основних законах; 4. „По закріплені певної території незалежно від її розміру скликається передпарлямент, якому „Директорія й Кабінет Укр. Нар. Респ. здають відчит в своїй діяльности й складають свої уповноваження".

В дусі цих директивів кабінет міністрів вже розробив „проєкт тимчасового закону про форми державного устрою та порядок законодавства". Кабінет І. П. Мазепи точно зазначає права й обовязки верховної влади, компетенцію правительств й взаємовідносини поміж ними, причому підкреслює, що „Українська Народня Республіка управляється на точній основі законів, в відповідний спосіб виданих".

Не говорячи по єству про цей „проєкт основних законів", підкреслю лише, — що в психиці нашої правлячої соціялістичної бюрократії відбувся перелом і що вона, взагалі, в перший раз на протязі останнього року заговорила мовою державности, мовою публичноправною. Можна тут висловлювати, розуміється, жаль, що для неї потрібно було стільки часу, стільки крівавого досвіду, щоб, нарешті, станути на одинокосправедливий й одинокодержавний ґрунт; можна зазначати, що ці непереможні істини знайшли свій вислів ще в ре-

золюціях центрального комітету української народньо-республіканської партії від 20. січня 1919. р. (Київ), і в спільному меморандумі цеї партії й партії соціялістів-федералістів 9. лютня 1919. року (Винниця) і в виступах лідерів цих партій й партії соціялістів-самостійників 5. квітня 1919. року на державній нараді (Рівне).

Тоді ці елементарні істини вважалися соціялістичною диктатурою за „ереси“, котрі повинні жорстоко переслідуватися. Тоді чулися зовсім инші пісні, виголошувалися зовсім инші прінціпи. Але мені не о це зараз ходить. Мені ходить о те, що й наша правляча бюрократія, як і ті політичні ґрупи котрі її спирають, використали свій досвід і мали остільки громадської мужности, щоб признатися в своїх помилках.

Цьому я надаю величезне значіння, бо в такий спосіб зарисовується яскраво й виразно воля нації. Намічується єдиний фронт, який має бути досить сильним для того, щоб оборонятися й нападати, провадити певну державну акцію. Нині вже можна сказати, що всі найвпливовійші українські політичні партії (соц.-револ., соц.-демократи, народні республіканці, соціялісти-самостійники, соціялісти-федералісти, хлібороби-демократи, націонал-демократи й радикали) виробили спільну політичну плятформу, витворили спільну державну ціль.

Коли прийняти на увагу взаємну підозрілість, що иноді сумежила навіть з ненавистю, загальчу деморалізацію, як наслідок неповоджень на фронті й помилкової політики з середини держави, цілковиту байдужість до національної справи, котра огорнула широкі кола українського громадянства, то треба визнати, що осягнене обєднання українських партій на ґрунті спільних задань є фактом величезної державної вартости. Це обєднання, наколи воно честно дотримається своїх зобовязань, — не може не дати значних політичних наслідків і не відбитися на загальному положінню української справи. Не тільки тому, що воно в гідний спосіб репрезентує волю нації, зміцнює опірну силу українського народу й викликає до життя здорові чинники української громадськости, але й тому, що становить певні ясні й катеґоричні практичні цілі, до яких необхідно стреміти.

Всі опинилися на розпутті. Всі потрібували й потрібують виходу. Вказівок — що далі робити? Кудою йти й, коли йти — чи лишаються ще будь які шляхи до затягненої в глухий кут української державности.

Отже, спробуемо просінтезувати весь той матеріял, що був опублікований в українській пресі.

1. Верховна Влада. Майже всі українські політичні партії й союзи партій стали на тому, що тимчасовим репрезентантом української республіки є С. В. Петлюра Центр. Ком. соціяльно-демократичної партії признає право тимчасової репрезентації, взагалі, за всею Директорією; але й вона здійснення цього права визнає лишеза головою Директорії, а не за її окремими членами).

2. Правительство. Всі партіївизнають тимчасовим правительством — правительство І. П Мазепи, причому допускають можливість його поповнення й реконструкції.

3. Констітуція. Всі партії одностайно підкреслюють необхідність негайного вироблення Тимчасових Основних Законів Укр. Республіки.

4 Всі партії одностайно (як і саме правительство І. П. Мазепи) визнають необхідним скликання передпарляменту й зазначають для цього точний термін — не пізніше 1. травня 1920. року.

5. Всі партії згоджуються на тому, що „орґанізація армії на далі повинна бути переведена на основі повної карности і строгої дисціпліни по пляну сучасних військово-наукових правил. Причому до відповідальної праці в армії повинні бути притягнені фахові військові сили незалежно від національної їх приналежности й політичних переконань, при умові встановлення за ними належного контроля“. Більш від того, „проєкт тимчасового закону про форми державного устрою“ різко відзначує декоративні функції головного отамана від справжніх функцій фахового головнокомандуючого дієвою армією, відповідального перед радою міністрів і досить незалежного що до виконання своїх безпосередніх функцій.

Скажу так — колиб наша с ціялістична бюрократія зрозуміла раніш увесь глибокий сенз вищезазначених прінціпів — до катастрофи не дійшлоб. Не дійшлоб до распорошенности наших національних сил. До прострації й нечуваного взаємного поборювання. Дика політика Директорії, ослабляючи внутрішній фронт, зміцнювала ворогів державности. Давала їм можність блискучих і легких перемог. На трупах ліпших синів нашої нації — забезпечити успіх так Пільсудському, як Раковському; так Польщі, як і Совітській Росії.

Не треба зачиняти очей . . .

Я вітаю обєднання українських політичних сил, але я зовсім не певен того, чи не є воно запізненим. Кохаю надію, що ці зусилля представників нації не можуть не дати позітивних наслідків. Проте, ми так часто спокушали долю, граючи на випадках („якось то букде“), що дальнійші події можуть піти зовсім иншим, небажаним для нас шляхом.

Проте, ми повинні зробити останні надлюдські зусилля, щоб перевести в життя намічений проґрам, позбутися політики нервів — зрозуміти й відчути знак часу, який нам зазначають події останніх днів — і дружно підперти всі повсталі орґани консолідованої української політичної думки.

Осип Назарук.

Українські політичні партії і їх союзи.

(Дальше.)

9. Соціялісти-революціонери. Це найбільша з українських наддніпрянських партій, яка властиво щойно в часи революції почала сильно українізуватися. Значні звязки з селом мала вона ще з давніших часів, за царату. В Центральній Раді мала вона перевагу. За головного провідника її треба уважати проф. М. Грушевського, хоч він приступив до неї й — дивним дивом — мимо своєї енерґії не взяв части в приміненню російської теорії цеї партії до українських обставин.

Головні події внутрішньої диференції цеї партії були такі:

Вже при Центральній Раді виділилися з неї т. зв. конфедералісти (під проводом лікаря Маєвського), які в той спосіб протестували проти напрямку більшости тої партії, що був тоді федералістичний. Опісля закроїлося ліве крило с.-р. під проводом Полозова.

При гетьмані зарисувалася виразно центральна течія (Микита Шаповал, міністр земельних справ за Директорії, Григоріїв, Янко, Щадилів, Лизанівський; останній Галичанин). Тоді появилося й праве крило під проводом Алекс. Мицюка (не мішати з самостійником Мацюком), міністра внутрішних справ за Директорії. Між лівими с.-р. стали провідниками Михайличенко й Чечіль, опісля Щадилів і Янко, опустивши центр. Янко був головою „Селянської Спільки“, могутньої орґанізації, яку почали ширити й у Галичині (М. Балицький і и.). При Директорії праві с.-р. злилися з центром, а ліві знов поділилися на лівих с.-р. і „боротьбістів“. Останні потягли до комуністів, де опинився і Янко та мабуть більшість Центрального Комітету партії. В камінецькім періоді досить Галичан почало признаватися до с.-р., а головна управа радикальної партії вступила з ними в тісний контакт.

Тепер партія с.-р. дуже ферментує, і важко з'орієнтуватися в її дальшім розвитку.

10. Соціяльдемократи: А. Західньої України: а) галицькі. Це найменша з галицьких партій і в народі найслабша, хоч має досить інтеліґенції в своїх рядах. Причина її слабости: недостача українського пролетаріяту в Галичині. Головні провідники її Микола Ганкевич і Семен Вітик, з молодших Лев Ганкевич і Др. Вол. Старосольський. Ця партія навіть у Львові й Бориславі не мала більших орґанізацій робітництва за собою; б) буковинські. Вони ще слабші, чим галицькі. Провідник їх народний учитель Безпалко, здається Галичанин з походження, без вищої освіти, відіграв значну роль на Великій Україні (гл. мої спомини „Рік на Великій Україні“).

Б) Наддніпрянські с.-д. (Преса донесла, що вони під впливом А. Лівицького й Безпалка, які вернули з Варшави в Камінець, виступили з У. Н. Ради, бо вона поставилася в опозицію до Петлюри. Значить — мусіли передтим бути в тій Раді й остільки недокладне згадане вище донесення „Укр. Прапору.“) Між наддніпрянськими с.-д. можна було при гетьмані відріжнити 4 ґрупи.

I. Ґрупа Винниченка, притягана його особистістю.

II. Ґрупа Порша, доброго бесідника (який одначе по своїх виступах за кордоном мабуть не займатиметься більше політикою).

III. Ґрупа Валентина Садовського (першого українського міністра юстіції).

IV. Ґрупа Одеситів з такими провідниками як доцент Сліпченко, юріст Хвіст, Галичанин Омелян Темницький (не мішати з Володимиром Темницьким, пізніщим міністром заграничних справ, який ніколи не визначився інтензивнішою працею). Ґрупа Одеситів, з якою я мав нагоду зустрітися ще за часів австрійської окупації, була дуже солідна,

хоч невелика, і мала вироблене почуття для української державности (Там і с.-р. були подібні, з провідників їх памятаю Рощахівського).

При Директорії з с.-д. виділилися „незалежники“. Це дуже ліва течія під проводом б. міністра внутрішніх справ Ткаченка (покійного вже). Вона опинилася в комуністичнім таборі. В тім таборі опинилася й ґрупа Винниченка, яка у Відні видає комуністичний орґан „Нову Добу“. Инші ґрупи розбиті так, що сегодня досить трудно говорити про с.-д. як партію. На всякий випадок вона ферментує не менше ильно, чим с.-р.

Як бачимо, то в трьох останніх партіях: с.-д., с.-р. і радикальній (обох її ґрупах) почався рух в напрямі до комунізму. З більшої радикальної ґрупи офіціяльно перейшов до комуністів М. Балицький, бувший редактор „Народа“ (станіславівського, якого не треба мішати з давним львівським „Народом“, що теж був орґаном радикальної партії, але не був щоденником). Крім М. Балицького, здається, й Ростислав Заклинський, теж б. співробітник „Народа“. Цей рух помітний і між галицькими с.-д. З них перейшли до комуністів Сіяк і ще кількох, менше голосних.

На загал лівий сектор Української Національної Ради становить около 30%, хоч по нашим відомостям не має в президії нікого. Нам відомі тільки такі члени президії: Михайло Корчинський (від с.-ф.). Це високо освічений і тактовний чоловік, б. державний секретар при Директорії, по фаху юрист, був присяжним повіреним в Петрограді. Походить з Поділля, зі священичої сімї. Від самостійників Липа, чоловік старший і старший діяч. Від галицьких н.-д. (трудовиків) др. Стефан Баран.

Отся Українська Національна Рада зовсім не перша орґанізація українських політичних партій, що стоять на платформі української державности. Вона являється перемницею „Союза Української Державности“, основаного в Камянці в липні 1919. без участи лівих і без участи галицьких партій (від радикалів м. и. брав і я участь в деяких нарадах того „Союза“, але кінець кінців радикальна партія не вступила в його склад, бо якраз тоді почала входити в порозуміння з с.-р.) На чолі цего Союза стояв також Корчинський.

Але й цей „союз“ не був перший. Ще в половині мая 1918. р., скликали самостійники під проводом Олександра Макаренка й лікаря Луценка (з Одеси) праві*) соціялистичні партії (ліві на запрошення не прийшли). Було це в товаристві „Батьківщина“. Цілю сходин було, зажадати від гетьмана національних міністерств. Дня 22. мая 1918. подали ці праві партії відповідне меморандум гетьманови Скоропадському, який до двох днів прирік дати відповідь, але не дав. Пишу це на основі устних інформацій О. Макаренка, який уже тоді говорив гетьманови, що коли він не переведе націоналізації міністерств, то „українські партії матимуть розвязані руки“ і „приймуть відповідні міри“, на що відповів гетьманський міністр внутрішніх справ Ігор Кістяківський: „А ми приймемо свої міри“.

---

*) До цего Союза належали ще київські „трудовики“ під проводом адвоката Крижанівського“.

Я інформувався у наших провідників про те, що було причиною такого становища гетьмана. Багато з них не могло мені на це питання дати ніякої відповіді. А провідник хліборобів-демократів інж. Шемет відповів так: „Владу захоплюють ті, що роблять переворот. Гетьманський переворот робили (розуміється при допомозі Німців — вставка моя. — О. Н.). Росіяне та зросійщені Українці, без національної свідомости. Це був чисто клясовий переворот і такаж влада прийшла.“

Цей факт потребує ще вияснення так з боку провідників українських національних партій, як особенно з боку тих, що робили переворот. А вияснення потребує він тому, бо годі заперечити, що в гетьманській політиці були сильні противенства: з одного боку русіфікаторські затії, з другого дбання о розвиток української національної культури, оснував український універсітет і т. д. Це тільки на перший погляд виглядає на чисто культурну річ. В дійсности потягає воно за собою також глибокі політичні наслідки. Такий бодай погляд має загал Галичан, який не конче добрим оком дивився і досі дивиться на повстання проти гетьмана.

Може це вияснення знайдеться в мемуарах самого гетьмана, про писання яких доносила вже преса.

Фактом є, що не тільки загал Галичан, але й партія с. ф., що весь час стояла в острій опозиції до гетьмана, була противна повстанню і не взяла в нім участи. Провідники її мають обовязок виснити причини цего.

Згадані вище заходи в ціли утворення при гетьмані національних міністерств були спонукою до оснування Національного Союза, до якого по кількох тижнях приступили також с. д. і с. р. і який в листопаді 1918. з'орґанізував повстання проти гетьмана. До цего союза приступили також фахові орґанізації (нпр. зелізничники), земства й міста (котрі, не знаю). Невідомо мені також нічого про обовязки поодиноких членів „Союза“, про його фінанси, звязки і т. д. Все це повинні публиці з'ясувати учасники тих подій.

Першим головою цего „Союза“ був редактор „Ради“ с. ф. Ніковський, опісля с. д. Винниченко.

Другий такий „Союз“ оснований був на теріторії австрійської окупації — з місцем осідку в Одесі. Цей „Союз“ мав свій статут, але який, не знаю. Звязки між обома союзами були одначе слабі й неправильні.

Та і цей „Союз“ не був першим. Таким являється т. зв. “СУП“ (Союз Українських Партій), оснований в Києві с. ф-ами для переговорів з Німцями. Коли імя його „СУП“ давало привід до ріжних дотепів, змінили його назву на „ЦУП“ (Централя Українських Партій). Союз цей істнував мабуть зараз по гетьманськім перевороті. Коли переговори з Німцями не довели до нічого, розвязано його.

Тепер повстав у Відні знов „Український Національно Державний Союз“ з кількох партій (а троха скорше утворився за кордоном блок українських комуністів з с. р.).

З огляду на те, що „Українська Національна Рада“ на теріторії

окупованій Поляками не має свободи слова й ділання, може цей „Союз“ відіграти важну роль, коли буде висловом краю в тіснім контакті з ним та не дасться обманювати тим чинникам, що так довго обманювали оба українські уряди.

Українська публика так мало поінформована про свої політичні партії, що вони повинні як найскорше видати відповідні публікації про свої платформи й головно про свою історію, свої видання і, що особенно важне, бодай короткі життєписі своїх провідників. Це одинокий шлях, яким можна широкий загал заінтересувати політичним розвитком нашим і дати йому згодом політичне виховання, а наші партії випровадити з кружковости й конспіраційного сутінку на ясне світло дня. Тільки таким чином можуть вони розвинутися в европейські партії й одержати широку основу в публичній опінії та в масах простого народа.

Ніякий більший рух чи релігійний, чи політичний, чи національний не витворився досі без відповідної літератури особенно біоґрафічної, яка у нас як раз найслабше заступлена. Без таких „житій святих“ немислимий був би такий сильний пропаґандистичний рух старого християнства. А у нас ніхто не думає не то про житєписі поодиноких діячів, але нема навіть ні одного видання протоколів партійних з'їздів! Річ ясна, що це головна причина недостачі трівалої політичної лінії у 90% наших політичних діячів: ні вони, ні публика не мають перед очима картини своєї дотеперішньої діяльности і тому так скачуть. Нема політичної традиції. А її не витворить сам уплив часу, тільки література, в якій будуть унагляднені бодай головні етапи розвитку поодиноких партій, їх ґруп і людей. Голоси преси про це — річ зникаюча. Бо хто у нас зберігає пресу? Хто складає її в річники? Хто її читає по упливі тижня?

Коли не підемо цим шляхом, яким ідуть всі европейські партії та взагалі всякі рухи — почавши від релігійних, скінчивши на політичних, то вічно матимемо тільки якісь групки з шумними назвами, з невідомими загалови провідниками, без трівкої традиції, — групки, про які все буде можна сумніватися, чи це клюби, чи просто спільки акул для вимушування субвенцій від держави. Такі партії ніколи не матимуть облича правдивих партій, члени яких почуваються до обовязку поносити також матеріяльні жертви для партії, а не тільки жити з партії, яка знов живе з держави.

В останних часах (при Директорії) українські партії (правда, не всі) пібрали від держави такі великі субвенції, що могли-б за це спромогтить бодай на видання своєї власної історії, з описом своїх орґанізацій, видань, з біоґрафіями своїх діячів *), зі звідомленнями пресовими, касовими і т. д. Справдішне політичне життя вимагає прилюдної явности!

Примітка редакції. Думка про заснування української народньої республіканської партії виникла ще в січні місяці 1918. року з ініціятиви п. Алекс. Ковалевського, підчас обстрілу Київа червоними військами Муравйова відбувалися засідання ініціятивної ґрупи, що обговорювала проґрам партії. Евакуація Київа припинила підготовчу роботу, бо члени ініціятивної ґрупи майже in corpore вступили в склад українського війська. Період кабінета В. Голубовича захопив всіх членів

орґанізаційною державною роботою, а переворот і гетьманщина — поставив їх перед необхідністю підтримувати ту єдину національну позіцію, що витворена була в Укр. Нац. Союзі. Лише переворот Директорії й ті грізні перспективи, що повстали перед українською нацією, спонукали ініціятивну ґрупу знов відновити свою працю. 20. грудня 1918. року була скликана в Київі конференція ініціятивної ґрупи й представників з місць, яка ухвалила проґрам партії (опубліковано окремою брошурою) й обібрала Центральний Комітет в складі: др. К. Вронтовського-Сивошапки, інженіра-електрика В. Галушки, літер. критика А. Ковалевського, директора вид. „Час", д-ра В. Короліва, педаґоґа Д. Курила, дир. вид. „Час", Петрушевського (розстріляно большевиками), інженіра комунікацій, бувшого міністра шляхів, П. Пилипчука й економіста В. Фльоринського. В дальнійшому на підставі „Статуту" кооптовано в склад Центр. Комитету: аґронома Є. Архипенка, академика-юриста В. Буйницького й академика-ґеодезиста, ґенер. М. Медвицького. Партія розвинула сильну аґітаційну діяльність на Правобережній Україні, де мала сильні орґанізації в Винниці, Рівному, Луцькому, Камянці, Одесі й инш. Прінціпіяльні засади партії уґрунтовані в статтях п. Алекс. Ковалевського, інтервю К. Вротновського-Сивошапки й п. Є. Архипенка, а також в резолюціях Центрального Комітету, що в свій час опубліковувалися по всіх українських часописах. Партія, починаючи з Київа й майже до останнього дня катастрофи, провадила уперту боротьбу з системою Директорії. Лише за часи денікіновської навали партія устами п. В. Фльоринського обіцяла приміняти опозіційне становище й підтримувати правительство п. Мазепи. По своїй проґрамі укр. народньо-республік. партія являється партією центра. На Україні її скорочено прозивають ен-ерів.

Остап Грицай.

Етрурійська ваза.

... А стіни ти в тим покою, в тим дзальоні, мальовані червоно гий кров**)... А від самої стелі аж до підлоги на них золоті паси, еден коло едного, аж за вочи бере... Єн', що від тих стін, тай від червоних кресел тай від смерек під вікнами в тим покою ти все темно, навіть і в день... Бувало на дворі сонічко світе, аж лиск, а там ти темно... Еноді вже добре на полудне йде, а там ти так гий вечір... Та й як прийти еноді з надвору туди, то так за вочи вхопить, що не видиш спершу нічого... То й мені там страшно часом й ногов станути, аби чого, крий мі Боже, не втрутити... А вже за нічо ми так не лек, як за ту якус дорогу посуду, за ту ентрурийцку вазу...

І тутки Рузя з ледви помітним виразом журби у великих, лагідних очах, урвала і замовкла. Її дрібні, хоч тут і там вже мозолями порисовані руки перестали на хвилю звивати у вінок нарвані квітки, Рузя піднесла голову і вдивилася задумана в далечінь, наче забуваючи про лежачу в траві проти неї подругу Гасю, до якої й прийшла сьогоднішньої неділі з Раневич, де від року служила у ксьондза. Гася так само мала пятьнайцять літ як вона, була сиротою, служила як Рузя і доводилася їй в рідному селі одинокою дружною душею після того, як Рузині опікуни помандрували з Глухівця до Америки, а її раневицький піп прийняв на службу. І коли тільки прийшла весна, і не йшов дощ, а їмость дозволила Рузі відійти, то вона вбиралася

---

*) Найскорше і найлучше можна-б цю прогалину заповняти виданнями автобіографій. Це примітивний обовязок провідників оставити по собі бодай свою життепись

**) Український мужицький говір з околиць Дрогобича і Самбора в Галичині

в дрібно складану мальованку, в зелений ґорсет і білу хустку з блакитними квітами, надягала на шию три шнурки блискучих як срібло склянних пацьорок і оперезана червоною крайкою поспішала зараз з обіда в рідне село. Ніхто там, правда, у цім Глухівці не ждав її з гостиною. Тільки й всього от, що посиділа з Гасею на полі в траві, назбирала квіток та поговорила. Та проте Рузя так і ждала, щоб побачити глуховецькі поля, глуховецький ліс, глуховецьке небо та глуховецькі хати. Иноді вони аж снилися їй, і вона тоді, дожидаючи дня, не спала до рана.

Так було й сьогодні.

Посідали собі коло желізничого шляху в траву на вигоні, де Гася пасла господарські корови; Рузя звивала з нарваних ніжних квітів першого літа красивий віночок, випробовуючи час до часу його вдалість на головці Гасі, а Гася лежала проти неї, підперши личко обома руками та пильно вдивлялася в зручні рухи Рузіних рук. Ясними полями ген докола тихо зеленіли і дозрівали перші хліби, повні срібноблакітних, та сірозелених сяєв, стелилися тут і там чорним шовком свіжо з'ораної землі та хвилювалися рівно і велично зеленими океанами розкішно розцвілої трави. Десь високо, наче ген під срібними облаками прозорого як скло неба дзвенів ніжно і солодко жайворонок; проміння сонця ставало щораз більш золотавим та сонливим, а далеко мріючий обрій вгортала сріблиста імла.

— Такий той воздух солодкий гий мід — озвалася мимоволі Рузя, віддихаючи з отвореними устами повною грудю.

— То з конічини так, — відказала Гася.

Хвилину вони мовчали обі, та дихали глибоко, жадливо. Недалеко неслося легке гудіння телеграфних стовпів, здіймаючихся рівними, високими рядами над желізничим шляхом, який вилискував до сонця гладкими, мов в безкрай ідучими шинами.

Сиґналовий дзвінок недалеко стоячої будки вдарив два рази.

— Піде колія! — І Рузя, повна радісного жадання в очах, хотіла піднестися, але Гася обгорнула руками її ноги і не дала.

— Нє, Рузечко, не піде ще, ади ще вехтір рампи не спустив — вмовляла вона гостю. Два рази ще сиґнали вдаруть, і аж потім піде. Почкай, я зараз заверну мої корови, бо вони в чужій конічині, а ти будеш казати далі за ту посуду в ксьондза... Та чо вона така дорога, та як вона виглядає та ваза?

Миттю завернувши дві красі корови, Гася вернула і поглядом теплого благання гляділа в личко Рузі, а Рузя знову взялась до початого віночка і говорила з відтінком легкого смутку в голосі:

— Ба — вона тому така дорога, казали еґомость, що такої як вона вже не купе ніде, аби й цілий світ сходив, і аби сотки платив, дівонько... Тай вже їй буде до тисяч літ або і більше, — ци чулас таке? Ще за Ісусечка світого такі вази робили, казали еґомость, тай з того часу сі та ваза й лишила... Дес є такий край, що сі називає Ентруря, а в тім краю є такі старі гроби з перед соток літ, а із тих гробів добувають такі вази гий та еґомостєва...

— З гробів?

В очах вслуханої Гасі майнула тремтюча блискавка ляку, а Рузя говорила:

— Та ніби з гробів... Або хиба я, дурна, годна знати правду? Що кажуть, тото й знаю, і то не дослухаєш як треба, бо все за роботою... Але то, що ти ту кажу, том чула добре тай від самого еґомості... І по правді сказати — тота посуда хиба єн вмерлому в гріб здалася... І дзбан то й не дзбан, і ніби на то, аби пити з нього, й ніби нє, а таке чорне гий коли з вугля, єн червоні образки на ним розмальовані, ніби якіс світі, а ніби жомнери, в желізі та з піков гий світий Юр... То як я бувало роблю в тім покою порядок, і нікого там нема єн я і тихо всягде і темно так, як єм ти то повідала, то мене все бере лек перед тов посудов гий перед в'опиром, а воно дивитсі на мене з куга гий коли чорна голова з червоними зубами, бо ті образки по самій середині...

І знову Рузя наче болюче пригноблена спомином про темний покій та це чудне страхіття в ньому раптом і глибоко зітхнувши піднесла ніжну головку і поволі повела поглядом довкруги. Над їх головами ставав круг сонця помітно більший і сяяв так лагідно, що можно було дивитися в нього не прищулюючи очей. А срібна імла ген на видноколі розстелювалася щораз глибше і ставала блакитною і лягала мовчазними опонами на все довкола. На будці-ж ударив сиґналовий дзвінок чотирі рази, а будник замкнув рампу.

— Чуєш? То колія.

Зразу кидаючи все з рук припала Гася до землі, притулила до неї вухо та слухала з півотвореними устами ритмічне гудіння, яке потрясало землею під важким напором їдучого далеко поспішного поїзду, а Рузя встала раптом, струснула швидко квітки з рожевої запасочки та не зупиняючися ні разу стала бігти, аж ген до телеґрафних стовпів.

— Рузю, почкай, Рузю!

Слід в слід за Рузею, гострим і нестримним рухом випущеної стріли неслася Гася, а з ними по обох боках желізничої дороги бігли й другі хлопці та дівчата, що пасли поблизько товар. Перед самою рампою норовилися коні зупинених підвод, яких фірмани на силу здержували, лаючися на весь голос, а будник стояв на своїм місці випростований як жовнір, тримаючи в руках червоно-білу таблицю.

Поїзд наближався.

Спершу затремтіли на обрії важкі хвилі срібно-сірого диму і залунав довгий протяжний свист. А опісля, минувши в одну мить великий закрут дороги чудово вигнутим півкругом, поїзд у цілій своїй величині вїхав на рівний шлях, викидуючи повний кипучої скорости з могутньо здвигненої льокомотиви ґейзери білої пари та приглушуючи своїм велитенським віддихом все довкола. Хвилі диму і пари бухали, свистіли і шипіли, колеса котились з гуркотом, ударами і гуком, дзвонили з гомоном і скреготанням розгойдані ланцюхи, заліза і скови, вдаряли розгомно одна об другу відмежуючі плити возів

й ваґонів, тремтіли з легким дзвенькотом основи, стіни і дахи поїзду. Проміння сонця скакало невловимо скорою, болючо осліплюючою блискавкою від вікна до вікна, від одної металевої стіни до другої, перебігало иноді одним горіючим зіґзаґом поздовж витягненого як шнур ряду блискучих вікон, — тут і там майнула голова, вітаюча рука або маюча хустина, але все те протягом трьох, а може тільки двох хвилин, бо не встигло оглушене ухо хоч щось почути, а осліплене око гаразд поглянути, — стіна останнього ваґону вже чорніла ген під лісом.

Поїзд переїхав.

Будник прикріпив червоно-білу таблицю на приписаному місці та повідчиняв рампи, підводи поїхали з голосним туркотом в свою дорогу, а цікавійші між дітьми вибігали на тор, та прикладали руку до горячих шин.

Дівчата стали вертатись.

— Атто чудасія, шепнула задихана Гася. А без Раневичі йде також, чуєш?

Рузя заперечила головою.

— А тепер говори далі. Ну та й що та чорна голова з червоними зубами?

Гася поклала голову в подолок Рузі і дивилася на ню жадливо питаючими очима. А Рузя, глянувши на сонце, взялася кінчати віночок тай говорила:

— Ба, — та то не жива голова, єн тота якас нтрурийцька ваза, як ти повідаю. Єн так мені часом дурній здається, шо то ніби голова, бо дуже-ж то сі бою, абим ту вазу не втрутила та крий Боже не збила . . . Ай, Господи, та вже я сі того страху наїм, щойно Бог Єден світий знає . . . А найгірше ми страх перед їмостев . . . Та бо як мі перший раз запровадили в той покій, в той дзальон, тай я мала там перший раз спрєтувати, то таке ми їмость вповіли, що ми ще лєк отту й коло тебе . . . „Няй ті Бог боронить, кажуть, абис ту яку шкоду зробила, аби що втрутила або збила, няй ті Бог боронить, кажуть . . . Як що зробиш, або зібєш, то будеш видіти що буде, кажуть . . . А за ту вазу то си найбільше памятай! Няй ті сам Бог заступить, якбис ю збила, єґомость би ти, не знаю, що зробили, кажуть . . . Штири роки бис мусіла в мене без ґрейцара служити за ту вазу, а що би ті єґомость так зробили, то бис виділа, кажуть . . . Бо ти ціла тільки не варта, що та ваза, знаєш? Ну, ци чулас таке?

Рузя зітхнула важко, зложила руки неворушно і похилала голову над Гасею, повна болючої задуми. А Гася раптом перестала бавитися пацьорками на шийці нахиленої Рузі, і занепокоєна її захмареним поглядом спитала:

— А ти може вже що зробила?

— Нє, відказала Рузя, єщем нічого, хвала Богу, не зробила, але раз то так'єм сі напудила, що ми востатна година приходила . . . А було то якос в суботу, бо в неділеньку, памятаю, мало бути панцтво з двора ніби на гостині . . . Ну тай-єсмо робили поридки на цілім

попівстві, від самого рані, ще сонічко не зійшло, тай заки ще дали тої сирватки з бульбов . . . А мнов ти то вже так обертали, щом ти гет стуманіла. А йди ту, а марш там, та чо стоїш, та заступило ти вочи, тас удуріла, а ти непотрібе якіс — тай так цалий час, а я ти голодна, тай голова мі боліла, щом ледве жила . . . Ну тай якос встромили ми їмость в руки стирку тай сказали стирати порохи в дзальоні . . . Тай я пішла . . . Тай як я ти пішла тай там прийшла тай зачелам роботу, том ти чос гий осліпла тай ніц ти не виджу тай ніц . . . Ци від тих червоних стін, ци від червоних кресел, ци від тих смерек — не знаю. Ен щом ти ніц невиділа тай ніц. Тай як'єм ти така пів-сліпа стирков обертала тай — єм сі там крутила, — том ти якос, Бог знає як, той столик зачіпила, на котрім стоєть та ваза, тай дивисі, тай той столик фу! тай упав . . .

— Господи!

Гася зірвалася на рівні ноги, неначеб ця дивна посуда саме тепер упала їй до ніг, але Рузя поклала з тихим усміхом собі її голову знову в подолок тай казала:

— Та не лекайся так, дурна, та то вже минуло, тай так минуло, якби мі сам Господь світий сохранив перед тов каров у ксьондза . . . Бо як ти той столик впав, а з ним і те якес ентрурийцке диво, то мене ти від голови аж до ніг перебіг такий мороз, гий колибим вже в замерзлій ріці дубіла . . . Щос єм ти хотіла крикнути на ціле попівство, але голосу ти в мене не було ні дрібки . . . Так, гий би цалі груди ланцами звязав . . . Тай дихнути не моглам ти, гий та миш під каменем . . . Тай чую ти, як серце з цілої сили бух-бух-бух . . . Ба — але як я ти сі зачинаю дивити, Господочку світий! — а ту ти ваза ціла гий була, бо на подушку впала . . .

— Пек-за-пек, пек-за-пек, дивувалася тихо Гася, а Рузя говорила далі:

— Тай як ти я ю цілу ввиділа, том ти сі так затресла, що мі смертевний піт облев, тай зараз я ю піднела тай так поставила як було, ен руки ми сі тресли гий листечко . . . І вжем ти не могла витримати ні едної хвилі в тім дзальоні, ен вийшлам на ґанок, тай як-єм так вийшла, так-єм ти зачала плакати гий тоді, як вуйко з вуйнов їхали до Америки . . . Бігме, Гасю, три цалі роки вжем так не плакала . . . Так з того великого леку . . . А як я ти так плакала, надійшли їмость зі шпіхлера тай зараз до мене; — А ти чого плачеш, питають? А я ніц. А вни далі: Чуєш, каже, ти чого плачеш, питаю? А я знов ніц. А вни сі зараз взлостили, тай мене за плечі, тай мнов до стіни тай кричуть: Говори, кажуть, ти помийнице проклята, бо си патика на тебе возму — чого плачеш гий бахур? Вжесь щос змалювала, змалювалась щос — га? Говори зараз, зараз мені говори, чуєш? Тай раптом крикли: Єзус, Марйа, та вна певно вазу збила, — тай побігли до дзальону, а як увиділи, що ваза ціла тай сі вернули до мене, то мі два рази копнули за то, щом ніц не говорила . . .

На хвилину Рузя вмокла, задивлена неворушно в ту сторону на небозводі, де лежали Раневичі і знову важко зітхнула, мов бажала-б

насолодити своє бідне стріврожене серце цілющими бальзамами рідних полей. Сонце вже схиляло свій могутній промінистий щиг. Воздух ставав щораз свіжійший, а квіти і трави пахли гострійше і солодше. На облаках неба і найвищих вершках далекого ліса червоніла ніжно як сяйво рож вечірня озара, десь далеко переливалися дзвіночки жайворонків щораз ніжнійше, мов дзьобонілиб вони крізь солодкий сон, Ангел Вечора розстеловав довкруги свої червонозолоті крила.

— Незадовго тай піду — промовила смутно Рузя.

А Гася обняла її і говорила:

— Нє, не підеш . . . Аж сонічко ген ген зайде аж тогди та підеш, Рузечко. Поженем обі корови тай знов си підем коло хати твої вуйни . . . А той новий господар пошив ти стріху цавком на ново, тай фіртку нову вимайстрував — будеш видіти, як будемо туди йти . . . Але тепер ще нє, Рузечко, ади у мене ще трохи пирога для тебе. На, Рузечко, на . . . Тай той віночок сі на голову возми — почкай . . .

Мовчки поклала Гася сплетений віночок сидячій Рузі на голову, знявши з неї ту недільну хустку в голубі цвіти, вдивлялася хвилю в товаришку своїх дитинних літ, а потім стала перед нею як перед образом.

— Господи! Так теперки у тим віночку виглідаєш, гий світа Варвара мучениця — та чос так втихла, Рузунечко?

А Рузя не бралася ні до покладеного перед нею на червоній хустині пирога, ні глянула в мале зеркальце, тримане Гасею проти її головки, тільки дивилася в те місце на небосклоні, де лежали Раневичі.

— То так за ту якус вазу їмость, — говорила тихо знову, — а що би ми єґомость за ню зробили, то вже сама не знаю . . .

— А хиба єґомость не ліпші від їмости?

— А де вони ліпші, Гасечко . . . Наші єґомость такі гнівливі, що лєк, а як вони сі розгнівають, то ти кара Божа на цалий день тай на кождого християнина . . . Тогди вже їм єдно, ци то парубок ци дівка, ци хлоп ци баба, ци дитина ци старий чоловік . . . Вдаруть тай далі . . . Якос тут недавно дєк запізно задзвонив на відправу тай прийшов до них по ключі, — а дєк ти в нас до шістдесять літ вже має, тай дуже мизерний, бо сі дес строїв злим грибом тай з того часу все на черво хорий тай такий ти слабий гий муха . . . Ну тай він тогди прийшов тай просить ключів як завше. А єґомость ти до нього на цале подвірє: — То ти тепер приходиш, — кажуть, — ти, драбе старий, кажуть, ти тепер приходиш? То я маю на тебе чекати? А дєк ти щос хотів вповісти, але єґомость як ти сі замахнуть, тай гоп! дєка позауха . . . Тай раз, тай другий, тай третий, а дєк ти вже лежит на земли гий підкошений, бо він через то черво дуже-ж то слабонький . . . А єґомость ти до нього: Вставай, кажуть, ти пияку, вставай, не вдавай, щос упав без мене, то ті так горівка трутила, Господь ті так скарав, пияку . . . Тай якос сі дєк зволік тай гет аж за брамов обтер си кров з писка, а їмость ти з вікна до єґомості: Ходзь ту, каже, ходзь, не еритуй сі з тимі хлопамі, каже, впив сі, каже, тай ще вдає, каже . . .

— Атто!

В сталево сірих очах Гасі зяснів раптом гнївливий блиск, а її руки стали нервозно рвати траву довкруги.

— Пек . . . За старого чол'віка гріх хочби й попови, а за слабого ще дужше . . . Атто ксьондз . . . А наш ти не вдарить, єн дуже захланний на гріш . . А панич кожду дівку ґвавтує . . . Ґанековій Марисці зробив дитину, тай вона сі з тої ганьби повісила. Хіба ти не чула? А того великого вітру в вас не було?

Тутки Рузя стала слухати дуже пильно.

— Повісилася? Не знав, ци то дуже болить, як христінин вішаєся?

А Гася стягнула гостро зарисовані брови і говорила чудно поважно:

— Казала баба Явдоха, що нема такої легкої смертоньки, як повіситися . . . Пробеш сі ножом, то дуже болить, тай кровця дуже йде тай дужеж то довго чоловік сі кидат . . . . А втопит сі, то страшно вода душить . . . А трутизна то дужеж-то чоловіка мучить, заки душу відбере . . . Єн шнурок задушить зараз тай та легко гий колиби воробцє . . . Тай тому тілько людей вішаеся, тай цісар каже вішати, як має на смерть карати . . Так казала баба Явдоха, як ти вговорювала Мариськи маму, стару Ганєчку, бо ти вона дужеж то плакала, як сі її Мариська повісила... Ну, а ти не чула ніц? Рузю? Та чо ти така замислена, Рузю?

Рузя встала.

— Підем, Гасю.

— Ну то ходім, як вже так.

Стали завертати корови.

— Підеш селом зо мнов — правда?

— Піду, Гасечко.

На вершках ліса вгасало останнє проміння. Багряно-червоне сонце западало мовчазно за сині мов гранат гори, а полями стала стелитися сіра мряка. Десь далеко звеніли звуки сопілки, розливаючи довкола тихий смуток.

Рузя зховала віночок за корсет, поправила на голові хустину, обкинула довгим поглядом цілий простір і сказала:

— Віночок піде зо мною, і спати зі мнов буде, а я його буду цілувати. А колія і той вигін будуть ми ся снити. І сонічко буде ми ся снити. І тота трава і тота конічина. І ти, Гясю, дружечко моя . . .

А як вони пращалися, то Рузя ще раз шепнула:

— Та хиба баба Явдоха всю правду про смерть знає?

А Гася відказала:

— Мусить знає.

Тай з цим Рузя пішла.

Вона спішилася і трівожилася трохи цим поворотом до Раневич, бо хоч попри цвинтар в Почевичах було туди тільки півгодини ходу, та Рузя все молилася гадками про те, що там її на попівстві жде. Иноді, правда, ні ксьондза ні їмости ще не було від-

видин десь у сусідів, а тоді Рузя глибоко віддихала і нераз з радости поцілювала того з попівської челяди, хто їй це звіщав.

Так і сьогодні.

Кухарка Кася сказала Рузі, що ксьондз з їмостею тай з паничами поїхали таки після обіда до гаївського ксьондза, та й ще їх дотепер нема. Але як тільки Рузя сплеснула з радости в руки тай припала до Касі, то ця додала:

— Чекай, дівче, не тішся, бом ти ще всього не вповіла. Ци знаєш ти, що в середу, рахувати за два дни, ксьондзові їменини? Ксьондзові тай того попа з Га в, бо їх їменини разом. Тай так вони з їмостею вирадили, що нині си поїдуть до того попа в Гаях, а він до них приїде в середу, на вечер, тай ту будуть обходити разом свої їмянини. Тай буде жонца зі двора. Тай буде профес р, тай той пан, що настав тепер на пошті . . . . А ти з їмостев будеш робити великий лад: завтра, в понеділок, в спальні. А позавтра, у вівторок, в їдальні, а в середу рано в тим остатнім, в тим дзальоні.

Рузя тиснула під корсетом мовчки глуховецький віночок до груди.

— Та хто таке казав, Касю?

— Ба, їмость нині казали. Так має бути на середу всьо чисте, гий в пудевку. Казали, що вже знов всьо нехарне. Кожду порошинку зітреш, в кождий кутик заглянеш, небого . . . Кожду шпарочку ввидиш, кожде кресло вбітреш, кожде віконце обмиєш . . . Ой лігай та спи, дівонько, лігай спати, Рузю, бо ти завтра радости не буде . . .

На хвилю в кухні, парній мов пекарська робітня, запанувала мовчанка, а Рузя з висказом томливого неспокою глянула в рябе, негарне лице дрімаючої на запічку Касі. Але згодом вона, не кажучи ні слова, стала роздягатися, зложила недільні одіння обережно в скриню, всунула тайком, щоб не бачила Кася, принесений з поля віночок під подушку, тай заки ще приїхали з Гаїв, поклалася в шлябант спати.

Кася скрутила нафтову лямпу і собі лягла на столі.

А далі і ксьондз вернулися, і німе мовчання ночі обгорнуло ціле попівство.

Десь коло півночи Рузя раптом прокинулася.

Збудилася вона із образом таємного сну в душі.

Їй не снилися ні глуховецькі поля ні колія, ні сонечко ні Гася, а снилося їй, що десь вона ніби то в сальоні робить порядок, а довкола права ніч, тільки місяць крізь ті смереки під вікнами заглядає тай світить, а червоні стіни вилискують золотими пасами. Тай десь ніби то на цілім попівстві нема ні одної живої душі, лишень вона одна — одна на цілу попівщину. А то диво-дивне, ця етрурійська ваза десь ніби стоїть в куті, але таке високе, мов людина, тай цілком чорне тай чуже якесь, ніби Мурин а ніби Турок. А як Рузя, зморожена страхом вдивилася в нього неворушно, то воно десь ніби повело головою в цей бік, де вона стояла, мовчки та поволі, начеб і справді підносилося з гробу і стало до Рузі йти, тай йшло кроками довгими тай нечутними, так як не ходить жаден чоловік. А

Рузя десь хоче втікати тай крикнути, але ноги в неї мов диби, а голосу нема. А воно вже ближче. Тай знову хоче Рузя втекти з того сальону, але ноги наче вросли в землю, а скрізь так тихо, як на цвинтарі. А воно ще ближче.

Та тутки Рузя прокинулася.

Глуха ніч стояла довкруги. Тільки важке сопіння сплячих дівчат розлягалося рівномірними хвилями в пекарні, на дворі озивався в ряди-годи лай вартуючого Британа, та цвіркали десь сонно цвіркуни.

А Рузя надслухувала довго, повна смертельної трівоги, потоплена у грізно-таємну тишу безконечної ночі, і тільки цвіркіт цвіркунів та голос Британа наче заспокоювали її.

Ох — якби їй тепер сказали йти до сальону . . . !

Десь аж над раном вона заснула знову.

Та як тільки гаразд розвиднілося, її збудили. Чотирі дівки та трех парубків ставало на попівстві знову до дванайцять-годинної праці, від якої розгинали спини щойно тоді, коли приходили до кухні сісти на пів години до полуденку та до вечері.

— Сьогодні спальня — сьогодні легше, думала Рузя, ждучи приказів їмости.

І хоч вона заробилася того дня так, що спина в неї геть задеревіла, а як лягла спати, то не могла обернутися на бік, бо крижі їй наче зломило, то Рузя не жалувалася нікому.

Її душа наче заспокоювалася гадкою, що вже один день її тяжкої муки перейшов.

Ще два — шептіла вона, прижмурюючи сонні очі, обгорненна всесмиряючою ночею.

Але десь по півночі Рузя раптом пробудилася.

Що це таке?

Їй снилося, що вона десь ніби у Глухівці, у Ганековій стодолі, тай дивиться і видить, — а там нема ні снопів, ні збіжа, тільки баба Явдоха на тоці коло чорної кужелі сидить тай ніби якісь нитки, ніби шнурки пряде, а ці нитки такі довгі, що їм краю немає. А Рузю збирає ляк перед бабою, тай вона хоче вийти зі стодоли, та тутки бабине прядиво мов піднимається, тай за нею, так їй путає ноги, що ні кроку зробити. На ногах, на клубах, на руках — геть всюди нитка попри нитку, шнурок коло шнурка, мотуз попри мотуз, а баба Явдоха дивиться мов Яга тай пряде й пряде й пряде а Ганекова Мариська десь ніби з паничем танцює . . .

І тутки Рузя збудилася.

— Що це таке? — питала її стрівожена душа.

Але ніч була мовчазна мов цвинтарь, а всі другі дівки спали міцно мов позабивані.

Знов Рузя не спала довго, і аж над раном вдруге заснула.

Але хоч і настав день, і було роботи, як ще ніколи, і Рузею обертано без впину, то вона не думала про роботу, а про той сон. Де не глянуло її око, всюди сиділа темновида баба Явдоха тай дивилася мов Яга тай сукала ці безконечні шнурки. І не йшла Рузі ні

їжа в рот, і не чула вона гаразд, і не розбирала, що там їй говорила їмость — скрізь довкола неї розстелювалися ці якісь пута, шнурки та мотузки, від яких вона в сні втікала.

Але ще й сьогодні вона не жалувалася нікому. Як ось минув день та прийшов вечір, — її душа знову заспокоювалася гадкою, що вже другий день її тяжкої муки перейшов, і що то вже недовго.

Ще тільки завтра, — шепнула вона, стулюючи в трете втомлені очі до сну.

На хвилю, правда, німою грозою майнули скрізь її душу золоті паси червоних стін, а там, у темному куті — чорні, тепер дивно могутні обриси етрурійської вази, та Рузя сильно заплющила очі.

Ще йно завтра — шепнули знову її уста.

І вона згодом заснула.

Швидко минула північ. Рузя раз пробудилася і чула, як в єґомостевім покою великий стінний годинник вдарив першу годину, але її очі стулилися вдруге до сну, і знову ніч обгорнула її душу своїм чародійним серпанком. Вдарила друга й третя година, але ніжна грудь Рузі підносилася легко і рівно, наче повна цілющого спокою. На дворі став падати дощ. Сонливим ритмом одбивались його краплі від вікон, важка похмура сутінь бовдуріла довкруги — не будився, не встав ніхто.

Нараз Рузя ворухнулась судорожно, піднеслася раптом на постелі, а її рука стала торкати сплячу біля неї Касю.

— Касю, ци чуєш, Касю . . . .

Рузина рука тремтіла, а її серце билося нагальними чутними ударами.

Та Кася лежала мов без памяти і не в силі була збудитися, але Февроха, яка спала обік на землі, почула слова Рузї тай спитала:

Ти чо' Рузю? Чо будиш Каську?

— На хвилю стало тихо.

— Чуєш, Рузю?

— Ай, бом ти сі дужеж то влекла, Февросечко . . . Та снило сі ми ти, що дес ніби небіжечка мама моя в єґомостевій спальні поридки роблять тай ти ліжко застелюють, а подушки ти на тім ліжку такі білі як сніг, а ковдра ти цавком чорна . . . Така ти чорна, що такої на цалім світі нема . . . А я ти кажу до мами: Ой та кому таку чорну ковдру стелите, мамуню, а вни ти не дивлють сі на мене, єн повідають: Ба, та бо вже спати підеш, дівко . . . Тай знов дес ми ніби пораєм сі у тій спальні, а вони дес зі шафи ніби білє виймають, тай таку сорочечку в руках тримають білу гий срібне полотно, тай кладуть ту сорочку на те чорне ковдро тай кажуть: Абис ту сорочку взела, дівко, то твоя . . . А я сі дивлю, а та ти сорочка така довга, гий на смерть . . . Тай знов я дес їх питаю, на що вони мені таку сорочку зготовили, а вони ти до мене руку простігають таку марну, гий колиби жовта кість, тай повідають: Ходи, вже, кажуть, ходи, ади вже чорний дзигар бив дванайцету . . .

Важкі краплі дощу стукали глухо об шибки вікон, по кутах ваготіла темносіра сутінь похмурого рана, а Рузя стала хлипати болюче і довго.

— Цит, дівко, та хто видів без сон плакати... вговорювала сонна Феврoха.

— Бо то щос недобре, Февросю...

За хвилю стало тихо знову.

Глибокий сон утоми стулив наново очі Феврохи, і спали ще всі в покоях і там на дворі, в стайні та в стодолі, тільки одна Рузя вже не спала. Вона ще довго чула, як стукали об вікна краплі доцу, і як опісля на дворі вставав вітер і віяв там і заводив. Вона бачила, як похмура сутінь ранку стала прояснюватися, як скрізь тіни сумерка стали поволі маєріти обриси стін і обстанови пекарні, і як згодом мовчазно та війно розстелювався довкола білий день, і очі її до сну не стулювалися.

Годинник вдарив четверту.

— Незадовго тай треба вставати — думала Рузя, важко зітхаючи.

Вона ще хотіла вснути. Повіки її очей пекли і були важкі, голова в неї горіла і наче полумінь була в неї на щоках Рузю дразнило храпливе сопіння сплячих дівчат і вона почувала бажання лягти десь на самоті тай так заснути, але сон вже не приходив.

Внедовзі на попівстві почали вставати.

— Висплю сі вже аж в ночи, думала Рузя, одягаючися та шепочучи за маму Отченаш.

Наче чорна грізна темрява стояв за Рузею той сон про маму, і вона його бачила скрізь і невпинно, так як той сон про Явдоху.

Він стояв, і бовдурів, і темнів за нею і підчас того як вона молилася, і як бралася до першої роботи, і тоді, як вона стала снідати, заки їмость повеліли їй іти до сальону. Білі як сніг подушки біліли перед нею, чорна як ніч ковдра розстелювалася, а темні слова матері кружляли над нею як шуліки.

— Ба, та бо підеш спати, дівко...

— Адж ту сорочку взела, дівко...

Полумінь на її щоках не переставала палитися, голова горіла і ставала важка як камінь, а руки тремтіли. Вони тремтіли і дрожали, ледви були в силі піднести що та вдержати, а з руками стали немічніти й ноги.

Рузя пила два рази воду, але їй не стало краще. В сальоні почалася робота.

Перший погляд Рузі після того, як вона за їмостею увійшла у покій з червоними стінами, впав на той легкий як перо столик, на якому звикла була стояти ця чудна посуда, куплена колись Єгомостем у Львові у якогось жида — продавця за неозначені ближче гроші, ніби як правдива етрурійська ваза, а властиве як на причуд вдатне наслідування. Те, чи це було тільки наслідування, чи таки справдішний памятник старинного мистецтва залежало спершу від того, чи гість раневицького ксьондза мав академічне образування, чи ні, та чи

взагалі вмів відріжнити наслідування, від оригіналу. Внедовзі однак покинено на раневицькім попівстві робити ріжницю між наслідуванням а оригіналом, і кождий гість без виїмків принимав до відома, що це чудесним случаєм збережена та тутки захована етрурійська ваза, яка репрезентувала вартість просто неоцінну. Згодом повірив в те навіть сам о. Олександер і його подруга, виховувалися повні віри в те усі його діти, і дізнавалася проте кождочасна челядь о. Олександра, головно-ж покоївки.

Тому очі Рузі й сьогодні, а може саме сьогодні пильнійше як коли звернулися на столичок у куті.

Але вази вона там не побачила.

Ні на тім столичку, ні на великім столі, ні на софі, ні на вікні, ніде. Вази мов цілком не було в сальоні. Що це таке? Невжеж її самі їмость взяли в їдальню, або до спальні, недовіряючи зручности рук Рузі?

На хвилину вгорнуло її якесь всмиряюче почування, начеб з душі її спадав гнітучий тягар, але тутже їмость обернулися до неї.

— Чуєш — казали — як буде вже там у тім куті лад, і столик обітреш і витріпаєш оксамітну скатерку, то аж тоді поставиш вазу на своє місце. Вона там на креденсі, високо, ци видиш? Я ю там поставила, аби ти не заваджала, а як її будеш знимати, то си станеш на то високе крісло. Ану стань, ци досєгнеш?

Рузя станула на високе крісло і показалося, що її руки як слід досягали високо видвиженої вази.

Так берися до роботи.

Те були останні слова, що їх Рузя почула від їмости. Швидко вона осталася сама, стала поратися коло ладу у темному куті і хотіла як найскорше зробити його і поставити вазу на давньому місці, бо кілько разів Рузя піднесла очі до висот креденса і обіймила поглядом відсталь, яка ділила вазу від долівки, її стискалося серце, і руки труслися їй заздалегідь, а у висках гримало молотом. Все те, що колись їмость говорили їй за цю вазу в загрозу на випадок, як би Рузя збила її, їй тепер живо пригадувалося, і здавалося їй хвилями, що це не ваза там, на висотах креденсу, а якась чорна примара зачаєнна бовдуріє та лякає її.

На дворі після дощу в ночі вітер не притихав — темні смереки під низькими вікнами шуміли протяжно, потрясаючи гнівно могутніми віттями — в сальоні було півтемно і понуро.

Нараз Рузя припиналася.

Довкруги темного кута все вже було в ладі.

— Тепер. Не ждати довше, тільки тепер.

Ще ті слова прошепотіли її геть збілілі уста, вона наблизилася до високого білого крісла, і станула на ньому, схитнувшися спершу нагально в бік. Опісля звела руки в гору, обхопила долонями оба, гладкі як скло боки вази та здвигнула її судорожним тремтінням цілого тіла, високо та одним рухом рук над головою. Але тутже Рузю трутило взад, руки її якось раптом мов викрутилися, і вона

почула, що сталося щось страшне. Спершу вона ціла захиталася і вдарила головою об креденс, опісля її очі миттю сплющилися, її вгорнула темінь мов ніч, а на тлі тої теміни здрожав нагло як лиск іскристого огня тріск лопаючої об землю вази.

Під цю пору єґомостя ще не було з церкви, їмость пішли з Каською на стрих, а паничі та їх інструктор реготали в їдальні так голосно, що приглушували собою иноді шуміння вітру.

На один мент стала Рузя над трьома черепами вази неворушно як стовп.

Її найперше пршибнула думка, що їмость і паничі і всі слуги почули тріск, вчинений ударом вази об землю, та що вони зараз всі прибігнуть до сальону, схоплять її та стануть її карати. А опісля швидко як блискавиця майнув її душею образ єґомостя, вертаючого з церкви, і вона одним замахом руки штовхнула черепи вази геть під креденс, кинула одним оком на зелену крайку, якою нині підперезалася, і з лопаючим божевільно серцем скочила крізь низьке вікно в сад.

Вітер шумів далі протяжно і понуро, смереки стукали иноді галузьми об вікна — Рузиної утечі не почув ніхто.

А вона хиляючися прокралася попід смереки до паркану і виглянула на дорогу, чи не йдуть єґомость.

Та на дорозї не було нїкого.

Єґомость ще були в церкві.

Одним рухом тіла піднеслася Рузя до вершків невисокого паркану, перекинулася на другий бік, скочила легко на завалену піском та болотом дорогу і стала що сили бігти наперед себе, думаючи тільки про те, щоб щасливо минути церков.

На дворі після ранішного дощу тай від зимного, гострого вітру було зимно мов в приморозок, дорога і стежки мокрі і совзькі.

Рузя кілька разів ховзалася і трохи не падала.

Але вона бігла без впину.

Недалеко попівства, саме на її дорозі, тягнулися довгим зеленим валом густі луги, і туди бажала Рузя забігти як найшвидче.

Ще один болючий як удар ножа скорч серця — і Рузя вже була далеко поза церквою та добігала до темніючих в дощевій мряці лугів.

Густа, мов осіння імла стелилася в далечині над смутно і безмежно мріючими полями, небо наче обгорнулося брудними сірими плахтами, а щораз дужче зриваючийся вітер валив до землі та сік дрібним ледовим дощем в лице.

Та Рузя мов не почувала ні вітру, ні дощу, вона надслухувала тільки, чи не біжить за нею хто з попівства та чи не доганяє її.

— Няй ті Бог боронить, абис ту яку шкоду зробила, абис що втрутила, або збила, няй ті Бог боронить — кликало до неї грізно та гостро із пошумів вітра.

— Далі — далі...

— А за вазу то найбільше... Няй ті Бог світий заступить... Штирі роки бис в мене без ґрейцара служила, а єґомость би ти не знаю, що зробили... — скавуліли злі язі під хвилі вихру.

Ціле темне царство наче вставало обік і за нею, а вона втікала на осліп у якусь чорну бездонну пропасть, самотнійша тепер в світі як звір, як та темна хмара над нею...

Їмость і еґомость, цей таємний Мурин та Турок, Явдоха і мама, ці безконечні шнурки і великі як медведі черепи вази, все те гналося лютою погонею за нею, та наче бичували її вихром та дощем, тручали її в слизьке болото та наводили на очі сірий бляхман.

На одну-одиноку коротку, мов мент хвилину зеліяло в її душі останнім цілунком сяйво білих квіток, і рожеве світло вечора на глуховецьких полях і марне личко Гасі, — але зараз же воно потухло, мов зморожене видом чорної бездонної пропасти, яка відкривалася перед Рузею з першими кущами темніючих лугів та з обрисами далекого, самотно мріючого гаю.

До того далекого гаю бігла крізь луги Рузя.

Бігла вона там останніми силами, вся майже без духа, трохи не конаючи зза великанського зусилля, бо трівога шепотіла їй, що там її не знайдуть.

І Рузі не знайшли.

Вже їмость відкрили черепи під креденсом і счинили крик, і еґомость дізналися і придумалися вже, яка кара буде Рузі за її вчинок, — але ще її не знайшли. Вже й парубки вийшли шукати і — не знайшли. Далі-далі минуло полудне, і став надходити вечір, і приїхали та зійшлися гості, а Рузі не знайшли. А на конець стали пирувати в червонім сальоні, і сиділи в сяєвах багряних стін, і пили і реготалися, і говорили про укоханний собою нарід, і його чудово смутні пісні, і випивали „ех“ за долю цього чудово лірічного народа, — а за Рузю вже майже не думав ніхто.

Тільки журливий місяць бачив, як у далекому гаю її личко синьою, довгою плямою відбивалося від петлі з зеленої крайки, а руки неворушно висіли по обох боках витягненого мов струна тіла, як опущені крила мертвої птахи.

О. В. Вілінський.

„Рятуйте дітей!“

(З приводу конґресу 25.—27. лютого 1920. р.)

Велика европейська війна пожерла вже коло 10 міліонів людських істот. Міліони людей найкращого віку залишились назавжди каліками, назавжди баластом для людськости.

Але крім ціх жертв війни, жертв найбільш яскравих, є ще жертви, непомітні на перший погляд, але які страждали, страждають і мабудь страждатимуть не менш других. Це діти. Діти тих країн, що на собі винесли бомбардіровки і окупації, діти тих, хто мусів був покинути свою оселю і помандрувати в світ за очі, а також і діти тих країн, які хоча на собі і не переносили бомбардіровок та розгромів, але перенесли найстрашніще з'явище для приватного життя, — це блокада.

Скільки тих маленьких жертв війни вже покинули цей світ, — статистика може колись скаже, а зараз на запитання конґресу, що відбувся недавно у Женеві, подано цїфру в 10·5 міліонів дітей-сиріт, неодягнених, голодних і хворих, які потрібують негайної допомоги. Треба це мати на увазі, що ця цїфра 15·5 міліонів, це цїфра не повна, яка після доброго досліду значно побільшить ся.

Положенням голодних, хворих дітей дуже турбувалися у поодиноких краях поодинокі товариства. Ці товариства робили багато, але це була каплина у морі горя. Швайцарія, на примір, приняла за 1919. рік коло 40.000 дітей, переважно з німецької Австрії, які перебули коло місяця кожний у швайцарській родині. Ці родини принесли де факто на тих малих жертв війни міліони франків, але це тільки 40.000 дітей, а їх міліони. Англійські і американські благодійні товариства теж почали звертати пильну увагу на цих малих страдників і посилати цілі експедиції по ріжним країнам для допомоги дітям. Скандинавці і Голяндці прилучилися теж. Але все це була приватна ініціатива, яка виявляла себе випадкого і не була звязана одним загальним керуючим і реґулюючим центром.

В листопаді 1919. року в Швайцарії, по ініціятиві швайцарського і англійського товариств для порятунку дітей, заснований був інтернаціональний союз порятунку дітей у країнах, що понищено війною. Осідок центра сього союзу вибрали Женеву, яка є також осідком заряду Інтернаціонального Комітету Червоного Хреста, що прийняв під свій захист новий союз.

У січні були установчі збори нового союзу, де остаточно він був сконструйований, а на 25.—27. лютого призначено конґрес, що мав дати директиви і матеріал для діяльности союзу.

Я мав честь бути представником Українського Червоного Хреста на цьому конґресі і хочу тут передати свої враження і розмови з поодинокими діячами. Відчиту про засідання конґресу давати не думаю: хто цікавиться хай звернеться до союзу: Union internationale de cecours aux enfants, Genève, 6, rue Charles-Bonnet.

Члени конґресу були приняті у вечері першого дня кантоном Женеви і на другий день, теж у вечері, Червоним Хрестом. Таким чином ми мали змогу два рази зійтись не на офіціальних засіданнях, а у приватному гуртку.

Мене найбільш турбувала справа українська. Голова конґресу просив у своїй першій промові покинути на час роботи конґресу політику, але мені прийшлось кілька разів під час праці комісії (яка нарешті досгала титул: „Україна, Совітська Республика і Кавказ.") пригадувати про назву Україна і українське.

Робота комісії була дуже затруднена тим, що не було подано жадного матеріалу для одповіді на запитання конґресу про кількість дітей, про те, що їм необхідно з ліків, їжи і одїжі. Треба було все це складати тут на комісії. Для України, головним чином для міст, було зачотовано 2 міліона дітей і записана вимога висилки відповідної кількости ліків, одіжи і їжи.

Наша комісія, крім статистики, занялась деякими прінціповими питаннями, які повинні були мати велике значіння при переведенню допомоги дітям у життя. Між иншим були приняті, зроблені мною, пропозиції про заснования складів у ріжних державах коштами тих-же держав, або приватних і громадських орґанізацій, і яко висновок з того запропоновано було, аби заінтересовані держави командирували своїх представників у центральний осідок союзу у Женеву, а також аби майно союзу, що знаходиться під захистом Червоного Хреста, було визнане невтральним

З розмов з приватними особами цікаві були розмови з панною Крамер, одною з видатних діячок Інтернаціонального Червоного Хреста і з майором Ернестом Ледеррей, уповноваженим того-ж Червоного Хреста для України.

Мене дуже цікавило питання, чому наш Червоний Хрест ще досі не ввійшов у Союз Інтернаціонального Червоного Хреста. Адже у праці Червоного Хреста не повинна мати місце політика. На це я знайшов одповідь, а саме те, що по статуту у склад Інтернаціонального Червоного Хреста можуть ввійти тільки держави визнані! А позаяк Україна ще не визнана, то офіціально і Українский Червоний Хрест не може війти у склад Інтернаціонального Червоного Хреста. Не дивлячись на таке становище, Інтернаціональний Червоний Хрест працює у контакті з українським та виконує те, що його просять. На примір місія Червоного Хреста, на чолі з д-ром Холодним, як мені переказували на конґресі, дала засоби, на які були куплені медикаменти, що майор Ледеррей перевіз на Україну. Той факт, що майор Ледеррей є призначенний уповноваженим Інтернаціонального Червоного Хреста на Україні, показує, що з нами хотять працювати і стараються допомогти, чим можна.

Дуже інтересна людина цей майор Ледеррей. Швайцарець по походженню (з селянської сімі кантона Воод) він уявляє собою тип працьовитої, систематичної, енергічної людини, яка виконує те, що має на меті, не дивлячись на перепони. Він їздив у листопаді 1919. року на Україну з потягом медікаментів — і яко висновок цієї подорожі маємо доклад його Червоному Хрестові про становище на Україні. Зараз він занятий підготовкою нових експедіцій на Україну і, як він сам мені переказував, у першу чергу експедіцій дезінфекційних, бо без цього дальша його праця буде некорисна.

Панна Крамер ставиться, як і багато практичних швайцарців, до України, якої вони майже не знають, дуже обережно. Вона інтересувалась правда тільки санітарним станом країни, а також, у який спосіб можна помогти дітям. Дуже її зацікавила можливість одержати від українських кооперативів що-небудь з ліків і одежі, з того краму, що закупленний у Америки і знаходиться у Марселі.

Тепер висновок, що зроблено у справі порятунку дітей і що ще треба зробити.

На конґресі справу дітей українських поставлено дуже гостро. У своїй передмові, роблячи доклад, голова нашої комісії француз др. Вебер-Баулер сказав між иншим таке: „Усі країни уявляють із себе поранених, котрі вже вийшли з шпіталів, а Україна це поранений, що лежить ще на полі січі“. Становище України дуже вразило членів конґресу, і я маю відомости, що Інтернаціональний Союз порятунку дітей вже купив і лагодиться одіслати на Україну медікаменти. Справа транспорту медікаментів доручена майору Е. Ледеррей (Wien, I., Kaiser Wilhelm-Ring 4), якому український уряд і громадянство повинні прийти до допомоги.

Треба на Україні заснувати окреме бюро по порятунку дітей. І тут майор Ледеррей може бути корисним, бо коли на конґресі приймалась постанова про заснования таких бюр, то робились вказівки на бюро майора у Відні.

Треба скористатись з постанови конґресу і резолюції української комісії і призначити свого делегата у центральний осідок союзу у Женеві.

Треба зробити так, аби українські кооперативи передали союсу усе, що може придатись для голодних, хворих і голих дітей України.

Взагалі треба як мога більше енергії у цьому питанню, бо діти — це є надія нації, і коли нація допустить загинути своїм дітям, то загубиться надія і сама нація не буде мати права на істнування.

Василь Пачовський.

З Закарпаття.

Лист перший.

Ужгород — нова столиця, новий центр життя українського народу. Місто завбільшки Самбора, або Стрия в лагіднім підсоню положене над річкою Уж, що має всі риси наших гірських річок. Широко розкинулось воно над цею річкою на горбах і внизу. Над цілим містом домінує грецько-католицька катедра з двома вежами в латинськім стилю. Вона була колись одібрана Єзуїтам імпер. Йосифом II. після знесення цього ордену і передана Русинам. За церквою оподалік підніметься старинний замок, обведений валами і мурами, між якими ще й досі стоїть вода, як за давніх часів. Між ними в бік річки на нижчім горбі підноситься монастир Василіян, будований в бароковім стилю. Ціле узгіря належить з усіма помешканнями до капітули. Тут і мешкають всі духовні достойники.

Улиці в середині вужчі, по передмістях ширші, на улицях написи над склепами у трьох мовах, та горішною видніє наша мова, писана етимольоґією. На місті чується всіляку мову — мадярську, чеську, німецьку, словацьку — тільки з уст селян почуєте ви мельодійні звуки нашої мови, вимовлювані старовиним акцентом і говором. Окрім Жидів кидається у вічі велика сила чеського війська на улицях. А поміж чеськими мундурами декуди заблимне мундур галицького війська. Три сотні нашого брата стоїть тут постоєм під крилами чеської гостинности, стягнені з втікачів поручником Олексою Заворотком, що й досі є душею всіх Галичан. Ось вам новий центр нашого життя!

Поки прийдеться обговорювати спеціяльно всі справи, подамо тільки загальний начерк настрою, який застаємо на Закарпаттю.

Закарпаття — „брат ранений", вратований з пятьсотлітної неволі. На души цего відлому нашого народу закарбувалися глибокі карби цьої неволі, і таким вернула нам його світова завірюха для нашої культури. Як всі поневолені племена закарпатський народ не має своєї національно-свідомої інтеліґенції, не має своєї школи, ні національної традиції та свідомости — задержала його тільки старинна мова і церква у великій сімі племен сорокміліонового українського народу від Попраду по Кавказ.

Народ цей, замешкуючий в компактній масі від Сиготу по Попрад усе Підкарпаття, задержав тільки на селах свою архаїчну мову і обряд, що вратували його з мадярської потопи. Всіми способами мадярської каторги, гіршої від московської — старалися вороги позбавити його цього скарбу, себто через захоронку, школу і церкву, платити учителям і попам надзвичайні додатки за мадяризацію, а забраних дітей до шкіл не випускати до дому до зросту — виховували цілі покоління ренеґатів, що як інтеліґенти несли свій талан і богацтво души пануючій нації за миску сочевиці.

Так завдяки цему консервативному змислови нашого люду ми дістали назад відлам закарпатського народу в такім первістнім стані культури, як Галичина від 1848—1860 р. Всі прояви вагання від діточого ентузіязму до явної ворожнечі до свого, бачимо тепер на Закарпаттю — і мусимо починати від азбуки, щоби вивести його з несвідомости на великий шлях національної кутьтури.

Мозок народу, себто інтеліґенція ділиться на прихильників Мадярів і не вагаючихся між східним і західним світом славянської культури.

Вище священство по дусі мадярське, творить твердиню аристократичної заскорузлости з капітулою на чолі, як колишній св. Юр у Львові в Галичині. Воно говорить мадярською мовою, а ухвалює під натиском москофілів домагання заведення літературної „руської“ мови в урядах і школах. Та багато з тих, що підписали заяву, не розуміють, що є літературна мова і не знають ні одного українського ні російського письменника. До народної мови знижитися загорді, до демократичних основ нового світа ворожі, до поступу нездібні, тільки з огляду на політичні обставини, з огляду на миле око теперішного уряду чесько-словацької республіки підписали свою неясну заяву, кождий вияснюючи слово „руский“ по свому, після того, з ким говорить.

Нижче духовенство держиться осторонь від народу, колись було платним знаряддям мадяризації, а тепер жде, куди вітер повіє, та серед теперішних обставин виробляються одиниці, що живуть в гармонії поміж духовенством а селянами. Воно співає по церквах церковно-словянське богослуження та за його заслугою вірні інтеліґенти моляться з книжок писаних по мадярськи, а народ зі славянських книжок писаних мадярською азбукою. Тільки старші, або вандрівні галицькі відпустовці моляться з великих словянських молитвословів,

Священство не має симпатії між народом за свою мадярську політику з одного, за надзвичайні оплати (роковина і коблина) з другого боку. Народ не маючи у священстві ніякої моральної підпори в формі культурної праці на народній ниві, бачить у нім тільки паразита. Та все таки поміж ним стрічаються люде доброї волі, прихильні до відродження народу, готові до праці для великого діла. А тимчасом москвофіли, знаючи про непопулярність священства й його недовіря до чесько-словацької республіки, проголосили їх мадяронами і ворогами народу, граючи в дуду поступових теорій, за якими криють найгрубше насильство духа в мові і культурі.

Світська інтеліґенція зовсім несвідома, говорить мадярською мовою і народної мови не розуміє. Навіть жінки і діти чільних патріотів, хоч причеплюють собі жовтоблакітну стрічку до грудей, не знають ні одного слова по нашому,. щойно хочуть учитися цеї „дуже трудної мови.“ Серед цеї інтеліґенції заявилися минулого року підчас рокових подій на нашій землі москвофіли, як зграя гайвороння, зайняли, ідучи під лад Чехам лестю і обманом, визначні становища і тепер грають на її несвідомости пережиту пісню „одного народу по Камчатку.“

Народ, економічно зависимий від доставлюваного збіжжа і заробітків, спізнав богацтво України у війні і стає в супереч усій мадярсько-москвофільській роботі інтеліґенції, бажаючи від держави дістати змогу добуття хліба і заробітків. Наслідком зубожіння через війну він, як усюди пролетаріат, надіється на большевицьку переміну, хоч не має поняття про методи і систему большевизму. Максимальна проґрама селян в земельний справі напр. обмежується до того, щоби великі панські загони віддано їм в аренду безпосередно, не через цілу февдальну драбину арендаторів, як це було за мадярських часів. До школи народ відноситься дуже прихильно, а на сходинах з учителями заявляється ухвалами за такою „руською мовою“ — яка є у Львові і на Україні.

В Підкарпаттю були за мадярської влади лишень мадярські школи, себто богословський греко-кат. ліцей в Ужгороді, три ґімназії (в Ужгороді, в Мункачеві, в Берексазі), три учительські семинарії, з них дві церковні в Ужгороді, одна державна в Мункачеві. Міщанських шкіл було 6, з них одна церковна дівоча в Уж-

городі, чотирі державні (Ужгород-хлопяча і дівоча, в Берексазі дівоча і одна міська хлопяча в Мункачеві. Про ті школи прийдеться говорити другим разом.

Покищо обмежимося до голосу шкільного референта Пешека, оголошеного в „Народніх лістах“ з 18. м. місяця в справі викладової мови в школах взагалі: „Що нам на початку голосно хибувало, каже він, то недостаточне знання тутейших відносин. Одно стало ясним, що викладовою мовою в народних школах мусить бути мова місцевих говорів, а саме тому, що говори ті — наріччя — в поодиноких околицях є ріжні, що не мають своєї граматики, що не є це книжна літературна мова, вагалися ми завести цю мову у вищі школи, перше всього тому, що одна місцева партія жадала заведення як повсюдної мови в урядах і школах — мови московської (ruský). Щойно тимчасовий ґенеральний статут, який теж усталив назву „Підкарпатської Руси“, прояснив це питання рішаючи, що місцева народня мова має стати тутешною урядовою та викладною мовою по всіх школах „Підкарпатської Руси“. Хоч трудноші з заведенням цеї мови великі, бо поки що знаємо лише те, що опреться вона на етимольоґічному правописі та звістні нам лише декотрі найзагальніщі правила її граматики, проте надіємося, що тут витвориться книжня мова Підкарпатських Росіян, яка стане виразом їх окремого народнього духа. Одначе дотепер нема ніяких книжок, писанних в цій мові, нема вчителів, які б цею мовою добре володіли, нема учебників для шкіл, тому треба як найбільші трудноші поборювати.“ Такий погляд урядових кругів, та все таки заслугою Пешека мусимо уважати, що він кладе педаґоґічні причини, не політичні, в основу своєї діяльности на полі шкільництва. А що на терені Закарпаття не було Українців, то школи захопили з вищими становищами захожі москвофіли побіч місцевих сил. В одній і тій самій школі ведеться наука на двох ріжних мовах, залежно від професора. Обі найбільші повні ґімназії в Ужгороді (120 учеників) і в Мункачеві (70 учеників) обсадили москвофіли своїми некваліфікованими силами, гражданська в Ужгороді (328 учеників) обсаджена на половину їхними силами. В деяких пр. в Мункачеві, не учать ті учителі методично ніякого предмету, окрім московської мови і історії Росії. Родичі дітей з ґімназії в Мункачеві жалувалися, що перше били їх дитей за мадярську мову, тепер бють за руську, яка перевернула очи на глаза, гроші на денґі, лавки на скамейки, дзвони на колакола — і тих слів мусять їх діти учитися з мадярської препарації. Одинокою школою, веденою народною мовою, є двоклясова ґімназія з препарандою в Береговій під проводом д-ра. Аліськевича. Вона тому зглядно найчисленіща, бо три кляси має 60 дітей, які поміщені як всюди в інтернаті. Школа уладила за чотирі тиждні науки вечір в честь Масарика і заімпонувала Чехам співом та деклямаціями українських віршів (Шевченка чи Франка).

Преса писана теж двома мовами. Часописей в народній мові, хоч печатаних етимольоґією, маєм три: „Наука“ видавана акц. товариством „Unio“ під редакцією о. Волошина, директора учительського семінаря враз з „Правдою“ додатком латинською азбукою. Крім того др. Панькевич, працьовитий урядовець язикового відділу шкільного реферату, видає для учителів „Учитель“ і для дітей „Віночок“. А тепер заноситься на видавання четвертої часописи „Народ“ з цілями просвітно-національними, та вона ще не діждала апробати властей. Правопись заведено др. Панькевичем етимольоґічну, та вона являється в дійсности фонетичною, коли пише: „хыжа, великѣ, красноѣ“ і т. д.

Москвофільських часописей поки що одна „Руськая земля“ та має виходити ще орґан учительський „Школа“, та щоденник політичний. Москвофільський орґан

спершу видаваний на російській мові, тепер мішаниною представляє всіх народовців мадярінами, щоби підірвати довіря чеських кол до народницького напряму, при чім не перебирають в способах очернювання і перекручування фактів.

Настрій суспільности відповідає зовсім настроеви галицького життя між 48 і 70 рр. Мається ті самі характерні зявища відчуження інтеліґенції, замість Польщини хитання від мадярської до московської мови, та сама трівога перед народньою течією українізації. Характерний навіть епізод в цензурних відносинах зовсім аналоґічний до Маркіяна Шашкевача. Музик др. Фенцик подав збірник народних пісень з нотами до апробати духовній власти. Та одержав відповідь з цензури від свого цензора Венедикта Левицького, що збірник заборонюється з огляду на те, що він причиниться до українізації. Та др. Фенцик відповів, що духовна власть має право видавати осуд тільки з морального боку, а збірник друкує найспокійніще у Празі. Загалом, як в Галичині на початку відродження наплодилося з інтеліґентних Карпаторосів множество лінґвістів, язикознавців, прихильників обєднаної мови, старославянщини, народнього говору з літературними „окончаніями". Здається ще тількиб скликати зїзд 99 учених: будем мати повторену історію відродження Галичини.

Та все таки той період язикової боротьби перейде далеко скоршим темпом, і москвоф'льський напрям, що починає в школі від учення московькою мовою, потерпить скорше фіяско. Ролю давньої Наддніпрянщини супроти відродження Галичини відіграє тепер тут Галичина і вона достарчить богаті свої засоби в людях і в літературі на всіх полях, потрібних до творення національної культури.

Ця суспільність Закарпаття жила завсім осторонь від громадянського життя, не творила ніякої орґанізації, усе життя концентрувалося в руках пануючої нації, — через це ці Карпаторуси подобають на дітей, що що йно уродилися на світ Через те, що ми цілою вагою захоплені боротьбою на два фронти і не займали в свій час позиції — захопили їх хвилево москвофіли. Та своєю безпощадною московською вимовою вони вже відтрунули богатьох місцевих людей доброї волі, які ждуть зеднання сил до роботи в народнім дусі. Ходить тільки о те, щоби на Закарпаттю звилися живі рухливі наші люде, які постепенно можуть перейти з ними всі фази розвою національного життя, що переходила Галичина від 1848—1900 рр.

Таких людей поки що тут не було; нечисленні Галичане, що прибули сюди ще в свій час, не мали змоги стягнути сюди відповідні сили до переведення орґанізації на визначніші становища. Через це москвофільський табор, наступаючи одноцільно до одної мети, встиг захопити тут сильнійшу позицію хвилево, а ми мусіли перше валити, замість будувати на зовсім неторканім терені.

Всеж таки встигли Галичани в союзі з місцевими утворити орґанізаційно-запомоговий комітет, який починає тепер свою діяльність. Небавом буде утворена „Просвіта", якої статут вже затверджено, утворився кооперативний союз, господарське товариство „Боян", та драматичний кружок для виведення аматорських вистав. Кождої неділі уладжується вечірниці, на переміну читаються реферати в чеській і українській мові.

Тільки до переведення цего всего в життя як слід потреба фондів і більше людей. Поки що фонди не переступили півтори десятки тисяч корон, а людей праці можна полічити на пальцях. А тим часом життя Закарпаття кличе тих людей з усіх кутків і жде, аж вони прийдуть і візьмуть „за діло святеє". Шлях стоїть

отворений для всіх, що приймуть формально громадянство „Підкарпатської Руси“, яка прецінь є одною з земель заселених нашим народом і має право домагатися цеї „жертви“ для великої національної культури.

Життя живе тут будуччиною і ожидає і сподівається нового та поступає з кождим днем а тимчасом стілько спосібних людей, свідомих діячів взагалі бє по віденському чи пражському тротуарі і пересипає пусте з порожнього по кавярнях про минуле недавніх днів, яке не вернеться, — та бавиться обсуджуванням себе на терпеливім папері часописного хламу на чужій чужині.

Ужгород, 11. марта 1920.

Старий журналіст.

З хвиль життя.

16. березня.

Про що мріють українські жінки? Читайте їх „Нашу мету“ і довідаєтесь!...

Ось воно:

— Розводи в Італії: З Медіоляну повідомляють, що скрізь в Італії ведеться аґітація за введення розводів!...

А через два рядки знов:

— Причина розводу. В Нюпорті в Америці одна жінка внесла до суду подання о розвід з чоловіком, бо-він большевик!...

(Колиб так легко було у нас розводитись, вся б Европа давно була большевицькою!...)

Але ми знаємо і другу історію американського життя: жінка подала до демісії через те, що чоловік за десять років з нею ніразу не сварився!

Значить „крути-не верти“, чоловіче, а розводитись треба!...

Мабуть психольоґія бажань жіночих глибше сягає:

— „І сьогодня куліш, і завтра куліш... Як в пісні якійсь співається. А може й не так!...

— —

17. березня.

Співробітник жалістливо прохає:

— Коли будете мене лаяти, лайте хоч не в тому-ж числі, де моя статя буде надрукована!...

І то резон. Це ми можемо!...

— —

18. березня.

Великі громадські діячі у Французів — нації взагалі вихованої і делікатної — не провалюються в безодню Лети, або не подають до демісії, а вертаються „до наукової діяльности“. Наші дипльомати, після закордонного життя, теж засвоїли гарний тон. Вернувся недавно і скандинавський посол Лоський до наукової діяльности: Закінчив свою „Римську історію“... Антонович пише історію джерел римської історії. Стаховський — історію римської вовчиці. А римський атташе збирається описувати вовченят...

— —

19. березня.

З дозволу редактора почну видавати і свій „квач“. Позаяк коштів у мене як кіт наплакав — і він мусів би з'являтись в тиждень після вітру, то друкуватиму його клаптями у „Волі“. Починаю з кінця — з штукатурки „героїв дня“:

Степанові Баранові:

— „Кто осла дівія быстра содѣла?
Узы ему кто разрѣши? . . . “

Зі Святого Письма.

— —

20. березня.

Біленькому-Супрунові:

„Ой, казала мені мати тай наказувала,
Що б я хлопцям . . .“

Так ніби з народньої пісні.

Винниченкові:

„А за мною молодою
Сім кіп сірих чередою . . .“

Те-ж, здається . . .

Андрію Горленкові:

„Держи язик за зубами,
Будеш їсти борщ з грибами! . . .“

Народня мудрість.

Грушевському:

„И на старуху бываетъ поруха! . . .

Московська приказка.

Журналістам українським у Відні:

Мели Емеля — твоя недѣля! . . .

Теж.

Антону Крушельницькому:

Улица, улица, вѣдь ты пяна!
Правая лѣвая гдѣ сторона! . . .

Пісенька веселої людини.

В. Кушнірові:

— Мотузок, кажете? Давай і мотузок.
Все здасться! . . .

Здається, з „Ревізора“.

Макаренкові:

„Уйди от зла и сотвори благо! . . .“

З Св. Письма.

„Напереломові“:

Було би болото, а чорти знайдуться . . .

Приказка.

Національному союзові:

„Совайся, Нечипоре, совайся!
А ти, Гарасиме, радуйся! . . .“

Пісенька.

„Новій Добі“:

„Падающого підштовхни! . . .“

З Ніцше.

Олесьові:

Покірне телятко двох маток ссе!

Приказка.

Поршові:

„Сребролюбіем недуговав омрачашеся! . . .“

З церк. співу про Іуду.

Урядовцям зі „Сміху“.

„Смійтесь, над собою смієтесь! . . .“

З „Ревізора“.

Соціялістам з „Наперелома“
(Колесі, Крушельницькому, В. Кушніру, В. Мурському, Гасенкові, Сірому, і т. д.):

„Коли барин при цѣпочкѣ,
Значит барин без часов,
Коли барин при калошах,
Значит барин без сапог . . .“

Пісенька.

Хомикові:

Прокинувся Хомик вранці,
Тай полапав у гаманці!
Всі кишені вивертає,
Та авансу вже чорт має,
Нічим гм! . . . гм! . . . гм! . . .

Здається, народня пісня.

„Українському Прапорові“, Інформаційному бюрові, і ин. богоугодним українським інституціям у Відні:

„Говорили бабуня до самої смерти, та дідько знає що . . .“

Приказка.

Федорові Швецьові:

Люде добрі, ви не дивіться, що я — Швець . . .
А балакайте зі мною як з простою людиною! . . .

Народній жарт.

Мому редакторові:

„А ти, Марку, грай! . . .“

Приказка.

Самому собі:

Мовчи язичку, будеш їсти кашку! . . .

Народня мудріеть.

———

Орест Даскалюк.

Огляд соціяльно-економічного життя.

Зростаюче розчарування в Франції; заграничний і внутрішний довг Франції і спроби покриття його; маніфести Найвищої Ради; убігання за ласкою Совітської Росії; економічні клопоти большевицького уряду; залізнича кріза: транспортова справа в Польщі; проєкти па а Грабського; валютові розпорядки в Фінляндії: державний бюджет Естонії.

На кінці довшої розвідки про фінансовий і економічний стан Франції, яка недавно появилася в „Matin“, читаємо, як висновок з науки перебутого воєнного періоду, ось яке твердження: „жадна війна не рентується, хочби й тричі побідна.“ Читаючи таку стару правду в однім з найбільш розповсюджених французьких орґанів, кілька місяців по ратифікованню мира, — мимохіть думаєш, що дійсно фінансово-економічне положення Франції починає проявляти свою ґрізність і тим, які досі, натхнені духом Клеманса, ніяк не давалися переконати о фактичности економічних точок версальського мира. „Репараційна комісія“, задача якої має бути, по провіренню матеріяльних і господарських потенцій Німеччини, наложити цій останній відшкодовний трібут, оказалася з самого початку мало життєздатним інструментом французької злоби супроти Німеччини. Перший і другий назначений предсідник зрезеґнували з головства. На кінці перебрав бувший президент Франції Poincaré невдячну роль голови комісії, в лоні якої ще перед початком реальної роботи зарисувалися серед поодиноких антантських членів глибокі непорозуміння. Почалися вони, правда, вже раніш, ще як французький міністер фінансів, домагаючись від своїх анґлійських і американських союзників нових кредитів, стрінув холодні приняття, а опісля й явного відмовлення. Франція, уповаючи на побіду, в сподіванню, що Німеччина залатає всі діри розшарпаної французької скарбниці, знайшлася зненацька в скрутних клопотах. Скорс обезвартнення вимінного курсу франка, який ще з початком 1919. р. завдяки анґлійсько-американській девізійній помочи стояв на 90% свого мирового стану, а тепер по вичерпанню кредитів нагло впав на 40% давньої вартости, застрашило суспільність і приневолило уряд, взятися за инші санаційні средства, як отце за вижиданням німецьких і других міліярдів. Яке значіння цей упадок вимінного курсу має для державних фінансів Франції, виходить хочби з висоти заграничних боргів, які з початком року виносили 62 міліярдів фр. і зараз значно побільшились через валютові в міліярди йдучі діференції. Анґлійський союзник відпекується дальших кредитів. Та мабуть тут виявиться те саме, що тепер з Німеччиною: щоби урятувати Францію від дальших захитань і тим самим утримати собі спроможного довжника, доведеться — в першу чергу Анґлії — засягнути в примкнуту покищо кишеню і з неї вимотати стільки „кредиту“, скільки треба буде, щоби застряглий в паперових масах віз посунути на сухе. Франція знає, що позички в кінці її дістануться і навіть і рахує отверто з ними при установленню бюджету. Та третя ситуація для неї доволі неприємна і вона тайки шукає за иншими джерелами доходів, щоби по можности оминути те, що по суті найближче, та саме для захопленого побідою населення найприкріше: зреформовання податкової сістеми по новітним вимогам. Покищо клопочеться пан Fraçois Marsal всякими проєктами, між иншим виарендованням тютюнового монополю і відпроданням французьких претенсій на німецьке відшкодовання. Чи одно й друге удасться, сумнівно. Та задовження Франції росте і з тим і непокоїться не тільки французьких, але й инших фінансових кол, — і мабуть в недовзі доведеться „рятувати“ не лиш Німеччину, але й Францію й може других членів славетної Антанти.

Заграничний довг Франції не одинокий її клопіт. Внутрішне задовження виносить поверх 162 міліярдів фр. і складається з $98\frac{1}{2}$ міліярдів довгострокових, та $77\frac{1}{2}$ міліярдів короткострокових довгів. Це дає загальний борг круглих 240 міліярдів фр., значить семикратну суму довоєнного довгу (в р. 1914 всього 34 міліярдів). Відповідно цьому зростові боргів підвишилися й цифри французького державного бюджету.

З первісної суми 6 міліярдів в р. 1914 повстали по предложеним бувш. міністром фінансів, Кльоцом, бюджетовим пляном $47^1/_2$ міліярдів, складаючихся з правильних видатків в висоті 18 міліярдів, додаткових росходів (на покриття позикових відсотків, демобілізацію і т. д.) в приблизній висоті $7^1/_2$ міліярдів і квоти 22 міліярдів для відбудови понищених околиць, покриття военних шкод, інвалідних обезпечень і т. д., — квоти, яка зарахована на конт майбутньої німецької відшкодовної сплати. Покриття цих міліярдів малоб по предложенню пана Кльоца наступити почасти доходами з правильних податків, з продажи непотрібного военного майна й з налогів на приріст приватних зисків підчас війни, — почасти кредитом в висоті $26^1/_2$ міліярдів. Що такий рахунок на папері представляється дуже красно, в практиці однак ледви чи так гладко дається перевести, не треба зазначувати. І дійсно новий завідатель французьких фінансів в особі пана Марсала вже поробив деякі зміни в первісному пляні, які також на зовні презентуються доволі корисно, та рівнож покищо навряд чи зреалізимі, через вставлення непевної рубрики німецьких сплат (яких 20 міліярдів) як цілком забезпечений пост. Зате Марсал взявся до впорядковання податкової сістеми, яка цілком не відповідала новим вимогам і разом з легкодушністю фінансових державних вождів, зглядно уздоровлення фінансового положення Франції, витворила за границею сильне недовіря до фінансової і економічної політики Франції.

Головним здобутком останніх двох тижднів серед фінансових кол всіх европейських держав являється факт, що вже й екстремні націоналістичні круги Антанти зрозуміли вагу міжнароднього упорядкування економічної загальноевропейської кризи, без якого упорядкування жадна держава сама за себе не зуміє видобутися з назріваючої катастрофи. В проголошеному недавно маніфесті Найвищої Ради стоїть цей прінціп взаїмности на першому місці. Консеквентне переведення його доведе остаточно до ревізії економічних точок парижських мирів, а з тим мабуть і до провірки решгки точок політичного й теріторіяльного змісту. Та й цей богатьома фразами оточений маніфест становить тільки переходову фазу в сконсолідуванню европейських господарських відносин. Його найголовніщою хибою являється те, що він переймається упорядкувати середню й західну Европу без рівночасного упорядковання сходу і що він супроти подій і фактичного стану на сході закривається навмисне блаженими побажаннями. Та події розвиваються всюди по природному законові внутрішних подвижних сил, — без огляду на найкращі маніфести. Тому то й слід здогадуватись, що ще мине не одна фаза „санаційних змагань", нім остаточно витвориться той стан рівноваги, який доперва матиме свої підстави в об'єднанню всіх творчих сил Европи. Зародки такого розвитку вже можна подекуди й тепер ствердити.

В останнім часі одна держава за другою виходить з стану непримиримости супроти большевизму й документує свою готовість навязати давніщі зносини. Робиться така перша навязка в формі конференцій за виміною полонених і т. д. За Анґлією постаралася Німеччина увійти в торговельні взаїмини з більшовицькою Росією, а за цею цілий ряд инших, між тими переважно невтральних держав.

Розвиток подій тут дуже цікавий. В лінію перемирів з большевиками внесла тільки телеґрафічна вістка з Америки про новий зворот американського уряду, який нібито мав порішити зірвання переговорів з російськими большевиками, деяке заворушення. В той час коли писалася ця стаття, затвердження тої вістки ще не було. Та політика заходу Европи як й Америки, супроти сходу така хитка й без ясно виточеною напрямку, що дійсно можна приготовитись на не одну ще несподіванку, нім наступить повна злагода орентації.

За те більшевицький уряд не скривається своїм бажанням помиритися з зовнішними його ворогами, щоби віддатися всіма силами внутрішньому упорядкованню господарських відносин. Що ці останні сильно розстроєні, можна найкраще вичитати в урядових орґанах російського уряду. Головний господарський журнал „Экономическая жизнь" приносить час до часу оповістки про стан продукції поодиноких галузь добуткової і оброблюючої промисловости. В однім з останних чисель подається прим. звіт про стан залізниць. З нього виходить, що 17 головніщих ліній Росії, стоячих під управою большевицького уряду, принесли при біляносвім обчисленню за останний рік (від листопаду 1918. до листопада 1819.) дефіціт звиш 8 міліярдів рублів. Кошти руху підскочили о 800%, зате понизилася продукційність направчих майстерств і залізничних заводів дуже значно. Будівля нових паровиків і возів підупала цілком. З 8 великих заводів, належачих урядові, вийшла ще в р. 1917. 520,

в 1918. р, 191 нових паровиків, за те удалося в 1919, р. побудувати всього 37 машин, з чого при пробній їзді 21 показалися неудатними. Найбільші фабрики Путілова і Коломна встигли протягом послідних 12 місяців випустити в рух по 4 паровики. З розкладом возового парку йде поруч й занепад мостів, станиць, ремонтів і т. д. Просте треба сподіватись, що вже в літі ц. р. може наступити нова кріза транспортового руху, як до тої пори не дасться припинити дальший залізницький розклад. З урядового боку пороблено в цьому напрямі вже й деякі предложення. Вони іменно полягають в заведенню акордного сістему сплати в всіх залізничних заводах, в установленню обовязкової праці селян для відбудування приземних залізничних шляхів, в притягуванню чужого капіталу і т. д. Дотичні зарядження будуть незабаром порішені. Чи й вони спосібні будуть принести лад, треба переждати.

Не богато краще стоїть транспортова справа в Польщі, головно в конґресівці. Польський уряд завів на деяких важніщих лініях автомобілевий рух, який головно в полудневих частях розвивається добре, — поки автомобілі нові. Недавно закупив варшавський маґістрат нові самоходи за 2700 тисяч п. марок. Та старі запаси воєнних самоходів Франції і Анґлії, з яких Польща дістала свої вози, майже вичерпані, а польська марка знову так сильно подалася вниз, що закуп і замовлення нових типів майже неможливі. Польща взагалі купилаб не один пожиточний товар, колиб в неї не той паршивий гріш. Вона всюди робить замовлення, в Амстердамі, Брукселі і Цюріху і т. д. (вже не згадувати про сам Париж), та тільки з заплатою тяжко. Недавно видала бельґійська торгова палата тайний обіжник, намовляючи торговців до великої осторожности при реалізованню торговельних трансакцій з Поляками.

Польський міністер фінансів, Грабскі, тому то й робить ріжні заходи, стабілізувати курс польської монети. Між иншим він плянує заснования державного нотового банку, який станув би на місці польської позикової каси. Інтересна при тім спроба замінити стару систему покриття нотів золотом в систему покриття її сирівцями, які становлять природне богацтво Польщі. Грабскі іменно має на думці дрова і нафту, — значить сирівці, які належать до української части сучасної польської Республіки. Українським майном він хоче поставити польські фінанси на ноги. Та оскільки ця спроба взагалі дасться зреалізувати за браком досвідків, не знати. Пропозіції, перемінити золоте покриття банкнотів на покриття майном або товарами, появилися по раз перший підчас війни в теоретичних розвітках німецьких економістів. Їх перестудіювала німецька валютова комісія, та про рішення її досі не зачувати нічого. Грабскі має й инші широкі пляни. Він хоче завести для Польщі, подібно як це проєктується і в Чехо-Словаччині, франкову валюту. Уодностайнення польської валюти і видача польських „золотих" наступити повине на його думку по сконсолідованню курсу польської марки. На це відповів „Robotnik", що в такому разі, чекаючи „консолідовання" польської монети, доведеться ще безліч років бристи в каламутницях польської валюти.

І в Гельсінґфорсі йдуть живі наради на фінансові і економічні теми. Фінська валютова рада заборонила фінським банкам кредитовання переказів на фінські банкноти, які уплили з шведських банків. Вона мотивує заборону тим, що фінські ноти надіслані з Швеції, дісталися туди нелеґальною дорогою, через що їх поновний ввіз в Фінляндію шкідливий для розвитку валюти. Далі заборонено вивіз грошей в закрай в вартости звиш 500 фінських марок. Завважується отже в Фінляндії наслідування всіх розпорядків старої Европи, — мабуть і з тим самим успіхом. Направлення фінської валюти залежить, як і всіх инших валют, від міжнародної санації народних господарств.

Естонія лагодиться справити свій державний бюджет за рік 1920. В предложенню міністра фінансів обраховано розходи на 1800 міл. естонських марок під услівям ведення дальшої війни; $^4/_5$ цеї суми, себто 1440 міл. естонських марок, призначені на воєнні кошти. В разі завішення оружжа відпадає приблизно $^3/_5$ вищезазначеної квоти. Між доходами зачислено: звичайні податки 150 міл. естонських марок, мито 25 міл., налоги на спожив 15 міл., почти й залізниці 135 міл., разом 500 міл. естонських марок. Для покриття дефіціту з попереднього року плянований особний податок від майна, який мавби бути сплачений ратами протягом довшого часу. Ціла сума цього податку обчислена на 1200—1500 міл. естонських марок. Далі старається уряд вїєднати собі заграничні позики, між тим і премійову позику в висоті

100 міл. естонських марок. Заграничні кредити уможливлять обмеження нотового обороту на дотеперішню суму 650 міл. естонських марок. Сплата відсотків проєктована в золоті. Заразом робить уряд ріжні заходи, щоби припинити довіз, головно неконечного і люксусового товару, а натомість підвищити вивіз.

Андрій Чекановський.

Огляд міжнародньої політики.

I. Другий вибух німецького вулькану; бої в поодиноких містах; що робить солдатеска; перші прояви „отаманщини“ в Німеччині; як ставиться до неї німецька преса: Антанта й німецькі правительства; засідання Німецької Національної Ради; 10 умов „Союза фахових орґанізацій“; бельґійські війська втікають перед вибухом вулькану за Рейн. — II. Як крівавить „Зелений Остров“ і що з тим вяжеться; викидання Турків з Европи; проґрамова бесіда анґлійського премієра; одна з ниток нових міжнародніх комбінацій будуччини; що робить Франція; сварка і любов двох сестер; практична міжнародня етика єнкесів: міжнародня проґрама нового держ. секретаря Америки; як Франція й Америка дальше говорять собі правду в очі; як Америка не ратифікувала верзальського мира,

Німеччина — це природний мілітарний, економічний і духовий центр Европи. Він зломаний тепер. Але мимо того він не перестав бути центром і „високорівнею“ европейської культури. Будучина европейської культури залежить від того, в якім напрямі піде розвиток подій на тій центральній високорівні, До погрому Німеччини залежала від неї ця будуччина инакше, а тепер залежить инакше. Але все залежить.

І для того подіям у Німеччині слід присвятити як найбільше уваги. Вже другий раз занявся полумям німецький вулькан. І здається, що другий раз задушать це полумя. На який час? З яким вислідом? Про це годі щось певного сказати. До цеї пори певний тільки факт, що найбільший голос здобули там фахові орґанізацій, та що задавлювання соціяльної революції відбувається під гаслом — уступок на ліво. Чи це задоволить рух в долі, чи тільки скріпить його? Мабуть буде останнє.

Ось перебіг подій за остатні дні:

В Кілю були важкі битви між робітництвом і військом. Поліція боролася по боці робітництва. Дортмунд бомбардувала артилерія. На вулицях Липська тяжкі і кріваві битви. Туди стягаються маси робітництва з Хемніцу й околиці. Раз у раз чути сильні детонації мінометів і грання машинових крісів — на площах міста. В Ґохні теж завзята боротьба між державною охороною й робітництвом, якому на допомогу прийшло селянство. В промисловім місті Туринґії З у л ь побідило робітництво по крівавій борні. В Майнінґені по тяжкій битві побідило червоне військо. В Лянґензальці червоні війська наступають на державну охорону. В Біттерфельді вимордовано всіх офіцерів. В Берліні прийшло по дикої борні „Унтер ден Лінден“ і в инших місцях особенно на передмістях. Боротьба на барикадах і панцирними автами . . . Балтійські війська стріляли з кулеметів в народ, але їх вкінці виперто з міста. Вони посуваються вздовж залізничого шляху в напрямі на Дрезден і плюндрують по

дорозі власну землю зовсім як за „30 літної“ війни . . . Часть їх вернула в Берлін і зложила зброю робітникам.

Найсильніще кипить в містах Вестфалії й над Рейном. Там верх бере робітництво й оповіщує радянську владу. Досі оповіщено її в містах Бохум, Ґаґен, Гам, Герне, Ґельзенкірхен, Шверте, Ессен і Мільгейм.

В Карльруге і Мангаймі проголошено теж комунізм.

В басейні Рур червоні війська виносять около 40.000, сила їх росте дальше. Вони відібрали від правит. військ транспорт артилерії. (Офіціяльне звідомлення правит. від 19. березня.)

Німецька Народна Партія, Німецька Національна Партія і Центр домагаються спільного фронту проти большевизма. За це демократична партія формальною ухвалою признає слушними домагання соціялізації тяжкого промислу й числиться з евентуальним заведенням радянської влади.

На чолі пролетарського руху в цілій державі стоїть Даймиґ (Daümig).

Все це можнаб уважати нормальним наслідком страшного погрому й гноблення Німеччини, якби не одна анормальна поява: цей танець викликали безпосередно політикуючі ґенерали. Один з них почав переворот, позискавши війська для партійної платформи. Другий уважав себе покликаним вести політичні переговори між військом і урядом. Третій зажадав від уряду всяких політичних ґарантій, заявляючи, що инакше не ручить за війська і т. д. Ця картина політикуючих військових, ця „отаманщина“ особенно добре відома нам, Українцям. Але в Німеччині вона, хоч також анормальна, має бодай неґативну тінь основи під собою: весь час війни (і перед війною) німецькі фахові політики компромітувалися, а німецькі військові вибудували першу армію в світі й постійно відносили побіди на всіх полях. Таким чином опинилася й політика в їх руках: те, що тепер бачимо, діялося вже фактично від 1914. р. Німецькою політикою кермувала Головна Військова Квартира. Те, що почалося тепер, тільки послідовний наслідок того, що було.

І над цим бідкається розумніща німецька преса, а не над пролитою кровю. Вона пише, що чим кращий з кого ґенерал, тим менше він розуміється на політиці. З під цього правила не виймає навіть таких голов як Гінденбурґа й Людендорфа. „Бо щоб у політиці мати поважний голос, на це треба мати довгий політичний досвід, який здобувається тільки літами тяжкої, солідної праці на політичнім полі.“ „Навіть пересічний громадянин що має знання партійних відносин, адміністрації й парляментарної рутини, — надається далеко більше до політичного проводу, чим військовий.“

А що-ж на це все „пані світа“ — Антанта. „Matin“ пише, що вона визнає тільки те німецьке правительство, яке визнає представництво німецького народу (Національна Рада) в Штутґарті.

Перше засідання Нім. Нац. Ради по перевороті відбулося в Штутґарті 18. березня в палацу штуки під прапором республиканської держави. Місце нарад бережено сильною сторожею. Засідання почалося в присутности коло 200 членів Нац. Ради, в тім усього трьох німецьких націоналів і одного з людової партії. Перед трібуною заняли місця державні міністри Баусер, Мілер, Носке, Давід, Бель, Кох, Ґеслер і Ґісберт, державний секретар Меслє й представники німецьких полудневих держав. Визначене на год. 4 по пол. засідання відкрив президент Ференбах з принятим академічним опізненням 15 хвилин по 4-ій відчитанням депеш з оправданням — тих послів, які не могли прийти; між инш. збірне

оправдання Нім. (Нар.) Люд. Партії. Потім коротко представив Раді, що сталося, висказавши й свою думку, а саме, що більше легкодушно ще ніколи не почалася ні одна революція.

Державний канцлер Бауер оправдував перед Нац. Радою правительство, чому воно опустило столицю держави і боронив Ерцберґера, називаючи його найтверезіщим фаховим міністром. Вину перевороту звалює на партію всенімців і „партію Рідного Краю", а з осібна полковника Бавера й ґен. Людендорфа. Їх переворот викликав комуністичний рух. А все це було-б неможливе, як би не страшні условя версальського мира. Канцлер уважає одиноким ліком на це, що вже сталося і на це, що може ще статися — суд і кару над тими, що викликали заверюху, як також чистку війська. По нім говорив Шайдеман. Він закидав правительству, що держало на визначних становищах людей, які займалися тільки лайкою, як полк. Рейнгардт. Подає до відома Нац. Раді, що великі посідачі і студенство скрізь мають великі склади зброї й амуніції. Посол Центра Burlage й демократ Паєр заявили, що ці виясненя не вистарчають. Годяться з правительством, що треба карати остро. Фравт, представник національно-народньої партії, заявляв, що його партія не має з переворотом нічого спільного. Независимик Генке сильно критикував правительство й заявив, що робітництво має в руках добру зброю — ґенеральний страйк.

Засідання замкнено властиво без висліду з тим, що найближче має відбутися в Берліні дня 24. ц. м.

Союз фахових орґанізацій всіх партій поставив правительству таких 10 умов застановлення ґенерального страйку: 1. Розброєння й покарання бунтівників. 2. З'окрема покарання урядовців, які пішли в службу Капа. 3. Розвязання противреволюційних формацій. 4. Орґанізація державних військ з робітників. 5. Демократизація адміністрації з особенним узглядненням працьовників. 6. Усунення реакціонерів з начальних посад в правительстві й адміністрації. 7. Негайна соціялізація гірництва (синдикати вугля й калі переймає держава) та продукції сил (електрики і т. и.). 8. Законне зрівнання працюючих з роботодавцями в справах економічних і суспільних. 9. Уступлення Носке, Гейне й Езера. 10. З'обовязання партій при творенню нового правительства порозумітися з фаховими орґанізаціями.

Правительство ці умови здебільшого приняло. Супроти цього союз фахових орґанізацій ухвалив застановити страйк. Спротивилося цьому ліве крило робітництва, яке уважає, що настав час, завести радянську владу. Воно розпоряджає в самім Берліні 20.000 крісів і має також артилерію. На загал ситуація представляється вже спокійніще, але дальші боротьби зовсім невиключені. Носке заявив, що комуністичний рух буде задавлений як задавлено його перший раз в Баварії.

Ті взриви й задавлювання пролетарського руху дуже пригадують подібні події в початках російської революції.

Бельґійські війська, які були на правім березі Рейну, подалися перед спартакістами на лівий беріг і пригото[в]ляються до оборони переправ через ріку. —

Ми вже згадували в наших оглядах, що ірляндська партія Фенїїв знов почала убивати анґлійських урядовців і офіцерів та що Анґлія оповістила виїмковий стан над Ірляндією. Але рівночасно внесло анґлійське правительство новий біль гомрулю (законопроект самоуправи) для Ірляндії. Це постійні появи. Кілько разів читаєте, що внесено біль про гомруль, то це знак, що крізавить Зелений Остров (Ірляндія) — і на оборот. І так від століть. В анґлійськім парляменті знов працюють над про-

єктом „гомрулю“ для Ірляндії. Цей законопроєкт має заголовок „Біль для заведення лучшого правління в Ірляндії“. Англійський політичний дотеп не поминув нагоди, щоб не вигострити собі зубів на цім „білю“ й зачінив його, кажучи: Дійсно, трудно собі представити гіршого правління, як тепер є в Ірляндії. Але Англійці тим ріжняться н. пр. від Українців, що отверто признаються до того, що зле і беруться солідно до праці, щоб направити. А ще в Ірляндії не легко зробити. Бо населення її розбите на два непримиримі табори: ірляндських націоналістів й ірляндських Анґлійців (останні грають там подібну роль, як польські кольоністи в Галичині). Цим ірляндським Анґлійцям до краю несимпатична всяка думка про самоуправу Ірляндії. А знов ірляндські націоналісти розбивають сильну аґітацію навіть в Льондоні, де недавно відбули монстр-віче з 30.000 учасників. Подивляти треба притім анґлійську терпимість для всякої свободи слова, де-б вона не проявлялася. А треба знати, що Ірляндці уміють революційно виступати.

Правительственний законопроєкт „гомрулю“ вносить утворення двох парляментів для Ірляндії: в Дубліні — для полудневної Ірляндії з 3,140,000 душ (переважно Ірляндців) і в Бельфасті — для північної з 1,250.000 душ (переважно Анґлійців). Кождий з них висилавби по 20 послів до „Ради Ірляндії“, яка мала-б ухвалювати лише залізничі закони, а всі инші справи оскільки приділили-б їй згадані парляменти. Ці парляменти можуть ухвалити, щоб тих 40 послів вибирав сам народ і можуть „Раді Ірляндії“ передати всі взагалі. Покищо ті парляменти мають законодавство в справі шкіл, місцевого судівництва, поліції, здоровля, господарства і т. и., справи заграничні, військові, цлові, телеґрафи й каблі не належали-б до них, тільки до правительства Великої Британії. Кождий з парляментів мавби окремий екзекутивний комітет, якого члени мали-б титул „міністрів“. А над усім тим стоявби льорд-ляйтенант (віцекороль) Ірляндії. Крім того мала-б Ірляндія висилати в льондонський парлямент 42 депутатів.

З цього проєкту видно, що Анґлія не згодиться на самостійну й одноцільну ірляндську республіку, якої домагаються Ірляндці.

Льойд Джордж заявив в палаті послів, що до кількох тижнів скінчиться панування Турків в Царгороді. Ця заява стоїть в суперечності з офіціяльною ухвалою Антанти, що Царгород лишається Туркам. Як відомо, ухвалу цю недавно оповіщувала Анґлія в цілих Індіях, щоб успокоїти мусульманське населення Індій.

Це вже далеко не перше зломання ухвал Антанти. Згадаймо н. пр. ухвалу, яка Полякам дозволяла йти тільки по Збруча.

З Льондону доносять: На вічу лібералів, на якім з'явилося м. н. понад 100 визначних діячів ліберальної партії і майже всі ліберальні міністри, виголосив Льойд Джордж проґрамову бесіду, якої вижидано з великим напруженням. Премієр міністрів взивав у ній лібералів, щоб у союзі з уніоністами виступили проти соціялістів і говорив дальше так: „Те, що анґлійські соціялісти називають колективною власністю, називається у Франції комунізмом, а в Росії большевизмом. Є в світі країни, які можуть собі робити соціялістичні експеріменти, але Анґлія мусить від цих експеріментів держатися здалека. Для поборювання соціялістів треба покликати до життя одну велику партію ладу з такою політичною платформою: 1. Мир в нутрі і на зовні та боротьба проти соціялізму в нутрі. 2. Сотворення сильного й трівкого „Союза Народів“ для уникнення війни на будуче, Бесідник підчеркував, що між ним і Асквітом нема суперництва (Асквіт мимо запрохання на вічу не явився).

„Таймс“ доносить, що італійський преміэр Нітті в депеші до Найвищої Ради знов зажадав зміни мирового договору на користь Угорщини (Річ в тім, що Угорщина

має інтереси противні Югославії, з якою не може погодитися Італія. — А. Ч.) На це Найвища Рада знов ухвалила, що зміна границь на користь Угорщини недопустима. Присутний на засіданню італійський міністер закордонних справ Scialoja приняв до відома цю ухвалу і не запротестував.

Цей прояв „любовних взаємин“ між Італією й Угорщиною, хоч на разі не мав ніяких наслідств, важний як показчик будучої кристалізації сил в міжнародній політиці. Бо вже тепер доволі виразно закроюється з одного боку розвал між Італією й її военними союзниками, з другого — кристалізація нових союзів. Розуміється, вона викристалізується тільки тоді й остільки, коли й оскільки загальна буря не змете всіх теперішніх комбінацій.

„Hamburger Fremdenblatt“ пише: Франція не тільки розброюється, але противно — скріпляє чисельно свою армію, хоч верзальський мировий договір виразно постановляє, що німецьке розброєння „має бути початком загального обмеження зброєння всіх держав“. Бо Франція не хоче, щоб розвинувся дух мира, а про союз народів шкода й говорити! Атже в дійстности не прийшло навіть до правдивого союза побідників Німеччини. Бальфур сказав в анґлійській палаті послів: „що це є т. зв. рада союзу народів? Точно ті самі люде, ґрупа тих самих міністрів аліянтів і їх приклонників, яка засідала в Верзалю, тільки — инакше названа. Та ґрупа людей має точно ті самі цілі й ті самі заміри“ . . . . Вільзон, основник того союза, якого присилували завдати брехню всім його заявам про справедливість, захорів під впливом тих переживань і доси не може прийти до рівноваги. Його лист до його б. співробітника Лянзінґа показує в Вільзоні слабодуха й заздрісного чоловіка. Брутальна сила, хитрість й інтриґа опановують світ.

Анґлійські державні мужі з надто великим натиском говорять про добрі взаємини між Анґлією й Америкою. Це вказує на те, що ті взаємини починають бути прикрі. Свідчать про це голоси американської преси, з яких наведемо оден. „Hewes Monthly“ пише: „Надзвичайна була неодна подія війни. Але найбільш дивне в ній це те, як Анґлійці, які нами (Енкесами) безперечно погорджують, — уміли забезпечити собі підмогу Америки, без якої Німці булиб їх змолотили. Хитрі Анґлійці втягнули нас не в нашу справу і то втягнули нас у таку суматоху, що не вимотаємося з неї цілими поколіннями. Хитрі Анґлійці навіть не зверталися з тим до американського народа, тільки до кількох провідників. А ті вже спонукали народ принести такі жертви, яких не знала доси американська історія“.

Мабуть хибно булоб думати, що такі голоси це початок глибшого невдоволення, як цим тішаться Німці. Ні! Анґлія й Америка це дві сестри, які можуть навіть згоро о посваритися, ба й шкодити собі — але в хвилі дійсної великої небезпеки одна знаходиться при боці другої. Причина цего напруження між обома „сестрами“ — конкуренція доляра й штерлінґа та будуче торговельне суперництво, про що „Таймс“ виразно пише.

Сенат у Вашінґтоні приняв внесок сенатора Lenvood'а, який каже, що Сполучені Держави Північної Америки не уважатимуть себе зв'язаними ухвалою „Союза Народів“, яка дотичилаб народу, що має більше голосів, чим Сполучені Держави Північної Америки. Цей вислід чисто американської практичної справедливости може мати необлічимі наслідки.

До „Frankfurter Zeitung“ депешують з Вашінґтону, що Сполучені Держави П. А. не вступлять до „Союза Народів“, як довго Вільзон буде президентом та що новий державний секретар Colby провадитиме таку політику; 1. Спробує визнати

большевицьке правительство, коли воно добре поводити-меться (інтересне услів'я!); 2. Уреґулює азійські питання по думці Вільзона; 3. Переведе інтернаціоналізацію Царгорода й Дарданелів, усунувши Турків з Европи; 4. Президент мусить визнати полагодження ріжних справ „Союзом Народів", коли Америка до нього приступить. (Ця остання „лінія" досить баламутна, особенно коли її прирівняти до наведеного на початку цего уступу донесення.)

З приводу листа Вільзона до сенатора Hitchcocka, в якім він виступив проти фрацузьких зброєнь, написав „Jounal de Débats" дві статті. В першій признає, що Франція зброїться, але пише, що це діється якраз тому, що Вільзон не дав Франції змоги забезпечити їй мир відповідними ґарантіями. В другій пише про морські зброєння Спол. Держав Півн. Ам. і додає глумливо, що це діється очевидно для — забезпечення мира . . .

З Вашінґтону доносять, що сенат 7 голосами більшости відкинув ратифікацію версальського мирового договору; за ратификацією голосувало 35 сенаторів, проти 49. Цей факт матиме необчислимі ще наслідки.

Україна.

— **Повстання на Україні.** Член київського ревкому, п. Затонський, визнав, що селянські повстання в богатьох губерніях справді мають місце. Повстанці руйнують залізниці й тероризують війська, що стоять в запіллю.

Терор на Україні. Київський ревком, повідомляючи про знесення терора в Росії, в спеціяльній відозві зазначає, що цього не можна зробити на Україні, де контрреволюція ще досить значна, тому терор вживатиметься аж „до повного поборення всіх перепон, що не дозволяють утвердитися совітській владі на Україні." Підписана ця відозва: Петровським, головою ревкома, Затонським і Гринком, членами ревкома, Канарським — юристконз. ревкома, Єрмошенком — управителем канцелярії ревкома й Мазуром, секретарем ревкома.

Київ гине. В Київі панує неймовірна дорожнеча й лютують пошести. Селяне до нього не постачають жадних продуктів. Населення тисячами тікає на села. Праця українська абсолютно неможлива серед загального голоду й смерти. Українські комуністи (незалежисти й боротьбісти) не тішаться симпатіями правлячих большевиків, які прозивають їх шовиністами.

— **Шевченкове свято в Камянці.** 9. березня українське населення Камянця святкувало роковини Т. Шевченка. Ранком відбулася панахида в університетській церкві, в день великий похід, а ввечері — вистава в театрі М. Садовського.

— **Шевченкове свято в Варшаві.** В помешканні української дипльоматичної місії 10. березня ввечері зібралися вся колонія для відсвятаування Шевченкових роковин. Вдень відбулася панахида по Т. Шевченкові, на якій присутні були всі Українці, що мешкають в Варшаві.

— **Нові округи.** Галичина має бути поділена на 4 округи: львівську, станиславівську, краківський й тарнопільський.

— **Славинський про польсько-українські відносини.** „Стосунки з Польщею не є легкі. Є там партія, яка мріє про сполучення Чорного моря з Балтійським. Є й друга партія, ака тримається прінціпу етноґрафічного. Невідомо, котра з них переможе. Україна прагне до завязання приязних стосунків з Польщею, навіть цінoю великих уступок, але стоїть на тому, що Волинь і Східна Галичина є землі чисто українські, з якими вона звязана життєвими нитками („Journal de Geneve").

— **Польські зубри про нашу бриґаду.** „Il. kur. Codz.", повідомляючи про утворення чеської бриґади в Яблонцях, пише, що потрібно офіціяльно запитати чеське правительство для чого вона призначена — чи не для боротьби з Польщею?

Валютна нерозбериха. З Камянця повідомляють, що там ходять ріжні гроші й установляються на них всякі курси. Приміром, 1 кор. = 9 карб., 1 марка поль-

ська = 12 карб.; 1 марка німецка = 16 карб; 1000 рубл. думських = 4600 карб. (в аеропланах або акаціях); 2000 гривен = 3200 карб. (в акаціях); 1000 карб гетьманських — 1450 карб. (в акаціях) і т. д.

— **„Так било, так будет“.** З Буковини повідомляють, що румунське військо й поліція поводяться з українським населенням так, як цього не робили навіть московські війська. Конфискуються соціялістичні ґазети, не запобігається поширенню пошестей, не допомається в нужді народа нашого...

— **Пече!** Раковський в третій раз звернувся до польського правительства в справі негайного замирення.

Галичан висилають з Камянця. Генер. Крайовський дав розпорядження, аби всі Галичане за виїмком урядовців, професорів Університету студентів до 10. березня залишили Камянець.

Всі способи добрі! Польські власти пограбували всі пакети з річами-убранням, білизною, обувю, харчами — що були надіслані галицькими еміґрантами в Америці до Галичини. Вартість пограбованого сягає 10 міліонів долярів.

Де наші військові сили? Обєднані під командою Омеляновича-Павленка українські армії посідають, по словах „Нашого Шляху“, що виходить в Камянці, плацдарм від Дністра до Винниці. До цих військ прилучилися 22000 повстанців.

Т-во ім. Пестальоці. В Камянці відновило свою діяльність т-во ім. Пестальоці. Воно заснувалося в березні місяці 1918. року. Статут було затверджено 3-го квітня. Активна праця почалась в червні. Обрано було Бюро Т-ва в складі: голови Животко, заст. гол. — Зборовця В., секретаря — Зборовця Г., скарбника — Вітвіцького Г. Від персоналу керовниць — Готесман С. Обрано почесним головою — С. Ф. Русову. 6-го липня віткрито дит. майдан на Польських Фільварках. Праця на майдані провадилась два місяці. Дітей було — 50 д. 20—24 серпня влаштовано було виставку дит. праці. Виставку одвідало зверх 1000 д. Прочитано такі лекції і доклади: С. Ф. Русова: 1. Дитина й громада. 2. Розвиток творчости в вихованню дитини. 3. Нова школа в Бельґії. Животко: 1. Дошкільне виховання на Поділлю. 2. Релігія в вихованню дитини. Соколянський: 1. Дефективні діти й праця з ними. Зібрано невеликі дит. і педагогічні книгозбірні. Т-во входило в стосунки з Ушицею і Проскуровом. В Ушиці почалась орґанізація філії. Т-ва. В дит. садку Т-ва праця почалась 10-го лютого с. р. В перший же день записалось 16 діт. В данний час вся увага Т-ва направлена на те, аби поставити свій дит. садок в як накращі умови, також ведеться праця орґанізації бібліотеки. З 10-го лютого почались курси по „Вихованню дитини“, які орґанізовано Т-ом. Курси відвідує від 15 до 20 осіб. Лекції по „Вихованню дитини“, які розпочалися у вівторок 10-го лютого, провадяться через день в Університеті. Лекції читає С. Ф. Русова. Як і завше лекції С. Ф. захоплюють слухачів. Прочитано вже 4 лекції.

Взяття Катеринодару. „Правда“ пише; Катеринодар був останнім опором денікінців. Оволодіння ним свідчить про скінчення великої війни на північнім Кавказі. Тепер большевикам залишається лише покінчити з недобитками білогвардейських банд на східнім березі Чорного моря та на західнім Каспійського. А Денікіну залишається перенести свою ставку в мебльовані покої якої небудь гостинниці в Царгороді.

„Незалежність“ Сов. України. На нараді комуністичної партії України принято постанову, щоб вільна самостійна сов. українська республіка була в союзі з російською республікою, причому господарський устрій і військова сила мають бути спільними.

Польща.

— **Пільсудський маршалок.** В день іменин Пільсудського іменовано його першим маршалом польських військ.

— **Мирові умови Польщі.** 19-го березня відбулося засідання комісії справ загравичних. Директор політичного департамента, п. Осенцкі заявив, що мирові умови вироблено й їхній текст вже роздано представникам Антанти для обговорення. Умови такі: 1) Повернення Польщі всіх земель, забраних Росією підчас розділів

2) Відмовлення Росії від всяких прав на ці землі. 3) Признання нею всіх держав, що повстали на землях бувшої Росії і що істнують de facto. 4) Повернення всіх державних скарбів, що є на територіях з кордонами 1772. року. 5) Передача відповідної частини золота на підставі білянсу Державного Банку на 1. серпня 1914. року. 6) Повернення всіх польських архивів і бібліотек. 7. Одшкодування за страти, що понесли Поляки в 1914—1916 р. і підчас революції 1917. року. 8) Одмовлення від большевицької аґітації в межах Польщі. 9.) Ратифікація мирного договору орґаном, який репрезентує волю народа. Всі сеймові фракції одноголосно заявили, що це є замаскована анексія, й різко висловилися проти такої редакції умов. Ен-деки розпочали кампанію проти Патека. Соціялісти й людовці, висловлюючися проти умов, проте Патека спирають. Проте, положіння Патека стало дуже хистке. Варшавська преса особливо „Kur. Poranny", „Kur, Polski" й „Robotnik" гостро виступають проти таких імперіялістичних тенденцій польських правлячих кол.

— **Ст. Грабський про мирові умови.** Посол Грабський заявив, що вимогу кордонів 1772. року треба розуміти не як анексію, а як право рішати долю народів, що мешкають на теріторіях по цей й той бік цих кордонів. Полякам має лишитися право самоозначення народів, які мешкають на захід, а Росії — які мешкають на схід від лінії 1772. року.

— **Американський крам.** Польща закупила в Америці і вже транспортує до себе екіпировку на на 200.000 дол., 80 паротягів, 4500 возів, 100.000 тон муки й инш. Ця купівля сильно зміцнює Польщу в боротьбі з большевиками.

— **Навала на Варшаву.** За останні часи прибуло до Варшави біля 30.000 Росіян, що тікають з Совдепії.

— **Анґлійські політичні кола** висловлюються проти домагань польських що до кордонів 1772. року.

— **Переговори** з народами, які повстали на руїнах б. Росії, провадяться з кожним окрема. З більшістю делеґацій ціх народів Польща осягла згоди.

— „**L'Humanité**" **про Поляків:** Ніколи історична Польща не уміла зреалізувати національної єдности, поперше, через те, що не мала природніх кордонів, по-друге що її державна конструкція спричинювалася анархії, з якої користали сусіди. Досить пригадати liberum veto. Людність трактувалася на рівні з рабами, позбавленими всякого права. Ці стосунки не ліпше виглядають і зараз.

— **Новий керовник закордоної політики.** Товаришем міністра закордонних справ призначено посла Яна Домбського. Пан Мир. Сейда, якого також було висунено на посаду товариша міністра, не дістав призначення.

— **Польсько-білоруські переговори.** Провадяться переговори між Поляками (Василевський) й Білорусами (Івановський) в справі дальнійшої долі Білорусії.

— **Новий делеґат.** Замість п. Заморського, відкликаного з коаліційної комісії на Шлезку тішинському, призначено ґенерала Латдида.

— **Виступ комуністів.** В Любліні проголошено стан облоги з огляду на виступ комуністів, що мав там місце, але був залитий кровю.

Росія.

— **Каменев, фактичний главковерх большевицьких військ.** В Nr. 23145 „Le Matin" уміщена стаття ґен. Носкова, який в найліпших словах характеризує нинішнього начальника штаба советських військ Каменева (не змішувати з Каменевим, другом Троцького, Зиновева й инших псевдонімів). Після його слів, Каменев є людина надзвичайного знання, витримки й енерґії. Ще за часи царські він видзначався, ак добрий старшина. За часи революції — тільки його відділ був дисціплінований. Є він також і великим російським патріотом. Коли ґенерал Носков, передаючи йому посаду команд. III. армією після большевицького перевороту, попереджав його про великі труднощі, що його мають спіткати, він відповів: „це так, але опріче їх є руське діло".

— **Ленін про загальну ситуацію.** Ленін прийняв представників советської преси, яким заявив, що коаліція проводить в відношенні Росії подвійну політику. Ясно, що вона й далі бороласяб з большевиками збройною силою, як би не боялася

обольшевизування своїх військ. Положіння внутрішне й господарче Росії критичне, але не безнадійне. Коли вона протримається до весни, то голодної катастрофи не буде. Середня Европа не переживе харчевої кризи, коли не навяже найближчих стосунків з Росією.

— **В Москві внов голод.** Судячи на даних „Правди“ відносно збору продуктів для червоної армії — в Москві мусить бути дуже значна харчева кріза.

— **Життя в Петрограді.** Ціни на продукти першої необхідности в Петрограді такі: ф. хліба — 290 руб.; ф. масла — 2800 р.; ф. соли — 500 р.; ф. бараболі — 160 р.; ф. мяса — 1600 р.; пляшка молока — 200 р.; яйце (штука) — 80 р.; курка — 500 р.; штука мила — 250 р.; зубна щитка — 350 р.; зубний порошок — 120 р.; гребинець — 370 р.; ф. керосини — 570 р.; свічка — 300 р.; пляшечка чорнила 100 р.; шклянка — 120 р.; самовар — 15.000 р.; чоботи — 18.000 р.; штани 7000 рубл і т. д.и

— **Екзотичне правительство.** Денікін сформував нове правительство на чолі з Мельниковим. В цьому уряді теку міністра фінансів має — Бернацький, Леонтович — торговлі й промисловости, Цедлер — внутрішніх справ, Пешехонов — хліборобства, Харлямов —ісповідань.

— **Російсько-румунські переговори.** Чичерин в згоді з українським советським правительством запропонував румунському правительству прислати мирових делеґатів до Харкова. Але умовою переговорів являється участь в них українських представників, без яких питання територіяльного характера не можуть бути вирішені.

— **Мережковський про Сов. Росію.** „В Росії вже немає й натяків на те, що називалося правительством советів; воно замінено давно самодержавям Леніна й Троцького, котре тримається тоюж силою, що й царизм — зловживанням психольоґії несвідомих мас, які оточували особу царя повагою, як „помазанника Божого“. Ці чуття викликає й Ленін, якого прозивають ці маси червоним царем і рахують його втіленням ідеї справедливости й соціялізма“.

— **Нові гроші.** „Красная ґазета“ пише, що советське правительство випускає в березні нові гроші — в 5000, 10.000 й 150.000 рубл., бо остільки стало дороге життя в звязку з обезціненням валюти, що найдрібнійшою монетою стає білет в тисячи рублів.

— **Чичерин про Ліґу Народів.** Чичерин в розмові в Лансбери заявив, що Росія приймає делеґатів закордонних держав і допоможе їм ознайомитися з внутрішнім положенням Росії, але їм буде заборонено втручатися в внутрішні справи. Росія не може визнати авторитету Ліґи, бо до неї її не запрохували.

— **Большевики про нову політику Антанти.** „Екон. Жур.“ пише: „імперіялісти Антанти помиляються, коли думають, з Росією може бути завязана яка-небудь торговля без реґулярних державних взаємо відносин. Сов. Росія погодиться лише на ту торговлю, яка може її зміцнити, а не на спекулянтську торговлю, мета якої — зміцнення її противників.

Каяття. Краснов прохає ревком помилувати його і приняти на совітську службу. Він запевнює совітське правительство в цілковитій своїй вірности.

Ордени в совітській Росії. Василев в „Ізвестіях Ц. І. К.“ пише: Ми нагороджуємо відзнакою червоного прапору видатнійших червоно-армейців та їх вождів. Необхідно встановити нагородження того самою відзнакою, чи спеціяльно установленим орденом праці всіх видатнійших працівників, починаючи від простого робітника або робітниці, які виявили особливе старання в праці і кінчаючи найбільшими орґанізаторами, винахідцями, вченими і т. и. Праця вимагає не менчих жертв як війна. Може бути, що настане той час, коли такі винагороди будуть непотрібними. Але в перехідний момент, коли ми примушені примінювати навіть більш негарні чи цілком буржуазні засоби підбодрування, така нагорода буде все-ж великим кроком вперед.

Конференція Бунда. Циркуляр центрального комітету „Бунда“ переносить до Москви на 10. квітня свою конференцію. Порядок дневний: 1) політичний момент, 2) відношення до третього інтернаціоналу, 3) національне питання, 4) професіональний і кооперативний рух, 5) відношення до російської соціялістично-демократичної робітничої партії.

Москва 17. березня. Чічерін післав до японського і союзних правительств протест проти наміру бувшого царського ґенерала Хорвата, який зве себе уповно-

важненого неістнуючого колчаківського уряду, продати японському правительству амурську комерційну фльоту.

Москва, 18. березня. В Курську розпочали працю всі фабрики шкіри.

Російський Фіґаро. Перед двома тижнями до контрреволюційного перевороту в Німеччині відбулася в Берліні таємна нарада контрреволюційного правительства Каппа з російськими чорносотенцями; Ґучковим, Бермонтом, князем Волконським та иншими.

Міжнароднє життя.

— **Посол Поп про укр. справу.** В румунському парляменті посол Поп звернувся до уряду з запитанням, які держави беруть участь в варш. конференції й яких заходів думає вжити румунський уряд, щоб підперти змагання України що до здобуття своєї незалежности.

— **Соціялістична конференція.** В Варшаві відбулася соціялістична конференція, на якій брали участь соціялісти Польщі, Латвії, Фінляндії й України.

— **Анґлієць про Польщу.** Августін Гариссон в листі до редакції „Manchester Guardian" пише слідуюче; „Польща дістала значні німецькі й австрійські округи, а Горішній Шлезк по її милости має повернутися на нову Альзацію-Льотаринґію. Але Поляки вимагають ще більшого. Вони захоплюють землі у Росії й України й хтять приєднати до себе Литву й Білорусію. Зараз Польща находиться майже в стані банкрота, бо її паперові гроші не мають жадної ціни. В політичному відношенні вона залежить від Франції, в фінансовому — від Анґлії. Польща, якій потрібно побільшити продукцію, поліпшити кредит і завести спокій, тримає на рахунок Анґлії 500.000 чоловік. Єдиною причиною цього є — імперіялістична роля, яку вона повинна грати в історії Европі: Польща була утворена не як економічне ціле, а як підтримка Франції на випадок війни. Являється питання: як може Польща витримати утримання півміліонної армії, зруйнована, непродукційна, виснажена тифом, чиста аґрарна країна, без всяких стратеґічних можливостей, коли цього не в стані зробити навіть ми?"

— **Льойд Джордж готується до боротьби з большевиками.** Льойд Джордж виголосив промову на нараді лібералів і консерваторів, в якій закликав до боротьби з большевиками й, взагалі, з соціялістами. Щоб забезпечити своє становище в парляменті, де більшість залежить в значній мірі від соціялістів, він створює нову політичну партію, котра називатиметься національно-демократичною. Гадають, що Бонар Лоу, голова партії уніоністів, складе свої уповноваження й запрохає всіх своїх прихильників до вступу в нову партію.

— **Анґлія й події в Німеччині.** Анґлія готується до інтервенції в Німеччині, якби того вимагали обставини.

— **Нітті й Угорщина.** Нітті вдруге порушив в Найвищій Раді питання про перегляд мирового договору в частині, яка торкається Угорщини.

— **Новий кабінет в Італії.** Нітті склав новий кабінет, який вже присягнув. Правительство вирішило перейти поступово до вільного продажу всіми предметами, навіть продуктами харчування.

— **Італія і Латвія.** Італія в найближчому часі має визнати Латвію.

— **У Естонії.** Білі раби північно-західн. армії. Військова ліквідаційна комісія колишньої північно західної армії взяла на себе поставку козаків і офіцерів північно-західньої армії до французького леґіону. Для вступлення до цього леґіону треба виконати маленьку формальність, підписати контракт на пять літ обовязкової служби в кольоніяльних військах. Усякому вступаючому туди призначається платня в 500 франків, 250 франків як вступить і 250, як прослужить чотирі місяці. По контракту кожний отримує повну обмундіровку кольоніяльного салдата і по три франки на день. Всі вступаючі без ріжниці чину і спеціяльности призначаються рядовими у піхоту і їх посилають у північну Африку, Туніс, Мароко чи Сірію, де вони виконують почесну ролю кольоніяльної поліції.

— **Латвійсько-естонські переговори.** Провадяться переговори поміж цими державами в справі точного зазначення своїх кордонів.

— **Америка й большевики.** Америка висловилася в той спосіб, що вона провадитеме торговлю з Сов. Росією, але виключає можливість яких-небудь з нею політичних стосунків.

— **Америка й версальський трактат.** Ратіфікація версальського мирового договору в американському сенаті одкинена. 49 сенаторів голосувало проти, а 35 за ратіфікацію.

— **Хаос в Німеччині.** Велика країна в огні анархії й руїні. Замах, який було зроблено військовими колами, не осягнув своєї цілі. Переворот не був підтриманий відповідальними політичними партіями, й Капп мусів капітулювати. Але цим замішанням скористалися спартаківці, що захопили до своїх рук владу в цілому ряді міст і навіть в окремих округах. Зараз провадиться завзята боротьба поміж урядовими військами й червоними бандами. Досі забитих нараховується до 8000 чоловік. Правительство Бауера опинилося в тяжкому становищі, бо давши деякі зобовязання правим ґрупам, особливо що до реконструкції кабінета на прінціпі діловому, воно не може дати зобовязань робітникам, які передумовою перепинення страйку становлять вимогу провести реконструкцію кабінета за контролем робітничих рад. Розвязання подій, очевидно, має наступити на цьому тиждні.

Військовий стан Німеччини представляєтья невесело. Бувший міністер оборони Носке заявив в сам день перевороту кореспондентові „Chikago Tribune“, що приписане антантою знищення кріпостей м. Кіль й околиці вже по більшій части доконане. Зброя, муніція та всякі матеріяли теж знищені або так попсовані, що не надаються до ужитку. Военний флот зменшений до 18% мирного стану і має тільки 15.000 людей. Военні кораблі, які має забрати антанта, стоять готові до від'їзду. Ті, що були в будові, зремонтовано. Воздушний флоть властиво не істнує, крім малого відділу, при якім служить 2.000 людей. Чи все це правда, годі знати.

— **Демісія Носке.** Відомий орґанізатор, військовий міністр Німеччини, п. Носке подався до демісії, яка й прийнята президентом республіки.

— **Чехія й Сов. Росія.** Приїхала до Москви делеґація чеськословацької республіки в справі звільнення полонених Чехословаків, а також завязання торговельних стосунків. Делеґація прийнята Леніном, який її запевнив в тому, що його заданням є підтримання як найліпших стосунків з Чехією.

— **Приєднання Бесарабії до Румунії.** Відомість про рішення Найвищої Ради відносно приєднання до Румунії Бесарабії викликала надзвичайну радість в усіх політичних колах. Кишиньов діяльно готується до величезного святкування.

| **Протест Болгарії.** З приводу тенденційного висвітлення деякими антантськими кореспондентами болгарської політики що до Македонії, правительство Болгарії видало комунікат, в якому заявляє, що свої стремління воно узалежнює від справедливости союзників, а не в організації всяких повстанських банд, як то цілком неправдиво писалося в часописах Антанти.

— **Великий урожай в Греції.** Сподіваються великого урожаю в Греції, який переважатиме урожай попереднього року на 30—100% (в залежности від округів).

— **Альбанія.** Положення в Альбанії стає критичним, бо поміж населенням зростає великий національній рух.

— **Питання Арменії.** Міністр закордонних справ Анґлії публікує листування, що мало місце не так давно поміж Герардом, б. амбасадором Америки в Берліні й Бальфуром в питанні Арменії. В першій телеґрамі від 15. лютого Герард протестує проти розділу Арменії. Бальфур відповів, що Анґлія завжди гадала, що Америка візьме мандат для пацифікації Арменії. Але одного мандата мало. Треба дійсно охороняти Арменію від нападів Турків.. В другому листі п. Герард закликає всіх союзників підтримати законні стремління Арменії, яким Америка обіцяє допомагати в повній мірі.

— **Побільшення війська в Іспанії.** Звертає загальну увагу побільшення війська в Іспанії. В 1914. році армія іспанська нараховувала 124.000 чол.; в 1915. році — 140.769 чол.; в 1918. році — 190.000 чол. А бюджет біжучого року передбачає нове побільшення кількости армії, саме — до 217.407 чол.

— **Земельна реформа в Румунії.** Ухвалено земельну реформу для Бесарабії, на підставі якої земля переходить до рук беземельного й малоземельного селянства.

В японському парляменті. З Токіо доносять, що в японськім парляменті прийшло до диких сцен і до бійки в часі нарад над законопроектом про загальне право голосування. Опозиція поставила внесок, щоб урядові висказати вотум недовіря. Народ напав на бюра правительственних орґанів преси, які виступали проти загального права голосування.

Полонені в Сибірі. „Der Deutsche Hilfsverein“ в Стокгольмі доносить: Центральне розвідочне бюро в Заіркутськім Городку біля Іркутська перевело реєстр полоненних і може про кождого з них подати вістку через німецький червоний хрест. Запити писати коротко й подавати військову ступінь, полк і сотню полоненого. Чи такою працею може почванитися котра небудь українська місія для воєнополонених?

З українського життя на чужині.

Голова нашої місії в Румунії проф. Мацієвич подав таку заяву румунському премієрові:

„Після пораження Колчака й Денікіна перед Антантою знову встає на весь свій зріст російське питання. По відомостях, які надходять з Парижу й Льондону, Антанта ще остаточно не вирішила, якої лінії поведінки їй триматися що до цього питання. Хаос, який панує на території бувшої Росії, не дає можливости накреслити цю лінію виразно й ясно. Розуміється, що найліпше булоб, рівно з виголошеними принціпами самої Антанти, de facto визнати всі держави, котрі повстали на руїнах бувшої Росії. Це почасти й сталося. Грузія й Азербейджан — самостійні. Балтійські — на дорозі до цього.

Щож торкається Литви, Білоруси, України, Дону, Кубані й Північного Кавказу — до них цей прінціп ще не пристосовують, ці краї віддані на поталу большевиків, не зважаючи на ясну висловлену антибольшевицьку позіцію цих держав.

З цього ясно, що Антанта не покинула ще надій відновити „єдину, неділиму“, як що не при допомозі царських ґенералів, то принаймні большевиків. Ціль ясна: завязати торговельні зносини, бо далі жити так не можна. Для цього власне й ведуться переговори з російськими кооперативами. Але з цих переговорів ясно одно, що Антанта зовсім не орієнтується, що до становища в Росії й навкруги неї. Вона (Антанта) осліплена військовими успіхами большевиків проти російської реакції, але забуває, що Денікіна знищили власне повстанці-селяне, а не большевики. Тим самим Антанта переціннює силу Леніна. На Україні влада його роспросторюється тільки на міста й вздовж залізниць. Надія Антанти завязати торговельні зносини з Україною, доки там панують чужинці-большевики — така сама фікція, як надія на Денікіна. Від большевицької України Антанта не одержить ні одного пуда збіжа, бо український хлібороб не визнає большевика й буде гнати його, як Німців та Денікіна. Таким чином становище на Україні таке, що большевики не мають ніякого права вести які небудь переговори іменем України. Єдиною повномочною владою на Україні є уряд Петлюри, й офіціяльне визнання цього уряду і урядів инших держав булоб найліпшим способом боротьби з большевиками. Цей акт з боку Антанти не був би звязаний з великими матеріяльними витратами, які пішли на Денікіна. Україна потрібує лише технічної й інструктивної помочі підчас орґанізації національної армії.

ОГЛЯД ПРЕСИ.

Капеля в Анґлії.

Тріумфальний похід Капелі здибав і в Анґлії такуж саму оцінку, як і в инших країнах Европи. Подаємо витяги з дальших рецензій льондонської преси.

„Український селянин співає і в день і в ночі“ — є прислівя Росіян, і як що вони всі співають так надзвичайно як Капеля з 70 приблизно голосів, котра виступила вчора в вечері в Квінс-Голлі, то ледве чи можна і не слухати їх весь день і всю ніч. Перш завше підкреслимо надзвичайну звучність Капелі, їх блискучі сопрани, могутні звучні баси, з яких б'є драматична сила. Їх спів реалістичний, романтичний і мельодійний в переходах з одної до другої части. Запас народньої музики, котрою Україна завше славилась в старі дні, коли ще була частиною російської імперії — незвичайно багатий.

(„Дейлі Кронік“).

Був час, коли ми, Британці, гордились тим, що ми були проводарями хоча і короткий час хорального співу цілого світа. Останні виступи чужоземних хорів можливо похитали нашу упевненість в цім відношенні і дуже сильно для нашого

власного блага. Безперечно правильно, що наші хори особливо столичні можуть взяти багацько уроків від українських хористів, котрі виступили вперше вчора в вечері в Квінс-Голлі. Тут була Капеля, з котрою діріґент п. Кошиць міг робити все, що завгодно. Його співаки були абсолютно високогарні в атаках і дінамичній градації. Вони викликали поміж иншим таке багацтво ефектів, про які мало хто з британських хорів може тільки мріяти і, роблячи це, спускались нижче наших традицийних границь, але ніколи не переходячи законних меж. Скажем просто і ясно: їх ріжні інтерпретації кантів, колядок і народних пісень були чудові по правильности виразу і голосовій чистоті і видатній тонности. (Глъоб).

Українська Капеля.

На своїм другім концерті в Квінс-Голлі вчора ввечері українські співаки ще раз дали приємну проґраму народньої музики. Реалістичні і драматичні риси їхнього містецтва виступили в повній силі, а видатна техніка Капелі знов виявилась в багатьох місцях концерту. Програма була в тих же самих межах, як і в перший раз. Перш ішли релігійні канти і колядки, потім веснянки і нарешті народні пісні. Веснянки, взяті зі старинного ритуалу в звязку з язичеськими празникуваннями, виявили особливе захоплення. Головною рисою концерту була як і раніш звучність басів і „буш-ферме“. Виконання з дуже делікатним піанісімо були особливо прекрасними.

(Дейлі Крон. 7. II.)

Українська національна Капеля, котра дала концерт в Квінс-Голлі у вівторок і в пятницю, складається приблизно з 70 співаків. Іх голоси тверді по якости, особливо сопрани, але вони урівноважені і виправлені до військової точности в атаках і передачах і в містецькі ґрадуації сили тона, що межує з досконалістю. Їх діректор пан А. Кошиць управляв без палочки і за його жестами, повними виразу і тонко проведенними, сліпо йшли хористи. Програма складалась виключно з національної музики, але була зрозуміла, обнімаючи канти, різдвяні колядки і звичайні народні пісні. Природа музики комбінowання з напрямком стиля в передачі її, здавалось виразно вказує на національну характеристику співаків і підтверджує певність програмного тексту. Жадна нація не виявляє своє обличчя в музиці так яскраво, як Українці.

Чудовий хор.

На протязі всього мого життя я ніколи не чув такого чудового співу, як української національної Капелі. Це дійсно дивно, бо одним голосом без жадного акомпаніменту Капеля виконувала найефектнійші „буш-ферме“, котрі викликали враження оркестрового акомпаніменту. А саме високе досягнуте передовсім було дімінуендо, всюди так мистецьки проведене, що було трудно вірити, що співаки на естраді не мовчали: здавалось, що музика плила в салю десь зі сторони будинка. Велика тайна всего криється в високій дисципліні, і діріґент А. Кошиць такий же великий діріґент, як і закінчений музичний чоловік.

(Наш-Крюс. 7. II.)

Можливо, що прості Англійці, присутні в Квінс-Голлі вчора ввечері, мало що зрозуміли зі слів, котрі співала українська національна Капеля, але й немає найменшого сумніву, що вони отримали дійсне завдоволення, яке прекрасний хор міг дати. Ми дивились не без права на себе, як на націю, котра не просто, а особисто цікавилась хоровим співом. Ми виграли дорогоцінні призи, репетіціями та часом і при зєднанні двох вище сказаних факторів присуджені до нагороди на конкурсних виступах, але це дуже рідкий випадок, колиб ми могли порівняти нашу форму з формою закордонних співаків і цей випадок є звичайно такого роду, де ми не булиб гарні, який вибір конкурентів на празниках, маючи місце в цім році в Моркенбі, Бельфасті, Стретфорді на Бау, Бірмінгані, Дублині і других місцях, міг би бути порівнений з українською Капелею, — тільки той, котрий має не стеріотипний спів, яким визначаються наші хори з середньої і північної Анґлії, а індівідуальний. Ніхто не може сказати, що спів цієї Капелі є першого чи другого сорту; безумовно дисципліна голосів під п. Кошицем була посліднім словом послуху. Різка чистота сопрана головно в початках фраси і абсолютна закругленність і звучність басів співаючих мецо-форте, були місцями особливо гідними уваги. (Дейлі Телегр., 7. II.)

Українська національна Капеля дала свій другий концерт в Квінс-Голлі вчора ввечері, і цей, повний подиву виступ ще раз приніс втіху і здивовання всім слухачам. Ледви чи можна придумати хор, який перевищив би Капелю в точности машини, досконалости амсамбля ріжно-

манітности і делікатности відтінків і в других чисто технічних перемогах. Велике тіло співаків, число 80. робиться в руках їх провідника і діріґента великим інструментом „не Ваґнерівської чудової ґітари“, але інструментом з куди більшим багацтвом, на котрому діріґент грає рукою в буквальнім змісті цего слова, бо не вживає палички. Співаки стоять перед ним просто, непорушно, слідкують тільки за його найдрібніщими знаками, так щоб не пропустити найменшого шелесту листа через те, що вони мають багато в голові, а небагато голів і таким чином вони відповідають на всі його бажання в спосіб який наводить просто страх; тільки дивуєшся, як річ закінчена. Чи це безжалісна дисципліна, чи зроблено увічливістю, або як у всякому разі лишається факт, що щось зроблено і його результати дивні, а яка прекрасна і експресивна музика. Незрозумілі безумовно слова, але це зовсім не перешкоджає, щоби відчути красу, свіжість і тонкість самої музики. Особливо прекрасні були вчора веснянки, які дали пізнати багацтво народньої музики Українців старого типу. Приємно завважити, що успіх Капелі дозволяє дати другий концерт в слідуючу пятницю ввечері в Квінс-Голлі. (Вестм. Газет, 7. II.)

Надзвичайні і орігінальні хорові ефекти були показані цією Капелею на її концерті в Квінс-Голлі вчора ввечорі. Не булоб забагато сказано, що нічого подібного ще не чули в Льондоні. Баси мають прекрасні звучні голоси, але напрямок, в котрому вони співають свої національні пісні, переходить всякі межі. Вони буквально мали сльози в своїм голосі і враження, які вони викликають, примушують чоловіка тремтіти. Це справді незвичайний хор.

(Морніґ Едвортайзе, 7. II.)

Від Редакції.

В останньому числі „На Переломі“ з'явився анонімний лист такого змісту:

Шановна Редакціє!

Просимо на сторінках журналу „На Переломі“ надрукувати слідуючого листа:

Після повороту головного редактора „Волі“ з Камянця і різкої зміни напряму орґану направо, а також недостойних випадків на сторінках „Волі“ проти поодиноких представників нашої влади і окремих заслужених громадян, з метою їх дискредитації, ґрупа ближчих співробітників вважала для себе необхідним виступити з „Волі“ і провадити свою працю в иншому орґані, який більш відповідав би політичному і громадянському credo.

Цією своєю заявою, Шановна Редакціє, ми хочемо спростувати ті неправдиві чутки, звязані з нашим виходом, які за останні часи так часто помічалися на сторінках української преси.

З пошаною
Ґрупа бувших співробітників „Волі.“

Сумні часи ми переживаємо, коли кожну тріску, кожний камінчик з нашого розпорошеного громадянства треба берегти для національного будинку. Тому ми досі й не виступали з прінціпіяльною оцінкою „На Перелому.“ Цей лист розвязує нам руки. Відкладаючи до дальшого числа аналіз „фігових листків“ п. Макаренка, зараз зауважимо з приводу вищеназваного листа тільки ось що:

1. По приїзді з Камянця головного редактора „Волі“ він прохав співробітників: а) припинити випади проти Галичан і б) коли нападати на окремих діячів, то за діло і юридично угрунтувавшись. Остання заява була зроблена в звязку з тим процесом, який роспочав був один з наших дипльоматів проти редактора „Волі“ за неугрунтований юридично випад проти нього, зроблений в відсутности ред. одним з бувших зараз співробітників „Волі.“

Перед новим від'їздом гол. редактора на місяць до Берліну він власноручно повикреслював зі статей авторів деякі випади проти Наддністрянців. Під час його перебування в Берліні деякі з теперішніх співробітників „На Перелому“ вчинили на сторінках „Волі“ формену травлю, кажучи їх словами, „проти поодиноких представників нашої влади і окремих заслужених громадян, з метою їх дискредитації.“ А один з бувших співробітників „Волі“ знов написав статтю, переповнену особистими випадами, чим в друге посадив на скам'ю підсудних відсутнього редактора. Повер-

нувшись з подорожі, гол. редактор в першу чергу сховав до „редакційного портфелю“ чимало заміток, написаних теперішніми співробітниками „На Переломі“, присвячених перемиванню „брудної білизни“ „поодиноких представників нашої влади і окремих заслужених громадян.“ Деякі замітки, вже набрані в друкарні, були пропущені редакцією до друку зі „скрежетом зубовним.“ Бо тим, що їх затримувала редакція, користувались провокатори, підбиваючи авторів тих заміток руйнування тижневика. Взагалі п. гол. редактор, перенявши і юридичну і фактичну відповідальність за вольні і невольні гріхи своїх співробітників, вчинені в його відсутности, заявив в статті за власним підписом, що бити багатьох треба і буде бити, але не політичну падаль, а живих бандітів.

2. Шо до різкого „поправіння“ орґану, то гол. редактор, переконавшись на власні очі, що на Україні ми углубили революцію аж по нікуди і далі вже углубляти нема чого, бо й так перейдені всі межі здорового державного розуму, взяв ту лінію, котру підсказувала йому совість і честь. Останні резолюці ц. к. ес-де і Національної Ради в Камянці свідчать, що наш сталий напрямок має ґрунт під ногами в широких колах українського громадянства. А селянські повстання на Україні проти большевиків доказують, що курс взятий Колесами і Хомиками, Крушельницькими і Олесями на світову соціяльну революцію — є просто або продукт недомислія, безхарактерности і трусости перед видимою перемогою російських імперіялістів збанкротуваної в тяжку хвилю історії інтеліґенції, або продукт самопожертвования іменем і честю для вратування п. Макаренка, або те і друге разом. Один перегляд співробітників орґану п. Макаренка показує (Колесса і Грушевський, В. Кушнір і Гасенко, Крушельнницький й . . . Сірий), що це є просто „Ноїв ковчег,“ в котрому переховується „всякої твари по парі . . .“ Самий поверховий перегляд статей „На Переломі“ дає картину повної проґрамової безпомічности орґану і його співробітників. Що до технічної сторони видання, то вона є просто копією „Волі,“ навіть в дрібницях. І ні з якої точки погляду п. Макаренко — не оправдає перед народом ті 150000 — 200000 корон щомісячної витрати народних грошей, котрі він так щедро розходує на два своєї „фігові листки“ в скрутну хвилину народньої руїни.

3. В ч. 3 „На Переломі“ є відповідь редакції і на закид старого журналіста Олесьові відносно статті Борщака. Яким чином ця відповідь появилась в числі, що вийшло в той же день як і „Воля“, де був надрукованний той закид (20. с. м.) — Аллах відає*). Що до самого листа, то в ньому є дві дуже характерні дрібнички: а) помилка в даті: „За цей час“, пише п. Борщак, прийшли до нас останні номера „Волі“, які зробили погане враження . . .“ — а цей час був всього в 3—4 дні між першим і другим його листом, коли ні в якому разі не могло прийти скілька чисел; 2) друга помилка — що як раз тоді п. Борщак міг скласти свій осуд „Волі“ по тій полеміці, котру розвели на сторінках „Волі“ теперішні приятелі п. Борщака, і сліди котрої в вигляді судебних документів і деяких инших клаптів паперу залишилися на спомин в портфелі редакції. Що до тону листа п. Борщака і його нової „орієнтації“, то цей „молодой да из раннихъ в'юноша“ має і справді деяку рацію сердитись на нас. Перша невеличка юридична замітка його, що попала чисто випадково**) на сторінки „Волі“, оказалась жорстокою напівграмотною компіляцією, на що нам і було указано фаховцем юрістом. Після цього инші спроби борщаківського „пера от гусинного крыла“ знайшли собі місце . . . в кошику редакції. А один випадково попав на сторінки „На Перелому“, чого йому і надалі бажаємо і з чим Олеся поздравляємо.

Головний редактор „Волі“

Андрій Горленко.

Останні вісти.

Рада румунських міністрів зібралася 21. березня під головуванням нового румунського міністра ген. Авереску, щоби розглянути політичну ситуацію. Міністр зак. справ Арґентояно зрезюмував зовнішню політику висловлюючихся за необхідність визнання незалежної України, не зважаючи на — те, . . . „хочби другі сусідні краї були проти цього вирішення“. Вирішено чекати воєводу Вайда з Льондону, щоб остаточно вирішити це питання.

Букарешт

*) Мабуть це продукт „ловкости рук“ макаренковських аґентів . . .
**) Завдяки помилці секретаря редакції . . .

Зміст ВОЛІ том I, числа I - I3

П о е з і я

О п о в і д а н н я

І н ш і

Огляди

Воля

Тижневик.

Березень 1920.

Том I. Число 12.

Рік видання другий.

ЗМІСТ:

CONTENU: